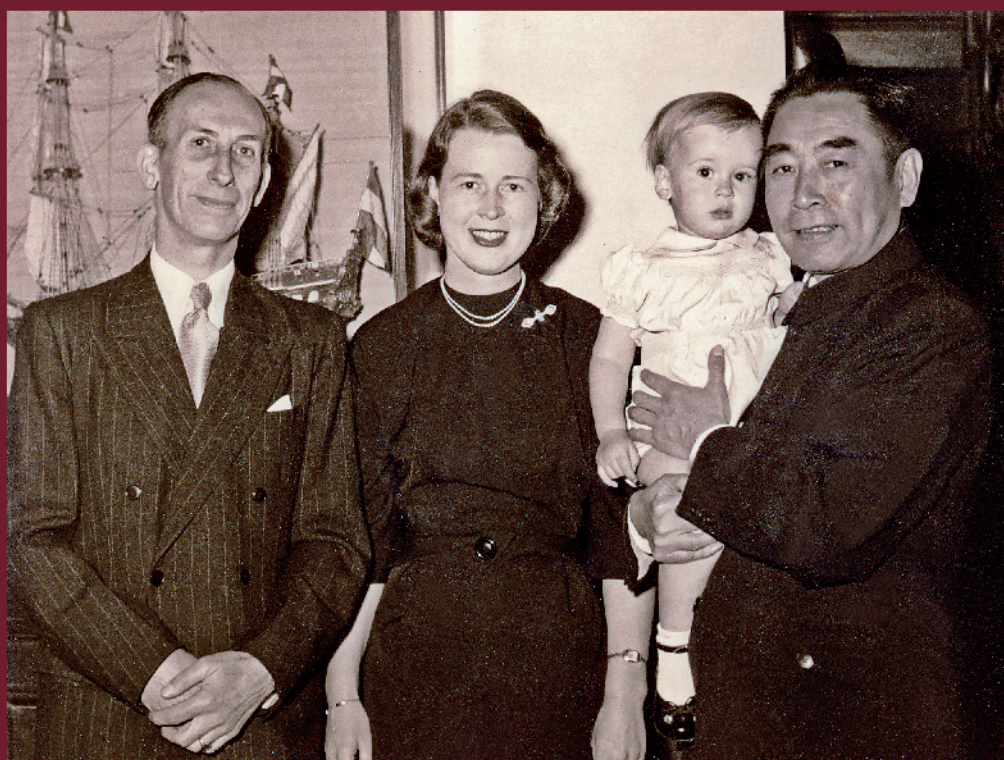

Diplomaten, consuls en tolken

De 'buitenlandse dienst' van Nederland 1814–1946

Aldert Jan van Galen Last

Diplomaten, consuls en tolken

Diplomaten, consuls en tolken

De ‘buitenlandse dienst’ van Nederland 1814–1946

*Diplomats, consuls and interpreters
The ‘foreign service’ of the Netherlands 1814–1946
(with a summary in English)*

Proefschrift

ter verkrijging van
de graad van doctor aan de Universiteit Utrecht,
op gezag van rector magnificus prof. dr. H. R. B. M. Kummeling,
volgens besluit van het college voor promoties
in het openbaar te verdedigen op vrijdag 2 juli 2021
des middags te 2.15 uur

door

Aldert Jan van Galen Last

geboren op 5 november 1944
te Amsterdam

Promotoren:

Prof. dr. B. A. de Graaf

Prof. dr. D. A. Hellema

Inhoud

Voorwoord 11

Gebruikte afkortingen 15

Hoofdstuk 1 Inleiding 19

1. Introductie 19
2. Doel van het onderzoek 23
3. Vraagstelling 25
 - a. Algemeen 25
 - b. Bureaucratisering 27
 - c. Professionalisering 28
 - d. Integratie van diplomaten, consuls en tolken 31
 - e. Elite en aristocratie 31
4. Bureaucratisering, professionalisering en democratisering in de praktijk 34
5. Bekwaamheid én geschiktheid 38
6. Periodisering 39
7. Taakomgeving 41
8. Stand van onderzoek en historiografie 45
9. Onderzoeksgroep 53
 - a. Algemeen 53
 - b. Beroepsdiplomaten, -consuls en -tolken 53
 - c. Zij-instromers 54
 - d. 'Parachutisten' 58
 - e. Bijzondere leden van de 'buitenlandse dienst', de Nederlandse vertegenwoordigers in de 'Barbarijse Staten' 59
10. Vrouwen 62
11. Honoraire consuls 64
12. Honoraire attachés 67
13. Kanseliers 73
14. Technische attachés 78
15. Rang en titels 79
16. Persoonlijke titels 81
17. De hoofdstuksgewijze indeling 82

Hoofdstuk II 1584–1814, van Republiek naar Koninkrijk 85

1. Inleiding 85
2. De Republiek 88
 - a. Diplomaten 88
 - b. Consuls 103
 - c. De vertegenwoordigers van de Republiek in het Ottomaanse Rijk 107
 - d. Dragomans 110
3. De Bataafs-Franse tijd 111
 - a. Ministerie 111
 - b. Diplomaten 117
 - c. Consuls 128
4. Heroprichting van het ministerie van Buitenlandse Zaken in 1813 131
5. Opbouw van de diplomatieke dienst 137
6. Ondergeschikt diplomatiek personeel 151
7. Consuls 156
8. De ‘buitenlandse dienst’ en de Levant 160
9. Conclusie 162

Hoofdstuk III 1815–1840, tijd van grote verwachtingen en verloren illusies 167

1. Inleiding 167
2. De koning en zijn ministerie van Buitenlandse Zaken 168
3. Taakomgeving en beleid 172
4. De ‘buitenlandse dienst’ in hoog- en laagconjunctuur 175
5. De toegang tot de diplomatieke dienst, een familie-aangelegenheid? 186
6. Naar een diplomatieke opleiding? 193
7. Het prille begin van een ‘consulaire dienst’ 203
8. Het consulaire netwerk in Latijns-Amerika 205
9. Een nieuwe generatie consuls 213
10. Een consulaire debacle in het Zwarte Zeegebied 219
11. De ‘buitenlandse dienst’ in het Ottomaanse Rijk, een vreemde eend in de bijt 222
12. Het Verre Oosten, een nieuw arbeidsterrein voor de ‘buitenlandse dienst’ 230
13. Conclusie 236
 - a. Algemeen 236
 - b. Het personeel van de diplomatieke dienst 238

Hoofdstuk iv 1840–1874, de onvoltooide transformatie van de ‘buitenlandse dienst’ 241

1. Inleiding 241
2. Koning Willem II en zijn ministers van Buitenlandse Zaken 245
3. Het parlement laat van zich horen 250
4. Attachés op het departement, een eerste ‘diplomatenklasje’? 253
5. Het attaché-examen, de bekwaamheid voor de diplomatieke loopbaan getoetst 259
6. Een nieuw maar niet in werking getreden diplomatiek reglement 271
7. De consulaire reglementen vernieuwd 274
8. Koning Willem III en het ministerie van Buitenlandse Zaken 277
9. Thorbecke en het ministerschap van Buitenlandse Zaken 281
10. De liberalen en de buitenlandse zaken 285
11. De diplomatieke dienst in de wachtkamer 289
12. De sociaal-maatschappelijke achtergrond van de attachés sinds 1850 294
13. Nog geen uitzicht op een eigen dienst voor de consuls 298
14. Conclusie 308

Hoofdstuk v 1870–1910, Het raamwerk van de ‘buitenlandse dienst’ voltooid 311

1. Inleiding 311
2. Een organisatorisch raamwerk voor de diplomatieke dienst 313
3. Van consulaatwezen naar consulaire dienst 319
4. Examens als sluitstuk van het nieuwe consulaire raamwerk 326
5. De nieuwe beroepsconsuls 329
6. De op- en uitbouw van de beroepsconsulaire dienst in de praktijk 335
7. Tolken, een nieuwe loot aan de stam 340
8. De ‘buitenlandse dienst’ in de Levant 341
9. Het consulaat te Djeddah 348
10. De ‘buitenlandse dienst’ in het Verre Oosten 353
11. De totstandkoming van de tolkendiensten 362
 - a. Algemeen 362
 - b. Een tolkendienst voor de Levant als alternatief voor de dragomans 364
 - c. De lange weg naar een tolkendienst voor het Verre Oosten 372
12. Conclusie 380

Hoofdstuk VI (1875) 1910–1940, de ‘buitenlandse dienst’ in een sterk veranderende taakomgeving 383

1. Inleiding 383
2. De veranderende taakomgeving van de ‘buitenlandse dienst’ 385
 - a. De laatste vier decennia van de lange negentiende eeuw 385
 - b. De Eerste Wereldoorlog en het Interbellum 389
3. De diplomatieke dienst tot de Eerste Wereldoorlog 392
 - a. Algemeen 392
 - b. De stagnerende toeloop voor de diplomatieke dienst 396
 - c. De Commissie-Van Idsinga 401
4. De consulaire dienst tot 1914 404
 - a. Algemeen 404
 - b. De verschuiving van de honoraire naar de bezoldigde beroepsconsul 405
 - c. Financiële obstakels voor de consulaire loopbaan 408
5. De diplomatieke dienst na 1914 410
 - a. Algemeen 410
 - b. De nog steeds tekortschietende mankracht 414
 - c. De nog altijd ontoereikende diplomatieke tractementen 424
 - d. De tekortschietende deskundigheid op commercieel-economisch terrein 425
6. De consulaire dienst na 1914 429
 - a. Algemeen 429
 - b. Financiële aspecten van de consulaire loopbaan 431
 - c. Consulaire zij-instromers 433
7. De tolken 435
 - a. Algemeen 435
 - b. De financiële aspecten van de tolkenloopbaan 436
 - c. De sociaal-maatschappelijke achtergrond van de tolken 439
8. De mogelijke samenvoeging van de diplomatieke, de consulaire en de tolkendienst 440
9. ‘Inclusiviteit’ 448
 - a. Algemeen 448
 - b. Vrouwen 450
 - c. De vrouw van... 453
10. Conclusie 455

Hoofdstuk VII 1940–1946, van ‘buitenlandse dienst’ naar Buitenlandse Dienst 457

1. Inleiding 457
2. De roerige jaren 1940–1946; een sterk veranderende taakomgeving 459
3. De nadagen van de ‘buitenlandse dienst’ 464
 - a. Werving, selectie en opleiding tijdens de Tweede Wereldoorlog 464
 - b. Een tijdelijk selectieregime 467
 - c. De ‘buitenlandse dienst’ in het roerige jaar 1945 472
4. De Buitenlandse Dienst van 1946 477
 - a. Algemeen 477
 - b. De Buitenlandse Dienst in de praktijk 482
 - c. Vrouwen 487
5. Conclusie 492

Epiloog en conclusies 495

English summary 507

Bronnen en literatuur 511

Personenregister 527

Over de auteur 541

BIJLAGE

De Nederlandse diplomaten, consuls en tolken 1813–1940 547

Personenregister 811

Beoordelingscommissie:

Prof. dr. L. van de Grift

Prof. dr. J. Hoffenaar

Prof. dr. J. C. Kennedy

Prof. dr. G. P. Scott-Smith

Prof. dr. H. te Velde

Voorwoord

Mijn belangstelling voor de geschiedenis van het buitenlands beleid van Nederland en in het bijzonder de institutionele aspecten daarvan werd gewekt tijdens mijn geschiedenisstudie in Utrecht in de tweede helft van de jaren 1960 en vooral gestimuleerd door professor Boogman. Onder zijn supervisie schreef ik een doctoraalscriptie over de niet erg succesvolle minister van Buitenlandse Zaken in het tweede kabinet-Thorbecke, Jhr. mr. P. T. van der Maesen de Sombreff.¹ Mijn tweede doctoraalscriptie bij professor Dittrich handelde eveneens over de buitenlandse politiek van Nederland en had de relatie van Nederland met de Sovjet Unie tijdens het Interbellum als onderwerp.² Ik smaakte het genoeg om niet alleen op het toenmalige Algemeen Rijksarchief (ARA) aan het Bleijenburg in Den Haag onderzoek te doen maar – in verband met laatstgenoemde scriptie – ook op het Bureau Semi-statische en Statische Archieven van het ministerie van Buitenlandse Zaken omdat sommige voor mij relevante archiefbestanden in die tijd nog niet waren overgebracht naar het ARA. De leiding van dat bureau berustte bij Dr. J. Woltring, die tevens door het ministerie beschikbaar was gesteld als medewerker aan de bronnenpublicaties met betrekking tot het buitenlands beleid van Nederland. Deze was zo vriendelijk mij te attenderen op de (mislukte) besprekingen, die in 1924 in Berlijn hadden plaatsgevonden tussen delegaties van Nederland en de Sovjet Unie. Tevens gaf hij mij inzage in de door hem reeds gesorteerde en getranscribeerde documenten voor op dat moment nog niet in druk verschenen delen van de Bescheiden betreffende de Buitenlandse Politiek van Nederland na 1919. Op zijn bureau maakte ik ook kennis met het reeds gepensioneerde voormalige hoofd van het archief van Buitenlandse Zaken, de formidabele ‘juffrouw’ Jurriaanse. Haar in 1974 gepubliceerde ‘portretten’ van de Nederlandse ministers van Buitenlandse Zaken in de negentiende eeuw zijn een belangrijke inspiratiebron geweest, waarover hierna meer.³ Ondanks het feit, dat geschiedenis reeds lang mijn grote liefde was en ik inmiddels in de ban was geraakt van de geschiedenis van de buitenlandse betrekkingen van Nederland, gaf ik er de voorkeur aan om in plaats van

1 Van Galen Last, *Jonkheer van der Maesen de Sombreff en de ongewenste invitatie, het Nederlands buitenlands beleid in 1863*.

2 Van Galen Last, *De Nederlands-Russische betrekkingen 1917–1942*.

3 Jurriaanse, *De Nederlandse Ministers van Buitenlandse Zaken 1813–1900*.

een loopbaan in het onderwijs of aan een universiteit in mijn werkzame leven een bijdrage te leveren aan de voorbereiding en uitvoering van dat beleid. Met het oog daarop koos ik bewust maar zonder overmatig enthousiasme een aantal bijvakken voor mijn doctoraalexamen in de juridische faculteit. Van die onderdelen van mijn studie heb ik overigens in mijn loopbaan in dienst van Buitenlandse Zaken veel minder nut gehad dan van mijn historische opleiding.⁴

Van mijn aanvankelijke voornemen om mijn studie af te ronden met het schrijven van een proefschrift kwam niets terecht ten gevolge van mijn drukke werkzaamheden op het departement in Den Haag en op posten in het buitenland. Wel bleef ik zeer geïnteresseerd in historisch onderzoek en probeerde ik enigszins bij te houden wat er aan nieuwe publicaties verscheen op mijn specifieke aandachtsgebieden. Daaronder bevonden zich enkele studies, waarin uitgebreid aandacht werd besteed aan de institutionele en personele aspecten van de geschiedenis van Buitenlandse Zaken.⁵ Naast de hiervoor genoemde bundel van Jurriaanse wil ik als eerste het omvangrijke en indrukwekkende overzicht van de Nederlandse vertegenwoordigers in het buitenland ten tijde van de Republiek en de Bataafs-Franse tijd van de hand van Otto Schutte noemen.⁶ Daarnaast heeft de dissertatie van Kersten over het ministerie van Buitenlandse Zaken tijdens de Tweede Wereldoorlog grote indruk gemaakt.⁷ Van het proefschrift *Aloofness & Neutrality* van Cees Wels, de te jong overleden opvolger van professor Boogman, heb ik eveneens met interesse kennis genomen.⁸ Geïnspireerd door deze publicaties ontwikkelde zich langzamerhand het idee om een vervolg op het werk van Schutte te schrijven voor wat betreft de negentiende en de eerste helft van de twintigste eeuw maar dan wel met een uitgebreide inhoudelijke toelichting. Ik werd in dat voornemen gesterkt door de bestudering van de studies van Van den Doel en Fasseur over de bestuursdienst in het voormalige Nederlands-Indië waarin de onderwerpen werving, selectie en opleiding ruimschoots aan de orde komen.⁹

Na mijn pensionering in 2004 kon ik eindelijk een serieus begin maken met mijn onderzoek en werd ik (wederom) een frequent bezoeker van het voormalige ARA – inmiddels omgedoopt tot Nationaal Archief –, de Koninklijke Bibliotheek en het Centraal Bureau voor Genealogie, zij het niet meer zoals in het (verre) verleden op de locaties Bleijenburg, Lange Voorhout en Nassaulaan. In eerste instantie begon ik materiaal te verzamelen voor een ‘Schutte-achtige’ publicatie met betrekking tot

4 Met name tijdens mijn plaatsing als plv. chef de poste te Athene van 1987 tot 1992 bleek kennis van en inzicht in het verleden van niet alleen Griekenland maar ook van Turkije en andere buurlanden van essentieel belang.

5 Zie daarvoor hoofdstuk 1, para. 8.

6 Schutte, *Repertorium der Nederlandse vertegenwoordigers in het buitenland 1584–1810*.

7 Kersten, *Buitenlandse Zaken in ballingschap*.

8 Wels, *Aloofness & Neutrality, studies on Dutch foreign relations and policy-making institutions*.

9 Van den Doel, *De stille macht. Het Europese binnenlands bestuur op Java en Madoera, 1808–1942*; Fasseur, *De Indologen, ambtenaren voor de Oost 1825–1950*.

het personeel van de 'buitenlandse dienst' in de periode 1813–1940.¹⁰ Een eerste versie van een lijst met de diplomaten, consuls en tolken, die in die jaren in dienst van Buitenlandse Zaken werkzaam waren geweest, alsmede een algemene inleiding en toelichting waren gereed toen ik in 2008 voor de eerste maal werd getroffen door een onaangename ziekte, die nog twee keer is teruggekomen, de laatste maal in 2015. Door die ervaringen begon ik mij te realiseren, dat 'brainstormen' over wat ik nu eigenlijk precies wilde met mijn onderzoek alsmede de tamelijk vrijblijvende gesprekken, die ik daarover met deze en gene in het verleden had gehad, nu toch echt gevolgd moesten worden door definitieve keuzes. In mijn directe omgeving moest ik het echter stellen zonder personen, die mij daarover vanuit hun specifieke deskundigheid van advies zouden kunnen dienen. Bij de opening van het academisch jaar in de Domkerk te Utrecht in september 2015 had ik echter het geluk professor Duco Hellema te ontmoeten, die zich tot mijn vreugde geïnteresseerd in mijn onderzoek toonde. Omdat hij inmiddels met emeritaat was bracht hij mij in contact met zijn opvolgster professor Beatrice de Graaf.

Bij een eerste gesprek met Beatrice op 7 juli 2016 suggereerde zij om van mijn onderzoek een promotietraject te maken. En passant kreeg ik een kort maar krachtig college over de dingen die je moest doen of vooral laten bij het schrijven van een dissertatie. Voor mij, die de academische wereld al zo lang geleden achter zich had gelaten, was dat buitengemeen nuttig. Dat geldt ook voor alle kritische opmerkingen, commentaren en adviezen, die ik de afgelopen jaren van haar mocht ontvangen. De gesprekken met haar waren een telkens terugkerende vreugde waar ik iedere keer weer naar uitkeek en die ik nu zeer tot mijn spijt zal moeten missen. Mijn dank, dat Beatrice ondanks haar vele andere en indrukwekkende bezigheden mij als buitenpromovendus heeft willen begeleiden, is onuitsprekelijk groot. Mijn dank gaat eveneens uit naar Duco Hellema, die afgelopen zomer erin heeft toegestemd als co-promotor te fungeren. Zijn ius promovendi werd daarvoor speciaal verlengd waarvoor ik alle betrokkenen zeer erkentelijk ben. Zijn grote deskundigheid op het terrein van de buitenlandse politiek van Nederland heeft mij met name voor wat betreft hoofdstuk VII voor ernstige fouten behoed.

Hoewel mijn gevoelens van dankbaarheid vanzelfsprekend in de eerste plaats uitgaan naar Beatrice en Duco zijn er ook andere personen, die op de een of andere wijze een bijdrage hebben geleverd aan mijn onderzoek. Ik denk dan onder meer aan de medewerkers van diverse archiefinstellingen, met name die van het Nationaal Archief. Zij hebben eraan bijgedragen, dat ik in de afgelopen jaren soms tientallen archiefdozen per dag in de studiezaal kon raadplegen. Bij mijn speurtocht naar de voor het vervaardigen van de lijst van diplomaten, consuls en tolken benodigde gegevens, hebben medewerkers van het Centraal Bureau voor de genealogie een

10 De aanduiding 'buitenlandse dienst' dient om verwarring met de in 1946 opgerichte Buitenlandse Dienst te voorkomen.

onmisbare rol vervuld. In dat verband wil met name Martin Spaans en wijlen Peter Christiaans noemen. Zij wisten vaak een antwoord op de vele vragen die tijdens mijn onderzoek opkwamen terwijl Peter tevens belangrijke aanvullende informatie met betrekking tot de bezoldigde en onbezoldigde consulaire ambtenaren heeft aangeleverd.¹¹ Bovendien was het gezien hun grote deskundigheid en ervaring voor mij buitengewoon nuttig en verhelderend om over dit onderdeel van mijn onderzoek met hen van gedachten te kunnen wisselen. In de onzekere tijden voorafgaande aan het promotietraject was Alexandra Schimmelpenninck van der Oye-Greven zo vriendelijk om met grote accuratesse de schriftelijke neerslag van mijn onderzoek, die op dat moment meer dan 200 bladzijden bedroeg, te controleren op taal-, stijl- en andere fouten. Van haar uitvoerig commentaar heb ik ook bij het schrijven van mijn eigenlijke proefschrift buitengewoon veel plezier en nut gehad. Een aardige bijkomstigheid is, dat de grootvader en betovergrootvader van haar echtgenoot voorkomen in de lijst van diplomaten, consuls en tolken onder de nummers **397** en **396**. Mijn dank gaat eveneens uit naar Josee Koning te Leiden, die van een Engelse samenvatting een *English summary* heeft gemaakt.

In een laat stadium toen ik dacht dat mijn manuscript wel gereed was, hebben mijn kinderen Michiel, Cécile en Victorine het initiatief genomen om alle hoofdstukken nog eens nauwgezet door te werken. Hoewel ik aanvankelijk niet geheel overtuigd was van de toegevoegde waarde van deze actie, bleek hun initiatief – tot mijn onaangename verrassing – bepaald geen overbodige exercitie. Dat het uiteindelijke proefschrift niet ontsierd wordt door een groot aantal type- en spelfouten, is grotendeels hun verdienste. Ten slotte wil ik mijn vrouw Wanda danken voor haar geduld, begrip en luisterend oor gedurende een lange reeks van jaren. Maar haar meest in het oog springende bijdrage aan de totstandkoming van dit proefschrift had een heel ander karakter. Toen ik namelijk jaren geleden in een onbezonnen opwelling voorstelde om ons na mijn pensioen te vestigen in het Verre Oosten van Nederland, wist zij mij snel duidelijk te maken, dat mijn natuurlijke habitat zich niet ergens in Twente of de Achterhoek maar rond het Prins Willem Alexanderhof in Den Haag bevond.

Leiden, december 2020

11 Zie noot 1 van *Bronnen en Literatuur* en de vermeldingen van Peter A. Christiaans aldaar.

Gebruikte afkortingen

ABD	Ambtenaar Buitenlandse Dienst
adj.	adjunct
adv.	advocaat
AGN	Algemene Geschiedenis der Nederlanden
a.i.	ad interim
ald.	aldaar
alg.	algemeen
ambt.	ambtenaar
a.o.	arbeidsovereenkomst
ar	ambassaderaad
ARP	Anti-Revolutionaire Partij
arr.	arrondissement(s)
art.	artillerie
as	ambassadesecretaris
asp.	aspirant
ass.	assistent
B.B.	Binnenlands Bestuur (in Nederlands-Indië)
BD	Buitenlandse Dienst
begr.	Begraven
bga	buitengewoon en gevolmachtigd ambassadeur
bggm	buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister
BMGN	Bijdragen en Mededelingen betreffende de Geschiedenis der Nederlanden
BMHG	Bijdragen en Mededelingen v/h Historisch Genootschap
buiten bezwaar	buiten bezwaar van 's Rijks schatkist
BUZa	Buitenlandse Zaken
cav.	cavalerie
CBG	Centraal Bureau voor de Genealogie
cg	consul-generaal
CG	consulaat-Generaal
DBD	Directie Buitenlandse Dienst
DBZ	Dienst Buitenlandse Zaken

dept.	departement
DEZ	Directie Economische Zaken
DGPZ	Directeur-Generaal Politieke Zaken
dipl.	diplomatiek
disp.	disponibiliteit(s)
dr.	dochter en doctor
echtsch.	echtscheiding
EGKS	Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal
FAO	Food and Agriculture Organization (van de VN)
ga	gezantschapsattaché
geb.	geboren
ged.	gedoopt
geref.	gereformeerd
gm	gevolmachtigd minister
GNV	Gemeenschappelijke Nederlandse Vertegenwoordiging
gr	gezantschapsraad
gs	gezantschapssecretaris
HBS	Hogere Burger School
h.	huize
h.c.	honoris causa
HEK	Handelingen Eerste Kamer
hertr.	hertrouwt
hon.	honorair
HTK	Handelingen Tweede Kamer
i.a.d.	in algemene dienst
i.b.d.	in bijzondere (buitengewone) dienst
indol.	indologie, indologisch
inf.	infanterie
ing.	ingenieur
ingeschr.	ingeschreven
intern. (Int.)	internationaal
i.v.m.	in verband met
j.u.d.	juris utriusque doctor
jur.	juris, juridisch
j.w.	jaarwedde
k.	kasteel
kapt.	kapitein
KB	Koninklijk Besluit
kl.	klas(se)
KMA	Koninklijke Militaire Akademie
KMR	Koninklijke Marine Reserve

KNIL	Koninklijk Nederlandsch-Indisch Leger
kol.	kolonel
kon.	koninklijk(e)
laatst.	laatstelijk
luit.	luitenant
Mij.	Maatschappij
min.	ministerie
min.-res.	minister-resident
mulo	Meer Uitgebreid Lager Onderwijs
NA	Nationaal Archief
N.A.	Nederland's Adelsboek
NAVO	Noord-Atlantische Verdrags Organisatie
Ned.	Nederland(s)
NHM	Nederlandsche Handel-Maatschappij
N.P.	Nederland's Patriciaat
OESO	Org. voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling
off.	officier
OIL	Oost-Indisch Leger
otr.	ondertrouw(t)
overl.	overleden
part.	particulier
p.j.	per jaar
plv.	plaatsvervangend
p.m.	per maand
proc.	procureur
p.t.	persoonlijke titel
PV	Permanente Vertegenwoordiging
pv	permanente vertegenwoordiger
res.	reserve
SB	Soeverein Besluit
SDAP	Sociaal-Democratische Arbeiders Partij
secr.	secretaris
subst.	substituut
t.b.	ter beschikking
theol.	theologisch
tit.	titulair
tr.	trouwt
tract.	tractement
tijd.	tijd
tz	tijdelijk zaakgelastigde
uitgespr.	uitgesproken

vc	vice-consul
VN	Verenigde Naties
VOC	Verenigde Oost-Indische Compagnie
WIC	West-Indische Compagnie
wnd.	waarnemend
zaakgel.	zaakgelastigde
zn.	zoon

De vet gedrukte nummers achter sommige persoonsnamen verwijzen naar het betreffende lemma in de Bijlage.

Hoofdstuk I

Inleiding

1. Introductie

In het voorjaar van 1876 verzocht de Leidse jurist, Mr. Jan Marius Rens¹, om toelating tot de diplomatieke dienst. Hij was op dat moment werkzaam als griffier bij het kantongerecht te Alphen aan den Rijn en kwam uit een vooraanstaande Dordtse familie. Zijn vader was bankier in die stad, terwijl zijn grootvader, Jan Cornelis Rens (1773–1845), onder meer griffier van de arrondissementsrechtbank en lid van de gemeenteraad van Dordrecht was geweest. Ook zijn moeder was van goede afkomst: haar vader, Julius Dominicus Schultz van Haegen (1779–1852), was in 1804 te Piershil getrouwd met Henriette Elisabeth Mispelblom Beyer en had het ambt van notaris en procureur te Dordrecht uitgeoefend. Haar broer, Jan Hendrik Schultz van Haegen (1813–1884), was evenals zijn vader notaris te Dordrecht en werd in 1870 en 1880 vermeld onder de hoogstaangeslagenen te Dordrecht met een totale aanslag van f 3.090,10². In Haagse kringen, en zeker op het ministerie van Buitenlandse Zaken en aan het Hof, was de jonge Jan Marius echter niet bekend. Daarom werden over hem inlichtingen ingewonnen via de in die tijd gebruikelijke kanalen. Desgevraagd deelde de commissaris des Konings in Zuid-Holland bij brief van 15 mei 1876 mee, dat ‘ofschoon (Rens), die tot eene zeer vermogende familie behoort, een man van

-
- 1 Mr. Jan Marius Rens, geb. Dordrecht 3 nov. 1848, advocaat te Rotterdam (1872), griffier bij het kantongerecht te Alphen aan den Rijn (1876), later advocaat, procureur en dispacheur te Dordrecht, deken van de orde van advocaten ald., lid gemeenteraad en voorman van de ARP te Dordrecht, overl. Arnhem 27 sept. 1909, zn. van Jan Otto Willem Frans, kassier en commissionair in effecten te Dordrecht, en Maria Magdalena Schultz van Haegen, tr. 1e Harderwijk 19 juni 1879 Johanna Tonnet, geb. ald. 20 febr. 1857, overl. Dordrecht 26 maart 1880, dr. van Jean Baptiste, kapitein inf. (1870), en Constance Louis le Maitre; tr. 2e Alphen aan den Rijn 2 aug. 1880 Georgette Gertrude van Marle, geb. Raalte 16 mei 1861, overl. 's-Gravenhage 8 maart 1940, dr. van Mr. Frederik Godfried, hypotheekbewaarder te Deventer, en Jacoba Theodora Henriette van Hoytema. (Bronnen en literatuur: A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Rens* (Leiden 2014); Genealogie Van Marle, in: N. P. 66 (1982) 214–260 (233); Genealogie Schultz van Haegen, in: N. P. 6 (1915) 326–329 (327))
- 2 Hij bezat onroerend goed te Dordrecht, Zwijndrecht, Strijen, Ridderkerk, 's-Gravendeel, Hendrik-Ido-Ambacht, Zuid-Beijerland, Oost- en West-Barendrecht, Goudswaard, Westmaas, Numansdorp, Klaaswaal, Groote Lindt en Papendrecht. (Bron: Van der Burg en ten Houte de Lange, *De Hoogstaangeslagenen*, 309)

beschaafde manieren mag worden genoemd, [zeer betwijfeld mag worden] of hem het vermogen om zich gemakkelijk in de wereld te bewegen, gegeven is.³ Daarmee was een eventuele diplomatieke carrière voor Rens van de baan. Opmerkelijk is, dat bij diens beoordeeling sociaal-maatschappelijke aspecten een doorslaggevende rol lijken te hebben gespeeld en dat concrete criteria, zoals opleiding en kennis volledig buiten beschouwing zijn gelaten. Dat verschijnsel deed zich in die tijd eveneens voor bij een andere sollicitant, zij het met een geheel andere uitkomst. Ook over Alfred William graaf van Bijlandt⁴, die op 9 februari 1877 verzocht om op het departement te worden aangesteld met het oog op een benoeming tot attaché bij het Nederlandse corps diplomatique, werd informatie ingewonnen. De burgemeester van Brummen, waar de graaf met zijn jonge gezin korte tijd had gewoond, meldde in zijn brief van 23 februari 1877, ‘dat men hem geene geschiktheid kan ontzeggen om voor eene diplomatieke betrekking te worden opgeleid’. Daarnaast was het in de ogen van de burgemeester kennelijk relevant, dat ‘door zijn huwelijk met Mejuffrouw E. M. ter Meulen hij, naar men mij verzekerd heeft, een niet onaanzienlijk vermogen verkregen (moet) hebben.’⁵ Het was overigens opmerkelijk, dat in dit geval aan een burgemeester, die de kandidaat nauwelijks kende, om inlichtingen werd gevraagd. In tegenstelling tot Jan Marius Rens kan Alfred William van Bijlandt namelijk geen onbekende zijn geweest in Den Haag. Zijn vader, graaf Alfred Edouard Agenor (1829–1890), was kamerheer i.b.d. van Koning Willem III, terwijl diens halfbroer, Charles van Bylandt⁶, sinds 1842 werkzaam was in de diplomatieke dienst en inmiddels de functie van gezant bij het Hof van St James vervulde. Hoe het ook zij, op 19 maart 1877 werd Alfred William als aspirant-attaché aangesteld.⁷ Hij was echter niet in het bezit van een academische titel, terwijl volgens het vigerende diplomatieke reglement de graad van meester in de rechten in principe een voorwaarde was om tot attaché te kunnen worden benoemd.⁸ Ook in zijn geval lijken sociaal-maatschappelijke criteria een grotere rol te hebben

3 NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 182.

4 Alfred William graaf van Bijlandt, geb. Romford (Essex) 1 juli 1853, overl. Stanleyville (Congo) 18 okt. 1891, zn. van graaf Alfred Edouard Agenor, kamerheer i.b.d. van Koning Willem III, en Ann Charlotte Vokes, tr. Arnhem 1 mei 1873 Emilia Margaretha ter Meulen, geb. Amsterdam 20 april 1850, overl. Neuenheim (bij Heidelberg) 15 febr. 1888, dr. van Jacob Carel Willem, commissionair in assurantiën, en Margaretha Willet. (Bronnen en literatuur: N. A. 80 (1989) 625; Genealogie Ter Meulen, Rühle von Lilienstern ter Meulen, in: N. P. 35 (1949) 177–190 (187))

5 NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 182.

6 Charles Malcolm Ernest Georges graaf van Bylandt (66).

7 Hij vroeg kort daarna om onbekende redenen alweer ontheffing van de verplichting om aan het departement werkzaam te zijn. Ook hij heeft dus geen diplomatieke carrière gevolgd.

8 De vereisten, om tot attaché benoemd te kunnen worden zijn (o.a.) 40. Het bezit van den graad van meester in de rechten op eene van 's lands hoogeschoolen verkregen, of het bewijs van een voor de commissie, bedoeld in art. 7, afgelegd voldoende examen in de vakken daartoe aangewezen of nader aan te wijzen. (KB 14 mei 1870 no. 13 houdende wijziging van art. 2 van het KB van 13 dec. 1860 no. 78 (Staatsblad 74), nopens de toelating en bevordering van attachés bij het Nederlandsche corps diplomatique (Staatsblad 77))

gespeeld dan vereisten op het gebied van opleiding en kennis, kortom: geschiktheid versus bekwaamheid.⁹

In de periode van 1813 tot 1940 hebben vele honderden mannen¹⁰ zich aangemeld voor een functie als diplomaat, consul of tolk van wie er in totaal 504 tot de 'buitenlandse dienst'¹¹ zijn toegelaten. Deze benaming is sowieso, zeker voor de eerste helft van de negentiende eeuw, een anachronisme. Nog afgezien van het feit dat dé Buitenlandse Dienst pas in 1946 tot stand kwam, was er in het geval van de consuls en de tolken nog gedurende zeer veel jaren geen sprake van iets dat ook maar op een loopbaandienst leek. Voor de diplomaten werd weliswaar in mei 1814 een reglement vastgesteld maar dit had voornamelijk betrekking op de bezoldiging en de ambts-eed.¹² Hoewel in de jaren daarna consequent de uitdrukking '*het Nederlandsche Corps diplomatique*' werd gehanteerd, bestond in die tijd in feite wel de diplomatieke loopbaan maar nog niet de loopbaandienst. Het zou nog tot 1846 duren alvorens die vorm begon te krijgen. In dat jaar werden namelijk voor het eerst bepalingen inzake de toelating tot de diplomatieke dienst in een reglement vastgelegd.¹³ In 1881 kwam ten slotte een integraal loopbaanreglement tot stand.¹⁴ In het geval van de consuls werd zelfs de schijn van een dienst niet opgehouden. Het eerste consulaire reglement na de herwonnen onafhankelijkheid beperkte zich tot een opsomming van de taken en plichten van de individuele consuls.¹⁵ Bovendien ging het nog lange tijd in de regel niet om beroepsconsuls maar om personen die zonder vaste bezoldiging de consulaire werkzaamheden als nevenfunctie uitoefenden.¹⁶ Eerst in de jaren 1870 kwam naast deze omvangrijke groep honoraire consuls¹⁷ een beroepsconsulair corps tot stand.¹⁸

9 Zie para. 5.

10 In de onderzoeksperiode waren personen van het vrouwelijk geslacht niet welkom in de 'buitenlandse dienst'. Zie hierover meer in para. 10 en in de hoofdstukken VI, para. 9b en VII, para. 4c.

11 Om de monotone litanie 'diplomatieke, consulaire en tolkendienst' te vermijden gebruik ik de aanduiding 'buitenlandse dienst', met kleine letters en tussen aanhalingstekens om verwarring met de in 1946 opgerichte Buitenlandse Dienst te voorkomen.

12 Reglement voor Onze Ambassadeurs, Ministers en andere diplomatieke Agenten, bij de onderscheidene Hoven, waar van een voorlopig Tableau hier agter geinsereerd is (SB 10 mei 1814 no. 158).

13 KB van 16 april 1846 no. 89, houdende bepalingen betreffende de jonge lieden, die tot de betrekking van attaché bij het korps diplomatique wenschen te komen.

14 KB van 28 augustus 1881 no. 15, betreffende de rangen der diplomatieke ambtenaren, hunne bevordering en toelating tot de diplomatieke dienst, de regeling dier dienst en de aan de diplomatieke ambtenaren toe te kennen bezoldigingen, reiskosten en kosten van vestiging (Staatsblad 153).

15 Reglement voor onze consuls in de havens en koopsteden buiten 's Lands (KB 22 jan. 1814).

16 De uitzonderingen waren (onder meer) een aantal bezoldigde consuls in Latijns-Amerika in de jaren 1830 en enkele beroepsconsuls in het Ottomaanse Rijk. Deze groepen komen in de volgende hoofdstukken aan de orde.

17 Zie para. 11.

18 KB 27 juni 1874 no. 65, houdende vaststelling van een reglement voor de Nederlandsche consulaire ambtenaren (Staatsblad 74), alsmede KB van 5 april 1875 no. 5, regelende de instelling van leerling-consuls en de vereischten om tot die betrekking te worden toegelaten (Staatsblad 42).

Behalve diplomaten en consuls waren in de Nederlandse ‘buitenlandse dienst’ ook nog tolken werkzaam. Deze beroepsgroep heeft echter nimmer onderdeel uitgemaakt van de internationale afspraken en regelingen op het gebied van de bilaterale betrekkingen tussen staten.¹⁹ Aanvankelijk bestond voor de Nederlandse gezantschappen en consulaten, met uitzondering van de posten in het Ottomaanse Rijk, geen enkele noodzaak om speciale tolken aan te stellen.²⁰ De Franse taal was tot in de twintigste eeuw de lingua franca in het diplomatieke verkeer terwijl voor de contacten met lokale autoriteiten en particulieren praktische oplossingen werden gevonden.²¹ Zo was bijvoorbeeld voor de consuls in de opeenvolgende consulaire reglementen een taak als tolk weggelegd.²² In de loop van de negentiende eeuw ontstond om verschillende redenen echter behoefte aan ‘uitgezonden’ tolken op de Nederlandse vertegenwoordigingen in China en Japan, terwijl men naast de lokale tolken in het Ottomaanse Rijk, de zogenaamde drogmans²³, ook Nederlandse tolken wilde aanstellen. Dit leidde tot de oprichting van tolkdiensten voor de Levant en voor het Verre Oosten in het eerste decennium van de twintigste eeuw.²⁴

Vanaf 1910 beschikten dus alle Nederlandse buitenlandse vertegenwoordigers, zowel diplomaten als consuls en tolken, over hun eigen, officiële loopbaandienst. Dat bleef zo tot 1940, zij het dat de tolkdienst voor de Levant in de jaren na 1915 een stille dood zou sterven als gevolg van de ingrijpende veranderingen waarmee het ontstaan van het moderne Turkije gepaard ging. Het feit, dat in die dertig jaar geen grote, institutionele ontwikkelingen plaatsvonden met betrekking tot de ‘buitenlandse dienst’, betekende echter niet dat het denken daarover stilstond, zo al niet op het ministerie van Buitenlandse Zaken dan toch zeker bij de geïnformeerde buitenwacht. Bovendien hadden maatschappelijke ontwikkelingen, die ook voor de ‘buitenlandse dienst’ relevant waren, hun eigen dynamiek. De resultaten van dit alles werden echter pas zichtbaar na – en deels ten gevolge van – de oorlog in de vorm van een geheel vernieuwd reglement waarbij de Buitenlandse Dienst werd opgericht en dat op 1 januari 1946 in

19 In tegenstelling tot Nederland en (o.a.) Groot-Brittannië hebben vele andere landen überhaupt niet over speciale tolkdiensten beschikt.

20 De bijzondere situatie met betrekking tot de Nederlandse vertegenwoordigingen in het Ottomaanse Rijk en het daar werkzame personeel komt in het volgende hoofdstuk aan de orde.

21 Anderson, *The rise of modern diplomacy*, 102.

22 In art. 6 van het in noot 15 genoemde consulaire reglement uit 1814 was bijvoorbeeld vastgelegd, dat: ‘Aan alle Schippers en Bootsgezellen, behoorende tot de Nederlandsche Natie, de Consul verpligt (is) alle goede diensten te bewijzen die van hem afhangen, en hun bij onkunde der landstaal en der wetten te strekken tot tolk en tot voorspraak bij de verschillende Collegien en Ambtenaren.’

23 Drogman of dragoman – van het Turkse woord voor tolk *tercüman* – was in het Ottomaanse Rijk de benaming voor tolk.

24 KB 12 juli 1909 no. 66, tot vaststelling van een reglement voor den tolkdienst bij de Gezantschappen en Consulaten in Turkije, met inbegrip van Egypte, in Marokko en in Perzië (Staatsblad 268), en KB 4 juni 1910 no. 107, tot vaststelling van een reglement voor den tolkdienst bij de Gezantschappen en Consulaten in China en Japan (Staatsblad 156).

werking trad.²⁵ Daarmee kwam onder meer een einde aan de gescheiden loopbanen voor diplomaten, consuls en tolken, terwijl de dienst eindelijk openstond voor iedere Nederlander, dus ook voor personen van het vrouwelijk geslacht.

2. Doel van het onderzoek

Met mijn onderzoek wil ik de historische ontwikkeling van de Nederlandse ‘buitenlandse dienst’ in beeld brengen. Ik heb die geschiedenis niet willen schrijven aan de hand van de evolutie van de opeenvolgende reglementen en formele structuren; deze fungeren in mijn opzet vooral als kapstok en algemeen raamwerk. Centraal staan in mijn onderzoek de leden van de dienst, de Nederlandse diplomaten, consuls en tolken. Hen wilde ik een gezicht geven, niet alleen individueel maar ook als groep, in een ‘collectieve biografie’. Met het oog daarop heb ik van alle leden van de ‘buitenlandse dienst’ in de periode 1813–1940 uitgebreide persoonlijke gegevens verzameld, die zijn verwerkt in een prosopografisch overzicht.²⁶ Met behulp van die lijst wil ik laten zien, dat er geen sprake is van één enkel, statisch portret maar veeleer van een portretgalerij met soms aanzienlijke onderlinge verschillen, afhankelijk van de beroeps categorie en het gekozen tijdsmoment. Die verschillen kunnen enerzijds worden verklaard uit de uiteenlopende toelatingsvereisten voor diplomaten, consuls en tolken en anderzijds door de veranderingen, die in de loop van de tijd plaatsvonden ten aanzien van de procedures en voorwaarden voor toelating, mede als gevolg van de gewijzigde omstandigheden op maatschappelijk en politiek gebied. Bovendien ben ik nagegaan welke, respectievelijk wat voor soort mensen een loopbaan als diplomaat, consul of tolk ambieerden en of ook aan de ‘aanbodzijde’ veranderingen optraden. Ik heb daarom eveneens gegevens verzameld over de personen, die niet zijn toegelaten tot de diplomatieke of consulaire examens of daarvoor gezakt zijn. Tevens heeft dat inzicht opgeleverd met betrekking tot de wijze waarop tijdens de onderzoeksperiode de toelatingsprocedures en criteria werden gehanteerd. De constatering van Albert Kersten, dat over de toelating van kandidaten tot de diplomatieke en de consulaire dienst in de periode 1900–1940 niets te achterhalen was, onder meer omdat het archief van de commissie voor de diplomatieke examens bij het bombardement op het Bezuidenhout in Den Haag verloren was gegaan, bleek gelukkig al te somber.²⁷ In diverse dossiers in de archieven van het ministerie van Buitenlandse Zaken heb ik de nodige informatie, onder meer over niet toegelaten of afgewezen kandidaten, aangetroffen.²⁸

25 KB 21 dec. 1945 no. 34.

26 Zie de bijlage ‘De Nederlandse diplomaten, consuls en tolken 1813–1940’.

27 Kersten, *Buitenlandse Zaken in ballingschap*, 78, 83.

28 Het gaat om de dossiers ‘Benoeming en verplaatsing van diplomatieke ambtenaren 1876–1935’ (NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 207–256), alsmede in de zogenaamde B-dossiers de onderdelen ‘Stukken betreffende de toelating tot en de organisatie van de Nederlandse consulaire dienst, de

De keuze voor een loopbaan in de ‘buitenlandse dienst’ was overigens niet altijd even positief geïnspireerd, zoals bijvoorbeeld blijkt uit de – overigens hier en daar enigszins ‘gekleurde’ – herinneringen van graaf van Zuylen van Nyevelt.²⁹ Bovendien was in de negentiende eeuw een diplomatieke functie een van de weinige geaccepteerde beroepen voor jongemannen uit de aristocratie, voor zover in die kringen überhaupt behoefte bestond aan een gesalarieerde betrekking.³⁰ Zo schreef Robert Sackville-West over de keuze van zijn oudoom, Lord Lionel Sackville (1867–1928), om de diplomatie in te gaan:

He had entered the diplomatic service at the age of eighteen, as one of the few career options considered suitable for Victorian gentlemen. His older brothers had already chosen the others – Charles the Army, Reginald the Church, and Mortimer the Court [...] As a fifth son (van de 5de Earl De La Warr), he had, or so it appeared, very little prospect of succeeding to either of his family’s two inheritances: Buckhurst Park [...] in Sussex, or Knole in Kent...³¹

Dat de situatie in Nederland niet heel verschillend was, maakte de echtgenote van de diplomaat Beelaerts van Blokland³² duidelijk in een van haar aardige boekjes: ‘Was er rond de eeuwwisseling nog een strakke lijn in de beroepen welke men (mannen van adel) kon uitoefenen...’³³ Hoewel zij de diplomatieke loopbaan niet met zoveel woorden noemt, blijkt uit de context dat die bij uitstek onder die beroepen thuishoorde.³⁴

inventarisatie van de voorschriften en werkmethode van de buitenlandse consulaire diensten en de hierop geënte wijziging van het consulaire reglement in Nederland, 1871–1908’ (NA, BuZa 2.05.38, inv.nrs. 72–78), ‘Halfjaarlijkse verslagen van kandidaten van de consulaire dienst en inlichtingen over kandidaten voor die dienst 1923–1926’ (2.05.38, inv.nr. 713), ‘Stukken betreffende het examen tot aanwijzing van kandidaten voor de consulaire dienst 1908–1940’ (2.05.38, inv.nr. 714) en ‘Stukken betreffende de aanwijzing van kandidaten voor de consulaire dienst 1929–1933’ en ‘1931–1938’ (NA, BuZa 2.05.38, inv.nrs. 716 en 717).

29 Mr. Julius Philip Jacob Adriaan graaf van Zuylen van Nyevelt (504) merkte in zijn ‘Herinneringen’ over de voor hem onverwachte benoeming tot ‘buitengewoon ambtenaar of attaché bij het departement van Buitenlandsche Zaken’ op, dat hij ‘over die benoeming, die den datum droeg van den 21n Februarij 1842 en waaraan geen tractement verbonden was, weinig gesticht [was, en dat hij zich] met moeite door [zijn] oom [liet] overhalen ze aan te nemen.’ (Huizinga (ed.), *Herinneringen van J.P.J.A. graaf van Zuylen van Nijevelt*, 229)

30 Voor adel en aristocratie zie para. 3d.

31 Sackville-West, *The disinherited. A story of family, love and betrayal*.

32 Jhr. Mr. Johan Anthony Beelaerts van Blokland (1924–2007), studie rechten Leiden, asp. ABD 1 maart 1951, Lissabon 1951–, Warschau 1953–, ABD V 1 jan. 1955, AS II Kopenhagen 1955–, Bangkok 1958–, ABD IV 1 jan. 1961, AS I Jeruzalem 1961–1963, AR Londen 1964, laatst. ambassadeur bij de Heilige Stoel 1983–1986. (Bronnen en literatuur: N. A. 79 (1988) 308–309; Gids BZ en BD 1950–)

33 Pauw van Wioldrecht, *Vin-je dat we een hoed op moeten?*, 113. Zie ook Moes, *Onder aristocraten*, 87–92.

34 Haar overgrootvader, Mr. Matthieu Christiaan Hendrik ridder Pauw van Wioldrecht (321), was in 1845 tot de diplomatieke dienst toetgetreden.

Om enige lijn te brengen in de complexe geschiedenis van de ‘buitenlandse dienst’ gedurende zo’n lange periode heb ik het onderzoek toegespitst op het drieluik ‘werving, selectie en opleiding’. Ik kom daarop terug in de volgende paragraaf.

3. Vraagstelling

a. Algemeen

Hoe heeft het oorspronkelijke – gemêleerde – samenraapsel van diplomaten, consuls en een enkele tolk, dat al dan niet op een permanente basis – en in het geval van de consuls aanvankelijk meest onbezoldigd – voor Nederland in het buitenland werkzaam was, zich in de periode 1813 tot 1940 kunnen ontwikkelen tot professionele loopbaandiensten?³⁵ Welke factoren op politiek, economisch en maatschappelijk gebied, zowel in eigen land als daarbuiten, hebben in dat opzicht een rol gespeeld? Daarbij dient een onderscheid te worden gemaakt tussen diplomaten, consuls en tolken, zonder nochtans de toenemende samenhang tussen de drie categorieën uit het oog te verliezen. De volgorde waarin deze worden vermeld, weerspiegelt overigens een tweeledige hiërarchie, chronologisch voor wat betreft het ontstaan van de verschillende diensten maar zeker ook gezien de status en het aanzien van diplomaten in vergelijking met consuls en tolken. De ambassadeur of gezant belichaamde immers ‘la souveraineté, la dignité et l’honneur de l’État qui l’envoie et doit jouir [...] de l’immunité dans sa personne et dans ses biens, ainsi que des privilèges attachés à sa fonction.’³⁶ Dit kwam ook tot uitdrukking bij de recrutering van diplomaten door de ‘continuing emphasis on noble birth and high social rank. There was [...] a general assumption that the self-confidence and savoir-faire they conferred were essential in any aspirant to one of the major embassies.’³⁷ Bovendien moet niet vergeten worden dat een gezant de persoonlijke vertegenwoordiger van zijn eigen staatshoofd is bij diens ambtgenoot in de ontvangende staat. Na de invoering van de grondwet van 1848 had de koning echter op papier nog wel het opperbestuur der buitenlandse betrekkingen maar berustte de feitelijke leiding daarvan bij de minister van Buitenlandse Zaken. Hoewel het staatshoofd een bijzondere relatie bleef onderhouden met ‘zijn’ vertegenwoordiger – laatstgenoemde legt bij zijn eerste plaatsing in die hoedanigheid in de handen van de vorst de eed of belofte af – werd deze nu een ‘gewone’ ambtenaar, in dienst van en – op een dagelijkse basis – aangestuurd door de minister c.q. het ministerie van Buitenlandse Zaken. Maar in een tijd waarin vorsten nog werkelijke invloed uitoefenden op het buitenlands beleid van hun land en de beperkte communicatie- en reismogelijkheden het nagenoeg onmogelijk maakten om de vertegenwoordigers in

35 In para. 6 zal ik toelichten waarom ik juist deze periode heb gekozen voor mijn onderzoek.

36 Baillou (ed.), *Les affaires étrangères et le corps diplomatique français* 1, 141.

37 Anderson, *The rise of modern diplomacy*, 121.

het buitenland steeds op adequate wijze van instructies en aanwijzingen te voorzien terwijl persoonlijke ontmoetingen tussen staatshoofden of hun ministers zeer uitzonderlijk waren, kon, nee moest de diplomatieke vertegenwoordiger dikwijls zeer zelfstandig opereren. Hij was nog werkelijk een 'plenipotentiaris' en fungeerde als de exclusieve 'trait d'union' tussen beide landen. In dat licht is het niet verwonderlijk dat in oktober 1726 de net dertigjarige Cornelis Calkoen³⁸, die tot dan toe slechts de onopvallende functies van secretaris van Amstelveen en schout van Nieuwer-Amstel had bekleed, op weg naar zijn nieuwe bestemming als ambassadeur te Constantinopel persoonlijk door de Keizer te Wenen in audiëntie werd ontvangen.³⁹ De consul daar-entegen was aanvankelijk zelfs geen officiële vertegenwoordiger van zijn land maar een functionaris, die in zijn ambtsgebied belast was met de uitvoering van bepaalde taken ten behoeve van de onderdanen van de staat, die hem had aangesteld. Hij genoot dan ook geen diplomatieke privileges en immuniteiten.⁴⁰ Daarin kwam pas verandering in de negentiende eeuw, samenhangend met de opkomst van de beroepsconsul. Maar ook toen stond de diplomaat formeel en zeker ook qua status boven de consul. De tolken ten slotte maakten officieel geen deel uit van het interationale diplomatieke en consulaire bestel en stonden als zodanig onderaan in de hiërarchie.

Zoals gezegd wordt in deze studie de historische ontwikkeling van de 'buitenlandse dienst' behandeld met de individuele diplomaten, consuls en tolken als uitgangspunt en met hun werving, selectie en opleiding als rode draad. De veranderingen die in de loop van mijn onderzoeksperiode in dit 'drieluik' zijn opgetreden, de oorzaken van, respectievelijk de aanleidingen voor die veranderingen en de personen en instellingen, die in dat verband een rol hebben gespeeld, zullen eveneens de revue passeren. Daarnaast kan niet worden voorbijgegaan aan de betekenis, die de welhaast magische bezweringsformule 'bekwaamheid en geschiktheid' in de gedachtevorming over de selectie van kandidaten voor de 'buitenlandse dienst' heeft gehad.⁴¹ Om structuur aan te brengen in het onderzoek zal ik de veranderingen op het gebied van werving, selectie en opleiding mede bezien in het licht van een drietal relevante

38 Mr. Cornelis Calkoen, geb. Amsterdam 21 mei 1696, jur. student te Leiden, promotie ald. 1718, secretaris van Amstelveen 1718–, schout van Nieuwer-Amstel 1719–1726, ambassadeur te Constantinopel 1727–, minister sine caractere in Saksen 1744–1747, minister plenipotentiaris ald. 1750–1764, opnieuw benoemd tot ambassadeur bij de Porte maar voor vertrek overl. 's-Gravenhage 2 maart 1764, zn. van Mr. Nicolaas, koopman op Frankrijk, Italië en de Levant, groothandelaar in zijde en Turkse garens, regent te Amsterdam, o.a. thesaurier extraordinaris en schepen ald., directeur van de Levantse handel, en Agatha van Loon. (Bronnen en literatuur: Schutte, *Repertorium*, 232–233; N. A. 81 (1990–1991) 17; G. R. Bosscha Erdbrink, *At the threshold of felicity: Ottoman-Dutch relations during the embassy of Cornelis Calkoen at the Sublime Porte 1726–1744*)

39 Bosscha Erdbrink, *At the threshold of felicity*, 83.

40 Maas Geesteranus, *The Netherlands and the status of diplomatic, consular and international officials*, 273. Zie verder hoofdstuk II, para. 2b.

41 Zie para. 5.

processen, te weten bureaucrativering⁴², professionalisering⁴³ en democratisering. Ik zal mij niet wagen aan uitvoerige, theoretische beschouwingen over deze begrippen omdat ik niet over de daarvoor noodzakelijke deskundigheid beschik en daar evenmin affiniteit mee heb. In de voetnoten bij de eerste twee begrippen heb ik daarom definities opgenomen, die mij bruikbaar voorkwamen. Onder democratisering versta ik in het kader van mijn onderzoek het wegnemen van alle formele, informele en praktische obstakels, die toetreding tot de 'buitenlandse dienst' van gekwalificeerde kandidaten, ongeacht geslacht, religie, sociale en maatschappelijke achtergrond en financiële draagkracht, belemmerden. Op deze plaats behoeft daar niet nader op te worden ingegaan maar wel op de begrippen 'bureaucrativering' en 'professionalisering'. De ontwikkelingen op het gebied van bureaucrativering, professionalisering en democratisering hingen onderling echter nauw samen en overlaptten elkaar regelmatig. De vanuit politiek-maatschappelijk oogpunt wenselijke democratisering van de 'buitenlandse dienst' leverde bijvoorbeeld tevens een bijdrage aan de professionalisering daarvan. Bovendien kan het streven om een einde te maken aan ongewenste praktijken als patronage en nepotisme zowel gezien worden vanuit het oogmerk van bureaucrativering als van professionalisering.

b. Bureaucrativering

Om in concreto te kunnen beoordelen welke ontwikkelingen zich op bureaucratisch gebied in het geval van de 'buitenlandse dienst' afspeelden, is het noodzakelijk om duidelijkheid te verkrijgen over de criteria waaraan een moderne, bureaucratische organisatie zou moeten voldoen. Ik maak daarvoor gebruik van de benadering van H. W. van den Doel, die zich weer baseert op de theorieën van Max Weber.⁴⁴ Vanuit die optiek zou de 'buitenlandse dienst' als een moderne, bureaucratische instelling kunnen worden gekarakteriseerd als de leden daarvan individuele ambtenaren zijn, die 1. vrij zijn en slechts behoeven te gehoorzamen aan ambtelijke regels; 2. zijn aangesteld in een vaste ambtelijke hiërarchie; 3. duidelijk afgebakende competenties hebben;

42 Proces, dat gedurende het ancien régime aan betekenis wint, waarbij het bestuur steeds meer wordt georganiseerd op basis van formele voorschriften, een veronderstelde rationele deskundigheid en een hiërarchische gezagsstructuur, en waarbij rekrutering en promotie op grond van persoonlijke capaciteiten en geschiktheid plaatsvindt. (Bron: <http://www.encyclo.nl/lokaal/10429> (geraadpleegd 12 febr. 2017))

43 Professionalisering is een continu en dynamisch proces dat gericht is op het uitdiepen en verbeteren van het beroep en op het verbeteren van de kwaliteit van de werkzaamheden. Professionalisering speelt zich af op twee niveaus: dat van het beroep en dat van het individu. Op het niveau van het beroep gaat het om het maken van het beroep tot een professie: de beroepsvorming. Op het niveau van het individu gaat het erom dat beroepskrachten hun competenties ontwikkelen. De processen van professionalisering op deze beide niveaus zijn nauw aan elkaar verbonden. (Bron: Marianne Berger & Rosèl Stevens, *Begrippenkader Dossiers Professionalisering* (Nederlands Jeugdinstituut 2011) (geraadpleegd op internet 12 febr. 2017))

44 Van den Doel, *De stille macht*, 18–19.

4. hun werk verrichten op grond van een arbeidscontract; 5. zijn aangesteld op basis van geschiktheid; 6. een vast inkomen in geld genieten; 7. hun ambt als enige of hoofdberoep uitoefenen; 8. promotie maken op grond van anciënniteit en prestaties; 9. geen eigendomsrechten hebben op bestuursmiddelen of hun functie, en 10. onderworpen zijn aan ambtelijke discipline. Hieraan kan nog worden toegevoegd, dat een lid van de Nederlandse 'buitenlandse dienst' ook in het bezit zou moeten zijn van de Nederlandse nationaliteit. Daarnaast staat het bekleden door de diplomatieke en consulaire vertegenwoordigers van Nederland van officiële functies in dienst van buitenlandse mogendheden en vreemde vorsten of het aannemen van buitenlandse adellijke titels haaks op de voorwaarden, die ten opzichte van een moderne bureaucratie mogen worden gehanteerd. Ten slotte vormt de invoering van een ambtseed voor leden van de 'buitenlandse dienst' een interessante indicator voor voortschrijdende bureaucratisering, overigens afhankelijk van de wijze waarop daaraan inhoud werd gegeven.⁴⁵

c. *Professionalisering*

In zijn studie over de Britse diplomatieke dienst⁴⁶ tijdens het ancien régime heeft D. B. Horn twee mijlpalen aangewezen in de geschiedenis van de internationale betrekkingen in het vroegmoderne Europa.⁴⁷ Het betreft 'the establishment of regular diplomatic representation in place of occasional and special missions and the concentration of the handling of all interstate relations in each country by a specialized ministry of foreign affairs.'⁴⁸ Hoewel het ontstaan van een ministerie, dat zich exclusief met de beleids- en beheerstaken op het terrein van de buitenlandse betrekkingen bezighoudt, onmiskenbaar een verstrekkende gebeurtenis was in het licht van de professionalisering van de 'buitenlandse dienst', behoeft daar op deze plaats niet nader op te worden ingegaan.⁴⁹ Met de vestiging van vaste diplomatieke posten werd echter een onmisbare voorwaarde voor professionalisering vervuld omdat daardoor een echte diplomatieke loopbaan van de grond kon komen. Daarnaast droeg deze ontwikkeling ertoe bij om een duidelijke structuur te brengen in het geheel van de vertegenwoordigingen in een bepaald land. De vaste diplomatieke missie werd de centrale hoofdpoot waaraan de consulaire posten maar ook bijzondere ambassades e.d. in het vervolg ondergeschikt waren. Wat waren nu, afgezien van het ontstaan van vaste vertegenwoordigingen, de belangrijkste elementen met betrekking tot de professionalisering van de 'buitenlandse dienst'? Zowel Horn als Butterfield hebben er een aantal genoemd, terwijl volgens Anderson 'perhaps the

45 Zie ook Van den Doel, *Geschiedenis van de ambtseed*.

46 Tijdens het ancien régime was, in ieder geval in de Republiek, nog geen sprake van een diplomatieke of consulaire *diens*. In het geval dat ik om praktische redenen deze woorden toch gebruik, plaats ik ze tussen aanhalingstekens.

47 Horn, *The British diplomatic service 1689–1789*.

48 Ibidem, 1.

49 Zie hiervoor hoofdstuk II.

clearest of all criteria of a true profession is the requirement of some systematic training for entry to it'.⁵⁰

Onder andere op basis daarvan heeft Christine Schulte in haar interessante afstudeerscriptie uit 2009 over de professionalisering van de 'diplomatieke dienst' ten tijde van de Republiek zeven kenmerken geformuleerd waaraan volgens haar de mate van professionalisering kan worden afgemeten.⁵¹ Het gaat volgens haar daarbij om 1. permanentie; 2. een vaste hiërarchie van rangen met mogelijkheden voor een trapsgewijze carrière; 3. een formeel betalingssysteem; 4. verandering in de perceptie – hoe keken de diplomaten tegen hun eigen beroep aan; 5. een te onderscheiden deskundigheid en mogelijkheden tot opleiding hierin; 6. een formele wijze van selectie van nieuwe gezanten, en 7. een goede samenhang en coördinatie van de diplomatieke dienst. Bij dit raamwerk en uiteraard rekening houdend met het gegeven dat het onderzoek van Schulte uitsluitend betrekking heeft op het tijdperk van de Republiek, kunnen enkele kanttekeningen worden geplaatst. Alvorens daar toe over te gaan kan worden geconstateerd, dat de discussie over professionaliseringkenmerken ook relevant is voor de consulaire dienst ondanks het feit dat de professionalisering van de consulaire functie pas geruime tijd na het einde van de Republiek een aanvang heeft genomen. Het zelfde geldt tot op zekere hoogte voor de tolkendiensten, die pas in het begin van de twintigste eeuw tot stand kwamen.

Terugkomend op de door Schulte genoemde kenmerken zij opgemerkt, dat het eerste, *permanentie*, niet moet worden beperkt tot het ontstaan van vaste vertegenwoordigingen in het buitenland maar zich tevens dient uit te strekken tot de individuele diplomaat. De toename van het aantal personen dat hun gehele arbeidzame leven of tenminste een aanzienlijk deel daarvan als zodanig werkzaam was, vormt dan een aanvulling op het criterium permanentie. Daarbij is het gezien het fluïde en langdurige transitieproces van buitengewone zendingen naar vaste vertegenwoordigingen van minder belang of men gedurende een lange reeks van jaren een reeks buitengewone missies vervulde of dat men langdurig op één of meerdere posten als residerend vertegenwoordiger werkzaam was. Uiteraard kon er eveneens sprake zijn van een combinatie van beide mogelijkheden. Het tweede kenmerk, *een vaste hiërarchie van rangen*, moet breder worden geïnterpreteerd dan de rangverschillen tussen de hoofden van diplomatieke missies.⁵² Alleen een hiërarchie waarvan de basis wordt gevormd door de aankomende diplomaten die door middel van opleiding en opklimming via de tussenliggende rangen de mogelijkheid hadden om – afhankelijk

50 Horn, *The British diplomatic service*, 13; Butterfield, *Diplomacy*, 365; Anderson, *The rise of modern diplomacy*, 87.

51 Schulte, *Dynamische carrière of vergulde relegatee? Een onderzoek naar de ontwikkeling van de professionalisering van de Staatse diplomatieke dienst in de vroegmoderne tijd*, met name 14–18.

52 De constructie van een 'trapsgewijze carrière' via de diverse, voor hoofden van diplomatieke missies beschikbare rangen is nogal kunstmatig, zeker voor een tijd waarin het diplomatieke rangenstelsel nog niet was geformaliseerd. Zie para. 15.

van hun kwaliteiten en prestaties – de top van de pyramide te bereiken, kan een serieus criterium voor professionalisering vormen. Het derde kenmerk van Schulte, *een formeel betalingsstelsel*, kan beter onder de elementen van bureaucratisering worden gerangschikt, ook al droeg dit ongetwijfeld bij aan de professionalisering van de ‘diplomatieke dienst’. Bij het belangrijke vierde kenmerk, verandering in de perceptie, moet niet alleen gedacht worden aan hetgeen de betrokkenen zelf voor ogen stond maar ook aan de vraag of en zoja, in hoeverre anderen hen zagen als een specifieke beroepsgroep. Bovendien is het wellicht verhelderend om hierbij tevens het eventuele groepsgevoel van de gezamenlijke vertegenwoordigers van verschillende landen op een bepaalde standplaats in beschouwing te nemen. De onder 5 en 6 genoemde punten, *een te onderscheiden deskundigheid en mogelijkheden tot opleiding hierin* alsmede *een formele wijze van selectie van nieuwe gezanten* behoren tot de belangrijkste kenmerken uit het raamwerk van Schulte. Ten aanzien van het eerstgenoemde punt kan worden verwezen naar hetgeen hiervoor naar aanleiding van het tweede kenmerk (een vaste hiërarchie van rangen) is opgemerkt. Voor wat betreft het zesde kenmerk is het in het licht van de door haar bestudeerde periode alleszins begrijpelijk, dat Schulte zich beperkt tot de gezanten. In het kader van het onderhavige onderzoek dient het kenmerk *selectie* echter in de eerste plaats betrekking te hebben op de kandidaten die een aan de basis beginnende trapsgewijze carrière in de ‘buitenlandse dienst’ voor ogen hadden. Het zevende kenmerk, *professionalisering op het niveau van het beroep*, is zeker niet onbelangrijk maar vanuit mijn optiek minder relevant.

Uitgaande van de hiervoor gemaakte kanttekeningen bij de ideeën en opvattingen van Christine Schulte inzake de professionalisering van de ‘diplomatieke dienst’ ben ik tot een enigszins aangepaste lijst van (vijf) kenmerken gekomen, te weten: 1. de mate van ontwikkeling van het stelsel van vaste vertegenwoordigingen en in hoeverre de diplomatieke en consulaire loopbaan ingang had gevonden; 2. de totstandkoming van selectieprocedures en mechanismen met het oog op een loopbaan in de ‘buitenlandse dienst’; 3. de formulering van de theoretische en praktische vereisten waaraan een kandidaat voor de ‘buitenlandse dienst’ in beginsel zou moeten voldoen, alsmede het organiseren van de relevante training en opleiding; 4. het bestaan van een vaste hiërarchie van rangen waardoor een loopbaantraject mogelijk wordt en dat tevens fungeert als opleidings- en trainingstraject, en 5. het gevoel tot een bepaalde beroepsgroep te behoren die ook als zodanig door de buitenwacht wordt gezien. Aan de hand van deze kenmerken en de mate waarin daaraan inhoud is gegeven, kan vastgesteld worden in hoeverre een loopbaandienst is gerealiseerd.

*d. Integratie van diplomaten, consuls en tolken*⁵³

Ten slotte zijn in het kader van de vraagstelling nog twee kwesties relevant, die op zichzelf los staan van de richting gevende thema's – werving, selectie en opleiding respectievelijk bureaucrativering, professionalisering en democratisering – maar daarmee wel de nodige raakvlakken hebben. Naast het vraagstuk van het elitaire karakter van de 'buitenlandse dienst', dat in de volgende paragraaf aan de orde komt, gaat het om het eventuele samengaan van de diplomatieke, consulaire en tolkendiensten. Hoewel deze diensten tot in de Tweede Wereldoorlog formeel strict gescheiden bleven, werden reeds in de negentiende eeuw pleidooien gehouden voor nauwere samenwerking tussen diplomaten en consuls of zelfs de algehele vervanging van de dure en overbodige diplomaten door voor Nederland meer nuttige consuls. Daarnaast was de positie van de tolken op de diplomatieke en consulaire posten in het Ottomaanse Rijk bepaald niet eenduidig binnen het raamwerk van de 'buitenlandse dienst'.⁵⁴ Bovendien vervulden sinds de laatste decennia van de negentiende eeuw consulaire vertegenwoordigers in niet-Europese landen in toenemende mate diplomatieke taken terwijl een niet onbeduidend aantal van hen zelfs officieel de overstap maakte naar de diplomatieke dienst. Uiteindelijk werden in 1946 de diplomatieke en de consulaire dienst alsmede de tolkendienst voor het Verre Oosten opgenomen in één nieuwe organisatie, de Buitenlandse Dienst. De vraag doet zich voor of deze samenvoeging de onontkoombare uitkomst was van een autonoom proces of dat er een zekere sturing of beïnvloeding plaatsvond, en zo ja, welke personen en/of instantie(s) daarbij een rol zouden hebben gespeeld.

e. Elite en aristocratie

De tweede kwestie heeft betrekking op het zowel door tijdgenoten somtijds gevoelde als door latere historici veronderstelde elitaire karakter van de 'buitenlandse dienst', met name voor wat betreft de diplomatieke component. Het gaat in dat verband om twee vragen. Allereerst natuurlijk, hoe was het nu precies gesteld met die sociaal-maatschappelijke samenstelling van de 'buitenlandse dienst' gedurende de onderzoeksperiode en deden zich in de loop der tijd in dat opzicht veranderingen voor? Een niet minder belangrijke vraag is evenwel of de sociaal-maatschappelijke achtergrond van de leden van de 'buitenlandse dienst' in belangrijke mate afweek van die van landelijke politici en bestuurders alsmede van hogere ambtenaren en zo ja, of dat gedurende de gehele onderzoeksperiode het geval was. Om op deze vragen een

53 Deze integratie moet niet worden verward met de Integratie van 1987 waarbij de leden van de Buitenlandse Dienst en de functioneel daarvoor in aanmerking komende departementsambtenaren werden opgenomen in een gemeenschappelijke Dienst Buitenlandse Zaken (DBZ).

54 Zie bijvoorbeeld hoofdstuk II, para. 2d en hoofdstuk III, para. 11.

antwoord te kunnen geven is allereerst de sociaal-maatschappelijke achtergrond van de diplomaten, consuls en tolken in de periode tot 1940 in kaart gebracht en verwerkt in de als bijlage opgenomen personeelslijst. Om vervolgens die informatie en de vergelijkbare gegevens betreffende de andere, hiervoor genoemde beroepsgroepen in het juiste perspectief te kunnen plaatsen, was het noodzakelijk een duidelijk beeld te verkrijgen van de elites in Nederland in de negentiende en het begin van de twintigste eeuw. Op het eerste gezicht leek dat een tamelijk eenvoudige opgave gezien de publicaties ‘Nederland’s Adelsboek’ en ‘Nederland’s Patriciaat’, respectievelijk het zogenaamde ‘Rode Boekje’ en ‘Blauwe Boekje’. In de in 1903 aangevangen reeks van het Nederland’s Adelsboek zijn de genealogiën van alle tot de Nederlandse adel behorende families opgenomen. Meestal betrof het betrekkelijk korte series met de ‘états-présents’ van de op dat moment tot de Nederlandse adel gerekende geslachten, zoals tussen 1954 en 1959. Maar daarnaast is in de afgelopen jaren voor de derde maal een historische reeks verschenen met veel relevante informatie.⁵⁵ De Nederlandse adel is echter bepaald geen homogeen geheel.⁵⁶ In de tijd van de Republiek werd in Nederland geen nieuwe adel gecreëerd. Wel wisten sommige Nederlanders adellijke titels van buitenlandse vorsten te verwerven. Bijgevolg diende in de nieuwe constitutionele monarchie onder Koning Willem I, welke nog altijd een standenmaatschappij was, de nog resterende oude adel hoognodig aangevuld te worden met vers bloed. Daarvoor kwamen onder meer geslachten in aanmerking, die ten tijde van de Republiek gedurende ten minste drie generaties zitting hadden in de regering van een belangrijke stemhebbende stad. Daarnaast werden personen in de adelstand verheven, die in de Bataafs-Franse tijd carrière hadden gemaakt, alsmede hoge officieren, vooraanstaande bestuurders en ambtenaren en persoonlijke favorieten van de koning. Ten slotte werden in de adel Nederlanders ingelijfd, die uit buitenlandse riddermatige geslachten stamden dan wel in het bezit waren van een adelsdiploma van een vreemde soeverein. In de loop van de negentiende eeuw werd ook nog een aantal personen, waaronder enkele leden van de ‘buitenlandse dienst’, in de Nederlandse adel verheven wegens persoonlijke verdiensten.

Met de in Nederland’s Patriciaat opgenomen geslachten doet zich hetzelfde probleem voor. Weliswaar betreft het unieke en zeer waardevolle naslagwerken maar ook in het geval van het ‘patriciaat van Nederland’ is homogeniteit soms ver te zoeken.⁵⁷ In de reeks het Nederland’s Patriciaat waarmee in 1910 een begin is gemaakt

55 Van 1988 tot en met 2014 (jaargang 79–98).

56 Zie o.m., ook voor het volgende: Bruin, *Een verloren zaak. Adel als beloning voor persoonlijke verdiensten in het Koninkrijk der Nederlanden*; Gietman, *Dutch gentleman genealogists and the end of the Old Order (1900–1945)*; Schutte, *Het beleid tijdens het Koninkrijk der Nederlanden ten aanzien van de door Napoleon verleende titels*; Wolleswinkel, *Nederlands adelsrecht. Wettelijke adeldom als historisch gegroeid instituut*.

57 Zie onder meer, ook voor het volgende: Schutte, *Nederland’s Patriciaat 1910–1971* en Kroes, *Nederland’s Patriciaat 1972–2009*.

en waarvan inmiddels de 96e jaargang (2018/2019) is verschenen, zijn de genealogiën van meer dan 1800 geslachten opgenomen. In de eerste jaargang werd de doelgroep omschreven als de niet tot de adel van het koninkrijk behorende takken van meer dan honderd adellijke families, alsmede de aanzienlijke geslachten, die geparenteerd zijn aan de adel en/of door hun stand in de eerste kringen verkeren. In de praktijk hield dat in, dat naast niet-adellijke takken van in het Nederland's Adelsboek vermelde families onder meer geslachten werden opgenomen waarvan de voorouders tijdens de Republiek deel hadden uitgemaakt van de regentenklasse of in die tijd als ambtenaar van de Generaliteit werkzaam waren geweest. Niet alle geslachten van deze laatste categorie waren namelijk daadwerkelijk in de adelstand verheven. Sommige families waren om onbekende redenen buiten de boot gevallen terwijl leden van andere geslachten voor de eer hadden bedankt.⁵⁸ Ten slotte bevonden zich onder deze eerste doelgroep geslachten, die tijdens of na de Bataafs-Franse tijd deel waren gaan uitmaken van de bestuurlijke macht. Sinds zo'n veertig jaar geldt als belangrijk criterium voor opname in Nederland's Patriciaat, dat een familie de afgelopen anderhalve eeuw 'een vooraanstaande rol in de Nederlandse samenleving moet hebben gespeeld, met prominente personen in het openbaar bestuur, rechterlijke macht, krijgsmacht, wetenschap, cultuur of in het bedrijfsleven.'⁵⁹ Op dat criterium worden evenwel van tijd tot tijd uitzonderingen gemaakt in het geval van personen met bijzondere verdiensten. Zo werd in 1975 de familie van de bekende minister-president Drees in Nederland's Patriciaat opgenomen hoewel deze afstamt van een eenvoudige bankemployé uit Amsterdam in de negentiende eeuw. Omdat bovendien de families in kwestie een aanzienlijke financiële bijdrage moesten leveren om in Nederland's Patriciaat te worden opgenomen, zijn met name voor de Tweede Wereldoorlog soms geslachten tot het Blauwe Boekje toegelaten waarvan de omvang van het familievermogen de prominentheid van het voorgeslacht ver overtrof.

Het zal uit het voorgaande duidelijk zijn, dat de simpele vermelding in het Rode of Blauwe Boekje niet volstaat wanneer men een helder beeld wil verkrijgen van de Nederlandse elites in de negentiende en het begin van de twintigste eeuw. De benadering van deze problematiek door Moes in zijn aansprekende dissertatie uit 2012 vormt een veel beter uitgangspunt.⁶⁰ Hij definieert de aristocraten in Nederland als 'een betrekkelijk kleine groep van getitelde en ongetitelde mensen uit relatief zeer welgestelde, veel grond bezittende en door onderlinge verwantschapsrelaties met

58 Zij voelden zich al de gelijken (zo niet meer) van hun adellijke medeburgers en wensten onder geen beding door het aanvaarden van het predicaat Jonkheer – en dus zonder adellijke titel – ineens formeel de mindere te worden van de oude adel van ridders, baronnen en graven. Aan het einde van de negentiende en de eerste decennia van de twintigste eeuw is een aantal leden van deze families op hun verzoek alsnog in de adel verheven met het predicaat Jonkheer.

59 Kroes, *Nederland's Patriciaat 1972–2009*, 4.

60 Jaap Moes, *Onder aristocraten. Over hegemonie, welstand en aanzien van adel, patriciaat en andere notabelen in Nederland, 1848–1914*.

elkaar verbonden families, die gemeenschappelijk konden bogen op een geschiedenis van bestuurlijke macht en een daarmee verbonden hoge sociale status genoten, en die bovendien in hoge mate dezelfde normen, waarden en collectieve trekken in hun levensstijl cultiveerden, zoals het leven volgens de seizoenen.⁶¹ Vervolgens onderscheidt hij binnen deze ‘nationale notabelenelite’ in de periode 1848–1914 vier categorieën, namelijk adel, oud patriciaat, dat vóór 1848 reeds aan de macht was, zelfbenoemd patriciaat en andere burgers. De eerste twee groepen vormen samen de ‘aristocraten’ terwijl de twee andere groepen de ‘notabele burgers’ zijn. Bij dit schema dient echter een belangrijke kanttekening te worden gemaakt. Volgens Moes bestaat het ‘zelfbenoemd patriciaat’ uit families, die geen deel uitmaken van het ‘oud patriciaat’ maar op enige moment alsnog in Nederland’s Patriciaat zijn opgenomen terwijl de ‘andere burgers’ deel uitmaken van de welgestelde deftige burgerij, die evenals het zelfbenoemde patriciaat na 1848 wist door te dringen tot de bestuurlijke macht op nationaal, provinciaal en gemeentelijk niveau maar niet werd opgenomen in de reeks Nederland’s Patriciaat. Dit nu acht ik een volstrekt artificieel onderscheid, zeker gezien hetgeen hiervoor is opgemerkt over de door Nederland’s Patriciaat gehanteerde criteria voor opname en de toepassing daarvan in de dagelijkse praktijk. Alle ‘notabele burgers’ kunnen derhalve beter als ‘nieuw patriciaat’ worden aangeduid. Het is in dat verband goed om te beseffen, dat sommige geslachten, die wel in de reeks Nederland’s Patriciaat zijn opgenomen, zelfs niet tot dit nieuwe patriciaat gerekend kunnen worden. Om vervolgens met gebruikmaking van deze schema’s de ‘buitenlandse dienst’ te kunnen vergelijken met andere relevante beroepsgroepen dient ook daarover de nodige informatie en documentatie beschikbaar te zijn. Gelukkig zijn er op dit gebied in de loop der jaren de nodige studies verschenen, zoals bijvoorbeeld die van Van den Braak over de Eerste Kamer.⁶² Aan het slot van de daarvoor in aanmerking komende hoofdstukken zijn conclusies op dit gebied opgenomen.

In de volgende paragraaf zullen nu eerst enkele praktijkvoorbeelden worden gegeven met betrekking tot de bureaucratiserings-, professionaliserings- en democratiseringsprocessen waarna in de paragrafen 5 tot en met 7 de onderwerpen ‘bekwaamheid en geschiktheid’, ‘periodisering’ en ‘taakomgeving’ aan de orde komen.

4. Bureaucratisering, professionalisering en democratisering in de praktijk

In de eerste decennia van de negentiende eeuw voldeed zelfs de ‘diplomatieke dienst’ in veel opzichten niet aan de criteria voor een moderne bureaucratische organisatie. Zo werd de regeling, dat de secretaris van legatie voor zijn voeding en huisvesting

61 Moes, *Onder aristocraten*, 40–41.

62 Van den Braak, *De Eerste Kamer. Geschiedenis, samenstelling en betekenis 1815–1995*.

geheel afhankelijk was van zijn chef de poste, eerst in 1850 officieel afgeschaft.⁶³ Een ander voorbeeld was het gebruik waarbij een familielid – veelal een zoon – door het hoofd van de post werd ingezet als particulier, door het rijk betaalde assistent. Ik kan mij dan ook zeer goed vinden in de observaties van Matthijs Lok: ‘De moderniteit van het bestuur in de vroege negentiende eeuw moet ook niet overdreven worden: in veel opzichten was het Nederlandse bestuur onder Willem I nog kleinschalig en behield het nog veel kenmerken van het ‘ancien régime’. Het moderne Nederlands bestuur ontstond pas echt met de groei van de bureaucratie en de sociaaleconomische modernisering van Nederland aan het einde van de negentiende eeuw [...] de regimewisseling van 1813–1815 (markeert) echter wel een belangrijk moment in deze ontwikkeling. De Bataafse en napoleontische bestuurlijke erfenis werd na 1813 genationaliseerd en ingebed in de Nederlandse traditie en geschiedenis.’⁶⁴

Voorts was het opmerkelijk, dat met name in de eerste helft van de negentiende eeuw niet alle ambtenaren van de ‘buitenlandse dienst’ de Nederlandse nationaliteit bezaten. Dat een officiële vertegenwoordiger van Nederland zelf ook Nederlander is, lijkt nu niet meer dan normaal. Maar nog in 1882 werd een Duitser, de vroegere honoraire vice-consul te Rio de Janeiro Palm⁶⁵, benoemd tot bezoldigd consul-generaal aldaar. Hij was als zodanig de enige officiële vertegenwoordiger van Nederland in Brazilië. In 1905 ontving hij zelfs de persoonlijke diplomatieke titel van minister-resident. Palm was wel de laatste buitenlander, die officieel deel heeft uitgemaakt van de Nederlandse ‘buitenlandse dienst’.⁶⁶ Overigens vormde voor koning Willem I de ‘nationalisering’ van de functies in de ‘buitenlandse dienst’ reeds het uitgangspunt. In 1827 moest minister Verstolk van Soelen⁶⁷ zich in in vele bochten wringen om tegevoet te komen aan de wens van Koning Willem I om ook op (bezoldigde) consulaire posten bij voorkeur Nederlanders te benoemen. Zo betoogde hij in zijn rapport inzake de aanstelling van Fraissinet⁶⁸ tot consul-generaal in het Rijk van Marokko: ‘Hoezeer Fraissinet het eigenlijk radicaal van Nederlander mist, daar wijlen zijn vader, die een geruime tijd tot zijn overlijden het consulaat te Algiers voor de Staat heeft bekleed, zoo ik meen een geboren Franschman was, is hij intusschen blijkens de bijgaande akte te Algiers geboren en in de Nederlandsche Kanselarij ingeschreven, waarna hij tot meerdere jaren gevorderd, voor de consulaire zaken opgeleid en vervolgens als vice-consul is geemployeerd.’⁶⁹ Het inzetten van *non-nationals* op de buitenlandse vertegenwoordigingen was overigens geen exclusief Nederlands gebruik. Maar in de loop van de negentiende eeuw waren de buitenlandse diensten van de meeste landen inmiddels

63 KB 31 dec. 1850 no. 70.

64 Lok, *Koninkrijk van windvanen*, 111.

65 Frederik Karel Hendrik Palm (316).

66 Uiteraard afgezien van een niet onaanzienlijk deel der honoraire consuls. Zie hiervoor para. 11.

67 Mr. Johan Gijsbert baron Verstolk van Soelen (466).

68 Jean Fraissinet (139).

69 Rapport van 27 maart 1827 no. 36 (retroacta bij KB 29 maart 1827 no. 68).

volledig 'genationaliseerd'. In het geval van landen, die (nog) niet in staat waren om een eigen buitenlandse dienst op te zetten of volledig te bemensen, kwam dit verschijnsel nog lange tijd voor. Zo was Jhr. Mr. Gerard Jacob Theodoor Beelaerts van Blokland – vader van Frans Beelaerts⁷⁰ – sinds 1885 minister-resident en vanaf 1889 gezant van de 'stamverwante' Zuid-Afrikaanse Republiek in diverse landen, waaronder Nederland. In diezelfde periode was hij overigens ook lid en van 1888 tot 1891 voorzitter van de Tweede Kamer. En zelfs nog in de jaren 1960 en 1970 vervulde de Nederlandse bankier Paulus van Pauwvliet⁷¹ de functie van gezant van Liberia te Brussel.

Op het snijvlak van bureaucratisering en professionalisering speelde de kwestie van specialisatie en ondersteuning. Op de aanvankelijk kleine tot zeer kleine buitenlandse vertegenwoordigingen van Nederland moest de chef de poste, die niet zelden tevens de enige uitgezonden ambtenaar was, een groot deel van zijn tijd besteden aan werk, dat bepaald niet tot zijn kerntaken behoorde. In dat verband kan men onder meer denken aan het maken van de vele afschriften van de eigen en ontvangen correspondentie en andere documenten, het coderen en decoderen van berichten, het verzorgen van het archief en het administratieve en financiële beheer van de post. Weliswaar regelden aanvankelijk veel hoofden van een buitenlandse post op eigen kosten administratieve ondersteuning terwijl geleidelijk het instituut van de bezoldigd kanselier⁷² tot ontwikkeling kwam. Maar vooralsnog kon of mocht het leeuwendeel van de genoemde werkzaamheden slechts door uitgezonden ambtenaren worden verricht. Niet alleen had deze gang van zaken nadelige consequenties voor een goede uitvoering van de kerntaken maar de evenzeer belangrijke werkzaamheden op administratief en financieel gebied kwamen eveneens geregeld in het gedrang. Een duidelijk voorbeeld daarvan vormde de handelwijze van de minister-resident te Madrid, Van Ittersum⁷³, die in 1878 was overgeplaatst naar Constantinopel. Naar aanleiding van klachten van minister Van Heeckeren van Kell⁷⁴ over de wijze waarop hij inhoud

70 Jhr. Mr. Frans Beelaerts van Blokland (25).

71 Mr. Bernard Marie Antoine Paulus van Pauwvliet (1895–1986), 'candidaat rechtswetenschap, heeft zich aangemeld op telegrafische raadpleging van zijn vader om zolang Rosenthal (51) te vervangen' op het gezantschap te Constantinopel, aangesteld als hon. attaché ald. bij KB van 9 juli 1917 no. 47, bleef te Constantinopel tot 1918, jur. dr. Leiden 1920, werkzaam als procuratiehouder bij de Banque de Paris et des Pays-Bas tot 1928, advocaat en procureur te Amsterdam 1928–, in 1929 onderdirecteur bij de Incasso-Bank N. V. te Delft en later directeur van die bank te Leiden en Arnhem, industrieel, zn. van Mr. Dr. Jozias Pauw van Pauwvliet (320). (Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 184 en 852; Genealogie Paulus, in: N. P. 9 (1918) 284–287 (286); Persoonlijkheden in woord en beeld, 213–214 en 1136; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Paulus (Paulus van Pauwvliet)* (Leiden 2014))

72 Zie para. 13.

73 Mr. Lodewijk Arent Helias baron van Ittersum (211).

74 Mr. Willem baron van Heeckeren van Kell (1815–1914), jur. dr. Utrecht 1839, advocaat te Arnhem en lid Ridderschap van Gelderland sinds 1840, lid Prov. Staten 1843–1849, 1856–1868 en van Gedepr. Staten 1860–1868 van Gelderland, lid gemeenteraad 1844– en burgemeester 1845–1860 van Angerlo, directeur Kabinet des Konings 1868–, minister van Buitenlandse Zaken 1877–1879, lid Tweede

had gegeven aan zijn taken op het gebied van het beheer van zijn vorige post gaf Van Ittersum toe, dat hij

... het Archief der Legatie te Madrid in een afkeurenswaardigen toestand (had) achtergelaten. Ik wist er natuurlijk den weg in te vinden, maar ik wist wel dat zulks voor mijn eventuelen opvolger in den eersten tijd moeyelijk zoude zijn.⁷⁵

Hij eindigde zijn brief met de ‘ernstige belofte [...] dat ik met de strengste nauwkeurigheid voor het archief van Zijne Majesteits Gezantschap te Constantinopel steeds zal zorgen.’ Toen Van Ittersum evenwel in 1881 onverwachts kwam te overlijden, trof men ook op die kanselarij een administratieve chaos aan.⁷⁶

Democratisering van de ‘buitenlandse dienst’ ten slotte kan gezien worden als een respectabel doel op zichzelf maar eveneens als een belangrijke bijdrage aan de professionalisering van de dienst. Zolang namelijk niet iedere gekwalificeerde Nederlander in aanmerking kon komen voor een loopbaan in de ‘buitenlandse dienst’, zou veel potentieel talent ongebruikt blijven. Overigens werd het begrip ‘democratisering’ zelfs door tijdgenoten niet altijd goed begrepen. Zo gaf in 1918 het onvrijwillig ontslag uit de diplomatieke dienst wegens wangedrag van de jonge diplomaat Thurkow⁷⁷ zijn toenmalige chef Van Asbeck⁷⁸, aanleiding tot de volstrekt misplaatste opmerking, dat deze affaire ‘voorzeker als een sprekend voorbeeld (diende) dat de democratisering van den Nederlandsche Diplomatieke Dienst door eene hoogst oordeelkundige keuze der personen ware te leiden.’⁷⁹ In het algemeen gold, dat zo er al aandacht bestond voor het vraagstuk van de democratisering men daarvoor tot de Tweede Wereldoorlog niet op Buitenlandse Zaken terecht kon. Maar ook incidentele pleidooien van buitenstaanders voor een democratisering van de ‘buitenlandse dienst’ zetten nauwelijks zoden aan de dijk. Pas het tijdens de Duitse bezetting van Nederland veranderende politieke en maatschappelijke klimaat maakte het mogelijk om de democratisering van de ‘buitenlandse dienst’ in gang te zetten.

Kamer der Staten-Generaal 1882–1884, kamerheer i.b.d. 1840–† van Koning Willem I, Koning Willem II, Koning Willem III en Koningin Wilhelmina. (Bronnen en literatuur: N. A. 84 (1994) 297–299; Parlement.com (geraadpleegd 2 maart 2019); BWN III, 236–239; Jurriaanse, *De Nederlandse Ministers van Buitenlandse Zaken*, 272–288)

75 Brief van Van Ittersum, Constantinopel 3 juni 1879 (NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 257).

76 Zie de omslag ‘bereddering van de boedel van wijlen Baron van Ittersum 1881–1882’, in: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 257. Ook de opvolger van Van Ittersum als minister-resident te Madrid, Jhr. Heldewier (183), liet bij zijn overlijden in 1880 een chaos achter. De toenmalige minister van Buitenlandse Zaken schreef aan Heldewier’s opvolger, dat ‘Gods beslissing mij goedgunstig de vervulling bespaard heeft den overledene ter vervanging voor te dragen’.

77 Mr. Georges Louis Thurkow (453).

78 Ir. Dirk baron van Asbeck (16).

79 Brief van gezant Van Asbeck aan de minister van Buitenlandse Zaken, Tokio 9 juli 1917 (NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 225). N.B. Zie over deze aangelegenheid hoofdstuk v1, para. 3b.

5. Bekwaamheid én geschiktheid

Bij de selectie van kandidaten voor de ‘buitenlandse dienst’ speelde naast het criterium ‘bekwaamheid’ het veel subjectievere vereiste ‘geschiktheid’ een minstens even grote rol. Door de geleidelijke invoering van toelatingsexamens sinds het midden van de negentiende eeuw werd een instrumentarium geschapen waarmee de bekwaamheid voor een loopbaan in de ‘buitenlandse dienst’ op een redelijk objectieve en transparante wijze kon worden gemeten. Maar hoe was dat gesteld met de potentiële geschiktheid voor de dienst? Uit een circulaire van de minister van Buitenlandse Zaken uit 1909 kan worden opgemaakt wat op dat moment zo al onder het criterium ‘geschiktheid’ kon worden verstaan:

Hierbij zij aangetekend dat de eenige bijzondere eischen, die aan hem, die de diplomatieke loopbaan wil volgen, gesteld moeten worden, zijn dat hij buiten zijne bezoldiging op een inkomen kunne rekenen van minstens f 4000,-, een zeker gemak voor het aanleeren en spreken van vreemde talen verraadt en dat zijne vormen en manieren van dien aard zijn, dat hij in de hoogere kringen der maatschappij, waarin hij te verkeren heeft, niet misplaatst zal voorkomen.⁸⁰

Een dergelijke formulering bood nogal wat ruimte bij het oordeel over de toelating van kandidaten, zeker omdat een negatief oordeel niet naar de kandidaat toe behoefde te worden gemotiveerd. Het valt dan ook zeer te betwijfelen of Mr. Rens bij zijn afwijzing voor de diplomatieke dienst ooit te horen heeft gekregen wat daarvan de rede was.⁸¹ Soms was er überhaupt geen sprake van een motivatie. Zo slaagde in 1892 een baron van Haersolte⁸² weliswaar voor het examen voor leerling-consul maar werd hij desalniettemin niet tot de consulaire dienst toegelaten omdat hij door de examencommissie – zonder enige nadere toelichting – ‘minder geschikt voor benoeming (werd) geacht’.⁸³ Bij het bepalen van de mogelijke geschiktheid voor de ‘buitenlandse dienst’ werd overigens niet alleen de kandidaat zelf maar ook diens eventuele (toekomstige) huwelijkspartner betrokken, zowel ten goede als ten kwade. Zo werd bijvoorbeeld het ontslag van de gezant te Peking, Thorbecke⁸⁴, onvermijdelijk geacht omdat diens aanstaande tweede echtgenote ‘niet afkomstig (was) uit een milieu

80 Rondschrijven uit 1909 van minister De Marees van Swinderen (273) aan de hoogleraren volkenrecht in Nederland, aangehaald in: Struycken, *Het bestuur der buitenlandsche betrekkingen, een staatsrechtelijk en politiek vraagstuk*, 99–101.

81 Zie para. 1.

82 Coenraad Willem Anton baron van Haersolte van den Doorn (1869–1959), slaagde in 1892 voor examen voor leerling-consul als nr. 3 van de drie kandidaten, kwam op 10 mei 1895 in Cairo aan, secretaris (niet bezoldigd van rijkswege) van het Ned. politieke agentschap en consulaat-generaal ald. (Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.38, inv.nr. 77 en 2.05.94, inv.nr. 777; N.A. 84 (1994) 83)

83 NA, BuZa 2.05.38, inv.nr. 77.

84 Mr. Dr. Willem Johan Rudolf Thorbecke (452).

waaruit vrouwen van gezanten moeten voortkomen.’⁸⁵ Daarentegen werd in 1865 bij de aanstelling van een Zwitsers onderdaan als onbezoldigde consul-generaal bij het Zwitsers eedgenootschap door de toenmalige minister van Buitenlandse Zaken als argument in diens voordeel vermeld, dat: ‘de Heer J. G. Suter Vermeulen⁸⁶, geboren in Zwitserland en thans wonend te Lausanne [...] gehuwd is met een Nederlandsche vrouw uit eene zeer aanzienlijke familie.’⁸⁷

De kwestie van de bekwaamheid versus de geschiktheid bleef in ieder geval tot aan het eind van de onderzoeksperiode een grote rol spelen. Maar zelfs nog in 1967 ont kwam de journalist Van den Berg niet aan de constatering, dat ‘in de praktijk het er op neerkomt, dat [...] er naast potentiële bekwaamheid met grote nadruk wordt gelet op potentiële geschiktheid.’⁸⁸

6. Periodisering

Hoewel het nauwkeurig afbakenen van tijdvakken in het kader van een historisch onderzoek in de regel een hachelijke onderneming is, leek dat aanvankelijk weinig problemen op te leveren in het geval van de geschiedenis van de ‘buitenlandse dienst’ van Nederland. De totstandbrenging in 1814 van nieuwe reglementen voor diplomaten en consuls, nadat in 1813 de onafhankelijkheid was herwonnen, vormde op het eerste gezicht een goed en helder beginpunt. Na de driejarige inlijving van Nederland bij het Franse Keizerrijk werd bovendien het ministerie voor de buitenlandse zaken (her)opgericht, terwijl diplomatieke en consulaire netwerken werden op- en uitgebouwd. Het identificeren van een logische afsluiting van de onderzoeksperiode leek evenmin een onmogelijke opgave. Het jaar 1940, waarin met de Duitse bezetting (tijdelijk) weer een einde kwam aan de onafhankelijkheid van Nederland, scheen aanvankelijk daarvoor bij uitstek geschikt. Weliswaar was op dat moment geen einde gekomen aan de geschiedenis van de ‘buitenlandse dienst’ maar ten gevolge van de oorlog zouden onder meer de bestaande regelingen op het gebied van werving, selectie en opleiding feitelijk ophouden te bestaan. Het ging ook niet om een tijdelijke onderbreking; na de oorlog keerde de oude ‘buitenlandse dienst’ definitief niet meer terug.

Maar bij het vorderen van het onderzoek begon de twijfel toe te slaan. Was 1814 wel in alle opzichten een geheel nieuw begin voor de ‘buitenlandse dienst’? Jurriaanse had er al op gewezen dat voor het eerste diplomatieke reglement van Willem I een

85 Brief van minister De Graeff aan gezant Van Limburg Stirum van 29 juni 1935 (Klaassen (ed.), *Voor u persoonlijk*, 99). N. B. Thorbecke werd in 1935 op zijn verzoek ‘om redenen van persoonlijke aard’ ter beschikking gesteld en kreeg hij bij KB 18 juni 1937 no. 94 eervol ontslag.

86 Johann Christian Gottlieb Suter (437). N. B. In de stamboeken, KB’s en andere bronnen wordt hij consequent maar ten onrechte vermeld als J. G. Suter Vermeulen. Die laatste naam was echter ‘geleend’ van zijn echtgenote, Susanna J. H. Vermeulen van Asperen.

87 Retroacta bij KB 4 maart 1865 no. 27.

88 Van den Berg, *De anatomie van Nederland*, 177.

regeling uit de tijd van Koning Lodewijk Napoleon model had gestaan.⁸⁹ Dat ‘Réglement sur les Missions Diplomatiques’ van 13 februari 1807⁹⁰ had weliswaar, evenals de diplomatieke reglementen uit de tijd van de Republiek, voornamelijk betrekking op de financiële vergoedingen en toelagen voor de gezanten, maar onderscheidde zich ten opzichte van alle eerdere regelingen door de formalisering van de functie van secretaris van legatie. Hiermee werd welbewust de kiem gelegd voor een echte loopbaan in de diplomatie.⁹¹ Een andere belangrijke verandering bestond uit de vervanging van de gecompliceerde en weinig professionele praktijk van diplomatieke benoemingen uit de tijd van de Republiek door een meer gecentraliseerd systeem waardoor de criteria ‘bekwaamheid en geschiktheid’ een grotere rol konden gaan spelen bij de selectie. Ook deze verandering vond ruim voor het jaar 1814 plaats en was het directe resultaat van de vervanging van de federale staatsvorm van de Republiek door de eenheidsstaat in 1798. De oprichting in datzelfde jaar van een ministerie van buitenlandse zaken – het eerste in Nederland – was in dat opzicht eveneens van belang. De benoeming na de herwonnen onafhankelijkheid van een secretaris van Staat voor de buitenlandse zaken en de oprichting van een ministerie vormden derhalve veel minder een primeur dan het op het eerste gezicht leek. Vanuit die optiek vormde de Bataafs-Franse tijd derhalve het werkelijke breukvlak en was in 1814 zelfs sprake van een zekere mate van continuïteit. Voor de consulaire vertegenwoordigers was het jaar 1814 evenmin een keerpunt maar dat gold in hun geval evenzeer voor de Bataafs-Franse tijd. Nog tot ver na 1814 zou het traditionele systeem van lokaal geworven, onbezoldigde consuls voor wie dat ambt doorgaans slechts een nevenfunctie vormde, blijven bestaan; de moderne beroepsconsul was nog in geen velden of wegen te bekennen. Wel leverde het nieuwe consulaire reglement uit 1807 een interessante bijdrage – althans op papier – aan de professionalisering van de consulaire werkzaamheden.⁹² Ook bij het jaar 1940 als logische afsluiting van een afgerond tijdperk in de geschiedenis van de ‘buitenlandse dienst’ konden bij nader inzien vraagtekens worden geplaatst. Formeel hield de oude ‘buitenlandse dienst’ namelijk pas op te bestaan bij de inwerkingtreding op 1 januari 1946 van het nieuwe reglement op de Buitenlandse Dienst (BD).⁹³ Men kan zich zelfs afvragen of de oprichting van de BD wel in alle opzichten een radicale breuk met het verleden betekende. Kwam wellicht ook in het geval van de ‘buitenlandse dienst’ de ‘vooroorlogse’ periode eerst in de loop van de jaren 1960 ten einde?

Hoewel bij de afbakening van het gekozen tijdvak dus de nodige kanttekeningen kunnen worden geplaatst, is uiteindelijk toch besloten vast te houden aan 1814 als beginjaar. Niet alleen zou een ander jaar eveneens vragen oproepen maar bovendien

89 Jurriaanse, *De Nederlandse Ministers van Buitenlandse Zaken*, 14.

90 NA, BuZa (1798–1810) 2.01.08, inv.nr. 405.

91 Zie hoofdstuk 11, para 3.

92 Zie de vorige noot.

93 KB 21 dec. 1945 no. 34.

vormde het jaar 1814, waarin de nieuwe constitutionele monarchie de beschikking kreeg over een stelsel van buitenlandse vertegenwoordigingen, onmiskenbaar een mijlpaal in de geschiedenis van de ‘buitenlandse dienst’. Dat lag echter toch iets anders voor het jaar 1940. Pas met de totstandkoming in 1946 van de nieuwe Buitenlandse Dienst, die in de plaats kwam van de afzonderlijke diensten voor diplomaten, consuls en tolken, kwam er definitief een einde aan de oude ‘buitenlandse dienst’. Het is dus alleszins gerechtvaardigd om alsnog het jaar 1946 als afsluiting van de onderzoeksperiode te hanteren. Om nochtans enig recht te doen aan de argumenten, die tegen 1814 als beginjaar zijn aan te voeren, wordt in het volgende hoofdstuk ruimhartig aandacht besteed aan de relevante gebeurtenissen en ontwikkelingen tijdens de Republiek en in de Bataafs-Franse tijd. Daarnaast zal in de epiloog de zogenaamde *opstand der referendarissen* in 1970 aan de orde komen.⁹⁴ Die actie vormde de onbedoelde aanzet tot de *integratie* van 1987 toen de Buitenlandse Dienst opging in de Dienst Buitenlandse Zaken.⁹⁵ In deze studie is zoveel mogelijk de chronologische volgorde aangehouden. De niet altijd synchroon verlopende ontwikkeling van de verschillende diensten zorgde in dat opzicht soms voor complicaties. Dat gold met name voor de tolken, die weliswaar pas in het begin van de vorige eeuw hun eigen diensten zouden krijgen maar die in het stelsel van de zogenaamde dragomans⁹⁶ in het Ottomaanse Rijk al een lange voorgeschiedenis kenden. Mede hierdoor verschillen de accenten soms aanzienlijk per hoofdstuk.

7. Taakomgeving⁹⁷

In het geval van een geschiedenis van de ‘buitenlandse dienst’ ligt het voor de hand om voor wat betreft de taakomgeving in de eerste plaats de blik te richten op het dagelijkse werkterrein van de Nederlandse vertegenwoordigers, namelijk de landen waar de gezantschappen en consulaten waren gevestigd, en wel vanuit twee invalshoeken. Enerzijds gaat het om aard en inhoud van de werkzaamheden zelf. In zijn algemeenheid waren de diplomaten belast met het op een dagelijkse basis onderhouden van de bilaterale betrekkingen met het land waar zij waren geaccrediteerd, terwijl de consuls de handel en scheepvaart in hun ambtsgebied dienden te faciliteren. De rode draad in het werk van alle vertegenwoordigers bestond doorgaans echter uit de behartiging van de economische en commerciële belangen van Nederland en zijn inwoners. Dat was al zo geweest in het tijdperk van de Republiek en in de Bataafs-Franse tijd en dat veranderde niet wezenlijk na 1813. Natuurlijk waren er momenten en episodes

94 Een nogal overtrokken benaming voor een open brief van een aantal referendarissen op het ministerie van Buitenlandse Zaken, die onbedoeld de aanzet zou vormen tot de Integratie van 1987.

95 Zie noot 53.

96 Zie noot 23.

97 Ik heb dit begrip ontleend aan de dissertatie van Bob de Graaff, *Kalm temidden van woedende golven*, het ministerie van Koloniën en zijn taakomgeving 1912–1940.

dat politieke aangelegenheden de overhand hadden, zoals bijvoorbeeld in de tijd van Stadhouders-Koning Willem III, maar dat verandert niets aan de algemene tendens.⁹⁸ De nadruk op de commercieel-economische belangenbehartiging betekende uiteraard niet, dat de politiek daarbij geen enkele rol speelde. Met de politieke situatie in en het buitenlands-politieke beleid van de landen waarmee Nederland betrekkingen onderhield dienden de diplomaten en consuls terdege rekening te houden, ook wanneer de bilaterale relaties een uitsluitend commercieel-economisch karakter hadden. Anderzijds gaat het om het werken en dikwijls langdurig verblijf in landen met een – zeker in het verleden – geheel andere cultuur, levenswijze en soms ook religie. Daarnaast waren tot ver in de negentiende eeuw de fysieke contacten en communicatiemogelijkheden met het vaderland aan grote beperkingen onderhevig. Dat gold al voor sommige Europese landen maar zeker ook voor het Ottomaanse Rijk waarmee de Republiek al sinds het begin van de zeventiende eeuw betrekkingen onderhield. Door de geleidelijke uitbreiding van het diplomatieke en consulaire netwerk naar landen buiten Europa waar bovendien de klimatologische en leefomstandigheden – met een understatement – niet altijd optimaal waren, kreeg dit aspect van de taakomgeving een nieuwe dimensie, die goed tot uitdrukking komt in het begrip ‘hardship-post’. De Britse historicus Kiernan gaf zijn artikel over Britse diplomaten op niet-Europese posten in de negentiende eeuw dan ook de veelbetekenende titel ‘*Diplomats in exile*’ mee.⁹⁹ Bovendien ontbrak in die landen een cosmopolitische *society*, waarmee in veel Europese staten buitenlandse diplomaten zich nog enigszins konden vereenzelvigen. Dat was dan ook de reden, dat de meeste leden van de Nederlandse diplomatieke dienst, die een plaatsing buiten Europa ook nog eens als een degradatie zagen, tot de Tweede Wereldoorlog een benoeming op dat soort posten graag aan hun consulaire collegae en ‘zij-instromers’ overlieten.¹⁰⁰

Een niet onbelangrijk element in het kader van de taakomgeving had betrekking op het enorme koloniale rijk waaraan Nederland internationaal prestige en invloed ontleende. Kenmerkend was in dat verband de opmerking van de minister-resident te Constantinopel in 1885 dat de lage ‘maatschappelijke stelling’ van de Nederlandse havenkapitein aldaar betreurenswaardig was ‘met het oog op de waardigheid van Nederland als Europeesch, maar vooral als Aziatisch mogendheid’.¹⁰¹ Bovendien leverde de belangrijkste kolonie, Nederlands-Indië, een aanzienlijke bijdrage aan de economie van het moeder-

98 Boogman, *Achtergronden, tendenties en tradities van het buitenlands beleid van Nederland (eind zestiende eeuw-1940)*; Wels, *The foreign policy institutions in the Dutch Republic and the Kingdom of the Netherlands 1580-1980*; Hellema, *De opkomst en teloorgang van een grote mogendheid. Van de zestiende eeuw tot het einde van de negentiende eeuw*.

99 Kiernan, *Diplomats in exile*.

100 Zie para. 9c.

101 Brief van minister-resident Jhr. van Tets van Goudriaan (451) aan de minister van Buitenlandse Zaken d.d. 31 juli 1885 (NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 267).

land.¹⁰² Het koloniale bezit – tot 1872 ook nog op de westkust van Afrika – was voor de ‘buitenlandse dienst’ dus iets om serieus rekening mee te houden. Aan het belang van de koloniale factor hebben onder meer Wels, Kuitenbrouwer en Kersten en Van der Zwan aandacht besteed. Daarnaast komt deze materie vanuit de koloniale gezichtshoek aan de orde in een dissertatie over de internationaal-rechtelijke betrekkingen van Nederlands-Indië in de periode 1850–1922.¹⁰³ In deze publicaties gaat het echter voornamelijk om de beleidsmatige aspecten terwijl de rol van de koloniale factor in het geval van de ‘buitenlandse dienst’ onderbelicht is gebleven. Bovendien was de focus wel heel sterk op Nederlands-Indië gericht. Maar hoewel de koloniën op het westelijk halfrond economisch weinig voorstelden en in feite eerder een last dan een zegen waren, was het bezit van Suriname en de Nederlandse Antillen wel degelijk van betekenis voor de werkzaamheden van de ‘buitenlandse dienst’. Men behoeft in dat opzicht alleen maar te denken aan de dikwijls moeizame relatie met Venezuela waarin de Nederlandse kolonie Curaçao ongewild een belangrijke plaats innam. Een wel heel pregnant voorbeeld van de betekenis van de koloniale factor voor de ‘buitenlandse dienst’ werd gevormd door de oprichting van de tolkendiensten in het begin van de twintigste eeuw. Zonder enige overdrijving kan worden vastgesteld, dat noch de tolkendienst voor het Verre Oosten noch die voor de Levant ooit tot stand zouden zijn gekomen als vanuit de Nederlands-Indische optiek aan die instellingen geen behoefte had bestaan.¹⁰⁴ Hetzelfde geldt voor de oprichting van het consulaat te Djeddah.¹⁰⁵ Ook de institutionalisering van de relaties met landen als China, Japan en Siam (Thailand), alsmede de vestiging van consulaire posten in het Caraïbisch gebied kan niet los worden gezien van de aanwezigheid van Nederlandse koloniën in die contreien.

De bijzondere relatie tussen de ‘buitenlandse dienst’ en het Nederlandse koloniale rijk kwam eveneens tot uitdrukking in de personele sfeer. Zo noteerde de diplomaat Van Zuylen van Nijvelt in zijn herinneringen, dat zijn voogd zijn voornemen wist te verijdelen ‘om in Oost-Indië eene betrekking te erlangen’.¹⁰⁶ Ook de befaamde sinoloog en schrijver Van Gulik¹⁰⁷ had aanvankelijk zijn zinnen gezet op een loopbaan in Nederlands-Indië maar besloot om diverse redenen uiteindelijk zijn heil te zoeken bij de tolkendienst voor China en Japan.¹⁰⁸ Omgekeerd kwamen personen uit het koloniale bestuur geregeld in de ‘buitenlandse dienst’ terecht, vooral – maar niet

102 Hoewel de Nederlandse koloniën op het westelijk halfrond economisch weinig voorstelden en eerder een last dan een zegen waren, had het bezit van Suriname en de Nederlandse Antillen, met name Curaçao, de nodige gevolgen voor het buitenlandse beleid van Nederland. Men behoeft in dat opzicht alleen maar te denken aan de langdurige moeizame relatie met Venezuela.

103 Fievez de Malines van Ginkel, *Overzicht van de internationaalrechtelijke betrekkingen van Nederlandsch-Indië (1850–1922)*.

104 Zie hoofdstuk v, para 11.

105 Zie hoofdstuk v, para 9.

106 Huizinga (ed.), *Herinneringen van J. P. J. A. graaf van Zuylen van Nijvelt*, 15.

107 Dr. Robert Hans van Gulik (162).

108 Barkman en De Vries van der Hoeven, *Een man van drie levens*, 27, 33–34.

alleen – op vanuit koloniaal oogpunt relevante posten. Hiervan was de benoeming tot gezant in Japan in 1923 van de generaal-majoor van het Indisch leger en lid van de Volksraad van Nederlands-Indië, Pabst¹⁰⁹, een sprekend voorbeeld. Opmerkelijk is voorts, dat niet minder dan vijf gouverneurs-generaal van Nederlands-Indië, te weten De Graeff¹¹⁰, Van Lansberge¹¹¹, Van Limburg Stirum¹¹², Rochussen¹¹³ en Van Starckenborch Stachouwer¹¹⁴ voorafgaande aan of na hun tijd in het paleis te Buitenzorg hoge diplomatieke functies hebben vervuld. Dit soort connecties in de persoonlijke sfeer tussen de ‘buitenlandse dienst’ en de koloniën bestond ook in het geval van de West-Indische bezittingen. Zo diende de voormalige consul-generaal van Lansberge¹¹⁵ vanaf 1855 als gouverneur van Curaçao terwijl hij van 1859 tot 1867 in diezelfde hoedanigheid resideerde in Suriname. Ferguson¹¹⁶, de latere minister-resident in China, was in de jaren 1860 en 1870 gezaghebber van Aruba en van Bonaire, en de – uit het Binnenlands Bestuur in Nederlands-Indië afkomstige – consul-generaal Huender¹¹⁷ vervulde van 1948 tot 1949 het ambt van gouverneur van Suriname.

Het derde en voor de ‘buitenlandse dienst’ bepaald niet het minst relevante onderdeel van de taakomgeving had paradoxaal genoeg betrekking op het eigen land, met name het politiek-maatschappelijke klimaat op het thuisfront. Aanvankelijk speelde de politiek slechts een geringe rol maar het duurde niet lang of het parlement liet van zich horen. Opvallend is overigens dat de Staten-Generaal in de negentiende en het begin van de twintigste eeuw vaak minder belangstelling toonde voor de inhoudelijke aspecten van het buitenlandse beleid maar zich des te meer wilde bemoeien met de ‘buitenlandse dienst’, in het bijzonder voor wat betreft de omvang, de samenstelling en – niet in het minst – de budgettaire aspecten.¹¹⁸ Zo werd al in het parlementaire jaar 1828–1829 kritiek geuit op de – voornamelijk uit personeelskosten bestaande – ontwerp-begroting van Buitenlandse Zaken en onder meer voorgesteld aan kleine hoven zaakgelastigden te benoemen in plaats van de veel duurdere gezanten. In mei 1829 werd zelfs de tienjarige begroting voor 1830 en volgende jaren verworpen. De parlementaire kritiek op de (te) hoge uitgaven voor de instandhouding van het posten-netwerk zou gedurende de rest van de eeuw niet meer verstommen. Ook met de opleiding en training van de toekomstige leden van de ‘buitenlandse dienst’ hield de Kamer zich bezig, zij het doorgaans op een veel minder constructieve wijze dan in het geval van de toekomstige ambtenaren bij het Europese binnenlands bestuur in Nederlands-

109 Jean Charles Pabst (313).

110 Jhr. Mr. Andries Cornelis Dirk de Graeff (157).

111 Mr. Johan Willem van Lansberge (239).

112 Mr. Johan Paul graaf van Limburg Stirum (255).

113 Jan Jacob Rochussen (365).

114 Jhr. Mr.Dr. Alidius Warmoldus Lambertus Tjarda van Starckenborgh Stachouwer (454).

115 Reinhart Frans Cornelis van Lansberge (240).

116 Jan Helenus Ferguson (134).

117 Dr. Willem Huender (206).

118 Zie onder meer Wels, *The Netherlands in nineteenth century European diplomacy*.

Indië.¹¹⁹ Hoewel de kritische bemoeienis het parlement met de ‘buitenlandse dienst’ in de twintigste eeuw leek af te zwakken, was tot 1940 van die zijde ook geen sprake van warme belangstelling voor de Nederlandse diplomaten, consuls en tolken.

8. Stand van onderzoek en historiografie

In 1981 constateerde Kersten in de ‘Verantwoording’ van zijn interessante dissertatie, dat het onderzoek naar de institutionele aspecten van de buitenlandse betrekkingen van Nederland nog nauwelijks van de grond was gekomen.¹²⁰ Vastgesteld moet worden dat bijna veertig jaar later in die situatie nog weinig verbetering is opgetreden. Ook in de algemene publicaties over het buitenlands beleid van Nederland komen institutionele aspecten en de ‘buitenlandse dienst’ niet of nauwelijks aan de orde. Dat geldt voor de oudere literatuur zoals de studies van Smit maar ook voor meer recente publicaties zoals ‘Neutraliteit & vrijhandel’ van Hellema en de bundel ‘De wereld volgens Nederland’ uit 2015.¹²¹ Voorhoeve gaat in zijn studie uit 1979 wel in op de institutionele aspecten van het buitenlands beleid maar hij heeft vooral oog voor de naoorlogse periode.¹²² Ook onderzoek met betrekking tot het personeel van de ‘buitenlandse dienst’ van Nederland komt er over het algemeen bekaaid af. Natuurlijk komen in diverse studies individuele diplomaten, consuls en tolken voorbij met hun kwaliteiten, eigenaardigheden en zwakke punten maar het gaat doorgaans om losse observaties, die meestal slechts dienen ter ondersteuning van het betoog. Hierbij dui-ken soms, zelfs bij serieuze wetenschappers, generalisaties en onjuistheden op, die bepaald geen bijdrage leveren aan het verbeteren van kennis en inzicht op dit terrein. Zo heeft Houwink ten Cate het in zijn dissertatie, die betrekking heeft op het Interbellum, over het ministerie van Buitenlandse Zaken als ‘één van de laatste bolwerken van de geboorte-aristocratie’ en omschrijft hij de Nederlandse diplomatie als ‘dit milieu van perfect geklede mannen met dubbele namen, die de omgangsvormen en hun talen beheersten, gematigd geloofden en het aan hun stand verplicht waren zich ver boven het kleine partijpolitieke gewoel verheven te voelen.’¹²³ Feiko Postma noemt in zijn

119 Zie Fasseur, *De Indologen*, en Van den Doel, *De stille macht*.

120 A. E. Kersten, *Buitenlandse Zaken in ballingschap, groei en verandering van een ministerie 1940–1945*.

121 Smit, *De buitenlandse politiek van Nederland*, eerste deel. De Republiek der Vereenigde Nederlanden, en tweede deel. Het Koninkrijk der Nederlanden; Idem, *Diplomatieke geschiedenis van Nederland, inzonderheid sedert de vestiging van het koninkrijk*; Hellema, *Neutraliteit & vrijhandel. De geschiedenis van de Nederlandse buitenlandse betrekkingen*; Pekelder, Raben en Segers (eds.), *De wereld volgens Nederland. Nederlandse buitenlandse politiek in historisch perspectief*.

122 Voorhoeve, *Peace, profits and principles. A study of Dutch foreign policy*.

123 Houwink ten Cate, ‘*De mannen van de Daad*’ en Duitsland, 1919–1939. *Het Hollandse zakenleven en de vooroorlogse buitenlandse politiek*, 27 en 33. N. B. Houwink ten Cate baseert zijn uitspraak op het artikel ‘Van Karnebeek’s break with tradition’, in Wels, *Aloofness & Neutrality*, 201–232. Ook na zorgvuldige bestudering van de door hem genoemde pagina’s (220–221) is die verwijzing niet duidelijk geworden.

bijdrage aan de afscheidsbundel voor professor Jan Bank uit 2005¹²⁴ het ministerie van Buitenlandse Zaken een ‘adelbolwerk met veel graven, baronnen en jonkheren, steeds van dezelfde families’ en bestempelt de hoofdpersoon van zijn verhaal, gezant Sweerts de Landas Wyborgh¹²⁵, zonder enige verdere toelichting als ‘excentriek’.¹²⁶ Als laatste – maar bepaald niet enige – voorbeeld van dit soort tendentieuze beweringen kan nog worden gewezen op de vermelding – in een overigens aardig en verder waarheidsgetrouw artikel – van gezant Steenstra Toussaint¹²⁷ als ‘baron’, terwijl hij noch enig ander lid van zijn familie ooit deel heeft uitgemaakt van de Nederlandse adel.¹²⁸ Kortom, structurele en analytische beschouwingen met betrekking tot het personeel van de Nederlandse ‘buitenlandse dienst’ ontbreken grotendeels, evenals het geval is met studies op het gebied van de institutionele aspecten van het buitenlands beleid van Nederland. Dat manco is des te opvallender gezien de enorme de stroom aan publicaties op deze gebieden, die al vele jaren in Europa en daarbuiten verschijnt.¹²⁹

Gelukkig is er dus wel de hiervoor genoemde dissertatie van Kersten inzake het ministerie van Buitenlandse Zaken en de ‘buitenlandse dienst’ tijdens de Tweede Wereldoorlog. Weliswaar heeft deze studie, zoals de titel reeds aangeeft, slechts betrekking op een in de tijd beperkte – zij het zeer interessante – overgangperiode maar met name in hoofdstuk III besteedt de auteur ruime aandacht aan de voorgeschiedenis van de diplomatieke, de consulaire en de tolkendienst, toegespitst op de periode van het Interbellum. Daarnaast heeft Kersten samen met Van der Zwan een interessante bijdrage geleverd op het terrein van de institutionele geschiedenis van de consulaire dienst in de vorm van het artikel ‘The Dutch consular service: in the interests of a colonial and commercial nation’.¹³⁰ Hierin wordt ruimschoots aandacht besteed aan de professionalisering van de consulaire functie. Ten slotte mag het artikel van

124 Postma, *Sombere Peterburgse vertellingen: Nederlandse diplomaten en het verval van een ancien régime*.

125 Mr. Dr. A. M. D. baron Sweerts de Landas Wyborgh (438).

126 Postma, *Sombere Peterburgse vertellingen*, 230–231.

127 Abraham Johan Daniël Steenstra Toussaint (426).

128 Bert van der Zwan, Albert Kersten en Josje Damsma, ‘150 jaar lief en leed bij BZ’, in *BZ-blad* (dec. 2007), 38–44.

129 Om slechts enkele, willekeurige voorbeelden te noemen waarvan voor mijn onderzoek gebruik is gemaakt: M. S. Anderson, *The rise of modern diplomacy 1450–1919*; Mai’a K. Davis Cross, *The European Diplomatic Corps, diplomats and international cooperation from Westphalia to Maastricht*; Gordon A. Craig and Felix Gilbert (eds.), *The diplomats 1919–1939*; Rik Coolsaet, Vincent Dujardin en Claude Roosens (m.m.v. Vincent Delcorps en Anne-Sophie Gijs), *Buitenlandse Zaken in België. Geschiedenis van een ministerie, zijn diplomaten en consuls van 1830 tot vandaag*; Raoul Delcorde, *De Belgische diplomaten*; Gertjan Leenders, *Bolwerk van de oude adel? Een kwantitatieve benadering van de adellijke vertegenwoordiging in het Belgische diplomatieke korps (1840–1940)*; Claude Roosens, *De aanwerving van diplomaten in België. Van een besloten naar een toegankelijke carrière, 1830–1980*; Lamar Cecil, *The German Diplomatic Service, 1871–1914*; Jean Baillou (ed.), *Les affaires étrangères et le corps diplomatique français*, deel I *De l’ancien régime au second empire*, deel II 1870–1980; Anne Mézin, *Les consuls de France au siècle des lumières (1715–1792)*.

130 Kersten and Van der Zwan, *The Dutch consular service: in the interests of a colonial and commercial nation*.

Kersten over de institutionele veranderingen met betrekking tot het ministerie van Buitenlandse Zaken gedurende de 200 jaar van zijn bestaan niet onvermeld blijven.¹³¹ Daarbij dient men zich wel te realiseren dat dit artikel geschreven is voor de herdenkingsbundel ter gelegenheid van het 200-jarig bestaan van het ministerie in 1998 met alle daarbij horende beperkingen.¹³² Overigens is ook van andere artikelen uit deze herdenkingsuitgave gebruikgemaakt, onder meer de bijdrage van Van Zeeland, waarin enkele interessante thema's worden aangestipt, en de verhandeling over de consulaire taken van het ministerie van de hand van H. J. De Muij-Fleurke en S. Plantinga.¹³³

De enig andere wetenschapper die naast Kersten serieus onderzoek heeft gedaan naar de institutionele aspecten van het buitenlands beleid van Nederland, is de betrekkelijk jong overleden Utrechtse hoogleraar Cees Wels. De schriftelijke neerslag van zijn onderzoek is met name terug te vinden in zijn dissertatie uit 1982.¹³⁴ In het licht van mijn eigen onderzoek zijn de artikelen relevant over de instituties op het gebied van de buitenlandse politiek van Nederland 1580–1980, inzake Nederland in de Europese diplomatie in de negentiende eeuw en over de consulaire dienst van Nederland 1813–1873.¹³⁵ Het eerstgenoemde artikel, dat een periode van vierhonderd jaar in 32 bladzijden samenvat, is noodzakelijkerwijze nogal summier, heeft een overwegend beschrijvend karakter en is blijkens de beknopte bibliografie in belangrijke mate gebaseerd op literatuuronderzoek. Bij nadere bestudering lijkt dit artikel overigens, zowel voor wat betreft de opzet als de inhoud, in sterke mate terug te grijpen op een publicatie van het ministerie van Buitenlandse Zaken uit 1950.¹³⁶ Door het ontbreken van bronvermeldingen is controle van de verstrekte informatie echter niet goed mogelijk. Het tweede artikel heeft wel bronvermeldingen en biedt interessante aanknopingspunten maar is evenals het eerste artikel tamelijk oppervlakkig en niet altijd even genuanceerd en consistent. Het artikel over de consulaire 'dienst' in de jaren 1813–1873 bevat daarentegen een schat aan goed gedocumenteerde gegevens. Wels gaat echter volledig voorbij aan de ontwikkelingen in die periode in de richting van een beroepsconsulaire dienst naast het reeds eeuwen bestaande stelsel van onbezoldigde

131 Kersten, *Een woud van verandering. Ontwikkeling van taak en organisatie van het ministerie*.

132 Van Ditzhuyzen, Kersten, Van Zeeland en Van der Zwan (eds.), *Tweehonderd jaar Ministerie van Buitenlandse Zaken*.

133 Van Zeeland, *Ergo: vlag en wimpel in top. Protocol, de buitenbouw van de diplomatie?* (77–99); De Muij-Fleurke en Plantinga, *Hulp in het buitenland. De consulaire dienst* (123–143).

134 Wels, *Aloofness & Neutrality, studies on Dutch foreign relations and policy-making institutions*.

135 The foreign policy institutions of the Dutch Republic and the Kingdom of The Netherlands 1580 to 1980; The Netherlands in nineteenth century European diplomacy; The Netherlands consular service 1813–1873. N. B. De meeste artikelen waren in een of andere vorm reeds eerder verschenen. Het eerstgenoemde artikel is bijvoorbeeld grotendeels identiek aan zijn 'The foreign policy institutions in the Dutch Republic and the Kingdom of the Netherlands 1579 to 1980' in Steiner (ed.), *The Times survey of Foreign Ministries of the world*, 363–389.

136 *Organisatie en reorganisatie van het departement van Buitenlandse Zaken*.

of honoraire consuls. Zijn beschouwingen over de Nederlandse diplomaten in de negentiende eeuw zijn overigens duidelijk geïnspireerd door zijn leermeester en voorganger als hoogleraar te Utrecht, J. C. Boogman. In dat verband mag met name diens artikel uit 1961 over de achtergronden en algemene tendenties van het buitenlands beleid niet onvermeld blijven.¹³⁷ Waar over diplomaten en consuls al weinig is gepubliceerd, komen de tolkendiensten als zodanig, afgezien van de dissertatie van Kersten, er al helemaal bekaaid af. Slechts is recentelijk over de opleiding van tolken voor de Chinese taal in de tweede helft van de negentiende eeuw – dus ruim voor de oprichting van de tolkdienst voor het Verre Oosten – de magistrale dissertatie van de Leidse sinoloog Kuiper verschenen, die interessante gegevens voor mijn onderzoek bleek te bevatten.¹³⁸

Informatie over de institutionele aspecten van het buitenlands beleid en/of de ‘buitenlandse dienst’ is eveneens te vinden in een groeiend aantal monografieën over de bilaterale betrekkingen van Nederland met diverse andere landen. Het gaat daarbij onder meer om de dissertaties van Salzmann uit 1994 over de Nederlandse Kamer van Koophandel in de Verenigde Staten en die van Westermann uit 1935 over de bilaterale relatie tussen Nederland en de Verenigde Staten in het begin van de negentiende eeuw.¹³⁹ Eerstgenoemde studie bevat interessante beschouwingen over het dagelijkse werk van consuls terwijl die van Westermann een goed beeld schetst van de organisatie van de diplomatieke betrekkingen met de Verenigde Staten na het herstel van de onafhankelijkheid van Nederland in 1813. Voorts noem ik nog de studies over de Nederlands-Chinese betrekkingen van Blussé en Van Luyn en van Van Dongen omdat daarin ook de tolken in beeld komen.¹⁴⁰ Voor het overige zullen de hiervoor bedoelde monografieën, voor zover ze althans voor mijn onderzoek relevant waren, op de geëigende plaatsen aan de orde komen. Er zijn nog twee andere publicaties, die voor mijn onderzoek buitengewoon nuttig waren. Het betreft in de eerste plaats de *levensschetsen* van de Nederlandse ministers van Buitenlandse Zaken in de negentiende eeuw van de hand van Jurriaanse.¹⁴¹ Niet alleen bevatten de biografieën – met name van de na 1848 aangetreden bewindslieden – een schat aan goed gedocumenteerde gegevens over de institutionele aspecten van het buitenlands beleid en de ‘buitenlandse dienst’ maar ook nog om een andere reden was haar boek nuttig. Tien van de

137 Boogman, *Achtergronden en algemene tendenties van het buitenlands beleid van Nederland en België in het midden van de 19de eeuw*.

138 Kuiper, *The early Dutch sinologists. A study of their training in Holland and China and their functions in the Netherlands Indies (1854–1900)*.

139 Salzmann, *Bedrijfsleven, overheid en handelsbevordering. The Netherlands Chamber of Commerce in the United States, Inc. 1903–1987*; Westermann, *The Netherlands and the United States, their relations in the beginning of the nineteenth century*.

140 Blussé & Van Luyn, *China en de Nederlanders. Geschiedenis van de Nederlands-Chinese betrekkingen 1600–2007*, hoofdstuk 9, De wetenschappelijke ontdekking van China, 148–157; Van Dongen, *Tussen neutraliteit en imperialisme. De Nederlands-Chinese betrekkingen van 1863 tot 1901*.

141 Jurriaanse, *De Nederlandse Ministers van Buitenlandse Zaken 1813–1900*.

31 geportretteerde ministers hebben namelijk zelf voor kortere of langere tijd een diplomatieke loopbaan gevolgd terwijl Van Nagell van Ampsen¹⁴², die van 1814 tot 1824 het ambt van minister vervulde, tot 1795 gezant van de Republiek in Londen was. De laatste in deze bundel beschreven minister, Mr. W. H. de Beaufort¹⁴³ (1897–1901), is tevens de eerste in een reeks korte biografieën van de ministers van Buitenlandse Zaken van Nederland in de twintigste eeuw.¹⁴⁴ Van de tien ministers in het tijdvak tot 1940 waren zelfs niet minder dan zeven afkomstig uit de diplomatieke dienst of hadden als zij-instromer aan het hoofd van een diplomatieke post gestaan. Daarnaast zijn drie carrièrediplomaten, die hun loopbaan al voor 1940 waren aangevangen, na de Tweede Wereldoorlog als minister van Buitenlandse Zaken opgetreden, te weten Van Roijen (1946)¹⁴⁵, Van Boetzelaer van Oosterhout (1946–1948)¹⁴⁶ en Luns (1952–1971)¹⁴⁷. Jammer is wel, dat de verschillende auteurs over het algemeen weinig aandacht hebben besteed aan de lotgevallen van de ‘buitenlandse dienst’ in deze periode. Wel wordt in het artikel over minister Van Kleffens¹⁴⁸ melding gemaakt van ‘de integratie van diplomatieke en consulaire dienst tot één Buitenlandse Dienst’.¹⁴⁹ Dat was echter niet alleen het werk van Van Kleffens maar ook van de minister zonder portefeuille Van Roijen.¹⁵⁰ Ook in de omvangrijke en uitstekende biografie van laatstgenoemde worden diens bemoeienissen met de oprichting van de Buitenlandse

-
- 142 Anne Willem Carel baron van Nagell van Ampsen (1756–1851), raad 1775–1784, schepen en burgemeester van Zutphen, extraordinaris gedeputeerde ter Staten-Generaal, commies-generaal der convoeien en licenten van in- en uitgaande rechten 1779–1795, extraordinaris envoyé en minister plenipotentiaris in Groot-Brittannië 1788–1795, voorzitter Grote Vergadering van Notabelen 1814, minister van Buitenlandse Zaken 1814–1824, minister van Staat 1827–†, lid Prov. Staten van Gelderland 1832–1850, kamerheer van Prins Willem v, kamerheer i.b.d. van Koning Willem I, Willem II en Willem III. (Bronnen en literatuur: N. A. 89 (2000–2001) 15; NNBW II, 977–978; Parlement.com (geraadpleegd 28 april 2020); Jurriaanse, *De Nederlandse Ministers van Buitenlandse Zaken*, 25–27)
- 143 Willem Hendrik de Beaufort (1845–1918), advocaat te Amsterdam 1871–1873, schoolopziener te Rhenen 1875–1886, lid Tweede Kamer der Staten-Generaal 1877–1883, 1884–1897, 1905–1918, lid Eerste Kamer 1884, minister van Buitenlandse Zaken 1897–1901, curator universiteit Utrecht, watergraaf heemraadschap Rivier de Eem. (Bronnen en literatuur: Genealogie De Beaufort, in: N. P. 49 (1963) 47–64 (53); Jurriaanse, *De Nederlandse Ministers van Buitenlandse Zaken*, 389–405; Marijke van Faassen, ‘Venu trop tard dans un siècle trop vieux?’, Willem Hendrik de Beaufort (1897–1901)’, in Hellema, Zeeman en Van der Zwan (eds.), *De Nederlandse ministers van Buitenlandse Zaken in de twintigste eeuw*, 10–23; Parlement.com (geraadpleegd 28 dec. 2019); BWN I, 27–29)
- 144 Hellema, Zeeman en Van der Zwan (eds.), *De Nederlandse ministers van Buitenlandse Zaken in de twintigste eeuw*.
- 145 Mr. Jan Herman van Roijen (380).
- 146 Mr. Carel Godfried Willem Hendrik baron van Boetzelaer van Oosterhout (42).
- 147 Mr. Joseph Antoine Marie Hubert Luns (262).
- 148 Mr. Eelco Nicolaas van Kleffens (227).
- 149 Zeeman, *Jurist of diplomaat? Eelco Nicolaas van Kleffens (1939–1946)*, 145.
- 150 Zie hoofdstuk VII, para. 4.

Dienst niet vermeld.¹⁵¹ In het artikel over minister Stikker¹⁵² wordt nog vermeld, dat deze ‘van zijn voorgangers het streven over (nam) om de diplomatieke dienst open te stellen voor andere groepen dan de traditionele elite [...] het bestand van Nederlandse diplomaten (moest) meer een afspiegeling [...] zijn van de gehele samenleving’.¹⁵³ Waar die inspanningen van Stikker en zijn voorgangers uit bestonden, wordt echter niet duidelijk gemaakt. Stikker zelf beperkte zich in zijn memoires voor wat betreft de Buitenlandse Dienst tot de opmerking, dat de leden daarvan bij zijn aftreden een ‘redelijk inkomen’ genoten.¹⁵⁴ Het biografisch artikel over Stickers opvolger Beyen¹⁵⁵ heeft evenals diens biografie door Weenink inzake de niet-inhoudelijke aspecten van zijn ministerschap vooral betrekking op de moeizame verhouding met duo-minister Luns.¹⁵⁶ De omvangrijke biografie van laatstgenoemde van de hand van Kersten gaat evenmin in op institutionele kwesties met betrekking tot de Buitenlandse Dienst maar volgens de auteur is zijn boek dan ook een *politieke* biografie.¹⁵⁷

Overigens hebben veel biografieën alsmede biografische artikelen en notities met betrekking tot leden van de ‘buitenlandse dienst’ hun dienst bewezen, onder meer bij het opstellen van de personeelslijst. Deze publicaties zijn terug te vinden in de literatuurlijst maar eveneens in de afzonderlijke lemma’s van de personeelslijst. Hetzelfde geldt voor door leden van de ‘buitenlandse dienst’ en enkele andere relevante personen geproduceerde memoires, gedenkschriften en andere ego-documenten. Bij wijze van uitzondering wil ik echter een paar van dit soort publicaties noemen, die voor mij van bijzonder belang waren. Het gaat in de eerste plaats om de schriftelijke nalatenschap van Gijsbert Karel van Hogendorp.¹⁵⁸ Deze heeft in de korte periode van eind

151 Van der Maar en Meijer, *Herman van Roijen (1905–1991). Een diplomaat van klasse*.

152 Mr. Dirk Uipko Stikker (1897–1979), bankier, directeur van Heineken’s Bierbrouwerij N. V. te Amsterdam sinds 1935, lid Eerste Kamer der Staten-Generaal 1945–, minister van Buitenlandse Zaken 1948–, ambassadeur te Londen 1952–, PV Noord-Atlantische Raad en OESO 1958–, secr.-generaal NAVO 1961–1964. (Bronnen en literatuur: A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Stikker* (Leiden 2019); Parlement.com (geraadpleegd dec. 2019); Bank, *Overal een ondernemer. Dirk Uipko Stikker*; BWN II, 536–539; Stikker, *Memoires. Herinneringen uit de lange jaren waarin ik betrokken was bij de voortdurende wereldcrisis*)

153 Bank, *Overal een ondernemer. Dirk Uipko Stikker (1948–1952)*, 194.

154 Stikker, *Memoires*, 100.

155 Johan Willem Beyen (1897–1976), jur. dr. Utrecht, ambt. ministerie van Financiën, laatst. wnd. theaurier-generaal (1923), directiesecr. Philips N. V. te Eindhoven 1924–, bankier sinds 1925, (vice-) president Bank voor Internationale Betalingen te Bazel 1935–, sinds 1940 financieel directeur Unilever, alsmede financieel adviseur van de Ned. regering te Londen, directeur International Bank of Reconstruction and Development te Washington 1946 en sinds 1948 tevens directeur International Monetary Fund, minister van Buitenlandse Zaken 1952–1956, regeringscommissaris voor Duitse aangelegenheden 1957–, ambassadeur te Parijs 1958–1963. (Bronnen en literatuur: A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Beijen (Beyen)* (Leiden 2020); Parlement.com (geraadpleegd 8 maart 2020); BWN II, 30–32; Beyen, *Het spel en de knikkers. Een kroniek van vijftig jaren*)

156 Brouwer, *Architect van de Europese Gemeenschap? Johan Willem Beyen (1952–1956)*; Weenink, *Bankier van de wereld Bouwer van Europa. Johan Willem Beyen 1897–1976*.

157 Kersten, *Luns, een politieke biografie*.

158 Mr. Gijsbert Karel graaf van Hogendorp (1762–1826), vaandrig in Pruisische dienst 1778–1782, pen-

1813 tot begin 1814 een essentiële rol gespeeld bij de ‘doorstart’ van het ministerie van Buitenlandse Zaken en de ‘buitenlandse dienst’.¹⁵⁹ Daarnaast zijn, zowel met het oog op de Bataafs-Franse tijd als voor de regeerperiode van Koning Willem I de gedenkschriften van Falck¹⁶⁰, alsmede zijn gepubliceerde brieven van groot belang.¹⁶¹ Als derde in deze reeks van waardevolle ego-documenten wil ik de herinneringen van graaf van Zuylen van Nijvelt noemen.¹⁶² Hij was niet alleen een succesvolle carrière-diplomaat maar bovendien politicus en minister van Buitenlandse Zaken. Eveneens van belang voor mijn onderzoek waren de dagboeken van De Beaufort, die behalve minister van Buitenlandse Zaken van 1883 tot 1898 en van 1905 tot 1918 lid en sinds 1913 tevens voorzitter was van de diplomatieke examencommissie.¹⁶³ Ten slotte dienen de herinneringen en dagboeken van Heldring¹⁶⁴, die van 1932 tot 1940 eveneens voorzitter was van de commissie voor de diplomatieke examens, te worden vermeld.¹⁶⁵ Hoewel Heldring wel heel sterk de neiging had om anderen de maat te nemen en ambtenaren in zijn ogen al bij voorbaat verdacht waren, vormen de dagboeken een waardevolle bron van informatie.

Vanwege de eigenaardige voorgeschiedenis en het bijzondere karakter van de Nederlandse vertegenwoordigingen en vertegenwoordigers in de moslimwereld en met name in het Ottomaanse Rijk wil ik nog de aandacht vestigen op enkele publicaties op dat gebied. Afgezien van de bijdrage van Obdeijn en Bakker over ‘Nederland en de wereld van de islam’ in het herdenkingsboek van het ministerie van Buitenlandse Zaken¹⁶⁶ noem ik allereerst de dissertatie uit 1978 van De Groot over de Turks-Nederlandse betrekkingen in de eerste decennia van de zeventiende eeuw. Hiervan

-
- sionaris van Rotterdam 1787–1795, koopman te Amsterdam onder de firma G. K. van Hogendorp & Co., lid van het Driemanschap (het provisioneel algemeen bestuur) in 1813, lid Ridderschap van Holland 1814–†, secretaris van Staat voor de Buitenlandse Zaken 7 dec. 1813–6 april 1814, vice-president Raad van State 1814–1816, minister van Staat 1816, lid Tweede Kamer der Staten-Generaal 1815–1825. (Bronnen en literatuur (o.a.): N. A. 85 (1995) 331; Jurriaanse, *De Nederlandse Ministers van Buitenlandse Zaken*, 12–19; Edwin van Meerkerk, ‘Gijsbert Karel van Hogendorp: de man van 1813’, in De Haan, Den Hoed en Te Velde (eds.), *Een nieuwe staat*, 34–41)
- 159 Van Hogendorp (ed.), *Brieven en Gedenkschriften van Gijsbert Karel van Hogendorp*.
- 160 Mr. Anton Reinhard Falck (131).
- 161 Colenbrander (ed.), *Gedenkschriften van Anton Reinhard Falck*; Hora Siccama (ed.), *Brieven van A. R. Falck 1795–1843*.
- 162 Huizinga (ed.), *Herinneringen van J. P. J. A. graaf van Zuylen van Nijvelt 1819–1887*.
- 163 De Valk en Van Faassen (ed.), *Dagboeken en aantekeningen van Willem Hendrik de Beaufort 1874–1918*.
- 164 Dr. Ernst Heldring (1871–1954), econ. dr. h.c. Amsterdam, oprichter Java-China-Java-lijn, president-directeur Kon. Ned. Stoomboot Mij., president Ned. Handel-Mij., voorzitter Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Amsterdam, lid Eerste Kamer der Staten-Generaal 1938–1946. (Bronnen en literatuur: Genealogie Heldring, in: N. P. 49 (1963) 181–196 (186); Parlement.com (geraadpleegd 25 febr. 2020); BWN I, 236–237)
- 165 De Vries (ed.), *Herinneringen en dagboek van Ernst Heldring 1871–1954*.
- 166 Obdeijn en Bakker, *Van burens tot huisgenoten. Nederland en de wereld van de islam*.

is in 2012 een geheel herziene uitgave verschenen.¹⁶⁷ Voor de achttiende eeuw heeft het proefschrift van mijn studiegenoot Gerard Bosscha Erdbrink over de ambassade van Cornelis Calkoen veel te bieden.¹⁶⁸ Dat geldt ook voor een bundel met opstellen van de hiervoor genoemde De Groot waarvan ik met name het artikel 'Protection and nationality: the decline of the dragomans' wil noemen.¹⁶⁹ Als laatste vermeld ik de bundel 'Trough the legation window' van Jan Schmidt. Deze publicatie bevat vier opstellen over Nederlands-Turkse aangelegenheden in de laatste decennia van de negentiende en de eerste decennia van de twintigste eeuw.¹⁷⁰

Ten slotte wil ik, gezien de wenselijkheid om ook enige aandacht te besteden aan de 'buitenlandse dienst' tijdens de Republiek en de Bataafs-Franse tijd, wijzen op de – schaarse – literatuur betreffende die periode. Daarbij denk ik natuurlijk allereerst aan het standaardwerk van Heringa.¹⁷¹ Met name het derde hoofdstuk over de gezanten van de Staten-Generaal was voor mijn onderzoek van belang. De tweede belangrijke studie is de dissertatie van Johan Aalbers waarin ruime aandacht wordt besteed aan de Staatse gezanten in de eerste decennia van de achttiende eeuw.¹⁷² *Last but not least* is er natuurlijk het onmisbare overzicht van de Nederlandse vertegenwoordigers in het buitenland tot 1810 van Schutte.¹⁷³ Voor de Bataafs-Franse tijd wil ik nog het artikel van Rosendaal over de oprichting van het ministerie van Buitenlandse Zaken in 1798 en de uitgebreide studie van professor Vreede over de diplomatie van de Bataafse Republiek noemen.¹⁷⁴

Ter afsluiting van dit hoofdstuk wordt in paragraaf 9 ingegaan op de verschillende categorieën van personen, die in de onderzoeksperiode deel hebben uitgemaakt van de 'buitenlandse dienst'. Vervolgens wordt uiteengezet waarom enkele andere categorieën niet in die lijst voorkomen. Het gaat in concreto om vrouwen (paragraaf 10), honoraire consuls (paragraaf 11), honoraire attachés (paragraaf 12), kanseliers (paragraaf 13) en technische attachés (paragraaf 14). Ten slotte volgt een toelichting op

167 De Groot, *The Ottoman Empire and the Dutch Republic. A history of the earliest diplomatic relations 1610–1630*.

168 Bosscha Erdbrink, *At the threshold of felicity: Ottoman-Dutch relations during the embassy of Cornelis Calkoen at the Sublime Porte 1726–1744*.

169 De Groot, *The Netherlands and Turkey: Four hundred years of political, economical, social and cultural relations, selected essays*.

170 Schmidt, *Trough the legation window 1876–1926. Four essays on Dutch, Dutch-Indian and Ottoman History*.

171 Heringa, *De eer en hoogheid van de staat. Over de plaats der Verenigde Nederlanden in het diplomatieke leven van de zeventiende eeuw*.

172 Aalbers, *De Republiek en de vrede van Europa. De buitenlandse politiek van de Republiek der Verenigde Nederlanden na de Vrede van Utrecht (1713), voornamelijk gedurende de jaren 1720–1733*, deel 1 Achtergronden en algemene aspecten. N. B. Jammer genoeg is het tweede deel nooit verschenen.

173 Schutte, *Repertorium der Nederlandse vertegenwoordigers residerende in het buitenland 1584–1810*.

174 Rosendaal, *De ooglijnen van de staat. Het ontstaan van het ministerie van Buitenlandse Zaken in 1798*; Vreede, *Geschiedenis der diplomatie van de Bataafsche Republiek*.

enkele begrippen, die in latere hoofdstukken regelmatig worden genoemd. Het betreft rangen en titels (paragraaf 15) en persoonlijke titels (paragraaf 16).

9. Onderzoeksgroep

a. Algemeen

De onderzoeksgroep bestaat uit alle diplomaten, consuls en tolken, die in de periode 1813–1940 werkzaam zijn geweest op de Nederlandse diplomatieke en consulaire posten in het buitenland. Zoals eerder vermeld zijn deze personen in alfabetische volgorde opgenomen in een ‘Personeelslijst’¹⁷⁵. Bij het opstellen van die lijst is gebruikgemaakt van de zogenaamde stamboeken¹⁷⁶ alsmede van vroegere lijsten en registers¹⁷⁷, die zich bevinden in de archieven van het ministerie van Buitenlandse Zaken. Hierin zijn in beginsel alle bezoldigde ambtenaren in dienst van het ministerie te vinden, zowel de leden van de ‘buitenlandse dienst’ als zij die uitsluitend werkzaam waren op het departement in Den Haag.¹⁷⁸ De personeelsregistratie bleek met name voor wat betreft de consulaire ambtenaren enkele onverklaarbare omissies te vertonen. Met behulp van andere bronnen, zoals de consulaire archieven van het ministerie¹⁷⁹, kon het personeelsoverzicht worden gecompleteerd.

b. Beroepsdiplomaten, -consuls en -tolken

De kern van de onderzoeksgroep bestaat uit de diplomaten, consuls en tolken, die – na zich te hebben onderworpen aan de officiële toelatingsprocedures – een loopbaan in de ‘buitenlandse dienst’ hebben gevolgd. Maar diegenen, die voor de totstandkoming van de desbetreffende loopbaandienst waren aangesteld, maken daar natuurlijk eveneens deel van uit. Opmerkelijk is, dat een niet gering aantal personen – vooral consulaire agenten – geen volledige loopbaan in de dienst heeft gehad terwijl een enkeling slechts eenmalig, zij het in sommige gevallen voor langere tijd, op een post in het buitenland werkzaam is geweest. Zo werd de vice-consul op de Canarische Eilanden,

175 Zie de bijlage ‘De Nederlandse diplomaten, consuls en tolken 1813–1940’.

176 ‘Stamboeken’, registers van dienststaten van bezoldigde ambtenaren van het Departement van Buitenlandse Zaken 1845–1945 (NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 852–857).

177 Lijsten en registers van de bezoldigde ambtenaren, werkzaam bij het departement, bij de legaties en consulaten 1814–1844 (NA, BuZa 2.05.01, inv.nrs. 817–819, 1894 en 3407).

178 Het onderscheid tussen de leden van de ‘buitenlandse dienst’ en de departementsambtenaren was gevoelsmatig en – gedeeltelijk – sociaal minstens zo groot als dat tussen de diplomatieke en consulaire dienst. Dat had bepaald niet alleen te maken met het feit, dat op beide groepen verschillende reglementen van toepassing waren.

179 NA, BuZa 2.05.38 (B-dossiers).

Beruff¹⁸⁰, al in 1819 benoemd tot bezoldigd consul aldaar.¹⁸¹ Hij bleef als zodanig in functie tot zijn overlijden in 1856. De beroepsofficier Brakel¹⁸² diende van 1872 tot 1877 als consul-generaal en honorair zaakgelastigde in Venezuela en nam vervolgens zijn militaire loopbaan in Nederland weer op. De consul-generaal in Guatemala, Haefkens¹⁸³, daarentegen werd, na zijn eervol ontslag in 1830 en een aansluitend burge-meesterschap van Leerdam, in 1851 opnieuw benoemd tot consul-generaal en wel in Griekenland.¹⁸⁴ De opvolger van Haefkens in Guatemala, Van Drunen¹⁸⁵, werd na zijn eervol ontslag in 1833 benoemd tot belastingontvanger te Vollenhoven en keerde niet meer terug in de consulaire loopbaan. Ook bij de tolken deed dit verschijnsel zich voor. Van Daalen Wetters¹⁸⁶ werd in 1890 benoemd tot leerling-tolk te Peking maar nam reeds een jaar later weer ontslag.¹⁸⁷ Bij zijn overlijden in 1925 vervulde hij de functie van secretaris bij het Japanse consulaat te Batavia. De Indisch ambtenaar Groeneveldt¹⁸⁸ was van 1872 tot 1874 belast met de functie van secretaris-tolk op het consulaat-generaal te Shanghai en hervatte vervolgens zijn loopbaan in de bestuursdienst in Nederlands-Indië.

c. *Zij-instromers*

De personen, die – na de totstandkoming van het betreffende loopbaanreglement – zonder de reglementair vereiste toelatingsexamens te hebben afgelegd toch als diplomaat of consul op een Nederlandse vertegenwoordiging in het buitenland werden aangesteld, duid ik aan als zij-instromers.¹⁸⁹ Sommigen uit deze categorie hebben evenals de hiervoor bedoelde consuls en tolken slechts één buitenlandse plaatsing gehad, in een enkel geval bovendien van betrekkelijk korte duur. Opmerkelijke voorbeelden waren in dat opzicht Paulus van Pauwvliet¹⁹⁰ en Van Stipriaan Luïscius¹⁹¹. Eerstgenoemde, een gepensioneerd Indisch ambtenaar, die zijn loopbaan op het ministerie van Buitenlandse Zaken was begonnen, was van 1917 tot 1920 met de persoonlijke titel van minister-resident gedetacheerd op het gezantschap te Constantinopel.¹⁹² De absolute buitenstaander Van Stipriaan Luïscius, die in opdracht van

180 Antoon Beruff (35).

181 КВ 4 aug. 1819 no. 118.

182 Johannes Brakel (56).

183 Jacobus Haefkens (163).

184 КВ 22 okt. 1851 no. 7.

185 Johannes van Drunen (112).

186 Melis Cato van Daalen Wetters (93).

187 КВ 18 febr. 1890 no. 39.

188 Willem Pieter Groeneveldt (159).

189 Het betrof uitsluitend diplomatieke en consulaire benoemingen aangezien voor de functie van tolk zodanige specialistische kennis vereist was, dat zij-instromers daarvoor niet in aanmerking kwamen.

190 Mr. Jozias Paulus van Pauwvliet (320).

191 Ir. Henrich Arnout Jacques van Stipriaan Luïscius (428).

192 Zie hoofdstuk v1, para. 5b.

het Rijksbureau voor de distributie van Graan en Meel gedetacheerd was in Zuid-Amerika, werd in 1921 na de plotselinge terugroeping van gezant Van Oordt¹⁹³ belast met de waarneming van het gezantschap en consulaat-generaal te Santiago de Chile. Hij was als zodanig meer dan een jaar in functie.¹⁹⁴ Het aantal zij-instromers was niet gering, zij het dat de aantallen in de tijd fluctueerden:

<i>Diplomaten</i>	<i>totaal</i>	<i>zij-instromers</i>
1815–1846	43	11
1847–1881	40	5
1882–1914	49	5
1915–1940	82	23

<i>Consuls</i> ¹⁹⁵	<i>totaal</i>	<i>zij-instromers</i>
1870–1914	83	26
1915–1940	48	16

Het grote aantal zij-instromers had verschillende oorzaken. De ‘buitenlandse dienst’ kampte bijvoorbeeld bijna voortdurend met een (te) krappe personeelsbezetting als gevolg van de terughoudende opstelling van het parlement inzake de begroting van het ministerie, in het bijzonder waar het de diplomaten betrof. Daardoor konden onverwachte vacatures ten gevolge van sterfgevallen en het voortijdig opstappen om medische en/of persoonlijke redenen niet altijd intern worden vervuld. Zo moest minister Van Hall¹⁹⁶ op 29 november 1855 aan de koning melden, dat het wenselijk was om het diplomatieke personeel aan te vullen door de benoeming van drie nieuwe attachés gezien ‘de verliezen, welke onlangs het Nederlandsche Corps diplomatique door sterfgeval en voortdurende ongesteldheden van eenige van deszelfs leden heeft of tijdelijk moet ondergaan.’¹⁹⁷ Op dat moment moest de procedure voor de werving van kandidaten nog in gang worden gezet zodat het nog geruime tijd zou duren voordat de nieuwe attachés operationeel zouden zijn. Bovendien was het aantrekken van

193 Hendrik van Oordt (van Lauwenrecht) (309).

194 Zie hoofdstuk VI, para. 5b.

195 Het tijdvak voor de totstandkoming van de consulaire loopbaandienst is vanzelfsprekend buiten beschouwing gelaten.

196 Mr. Floris Adriaan baron (1856) van Hall (1791–1866), j.u.d. Leiden 1812, garde d’honneur 1813, kapitein dienstdoende schutterij te Amsterdam 1815–1818, advocaat ald., verder o.m. lid Prov. Staten van Holland (later Noord-Holland) 1832–, minister van Justitie 1842–, van Financiën 1844–1847 en 1860–1861, buitengewoon lid 1848 en lid Tweede Kamer der Staten-Generaal 1849–1853 en 1858–1860, minister van Buitenlandse Zaken 1853–1856, minister van Staat 1848–†. (Bronnen en literatuur: N. A. 84 (1994) 99–100; Parlement.com (geraadpleegd 15 sept. 2018); Jurriaanse, *De Nederlandse Ministers van Buitenlandse Zaken*, 113–124; NNBW VII, 517–518)

197 Retroacta bij KB 30 nov. 1855 no. 57.

nieuwe medewerkers voor de ‘buitenlandse dienst’ bepaald niet altijd een sinecure. Minister Van Zuylen van Nijevelt¹⁹⁸ beklagde zich in een brief van 20 juni 1861 aan de Utrechtse hoogleraar Vreede¹⁹⁹ over het feit dat het aantrekken van goede attachés nog steeds zo problematisch was.²⁰⁰

Daarnaast konden internationale ontwikkelingen, crisissituaties en, niet in de laatste plaats, oorlogen tot een acute, al dan niet tijdelijke behoefte aan extra personeel leiden. De Eerste Wereldoorlog, waarin Nederland als neutrale staat in een aantal landen de belangen van de belligerenten behartigde, is daarvan een goed voorbeeld. Ten slotte deed zich soms de behoefte aan specifieke deskundigheid of ervaring voor, die op dat moment in de dienst niet voorhanden was. Dat was bijvoorbeeld het geval bij de vervulling van de gezantschapspost te Tokio gedurende het interbellum. Gezien de toenemende relevantie voor Nederlands-Indië van de ontwikkelingen in Japan, werden voor die post personen met een Indische achtergrond aangezocht. In 1918 was dat de voormalig vice-president van de Raad van Nederlands-Indië, De Graeff. Deze werd als gezant te Tokio in 1923 opgevolgd door de generaal-majoor van het KNIL tevens oud-lid van de Volksraad in Indië, Pabst. Deze had eerder als militair attaché in Japan en China gediend en zou als gezant te Tokio aanblijven tot het verbreken van de diplomatieke betrekkingen in 1941.

Het kwam ook regelmatig voor, dat een beroep moest worden gedaan op personen van buiten de dienst voor moeilijk te vervullen vacatures en nieuw te openen hardship-posten. Zo werd de oud-marineofficier Salmon²⁰¹ in 1875 aangesteld als eerste bezoldigde consul in de vooral voor de Nederlandse scheepvaart op de Aziatische koloniën belangrijke havenstad Aden. Vervolgens werd hij naar Siam (Thailand) overgeplaatst. In zijn voorstel aan de koning onderbouwde de minister De benoeming van Salmon te Bangkok met het argument, dat betrokkene ‘ook door zijne kennis der Maleisische taal de noodige bijzondere geschiktheid’ bezat.²⁰² Was in dit geval nog sprake van een positieve aanbeveling, datzelfde kon moeilijk gezegd worden in het geval van de benoeming van de eerste officiële vertegenwoordiger van Nederland in China in 1872. De minister meldde daarover aan de koning,

198 Mr. Jacob Pieter Pompejus baron van Zuylen van Nijevelt (503).

199 Prof. Mr. George Willem Vreede (1809–1880), advocaat te Gorinchem, hoogleraar staats- en volkenrecht te Utrecht, auteur van de ‘Geschiedenis der diplomatie van de Bataafsche republiek’ en andere publicaties op historisch en (buitenlands) politiek gebied. (Bronnen en literatuur: Genealogie Vreede, in: N. P. 41 (1955) 341–370 (344–345); NNBW v, 1074–1077; G. J. Hooykaas, ‘G. W. Vreede, Don Quichot onder Utrechtse professoren’, in *Jaarboek Oud-Utrecht* (2005), 131–152)

200 NA, Collectie Vreede en Van Marle 2.21.171, inv.nr. 31. N. B. Zie ook: Jurriaanse, *De Nederlandse Ministers van Buitenlandse Zaken*, 109.

201 Isaac Salmon (385).

202 Retroacta bij KB 2 maart 1878 no. 22.

... dat het vinden van een geschikt persoon als Consul Generaal en Zaakgelastigde in China eigenaardige moeilijkheden (had) opgeleverd. Om dien post naar eisch te vervullen worden velerlei hoedanigheden gevorderd, terwijl de financiële gegevens en het verblijf in die verafgelegen gewesten bezwaren aanboden.²⁰³

Uiteindelijk werd de voormalige marineofficier en koloniaal bewindhebber Ferguson bereid gevonden om naar China te gaan. De minister liet echter wijselijk in zijn voordracht achterwege, dat de in eerste instantie voor de post in China aangezochte carrière-diplomaten Westenberg²⁰⁴, Van Ittersum en Heldewier²⁰⁵ onder aanvoering van allerlei uitvluchten voor de eer hadden bedankt.

Een bijzondere situatie deed zich voor ten aanzien van het in 1872 ten behoeve van de Mekka-gangers uit Nederlands-Indië geopende consulaat te Djeddah, dat doorgaans werd bemand door zij-instromers met een Indische achtergrond.²⁰⁶ Hoewel er zeker wat voor te zeggen was om dat consulaat aan dat soort mensen toe te vertrouwen, was er ook sprake van duidelijke onwil van de zijde van de beroepsconsuls om een aanstelling op een *hardship-post* als Djeddah te accepteren. Een ander speciaal geval vormde het gezantschap bij het Vaticaan. Deze diplomatieke missie was in 1915 heropend om als 'luisterpost' te dienen met het oog op de internationale ontwikkelingen tijdens en als gevolg van de Eerste Wereldoorlog. Het lag voor de hand om naar de Heilige Stoel iemand van katholieken huize af te vaardigen. Rooms-katholieken waren echter in die tijd onder de in aanmerking komende diplomaten dun gezaaid. De keuze viel daarom op de katholieke oud-industrieel en politicus, Regout²⁰⁷ terwijl na diens overlijden kort na zijn aankomst in Rome de eveneens katholieke oud-voorzitter van de Tweede Kamer, Jhr. van Nispen tot Sevenaer²⁰⁸, als zijn opvolger werd aangewezen. Het diplomatieke bestaan beviel hem kennelijk wel want na de opheffing van het gezantschap bij het Vaticaan als gevolg van de 'nacht van Kersten' in 1925 aanvaardde hij nog de functies van gezant te Wenen en vervolgens te Brussel. In die laatste twee gevallen was er echter geen sprake van het ontbreken van geschikte interne kandidaten en komt een heel ander soort 'zij-instromers' in beeld.

203 Retroacta bij KB 29 juni 1872 no. 10.

204 Mr. Bernard Ortwinus Theodoor Henrick Westenberg (490).

205 Jhr. Mr. Maurice Jean Louis Jacques Henri Antoine Heldewier (183).

206 Van de 68 jaar tussen 1872 en 1940 was het consulaat van 1915 tot 1917 gesloten wegens oorlogsomstandigheden, werd het gedurende 11 jaar geleid door vijf beroepsconsuls en 54 jaar door in totaal vijftien zij-instromers. N.B. Zie hoofdstuk v, para. 9.

207 Mr. Louis Hubert Willem Regout (353).

208 Jhr. Mr. Octave François Augustin Marie van Nispen tot Sevenaer (302).

d. 'Parachutisten'²⁰⁹

Van tijd tot tijd toonden prominente bestuurders, politici en ondernemers interesse om een tot dat moment al geslaagde loopbaan af te wisselen of af te sluiten met de prestigieuze positie van hoofd van een diplomatieke post. De vroegere minister van Buitenlandse Zaken Lightenvelt²¹⁰, die van 1853 tot 1867 de functie van gezant te Parijs uitoefende, was een goed voorbeeld van dat verschijnsel. Reeds tijdens zijn ministerschap had hij zijn zinnen gezet op dat gezantschap en daartoe aan de koning een toezegging weten te ontlokken. Hij placht zijn negatieve oordeel over de Nederlandse gezanten niet onder stoelen of banken te steken, daarmee op zijn minst de suggestie wekkend dat het een goede zaak zou zijn om personen van buiten de dienst tot gezant te benoemen.²¹¹ In 1922 werd de oud-minister van Koloniën Pleyte²¹² benoemd tot gezant te Rio de Janeiro en aansluitend in gelijke hoedanigheid te Madrid. Een ander voorbeeld was de 'wereldreiziger voor het vaderland', Hendrik Muller²¹³, die in het verleden honorair consul-generaal van Oranje-Vrijstaat en van Liberia was geweest.²¹⁴ Hij werd in 1919, bijna zestig jaar oud, benoemd tot gezant op de nieuw geopende post te Boekarest en gaf vervolgens nog van 1923 tot 1931 leiding aan het gezantschap te Praag.²¹⁵ Het is overigens niet altijd eenvoudig om vast te stellen of in een bepaald geval werkelijk sprake was van een 'parachutist' of dat een benoeming van een buitenstaander tot hoofd van een diplomatieke post was gebaseerd op overwegingen van dienstbelang. Dat komt wellicht ook door de omstandigheid dat diplomatieke benoemingen van buitenstaanders in de onderzoeksperiode nauwelijks tot hoorbare protesten hebben geleid van de kant van de toenmalige carrièrediplomaten. Dat was na de Tweede Wereldoorlog wel anders. In 1983 liep de Vereniging van de Buitenlandse Dienst zelfs te hoop tegen de benoeming van de verdienstelijke oud-minister

209 In het taalgebruik van de jaren 1960 en later werden in de wandelgangen van het ministerie van Buitenlandse Zaken met de benaming 'parachutist' oud-politici bedoeld, die zich lieten 'parachuteren' op een aantrekkelijke ambassadeursstoel zonder de vereiste examens te hebben afgelegd en de ondergeschikte rangen te hebben doorlopen. (Zie onder meer Van den Berg, *De anatomie van Nederland*, 180)

210 Mr. Leonardus Antonius Lightenvelt (253).

211 In de ministerraad van 10 febr. 1849 merkte minister Lightenvelt op, dat: 'hij zijne ambtgenoten geene d peches van onze buitenlandsche gezanten meer ter lezing zendt om rede dezelve, over het algemeen, zeer onbeduidend zijn; dat onze diplomatieke betrekkingen met uitzondering van Weenen en Frankfort slecht bezet zijn, en dat zulks eenige voorziening vereischt'. (NA, Ministerraad 2.02.05.02, inv.nr. 21)

212 Mr. Thomas Bastiaan Pleyte (332).

213 Dr. Hendrik Pieter Nicolaas Muller (298).

214 Zie Van der Meulen, *Dr. Hendrik Muller, wereldreiziger voor het vaderland (1859-1941)*.

215 Zie Boon, *Bagatellen uit de diplomatieke dienst*, 17-23.

van Buitenlandse Zaken Van der Stoel²¹⁶ tot permanent vertegenwoordiger bij de Verenigde Naties te New York.²¹⁷

De verschillende reglementen met betrekking tot de ‘buitenlandse dienst’ voorzagen overigens uitdrukkelijk in de mogelijkheid om buitenstaanders toe te laten. In het geval van de diplomatieke dienst was die mogelijkheid echter beperkt tot functie van chef de poste. Zo bepaalde bijvoorbeeld artikel 11 van het diplomatiek reglement uit 1881, dat ‘tot hoofden van Onze vaste zendingen buiten ’s lands *bij voorkeur* worden benoemd zij, die de lagere diplomatieke rangen [...] hebben doorlopen.’²¹⁸ Ook in de consulaire reglementen was de mogelijkheid opgenomen om zonder voorafgaand examen tot de dienst toe te treden. Opmerkelijk is evenwel, dat het betreffende artikel aanvankelijk veel strikter was geformuleerd dan het analoge artikel in het diplomatieke reglement. Zo luidde artikel 11 van het consulair reglement uit 1906: ‘Zij, die het examen voor den consulaire dienst niet aflegden, kunnen niet tot bezoldigd consulair ambtenaar worden benoemd, dan bij uitzondering en bij een gemotiveerd besluit, hetwelk in de Staatscourant zal worden opgenomen.’²¹⁹ Kennelijk werd aan inhoudelijke voorbereiding en opleiding als voorwaarde voor een goede taakvervulling in het geval van consulaire ambtenaren meer waarde gehecht dan bij diplomaten het geval was.

e. *Bijzondere leden van de ‘buitenlandse dienst’,
de Nederlandse vertegenwoordigers in de ‘Barbarijse Staten’*²²⁰

In Noord-Afrika lag een drietal gebieden, die weliswaar onder de suzeriniteit van de sultan in Constantinopel vielen maar waar de plaatselijke heersers, zoals de Dey

216 Mr. Max van der Stoel (1924–2011), dr. h.c. Utrecht 1994, medewerker Wiardi Beckman Stichting 1953–, intern. secr. PvdA 1958–1965, lid Eerste Kamer der Staten-Generaal 1960–, lid Tweede Kamer 1963–1965, 1967–1973 en 1978–1981, staatssecretaris van Buitenlandse Zaken 1965–1966, lid Europees Parlement 1971–, minister van Buitenlandse Zaken 1973–1977 en 1981–1982, permanent vertegenwoordiger bij de VN 1983–1986, lid Raad van State 1986–, Hoge Commissaris Nationale Minderheden CVSE 1993–, deeltijd-hoogleraar internationaal en Europees recht te Tilburg 2001–2003, minister van Staat 1991–†. (Bronnen en literatuur: A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Van der Stoel* (Leiden 2020); Parlement.com (geraadpleegd 30 april 2020); Kuitenbrouwer, *Een realistische idealist. Max van der Stoel (1973–1977, 1981–1982)*; Bleich, *De stille diplomaat, Max van der Stoel 1924–2011*)

217 Het toen tegen die benoeming tevens aangevoerde argument, dat de gescheiden Van der Stoel zonder echtgenote niet goed aan zijn representatieve verplichtingen zou kunnen voldoen, kan gezien de vele ongehuwde of zonder hun echtgenote op een post verblijvende diplomaten gerust een gotspe worden genoemd. Zie ook Van Raalte, *De wereld als werkplaats*, 194–195.

218 KB van 28 aug. 1881 no. 15, betreffende de rangen der diplomatieke ambtenaren, hunne bevorderingen en toelating tot de diplomatieke dienst, de regeling dier dienst en de aan de diplomatieke ambtenaren toe te kennen bezoldigingen, reiskosten en kosten van vestiging (Staatsblad 153). N. B. Mijn cursivering.

219 KB van 4 aug. 1906 no. 50, houdende Reglement op de inrichting van den consulaire dienst (Staatsblad 215).

220 Zie hiervoor ook hoofdstuk II, para 7 en hoofdstuk III, para. 11, alsmede De Groot, *The Netherlands*

van Algiers, een grote mate van onafhankelijkheid ten toon spreidden. Het ging om de Ottomaanse provincies Tripoli, Algiers en Tunis. Tevens lag in Noord-Afrika het onafhankelijke Rijk van Marokko. Omdat het met uitzondering van Marokko niet om soevereine staten ging, konden de betrekkingen met die landen niet door diplomaten worden onderhouden. Maar ook voor de Nederlandse vertegenwoordigers in het Marokkaanse Rijk werd van oudsher de voorkeur gegeven aan consuls. In de praktijk fungeerden deze consulaire agenten echter als de officiële, semi-diplomatieke vertegenwoordigers van Nederland bij de lokale gezaghebbers. Tot hun belangrijkste taak behoorde naast de gebruikelijke consulaire werkzaamheden het beperken van de gevolgen voor de Nederlandse scheepvaart van het optreden van de Barbarijse zeerovers.²²¹ Voor Nederland was de Noord-Afrikaanse regio vanuit handelsoverwegingen niet bijster interessant maar de door de inwoners van die streken beoefende piraterij vormde een ware plaag voor de scheepvaart op de Levant. Volgens Nanninga moet deze zeeroverij worden gezien als een sanctiesysteem op het niet betalen van aan de Barbarijse potentaten verschuldigde ‘tolgelden’ voor de langs de kusten van de Maghreb varende schepen. Als deze heffingen namelijk regulier werden betaald, ontvingen de schippers een zogenaamde Turkse pas, die hen vrijwaarde voor de zeerovers. Deze ‘tolgelden’ moesten rechtstreeks worden betaald aan de Bey, Dey of Pasja en kregen de benaming ‘kleine geschenken.’ Ik wil mij niet wagen aan een juridische discussie over de vraag in hoeverre hier sprake was van een rechtmatige tolheffing. De vergelijking, die Nanninga maakt met de riviertollen in de Republiek alsmede met de fameuze Sonttollen komt mij echter weinig plausibel voor. Ik ben veeleer geneigd te denken dat het om ordinaire afkoopsommen ging; de benaming ‘kleine geschenken’ zal ook niet helemaal uit de lucht zijn komen vallen. Ik word in die opvatting gesterkt door een mededeling van de secretaris van Staat voor de Buitenlandse Zaken, Van Hogendorp, aan de president van de Kamer van de Levantsche Handel te Amsterdam, Ortt²²², uit februari 1814: ‘Alzoo de Levantsche navigatie volstrekt vereischt, dat wij de oude verstandhouding met de Barbarijsche mogentheeden wederom aanknoopen en daartoe even noodzaakelijk vereischt wordt om die rovers met presenten te paayen.’²²³

and Turkey, met name het artikel ‘The Ottoman Mediterranean since Lepanto; Benali & Obdeijn, *Marokko door Nederlandse ogen 1600–2005*; Revis, *Nederland-Algerije*; Wesseling, *Nederland en Marokko*.

221 Nanninga (ed.), *Levantschen Handel* IV, Inleiding.

222 Balthazar Ortt (1757–1824), koopman te Amsterdam, lid van de Directie van de Levantsche Handel sinds 1801, president van de presidiale kamer te Amsterdam ten tijde van de opheffing van de Kamers van de Levantsche Handel in 1810, nam in 1813 het initiatief tot heropricting van de ‘Directie van den Levantschen Handel en Navigatie in de Middellandsche Zee’, president-directeur van de Amsterdamse kamer sedert 1814, lid van de Provinciale Staten van Holland 1821–†, lid gemeenteraad van Amsterdam. (Bronnen en literatuur: Nanninga (ed.), *Levantschen Handel* IV, passim; P. Hofland, *Leden van de Raad. De Amsterdamse gemeenteraad 1814–1941* (Amsterdam 1998), 232)

223 Brief van Van Hogendorp aan Ortt d.d. 4 febr. 1814. (Nanninga (ed.), *Levantschen Handel* IV, 810)

Ook professor Vreede liet er in zijn geschiedenis van de Bataafsche diplomatie uit 1864 geen misverstand over bestaan:

Voor de gewone jaarlijksche geschenken aan den Dey van Algiers, ingevolge de bestaande overeenkomst en voor andere, buitengewone vereeringen aan de Barbarysche Mogendheden in 't algemeen [...] was *weinig minder dan twee tonnen gouds bepaald; eene vernederende knevelarij*, welke eerst na de roemrijke tuchtiging van eerstgemelden rooverstaat onder de regering van Willem I in 1816, zou ophouden.²²⁴

Vreede doelde bij dit laatste op het bombardement van Algiers door een Brits-Nederlands eskader in 1815. Hij schatte het effect van die militaire interventie echter iets te optimistisch in. Nog bij de behandeling van de begroting van zijn departement voor de jaren 1842 en 1843 moest de minister van Buitenlandse Zaken, naar aanleiding van het voorstel uit de Tweede Kamer om de consulaten in Marokko, Tripoli en Tunis op te heffen, antwoorden dat 'van alle posten op de begroting er geen noodzakelijker' was vanwege de continuering van het stelsel der kaapvaart. Natuurlijk kon men op een permanente basis eskaders in de Middellandse Zee stationeren maar het bestaande stelsel van tractaten en consuls (en geschenken!) was vele malen goedkoper.²²⁵

Het systeem van 'kleine geschenken' was een intrinsiek onderdeel geworden van de betrekkingen van Nederland met de Barbarijse staten. De consuls te Algiers, Tunis en Tripoli, alsmede te Tanger voor het Rijk van Marokko ontvingen naast hun reguliere tractement zogenaamde 'spendatiegelden' 'tot bekostiging van kleine geschenken aan de plaatselijke autoriteiten aldaar'. Zo werd aan Antoine Fraissinet²²⁶ bij zijn aanstelling als consul te Algiers in 1814 naast zijn jaarlijks tractement van 6000 gulden een bedrag van 4000 gulden per jaar toegekend voor 'kleine geschenken voor de Dey en zijn ministers'.²²⁷ Na de bezetting van Algiers door de Fransen werd de spendatietoelage voor dat land beëindigd. Maar nog in het midden van de negentiende eeuw werd een toelage voor spendatiegelden van 3500 gulden uitgekeerd aan de consul-generaal te Tanger en van respectievelijk 2500 en 1000 gulden aan de consuls te Tunis en te Tripoli. Aangezien inmiddels uit die toelage ook tolken en consulaatwachters werden betaald, was het stelsel van 'de kleine geschenken' kennelijk zo langzamerhand achterhaald. In het kader van een grote bezuinigingsronde aan het einde van de jaren 1840 werd dan ook besloten om met ingang van 1 januari 1850 de uitbetaling van deze toelages te beëindigen.²²⁸

224 Vreede, *Geschiedenis der diplomatie van de Bataafsche Republiek* II, eerste stuk, 274. N. B. Mijn cursivering.

225 HTK 1840-1841, 71 (22 dec. 1840).

226 Antoine Joseph Augustin Fraissinet (138).

227 SB 9 juni 1814 no. 33.

228 KB 23 jan. 1850 no. 86.

Vanwege het ontbreken van Nederlandse handelsgemeenschappen van enige betekenis in de Barbarijse landen waaruit onbezoldigde consuls zouden kunnen worden gerecruteerd en met het oog op de quasi-diplomatieke status van de Nederlandse vertegenwoordigers in die regio, was het noodzakelijk om de consuls in kwestie een vaste jaarlijkse beloning te geven. Met name naar Tripoli werden consuls vanuit Nederland gezonden zoals de oud-marineofficieren Van Kempen²²⁹ in 1814 en Clifford Kocq van Breugel²³⁰ in 1827. De overige consulaten van Nederland in Noord-Afrika werden in de eerste helft van de negentiende eeuw tot op zekere hoogte gemonopoliseerd door de reeds geruime tijd in die contreien gevestigde families Fraissinet²³¹ en Nijssen²³². Leden van laatstgenoemde familie waren aanvankelijk te Algiers werkzaam geweest maar hadden in 1804 hun activiteiten naar Tunis verplaatst. Charles Nijssen²³³ had van 1815 tot 1827 de functie van consul-generaal in Marokko met standplaats Tanger vervuld. Hij werd opgevolgd door Jean Fraissinet. Na de bezetting van Algiers door de Fransen in 1830 kwam ook Antoine Fraissinet naar Marokko waar hij in 1835 zijn broer Jean als consul-generaal opvolgde.

De consulaire vertegenwoordigers in de Barbarijse Staten maakten deel uit van de 'buitenlandse dienst'. Dat was echter niet het geval met honoraire consuls, honoraire attachés, kanseliers en technische attachés. Alvorens nader op deze groepen in te gaan dient eerst iets te worden gezegd over een niet onbelangrijke categorie, die tot 1946 officieel van een loopbaan in de 'buitenlandse dienst' zou blijven uitgesloten, namelijk personen van het vrouwelijk geslacht.

10. Vrouwen

Tot 1946 werden personen van het vrouwelijk geslacht niet tot de 'buitenlandse dienst' toegelaten. In de tolkenreglementen voor de Levant van 1909 en voor het Verre Oosten van 1910 was vastgelegd, dat alleen 'mannelijke Nederlandsche onderdanen' konden worden aangewezen voor de opleiding tot tolk.²³⁴ Analoge bepalingen waren opgenomen in het consulaire reglement van 1906 en het diplomatieke reglement van 1912.²³⁵ Dat een loopbaan in de 'buitenlandse dienst' voor vrouwen reglementair werd

229 Servaas Hendrik van Kempen (219).

230 Jhr. Jacques Fabrice Herman Clifford Kocq van Breugel (80).

231 De in noot 234 genoemde A. J. A. Fraissinet, diens broer Jean (139) en hun vader Antoine Pierre Fraissinet (NNBW VI, 519–520).

232 De broers Antoine (304), César (305) en Charles Nijssen (306), alsmede hun neef Henri Nijssen (307).

233 Charles Nijssen (306).

234 Zie artikel 2 van KB 12 juli 1909 tot vaststelling van een reglement voor den tolkdienst bij de Gezantschappen en Consulaten in Turkije, met inbegrip van Egypte, in Marokko en in Perzië, resp. van KB van 4 juni 1910 tot vaststelling van een reglement voor den tolkdienst bij de Gezantschappen en Consulaten in China en Japan. N. B. Mijn cursivering.

235 Krachtens art. 2 van KB 4 aug. 1906, houdende Reglement op de inrichting van den consulairen

uitgesloten, was echter een relatief nieuw verschijnsel. Zo volstond het diplomatieke reglement uit 1881 met de constatering, dat ‘*Hij*, die wenscht voor eene benoeming tot gezantschapsattaché in aanmerking te komen [...] de hoedanigheid van Nederlander’ diende te bezitten.²³⁶ Ook het consulaire reglement uit 1884 vermeldde simpelweg, dat ‘niemand [...] tot leerling-consul (kan) worden aangesteld dan *hij*’, die Nederlander was.²³⁷ In de negentiende eeuw was het namelijk zo vanzelfsprekend, dat vrouwen niet voor een benoeming tot diplomaat, consul of tolk in aanmerking kwamen, dat het niet nodig was om een verbodsbepaling in de reglementen op te nemen. Hierbij zij aangetekend, dat in die tijd vrouwen uit de milieus waaruit de leden van de ‘buitenlandse dienst’ plachten te worden gerecruteerd, sowieso niet geacht werden betaalde werkzaamheden te verrichten.²³⁸ Het was daarom vermoedelijk niet geheel toevallig, dat toelating van vrouwen tot de ‘buitenlandse dienst’ pas reglementair werd uitgesloten op het moment, dat ook vrouwen uit hogere sociale milieus aan het arbeidsproces begonnen deel te nemen.

Hoewel de discussie over toelating van vrouwen tot de ‘buitenlandse dienst’, die na de Eerste Wereldoorlog goed op gang was gekomen, daarna niet meer is verstomd, zouden zij pas in de nieuwe Buitenlandse Dienst van 1946 welkom zijn.²³⁹ Overigens ging dat zelfs toen niet van harte.²⁴⁰ Personen van het vrouwelijk geslacht werden overigens reeds in de jaren 1920 wel graag geaccepteerd in ondergeschikte, ondersteunende functies in het buitenland. Na de secretariële medewerkster, die reeds eerder op sommige diplomatieke posten haar intrede had gedaan, verscheen ook de vrouwelijke kanselier op het toneel. Op 21 april 1920 begon mej. J. F. M. Brans met haar werkzaamheden op het gezantschap te Washington.²⁴¹ Voor zover kon worden nagegaan was zij

-
- dienst, konden alleen zij tot aspirant-vice-consul worden benoemd, ‘die mannelijk Nederlander zijn’ etc.; volgens art. 4 van KB 5 sept. 1912, houdende vaststelling van een nieuw Reglement op den diplomatieke dienst, konden alleen ‘mannelijke Nederlanders’ tot gezantschapsattaché worden benoemd.
- 236 Art. VI van KB 28 aug. 1881, betreffende de rangen der diplomatieke ambtenaren, hunne bevoordering en toelating tot de diplomatieke dienst, de regeling dier dienst en de aan de diplomatieke ambtenaren toe te kennen bezoldigingen, reiskosten en kosten van vestiging. N. B. Mijn cursivering.
- 237 Art. I van KB 23 jan. 1884, betreffende de instelling van leerling-consuls en de vereischten om tot die betrekking te worden benoemd. N. B. Mijn cursivering.
- 238 De Grondwet van 1848 kende – onder voorwaarden – het actief kiesrecht toe aan *meerderjarige Nederlanders*. Toch was het voor alle betrokkenen vanzelfsprekend, dat vrouwen van dat kiesrecht waren uitgesloten. De beperking van het kiesrecht tot *mannelijke Nederlanders* werd dan ook pas uitdrukkelijk in de Grondwet (van 1887) vastgelegd, toen de uitsluiting van vrouwen onderwerp van publieke discussie werd, met name door toedoen van Aletta Jacobs.
- 239 Zie ook Kersten, *Buitenlandse Zaken in ballingschap*, 119.
- 240 Zie hoofdstuk VII, para. 4c.
- 241 Johanna Francisca Maria Brans, geb. Rotterdam 13 sept. 1894, tijd. werkzaam gezantschap te Washington sinds 1 mei 1920, kanselier 2e kl. ald. (KB 8 april 1921 no. 73), bevorderd tot kanselier 1e kl. (KB 22 juli 1927 no. 48), eervol ontslag (KB 26 juli 1929 no. 36), dr. van Bernard Frans, koopman te Rotterdam onder de firma Brans & Co., en Adriana Wilhelmina Adelia Looymans, tr. (verm.) Washington in 1929 N. N. Elwell. (Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.13, inv.nr. 267 en 2.05.18, inv.nrs. 231, 246, 854; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Brans* (Leiden 2016))

de eerste vrouw, die een functie als kanselier bekleedde. In 1929 moest zij overigens weer ontslag nemen wegens haar voorgenomen huwelijk. Heftige protesten daartegen van gezant Van Roijen²⁴² mochten niet baten.

11. Honoraire consuls

Naast de meer dan vijfhonderd leden van de ‘buitenlandse dienst’ waren in de jaren 1813–1940 nog eens vele honderden honoraire consuls ten behoeve van Nederland in het buitenland werkzaam. De toevoeging honorair kwam pas in de loop van de negentiende eeuw in gebruik ter onderscheiding van de in de jaren 1870 reglementair geformaliseerde functie van beroepsconsul. Oorspronkelijk ontvingen consuls in beginsel geen tractement of andere vergoedingen. Zo schreef minister Verstolk van Soelen in 1831 aan de koning, ‘dat buiten de jaarlijkse toelage van 200 gulden, die aan het Consulaat te Elseneur²⁴³ verknocht is, in geene andere Europeesche haven door de Nederlandsche Consuls tractementen genoten worden.’²⁴⁴ Bovendien werd in artikel 31 van het consulaire reglement van 22 januari 1814²⁴⁵ – vermoedelijk ten overvloede – nog eens duidelijk gemaakt, dat de door de consuls gemaakte onkosten niet konden worden gedeclareerd: ‘De vervaardiging van het zegel en wapenschild [...] blijven voor rekening der respectieve Consuls. Ook zal het hun niet vrijstaan, eenige bureau-kosten, presenten of uitgaven, van welken aard ook, den Staat in rekening te brengen.’ Hoewel zij de opbrengst van de door hen geheven consulaatrechten mochten behouden, kwamen in de regel dan ook alleen personen, die voldoende eigen inkomsten uit hun hoofdberoep hadden of beschikten over een zeker vermogen, voor benoeming tot consul in aanmerking. Dit soort consuls voldeed niet aan ambtelijk-bureaucratische criteria als 2) aangesteld zijn in een vaste ambtelijke hiërarchie; 4) het werk verrichten op grond van een arbeidscontract; 6) een vast inkomen in geld genieten; 7) het ambt als enig of hoofdberoep uitoefenen en 10) het onderworpen zijn aan een ambtelijke discipline.²⁴⁶ Zij kunnen dan ook niet als leden van de ‘buitenlandse dienst’ worden aangemerkt.

Dat er toch enkele honoraire consuls in de personeelslijst zijn opgenomen, is het gevolg van de doorgaans zeer onvoldoende financiële middelen, die door de Tweede Kamer ten behoeve van de ‘buitenlandse dienst’ beschikbaar werden gesteld. Zo moest Nederland van 1832 tot 1892 het in Zwitserland zonder diplomatieke vertegenwoordiging stellen, terwijl zelfs een consulaire beroepspositie te veel gevraagd was. Bijgevolg werd Nederland in die jaren door honoraire consuls-generaal vertegenwoordigd,

242 Mr. Dr. Jan Herman van Roijen (379).

243 De consul ald. was op dat moment Joost Jacob van Aller (11).

244 Retroacta bij KB 20 mei 1831 no. 77.

245 Zie noot 15.

246 Zie para. 3a.

van 1832 tot 1879 de Zwitsers Faesy²⁴⁷ en Suter en vervolgens van 1879 tot 1892 de Nederlanders Cremer²⁴⁸, Verweij²⁴⁹, Van Wickevoort Crommelin²⁵⁰ en Van Citters²⁵¹. Een enigszins vergelijkbare situatie was die van de onbezoldigde consul te New York, J. C. Zimmerman²⁵², die later als honorair consul-generaal zelfs de gehele Verenigde Staten tot zijn ambtsgebied mocht rekenen. Bovendien diende hij de Nederlandse gezant te Washington tijdens de somtijds langdurige afwezigheid van betrokkene te vervangen. Een suggestie vanuit de Tweede Kamer om hem ‘eenige jaarwedde’ toe te kennen werd echter door de minister afgewezen vanwege de mogelijke precedentswerking. Wel was de minister blijkens zijn rapport voor de koning van 21 maart 1853 no. 24 bereid voor de consul-generaal iets te doen op het gebied van bureau onkosten ‘en meer in het bijzonder uit aanmerking, dat zijne correspondentie en bemoeiingen zich uitstrekken over geheel de Vereenigde Staten van Amerika en bovendien bij afwezendheid van UM Zaakgelastigde te Washington, zoo als thans het geval is, meerdere aangelegenheden aan zijne zorgen zijn toevertrouwd’.²⁵³ Ten slotte wil ik in dit verband J. C. Jung²⁵⁴ noemen, die in 1852 de bezoldigde consul-generaal te Odessa, Taitbout de Marigny²⁵⁵, was opgevolgd. Hoewel hij als niet-beroepsconsul uiteraard geen bezoldiging ontving, werd hem wel een vergoeding voor bureaunkosten toegekend. Om deze en andere redenen, die in hoofdstuk III aan de orde zullen komen, heeft hij toch een plaats gekregen op de personeelslijst.

Het traditionele stelsel van onbezoldigde consuls, voor wie de vervulling van de consulaire taken niet de hoofdfunctie vormde, kende een aantal evidente nadelen. Deze consuls waren in veel gevallen zelf actief in de handel en scheepvaart waardoor de eigen zakelijke belangen dan ook veelal – en niet geheel onbegrijpelijk – hun eerste prioriteit waren. Het consulaat was voor hen geen doel op zichzelf maar droeg bij aan hun status en was ook in andere opzichten niet nadelig voor de eigen zaken. Daarover werd ook niet geheimzinnig gedaan. Dat blijkt onder meer uit de positieve reactie op het verzoek van de Nederlandse consul te Valparaíso in Chili, Doursther²⁵⁶, om na de opheffing in 1837 van de bezoldigde post aldaar als honorair consul door te mogen gaan.²⁵⁷ De minister stelde aan de koning voor met het verzoek in te stemmen ‘daar voor zoo ver ik weet zijne persoon of denkwijze bij den Nederlandschen handel tot hier toe nimmer

247 Henri Faesy (127).

248 Mr. Jan Hendrik Cremer (86).

249 Ds. Bernardus Lodewijk Verweij (467).

250 Maurits Willem van Wickevoort Crommelin (492).

251 Jhr. Mr. Willem van Citters (79).

252 Johan Christiaan Zimmerman (501).

253 Retroacta bij KB 22 maart 1853 no. 64.

254 Johan Christoph Jung (216).

255 Jacques Victor Eduard Taitbout de Marigny (442).

256 Jean François Doursther (111).

257 Omdat ‘de handelsbetrekkingen tusschen Nederland en Valparaíso niet van dien aard zijn om bij voortzetting aldaar een consulaat te vestigen’ (retroacta bij KB 14 mei 1837 no. 109).

aanleiding tot klagen heeft gegeven [...] en zijne continuatie, en de omstandigheden waarin hij zich door zijne handelsbetrekkingen bevindt, voor hem persoonlijk van belang is.²⁵⁸ Overigens kon het spanningsveld tussen de behartiging van de Nederlandse belangen en die van de onbezoldigde consul zelf nog verder worden gecompliceerd omdat bij gebrek aan geschikte Nederlandse kandidaten geregeld een beroep moest worden gedaan op onderdanen van het land in kwestie of andere buitenlanders. Zeker als het ging om de eerste categorie konden gemakkelijk loyaliteitsproblemen ontstaan. Deze problematiek speelde vooral een rol op het gebied van de – met een modern woord – handelsbevordering. De dagelijkse dienstverlening op het gebied van handel en scheepvaart leverde daarentegen doorgaans minder problemen op.

Op deze plaats wil ik ter verheldering een kanttekening maken bij het begrip ‘consulaire werkzaamheden’.²⁵⁹ In de negentiende en – in het bijzonder – de vorige eeuw nam als gevolg van de grote technologische ontwikkelingen op het gebied van verkeer en vervoer, het aantal reizigers naar het buitenland een enorme vlucht. Na de Tweede Wereldoorlog werd deze tendens nog versterkt door het massatourisme, dat mogelijk was geworden door de grote toename van de welvaart. Consulaire hulp en bijstand voor landgenoten, die in het buitenland in de problemen waren gekomen, werd daarvoor een belangrijk, arbeidsintensief en zeer aansprekend onderdeel van de werkzaamheden van de Nederlandse vertegenwoordigingen in den vreemde. Hoewel hulp en bijstand natuurlijk ook in het verleden een niet onbelangrijk onderdeel van het consulaire takenpakket hadden gevormd²⁶⁰, ging het in die tijd om een heel andere orde van grootte. Het betrof voornamelijk incidentele kwesties en personen, zoals bijvoorbeeld zeelieden, die door kapers waren gevangen genomen, waren gedeserteerd of waarvan het schip was vergaan, gedeserteerde soldaten en (voormalige) krijgsgevangenen. Voor het slag mensen, dat in vroeger eeuwen met het oog op hun ontwikkeling, voor zaken of zuiver voor hun plezier reizen naar het buitenland maakte, bestond er in de regel geen enkele noodzaak om een beroep te doen op consulaire bijstand in de huidige betekenis van het woord. De diensten op consulaire terrein van de honorair kanselier, en later honorair attaché, te Rome in de jaren 1840 en 1850, Magrini²⁶¹, ten behoeve van bezoekende ‘touristes néerlandais’ – de eerste maal, dat ik deze aanduiding ben tegengekomen – bestonden vooral uit het verzorgen van introducties bij Romeinse *society*.²⁶² Zijn honoraire ‘diplomatieke’ titels en – niet te vergeten – zijn huwelijk met de dochter van een Romeinse graaf vormden daarbij niet te onderschatten hulpmiddelen. Maar

258 Retroacta bij KB 5 okt. 1838 no. 97.

259 Zie ook De Muij-Fleurke en Plantinga, *Hulp in het buitenland*.

260 Zie voor deze materie Mr. Lodewijk Spanjaard, *Nederlandsche diplomatieke bescherming in den vreemde 1795–1914*.

261 Zie para. 13.

262 Brief van de gezant te Turijn (en Rome) aan de minister van Buitenlandse Zaken van 15 febr. 1855 no. 707 (NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 2157).

doorgaans waren het dus de facilitering van handel en scheepvaart, die het leeuwendeel van de consulaire werkzaamheden uitmaakten. Dat gold zeker voor de beroepsconsul nieuwe stijl, die in de tweede helft van de negentiende eeuw zijn opwachting maakte. Nadat de consulaire dienst in 1946 was opgegaan in de Buitenlandse Dienst werd haar takenpakket een integraal onderdeel van de werkzaamheden van de Nederlandse ambassades. Sindsdien is de aanduiding ‘consulair’ gereserveerd voor de afdelingen en personen, die zich op de posten bezighouden met consulaire bijstand. De aanduiding ‘consulair’ in de vroegere betekenis komt alleen nog tot uitdrukking in de benaming van de 26 beroepsconsulaten(-generaal) en in het aanzienlijke aantal van 377 honoraire consulaten.²⁶³

12. Honoraire attachés²⁶⁴

Tijdens het onderzoek kwamen regelmatig personen in beeld, die als onbezoldigd diplomatiek medewerker zonder ambtelijke status op Nederlandse gezantschappen werkzaam waren maar niet de ambitie leken te koesteren om aan een diplomatieke loopbaan te beginnen. Deze zogenaamde ‘honorair attachés’ maakten geen deel uit van de ‘buitenlandse dienst’. Hun positie werd voor het eerst geregeld in het diplomatieke reglement van 1860.²⁶⁵ Volgens artikel 5 zou ‘op verzoek van het hoofd van eene Onzer missien [...] hem door Ons de vergunning kunnen gegeven worden tot het benoemen van een of meer attachés, mits Nederlanders zijnde, om bij zijn gezantschap en onder zijne verantwoordelijkheid dienst te doen. Dergelijke van staatswege onbezoldigde attachés zullen niet als ambtenaren beschouwd worden en het zal hun verboden zijn eenige officiële stukken te teekenen. Indien zij mogten wenschen om voor bevordering tot bezoldigd attaché in aanmerking te komen, zullen zij alle de voorwaarden moeten vervullen bij artt. 1, 2 en 3 omschreven.’ Wat onmiddellijk opvalt is dat deze attachés weliswaar niet bij koninklijk besluit werden benoemd maar dat voor hun aanstelling wel koninklijke autorisatie was vereist. En dat was zeker in de negentiende eeuw geen wassen neus. Zo wenste de koningin- regentes in 1894 nader ingelicht te worden ‘omtrent de persoonlijkheid van den Heer Everard Scheidius’ gezien het verzoek van de minister-resident te Bern om betrokkene als honorair attaché

263 Situatie in 1998. (Bron: De Muij-Fleurke en Plantinga, *Hulp in het buitenland*, 141)

264 Deze paragraaf heeft geen betrekking op de – zeer incidentele – gevallen waarbij aan een (lokale) medewerker op een diplomatieke post deze titel verleend werd, zoals de in de vorige paragraaf genoemde kanselier te Rome, Magrini.

265 KB 13 dec. 1860 no. 78, houdende wijziging van de regelen nopens de toelating en bevordering van attachés bij het Nederlandsche Corps diplomatique (Staatsblad 74).

te mogen aanstellen.²⁶⁶ Blijkens het advies van minister Röell²⁶⁷ van 6 december 1894 behoorden

... de ouders [...] tot den fatsoenlijken stand en (bezaten zij) een zeer groot vermogen. (Hun zoon was) van goed gedrag. In verband met zijne minder gunstige verhouding tot zijn vader leeft hij sedert een paar jaren in Zwitserland alwaar hij bij vele der toongevende families te Lausanne en Genève in de intimiteit wordt ontvangen. Zoowel wat zijn uiterlijk als zijn manieren betreft heeft hij een aangename indruk.²⁶⁸

Hoewel de reglementaire bepalingen inzake honoraire attachés dus pas uit 1860 dateren, betekent dat geenszins dat voordien de figuur van de tijdelijke, onbezoldigde attaché onbekend was. Reeds in de zeventiende eeuw waren aan een extraordinaris ambassade ‘edellieden’ verbonden ter opluistering van het geheel.²⁶⁹ Tevens verrichtten zij hand- en spandiensten ten behoeve van de ambassadeurs, onder meer op protocollair gebied. Hoewel deelname aan deze diplomatieke missies in de regel geheel voor eigen rekening kwam, was de belangstelling voor deze kostbare erefuncties groot. De ‘edellieden’ in het gevolg van de Staatse ambassadeurs waren overigens lang niet altijd van adel. Het ging meestal om jongemannen afkomstig uit vooraanstaande, burgerlijke families waarvan de leden belangrijke posities bekleedden in de generaliteitsorganen en de stemhebbende steden van de Republiek. Door deel uit te maken van het gevolg van een ambassadeur deed men nuttige ervaring en relaties op die te pas konden komen bij het opbouwen van een toekomstige bestuurlijke loopbaan in het vaderland. In dat opzicht was een dergelijk functie in feite een variant op de fameuze ‘grand tour’ die een essentieel onderdeel vormde van de opvoeding en opleiding van de jeugdige elite in heel Europa.²⁷⁰ Niet zelden namen ambassadeurs en

266 Everard Philip Adriaan Matthias Scheidius (1870–1944), hon. attaché te Bern sinds 23 dec. 1894, op zijn verzoek – maar feitelijk op instigatie van de minister-resident – ontslag als zodanig op 17 nov. 1899, proost honorair Illustre Lieve Vrouwe Broederschap te 's-Hertogenbosch 1916, zn. van Everard Hugo, adj.-commies ministerie van Financiën, rijksontvanger te Wijhe, lid gemeenteraad Arnhem, proost honorair Illustre Lieve Vrouwe Broederschap, en Maria Mathilde Johanna Henriëtte Lüps. (Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 183; Genealogie Scheidius, in: N. P. 95 (2016/2017) 351–375 (363))

267 Jhr. Mr. Joan Röell (1844–1914), jur. dr. Utrecht 1866, advocaat ald. 1867, (adj.-)commies prov. griffie van Gelderland 1867–, van Utrecht 1868–, griffier Prov. Staten van Zuid-Holland 1872–1878, lid 1877–1886, 1888–1894 en 1901–1909 Tweede Kamer en lid 1887–1888, 1898–1901 en 1910–1912 Eerste Kamer der Staten-Generaal, lid en secr. Raad van Voogdij over Koningin Wilhelmina 1890–1898, minister van Buitenlandse Zaken 1894–1897, vice-president Raad van State 1912–†, president-curator Rijksuniversiteit te Utrecht 1897–†. (Bronnen en literatuur: N. A. 91 (2004–2005) 413–415; BWN 460–462; Parlement.com (geraadpleegd 1 febr. 2019); Jurriaanse, *De Nederlandse Ministers van Buitenlandse Zaken*, 371–388)

268 NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 183.

269 Heringa, *De eer en hoogheid van de staat*, 136–142.

270 Frank-van Westrienen, *De groote tour*, 67 e.v.

andere hoofden van diplomatieke missies hun eigen zonen of andere jonge familieleden in hun gevolg op.

Na de oprichting van de diplomatieke dienst in 1814 deed dit gebruik opnieuw zijn intrede. Zo verzocht in 1835 de gezant te Wenen, baron Mollerus²⁷¹, om zijn zoon Henry²⁷² te benoemen tot attaché aldaar ‘teneinde hem behulpzaam te zijn in zijne werkzaamheden.’ Dit verzoek werd min of meer automatisch ingewilligd. Maar toen in 1846 zoonlief reeds vier jaar met ‘verlof’ bleek te zijn, besloot minister Huyssen van Kattendijke²⁷³ hem maar niet in aanmerking te brengen voor een post van secretaris van legatie. In de personen van Jhr. Boreel²⁷⁴ en baron van der Duyn²⁷⁵ waren van 1825 tot 1830 zelfs nog twee ‘edellieden’ verbonden aan de ambassade te Constantinoepel, die in tegenstelling tot vele van hun voorgangers ook werkelijk van adel waren. Zij waren echter de laatsten, die van deze titel gebruikgemaakt hebben. Verder was uitsluitend de benaming ‘attaché’ in gebruik.

Vóór 1846, toen voor het eerst de toelating tot de diplomatieke dienst werd geregeld, kon deze titel zowel duiden op de in het voorgaande bedoelde tijdelijke en onbezoldigde diplomatieke medewerker als op een aspirant-lid van de diplomatieke dienst. Vanaf 1878 dienden kandidaten voor de diplomatieke dienst onder meer ‘gedurende minstens één jaar, op allezins voldoende wijze, werkzaam te zijn geweest aan het Departement van Buitenlandsche Zaken’ alvorens zij tot attaché konden worden benoemd.²⁷⁶ Tijdens die stageperiode werden zij meestal – maar zeker niet altijd – als aspirant-attaché aangeduid. Uiteraard kon ook een honorair attaché de smaak van het diplomatieke leven te pakken krijgen. In zo’n geval diende hij echter alsnog de reglementaire toelatingsprocedures te volgen. Wellicht ten overvloede gaf in 1907 minister

271 Willem baron Mollerus (295).

272 Henry Marie baron Mollerus (293).

273 Jan Willem baron Huyssen van Kattendijke (1782–1854), kamerjonker 1802– en kamerheer 1806– van de hertog van Brunswijk-Luneburg, supernumerair kamerheer van Koning Willem I 1820–, secr. Kabinet des Konings 1823–, hofmaarschalk van Koning Willem I en Koning Willem II 1829–1847, minister van Buitenlandse Zaken 6 okt. 1841–21 sept. 1843, minister van Staat 1843–†, lid Eerste Kamer der Staten-Generaal 1844–1849, lid Ridderschap van Holland 1830–†. (Bronnen en literatuur: N. A. 85 (1995)551–553; Jurriaanse, *De Nederlandse Ministers van Buitenlandse Zaken*, 39–41; Parlement.com (geraadpleegd 19 maart 2018))

274 Jhr. Mr. Willem Boreel, heer van Hogelanden (1800–1883), edelman bij de ambassade te Constantinoepel 1825–1830, later onder meer lid Ridderschap van (Zuid-)Holland, lid en voorzitter Tweede Kamer der Staten-Generaal en lid Eerste Kamer, commissaris des Konings in Noord-Holland en minister van Staat. (Bronnen en literatuur: N. A. 80 (1989) 232; *NNBW IX*, 83–84)

275 Edouard Ernest Anne baron van der Duyn (1799–1860), edelman bij de ambassade te Constantinoepel, kamerheer i.b.d. van Koning Willem I, Koning Willem II en Koning Willem III. (Bron: N. A. 82 (1992) 134)

276 Art. 3, derde lid van het KB 23 febr. 1878 (Staatsblad 13), bepallende de wijze van toelating en bevoordering van attachés bij het Nederlandsche corps diplomatique, en zulks met intrekking der KB’s van 13 dec. 1860 (Staatsblad 74) en 14 mei 1870 (Staatsblad 77).

Van Tets²⁷⁷ de gezant te Washington opdracht om aan zijn nieuwe attaché, Jhr. van den Berch van Heemstede²⁷⁸ ‘ambtelijk mede te delen, dat hij aan zijne werkzaamheden van attaché geenerlei aanspraak zal kunnen ontleenen op toelating tot de diplomatieke loopbaan.’²⁷⁹ Van den Berch van Heemstede nam wel, zij het zonder succes, deel aan het attaché-examen in september 1909. Voor de meeste honoraire attachés ging het echter vooral, zo niet uitsluitend, om een aangename en wellicht ook leerzame tijd in een gepaste omgeving. Weliswaar motiveerde de honoraire vice-consul te Lausanne, Labouchere²⁸⁰, zijn verzoek om als honorair attaché te Constantinopel geplaatst te worden met de argumentatie, dat het zijn voornemen was om na ‘meer dan twee jaren in consulaire dienst [...] in den diplomatieken dienst over te gaan, om voor mijn latere loopbaan eenige nuttige ervaring op te doen.’²⁸¹ Maar van die loopbaan is weinig meer terecht gekomen. Hij was bij zijn aanstelling te Constantinopel overigens al 39 jaar terwijl hij na zijn vertrek van daar in 1895 voor zover bekend geen bezigheden meer heeft gehad. Opvallend is trouwens dat de meeste honoraire attachés na hun uitstapje naar de diplomatieke wereld niet meer op enigelei nuttige werkzaamheid of het vervullen van een publieke functie konden worden betrappt. In het geval van baron van Brienen²⁸² zou dat nog kunnen worden verklaard door zijn vroegtijdig overlijden in 1873, vijf jaar nadat hij als honorair attaché te Parijs was opgestapt. Maar van de graven van Bylandt²⁸³ en van Rechteren Limpurg²⁸⁴, die van hun kortstondige aanstelling als honorair attaché op het gezantschap te St.-Petersburg gebruik maakten

277 Jhr. Mr. Dirk Arnold Willem van Tets (451).

278 Jhr. Isaac Laurens van den Berch van Heemstede (1883–1967), honorair attaché aan het gezantschap te Washington 15 maart 1907–, eervol ontslag per 25 maart 1908 om zijn militaire dienstplicht te vervullen, laatst. res. majoor grenadiers, directeur-generaal International Air Traffic Association, vice-president Fédération Aéronaut. Intern., lid raad van commissarissen K. L. M. (Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 183 en 216; Persoonlijkheden in woord en beeld, 112; N. A. 79 (1988) 423)

279 NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 183.

280 Dr. Herman Labouchere (1855–1913), door de consul-generaal te Bern ingevolge koninklijke machtiging d.d. 5 maart 1892 benoemd tot hon. vice-consul te Lausanne, op zijn verzoek eervol ontslag sept. 1894, met koninklijke machtiging aangesteld als hon. attaché te Constantinopel in dec. 1894, op zijn verzoek ontslag als zodanig 14 jan. 1895 omdat hij ‘het klimaat van Constantinopel niet goed kan verdragen.’ (Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 183; 2.05.38, inv.nr. 102; 2.05.94, inv.nr. 593; Christiaans, *Onbezoldigde consulaire ambtenaren* III, 61; Genealogie Labouchere, in: N. P. 49 (1963) 208–227 (212))

281 NA, BuZa 2.05.94, inv.nr. 593.

282 Willem Lodewijk Karel Maria baron van Brienen (1843–1873), gezantschapsattaché honorair te Parijs 1864–1869. Hij was een neef van Mr. Karel Hendrik Joseph baron van Brienen (60). (Bronnen en literatuur: Staatsalmanak; N. A. 80 (1989) 519; Mulder en Christiaans, *Onderscheidingen van de Koning-Groothertog*, 585)

283 Jules Ernest Othon Anne Adrien graaf van Bylandt (1863–1907), hon. attaché te St.-Petersburg februari-juni 1896. (Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 183; N. A. 80 (1989) 618)

284 Adolph Zeijger graaf van Rechteren Limpurg (1863–1918), hon. attaché te Rome 1888–1889, als zodanig te St.-Petersburg februari-juni 1896, lid Hoge Raad van Adel. (Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 183; N. A. 91 (2004–2005) 23)

om de plechtigheden en feesten rond de kroning van Tsaar Nicolaas II te Moskou in 1896 bij te wonen, valt uit hun verdere leven slechts het lidmaatschap van laatstgenoemde van de Hoge Raad van Adel te vermelden.

Bij het opstellen van het in het begin van deze paragraaf aangehaalde artikel 5 zal de achterliggende gedachte zeker niet alleen zijn geweest om de jeugdige bloem der natie een aangename tijd te verschaffen. Ook de budgettaire neutrale, personele ondersteuning van gezanten, die niet zelden zonder enige medewerker hun post draaiende moesten zien te houden, zal een belangrijke overweging zijn geweest. Die ondersteuning viel in de praktijk echter niet altijd mee. Het lijkt er bijvoorbeeld op dat in het geval van ritmeester Boreel²⁸⁵, die van de Oostenrijkse regering toestemming had gekregen om in 1894 een cursus te volgen aan de beroemde rijsschool te Wenen, de functie van honorair attaché vooral in diens eigen voordeel was. Hij was door de gezant na verkregen koninklijke toestemming namelijk als zodanig aangesteld ‘teneinde (hem) zoveel mogelijk de voordeelen van zijn tijdelijk verblijf in Oostenrijk ten goede te doen komen.’²⁸⁶ Om de toeloop van ‘feest-attachés’ echter enigszins te beperken had in 1880 de toenmalige minister van Buitenlandse Zaken naar aanleiding van het verzoek van de gezant te Rome om Jhr. G. van den Berch van Heemstede²⁸⁷ als honorair attaché te mogen aanstellen de puntjes nog maar eens op de i gezet:

In 't algemeen heb ik er geen bezwaar tegen, dat jongelui van goeden huize, goed gedrag en voorkomen en in't bezit van voldoende middelen, door de hoofden onzer zendingen buiten 'lands, overeenkomstig de bepalingen van art. 5 van het K. B. van 13 December 1860, Stbl. No. 74, voor eene benoeming tot onbezoldigd attaché bij hunne missien in aanmerking worden gebragt, en Uwe HoogEdelgestrenge zal mij steeds bereid vinden in dergelijke gevallen de noodige vergunning des Konings voor U te vragen, mits de personen [...] inderdaad het opregte voornemen hebben, hunne woonplaats voor langen tijd, tenminste voor een a twee jaren naar de plaats Uwer vestiging over te brengen. Tegen het verleenen van den bedoelden titel aan iemand die slechts een paar wintermaanden, zooals in het onderwerpelijke geval, in zoodanige stad wil doorbrengen, heb ik evenwel bezwaar, en dat bezwaar klemt te meer in eene stad als Rome, die vele aanzienlijke en rijke jongelieden gedurende enkele maanden plegen te bezoeken, en waar dus, zoo ten behoeve van Jhr. van den Berch van Heemstede de gevraagde vergunning

285 Jhr. Marius Willem Boreel (1856–1905), off. cav. sinds 1876, ritmeester (1894), attaché honorair te Wenen okt. 1894 – nov. 1895, instructeur Rij- en Hoefsmidschool, laatst. majoor cav., ordonnansoff. van Koning Willem III en van Koningin Wilhelmina. (Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 183; N. A. 80 (1989) 255; Mulder en Christiaans, *Onderscheidingen van de Koning-Groothertog*, 657–658)

286 NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 183.

287 Jhr. Godard van den Berch van Heemstede (1849–1881), hon. attaché te Rome sinds 13 febr. 1880, op eigen verzoek maar feitelijk op dringend advies van de gezant ontslag als zodanig per 27 mei 1881. (Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 183; N. A. 79 (1988) 422)

werd verleend, telken jare ook andere jongelieden naar dien titel zouden gaan dingen, welke hen dan moeilijk zou kunnen worden geweigerd.²⁸⁸

Een verzoek in 1895 van de schatrijke maar nogal excentrieke baron van Heeckeren van Wassenaer²⁸⁹ om tijdens zijn privé verblijf te Londen als attaché honorair aldaar te worden benoemd ‘om eene officiële positie te hebben, ten einde beter in de gelegenheid te zijn om Engeland te zien en met engelsche toestanden bekend te worden’ werd dan ook zonder veel omhaal van woorden ‘ingevolge de bevelen’ van de koningin-regentes door de minister afgewezen.²⁹⁰

In latere tijd ontwikkelde de functie van honorair attaché zich toch tot een vorm van tijdelijke maar serieuze ondersteuning van de werkzaamheden op diplomatieke posten. Ook verdween in een enkel geval zelfs het tijdelijk karakter van de aanstelling en ging het niet altijd meer over ‘jongelieden’. Baron Sirtema van Grovestins²⁹¹, zoon van de jong overleden gezantschapsattaché Louis Idzard Douwe²⁹², werd na enkele jaren op het departement in Den Haag te hebben gewerkt met ingang van 1 april 1897 aangesteld als attaché honoraire op het gezantschap te Parijs.²⁹³ Ten tijde van zijn overlijden op 26 augustus 1928 was hij nog steeds als zodanig werkzaam. Desgevraagd antwoordde gezant Loudon²⁹⁴ in 1923 aan de minister, dat

... de diensten, welke Sirtema van Grovestins aan dit gezantschap bewijst, zich bepalen tot maatschappelijke, gezien zijn jarenlange bekendheid met de Parijsche wereld. Gold het alleen den eigenlijke kanselarijdiens dan zou zijne handhaving niet gewettigd zijn. Doch bij voorkomende gevallen, officieele recepties en dergelijke, ook, en, in het bijzonder bij eventueele bezoeken van hetzij HM de Koningin of leden van het Koninklijk Huis, kan de officieele positie van SvG, vooral waar ons Legatiepersoneel zeer weinig talrijk is, het Gezantschap ongetwijfeld van nut zijn.

288 Door de chef Kabinet geredigeerde minuut d.d. 13 jan. 1880 no. 4/3 van brief van de minister aan de gezant te Rome. (NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 183)

289 Dr. Rodolphe Frédéric baron van Heeckeren van Wassenaer (1858–1936), dr. staatswetenschap Utrecht 1891. (Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 183; N. A. 84 (1994) 297)

290 NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 183.

291 Jan Jacob Gustaaf Adolf baron Sirtema van Grovestins (1867–1928), werkzaam aan het departement van Buitenlandse Zaken, p.t. secretaris bij het Bureau Protocol en Bibliotheek ingevolge KB 10 april 1893 no. 60, attaché hon. te Parijs 1 april 1897–†. (Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 183 en 184; Staatsalmanak 1894–1896; N. A. 83 (1993) 556)

292 Louis Idzard Douwe baron Sirtema van Grovestins (414).

293 Grovestins verkreeg deze posities ongetwijfeld door bemiddeling van zijn aan het Hof verbonden oom, Jan Elias Nicolaas baron Sirtema van Grovestins (1842–1919). Deze nam in 1883 de zorg voor de opvoeding van zijn neef op zich omdat deze op dat moment met zijn moeder onder niet geheel ideale omstandigheden in Parijs woonde nadat zijn stiefvader, Willem Maurits baron Forstner van Dambenoy (1847–1931), het familiekapitaal er doorheen had gejaagd. (Bron: Cleverens, *Niet verder dan ons huis...*, 187)

294 Jhr. Dr. John Loudon (260).

Hij adviseerde dan ook om betrokkene ‘die buitendien den lande niets kost’ aan het gezantschap te handhaven.²⁹⁵ Dat het overigens nog niet tot iedereen was doorgedrongen, dat het werken op een buitenlandse vertegenwoordiging van Nederland een serieuze bezigheid was, blijkt uit een brief van een zekere Rengers Hora Siccama²⁹⁶ van 5 juli 1919. Daarin verzocht hij om ‘wegens het chronisch lijden van zijn echtgenote ten gevolge van het Nederlandse klimaat’ tijdelijk te worden verbonden aan een legatie, bij voorkeur in Frankrijk of België. Het is waarschijnlijk overbodig om te melden dat zijn verzoek niet werd gehonoreerd.²⁹⁷

13. Kanseliers

Zowel gezien de aard van hun werkzaamheden als vanwege het feit dat de functie van kanselier aanvankelijk niet formeel was geregeld en dit soort functionarissen gedurende een groot deel van de negentiende eeuw doorgaans geen ambtelijke status bezat, maakte de kanselier geen deel uit van de ‘buitenlandse dienst’.²⁹⁸ Zij beschikten niet over een eigen reglement maar werden in 1946 in de Buitenlandse Dienst opgenomen, zij het in de speciale categorie ‘Administratieve Ambtenaren’. Vanwege de rol van kanseliers in het kader van de bureaucrativering en professionalisering van de ‘buitenlandse dienst’ ga ik toch iets nader in op deze categorie. De functie van kanselier bestond reeds langere tijd in de diplomatieke wereld maar was op de Nederlandse vertegenwoordigingen in het buitenland aanvankelijk een weinig voorkomende verschijning.²⁹⁹ De bezetting van de meeste buitenlandse posten was lange tijd minimaal; veel hoofden van missies waren in feite *zppers* *avant la lettre*. Velen van hen hadden zelfs niet de beschikking over een legatiesecretaris of attaché. Zij dienden zelf de administratieve aangelegenheden voor hun rekening te nemen of anders daarvoor op eigen kosten medewerkers aan te stellen. Het betrof meestal ter plaatse ingehuurde krachten, die niet alleen als secretaris en persoonlijk assistent fungeerden maar door hun kennis van de lokale taal tevens als tolk en vertaler konden optreden. Zoals gezegd hadden zij geen ambtelijke status terwijl in de regel aan hen evenmin een titel werd toegekend. In een enkel geval was de minister echter bereid de kosten van dergelijke administratieve hulpkrachten te vergoeden. Zo werd in 1832 bepaald dat het gezantschap te Madrid ‘bij

295 Loudon aan minister Van Karnebeek, Parijs d.d. 13 nov. 1923 (NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 184).

296 Jhr. Mr. Lamoraal Ulbo Rengers Hora Siccama (1887–1950), jur. dr. Groningen 1913, advocaat en procureur te Amsterdam 1914–1917, directeur van het bijkantoor te Groningen van de Amsterdamse Maatschappij van Levensverzekeringen (1922), advocaat en procureur te Haarlem 1923–†, secretaris Haarlemmermeerpolder 1922–1946, tr. Mary Henriette Eugénie Françoise van Hoof (1891–1978), concertzangeres, directrice stedelijke theaters te Doornik en Denain. (Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 230; N. A. 93 (2008) 91)

297 NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 230.

298 Zie ook de in para. 3a opgenomen criteria.

299 De positie van kanseliers in het diplomatieke en consulaire netwerk in het Ottomaanse Rijk komt elders aan de orde.

voortdoring zal kunnen gebruik maken van de diensten van den Hr. Storr, op den voet, zoo als vroeger heeft plaats gehad.³⁰⁰ Zijn jaarlijkse beloning van 800 gulden mocht door het hoofd van de missie bij het ministerie worden gedeclareerd. Het voorstel om Henry Storr de titel van kanselier te verlenen werd door de minister echter op advies van de vorige gezant te Madrid, Dedel³⁰¹, afgewezen omdat 'dit emplot niet gepaard zal moeten gaan met het toekennen van eenige titulature [...], wil men niet al het nut, dat men zich anders van de voortdoring zijner diensten belooft kan, grootendeels zien verloren gaan.'³⁰² De verantwoordelijkheden van Storr gingen verder dan alleen administratieve ondersteuning. Zo bleef na het vertrek van zaakgelastigde Sirtema van Grovestins³⁰³ in 1837 zijn jaarlijkse beloning doorlopen terwijl hij bovendien een gratificatie van 500 gulden ontving omdat hij niet alleen belast was met 'de bewaring der archieven' maar bovendien geregeld berichten mededeelde 'omtrent de gesteldheid van zaken in Spanje.'³⁰⁴ Hij trad dus tot op zekere hoogte als tijdelijk zaakgelastigde op. Het kon dus niet uitblijven, dat Storr op zeker moment officieel tot kanselier zou worden benoemd, hetgeen uiteindelijk geschiedde in 1840.³⁰⁵ Er was evenwel geen sprake van een consistent beleid bij de verlening van die titel. Reeds in 1836 was aan P. E. Magrini, particulier secretaris van de gezant te Rome, Graaf de Liedekerke³⁰⁶, de honoraire titel van kanselier bij het Nederlandse gezantschap verleend. Weliswaar wees de minister er in zijn voordracht van 18 juni 1836 no. 3 nog op, dat 'het benoemen van kanseliers bij de Nederlandsche gezantschappen met uitzondering van dat te Constantinopel niet gebruikelijk' was maar hij onderschreef de onderbouwing van het voorstel door de gezant. De Liedekerke had namelijk geschreven, dat Magrini 'de onderdanen van UM die te Rome komen steeds de meeste welwillendheid (betoonde en hen) door zijn betrekkingen, daar waar hij kan, van dienst (was)'. Daarnaast was men in Rome 'zeer op titels gesteld en het verkrijgen (van een titel) zoude kunnen strekken tot het gemakkelijk maken van eene huwelijks verbindtenis van den Heer Magrini met den dochter van eenen Romeinschen Graaf'. Daar aan de titel bovendien geen beloning was verbonden, zag de minister niet zoveel bezwaren. De koning voegde nog wel toe, dat Magrini nimmer aanspraak zou kunnen maken 'op het bekomen van eene vaste aanstelling bij het Gezantschap te Rome of bij de verdere Nederlandsche Diplomatie.'³⁰⁷ Maar in 1839

300 Retroacta bij KB 4 april 1832 no. 71. N. B. Storr was reeds sinds 1817 werkzaam op het Ned. gezantschap te Madrid. In dec. 1851 verzocht hij om eervol ontslag als kanselier (o.m.) omdat 'l'état de ma santé s'affaiblit'. Ten tijde van zijn overlijden op 13 juni 1855 was hij echter nog immer als kanselier werkzaam. (zie NA, BuZa 2.05.01, inv.nrs. 2045 en 2168)

301 Salomon baron Dedel (99).

302 Rapport van minister Verstolk van Soelen voor de koning van 30 maart 1832 no. 2 (retroacta bij KB 4 april 1832 no. 71).

303 Edouard Sirtema van Grovestins (413).

304 Retroacta bij KB 26 dec. 1837 no. 68.

305 KB 24 jan. 1840 no. 102. N. B. Zie ook het Dagblad van 's-Gravenhage van 10 febr. 1840 (Delpher).

306 Florent Charles Auguste Graaf van Liedekerke Beaufort (251).

307 Voordracht van minister Verstolk van 18 juni 1836 no. 3, alsmede Kabinetsmissive d.d. 19 juni 1836

was aan Magrini zelfs nog de titel van attaché honorair verleend.³⁰⁸ Daarnaast werd hem in december 1845 een vaste jaarlijkse beloning toegekend ‘even als het geval is met de personen, werkzaam bij UM’s gezantschappen te Frankfort, Madrid en Parijs.’³⁰⁹ Zo begon de functie van kanselier langzamerhand ingang te vinden, zoals ook zou kunnen worden opgemaakt uit de behandeling in 1851 van de ontwerpbegroting van het ministerie van Buitenlandse Zaken in de Tweede Kamer. Er werden bij die gelegenheid namelijk kritische opmerkingen gemaakt over het feit, dat de in functie zijnde kanseliers ‘lokale krachten’ waren die niet de Nederlandse nationaliteit bezaten. Het betrof de gezantschappen te Rome, Madrid, Berlijn, Frankfort, Brussel en (misschien) te Parijs.³¹⁰ De reactie van minister Van Sonsbeeck³¹¹ liet echter aan duidelijkheid niets te wensen over: het zou veel te veel geld kosten om ‘voor die secondaire betrekkingen ook nog Nederlanders naar het buitenland te zenden.’³¹² In 1854 ging minister Van Hall nog een stapje verder. Bij KB van 16 dec. 1854 werd Magrini zijn titel van honorair attaché ontnomen en tevens zijn jaarlijkse toelage van 600 gulden ingetrokken, terwijl een voorstel van gezant Liedekerke om hem dan tenminste (weer) de titel van kanselier honorair te gunnen zonder veel omhaal van woorden werd afgewezen. De minister beargumenteerde het besluit met verwijzing naar de bedenkingen, die bij de Tweede Kamer bestonden omtrent de beloning van kanseliers en naar de ‘noodzakelijkheid om de kosten der gezantschappen te ontlasten van zoodanige uitgaven welke voor besparing vatbaar te achten waren.’ Het ging volgens de minister niet om de persoon van Magrini maar bij het gezantschap te Rome bestond ‘geene meerder behoefte [...] aan de hulp van een kanselier dan bij andere missien aan welke noch secretaris noch kanselier is toegevoegd.’³¹³ Ook Henri Storr werd na zijn overlijden in 1855 niet meer opgevolgd. Dat bracht in 1858 de gezant te Madrid ertoe om enigszins wanhopig ‘de hulp te erlangen van een secretaris of attaché’, welk verzoek werd ingewilligd.³¹⁴

no. 22 (retroacta bij KB 19 juni 1836 no. 21).

308 Bij beschikking van het kabinet des Konings van 3 mei 1839 no. 19 was zijn titel van kanselier honorair verwisseld voor die van attaché honorair.

309 Voordracht van minister De la Sarraz van 18 dec. 1845 no. 15 (retroacta bij KB 19 dec. 1845 no. 152).

310 In de Nederlandsche Residentie en 's-Gravenhaagsche Stadsalmanak van 1851 worden slechts als kanselier vermeld: F. Faber te Parijs, E. Magrini te Rome en H. Storr te Madrid. De situatie te Constantinopel laat ik hier buiten beschouwing (zie noot 299).

311 Mr. Herman van Sonsbeeck (1796–1865), jur. dr. Groningen 1817, advocaat te Zwolle 1817–1820, rechter-plv. rechtbank van eerste aanleg ald. 1827–1839, lid Prov. Staten van Overijssel 1834–1838, raadsheer Prov. Gerechtshof te Zwolle 1839–, lid Raad van State 1842–, minister van Buitenlandse Zaken en tijd. minister voor de Zaken der Rooms-Katholieke Eredienst 1849–1852, staatsraad i.b.d. 1864–1865. (Bronnen en literatuur: Genealogie Van Sonsbeeck, Verheye van Sonsbeeck, in N. P. 43 (1957) 266–287 ((281); NNBW IX, 1053–1055; Jurriaanse, *De Nederlandse Ministers van Buitenlandse Zaken*, 85–98; Parlement.com (geraadpleegd 23 maart 2018))

312 Jurriaanse, *De Nederlandse Ministers van Buitenlandse Zaken*, 96.

313 Zie het rapport van minister Van Hall van 22 maart 1855 no. 31 (NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 2160).

314 Retroacta bij KB van 11 juni 1858 no. 62.

De vooruitgang kon echter niet worden tegengehouden, terwijl de administratieve wan-toestanden op sommige diplomatieke posten om serieuze aandacht vroegen. Wel was nog in 1852 op een vraag van de Britse zaakgelastigde in Den Haag naar de regelgeving inzake het administratieve beheer op de posten nog zonder aarzeling geantwoord: ‘aucun régleme[n]t gé[n]éral n’existe dans le Royaume et chaque chef de légation regle sous sa responsabilité mais d’après sa convenance, l’expédition des affaires ainsi que la clas-sification et la préservation des archives.’³¹⁵ Deze luchthartige benadering kon echter niet veel langer worden volgehouden. Daarom vond zeer geleidelijk een institutionali-sering van de kanseliersfunctie plaats. Naar aanleiding van de benoeming in 1855 van Van Lier³¹⁶ tot kanselier op het gezantschap te Parijs merkte minister Van Hall in zijn voordracht op, dat ‘hoezeer een kanselier bij eene legatie, ook dan wanneer hij bij een Koninklijk Besluit benoemd wordt, geenszins een diplomatieke betrekking bekleedt, zoo neemt dit evenwel niet weg, dat zijn verblijf buitenslands van invloed is op (zijn salariëring)’. Een kanselier zou dan ook een jaarwedde moeten ontvangen ‘gelijkstaande met die der attachés en van den leerling tolk bij de legatie te Constantinopel’.³¹⁷

Zoals in het voorgaande duidelijk is geworden, werden de kanseliers in de regel niet bij koninklijk besluit benoemd maar aangesteld door het hoofd van de missie nadat deze machtiging had ontvangen om de aan de betrokken functionaris uit te betalen financiële vergoeding bij het ministerie te declareren. Op verzoek evenwel van de consul-generaal in Japan werd L. T. Kleintjes³¹⁸, die sinds januari 1865 als waar-nemend kanselier aldaar werkzaam was, bij KB van 21 sept. 1866 no. 73 officieel als zodanig aangesteld. Het tractement werd in het vervolg rechtstreeks door het minis-terie aan betrokkene betaald. Afgezien van de wens om de administratieve romp-slomp te verminderen was voor de minister een belangrijke overweging dat een door de Nederlandse regering benoemde kanselier officiële stukken mocht tekenen en de chef de poste bij diens afwezigheid zou kunnen vervangen.³¹⁹ Voor zover kan wor-den nagegaan was op dat moment Van Lier te Parijs de enige andere kanselier, die bij koninklijk besluit was benoemd. Overigens zag nog in 1874 de gezant te Brussel zich genooddaakt om voor te stellen een nieuwe ‘kanselarij beambte’ bij koninklijk besluit te benoemen. De gezant beschikte weliswaar krachtens het koninklijk besluit van

315 Antwoord (minuut) d.d. 11 mei 1852 no. 5 op de brief van de Britse zaakgelastigde van 10 mei (NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 2057).

316 Matthias Joannes Hubertus van Lier (252).

317 Voordracht van minister Van Hall d.d. 10 juli 1855 no. 26 (retroacta bij KB 12 juli 1855 no. 84).

318 Leonardus Theodorus Kleintjes (1846–1929), sinds januari 1865 wnd. kanselier bij het consulaat-generaal in Japan tegen een vergoeding van 5000 gulden per jaar, officieel benoemd als zodanig bij KB 21 sept. 1866 no. 73, maakte van 15 april tot 15 mei 1867 samen met consul-generaal en politiek agent De Graeff van Polsbroek (158) een reis van Yokohama naar Osaka, eervol ontslag ‘om redenen van gezondheid’ (KB 7 jan. 1872). (Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 852; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Kleijntjes (Kleintjes)* (Leiden 2017))

319 Retroacta bij KB 21 sept. 1866 no. 73.

5 november 1851 no. 64 over een permanente machtiging om de kosten van een dergelijke medewerker bij het ministerie in rekening te brengen maar diens handtekening werd – bijvoorbeeld in het geval van legalisaties – niet als geldig erkend omdat een kanselarij beambte eigenlijk geen echte ambtenaar was.³²⁰ De minister had begrip voor het standpunt van de gezant zodat diens kandidaat Van Stralen³²¹ bij KB van 13 december 1874 tot kanselier bij het gezantschap te Brussel werd benoemd.

In 1875 waren volgens de Staatsalmanak op vier gezantschappen uitgezonden Nederlandse ambtenaren als kanselier werkzaam terwijl dat in 1910 op acht diplomatieke posten het geval was. Dat aantal was in 1939 opgelopen tot zeventien waaronder één vrouw, Maria Louisa Zaalberg.³²² Zij was sinds 1919 werkzaam op het gezantschap te Londen en na Johanna Brans de tweede vrouwelijke kanselier. In de loop van jaren kregen kanseliers in toenemende mate te maken met de uitvoering van de consulaire hulp en bijstand. Dat had zowel te maken met het administratieve en ondersteunende karakter van hun werkzaamheden als met de sterk groeiende vraag op dit terrein.³²³ Sommigen van hen ontvingen in verband daarmee de honoraire titel van (vice-) consul. Onder de kanseliers zijn bovendien twee personen aangetroffen, die geslaagd waren voor het examen voor de benoembaarheid tot leerling-consul maar om onbekende redenen niet zijn toegetreden tot de consulaire dienst. J. J. J. Schellens³²⁴, de nieuwe kanselier te Tanger, kreeg bij zijn aanstelling de persoonlijke titel vice-consul 'in verband met de omstandigheid dat door hem op zijn nieuwe standplaats ook

320 Voordracht van de minister van Buitenlandse Zaken van 9 dec. 1874 no. 7409 (retroacta bij KB 13 dec. 1874 no. 22).

321 Met betrekking tot F. van Stralen zijn geen nadere gegevens aangetroffen.

322 Maria Louisa Zaalberg, geb. 's-Gravenhage 10 dec. 1897, ald. werkzaam bij de Ned. Overzee Trust Mij. 1916–, secretaresse op het gezantschap te Londen 1919–, ambtenaar ter kanselarij ald. 1931–1962, p.t. kanselier 1e kl. 1934, bevorderd tot kanselier I bij KB van 20 juli 1944 no. 24, administratief ambtenaar B met behoud van de titel kanselier I 1951, adm. Ambt. A 1959, dr. van Pieter Jacobus Willem, ambtenaar (1897), administrateur van de 'Hooge Erven van wijlen Z. K. H. Prins Frederik der Nederlanden' (1902), makelaar onroerende goederen (1938), en Ida Wilhelmina van der Zwart. (Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 855; Gids BZ en BD 1950–; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Saalberg, Zaalberg* (Leiden 2016))

323 Zie hiervoor paragraaf 11, Honoraire consuls.

324 Johannes Jacobus Josephus Schellens (1884–?), geslaagd voor examen benoembaarheid tot leerling-consul in okt. 1906 maar om onbekende redenen niet toegetreden tot de consulaire dienst, tijd. werkzaam consulaat-generaal te Antwerpen (1910), kanselier bij het gezantschap te Tanger met p.t. vice-consul (KB 17 febr. 1910 no. 45), tijd. werkzaam gesteld aan gezantschap te Brussel (KB 27 april 1915 no. 16), mede belast met de waarneming van het onbezoldigd consulaat ald., op zijn verzoek eervol ontslag als kanselier te Tanger (KB 9 april 1919 no. 49) en definitief benoemd tot consul te Brussel 'buiten bezwaar', aangesteld als secretaris aan het nieuwe beroepsconsulaat-generaal ald. (KB 23 sept. 1920 no. 52) met behoud van zijn betrekking als onbezoldigd consul, op zijn verzoek 'wegens particuliere redenen' eervol ontslag uit beide functies (KB 10 nov. 1920 no. 51), woonde in 1960 nog te Brussel. (Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 853; Staatscourant nr. 245 van 20 okt. 1906; De Tijd van 19 okt. 1906 (Delpher); A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Schellens* (Leiden 2015); Persoonlijkheden in woord en beeld, 1299)

consulaire werkzaamheden zullen moeten worden verricht'.³²⁵ J.D. Viruly³²⁶ werd na zijn examen voor de benoembaarheid tot leerling-consul in 1894 niet als zodanig aangesteld omdat hij 'in andere betrekking' terecht was gekomen.³²⁷ Zijn loopbaan als kanselier-consul te Parijs kreeg in 1916 een triest einde doordat hij ten gevolge van de oplichtingspraktijken van een familielid in een financieel schandaal verzeild was geraakt. Hem werd toegestaan 'wegens gezondheidsredenen' eervol ontslag aan te vragen. Een jaar later verkeerde hij echter in zodanige 'kommervolle omstandigheden' dat hij uit Parijs moest worden gerepatrieerd.

14. Technische attachés

Technische attachés zijn de op de Nederlandse posten in het buitenland geplaatste vertegenwoordigers van andere ministeries dan dat van Buitenlandse Zaken, zoals militaire- en landbou wattachés.³²⁸ Tot de Tweede Wereldoorlog was hun aantal nog zeer gering. Aanvankelijk ging het slechts om een enkele militaire attaché zoals Jhr. van Capellen³²⁹, die in 1861 tot militair attaché te Parijs was benoemd.³³⁰ Enkele jaren later kreeg de marine-officier Rochussen³³¹ bij KB van 13 februari 1869 no. 21 op zijn verzoek eervol ontslag als zodanig en werd hij bij hetzelfde koninklijk besluit benoemd tot 'attaché militaire' aan het gezantschap te Londen 'buiten bezwaar'.³³² Na

325 Retroacta bij KB 17 febr. 1910 no. 45.

326 Jan Dionijs Viruly (1871–1924), slaagde in 1894 voor examen leerling-consul als nr. 4 van de vier, niet als zodanig benoemd omdat hij 'in andere betrekking' terecht was gekomen, 2e klerk ministerie van Buitenlandse Zaken sinds 1 okt. 1894, adjunct-commies (KB 19 april 1900 no. 36), kanselier aan het gezantschap te Bern (KB 3 maart 1903 no. 37), tevens onbezoldigd vice-consul ald. 1903–, overgeplaatst naar Parijs (KB 29 aug. 1906 no. 37), kanselier ald. met p.t. consul (KB 11 sept. 1906 no. 42), met toestemming van de minister in okt. 1909 naast zijn werk als kanselier-consul benoemd tot administrateur van de Caisse Franco-Néerlandaise de Cautionnement te Parijs, op zijn verzoek 'wegens gezondheidsredenen' eervol ontslag (KB 19 mei 1916 no. 75). (Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 209, 216, 219, 224, 226, 853; 2.05.38, inv.nr. 77; Staatscourant nr. 279 van 28 nov. 1894; Genealogie Viruly, Viruly Verbrugge, Viruly van Pouderoyen, Van Castro Viruly, in: N.P. 21 (1933/34) 403–449 (429))

327 NA, BuZa 2.05.38, inv.nr. 77.

328 Zie o.m. hoofdstuk II 'De attachés', in: De Graaff en Hellema (eds.), *Instrumenten van buitenlandse politiek*, 51–86, en met name de artikelen: Jan Hoffenaar en Piet Kamphuis, *De diplomaat in uniform: de militaire attaché*, 53–61; Yvonne Kleistra, *Een vreemde eend in de bijt. Over de instelling van de functie van technisch-wetenschappelijk attaché en wat daaraan voorafging*, 62–70 en Marc Dierikx, *Frappez toujours. De diplomaat en het luchtvervoer*, 71–78.

329 Jhr. Charles Henri Frédéric van Capellen (1809–1886), off. cav. 1828–, laatst. ritmeester tot 1857, kolonel tit., adjudant van Koning Willem II 1840–1849, adjudant en kamerheer van Koning Willem III 1849–, i.b.d. 1857–†. (Bron: N. A. 81 (1990–1991) 52)

330 Zie brief van het Ministerie van Oorlog van 13 okt. 1857 La K 24 inzake de wenselijkheid van de toevoeging van een officier aan het gezantschap te Parijs (NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 2888).

331 Maurits Rochussen (367).

332 Volgens het in noot 328 genoemde artikel van Hoffenaar en Kamphuis was de in 1907 op het gezantschap te Tokio aangestelde kapitein H. L. Bense de eerste Nederlandse militaire attaché. Dat is dus niet juist.

het afleggen van het attaché-examen in 1870 werd hij echter opgenomen in de diplomatieke dienst. In het Interbellum verschenen de eerste 'landbouwattachés' op het toneel, zoals Dr. Sevenster.³³³ Deze vervulde sinds 1921 de functie van rijkslandbouwconsulent te Brussel en vervolgens van 1923 tot 1939 te Parijs. Na de oorlog breidde het corps technische attachés zich enorm uit terwijl bovendien steeds meer ministeries bij de detachering van attachés waren betrokken. Om die reden werd het noodzakelijk het instituut 'technische attachés' duidelijk te reglementeren.³³⁴

15. Rang en titels

De rangen en titels voor hoofden van diplomatieke missies waren het resultaat van de op de congressen van Wenen in 1814–1815 en Aken in 1818 gemaakte afspraken. Deze zijn samen met regelingen inzake *préséance* en protocol vastgelegd in de slotakte van Wenen van 19 maart 1815 en in het Protocol van Aken van 21 november 1818.³³⁵ Deze regelingen zijn meer dan een eeuw niet of nauwelijks gewijzigd maar na de Tweede Wereldoorlog heeft een moderniseringsproces plaatsgevonden dat is uitgemond in het Verdrag van Wenen inzake het diplomatieke verkeer van 1961.³³⁶ De hoogste diplomatieke rang was die van buitengewoon en gevolmachtigd ambassadeur. Deze werd in de onderzoeksperiode alleen toegekend aan de diplomatieke vertegenwoordigers van Nederland bij het Hof van St James te Londen en bij de Verheven Porte te Constantinopel en dan nog alleen in de eerste decennia van de negentiende eeuw. Ambassadeur Falck werd na zijn terugroeping in 1832 te Londen opgevolgd door een gezant en de laatste ambassadeur te Constantinopel, Van Zuylen van Nyevelt³³⁷, door de voormalige drogman Testa³³⁸ met de rang van zaakgelastigde. Het zou meer dan een eeuw duren voordat Nederland te Londen weer door een ambassadeur werd vertegenwoordigd en wel door de bevordering in 1942 van gezant Michiels van Verduynen.³³⁹ Ankara, de nieuwe hoofdstad van Turkije, moest zelfs nog tot 1964 wachten voordat

333 Dr.Ir. Ate Sevenster (410).

334 Zie bijvoorbeeld de BZ-brochure 'Detachering van attachés bij diplomatieke vertegenwoordigingen in het buitenland' van 10 augustus 2004.

335 Wels, *The Netherlands in nineteenth century European diplomacy*, 153–156; Wels (ed.), *Bescheiden betreffende de buitenlandse politiek van Nederland 1848–1919*, eerste deel 1848, xxvi–xxvii; Boon, *Afscheidsaudientie*, 72.

336 Krachtens art. 14 van dat verdrag worden de hoofden van diplomatieke zendingen sindsdien in drie klassen verdeeld: de ambassadeur of nuntius, de gezant of internuntius en de zaakgelastigde. Dit had vooral te maken met het gegeven dat inmiddels nagenoeg alle diplomatieke posten de status van ambassade hadden gekregen. In het Nederlandse systeem wordt de titel zaakgelastigde gebruikt voor het hoofd van een diplomatieke post, die ressorteert onder de ambassade in een ander, meestal naburig land. N. B. De tekst van het nieuwe verdrag van Wenen is als Bijlage II opgenomen in: Melissen (ed.), *Diplomatie, raderwerk van de internationale politiek*.

337 Mr. Hugo baron van Zuylen van Nyevelt (502).

338 Gaspard baron Testa (447).

339 Mr. Edgar Frederik Marie Justin baron Michiels van Verduynen (287).

aldaar in de persoon van Mr. Tammenoms Bakker³⁴⁰ weer een Nederlandse ambassadeur verscheen. Het overgrote gedeelte van de ambassadeursvermeldingen in de personeelslijst betreft dan ook na 1942 toegekende titels. Op de ambassadeur volgde de envoyé extraordinaris en minister plenipotentiaris, later buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister genoemd of kortweg gezant. De volgende rangen zijn die van minister-resident en zaakgelastigde. Al deze functionarissen zijn geaccrediteerd bij het staatshoofd met uitzondering van de zaakgelastigde, die geaccrediteerd is bij de minister van buitenlandse zaken van het ontvangende land. De benaming ‘tijdelijke zaakgelastigde’ is een functionele aanduiding en wordt gebruikt voor de tijdelijke vervanger van het hoofd van een diplomatieke missie. De vooral in de negentiende eeuw gehanteerde titel diplomatiek agent behoorde niet tot het internationaal overeengekomen diplomatieke rangenstelsel en werd gebruikt om een diplomatiek karakter te geven aan een consul-generaal in een land waar Nederland niet over een officiële diplomatieke vertegenwoordiging beschikte.³⁴¹ Zo droeg Ruysseenaers³⁴², die van 1851 tot 1875 als consul-generaal in Egypte resideerde, tevens de titel van politiek agent. De laatste consul-generaal en diplomatiek agent in Egypte, Van Lennep³⁴³, werd in 1922 uiteindelijk opgevolgd door een gezant. De hiervoor genoemde rangen en titels hadden alle betrekking op de hoofden van diplomatieke posten. In de ondergeschikte diplomatieke functies waren de rangen achtereenvolgens raad en secretaris terwijl de attaché aan de basis stond van de diplomatieke hiërarchie. Hoewel het rangenstelsel voor de ondergeschikte diplomaten algemeen gebruikelijk was, bestonden daarover geen internationale afspraken. Daardoor konden per land zekere verschillen optreden, zoals de onderverdeling van raden en secretarissen in meerdere klassen.

Voor de consulaire ambtenaren waren de in internationaal verband overeengekomen rangen en titels consul-generaal, consul en vice-consul in gebruik. In de Nederlandse consulaire dienst begon men zijn loopbaan als leerling-consul. Na een met voldoende resultaat afgelegd examen kon men vervolgens tot vice-consul worden benoemd. In het kader van de herziening van het consulaire reglement in 1906 werd de benaming leerling-consul vervangen door die van aspirant-vice-consul. Voor tolken bestonden geen internationale regelingen of afspraken. Officiële tolkendiensten waren

340 Mr. Age Robert Tammenoms Bakker (1919–2015) studie rechten te Amsterdam, verzocht per gezegeld request (Amsterdam 20 juni 1945) om voor onderzoek dipl. dienst in aanmerking te mogen komen, attaché 15 sept. 1945 (KB 20 sept. 1945 no. 25), asp. ABD 1 jan. 1946, o.m. ambassadeur te Ankara 1964–1970 en laatst. te Washington. (Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 855 en 2.05.87, inv.nr. 285; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Bakker, Tammenoms Bakker* (Leiden 2016); Gids BZ en BD 1950–)

341 Juist omdat de titel ‘diplomatiek agent’ niet algemeen werd geaccepteerd, moest soms een andere oplossing worden gezocht. Zo slaagde consul-generaal Rolandus (372) in Venezuela er niet in om door de autoriteiten aldaar als politiek agent erkend te worden. Hij ontving daarom bij KB 7 juli 1869 no. 15 de officiële titel van zaakgelastigde, zij het wel ‘honorair’. (NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 3073)

342 Samuël Willem Ruysseenaers (383).

343 Dr. Pieter Charles van Lennep (245).

namelijk slechts in een beperkt aantal landen in gebruik en ontstonden over het algemeen pas in de loop van de negentiende eeuw. Het zogenaamde drogmanaat, dat in het Ottomaanse Rijk in gebruik was, had een geheel ander karakter en oorsprong en komt in volgende hoofdstukken aan de orde. Krachtens de reglementen van beide Nederlandse tolkendiensten – voor de Levant van 1909 en voor het Verre Oosten van 1910 – ving men de loopbaan aan als leerling-tolk. Vervolgens kon men via de rangen van adjunct-tolk en tolk der tweede klasse opklimmen tot tolk der eerste klasse. Daarnaast kwam de quasi-diplomatieke titel secretaris-tolk en in een enkel – zeer uitzonderlijk – geval die van gezantschapsraad-tolk voor. Zo ontving Oudendijk³⁴⁴, secretaris-tolk te St Petersburg, bij KB van 7 mei 1907 no. 101 de persoonlijke titel van gezantschapsraad. Bij laatstgenoemde titel ging het echter om tolken die waren aangesteld voor de oprichting van de tolkendiensten terwijl zoals bij Oudendijk meestal sprake was van een zogenaamde ‘persoonlijke titel’.

16. Persoonlijke titels

De persoonlijke titel was een instrument in het personeelsbeleid dat op verschillende manieren en met uiteenlopende bedoelingen werd gehanteerd. Zo kon bijvoorbeeld aan consulaire ambtenaren, die aan het hoofd van een diplomatieke post waren geplaatst, een persoonlijke diplomatieke titel worden verleend voor de duur van hun werkzaamheden op die post. In zo’n geval werd soms uitdrukkelijk vastgelegd dat aan die persoonlijke titel geen aanspraak kon worden ontleend om in de diplomatieke dienst te worden opgenomen. Zo had de minister naar aanleiding van de benoeming van de consul te Kanagawa en Yeddo, Van der Pot³⁴⁵, tot minister-resident in Japan in zijn rapport voor de koning op gemerkt, dat betrokkene ‘aan zijne benoeming, ook niet na verloop van jaren, aanspraken zal kunnen ontleenen op plaatsing in gelijken of hooger rang aan het Hoofd van eene der overigen [...] Zendingen buiten ’s lands.’³⁴⁶ Een persoonlijke titel werd ook regelmatig verleend aan leden van de ‘buitenlandse dienst’ die reglementair nog niet aan bevordering toe waren of die daarvoor niet (meer) in aanmerking kwamen. In zulke gevallen kon zo’n titel dienen als beloning en/of aanmoediging maar ook samenhangen met de nieuwe bestemming of functie.³⁴⁷ Aangezien aan de verlening van een persoonlijke titel in de regel geen financiële consequenties waren verbonden, was dit – voor het voortdurend door geldzorgen

344 Willem Jacob Oudendijk (311).

345 Johannes Jacobus van der Pot (336).

346 Retroacta bij KB 8 mei 1881 no. 16.

347 Als bijvoorbeeld iemand een nieuwe functie kreeg waaraan een hogere rang was verbonden dan waarover hij op dat moment beschikte en hij nog niet voldoende jaren in zijn huidige rang had doorgebracht, kon hij de nieuwe rang voorlopig in de vorm van een persoonlijke titel verkrijgen. Aan het systeem van persoonlijke titels kwam pas in 1987 een eind toen in het kader van de nieuwe Dienst Buitenlandse Zaken het beginsel ‘rang volgt functie’ werd ingevoerd.

gekwelde ministerie – een aantrekkelijk management-instrument op personeelsgebied. Toen minister-resident Westenberg in 1877 verzocht om de diplomatieke post te Rome tot gezantschap te verheffen – en daarmee hemzelf tot gezant – werd daarop afwijzend gereageerd wegens het ontbreken van de daarvoor benodigde financiële middelen op de lopende begroting. Wel werd hem de persoonlijke titel van buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister verleend omdat, zoals de minister aan de koning mededeelde, ‘de Heer Westenberg fortuin heeft en geene kinderen; hij heeft geene behoefte aan verhooging van jaarwedde, doch acht de verheffing van den hem opgedragen diplomatieken post volstrekt nodig’.³⁴⁸ Overigens werd de Nederlandse vertegenwoordiging te Rome vijf jaar later alsnog opgewaardeerd tot gezantschap waardoor Westenberg ook formeel de rang van gezant verkreeg. Omdat het verlenen van een persoonlijke titel geen financiële of andersoortige consequenties had, werd dit instrument zelfs een enkele keer gebruikt als beloning voor bewezen diensten waarbij het verband met de functie van de gelukkige geheel zoek was. Zo ontving de hoogbejaarde honorair consul-generaal Hulsenbos³⁴⁹ in Portugal ter gelegenheid van zijn tachtigste verjaardag in 1879 de persoonlijke titel ‘raad van legatie honorair’. Hij was in het verleden reeds benoemd tot ridder in de Orde van de Nederlandse Leeuw en kwam als honorair consul-generaal niet in aanmerking voor een hogere koninklijke onderscheiding.³⁵⁰

17. De hoofdstuksgewijze indeling

In het volgende hoofdstuk, dat betrekking heeft op de periode 1584–1814 wordt allereerst aandacht besteed aan de relevante gebeurtenissen en ontwikkelingen tijdens de Republiek en in de Bataafs-Franse tijd. In dat hoofdstuk staan evenwel de heroprichting van het ministerie en de revitalisering van het diplomatieke en consulaire apparaat na de herwonnen onafhankelijkheid in 1813 centraal. In hoofdstuk III, dat de jaren 1815–1840 beslaat, ligt het zwaartepunt bij de opbouw van de diplomatieke dienst vanwege de grote verwachtingen, die met name Koning Willem I koesterde met betrekking tot de internationale positie van zijn – met de Zuidelijke Nederlanden uitgebreide – koninkrijk. Daar de koning eveneens serieus geïnteresseerd was in het herstel van de nationale economie, die in een deplorabele staat verkeerde, kreeg ook het consulaatwezen zijn volle aandacht. Om die reden komt in dit hoofdstuk ook het herstel en de uitbouw van de consulaire netwerken aan de orde. Het gaat in dat ver-

348 Retroacta bij KB 13 april 1877 no. 25.

349 Hendrik Cornelis Hulsenbos (1799 (of 1800)-?), ‘negotiant’ (1821), rentenier, honorair consul-generaal voor het Koninkrijk Portugal en Algarven met standplaats Lissabon (KB 16 jan. 1862 no. 59), sedert 1875 residerend te Oporto, raad van legatie honorair (KB 21 sept. 1878 no. 12), op zijn verzoek ‘op grond van zijne hoogen leeftijd’ eervol ontslag (KB 11 okt. 1879 no. 40). (Bron: Christiaans, *Onbezoldigde consulaire ambtenaren* II, 34)

350 Retroacta bij KB 21 sept. 1878 no. 13.

band met name om Latijns-Amerika en Oost-Azië omdat vooral in die regionen van bezoldigde consuls gebruik werd gemaakt. Ten slotte wordt in dit hoofdstuk aandacht besteed aan de ‘buitenlandse dienst’ in het Ottomaanse Rijk gezien het geheel eigen karakter daarvan. Met de abdicatie van Koning Willem I in 1840 wordt hoofdstuk III afgesloten.

De grote verwachtingen van de eerste jaren van diens regering waren inmiddels omgeslagen in een atmosfeer van algehele malaise, met name ten gevolge van de ontwikkelingen rond de Belgische afscheiding. Vanzelfsprekend bleef de ‘buitenlandse dienst’ daarbij niet buiten schot. Hoofdstuk IV, dat betrekking heeft op de periode 1840–1874, staat in het teken van het – trage – herstel op financieel-economisch gebied maar ook van het nationale zelfvertrouwen. In dit hoofdstuk komen zowel de diplomaten als de consuls aan bod. In deze periode werden namelijk initiatieven ondernomen om zowel de diplomatieke dienst als het consulaatwezen te professionaliseren. De ontwikkelingen op dat gebied kunnen overigens niet los worden gezien van de bureaucratisering- en moderniseringstendensen in de Nederlandse samenleving in het algemeen. Hoewel met name voor wat betreft de werving, selectie en opleiding van toekomstige diplomaten goede vooruitgang werd geboekt, kwam het in deze periode niet tot een afronding van het transformatieproces. Dat proces kreeg pas zijn beslag in de periode 1870–1910, die het kader vormt van hoofdstuk V.

Eerst kwamen in de jaren 1870 integrale loopbaanreglementen voor diplomaten en consuls tot stand terwijl in 1909 de tolkendienst voor de Levant en in 1910 die voor het Verre Oosten werden opgericht. In dit hoofdstuk komt tevens de ‘buitenlandse dienst’ in het Verre Oosten aan de orde, onder meer naar aanleiding van de overdracht in 1862 van de verantwoordelijkheid voor de betrekkingen met China, Japan en Siam van de minister van Koloniën aan zijn ambtgenoot van Buitenlandse Zaken. Van belang is voorts, dat in de loop van de negentiende eeuw het gure politieke klimaat met betrekking tot de ‘buitenlandse dienst’ aanmerkelijk verbeterde. De grote aversie van de machtige liberale stroming jegens het elitaire diplomatenendom nam geleidelijk af naarmate de liberalen zelf tot het establishment gingen behoren.

Hoofdstuk VI heeft betrekking op het tijdvak tot de Duitse inval in 1940. Na de consolidatie van de diplomatieke, consulaire en tolkendiensten in de voorgaande periode was voorlopig de tijd van ontwikkelingen op institutioneel gebied voorbij. In dit hoofdstuk staat daarom de vraag centraal hoe de ‘buitenlandse dienst’ omging met de grote uitdagingen van die tijd. Het ging daarbij met name om de gevolgen van de teloorgang van het stelsel van vrijhandel, van de Eerste Wereldoorlog en van de wereldwijde economische crisis van de jaren 1930. Daarnaast werd de ‘buitenlandse dienst’ in eigen land geconfronteerd met veranderingen op sociaal en maatschappelijk gebied. Al deze ontwikkelingen in binnen- en buitenland hadden ook consequenties – of zouden die tenminste moeten hebben – voor de werving, selectie en opleiding voor de ‘buitenlandse dienst’.

In het zevende en tevens laatste hoofdstuk ligt de nadruk op de totstandkoming in 1946 van de nieuwe Buitenlandse Dienst (BD). Maar in dit hoofdstuk wordt tevens aandacht besteed aan de werving, selectie en opleiding voor de ‘buitenlandse dienst’ in de jaren 1940–1946 waarbij de ‘ballingschap’ van het ministerie van Buitenlandse Zaken in Londen een complicerende factor van formaat vormde. Hoewel met de oprichting van de Buitenlandse Dienst de geschiedenis uiteraard niet was afgelopen, vormt die gebeurtenis wel de afsluiting van deze studie. In de Epiloog en conclusies wordt echter nog enige aandacht besteed aan de zogenaamde *opstand der referendarissen* in 1970.³⁵¹ Dat is eveneens het geval met de *Integratie* van 1987, die tot op zekere hoogte en in ieder geval onbedoeld het resultaat was van de referendarissen-opstand.³⁵²

351 Zie noot 94.

352 Zie noot 53.

Hoofdstuk II

1584–1814, van Republiek naar Koninkrijk

1. Inleiding

Toen in het najaar van 1813 duidelijk werd dat de Fransen zo goed als verslagen waren en het einde van de Nederlandse inlijving bij het keizerrijk van Napoleon binnen handbereik leek te komen, werd op 17 november met de door Gijsbert Karel van Hogendorp¹ geredigeerde ‘Oranje Boven’ proclamatie feitelijk de onafhankelijkheid uitgeroepen. Van Hogendorp realiseerde zich maar al goed dat het van het grootste belang was om – met het oog op de toekomstige staatkundige en internationale positie van Nederland – op zijn minst de indruk te wekken dat het land zelf voor zijn bevrijding had zorggedragen.² Samen met Leopold van Limburg Stirum³ en Adam van der Duyn van Maasdam⁴ vormde hij het zgn. Driemanschap, dat op 21 november

- 1 Mr. Gijsbert Karel graaf van Hogendorp (1762–1826), vaandrig in Pruisische dienst 1778–1782, pensionaris van Rotterdam 1787–1795, koopman te Amsterdam onder de firma G. K. van Hogendorp & Co., lid van het Driemanschap (het provisioneel algemeen bestuur) in 1813, lid Ridderschap van Holland 1814–†, secretaris van Staat voor de Buitenlandse Zaken 7 dec. 1813–6 april 1814, vice-president Raad van State 1814–1816, minister van Staat 1816, lid Tweede Kamer der Staten-Generaal 1815–1825. (Bronnen en literatuur (o.a.): N. A. 85 (1995) 331; Jurriaanse, *De Nederlandse Ministers van Buitenlandse Zaken*, 12–19; Edwin van Meerkerk, ‘Gijsbert Karel van Hogendorp: de man van 1813’, in De Haan, Den Hoed en Te Velde (eds.), *Een nieuwe staat*, 34–41)
- 2 Zie, ook voor het navolgende, o.a.: J. A. Bornewasser, ‘De zelfstandige eenheidsstaat in de Noordelijke Nederlanden gegrondest 1813–1814’, in *Algemene Geschiedenis der Nederlanden* 11, 208–222; Koch, *Koning Willem I*, 215 e.v.; Ido de Haan, ‘Een nieuwe staat’, in De Haan, Den Hoed en Te Velde (eds.), *Een nieuwe staat*, 9–33; Beatrice de Graaf, *Second-tier Diplomacy*; C. B. Wels, *The foreign relations of the Netherlands between 1813 and 1945*, 44.
- 3 Leopold graaf van Limburg Stirum (1758–1840), off. inf. in Statendienst 1775–, laatst. kapitein 1779–1782, rentmeester der episcopale en andere geestelijke goederen van de Stad en Meijerij van ’s-Hertogenbosch 1782–1795, generaal-majoor en gouverneur van Den Haag 1813–, luit.-generaal en commandant 1e Groot Militair Commando 1814–, gouverneur der Residentie 1820–, generaal 1828–†, lid Ridderschap van Holland 1814–, lid Prov. Staten van Holland 1814–1820, lid Eerste Kamer der Staten-Generaal 1833–†. (Bronnen en literatuur: N. A. 87 (1998) 396; NNBW VII, 762–763)
- 4 Mr. Adam François Jules Armand graaf (1815) van der Duyn (van Maasdam) (1771–1848), j.u.d. Leiden 1791, luit. regiment Oranje Nassau 1787, vaandrig Hollandse Gardes 1788, kamerheer van Prins Willem Frederik 1791–1795, lid Ridderschap van Holland 1814–†, president college van curatoren Leidse Universiteit 1813–1848, lid van het Driemanschap 1813, buitengewoon ambassadeur naar Koning George III en de Prins-regent van Groot-Brittannië 1814, buitengewoon lid Staten-Generaal

het voorlopig Algemeen Bestuur op zich nam. Tevens zond Van Hogendorp, mede namens de twee andere leden van het Driemanschap, afgezanten naar erfprins Willem Frederik, zoon van de laatste stadhouder, om hem uit te nodigen naar zijn vaderland over te steken en de soevereiniteit over het land op zich te nemen. Die gezanten luisterden naar de namen Fagel⁵ en De Perponcher⁶. Laatstgenoemde en drie broers van Jacob Fagel zullen we in dit hoofdstuk nog vaker tegenkomen. Willem Fagel⁷, een van die broers, vergezelde de erfprins op zijn overtocht uit Engeland, die op 30 november 1813 tot een succesvol einde kwam op het Scheveningse strand. Willem Frederik liet zich op 2 december tot soeverein vorst uitroepen waarna hij op 7 december Van Hogendorp benoemde tot secretaris van Staat voor de Buitenlandse Zaken.⁸ Deze had de leiding gekregen over een virtueel ministerie terwijl het diplomatieke en consulaire netwerk van Nederland tijdens de inlijving bij Frankrijk was opgeheven of op zijn best in de sluimerstand was beland. Wel had op dat moment de eerste diplomatieke benoeming reeds plaatsgevonden. Nog voor zijn vertrek uit Engeland had de erfprins zijn vertrouweling Hendrik Fagel⁹ gevraagd om daar als zijn ambassadeur achter te blijven.¹⁰ Fagel nam het aanbod in dank aan en fungeerde vanaf dat moment in de praktijk als zodanig ondanks het feit dat er geen officieel aanstellingsbesluit was. Dat zou er ook niet meer komen; ruim een maand later werd bij soeverein besluit het tractement van Fagel aangepast waardoor diens benoeming tot ambassadeur indirect werd bevestigd.¹¹ Gezien zijn relatie met de vorst en het belang van de Nederlandse vertegenwoordiging bij 'onze natuurlijkste bondgenoot' kon Fagel zijn eisen stellen.¹² Zo werd op zijn verzoek zijn bovengenoemde broer Willem benoemd tot secretaris der ambassade te Londen, met het – uitzonderlijke – recht om bij afwezigheid van

1815, lid Prov. Staten van Holland 1817, gouverneur van Zuid-Holland 1817–1844, minister van Staat 1843–†, lid Eerste Kamer der Staten-Generaal 1848, 2e grootmeester (1815) en grootmeester 1825–1840 van Koningin Wilhelmina, opperhofmaarschalk van Koning Willem II 1844–†. (Bronnen en literatuur: N. A. 82 (1992) 128; NNBW I, 777–780)

- 5 Mr. Jacob baron (1815) Fagel (1766–1858), j.u.d. Leiden 1786, extraordinaris envoyé naar Denemarken 1793–1795, kabinetssecr. erfprins van Oranje te Lingen 1796–1799, lid Raad van State 1814–†. (Bronnen en literatuur: N. A. 82 (1992) 330–331; Schutte, *Repertorium*, 253–254)
- 6 Hendrik George graaf de Perponcher Sednitsky (324).
- 7 Willem Jacob Hendrik baron Fagel (130).
- 8 SB 7 dec. 1813 no. 1.
- 9 Mr. Hendrik baron Fagel (128).
- 10 Colenbrander (ed.), *Gedenkstukken 1813–1815*, 361. Overigens had Van Hogendorp al op 17 november aan de Engelsen verzocht om een ambassadeur naar Den Haag te zenden hetgeen resulteerde in de benoeming van Richard Le Poer Trench, 2nd Earl of Clancarty en sedert 1815 (1824) tevens markies van Heusden. (Van Sas, *Onze natuurlijkste bondgenoot*, 45; N. A. 95 (2010) 309)
- 11 Ingevolge SB 4 jan. 1814 no. 25 werd zijn salaris naar boven bijgesteld 'gezien het belang van de betrekkingen met Groot-Brittannië en alzoo de duurte van alles in Londen van jaar tot jaar is toegenomen'.
- 12 De betekenis van de Ned. ambassade te Londen had de eerste jaren vooral een symbolisch karakter omdat de betrekkingen tussen beide landen in de eerste plaats werden onderhouden door middel van de Britse ambassade in Den Haag. (Van Sas, *Onze natuurlijkste bondgenoot*, 48)

de ambassadeur de titel ‘ministre plénipotentiaire’ te voeren terwijl de voormalige militair en agent van de Prins van Oranje, David Ragay¹³, als de – van rijkswege bezoldigd – particulier secretaris van de ambassadeur werd aangesteld met de rang van luitenant-kolonel der artillerie.

In het – ongetwijfeld door Van Hogendorp zelf opgestelde – besluit inzake de benoeming van een secretaris van Staat voor de Buitenlandse Zaken was bepaald dat deze ‘ten spoedigste eene voordracht (zal) doen omtrent de formatie en inrichting der Bureaux van het Departement van Buitenlandsche Zaken en de benaming en het getal der daarbij aan te stellen geëmploijeerden.’¹⁴ Hoewel Van Hogendorp op het moment van zijn benoeming gekweld werd door ‘onpasselijkheid’ en een ander lid van het Driemanschap¹⁵ hem tijdelijk moest vervangen, ging hij onvervaard aan de slag. Hij slaagde erin om ondanks de hem voortdurend kwellende *podagra* in zeer korte tijd het departement op poten te zetten.¹⁶ Ongetwijfeld had hij tijdens zijn langdurig en zelfgekozen ambteloze bestaan niet alleen over belangrijke zaken zoals een grondwet nagedacht maar ook over meer praktische kwesties die bij het herstel der onafhankelijkheid de aandacht zouden vragen. Bovendien deed hij geen enkele poging om het wiel opnieuw uit te vinden en maakte hij dankbaar gebruik van de structuur en inrichting van het ministerie van Buitenlandse Zaken, zoals die in de Bataafs-Franse tijd hadden bestaan, en van gewezen ambtenaren van het departement. Behalve de heroprichting van het ministerie diende ook het postennetwerk nieuw leven te worden ingeblazen. Met het oog daarop ontwierp Van Hogendorp een reglement voor de diplomatieke dienst, dat enkele weken na zijn aftreden in werking trad. Op 22 januari 1814 was al een consulaire reglement van kracht geworden. Beide regelingen waren in belangrijke mate gebaseerd op reglementen van het Koninkrijk Holland uit 1807. Bovendien werd zowel voor diplomatieke als voor consulaire functies door Van Hogendorp maar vooral door zijn opvolger Van Nagell¹⁷ een beroep gedaan op mensen, die reeds in de tijd voor de inlijving bij Frankrijk als diplomaat of consul hun sporen hadden verdiend.¹⁸

13 David Ragay (342).

14 Art. 2 van SB van 7 dec. 1813 no. 1.

15 Zie noot 4.

16 Zie, ook voor het navolgende o.a.: Wels, *Foreign policy institutions 1580 to 1980*, 119–121; Rosendaal, *De ooglijnen van de staat*, 37; Jurriaanse, *De Nederlandse Ministers van Buitenlandse Zaken*, 13–14.

17 Anne Willem Carel baron van Nagell van Ampsen (1756–1851), raad 1775–1784, schepen en burgemeester van Zutphen, extraordinaris gedeputeerde ter Staten-Generaal, commies-generaal der convooien en licenten van in- en uitgaande rechten 1779–1795, extraordinaris envoyé en minister plenipotentiaris in Groot-Brittannië 1788–1795, voorzitter Grote Vergadering van Notabelen 1814, minister van Buitenlandse Zaken 1814–1824, minister van Staat 1827–†, lid Prov. Staten van Gelderland 1832–1850, kamerheer van Prins Willem v, kamerheer i.b.d. van Koning Willem I, Willem II en Willem III. (Bronnen en literatuur: N. A. 89 (2000–2001) 15; NNBW II, 977–978; Parlement.com (geraadpleegd 28 april 2020); Jurriaanse, *De Nederlandse Ministers van Buitenlandse Zaken*, 25–27)

18 De opmerking van Rosendaal dat Van Hogendorp voor het vervullen van diplomatieke functies een beroep deed op diplomaten uit de Bataafse tijd is in zijn algemeenheid echter niet juist. Hij

Het zou dan ook voor de hand liggen om eerst maar eens te kijken naar de oprichting van het ministerie van Buitenlandse Zaken, die in 1798 onder de Bataafse Republiek plaatsvond. Voor de oorsprong van de Nederlandse ‘buitenlandse dienst’ moeten we echter nog veel verder terug in de tijd. Zoals het ‘nieuwe’, onafhankelijke Nederland na de omwenteling in najaar 1813 op korte termijn de beschikking diende te krijgen over een diplomatiek en consulaire apparaat, zo had ook de jonge Republiek reeds voor het einde van de zestiende eeuw – op een moment dat haar onafhankelijkheid nog lang niet internationaal erkend was – dringend behoefte aan diplomatieke en consulaire vertegenwoordigers in het buitenland om de politieke- en handelsbelangen veilig te stellen.

2. De Republiek

Hoewel tegenwoordig de ‘buitenlandse dienst’ een uitvoeringsorgaan is van het ministerie van Buitenlandse Zaken, bestonden diplomatieke en consulaire vertegenwoordigingen reeds lang voordat in de verschillende landen ministeries waren opgericht, die zich speciaal met buitenlandse aangelegenheden bezighielden.¹⁹ Dat gold ook voor Nederland, dat in dat opzicht betrekkelijk laat was. Zo heeft de Republiek het altijd zonder een ministerie van buitenlandse zaken moeten stellen. Daarom komt nu eerst de ‘buitenlandse dienst’ van de Republiek aan de orde ofschoon het vanuit de huidige optiek logischer zou voorkomen om te beginnen met de ontstaansgeschiedenis van het ministerie.

a. Diplomaten

In alle, enigszins ontwikkelde samenlevingen bestonden vanouds ‘diplomatieke’ contacten tussen de verschillende staten, volkeren, stammen en steden.²⁰ Daarbij was echter geen sprake van iets dat ook maar in de verste verte leek op een geïnstitutionaliseerd stelsel van bilaterale betrekkingen. In die situatie kwam verandering toen in het midden van de vijftiende eeuw in het milieu van seculiere stadstaten in Noord-Italië een nieuw diplomatiek instrument ontstond, de vaste diplomatieke

schoof bij voorkeur en indien mogelijk aanhangers van Oranje naar voren die hun sporen hadden verdiend tijdens de omwenteling van najaar 1813. Geen van de vóór het aftreden van Van Hogendorp op 6 april 1814 benoemde gezanten kon bogen op voorafgaande diplomatieke ervaring. Alleen de aanvankelijk voor bijzondere missies ingezette Van Spaen (420) en Van Zuylen van Nyevelt (502) hadden in de Bataafs-Franse tijd diplomatieke functies vervuld. Hun definitieve aanstelling, respectievelijk te Wenen in juli en te Stockholm in juni 1814, vond echter ruim na het vertrek van Van Hogendorp plaats. Bovendien had Hugo van Zuylen van Nyevelt de sympathie van Van Hogendorp verworven door zijn optreden tijdens de omwenteling.

19 Zie Anderson, *The rise of modern diplomacy*, 73–80. Gedetailleerde informatie per land is te vinden in Zara Steiner (ed.), *The Times survey of foreign ministries of the world*.

20 Ebben & Sicking, *Nieuwe diplomatieke geschiedenis*, 547.

vertegenwoordiging.²¹ In tegenstelling tot de speciale gezantschappen, die voor een bepaalde, meestal niet te lange periode en met een specifieke opdracht naar een ander land werden afgevaardigd, verbleven de ‘vaste’ gezanten²² gedurende langere tijd en met een tweeledige doelstelling aan het hof waar zij waren geaccrediteerd. Enerzijds dienden zij op een dagelijkse basis de betrekkingen tussen beide landen te onderhouden terwijl zij anderzijds de belangen van hun eigen staat alsmede van hun landgenoten in de ontvangende staat moesten behartigen.²³ In de zestiende eeuw drong het gebruik van vaste gezantschappen ook tot Noord-West Europa door. Horn noemde de totstandkoming van vaste diplomatieke vertegenwoordingen in plaats van incidentele zendingen zelfs één van de twee mijlpalen in de geschiedenis van de internationale betrekkingen in Europa.²⁴ Beide systemen bleven tot in de achttiende eeuw naast elkaar bestaan. Hoewel nog tot in de negentiende eeuw buitengewone gezantschappen werden uitgezonden, begonnen ze van karakter te veranderen. Enerzijds ontwikkelden ze zich tot reguliere delegaties met het oog op bilaterale en multilaterale bijeenkomsten. Zo werd in december 1833 minister van Buitenlandse Zaken Verstolk van Soelen²⁵ belast met een ‘buitengewone zending’ naar Wenen terwijl de op zijn departement werkzame adjunct-commies Le Clercq²⁶ en de raad van legatie bij het Duitse Bondgenootschap, Jhr. von Scherff²⁷, aan hem werden toegevoegd om ‘de door de Minister aan hen opgedragen wordende werkzaamheden tot die zending betrekkelijk, te verrigten.’²⁸ Anderzijds werden de buitengewone gezantschappen vooral door vorsten gebruikt om andere hoven te informeren over belangrijke gebeurtenissen in de regerende familie en voor dynastieke aangelegenheden. Zo stuurde Willem I in 1816 zijn vertrouweling Van Heerdt tot Eversberg²⁹ als extraordinaris

21 Zie Garrett Mattingly, *Renaissance diplomacy*, 51–102; Anderson, *The rise of modern diplomacy*, 1–40; Randall Lesaffer, *De opkomst en de ontwikkeling van de permanente diplomatie*.

22 Ik gebruik de benaming ‘gezant’ niet alleen in het geval van een diplomatieke vertegenwoordiger met die rang maar ook om hoofden van diplomatieke zendingen in het algemeen aan te duiden.

23 Maas Geesteranus, *The Netherlands and the status of diplomatic, consular and international officials*, 247–248.

24 Horn, *The British diplomatic service 1689–1789*, 1. N.B. De ontwikkeling van een speciaal ministerie voor de behandeling van de buitenlandse aangelegenheden vormde de andere mijlpaal.

25 Mr. Johan Gijsbert baron (1823) Verstolk van Soelen (466).

26 Mr. Cornelis le Clercq (1802–1881), ambt. min. van Buitenlandse Zaken, o.a. adj.-commies (1833) en laatst. secr.-generaal 1866–1874, zn. van Anthonie le Clercq, secr.-(generaal) op dat ministerie 1816–1841. (Bron: A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Le Clercq* (Leiden 2017))

27 Jhr. (1838) Friedrich Heinrich Wilhelm von Scherff (392).

28 KB's 1 dec. 1833 no. 21 en 23.

29 Thimon Cornelis graaf van Heerdt, heer van Eversberg (1761–1844), brigadier met de rang van ritmeester in de gardes du corps van de Prins van Oranje, in de ridderschap van Twente 1786, extraordinaris gedeputeerde ter Staten-Generaal 1786–1794, raad ter Admiraliteit op de Maze 1790, idem te Amsterdam 1793, kamerheer en opperstalmeester van de Prins van Oranje, diens hofmaarschalk op Oranienstein, Dietz 1801–1806, lid commissie tot ontwerp van de grondwet 1813, lid Staten-Generaal 1814–1815, lid Ridderschap van Overijssel 1814–†, lid Tweede Kamer 1815–1824 en lid Eerste Kamer 1824–† der Staten-Generaal, opperstalmeester en kamerheer (1815)–1830, opperhofmaarschalk 1830–† van Koning Willem I en Koning Willem II. (Bronnen en literatuur: N. A. 84 (1994) 428; NNBW IX, 349–350)

ambassadeur naar St.-Petersburg om met het Russische Hof te onderhandelen over het huwelijkscontract van de Prins van Oranje en Grootvorstin Anna Paulowna.³⁰ Zijn zoon Charles, die bij KB van 23 november 1815 no. 15 benoemd was tot secretaris van deze buitengewone ambassade op een jaarlijks tractement van 2500 gulden, vergezelde hem.³¹ Een ander kenmerkend voorbeeld vormden de buitengewone zendingen in oktober 1840 om de troonsbestijging van Koning Willem II aan te kondigen. Luitenant-generaal Trip³² werd belast met de zending naar de Hoven van Pruisen en Rusland³³, baron van der Capellen³⁴ ging naar het Hof van Groot-Brittannië³⁵ en graaf Schimmelpenninck³⁶ naar de Hoven van Nassau, Wurtemberg, Beieren en Oostenrijk.³⁷ Opmerkelijk is, dat baron van Zuylen van Nijevelt³⁸ de opdracht kreeg om 'over Brussel naar het Hof van Frankrijk' te reizen om de blijde boodschap over te brengen; het trauma van de Belgische afscheiding was overduidelijk nog niet helemaal verwerkt.³⁹ Overigens bleken al in de loop van de zeventiende eeuw sommige diplomatieke missies, die officieel een extraordinaris karakter hadden, in de praktijk weinig te verschillen van vaste vertegenwoordigingen. Het wekt dan ook geen verbazing dat geleidelijk de aanduiding 'extraordinaris' of 'buitengewoon' onderdeel ging uitmaken van de officiële titel van alle ambassadeurs en gezanten, hetgeen ook nu nog het geval is.⁴⁰

Tijdens de onafhankelijkheidsstrijd tegen Spanje gingen de opstandige provincies op zoek naar bondgenoten in het buitenland. Niet verwonderlijk viel daarbij in de eerste plaats het oog op nabij gelegen, protestantse landen, zoals Engeland en een aantal Duitse vorstendommen. Maar ook met traditionele vijanden van Spanje, zoals het katholieke Frankrijk en het islamitische Ottomaanse Rijk, werden al vroeg contacten onderhouden. De sluiting van het Twaalfjarig Bestand in 1609 leidde tot de erken-

30 Van Zanten, *Koning Willem II*, 242.

31 Charles Edouard baron van Heerd (1797–1855), off. inf. 1814– en cav. 1820–, laatst. generaal-majoor 1854–†, lid Ridderschap hertogdom Limburg 1842, adjudant i.b.d. van Koning Willem III 1852–† (Bronnen en literatuur: N. A. 84 (1994) 430–431; NNBW IX, 347)

32 Hendrik Rudolph Trip (1779–1865), off., laatst. luit.-generaal art., directeur-generaal van Oorlog, adjudant-generaal van Koning Willem I, lid Eerste Kamer der Staten-Generaal. (Bronnen en literatuur: Genealogie Trip, Sibenius Trip, in: N. P. 49 (1963) 276–307 (306–307); NNBW X, 1048)

33 KB 9 okt. 1840 no. 1.

34 Mr. Godert Alexander Gerard Philip baron van der Capellen, heer van Berkenwoude en Agterbroek (1778–1848), o.m. secretaris van Staat voor Koophandel en Koloniën 1814, afgevaardigde naar het Congres van Wenen 1815, commissaris-generaal 1816– en gouverneur-generaal 1819–1826 van Nederlands-Indië, opperkamerheer van Koning Willem II 1840–† (Bronnen en literatuur: N. A. 81 (1990–1991) 71–72; NNBW I, 569–578)

35 KB 9 okt. 1840 no. 2.

36 Gerrit graaf (1834) Schimmelpenninck (395).

37 KB 9 okt. 1840 no. 4.

38 Mr. Hugo baron van Zuylen van Nyevelt (502).

39 KB 9 okt. 1840 no. 3.

40 Buitengewoon en gevolmachtigd ambassadeur, resp. buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister.

ning van de soevereiniteit van de Republiek door Frankrijk en Engeland, terwijl Turkije in 1612 het voorbeeld van deze twee landen volgde. Daarna werden onder meer met Hamburg en Lübeck in 1619 en met Venetië in 1622 diplomatieke betrekkingen aangegaan.⁴¹ Een belangrijke mijlpaal in dit proces werd gevormd door de Vrede van Munster in 1648 bij welke gelegenheid de soevereiniteit van de Staat officieel en internationaal werd bevestigd. De Republiek was op dat moment, mede dankzij haar toenemende economische en politieke machtspositie, reeds volledig geïntegreerd in de Europese diplomatieke wereld. De van nagenoeg alle toenmalige staten afwijkende regeringsvorm leverde somtijds protocollaire complicaties op maar leidde in in het diplomatieke verkeer met de andere Europese landen niet tot noemenswaardige problemen.⁴² Datzelfde kan echter bepaald niet gezegd worden met betrekking tot de dagelijkse praktijk van de voorbereiding en uitvoering van het buitenlands beleid. Dat was met name het gevolg van het federatieve karakter van de Republiek waarbinnen alle zeven provincies ieder voor zich soeverein en elkaars gelijken waren. Weliswaar waren de buitenlandse en militaire zaken door de provincies gedelegeerd aan de generaliteit, maar dat loste de problematiek inzake de besluitvorming geenszins op. Aanvankelijk waren de bevoegdheden op deze terreinen toegedacht aan de Raad van State maar om verschillende – hier niet ter zake doende – redenen, werden ze al snel neergelegd bij de Staten-Generaal. In deze permanente vergadering hadden alle provincies ondanks de grote verschillen in politiek gewicht en financiële draagkracht een gelijke stem en dienden besluiten met eenparigheid van stemmen te worden genomen. Gezien de uiteenlopende belangen van de verschillende provincies was het, zeker nadat de Spaanse dreiging was verdwenen, buitengewoon problematisch om een slagvaardig beleid te voeren. Bovendien aarzelden provincies en zelfs steden – met name Amsterdam – niet om als dat zo uit kwam op eigen houtje buitenlandse politiek te bedrijven buiten de Staten-Generaal om. Soms konden in dit bestuurlijke moeras functionarissen als de raadpensionaris van het gewest Holland, de griffier van de Staten-Generaal of de stadhouder, al dan niet in onderlinge samenwerking, voor een zekere structuur in het buitenlands beleid zorgen, afhankelijk van de politieke constellatie en de machtsverhoudingen van het moment en de individuele kwaliteiten en persoonlijkheid van betrokkenen, maar zelfs dan bleef er nog veel te ‘polderen’ over. Voor de hedendaagse toeschouwer doet het nog het meest denken aan het reilen en zeilen van de Verenigde Naties (VN) waarin iedere lidstaat een gelijke stem heeft, of dat nu gaat om de Verenigde Staten van Amerika, de Russische Federatie en China enerzijds of de eilandstaten in de Stille Oceaan, Kiribati, Tuvalu en Nauru, met

41 Pennings en Thomassen (eds.), *Archieven van Nederlandse gezanten en consuls tot 1813*, 20.

42 Het Ottomaanse Rijk beschouw ik met enig voorbehoud als onderdeel van de Europese diplomatieke wereld. Met de Verenigde Staten als eerste niet-Europese staat zou de Republiek in de jaren 1780 gezanten uitwisselen, terwijl de onafhankelijke rijken in Azië – China, Japan en Siam – pas in de negentiende eeuw in beeld kwamen als volwaardige leden van het internationale diplomatieke bestel. Zie ook Anderson, *The rise of modern diplomacy*, 106–110.

respectievelijk circa 110.000, 11.000 en 9.600 inwoners, anderzijds. Om de vergelijking nog even door te trekken, zoals in de VN in de praktijk de stem van de Verenigde Staten toch wel iets zwaarder weegt dan die van een lidstaat als Nauru, zo kon in de Republiek het standpunt van het gewest Holland niet gemakkelijk worden genegeerd. Een ander, serieus obstakel voor een slagvaardig buitenlands beleid bestond uit de absolute onmogelijkheid om geheimhouding te betrachten ten gevolge van het grote aantal – direct of indirect – bij de besluitvorming betrokken personen. De afbrokkende machtspositie van de Republiek in de achttiende eeuw alsmede de penibele staat van de overheidsfinanciën maakten de zaken er evenmin eenvoudiger op.

Over de institutionele aspecten van het buitenlands beleid van de Republiek en de gevolgen daarvan in de dagelijkse praktijk is al veel geschreven. Ik verwijs daarvoor graag naar de heldere analyse van G. de Bruin in het Nederlands Archievenblad en naar de samenvatting door A. J. Veenendaal jr. in het gedenkboek bij het tweehonderdjarig bestaan van het ministerie van Buitenlandse Zaken in 1998.⁴³ De Staatse diplomaten komen er daarentegen in de geschiedschrijving nogal bekaaid af. Afgezien van het onmisbare ‘Repertorium’ van Schutte hebben alleen Heringa, Franken en vooral Aalbers in hun dissertaties aandacht besteed aan de werving en selectie van de Staatse gezanten.⁴⁴ Daarnaast biedt de introductie bij de inventarissen van de archieven van gezanten en consuls in de ‘christelijke wereld’ bruikbare informatie.⁴⁵ Hoewel de studies van Heringa, Franken en Aalbers slechts betrekking hebben op bepaalde periodes in de geschiedenis van de Republiek, is de daarin beschreven problematiek in het algemeen representatief voor de eerste anderhalve eeuw van haar bestaan. Het stadhouderchap van Willem III, toen deze met Fagel als secondant zijn stempel kon drukken op de gezantschapsbenoemingen, vormde echter een uitzondering.⁴⁶ Of dat trouwens ook het geval was bij de laatste twee stadhouders, is echter de vraag. Wel verkregen zij onder het zogenaamde ‘stadhouderlijk stelsel’ een machtspositie bij het begeven van

43 De Bruin, *Buitenlands beleid en gezantschapswezen in de republiek*, 3–10; Veenendaal jr., *Een ministerieeloos tijdperk, de buitenlandse politiek van de Republiek*. N. B. Veenendaal geeft in een noot bij zijn artikel een nuttig overzicht van de relevante literatuur op dit terrein.

44 Schutte, *Repertorium der Nederlandse vertegenwoordigers residerende in het buitenland 1584–1810*; Heringa, *De eer en hoogheid van de Staat, over de plaats der Verenigde Nederlanden in het diplomatieke leven van de zeventiende eeuw*. N. B. Voor mijn onderzoek is met name hoofdstuk III, De gezanten van de Staten-Generaal (57–84) van belang; Franken, *Coenraad van Beuningens politieke en diplomatieke activiteiten in de jaren 1667–1684*. N. B. Zie in het bijzonder hoofdstuk I, De algemene tendenties en structurele aspecten van de buitenlandse politiek en de diplomatie van de Republiek in de tweede helft der 17de eeuw (5–43); Aalbers, *De Republiek en de vrede van Europa. De buitenlandse politiek van de Republiek der Verenigde Nederlanden na de Vrede van Utrecht (1713), voornamelijk gedurende de jaren 1720–1733*, deel I Achtergronden en algemene aspecten. N. B. Zie met name hoofdstuk v, De Staatse gezanten (230–296).

45 Pennings en Thomassen (eds.), *Archieven van Nederlandse gezanten en consuls tot 1813*. Deel 1. Overgedragen archieven van gezanten en consuls in de christelijke wereld (’s-Gravenhage 1994).

46 Franken, *Coenraad van Beuningens*, 37.

binnenlandse ambten.⁴⁷ Maar dat gold volgens Gabriëls niet in het geval van Amsterdam en de andere belangrijke steden van Holland. Aangezien die provincie en met name Amsterdam ook in de achttiende eeuw nog altijd een doorslaggevende stem hadden bij de benoeming van Staatse gezanten, is het de vraag hoever de invloed van de stadhouders in dat opzicht reikte. Het gaat in ieder geval niet te ver om te concluderen, dat de benoeming van gezanten gedurende het gehele bestaan van de Republiek de nadelen ondervond van het moeizame en weinig efficiënte besluitvormingsproces dat inherent was aan de gecompliceerde staatsvorm. Alsof dat nog niet problematisch genoeg was, werd het benoemingsbeleid ook nog eens geteisterd door de grote kwaal van die dagen, het nepotisme. Zo had de Leidse regent Van der Meer⁴⁸ zich in die stad volstrekt onmogelijk gemaakt zodat een plaatsing op een diplomatieke post in het buitenland hem zeer gelegen kwam. Door toedoen van griffier Fagel, die een neef van hem was, kwam de functie van ambassadeur te Madrid in beeld. Hoewel raadpensionaris Hoornbeeck ernstige twijfels had inzake een mogelijke benoeming van Van der Meer, ging hij daar toch mee akkoord 'uit consideratie voor de griffier'.⁴⁹ Deze aanstelling is slechts een van de vele, weinig verheffende voorbeelden van de wijze waarop de benoeming van gezanten tot stand kwam.⁵⁰ Een ander verschijnsel was dat op grond van de keuze van de kandidaten bij sommige kleinere posten de indruk kon ontstaan, dat het om een soort familiebezit ging. Zo werd het diplomatieke agentschap te Aken van 1664 tot 1724 bezet door leden van de familie Van Wachtendonck, die daar grote belangen in de koperhandel had.⁵¹

Er bestonden trouwens wel bepaalde informele afspraken volgens welke bijvoorbeeld Holland het voortouw had bij de aanwijzing van de Staatse gezant te Parijs, Zeeland het primaat had voor wat betreft het gezantschap te Londen en de landprovincies een belangrijke stem hadden bij de zendingen naar de Duitse vorsten en steden.⁵² Daarnaast had het gewest Holland ondanks de formele gelijkwaardigheid van de zeven soevereine provincies een disproportioneel grote stem in het benoemingsproces, al was het maar omdat het vijftig procent van de totale kosten van de buitenlandse vertegenwoordigingen van de Republiek voor haar rekening nam. Maar ook de standpuntbepaling binnen dat gewest, waar het oppermachtige – en van de weeromstuit niet altijd even geliefde – Amsterdam formeel toch de gelijke was van de andere stemhebbende steden, liep niet altijd van een leien dakje. Gezien het voorgaande wekt het in ieder geval bepaald geen

47 Zie Gabriëls, *De heren als dienaren en de dienaar als heer*, alsmede Waldeck, *Maarten van der Goes van Dirxland*, 25–27.

48 Mr. Frans van der Meer, heer van Boxbergen (1681–1743), jur. student te Leiden, veertigraad ald. 1716, gedeputeerde ter Staten-Generaal, ambassadeur in Spanje 1723–†. (Bron: Schutte, *Repertorium*, 395–396)

49 Aalbers, *De Republiek en de vrede van Europa*, 275.

50 Zie ibidem, 230–296.

51 Zie Schutte, *Repertorium*, 188–190.

52 Heringa, *De eer en hoogheid van de Staat*, 71–73.

verrassing dat niet altijd de juiste man op de juiste plaats belandde. Opmerkelijk is overigens, dat bijvoorbeeld Engeland – met een geheel andere en ‘modernere’ staatsvorm – op het gebied van de diplomatieke benoemingen eveneens werd geconfronteerd met de nodige problemen en complicaties waaronder bijna vanzelfsprekend de verschijnselen van patronage en nepotisme.⁵³ In dit verband dient men zich te realiseren, dat weliswaar in de loop der tijd de nodige ideeën waren ontwikkeld over de kwalificaties en eigenschappen waarover een diplomaat zou moeten beschikken, maar dat men daarmee in de praktijk in de gegeven omstandigheden niet goed uit de voeten kon.⁵⁴ Daar kwam nog bij dat een diplomatieke missie bij daarvoor in aanmerking komende kandidaten in het algemeen niet erg in trek was.⁵⁵ Een belangrijke reden daarvoor werd gevormd door het feit dat een buitenlands verblijf als diplomaat vanuit financieel oogpunt – met een understatement – minder interessant was.⁵⁶ Maar bovendien verdiende het met het oog op de eigen carrière geen aanbeveling om te lang van de eigen (stedelijke) machtsbasis verwijderd te zijn, of zoals Cornelis Hop⁵⁷, ambassadeur te Parijs, het formuleerde: ‘le besoin d’être present pour n’y être pas oublié.’⁵⁸ Een benoeming tot gezant vond immers in de regel niet plaats als onderdeel van een diplomatieke loopbaan maar had veeleer het karakter van een – in veel gevallen ongunstige – loopbaanonderbreking. Als vooraanstaande personen uit de kringen van de bestuurlijke elite al een diplomatieke benoeming ambieerden, dan ging hun voorkeur in de regel ook uit naar een eenmalige plaatsing voor een niet te lange periode. Daarom waren extraordinaris zendingen meer in trek dan een benoeming op een vaste diplomatieke post. Hiervan vormt de loopbaan van Coenraad van Beuningen⁵⁹ een kenmerkend

53 Zie Horn, *The British diplomatic service 1689–1789*, (o.m.) 96, 102–103, en Snyder, *The British diplomatic service during the Godolphin ministry*.

54 Zie bijv. Heringa, *De eer en hoogheid van de Staat*, 31–56; Horn, *The British diplomatic service 1689–1789*, 123 e.v.; Anderson, *The rise of modern diplomacy*, 87 e.v.

55 Franken, *Coenraad van Beuningen*, 37–39; Aalbers, *De Republiek en de vrede van Europa*, 244–250; Anderson, *The rise of modern diplomacy*, 80–81.

56 Aalbers heeft voor de door hem behandelde periode een onthullende inkijk gegeven in de financiële consequenties van een tijdelijke of permanente missie als diplomaat (253–279).

57 Mr. Cornelis des H. R. Rijksbaron Hop (1685–1762), promotie te Leiden 1705, in de regering van Amsterdam sedert 1707, o.a. burgemeester in de periode 1753–1762, ordinaris ambassadeur aan het Franse Hof 1718–1725, gecommiteerde in de Raad van State 1733–1735, gecommiteerde raad van Holland 1738–1740 en 1744–1746, bewindhebber v.o.c. (Bron: Schutte, *Repertorium*, 30–31)

58 Zie Aalbers, *De Republiek en de vrede van Europa*, 244.

59 Mr. Coenraad van Beuningen (1622–1693), student te Leiden (1639), secr. van Hugo de Groot (Zweeds envoyé naar Frankrijk), secr. 1643– en pensionaris 1650–1660 van Amsterdam, vele missies naar het buitenland, o.a. extraordinaris gedeputeerde naar Zweden 1652–1654 en gedeputeerde naar Stade 1654, gedeputeerde ter Staten-Generaal, vervolgens o.a. extraordinaris ambassadeur naar Denemarken 1656–1658 en naar Frankrijk 1660–1663, schepen 1668, burgemeester 1669, 1672, 1680, 1681, 1683, 1684 en thesaurier 1670–1671 van Amsterdam, ambachtsheer vanwege Amsterdam van Urk en Emmeloord 1672, gedeputeerde ter Staten-Generaal 1673–1682, extraordinaris ambassadeur naar Engeland 1674–1679, bewindhebber v.o.c. 1681, extraordinaris envoyé naar Engeland 1681–1683. (Bron: Schutte, *Repertorium*, 104–106)

voorbeeld. Deze Amsterdamse regent was in totaal meer dan vijftien jaar belast met buitengewone zendingen naar het buitenland terwijl hij tegelijkertijd van 1643 tot zijn overlijden in 1693 onafgebroken belangrijke bestuurlijke functies in zijn thuisstad vervulde. Een additioneel bezwaar tegen een plaatsing als residerend gezant was gelegen in het feit, dat in die tijd het serieuze werk, waarmee eventueel eer te behalen viel, door de 'extraordinaris' vertegenwoordigers werd gedaan terwijl 'Den Haag' doorgaans maar weinig belangstelling toonde voor de werkzaamheden van de 'vaste' gezanten. Wel kon men als hoofd van een vaste zending eventueel in aanmerking gebracht worden voor een andere bestemming, hetgeen soms kon leiden tot een hogere diplomatieke rang. Dat was echter iets wezenlijk anders dan het volgen van een professionele loopbaan. Ondergeschikte diplomatieke rangen, die als treden op een carrièreladder en als opleidingsplaatsen konden dienen, bestonden nog niet.

Natuurlijk beschikten hoofden van diplomatieke missies in hun doorgaans uitgebreide gevolg over een secretaris.⁶⁰ Dit kon zowel een door hen zelf aangetrokken en betaalde particuliere secretaris zijn als een door de Staten-Generaal benoemde functionaris wiens tractement voor rekening kwam van de staat. Maar in het eerste diplomatieke reglement uit 1619, dat uitsluitend betrekking had op tractementen, dagelden en toelagen, werd de functie van secretaris zelfs niet genoemd.⁶¹ Maar in het reglement van 1667, waarin eveneens slechts tractementen en andere financiële bepalingen waren vastgelegd, figureerde in artikel 5 de secretaris van het gezantschap na de predikant en de hofmeester en vóór de klerken en het overige personeel:

Voorts sal yder ambassade op de naervolgende tractementen ten laste van den lande worden toegevoeght de naervolgende ministers, officieren ende dienstboden [...] Een secretaris op een tractement van vierhondert Carolusguldens voor de reyse, ten ware de reyse den tijt van ses maenden mochte excederen, in welcken gevalle denselven insgelijcx voor yder der overige maenden sal werden toegeleyt de somme [...] van veertich guldens voor den secretaris.⁶²

In dit reglement wordt vanzelfsprekend geen melding gemaakt van het door een gezant uit eigen zak betaalde personeel, zoals zijn particuliere secretaris. Het reglement bevatte overigens slechts negen artikelen. Dat was wel anders met het reglement van 22 juli 1700, dat niet minder dan 61 artikelen telde.⁶³ Ook dat reglement had voornamelijk betrekking op tractementen, uitrustingskosten en andere vergoedingen waarbij

60 Zie o.a. Heringa, *De eer en hoogheid van de Staat*, 29–30 en Aalbers, *De Republiek en de vrede van Europa*, 283–285.

61 Resolutie van de Staten-Generaal van 18 okt. 1619. (Heringa, *De eer en hoogheid van de Staat*, 546–547)

62 Resolutie van de Staten-Generaal van 21 sept. 1667. (Heringa, *De eer en hoogheid van de Staat*, 548–551)

63 Reglement van de Hoogh Mog. Heeren Staten-Generaal der Vereenighde Nederlanden, op de Ambassade en andere Commissien soo buyten als binnen Landts. (NA, Collectie Fagel Supplement 1524–1795, 1.10.94, inv.nr. 452)

een helder onderscheid werd gemaakt voor wat betreft respectievelijk extraordinaris en ordinaris ambassadeurs, extraordinaris envoyés, extraordinaris gedeputeerden ‘sonder Character’ en de categorie residenten, agenten en commissarissen. Opmerkelijk is de in het eerste artikel vastgelegde verplichting voor de extraordinaris ambassadeur. Deze:

... sal ter eere van den Staet, ende tot uytvoeringh van de Commissie, *moeten hebben ende onderhouden* een Predikant, een Secretaris, twee Klercken, een Hofmeester, twee Koetsen, bespannen yeder met ses Paerden, ende de volgende Bedienden in het Levry, twee Pagies, agt Lacqueyen, twee Koetsiers, twee Voorrijders ende een Portier, ende voorts soo veel en soodanige andere Bedienden buyten het Livry als hy noodigh heeft tot sijn dienst ende Huys-houdingh.⁶⁴

Voor de secretaris mocht de extraordinaris ambassadeur een bedrag van 60 gulden per maand declareren. Aan de ordinaris ambassadeurs waren geen verplichtingen opgelegd op personeelsgebied. Wel ontvingen zij krachtens artikel xvi duizend gulden per jaar ‘voor een Secretaris, Secretarye-behoeften, blaauwe Boeckjens en ordinaris Correspondentien.’⁶⁵ Een extraordinaris envoyé had ingevolge artikel xxvii recht op een daggeld van zestig gulden waarvan hij onder meer ‘het onderhoudt van een Secretaris, en van al het geen specteert tot de Secretarye’ diende te betalen. De extraordinaris gedeputeerden moesten zich op grond van artikel xxix tevredenstellen met een vergoeding van vijf gulden per dag voor het ‘onderhoudt van een Secretaris ende twee Klercqen’. De residenten, agenten en commissarissen ten slotte werden geacht zelf de secretariële werkzaamheden te verrichten of anders daarvoor op eigen kosten iemand in te huren; ingevolge artikel xxxii mochten zij slechts 50 gulden per jaar declareren voor ‘Secretarye-behoeften en blaauwe Boeckjes’.

Aan de secretarissen zelf was in het uitgebreide reglement uit 1700 slechts één artikel (xxxv) gewijd, dat ik voor alle duidelijkheid in zijn geheel citeer:

Secretarissen van Ministers, welcke by derselver vertreck of versterf ordre krijgen van haer Hoogh Mogende, om de saecken van den Staet by provisie te blyven waernemen, of andere Persoonen, welcke met de benamingh van Secretaris tot verrichtinge van eenige saecken aen vreemde Hoven gebruyckt werden, sullen genieten een dagh-geldt van twaelf guldens, sondermeer, uytgesondert, dat sy sullen mogen declareren op gelijcken voet als de Residenten.

64 Mijn cursivering.

65 Volgens het Woordenboek der Nederlandschen Taal (WNT) betekent ‘blaauwe Boeckjens’ letterlijk boekjes met een blauwe omslag en werd in de 16e t/m de 18e eeuw die benaming algemeen gebruikt voor allerlei brochures, pamfletten en schotschriften. (WNT geraadpleegd via internet 2 aug. 2017)

De van staatswege aangestelde secretaris kon dus bij de tijdelijke afwezigheid van het hoofd van de missie als zaakgelastigde optreden en een enkele maal eveneens na diens definitieve vertrek of eventuele overlijden. In beginsel werd de aanstelling van de secretaris echter tegelijk met dat van zijn chef beëindigd. In een tijd waarin het diplomatieke rangenstelsel nog geenszins was gefixeerd, getuige alleen al de vele in gebruik zijnde benamingen, kon volgens Heringa zelfs een enkele maal een secretaris als hoofd van een diplomatieke post worden aangetroffen. Deze zou dan min of meer gelijk gesteld zijn aan een resident.⁶⁶ Zelfs groeide zeer incidenteel een secretaris door naar de positie van gezant, zoals bijvoorbeeld vader en zoon De Swart in Rusland⁶⁷ en De Weiler te Constantinopel⁶⁸. De meeste secretarissen waren evenwel – in tegenstelling tot de ‘edellieden’ in het gevolg van een ambassade of andere diplomatieke missie – niet afkomstig uit hetzelfde milieu waaruit de gezanten werden gerecruteerd.⁶⁹ Dat maakte een dergelijke promotie niet alleen minder voor de hand liggend maar gaf tevens aan dat zoiets bij de aanstelling tot secretaris ook zeker niet voor ogen stond. De secretarisfunctie als onlosmakelijk onderdeel van de diplomatieke loopbaan en van de diplomatieke opleiding was dus nog lang niet in zicht. Zoals de diplomaat Hugo van Zuylen van Nyevelt in zijn herinneringen noteerde: ‘Ten tijde van de Republiek bestonden geen eigenlijk gezegde Secretarissen van Legatie.’⁷⁰ Dat er in die tijd hier te lande nog geen sprake was van speciale opleidingen voor diplomaten, is in feite een overbodige opmerking. Buitenlandse ervaring, opgedaan tijdens de ‘Grand Tour’ of als ‘edelman’ in het gevolg van een extraordinaris gezantschap was ongetwijfeld nuttig met het oog op een eventuele diplomatieke plaatsing in de toekomst maar maakte in de eerste plaats deel uit van de vorming van de ‘jeunesse dorée’ voor een bestuurlijke loopbaan in patria.⁷¹

In het licht van het voorgaande kan de conclusie dan ook geen andere zijn dan dat tijdens het ‘ancien régime’ weliswaar door vele personen, al dan niet op tijdelijk basis, de functie van diplomatiek vertegenwoordiger is vervuld maar dat de diplomatieke loopbaan als zodanig niet bestond, laat staan dat er sprake was van een diplomatieke dienst. Het zal dan ook niet verbazen, dat ik, mede in het licht van de in paragraaf 3b

66 Heringa, *De eer en hoogheid van de Staat*, 30.

67 Johan Isaac de Swart (?–1801), zijn gehele loopbaan speelde zich in Rusland af, eerst als secr. van zijn vader tot 1760, vervolgens als secr. van extraordinaris envoyé Meinertshagen 1760–, zaakgelastigde 1764–, secr. van extraord. envoyé Van Rechteren 1765–, wederom zaakgelastigde 1772– en resident 1773–1794, zn. van Marcellis de Swart (zie noot 89). (Bron: Schutte, *Repertorium*, 290–291)

68 Frederik Johan Robert de Weiler (1724–1776), secr. van ambassadeur Lestevenon te Parijs 1753–1754, secr. van ambassadeur Dedel te Constantinopel 1767–, zaakgelastigde ald. 1768–, ambassadeur te Constantinopel 1775–†. (Bron: Schutte, *Repertorium*, 312)

69 Zie het vorige hoofdstuk, para. 11, Honorair attachés.

70 NA, Collectie van Zuylen van Nyevelt, suppl. 2, 2.21.179.01, inv.nr. 1A.

71 Zie Heringa, *De eer en hoogheid van de Staat*, 80–81 en 136–143, en Frank-van Westrienen, *De Grootte Tour*.

van het vorige hoofdstuk genoemde criteria met betrekking tot professionalisering, het niet eens kan zijn met de opvatting van Christine Schulte, dat de Staatse ‘diplomatieke dienst’ in de vroegmoderne tijd ‘een steeds professioneler karakter heeft gekregen.’⁷² Ik wil daarmee zeker niet beweren dat de Staatse diplomaten in het algemeen niet professioneel te werk gingen. Dat is evenwel iets anders dan wat ik onder professionalisering van de diplomatieke dienst versta, namelijk een ontwikkeling in de richting van een ‘loopbaandienst’ waarvan werving, selectie en opleiding een integraal onderdeel uitmaken. Wel zijn er aanwijzingen – zoals ook Schulte laat zien⁷³ – dat men in de achttiende eeuw de diplomatie als een mogelijke loopbaan begon te beschouwen. Zo had in 1782 Stadhouder Willem v met het oog op de eventuele benoeming van Brantsen⁷⁴ tot gevolmachtigde bij de vredesonderhandelingen te Parijs aan betrokkene gevraagd: ‘Wilt gij wederkomen of in die (diplomatieke) carrière poursuivre, zijt gij daar meester van.’⁷⁵ Voorts wijst Horn erop dat men in Engeland ten tijde van Koning George III begon te spreken ‘not about accepting a temporary offer of employment abroad but of going in for the foreign minister line.’⁷⁶ Daarnaast ziet het ernaar uit dat zich in de achttiende eeuw bij diplomaten een bewustzijn begon te ontwikkelen tot een bepaalde club van ‘lotgenoten’ te behoren. Die bewustwording zal zeker versterkt zijn door het feit dat met de toename van het aantal vaste gezantschappen diplomatieke vertegenwoordigers van verschillende landen voor langere tijd met elkaar in een bepaalde hoofdstad of aan een hof verbleven. Door hun – tot op zekere hoogte – geïsoleerde positie in een vreemde samenleving en de gebrekkige communicatiemogelijkheden met het thuisfront waren zij ondanks somtijds conflicterende belangen in sterke mate op elkaar aangewezen. Bovendien ontstond in de loop van de tijd in vele hoofdsteden een ‘society’ waar het hof, de plaatselijke elite en de diplomatieke gemeenschap zich mengden en waar sprake was van een intensief sociaal verkeer. Daar werden contacten gelegd en vriendschappen gesloten, die ook later in een diplomatieke loopbaan van pas kwamen. Falck⁷⁷, de jeugdige secretaris van de Bataafse gezant in Spanje, kon daarover maar ook over het diplomatieke wereldje in Den Haag met smaak vertellen.⁷⁸ Men kan zich zelfs afvragen of het gevoel tot het

72 Schulte, *Dynamische carrière of vergulde relegatee?*, 78.

73 Ibid., 71–73.

74 Mr. Gerard Brantsen (1735–1809), j.u.d. Leiden 1755, regent te Arnhem, o.a. burgemeester ald. 1760, gedeputeerde ter Staten-Generaal 1764, raad in het jachtgericht van Veluwe 1768, commissie als raad en meester-generaal van de munt 10 maart 1779, minister plenipotentiaris in Frankrijk 1782–, extraordinaris ambassadeur plenipotentiaris ald. 1783–1787, lid van het Staatsbewind in de commissie voor Binnenlandse Zaken 1801–, ordinaris ambassadeur te Parijs 1805–1808. (Bronnen en literatuur: Schutte, *Repertorium*, 43–44; N. A. 80 (1989) 443; Koene, *Schijngestalten. De levens van diplomaat en rokkenjager Gerard Brantsen (1735–1809)*)

75 Koene, *Schijngestalten*, 81.

76 Horn, *The British diplomatic service 1689–1789*, 13.

77 Mr. Anton Reinhard Falck (131).

78 Colenbrander (ed.), *Gedenkschriften van Falck*, 28–39, 45; Van der Horst, *Van republiek tot koninkrijk*, 69–95.

plaatselijke ‘corps diplomatique’ te horen in die tijd niet sterker was dan een ‘diplomatieke dienst’-sentiment bij de Staatse diplomaten onderling.

De Republiek beschikte gedurende een groot deel van haar bestaan over een uitgebreid netwerk van vaste diplomatieke vertegenwoordigingen. Om een en ander inzichtelijk te maken zijn de relevante gegevens met betrekking tot een aantal belangrijke diplomatieke posten met behulp van het repertorium van Schutte in kaart gebracht.

<i>Vaste vertegenwoordiging</i>	<i>sinds</i> ⁷⁹	<i>gemiddelde plaatsingsduur</i> ⁸⁰
Engeland	1584	13.5 jaar
Frankrijk	1587	14.4
Denemarken	(1596) 1605 ⁸¹	14.7
Turkije	1612	15.1
Zweden	1652	14.3
Spanje	1656	7.6
Zuidelijke Nederlanden	1656	14.8
Keizer en Oostenrijk	1664	16.1
Portugal	1664	8.4
Rusland	1676	12.1
Pruisen	1679	13.6

Uit dit overzicht blijkt, dat na de opening van permanente diplomatieke posten in Engeland en Frankrijk aan het einde van de zestiende eeuw en in het Ottomaanse Rijk in 1612, de vestiging van vaste gezantschappen na de Vrede van Munster in 1648 een grote vlucht heeft genomen. In de tweede plaats valt de betrekkelijk lange plaatsingsduur op, zeker in het licht van hetgeen tegenwoordig op dat gebied gebruikelijk is. Daarbij dient echter niet uit het oog te worden verloren, dat in alle genoemde landen enkele uitzonderlijk lange plaatsingen zijn voorgekomen, die het gemiddelde flink hebben beïnvloed. Om per land een voorbeeld te noemen: Mattheus Lestevenon⁸² was

79 In enkele gevallen betreft het een benadering. De posten waren vanaf het genoemde jaar in beginsel permanent bezet, uitgezonderd gedurende oorlogen wanneer de diplomatieke relaties formeel of feitelijk waren verbroken.

80 Voor de berekening van de gemiddelde plaatsingsduur van de hoofden van de diplomatieke posten is de periode vanaf de vestiging van een vaste vertegenwoordiging tot (in beginsel) het jaar 1795 aangehouden. Tijdelijke waarnemingen e.d. zijn niet meegerekend.

81 Aanvankelijk bestond de vertegenwoordiging van de Republiek in Denemarken uit een ‘commissaris in de Sont’. Deze positie werd in 1632 opgewaardeerd tot resident (Schutte, *Repertorium*, 235 en 238).

82 Mattheus Lestevenon, heer van Berkenrode en Strijen (1715–1797), secr. 1729 en schepen 1745 van Amsterdam, rentenier te Den Haag (1742), houtvester van de wildernis van Brederode 1749–1777,

van 1750 tot 1792 ordinaris ambassadeur in Parijs, terwijl Henrick Hop⁸³ van 1724 tot 1761 als gezant in Engeland diende. Thomas van Sasburgh⁸⁴ was vanaf 1656 gedurende 31 jaar resident in de Zuidelijke Nederlanden, Hamel Bruyninx⁸⁵ van 1700 tot 1738 extraordinaris envoyé bij de Keizer te Wenen terwijl Carel Rumpf⁸⁶ gedurende twintig jaar de Republiek vertegenwoordigde in Pruisen. Robert Goes⁸⁷ hieldt het niet minder dan 33 jaar vol als gezant bij het Deense Hof terwijl zijn collega Rumpf⁸⁸ te Stockholm daar zelfs 37 jaar verbleef. Marcellis de Swart⁸⁹ diende 31 jaar in Rusland, sinds 1747 als extraordinaris envoyé en minister plenipotentiaris. Van Rechteren⁹⁰ en Johan Wolfsen⁹¹ vertegenwoordigden de Staat zo'n twintig jaar, de eerste in Spanje van 1772 tot

opperjagermeester van de prinses-gouvernante juni 1755, ordinaris ambassadeur in Frankrijk 1750–1792. (Bron: Schutte, *Repertorium*, 35–36)

- 83 Henrick des H. R. Rijksbaron Hop (1686–1761), off. cav., laatst. generaal 1761, o.a. commandeur van Stevensweert 1734 en van stad en kasteel Namen 1748, extraordinaris envoyé te Londen 1724–, extraordinaris envoyé en minister plenipotentiaris ald. 1728–†. (Bron: Schutte, *Repertorium*, 114–115 en 135–138)
- 84 Mr. Thomas van Sasburgh, heer van Mogarnie (1611/1612–1687), student te Leiden 1632, achtraad van Dordrecht 1652, resident te Brussel 1656–†. (Bron: Schutte, *Repertorium*, 74)
- 85 Mr. Jacob Jan Hamel Bruyninx, heer van Nieuwenrood (1661–1738), jur. student te Leiden 1683, secr. van de gezant te Wenen (o.a. 1692 en 1694), van de gezant te Parijs 1698– en van de gezant te Berlijn 1699–, extraordinaris envoyé bij de Keizer te Wenen 1700–†, zn. van Mr. Gerard, o.a. agent 1664–, commissaris 1665–, resident 1670– en extraordinaris envoyé 1676–1690 bij de Keizer te Wenen. (Bron: Schutte, *Repertorium*, 139 en 134–135)
- 86 Carel Rumpf (1685–1749), van 1706 tot 1709 secr. van zijn broer Hendrick Willem, resident te Stockholm (zie noot 88), secr. delegatie naar de vredehandel te Utrecht 1712, secr. te Berlijn 1723–, resident 1725– en minister sine caractere ald. 1734–1743, extraordinaris envoyé in Zweden 1744–†, zn. van Christiaan Constantijn, o.a. secr. van de ambassade in Frankrijk 1668–1670 en resident te Stockholm 1674–1706. (Bron: Schutte, *Repertorium*, 210–211 en 16–17)
- 87 Mr. Robert Goes, heer van Boeckhorstenburg en Absmade (1652/1653–1724), jur. student te Leiden (1673, 1678), edelman in het gevolg van een diplomatieke delegatie naar Denemarken (1682), (verm.) secr. van de ambassadeur in Zweden in 1683 en 1684, resident 1685– en extraordinaris envoyé 1702–1718 in Denemarken, gedeputeerde ter Staten van Holland en ter Staten-Generaal, wederom gezant in Denemarken 1721–†. (Bron: Schutte, *Repertorium*, 245–247)
- 88 Mr. Hendrik Willem Rumpf (1671–1743), promotie te Leiden 1692, adjunct-resident bij zijn vader te Stockholm 1700–, resident ald. 1706– en extraordinaris envoyé 1723–†, broer van Carel Rumpf (zie noot 86). (Bron: Schutte, *Repertorium*, 271–272)
- 89 Marcellis de Swart (1699–1762), sedert 1719 zwager en amanuensis van Mr. Willem de Wilde, resident in Rusland, nam na diens overlijden de zaken ald. waar in de hoedanigheid van secr. 1729–, resident in Rusland 1733– en extraordinaris envoyé en minister plenipotentiaris 1747–1760. (Bron: Schutte, *Repertorium*, 288–289)
- 90 Jhr. (1814) Jacob Godefroy des H. R. Rijksgraaf van Rechteren, heer van Gramsbergen (1736–1831), in de ridderschap van Overijssel 1761, gedeputeerde in de Staten van Overijssel 1761–1762, extraordinaris envoyé in Rusland 1765–1772, tijdens zijn verblijf ald. benoemd tot Keizerlijk Russisch kamerheer, extraordinaris envoyé 1772– en ambassadeur 1783–1793 in Spanje, in de Ridderschap van Overijssel 1814–†, na 1817 Spaans gezant te Hamburg. (Bronnen en literatuur: Schutte, *Repertorium*, 292–293; N. A. 91 (2004–2005) 38–39)
- 91 Mr. Johan Wolfsen (1645–1709), jur. student te Leiden 1667, secr. van de ambassadeur in Zweden in 1672, nam na diens vertrek de zaken waar met de titel van secr. van ambassade 1672–1674, resident in Portugal 1675–1695, vervolgens ontvanger der convooien en licenten te Zwolle. (Bron: Schutte,

1793 en laatstgenoemde in Portugal van 1675 tot 1695. Het record staat echter met 43 jaar op naam van Jacob Colyer⁹², sinds 1688 ambassadeur bij de Verheven Porte. Deze langdurige plaatsingen speelden zich af in de periode 1656–1793. Maar ook al eerder kon dit verschijnsel worden gesignaleerd. Zo was Cornelis Haga⁹³ van 1612 tot 1639 ‘orateur’ (ambassadeur) bij de Porte te Constantinopel en Gideon van den Boetzelaer omstreeks diezelfde tijd ordinaris ambassadeur in Frankrijk.⁹⁴ Langdurige plaatsingen kwamen dus tijdens het gehele bestaan van de Republiek voor maar kunnen niet zonder meer gelijkgesteld worden met een diplomatieke loopbaan. Van Boetzelaer was al 45 jaar toen hij na een loopbaan als militair in 1614 als ambassadeur naar Parijs vertrok. Wolfsen nam in 1695 ontslag als resident in Portugal omdat hij tot ontvanger der convoeien en licenten in zijn geboortestad Zwolle was benoemd. En de loopbaan als cavalerie-officier van Henrick Hop liep tijdens diens plaatsing als gezant in Wenen gewoon door. Hij vervulde in die tijd zelfs de functies van commandeur van Stevensweert en van stad en kasteel Namen. Natuurlijk waren er ook personen te vinden, die wel hun gehele werkzame leven in de diplomatie hebben doorgebracht. Zo begon de hiervoor genoemde Jacob Jan Hamel Bruyninx zijn carrière als secretaris van de gezant te Wenen, in welke stad hij uiteindelijk de functie van extraordinaris envoyé vervulde van 1700 tot zijn overlijden in 1738. Cornelis Calkoen⁹⁵ werd in 1725, na een blauwe maandag schout van Amstelveen en Nieuwer-Amstel te zijn geweest, op de leeftijd van 29 jaar benoemd tot ambassadeur bij de Verheven Porte. Hij bleef aldaar tot 1744, diende vervolgens tot 1747 en opnieuw van 1750 tot 1764 in Saksen, laatstelijk

Repertorium, 270–271)

- 92 Jacob Hongaars Baron (1699) en des H. R. Rijksgraaf (1699) Colyer (1657–1725), thesaurier en secr. op de ambassade te Constantinopel 1682–, zaakgelastigde ald. 1683–, resident 1684– en ambassadeur bij de Verheven Porte 1688–†, zn. van Mr. Justinus Colyer, o.a. resident en vervolgens ambassadeur te Constantinopel 1668–1682. (Bronnen en literatuur: Schutte, *Repertorium*, 307–309; Jhr. Mr. H. Hora Siccama, ‘Het geslacht Colyear’, in *De Nederlandsche Leeuw* xx (1902) 134–143 en 145–155) N. B. Aan Colyer werden adellijke titels verleend wegens zijn rol bij de vredesonderhandelingen tussen het Ottomaanse Rijk en de Keizer uitmondend in de vrede van Karlowitz in 1699 (Bron: Hoenkamp-Mazgon, *Palais de Hollande te Istanboel*, 47)
- 93 Mr. Cornelis Haga (1578–1654), jur. student Leiden (1595), advocaat te ’s-Gravenhage, gecommitteerde naar Zweden 1610, ambassadeur bij de Verheven Porte 1611–1639, president van de Hoge Raad van Holland en Zeeland 1645. (Bronnen en literatuur: Schutte, *Repertorium*, 302–303; Van der Sloot en Van der Vlis, *Cornelis Haga 1578–1654, diplomaat & pionier in Istanbul*)
- 94 Gideon des H. R. Rijksbaron (1612) van den Boetzelaer, heer van Langerak, half-Nieuwpoort, Carnisse en Willige Langerak (1569–1634), litt. student te Leiden 1584, ‘Grand Tour’ door Duitsland, Zwitserland en Italië (1595), kapitein van een compagnie voetknechten in Staatse dienst, stedevoogd van Loevestein en Woudrichem 1600, ordinaris ambassadeur in Frankrijk 1614–†. (Bron: Schutte, *Repertorium*, 8–9)
- 95 Mr. Cornelis Calkoen (1696–1764), jur. student te Leiden, promotie ald. 1718, secr. van Amstelveen 1718–, schout van Nieuwer-Amstel 1719–1726, ambassadeur te Constantinopel 1727–, minister sine caractere in Saksen 1744–1747, minister plenipotentiaris ald. 1750–1764, opnieuw benoemd tot ambassadeur bij de Porte maar voor vertrek overl. (Bronnen en literatuur: Schutte, *Repertorium*, 232–233; N. A. 81 (1990–1991) 17; Bosscha Erdbrink, *At the threshold of felicity: Ottoman-Dutch relations during the embassy of Cornelis Calkoen at the Sublime Porte 1726–1744*)

als minister plenipotentiaris en werd daarna wederom benoemd tot ambassadeur in het Ottomaanse Rijk. Hij overleed echter voor hij de reis naar Constantinopel had kunnen aanvaarden. Het lid van de ridderschap van Nijmegen, Reinier van Haeften⁹⁶, vervulde, afgezien van enkele – uit zijn positie als adellijk grootgrondbezitter voortvloeiende – ambten zoals heemraad en dijkgraaf van de Tielerwaard, gedurende het grootste deel van zijn werkzame leven diplomatieke functies in het buitenland. Deze gezanten lijken in tegenstelling tot bijvoorbeeld de eerder genoemde Coenraad van Beuningen zonder voorbehoud gekozen te hebben voor een diplomatieke loopbaan.

Om stellige uitspraken te kunnen doen over de Staatse diplomaten is echter nog veel aanvullend onderzoek nodig, ook voor wat betreft hun sociale en maatschappelijke achtergrond. Het ging in ieder geval om een tamelijk gemêleerd gezelschap, zoals ook uit de beknopte biografische aantekeningen met betrekking tot bovengenoemde diplomatieke vertegenwoordigers naar voren komt. Zo is het inmiddels wel duidelijk, dat lang niet alle diplomaten afkomstig waren uit het regentenmilieu, ook al wordt die indruk hier en daar nog steeds gewekt.⁹⁷ Ook over de rol van de adel in de Staatse diplomatie is het laatste woord nog niet gezegd.⁹⁸ Zo schreef Streng in zijn artikel over de adel ten tijde van de Republiek dat diplomaten uit de gewesten buiten Holland en Zeeland ‘bijna exclusief uit de riddermatige adel kwamen.’ Ook zouden zij volgens hem veelal gestationeerd zijn geweest ‘in een van de vele staten van het Roomse Rijk, in Polen en nog oosterlijker landen.’⁹⁹ Van de dertien edellieden, die in de zeventiende eeuw aan het hoofd hebben gestaan van een diplomatieke missie, zijn echter maar drie werkzaam geweest in Duitse vorstendommen en steden of bij de Keizer te Wenen. In de achttiende eeuw lag dat aantal weliswaar hoger maar bedroeg nog altijd ‘slechts’ iets meer dan de helft: van de 38 adellijke diplomaten waren in die eeuw 21 en poste geweest in het Duitse Rijk en bij de Keizer, in Polen of Rusland. Opvallend is voorts de toename van het aantal adellijke diplomaten in die eeuw zoals uit het volgende overzicht blijkt.

96 Reinier van Haeften, heer van Ophemert en Zennewijnen (1729–1800), in de ridderschap van Nijmegen 1751, ambtman van Zaltbommel, Tieler- en Bommelerwaard, heemraad 1751–1762 en dijkgraaf 1784–1795 van de Tielerwaard, minister in Portugal 1763–, extraordinaris envoyé in Zweden 1769–1777, ambassadeur te Constantinopel 1778–1784, extraordinaris envoyé en minister plenipotentiaris te Wenen 1786–1797. N. B. Voor zijn vier dochters werd in 1822 de titel van barones erkend. (Bronnen en literatuur: N. A. 84 (1994) 22; Schutte, *Repertorium*, 143–144)

97 Zie b.v. De Bruin, *Buitenlands beleid en gezantschapswezen*, 8.

98 Het gaat in dit verband uitsluitend om inheemse adel of om buitenlandse adellijke geslachten, waarvan leden, bijvoorbeeld als officier in het Staatse leger, in de Republiek zijn beland. Buitenlandse adellijke titels, die al dan niet op verzoek van de betrokkenen zelf aan onderdanen van de Republiek – bijvoorbeeld aan Staatse diplomaten – zijn verleend, blijven buiten beschouwing. Zie o.a. Heringa, *De eer en hoogheid van de Staat*, 77–80.

99 Jean Streng, ‘De adel in de Republiek’, in *Virtus, Jaarboek voor adelsgeschiedenis* 10 (2003), 71–101 (91).

	hoofden van zending ¹⁰⁰ (totaal)	adel (totaal)	residerend ¹⁰¹	extraordinaris	buitenlandse adel
17e eeuw	84	13	6	7	1
18e eeuw	102	38	30	8	9

Opmerkelijk is, dat van de 38 adellijke diplomaten in de achttiende eeuw niet minder dan negen tot buitenlandse geslachten behoorden. Overigens had ook van de niet-adellijke diplomaten een niet te verwaarlozen aantal een buitenlandse achtergrond. Dit verschijnsel, dat zich ook nog in de eerste decennia van de negentiende eeuw voordeed, was niet tot Nederland beperkt. Ook in landen als Engeland werden 'aliens' als diplomaat aangetroffen, zoals Horn laat zien.¹⁰² Bovendien bleef het inschakelen van vreemdelingen bepaald niet alleen tot de diplomatie en de consulaire wereld beperkt. Ik kom op deze interessante kwestie later terug.¹⁰³

b. Consuls

Ook het consulaire netwerk kende een lange voorgeschiedenis. In het geval van de Republiek waren volgens Kersten en Van der Zwan de agent van de generaliteit te Calais aan het einde van de zestiende eeuw, Antoine de Saily¹⁰⁴, en Arnoult de la Valee¹⁰⁵, consul te Aleppo in 1607, de eerste consulaire vertegenwoordigers.¹⁰⁶ De Saily ontving een tractement van de staat, terwijl De la Vallee betaald werd door de met Syrië handeldrijvende kooplieden, die hem als consul hadden voorgedragen. Het merendeel van de consuls werd in beginsel niet van overheidswege bezoldigd en genoot slechts de opbrengst van de consulaatrechten. Zij hadden anders dan diplomaten geen officiële status, of, in de woorden van professor Horn:

100 Dit betreft alleen de werkelijke hoofden van ordinaris en extraordinaris zendingen. Tijdelijke waarnemers en zaakgelastigden e.d. zijn niet meegeteld.

101 Hieronder zijn alleen die diplomaten opgenomen, die een substantieel gedeelte van hun werkzaamheden in het buitenland als residerend vertegenwoordiger hebben doorgebracht.

102 Horn, *The British diplomatic service 1689–1789*, 112–122. In Engeland was dat o.m. het gevolg van de uit het buitenland afkomstige koningen Willem III en diens latere opvolgers uit Hannover. Bovendien rekent Horn onder de 'alien elements' ook de diplomaten met een Ierse of Schotse achtergrond.

103 Zie hoofdstuk III, para. 2.

104 Antoine de Saily, agent van de generaliteit te Calais (1588?) 1590–1607, sedert juli 1596 te Boulogne gevestigd, overl. Calais vóór 20 febr. 1608. N.B. Zijn tractement werd in 1593 van 600 naar 800 gulden verhoogd. (Bron: Schutte, *Repertorium*, 60)

105 Arnoult de la Valee (de Valees), afkomstig uit Dordrecht, consul te Aleppo 1607–? (Bron: Schutte, *Repertorium*, 349)

106 Kersten en Van der Zwan, *The Dutch consular service*, 275–276; Schutte, *Repertorium*, 60 en 349.

from the juridical point of view the humblest diplomatist was incontestably a public minister and a consul, within Europe at least, could only be described with many qualifications and reservations as a public minister, if indeed he could be so described at all.¹⁰⁷

Het verschil tussen beide categorieën hing samen met de in vergelijking met diplomaten geheel afwijkende positie van consuls. Diplomaten waren de officiële vertegenwoordigers van hun soeverein bij een andere staatshoofd c.q. vorst. De consuls daarentegen waren functionarissen, die door een staat belast waren met de uitoefening in hun consulaire ambtsgebied van bepaalde taken met betrekking tot of ten behoeve van de onderdanen van die staat.¹⁰⁸ Om hun taak te kunnen vervullen behoefden zij de toestemming – in de vorm van een ‘exequatur’ – van de autoriteiten in het land van hun vestiging maar zij waren niet voorzien van geloofsbrieven. De positie van de consul is adequaat samengevat door de beroemde rechtsgeleerde Cornelius van Bijnkershoek (1673–1743) in zijn ‘De foro legatorum tam in causa civili quam criminali’ uit 1721:

Om de waarheid te zeggen, deze consuls zijn niet veel anders dan beschermers (and at times also their judges), gewoonlijk zijn ze zelfs alleen maar kooplieden die niet uitgezonden worden om hun vorst te vertegenwoordigen bij een andere soevereine macht, maar enkel om de handelszaken van de onderdanen van hun vorst te beschermen (and often to administer justice among them in commercial disputes).¹⁰⁹

Consuls konden dan ook geen aanspraak maken op volkenrechtelijke immuniteiten en privileges.

In zijn artikel over de Nederlandse consuls in Spanje in de jaren 1648–1661 lijkt Ebben de stelling van Van Bijnkershoek enigszins te willen ontkrachten. Hij betoogt daarin, dat de consuls (‘officieuze diplomaten’) niet alleen in staat waren militaire en politieke informatie te verschaffen maar dat ze bovendien een belangrijke schakel waren in de Staatse diplomatie: ‘door hun initiatieven hadden ze een medebepalende invloed op het beleid van de Republiek ten aanzien van het ontvangende land Spanje.’¹¹⁰ Met de strekking van zijn betoog kan ik het in zoverre eens zijn, dat in de vroeg moderne tijd de scheidslijn tussen de diplomatieke en de consulaire agenten niet altijd even helder was. Zo werd als opvolger van de begin 1597 overleden Calvart¹¹¹ op de voor de

107 Horn, *The British diplomatic service 1689–1789*, 240.

108 Maas Geesteranus, *The Netherlands and the Status of Diplomatic, Consular and International Officials*, 273–274.

109 Aangehaald in Ebben, *Uwer Hoog Moogenden*, 649. Zie ook de Engelse vertaling uit het Latijn, bij Horn, *The British diplomatic service 1689–1789*, 239, waaraan de passages tussen haken zijn ontleend.

110 Ebben, *Uwer Hoog Moogenden*, 650.

111 Lieven Calvart, verbannen en vertrokken naar Engeland, predikant ald. (Norwich 1569), griffier

Republiek in die dagen zo belangrijke diplomatieke post in Frankrijk door de Staten van Zeeland de ‘consul’ te Calais, de hiervoor genoemde Antoine de Sailly, voorgedragen, die de post vermoedelijk al enige tijd had waargenomen.¹¹² Cornelis Pauw¹¹³, zoon van een vooraanstaande koopman en invloedrijk regent te Amsterdam, ging in 1611 als ‘edelman’ mee in het gevolg van de tot ambassadeur te Constantinopel benoemde Cornelis Haga en trad tevens als diens secretaris op. In 1612 werd hij door Haga aangesteld als consul te Aleppo en na zijn bevordering tot hoofdconsul aldaar in 1614 bleef hij als zodanig feitelijk werkzaam tot 1622. Later vervulde hij diverse diplomatieke missies, onder andere naar Frankfurt in de jaren 1631–1635, aanvankelijk als gedeputeerde en vervolgens met de rang van gezant. De consulaire agenten van de Republiek in Edinburgh waren aanvankelijk tevens diplomatiek vertegenwoordiger in het Koninkrijk Schotland.¹¹⁴ Adrianus Damman¹¹⁵, die als zodanig optrad van 1594 tot 1606, ontving daarvoor een jaarlijks tractement van 1000 pond. Thomas Gordon, die de functie vervulde van 1765 tot 1789, moest het echter zonder bezoldiging stellen.

Hoewel dus uit dit soort gevallen inderdaad blijkt dat de scheiding tussen diplomatieke en consulaire functies aanvankelijk minder strict was, dient men zich wel te realiseren, dat de consulaire functie in ontwikkeling was. Wat waar kon zijn in het midden van de zeventiende eeuw of eerder, behoefde dat niet te zijn in de volgende eeuw. De stelling van Van Bijckershoek uit 1721 is voor die tijd dan ook niet onjuist. Dat tijdens de Republiek op consulaire gebied – evenmin als dat trouwens bij de diplomaten het geval was – de zaken nog niet waren uitgekristalliseerd, blijkt bijvoorbeeld ook uit het door elkaar gebruiken van verschillende benamingen en titels. Eerst in het consulaire reglement van 1807 werd het exclusieve gebruik van de titel ‘consul’ voorgeschreven. Ten slotte zij er nog op gewezen, dat formeel de bevoegdheden van de consuls inderdaad tamelijk beperkt waren. In het eerste consulaire reglement van de Republiek uit 1658, dat betrekking had op de ‘Consuls van de Nederlandsche Natie in alle de plaatsen van Spanien, Frankrijk, Italien en aen de geheele Middellandsche

Raad van State 1572, gedeputeerde naar Engeland 1573, belast met missie naar Frankrijk en Engeland 1576, secr. van de gedeputeerden naar Frankrijk 1585, gedeputeerde ter Staten-Generaal, dipl. agent – voorzien van geloofsbriefven – in Frankrijk 1593–†, overl. vóór 17 mei 1597. (Bron: Schutte, *Repertorium*, 2)

112 Uiteindelijk ging deze post naar François van Aerssen, zoon van de griffier van de Staten-Generaal. (Barendrecht, *François van Aerssen*, 10–12)

113 Cornelis Pauw (1593–1668), consul te Aleppo 1612–, hoofdconsul ald. 1614–1622 (1625), gedeputeerde naar de koning van Zweden en de stad Danzig 1631–1632, gedeputeerde 1632– en gezant 1633–1635 naar Frankfurt, sinds 1632 raad en rekenmeester van Frederik Hendrik en vervolgens van Willem II, commissaris van Willem III en de prinses-douairière in 1651. (Bron: Schutte, *Repertorium*, 175–177)

114 Schutte, *Repertorium*, 123.

115 Adrianus Damman, heer van Bisterveldt (bij Sluis) (?–1606), praeceptor bij de graaf van Nassau, week in 1574 uit naar Keulen, schoolmeester en ouderling bij de Nederduitse vluchtelingen ald., missie namens de Prins van Oranje naar Antwerpen in maart 1579, rector van de Latijnse school ald. 1580, week uit naar Engeland in 1584, doceerde ethica aan de Leidse hogeschool 1586–1588, agent te Edinburgh 1594–†. (Bron: Schutte, *Repertorium*, 130)

Zee (uytgezonderd allen in het Turcx gebied) residerende' zijn in de eerste twee leden bepalingen opgenomen met betrekking tot de hoogte van de consulaatrechten, terwijl ingevolge het vierde lid de consuls voor bepaalde diensten niet meer in rekening mochten brengen 'als volgens de arbitragie van de aenwesende Nederlandsche coopluyden geoordeelt zal worden hun te competeren.' Hoewel deze bepalingen al geen florissant beeld geven van de consulaire competentie, laat vooral het derde lid niets aan duidelijkheid te wensen over, namelijk dat 'de geseyde consuls haer geen autoriteit ofte eenige jurisdictie sullen hebben aen te matigen, ofte poogen te exerceeren over de persoonen van de coopluyden, ofte derselven effecten.'¹¹⁶ Het zou nog tot 1807 duren voordat het consulaire stelsel van Nederland een meer modern en coherent geheel zou worden terwijl bovendien zelfs toen nog sommige consuls als 'officieuze diplomaten' optraden. Maar uiteindelijk ontwikkelde zich tussen consulaire en diplomatieke vertegenwoordigers een scherp onderscheid, zoals Kersten en Van der Zwan terecht constateren. Hun opmerking, dat diplomatieke vertegenwoordigers 'looked after political interests' en consulaire vertegenwoordigers 'after economic and social interests' kan ik echter niet onderschrijven.¹¹⁷ Beide soorten vertegenwoordigers hielden zich bezig met economische kwesties en handelsaangelegenheden, alsmede met de concrete bescherming van landgenoten en met de behartiging van zuiver economische belangen.¹¹⁸ Het buitenlands beleid van de Republiek was trouwens vanaf het begin in belangrijke mate gericht op de behartiging van de economische belangen en de bevordering van de handel. Illustratief was in dat verband de instructie, die de Staten-Generaal in 1588 verstrekten aan de Raad van State met betrekking tot het te voeren buitenlands beleid, namelijk:

te onderhouden goede correspondencie, vrundtschap ende nabuyschap mette uytheemsche Princen ende heeren, omliggende Coninckryken, republicquen, landen ende steden by de beste middelen die sy daer toe sullen adviseren [...] *tot advancement van de neringe ende traffycque deser Landen.*¹¹⁹

In de praktijk bleek dat bijvoorbeeld uit de aanstelling in 1656 – op instigatie van kooplieden en de consuls van de Republiek in Spanje – van Van Reede¹²⁰ als resident vertegenwoordiger te Madrid.¹²¹ Hij diende onder meer toegang tot een zoutlagune in Venezuela te bewerkstelligen in ruil waarvoor hij Nederlandse steun voor Spanje in het conflict met Portugal mocht toezeggen. Zijn belangrijkste opdracht

116 Resolutie Staten-Generaal van 24 juli 1658 (Groot Placcaatboek II, 1343).

117 Kersten en Van der Zwan, *The Dutch consular service*, 275.

118 Spanjaard, *Nederlandsche diplomatieke bescherming in den vreemde 1795–1914*, 6–7.

119 Mijn cursivering.

120 Hendrik van Reede, heer van Schonauwen, (?–1669), minister in Spanje 1656–, ordinaris ambassadeur ald. 1664–†, in de ridderschap van Utrecht 1667. (Bron: Schutte, *Repertorium*, 389)

121 Zie, ook voor het navolgende, Ebben, *Uwer Hoog Moogenden*, 666–670.

was evenwel om op het geëigende niveau in Madrid de klachten van de consuls over belemmeringen van de handel e.d. aan de orde te stellen. Een iets eerder voorbeeld van diplomatieke bemoeienis met consulaire aangelegenheden waren de activiteiten van François van Aerssen. Deze was in de voor de Republiek cruciale jaren 1598 tot 1613 diplomatiek agent en vervolgens ordinaris ambassadeur in Frankrijk. Hoewel hij vanzelfsprekend veel tijd en energie diende te steken in politieke aangelegenheden, was hij minstens zoveel tijd kwijt aan consulaire werkzaamheden, zowel voor onderdanen van de Republiek in het algemeen als ten behoeve van de Hollandse kooplieden.¹²² Ook onderhandelingen over nieuwe handelstractaten behoorden uiteraard tot de verantwoordelijkheid van de diplomatieke vertegenwoordigers. Bovendien werden gezanten in hoofdsteden, waar geen consulaat was gevestigd, geconfronteerd met alle mogelijke consulaire zaken. Omgekeerd werd van consulaire vertegenwoordigers wel degelijk relevante rapportage ingewacht over actuele en politieke aangelegenheden terwijl zij bijvoorbeeld in de Barbarijse staten als quasi-diplomatieke vertegenwoordigers fungeerden.¹²³ Zelfs nog in de Bataafs-Franse tijd zijn consuls als zaakgelastigde opgetreden zoals bijvoorbeeld de consul te Elseneur, Van Aller¹²⁴, bij het Hof van Denemarken in de periode 1806–1807.¹²⁵

c. *De vertegenwoordigers van de Republiek in het Ottomaanse Rijk*¹²⁶

Hoewel tijdens het ancien régime consuls in alle maten en soorten voorkwamen, bestond er één categorie van consulaire vertegenwoordigers, die in een bijzondere positie verkeerde en mede daardoor een geheel eigen karakter ontwikkelde, namelijk de consuls in het Ottomaanse Rijk. Op de toenadering tussen de Republiek en dat land in het begin van de zeventiende eeuw was het motto ‘uw vijanden zijn mijn vijanden’ uitstekend van toepassing. Reeds in 1612 leidde dat beginsel tot het aanknopen van de diplomatieke betrekkingen tussen beide landen waarbij Spanje uiteraard de rol van gemeenschappelijke vijand vervulde. Andere landen, zoals Frankrijk en Engeland, waren de Republiek overigens reeds voorgegaan. De veelzeggende leuze ‘liever Turks dan paaps’ dateerde al uit het begin van de Tachtigjarige Oorlog; de

122 Zie Barendrecht, *François van Aerssen*, hoofdstuk VI (‘Consulaire werkzaamheid’).

123 Zie hoofdstuk I, para. 9e.

124 Joost Jacob van Aller (II).

125 Schutte, *Repertorium*, 254–255. Zie ook para. 7.

126 Zie hoofdstuk I, paragraaf 9e. Ik heb voor deze paragraaf dankbaar gebruikgemaakt van een aantal studies. Afgezien van de in het literatuuroverzicht in hoofdstuk I genoemde publicaties van De Groot, *The Ottoman Empire and the Dutch Republic*; Kersten en Van der Zwan, *The Dutch consular service en Wels, The Netherlands consular service 1813–1873*, gaat het om Van den Boogert, *Negotiating foreignness in the Ottoman Empire: the legal complications of cosmopolitanism in the eighteenth century*, 27–42; De Groot, *The Netherlands and Turkey; Four hundred years of political, economical, social and cultural relations, selected essays*, en Hoenkamp-Mazgon, *Palais de Hollande te Istanboel. Het ambassadegebouw en zijn bewoners sinds 1612*.

zogenaamde geuzenpenning in de vorm van een halve maan droeg overigens het opschrift 'LIEVER TURCX DAN PAUS'. Maar ook de handelsbetrekkingen met de Levant waren niet van belang ontbloeit. Het kwam voor de Republiek dan ook goed van pas dat politiek-ideologische overwegingen en zuivere handelsbelangen zo mooi op elkaar aansloten. Maar ondanks de uitgesproken voorkeur voor de Turken boven de aanhangers van de kerk van Rome zorgde het mohammedaanse karakter van het Turkse Rijk voor de nodige complicaties, nog afgezien van de problemen die de kapers uit de onder Ottomaanse suzeriniteit staande Barbarijse staten opleverden.¹²⁷ Niet-moslims zoals christenen en joden werden in het Ottomaanse Rijk niet alleen als tweederangs burgers beschouwd, maar werden bovendien in juridisch en fiscaal opzicht achtergesteld bij hun moslim-medeburgers. Dat kon zowel in de privésfeer als op zakelijk gebied tot zeer nadelige consequenties leiden. Daarom werden in de zogenaamde *capitulaties* gedetailleerd de rechten, privileges, verplichtingen en andere condities vastgelegd, die het onder meer voor buitenlandse kooplieden, die geen moslim waren, mogelijk maakten om aldaar te reizen en te verblijven. Zo was hun bescherming van lijf en goed, onder meer door de vrijstelling van de hoofdelijke omslag, die niet-moslimonderdanen van de Sultan verschuldigd waren, gegarandeerd terwijl zij op basis van het exterritorialiteits-beginsel evenmin onderworpen waren aan de Ottomaanse rechtsmacht. Krachtens deze *capitulaties* – in 1612 voor de eerste maal aan Nederlanders verleend na onderhandelingen met ambassadeur Haga – konden in bepaalde gevallen behalve Nederlanders ook in het Ottomaanse Rijk verblijvende onderdanen van andere landen en zelfs niet-moslim onderdanen van de sultan onder de bescherming van de Nederlandse diplomatieke en consulaire vertegenwoordigingen worden gebracht.¹²⁸ In het eerste geval ging het doorgaans om onderdanen van landen, die niet over eigen consulaire vertegenwoordigingen beschikten terwijl het in het tweede geval aanvankelijk vooral personen – en hun familieleden – betrof, die als tolk of in andere hoedanigheid verbonden waren aan de Nederlandse diplomatieke en consulaire posten in Turkije. In de achttiende en negentiende eeuw vormde verkoop van beschermingscertificaten – de zogenaamde *berats* – aan niet-moslimonderdanen van het Turkse Rijk, die geen Nederlanders waren en evenmin op enigerlei wijze aan de Nederlandse vertegenwoordigingen of met Nederland waren verbonden, een belangrijke bron van inkomsten voor de ambassadeur te Constantinopel. Naast de gebruikelijke diplomatieke en consulaire taken vervulden de ambassadeur en de consuls tevens de functie van hoofd van de lokale Nederlandse *natie* en waren in die hoedanigheid met de rechtspraak belast. Met die 'natie' werd de plaatselijke gemeenschap van kooplieden en andere Nederlandse onderdanen en de daarmee gelijkgestelden

127 Zie hoofdstuk 1, paragraaf 9e.

128 De Groot, *The Ottoman Empire and the Dutch Republic*, 69–75; De Groot, *The Netherlands and Turkey*, 11–12 en 138–160; Van der Sloot & Van der Vlis, *Cornelis Haga*, 83–98.

‘geprotégerden’ – na 1863 geprivilegerden genoemd – bedoeld.¹²⁹ Plaatsen met substantiële Nederlandse gemeenschappen waren, afgezien van Constantinopel, met name Smyrna (het latere Izmir) en Aleppo maar laatstgenoemde plaats speelde in dat opzicht in de periode 1813–1940 geen rol van betekenis meer.¹³⁰

De consuls werden aanvankelijk door de ambassadeur benoemd, zoals bijvoorbeeld de Amsterdamse burgemeesterszoon Cornelis Pauw te Aleppo. In 1625 werd evenwel op initiatief van een aantal Amsterdamse kooplieden de ‘Directie voor de Levantsche Handel en de Navigatie op de Middellandsche Zee’ opgericht, die in het vervolg feitelijk de consuls aanstelde, ook al bleef het benoemingsrecht formeel voorbehouden aan de Staten-Generaal. Deze waren echter niet meer zo geïnteresseerd in het Ottomaanse Rijk omdat in de bilaterale betrekkingen uitsluitend de commerciële belangen nog een rol speelden. Deze consuls ontvingen in afwijking van hetgeen gebruikelijk was en vanwege hun activiteiten ten behoeve van de Nederlandse natie naast een percentage van de consulaatrechten een vast, zij het bescheiden, tractement, dat door de directie werd betaald.¹³¹ Het was de consuls echter wel toegestaan zelf in de handel actief te zijn. Hoewel in de zeventiende eeuw naar de meer belangrijke posten in het Ottomaanse Rijk nog wel consuls vanuit de Republiek werden afgevaardigd, werden zij later vooral gerecruteerd uit de lokale Nederlandse gemeenschappen. Zo hebben van 1688 tot 1824 leden van de familie De Hochepped onafgebroken de consulaire functies te Smyrna vervuld.¹³² De eerste van hen was Daniel Jean de Hochepped¹³³, zoon van een Amsterdams koopman en directeur van de Levantsche Handel, die van 1687 tot zijn overlijden in 1723 consul van de Republiek te Smyrna was. Diens achterkleinzoon¹³⁴ werd in 1787 tot adjunct-consul aldaar benoemd en bekleedde ten tijde van zijn overlijden in 1824 de functie van consul-generaal. Hij werd in die functie opgevolgd door zijn zwager Van Lennep¹³⁵, wiens voorouders in de zeventiende eeuw eveneens Amsterdamse kooplieden waren. Families als de Hochepped’s en de Van Lennep’s waren in de loop der tijd door hun langdurig verblijf in de Levant alsmede door onderlinge huwelijken met personen uit de kringen van christelijke en joodse onderdanen van de Sultan opgegaan in het milieu van de Levantijnen. De uit

129 Het stelsel van geprotégerden resp. geprivilegerden werd in de loop van de negentiende eeuw afgeschaft.

130 Het consulaire netwerk in Egypte en de Barbarijse staten blijft hier buiten beschouwing.

131 De Directie voor de Levantsche handel nam de kosten van het consulaire netwerk in het Ottomaanse Rijk en de helft van de kosten van de ambassade te Constantinopel voor haar rekening.

132 Zie Schutte, *Repertorium*, 334–336.

133 Daniel Jean (Hongaars 1704) Baron de Hochepped (1657–1723), secr. van de ambassadeur te Constantinopel, zijn zwager Jacob Colyer (zie noot 92), tevens thesaurier ald. 1685–, consul te Smyrna 1687–†. (Bronnen en literatuur: N. A. 85 (1995) 177–179; Schutte, *Repertorium*, 308–309)

134 Jacques Graaf de Hochepped (192). Hij behoorde in tegenstelling tot zijn beide zoons niet tot de Nederlandse adel omdat hij overleed voordat de inlijving in 1829 plaatsvond.

135 Jacob van Lennep (244).

deze bevolkingsgroep afkomstige leden van de ‘buitenlandse dienst’ zouden – mede ten gevolge van de hiervoor gesignaleerde gebruiken en praktijken – in de negentiende eeuw in toenemende mate een complicerende factor vormen bij de bureaucratisering en professionalisering van die dienst. In latere hoofdstukken kom ik op die problematiek terug. Nu verdient evenwel eerst een andere categorie personeelsleden op de Nederlandse posten in het Ottomaanse Rijk de aandacht. Het gaat om de lokale tolken, welke beroepsgroep eveneens door de Levantijnen werd gemonopoliseerd.

d. *Dragomans*¹³⁶

Zoals ik in het eerste hoofdstuk reeds uiteen heb gezet, komen in het algemeen de tolken eerst in de loop van de negentiende eeuw aan bod. Een uitzondering moet evenwel worden gemaakt voor de tolken die werkzaam waren op de Nederlandse diplomatieke en consulaire vertegenwoordigingen in het Ottomaanse Rijk, de zogenaamde dragomans of drogmans. Voor zover deze na 1813 werkzaam waren op posten als die te Constantinopel en Smyrna en vanuit Nederland werden betaald, kunnen ze als leden van de ‘buitenlandse dienst’ worden aangemerkt, ook gezien hun speciale rol op die vertegenwoordigingen. Deze dragomans waren geen ‘gewone’ tolken maar, zoals Alexander de Groot het glashelder heeft geformuleerd:

... experts in Ottoman law and custom (and) prominent figures at embassies and consulates. They served as interpreters and translators, but also played a broader role, as the key participants in day-to-day diplomatic relations with the Ottoman authorities [...] These employees were the indispensable intermediaries par excellence between the Western ambassador, his government and the Sublime Porte. Their linguistic skill made it possible exclusively for them to cross the social and cultural barrier between East and West, forwards and backwards so to speak.¹³⁷

Enigszins overtrokken maar vermoedelijk niet geheel bezijden de waarheid was de opmerking van een, in de tweede helft van de achttiende eeuw te Constantinopel gestationeerde Franse ambassadeur dat: ‘l’ambassadeur ne peut etre et ne sera jamais que le premier secrétaire du premier drogman’.¹³⁸ Daarbij mag niet over het hoofd worden gezien dat tot het einde van de negentiende eeuw van de uitgezonden diplo-

136 Dragoman of drogman komt van het Turkse woord voor tolk, ‘*tercüman*’. Zie voor de gebruikte literatuur noot 126.

137 De Groot, *The Netherlands and Turkey*, 13 en 74.

138 Aangehaald in De Groot, *The Netherlands and Turkey*, 74. N.B. Vergelijk de positie van de voor-malige drogman Caspard Testa (447) op de Nederlandse ambassade te Constantinopel in de eerste decennia van de negentiende eeuw. Deze zou volgens Alexander de Groot tijdens de ambassade van Hugo baron van Zuylen van Nyevelt (502) in de periode 1825–1829 de feitelijke leiding van de post te Constantinopel hebben gehad.

maten en consuls zo goed als niemand de Turkse taal beheerste. Daardoor was het nagenoeg onmogelijk om serieuze controle op de dragomans uit te oefenen. Bovendien was het nooit helemaal duidelijk in hoeverre zij werkelijk onafhankelijk van de Ottomaanse autoriteiten konden opereren. Gezien hun centrale positie en kennis van de interne gang van zaken op de post, vormde het feit, dat zij aanvankelijk niet zelden voor meerdere landen werkzaam waren, een additionele, complicerende factor. Een indicatie voor het belang, dat aan dragomans werd toegekend, bleek uit de bepaling in het KB van 17 april 1842 no. 13 dat zij gerechtigd waren tot het dragen van hetzelfde ambtscostuum als de secretarissen van legatie. Interessant is, dat bij het drogmanaatsprake was van een geïnstitutionaliseerde *on the job-training*. Op de posten waren doorgaans meerdere drogmanen werkzaam, die in een hiërarchische verhouding tot elkaar stonden. Onderaan was de *giovane di lingua* of leerling-tolk geplaatst, die – afhankelijk van capaciteiten en omstandigheden – eventueel via de tussenliggende rangen kon doorgroeien naar de positie van eerste dragoman.

3. De Bataafs-Franse tijd

In het tijdperk van de Republiek deden zich voor wat betreft de ‘buitenlandse dienst’ geen noemenswaardige ontwikkelingen voor op het gebied van bureaucrativering en professionalisering. In die situatie kwam echter verandering in de Bataafs-Franse tijd, in het bijzonder voor wat betreft de ‘diplomatieke dienst’ maar eveneens op consulaire gebied, zij het in mindere mate. Zonder een speciaal ministerie voor de behandeling van de buitenlandse aangelegenheden, de ‘tweede mijlpaal’ van professor Horn, waren de veranderingen en met name de reorganisatie van de ‘buitenlandse dienst’ in 1807 echter waarschijnlijk niet mogelijk geweest. Daarom dient nu eerst aandacht te worden besteed aan de totstandkoming van een ministerie, dat zich exclusief bezighield met de buitenlandse aangelegenheden van Nederland.

a. Ministerie

Als gevolg van de Bataafse Omwenteling in de winter van 1794–1795 moest de laatste raadpensionaris van Holland, Van de Spiegel¹³⁹, plaats maken voor de voorzitter der Provisionele Representanten van het Volk van Holland, Pieter Paulus¹⁴⁰. Hem werd bij

139 Mr. Laurens Pieter van de Spiegel (1737–1800), j.u.d. Leiden 1758, advocaat en regent te Goes, o.a. burgemeester ald., raadpensionaris van Zeeland 1785– en van Holland 1787–1795, gedeputeerde ter Staten-Generaal 1787–1795. (Bronnen en literatuur: N. A. 93 (2008) 526–528; NNBW V, 786–788)

140 Mr. Pieter Paulus (1753–1796), j.u.d. Leiden 1775, advocaat te Den Haag 1776–, advocaat-fiscaal van de Admiraliteit te Rotterdam 1785–, in 1788 ontslag als zodanig wegens zijn patriottische gezindheid, advocaat te Rotterdam 1788–, lid van de Raad van Rotterdam 1795, eerste voorzitter van de Provisionele Representanten van Holland 1795, lid en voorzitter eerste Nationale Vergadering 1–17 maart 1796. (Bronnen en literatuur: Elias en Schölvincq, *Volksrepresentanten en wetgevers*, 183; NNBW IX, 758–760)

decreet van 29 januari 1795 opgedragen de contacten met de in Den Haag geaccrediteerde diplomaten te onderhouden, ‘in overweging genomen zijnde, dat voorheen de buitenlandsche Ministers zijn gewoon geweest met den Raadpensionaris te confereren, niet alleen wegens zaken de Provincie van Holland maar ook die der Generaliteit concernerende’.¹⁴¹ Aanvankelijk was er nog sprake van een grote mate van continuïteit ten opzichte van het ‘ancien régime’, ook waar het de overheersende rol van Holland betrof. Zo waren het de Provisionele Representanten van die provincie, die bij decreet van 2 april 1795 een ‘Commissie (later Comité) tot de Buitenlandsche Zaken’ instelden, waarvan Pieter Paulus eveneens deel uitmaakte.¹⁴² Al snel werd echter de klacht gehoord dat de uit de tijd van de Republiek stammende, federale regeringsvorm een krachtadig en efficiënt bestuur der buitenlandse betrekkingen onmogelijk maakte. Op 6 december 1796 vroeg bijvoorbeeld de tot minister plenipotentiaris in Denemarken benoemde Bangeman Huygens¹⁴³ zich in een gloedvol betoog in de Nationale Vergadering af wat er toch nodig was ‘om Nederland de vorige achting en aanzien te doen weder krijgen’.¹⁴⁴ Afgezien van het feit, dat die ‘achting en aanzien’ zeker niet voor de volle honderd procent zouden terugkeren, zolang Nederland een vazalstaat van Frankrijk bleef, zou het toch mogelijk moeten zijn om de positie van Nederland binnen de Europese diplomatie tenminste enigszins te versterken. De vraag was evenwel hoe de bestaande regeringsvorm, waarvan de negatieve gevolgen het terrein van de buitenlandse betrekkingen ver te buiten gingen, zou kunnen worden gemoderniseerd. Daarbij dient niet uit het oog te worden verloren, dat het federatieve stelsel nog steeds veel aanhangers had, ook in de kringen van de bij buitenlandse aangelegenheden betrokken personen. Uiteindelijk zou een staatsgreep onvermijdelijk blijken, wilde men de gewenste veranderingen kunnen realiseren. In de eerste maanden van 1796 was het echter nog niet zover. Op 25 maart 1796 werd uit het midden van de Nationale Vergadering, die in plaats was gekomen van de opgeheven Staten-Generaal, een ‘Commissie tot de Buitenlandsche Zaken’ gekozen. Met deze *nationale* commissie kwam feitelijk een einde aan het Hollandse comité van die naam en tevens aan de overwegende invloed van die provincie. Als secretaris van de commissie trad het voormalige lid van het Hollandse comité en lid van het Provinciaal Bestuur van Holland, Mr. F. A. van Leyden, aan.¹⁴⁵ Deze was onder meer belast met de correspon-

141 Vreede, *Geschiedenis der diplomatie van de Bataafsche Republiek* 1, 56–57.

142 Ibidem, 131–132. Zie bovendien, ook voor het navolgende, Rosendaal, *De ooglijnen van de staat*; Waldeck, *Maarten van der Goes van Dirxland*; W. R. Hugenholtz en H. Boels, ‘De griffie van de Staten-Generaal en van de Nationale Vergadering, 1780–1798’, in *Tijdschrift voor Geschiedenis* 90 (1977) 391–422.

143 Jhr. Christiaan Diederik Emerens Johan Bangeman Huygens (19). N. B. Zie ook Waldeck, *Maarten van der Goes van Dirxland*, 285.

144 Vreede, *Geschiedenis der diplomatie van de Bataafsche Republiek* 1, 219–221.

145 Jhr. Mr. Dr. Frédéric Auguste van Leyden, heer van Westbarendrecht (1768–1821), phil. dr. Leiden 1787, j.u.d. Leiden 1789, advocaat 1797, lid vergadering van Prov. Representanten van Holland, lid Staten-Generaal, secretaris Commissie tot de Buitenlandsche Zaken van de Nationale Vergade-

tie met de Nederlandse gezanten in het buitenland en met het onderhouden van de contacten met de buitenlandse gezanten in Den Haag. Bovendien was hij gemachtigd de inkomende brieven te openen en terzake actie te ondernemen. Als zodanig was hij feitelijk de opvolger van de griffier van de Staten-Generaal. Daar de secretariaatswerkzaamheden door zijn diplomatieke bemoeienissen in het gedrang kwamen, werd de hiervoor genoemde Bangeman Huygens tijdelijk als commies aan hem toegevoegd. Maar ondanks de aan secretaris Van Leyden toegekende bevoegdheden en het feit dat de buitenlandse aangelegenheden nu op nationaal niveau werden behandeld, bleef de slagvaardigheid van het beleid vooralsnog beperkt. De aanstelling van Nederlandse diplomatieke vertegenwoordigers, het dagelijks contact met de buitenlandse gezanten in Den Haag en het voeren van de diplomatieke correspondentie waren namelijk formeel de verantwoordelijkheid van de Commissie tot de Buitenlandsche Zaken waarin bovendien de aanhangers van een federaal staatsbestel nog de overhand hadden. In deze situatie veranderde weinig met de komst van de Tweede Nationale Vergadering in september 1797 en van een nieuwe Commissie tot de Buitenlandsche Zaken waarvan het secretariaat door Mr. Maarten van der Goes¹⁴⁶ werd overgenomen van Van Leyden. Voor de secretaris werd een nieuwe instructie opgesteld, die evenwel niet ten principale afweek van die voor zijn voorganger.¹⁴⁷ Wel was het, ook met het oog op de toekomst, niet van belang ontbloeit, dat het bureau van de secretaris werd uitgebreid met een commies en vier klerken.¹⁴⁸ Maar pas door de unitarische staatsgreep van 22 januari 1798, die korte metten maakte met de federale regeringsvorm, konden de zaken wezenlijk veranderen. Op 27 januari werd het bestuur der buitenlandse betrekkingen overgedragen aan het Intermediair Uitvoerend Bestuur en kreeg Van der Goes op zijn verzoek wegens 'huiselijke omstandigheden' eervol ontslag als

ring 1796–1797, lid van die vergadering voor district Leiden 1798–1801, lid bestuur Departement Holland 1804, lid Wetgevend Lichaam Holland 1805– en van Holland-Maasland 1806–, staatsraad 1807–, minister van Binnenlandse Zaken 1808, lid Raad voor de Zaken van Holland te Parijs 1810, lid Algemene Raad Departement Monden van de Maas 1812, maire van Warmond 1813, lid Grote Vergadering van Notabelen 1814, lid Ridderschap van Holland 1814–†, gouverneur van Holland (zuidelijk deel) 1814–1817, lid Eerste Kamer der Staten-Generaal 1817–†. (Bronnen en literatuur: N. A. 87 (1998) 256–257; NNBW VIII, 1039–1041)

- 146 Mr. Maarten baron (1821) van der Goes, heer van Dirxland (1751–1826), j.u.d. Leiden 1771, secr. van Den Haag 1769, extraordinaris envoyé te Kopenhagen 1785–, extraordinaris envoyé en minister plenipotentiaris te Madrid 1793–1796, secr. Nationale Vergadering bij de commissie van Buitenlandse Zaken 1797–1798, secr. van de agent van Buitenlandse Betrekkingen 12 juni- en agent van Buitenlandse Betrekkingen 8 okt. 1798–, secr. van Staat voor Buitenlandse Zaken 1801–, minister van Buitenlandse Zaken 1806–1808, gedeputeerde dept. van de Monden van de Maas in het Wetgevend Lichaam 1811, lid Ridderschap van Holland 1814–†, lid Eerste Kamer der Staten-Generaal 1815–†. (Bronnen en literatuur: N. A. 83 (1993) 271–274; Schutte, *Repertorium*, 251–252; Rosendaal, *De ooglijnen van de staat*, 32–33; Waldeck, *Maarten van der Goes van Dirxland*)
- 147 Ontwerp instructie, exh. 4 sept. 1797 (NA, BuZa (1795–1813) 2.01.08, inv.nr. 48).
- 148 Waldeck, *Maarten van der Goes van Dirxland*, 101.

secretaris.¹⁴⁹ Op diezelfde datum werd Mr. Willem Buys¹⁵⁰ aangesteld als ‘secretaris van het Uitvoerend Bewind en wel vooralsnog bepaaldelijk bij het departement van Buitenlandsche Zaken.’¹⁵¹ Op 14 maart van datzelfde jaar volgde zijn benoeming tot agent voor Buitenlandse Betrekkingen. Als zodanig was hij in feite de eerste minister van Buitenlandse Zaken van Nederland. Met de oprichting op 12 maart 1798 van een speciaal ministerie voor de buitenlandse zaken was Nederland – niet geheel verrassend – de hekkesluis in Europa.¹⁵² Buys bleef maar kort in functie waarna zijn post tijdelijk werd waargenomen door de agent van Financiën Gogel¹⁵³. De opvolger van Buys, de hiervoor genoemde Van der Goes, had direct na de tweede staatsgreep van 12 juni 1798 de opdracht gekregen om de functie van ‘Secretaris bij het Departement der Buitenlandsche Betrekkingen’ op zich te nemen. Op 17 augustus besloot het Uitvoerend Bewind,

... dat de Burger van der Goes, zeedert den 12 Junij l.l. gefungeerd hebbende als secretaris van het Agentschap van Buitenlandsche Betrekkingen, zal worden verzogt en gequalificeert [...] in de voorn. functie te blijven waarnemen, tot dat dit Bewind, na dat de Instructie voor den Agent van Buitenlandsche Betrekkingen door het vertegenwoordigend lighaam zal zijn gearresteerd, ten aanzien van Dezelfen Burger van der Goes zoodanige Dispositie zal hebben genomen, als aan zijne talenten en belangloosen ijver waarmee hij het Vaderland in deeze belangrijken omstandigheden heeft ten dienste bestaan, zal worden evenredig geoordeeld.¹⁵⁴

Niet geheel verrassend derhalve volgde op 8 oktober 1798 zijn benoeming tot agent van Buitenlandsche Betrekkingen terwijl hij in 1801 de titel ‘secretaris van Staat’ kreeg.¹⁵⁵ Hoewel het ministerie nu onder eenhoofdige leiding stond, was dat be-

149 Ibidem, 110.

150 Mr. Willem Buys (1752–1832), promotie te Leiden 1771, advocaat te Delft, in de regering ald. 1787, in ballingschap te Parijs 1787–1795, provisioneel minister extraordinaris te Parijs april–juni 1798, minister plenipotentiaris in Zweden 1798–, gezant te St.-Petersburg 1801–1803, vervolgens Russisch onderdaan, zn. van Mr. Berend Willem Buys, o.m. minister bij de Nedersaksische Kreits en resident bij de Hanzesteden. (Bronnen en literatuur: Schutte, *Repertorium*, 38–39, 196–197; Rosendaal, *De ooglijnen van de staat*, 32–33)

151 Rosendaal, *De ooglijnen van de staat*, 34.

152 Kersten, ‘Een eigen ministerie’, in Van Ditzhuyzen, Kersten, Van Zeeland en Vander Zwan (eds.), *Tweehonderd jaar Ministerie van Buitenlandse Zaken*, 24.

153 Isaacq Johann Alexander Gogel (1765–1821), opgeleid voor de handel te Amsterdam, vestigde zich ald. in 1791, sloot zich aan bij de Patriotten, na de omwenteling van 1795 o.m. commissaris der Nationale Beleenbank, agent 1798–1801 en minister 1805–1810 van Financiën, tijdens de Inlijving bij Frankrijk intendant-generaal van Financiën, staatsraad i.b.d. 1821. (Bronnen en literatuur: NNBW VII, 480–482; Jan Postma, *Alexander Gogel (1765–1821). Grondlegger van de Nederlandse staat* (Hilversum 2017))

154 Extract uit het register der besluiten van het Uitvoerend Bewind der Bataafsche Republiek (NA, BuZa (1795–1813) 2.01.08, inv.nr. 133).

155 Waldeck, *Maarten van der Goes van Dirxland*, 113–119.

paald nog niet het geval met het landsbestuur. Zo schreef Van der Goes op 30 april 1802 aan ambassadeur Schimmelpenninck¹⁵⁶ in Parijs: 'Ik vind onderscheid tusschen den post van Secretaris van Staat en dien van Agent van Buitenlandsche Betrekkingen, omdat de laatste vijf meesters had, en de eerste onder twaalf meesters staat: dit zij u genoeg.'¹⁵⁷ Ook dit probleem werd echter opgelost, eerst met het aantreden van Schimmelpenninck als raadpensionaris in 1805 en vervolgens door de introductie van de monarchale bestuursvorm met de broer van Napoleon als koning. De titel van Van der Goes werd toen gewijzigd in die van minister van Buitenlandse Zaken. Na zijn aftreden in 1808 werd hij opgevolgd door W. F. Röell, die de laatste minister van Buitenlandse Zaken voorafgaand aan de inlijving bij Frankrijk zou zijn.¹⁵⁸

Nadat in 1798 het ministerie van Buitenlandse Zaken was opgericht, werd op 3 oktober van datzelfde jaar bij decreet van het Vertegenwoordigend Lichaam een instructie voor de agent vastgesteld.¹⁵⁹ Deze werd op 1 december 1801 grotendeels ongewijzigd door het Staatsbewind overgenomen. De instructie is in meerdere opzichten een nadere bestudering waard.¹⁶⁰ Zo werd in artikel 2 het belangrijkste en traditionele oogmerk van het buitenlandse beleid van Nederland duidelijk geformuleerd. Zo moest de secretaris van Staat 'gedurig in het oog houden, dat de Koophandel een der voornaamste bronnen is van onze welvaart, waarvan die op de Buitenlandsche Bezittingen een aanmerkelijk deel uitmaakt, en dienvolgens zal hij met alle vlijt nagaan, welke overeenkomsten of verbindtenissen met andere Volken, ter bevordering van onzen Koophandel zouden kunnen worden gemaakt, en de aandacht van

156 Mr. Rutger Jan Schimmelpenninck, heer van Nijenhuis, Peckedam en Gellicum (1761–1825), j.u.d. Leiden 1784, advocaat en procureur te Amsterdam 1785–, voorzitter Provisionele Representanten van Amsterdam 1795, lid Nationale Vergadering 1796–1797, extraordinaris minister plenipotentiaris te Parijs 1798–1802, extraordinaris envoyé en minister plenipotentiaris te Londen 1802–1803, ordinaris ambassadeur te Parijs 1803–1805, raadpensionaris 1805–1806, lid Franse senaat 1810–1813, lid Eerste Kamer der Staten-Generaal 1815–† (Bronnen en literatuur: N. A. 92 (2006–2007) 310–314; Schutte, *Repertorium*, 39–40; NNBW IV, 1225–1229)

157 Vreede, *Geschiedenis der diplomatie van de Bataafsche Republiek* 11, eerste stuk, 270.

158 Mr. dr. Willem Fredrik baron (1819) Röell (1767–1835), j.u.d. Leiden 1791, in de regering van Amsterdam, laatst. pensionaris ald. 1794–1795, lid Gedeputeerd Bestuur van Holland 1802–1805, lid Commissie van Superintendentie over de Waterstaat der Bataafse Republiek 1805–1806, secretaris van Staat 1806–1808, kanselier van Koning Lodewijk Napoleon 1806–1807, minister van Buitenlandse Zaken 1808–1810, lid raad arr. Amsterdam 1812–, lid grondwetscommissie 1813–1814, lid Ridder-schap van Holland 1815–†, secr. van Staat en vervolgens minister van Binnenlandse Zaken 1814–1817, minister van Staat 1817–†, lid 1817–1834 en voorzitter 1818–1834 Eerste Kamer der Staten-Generaal. (Bronnen en literatuur: N. A. 91 (2004–2005) 385; NNBW IX, 871–874)

159 'Instructie voor den Agent van Buitenlandsche Betrekkingen van het Bataafsch Gemeenebest' (NA, BuZa (1795–1813) 2.01.08, inv.nr. 133).

160 Zie voor de integrale tekst van de instructie van 1 december 1801, Vreede, *Inleiding tot eene geschiedenis der Nederlandsche diplomatie*, eerste gedeelte, bijlagen, 1–7. In 1808 werd de instructie overigens nogmaals herzien, vermoedelijk met het oog op de nieuwe, monarchale staatsvorm (zie Vreede, idem, 7–9).

het Staatsbewind op alle dergelijke onderwerpen brengen, zonder echter uit het oog te verliezen, dat de Landbouw en Fabrieken niet minder de zorg van het Gouvernement verdienen; neen maar, dat het welbegrepen belang van het Land vordert, dat alle bronnen van onze welvaart worden bevorderd, terwijl hij mede in het oog zal houden, dat het met de ware beginselen van het Regt der Volken en ons belang allezins overeenkomstig is, dat de Neutrale Vlag in Oorlogstijden, op de zorgvuldigste wijze worde geëerbiedigd.¹⁶¹ In de instructie werd tevens, onder meer in de artikelen 3, 9, 11 en 13, de organisatie en inrichting van het departement geregeld. De in artikel 19 nauwkeurig omschreven formatie bestond uit veertien personen, inclusief twee ‘boden’. Vanuit het oogpunt van bureaucratisering is het relevant, dat voor ieder van hen een vast tractement werd vastgesteld terwijl krachtens artikel 21 de secretaris van Staat ervoor zorg diende te dragen, dat – ‘de Geëmployeerden bij het Departement van Buitenlandsche Zaken door het Land behoorlijk gesalarieerd wordende’ – ‘geene gelden door ingezetenen of andere personen, voor schrijffloonen of andere diensten, bij zijn Departement, worden betaald.’

Van der Goes heeft na het aantreden van Koning Lodewijk zijn ideeën over de inrichting en organisatie van het ministerie nader uiteengezet.¹⁶² Volgens hem diende, in afwijking van wat in andere landen gebruikelijk was, het departement niet te worden ingedeeld aan de hand van politieke en commerciële onderwerpen maar regionaal:

Les interets politiques du Roijaume de Hollande étant placés sous la sauvegarde du grand système fédératif, les personnes qui seront chargées de la correspondance devront s'appliquer particulièrement à une connaissance approfondie des interets commerciaux.

Of om de woorden van professor Vreede te citeren:

Hier te lande was bij het Departement uithoofde juist van het uitnemend gewigt van ouds aan den Koophandel als de zenuw van den Staat toegekend, de indeeling niet in gebruik, naar welke het bestier der internationale aangelegenheden, in *politische* en in *commerciële* zaken onderscheiden, aan verschillende personen [...] wordt vertrouwd. De Ambtenaren, door den Secretaris van Staat voorgelicht, moesten in beide takken

161 Vergelijk art. 3 van de bij SB van 3 maart 1814 vastgestelde instructie voor de secretaris van Staat voor de Buitenlandse Zaken (Van Hogendorp): ‘Hij zal zich steeds voorstellen, dat de Koophandel eene der voornaamste bronnen is van de Nationale Welvaart, waarvan de Buitenlandsche Bezittingen een aanmerkelijk deel uitmaken, en dienvolgens zal hij met allen vlijt naargaan welke overeenkomsten of verbintenissen met andere volken ter bevordering van den koophandel der Vereenigde Nederlanden zullen kunnen worden gemaakt, en de aandacht van ZKH op alle dergelijke onderwerpen brengen, zonder echter uit het oog te verliezen de belangen van den Landbouw en der Fabrieken en Trafijken.’

162 Rapport sur le Département des Affaires Etrangères présenté à S. M. le Roi de Hollande’ van 28 juni 1806 (NA, Collectie Van der Goes van Dirxland (1758–1824) 2.21.073, inv.nr. 60).

bedrevenheid verkrijgen en daar het diplomatisch en handelsbelang veelal zamensmolt, over beide gelijktijdig briefwisseling kunnen voeren.¹⁶³

Zo werd naast een centrale divisie voor de facilitaire zaken, zoals archieven, ‘cijfers’ (codering), vertaling en expeditie, een politiek-commerciële divisie ingesteld. Deze bestond uit twee regionale bureaus, waarvan het ene zich bezighield met zuidelijk Europa en het andere met noordelijk Europa en Amerika.¹⁶⁴ De ambtelijke leiding van het nieuwe ministerie berustte tot de staatsgreep van 12 juni 1798 bij P. F. D. Chandon, die de titel voerde van secretaris van het departement.¹⁶⁵ Hij werd opgevolgd door Johannes Bosscha, die zich vanaf 1806 secretaris-generaal mocht noemen.¹⁶⁶

b. Diplomaten

Op 8 november 1796 werd door de Nationale Vergadering een commissie ingesteld, die tot taak had het bijna honderd jaar oude diplomatieke reglement van 22 juli 1700 te herzien.¹⁶⁷ Die opdracht leverde vooralsnog geen resultaten op. De totstandkoming in 1798 van een ministerie voor de buitenlandse zaken had daarentegen al snel positieve gevolgen voor de ‘diplomatieke dienst’, zij het indirect. In artikel 6 van de instructie voor de secretaris van Staat voor de Buitenlandse Zaken uit 1801 was bijvoorbeeld bepaald, dat deze

... alle Ministers van den Staat, buiten 's Lands residerende, behoorlijk (zal) onder-
rigten, niet alleen door hun mede te deelen de Besluiten van het Staatsbewind, voor
zooverre hen dezelve concerneren, maar ook hen (zal) onderrigten van al hetgeen dat

163 Vreede, *Geschiedenis der diplomatie van de Bataafsche Republiek* II, eerste stuk, 272. N. B. Mijn cursivering.

164 Rosendaal, *De ooglijnen van de staat*, 36.

165 Pierre Frederic Daniel Chandon (1768–1847), lid Compagnieschap van Negotie onder de Firma van Chandon en Schouten te Rotterdam tot nov. 1795, besturend lid Gemeenebestgezinde Burger-Sociëteit te Rotterdam (1795), lid Provinciaal Comité van Holland april 1797 – febr. 1798, lid Commissies Binnenlandse Correspondentie, Politie en Uitgewekenen van het Intermediair Administratief Bestuur van Holland febr. – juni 1798, secr. Agentschap van Buitenlandsche Betrekkingen 9 maart-12 juni 1798, verbleef later te Parijs waar in 1800 zijn zoon werd geboren, secr. a.i. van het intermediair Administratief Bestuur van het Voormalig Gewest van Holland (1835). (Bronnen en literatuur: A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Chandon* (Leiden 2017); Rosendaal, *De ooglijnen van de staat*, 34–35; Repertorium van ambtsdragers en ambtenaren 1428–1861 (Huygens.ING/geraadpleegd 5 maart 2017); Waldeck, *Maarten van der Goes van Dirxland*, 117)

166 Mr. Johannes Bosscha (1767–1810), gouverneur van de kinderen van Mr. Balthasar Elias Abbema (zie noot 206) in 1790, raadsheer in het Hof van Friesland aug. 1795-juli 1796, secr. agentschap van Buitenlandse Betrekkingen en laatst. secr.-generaal ministerie van Buitenlandse Zaken 1798–†. (Bronnen en literatuur: Genealogie Bosscha, in: N. P. 6 (1915) 65–68; A. J. van Galen Last, *Aanvulling op de genealogie Bosscha in N. P.* (Leiden 2017); Rosendaal, *Bataven*, passim; Waldeck, *Maarten van der Goes van Dirxland*, 119–120)

167 Vreede, *Geschiedenis der diplomatie van de Bataafsche Republiek* I, 356.

hen in staat kan stellen om met des te meer vrugt de belangen van den Staat waar te nemen.¹⁶⁸

Voorts diende de secretaris van Staat volgens artikel 8 'zorgvuldig (te) letten, op de wijze, op welke de politique en commerciele Agenten der Republiek, buiten 's Lands residerende, hunne pligten vervullen'. Op basis daarvan moest hij het Staatsbewind suggesties doen inzake buitenlandse vertegenwoordigers, die een 'blijk van goedkeuring' verdienden maar het bewind ook op de hoogte stellen van 'alle zoodanige misslagen, als hij oordeelt, dat dezelve in hunne posten zouden hebben begaan'. Aldus werd voor het eerst 'beoordeling' als managementinstrument geïntroduceerd met daaraan gekoppeld een eventuele beloning of sanctie. Hoewel zeer te betwijfelen valt of die innovatie op dat moment veel effect heeft gesorteerd, ging het in beginsel om een belangrijke vernieuwing. Met de introductie van een echte diplomatieke loopbaan wilde het echter nog niet vlotten. De secretaris van Staat voor de Buitenlandse Zaken, Van der Goes, schreef daarover op 23 april 1802 aan ambassadeur Schimmelpenninck te Parijs:

De creatie van Legatie-Secretarissen, die ik in veel opzigten wensch, en waarvan ik meer dan eens gesproken heb, blijft met vele andere dingen aan den spijker hangen, en tot die in de wereld komt, zijn de personen die de Ministers als Secretarissen verzellen, geheel tot last, kosten, doch ook ter vrije keuze van de Ministers.¹⁶⁹

Zo bleef voorlopig nog alles bij het oude. Falck, die in de jaren 1799 en 1800 een 'Grand Tour' door Duitsland had gemaakt en daarna onder meer de mogelijkheid van een loopbaan in de diplomatie overwoog, benaderde met dat oogmerk in het voorjaar van 1801 Van der Goes, maar dat gesprek leverde – zoals te voorzien was – niets op. Maar bij een toevallige ontmoeting met de nieuwe gezant in Spanje, Meyners¹⁷⁰, die nog op zoek was naar een secretaris, werd het aanbod van Falck om deze functie op zich te nemen direct met beide handen aangenomen. Ondanks de van diverse zijden tegen zijn keuze opgeworpen bezwaren dacht Falck slechts 'aan het geluk eindelijk van de loopbaan der diplomatie in te treden'.¹⁷¹ Zijn officiële benoeming volgde op 18 januari 1802. Het ministerie was dus in het geheel niet betrokken bij de werving

168 Zie noot 163.

169 Vreede, *Geschiedenis der diplomatie van de Bataafsche Republiek* II, eerste stuk, 275.

170 Mr. Gerrit Cornelis Meyners (1765–1820), student te Utrecht (1782), lid Vertegenwoordigend Lichaam voor Rotterdam 1798–1801, extraordinaris envoyé en minister plenipotentiaris in Spanje 1802–1806, minister plenipotentiaris in Denemarken 1807–1809. N.B. Zijn grootvader, Mr. Gerard Meyners (1677–1723), staat als generatie III vermeld in de genealogie Meyners in N. P. (Bronnen en literatuur: Schutte, *Repertorium*, 255; Genealogie Meyners, in: N. P. 7 (1916) 250–254; NNBW II, 917(betreft zijn vader, Johan Gerard François Meyners (1720–1772); Waldeck, *Maarten van der Goes van Dirxland*, 285)

171 Colenbrander (ed.), *Gedenkschriften van Falck*, 28.

en selectie van deze – in feite particuliere – secretaris; de bemoeienis van het ministerie bleef beperkt tot het formele aanstellingsbesluit. De jaarlijkse toelage voor Falck van 900 gulden alsmede de kosten voor zijn levensonderhoud kwamen volledig ten laste van de gezant.¹⁷² De Mey van Streefkerk¹⁷³, secretaris van de ambassadeur te Parijs, schreef in december 1803, ‘dat de positie der Secretarissen bij Onze Legatiën, in vergelijking van die van andere Mogendheden, niet van de beste (is); immers voor de zoodanigen die verplicht zijn, daarin een middel van bestaan te vinden. Dezelve worden namelijk niet door het Gouvernement, maar door de Ambassadeurs en Ministers zelve aangesteld en gesalarieerd. Na verloop van eenigen tijd, kunnen zij, wel is waar, den titel van *Legations-Secretaris* van het Gouvernement verkrijgen, maar echter geene bezoldiging.’¹⁷⁴ Wel bepaalde het Staatsbewind bij besluit van 25 augustus 1803 no. 21, dat

... de personen, die aan de Hoven van *Berlijn, Constantinopel, Londen, Madrid, te Parijs, te Petersburg en Weenen*, bij de Ambassadeurs of Ministers van dezen Staat, gedurende den tijd van acht jaren, in qualiteit als Secretarissen hebben gefungeerd, en het genoegen dier Ambassadeurs of Ministers hebben weggedragen, aanspraak zullen kunnen maken op een Tractement van den Lande, bij wijze van gratificatie, voor den verderen tijd dat zij als Secretarissen blijven fungeren; met dien verstande nogtans dat hetzelfde Tractement van jaar tot jaar moet worden verzocht, en ook niet langer dan telkens voor één jaar zal worden geaccordeerd.

Dit besluit was ook van toepassing op hen die gedurende acht jaar werkzaam waren geweest op het departement of als secretaris op andere dan de bovengenoemde posten, ‘wanneer zij als Secretarissen bij voornoemde Missiën (namelijk Berlijn etc.) geplaatst worden.’¹⁷⁵ Deze maatregel zette vooralsnog weinig zoden aan de dijk. Hugo van Zuylen van Nyevelt, die in 1805 door de ambassadeur designatus te Parijs, Gerard Brantsen, als particulier secretaris was aangetrokken, merkte in zijn autobiografische aantekeningen inzake de secretarissen op:

De Ambassadeur of Minister verbond zich dengenen, dien hij daartoe geschikt achtte, echter met agreatie van het gouvernement hetwelk aan jonge lieden van goeden huize

172 Van der Horst, *Van republiek tot koninkrijk*, 63.

173 Jhr. (14 juni 1826) Jean Gijsberto baron (16 juni 1826) de Mey van Streefkerk (1782–1841), j.u.d. Leiden 1802, secr. van de ambassadeur te Parijs 1803–, kabinetssecr. van de raadpensionaris en vervolgens van Koning Lodewijk 1805–, secr. Syndicaat van Holland 1810–, secr. dept. van Binnenlandse Zaken 1813–, secr. Raad van State 1814–, eerste secr. Kabinet des Konings 1815–, staatsraad i.b.d. 1818–, secr. van Staat 1823–, minister van Staat 1835–†. (Bronnen en literatuur: N. A. 88 (1999) 285; Schutte, *Repertorium*, 41; NNBW VIII, 1150–1151)

174 Zie Vreede, *Inleiding tot eene geschiedenis der Nederlandsche diplomatie*, tweede gedeelte, tweede stuk, bijlage v, 15.

175 Ibidem, 16.

een tijdelijken militairen rang toestond, met bevoegdheid om het daartoe geschikt uniform te dragen.¹⁷⁶

Hijzelf kreeg bij besluit van de secretaris van Staat voor de Buitenlandse Zaken van 1 juli 1805 de tijdelijke rang van kapitein ‘zonder eenige kosten voor den lande’ met als oogmerk dat hij ten behoeve van zijn werkzaamheden te Parijs van het bijbehorende uniform gebruik zou kunnen maken. Twee jaar later werd hij echter benoemd tot ‘Secrétaire de la Légation du Roi près la Cour d’Espagne’, zoals minister Van der Goes hem namens Koning Lodewijk liet weten bij schrijven van 23 maart 1807.¹⁷⁷ Eerder dat jaar was namelijk ten langen leste een nieuw diplomatiek reglement tot stand gekomen.

In het ‘Reglement voor de Ambassadeurs, Ministers en andere Diplomatieke Agenten van Zijne Majesteit den Koning van Holland’ van 13 februari 1807 was een belangrijke plaats voor de legatiesecretaris ingeruimd.¹⁷⁸ Volgens de geestelijke vader van het nieuwe reglement, de inmiddels tot ‘provisieel Chef van Divisie’ benoemde Falck, vormde de formalisering van de functie van secretaris van legatie de ‘innovation la plus considérable du projet’. Hij zette in een rapport voor Koning Lodewijk de evidente nadelen uiteen, die aan het bestaande systeem kleefden, zowel voor de – van de gezant afhankelijke – secretarissen, als voor de staat. Omdat de particulier secretaris bij afwezigheid of na het vertrek van zijn chef als chargé d’affaires placht te fungeren was de staat ‘forcée d’accorder sa confiance à des individus qui sont à peine connus au Département des Affaires Etrangères et qui ne présentent aucune garantie de leurs talens ni de leur bonne conduite’. Falck concludeerde dan ook: ‘Il faudroit que la Diplomatie offrit, ainsi que les autres parties de l’Administration une carrière à part, où celui qui auroit montré de l’aptitude et du zèle, seroit sûr de trouver toujours de l’emploi et même de l’avancement.’¹⁷⁹ Zijn voorstel om bij de belangrijkste diplomatieke posten van overheidswege betaalde secretarissen aan te stellen, die na enkele jaren dienst te hebben gedaan in het ene land, overgeplaatst zouden kunnen worden naar elders ‘afin d’augmenter et de varier leurs connaissances’, was door Koning Lodewijk overgenomen. Uit het bij het definitieve reglement gevoegde ‘tableau’ blijkt dat voor ieder van de zeventien daarin opgenomen diplomatieke posten voorzien werd in de aanstelling van een secretaris van legatie. Vooralnog werden echter, naast Bourdeaux¹⁸⁰, Smits¹⁸¹ en de eerder genoemde Hugo van Zuylen van Nyevelt, die reeds

176 NA, Collectie van Zuylen van Nyevelt, suppl. 2, 2.21.179.01, inv.nr. 1A.

177 Decreet van 20 maart 1807 no. 1.

178 In de collectie Van Zuylen van Nyevelt is een exemplaar aanwezig.

179 ‘Rapport présenté au Roi le 26 Janvier 1807 No. 39 bis’ (NA, BuZa (1795–1813) 2.01.08, inv.nr. 86).

180 Pierre Etienne (de) Bourdeaux (55). Bij decreet van 13 dec. 1807 no. 1 werd hij benoemd tot – van overheidswege bezoldigd – raad der legatie te St.-Petersburg.

181 Mr. Jan Matthijs Smits (1775–1819), secr. van de minister plenipotentiaris te Parijs sinds 1798, zaak-

een aantal jaren als diplomaat werkzaam waren, slechts vier secretarissen van legatie ‘nieuwe stijl’ benoemd.¹⁸² Het ging daarbij om de broer van laatstgenoemde, de in 1807 op het gezantschap te Kassel aangestelde Cornelis van Zuylen van Nyevelt¹⁸³, de in datzelfde jaar te St.-Petersburg benoemde Willem Mollerus¹⁸⁴, de bij decreet van 12 maart 1807 no. 6 aan het gezantschap te Kopenhagen verbonden Philip Jacob de Beyer¹⁸⁵ en G. J. van Hogendorp, die in 1808 Cornelis van Zuylen van Nyevelt te Kassel opvolgde.¹⁸⁶ Ingevolge artikel 11 van het reglement ontvingen deze secretarissen een bezoldiging ter hoogte van de in het tableau vermelde bedragen terwijl zij krachtens artikel 7 bij vervanging van de chef de poste recht hadden op een gedeelte van diens tractement. De beloning van de secretarissen was bewust aan de lage kant gehouden maar daar stond tegenover dat de gezant nog steeds in hun levensonderhoud moest voorzien. Deze diende zijn secretaris ingevolge artikel 9 ‘de tafel en huisvesting te verschaffen, of hen anders voor deze objecten een convenabel dedommagement te geven’ in overeenstemming met hetgeen ‘en France et ailleurs’ gebruikelijk was. De nieuwe secretarissen van legatie kregen een eigen instructie mee. Uit de instructie voor Van Zuylen van Nyevelt bleek, dat hij niet alleen geacht werd te fungeren als medewerker van de gezant maar ook eigen taken kreeg toegemeten. Zo bepaalde artikel 4 van zijn instructie, dat:

outr le travail ordinaire qui lui sera prescrit par son Chef, M. Zuylen van Nijeveltdt devra s’appliquer à augmenter des connaissances politiques, et étudier non seulement la langue, les mœurs et l’histoire du pays ou il est envoyé, mais aussi son état actuel, la nature de ses ressources, et le progrès ou la decadence des differantes branches de son industrie.¹⁸⁷

-
- gelastigde ald. febr.- aug. 1805, titel gezantschapssecr. (besluit 6 jan. 1806 no. 16), wederom zaakgelastigde okt. 1806-sept. 1807, eerste secr. van de legatie bij de Keizer van Frankrijk (decreet 30 sept. 1807 no. 8 en 9), laatst. zaakgelastigde te Parijs juni-juli 1810. (Bron: Schutte, *Repertorium*, 42-43)
- 182 Zie, ook voor het navolgende, Waldeck, *Maarten van der Goes van Dirxland*, 284-285 en het rapport van Van der Goes voor Koning Lodewijk Napoleon over te benoemen diplomaten (NA, Collectie Falck 2.21.006.48, inv.nr. 55).
- 183 Cornelis baron (1822) van Zuylen van Nyevelt (1777-1833), commissaris van kleine zaken en vredemaker te Rotterdam 1803, auditeur des Konings, legatiesecr. te Kassel 1807-, te Napels 1808-1809 en Sint Petersburg 1809-1810, secr. dept. van Buitenlandse Zaken 1813-1815, secr. kanselarij en thesaurier van de Orde van de Nederlandse Leeuw. (Bronnen en literatuur: N. A. 98 (2013-2014) 327; Schutte, *Repertorium*, 156-157)
- 184 Willem baron Mollerus (295).
- 185 Philip Jacob de Beyer (1776-1835), marineoff., secr. van legatie bij de gezant in Denemarken (decreet 12 maart 1807 no. 6), als zodanig in functie tot 1809, later controleur der in- en uitgaande rechten en accijnzen te Nijmegen. N. B. Oude Gelderse adel, later burgerij. Zijn kleinzoon werd in 1906 in de Ned. adel verheven met het predikaat Jonkheer. (Bronnen en literatuur: N. A. 79 (1988) 534; Schutte, *Repertorium*, 256)
- 186 Gijsbert Jacob graaf van Hogendorp (195).
- 187 Art. 4 van de ‘Instruction pour M. Zuylen van Nijeveltdt, Secrétaire de la Légation du Roi près la Cour d’Espagne’ (NA, Collectie van Zuylen van Nyevelt, suppl. 2, 2.21.179.01, inv.nr. 1A).

Interessant zijn voorts – zeker in het licht van de kritische geluiden gedurende de gehele onderzoeksperiode over de vermeende diplomatieke desinteresse voor de belangen van de handel – de artikelen 5 en 6. Zo was in artikel 5 vastgelegd dat Van Zuylen ‘s’informera spécialement de tout ce qui est relatif au Commerce de la Hollande avec le Royaume d’Espagne, ainsi que des Reglemens déjà faits à ce sujet, ou qui pourront se faire par la suite, et des resultats qu’on peut en attendre.’ Bovendien moest hij overeenkomstig artikel 6 de minister jaarlijks tweemaal een rapport sturen ‘relative aux objets, spécifiés dans les deux articles précédens, ou à toute autre matière, qu’il jugera digne de l’attention de ce Ministre’.

Een opvallende nieuwe verschijning was ten slotte de ‘Auditeur des Konings’. Volgens artikel 14 van het diplomatieke reglement uit 1807 zouden twee à drie van dergelijke functionarissen benoemd moeten worden bij de legaties te Parijs, Londen, Constantinopel, St.-Petersburg en Madrid, een à twee te Wenen en twee te Berlijn. De auditeur zou in tegenstelling tot de secretaris van legatie geen ‘vaste appointementen’ of vergoeding van reiskosten ontvangen maar slechts een jaarlijkse gratificatie, die blijkens het bij het reglement gevoegde ‘tableau’ was vastgesteld op 525 gulden per jaar. Hij diende evenals de secretaris door het hoofd van de missie ‘gehuisvest en gevoed (te worden)’ en moesten krachtens artikel 17 ‘de Secretarissen der Legatie in de werkzaamheden van van het Bureau [...] behulpzaam zijn’. Vermoedelijk zijn er slechts drie auditeurs benoemd, namelijk Theodorus van Herzelee¹⁸⁸ en Pieter Gerard Siberg¹⁸⁹ te Parijs en te Wenen Carel Sirardus Willem van Hogendorp¹⁹⁰, zoon van de gezant aldaar. Dat er in de andere, in het reglement genoemde, plaatsen geen auditeurs zijn aangesteld, kan wellicht mede verklaard worden uit de internationale politieke situatie. Zo waren na 1803 de betrekkingen met Groot-Brittannië weer verbroken. Maar bovendien kon het ministerie van Buitenlandse Zaken duidelijk minder enthousiasme opbrengen voor het instituut ‘auditeurs’ dan Koning Lodewijk van wie het idee oorspronkelijk afkomstig was. Blijkens het nader rapport had de koning weliswaar

188 Mr. Theodorus baron van Herzelee (187).

189 Jhr. (1821) Mr. Pieter Gerard Siberg (1785–1851), j.u.d. Utrecht 1806, bij decreet van 12 maart 1807 nr. 7 benoemd tot ‘s Konings auditeur bij de legatie in Frankrijk, raad-auditeur Keizerlijk Hof in Holland 1811–1813, ambt. toegevoegd aan de Raad van Financiën in Nederlands-Indië, raadsheer in de Hoge Raad van Justitie ald., koopman te Batavia en vervolgens in Den Haag onder de firma’s P. G. Siberg en Gildehuis en sinds 1819 Colville, Jutting & Co., lid Ridderschap van Holland 1822–(1850). (Bronnen en literatuur: Schutte, *Repertorium* 45–46; N. A. 93 (2008) 45)

190 Carel Sirardus Willem graaf (1830) van Hogendorp (1788–1856), cadet-volontair-ter-zee 1806, luit. tweede regiment kurassiers 1806, ordonnans-off. van Koning Lodewijk, auditeur bij de legatie te Wenen met behoud van zijn rang van luit. (decreet 19 jan. 1808 no. 31), kapitein-adjoint van generaal Dumonceau 1809, off. cav. in Franse dienst 1811–1816, laatst. luit.-kolonel, lid Alg. Rekenkamer van Nederlands-Indië 1818, resident van Buitenzorg 1818– en Batavia 1823–1827, commissionair in effecten te Utrecht 1831–, lid 1837–1852 en enige malen wnd. vice-president van de Raad van Indië, wnd. gouverneur-generaal 1840–1841. (Bronnen en literatuur: Schutte, *Repertorium*, 145–148; N. A. 85 (1995) 320–324)

met het nieuwe diplomatieke reglement ingestemd maar wilde hij daarin nog laten opnemen dat aan iedere legatie *‘adjoints’* of *‘Cavaliers d’Ambassade’* zouden worden toegevoegd.¹⁹¹ Op die manier zou een soort kweekschool voor de diplomatieke carrière ontstaan *‘où ceux qui ont une aptitude naturelle pour cette partie du service pourrout là développer et acquérir quelque expérience des affaires.’* Volgens Falck was dat idee *‘extrêmement utile’* maar zou de keuze van toekomstige legatiesecretarissen niet beperkt moeten worden tot uit deze groep afkomstige personen. Er zouden veel meer plaatsen gereserveerd moeten worden voor *‘élèves des Académies Hollandaises, qui se seront appliqués particulièrement à la politique et au droit public, et qui joindront à des connaissances solides un avantage plus précieux encore: l’habitude du travail.’*¹⁹² Van der Horst ziet in deze opstelling van Falck een ‘beleefde afwijzing’ omdat het bij de *‘Cavaliers d’Ambassade’* vooral zou gaan om *‘jeunes-gens de fortune qui ne désirent le plus souvent que de vivre dans les pays étrangers sur un pied agréable.’*¹⁹³ Ik ben evenwel geneigd te denken dat Falck weliswaar grote waarde hechtte aan goed opgeleide secretarissen van legatie maar evenzeer het nut ervan inzag, dat toekomstige diplomaten praktijkervaring opdeden. Hij stelde voor om twee *Cavaliers d’Ambassade* aan te stellen bij de diplomatieke posten te Parijs, Londen en Wenen en één te Berlijn. Hoewel dit aantal, zoals hiervoor reeds vermeld, in de definitieve tekst van het reglement aanzienlijk was uitgebreid, zijn er uiteindelijk dus maar drie benoemd. Bovendien was het ongetwijfeld geen toeval, dat twee van hen in het bezit waren van een academische titel. Het is overigens niet helemaal duidelijk waarom in de definitieve versie opeens sprake was van *‘Auditeur des Konings’*, terwijl zij in het laatste voorstel van Falck nog als *Cavaliers d’Ambassade* werden aangeduid.¹⁹⁴ De verklaring moet wellicht gezocht worden in de bepaling in (ontwerp)artikel 15 dat zij hetzelfde uniform zouden dragen als *‘les Auditeurs du Roi’* bij de *Conseil d’Etat*.¹⁹⁵ Over laatstgenoemden staat in artikel 13 van het decreet van 1 juli 1806 inzake de ‘werkzaamheden van den Staatsraad en deszelfs Auditeurs’ onder meer te lezen: ‘Er zullen bij Onze Staatsraad Auditeurs zijn [...] Zij zullen verkozen worden uit die jonge lieden, welke zich tot de Regering verlangen op te leiden, hunne studiën volbragt, en in dezelve

191 ‘Rapport présenté au Roi le 7 Février 1807 No. 74. Nader rapport omtrent de buitenlandsche missien’ (NA, BuZa (1795–1813) 2.01.08, inv.nr. 86). Zie ook Van der Horst, *Van republiek tot koninkrijk*, 120.

192 In de Republiek was een academische opleiding voor mannelijke telgen uit de bestuurlijke (regenten-) elite alleszins gebruikelijk. Daarnaast bestaat de indruk, dat h.t.l. zoons uit adellijke geslachten in grotere aantallen een universiteit bezochten dan elders het geval was.

193 Falck signaleerde hier een problematiek, die telkens opnieuw zou terugkomen met betrekking tot honoraire attachés. Zie hiervoor hoofdstuk I, para. 12.

194 Overigens waren aan het buitengewone gezantschap onder leiding van Brantsen, dat in 1804 naar Parijs werd gezonden om Napoleon met zijn ‘promotie’ tot keizer geluk te wensen, twee *cavaliers d’ambassade* toegevoegd (zie Koene, *Schijngestalten*, 316).

195 Art. 15 van het definitieve reglement luidde: ‘De Auditeurs des Konings bij de onderscheidene Legatiën, zullen dezelfde Uniform dragen als de Auditeurs des Konings, doch in goud en zilver.’

uitgemunt hebben, en in artikel 14: ‘Naardien de instelling der Auditeurs eeniglijk bedoelt, aan de jeugd de loopbaan der Regering te openen, en de middelen te faciliteren, welke daartoe den weg kunnen banen, zullen zij geenerhande Traktementen ontvangen.’¹⁹⁶ De benaming ‘Auditeur des Konings’ verdween met het vertrek van Van Herzele en zijn twee collegae uit beeld. Na 1813 zou de benaming *attaché* voor aankomende diplomaten ingang vinden. Deze titel bestond al wel maar werd voor andere functionarissen gebruikt. Zo waren in 1806 twee *attachés* aan het departement verbonden, te weten P. F. Tinne¹⁹⁷, die ‘a servi l’Etat depuis plus de cinquante ans; en récompense de ses longs services, il conserve son emploi d’expéditeur des dépêches au départ’¹⁹⁸, en H. J. de Veer¹⁹⁹. Laatstgenoemde had in 1805 verschillende reizen gemaakt om de vijandelijke troepenbewegingen in het noorden van Duitsland te monitoren. Door raadpensionaris Schimmelpenninck was hij als beloning voor zijn ‘zèle et fidélité’ toegevoegd aan het ministerie van Buitenlandse Zaken in de capaciteit van ‘Commis-extraordinaire avec le rang et titre de Commissaire des guerres.’²⁰⁰

In het voorgaande heb ik om voor de hand liggende redenen wat langer stilgestaan bij de fundamentele veranderingen waaraan de functie van ‘legatiesecretaris’ onderhevig was alsmede aan de creatie van de positie van ‘attaché’. Dat houdt echter niet in dat het diplomatiek reglement van 1807 geen andere relevante bepalingen bevatte. Alleen al het feit dat in het bijgevoegde ‘*tableau*’ een lijst van alle diplomatieke posten was opgenomen met vaste bedragen per post voor uitrustings- en reiskosten en voor traktementen betekende een belangrijke vooruitgang op de weg van bureaucratisering en professionalisering. Dat geldt ook voor de bepaling in artikel 18 dat het ‘aan geenerlei Diplomatiek Agent geoorloofd (zal) zijn, onder welk voorwendzel ook, geschenken of gratificatiën, hoegenaamd te accepteren, zonder daartoe de bewilliging van den

196 Verzameling van wetten van Zijne Majesteit den Koning van Holland, mitsgaders publicatiën, decreten, besluiten en notificatiën van hoogstdeszelfs ministers, gebragt onder behoorlijke boeken, titelen, afbeeldingen, en beginnende met den komst van Zijne Majesteit tot den troon/door een voornaam regtsgeleerde. (KB, geraadpleegd via Google Books)

197 Philip(pus) Frederick Tinne (ca. 1731–1807), deurwaarder van de griffie van H. H. M. 18 sept. 1770, ‘Directeur van de Buitenlandsche Correspondentie van het Koninkrijk Holland’ (1807). N. B. Volgens Falck waren Tinne en de secretaris Croiset de ‘laatste overblijfselen der Griffie van Hun Hoogmogende [...] een paar brave menschen, zoo het mij voorkwam, maar wat treuzelachtig voor de behoeften van den nieuwen tijd’. (Bronnen en literatuur: A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Tinne* (Leiden 2017); Schutte, *Repertorium*, 44–45; NNBW, 1501–1502; Colenbrander (ed.), *Gedenkschriften van Falck*, 29)

198 ‘Rapport sur le Département des Affaires étrangères présenté à S. M. le Roi de Hollande’ van 28 juni 1806 (zie noot 176). De tekst van dit rapport is ook te vinden in bijlage xxxvii van Vreede, *Geschiedenis der diplomatie van de Bataafsche Republiek* II, eerste stuk.

199 Verm. identiek aan de H. J. de Veer, secr. van de minister plenipotentiaris te Wurtemberg (1798), vervolgens secr. van de gezant te Parijs (besluit 13 april 1798 no. 11). (Bron: Schutte, *Repertorium*, 39 en 162)

200 Zie noot 191.

Koning te hebben geobtineerd'. Het is overigens opmerkelijk, dat in het nieuwe diplomatieke reglement geen bepalingen voorkomen inzake het ambtscostuum – afgezien van het in artikel 15 voor de 'Auditeur des Konings' voorgeschreven 'Uniform' – terwijl die wel zijn opgenomen in artikel 34 van het nieuwe consulaire reglement.²⁰¹ Volgens Waldeck is begin 1807 echter ook een 'historisch belangrijk operationeel [...] besluit tot vaststelling van de ambtskostuums' door Koning Lodewijk vastgesteld.²⁰² Hoewel de introductie van een gemeenschappelijk ambtscostuum ongetwijfeld heeft bijgedragen aan het besef tot een bepaalde club te behoren, in casu de diplomatieke dienst van het toenmalige Nederland, is een zekere relativering met betrekking tot de kwalificatie 'historisch' op zijn plaats. De gelijktijdige invoering van een consulaire ambtscostuum kon namelijk niet verhullen, dat er op dat moment zelfs bij benadering nog niet zoiets als een consulaire dienst bestond.

Om ten slotte het personeel van de 'diplomatieke dienst' in de Bataafs-Franse tijd enigszins uit de anonimiteit te halen, wordt hierna aan een aantal gezanten enige aandacht besteed. Reeds korte tijd na de Bataafse omwenteling verdwenen de meeste vertegenwoordigers van het 'ancien régime'. De meeste van hen werden gerappelleerd terwijl een enkeling zelf ontslag had genomen. Bovendien was een aantal diplomatieke posten ten gevolge van de gewijzigde internationale verhoudingen gesloten of voorlopig onbezet gebleven.²⁰³ Alleen een diplomaat als de in 1785 tot ambassadeur bij de Verheven Porte te Constantinopel benoemde Frederik Gijsbert van Dedem²⁰⁴ bleef in functie. Een rapport voor Koning Lodewijk Napoleon met een overzicht van de vooraanstaande personen in Nederland noemde hem: 'Aristocrate, ennemi du prince; des talens fort médiocre. Bon homme: son penchant a pourtant été pour le patriotisme modéré'.²⁰⁵ Zijn aanblijven na 1795 was derhalve geen verrassing. Al in april 1795 waren ook enkele nieuwe gezanten benoemd. Men koos hiervoor personen,

201 Zie para. 3c.

202 Waldeck, *Maarten van der Goes van Dirxland*, 284.

203 Voor een overzicht van de uitgezonden diplomaten in 1798, zie de 'Memorie van P. F. Tinne houdende, ingevolge besluit van 16 dezer, twee accurate lijsten van alle de Ministers of andere zoo politique als commercieele agenten der Bataafsche Republiek buiten 's lands residerende', exh. 23 febr. 1798. Daaraan is toegevoegd een 'Notitie der Ministers in 1795 gerappelleerd' (NA, Collectie Van der Goes van Dirxland (1758–1824) 2.21.073, inv.nr. 44).

204 Jhr. (1814) Frederik Gijsbert van Dedem, heer van de Gelder, Peckendam, Krytenberg en Hachmeule (1743–1820), in de ridderschap van Overijssel 1767, gecommitteerde ter Admiraliteit te Amsterdam 1769, gedeputeerde ter Staten-Generaal 1771–1785, ambassadeur te Constantinopel 1785–1808, senator van het Keizerrijk 1810, in de Ridderschap van Overijssel 1814–†. (Bronnen en literatuur: N. A. 81 (1990–1991) 379; Schutte, *Repertorium*, 313–314; NNBW VIII, 364; Boom, *Onze man in Constantinopel, Frederik Gijsbert baron van Dedem (1743–1820)*) N. B. Zie ook Waldeck, *Maaten van der Goes van Dirxland*, 285.

205 Colenbrander (ed.), *Gedenkstukken 1795–1840*, v 1806–1810, eerste stuk 371.

die eerder de Republiek waren ontvlucht, zoals Abbema²⁰⁶ en De Witt²⁰⁷, die werden afgevaardigd naar Hamburg en Zwitserland, waar zij overigens reeds verbleven.²⁰⁸ Daarnaast werd Anthony Boldewijn Gijsbert van Dedem²⁰⁹, zoon van de ambassadeur te Constantinopel, op de jeugdige leeftijd van 21 jaar aangesteld als minister plenipotentiaris in Zweden.²¹⁰ Bij latere benoemingen ging het dikwijls om personen, die na 1795 op de voorgrond waren getreden. Enkele voorbeelden zijn De Vos van Steenwijk²¹¹, ambassadeur te Parijs van 1802 tot 1803: ‘a les mêmes bons principes (als zijn broer, Mr. Joan Arend de Vos van Steenwijk tot Nijerwal (1746–1813)), mais on le juge inférieur en talens administratifs.’²¹² Een andere was Johannes Goldberg²¹³,

-
- 206 Mr. Balthasar Elias Abbema (1739–1805), promotie te Utrecht 1758, tekenaar van het zegel en waardijn van de munt ald. 1761–, bankier en regent te Amsterdam 1771–, verbleef te Parijs sinds 1787 en woonde in 1793 te Altona bij Hamburg, minister plenipotentiaris ald. 1795–, firmant Abbema & Zoon te Amsterdam 1800–1802. (Bronnen en literatuur: Schutte, *Repertorium*, 199–200; NNBW IV, 2–4)
- 207 Mr. Jan de Witt (1755–1809), student te Utrecht 1776, regent te Amsterdam van 1779 tot zijn removing in 1787, verbleef sindsdien in Frankrijk, lid der municipaliteit te Amsterdam in 1795, minister plenipotentiaris in Zwitserland en minister in Graubünden 1795–1796, vestigde zich vervolgens weer in Frankrijk. (Bron: Schutte, *Repertorium*, 467)
- 208 Vreede, *Geschiedenis der diplomatie van de Bataafsche Republiek* I, 132; Rosendaal, *De ooglijnen van de staat*, 30.
- 209 Jhr. (1814) Anthony Boldewijn Gijsbert (Frans) Burggraaf (1816) van Dedem (1774–1825), luit. in Staatse dienst (1791), gedeputeerde ter Staten-Generaal voor Overijssel 1795–1796, minister plenipotentiaris in Zweden 1795–1797 en bij de hertog van Wurtemberg 1801–1803, in de tussentijd o.m. extraordinaris envoyé en minister plenipotentiaris bij de groothertog van Toscane in 1802, in gelijke hoedanigheid bij de koning van Pruisen met de tijd. rang van generaal-majoor 1803–1806, kamerheer van Koning Lodewijk 1806, extraordinaris envoyé en minister plenipotentiaris bij de koning van Westfalen 1807– en bij de koning van Napels 1808–1810, brigade-generaal in Franse dienst 1810–, genaturaliseerd tot Fransman, laatst. luit.-generaal. (Bronnen en literatuur: N. A. 81 (1990–1991) 382; Schutte, *Repertorium*, 162–164; NNBW VIII, 363–364; Waldeck, *Maarten van der Goes van Dirxland*, 285)
- 210 Vreede, *Geschiedenis der diplomatie van de Bataafsche Republiek* I, 132; Rosendaal, *De ooglijnen van de staat*, 30.
- 211 Carel baron de Vos van Steenwijk (1759–1830), student te Leiden 1776–1779, in de ridderschap van Drenthe 1783, lid gezantschap naar de vs 1783–1784, rentmeester Domeinen in Drenthe 1785–1787, lid Landdag van Drenthe 1786–1787, lid Comité Revolutionair over Drenthe 1795–1798, lid en voorzitter Provisionele Representanten van Drenthe 1795–1796, president van Coevorden en Landschap Drenthe 1795–1798, lid 1796–1797 en voorzitter 1797 Eerste Nationale Vergadering, lid Tweede Nationale Vergadering 1797–1798, ambassadeur te Parijs 1802–1803, lid Departementaal Bestuur van Overijssel 1802, lid Wetgevend Lichaam Departement Overijssel 1804–1805, wnd. raadspensionaris 1806, lid Wetgevende Lichaam van Frankrijk (voor het dept. Monden van de IJssel) 1811–, lid Ridderschap en Prov. en Gedep. Staten van Overijssel 1814–1816, lid Ridderschap van Drenthe 1816–†, lid Eerste Kamer der Staten-Generaal 1816–†. (Bronnen en literatuur: N. A. 97 (2012) 44–45; Schutte, *Repertorium*, 41–44)
- 212 Colenbrander (ed.), *Gedenkstukken 1795–1840*, V 1806–1810, eerste stuk 370.
- 213 Jhr. (1818) Johannes Goldberg (1763–1828), makelaar te Amsterdam, assuradeur ald. onder de firma Goldberg & Co., lid Provisionele Representanten van Amsterdam 1795, lid intermediaire administratieve bestuur van Holland 1796–1797, agent van Nationale Oeconomie 1799–1801, staatsraad en voorzitter afdeling Financiën 1805, 1806–1807, speciale missies naar Berlijn en Parijs in 1807,

extraordinaris envoyé en chargé d'affaires te Berlijn in de periode 1808–1809: 'Ancien patriote modéré, ami des Français. Ex-ministre d'économie ; il a suivi la révolution avec distinction; [...] Il a beaucoup de moyens ; il est attaché sincèrement à l'ordre des choses actuel, tres tolérant, extrêmement réservé.'²¹⁴ Zoals uit het geval Goldberg blijkt was er in deze periode zeker sprake van politiek geïnspireerde benoemingen, die niet zelden slechts van korte duur waren. Zo diende de luitenant-generaal Pijman²¹⁵ – 'brave homme, franc et loyal'²¹⁶ – gedurende zo'n korte periode in 1806 als minister plenipotentiaris bij de Prins-Regent van Portugal, dat deze diplomatieke plaatsing zelfs Schutte is ontgaan.²¹⁷ Ten slotte kan nog de naam van Valckenaer²¹⁸ worden genoemd, die van 1796 tot 1798 de Bataafse Republiek in Spanje vertegenwoordigde.²¹⁹ Al met al een – ook vanuit sociaal-maatschappelijk oogpunt – zeer gevarieerd gezelschap, zeker als men daarbij nog enkele gezanten betreft, die na 1813 hun diplomatieke loopbaan zouden voortzetten, zoals Reinhold²²⁰ en Van Spaen²²¹. De eerste secretarissen 'nieuwe stijl' en de auditeurs des konings waren daarentegen zonder uitzondering afkomstig uit de burgerlijke elite van de Republiek. Van deze acht functionarissen werden er na 1813 zeven in de adelstand verheven.

extraordinaris envoyé en chargé d'affaires bij het Hof van Pruisen 1807–1809, staatsraad i.b.d. 1809, staatsraad in gewone dienst 1810, president rechtbank van koophandel in Den Haag 1812, buitengewoon lid 1814– en gewoon lid 1818–1826 Raad van State, directeur-generaal Koophandel en Koloniën 1814–1818, lid Ridderschap van Holland 1819–†. (Bronnen en literatuur: N. A. 83 (1993) 312; Schutte, *Repertorium*, 221–222; NNBW VIII, 621–622)

214 Colenbrander (ed.), *Gedenkstukken 1795–1840*, V 1806–1810, eerste stuk 368.

215 Gerrit Jan Pijman (1750–1839), off. Staatse leger, patriot, kolonel in dienst van Overijssel en commandant van Zwolle in 1787, na de Pruisische inval uitgeweken naar het buitenland, keerde in 1794 terug, lid Comité Revolutionair te Amsterdam jan.- en wederom commandant van Zwolle febr.-maart 1795, lid namens Groningen van het Comité tot de Algemene Zaken van het Bondgenootschap te lande 1795–1798, agent voor Oorlog 1798–1800, lid Uitvoerend Bewind en vervolgens Staatsbewind der Bataafsche Republiek 1801–1806, secr. van Staat voor Oorlog 1803–11 juli 1806, luit.-generaal 21 maart 1806, minister plenipotentiaris in Portugal 1806–1807, directeur-generaal der Posterijen 27 febr. – 25 nov. 1807 (afgetreden om gezondheidsredenen). (Bronnen en literatuur: Parlement & Politiek (geraadpleegd op internet 19 juli 2017), NNBW VII, 1028–1030)

216 Colenbrander (ed.), *Gedenkstukken 1795–1840*, V 1806–1810, eerste stuk 366.

217 NA, BuZa (1795–1813) 2.01.08, inv.nr. 86.

218 Prof. Mr. Johan Valckenaer (1759–1821), promotie rechten te Leiden 1781, advocaat ald., hoogleraar te Franeker 1782–1787, week in dat laatste jaar uit en verbleef vervolgens te Antwerpen, Brussel, St.-Omer en Parijs, hoogleraar te Leiden 1795–1796, lid Nationale Vergadering 1795–1796, extraordinaris envoyé en minister plenipotentiaris bij het Hof van Spanje 1796–1798, extraordinaris ambassadeur ald. 1799–1801, hoofdingeland van Rijnland 1802–†, Pruisisch gevolmachtigde te Parijs in 1810. (Schutte, *Repertorium*, 236–237; Elias en Schölvinck, *Volksrepresentanten en wetgevers*, 399; NNBW I, 1509–1514)

219 Rosendaal, *De ooglijnen van de staat*, 31.

220 Johann Gotthard Reinhold (355).

221 Gerrit Carel baron van Spaen (420).

c. Consuls

Ook voor het consulaire netwerk had de totstandkoming van een centrale instantie, die speciaal verantwoordelijk was voor de buitenlandse betrekkingen, positieve gevolgen. De informatievoorziening werd – in ieder geval op papier – aanmerkelijk verbeterd. Zo diende de secretaris van Staat voor de Buitenlandse Zaken krachtens zijn instructie uit december 1801 de consulaire vertegenwoordigers te voorzien van alle relevante informatie. Ook moest hij ingevolge artikel 7 van zijn instructie ‘bij alle gelegenheden de politique of commercieele Agenten der Republiek onder ’t oog brengen, op de belangen van onzen Koophandel met de meeste zorg te letten.’²²² Ten slotte moest hij de dienstverrichtingen van de consuls goed in het oog houden en het Staatsbewind zowel over de positieve zaken op dat gebied als over de ‘misslagen’ informeren.²²³ Hoewel dit zeker een bijdrage zal hebben geleverd aan de professionalisering van de consulaire werkzaamheden, vond de echte verandering pas plaats na de vestiging van het Koninkrijk Holland in 1806.²²⁴ In 1807 kwam naast een diplomatiek reglement op 15 oktober ook een integrale consulaire regeling tot stand, het ‘Reglement voor onze Consuls in de Havens en koopsteden buiten s’lands.’²²⁵ Het begeleidend – door Falck opgestelde – rapport voor Koning Lodewijk van 13 oktober ving aan met de vaststelling, dat ‘le Système Consulaire de la Hollande n’a jamais eu une forme régulière et déterminée.’²²⁶ In het verleden waren door de Staten-Generaal en de daaropvolgende regeringen de problemen en onduidelijkheden, waarmee men werd geconfronteerd, aangepakt met ad-hoc lap- en stopmiddelen. Bovendien bestonden er per land en regio verschillende regelingen, die onvolledig en inmiddels deels gedateerd waren. Falck had nu alle vroegere besluiten en regelingen – voor zover nog relevant – in één ontwerpreglement samengevoegd. Tevens had hij in dat ontwerp recente maatregelen van de koning, alsmede ‘un petit nombre d’autres régulations, déjà adoptées par plusieurs Puissances commerciales’ verwerkt. Zijn streven was geweest om eens en voor al duidelijkheid te verschaffen omtrent de plichten en bevoegdheden van de Nederlandse consulaire vertegenwoordigers. Hoewel dat ‘eens en voor al’ blijk gaf van een wat overtrokken optimisme, mocht het resultaat er zijn. Artikel 1 van het door de koning goedgekeurde reglement, dat niet minder dan 35 artikelen telde, bepaalde dat de ‘Commercieele Agenten in de Havens en Koopsteden buiten s’lands over al de Tytel van Consuls (zullen) aannemen.’ In vele andere artikelen werden de taken, plichten en bevoegdheden van de consuls helder omschreven, zo ook inzake de informatieverschaffing door de consuls. Zo dienden zij ingevolge artikel 27 ieder jaar voor het eind van de maand februari aan de minister te doen toekomen ‘een

222 Zie noot 159.

223 Art. 8 van de instructie van 1 december 1801.

224 Zie: Schutte, *Repertorium*, 225 en Van der Horst, *Van republiek tot koninkrijk*, 119.

225 NA, BuZa (1795–1813) 2.01.08, inv.nr. 155.

226 NA, BuZa (1795–1813) 2.01.08, inv.nr. 87.

algemeen en beknopt verslag van den staat des koophandels in de plaatsen van hun ressort met opgave der middelen die huns inziens zoude kunnen worden aangewend om de handelsbetrekkingen met Holland te bevorderen en uittebreiden.' Ook moesten ze krachtens artikel 29 'van tijd tot tijd de Legatie waaronder zij behoren, onderrigten van het merkwaardige dat in hunne verblijfplaats of in den omtrek voorvalt, speciaal met betrekking tot den handel.'

Hoewel het buiten kijf staat, dat het nieuwe reglement een mijlpaal vormde in de ontwikkeling van het consulaire stelsel, moeten daarbij wel enkele kanttekeningen worden geplaatst. Zo was dit reglement weliswaar in beginsel van toepassing op alle consuls, ongeacht de regio waarin hun consulaire ressort zich bevond, maar was blijkens de artikelen 6 en 30, in het geval van 'de consuls, residerende in plaatsen liggende aan de Middellandsche Zee en in de Golf van Venetien als mede die residerende te Cadix en Seviliën' nog een rol weggelegd voor de Directie van de Levantsche Handel. Bovendien ressorteerden deze consuls – voor zover de handel op de Levant in het geding was – onder de minister van Koophandel. Daarnaast bevatte artikel 33 een voorbehoud voor de consuls 'in het Turksche gebied en bij de Barbarijsche Regeringen'. Deze dienden zich namelijk voorsnog te gedragen 'naar de ten hunnen opzichte bestaande Reglementen, tot dat dezelve door eene algemeene en definitieve Instructie zullen zijn vervangen'. Dat zou overigens pas kunnen gebeuren op het moment dat 'le paix maritime aura permis de juger la nouvelle direction que prendront les affaires commerciales du Levant'.²²⁷ Opmerkelijk is overigens de – vanuit consulaire oogpunt volstrekt unieke – formulering, de consuls *bij de Barbarijsche Regeringen*.²²⁸ Een tweede kanttekening betreft de professionele status van de consuls. Falck merkte daarover in de toelichting op, dat er landen zijn 'qui ont défendu à leurs Consuls de faire le commerce, mais [...] que dans la règle les Consuls de Votre Majesté n'auront point d'appointement'.²²⁹ Dat wilde hij zo maar laten, hetgeen inhield dat de onbezoldigde consul, die naast zijn consulaire bezigheden in de handel of anderszins zijn brood verdiende, de norm bleef. Bij kennisneming van alle voorschriften en verplichtingen voor consuls, die geen tractement ontvingen en evenmin een vergoeding voor het overgrote deel van de door hen gemaakte onkosten, dringt zich de vraag op in hoeverre van dit soort consulaire vertegenwoordigers in de praktijk een volledige en getrouwe uitvoering van de hen verstrekte instructies kon en mocht worden verwacht. Er lijkt dan ook een zekere discrepantie te bestaan tussen dit professionele reglement en de toenmalige keuze voor *onbezoldigde* consuls. Dat in artikel 34 een – uiteraard door henzelf te bekostigen – ambtskostuum werd voorgeschreven dat zij dienden te dragen 'bij alle solemnele gelegenheden en zoo dikwijls als zij zich bevinden in de

227 Zie de vorige noot.

228 Mijn cursivering. Zie hoofdstuk 1, paragraaf 9e.

229 Zie noot 225.

publieke uitoeffening hunner functien' versterkt dat gevoel. Dat geldt in nog sterkere mate voor de ambtseed, die zij krachtens artikel 36 moesten afleggen. Niet alleen was een eedsverplichting niet van toepassing op de diplomaten, die wel bezoldigde ambtenaren waren, maar bovendien was de aanhef van de eed opmerkelijk, zeker gezien het aantal niet-Nederlanders onder de consuls: 'Ik zweer gehoorzaamheid aan de Constitutie van het Koninkrijk en getrouwheid aan den Koning'.

Om duidelijk te maken hoe gering het getal was van de (deels) bezoldigde consuls zijn daarover enige gegevens verzameld voor het eerste decennium van de negentiende eeuw. Blijkens de 'Staat der Kosten, voor de Bataafsche Ministers en andere Gedeputeerden buiten de Republiek' uit 1802²³⁰ onvingen – afgezien van de consuls in de Barbarijse staten – alleen de navolgende consulaire vertegenwoordigers een tractement:

– de 'Chargé d'Affaires de Commerce te Madrid'	f	4.380,- ²³¹
– de 'Commissaris te Rouen'	f	2.400,- ²³²
– de 'Commissaris te Dantzig'	f	1.500,- ²³³
– de 'Commissaris te Elseneur'	f	200,- ²³⁴
– de 'Consul op de Canarische Eilanden'	f	3.000,- ²³⁵
– de 'Consul te Mallaga' (gratificatie)	f	1.000,- ²³⁶

In 1798 werd op een lijst van buitenlandse vertegenwoordigers van de Bataafse Republiek ook nog de consul te Venetië, Gabrieli²³⁷, vermeld, die een jaarlijks tractement van 1200 gulden ontving. Daarentegen werden in een betalingsoverzicht uit februari 1807 de consulaire vertegenwoordigers te Madrid en Dantzig niet meer vermeld maar wel de consul-generaal te Lissabon, Jacob Dohrman²³⁸, die van 1806 tot 1809 tevens

230 Opgenomen als bijlage xxxviii bij: Vreede, *Geschiedenis der diplomatie van de Bataafsche Republiek* 1.

231 In 1793 werd Willem Hendrik van Nieuwerkerke als zodanig benoemd. Daarvoor was hij sinds 1783 vice-consul in Marokko. Van Nieuwerkerke had als chargé d'affaires de commerce te Madrid geen opvolger en slechts één voorganger, Jean Aubert. Laatstgenoemde was in 1787 op aanbeveling van de ambassadeur te Madrid als zodanig aangesteld 'zullende onder andere moeten vaceren tot alle zodanige commerciële zaken, waartoe de afdoening bij de subalterne departementen te Madrid moet bevorderd worden, assistentie verlenen aan de consuls, met hen correspondentie houden, zonder zich met de directie in de zeehavens te bemoeien.' (Bron: Schutte, *Repertorium*, 398, 400–401)

232 Carel Sittig, sedert 1773 (of eerder) secr. en zaakgelastigde a.i. te Hamburg, commissaris-generaal der marine te Havre de Grace (Rouen) 1784, sinds 1807 consul-generaal ald., nog in functie in 1809. (Bron: Schutte, *Repertorium*, 197–198)

233 Jacob Ross, koopman te Danzig, commissaris ald. 1775 tot zijn overl. In 1807. Zijn opvolger voerde de titel 'consul'. (Bron: Schutte, *Repertorium*, 230)

234 Zie noot 124 alsmede hoofdstuk 1, paragraaf 11.

235 Pieter Beetz (27).

236 Nicolaas Lodewijk Koops, vice-consul te Malaga 1765–, adjunct-consul ald. 1788–, consul te Malaga 1794–1810. (Bron: Schutte, *Repertorium*, 417)

237 Vincent Gabrieli, aangesteld als consul te Venetië bij Resolutie van 10 mei 1796, werd in juni 1799 vermeld als gewezen consul ald. (Bron: Schutte, *Repertorium*, 463–464)

238 Jacob Dohrman (?–1830), consul-generaal te Lissabon sinds (ten minste) 1804, tevens zaakgelas-

chargé d'affaires aldaar was.²³⁹ Hij ontving op jaarbasis 2.190 gulden, hetgeen vermoedelijk minder te maken had met zijn functie van consul-generaal dan met zijn tijdelijke optreden als zaakgelastigde.

4. Heroprichting van het ministerie van Buitenlandse Zaken in 1813

Minder dan een week na zijn benoeming op 7 december 1813 tot secretaris van Staat voor de Buitenlandse Zaken legde Van Hogendorp op 13 december een concept-besluit inzake de organisatie van het ministerie vergezeld van een toelichting aan de soevereine vorst voor. Deze kon zich in grote lijnen in de voorstellen vinden en gaf de volgende dag opdracht aan Van Hogendorp om een instructie voor de secretaris van Staat zelf te ontwerpen en een gemotiveerde voordracht te doen inzake de interne organisatie en de personele bezetting van het departement. Van Hogendorp had direct na zijn aantreden enkele ambtenaren van het vroegere ministerie ontboden, zoals Ds. Delprat²⁴⁰, 'die van de tijden van HH Mogenden af tot de Reunie toe in de Buitenl. Zaken werkzaam was geweest'²⁴¹, de gewezen chef der secretarie, Anthonie le Clercq²⁴², 'die bij het vertrek van Lodewijk Napoleon op het punt had gestaan om tot Secretaris Generaal van het Departement te worden voorgedragen', de voormalige souschef der comptabiliteit Andries van Lokhorst²⁴³, 'die voor dit werk de voldoende

tigde ald. 1806–1809, moest op 23 april van dat jaar Lissabon verlaten en is daar niet meer teruggekeerd. (Bron: Schutte, *Repertorium*, 431)

239 Rapport van 12 febr. 1807 no. 89 (2.01.08, inv.nr. 86).

240 Ds. Daniel Delprat (1758–1841), predikant bij de Waalse Hervormde gemeente te Zutphen 1788–, Utrecht 1790– en Den Haag 1791–1827, secr. dept. van Waterstaat 1813, geheim secr. min. van Buitenlandse Zaken ingevolge SB 3 maart 1814 no. 12, als zodanig in functie tot †, toestemming om zijn tract. als geheim secr. te cumuleren met zijn pensioen als predikant (KB 2 sept. 1828), hofprediker 1817–†. (Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nrs. 780, 818, 819, 1894 en 3407; Genealogie Delprat, in: N. P. 3 (1912) 64–68 (65); NNBW VIII, 377–378; Waldeck, *Maarten van der Goes van Dirxland*, 120)

241 Aanbiedingsnota d.d. 25 febr. 1814 bij het (ontwerp)SB van 3 maart 1814 no. 12. (NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 780)

242 Anthonie le Clercq, geb. Leiden 31 jan. en ged. Warmond 7 febr. 1779, huisklerk van F. A. van Leyden (zie noot 145), van staatswege bezoldigd voor zijn werkzaamheden t.b.v. de Commissie van Buitenlandse Zaken – waarvan Van Leyden secr. was – 1796, in dienst ministerie van Buitenlandse Zaken 1798, eerste commies (1807), chef Secretariaat-Generaal (1808, 1809), vrederechter kanton Katwijk (1813), commissaris bij het ministerie van Buitenlandse Zaken (SB 3 maart 1814 no. 12), secr. van het ministerie (KB 27 nov. 1815 no. 59) en secr.-generaal (KB 18 okt. 1833 no. 91), overl. 's-Gravenhage 28 nov. 1841, zn. van Cornelis, secr. van Warmond (1779), baljuw en schout ald., en Anna Boer, tr. (otr. 's-Gravenhage 24 april) 1801 Maria Huygens, geb. ald. 27 jan. 1780, overl. 's-Gravenhage 5 mei 1868, dr. van Adriaan en Johanna Carré en zuster van Hendrik Diederik Huygens (zie noot 244). (Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nrs. 780, 817, 818, 819, 1894, 3407; Kon. Almanak 1807–1808; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Le Clercq* (Leiden 2017))

243 Andries van Lokhorst, geb. IJsselstein ca. 1773, werkzaam ministerie van Buitenlandse Zaken 1798, souschef Tweede Bureau (1808, 1809), tweede commies bij het ministerie (SB 3 maart 1814 no. 12), eerste commies voor de comptabiliteit (KB 27 nov. 1815 no. 60), overl. 's-Gravenhage 9 okt. 1819,

getuigenissen van twee gewezen Ministers had op te wijzen, alsmede de vroegere eerste geheime klerk Hendrik Diederik Huygens²⁴⁴, ‘mij (Van Hogendorp) daarenboven bekend door zijn cordaat gedrag in den Opstand, ingevolge van het welk hij nog de monteerling der Haagsche Oranje Garde draagt’. Tijdens de afwezigheid van Van Hogendorp wegens gezondheidsproblemen werd door zijn tijdelijke vervanger de voormalige secretaris van legatie Cornelis van Zuylen van Nijvelt nog als hoogste ambtenaar met de titel van secretaris bij het departement aangesteld. Betrokkene, ‘in de wandeling Zwarte Kees genaamd, op wiens goeden wil meer te roemen viel dan op zijn geestvermogens’²⁴⁵, nam ook na de terugkeer van Van Hogendorp op 20 december 1813 de lopende zaken en de dagelijkse leiding van het departement voor zijn rekening terwijl de secretaris van Staat zich toeleegde op de reconstructie van het ministerie. Deze was toch al niet de aangewezen man om dagelijks leiding te geven aan het ministerie zoals hij zelf maar al te goed beseftte. Bovendien maakte het ‘aanhoudend ongemak aan de beenen’ de reguliere werkzaamheden voor hem onmogelijk ‘zoo als het houden van publieke audientien, het teekenen van de Paspoorten en andere min gewigtige stukken, als mede het regulier bezoeken van de Bureaux.’²⁴⁶

In zijn bij het concept-besluit gevoegde voordracht van 25 februari 1814 zette Van Hogendorp zijn denkbeelden uiteen.²⁴⁷ Hij constateerde dat het ministerie ten tijde van de Bataafse Republiek en het Koninkrijk Holland een omvang had gehad die op geen enkele wijze gerechtvaardigd werd door de aard en hoeveelheid van de werkzaamheden. Nederland had immers in die tijd als vazalstaat van Frankrijk geen eigen buitenlands beleid kunnen voeren. Inmiddels was echter een geheel nieuwe situatie ontstaan:

Onze Politiek is van nu af aan verknocht aan de algemeene politiek, haar doelwit voor-
 eerst is om onze Onafhankelijkheid te bevestigen en ons gebied uittebreiden: zij zal, na

zn. van Gerrit, leenbode te IJsselstein (1774), en Geertruyda Jager, tr. IJsselstein 21 april 1814 Anna Margaretha Mossaard, ged. (Luthers) Amsterdam 30 dec. 1787, dr. van Hendrik en Anna Margaretha Neijmans. (Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nrs. 780 en 817; Kon. Almanak 1808 en 1809; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Van Lokhorst* (Leiden 2017))

244 Hendrik Diederik Huygens, geb. 's-Gravenhage 10 jan. 1783, *Eersten geheimen klerk*, buiten beroep (1812), tweede commies bij het ministerie van Buitenlandse Zaken (SB 3 maart 1814 no. 12), eerste commies archivist (KB 28 sept. 1815 LaR5), hoofdcommies (KB 10 okt. 1844 no. 55), overl. 's-Gravenhage 18 okt. 1864, zn. van Adrianus, ambt. secretarie Staten van Holland en West-Friesland, en Johanna Carré en zwager van Anthonie le Clercq (zie noot 242), tr. Amsterdam 26 jan. 1812 Anthonia Maria van Wijk, geb. ald. 4 juli 1784, overl. 's-Gravenhage 15 juni 1847, dr. van Anthony Dirk en Johanna Maria Schadee. (Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nrs. 870, 817, 818, 819, 3407; Genealogie Huygens, Huygens Peronneau van Leijden, in: N. P. 33 (1947) 173–199 (189))

245 Volgens Falck (Colenbrander (ed.), *Gedenkschriften van Falck*, 123).

246 Van Hogendorp aan Willem I, 25 febr. 1814 (zie noot 255).

247 Voordracht van 25 febr. 1814 no. 140.a (NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 780). Dit stuk is door Van Hogendorp gedicteerd wegens zijn ‘lamme hand’. Onder de retroacta bij het SB van 3 maart 1814 no. 12 bevindt zich een ‘nette’, met andere hand geschreven copie.

eenen algemeenen vrede, bestaan in het behoud van de verkregen voorregten en het beantwoorden aan den algemeene verwachting ter bewaring van het Evenwigt. Zoo groote belangen, waarin alle de Mogendheden deel nemen, en die inzonderheid van het hoogste gewigt zijn voor onzen Natuurlijksten Bondgenoot, Groot-Brittannien, vereischen eens vooral eene werkzaamheid en eene inrigting van het Dept. van Buit. Zaken, zoo als dezelve nimmer te voren hebben bestaan.²⁴⁸

Desalniettemin en tamelijk verrassend betoogde Van Hogendorp vervolgens dat hem geen omvangrijk ministerie voor ogen stond, maar 'dat eene groote eenvoudigheid, en veel zuinigheid, kunnen gepaard gaan met de grootste kracht in de uitvoering'. Een uitspraak, die tweehonderd jaar later, in het huidige politieke klimaat bepaald niet zou hebben misstaan. Enigszins hilarisch is trouwens de gedetailleerdheid waarmee Van Hogendorp meende de werkzaamheden ten departemente ten behoeve van de vorst te moeten vastleggen:

Dagelijks des morgens om 9 uur begeeft hij (het hoofd van het tweede bureau) zich bij den Secr. van Staat om verslag te doen van hetgeen hem den vorigen dag opgedragen is en nieuw werk te vragen. Om tien uren vervangt hem de Secretaris (de latere secretaris-generaal) ten zelfden einde...

Ik vermeld dit omdat het kenmerkend zal blijken te zijn voor de intensieve wijze waarop Willem I zich niet alleen met het buitenlands beleid zou gaan bemoeien maar ook met de institutionele aspecten daarvan, inclusief het personeelsbeleid. Het wekt dan ook geen verbazing, dat krachtens artikel 3 van het SB van 7 december 1813 de soevereine vorst voor zich het recht reserveerde om niet alleen de instructie voor de secretaris van Staat zelf maar ook de uitgebreide en gedetailleerde instructies voor iedere individuele ambtenaar op het ministerie vast te stellen. In de originele, door Willem I ondertekende tekst van het SB van 3 maart 1814 no. 12 zijn in het desbetreffende artikel 11 echter de woorden 'voor alle de gemelde Geëmployeerden' doorgehaald; waarschijnlijk heeft hij zich bij nader inzien gerealiseerd, dat zelfs hij niet in staat was om zich met ieder detail bezig te houden.

Hoewel over het algemeen slechts aandacht zal worden besteed aan de (veranderingen in de) departementale organisatie, voor zover dat in het kader van dit onderzoek relevant of noodzakelijk was, is het toch wenselijk nader in te gaan op de oprichting en inrichting van het ministerie in 1814. In het hiervoor genoemde SB van 3 maart 1814 werd niet alleen de structuur en werkwijze van het nieuwe ministerie vastgesteld maar ook de personele bezetting geregeld, de conciërge inclus: 'Johan Martin Desch benevens zijne vrouw, op een jaarlijksch Tractement van zeshonderd gulden met de vrije woning'. Het departement werd verdeeld in twee bureaus, het

248 Zie voorgaande noot.

eerste voor de politieke en geheime aangelegenheden en het tweede voor de commerciële, financiële en huishoudelijke zaken. Het eerste bureau, ‘daar ik zelf het meeste werk in doe’²⁴⁹ was onder meer belast met de correspondentie met de Nederlandse diplomatieke vertegenwoordigers in het buitenland terwijl het tweede bureau zich onder andere bezighield met de ‘aanstelling en correspondentie van de consuls.’ Wat hier onmiddellijk opvalt is, dat in tegenstelling tot de benoeming van consuls, de aanstelling van de diplomatieke ambtenaren kennelijk niet tot de taken van het ministerie werd gerekend: diplomatieke benoemingen behoorden tot het prerogatief van de vorst. De ambtelijke leiding van het departement werd opgedragen aan een secretaris, de eerder genoemde Cornelis van Zuylen van Nyevelt. Hij kwam voor deze functie niet alleen in aanmerking omdat hij in het verleden secretaris van legatie in St.-Petersburg, Napels en Kassel was geweest maar ook omdat Van Hogendorp ‘hem in de eerste dagen van den Opstand gereed gevonden had, om zich openlijk te laten gebruiken tot al het geen (hij) hem opdroeg.’²⁵⁰ Bij het eerste bureau waren een ‘geheim secretaris’ in de persoon van de hiervoor genoemde Delprat, en een ‘eerste commies van de cijfers met den titel van secretaris’ werkzaam. In laatstgenoemde functie werd G. J. van Maanen – jongere broer van de langjarige minister van Justitie van Koning Willem I, Cornelis Felix van Maanen²⁵¹ – aangesteld, die evenals Delprat ruime ervaring had opgedaan bij de voorlopers van het herboren ministerie.²⁵² Voorts was aan het eerste bureau nog een ‘Tweede Commis van het Geheim Archief’ verbonden, de attaché Heldewier, die reeds in juni weer zou vertrekken om secretaris van legatie aan het gezantschap te Madrid te worden.²⁵³ Het tweede bureau zou worden geleid door een ‘Commissaris voor de Commercieele, financieele, huishoudelijke en verdere zaken’ waarvoor Antonie le Clercq werd aangewezen. Voorts werden bij dat bureau drie commiezen 2e klasse ‘voor het Verbaal en den Index’, ‘voor de Comptabiliteit’ en ‘voor de Expeditie’ aangesteld, respectievelijk Fredrik Haagen²⁵⁴, Andries van Lokhorst en Hendrik Diederik Huygens. Bij dit bureau werd ook nog een ‘geheim klerk’ geplaatst, de – evenals Heldewier – reeds na enkele maanden tot secretaris van legatie

249 ‘Ik’ is de secretaris van Staat voor de Buitenlandse Zaken.

250 Van Hogendorp aan Willem I, febr. 1814 (retroacta bij KB van 3 maart 1814 no. 12).

251 Mr. Cornelis Felix van Maanen (1769–1846), o.m. minister van Justitie 1815–1842. (Bronnen en literatuur: N. P. 1 (1910) 267–275 (268); NNBW III, 803–805)

252 Gerardus Johannes van Maanen (1772–1856), werkzaam Agentschap van Buitenlandse Betrekkingen als kopiist geheime stukken 1798–, commies expediteur 1800–, tweede commies 1801–, chef de bureau 1808–1810, secr. der cijfers 1814–1842. (Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nrs. 817, 818, 819, 1894 en 3407; N. P. 1 (1910) 267–275 (272); Repertorium van ambtsdragers en ambtenaren 1428–1861 (geraadpleegd op internet 3 maart 2017))

253 Jhr.(1835) Mr. Albert Wilhelm Laurens Martinus Heldewier (182).

254 Fredrik Haagen (1773–1818), commies min. van Buitenlandse Zaken (1807), als zodanig bij het Derde Bureau (1808, 1809), tweede commies min. (SB 3 maart 1814 no. 12), commissaris (KB 27 nov. 1815 no. 60). (Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 817; Kon. Almanak 1808 en 1809; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Haagen* (Leiden 2017))

benoemde Dedel.²⁵⁵ Ten slotte werd Thomas Cator²⁵⁶, die bij brief van 13 december 1813 zijn diensten aan de soevereine vorst had aangeboden, aangesteld tot ‘Solliciteur²⁵⁷ voor het Departement en voor de Ministers buiten s’lands’. Hij was onder meer belast met de behartiging van de zakelijke belangen van ‘alle Ministers, Chargés d’affaires, Secretarissen van Legatie, Consuls en andere Employées van het Departement, buiten ’s lands.’²⁵⁸ Daar Cator het Engels volkomen machtig was, fungeerde hij tevens als verbindingsman met de Britse ambassade ‘om de menigvuldige aanspraken van Engelschen aan te hooren.’²⁵⁹ Van Hogendorp bracht in zijn nota voorts in herinnering, dat hij door middel van Cator de eerste brief van de Erfprins had ontvangen en dat betrokkene vervolgens nog enkele malen naar Engeland was overgestoken om wapens en munitie te halen. Hoewel Van Hogendorp in artikel 3 van het SB van 3 maart 1814 de mogelijkheid had opengehouden dat bij een verdere uitbreiding der werkzaamheden ‘het vereischte aantal werkende handen (zou) worden toegevoegd’, behield het departement voorsnog een zeer bescheiden bezetting. Afgezien van de benoeming van J. A. van Deventer²⁶⁰, protégé van de secretaris van het ministerie, tot ‘ordinaris klerk’ bij SB van 14 juli 1814 no. 15 werden ingevolge datzelfde besluit nog de hiervoor genoemde Dedel en Heldewier vervangen door respectievelijk Schimmelpenninck van der Oye²⁶¹ en Pieter le Clercq²⁶², broer van commissaris Antonie le

255 Mr. Willem Gerrit baron Dedel (100).

256 Thomas Cator (1780–1826), was in oktober 1813 op doortocht naar Suriname in Londen blijven hangen in afwachting van de ontwikkelingen in Nederland, ald. aan de erfprins voorgesteld, sollicitateur bij het min. van Buitenlandse Zaken (SB 3 maart 1814 no. 12). (Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nrs. 780, 817 en 818; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Cator* (Leiden 2017))

257 Deze fuctionaris verzorgde de particuliere belangen van de in het buitenland gestationeerde diplomaten (zie Wels, *The foreign policy institutions*, 121).

258 Instructie voor den Solliciteur bij het Departement, bijlage bij de nota van Van Hogendorp d.d. 25 febr. 1814 (zie noot 255).

259 Zie de vorige noot.

260 Jan Antonie van Deventer (1798–1869), van zijn ‘militaire betrekkingen door de veranderde tijdsomstandigheden ontslagen’ verzocht hij bij brief van 5 mei 1814 om een post ‘om zijn ongelukkige, zieke moeder te kunnen ondersteunen’, ordinaris klerk min. van Buitenlandse Zaken (SB 14 juli 1814 no. 15), tweede klerk (KB 27 nov. 1815 no. 60), adj.-commies (KB 9 dec. 1823 no. 113), commies per 1 juli 1836, secr. der cijfers (KB 23 dec. 1841 no. 114). (Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nrs. 780, 817, 818, 819, 1894 en 3407; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Van Deventer* (Leiden 2017))

261 Alexander Carel Jacob baron Schimmelpenninck van der Oye (396).

262 Pieter le Clercq (1787–1839), van 1808 tot 1810 werkzaam min. van Buitenlandse Zaken, vervolgens reizen naar Frankrijk en Duitsland, o.m. in dienst van de Hertog van Bassano, tweede commies bij het Eerste Bureau van het ministerie (SB 14 juli 1814 no. 15), eervol ontslag als zodanig (KB 28 sept. 1815) i.v.m. aanstelling als secr. van de gouverneur-generaal der Ned. bezittingen op het eiland Java, ambt. Binnenlands Bestuur ald., o.m. gouverneur van Makassar 1827–1829, laatst. resident van de Preanger regentschappen 1837–†. N. B. Broer van Anthonie le Clercq (zie noot 242). (Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nrs. 780 en 817; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Le Clercq* (Leiden 2017); Baud (ed.), *De briefwisseling tussen J. C. Baud en J. J. Rochussen, 1 141–142*; Roeland Klein Haneveld, *Genealogie van familie le Clercq* (geraadpleegd op internet 5 maart 2017))

Clercq. Deze had van 1808 tot 1810 onder de bevelen van zijn broer op het toenmalige ministerie van Buitenlandse Zaken gewerkt en na de inlijving bij Frankrijk het transport van de archieven van het ministerie naar Parijs begeleid waarna hij aan de Hertog van Bassano²⁶³ was toegevoegd. In een brief van 24 april 1814 aan de opvolger van Van Hogendorp had hij verzocht om ‘la place de Secetaire de Legation dans une des Grandes Cours de l’Europe’.²⁶⁴ Het wekt dan ook geen verbazing dat hij reeds een jaar later weer opstapte toen hij de kans kreeg om naar Indië te gaan. Ten gevolge van zijn vertrek vond nog een kleine departementale herschikking plaats en trad op 28 september 1815 E. G. Bruijns aan als ‘tweede commies expediteur’.²⁶⁵ Deze werd door de eerder genoemde Delprat geprotégerd en had op 7 januari 1814 een open sollicitatie naar de secretaris van het ministerie gezonden.²⁶⁶

Naar aanleiding van deze eerste benoemingen op het departement kunnen enkele voorlopige conclusies worden getrokken. In de eerste plaats kan op grond van de persoonlijke gegevens van deze ambtenaren worden geconstateerd, dat het om een netwerk van – deels – onderling gerelateerde families ging, dat gedurende een groot deel van de negentiende eeuw een belangrijke plaats zou blijven innemen in de ambtelijke formatie van het ministerie.²⁶⁷ In de tweede plaats is het duidelijk, dat in deze beginperiode in de eerste plaats diegenen voor een benoeming in aanmerking kwamen, die voor de inlijving bij Frankrijk reeds ervaring hadden opgedaan op het toenmalige ministerie van Buitenlandse Zaken. Daarnaast vormde een constructieve houding ten tijde van de omwenteling voor Van Hogendorp bepaald een aanbeveling. Opmerkelijk is dat Willem I, die zich vanaf het begin met de kleinste details bemoeide, de door Van Hogendorp voorgedragen kandidaten zonder meer lijkt te hebben geaccepteerd. Daarbij zou een rol kunnen hebben gespeeld, dat hij door zijn langdurige afwezigheid buitenslands onbekend was met de kringen waaruit de ambtenaren voor het ministerie werden gerecruteerd. Wel had de Soevereine Vorst reeds op 7 december 1813 bepaald, dat de ‘hooge ambtenaren’ zoals de secretaris van Staat voor de Buitenlandse Zaken en de commissarissen-generaal voor de Zaken van Oorlog en Financiën, Binnenlandse Zaken en Marine,

263 Hugues-Bernard Maret (1763–1839), eerste Hertog van Bassano (1809), minister van Buitenlandse Zaken van het Franse Keizerrijk 1811–1813. (Bron: Wikipedia, geraadpleegd 6 maart 2017)

264 NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 780.

265 Engelbertus George Bruijns (1777–1873), sinds 1800 o.m. als kassier werkzaam in het Huis van Negotie van de Heeren Molière en Zonen in Den Haag, tweede commies min. van Buitenlandse Zaken (KB 27 nov. 1815 no. 60), eerste commies (KB 23 sept. 1820 no. 80). N.B. Zijn broer Johannes Bruijns was keldermeester van Koning Willem I. (Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nrs. 780, 817, 818, 819, 1894 en 3407; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Bruijns* (Leiden 2017))

266 NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 780.

267 Afgezien van kinderen, zoals Marinus Lodewijk van Deventer (103) en Engelbert George Gerardus Johannes Bruijns (18...-1850), en andere familieleden wijs ik in dit verband nog op de aan Hendrik Diederik Huygens gerelateerde familie Carré. Franciscus Jacobus Carré (1808–1887) was gedurende een lange reeks van jaren hoofdambtenaar op het ministerie. (Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nrs. 819, 1894, 3407; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Carré* (Leiden 2017))

...de voordrachten [dienden] in (te) leveren, die zij voor de hun respectievelijk toevertrouwde administratien vermeen en noodzakelijk te zijn, hetzij die voordrachten betrekking hebben tot zaken dan wel tot personen welker aanstelling Onzentwege hun gepast en raadzaam voorkomen.²⁶⁸

Voor zover de kandidaten niet aan de criteria van ervaring en/of constructief optreden bij de omwenteling van najaar 1813 voldeden, lijkt bij hun aanstelling de doorslag te hebben gegeven, dat zij deel uitmaakten van het hiervoor bedoelde sociale netwerk. Opmerkelijk is voorts de burgerlijke en in enkele gevallen tamelijk eenvoudige sociale en maatschappelijke achtergrond van deze ambtenaren. Alleen de families Delprat, Van Maanen en Huygens zijn opgenomen in de reeks Nederlands Patriciaat.²⁶⁹ Voor de drie ambtenaren in deze periode, die wel afkomstig waren uit de hogere sociale milieus, de hiervoor genoemde Heldewier, Dedel en Schimmelpenninck van der Oye, lijkt de plaatsing op het departement vooral als opmaat bedoeld te zijn geweest voor een carrière in de diplomatieke dienst.

5. Opbouw van de diplomatieke dienst

In zijn voordracht bij het SB van 3 maart 1814 no. 12 inzake de inrichting en bemanning van het nieuwe ministerie van Buitenlandse Zaken had Van Hogendorp hoegenaamd geen aandacht besteed aan de vertegenwoordigers van Nederland in het buitenland. Hij beperkte zich tot de constatering, dat op dat moment nagenoeg volstaan zou kunnen worden met één enkele gezant 'om alle onze Politieke Betrekkingen buiten 's lands waar te nemen, omdat de Groote Vorsten vereenigd zijn in één Hoofdquartier met hunne Eerste Ministers, tot welke zich ook de Secretaris van Staat voor Buitenl. Zaken van Groot-Brittannien vervoegd heeft'. Om die reden werd nog in 1813 de vroegere gezant te Wenen Van Spaen van Voorstonden aangesteld als 'commissaire du Prince Souverain auprès du Grand Quartier Général des Souverains alliés'.²⁷⁰ Ingevolge SB van 7 juli 1814 werd hij opnieuw als gezant naar het Hof van Oostenrijk gezonden en tevens – samen met Von Gagern²⁷¹ – benoemd tot minister plenipotentiaris op het Congres van Wenen. Nog onder Stadhouder Willem v was hij zijn diplomatieke loopbaan begonnen als gevolmachtigd minister te Lissabon. Van Spaen werd in 1832 eervol uit Oostenrijk teruggeroepen en in genot van pensioen gesteld maar bleef tot zijn overlijden in 1841 in Wenen wonen. Eveneens om de vinger aan de pols te houden werd op 11 januari 1814 de voormalige zaakgelastigde te Madrid, Hugo van Zuylen van Nyevelt, benoemd tot 'Commissaris-Diplomatiek

268 Art. 3 van SB 7 dec. 1813 no. 2.

269 Opname in het 'blauwe boekje' kan overigens slechts gelden als een indicatie. Zie hoofdstuk 1, para. 3d.

270 NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 1743.

271 Hans Christoph Friedrich Karl Ernst Freiherr von Gagern (141).

bij de commandeerende generaals der Hooge Bondgenooten en van Onze eigene Troupen in Belgien.²⁷² Later dat jaar vertrok hij als gezant naar het Hof van Zweden. Hij was een telg uit een geslacht, dat afstamde van een bastaardzoon uit de adellijke familie Van Zuylen van Nievelt en inmiddels reeds drie generaties zitting had in de regering van Rotterdam.²⁷³ Hij had na een tweetal jaren als advocaat voor het Hof van Gelderland een diplomatieke loopbaan gevolgd, slechts onderbroken door de jaren van de Nederlandse inlijving bij Frankrijk. Van Hogendorp meldde aan de soevereine vorst dat ‘de drie broeders Huig, Cornelis en Paulus²⁷⁴ van Zuylen van Nyevelt zich (ten tijde van de omwenteling in 1813) van het eerste uur af tot alle diensten (hebben) aangeboden. Ik kan U. K. H. onmogelijk alle diensten in het bijzonder opnoemen, die zij gedaan hebben, maar ik weet dat ik gedurig den eenen of den anderen van hen onder mijn oogen had om verslag te doen en om nieuwe lasten aan te nemen.’²⁷⁵ Van Zuylen van Nyevelt eindigde zijn diplomatieke loopbaan in 1829 als ambassadeur bij de Ottomanische Porte te Constantinopel en diende vervolgens zijn vorst nog van 1831 tot 1833 als plenipotentiaris op de conferentie te Londen, als waarnemend minister van Buitenlandse Zaken van 1833 tot 1834 en ad interim in 1841 en als minister van Eredienst van 1842 tot 1848. Natuurlijk kon Van Hogendorp met deze tijdelijke missies naar de hoofdkwartieren niet volstaan. Zoals eerder vermeld was de belangrijkste bilaterale post van dat moment, de ambassade te Londen, al sinds de terugkeer van de Prins van Oranje in november 1813 bezet door diens vertrouweling Hendrik Fagel. Deze stamde uit een van oorsprong West-Vlaamse familie van kooplieden die in de loop van de zestiende eeuw via Antwerpen in de Republiek was beland.²⁷⁶ Leden van de familie vervulden hoge functies in de generaliteit. Zo waren zijn betovergrootvader, grootvader en vader griffier van de Staten-Generaal geweest, een functie, die hij zelf van 1790 tot 1795 eveneens had vervuld.²⁷⁷ Hendrik Fagel bleef als ambassadeur te Londen werkzaam tot zijn terugroeping in 1823 toen hij na lang aarzelen en tot ongenoegen van de koning bedankte voor het ministerschap van Buitenlandse Zaken. Het ongenoegen van Willem I was overigens niet van lange duur. Van 1828 tot 1830 was Fagel grootmeester van het Huis van de Prins van Oranje terwijl hij in dat laatste jaar werd benoemd tot minister van Staat. Zijn broer Robbert²⁷⁸, luitenant-generaal der infanterie en voormalig adjudant-generaal van Willem I en ‘ami particulier de son

272 SB van 11 jan. 1814 La K 1.

273 Bijleveld, *Nederland's Adelsboek*, 191; N. A. 98 (2013–2014) 323.

274 Paulus Jacob baron van Zuylen van Nyevelt (1775–1855), officier marine, laatst. kapitein ter zee. (Bron: N. A. 98 (2013–2014) 326–327)

275 Van Hogendorp (ed.), *Brieven en gedenkschriften van Gijsbert Karel van Hogendorp* v, 399. N. B. Afgezien van deze drie waren er nog vier andere broers, die eveneens vooraanstaande posities in het nieuwe koninkrijk hebben ingenomen.

276 N. A. 82 (1992) 328–329; Bijleveld, *Nederland's Adelsboek*, 59–60.

277 Zijn vader, Mr. François Fagel (1740–1773), had het overigens niet verder gebracht dan adjunct-griffier, verm. als gevolg van zijn vroegtijdig overlijden.

278 Robbert baron Fagel (129).

souverain²⁷⁹, werd bij SB van 5 september 1814 benoemd tot gezant in Frankrijk. Als zodanig werd hij in 1840 nog bevorderd tot generaal. In 1853 kreeg hij op zijn verzoek eervol ontslag 'uit hoofde zijner hooge jaren' – hij was toen ruim 82 jaar – en werd hij tot minister van Staat benoemd. Volgens Falck had Robbert Fagel zijn benoeming tot gezant te Parijs te danken aan zijn langdurige trouw aan Willem I. Deze wilde hem 'niet werkeloos om zich heen behouden en buiten het administratieve vak, waarvoor hij beproefd doch te licht bevonden was.'²⁸⁰ Hendrik en Robbert Fagel, alsmede hun drie andere broers waren trouwe aanhangers van het Huis van Oranje en hadden in de Bataafs-Franse tijd geen ambten in hun vaderland willen bekleden. Zij ontvingen ter gelegenheid van de 'vestiging der Koninklijke macht' tegelijk met nog enkele andere vertrouwelingen van Willem I, bij KB van 16 sept. 1815 no. 67 een adellijke titel.²⁸¹

Enigszins verrassend waren op het eerste gezicht de – afgezien van de vervulling van de ambassadeurspost te Londen – twee eerste benoemingen van gezanten op bilaterale posten. Nog in januari 1814 werd Changuion²⁸² bij de regering van de Verenigde Staten van Amerika (vs) geaccrediteerd en Van der Hoeven²⁸³ bij het Zwitsers Eedgenootschap. In het licht van de grote internationale vraagstukken van dat moment zou men geneigd zijn te denken dat het herstel van de diplomatieke betrekkingen met deze relatief onbelangrijke landen bepaald niet tot de eerste prioriteiten behoorde. Internationale erkenning van de onafhankelijkheid, economische en commerciële belangen, alsmede de versterking van de krijgsmacht gaven hier echter de doorslag. Zo diende erkenning van Nederland als een onafhankelijke staat in het geval van de vs bilateraal te worden geregeld daar dat land vanzelfsprekend geen deel uitmaakte van het 'Europese concert'. Daarnaast werd gehoopt, dat het herstel van de betrekkingen met de vs een bijdrage zou kunnen leveren aan de herleving van de Nederlandse handel en scheepvaart, die in de Franse tijd, mede ten gevolge van het continentale stelsel, op een dieptepunt waren beland.²⁸⁴ Blijkens de uitvoerige instructie, die de bij geheim SB van 18 januari 1814 tot gezant benoemde Changuion meekreeg, was zijn voor naamste opdracht om, na de bevoegde autoriteiten op de hoogte gesteld te hebben

279 Jullian, 'geheim berichtgever', aan de Franse minister La Ferronnays, 7 aug. 1828 (Colenbrander (ed.), *Gedenkstukken 1825–1830*, eerste stuk, 117).

280 Colenbrander (ed.), *Gedenkstukken van Falck*, 153. Zie ook Wels, *The Netherlands in nineteenth century European diplomacy*, 173.

281 Bij KB van 16 sept. 1815 no. 67 werd aan de gebroeders Fagel de titel van baron verleend. Opmerkelijk genoeg ontving bij die gelegenheid ook Ralph Dundas Tindal (1773–1834) die titel. Deze behoorde echter bepaald niet tot de intimi van Willem I. Hij was zijn militaire loopbaan in 1795 aangevangen en had ook Napoleon trouw gediend, laatstelijk als adjudant-generaal van de Keizerlijke garde in 1813 en als divisie-generaal in Franse dienst van 1813 tot 1814. (Bronnen en literatuur: N. A. 95 (2010) 235; NNBW 934–941)

282 (Jhr.) Mr. François Daniël Changuion (76).

283 Jhr. Elias van der Hoeven (193).

284 Zie o.m. Westermann, *The Netherlands and the United States. Their relations in the beginning of the nineteenth century*.

van 'l'avènement du Prince-Souverain à la Souveraineté des Provinces-Unies des Pays Bas', 'de cimenter les relations commerciales reciproques: c'est à tout ce qui concerne les interets de commerce et de navigation qu'il s'attachera constamment, avec zèle et prudence'.²⁸⁵ Changuion was in 1766 geboren op de plantage van zijn vader in Demerary (in het huidige Guyana).²⁸⁶ In 1788 kwam hij in de Leidse vroedschap bij de ver-zetting van de wet door Stadhouder Willem v. Voor deze nam hij in 1801 uit Londen twee brieven en een pakketje mee bestemd voor diens zoon prins Willem Frederik (de latere Koning Willem I). Hij beschikte over enige diplomatieke ervaring. Zo werd hij in 1807 door Graaf Bentinck²⁸⁷, heer van het soevereine Kniphausen en Varel, aan-gesteld om met het Koninkrijk Holland te onderhandelen over de overdracht van de Bovenwindse eilanden.²⁸⁸ Overigens had hij in de Bataafs-Franse tijd geen openbare ambten bekleed maar geleefd van de inkomsten van zijn plantages in Demerary en Essequibo. Changuion kwam in beeld voor het gezantschap te Washington, nadat en-kele andere personen waren afgevallen en de laatst overgebleven kandidaat voor deze niet zo gewilde post, Job May uit Amsterdam²⁸⁹, voor de eer bedankte. Bovendien was Changuion een protégé van Van Hogendorp wegens zijn verdienstelijk optreden bij het herstel van de onafhankelijkheid in 1813. Zo schreef laatstgenoemde in 1814 in een rapport voor de soevereine vorst over de mensen die hem ten tijde van de omwente-ling hadden bijgestaan:

Toen niemand de handen dorst slaan aan de Regeering, bleef de Heer Changuion ons onwrikbaar getrouw en nam op zich de post van provisioneel Secretaris van 't Bestuur. U. K. H. kan op dien door en door beproefden man in alle omstandigheden rekenen als op zich zelve.²⁹⁰

De missie van Changuion was overigens geen succes vanwege het financiële moeras waarin hij door eigen toedoen belandde. Eind 1814 werd hij al weer teruggeroepen terwijl hem bij KB van 20 september 1815 no. 29 een voorlopig tractement werd toe-gekend als 'voormalig minister (bij de vs) en gedesigneerd minister naar Turkije'.²⁹¹

285 Instructie voor de gezant bij de vs van 9 mei 1814 no. 176 Secret (NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 1743).

286 Zie, ook voor het volgende Westermann, *The Netherlands and the United States*, 112–114; C. P. Briët, 'Jhr. Mr. François Daniel Changuion (1766–1850), de man van 1813, opnieuw beschouwd', in *De Nederlandse Leeuw* 136 (2019) 49–77.

287 Willem Gustaaf Frederik Graaf Bentinck (1762–1835), kleinzoon van Hans Willem Bentinck, 1ste Graaf van Portland. (Bron: R. W. A. M. Cleverens, *De Graven van Aldenburg Bentinck en Wald-eck-Limpurg* (Middelburg 1983))

288 Ten gevolge van de inlijving van Kniphausen bij het Koninkrijk Holland ging de zaak niet door.

289 Job Seaburne May (1765–1827), in dienst Staatse en later Bataafse marine, schout bij nacht in 1813, commandant-directeur der Marine, hoofd dept. van de Maas, ontwerper kanaal van Voorne, broer van William May (zie noot 395). (Bronnen en literatuur: A. B. van der Vies, 'Bijdrage tot de genea-logie van het geslacht May', in *De Ned. Leeuw* 40 (1922), 230–234 (233); NNBW II, 886–887)

290 Van Hogendorp (ed.), *Brieven en gedenkschriften van Gijsbert Karel van Hogendorp* v, 394.

291 In een lijst met 'rekestranten', die bijgevoegd is bij het KB van 16 sept. 1815 no. 69 inzake een reeks

Inmiddels had minister Van Nagell in september 1815 echter een brief ontvangen van de president van de Kamer van de Levantsche handel te Amsterdam, Balthazar Ortt²⁹², waarin deze zijn bezorgdheid uitsprak naar aanleiding van het gerucht inzake de eventuele benoeming van Changuion tot ambassadeur bij de Verheven Porte. Zo zouden door laatstgenoemde in het verleden voor grote bedragen wissels zijn getrokken die nog steeds niet waren betaald, terwijl de kosten van het ambassadeurschap te Constantinopel ‘exorbitant’ waren:

Nu komt ons voor dat tot een Missie als dien bij de Groote Heer een zeer omzigtig en voorzigtig man behoort geplaatst te worden. Want eene misstap van een Ambassadeur kan de geheelen ondergang der Nederlandschen natien in de Levant ten gevolge hebben [...] Ik heb de eer niet in persoon (Changuion) te kennen maar de gerugten zijn niet in zijn voordeel.²⁹³

Deze brief miste zijn uitwerking niet. Van een nieuwe diplomatieke plaatsing voor Changuion was geen sprake meer terwijl zijn verzoek om tot gouverneur van Suriname te worden genoemd evenmin werd gehonoreerd ‘daar hij nimmer met eenige politieke administratie belast is geweest’. Ter gelegenheid van de inhuldiging van Willem I was hij nog wel ingevolge lid 3 van het KB van 16 september 1815 no. 66. samen met Kemper²⁹⁴, Fannius Scholten²⁹⁵ en Van Oldenbarneveld genaamd Witte Tullingh²⁹⁶ in de adelstand verheven, omdat zij ‘voor de gelukkige terugkomst van

verheffingen in de Nederlandse adel, wordt Changuion vermeld als ‘Ambassadeur bij de Porte’.

292 Balthazar Ortt (1757–1824), koopman te Amsterdam, lid van de Directie van de Levantsche Handel sinds 1801, president van de presidiale kamer te Amsterdam ten tijde van de opheffing van de Kamers van de Levantsche Handel in 1810, nam in 1813 het initiatief tot heroprichting van de ‘Directie van den Levantschen Handel en Navigatie in de Middellandsche Zee’, president-directeur van de Amsterdamse kamer sedert 1814, lid van de Provinciale Staten van Holland 1821–†, lid gemeenteraad van Amsterdam. (Bronnen en literatuur: Nanninga (ed.), *Levantschen Handel* IV, passim; P. Hofland, *Leden van de Raad. De Amsterdamse gemeenteraad 1814–1941* (Amsterdam 1998), 232)

293 Brief van Ortt aan Van Nagell, d.d. 29 sept. 1815 (NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 745).

294 Prof. Jhr. Mr. Joan Melchior Kemper (1776–1824), j.u.d. Leiden 1796, advocaat te Amsterdam 1796–, hoogleraar rechten, later staats- en volkenrecht te Harderwijk 1798–, hoogleraar burgerlijk recht te Amsterdam 1806– en hoogleraar natuur-, staats- en volkenrecht te Leiden 1809–†, rector magnificus te Leiden 1813–1816, speelde als commissaris-generaal van het Alg. Bestuur te Amsterdam in nov. 1813 een belangrijke rol bij het herstel der onafhankelijkheid, staatsraad i.b.d. 1814–†, lid Tweede Kamer der Staten-Generaal 1817–†. (Bronnen en literatuur: N. A. 86 (1996–1997) 324; NNBW II, 658–661)

295 Jhr. Mr. Cornelis Anthoni Fannius Scholten (1767–1832), j.u.d. Leiden 1789, advocaat te Den Haag, secr. dept. van de jacht 1807–1810, commissaris-generaal Dept. Zuiderzee 1813, president College van Raden en Rekenmeesters der Domeinen 1813, staatsraad i.b.d. 1819 – (1830). (Bronnen en literatuur: N. A. 92 (2006–2007) 454; NNBW II, 1295)

296 Jhr. Mr. Johan Gerard van Oldenbarneveld genaamd Witte Tullingh (1779–1852), j.u.d. Utrecht 1804, advocaat te Den Haag 1804–, off. Haagse schutterij sinds 1806, laatst. kolonel in 1811, lid municipale raad van Den Haag 1808, rechter plv. rechtbank van eerste aanleg ald. 1811, chef der twee cohorten Nationale Garde in het Dept. Monden van de Maas 1813, krijgsgevangene te St.-Malo nov.

Uwe Majesteit en in de eerste ogenblikken der gelukkige omwenteling zich getoond hebben ware liefhebbers van UM en van het Vaderland te zijn.²⁹⁷ Voorts ontving hij in 1818 nog enige financiële ondersteuning 'uit aanmerking van zijne betoonde vrijheids-liefde en moedig gedrag ter gelegenheid van de omwenteling van 1813'.²⁹⁸ Het mocht allemaal niet baten. Uiteindelijk raakte hij verstrikt in financiële malversaties en werd hij zelfs weer geroyeerd uit de Nederlandse adel wegens een onterend vonnis. De nieuwe gezant bij het Zwitsers Eedgenootschap, de hiervoor genoemde Van der Hoeven, had evenals Changuion zijn sporen verdiend tijdens de omwenteling. Van Hogendorp schreef over hem en zijn jongere, niet geadelde broer J. P. van der Hoeven²⁹⁹:

De twee broeders van der Hoeven, zonen van den overledenen Burgemeester van Rotterdam, hebben zich onder de eersten en ondubbelzinnig voor de goede zaak verklaard [...] De oudste is naar de Hoofdkwartieren der Bondgenooten gezonden geweest, heeft zich door de fransche voorposten heen te voet en met brieven eenen weg naar de Cozakken gebaad en heeft de eerste 300 derzelven bewogen om op Amsterdam te trekken.³⁰⁰

Maar anders dan Changuion was Elias van der Hoeven afkomstig uit het regentmilieu. Zijn vader, grootvader, overgrootvader en betovergrootvader hadden allen deel uitgemaakt van het stadsbestuur van Rotterdam, de eerste twee onder meer als burgemeester. Bij KB van 16 september 1815 no. 69 werd hij samen met een groot aantal anderen ter gelegenheid van de inhuldiging van Willem I verheven in de Nederlandse adel. Aan de zending van Van der Hoeven naar Zwitserland lagen overwegingen ten grondslag, die naadloos pasten binnen de door Van Hogendorp geformuleerde ideeën inzake het buitenlands beleid. Met het oog daarop had Nederland namelijk dringend een volwaardig leger nodig. Nu bestond er aan ervaren en door de wol geverfde opperofficieren na de lange jaren van oorlogen en veldtochten geen gebrek, maar voor de manschappen lag dat anders. Daarom besloot men – tegen de tijdgeest in maar geheel in de traditie van de Republiek – wederom zijn toevlucht te nemen tot huursoldaten waarbij niet geheel verrassend Zwitserland weer als troepenleverancier in beeld kwam. In de preambule van het aanstellingsbesluit van gezant Van der Hoeven werd naast de gebruikelijke beleefdheden nadrukkelijk verwezen naar het gegeven, 'dat deze Staat zich altijd wel bevonden heeft bij het onderhouden

1813, lid Hoog Militair Gerechtshof 1815–†, lid Ridderschap van (Zuid-)Holland 1818, burger van Utrecht 1815, 1e luit. dienstdoende schutterij ald. 1830–, hoofd burgerwacht te Utrecht 1848–1849. (Bron: N. A. 89 (2000–2001) 209)

297 Retroacta bij KB 16 sept. 1815 no. 66.

298 Retroacta bij KB 15 juli 1818 no. 50.

299 Johannes Philippus van der Hoeven (1782–1834), ordonnansoff. met de rang van kapitein inf. (1814). (Bronnen en literatuur: Genealogie Van der Hoeven, in: N. P. 16 (1926) 138–147 (144); N. A. 85 (1995) 302–303)

300 Van Hogendorp (ed.), *Brieven en gedenkschriften van Gijsbert Karel van Hogendorp* v, 399.

van Zwitsersche Troupes in zijnen dienst', terwijl uit de operationele artikelen blijkt dat het totstandbrengen van het juridische kader voor de werving van soldaten voor het in opbouw zijnde Nederlandse leger het voornaamste, zo niet het enige doel van zijn missie was.³⁰¹ Aan het zo langzamerhand archaische gebruik om voor het nationale leger gebruik te maken van buitenlandse huurlingen kwam overigens in 1829, mede om budgettaire redenen, al weer een einde. Ingevolge het KB van 31 dec. 1828 no. 102 werden de vier Zwitserse infanterie-regimenten eervol uit de Nederlandse dienst ontslagen.³⁰² Op dat moment bleek maar al te duidelijk welk belang door de leiders van de vaderlandse diplomatie nu echt gehecht werd aan de betrekkingen met Zwitserland; gedurende meer dan een halve eeuw zou het onderhouden van de bilaterale betrekkingen met dat land worden overgelaten aan honoraire consuls-generaal waarvan de twee eersten bovendien geboren Zwitsers waren.

De tot hier toe vermelde gezanten behoorden tot de entourage van de soevereine vorst of hadden hun benoeming vooral te danken aan hun vaderlandslievende optreden tijdens de omwenteling in najaar 1813. Dat laatste vormde met name voor Van Hogendorp een belangrijke aanbeveling. Na zijn vertrek werden ook personen als gezant aangesteld, die juist hun sporen hadden verdiend in de Bataafs-Franse tijd. Daarnaast waren De Perponcher en Von Kinckel³⁰³ creaturen van Willem I terwijl Von Gagern eveneens door diens toedoen in het diplomatieke corps van Nederland was beland. De Perponcher, die 'wenscht in de diplomatieke carrière te treden'³⁰⁴, werd op 13 juni 1814 benoemd tot gezant bij het Hof van Pruisen met de rang van generaal-majoor. Hij had een militaire loopbaan gevolgd in Staatse en – na 1795 – in Oostenrijkse, Britse en wederom Nederlandse dienst. Bovendien was hij van 1793 tot 1799 adjudant van Prins Frederik geweest. Blijkens de regelmatig terugkerende aanmaningen vanuit Den Haag om beter en frequenter over voor Nederland belangrijke aangelegenheden te rapporteren was men daar niet onverdeeld gelukkig met zijn functioneren. Bovendien leed hij aan het verschijnsel van – zoals de Engelsen dat zo fraai uitdrukken – *going native*, dat zich vaker voordeed bij (te) lang op dezelfde post verblijvende diplomaten, namelijk de geneigdheid om zich in toenemende mate te identificeren met het land van accreditatie in plaats van met (de belangen van) eigen land. Toch wist hij het nog tot 1842 in Berlijn uit te houden maar op dat moment was zijn pensionering

301 SB van 31 jan. 1814 no. 216. Hierbij bevinden zich ook een 'Pro Memoria relatif aux Troupes Suisses qui entreront au Service de S. A. R. de Prince d'Orange-Nassau sur l'ancien pied de pajement' en 'Ingrédients pour servir aux conditions de la nouvelle Capitulation à faire pour un Corps de Troupes Suisses de 12000 hommes'.

302 Het werven van buitenlanders voor het leger in Nederlands-Indië, welke praktijk nog lange tijd werd voortgezet, staat daar geheel los van.

303 Heinrich August Freiherr von Kinckel (226).

304 Brief van de soevereine vorst aan Van Hogendorp d.d. 2 jan. 1813, in: Van Hogendorp (ed.), *Brieven en gedenkschriften van Gijsbert Karel van Hogendorp* IV, 220.

onvermijdelijk geworden.³⁰⁵ Opmerkelijk is overigens dat vijf maanden voor de benoeming van een gezant te Berlijn een andere oude dienaar van de Oranjes, Van Reede³⁰⁶, schoonvader van bovengenoemde graaf de Perponcher, bij SB van 14 jan. 1814 no. 26 aangesteld werd als een soort ‘toezichhoudend’ gezant in diezelfde stad: ‘In aanmerking nemende de lange diensten door den Baron van Reede aan Ons Huis en aan Onze persoon gedaan, als mede dat dezelve in zijne hooge ouderdom door den oorlog zware schade geleeden heeft aan zijne goederen’ werd hem voor de rest van zijn leven een aanzienlijke lijfrente toegekend en tevens bepaald dat hij, wanneer hij zich te Berlijn bevond, de gezant aldaar ‘met goede raad en voorligting bij (zou) staan’. Bovendien werd hij bij afwezigheid van de gezant geacht de secretaris van Staat voor de Buitenlandse Zaken op de hoogte te houden van de belangrijkste nieuwsfeiten. De andere ‘favoriet’ van Willem I, de in Heilbronn geboren Von Kinckel, had in 1814 reeds de leeftijd van 67 jaar bereikt en niet alleen een loopbaan in de marine maar ook diplomatieke plaatsingen achter de rug, onder meer als minister plenipotentiaris bij de Keurvorsten van Mainz en Beieren. Minstens zo belangrijk met het oog op een voortzetting van zijn diplomatieke carrière was het feit dat hij adjudant-generaal bij de marine van de laatste stadhouder was geweest. Door Willem I werd hij in 1814 bevorderd tot vice-admiraal en benoemd tot gezant bij de Hoven van Beieren, Baden en Wurtemberg. Hij bleef als zodanig in functie tot zijn overlijden te Mannheim in 1821.

Von Gagern had in tegenstelling tot alle andere gezanten geen enkele binding met Nederland en hier te lande zelfs nooit zijn domicilie gehad. Sinds het begin van de eeuw had hij de belangen van het Huis Nassau met wisselend succes behartigd en was als zodanig ook voor de Prins van Oranje opgetreden. Hun samenwerking verliep echter niet altijd even rimpelloos, waarschijnlijk omdat beiden beschikten over een stevig karakter en nogal uitgesproken ideeën. Desalniettemin verdedigde Von Gagern op verzoek van de soevereine vorst de belangen van het ‘Gesamthaus Nassau’ – en indirect ook die van Nederland – op het Congres van Wenen. Hij deed dat met veel inzet en succes. Na het congres was hij voor Nederland en Koning Willem I nog actief als gevolmachtigde voor het Groothertogdom Luxemburg bij de Duitse Rijksdag en als minister plenipotentiaris bij de Vrije Stad Frankfurt. Eind 1816 kwam hij evenwel in aanvaring met de minister van Buitenlandse Zaken – en feitelijk ook met de koning – over de positie van de Joden in Duitsland.³⁰⁷ Von Gagern had namelijk herhaaldelijk geweigerd een instructie uit te voeren inzake de bevestiging van de burgerlijke rechten van die bevolkingsgroep. Uiteindelijk schreef hij over de Joden aan

305 Twee zoons van hem waren in Pruisische dienst getreden; een van beiden was later Pruisisch gezant in Den Haag. Zie ook Boogman, *Nederland en de Duitse Bond* 1, 104.

306 Arend Willem Baron van Reede (1747–1815), off. in Statendienst, laatst. generaal-majoor inf., adjudant-generaal van Prins Willem V 1782–1794, extraordinaris envoyé en minister plenipotentiaris in Pruisen 1781–1795. (Bronnen en literatuur: N. A. 91 (2004–2005) 66; Schutte, *Repertorium*, 218–219)

307 Spanjaard, *Nederlandsche diplomatieke en andere bescherming in den vreemde*, 79–81.

de minister: 'Je resteraï persuadé que c'est une race pernicieuse' en bood vervolgens zijn ontslag aan. Dat werd niet direct aanvaard maar in 1818 werd Von Gagern met pensioen gestuurd, onder meer omdat volgens minister Van Nagell 'zijn eêrucht [...] mitsgaders zijne begeerte, om zich met zaken intelaten, waar hij zich gevoeglijk zoude hebben kunnen buiten houden, geene palen kent'.³⁰⁸ In 1827 beval hij nog een van zijn zoons aan als opvolger van de raad van legatie te Frankfurt, Von Eck.³⁰⁹ Van de gelegenheid maakte hij gebruik om en passant te verzoeken om herstel in actieve dienst. Volgens het door de koning geaccordeerde antwoord was in de bedoelde vacature reeds voorzien maar stond men sympathiek tegenover zijn mogelijke terugkeer in de dienst.³¹⁰ Dat later hierover niets meer werd vernomen, wekt geen verbazing. Koning Willem I was bepaald niet gediend van eigengereide medewerkers, en al helemaal niet op het terrein van de buitenlandse betrekkingen.

Evenals Von Kinckel en Von Gagern was de bij SB van 16 juni 1814 no. 104 tot gezant bij de Italiaanse Mogendheden benoemde Reinhold oorspronkelijk uit Duitsland afkomstig. Hij was in 1771 in Aken geboren. Naar het voorbeeld van zijn vader, die zich als koopman te Amsterdam had gevestigd, was hij voor de handel bestemd maar in 1789 werd hij als vaandrig in het Staatse leger opgenomen. Zijn militaire loopbaan was echter geen lang leven beschoren want reeds in 1795 werd hij aangesteld als secretaris van de Bataafse gezant te Hamburg, Abbema. Zijn diplomatieke carrière sloot hij vanwege de inlijving bij Frankrijk (voorlopig) af als minister plenipotentiaris te Berlijn. 'Na drie jaar van alle opentlijke betrekkingen verwijderd *alhier* (Parijs) in de huislijkste ingetogenheid geleefd te hebben' bood hij bij schrijven van 12 april 1814 zijn diensten aan de soevereine vorst aan.³¹¹ Hij diende tot 1828 te Rome waar hij – als protestant – ook bij de Heilige Stoel was geaccrediteerd en vervolgens nog vier jaar als gezant bij het Zwitsers Bondgenootschap. Een aanbod in 1832 om gezant te Kopenhagen te worden wees hij van de hand 'uit hoofde van zijn gevorderde jaren en bijkomende omstandigheden'. Na het vertrek van baron van Nagell van Ampsen nam hij begin 1824 het ministerschap van Buitenlandse Zaken tijdelijk waar. Hoewel uit de archieven en literatuur het beeld oprijst van een bekwaam diplomaat, dacht zijn collega Hugo van Zuylen van Nyevelt daar iets genuanceerder over: 'Reinhold is in mijne ooggen een allerknappst secretaris-generaal of chef van een departement, maar door zijn vormen en onverzettelijkheid een weinig geschikt diplomaat, vooral te Rome.'³¹²

308 Rapport van Van Nagell voor de koning van 4 maart 1818 no. 64 (retroacta bij KB d.d. 5 maart 1818 no. 104).

309 Johann August von Eck (Jean Auguste d'Eck) (116).

310 Brief van Von Gagern, Mannheim 4 febr. 1827 en door de koning geaccordeerd antwoord d.d. 19 febr. 1827 (NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 633).

311 NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 780.

312 Brief uit Pera d.d. 11 okt. 1826 van Van Zuylen van Nyevelt aan Adriaan van der Hoop, bankier te Amsterdam (Colenbrander (ed.), *Gedenkstukken 1825-1830*, tweede stuk, 920).

In het kader van de benoemingen in de jaren 1813–1815 zijn nog twee personen als gezant aangesteld, die – evenals de eerder genoemde Van Zuylen van Nyevelt, Reinhold en Bangeman Huygens – een diplomatieke loopbaan hebben gevolgd en onderaan zijn begonnen. De op 13 juni 1814 tot gezant bij het Hof van Portugal benoemde Willem Mollerus³¹³ was in 1807 op 24-jarige leeftijd secretaris van legatie te St.-Petersburg geworden en was daarnaast actief geweest in november 1813. St.-Petersburg zou ook zijn laatste post worden waar hij van 1842 tot zijn overlijden in 1855 diende als gezant. Hij was een zoon van Johan Hendrik Mollerus³¹⁴, die in de Bataafs-Franse tijd zeer vooraanstaande posities had bekleed en deze lijn onder het nieuwe koninkrijk voortzette. Salomon Dedel³¹⁵, die in 1803 zijn loopbaan was begonnen als secretaris van de legatie te Parijs, werd op 31 oktober 1814 benoemd tot gezant bij het Hof van Denemarken. Hij stamde uit een typisch regentengeslacht maar zijn vader had voor een loopbaan in de marine gekozen die hij afsloot als schout bij nacht bij de Admiraliteit van – vermoedelijk niet geheel toevallig – Amsterdam. Salomon Dedel overleed te Londen in 1846 waar hij sinds 1835 gezant was.

Ten slotte was er nog een drietal gezanten, dat carrière had gemaakt in de Bataafs-Franse tijd en tot het eind toe de toenmalige machtshebbers had gediend. De bijna 58-jarige Cambier³¹⁶, die bij KB van 13 juni 1814 benoemd werd tot gezant bij het Hof van Spanje, was gedurende het ancien régime regent in Haarlem geweest. Zijn echte carrière had zich echter afgespeeld onder de Bataafse Republiek en het Koninkrijk Holland. Zo was hij enkele malen minister geweest en van 1808 tot 1810 vice-president van de Raad van State. In een Frans rapport voor Koning Lodewijk Napoleon werd over hem gezegd: ‘Du reste, il a quelques talens, beaucoup d’aménité dans le caractère, très honnête homme.’³¹⁷ Tijdens de inlijving bij Frankrijk had hij zijn bestuurlijke activiteiten voortgezet als lid van het Franse Wetgevend Lichaam voor het departement Zuiderzee. Hij kon op enige voorafgaande diplomatieke ervaring bogen want van 1779 tot 1781 was hij secretaris van gezant Van Heiden³¹⁸ te Berlijn geweest. Cambier bleef maar kort in functie. In 1816 verruilde hij zijn ambt voor dat van lid

313 Zie noot 184. Zijn vader was in het kader van een grote reeks verheffingen, inlijvingen en erkenningen bij KB van 24 nov. 1816 no. 39 in de Nederlandse adel verheven en had ingevolge KB van 21 dec. 1820 de titel van baron bij eerstgeboorte ontvangen. Zoon Willem werd baron bij eerstgeboorte krachtens KB van 24 juli 1822 no. 123.

314 Mr. Johan Hendrik baron Mollerus (1750–1834), o.m. minister van Binnenlandse Zaken 1806–, van Eredienst 1808– en wnd. minister van Buitenlandse Zaken 1809–1810, commissaris-generaal dept. van Oorlog met de rang van secretaris van Staat 1814 en secretaris en vice-president van de Raad van State 1817–1829. (Bronnen en literatuur: N. A. 88 (1999) 417–418; NNBW IV, 1003–1004)

315 Salomon baron Dedel (99).

316 Jacob Jan Cambier (71).

317 Colenbrander (ed.), *Gedenkstukken* v, eerste stuk, 371.

318 Reinhard Adriaan Carel Wilhelm des H. R. Rijksgraaf van Heiden (1732–1781), extraordinaris envoyé en minister plenipotentiaris in Pruisen 1774–†. (Bron: Schutte, *Repertorium*, 217)

van de Eerste Kamer. Verstolk van Soelen, die bij SB van 3 november 1814 no. 78 benoemd werd tot gezant bij het Russische Hof, had eveneens zijn sporen verdiend in de Bataafs-Franse tijd, laatstelijk als prefect van het departement Friesland. Hij bood, na door de soevereine vorst in particuliere audientie te zijn ontvangen, in een memorandum van 13 juni 1814 zijn diensten aan waarbij hij onder meer opmerkte dat ‘toen de noodlottige staatsomwenteling van 1795 uitbrak, (hij) nauwelijks de Kindsche Jaren (was) ontwassen’, en dat hij ‘bij de nadering der Bondgenoten [...] veel (had) bijgedragen om de rust te handhaven.’³¹⁹ Tijdgenoten dachten daar het hunne van en waren van mening dat Verstolk wel erg lang de Franse zaak was blijven dienen. Toch werd zijn aanbod door Willem I aanvaard en volgde zijn benoeming tot commissaris-generaal van het gewest Maas en Ourthe en vervolgens voor Luxemburg, Luik en Namen.³²⁰ Volgens Falck speelde bij de benoeming van Verstolk te St.-Petersburg ook mee dat ‘zijne vroegere ambtsbetrekking te Arnhem – onder Koning Lodewijk was hij landdrost van Gelderland geweest – hem in vriendschap met den Heer van Ampsen gebracht had.’³²¹ Hij bleef als gezant te St.-Petersburg tot 1823. Zijn grootste bekendheid kreeg hij echter als minister van Buitenlandse Zaken in de periode 1825–1841. In een verzoekschrift van 17 december 1823 verzocht hij met succes om inschrijving in de Nederlandse adel vanwege zijn vele verdiensten en onder verwijzing naar het feit dat Keizer Napoleon hem in 1811 de titel van baron had verleend.³²² Bangeman Huygens ten slotte werd op 10 november 1814 tot minister plenipotentiaris bij de Hanzesteden benoemd. Opmerkelijk is dat hij ook belast was met de uitoefening van de consulaire functies en dat hij naast zijn vaste tractement tevens ‘het genot (mocht) hebben der Jura of Consulaatregten.’³²³ Zijn uit Hamburg afkomstige grootvader, Pieter Joan Bangeman, had carrière gemaakt in dienst van de VOC terwijl zijn vader Willem Vincent Bangeman onderkoopman van de compagnie te Batavia was geweest in haar nadagen. Hijzelf was zijn loopbaan begonnen als militair – ‘capitein lieutenant bij de armee’ in 1794 – maar al snel overgestapt naar de diplomatie. Gedurende de Bataafs-Franse tijd had hij een aantal buitenlandse plaatsingen gehad, laatstelijk als gezant bij de Koning van Westfalen van 1808 tot 1809. Vervolgens had hij tijdelijk zijn loopbaan in patria voortgezet, onder meer als staatsraad sectie marine en oorlog tot de inlijving bij Frankrijk. Over hem werd aan Koning Lodewijk Napoleon gerapporteerd: ‘A peu près les mêmes qualités que van Westreenen (‘Il a des moeurs, des talens, de la conduite dans les affaires, aime le Français et le système actuel’), mais moins d’instruction.’³²⁴ Na de omwenteling verzocht hij tijdens een mondeling onderhoud met de soevereine

319 Retroacta bij KB van 30 dec. 1823 no. 123.

320 Jurriaanse, *De Nederlandse Ministers van Buitenlandse Zaken*, 35.

321 Colenbrander (ed.), *Gedenkschriften van Falck*, 147–148. N. B. Met de ‘Heer van Ampsen’ wordt minister van Buitenlandse Zaken Van Nagell bedoeld.

322 Retroacta bij KB 30 dec. 1823 no. 123.

323 Lid 5 van SB 10 nov. 1814 no. 109.

324 Colenbrander (ed.), *Gedenkstukken 1795–1840*, v 1806–1810, eerste stuk 371.

vorst om hem ‘in de Diplomatique carriere, welke (ik) geduurende bijna twintig jaren gevolgd heb, wel te willen employeeren, doch mij thans in het bijzonder na de kant van Brabant met de eene of andere commissie te begunstigen.’ Zijn (schoon) familie was daar namelijk reeds meer dan twee eeuwen gevestigd, terwijl zijn broer³²⁵ ook het zijne zou kunnen bijdragen.³²⁶ Hij werd daarop op 24 januari 1814 samen met J. B. van Hugenpoth³²⁷ aangesteld als commissaris in de voormalige Generaliteitslanden ‘als meer bijzonder belast met het diplomatiek gedeelte dezer werkzaamheden.’³²⁸ Vanuit Maastricht stuurde hij vervolgens op 25 augustus 1814 een verzoek om als minister plenipotentiaris naar het Hof van Denemarken te worden afgevaardigd waar hij als zodanig reeds van 1797 tot 1807 werkzaam was geweest.³²⁹ Hij moest zich echter tevreden stellen met Hamburg waar hij tot 1825 bleef. In 1823 had hij nog – zonder succes – een poging gewaagd om gouverneur van zijn geliefde Noord-Brabant te worden. Na een plaatsing in Washington volgde in 1832 alsnog een benoeming te Kopenhagen, waar hij zijn loopbaan in 1842 als gezant afsloot.

Welke conclusies kunnen er uit dit overzicht worden getrokken inzake de gevolge aanpak bij de aanstelling van gezanten in de jaren 1813–1815? Voorop zij gesteld dat er in de toenmalige omstandigheden geen sprake kon zijn van een bewust beleid op het gebied van werving en selectie, laat staan opleiding. Het net weer onafhankelijke Nederland diende onverwijld te kunnen beschikken over een buitenlands netwerk van diplomatieke vertegenwoordigers. De enigszins relativerende constatering van minister Van Hogendorp, dat vooralsnog kon worden volstaan met een vertegenwoordiger bij het geallieerde hoofdkwartier, bleek niet lang houdbaar. Daarnaast vormde de relatieve onbekendheid van de soevereine vorst met personen en omstandigheden in Nederland een handicap. De erfprins had op de leeftijd van 22 jaar het vaderland verlaten en was daar pas na achttien jaar weer teruggekeerd. Inmiddels was er in Nederland van alles gebeurd. Hoewel Willem uiteraard op de hoogte was gehouden van de ontwikkelingen, was hij niet vertrouwd met het politieke en maatschappelijke klimaat hier te lande terwijl de mensen, die in die jaren een rol speelden of dat recentelijk hadden gedaan, hem voor het merendeel onbekend waren.³³⁰

325 Pieter Johan Bangeman van der Hulst, heer van de Hulst (1770–1837), secr. van de gezant in Rusland, Jan Willem Hogguer, 1791–1795, majoor in Russische dienst en off. van de jacht in Brabant vóór 1814, luit.-kolonel bij de 10e afd. inf. (1822, 1827), kolonel-commandant 4e afd. mobiele schutterij van Zuid-Holland (1832, 1837). (Bronnen en literatuur: N. A. 79 (1988) 207; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Bangeman (van der Hulst)* (Leiden 2017); Schutte, *Repertorium*, 295)

326 Verzoekschrift van Bangeman Huygens aan de soevereine vorst, exh. 24 jan. 1814 no. 7 (retroacta bij SB van 24 jan. 1814 no. 7).

327 Joannes Balduinus Josephus Henricus Otto Antonius baron van Hugenpoth van Stockum (1776–1850), militiecommissaris (1816)-†, lid Ridderschap en lid Prov. Staten van Noord-Brabant (1816)-†. (Bron: N. A. 85 (1995) 481)

328 Art. 3 van SB 24 jan. 1814 no. 7.

329 NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 32.

330 Zie o.m. Koch, *Koning Willem I*, 240.

Natuurlijk had de soevereine vorst in de persoon van Van Hogendorp iemand die goed was ingevoerd en hem uitstekend kon informeren. Deze stapte in april 1814 echter al weer op als secretaris van Staat voor de Buitenlandse Zaken. Zijn opvolger Van Nagell was evenwel – net als Willem I – niet goed op de hoogte van de zaken in Den Haag. Hij had de Republiek van 1788 tot 1795 in Engeland vertegenwoordigd en was daar na zijn ontslag aanvankelijk blijven wonen. In 1803 naar Nederland teruggekeerd, had hij zich teruggetrokken op zijn landgoed Ampsen in Gelderland en zich verre gehouden van de landelijke politiek.³³¹ In dit licht mag het bijna een wonder heten, dat alleen met – de overigens nog tijdens het ministerschap van Van Hogendorp benoemde – Changuion een echte misgreep blijkt te zijn gedaan. Voor Van Hogendorp was bij het voordragen van kandidaten tijdens zijn korte ministerschap hun houding tijdens de omwenteling van 1813 doorslaggevend geweest. Na zijn vertrek zijn in lijn met het algemene beleid zowel aanhangers van Oranje als voormalige Patriotten benoemd. Wel heeft men getracht om zoveel mogelijk gezanten met enige ervaring op diplomatiek gebied aan te stellen; negen van de vijftien nieuw benoemde vertegenwoordigers konden bogen op voorafgaande ervaring als diplomaat.³³² Opvallend was, dat drie van de nieuwe gezanten hoge militairen waren terwijl sommige anderen tot op zekere hoogte over een militaire achtergrond beschikten. Bovendien verloren zij hun militaire rang niet toen zij overstapten naar de diplomatie maar werden zij zelfs nog bevorderd. Generaal-majoor de Perponcher werd tijdens zijn gezantschap te Berlijn bevorderd tot luitenant-generaal, gezant Von Kinckel kreeg de rang van vice-admiraal, Robbert Fagel, die als luitenant-generaal benoemd was tot gezant te Parijs, werd in die functie bevorderd tot generaal der infanterie en generaal-majoor graaf de Hemricourt de Grunne³³³ werd enkele maanden na zijn benoeming tot minister plenipotentiaris bij KB van 24 juli 1818 no. 85 bevorderd tot luitenant-generaal. De particulier secretaris van ambassadeur Fagel te Londen, David Ragay, kreeg bij zijn benoeming de rang van luitenant-kolonel der artillerie. Deze situatie kwam ook bij consuls met een semi-diplomatieke status voor. Zo mocht Van Kempen, die op 20 oktober 1814 tot consul te Tripoli was benoemd, zijn rang van kapitein ter zee behouden.³³⁴ Voorts was in de Bataafs-Franse tijd aan diplomaten op tijdelijke basis een militaire rang met het bijbehorende uniform was toegestaan. Voor een ambassadeur was dat de rang van luitenant-generaal, voor een minister plenipotentiaris die van generaal-majoor terwijl voor een secretaris de rang van kapitein was weggelegd.³³⁵ Het optreden van hoge militairen als diplomaat was reeds in de achttiende eeuw begonnen

331 Jurriaanse, *De Nederlandse Ministers van Buitenlandse Zaken 25–27*; Schutte, *Repertorium*, 119–120.

332 In volgorde van benoeming: Testa, Cambier, Van Zuylen van Nyevelt, Mollerus, Reinhold, Van Spaen, Von Kinckel, Dedel en Bangeman Huygens.

333 Joseph Mathias Charles Thomas Marie de Hemricourt graaf de Grunne (185).

334 Servaas Hendrik van Kempen (219).

335 Autobiografische aantekeningen van Hugo van Zuylen van Nijevelt (N. A. 2.21.179.01, inv.nr. 1A). N. B. Deze mededeling betrof in ieder geval de situatie in 1805 (zie para. 3b.).

en deed zich eveneens in andere landen voor.³³⁶ M. S. Anderson wijst in dit verband op een zekere militarisering van de samenleving, met name in de grote continentale rijken. In die landen had een gezant, die vanwege zijn militaire achtergrond gerechtigd was tot het dragen van een uniform, dikwijls gemakkelijker toegang tot de vorst dan zijn 'burgerlijke' ambtgenoten.³³⁷ Deze opvatting wordt bevestigd door een beschouwing van minister Van Reede uit 1824 naar aanleiding van de mogelijke benoeming van een nieuwe gezant in Rusland. Hij schreef in een voordracht van 9 juni 1824,

dat een militair in alle opzichten voor deze Missie [...] het verkieslijkst zoude zijn, vooral uit hoofde de Souverein aldaar zich met militaire zaken veel afgevende en bij alle de zich daartoe opdoende gelegenheden verlangende, dat alle Militairen en vooral Ministers daar bij tegenwoordig zijn, er voor een Diplomaat, tevens eenen rang in UM's armee bekleedende [...] zich honderd gelegenheden opdoen, om den Keizer te kunnen zien en spreken, waarvan de overige Diplomaten geheel verstoken zijn.³³⁸

Hoewel in Nederland de benoeming van militairen in diplomatieke functies gedurende de eerste decennia van de negentiende eeuw nog enkele malen voorkwam, was dit verschijnsel eigenlijk vrij snel verdwenen. Dat had vooral te maken met de totstandkoming van een diplomatieke loopbaandienst. Als sindsdien nog 'zij-instromers' tot gezant werden benoemd, ging het vooral om oud-politici.³³⁹

Ten slotte nog een enkel woord over de sociaal-maatschappelijke achtergrond van deze eerste lichte gezanten. Op het eerste gezicht zou de indruk kunnen ontstaan dat het hier om een bijna exclusief adellijk gezelschap ging. Niet minder dan veertien van hen beschikten over een adellijke titel of predicaat. Bij een nadere beschouwing blijkt echter dat op het moment van hun benoeming in 1814 dat slechts het geval was met vier van hen, te weten Von Gagern, Von Kinckel, De Perponcher en Van Spaen. Bovendien hebben de twee eerstgenoemden nimmer tot de Nederlandse adel behoord. Wel verkreeg Von Gagern in augustus 1816 op instigatie van de koning de Nederlandse nationaliteit.³⁴⁰ Feitelijk was het eerste cohort gezanten sociaal-maatschappelijk gezien nogal divers. Afgezien van de vier gezanten van adellijke huize werden zowel mensen aangetroffen, die hun wortels hadden in het regentenmilieu uit de tijd van de Republiek als 'homines novi', die carrière hadden gemaakt in de Bataafs-Franse tijd.

336 Zie voor het tijdperk van de Republiek o.a. Henrick des H. R. Rijksbaron Hop (noot 83).

337 Zie Anderson, *The rise of modern diplomacy*, 122–123.

338 Voordracht van 9 juni 1824 no. 11 (geheim) (NA, Staatssecretarie 2.02.01, inv.nr. 1993).

339 Wel werden in de negentiende eeuw nog enkele marineofficieren tot hoofd van een consulaire post benoemd en was de in 1923 tot gezant te Tokio benoemde Jean Charles Pabst (313) gen.-majoor b.d. KNIL.

340 Zie Beatrice de Graaf, *Second-tier Diplomacy*.

6. Ondergeschikt diplomatiek personeel

Het hoofd van een diplomatieke missie was formeel de enige vertegenwoordiger van zijn land bij een ander hof of in een vreemde hoofdstad. Het overige diplomatieke personeel op een post, zoals legatiesecretarissen, diende in de eerste plaats het werk van hun chef te faciliteren en hem bij afwezigheid te vervangen. Die positie werd uitstekend weergegeven in de benaming ‘secretaris van de ambassade’ (of van het gezantschap). Krachtens het nieuwe diplomatieke reglement uit 1807 werd de secretarisfunctie bovendien een vast onderdeel van de loopbaan en van het opleidingstraject voor diplomaten terwijl daarnaast de positie van aspirant-diplomaat werd geïntroduceerd onder de naam *auditeur des Konings*.³⁴¹ Van de acht personen, die in de periode voorafgaande aan de inlijving bij Frankrijk als zodanig hebben dienst gedaan, keerden de vroegere secretarissen Willem Mollerus, Hugo van Zuylen van Nyevelt en Gijsbert Jacob van Hogendorp, alsmede de voormalige *auditeur des Konings*, Theodorus van Herzele, na 1813 terug in de diplomatieke dienst. De ervaring, die de bovengenoemde personen in het verleden als diplomaat hadden opgedaan, zal bij het besluit om hen opnieuw aan te stellen zeker hebben meegewogen. De twee eerstgenoemden hadden inmiddels het niveau van gezant bereikt en kwamen in de vorige paragraaf reeds aan de orde. Van Hogendorp en Van Herzele hebben nog een blauwe maandag dienst gedaan, de eerste als zaakgelastigde te Parijs en de tweede als secretaris van legatie bij Van Spaen, de gezant in het groot hoofdkwartier te Paris. Het niet honoreren van het verzoek van laatstgenoemde van 19 april 1814 om een plaatsing als raad van legatie bij een der gezantschappen was voor hem vermoedelijk de reden om de diplomatieke loopbaan vaarwel te zeggen.³⁴²

In het diplomatieke reglement van 10 mei 1814 was evenals in dat van 1807 uitgegaan van de aanstelling van secretarissen van legatie op alle – inmiddels negentien – ambassades en gezantschappen. Anders echter dan in het verleden werd ditmaal wel aan deze intentie uitvoering gegeven. Alleen de minister plenipotentiaris bij de Hanzesteden moest het zonder een uitgezonden secretaris stellen. In diens benoemingsbesluit was bepaald dat aan hem geen secretaris zou worden toegevoegd, ‘als zijnde het Tractement daarvoor onder de voorschreven 7000 gulden begrepen; zullende hij gehouden zijn het werk van eenen Secretaris buiten bezwaar van den lande te laten verrigten’.³⁴³ Hoewel in 1807 naar aanleiding van het ontwerpreglement ideeën waren geformuleerd over de opleiding van diplomaten en Van Hogendorp zeker het nut daarvan inzag, was de noodzaak om op korte termijn een diplomatiek netwerk op poten te zetten de door-

341 Zie para. 3b. Voor de functie van ambassade- of gezantschapsraad gold in feite hetzelfde, al zou deze rang pas later algemeen ingang vinden.

342 NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 780.

343 Lid 3 van SB 10 nov. 1814 no. 109.

slaggevende factor in het benoemingsbeleid in 1814. Zo lijken van de twintig ondergeschikte diplomaten, die in de periode 1814–1815 zijn aangesteld, slechts zeven werkelijk te zijn geselecteerd met het oog op een verdere diplomatieke carrière. De secretarissen van legatie Mollerus³⁴⁴ Heldewier, Dedel, Van Heeckeren³⁴⁵ en Van Goltstein³⁴⁶ zijn inderdaad doorgegaan in de diplomatie. Ook Jacob Crommelin³⁴⁷, leerling van professor Kemper te Leiden en bijna doctor in de beide rechten, ambieerde een diplomatieke loopbaan. Hij had daarom bij brief van 10 februari 1814 om een plaatsing als secretaris van legatie verzocht.³⁴⁸ Hij tobdde echter na zijn detachering op het gezantschap te Rio de Janeiro met zijn gezondheid en overleed reeds in 1826 te Leiden. Luzac³⁴⁹ ten slotte kwam niet eens aan een diplomatieke carrière toe omdat hij, nog voor hij naar zijn nieuwe post te St.-Petersburg kon afreizen, op 19 februari 1815 in Den Haag overleed. Van de selectieprocedure met betrekking tot deze aankomende diplomaten moeten men zich in de gegeven omstandigheden overigens niet al te veel voorstellen. Desalniettemin is het de moeite waard om de achtergrond en opleiding van betrokkenen te bekijken. Twee van hen, Van Heeckeren van Enghuizen en van Goltstein, stamden uit de oude adel en waren niet in het bezit van een academische titel. Van Heeckeren was marineofficier geweest, een combinatie, die vaker – ook in de consulaire sector – voorkwam. Crommelin en Dedel waren afkomstig uit het regentenpatriciaat, terwijl de vaders van Mollerus en Heldewier carrière hadden gemaakt in de Bataafs-Franse tijd. Met uitzondering van Crommelin zijn zij en/of hun familie in de Nederlandse adel verheven, Dedel in 1815, Mollerus in 1816 en Heldewier in 1835. Zij behoorden tot de ‘aristocraten’, bestaande uit de adel en het oud patriciaat.³⁵⁰ De familie van Adriaan Luzac zou ik willen indelen bij de intelligentsia.³⁵¹ Hoewel dit geslacht Nederland’s Patriciaat is opgenomen, behoorde het tot een ander sociaal-maatschappelijk milieu dan de voorgaanden.³⁵² Het is vermoedelijk dan ook niet toevallig, dat de familie Luzac niet wordt genoemd in de recente literatuur over het patriciaat, zoals de dissertatie van Moes.³⁵³ De bovengenoemde aankomende diplomaten waren bij hun aantreden tussen de eenentwintig en vijfentwintig jaar oud. Van de overige in deze periode aangestelde ondergeschikte diplomaten bedroeg de gemiddelde leeftijd iets meer dan vieren-

344 Nicolaas Willem baron Mollerus (294).

345 Jacob Derk Borchard Anne baron van Heeckeren van Enghuizen (178).

346 Hendrik Rudolph Willem baron van Goltstein (154).

347 Mr. Jacob Crommelin (91).

348 NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 780.

349 Mr. Adriaan (Adrien) Luzac (263).

350 Zie hoofdstuk 1, para. 3d.

351 Een uitzondering vormde tot op zekere hoogte het lid van de Tweede Kamer, één van de Negenmannen en minister van Binnenlandse Zaken en Hervormde Eredienst, Mr. Louis Caspar Luzac (1786–1861). (Bronnen en literatuur: Genealogie Luzac, in: N. P. 38 (1952) 219–223 (223); NNBW IX, 627–630)

352 Zie bijv. Rietje van Vliet, *Elie Luzac (1721–1796). Boekverkoper van de Verlichting* (s.l. 2005).

353 Moes, *Onder aristocraten*.

veertig jaar, zeker in die tijd niet bepaald een leeftijd om nog een loopbaan te starten. Deze laatste groep bestond dan ook uit een aantal secretarissen en enkele raden van legatie, die op ad hoc-basis waren aangetrokken en deels ‘overblijvers’ waren uit de Bataafs-Franse tijd. Hoewel zij natuurlijk bij soeverein (en later koninklijk) besluit werden aangesteld en veel van de kandidaten hun opwachting bij Willem I maakten, waren de meesten volslagen onbekenden voor hem. Nog meer dan het geval was bij de hoofden van missie moest hij afgaan op de adviezen van Van Hogendorp en diens opvolger. Alleen Willem Fagel en David Ragay behoorden tot de entourage van de vorst. Daarnaast was Von Fabricius³⁵⁴, die sinds 1800 als ‘geheime Legationsrath’ het Hertogdom Nassau te Parijs had vertegenwoordigd, ongetwijfeld geen onbekende voor hem. Von Fabricius kwam in beeld omdat hij werd geacht naar andere inkomstenbronnen op zoek te gaan, welke in mindering zouden worden gebracht op zijn Nassause tractement. De toenmalige hertog had namelijk besloten het rangniveau van de vertegenwoordiging in Parijs te verlagen wegens de gewijzigde relatie van Nassau met Frankrijk in 1814 maar niet dat van de ‘verdienstvollen Mannes und treuen Dieners’ Fabricius, mits deze zelf ook een bijdrage leverde.³⁵⁵ Dit doel werd bereikt door zijn benoeming op 10 november 1814 tot secretaris van de Nederlandse legatie te Parijs. Bij SB van 16 december 1814 kreeg hij voorts toestemming zijn titel van secretaris in te ruilen voor die van raad van legatie ‘waarmede hij reeds vroeger (namelijk als vertegenwoordiger van het Hertogdom Nassau) is vereerd geweest’.³⁵⁶ Een andere Duitser was de sinds 1 september 1814 als secretaris van de Nederlandse delegatie op het Congres van Wenen werkzame Johann August von Eck, die gedurende zijn verdere diplomatieke loopbaan consequent als ‘Jean Auguste d’Eck’ door het leven ging. Wellicht is hij met Von Gagern meegekomen. Daarvoor pleit zijn benoeming bij soeverein besluit van 13 november 1815 no. 32 tot secretaris van legatie bij de Duitse Rijksdag waar Von Gagern sinds september van dat jaar als gevolmachtigde voor het Groothertogdom Luxemburg werkzaam was. Van de overigen kan nog J. Boreel³⁵⁷ worden genoemd, die op 7 juli 1814 werd aangesteld als raad van legatie te Wenen en nog geen drie jaar later benoemd werd tot minister-resident aan het Hof der beide Siciliën te Napels. Voorts werden te Wenen twee secretarissen van legatie aangesteld, Suermondt Persoons³⁵⁸ en Silliman³⁵⁹. Laatstgenoemde, die al sinds 1786 diplomatieke functies had vervuld, verzocht op 19 april 1814 vanuit Parijs aan de soevereine vorst – gevolgd door een tweede verzoekschrift van 2 juni 1814 en gericht aan de minister van Buitenlandse Zaken – om een ‘existence’ voor een vader van een gezin met vier kinderen waarvan

354 Charles Frédéric von/de Fabricius (126).

355 Sitzungs-Protokoll der Herrenbank bei der Stände-Versammlung des Herzogthums Nassau im Jahre 1822, 37 (Internet 16 febr. 2017).

356 Retroacta bij SB 16 dec. 1814 no. 34.

357 Jacob Boreel (47).

358 Frans Adriaan Suermondt Persoons (435).

359 Jan Lodewijk Silliman (412).

de moeder aan de rand van het graf stond ten gevolge van de deplorabele situatie.³⁶⁰ Deze niet erg overtuigende sollicitatiepoging werd niettemin gehonoreerd met een benoeming tot secretaris van legatie aan het Hof van Wenen. Hem werd echter verlof verleend om vooralsnog in Nederland te blijven. In april 1816 kreeg Silliman op zijn verzoek toestemming om zich met zijn vrouw en twee dochters naar Oostenrijk te begeven ‘met behoud van het tractement hetwelk hij thans geniet en met de titel van Raad van Legatie, *zonder evenwel aan de Missie te Wenen zijn geattacheerd*’.³⁶¹ Uit het rapport van de minister wordt duidelijk dat Silliman ‘in geenen gelukkigen toestand’ verkeerde en dat de minister ‘buiten staat (was) hem tot eenig ander employ voortdragen.’ Deze omstandigheid, in combinatie met zijn langdurige staat van dienst en het feit dat Silliman getrouwd was met een Oostenrijkse, was de reden om zijn verzoek in te willigen.³⁶² Deze wel zeer welwillende opstelling kan vermoedelijk slechts verklaard worden uit het klimaat van ‘wittebroodsweken’ waarin het nieuwe koninkrijk in die dagen verkeerde.

Ook andere sollicitaties hadden meer het karakter van een smeekbede om onderstand dan van een serieuze poging om de bevoegde autoriteiten van de eigen kwaliteiten en geschiktheid voor een bepaalde functie te overtuigen. Qua leeftijd spande de in Berlijn uit Franse ouders geboren Bourdeaux met zijn 59 jaren de kroon. Hij had bij zijn benoeming tot minister-resident te St.-Petersburg op 25 juli 1814 reeds een lange diplomatieke loopbaan achter de rug, onder meer als minister plenipotentiaris aan het Deense Hof van 1809 tot 1810. Ondanks zijn tamelijk hoge diplomatieke rang was niet hij maar Verstolk van Soelen de werkelijke vertegenwoordiger van Willem I aan het Russische Hof. In 1819 werd zijn functie dan ook opgeheven. Dat de overhaaste opbouw van de diplomatieke dienst ook bij de ondergeschikte diplomatieke ambtenaren tot een enkele verkeerde keuze leidde, blijkt uit enkele gevallen. De voormalige firmant van het huis Hope & Co. te Amsterdam, de 42-jarige A. E. Hope³⁶³, die in 1794 naar Engeland was uitgeweken maar in 1802 weer naar Amsterdam was teruggekeerd, werd in november 1814 benoemd tot secretaris bij het gezantschap te Kopenhagen. In augustus 1816 kreeg hij echter op zijn verzoek alweer ontslag, hetgeen vermoedelijk niet los kan worden gezien van het feit dat hij enige tijd later wegens krankzinnigheid door zijn familie werd opgesloten op zijn hofstede Bosbeek onder Heemstede. Swellengrebel³⁶⁴, kanunnik van St.-Jan te Utrecht en plv. vrederechter te Maarssen, verzocht om een plaatsing als legatiesecretaris en werd op 18 juli 1814 in die hoedanigheid benoemd bij het gezantschap te Berlijn. Hij zou daar al eerder als

360 NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 780.

361 Mijn cursivering.

362 Rapport van minister Van Nagell van 30 maart 1816 no. 72 (retroacta bij KB van 8 april 1816 no. 81).

363 Adriaan Elias Hope (200).

364 Mr. Hendrik Leonard Swellengrebel (440).

secretaris hebben gediend maar daarvoor zijn geen aanwijzingen gevonden.³⁶⁵ Nog geen vier maanden later kreeg hij op zijn verzoek ontslag en sleet de dagen tot zijn dood in 1840 in (ambtelijke) ledigheid. J. W. ten Cate³⁶⁶ ten slotte, wiens curriculum vitae vóór 1814 en na 1820 grote leemten vertoont, werd ingevolge SB van 4 maart 1815 no. 54 als legatiesecretaris toegevoegd aan de gezant te Washington, Changuion. Na diens terugroeping fungeerde hij als zaakgelastigde totdat in 1818 ook hij wegens grote financiële problemen werd teruggehaald. In de ontwerp-instructie voor Ten Cate was bij de opmerking dat de getuigenis van zijn chef voor zijn verdere loopbaan van groot belang was, in de marge met potlood aangetekend: ‘N. B. le témoignage de Mr. Changuion!!! Tel maitre tel valet.’³⁶⁷ Dit gezelschap van ondergeschikte diplomaten was zodanig heterogeen dat het onmogelijk is om gemeenschappelijke kenmerken te ontwaren. Wel valt op dat zich ook onder hen enkele niet-Nederlanders bevonden, te weten Bourdeaux, Von Fabricius, Von Eck en wellicht Jan Lodewijk Silliman.

Ten slotte bestond nog het verschijnsel van de ‘aan het departement geattacheerden’. Het betrof bovenformatieve en onbezoldigde jongemannen van goede huize, die op het departement hand- en spandiensten verrichtten, vermoedelijk in de meeste gevallen als voorbereiding op een eventuele loopbaan in de diplomatieke dienst. Op hen doelde Van Hogendorp ongetwijfeld in zijn brief aan de soevereine vorst van kort na zijn aftreden als secretaris van Staat voor de Buitenlandse Zaken.³⁶⁸ In die brief ontvouwde hij zijn ideeën over de plaatsing van stagiaires bij instanties als de Raad van State en de Staten-Generaal om ‘zig bekwaam te maaken tot ampten en vervolgens daarin zo ver op te klimmen als hunne talenten zullen toelaaten’. Van Hogendorp eindigde zijn brief met de opmerking, dat hij had gemeend ‘dit idee aan УКН. te moeten voordraagen, zoals ik in de Buitenlandsche Zaaken iets dergelijks gedaan heb, met even hetzelfde oogmerk, namelijk een kweekschool van fatsoenlijke jongelieden aan te leggen’.³⁶⁹ Van deze ‘jongelieden’ zijn we Heldewier en Dedel reeds tegengekomen. Ook Schimmelpenninck van der Oye was ten tijde van zijn benoeming tot geheim klerk op 14 juli 1814 reeds enige tijd aan het departement geattacheerd. Dat was ook het geval met Sirtema van Grovestins³⁷⁰ en De Lussanet de la Sablonière³⁷¹ toen zij op

365 NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 780. N. B. Hij wordt in ieder geval niet vermeld in het Repertorium van Schutte.

366 Jan Willem ten Cate (74).

367 NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 1743.

368 Brief van 21 april 1814, in: Van Hogendorp (ed.), *Brieven en gedenkschriften van Gijsbert Karel van Hogendorp* IV, 376–377.

369 Mijn cursivering.

370 Edouard baron Sirtema van Grovestins (413).

371 Mr. Johan Anthon de Lussanet de la Sablonière (1795–1825), was in nov. 1814 al ‘sedert eenige tijd aan het Ministerie van Buitenlandsche Zaken geattacheerd’, benoemd tot tweede klerk (KB 27 nov. 1815 no. 60). (Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 780; Genealogie De la Sablonière, De Lussanet de la Sablonière, in: N. P. 13 (1923) 314–321 (318))

27 november 1815 tot tweede klerk werden benoemd. De Lussanet had bij brief van 22 januari 1814 overigens gevraagd om bij een bureau van Buitenlandse Zaken te worden geplaatst maar het is niet duidelijk of hij uiteindelijk een loopbaan in de diplomatieke dienst ambieerde. Hij overleed echter reeds in 1825. Dat een plaatsing op een gezantschap wel even op zich kon laten wachten, blijkt uit het geval van zijn collega Grovestins, die pas na negen jaar de overstap naar de diplomatieke dienst maakte.

7. Consuls

Nog tijdens zijn korte ministerschap had Van Hogendorp een consulaire reglement tot stand weten te brengen. De eerlijkheid gebiedt echter te zeggen dat, evenals het diplomatieke reglement, ook dit 'Reglement voor Onze Consuls in de Havens en Koopsteden buiten 's Lands' van 22 januari 1814³⁷² een getrouwe weergave was van een regeling van het Koninkrijk Holland uit 1807. Alleen de bepaling inzake het ambtskostuum was niet overgenomen terwijl uit het eedformulier de bepalingen inzake getrouwheid aan de constitutie en gehoorzaamheid aan de koning waren verwijderd.³⁷³ De tekst van de eed, zoals verwoord in artikel 32, luidde nu als volgt:

Ik belove en zwere, dat ik de mij opgedragene commissie, in allen deele wel en getrouwelijk, overeenkomstig de instructie en orders mij gegeven of nog te geven, zal waarnemen, en dat ik alles, naar mijn beste en uiterste vermogen, zal bijbrengen wat tot bevordering van de Nederlandsche commercie en navigatie zal kunnen strekken.

Deze formulering sloot veel beter aan bij het karakter van het toenmalige consulaire netwerk van Nederland, dat voor het overgrote deel bestond uit onbezoldigde consuls, waarvan een aantal zelfs niet (meer) de Nederlandse nationaliteit bezat. Het nieuwe consulaire reglement had, evenals het voorbeeld uit 1807, betrekking op *alle* Nederlandse consuls. De heroprichting van de Directie van den Levantschen handel op 26 januari 1814 had evenwel tot gevolg, dat de consuls in die regio weer een eigen regeling kregen, zoals ook in de tijd van de Republiek het geval was geweest. Toen Nederland in november 1813 zijn onafhankelijkheid herkreeg, diende het vroegere consulaire netwerk nieuw leven te worden ingeblazen. Zo ging op 6 april 1814 een brief uit aan de voormalige consul-generaal te Triëst, Barraux³⁷⁴, om hem hem uit te nodigen 'tot het geven van alle merkwaardige zoo politieke als commercieele berigten'.³⁷⁵ Eensluidende verzoeken werden onder meer verzonden naar de consuls te Smyrna en Palermo. Deze mailing lijkt vooral bedoeld te zijn geweest om een indruk

372 NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 3632.

373 Zie paragraaf 3c.

374 F.E.J. Bar(r)aux, geb. te Antwerpen, consul-generaal te Triëst 1789–1810. (Bron: Schutte, *Reperitorium*, 150)

375 NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 32. N.B. Hem werd ook expliciet om politieke rapportage gevraagd.

te krijgen hoe het met de personele bezetting van de verschillende consulaten was gesteld. Barraux was kennelijk niet meer beschikbaar of wellicht al overleden want zijn naam komt niet meer voor in de Staatsalmanak voor het jaar 1815.³⁷⁶ Vanuit Palermo werd bericht ontvangen, dat de voormalige consul was overleden. De afzender van dat bericht toonde zich echter gaarne bereid om de ontstane vacature te vervullen, welk aanbod niet werd aanvaard. Daarentegen werd het verzoek d.d. 22 maart 1814 van de voormalige consul-generaal in Marokko, Webster Blound³⁷⁷, om ‘in dezelfde waardigheid weder hersteld te worden’ gaarne gehonoreerd.³⁷⁸

Met deze Blound zijn we beland bij de zeer kleine groep van consuls, die in die dagen een tractement ontving. Deze ‘beroepsconsuls’ waren slechts te vinden te Smyrna, in de Barbarijse staten en op de Canarische eilanden. Daarnaast ontving de consul te Elseneur (Helsingør), Van Aller, traditioneel een vergoeding. Hij was op zijn verzoek bij soeverein besluit van 7 april 1814 herbenoemd als consul aldaar. Deze oorspronkelijk uit Rotterdam afkomstige koopman had zich in 1789 in Denemarken gevestigd en was daar sinds 1792 tevens actief op consulaire gebied. Bovendien vervulde hij verschillende malen de functie van zaakgelastigde bij het Deense Hof. Van Aller ontving als enige Nederlandse consul in Europa een – zeer bescheiden – tractement voor het bijhouden van een jaarlijkse lijst van alle vaartuigen, welke de Sont passeerden.³⁷⁹ Deze jaarlijkse vergoeding van 200 gulden werd tot 1849 uitgekeerd, laatstelijk aan Van Aller’s zoon Peter, die voorkomt op lijsten van bezoldigde ‘ambtenaren’ van het ministerie.³⁸⁰

Op 9 juni 1814 werd A. J. A. Fraissinet³⁸¹ tot consul bij de Dey en de regering van Algiers benoemd als opvolger van zijn in 1808 overleden vader. Op diezelfde dag werd A. Nijssen³⁸² herbenoemd als consul bij de Bey en regering van Tunis. Hij was daar reeds adjunct-consul sinds 1780 en consul vanaf 1794. Een half jaar later werd zijn broer, C. Nijssen³⁸³, op diens verzoek benoemd tot consul-generaal in het ‘Rijk van

376 In de Staatsalmanak van dat jaar staat als consul-generaal te Trieste een zekere De Neuwirth vermeld.

377 Webster Blound, vice-consul te Mogador 1773–, bezoldigd consul-generaal in Marokko met standplaats Mogador en later Tanger 1778–1810 en 1814–†, overl. (verm.) Tanger vóór 12 jan. 1815. (Bron: Schutte, *Repertorium*, 386–387) N. B. Webster Blound heb ik niet in de personeelslijst opgenomen omdat hij in de periode na 1813 minder dan een jaar als consul-generaal van Nederland in Marokko werkzaam is geweest.

378 NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 32.

379 НТК 1831–1832, Kamerstuk IV A 4, Memorie van antwoord staatsbegroting 1832 (Buitenlandse Zaken) 72.

380 Peter Rist van Aller (1800–1885), vice-consul te Elseneur 1824–, benoemd tot consul ald. (KB 18 febr. 1826 no. 106), sinds 1849 honorair consul ald. –†. (Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nrs. 818, 819, 1894 en 3407; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Van Aller* (Leiden 2016); Website van de familie Van Aller (geraadpleegd september 2016))

381 Antoine Joseph Augustin Fraissinet (138).

382 Anthony Nijssen (304).

383 Charles Nijssen (306).

Marocco' met standplaats Tanger, als opvolger van de kort daarvoor overleden Webster Blound. Hij was tot 1810 vice-consul in Tunis geweest en meende voor de vacante post te Tanger 'de nodige kundigheeden te hebben, zo in de Barbarijsche Taalen als in de behandeling der Zaaken in Barbarije door zijn verblijf in die landen.'³⁸⁴ In Tripoli (in het huidige Libië) was voor het laatst van 1773 tot 1793 een bezoldigd consul werkzaam geweest. Daarna was de functie tijdelijk vervuld door de vice-consul te Livorno terwijl de kanselier te Tripoli, A. Zuchet, de honneurs had waargenomen tot de Nederlandse inlijving bij Frankrijk.³⁸⁵ Ter plaatse bevonden zich kennelijk geen personen (meer), die voor een benoeming tot consul in aanmerking kwamen. Bij SB van 20 oktober 1814 no. 66 werd daarom de voormalige zeeofficier Van Kempen tot consul bij de Pascha van Tripoli benoemd. Hij was in 1806 door de Britse consul op Sicilië als 'proconsul' van dat land te Palermo aangesteld. In het voorjaar van 1814 had hij bij de soevereine vorst het verzoek ingediend om als chargé d'affaires aan het Hof der beide Siciliën te worden geplaatst maar hij had genoeg moeten nemen met de consulaire post te Tripoli.³⁸⁶ Zijn verzoek om in het 'vaste corps zeeofficieren' te worden opgenomen werd door de secretaris van Staat voor de Marine evenmin ingewilligd. Van Kempen behield echter zijn rang van kapitein ter zee en kreeg tevens permissie om als consul het bij die rang behorende uniform te dragen.³⁸⁷ Ten slotte mag in dit overzicht Pieter Beetz niet ontbreken. Deze oorspronkelijk uit Erlangen in Pruisen afkomstige Amsterdammer was in 1797 benoemd tot consul-generaal voor de Canarische Eilanden met als standplaats Santa Cruz. Hij bleef als zodanig in functie tot 1808 maar kreeg bij besluit van 28 juni 1809 no. 4 behalve een gratificatie van 2000 gulden tevens de toezegging 'bij de algemeene vrede in zijn post hersteld te worden.'³⁸⁸ Bij SB van 3 augustus 1814 no. 29 werd hij opnieuw tot consul te Santa Cruz benoemd op een jaarlijks tractement van f 3000,-. De consulaire post op de Canarische Eilanden, die haar belang ontleende aan de veelvuldige bezoeken van Nederlandse oorlogsschepen, was bezoldigd omdat het daar voor kooplieden bepaald geen vetpot was.³⁸⁹ Na het overlijden van Beetz in 1819 pleitte minister Van Nagell voor het openhouden van het consulaat onder verwijzing naar de potentiële betekenis van de Canarische Eilanden voor de Nederlandsche scheepvaart naar de Oost- en West-Indische bezittingen.³⁹⁰ De aanstelling van Beetz was onderdeel van een reeks van meer dan 25 besluiten inzake de (her)benoeming van consulaire vertegenwoordigers in Groot Britannië, het

384 Retroacta bij SB 12 jan. 1815 no. 72.

385 Zie Schutte, *Repertorium*, 368.

386 NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 112.

387 Voor de bijzondere positie van de consuls in Barbarije in het algemeen alsmede voor de families Fraissinet en Nijssen in het bijzonder, zie hoofdstuk I, para. 9e.

388 Schutte, *Repertorium*, 424-425.

389 НТК 1831-1832, Kamerstuk IV A 4, Memorie van antwoord staatsbegroting 1832 (Buitenlandse Zaken) 72.

390 Retroacta bij KB 4 aug. 1819 no. 118.

Spaanse Rijk, Portugal en in Italië.³⁹¹ Afgezien van Beetz betrof het overigens alleen onbezoldigde consuls, zoals Jan Pieter Hartsinck, die bij SB van 3 augustus 1814 herbenoemd werd tot consul te Alicante.³⁹²

Vanzelfsprekend speelden 'werving en selectie' bij de aanstelling van de vele onbezoldigde consuls geen enkele rol. Men was in Den Haag afhankelijk van het plaatselijke aanbod, waarbij familierelaties een belangrijke factor vormden. Maar ook in het geval van consuls, die een tractement genoten, lijkt er voor Den Haag weinig te kiezen zijn geweest. Zo werd Van Aller na zijn overlijden achtereenvolgens door twee van zijn zoons opgevolgd.³⁹³ Voorts had Charles Nijssen op zichzelf weliswaar goede papieren voor een benoeming tot consul-generaal in Marokko maar de positie van zijn familie in de Barbarijse staten was vermoedelijk voor zijn uitverkiezing minstens zo belangrijk. Alleen in het geval van Tripoli, waar geen lokale kandidaten beschikbaar waren maar men dus ook niet afhankelijk was van plaatselijke *kongsi's*, kon een zekere selectie plaatsvinden. Van Kempen kon bij zijn benoeming in ieder geval bogen op buitenlandse en zelfs consulaire ervaring. Of ook zijn marine achtergrond een rol speelde, valt niet met zekerheid te zeggen. Feit is evenwel dat zijn opvolger in 1827, Clifford Kocq van Breugel³⁹⁴, en enkele beroepsconsuls later in de negentiende eeuw, eveneens een achtergrond als marineofficier hadden. Kenmerkend is overigens de wijze waarop toentertijd met 'selectiecriteria' werd omgegaan in het geval van een gewilde en belangrijke maar nog onbezoldigde consulaire post. Bij SB van 18 februari 1814 no. 45 werd de Londense koopman W. May³⁹⁵ – evenals later zijn zoon³⁹⁶ en kleinzoon³⁹⁷ – benoemd tot consul-generaal aldaar. In zijn voordracht aan de soevereine vorst meldde de minister dat Van de Spiegel³⁹⁸, die zich inmiddels had teruggetrokken, als eerste voor die functie in aanmerking was gekomen 'uit hoofde van de groote diensten van

391 Groninger Courant van 19 aug. 1814 (Delpher).

392 Jan Pieter Hartsinck (1784–1859), consul te Alicante 1808–1810 en opnieuw 1814–, consul te Alicante, Valencia en Murcia 1816–1819, later wethouder te Delft. (Bron: Schutte, *Repertorium*, 419)

393 Naast de in noot 380 genoemde Peter Rist van Aller, ook zijn broer Theodor Crasser van Aller (1798–1859), vice-consul te Elseneur 1819–, consul 1824–1826. (Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 818; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Van Aller* (Leiden 2016))

394 Jhr. Jacques Fabrice Herman Clifford Kocq van Breugel (80).

395 William May (1759–1827), in dienst admiraliteit te Amsterdam tot 1797, vervolgens koopman te Londen, onbezoldigd consul-generaal ald. 1814–†, oudere broer van Job Seaburne May (zie noot 289). (Bronnen en literatuur: N. A. 88 (1999) 200; A. B. van der Vies, 'Bijdrage tot de genealogie van het geslacht May', in *De Ned. Leeuw* 40 (1922) 231)

396 John William May (275).

397 Jhr. John William May (276).

398 Mij zijn twee zonen van de laatste raadpensionaris, Mr. Laurens Pieter van de Spiegel (zie noot 139), bekend namelijk Laurens Jan van de Spiegel (1764–?), in 1814 burgemeester van Goes, en diens jongere broer, Jhr. (1815) Mr. Cornelis Duvelaer van de Spiegel (1771–1829), vader van Jhr. Mr. Laurens Pieter Jan van de Spiegel (422). Alles wijst erop, dat het de jongste zoon van de raadpensionaris was, die naar de functie van consul-generaal te Londen heeft gesolliciteerd.

zijn vader en het ongelukkig lot van die geheele familie, een slachtoffer van hare verknochtheid aan het Huis van Oranje.³⁹⁹ Uit deze omschrijving blijkt geen enkele bijzondere geschiktheid voor de vacante post. Maar de latere keuze voor William May werd nu juist wel gemotiveerd door een professionele overweging, namelijk dat hij 'het aangenaamst zoude zijn aan de Commercie dezer landen.'⁴⁰⁰

8. De 'buitenlandse dienst' en de Levant

Het aanbod van begin 1814 van de voormalige zaakgelastigde te Constantinopel, Gaspard Testa⁴⁰¹, om die functie weer op zich te nemen werd door Van Hogendorp met beide handen aangegrepen. Bij SB 8 maart 1814 no. 10 werd Testa tot chargé d'affaires aldaar benoemd. Al direct na de omwenteling in 1813 was aan diens halfbroer François Testa⁴⁰² deze positie, welke hij reeds van 1803 tot 1807 had bekleed, aangeboden maar deze had met het oog op zijn gevorderde leeftijd daarvoor bedankt.⁴⁰³ De in 1770 te Constantinopel geboren Gaspard Testa was aldaar van 1808 tot 1810 als zaakgelastigde opgetreden en vervulde in 1814 formeel tevens de functies van thesaurier, kanselier en tweede drogman, welke hij echter door zijn neef Dominique Salzani liet waarnemen.⁴⁰⁴ Op 1 november 1814 solliciteerde Testa vervolgens naar de positie van 'minister' te Constantinopel, maar dat was duidelijk 'een brug te ver'.⁴⁰⁵ Zijn aanstelling als zaakgelastigde had toch al van tijdelijk aard moeten zijn, omdat het van weinig diplomatieke hoffelijkheid zou getuigen om een ambassadeurspost te laten leiden door een 'lokale' drogman in plaats van door een 'uitgezonden' ambassadeur. Over een eventuele benoeming van de uit de vs teruggeroepen gezant Changuion tot ambassadeur bij de Verheven Porte had de president van de Levantsche Handel, Balthazar Ortt echter een negatief advies uitgebracht.⁴⁰⁶ Hoewel dat advies zeker niet onterecht was, speelden, afgezien van het grote vertrouwen, dat men had in Gaspard Testa, ook financiële overwegingen een rol. De Directie voor de Levantsche Handel moest immers de helft van de kosten van een veel duurder ambassadeur ophoesten in een tijd dat de inkomsten uit de handel op de Levant nog te verwaarlozen waren. Ongenoegen aan Turkse zijde over de handhaving van Testa als zaakgelastigde leidde er echter toe, dat het tot medio 1819 duurde voordat de Verheven Porte bereid was de

399 Voordracht van minister Van Hogendorp d.d. 16 febr. 1814 (retroacta bij SB 18 febr. 1814 no. 45). Zie ook Van Hogendorp (ed.), *Brieven en gedenkschriften van Gijsbert Karel van Hogendorp* IV, 305.

400 Zie de vorige noot.

401 Gaspard baron (1847) Testa (447).

402 François Testa, *giovane di lingua* te Constantinopel 1766, kanselier a.i. ald. 1786, kanselier en eerste dragoman 1796–1810, thesaurier a.i. 1802–1810 en zaakgelastigde te Constantinopel 1803–1807. (Bron: Schutte, *Repertorium*, 314)

403 Hoenkamp-Mazgon, *Palais de Hollande te Istanboel*, 88–91.

404 Zie hoofdstuk III, para. 6.

405 NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 32.

406 Zie para. 5.

koninklijke titel van Willem I te erkennen.⁴⁰⁷ Hoewel men in Den Haag met die situatie vanzelfsprekend allesbehalve gelukkig was, liet men zich aanvankelijk in de Turkse affaires maar al te graag leiden door de Directie van Levantsche Handel. Deze was op 26 januari 1814 heropgericht.⁴⁰⁸ Vervolgens waren op 11 juli van dat jaar de structuur, de bevoegdheden en de werkwijze van de organisatie in een regeling vastgelegd.⁴⁰⁹ Volgens artikel 10 van dat reglement kreeg het college van directeuren te Amsterdam, evenals vóór 1795, de titel en rang van ‘presidiale kamer’. De Directie had vernieuwing bepaald niet hoog in het vaandel staan zoals blijkt uit een nota van oktober 1815 waarin met instemming verwezen werd naar de vermeende wens van de koning om de zaken ‘op den voet, als vanouds, hersteld te zien.’⁴¹⁰ De Directie mocht zoals voorheen lastgelden en andere rechten op de handel en scheepvaart met de schalen van de Levant innen en diende uit de opbrengsten de tractementen van de consuls en het overige personeel⁴¹¹ van de consulaten in die regio te betalen, alsmede een gedeelte van het tractement van de ambassadeur te Constantinopel. Krachtens artikel 12 diende de Directie voorstellen te doen inzake de benoeming ‘der onderscheidene Ambtenaren en bedienden in de Schalen van de Levant’. Blijkens de eerder genoemde nota had de Directie evenwel gemeend ‘de natemelden provisionele aanstellingen van de ten dienste der Directie benodigde en te voren in functie geweest zijnde geemploijeerden op de voorheen door hun genootene Tractementen en salarissen ofte emolumenten’ reeds te moeten doen. Dit was duidelijk tegen het zere been van de minister van Buitenlandse Zaken en – niet te vergeten – de koning. Daar de Directie echter de tractementen betaalde en men op dat moment op het ministerie vermoedelijk geen flauwe notie had van de personele situatie op de posten in de Levant, bleef er niet veel anders over dan – zoals artikel 1 van het benoemingsbesluit goed weergaf – ‘in het alzo door gemelde Directie verrigte te berusten.’⁴¹²

Het consulaire netwerk van Nederland in de Levant, de dragomans inbegrepen, was overigens ook tijdens de inlijving bij Frankrijk min of meer in stand gebleven. Aan het hoofd van het bezoldigde consulaat te Smyrna (het latere Izmir) stond sinds 1797 een Graaf de Hochepped, die op zijn verzoek bij SB van 13 oktober 1814 no. 33 als consul werd herbenoemd. Zijn vader, Daniël Jean Hochepped⁴¹³, was eveneens

407 Hoenkamp-Mazgon, *Palais de Hollande te Istanboel*, 81–82.

408 SB 26 jan. 1814 no. 2.

409 SB 11 juli 1814 no. 30.

410 Nota van de Directeuren van den Levantschen handel en navigatie in de Middellandsche Zee, Amsterdam 27 okt. 1815 no. 5 (retroacta bij KB van 5 jan. 1816 no. 51).

411 In een aantekening d.d. 7 nov. 1814 werden de dragomans Abro en Malcozzi begrepen onder de ‘consulaire ambtenaren’ te Smyrna. (NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 112)

412 Zie KB van 5 jan. 1816 no. 51.

413 Daniël Jean Graaf de Hochepped (1727–1796), adj.-consul te Smyrna 1756–, consul ald. 1759–†, zn. van Graaf Daniël Alexander, consul a.i. te Smyrna 1720–, consul ald. 1724–†. Bronnen en literatuur: N. A. 85 (1995) 179; Schutte, *Repertorium*, 335)

consul te Smyrna geweest terwijl zijn vroeg overleden zoon Jean Edmond⁴¹⁴ in 1838 tot vice-consul aldaar werd aangesteld. Daarnaast waren zowel aan het consulaat als aan de ambassade te Constantinopel drogman verbonden: Leonard Giustiniani⁴¹⁵, derde dragoman en Nicolaas Gliocho⁴¹⁶, ‘jeune de langue’ bij de ambassade en Marcar Abro⁴¹⁷, eerste en Athanasio Malcozzi⁴¹⁸ tweede dragoman te Smyrna.⁴¹⁹ Giustiniani was reeds vóór de Nederlandse inlijving bij Frankrijk op de ambassade als dragoman werkzaam. Marcar Abro was zijn loopbaan op het consulaat te Smyrna op zijn laatst aangevangen in 1802 en had van 1807 tot 1810 en opnieuw sinds 1815 aldaar de functie van eerste dragoman vervuld. Zijn zoon Diodato⁴²⁰ (‘Dieudonné’) was in 1815 als derde dragoman te Smyrna aangesteld. Malcozzi ten slotte was eveneens al voor de inlijving als drogman te Smyrna werkzaam geweest. Het is evident, zonder ook maar iets te willen afdoen aan de individuele kwaliteiten van de hiervoor genoemde personen, dat om de werving en selectie van betrokkenen een sterke geur van nepotisme hing. Zo kan men zich afvragen of het toevallig was, dat de leerling-tolk Nicolaas Gliocho, van wie geen enkele familierelatie met de aan de Nederlandse vertegenwoordigingen in Turkije verbonden Levantijnen valt aan te wijzen, na die ene keer spoorloos in het niets is verdwenen. Hoe het ook zij, de verantwoordelijke Nederlandse autoriteiten, die formeel het laatste woord hadden bij de benoemingen en inzake de bezoldiging van het personeel op de posten in de Levant, konden in de praktijk daarop weinig invloed uitoefenen.

9. Conclusie

Toen het in de loop van de zestiende eeuw min of meer onvermijdelijk was geworden, dat de Noordelijke Nederlanden als onafhankelijke staat verder zouden gaan, werd voor het veilig stellen van die onafhankelijkheid en van de internationale positie van de jonge republiek de rol van diplomaten bijkans net zo onmisbaar als die van militairen. Omdat voor een levensvatbare onafhankelijkheid een gezonde economie bovendien een *conditio sine qua non* vormde en deze in het geval van de Noordelijke Nederlanden in niet onbelangrijke mate gebaseerd was op buitenlandse handel en scheepvaart, stond het belang van een uitgebreid consulaire netwerk evenzeer buiten kijf. Het diplomatieke en consulaire netwerk bereikte in de jaren na de Vrede van Munster van 1648 een aanzienlijke omvang. Toen was de Republiek inmiddels een

414 Jean Edmond graaf de Hochepped (1809–1840), vice-consul te Smyrna 1838–†. (Bronnen en literatuur: N. A. 85 (1995) 180; Schutte, *Repertorium*, 336)

415 Leonard Giustiniani (151).

416 Geen verdere gegevens over hem bekend.

417 Marcar Abro (4).

418 Athanassi Malcozzi (269).

419 Nota van de Directeuren van den Levantschen Handel en Navigatie in de Middellandsche Zee, d.d. 27 okt. 1815 no. 5 (retroacta bij KB 5 jan. 1816 no. 51).

420 Diodato Abro (2).

politieke en economische grootmacht geworden, die – of men dat nu leuk vond of niet – haar rol in het Europese concert diende te spelen, al was het maar ter bescherming van haar eigen economische en commerciële belangen. Dat de regenten, die zeker in de zeventiende eeuw nog nauw betrokken waren bij de sectoren nijverheid en handel, zich evenwel uitdrukkelijk tot die belangenbehartiging wilden beperken, is evident. Vanuit die optiek was de prominente rol, die Republiek ten tijde van stadhouder-koning Willem III in het Europese krachtenveld innam, slechts een ongelukkig intermezzo. Na diens overlijden vormde de handhaving van de status quo en de bescherming van de commerciële en economische belangen van de staat en haar inwoners dan ook weer als vanouds de primaire bestaansreden voor het diplomatieke en consulaire netwerk. De dramatische situatie van de overheidsfinanciën liet trouwens weinig andere keus. Voor diplomatieke functies werden aanvankelijk en in het algemeen op ad-hoc basis personen uit de bestuurlijke elite van de Republiek gerecruiteerd, die doorgaans slechts in de markt waren voor een eenmalige buitenlandse missie als – kortere of langere – onderbreking van hun eigenlijke loopbaan in patria. De consulaire agenten waren traditioneel afkomstig uit handelskringen en waren ook zelf meestal werkzaam in koophandel en/of scheepvaart. Zij waren in de regel dan ook niet bezoldigd. In de tijd van de Republiek veranderde er zo goed als niets op het gebied van de werving en selectie van kandidaten voor diplomatieke of consulaire functies terwijl kwesties als opleiding en de introductie van een professionele loopbaan voor diplomaten al helemaal niet aan de orde waren. Dat met name in de achttiende eeuw een aantal personen ervoor koos om van de diplomatie hun beroep te maken, doet aan die laatste vaststelling geenszins af. Kortom, van een diplomatieke dienst – laat staan een consulaire –, was nog in het geheel geen sprake.

Die situatie veranderde in de Bataafs-Franse tijd. Op het eerste gezicht is dat opmerkelijk omdat voor Nederland als feitelijke vazalstaat van Frankrijk in die periode op het gebied van de buitenlandse betrekkingen slechts een marginale rol was weggelegd. Op politiek gebied was de manoeuvreerruimte uiterst beperkt. Op commercieel-economisch terrein was de vrijheid van handelen in theorie weliswaar iets groter maar in de praktijk viel dat nogal tegen. Bovendien waren de gevolgen van de megalomane ambities van Napoleon – zoals bijvoorbeeld het Continentaal Stelsel⁴²¹ – desastreus voor een handelsnatie als Nederland, die juist gebaat was bij internationale vrede en veiligheid. Daarom lijkt in eerste instantie de these van Waldeck, dat ‘de Bataafs-Franse tijd beslissend was voor het indalen van het politieke besef dat Nederland in Europa nog maar een kleine mogendheid kon zijn’ alleszins plausibel.⁴²²

421 Het continentaal stelsel, dat in 1806 door Napoleon werd ingevoerd, was een tegen Groot-Brittannië gerichte maatregel op het gebied van de economische oorlogsvoering waarbij alle handel tussen dat land en het Europese continent werd verboden.

422 Waldeck, *Maarten van der Goes van Dirxland*, 13.

Bij nader inzien valt daar echter wel het een en ander op af te dingen. Ik kom daarop terug in het volgende hoofdstuk. In dit tijdperk, dat zich kenmerkte door een diepgevoelde malaise, werden tijdens de ambtsperiode van Mr. Maarten van der Goes van Dirxland – volgens Waldeck de eerste minister van Buitenlandse Zaken van Nederland⁴²³ – echter de eerste fundamentele gelegd voor de latere ‘buitenlandse dienst’. Geheel terecht kwalificeert Waldeck het nieuwe diplomatieke reglement uit 1807 dan ook als ‘historisch belangrijk’.⁴²⁴ Hij laat echter grotendeels onderbelicht waarom het jaar 1807, ook op consulaire gebied, zo’n fundamentele breuklijn vormde ten opzichte van het verleden.⁴²⁵ De eerste serieuze bureaucratiserings- en professionaliseringstendenzen op het terrein van de ‘buitenlandse dienst’ waren overigens ondenkbaar geweest zonder de opheffing in 1798 van de federale staatsstructuur uit de tijd van de Republiek. Daardoor was ook de oprichting van een ministerie, dat speciaal belast was met de buitenlandse aangelegenheden, mogelijk geworden. Dat enkele jaren later het land een éénhoofdige bewind kreeg, eerst in de vorm van de raadpensionaris en vervolgens van een koning, vormde voor het bureaucratiserings- en professionaliseringsproces een additionele positieve factor.

Aldus beschikte Nederland voorafgaande aan de inlijving bij Frankrijk over een ministerie van Buitenlandse Zaken, het begin van een diplomatieke dienst en een aanzet tot een professionalisering van het consulaire stelsel, met het bijbehorende personeel. Daarop kon men in 1813 en 1814 terugvallen, toen Nederland evenals ruim twee eeuwen eerder op korte termijn een diplomatiek en consulaire instrumentarium nodig had om na de inlijving bij Frankrijk de onafhankelijkheid en de internationale en commercieel-economische positie veilig te stellen. Het is de grote verdienste van minister van Hogendorp geweest, dat hij in de zeer korte tijd van zijn ministerschap van die mogelijkheid een goed gebruik heeft weten te maken. Niet alleen werd door hem het ministerie van Buitenlandse Zaken (her)opgericht maar ook heeft hij nieuwe consulaire en diplomatieke reglementen tot stand gebracht, welke tot het midden van de negentiende eeuw van kracht zijn gebleven. Bovendien heeft hij door het inschakelen van departementspersoneel uit de Bataafs-Franse tijd het ministerie in zeer korte tijd weer operationeel gemaakt. Daarnaast hebben hij en zijn opvolger Van Nagell op pragmatische wijze de personele bezetting van de diplomatieke en consulaire posten in het buitenland weten te regelen, zonder dat de daarbij noodzakelijke spoed tot grote ongelukken heeft geleid. Als dan toch een minpuntje zou moeten worden genoemd, dan betreft het de opleiding van aankomende diplomaten. Aan de interessante aanzet-

423 Eigenlijk was Willem Buys, die op 14 maart 1798 tot agent voor Buitenlandse Betrekkingen was benoemd, de eerste minister van Buitenlandse Zaken van Nederland. Hij was echter maar zeer kort als zodanig in functie.

424 Waldeck, *Maarten van der Goes van Dirxland*, 284.

425 De eerlijkheid gebiedt evenwel te zeggen, dat de ‘buitenlandse dienst’ slechts een marginaal onderdeel vormde van zijn onderzoek.

ten op dat gebied in 1807 in de vorm van de 'Auditeur des Konings' en van opleidings-elementen in de individuele instructies voor de secretarissen van legatie is in de eerste jaren na de omwenteling geen follow-up gegeven.

Hoofdstuk III

1815–1840, tijd van grote verwachtingen en verloren illusies

1. Inleiding

In het Verdrag van Chaumont van 1 maart 1814 hadden de grote mogendheden het beginsel van de vereniging van de Noordelijke en de Zuidelijke Nederlanden in één koninkrijk onder het Huis van Oranje vastgelegd, terwijl in de zogenaamde Acht Artikelen van Londen van juni 1814 de modaliteiten waren geformuleerd.¹ De totstandkoming van het Verenigd Koninkrijk kreeg ten slotte zijn plaats in de slotakte van het Congres van Wenen van 9 juni 1815. Willem I had dat moment echter niet afgewacht en zich, gebruikmakend van de algehele verwarring ten gevolge van de onverwachte terugkeer van Napoleon, op 16 maart 1815 in de Trêveszaal op het Binnenhof tot koning van het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden laten uitroepen. Als compensatie voor het verlies van de Nassausche erflanden werd hij bovendien groothertog van Luxemburg, dat aldus in een personele unie met het Nederlandse koninkrijk werd verbonden maar tevens deel ging uitmaken van de Duitse Bond.

Op het moment van zijn inhuldiging te Brussel op 21 september 1815 kon Koning Willem I inmiddels beschikken over een tamelijk complete 'buitenlandse dienst'. Volgens de Staatsalmanak van dat jaar beschikte hij over een ambassadeur te Londen terwijl aan het hoofd van de enige andere diplomatieke post van die rang, Constantinopel, voornamelijk een zaakgelastigde geplaatst was. Daarnaast had hij gezanten te Berlijn, Kopenhagen, Lissabon, Madrid, München (voor Beieren, Baden en Württemberg), Parijs, Rome (voor de Italiaanse mogendheden), Stockholm, St.-Petersburg, Washington, Wenen en te Zürich (voor het Zwitsers Eedgenootschap). In de jaren daarna werden nog diplomatieke posten geopend in Baden, Hannover, Württemberg, te Napels en in Zuid-Amerika. Daarnaast beschikte Nederland over 84 consuls waarvan zes de rang van consul-generaal hadden. Overigens ontvingen slechts zes consuls,

¹ Zie, ook voor het volgende, Koch, *Koning Willem I*, 259–281.

waaronder één consul-generaal, een tractement.² In de jaren 1820 waren – verspreid over de wereld – inmiddels tien consuls-generaal, 140 consuls en vier vice-consuls werkzaam.³ Niet alleen was hun aantal bijna verdubbeld maar ook het getal der bezoldigde consuls was flink toegenomen. Dat laatste is echter een verhaal op zich en komt in de paragrafen 7 e.v. aan de orde. Ten slotte mag niet onvermeld blijven dat aan de ambassade te Constantinopel en het consulaat-generaal te Smyrna een viertal bezoldigde dragomans was verbonden. Hoewel dit – nogal pretentieuze – diplomatieke en consulaire netwerk ongetwijfeld beantwoordde aan de grote ambities van de koning op internationaal-politiek en commercieel-economisch gebied, is het de vraag in hoeverre op dat moment al sprake was van een professionele, bureaucratische ‘buitenlandse dienst’. Hoe was het bijvoorbeeld gesteld met ‘werving, selectie en opleiding’ en welke ontwikkelingen deden zich op dat gebied tijdens de regeringsperiode van Willem I voor? Alvorens daar op in te gaan dienen echter eerst de verschillende (hoofdrol-)spelers te worden belicht, alsmede het speelveld waarop hun verrichtingen plaatsvonden.

2. De koning en zijn ministerie van Buitenlandse Zaken

Vooropgesteld moet worden, dat de regering van Willem I in belangrijke mate het karakter had van een ‘one-man show’; de minister van Buitenlandse Zaken en zijn collegae waren niet meer dan ‘bloote commiezen’⁴, die geacht werden de bevelen van hun koninklijke meester nauwgezet uit te voeren terwijl het parlement vooralsnog geen rol van betekenis speelde. Zo werd de eerste – niet onaanzienlijke⁵ – begroting van het ministerie van Buitenlandse Zaken na de totstandkoming van het Verenigd Koninkrijk door de Tweede Kamer op 7 februari 1816 na een slechts korte gedachtewisseling met algemene stemmen aangenomen en direct doorgezonden naar de Eerste Kamer.⁶ Ook de – qua omvang zeer bescheiden – ambtelijke staf van het ministerie speelde een ondergeschikte, vooral administratieve rol en zou nog vele jaren niet of nauwelijks bij het beleid worden betrokken.⁷ Bovendien was tot 1834 het ministerie slechts gedeeltelijk verantwoordelijk voor de buitenlandse economische politiek.⁸ Aanvankelijk

2 Hierbij is consul Van Aller (11) te Elseneur niet meegerekend omdat diens tractement bij lange na niet genoeg was om in zijn levensonderhoud te kunnen voorzien.

3 Wels, *Foreign policy institutions*, 121.

4 De ministers werden als zodanig gekenschetst door Gijsbert Karel van Hogendorp. (Zie Koch, *Koning Willem I*, 376)

5 De totale begroting voor het jaar 1816 bedroeg f 890.000,- waarvan slechts f 85.000,- bestemd was voor de kosten van het departement in Den Haag.

6 HTK 1815–1816, 76 (7 febr. 1816).

7 Ingevolge KB 16 nov. 1823 no. 82 inzake de ‘finale en vaste organisatie der bureaux van de Kollegien en Departementen’ waren op het ministerie van Buitenlandse Zaken elf vaste ambtenaren werkzaam, te weten een secretaris-generaal, vier commiezen en zes adj.-commiezen.

8 Wels, *Foreign policy institutions*, 122 en *The Netherlands consular service*, 178–179.

behoorde dat belangrijke beleidsterrein namelijk in de eerste plaats tot de competentie van het departement van Koophandel en Koloniën, dat in 1818 samen met het departement van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen opging in het ministerie voor het Publiek Onderwijs, de Nationale Nijverheid en de Koloniën.⁹ De energieke en competente secretaris van Staat, Falck¹⁰, werd aan het hoofd van dit nieuwe superministerie gesteld. Deze had in tegenstelling tot zijn ambtgenoot van Buitenlandse Zaken, de landedelman Van Nagell¹¹, een levendige belangstelling voor aangelegenheden op het terrein van de handel.¹² In 1825 werden de ‘zaken van de Nijverheid’ weggehaald bij dat ministerie en overgedragen aan het departement van Binnenlandse Zaken, Onderwijs en Waterstaat, dat in het vervolg ministerie van Binnenlandse Zaken ging heten.¹³ Ingevolge hetzelfde besluit werd staatsraad Stratenus¹⁴ tot administrateur voor de Nationale Nijverheid bij het nieuwe departement benoemd. De betrekkingen met de onafhankelijke staten in het Verre Oosten vielen zelfs tot 1862 niet onder de verantwoordelijkheid van de minister van Buitenlandse Zaken. Van laatstgenoemde gingen overigens wel altijd de voordrachten voor benoeming van consulaire agenten in China en de andere landen in het Verre Oosten uit, al lag daar doorgaans een advies of suggestie van (de administrateur voor) de Nationale Nijverheid aan ten grondslag. In het algemeen was het natuurlijk in belangrijke mate van de persoon en/of interesse van de minister van Buitenlandse Zaken in kwestie afhankelijk of en in hoeverre dat departement daadwerkelijk invloed kon uitoefenen op consulaire- en handelsgebied. Met een minister als Verstolk van Soelen, die gedurende een aanzienlijk deel van de in dit hoofdstuk behandelde periode het departement bestuurde, zat dat wel goed. Maar eigenlijk maakte het niet eens zoveel uit welke minister of instantie formeel competent was op het terrein van het buitenlands beleid, ongeacht of het politieke of commerciële

9 KB 19 maart 1818 no. 79.

10 Mr. Anton Reinhard Falck (131).

11 Anne Willem Carel baron van Nagell van Ampsen (1756–1851), raad 1775–1784, schepen en burgemeester van Zutphen, extraordinaris gedeputeerde ter Staten-Generaal, commies-generaal der convoieën en licenten van in- en uitgaande rechten 1779–1795, extraordinaris envoyé en minister plenipotentiaris in Groot-Brittannië 1788–1795, voorzitter Grote Vergadering van Notabelen 1814, minister van Buitenlandse Zaken 1814–1824, minister van Staat 1827–†, lid Prov. Staten van Gelderland 1832–1850, kamerheer van Prins Willem v, kamerheer i.b.d. van Koning Willem I, Willem II en Willem III. (Bronnen en literatuur: N. A. 89 (2000–2001) 15; NNBW II, 977–978; Parlement.com (geraadpleegd 28 april 2020); Jurriaanse, *De Nederlandse Ministers van Buitenlandse Zaken*, 25–27)

12 Zie o.a. Wels, *The Netherlands consular service*, 178. Het blijkt ook uit de relevante rapporten en adviezen van Van Nagell.

13 KB van 5 april 1825 no. 88.

14 Mr. Adam Anthony Stratenus (1779–1836), j.u.d. Leiden 1803, advocaat voor het Hof van Holland 1803, lid Prov. Staten van Holland 1814–†, secr. 1815– en secr.-generaal 1823–1825 dept. van Marine, minister van Marine a.i. maart-april 1825, administrateur voor de Nationale Nijverheid 1825–, hoofdamt. Staatssecretarie 1826–, lid Raad van State 1827–†. (Bronnen en literatuur: N. A. 94 (2009) 170; A. J. van der Aa, *Biographisch woordenboek der Nederlanden* v1 (Haarlem 1852) 324–325) N. B. Hij was de vader van Mr. Anthony Jan Lucas baron Stratenus (429).

aangelegenheden betrof, omdat de koning altijd het laatste – en doorgaans ook het eerste! – woord had.

De koning hield zich niet alleen actief met de inhoud van het beleid bezig maar was ook intensief betrokken bij personeelsaangelegenheden. Koch duidt hem dan ook aan als ‘personeelschef van zijn staatsorganisatie’, waarbij hij echter vooral ministers, staatsraden en andere hoge functionarissen voor ogen heeft.¹⁵ Maar waar het de ‘buitenlandse dienst’ betrof, bemoeide de koning zich ook intensief met de selectie en aanstelling van lager geplaatste en beginnende functionarissen. Zijn met potlood aanbrechte kanttekeningen en aanwijzingen op de vele honderden personeelsbesluiten in het archief van de Staatssecretarie vormen daarvan een niet mis te verstane getuigenis. Ten slotte had de koning ook nog de functie op zich genomen van ‘CEO’ van de N. V. Nederland.¹⁶ In die rol bemoeide hij zich actief met de organisatie en het reilen en zeilen van de overheid en stond hij aan de wieg van vele grote reorganisaties. Daarbij stond hem een gestroomlijnde en goed functionerende bureaucratie voor ogen terwijl hij er tevens steeds op gespitst was om bezuinigingen te realiseren. Kortom, in hedendaags management-jargon: *leaner and meaner*. Zo had hij in de zomer van 1819 de ‘onderscheidene Departementen van administratie’ opgeroepen waar mogelijk bezuinigingen door te voeren. Al eerder – op 1 augustus 1818 – was door de koning een staatscommissie benoemd, die een rapport moest opstellen over de inrichting van de departementen van algemeen bestuur.¹⁷ Met het oog daarop dienden de ministers deze commissie uitvoerig te informeren over ‘de omvang der werkzaamheden, de wijze van de uitvoering van dezelve en de bestaande organisatie’ van hun departement. De medewerking aan dit onderzoek liet vermoedelijk te wensen over want drie jaar later bleek het noodzakelijk om door middel van een goed onderbouwd koninklijk besluit opnieuw een ‘oproep’ te doen om aan deze exercitie mee te werken.¹⁸ Met name minister van Buitenlandse Zaken Van Nagell had in zijn reactie van 31 augustus 1819 zich er met een jantje-van-leiden van afgemaakt. Vanuit de op zijn ministerie niet ongebruikelijke zienswijze, dat het niet over één kam kon worden geschoren met de overige departementen van algemeen bestuur, meende hij te kunnen volstaan met de opmerking, dat zijn ambtenaren voortdurend en ijverig bezig waren met de behandeling van de uiteenlopende aangelegenheden, die op hun pad kwamen.¹⁹ De hernieuwde oproep van 31 juli 1821 leverde kennelijk toch het beoogde resultaat op want in september 1823 konden eindelijk uitvoerige en gedetailleerde richtlijnen voor de ‘inrigting der bureaux bij de onderscheidene Departementen van Algemeen Bestuur’

15 Koch, *Koning Willem I*, 385.

16 Zie Koch, *Koning Willem I*, 370–381.

17 KB van 1 aug. 1818 L aFs (geheim).

18 KB van 31 juli 1821 no. 67.

19 Retroacta bij KB van 31 juli 1821 no. 67.

worden gepresenteerd.²⁰ Volgens de preambule was het doel van de nieuwe departementale organisatie om ‘voor het vervolg aan deze bureaux de meest eenvoudige en minst kostbare inrigting geven waardoor niet alleen het samenhangend verband maar ook de geregelde en spoedige afloop der werkzaamheden bevorderd en verzekerd en gelijktijdig alle onnutte omslag voorgekomen worde.’ De reorganisatie diende op 1 januari 1824 zijn beslag te hebben gekregen.²¹

Ook de minister van Buitenlandse Zaken ontkwam er ditmaal niet aan om met het oog op de implementatie van de bedoelde richtlijnen met een voorstel te komen.²² Hij kon echter niet nalaten om er nog eens op te wijzen dat de – zeer bescheiden – ambtelijke formatie op zijn ministerie dateerde van ‘vóór de vereeniging der Zuidelijke met de Noord. Provinciën, toen het Departement van Buitenlandsche Zaken nog geene zoo uitgestrekte werkkring had als sedert de daarstelling van het Koninkrijk der Nederlanden het geval geworden is.’ In dit verband noemde de minister onder meer de onderhandelingen ter implementatie van de slotakte van het Congres van Wenen, zoals die over de Rijnvaart en de vesting Luxemburg, alsmede andere aangelegenheden inzake de Duitse Bond. Daarnaast waren er de werkzaamheden, die voortvloeiden uit de Vrede van Parijs van 30 november 1815 en vele andere kwesties, zoals de vaststelling van de grenzen met de buurlanden. Enigszins vilein voegde de minister hieraan toe, dat het overbodig was hier in verdere bijzonderheden te treden aangezien de koning

... die alles wat het Departement van Buitenlandsche Zaken aangaat van nabij ziet en bestuurt, zelve (weet) wat er gedaan is en welke gewigtige zaken ook nu wederom voor de deur staan, als daar zijn die van het Concordaat, die der Oost-Indische belangen en, zoo wij hopen, ook de regeling der handelsbetrekkingen met sommige nabijgelegen Rijken.²³

Bovendien herinnerde hij de koning eraan dat volgens het SB van 3 maart 1814 bij een uitbreiding van de werkzaamheden het aantal ambtenaren op het departement zou worden vermeerderd, hetgeen evenwel niet was geschied. Ondanks deze *oratio pro domo* van de minister werd vanzelfsprekend ook zijn departement gereorganiseerd; als deze koning iets in zijn hoofd had, werd dat ook doorgezet. Wel had de lofzang van de minister op zijn medewerkers in zoverre succes, dat zijn voorstellen inzake

20 KB van 4 september 1823 no. 7.

21 Zie ook Wels, *The foreign policy institutions*, 121. Volgens Kersten, *Een woud van verandering*, 59 was de reorganisatie van 1824 het antwoord op ‘de terugval van de internationale betekenis van het Koninkrijk’. Dat is dus niet juist.

22 Nota van minister Van Nagell van 22 okt. 1823 no. 375 (retroacta bij KB van 16 nov. 1823 no. 82; de minuut in NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 780).

23 De minister doelde hier o.a. op het beoogde concordaat met het Vaticaan waarover op dat moment werd onderhandeld.

positieverbetering van de zittende ambtenaren door de koning werden gehonoreerd.²⁴ De 'buitenlandse dienst' was bij dit alles vooralsnog buiten schot gebleven. Alleen had minister Van Nagell in 1819 naar aanleiding van de door Willem I gewenste bezuinigingen bedacht, 'dat er geene volstreckte noodzakelijkheid bestaat, om, behalve de gewone missie bij het Hof van Rusland, aldaar nog een Minister Resident te onderhouden' en daarom die functie opgeheven.²⁵ Nog in 1831 stelde de toenmalige minister tevreden vast dat daardoor inmiddels f72.000,- was bespaard.²⁶

3. Taakomgeving en beleid

Opmerkelijk is dat bij de jarenlange reorganisatie-exercities het buitenlands beleid als zodanig geen onderwerp van discussie uitmaakte. Wel had in 1824 de gezant te Rome, Reinhold²⁷, die na het aftreden van Van Nagell tijdelijk het ministerschap waarnam, op verzoek van de koning zijn licht laten schijnen over

... eene belangrijke mededeeling [...] over de oorzaken van het verval van den Nederlandschen handel in het algemeen en meer bijzonder van de handelsbetrekkingen der Hoofdstad van het Rijk, mitsgaders over de middelen, welke deskundigen vermeenen [...] dat tot opbeuring zouden kunnen worden aangewend.²⁸

Omdat de nota van Reinhold naast enkele diplomatieke kwesties toch vooral betrekking had op consulaire aangelegenheden, komt deze aan de orde in paragraaf 7.

In 1825 gaf Willem I echter bij monde van zijn secretaris van Staat, De Mey van Streefkerk²⁹, aan de zojuist benoemde minister van Buitenlandse Zaken, ridder de Coninck³⁰, opdracht om na zijn inwerkperiode zich 'met de overweging der belangen

24 Zie noot 7.

25 Bij KB 20 juni 1819 no. 13 werd de functie van minister-resident te St.-Petersburg opgeheven en de betreffende functionaris, Pierre Etienne (de) Bourdeaux (55), 'honorabel ontslagen en gerappelleerd'. Dit leverde een jaarlijkse besparing op van f10.000,- waarvan het non-activiteits tractement voor Bourdeaux ten bedrage van f4000,- per jaar nog moest worden afgetrokken. (Retroacta bij KB 20 juni 1819 no. 13)

26 Rapport van minister Verstolk van 28 april 1831 no. 8 (retroacta bij KB 29 april 1831 no. 87).

27 Johann Gotthard Reinhold (355).

28 Nota van minister a.i. Reinhold d.d. 28 febr. 1824 no. 17 geheim, exh. 3 maart 1824 LaA3 geheim (NA, Staatssecretarie 2.02.01, inv.nr. 5679).

29 Jhr. (14 juni 1826) Jean Gijsberto baron (16 juni 1826) de Mey van Streefkerk (1782-1841), j.u.d. Leiden 1802, secr. van de ambassadeur te Parijs 1803-, kabinetssecr. van de raadpensionaris en vervolgens van Koning Lodewijk 1805-, secr. Syndicaat van Holland 1810-, secr. dept. van Binnelandse Zaken 1813-, secr. Raad van State 1814-, eerste secr. Kabinet des Konings 1815-, staatsraad i.b.d. 1818-, secr. van Staat 1823-, minister van Staat 1835-†. (Bronnen en literatuur: N. A. 88 (1999) 285; Schutte, *Repertorium*, 41; NNBW VIII, 1150-1151)

30 Patrice Claude Ghislain ridder de Coninck (1770-1827), minister van Buitenlandse Zaken 19 juni-

van dit Rijk met opzigt tot deszelfs buitenlandsche betrekkingen (bezig te houden), en vervolgens, in een ontwikkeld rapport, [...] (zijn mening te geven) nopens de regelen van gedrag, welke dit gouvernement zich, in het meeste belang van dit Rijk, zoude behooren voor te stellen met opzigt tot de onderscheidene vreemde mogendheden en landen.³¹ De achterliggende gedachte was, dat na de oprichting van het koninkrijk in 1815 'het gouvernement uit den aard der zaak minder (heeft) kunnen denken aan het volgen van een bepaald stelsel, en zich meer (heeft) moeten bepalen tot het beschikken, in ieder voorkomend geval, op zoodanige wijze als de omstandigheden van het oogenblik meest raadzaam deden voorkomen.' De tijd was echter gekomen om 'voor het vervolg naar meer vaste beginselen te werk te gaan.'³² Minister De Coninck is aan de opdracht van de koning in zijn wel heel korte ambtsperiode niet meer toegekomen waarna de stukken in het ongereede raakten. Eerst enkele jaren later zou de in 1825 aangetreden minister Verstolk van Soelen³³ de draad weer oppakken en een zeer uitgebreid rapport het licht doen zien.³⁴ In de tussentijd had zich evenwel een belangrijke ontwikkeling voorgedaan. De Tweede Kamer, die altijd – nagenoeg stilzwijgend – met de ontwerpbegroting van het ministerie van Buitenlandse Zaken had ingestemd, liet in het parlementaire jaar 1828–1829 opeens zijn tanden zien. Naar aanleiding van de voorgestelde verhoging van het budget wilde men nadere inlichtingen ontvangen 'sur l'extension de nos relations politiques et commerciales, qui est le motif indiqué de l'élévation.' Daarnaast was er kritiek op de kosten ad f 18.000,- van het gezantschap in Beieren omdat dat land er zelfs geen zaakgelastigde op nahield in Den Haag. Bovendien werd voor het eerst – maar zeker niet voor de laatste keer – de mening verkondigd, dat in landen zoals het hiervoor genoemde Beieren, Denemarken, Hannover en Zwitserland volstaan zou kunnen worden met chargés d'affaires in plaats van de veel duurere gezanten. Was deze kritiek op zichzelf al ongehoord, in 1829 had de Tweede Kamer zelfs de euvele moed om de tienjarige begroting voor 1830 en volgende jaren te verwerpen.³⁵ Pas toen het voorgestelde budget van in totaal f 737.000,- was teruggebracht tot f 660.875,-, was de Kamer bereid alsnog in te stemmen met de begroting. Na de Belgische opstand en de feitelijke en later formele afscheiding van dat land nam de roep om te bezuinigen op de 'buitenlandse dienst' alleen nog maar toe. Opmerkelijk genoeg beperkte het parlementaire debat zich tot in de twintigste eeuw dikwijls vooral tot de budgettaire aspecten van het buitenlands beleid en werden inhoudelijke zaken maar al te vaak onbesproken gelaten.

1 dec. 1825 (Bron: Jurriaanse, *De Nederlandse Ministers van Buitenlandse Zaken*, 31–33)

31 Brief van De Mey aan De Coninck van 19 juni 1825, opgenomen in: Colenbrander (ed.), *Gedenkstukken 1795–1840*, IX 1825–1830, tweede stuk 5–6.

32 Zie de vorige noot.

33 Mr. Johan Gijsbert baron (1823) Verstolk van Soelen (466).

34 'Rapport over de buitenlandsche staatkunde der Nederlanden' van 23 jan. 1829, opgenomen in: Colenbrander (ed.), *Gedenkstukken 1795–1840*, IX 1825–130, tweede stuk 442–513.

35 HTK 1828–1829, 694 (14 mei 1829).

De staatkundige, politieke en financiële kater, die het gevolg was van de Belgische afscheiding en nog versterkt werd door de onnodig gerekte nasleep, resulteerde in een nationaal gevoel van verongelijking en een regelrecht *Calimero*-complex. Bij de behandeling van de staatsbegroting voor het jaar 1831 werd de hernieuwde oproep om gezanten door zaakgelastigden te vervangen ditmaal onderbouwd met het argument, dat 'een kleinere staat zoveel staatsie niet behoeft te vertoonen als een grotere.'³⁶ En een jaar later werd ter verdediging van de voorgestelde bezuinigingen op de buitenlandse vertegenwoordigingen – naast de rampzalige situatie van de overheidsfinancien – gewezen op 'de geringe schatting, waarin Ons Rijk bij de groote mogendheden staat (en) den geringen invloed, welken wij in de staatkunde uitoefenen.'³⁷ Voor alle duidelijkheid, er waren ook Kamerleden, die betoogden dat het juist gezien de omstandigheden van dat moment zeer onverstandig was om te bezuinigen op de diplomatieke vertegenwoordigingen, maar zij waren ver in de minderheid.

Door deze ontwikkelingen was het rapport van minister Verstolk over de 'buitenlandsche staatkunde der Nederlanden' als mosterd na de maaltijd gekomen en stierf het dan ook een stille dood. De omstandigheden waren vanzelfsprekend niet bepaald gunstig voor het formuleren van 'vergezichten' voor het buitenlands beleid van Nederland. Het is echter zeer de vraag of in de periode vóór 1830 – uiteraard afgezien van de koning – überhaupt veel mensen op een dergelijke exercitie zaten te wachten. Maar nu de dromen van Willem I over de rol, die zijn verenigd koninkrijk in Europa zou kunnen gaan spelen, als een zeepbel uiteen waren gespat, verloor hij veel, zo niet alle interesse in het ministerie van Buitenlandse Zaken en zijn 'buitenlandse dienst'. Gezien de centrale en doorslaggevende rol, die de koning tot dat moment op die terreinen had vervuld, droeg diens sterk verminderde belangstelling in niet geringe mate bij aan het klimaat van malaise en stagnatie, dat de 'buitenlandse dienst' tot in de jaren 1840 zou omgeven. Daarnaast had de benarde situatie van de overheidsfinanciën directe gevolgen voor het buitenlandse netwerk en voor de individuele diplomaten en consuls. Aanvankelijk leken die gevolgen nog even mee te vallen omdat toen de wapens geen oplossing bleken te zijn voor het conflict met de opstandige provincies, de diplomatie uitkomst moest bieden. Zelfs werd in het besluit van november 1830, waarbij om principiële en financiële redenen alle ambtenaren 'welke tot de Zuidelijke Provinciën behoren', tijdelijk werden ontslagen, een uitzondering gemaakt voor 'Onze Gezantschappen en Consulaten buiten 'lands.'³⁸ Bezuinigingen op de kosten van de 'buitenlandse dienst' bleven echter niet lang uit. Zo werden bij KB van 15 juni 1834 no. 99, vooruitlopend op de implementatie van de bezuinigingsvoorstellen van

36 HTK 1830–1831, Kamerstuk XIV 14, processen verbaal der afdelingen staatsbegroting 1831 (8 april 1831) 180.

37 HTK 1831–1832, processen verbaal der afdelingen staatsbegroting 1832 (7 nov. 1831) 41.

38 Art. 2 van KB 8 nov. 1830 no. 66.

minister Verstolk, onder meer de tractementen van secretarissen ‘buiten activiteit’ of met langdurig verlof verlaagd.³⁹ In 1835 zag het lid van de Tweede Kamer Luyben⁴⁰, in de ontwerpbegroting voor 1836 met genoegen ‘eene niet onverschillige bezuiniging zowel door besnoeiing van jaarwedden als door inkrimping van diplomatieke zendingen’, al was het natuurlijk nog lang niet genoeg in zijn ogen.⁴¹ En nog in 1843 werden er ingrijpende maatregelen genomen, zoals de samenvoeging van diplomatieke missies. In dat jaar werd het gezantschap in Zweden samengevoegd met de zending te Kopenhagen, het gezantschap bij het Hof van Sardinië te Turijn met de missie te Rome en het gezantschap bij het Hof van Portugal met de diplomatieke post te Madrid.⁴²

Omdat het rapport van minister Verstolk van Soelen met zijn uitvoerige historische en staatkundige beschouwingen reeds korte tijd na het gereedkomen zijn relevantie had verloren, blijft dat – overigens zeer lezenswaardige – document hier in principe verder buiten beschouwing. In de volgende paragrafen, waarin onder meer het reilen en zeilen van de diplomatieke dienst centraal staat, komt evenwel een onderdeel van het rapport, namelijk de ‘Zamenstelling en houding van ’t Nederlandsche corps diplomatique’ zijdelings aan de orde.

4. De ‘buitenlandse dienst’ in hoog- en laagconjunctuur

In zijn rapport uit 1829 constateerde een ietwat zelfingenomen minister Verstolk van Soelen, dat met een diplomatieke dienst als die van Nederland ‘geen hof buitenslands beter bediend wordt’. Zijn zevenjarig verblijf als gezant te St.-Petersburg waar hij ‘welligt in aanraking kwam met de helft van het geheele corps diplomatique in Europa, (had) deze daadzaak boven alle twijfel gesteld. Door beleid en werkzaamheid houden de Nederlandse gezantschappen in Rusland en elders met roem de mededinging vol met die van magtiger mogendheden [...] in de niet onverschillige uiterlijke vertooning weten de gezanten [...] hunne bekrompene finantiele hulpbronnen door zuinigheid en goede orde uit te breiden, en zich langs dien weg te rangschikken naast die der voornaamste vreemde hoven, alhoewel twee- en driemaal zwaarder bezoldigd.’ Hoe anders zou de toon slechts luttele jaren later klinken. Maar gedurende de eerste vijftien jaar van zijn koningschap kon Willem I inderdaad beschikken over een uitgebreid diplomatiek netwerk. Weliswaar ontstonden er al snel enige vacatures, onder meer door het – al dan niet vrijwillig – opstappen van Cambier⁴³,

39 Rapport van de minister van Buitenlandse Zaken van 28 febr. 1834 no. 4 (geheim).

40 Mr. Johannes Lambertus Antonius Luyben (1786–1859), rechter en gematigd liberaal en later conservatief-liberaal politicus, o.a. lid 1829–1859 en voorzitter 1843–1844 Tweede Kamer der Staten-Generaal. (Bronnen en literatuur: parlement.com (geraadpleegd 29-9-2017); NNBW VIII, 1079–1082)

41 НТК. 1835–1836, 95 (11 dec. 1835).

42 KB 13 sept. 1843 no. 52.

43 Jacob Jan Cambier (71).

Changuion⁴⁴ en Von Gagern⁴⁵, maar die werden snel weer vervuld. Dat gebeurde vooral in de vorm van ‘zij-instromers’ omdat in die vacatures nog niet (volledig) door ‘eigen kweek’ kon worden voorzien. Zo werd als opvolger van Von Gagern in diens functie van gevolmachtigde voor het Groothertogdom Luxemburg bij de Duitse Rijksdag de generaal-majoor graaf van Grunne⁴⁶ benoemd. Diens benoeming zou

... bijzonder aangenaam zijn aan UM's onderdanen van het Groothertogdom Luxemburg, daar (hij) in die Provincie gegoed is en daarenboven het voordeel (zal) hebben, dat hij, als der Militaire zaken kundig, meer dan iemand anders nuttig zal kunnen zijn in de behandeling der onderwerpen, welke tot het krijgswezen en de Bonds-Vestingen betrekking hebben.⁴⁷

Voorts moest na de vereniging met de Zuidelijke Nederlanden op diplomatieke posten plaats worden ingeruimd voor een aantal ‘Belgen’.⁴⁸ Zo werd in april 1818 op zijn verzoek de kapitein bij de gendarmerie te Gent, burggraaf de Quabecq⁴⁹, benoemd tot chargé d'affaires bij de regering van de Verenigde Staten van Amerika. Minister Van Nagell beval hem bij de koning aan omdat ‘hij op zijne reizen, gedurende tien jaren in verscheiden landen van Europa en meer bijzonder in Amerika, vele kundigheden heeft opgedaan en bovendien bij mij (Van Nagell) van de gunstigste zijnde bekend is.’⁵⁰ Specifieke deskundigheid was op dat moment duidelijk nog geen vereiste. De minister zal trouwens maar al te blij zijn geweest met de bereidheid van De Quabecq om naar Washington te gaan daar dat bepaald geen gewilde post was. In een rapport met betrekking tot een diplomatieke overplaatsingsronde in 1824 constateerde minister Van Reede⁵¹, dat baron van Heeckeren⁵² niet voor Washington in de markt

44 (Jhr. (1815)) Mr. François Daniël Changuion (76).

45 Hans Christoph Friedrich Karl Ernst Freiherr von Gagern (141).

46 Joseph Mathias Charles Thomas Marie de Hemricourt graaf de Grunne (185).

47 Voordracht van minister Van Nagell d.d. 4 maart 1818 no. 64 (retroacta bij KB 5 maart 1818 no. 104).

48 Over een aan zijn ministerie opgedrongen kandidaat voor een positie als secretaris van legatie liet minister Van Reede zich in 1824 nogal zuinig uit. Maar volgens hem pleitte wellicht voor deze kandidaat, dat hij ‘geboortig (was) van een der Zuidelijke Provinciën, dewijl op dit moment het meerder getal der gezantschapssecretarissen, die thans in dienst zijn, nog tot het Noordelijk gedeelte van het Rijk behoort (retroacta bij KB 20 sept. 1824 no. 76).

49 Alexander Joseph burggraaf Goupy de Quabecq (156). N.B. Hij werd op zijn verzoek – om de optie van een militaire carrière open te houden – bij KB 20 april 1818 no. 62 bevorderd tot majoor ‘met de permissie om de montering van den Generalen Staf te dragen.’

50 Voordracht van minister Van Nagell d.d. 3 april 1818 (retroacta bij KB 4 april 1818 no. 64).

51 Willem Frederik graaf van Reede (1770–1838), luit. marine tot 1787, off. In Statendienst 1789–, laatst. ritmeester 1789–1793, maakte als generaal-majoor de Slag bij Waterloo mee, minister van Buitenlandse Zaken 1824–1825, lid 1825– en voorzitter 1834–†, hofmaarschalk van Koning Willem I 1815–, lid hofcommissie 1824–†, opperintendant der koninklijke paleizen, opperkamerheer van Koning Willem I 1829–†, minister van Staat 1825–†. (Bronnen en literatuur: N. A. 91 (2004–2005) 66–68; NNBW III, 1004–1005; Jurriaanse, *De Nederlandse Ministers van Buitenlandse Zaken*, 28–30)

52 Jacob Derk Borchard Anne baron van Heeckeren van Enghuizen (178).

was omdat ‘*zijne familie*, bij de gevorderde jaren van zijnen vader, sterk tegen eene zoo afgelegene Missie opziet. In het algemeen schijnt er weinig trek onder de Heeren Diplomaten voor dit gezantschap te zijn.’⁵³ Hier wordt een interessant spanningsveld zichtbaar tussen de ‘wensen’ van Willem I, die zelf het laatste woord wilde hebben over alle diplomatieke benoemingen, enerzijds en de invloed van ‘aanzienlijke families’, waardoor aan de bewegingsvrijheid van de koning toch wel grenzen werden gesteld, anderzijds. Dat kwam ook naar voren in een excuusbrief van de gezant op wachtgeld, Van Zuylen van Nijevelt⁵⁴, aan een boze koning, waarin hij deze deemoedig verzekerde van zijn ‘onbepaalde bereidwilligheid, om mij in Europa alle de Diplomatieke Commissien te laten welgevallen.’⁵⁵ De toevoeging ‘in Europa’ is pikant omdat Van Zuylen van Nyevelt eerder – tot ontstemming van de koning – eveneens voor het gezantschap in de Verenigde Staten had bedankt. Deze benoemde hem desondanks in januari 1825 tot ambassadeur te Constantinopel. Maar terugkerend naar de diplomaten uit de Zuidelijke Provincies, bij het begin van de Belgische Opstand in 1830 bevond zich nog slechts een ‘zeer gering aantal Belgen’ in de diplomatieke dienst. Dezen waren allen ‘zeer loyaal’ en bovendien niet werkzaam ‘op posten van enig staatkundig belang, behalve de secretaris te St.-Petersburg’.⁵⁶ Laatstgenoemde diende echter onder een ‘Noord-Nederlandsche’ gezant en had ‘zich niet minder door groote en ongewone bekwaamheid dan door ijver voor ’s Konings dienst onderscheiden.’⁵⁷ De secretaris in kwestie was Jhr. o’ Sullivan de Grass⁵⁸, die overigens niet veel later ter beschikking werd gesteld en vanaf 1833 zijn diplomatieke loopbaan in Belgische dienst voortzette, aanvankelijk als zaakgelastigde te Wenen.

De bezuinigingen op de diplomatieke dienst, die het gevolg waren van de nasleep van de Belgische Opstand, hadden tot gevolg, dat de carrièremogelijkheden van ondergeschikte diplomaten ernstig in het gedrang kwamen. Zo was de graaf de Hemricourt⁵⁹ in 1839 reeds tien jaar werkzaam als secretaris van legatie bij het gezantschap te Stockholm, vooralsnog zonder uitzicht op een hogere functie. Op zijn verzoek werd hij daarom in dat jaar bevorderd tot raad van legatie. In zijn voordracht erkende minister Verstolk dat er de laatste jaren weinig gelegenheid was geweest voor bevorderingen

53 Rapport van minister Van Reede d.d. 9 juni 1824 no. 11 (geheim) (retroacta bij KB 26 juni 1824 no. 119). N.B. Mijn cursivering.

54 Jhr. (1815) Mr. Hugo baron (1822) van Zuylen van Nyevelt (502).

55 Brief van Van Zuylen van Nijevelt d.d. 15 febr. 1824, exh. 17 febr. 1824 LaQ2 (geheim) (NA, Staatssecretarie 2.02.01, inv.nr. 5679).

56 Gezien de door de minister gehanteerde kwalificatie is het interessant om te constateren dat zich onder de zes Belgische diplomaten de gezanten te Kopenhagen, Rome en Stockholm bevonden.

57 НТК 1830–1831, memorie van antwoord staatsbegroting 1831 (Buitenlandse Zaken) 210.

58 Jhr. Alphonse Albert Henri (Belgisch Baron (1838) en Graaf (1847)) o’ Sullivan de Grass (436).

59 Charles Antoine Richard Adolphe graaf de Hemricourt de Ramioulle (184).

en dat om dezelfde reden baron Bentinck⁶⁰ te Londen en graaf van Limburg Stirum⁶¹, die inmiddels 'buiten activiteit' was, de titel van raad hadden verworven. Hij voegde daaraan toe, 'dat overigens de titel van Raad van Legatie niet verhindert het eigenlijke secretariaat bij eene zending te bekleeden.'⁶² Ook in het verleden was de titel van raad van legatie om niet-functionele redenen verleend, zoals in 1818 aan de secretaris van het gezantschap te Frankfurt, Von Eck⁶³ en in 1821 aan zijn collega te Wenen, Persoons⁶⁴, in beide gevallen als blijk van tevredenheid.⁶⁵ Een ander instrument om jongere diplomaten bij gebrek aan bevorderingsmogelijkheden toch een aanmoediging te geven en tevens – zonder kosten voor het rijk – hun status te verhogen was de benoeming tot kamerheer van de koning. Zo werden onder meer op hun verzoek of dat van hun vader in 1829 als zodanig aangesteld de prins van Chimay⁶⁶, de graaf van Lannoy⁶⁷, baron Bentinck tot Nijenhuis en baron van der Duyn⁶⁸, alsmede – nogal uitzonderlijk – een drietal, wat oudere gezanten.⁶⁹ Al veel eerder was deze eer baron van Heeckeren te beurt gevallen.⁷⁰ Vermeldenswaard is het advies dat de minister in 1829 over deze materie uitbracht:

Bij de weinige gelegenheid tot avancement onder de Nederlandsche diplomatie moet het bekomen van den sleutel van kamerheer voor jongelieden van geboorte⁷¹ bijzonder aangenaam zijn, omdat zij, bij gebreke van nog vooreerst te kunnen worden bevorderd, in eene benoeming van dien aard eene aanmoediging vinden om met ijver te blijven voortwerken, en zij zich, hangende hunne bevordering, intusschen op een eenigszins

60 Mr. Arnold Adolf baron Bentinck tot Nijenhuis (28).

61 Mr. Frederik Adriaan graaf van Limburg Stirum (254).

62 Voordracht van minister Verstolk van Soelen van 22 mei 1839 no. 15 (retroacta bij KB 25 mei 1839 no. 95).

63 Johann August von Eck (Jean Auguste d'Eck) (116).

64 Frans Adriaan Suermondt Persoons (435).

65 Resp. bij KB 8 mei 1818 no. 45 en KB 23 jan. 1821 no. 55.

66 Joseph Philippe François de Riquet, Prins van Chimay (363).

67 Gustave Ferdinand Guillaume Graaf de Lannoy (1800–1892), commies van Staat (1824), bij KB van 27 aug. 1824 no. 207 benoemd tot attaché aan de ambassade te Londen, 'buiten bezwaar' maar met behoud van zijn jaarwedde en titel als commies van Staat, op zijn verzoek eervol ontslag als attaché bij KB van 21 mei 1827 no. 128, later gezant van België en grootmeester bij het Belgische Hof. N. B. Zijn vader was o.m. lid van de Eerste Kamer der Staten-Generaal, kamerheer van Koning Willem I en grootmeester van het Huis van Koningin Wilhelmina. (Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nrs. 818 en 819; O. Coomans de Brachène, *Etat Présent de la Noblesse Belge 1992* II, 229; N. A. 89 (2000–2001) 560–561)

68 Edouard Ernest Anne baron van der Duyn (1799–1860), 2e luit. inf. 1819–1821, 'edelman' bij de ambassade te Constantinopel 1825–1830, kamerheer van Koning Willem I, Willem II en Willem III. N. B. Zijn vader was o.m. off. Inf., laatst. luit.-generaal, kamerheer van de Prins van Oranje en van Koning Lodewijk Napoleon. (Bronnen en literatuur: Staatsalmanak 1826–1830; N. A. 82 (1992) 134)

69 KB 28 febr. 1829 no. 144 en KB 4 juli 1829 no. 221.

70 KB 28 dec. 1817 no. 41.

71 N. B. Alle in deze tijd tot kamerheer benoemde jeugdige diplomaten behoorden tot de *oude adel*.

hooger standpunt geplaatst vinden, hetwelk in hunne betrekkingen buiten s'lands niet onverschillig is.⁷²

Een ander, in huidige ogen eveneens merkwaardig verschijnsel was de inzet van *non-nationals* op diplomatieke posten. Evenals de aanwending van militairen in de diplomatie, zoals de benoeming van de generaal-majoor de Grunne tot gevolmachtigde bij de Duitse Rijksdag, was dit gebruik niet tot Nederland beperkt. De opname van vreemdelingen in de diplomatieke dienst was deels een gevolg van het kosmopolitisch karakter van de Europese adel en aristocratie.⁷³ Maar ook meer in het algemeen gingen diplomaten en militairen van oudsher relatief gemakkelijk in vreemde staats- en krijgsmacht over. Om maar enkele voorbeelden te noemen: Pieter de Groot⁷⁴, zoon van de vermaarde jurist, was vóór zijn benoeming tot ambassadeur van de Republiek onder meer resident van de keurvorst van de Palts in Den Haag. Voorts trad Jan Willem Hogguer⁷⁵, die zijn loopbaan in de Staatse diplomatie in 1795 afsloot als extraordinaris envoyé in Rusland, vervolgens in dienst van dat land, waar hij onder meer de functie van gouverneur van Koerland vervulde. Van Dedem jr.⁷⁶ ten slotte werd, na een diplomatieke carrière in de Bataafs-Franse tijd, in het Franse leger opgenomen en was als zodanig onder meer commandant van het departement Jura. In de onderhavige periode kreeg Von Scherff⁷⁷, raad van legatie te Frankfurt, toestemming om tevens de betrekking van zaakgelastigde van de vorst van Lippe bij de Bondsvergadering te (blijven) bekleden.⁷⁸

72 Consideratien en advies van de minister van Buitenlandse Zaken d.d. 15 okt. 1828 (retroacta bij KB 4 juli 1829 no. 221).

73 Zie Anderson, *The rise of modern diplomacy*, 121–122.

74 Mr. Pieter de Groot (1615–1678), advocaat, raad en resident van de keurvorst van de Palts in Den Haag 1651–1660, resident van de vorstin van Hohenzollern-Hechingen, tevens markiezin van Bergen op Zoom sedert 1648, van Oost-Friesland 1657–1660 en van Oldenburg, resident van Munster 1659, pensionaris van Amsterdam 1660–1667, vervolgens o.m. ordinaris ambassadeur in Zweden 1667–1669 en in Frankrijk 1670–1672, zn. van Mr. Hugo de Groot en Maria van Reygersbergh. (Bron: Schutte, *Repertorium*, 18–19)

75 Jan Willem des Zweedsen en Russischen (1810) Rijksbaron Hogguer (1755–1838), minister in Portugal 1782–, extraordinaris envoyé in Rusland 1790–1795, Russisch werkelijk staatsraad 1806, gouverneur van Koerland 1808–1811, starost van Taraczka, zn. van Daniel des Zweedsen Rijksbaron Hogguer, koopman en regent te Amsterdam, minister bij de Nedersaksische Kreits en de Hanzesteden 1774–1793. (Bronnen en literatuur: Schutte, *Repertorium*, 198 en 294–295; N. A. 85 (1995) 363–365)

76 Jhr. (1814) Anthony Boldewijn Gijsbert (Frans) Burggraaf (1816) van Dedem (1774–1825), luitenant in Staatse dienst 1791, representant ter Staten-Generaal voor Overijssel 1795–1796, vervolgens o.m. minister-plenipotentiaris in Zweden 1795–1797 en in Württemberg 1801–, extraordinaris envoyé en minister-plenipotentiaris bij de koning van Pruisen 1803–1806, bij de koning van Westfalen 1807– en bij de koning van Napels 1808–, diende als brigade-generaal in het Franse leger 1810–1814 en opnieuw 1815–1817, laatst. als luit.-generaal tit., zn. van Jhr. (1814) Frederik Gijsbert, o.m. ambassadeur te Constantinopel 1784–1809. (Bronnen en literatuur: Schutte, *Repertorium*, 162–164 en 313–314; N. A. 81 (1990–1991) 379–382)

77 Jhr. (1838) Friedrich Heinrich Wilhelm von Scherff (392).

78 NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 518.

Hij was in 1789 geboren in Detmold als zoon van Dr. Johann Scherf, hofarts van de Fürst zur Lippe en in 1816 zijn loopbaan begonnen als secretaris en vervolgens raad van legatie namens laatstgenoemde en enkele andere Duitse vorsten bij de Bondsvergadering te Frankfurt. Op 31 december 1827 werd hij op initiatief van Willem I benoemd tot raad van legatie bij het Nederlandse gezantschap te Frankfurt, maar niet dan nadat de koning hem eerst brieven van naturalisatie had verleend.⁷⁹ Dit laatste duidde erop, dat men anders tegen de inzet van buitenlanders voor overheidsfuncties begon aan te kijken. In voorgaande jaren was er in het geval van buitenlanders in de diplomatieke dienst, zoals Bourdeaux⁸⁰, d'Eck, von Fabricius⁸¹, Von Gagern en Ruhr⁸², namelijk nooit sprake geweest van eventuele naturalisatie. Kenmerkend was dat deze categorie diplomaten ook voor wat betreft de pensioenvoorwaarden op een zeer tegemoetkomende houding kon rekenen. Het was in het algemeen niet toegestaan een Nederlands pensioen in het buitenland te genieten. Zo was in 1836 in het nieuwe reglement betreffende de pensioenen voor burgerlijke ambtenaren uitdrukkelijk vastgelegd dat zij

... op verbeurte van hun pensioen, verplicht (waren), derzelve woonplaats te hebben en te houden, op het grondgebied van den staat. Zij zullen dienvolgens derzelve pensioenen buiten hetzelfde niet mogen verteren, dan na verkregen toestemming des Konings [...] De gezegde toestemming zal altoos vergezeld gaan van eene korting van een vierde gedeelte van het pensioen, ten zij de Koning om bijzondere redenen, daarvan vrijstelling mogt verleenen.⁸³

79 Bij KB 26 dec. 1827 no. 117. N.B. De naturalisatie van Von Scherff had een tamelijk artificieel karakter. Minister Verstolk liet bij schrijven van 15 dec. 1827 aan zijn ambtgenoot van Justitie weten, dat deze naturalisatie nodig was gezien de intentie om *Frederik Hendrik Willem* von Scherff als raad van legatie bij het Ned. gezantschap te Frankfurt te plaatsen (retroacta bij KB van 31 dec. 1827 no. 112). Von Scherff was echter tot op dat moment nooit in Nederland woonachtig geweest en zou ook daarna steeds in Duitsland verblijven waar hij in 1869 overleed. Hij was in 1824 in de Saksische adel verheven en werd in 1838 ingelijfd in de Nederlandse adel. Ook zijn tot de Nederlandse adel behorende nakomelingen hebben nimmer – dit geslacht is in 1941 uitgestorven – hun domicilie in Nederland gehad.

80 Pierre Etienne (de) Bourdeaux (55).

81 Charles Frédéric Henri de/von Fabricius (126).

82 Philipp Anton Ruhr (381).

83 Art. 17 van KB 15 nov. 1836, 'houdende vaststelling van het reglement op het verleenen van pensioenen aan burgerlijke ambtenaren'. (Staatsblad 54). N.B. Pensioenen voor burgerlijke ambtenaren bestonden reeds langer maar hadden meer het karakter van een gunst. Zo was in art 1 van het SB van 17 mei 1814 no. 11 betreffende 'bepalingen ten aanzien van het verlenen van pensioenen aan burgerlijke ambtenaren in den algemenen dienst van den staat' bepaald dat er geen pensioenen werden verleend, anders dan bij speciaal besluit van de vorst. Wel waren toen reeds modaliteiten vastgesteld, bijv. dat men om in aanmerking te kunnen komen een diensttijd van 40 jaar moest hebben en de leeftijd van 60 jaar hebben bereikt (art. 2), en dat een eventueel pensioen 2/3 van het laatstgenoten vaste tractement zou bedragen (art. 5).

Niet alleen de bedoelde toestemming maar ook de vrijstelling van korting werden steeds en zonder mankeren aan oud-diplomaten, die geen Nederlander waren, verleend. Zo schreef de minister naar aanleiding van het (ingewilligde) verzoek van graaf de Grunne om zijn pensioen zonder korting in het buitenland te mogen ontvangen

... dat alle gepensioneerde Nederlandsche Gezanten, die zich buitenslands bevinden, van de korting zijn vrijgesteld geworden, en ik aarzel dus te minder voor te stellen om die gunst ook aan den Graaf de Grunne te verleenen, daar hij geen geboren Nederlander is en vóór zijne benoeming tot gezant niet in Noord-Nederland woonachtig was.⁸⁴

Enkele jaren later oordeelde minister De la Sarraz⁸⁵, dat in beginsel de vrijstelling slechts zou moeten gelden voor hen, die 'geen Nederlanders van geboorte zijn en nimmer vast verblijf in de Nederlanden hebben gehad', en adviseerde derhalve in negatieve zin over het desbetreffende verzoek van de oud-gezant Van der Hoeven⁸⁶. De koning besloot evenwel om hem moverende redenen dat verzoek toch in te willigen.⁸⁷ Maar ten gevolge van de toenemende nationalistische sentimenten in het Europa van die dagen begon de attitude tegenover buitenlanders in overheidsdienst dus ingrijpend te veranderen. Bepaald onthullend was in dat opzicht de tirade van minister Verstolk in de paragraaf '*Zamenstelling en houding van 't Nederlandsche corps diplomatique*' van zijn rapport over de buitenlandse staatkunde van Nederland:

Maar vooral worde nimmer een vreemdeling tot 's rijks buitenslandsche betrekkingen toegelaten. Op 't congres van Weenen wist Talleyrand⁸⁸ [...] den toon te hervatten der afgezanten van Lodewijk XIV. Het Nederlandsch gezantschap trof een ander lot. In het gewichtig eerste oogenblik onzer herstelling betaamde het [...] de deftige taal door de afgevaardigden der republiek in de zeventiende eeuw gevoerd te Weenen te doen herleven. In stede daarvan werd de houding van het half Duitsche gezantschap veelal naar Duitsche denkbeelden gewijzigd. Hoe gevoelig moest het Neerlands waardigheid

84 Voordracht van 16 maart 1842 no. 25 (retroacta bij KB 16 maart 1842 no. 72).

85 James Albert Henry de la Sarraz (1787–1877), cadet Korps artillerie 1802–, off. art. in Hollandse dienst 1806–, in Franse dienst 1810–, in Ned. dienst 1814–, laatst. luit.-generaal, directeur departement van de grootmeester der art. 1837–1841, gepensioneerd als militair en benoemd tot hofmaarschalk 1843, minister van Buitenlandse Zaken 1843–1848, minister van Staat 1848–†, adjudant i.b.d. van Koning Willem I en Koning Willem II 1840–†. (Bronnen en literatuur: A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie De la Sarraz* (Leiden 2018); Jurriaanse, *De Nederlandse Ministers van Buitenlandse Zaken*, 43–49; Parlement.com (geraadpleegd 19 maart 2018))

86 Jhr. (1815) Elias van der Hoeven (193).

87 Consideratie en advies van minister De la Sarraz d.d. 11 jan. 1845 no. 21 (retroacta bij KB 21 jan. 1845 no. 65).

88 Charles-Maurice de Talleyrand-Périgord, vorst van Benevento (1754–1838), bisschop van Autun 1788–1791, diplomaat onder Napoleon, Lodewijk XVIII en Karel X, o.a. als minister van Buitenlandse Zaken, Frans vertegenwoordiger op het Congres van Wenen en laatst. ambassadeur te Londen 1830–1834. (Bron: Wikipedia (13 aug. 2017))

buitenlands niet treffen, toen een Duitsch staatsman, overigens met zeldzame kennis en begaafdheden uitgedost, zonder te vermoeden, dat hij de natie kwetste, zijne instructiën liet drukken, die hem naar de toenmalige omstandigheden voorschreven om in alles Engeland te volgen, en der wereld aankondigde, dat Nederlands vrijheid met Pruisisch bloed herwonnen was. Te Munster, Nijmegen, Rijswijk en Utrecht traden *Nederlanders* op voor de belangen der republiek.⁸⁹

Die Duitse staatsman was vanzelfsprekend Von Gagern, een makkelijke prooi omdat hij al eerder bij de koning in ongenade was gevallen.⁹⁰ Bovendien was Verstolk inzake de nationaliteit van leden van de 'buitenlandse dienst' zonder twijfel *his masters voice*. Al eerder had de koning namelijk de wens te kennen gegeven om ook op consulaire posten bij voorkeur Nederlanders te benoemen.⁹¹ Aan het einde van hetzelfde jaar waarin Verstolk de voorgaande beschouwing schreef, ging de minister nog een stapje verder naar aanleiding van het verzoek van Von Gagern om zijn zoon Maximiliaan⁹² een plaats in de Nederlandse diplomatieke dienst te bezorgen.⁹³ Na erop gewezen te hebben dat er te veel secretarissen van legatie 'buiten activiteit' alsmede attachés in afwachting van een eerste plaatsing waren, herinnerde hij de koning eraan, dat namens hem aan de grootkammerheer, graaf Mercy d'Argenteau⁹⁴, de toezegging was gedaan om diens zoon het jaar daarop op het ministerie te plaatsen 'met het oogmerk om zich voor de diplomatie voor te bereiden.' Maar afgezien daarvan was er volgens de minister nog een belangrijke reden om plaatsing van Von Gagern junior bij zijn ministerie te ontraden. Weliswaar had de koning aan Von Gagern brieven van naturalisatie verleend:

... en de zoon bezit daardoor het radicaal om de buitenlandsche betrekkingen van Nederland eenmaal te behandelen, doch hij is en blijft niettemin, even als zijn vader, door geboorte en opvoeding een Duitscher, van wien de wijze van beschouwing in het Staatkundige veelal moet verschillen van die van den geboren Nederlander.

89 Paragraaf 8 van het rapport van 23 jan. 1829, in: Colenbrander (ed.), *Gedenkstukken 1795-1840*, IX 1825-1830, tweede stuk 478-479. N.B. Mijn cursivering.

90 Zie hoofdstuk II, para. 5.

91 Zie bijvoorbeeld hoofdstuk I, para 4.

92 Maximilian (Max) Freiherr von Gagern (1810-1889), commies van Staat bij het Kabinet des Konings 1829, nam deel aan de Tiendaagse Veldtocht maar verliet de Nederlandse dienst in 1833, daarna o.m. Duits liberaal politicus tot 1850, in dienst van de Hertog van Nassau tot 1855 en vervolgens van de Oostenrijkse Keizer, o.m. als geheimraad in werkelijke dienst (1877). (Bron: (o.m.) Wikipedia (ge raadpleegd 7 okt. 2017))

93 Consideratien en advies van de minister van Buitenlandse Zaken d.d. 14 nov. 1829 (retroacta bij KB 25 nov. 1829 no. 101).

94 François Joseph Charles graaf de Mercy d'Argenteau (1780-1869), lid Ridderschap en Prov. Staten van Luik, gouverneur van Zuid-Brabant, grootkammerheer des Konings 1816-(1830). (Bron: N. A. 79 (1988) 614)

Ging het hier om een soort persoonlijke vendetta van de minister tegen de familie Von Gagern of vertolkte hij simpelweg de gevoelens van de koning? In ieder geval sprak Verstolk zich aan het slot van zijn betoog ook meer in het algemeen uit tegen vermeerdering van het aantal Duitsers in de diplomatieke dienst, ook met het oog op de publieke opinie.⁹⁵ De veranderende opvatting inzake het inschakelen van *non-nationals* bleek ook duidelijk uit een voordracht van minister Huyssen van Kattendijke⁹⁶ uit 1842 inzake de toekenning van pensioen aan de gewezen minister-resident d'Eck waarin hij eraan herinnerde, dat betrokkene een goed pensioen verdiende wegens de ijver en getrouwheid waarmee hij tijdens zijn lange loopbaan in Nederlandse dienst zijn werk had gedaan en dat hij 'hoofdzakelijk is ontslagen geworden ten gevolge van [...] *het wenslijke dat UM aldaar* (bij het Hof van Württemberg) *door een geboren Nederlander worde vertegenwoordigd*.'⁹⁷ Die nieuwe benadering had ongetwijfeld een extra impuls gekregen door de Belgische afscheiding, toen de voormalige landgenoten uit de Zuidelijke Provincies ineens veranderden in minder gewenste vreemdelingen.

De agitatie tegen de aanwezigheid van niet-Nederlanders in de 'buitenlandse dienst' bereikte zijn hoogtepunt in 1841 in een ongesigneerd en paginagroot artikel in de *Arnhemsche Courant*.⁹⁸ De auteur – ongetwijfeld Roest van Limburg⁹⁹ – deed een brede aanval op het personeel van de 'buitenlandse dienst' en vroeg zich onder meer af:

Is het voor een land 't welk beweert in ware beschaving bij geen ander achter te staan, geene belediging, dat zijn minister de bevordering van 's lands belangen aan *vreemdelingen* toevertrouwt? [...] Wij hebben hier niet alleen geboren Belgen op het oog, van welken nog te zeggen valt dat zij Nederlanders waren; maar wij bedoelen een aantal vreemdelingen, eene menigte Duitschers vooral, aan welke Nederlandsche zendingen en consulaten opgedragen zijn.

95 Minister Verstolk kreeg in zoverre zijn zin, dat Von Gagern jr. niet op zijn ministerie werd geplaatst maar als commies van Staat op het Kabinet des Konings (KB 25 nov. 1829 no. 101).

96 Mr. Johan Willem baron Huyssen van Kattendijke (1782–1854), kamerjonker 1802– en kamerheer 1806– van de hertog van Brunswijk-Luneburg, supernumerair kamerheer van Koning Willem I 1820–, secr. Kabinet des Konings 1823–, hofmaarschalk van Koning Willem I en Koning Willem II 1829–1847, minister van Buitenlandse Zaken 6 okt. 1841–21 sept. 1843, minister van Staat 1843–†, lid Eerste Kamer der Staten-Generaal 1844–1849, lid Ridderschap van Holland 1830–†. (Bronnen en literatuur: N. A. 85 (1995)551–553; Jurriaanse, *De Nederlandse Ministers van Buitenlandse Zaken*, 39–41; Parlement.com (geraadpleegd 19 maart 2018))

97 Voordracht van minister Huyssen van Kattendijke d.d. 25 juni 1842 no. 21 (retroacta bij KB 30 juli 1842 no. 65). N.B Mijn cursivering.

98 Voorpagina van de *Arnhemsche Courant* van zondag 21 febr. 1841 no. 36 (Delpher).

99 Mr. Theodorus Marinus Roest van Limburg (371). Deze latere diplomaat en minister van Buitenlandse Zaken was van 1837 tot 1841 als medewerker aan de oppositionele *Arnhemsche Courant* verbonden. Het artikel was waarschijnlijk ingegeven door een zekere rancune omdat hij al sinds 1832 vergeefs pogingen had gedaan om tot de diplomatieke dienst te worden toegelaten (retroacta bij KB 25 april 1832 no. 66). N. B. Via 'chantage' wist hij omstreeks 1843 een benoeming tot raad van legatie te verkrijgen. Zie o.a. Jurriaanse, *De Nederlandse Ministers van Buitenlandse Zaken*, 223–226.

Naast de *usual suspects*, waaronder ‘D’Eck de Panthalon’¹⁰⁰, werden door de auteur in dat verband onder meer genoemd, de consul-generaal in Brazilië, Wylep¹⁰¹ (te Amsterdam uit Nederlandse ouders geboren!), zijn collega te Alexandrië, Schutz¹⁰² (uit een Levantijnse familie zoals bijna alle consuls in het Ottomaanse Rijk) en de consul-generaal in Griekenland, Travers¹⁰³ (evenals Wylep te Amsterdam geboren).¹⁰⁴ Later verdween met het ‘uitsterven’ van de niet-Nederlandse – al dan niet voormalige – leden van de ‘buitenlandse dienst’ ook de opwinding over deze kwestie. Alleen de nog in dienst zijnde of een Nederlands pensioen genietende ‘Belgen’ kwamen van tijd tot tijd in de Kamer ter sprake. Zo werd er bij de behandeling van de staatsbegroting voor 1838 in de Tweede Kamer over geklaagd, dat het gezantschap te Rome nog steeds door een ‘vreemdeling’ (namelijk de ‘Belgische’ Graaf de Liedekerke Beaufort¹⁰⁵) werd bezet, hetgeen niet in overeenstemming met de waardigheid van Nederland zou zijn.¹⁰⁶ Hoewel de opname in het nieuwe diplomatieke reglement van 1860 van ‘de hoedanigheid van Nederlander’ als een van de voorwaarden om tot attaché te kunnen worden benoemd een logische stap was in het kader van de bureaucratische ontwikkelingsgang, voegde dat in de praktijk nog maar weinig toe.¹⁰⁷ Uit het voorgaande mag men overigens niet afleiden, dat het kosmopolitische karakter van adellijke en aristocratische milieus tegen het midden van de negentiende eeuw zo langzamerhand wel was verdwenen. Nog tijdens de Eerste Wereldoorlog kon oud-minister van Buitenlandse Zaken, De Beaufort¹⁰⁸, in zijn dagboek vermelden, dat de oud-diplomaat en oud-voorzitter van de Tweede Kamer, graaf van Bylandt¹⁰⁹, ‘zeer gedrukt (was) over zijnen zoon die officier bij de Duitsche huzaren is.’¹¹⁰

100 Ongetwijfeld is J. A. d’Eck (zie noot 63) bedoeld. De auteur was kennelijk in de war met de Nederlandse familie Van Panthaleon van Eck (zie N. A. 82 (1992), 153–162).

101 Carel Joachim Wylep (498).

102 Pierre Ambroise Schutz (403).

103 Theodorus Johannes Travers (457).

104 In een naschrift bij een ingezonden brief schreef de redactie, dat ‘men’ deze familie Travers (schijnt) te hebben verwisseld met eene Fransche familie Travers waarvan vroeger een lid als generaal in Nederland had gediend. (Bron: Arnhemse Courant van zaterdag 27 febr. 1841 no. 40 (Delpher))

105 Florent Charles Auguste Graaf van Liedekerke Beaufort (251). N. B. Deze bleef overigens nog tot zijn overlijden in 1855 in functie als gezant te Rome.

106 H. T. K. 1837–1838, Kamerstuk IV A 3, processen verbaal der afdelingen staatsbegroting 1838, 58.

107 KB 13 dec. 1860 no. 78 houdende wijziging van de regelen nopens de toelating en bevordering van attachés bij het Nederlandsche Corps diplomatique (Staatsblad 74).

108 Mr. Willem Hendrik de Beaufort (1845–1918), advocaat te Amsterdam 1871–1873, schoolopziener te Rhenen 1875–1886, lid Tweede Kamer der Staten-Generaal 1877–1883, 1884–1897, 1905–1918, lid Eerste Kamer 1884, minister van Buitenlandse Zaken 1897–1901, curator universiteit Utrecht, watergraaf heemraadschap Rivier de Eem. (Bronnen en literatuur: Genealogie De Beaufort, in: N. P. 49 (1963) 47–64 (53); Jurriaanse, *De Nederlandse Ministers van Buitenlandse Zaken*, 389–405; Marijke van Faassen, ‘Venu trop tard dans un siècle trop vieux?’, Willem Hendrik de Beaufort (1897–1901)’, in Hellema, Zeeman en Van der Zwan (eds.), *De Nederlandse ministers van Buitenlandse Zaken in de twintigste eeuw*, 10–23; Parlement.com (geraadpleegd 28 dec. 2019); BWN I, 27–29)

109 Mr. Willem Karel Frederik Pieter graaf van Bylandt (69).

110 De Valk en Van Faassen (eds.), *Dagboeken en aantekeningen van Willem Hendrik de Beaufort*, 625.

Het hiervoor genoemde artikel in de *Arnhemsche Courant* richtte zijn pijlen niet alleen op de buitenlanders in de diplomatieke dienst maar ook op Nederlandse leden daarvan. Zo verwonderde de auteur zich over het feit dat een aantal posten door vaders en hun zonen werden gemonopoliseerd. Hij noemde in dat verband, naast onder meer vader en zoon Bangeman Huygens¹¹¹, ook vader en ‘vermoedelijke’ zoon d’Hemricourt.¹¹² Daarnaast werden aan het adres van de gezant te Berlijn, graaf de Perponcher, ernstige verwijten gericht, die overigens niet geheel ongefundeerd waren.¹¹³ Bijna hilarisch was echter de opmerking, dat De Perponcher niet van nepotisme kon worden beschuldigd omdat hij, naar men meende, ‘geen zonen had; wij vernamen later dat al de zonen des heeren Perponcher in Pruisische dienst waren’, hetgeen klaarblijkelijk nog erger was. Maar niet alleen de journalistiek, ook achtenswaardige (toekomstige) staatslieden en politici begonnen hun oordeel te vellen over de Nederlandse diplomaten. Zo schreef Thorbecke¹¹⁴ op 17 november 1845 aan het Kamerlid Luzac¹¹⁵: ‘Men ziet tevens op nieuw, dat onze diplomatie geen oortje waard is. Misschien echter heeft men juister berigt te hopen, zoo men den Heer Bentinck over een vioolspeler of eene actrice informatie laat geven.’¹¹⁶ Het is trouwens de vraag of dit oordeel over Bentinck wel helemaal fair is. Boogman bestempelt hem weliswaar als een ‘wel zeer middelmatige beroepsdiplomaat’ maar volgens minister Verstolk behoorde Bentinck in 1840 ‘tot de meest geschikte leden van het Nederlandsche Corps diplomatiek.’¹¹⁷ Het is echter niet altijd mogelijk om oordelen over individuele diplomaten naar waarde te schatten, ook al omdat niet alle ‘beoordelaars’ steeds even objectieve uitgangspunten hanteerden. Dat laatste geldt zeker voor de veronderstelde auteur van het hiervoor aangehaalde artikel in de *Arnhemsche Courant*. Zijn beschuldigingen inzake nepotisme bij diplomatieke benoemingen sneden echter wel hout. In dat opzicht vormt de benoeming van een zaakgelastigde bij de Koningin van Portugal

111 Jonkheer Christiaan Diederik Emerens Johan Bangeman Huygens (19) en zijn zoon Jhr. Rutger Bangeman Huygens (20).

112 Bedoeld werden Joseph Mathias Charles Thomas Marie de Hemricourt graaf de Grunne (185) en Charles Antoine Richard Adolphe graaf de Hemricourt de Ramioulle (184), die zelfs geen familie van elkaar waren.

113 Zie hoofdstuk II, para. 5.

114 Mr. Johan Rudolf Thorbecke (1798–1872), liberaal staatsman, o.m. hoogleraar rechtsgeleerdheid te Leiden 1834–1849, buitengewoon lid Tweede Kamer 1840, lid Tweede Kamer 1844–1845, 1848–1849, 1853–1862, 1866–1871, minister van Binnenlandse Zaken 1849–1853, 1862–1866, 1871–1872, minister van Staat sinds 1862. (Bronnen en literatuur: Genealogie Thorbecke, in: N. P. 70 (1986) 340–367 (357); Parlement.com (geraadpleegd 1 okt. 2017); NNBW IV, 1308–1328, Aerts, *Thorbecke wil het*)

115 Mr. Lodewijk Caspar Luzac (1786–1861), advocaat, rechter en liberaal politicus, o.m. lid Tweede Kamer 1828–1848, voor Holland en na 1840 voor Zuid-Holland, één der ‘Negenmannen’ in 1844, tijd. minister van Binnenlandse Zaken en voor de zaken der Hervormde Eredienst in 1848. (Bronnen en literatuur: Genealogie Luzac, in: N. P. 38 (1952) 219–223 (223); Parlement.com (geraadpleegd 1 okt. 2017); NNBW IX, 627–630)

116 Hooykaas en Santegoets (eds.), *De briefwisseling van J. R. Thorbecke v*, 4.

117 Boogman, *Nederland en de Duitse Bond*, 684; Voordracht van minister Verstolk van 12 sept. 1840 no. 4 (geheim) (retroacta bij KB 17 sept. 1840 no. 87).

in 1840 een interessante casus. Uit een reeks mogelijke kandidaten werd uiteindelijk Jhr. N. W. Mollerus¹¹⁸ gekozen, omdat hij de nodige geschiktheid zou bezitten en om diverse – onder meer praktische – redenen voor de post te Lissabon in aanmerking kwam. De doorslag gaf evenwel het feit dat volgens minister Verstolk de opname van Mollerus in de diplomatieke dienst ‘in der tijd op aanzoek van zijnen vader (geschiedde), en dan de vraag (ontstaat) of deszelfs aandenken nu hij overleden is niet even zoo zeer behoort te werken, als de invloed zijner verdiensten in zijn leven.’¹¹⁹ Kortom, een treffend staaltje van nepotisme over het graf heen.¹²⁰ Van de andere kandidaten had de reeds genoemde Bentinck – op dat moment raad van legatie te Londen – geen interesse getoond terwijl Strick van Linschoten¹²¹ ‘in alle de laatste tijden weinige of geene genegenheden (had) laten blijken om voor het tegenwoordige weder in actieve dienst over te gaan.’ Ook van Limburg Stirum viel af want diens ‘betrekkingen [...] als goedbezitter in Silesien (schenen) eene benoeming te Lissabon geheel buiten zijnen kring te brengen.’ Uiteindelijk bleef naast Mollerus slechts de referendaris op wachtgeld, Van ’s Gravenweert¹²², als kandidaat over. Deze had zich volgens minister Verstolk ‘na veelvuldig met (hem) gewisselde consideratien’ teruggetrokken ‘met mij thans instemmende, dat dezelve hem om verscheidene redenen niet voegde.’ Voor Van ’s Gravenweert zou een betrekking moeten worden gezocht (meer) ‘overeenkomende met zijn standpunt inde maatschappij’. Gezien de sociale en maatschappelijke status van de tot dat moment in de diplomatieke dienst opgenomen zij-instromers lijkt het erop, dat Van ’s Gravenweert is gewogen en te licht bevonden. Om hierover meer duidelijkheid te verkrijgen verdient het aanbeveling om eens te bekijken hoe het gesteld was met de werving en selectie van beginnende diplomaten.

5. De toegang tot de diplomatieke dienst, een familieaangelegenheid?

In zijn betoog over de ‘Zamenstelling en houding van ’t Nederlandsche corps diplomatique’ had minister Verstolk eveneens aandacht besteed aan de selectie van toekomstige diplomaten waarbij hij een lans had gebroken voor de criteria bekwaamheid en geschiktheid. Zo schreef hij, dat

118 Jhr. (1816) Nicolaas Willem baron (1843) Mollerus (294).

119 Retroacta bij KB 17 sept. 1840 no. 87.

120 De vader in kwestie, Johan Hendrik baron Mollerus was in 1834 overleden.

121 Jhr. (1822) Adrian Johann Heinrich Paul Emil Napolonius baron (1831) Strick van Linschoten (430).

122 Jan van ’s Gravenweert (1790–1870), jur. dr. Utrecht 1810, ontvanger der registratie te Amsterdam 1811–, inspecteur der registratie in Noord-Holland 1813–1821, referendaris ministerie van Buitenlandse Zaken bij KB van 6 juli 1831 no. 76, eervol ontslag als zodanig onder toekenning van wachtgeld bij KB van 2 aug. 1834 no. 12 en pensioen bij KB van 29 dec. 1843 no. 65, staatsraad in buitengewone dienst bij KB van 2 aug. 1834 no. 13, zn. van Hendrik, hoofd van een West-Indisch handelshuis te Amsterdam en tevens in de regering ald. (Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nrs. 1894 en 3407; NNBW IV, 672–673)

... niets daarentegen de Nederlandsche diplomatie meer (zou) bezwaren zonder nut aan te brengen aan de belangen van den staat, dan wanneer het oor geleend werd aan de aanzoeken van een aantal voorname geslachten, wier aanbevolenen doorgaans geene andere aanspraak bezitten dan hunnen naam, en toegelaten wordende of 's rijks penningen door 't verdubbelen der posten onnoodiger wijze zouden verspillen, of wel de voor het vak geschiktere voorwerpen verdringen. Ook in dit opzigt is de geest der eeuw geheel veranderd. Zoo min in de diplomatie als in andere vakken wil het meer gelukken de zaken met titels gaande te houden. Bijzonder geldt dit aan vreemde hoven alwaar men op zich zelve moet handelen, en zelden eenen ondergeschikten ambtenaar bij de hand heeft, om de onbekwaamheid van 't hoofd der zending goed te maken. Onverschilliger zouden de benoemingen tot de onderste diplomatieke betrekkingen mogen schijnen, immers wanneer er geen tractement mede verbonden is. Intusschen zien zich aldus benoemden, indien zij zonder verdiensten zijn, na verlies van nutteloos verspilde jaren in hunne verwachting te leur gesteld, of de dienst wordt door hunne bevordering tot hooger posten benadeeld.¹²³

Of de 'geest der eeuw' inderdaad zo veranderd was als de minister deed voorkomen, mag betwijfeld worden. Dat neemt niet weg, dat moet worden nagegaan of, en zo ja in hoeverre deze noodkreet van de minister gerechtvaardigd was. Het geval 'De Bonaert'¹²⁴ leek de zorgen van de minister in ieder geval te bevestigen. Deze 'Belgische' edelman werd in 1826 benoemd tot secretaris van het gezantschap bij het Hof van Pruisen.¹²⁵ Hij gaf er evenwel de voorkeur aan om op het departement werkzaam te blijven maar diende na het begin van de Belgische Opstand op te stappen 'als tot de Zuidelijke Provinciën behorende'.¹²⁶ In 1824 was zijn naam ook al eens gevallen in verband met de vervulling van de functie van secretaris van legatie bij het gezantschap in Portugal maar de adj.-commies Sirtema van Grovestins¹²⁷ werd toen

123 Zie noot 89.

124 Jhr. Jean Louis Felix Théobald Ghislain (Belgisch Baron 1861) de Bonaert (1787–1867), in de Ridder-schap van West-Vlaanderen 1816, tweede commies Staatssecretarie belast met 'vertalingen' (1818), in beginsel bij KB 6 dec. 1823 no. 123 als commies surnumerair geplaatst op min. van Buitenlandse Zaken maar in 1824 nog steeds commies surnumerair bij de Staatssecretarie, na ontstaan vacature door de benoeming van Sirtema van Grovestins tot secr. van legatie alsnog 'buitengewoon toegevoegd' aan Buitenlandse Zaken (KB 7 okt. 1824 no. 120), benoemd tot secr. van het gezantschap te Berlijn (KB 30 maart 1826 no. 98) maar bedankte voor de eer, in zijn vorige betrekking hersteld (KB 1 mei 1826 no. 166), 'voolopig' ontslagen (KB 8 nov. 1830 no. 66). (Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nrs. 818, 819 en 1894; N. A. 80 (1989) 634; O. Coomans de Brachène, *Etat Présent de la Noblesse Belge* (1985) 34; Baron Isodore de Stein d'Altenstein (ed.), *Annuaire de la Noblesse de Belgique 1851* (Brussel 1851) 99–100)

125 KB 30 maart 1826 no. 98.

126 Ingevolge art. 1 van het KB van 8 nov. 1830 no. 66 werden de alle uit de Zuidelijke Provinciën afkomstige ambtenaren tijdelijk ontslagen. Volgens art. 2 was die maatregel niet van toepassing op 'Onze Gezantschappen en Consulaten buiten 's lands.'

127 Edouard baron Sirtema van Grovestins (413).

benoemd.¹²⁸ Hoe was De Bonaert nu in beeld gekomen voor een eventuele diplomatieke loopbaan? Hij was bepaald geen eigen ‘kweek’ of keuze van het ministerie. In 1818 was hij geplaatst als commies op de vestiging te Brussel van de Staatssecretarie maar in de nasleep van een bezuinigingsoperatie diende hij daar te vertrekken. Hij was namelijk ‘schoon van tijd tot tijd werkzaam [...] niet genoeg bedreven in de Nederlandsche taal om (hem) permanent bezig te houden (maar scheen) voor eene diplomatieke betrekking zeer geschikt.’ De Bonaert moest daarom maar als commies ‘surnumerair’ overgaan naar het ministerie van Buitenlandse Zaken, terwijl de minister bij koninklijk besluit opdracht kreeg om hem bij voorkomende gelegenheid in aanmerking te brengen voor een plaatsing als secretaris van legatie.¹²⁹

Jhr. Gevers¹³⁰ – telg uit een vooraanstaand Rotterdams geslacht van regenten wiens vader in 1815 in de Nederlandse adel was verheven – kwam in 1827 via een open sollicitatie terecht bij het ministerie waar hij vijf jaar werkzaam zou blijven om vervolgens als secretaris van legatie naar St.-Petersburg te worden gezonden. Hij lijkt aanvankelijk niet speciaal een diplomatieke loopbaan voor ogen te hebben gehad.¹³¹ In dat opzicht was hij echter een uitzondering. Het was gebruikelijk, dat mannelijke telgen uit vooraanstaande geslachten zich na het voltooien van hun opleiding bij de koning ter audiëntie gingen en hem hun eventuele dissertatie en diensten aanboden om vervolgens van hem te vernemen voor welke loopbaan hij hen wilde bestemmen.¹³² Zo verzocht Graaf van Limburg Stirum in zijn rekest van 19 maart 1825 – ‘verhinderd zijnde [...] de dissertatie, welke hij te Utrecht voor eenige dagen publiek verdedigd heeft, in persoon aan te komen bieden’ – om bij een der departementen te worden geplaatst.¹³³ Minder dan twee maanden later was hij al op het ministerie van Buitenlandse Zaken aan het werk terwijl hij een jaar later aan de missie te Turijn was verbonden als secretaris van legatie. Hoewel in dit geval niet valt na te gaan of betrokkene daar bewust op had aangestuurd, werd in de meeste gevallen echter wel degelijk een expliciet verzoek ingediend om tot de diplomatieke loopbaan te worden toegelaten. Dergelijke rekes-ten aan de koning waren in die jaren overigens meestal afkomstig van de vader of een ander familielid van de kandidaat, die daarbij niet aarzelde zijn volle – sociale, maatschappelijke en later ook politieke – gewicht in de schaal te werpen. Veelzeggend in dit opzicht was de wijze waarop in 1826 de voordracht van een tweetal personen voor

128 De minister noemde in zijn voorstel om Sirtema van Grovestins naar Lissabon te zenden voor alle zekerheid maar met de nodige terughoudendheid ook de naam van De Bonaert. Deze was reeds enige jaren verbonden aan de Staatssecretarie ‘waar men best in staat zal zijn om nopens den aanleg en de bekwaamheden van dien Candidaat in te lichten’ (retroacta bij KB 20 sept. 1824 no. 76).

129 KB 13 juni 1818 no. 99. Zie ook de retroacta, alsmede KB 30 maart 1826 no. 98.

130 Jhr. (1815) Johan Cornelis baron (1857) Gevers (148).

131 Retroacta bij KB van 26 sept. 1827 no. 193.

132 Bijvoorbeeld de latere minister van Buitenlandse Zaken Jhr. Mr. Daniël Theodoor Gevers van Endegeest in 1816/1817. (Bron: Jurriaanse, *De Nederlandse Ministers van Buitenlandse Zaken*, 129)

133 Retroacta bij KB 11 mei 1825 no. 123.

één beschikbare functie als adj.-commies surnumerair bij het ministerie was geformuleerd. Van de eerste kandidaat, Mr. Joannes Baptiste Theodorus de Jonghe¹³⁴ werd vermeld, dat hij op 5 augustus 1823 te Luik was gepromoveerd tot doctor in de rechtsgeleerdheid en dat hij reeds met tussenpozen en tot tevredenheid op het departement werkzaam was geweest. Over de andere kandidaat was volgens de minister ‘alleenlijk aan te merken dat hij de zoon van den Prins van Chimay, lid der Eerste Kamer der Staten-Generaal (was) en dat hij bij veel lust tot applicatie zich bekwaam zocht te maken om den Staat eenmaal buitenslands ten dienste te staan.’¹³⁵ Desalniettemin werd laatstgenoemde, die in het officiële benoemingsbesluit slechts werd aangeduid als ‘Joseph, oudste zoon van den Prins van Chimay’, aangesteld.¹³⁶ De uit de Zuidelijke Nederlanden afkomstige graaf van der Burch¹³⁷ werd in 1825 op verzoek van de eveneens uit het Zuiden afkomstige gezant te Kopenhagen, de burggraaf de Quabecq, bij hem als honorair attaché aangesteld, gezien ‘le désir de Monsieur le Général Comte Vanderburch de faire entrer son fils [...] dans la carrière Diplomatique’. Volgens minister Van Reede had Van der Burch jr. bovendien ‘reeds vroeger (bij de koning) aanzoek gedaan om in het vak der Diplomatie te worden geplaatst, doch heeft hij alsdan moeten worden afgewezen uit hoofde er geen vacature aanwezig was.’¹³⁸ Dat de sociale en maatschappelijke achtergrond minstens zo’n grote rol speelde als bekwaamheid en eventuele geschiktheid, blijkt ook uit de aanstelling in 1835 van de Jonkheren Gericke¹³⁹ en Hooft¹⁴⁰ als ‘surnumerair geëmployeerden’ bij het ministerie van Buitenlandse Zaken.¹⁴¹ Gericke, zoon van de buitengewoon commissaris des Konings in de Provincie Limburg, schreef in zijn verzoekschrift van 18 juli 1834, ‘dat hij vurig wenscht in de diplomatische loopbaan te worden opgeleid’ en daarom graag en zonder bezoldiging op het ministerie aan de slag te willen gaan.¹⁴² In het geval van Hooft was het zijn vader, op dat moment wethouder van Den Haag, die tijdens een audiëntie bij de koning de wens uitsprak om ‘zijn zoon bij de Diplomatie [...] geplaatst te zien.’¹⁴³ Gericke en Hooft werden op het ministerie geplaatst in de vacatures die waren

134 Over hem zijn geen nadere gegevens bekend.

135 Voordracht van minister Verstolk van Soelen van 24 okt. 1826 no. 50 (retroacta bij KB van 3 nov. 1826 no. 137)

136 KB 3 nov. 1826 no. 137.

137 Alexandre Charles Joseph graaf (Belgisch Graaf 1854) van der Burch (64).

138 Voordracht van minister Van Reede van 7 mei 1825 no. 35 (retroacta bij KB van 10 mei 1825 no. 134).

139 Jhr. (1833) Mr. Joseph Louis Heinrich Alfred baron (1846) Gericke van Herwijnen (144).

140 Jhr. (1816) Mr. Gerhard Marc Charles Hooft (197).

141 KB 12 sept. 1835 no. 99.

142 Retroacta bij KB 12 sept. 1835 no. 99. N. B. Zijn aanbod om zonder betaling zijn werkzaamheden te willen verrichten was tamelijk gratuit aangezien hij tijdens de vier jaar op het departement in Den Haag ook een bezoldigde aanstelling had als adj.-commies 1e kl. bij zijn vader in Limburg. Vanaf 1836 ontving hij trouwens tevens een tractement als adj.-commies in Den Haag. (Zie ook Jurriaanse, *De Nederlandse Ministers van Buitenlandse Zaken*, 238–239).

143 Retroacta bij KB 12 sept. 1835 no. 99. N. B. Vader Hooft heeft steeds namens of ten behoeve van zijn zoon gesproken, ook in 1848 toen hij om eervol ontslag voor zijn zoon verzocht ‘op grond van den

ontstaan door de bevordering van Stratenus¹⁴⁴ en het eervol ontslag van Jhr. Huyssen van Kattendijke¹⁴⁵. Met het oog op eventuele vacatures had zich echter in de laatste jaren een reeks kandidaten aangemeld, die op een lijst werden bijgehouden. Minister Verstolk had aanvankelijk deze lijst integraal aan de koning voorgelegd maar deze was daar niet van gediend. Hij wenste een concrete voordracht ‘daarbij in het bijzonder acht slaande op diegenen der sollicitanten welke gegradueerd zijn.’ Dit bevel van de koning resulteerde in een kort lijstje waarop, naast Gericke en Hooft, ook Bentinck¹⁴⁶, Huygens¹⁴⁷, Roest van Limburg en Tuyll van Serooskerke¹⁴⁸ waren vermeld. De twee eerstgenoemden van deze *short-list* werden door de minister zonder enige onderbouwing of nadere toelichting voorgedragen. Afgezien van de door de koning gewenste academische opleiding lijkt de sociaal-maatschappelijke status van de familie van de sollicitanten de doorslag te hebben gegeven. Hierbij zij aangetekend, dat de baron van Tuyll sinds 1832 niets meer van zich had laten horen.¹⁴⁹ Naar aanleiding van de

lijdende toestand, waarin laatstgenoemde verkeert, en de weinige hoop, welke er op zijn herstel bestaat’ (retroacta bij KB 13 okt. 1848 no. 77).

- 144 Jhr. (1838) Mr. Anthony Jan Lucas baron (1847) Stratenus (429).
- 145 Willem Frederik Alexander ridder Huyssen van Kattendijke (1809–1838), aangesteld als surnumerair geëmployeerde op min. van Buitenlandse Zaken (KB 25 april 1832 no. 66), op zijn verzoek eervol ontslag (KB 26 maart 1835 no. 85) omdat hij voor onbepaalde tijd wilde gaan reizen, zn. van baron Mr. Johan Willem (zie noot 96). (Bronnen en literatuur: Retroacta bij KB 26 maart 1835 no. 85; N. A. 85 (1995) 552)
- 146 Mr. Frans Frederik Bentin(c)k (1806–1868), dr. in de beide rechten te Leiden, nam deel aan de Tiendaagse Veldtocht bij het 2e bataljon Vrijwillige Jagers, ontving daarvoor in 1832 het Metalen Kruis, 2e luit. Noord-Hollandsche Mobiele Schutterij 1832–1834, verzocht in 1830, 1834 en 1842 (vergeefs) om plaatsing als surnumerair bij het min. van Buitenlandse Zaken omdat hij ‘zich te eeniger tijd aan de diplomatie buitenlands (wenst) toe te wijden’, adv. bij de rechtbank te Amsterdam, laatst. rijksontvanger te Weesp, zn. van Jan Gerrit, tijdens de Bataafse Republiek secr. van de Financiën en ontvanger in de Provincie Utrecht en vervolgens adj.-secretaris van de ‘Algemeene Rekenkamer dezer lande’, sedert 1 jan. 1812 onder de firma J. G. Bentink eigenaar van een ‘Liniëer-Fabriek en Boek- en Kantoor-Drukkerye, alsmede de Affaire van witte en geliniëerde Papieren en Kantoorbehoeften’. (Bronnen en literatuur: Retroacta bij KB 12 sept. 1835 no. 99 en 18 febr. 1842 no. 62; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Bentink* (Leiden 2014))
- 147 Mr. Willem Marie Jacobus Huygens (1805–1864), verzocht in 1835 om in aanmerking te worden gebracht voor een van de twee opengevallen plaatsen als surnumerair op het min. van Buitenlandse Zaken, procureur, zn. van Willem Jacobus, notaris te Den Haag, lid gemeenteraad ald., hoofd-ingeland van Rijnland. N. B. Ik sluit niet uit, dat de ambities van Huygens i.t.t. die van de andere gegadigden niet verder reikten dan een ambtelijk bestaan op het dept. in Den Haag. (Bronnen en literatuur: retroacta bij KB 12 sept. 1835 no. 99; Genealogie Huygens, Huygens Peronneau van Leijden, in: N. P. 33 (1947) 173–199 (190))
- 148 Mr. Diederik Reinout Philibert baron van Tuyll van Serooskerken (1805–1857), jur. dr. Utrecht 1828, volontair bij het hoofdkwartier van de Prins van Oranje (1831), tweede luitenant hon., verzocht in april 1832 aan de koning om plaatsing op min. van Buitenlandse Zaken. (Bronnen en literatuur: Retroacta bij KB 25 april 1832 no. 66 en 12 sept. 1835 no. 99; N. A. 95 (2010) 496)
- 149 Naast Roest van Limburg en Van Tuyll van Serooskerke hadden in 1832 ook Mr. F. M. W. baron Testa (446), zoon van de zaakgelastigde te Constantinopel, en Cornelis Adrianus van Reuth aangemeld. Van laatstgenoemde werd verder niets meer vernomen. (Bron: Retroacta bij KB 25 april 1832 no. 66)

diplomatieke aspiraties van Bentinck¹⁵⁰ was al eerder opgemerkt ‘dat hij laatstgemeld verlangen gemeen heeft met jongelieden van aanzienlijke Nederlandsche geslachten’ terwijl er maar heel weinig plaatsen in de diplomatieke dienst voor nieuwkomers beschikbaar waren.¹⁵¹ Naar aanleiding van een nieuw (en laatste) verzoek van Bentinck in 1842 maakte de koning – zoals gebruikelijk met potlood – de kanttekening: ‘De inliggende requesten [...] blijven buiten beschikking.’¹⁵² Overigens werden ook in het geval van ‘jongelieden van aanzienlijke Nederlandsche geslachten’ verzoeken om toelating tot de diplomatieke dienst niet altijd gehonoreerd. Zo moest de ‘edelman’ bij de ambassade te Constantinopel, baron van der Duyn, zich tevreden stellen met een benoeming tot kamerheer in 1829, ondanks herhaaldelijke verzoeken van zijn vader om hem als secretaris van legatie aan te stellen.¹⁵³ Het verzoek van mevrouw van Voerst van Averbergen¹⁵⁴ ten behoeve van haar – niet geïdentificeerde – zoon in het najaar van 1814 werd niet ingewilligd omdat alle missies buitenslands reeds zouden zijn vergeven. Of dat de voornaamste reden voor de afwijzing was, is echter niet zeker. Opmerkelijk is namelijk dat het verzoek van de moeder was uitgegaan terwijl haar echtgenoot nog in leven was. Bovendien was zij samen met hem in 1817 in een proces verwickeld wegens ‘fraude en valsheid’. Het rekest van de douairière Quarles de Quarles ten slotte inzake haar zoon Frédéric¹⁵⁵ werd voorlopig aangehouden in afwachting van het rapport over de ‘algemeene organisatie’ (van de ‘buitenlandse dienst’?) maar over hem werd verder niets meer vernomen.¹⁵⁶

Het is evident, dat de kandidaten die wel werden toegelaten, dat bijna zonder uitzondering te danken hadden aan de voorspraak van hun familie bij de koning. De

150 Deze had een ‘c’ aan zijn naam toegevoegd, wellicht om enige relatie met het adellijke geslacht van die naam te suggereren.

151 Retroacta bij KB 12 sept. 1835 no. 99. N. B. Mijn cursivering.

152 Retroacta bij KB 18 febr. 1842 no. 62.

153 De vader diende o.a. in januari 1828 een rekest terzake in, zie NA, BuZa 2.05.01, inv.nrs. 662 en 663. N. B. Minister Van Reede had in zijn voordracht van 5 maart 1825 no. 143 inzake de benoeming van Van der Duyn tot ‘edelman’ bij de ambassade te Constantinopel nog geschreven: ‘De kundigheden, die hij door zijne studien en verkeering in vreemde landen heeft opgedaan, geven mij de gegronde verwachting, dat hij een geschikten aanleg heeft, om voor de diplomatie te worden opgeleid’ (retroacta bij KB van 5 maart 1825 no. 143).

154 Philippina Johanna van Voerst van Averbergen (ca. 1781–1848), echtgenote van George Orbij Hunter. Beide echtelieden stamden uit aanzienlijke Britse resp. Nederlandse families. (Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 112; N. A. 96 (2011) 255; A. J. van Galen Last, *Genealogisch fragment Orbij Hunter-Van Voerst van Averbergen* (Leiden 2017))

155 Frédéric Christien Reijnold baron Quarles de Quarles, geb. Kleve 25 febr. 1808, surnumerair bij het kadaster 1828–, off. korps mariniers 1833–1862, laatst. luit.-kolonel tit., overl. Utrecht 13 dec. 1864, zn. van baron Pieter Willem Lodewijk, heer van Tedingsweerd, militair in Statendienst, laatst. onderluit., raad, schepen en burgemeester van Tiel, gedeputeerde ter Staten-Generaal, en Anne Henriëtte Wilhelmine Adelaide barones van Spaen la Lecq. (Bron: N. A. 90 (2002–2003) 171)

156 Brief van de minister van Buitenlandse Zaken aan de koning van 15 okt. 1827 (NA, Staatssecretarie 2.02.01, inv. 2840).

minister van Buitenlandse Zaken had daarbij doorgaans het nakijken. Soms waren het ook gezanten, die voor een zoon een aanstelling als attaché verzochten. Zo werd op 28 augustus 1830 Jhr. Eduard de Crombrugghe op verzoek van zijn vader¹⁵⁷, de gezant te Stockholm, benoemd tot attaché aldaar. Minister Verstolk toonde zich in zijn voordracht ‘zeer huiverig’ om in positieve zin over het verzoek te adviseren maar drong er – in de wetenschap dat de koning zich weinig van de door hem ingebrachte bezwaren zou aantrekken – sterk op aan om een eventuele aanstelling van Eduard de Crombrugghe als attaché te Stockholm in ieder geval te beperken tot de tijd van de zending van zijn vader aldaar.¹⁵⁸ In zijn voordracht zette Verstolk zijn bezwaren tegen dit soort benoemingen uitvoerig uiteen. Niet alleen was ‘het getal van Secretarissen van legatie, attachés en andere in aanmerking komende aspiranten voor de diplomatie zoo groot’ dat op dat moment de kans op een diplomatieke carrière zeer gering was, maar bovendien zouden – wanneer men aan dit soort verzoeken te gemakkelijk het oor zou lenen – ‘de missien langzamerhand van de vaders op de zoonen overgaan, en dus blijven in dezelfde familien.’ Dat was niet in het landsbelang omdat deze ‘selectie-methode’ niet noodzakelijkerwijze de meest geschikte personen zou opleveren en bovendien ‘andere jongelieden van goeden huize den lust benemen zoude, om zich aan de Diplomatie toe te wijden, en zich daartoe meer bijzonder, door het aanleggen hunner studien, te bekwamen.’ Bovendien stak het de minister, dat De Crombrugghe de aanstelling van zijn zoon als ‘een billijke vergoeding’ beschouwde voor het jarenlange gemis van zijn kinderen vanwege zijn beroep als gezant. Dat laatste was volgens Verstolk echter een gunst waarvoor men dankbaar moest zijn.¹⁵⁹ Verstolk kon ten slotte niet nalaten op te merken dat volgens vader de Crombrugghe zijn zoon ‘sera peut être méritant’.¹⁶⁰ In een enkel geval hield de minister zijn poot stijf. Het verzoek van de gezant te Turijn, Van der Hoeven, om een vacature op zijn post door zijn jongere broer¹⁶¹ te laten vervullen werd resoluut afgewezen omdat deze ‘tot hiertoe in geenerlei betrekking tot het Departement [...] gestaan heeft, die hem aanspraak zoude geven om boven anderen welke reeds bij hetzelfde of bij de gezantschappen buiten ’slands in employj geweest zijn, in aanmerking te komen’.¹⁶² Natuurlijk was de opmerking van Verstolk, dat gezantschappen als het ware het persoonlijk bezit van een bepaalde familie dreigden te worden, niet van een zekere overdrijving vrij te

157 Jhr. (1816) Pie Joseph Felix baron (1818) de Crombrugghe de Loringhe (88).

158 Voordracht van 20 april 1830 no. 1 (geheim) (retroacta bij KB van 28 aug. 1830 no. 62).

159 De minister verwees in dat verband naar het ‘ongerijf eener lange verwijdering vant’ vaderland, en van een noordelijk klimaat’, dat hij zelf als gezant te St.-Petersburg had ondervonden, maar ging gemakshalve voorbij aan het feit dat hijzelf vrouw noch kinderen had.

160 Onderstreping van Verstolk.

161 Johannes Philippus van der Hoeven (1782–1834), had zich ten tijde van de omwenteling in 1813 voortreffelijk gedragen, ordonnansoff. met de rang van kapitein inf. (Bronnen en literatuur: Genealogie Van der Hoeven, in: N. P. 16 (1926) 138–147 (144); Van Hogendorp (ed.), *Brieven en Gedenkschriften* IV, 399)

162 Retroacta bij KB 12 mei 1826 no. 104.

pleiten. Toch deden zich situaties voor, die de zorgen van de minister wel enigszins verklaarden. In 1839 had de gravin douairière Du Chastel¹⁶³ aan de koning haar verlangen te kennen gegeven om haar zoon¹⁶⁴ bij de legatie te Wenen geplaatst te zien. Met dat idee stemde gezant Mollerus¹⁶⁵, gaarne in. Hij stelde weliswaar geen prijs op vervanging van de onlangs overleden raad van legatie Suermondt Persoons door een secretaris maar wilde van het aldus vrijkomende salarisbedrag 1000 gulden ten goede laten komen aan zijn zoon¹⁶⁶, die daar sinds 1835 als *onbezoldigd* attaché ‘werkzaam’ was. Daarnaast moest natuurlijk nog wel ‘een ander persoon bij de Legatie (worden) toegevoegd, die meer bijzonder met de loopende werkzaamheden zoude kunnen belast worden’.¹⁶⁷ Het is zo langzamerhand vermoedelijk overbodig om te vermelden dat zowel de douairière als de baron hun zin kregen.¹⁶⁸

De wijze waarop de bovengenoemde en vele andere benoemingen tot stand kwamen, betekende overigens geenszins dat niet werd nagedacht over betere procedures en methodes op het gebied van werving, selectie en opleiding van toekomstige diplomaten. Daarmee had Van Hogendorp¹⁶⁹ tijdens zijn korte ministerschap al direct een begin gemaakt.¹⁷⁰ Afgezien van het feit dat een zodanige professionalisering en meritocratisering van de diplomatieke dienst vanzelfsprekend een doel op zich was, probeerde minister Verstolk van Soelen wellicht ook via deze weg het kwaadaardige gezwel van nepotisme te elimineren.

6. Naar een diplomatieke opleiding?

In het diplomatiek reglement uit 1814 was de mogelijkheid opgenomen, dat een secretaris van legatie, die zich ‘buiten activiteit’ bevond, tijdelijk op het departement kon

163 Carolina Frederica Xaveria Walburgis des H. R. Rijksgravin von Rogendorf (1779–1869), weduwe van Jhr. Pierre Dominique Hégésippe Marie du Chastel de la Howardries. (Bron: N. A. 81 (1990–1991) 116) N. B. Het betrof een oude grafelijke familie, waarvan de leden in contemporaine documenten met die titel werden vermeld. Formeel moesten zij in Nederland echter met het predikaat Jonkheer en Jonkvrouw genoegen nemen.

164 Jhr. Louis Gabriel Jean François de Paule du Chastel de la Howardries (77).

165 Jhr. (1816) Willem baron (1822) Mollerus (295).

166 Jhr. (1816) Henry Marie baron (1855) Mollerus (293).

167 Mijn cursivering.

168 Retroacta bij KB 8 aug. 1839 no. 79.

169 Mr. Gijsbert Karel graaf van Hogendorp (1762–1826), vaandrig in Pruisische dienst 1778–1782, pensionaris van Rotterdam 1787–1795, koopman te Amsterdam onder de firma G. K. van Hogendorp & Co., lid van het Driemanschap (het provisioneel algemeen bestuur) in 1813, lid Ridderschap van Holland 1814–†, secretaris van Staat voor de Buitenlandse Zaken 7 dec. 1813–6 april 1814, vice-president Raad van State 1814–1816, minister van Staat 1816, lid Tweede Kamer der Staten-Generaal 1815–1825. (Bronnen en literatuur (o.a.): N. A. 85 (1995) 331; Jurriaanse, *De Nederlandse Ministers van Buitenlandse Zaken*, 12–19; Edwin van Meerkerk, ‘Gijsbert Karel van Hogendorp: de man van 1813’, in: De Haan, Den Hoed en Te Velde (eds.), *Een nieuwe staat*, 34–41)

170 Zie hoofdstuk II, para. 6.

worden geplaatst.¹⁷¹ Hoewel deze bepaling daar niet direct voor was bedoeld, werden hiermee de geesten rijp gemaakt voor de mogelijke detachering van beginnende of toekomstige diplomaten op het ministerie in Den Haag met het oog op hun vorming en opleiding. Daarnaast kon een tijdelijke detachering in Nederland er in een tijd van gebrekkige reis- en communicatiemogelijkheden toe bijdragen dat de vertegenwoordigers in het buitenland niet al te zeer van hun eigen land vervreemd raakten. Ten slotte schiep de mogelijkheid van tijdelijke plaatsingen op het departement ruimte voor enige flexibiliteit bij het overplaatsingsbeleid. Nadat de secretaris van legatie te St.-Petersburg op verzoek van zijn vader vanwege de aldaar heersende cholera was teruggeroepen, werd de adjunct-commies, Jhr. J. C. Gevers, in diens plaats naar Rusland gestuurd. Laatstgenoemde kreeg de titel van secretaris van legatie a.i. met de bepaling, dat, wanneer een definitieve opvolger voor St.-Petersburg zou zijn benoemd, hij krachtens artikel 15 van het reglement van 1814 weer tijdelijk op het departement in Den Haag zou worden geplaatst.¹⁷² Gevers bleef overigens in Rusland tot 1842, laatstelijk met de titel van raad van legatie en zou tot zijn pensionering als gezant in Londen in 1871 nooit meer in Nederland werkzaam zijn. Aanvankelijk werden (eventuele) toekomstige diplomaten op het departement geplaatst als surnumerair ambtenaar of op een bestaande formatieplaats en ingeschakeld bij de lopende werkzaamheden. Zo was de jonge Sirtema van Grovestins al in 1815 als 'copiïst' op het departement begonnen

... met het aanvankelijke doel om eenmaal aan eenige buitenlandsche missie te worden verbonden. Hij (was) daardoor meer dan anderen, die zich voor die carrière bestemmen, in de gelegenheid geweest zich met de voorkomende werkzaamheden bekend te maken en heeft zulks ook met ijver gedaan.¹⁷³

De op het ministerie in Den Haag opgedane ervaring leverde doorgaans een voor-sprong op wanneer er een positie in het buitenland te vergeven was. Baron Bentinck tot Nijenhuis, die in 1823 benoemd was tot adjunct-commies 'om [...] te worden geemployeerd tot het verrigten van het stel of schrijfwerk'¹⁷⁴, werd minder dan een jaar later door minister Van Reede genoemd als mogelijk secretaris van legatie. De minister schreef in zijn voordracht:

... hoezeer hij (Bentinck) nog maar negen maanden bij het Bureau (van Buitenlandse Zaken) gewerkt heeft, schijne deze zelfde omstandigheid echter en de ijver, die hij

171 Art. 15 van KB 10 mei 1814 no. 158. N.B. Ingevolge KB van 1 april 1832 no. 21 werd die bepaling tevens toepasselijk op zaakgelastigden en raden van legatie.

172 KB van 1 april 1832 no. 20.

173 Voordracht van minister Van Reede van 14 sept. 1824 no. 23 (retroacta bij KB 20 sept. 1824 no. 76).

174 Nota van minister Van Nagell van 22 okt. 1823 no. 375 (retroacta bij KB 9 dec. 1823 no. 113).

daarbij betoond heeft [...] hem eenige aanspraak te geven op eene gunstige behandeling boven anderen, die niet bij het Bureau zijn geplaatst geweest.¹⁷⁵

Vanuit die optiek lag het voor de hand, dat de op het departement van Binnenlandse Zaken gedetacheerde commies van Staat, Jhr. o' Sullivan de Grass, die in 1825 solliciteerde naar een positie als secretaris van legatie, van de minister van Buitenlandse Zaken het advies kreeg eerst maar eens ervaring op te doen op zijn departement. Die aanbeveling was ook ingegeven door de overweging dat op die manier 'het onaangename eener onmiddellijke aanstelling, voor de tegenwoordige attachés, de natuurlijke kandidaten voor dien post, zou verminderd worden.'¹⁷⁶ In het geval van een tijdelijke overtoolligheid van ondergeschikte diplomaten kon een tijdelijke plaatsing op het departement krachtens artikel 15 van het reglement uit 1814 tevens van nut zijn in het kader van de opleiding van betrokkenen. Zo informeerde de minister de Kamer in 1833, dat ten gevolge van

... veranderingen in onderscheidene gezantschappen eenige weinige secretarissen van legatie voor het ogenblik buiten activiteit (waren), welke in afwachting van een nieuwe plaatsing ter beschikking van het departement om bij hetzelfde dienst te verrichten, welke geschikt zijn ter verdere opleiding voor de betrekkingen waarvoor zij bestemd zijn.¹⁷⁷

Maar ook detachering op de posten in het buitenland kon onderdeel uitmaken van de diplomatieke opleiding. Zo diende de bevordering tot secretaris van legatie van de bij zijn vader te Washington geplaatste attaché Rutger Bangeman Huygens in 1827 vooral om hem 'aan te vuren om zich meer en meer te bekwamen voor eene loopbaan voor welke hij aanvankelijk toont vele geschiktheid te hebben.'¹⁷⁸ In 1824 vond zelfs een eerste detachering bij een missie in het buitenland plaats, die uitdrukkelijk was bedoeld als onderdeel van de diplomatieke opleiding. Jhr. Strick van Linschoten – 'de eerste der genen die als attaché bij eene ambassade of Missie is geplaatst geworden'¹⁷⁹ – werd bij KB van 26 juni 1824 no. 119 benoemd tot attaché 'buiten bezwaar van 's Rijks Schatkist' op de ambassade te Londen. In zijn voorstel om Strick van Linschoten als attaché aan te stellen schreef minister van Buitenlandse Zaken a.i. Reinhold

... dat hij zich zelve niet (kon) ontveinzen, dat de wijze van zamenstelling van de Nederlandsche gezantschappen, zoo als die thans bestaat, nauwelijks voldoende is voor de tegenwoordige behoeften van Diplomatieke agenten, en weinig stof oplevert voor die

175 Voordracht van minister Van Reede van 14 sept. 1824 no. 23 (retroacta bij KB 20 sept. 1824 no. 76).

176 Retroacta bij KB 24 sept. 1825 no. 193.

177 H. T. K. 1833–1834, Kamerstuk VII A 8, memorie van antwoord staatsbegroting 1834, 137.

178 Voordracht van minister Verstolk van Soelen van 25 sept. 1827 no. 40 (retroacta bij KB 26 sept. 1827 no. 194).

179 Voordracht van 11 mei 1826 no. 23 (retroacta bij KB 12 mei 1826 no. 104).

der toekomstige tijden. Het opleiden van bekwame en geschikte jongelieden bij dezelve, om langzamerhand tot het bekleeden der functien van Secretaris van Legatie en van hogere graden van de Diplomatie te worden opgeleid, beschouw ik dan als eener zeer belangrijke zaak, die zelfs wel eenige opoffering waardig zoude zijn, uit hoofde van de partij, die daarvan in vervolg van tijd voor de s' Rijksdienst zoude kunnen getrokken worden.¹⁸⁰

De op 16 mei 1824 aangetreden minister Van Reede voegde daaraan toe, dat het nuttig zou zijn 'om vermogende Jongelieden aan Buitenlandsche Missien te verbinden, ten einde dezelve in het vervolg, indien zij vlijt en bekwaamheid aan den dag leggen, te kunnen employeeren.'¹⁸¹ Maar het ging hem niet alleen om attachés, ook de functie van secretaris van legatie kon aangewend worden voor opleidingsdoeleinden. Zo benadrukte hij in een rapport van 22 juni 1824 dat het hem om verschillende redenen wenselijk voorkwam om een secretaris van legatie aan de missie te Lissabon toe te voegen, 'terwijl het bovendien eene gelegenheid aanbiedt jongelieden in deze carrière te oefenen.'¹⁸² Gezien 'de schaarschte van personen, tot de carrière opgeleid' achtte Van Reede het in ieder geval noodzakelijk 'de gelegenheid te vermenigvuldigen van jonge lieden tot deze carrière opteleiden.' Hij zou hiervoor met een voorstel komen.¹⁸³ Deze minister is daar echter niet meer aan toe gekomen, terwijl diens opvolger, De Coninck, het na minder dan een half jaar om redenen van gezondheid voor gezien hield.

Een nieuwe tijd leek aan te breken met de komst van de volgende minister, de reeds vaker genoemde Verstolk van Soelen. Deze bleef niet alleen meer dan vijftien jaar in functie maar was bovendien tot op zekere hoogte een moderne technocraat, die als bestuurder gevormd was in de Franse tijd. Zoals hiervoor reeds duidelijk werd, verzette hij zich met overtuiging – maar vooralsnog meestal tevergeefs – tegen het nepotisme bij diplomatieke benoemingen c.q. de invloed van 'aanzienlijke families' op dat gebied. Daarnaast heeft hij zich actief ingezet voor een beroepsopleiding voor diplomaten. De koning, hoewel evenals zijn minister – zo niet nog meer – geïnteresseerd in de modernisering van het ambtelijk apparaat, wenste echter met het oog op zijn eigen positie als relatieve nieuwkomer niet onnodig de vooraanstaande en invloedrijke geslachten in het Verenigd Koninkrijk, inclusief die uit de Zuidelijke Provincies, van zich te vervreemden. Voor zover dat ging om families, die behoorden tot de oude adel, speelde bij Verstolk wellicht nog een ander sentiment een rol. Zijn titel van baron

180 Voordracht d.d. 26 april 1824 no. 25 (retroacta bij KB 26 juni 1824 no. 119). N. B. Daarnaast schreef Reinhold over Strick van Linschoten: 'heeft zijne studien voleindigd [...] is in onderscheidene talen ervaren en bezit eenen gepasten ijver om zich verder al datgene eigen te maken wat hem van nut zoude kunnen zijn in de loopbaan, die hij wenscht intetreden, terwijl ook op zijne gedragingen niets valt aantemerken.'

181 Voordracht van 9 juni 1824 no. 11 (geheim) (retroacta bij KB 26 juni 1824 no. 119).

182 Voordracht van minister Van Reede van 22 juni 1824 no. 28 (geheim) (NA, Staatssecretarie 2.02.01, inv.nr. 1993).

183 Zie noot 181.

had hij in eerste instantie te danken aan de inmiddels niet meer zo populaire Napoleon terwijl hij pas zeer recentelijk door Willem I in de adelstand was verheven.¹⁸⁴ Door de oude adel werden die nieuwe titels niet altijd even serieus genomen. Zo schreef Van der Duyn van Maasdam¹⁸⁵ aan zijn zwager Van der Capellen¹⁸⁶, op dat moment gouverneur-generaal van Nederlands-Indië, over de aanstaande vice-president van de Raad van State, Mollerus¹⁸⁷: ‘Le Roi vient d’anoblir M. Mollerus en attendant qu’il soit nommé vice-président du Conseil d’Etat [...] Comme ces gens d’esprit ont leur faiblesse, il (M. Mollerus) avait temoigné par *hint* adroit qu’il voulait bien être *Jonkheer*; grand bien lui fasse.’¹⁸⁸ En over dezelfde toen deze met enkele anderen in 1820 de titel van baron ontving: ‘Oui nous aimons à recevoir et à donner des titres, c’est là une maladie dont par bonheur les révolutions n’ont pas guéri le pauvre monde.’¹⁸⁹

De enigszins verschillende benadering door de koning enerzijds en zijn minister anderzijds kwam duidelijk naar voren in het geval van Joseph baron de la Barre de Flandre.¹⁹⁰ Deze kwestie is tevens interessant omdat bij die gelegenheid voor de eerste maal de opleiding tot de diplomatie inhoudelijk aan de orde kwam. Joseph de la Barre was in 1827 door zijn oom¹⁹¹ – kamerheer van de koning – voorgedragen om als attaché bij het departement te worden geplaatst met als uiteindelijk doel een loopbaan in de

-
- 184 Verstolk ontving in 1811 bij Keizerlijk besluit de titel Baron de l’Empire en werd bij KB 30 dec. 1823 no. 123 verheven in de Ned. adel met de titel van baron bij eerstgeboorte. (Bron: N. A. 96 (2011) 205)
- 185 Mr. Adam François Jules Armand graaf (1815) van der Duyn (van Maasdam) (1771–1848), j.u.d. Leiden 1791, luit. regiment Oranje Nassau 1787, vaandrig Hollandse Gardes 1788, kamerheer van Prins Willem Frederik 1791–1795, lid Ridderschap van Holland 1814–†, president college van curatoren Leidse Universiteit 1813–1848, lid van het Driemanschap 1813, buitengewoon ambassadeur naar Koning George III en de Prins-regent van Groot-Brittannië 1814, buitengewoon lid Staten-Generaal 1815, lid Prov. Staten van Holland 1817, gouverneur van Zuid-Holland 1817–1844, minister van Staat 1843–†, lid Eerste Kamer der Staten-Generaal 1848, 2e grootmeester (1815) en grootmeester 1825–1840 van Koningin Wilhelmina, opperhofmaarschalk van Koning Willem II 1844–†. (Bronnen en literatuur: N. A. 82 (1992) 128; NNBW I, 777–780)
- 186 Mr. Godert Alexander Gerard Philip baron van der Capellen, heer van Berkenwoude en Agterbroek (1778–1848), o.a. commissaris-generaal 1816– en gouverneur-generaal 1819–1826 van Nederlands-Indië. ‘Oude Gelderse adel.’ (Bron: N. A. 81 (1990–1991) 71–72)
- 187 Jhr. (1816) Mr. Johan Hendrik baron (1820) Mollerus (1750–1834), o.m. minister van Binnenlandse Zaken 1806–, van Eredienst 1808– en wnd. minister van Buitenlandse Zaken 1809–1810, commissaris-generaal dept. van Oorlog met de rang van secretaris van Staat 1814, lid 1814– en secr., tevens vice-president 1817–1829 van de Raad van State. (Bronnen en literatuur: N. A. 88 (1999) 417–418; NNBW IV, 1003–1004)
- 188 Van der Duyn aan Van der Capellen, Brussel 8 dec. 1816, opgenomen in: Colenbrander (ed.), *Gedenkstukken 1795–1840*, VIII 1815–1825, derde stuk 328.
- 189 Idem, 20 mei 1821, ibidem, 356.
- 190 Het is niet gelukt om betrokkene te identificeren, zelfs niet met behulp van de gerenommeerde reeks ‘Etat Présent de la Noblesse Belge’ van O. Coomans de Brachène.
- 191 Sebastien Charles Joseph baron de la Barre de Flandre (1753–1838), maire resp. burgemeester van Ecaussines-d’Enghien in Henegouwen, lid Prov. Staten van Zuid-Brabant 1816–(1830), kamerheer des Konings 1816–(1830). (Bronnen en literatuur: N. A. 79 (1988) 620–621; O. Coomans de Brachène, *Etat Présent de la Noblesse Belge* (Bruxelles 1984) 170)

diplomatie. Via een brief van de secretaris van Staat ontving minister Verstolk van de koning opdracht om daarover rapport uit te brengen en tevens – niet geheel toevallig – om een besluit voor te bereiden ‘betrekkelijk de toevoeging van eenige jongelieden aan het Departement van Buitenlandsche Zaken tot hunne opleiding voor de diplomatieke dienst.’¹⁹² Bijna zeven maanden later, op 22 maart 1828, presenteerde de minister een uitgebreid rapport over deze materie, vergezeld van een ontwerpbesluit.¹⁹³ Dit rapport verdient het om nader te worden bekeken. Volgens artikel 1 van het ontwerpbesluit zouden aan het departement ‘onder den titel van geattacheerden zonder geldelijke belooning worden toegevoegd eenige jongelieden, die daartoe blijken de noodige geschiktheid te bezitten [...] met het hoofd oogmerk om voor de diplomatie buitens’lands te worden opgeleid.’ De kandidaten dienden ingevolge het tweede artikel:

... in het vak der regten aan eene der Hooge Scholen van het Rijk [...] gegraduateerd (te) zijn, en bewijzen [...] te geven van in het bijzonder de lessen over het algemeen staats en volken regt, de geschiedenis, de staathuishoudkunde, en het zee en handelsregt te hebben bijgewoond; zij zullen verder bij een zoo mondeling als schriftelijk afteleggen examen moeten aantoonen in de latijnsche, nederduitsche, hoogduitsch, en engelsche talen, doch voornamelijk in het fransch volkomen geoefend te zijn, en bovendien eenen goeden aanleg moeten hebben voor het vak, waarvoor zij zich bestemmen.

Krachtens artikel 4 zou de beoordeling of en in hoeverre de kandidaten voldeden aan de in artikel 2 genoemde eisen worden opgedragen ‘aan eene Commissie, bestaande uit den Minister van Buitenlandse Zaken, een Curator en een Hoogleeraar van eene van s’Rijks Hooge Scholen.’ In artikel 5 werd omschreven waaruit hun ‘oefening’ zou bestaan terwijl tevens de mogelijkheid werd opgehouden dat zij ‘bij menigvuldige gewone werkzaamheden bij de Bureaux van het Departement van Buitenlandsche Zaken, of bij bijzondere gelegenheden’ daarvoor konden worden ingeschakeld. Het belang van dit rapport is daarin gelegen, dat voor het eerst opleidingscriteria werden genoemd terwijl tevens het idee van mondelinge en schriftelijke examens werd geïntroduceerd, inclusief de mogelijke opzet en samenstelling van een examencommissie. Over dat laatste had de minister opgemerkt, dat de in artikel 4 van het ontwerpbesluit bedoelde beoordeling ‘geenszins aan een enkel persoon, hetzij den tijdelijken Minister van Buitenlandsche Zaken, of iemand anders’ kon worden opgedragen ‘uit hoofde der moeilijke betrekkingen, in welke hij in geval van afkeuring [...] met vele aanzienlijke geslagten zoude geraken.’ Om die reden had hij voorgesteld de beoordeling aan een commissie over te laten. Vervolgens somde de minister een groot aantal problemen op, die zich bij de uitvoering van de regeling zouden kunnen voordoen, zoals het

192 Brief van de secretaris van Staat d.d. 23 aug. 1827, (geheim) no. LaV21 (NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 634 en NA, Staatssecretarie 2.02.01, inv.nr. 5708).

193 Rapport van 22 maart 1828 (geheim) no. 4 (NA, Staatssecretarie 2.02.01, inv.nr. 5708).

ruimtegebrek in het gebouw van het ministerie, het niet beschikbaar zijn van deskundige begeleiding voor de attachés en complicaties samenhangend met het geheime karakter van veel van de werkzaamheden en documenten op het departement. Maar ook het na verloop van tijd wegsturen van attachés wegens gebleken ongeschiktheid zou problemen opleveren, aangezien dat schadelijk zou zijn voor de reputatie van betrokkenen, ‘eene krenking door hunne betrekking tot aanzienlijke geslagten even bedenkelijk voor hen en voor de regering.’ Bovendien, wie zou dat oordeel moeten uitspreken? De in het ontwerpbesluit voorgestelde commissie ‘die vreemd blijft aan hunne werkzaamheden bij het Departement’ kwam daarvoor niet in aanmerking, terwijl het voor de minister of andere personen op het ministerie ‘eene zeer teedere taak (zou) zijn, die het zaad tot onmin zou leggen met vele geslagten.’ Verstolk kwam vanwege de aan een interne attaché-opleiding verbonden – en door hem breed uitgemeten – problemen ook nog met een alternatief op de proppen, dat ‘met weinig kosten en moeite zoude gepaard gaan’, een diplomatieke opleiding op ‘twee Hoogescholen, eene in de Zuidelijke en eene in de Noordelijke gewesten.’ Ten slotte wees de minister erop dat op het moment maar ook in de nabije toekomst eigenlijk nauwelijks behoefte bestond aan nieuwe diplomaten. Zijn slotconclusie was dan ook, dat het beter was om voorlopig de zaken bij het oude te laten en

... zich te bepalen tot het benoemen van jongelieden, die reeds blijken hebben gegeven van uitstekende verdiensten, en slechts dan, wanneer er eenige diplomatieke bestemming, hetzij in de bureaux van het Departement, of bij eene zending buitenlands komt opentevallen.

Wel achtte hij het zinvol om nu al bekend te stellen, dat ieder die zich als kandidaat voor de diplomatieke dienst zou willen aanmelden, de vereisten diende te bezitten, zoals vermeld in artikel 2 van het ontwerpbesluit. *Hierdoor zouden ‘de meeste sollicitaties worden afgeweerd, en daaronder ook die [...] van den Baron de la Barre de Flandre’.*¹⁹⁴ Met dit laatste, bijna terloopse probeersel om betrokkene van zijn departement verwijderd te houden kwam Verstolk echter niet weg. Door middel van een schrijven van de secretaris van Staat van 26 maart 1828 liet de koning hem weten ermee in te stemmen dit dossier voorlopig aan te houden maar dat nu onverwijld ‘aan de sedert reeds zoo lang aan den Baron de la Barre de Flandre gedane toezegging eener plaatsing als attaché’ uitvoering moest worden gegeven.¹⁹⁵ De benoeming ging dus uiteraard door.¹⁹⁶ Overigens kon minister Verstolk, die minstens zo koppig was als zijn

194 Mijn cursivering.

195 Brief van 26 maart 1828 (geheim) no. LaR9 (NA, Staatssecretarie 2.02.01, inv.nr. 5708).

196 Nadat hij bij KB 25 mei 1828 no. 55 was benoemd tot attaché ‘zonder het genot van jaarwedde’, was De la Barre tot 1831 aan het departement werkzaam. Bij KB 25 jan. 1831 no. 7 werd hij op zijn verzoek eervol als attaché ontslagen. Vermoedelijk heeft hij, evenals zijn oom, gekozen voor de nieuwe Belgische staat.

koninklijke chef, het niet nalaten om in zijn voordracht nog eens uitgebreid zijn visie, zowel meer in het algemeen als ten aanzien van de jonge baron, uiteen te zetten:

Alhoewel voor het oogenblik de aanstelling van een attaché bij het Departement eene vrij onverschillige zaak is, zoo krijgt dezelve echter eene andere gedaante wanneer naderhand een tractement aan zoodanige betrekking verbonden wordt, en de benoemde, al mogt hij ook de vereischte geschiktheid niet bezitten bij vervolg van tijd aanspraak mogt maken op bevordering tot Secretaris van Legatie, Zaakgelastigde en Minister. De gevolgen, gelijk de ondervinding zulks bereids geleerd heeft, kunnen in dat geval niet anders zijn dan onevenredige opeenstapeling der werkzaamheden op de geschikte geëmployeerden bij de bureaux, en eene gebrekkige waarneming van 's Rijks belangen buiten 's lands. Of en in hoeverre de Baron de la Barre de Flandre in 't vervolg de noodige geschiktheid zal verkrijgen, zal de tijd moeten leeren, en het zoude onbillijk zijn, daarover vooraf een ongunstig oordeel te willen vellen, doch zoo ver mij bekend is, bezit hij tegenwoordig niet alle de vereischten door UM bedoeld tot eene aanstelling van attaché, en onder het groot aantal jonge lieden uit even aanzienlijke geslachten die om eene zoodanige betrekking hebben aangehouden, zouden er misschien te vinden zijn, die deze vereischten meer vereenigen. Daar nu alle deze aanzoeken uit der aard der omstandigheden hebben moeten worden afgewezen, schijnt zich zeer deze vraag voor te doen of de benoeming van den Baron de la Barre de Flandre, terwijl zij een enkel geslacht zal genoeg geven, op vele andere geenen onaangename indruk maken zal, vooral op diegenen, wier jonge lieden reeds blijken van wezenlijke verdiensten gegeven hebben. De overweging van dit een en ander doet mij de vrijheid nemen aan UM eerbiediglijk te onderwerpen of de aan dien Heer gedane toezegging ook op eene andere wijze zoude kunnen vervuld worden, door hem ergens elders te plaatsen op een standpunt, alwaar men niet telkens in 't geval komt van in moeyelijke aangelegenheden voor zich zelve, en dikwerf zonder ruggespraak met anderen, te moeten handelen.¹⁹⁷

Hoewel de minister het gelijk aan zijn zijde had, verloor hij natuurlijk dit achterhoedegevecht. De koning wilde niet meer terugkomen op de toezegging, die hij aan zijn kamerheer had gedaan. Opmerkelijk is overigens hoe minister Verstolk bij al zijn inspanningen om de geur van nepotisme rond de selectie van diplomaten weg te nemen of op zijn minst te verminderen, zich niettemin steeds liet leiden door een zekere angst voor de gevoelens van de 'aanzienlijke geslachten'; ook hij was een kind van zijn tijd.

De koninklijke bereidheid om de discussie over een interne attaché-opleiding voorlopig aan te houden hing nauw samen met een in die dagen verschenen memorie van twee Duitse hoogleraren te Leuven, Dumbeck en Mone, 'over de studie der diplomatique wetenschappen en over eene op te rigten school voor dezelve aan de Hooge-

197 Voordracht d.d. 21 mei 1828 (geheim) no. 2 (NA, Staatssecretarie 2.02.01, inv.nr. 5708).

school aldaar.’¹⁹⁸ Bovendien vond op dat moment een onderzoek plaats inzake de mogelijke herziening van de verordeningen van het hoger onderwijs in het kader van een breder streven om toekomstige hogere ambtenaren, inclusief diplomaten, beter voor te bereiden op hun loopbaan. De toenmalige academische opleiding tot doctor in de beide rechten had namelijk een te theoretisch-wetenschappelijk karakter. De memorie van Dumbeck en Mone was door de koning bij commissoriaal van 19 november 1827 no. LaK32 toegezonden aan de ministers van Binnenlandse en Buitenlandse Zaken, die op hun beurt de administrateur voor het Onderwijs, de Kunsten en Wetenschappen hadden gevraagd om de memorie mee te nemen in zijn advies over het hoger onderwijs. Diens uiteindelijke rapport, met als bijlage onder meer een ontwerpreglement voor de wetenschappelijke opleiding van toekomstige diplomaten, werd met verzoek om commentaar aan minister Verstolk van Soelen voorgelegd.¹⁹⁹ In een uitvoerige reactie heeft hij beschreven wat een diplomatieke opleiding volgens hem zou moeten inhouden.²⁰⁰ Eerst wees hij er echter op dat de memorie van de hoogleraren Dumbeck en Mone weliswaar ‘eene niet onbelangrijke schets eener encyclopaedie van de staatkundige wetenschappen, en van die tot de oude oorkonden betrekkelijke’ bevatte, maar dat het betoog van beide heren ‘meer bespiegeld (scheen), dan bestemd te zijn tot praktische aanwending.’ Met een verwijzing naar de herkomst van Dumbeck en Mone roemde hij voorts de rol van ‘de Duitschers’ bij de vormgeving van vele wetenschappen maar voegde daar in één adem aan toe dat de ‘te ver gedreven systematische behandeling, splitsing en verdeeling derzelve, waartoe de Duitschers veelal overhellen [...] tot de wijdloopigheid en de scholastieke leest der Duitsche opstellen’ bijdroeg. Bovendien was hetgeen in de memorie werd voorgesteld ‘omtrent de diplomatica, en den filosofisch diplomatischen doctorgraad’ wellicht geschikt voor de vorming van geleerden en archivarissen maar stond dat ‘in geen verband tot de behandeling van s’Rijks buitenlandsche aangelegenheden.’ Verstolk vroeg zich zelfs af of iemand, die zich alle door de twee hoogleraren gesuggereerde wetenschappen eigen had gemaakt, nog wel een ‘volmaakt diplomaat’ zou kunnen zijn,

198 Het dossier, waarin deze memorie en de andere relevante stukken zijn opgenomen, bevindt zich in het archief van de Staatssecretarie (2.02.01 inv.nr. 5709). Zie ook Wels, *The Netherlands in nineteenth century European diplomacy*, 160; Jurriaanse, *De Nederlandse Ministers van Buitenlandse Zaken*, 218; Colenbrander (ed.), *Gedenkstukken* IX, tweede stuk, Inleiding XCIX-CII.

199 Rapport van 6 maart 1828 (NA, Staatssecretarie 2.02.01, inv.nr. 5709).

200 Memorandum van 15 april 1828 no. 10 geheim. Verstolk verwees daarnaar in zijn ‘Rapport over de buitenlandsche staatkunde der Nederlanden’ (zie noot 34). Colenbrander meldde aanvankelijk op blz. LV1 van de Inleiding bij *Gedenkstukken* IX, dat hij het betreffende memorandum niet had aangetroffen in de archieven van het ministerie van Buitenlandse Zaken. Op blz. XCIX van de inleiding kon hij echter mededelen, dat hij een afschrift van het rapport had weten te traceren in de archieven van het ministerie van Binnenlandse Zaken. Het is daar nog steeds te vinden in het archiefbestand 1813–1864 (NA 2.04.01, inv.nr. 4395). Het origineel heeft zich echter samen met een aantal gerelateerde stukken steeds bevonden in het archief van de Staatssecretarie (NA 2.02.01, inv.nr. 5709).

daar de afgetrokkene levenswijze, die hij tot bijeenzameling van dezen schat zou hebben moeten voeren, hem mogelijk tot een zeer bekwaam geleerde, doch geenszins tot eenen man zoude gevormd hebben van genoegzame menschenkennis voorzien en den gemakkelijken omgang bezittende, op welken hedendaags bij de behandeling van staatsaangelegenheden zoo veel aankomt.

Daarentegen kon de minister zich verenigen met de uiteenzetting van de administrateur voor het Onderwijs, de Kunsten en Wetenschappen. Dat gold met name voor hetgeen deze had geschreven over de relatie tussen de studie van de rechtswetenschappen en die der staatswetenschappen, en in concreto over het noodschakelijke onderscheid tussen de opleiding 'tot den pleitsaal en den regterstoel' enerzijds en de vorming van bijvoorbeeld diplomatieke ambtenaren anderzijds. Voor laatstgenoemde categorie was de toenmalige rechtenstudie ten eenenmale onvoldoende, gezien de

wijzigingen welken de behandeling van staatkundige zaken sedert eene eeuw ondergaan heeft, de nieuwe gedaante die Europa, bijzonder ten gevolge der Fransche Omwenteling, heeft aangenomen, de ontwikkeling van Amerika, maar vooral het handels en finantieel belang, de voornaamste drijfveer der hedendaagsche staatkunde.

Om zijn betoog kracht bij te zetten verhaalde Verstolk van een gezant, die hij te St.-Petersburg had meegemaakt: 'den roem zijner landgenooten, en geteld onder de eerste regtsgeleerden en pleitbezorgers van zijnen tijd, en die nochtans in zijne diplomatieke loopbaan ver achter het middelmatige terugbleef.' Voorts constateerde Verstolk naar aanleiding van het bij het hiervoor genoemde rapport gevoegde ontwerpbesluit, dat voor toekomstige administratieve of diplomatieke ambtenaren de juridische studie weliswaar nuttig maar de studie der staatkundige wetenschappen veel belangrijker was. Daarnaast herhaalde hij zijn eerdere suggestie voor een mogelijke diplomatieke opleiding aan de hogescholen van Leiden en Luik. Tevens pleitte hij ervoor om in eventuele diplomatieke examens ook de praktische kennis van de 'Nederduitsche, Fransche, Hoogduitsche en Engelsche talen' te onderzoeken. Ten slotte somde hij aan de hand van de ideeën van zijn vroegere hoogleraar te Göttingen, Von Martens, nog een aantal nuttige studieonderwerpen op. Na ontvangst van het rapport van Verstolk werd de minister van Binnenlandse Zaken door de koning gemachtigd om daarvan gebruik te maken bij de algemene herziening van het hoger onderwijs en de daarvoor aangewezen commissie in te schakelen.²⁰¹ En daarbij bleef het op dat moment.

201 Missive van de minister van Staat van 20 april 1828 aan de minister van Binnenlandse Zaken. N. B. Bij KB 13 april 1828 no. 100 was een commissie ingesteld voor 'consideratie en advies over al zoodanige punten der inrigting van het Hooger Onderwijs als door de Minister van Binnenlandsche Zaken aan de overweging der Commissie zullen worden onderworpen.'

Ongetwijfeld ten gevolge van de Belgische Opstand zijn de ideeën over de opleiding van toekomstige diplomaten niet verder tot wasdom gekomen en is het onderwerp van de agenda verdwenen. Bovendien had de koning, zonder wiens betrokkenheid grote veranderingen op het terrein van de ‘buitenlandse dienst’ niet goed voorstelbaar waren, in deze jaren wel andere besognes aan zijn hoofd. Maar ongetwijfeld speelde het gegeven, dat Willem I door het voor hem traumatische verlies van (bijna) de helft van zijn koninkrijk, geen werkelijke interesse meer had voor zijn ‘buitenlandse dienst’, een veel grotere rol. Het zou dan ook tot de troonsbestijging van zijn opvolger in 1840 duren voordat er weer beweging kwam in dit dossier.

7. Het prille begin van een ‘consulaire dienst’

In zijn reeds vaker genoemde notitie uit 1829 had minister Verstolk van Soelen ook geconstateerd, dat een specifieke consulaire opleiding op dat moment volstrekt niet aan de orde was: ‘zoo zal dit wel even onuitvoerlijk en ondoelmatig zijn, als het vereenigen van alle deze wetenschappen in de consuls, die hunne vorming krijgen niet op de Hoogeschoolen maar in den handel, die veelal gekozen worden uit de hoofden van handelhuizen in de koopsteden, voor welke zij benoemd worden, en wier praktische kennis van handelszaken dan ook doorgaans genoegzaam is voor den behoorlijke waarneming der consulaten, waarvan de hoogst onbeduidende en meestal maar honorifieke voordeelen eene sobere belooning zouden opleveren voor zoodanig eenen geleerden toestel.’²⁰² Hoewel deze constatering in zijn algemeenheid niet onjuist was, zag Verstolk gemakshalve over het hoofd, dat sinds het begin van de jaren 1820 reeds zo’n twintig benoemingen van uitgezonden ‘beroepsconsuls’ hadden plaatsgevonden. Deze nieuwe lichte consuls paste volstrekt niet in het traditionele beeld van het hoofd van een – bij voorkeur Nederlands – handelshuis in een havenstad, die bereid was als onbezoldigde nevenfunctie het ter plaatse gevestigde consulaat waar te nemen. Traditioneel kende Nederland, afgezien van de consuls in de Levant en de Barbarijse staten, slechts een enkele bezoldigde consul. In feite ging het alleen om de Nederlandse consul op de Canarische eilanden, Antoon Beruff²⁰³, die in 1819 de overleden Pieter Beetz²⁰⁴ was opgevolgd. Hij ontving een vast jaarlijks tractement van f 3000,- omdat zijn particuliere inkomsten niet voldoende waren om in zijn levensonderhoud te voorzien. In 1826 ontving hij op zijn verzoek zelfs een voorschot van f 12.000,- ‘ten einde zich te redden uit momentanele moeilijkheden, waarin hij zich bevindt ten gevolge van den tegenwoordigen stand van den handel’.²⁰⁵ Maar wat was dan de reden om in de jaren 1820 wel gebruik te gaan maken van uitgezonden en bezoldigde

202 Nota van Verstolk van Soelen van 15 april 1828 no. 10 geheim (NA, Staatssecretarie 2.02.01, inv.nr. 5709 en BiZa 1813–1864 2.04.01, inv.nr. 4395).

203 Antoon (Antony) Beruff (35).

204 Pieter Beetz (27).

205 Retroacta bij KB 29 maart 1826 no. 81.

consulaire agenten? Dat had onder meer te maken met de zorgelijke staat van de Nederlandse scheepvaart en handel. De economische teruggang was al in de achttiende eeuw begonnen maar had in de Bataafs-Franse tijd dramatische vormen aangenomen met als dieptepunt de periode van inlijving bij Frankrijk. In de eerste tijd na de omwenteling van 1813 waren de verwachtingen over het economisch herstel hoog gespannen maar aan het begin van de jaren 1820 kon niemand er meer omheen, dat het met de herleving van de Nederlandse economie in het algemeen en de handel in het bijzonder slecht was gesteld. In die situatie had de koning het begin 1824 wenselijk geacht om 'eenige voorname Kooplieden en makelaars te Amsterdam' te raadplegen. Dat had geresulteerd in 'eene belangrijke mededeeling' over de aard van de problemen en over mogelijke oplossingen.²⁰⁶ Minister a.i. Reinhold leverde in opdracht van de koning uitvoerig commentaar op het Amsterdamse memorandum. Hij constateerde, dat voor wat betreft het overgrote gedeelte van de genoemde oorzaken van het verval van de handel geen taak voor de overheid was weggelegd. Wel benadrukte hij, dat zijns inziens het grootste probleem gelegen was in de 'tijdelijke en ontmoedigde geest van het handelend publiek [...] maar dat de wegruiming daarvan hoofdzakelijk van onze kooplieden zelve afhangt.' Zoals menigeen in het Nederland van de negentiende eeuw kon hij niet nalaten te verwijzen naar het glorierijke verleden omdat inmiddels onder de kooplieden 'niet meer die geest van onderneming heerscht, dewelke voor dezen zoo heilrijke vruchten droeg.' Zij hadden verzuimd om de door de omstandigheden verloren gegane markten opnieuw te veroveren terwijl men evenmin gepoogd had vaste voet te krijgen op nieuwe markten. De minister verwachtte overigens weinig van diplomatieke onderhandelingen om de door vele landen gehanteerde handelsbelemmeringen weg te nemen omdat de tijd naar zijn mening nog niet rijp was voor vrijhandel. Reinhold adstrueerde dit aan de hand van een uitvoerig overzicht van de stand van zaken op dat gebied bij de belangrijkste handelspartners. Hij onderschreef daarentegen de wenselijkheid van een adequate diplomatieke presentie. Zo betreurde hij het dat Nederland sinds het vertrek van Goupy de Quabecq uit Washington in het voorjaar van 1820 niet meer op diplomatiek niveau vertegenwoordigd was bij de regering van de Verenigde Staten.²⁰⁷ Het was in ieder geval wenselijk volgens Reinhold, dat conform de suggestie in het memorandum, 'relaties zouden [...] worden aangeknoopt met en Agenten of Consuls worden benoemd in de zich onafhankelijk verklaard hebbende Staten van Spaansch Amerika.' In die regio zouden dan ook de

206 Missive van de secretaris van Staat van 12 febr. 1824 (geheim) (NA, Staatssecretarie 2.02.01, inv.nr. 5679).

207 In zijn rapport van 9 juni 1824 no. 11 (geheim) stelde minister Van Reede voor, onder verwijzing naar de nota van zijn tijdelijke voorganger Reinhold van 28 febr. 1824 no. 17, om nu snel de post te Washington weer te bezetten. Ook de gevraagde vervanging van de zaakgelastigde Testa te Constantinopel door een uitgezonden ambassadeur kreeg eindelijk zijn beslag (retroacta bij KB 26 juni 1824 no. 119).

eerste pogingen worden gedaan om een consulaire netwerk op te zetten met een aantal bezoldigde consuls aan de basis.

8. Het consulaire netwerk in Latijns-Amerika

Over de situatie in Latijns-Amerika was op verzoek van de koning reeds eerder advies uitgebracht door de op 31 december 1823 afgetreden minister van Buitenlandse Zaken, baron van Nagell, mede namens zijn collega Falck, minister van Publiek Onderwijs, de Nationale Nijverheid en de Koloniën.²⁰⁸ Volgens beide ministers verdiende het aanbeveling met de nodige voortvarendheid te werk te gaan in Latijns-Amerika gezien het proactieve optreden van de belangrijkste concurrenten van Nederland in die regio, de Verenigde Staten en Engeland. Wel maakte Van Nagell zich ernstige zorgen over de kosten van het opzetten van een consulaire netwerk. Hij was dan ook met zijn ambtgenoot Falck van mening, dat

... vermits het de handel is die de aanvraag bij UM gedaan heeft en die bij het daarstellen of uitbreiden van de vaart op Zuid-Amerika, meer bijzonder belang heeft, dezelve dan ook de uitgaven zoude moeten dragen van de Consulaten, welke het Gouvernement begrijpen zoude in de Zuid-Amerikaansche havens aantestellen.

Voor de minister van Buitenlandse Zaken had het dossier van de relaties met Latijns-Amerika ook nog een delicaat politiek aspect. Hoe moest de staatkundige aard zijn van de betrekkingen met landen, waarvan sommige zich reeds onafhankelijk hadden verklaard maar waarover Spanje nog steeds de soevereiniteit claimde?²⁰⁹ Zo wilde dat land aanvankelijk zelfs aan de aanstelling in 1825 van een Nederlandse consul-generaal op Cuba de voorwaarde verbinden, dat Nederland zich ervan zou onthouden betrekkingen aan te knopen met de afvallige Spaanse provincies elders in Latijns-Amerika.²¹⁰ In december 1823 had Van Nagell zelfs nog betwijfeld of het wel verstandig zou zijn om het Britse voorbeeld te volgen en al direct een consul te Buenos Aires aan te stellen: 'want hoe men het ook zoeker te bewimpelen met voortegeven dat de Gouvernemenen, bij welke men Consuls zendt, de facto bestaan, het is niettemin een zekere waarheid, dat het benoemen van Consuls op zich zelf eene daad bevat van erkenning van de Regering, aan welke men dezelve rigt'. Kortom, het was – zeker ook

208 Rapport van Van Nagell van 20 dec. 1823 no. 463, Exh. 26 jan. 1824 LaQ Geheim (NA, Staatssecretarie 2.02.01, inv.nr. 5679).

209 Landen als Chili, Peru, Mexico en Venezuela (Groot-Colombia) riepen in de jaren 1818–1821 de onafhankelijkheid uit. Daar legde Spanje zich niet zomaar bij neer, terwijl de Spaanse soevereiniteit over Cuba en Puerto Rico pas in 1898 werd beëindigd als resultaat van de Spaans-Amerikaanse oorlog. Bij het Verdrag van Parijs werd Cuba onafhankelijk en Puerto Rico aan de vs afgestaan.

210 Voordracht minister van Buitenlandse Zaken van 14 juli 1825 no. 42 (retroacta bij KB 28 juli 1825 no. 166).

voor de koning – een kwestie van schipperen tussen de beginselen van de Heilige Alliantie en de relatie met Spanje enerzijds en de belangen van de Nederlandse koophandel anderzijds. Bovendien taste men in Den Haag door het ontbreken van goede – en vooral snelle – communicatiemogelijkheden voortdurend in het duister over de exacte situatie ter plaatse. Zo vroeg minister De Coninck zich in 1825 af aan wie hij de introductiebrief voor de nieuwe consul in Peru moest richten ‘in de onzekerheid hoe het overigens te Lima gesteld zal zijn bij de komst van (consul Serruys²¹¹) aldaar en meer bijzonder of de onafhankelijken, dan wel de Spaansch Koningsgezinden het bestuur van die plaats in handen zullen hebben’. Besloten werd om Serruys alleen een commissiedocument mee te geven ‘om zich te legitimeren bij de Autoriteiten, die hij te Lima vinden zal.’²¹² Bovendien leek het raadzaam dat Nederland nu zelf maar eens ter plaatse poolhoogte ging nemen. De kapitein-luitenant ter zee De Quartel²¹³ zou in eerste instantie ‘Groot-Colombia’ voor zijn rekening nemen terwijl diens collega Willinck²¹⁴, die als commandant van het korvet ‘de Lynx’ via Kaap Hoorn onderweg was naar Nederlands-Indië om het eskader aldaar te versterken, de havens van Valparaíso en Lima zou aandoen.²¹⁵ Bovendien kreeg in 1825 de nieuwe gezant te Washington, Bangeman Huygens, van de koning de opdracht mee ‘door zijn kanaal goede berigten te bekomen ten aanzien van den Staat van Zaken in Zuid Amerika’ waarvoor hij een extra financiële tegemoetkoming ontving.²¹⁶ De situatie in de voormalige Portugese kolonie Brazilië was in vergelijking met de vroegere Spaanse bezittingen in Latijns-Amerika aanvankelijk enigszins gecompliceerd. Niettemin meende Falck in 1824, dat het niet meer zo lang zou duren, dat ‘naar alle waarschijnlijkheid, ook de grootste mogendheden van het vaste land de onmogelijkheid (zullen) hebben ingezien Braziliën wederom aan Portugal te knopen en om te maken dat Ferdinand de VII anders dan in naam Koning der Indien zij.’²¹⁷ Toch duurde het nog twee jaar voordat minister Verstolk van Soelen aan de koning kon voorstellen om de consul-generaal te Rio de Janeiro tevens het karakter van zaakgelastigde te verlenen:

211 Auguste Benoit Marie Serruys (408).

212 Voordracht van minister De Coninck van 9 juli 1825 no. 29 (retroacta bij KB 12 juli 1825 no. 160).

213 Hendrik Willem (Henricus Wilhelmus) de Quartel (1782–1863), off. marine, laatst. schout bij nacht. (Bronnen en literatuur: NNBW IX, 830–831; De Jong, *Nederland en Latijns-Amerika*, passim; Van der Veen, *Groot-Nederland & Groot-Colombia*, passim)

214 Isaack Petrus Marie Willinck (1786–1835), off. marine, laatst. kapitein ter zee. (Bronnen en literatuur: Genealogie Willinck, in: N. P. 35 (1949) 376–382 (377); NNBW VII, 1327; Van der Veen, *Groot-Nederland & Groot-Colombia*, 103)

215 Zie o.m. geheim KB 26 jan. 1824 La Q waarbij De Quartel, vooralsnog voor twee jaar, ter beschikking werd gesteld van de gouverneur van Curaçao ‘tot volbrenging van alle zoodanige commissien als door dezen aan hem zullen worden opgedragen’, en v.w.b. de missie van Willinck de missive van het ministerie voor het Publieke Onderwijs, de Nationale Nijverheid en de Kolonien aan de minister van Buitenlandse Zaken van 15 dec. 1823 (geheim) (NA, Staatssecretarie 2.02.01, inv.nr. 5679).

216 Retroacta bij KB 16 maart 1825 no. 62.

217 Missive van ambassadeur Falck te Londen aan de secretaris van Staat d.d. 13 jan. 1824 (vertrouwelijk) (NA, Staatssecretarie 2.02.01, inv.nr. 5679)

Brasiliens onafhankelijkheid plegtig door het Moederland erkend zijnde, komt die Staat in een geheel ander aspect voor, dan de Zuid Amerikaansche Republieken en er bestaat [...] alzoo ook geen de minste bedenking meer, om staatkundige betrekkingen met het nieuwe Keizerrijk aanteknoopen.²¹⁸

Het initiatief daartoe was overigens uitgegaan van de Keizer van Brazilië, die via zijn gezant te Londen de wens te kennen had gegeven 'om (met Nederland) in vriendschappelijke staatkundige betrekkingen te treden.'²¹⁹

Omdat de geschiedenis van de vestiging van een consulaire netwerk in Latijns-Amerika, hoe boeiend ook, voor mijn eigen onderzoek minder relevant was, komt dat onderwerp in zijn algemeenheid hier verder niet meer aan de orde. Bovendien hebben anderen daarover interessante studies geschreven, waarvan ik dankbaar gebruik heb gemaakt.²²⁰ Wel zal hierna nader worden ingegaan op enkele financiële en andere aspecten van de consulaire activiteiten in de landen en gebieden van Latijns-Amerika terwijl ook de eerste generatie Nederlandse consuls in die regio eveneens de nodige aandacht verdient. Om met eerstgenoemd onderwerp te beginnen, minister Van Nagell maakte zich ernstige zorgen over de financiële consequenties van het Zuid-Amerikaanse avontuur. Hij was derhalve van mening, dat de kosten van een consulaire netwerk in Latijns-Amerika niet ten laste mochten komen van de rijksbegroting. Daarbij speelde – naast zijn geringe affiniteit met de handelwereld – vermoedelijk vooral zijn verlangen een rol om de begroting van zijn eigen ministerie in de luwte te houden. Het standpunt, dat de koophandel de kosten van de consulaten in Zuid-Amerika voor haar rekening moest nemen, bleek echter niet lang houdbaar. Het in 1821 opgerichte fonds ter aanmoediging van de Nationale Nijverheid bood uitkomst en werd voorlopig 'bereid gevonden' de tractementen van de betrokken consuls te betalen.²²¹ Dat laatste was echter geen wet van Meden en Perzen. Zo deed de administratie voor de Nationale Nijverheid in 1828 naar aanleiding van een besluit om de aanstelling van de consulaire vertegenwoordigers in Zuid-Amerika met twee jaar te verlengen een poging om de tractementen van betrokkenen ten laste te laten komen van de begroting van het ministerie van Buitenlandse Zaken. Minister Verstolk van Soelen wist die aanval nog af te slaan met het argument,

... dat zoo lang de Agenten in Zuid-Amerika den naam van consuls zullen dragen, dezelve niet als tot de Diplomatie behoorende kunnen worden aangemerkt, en de

218 Voordracht van minister Verstolk van Soelen d.d. 28 jan. 1826 no. 5 (geheim) (retroacta bij KB van 29 jan. 1826 no. 69).

219 Zie noot 217.

220 De Jong, *Nederland en Latijns-Amerika (1816–1826)*; Idem, *De krimpde horizon van de Hollandse kooplieden. Hollands Welvaren in het Caribisch Zeegebied (1780–1830)*; Van der Veen, *Groot-Nederland & Groot-Colombia 1815–1830. De droom van Willem I.*

221 Zie De Jong, *Nederland en Latijns-Amerika*, 73–75.

begrooting van het Departement van Buitenlandsche Zaken [...] met derzelve betaling als zoodanig ook niet zal kunnen worden bezwaard.²²²

Met het oog op de volgende verlenging in 1830 stelde de minister van Binnenlandse Zaken voor, dat zijn ambtgenoot van Buitenlandse Zaken dan tenminste de helft van de kosten voor zijn rekening zou nemen. Ook nu wist laatstgenoemde het pleit nog te winnen, ditmaal met de redenering dat hij op zijn begroting niet over de daarvoor benodigde middelen beschikte en dat de Tweede Kamer zeker niet bereid zou zijn om alsnog de nodige fondsen toe te staan.²²³ Verstolk behaalde dit keer evenwel een Pyrrusoverwinning. Bij KB van 14 maart 1832 no. 89 werd namelijk bepaald, dat de consulaire tractementen, die op dat moment uit het Fonds voor de Nationale Nijverheid werden betaald, met ingang van 1833 ten laste van de begroting van zijn ministerie zouden komen. De aanleiding voor dit besluit was tamelijk triviaal. De vice-consul in Centraal Amerika, J. van Drunen²²⁴, verzocht in 1831 om een verhoging van zijn tractement, ingaande op de dag dat consul-generaal Haefkens²²⁵ de stad Guatemala had verlaten, en mede als tegemoetkoming in de schade, die hij had geleden als gevolg van 'het plunderen zijner woning tijdens den aanval der troepen van San Salvador op Guatemala den 9 April 1829'.²²⁶ De minister van Buitenlandse Zaken had alleszins begrip voor het verzoek van de vice-consul en was aanvankelijk van mening, dat zoals gebruikelijk de voorgestelde verhoging van het tractement ten laste van het Fonds voor de Nationale Nijverheid zou moeten komen. Het departement voor de Waterstaat, de Nationale Nijverheid en de Koloniën maakte hem echter duidelijk, dat het fonds daartoe niet in staat was omdat het 'thans in zoo zeer bekrompen omstandigheden verkeert, dat zelfs de daarop aangewezen onvermijdelijke betalingen te naauwernood kunnen worden bestreden.' Minister Verstolk maakte toen maar een draai van 180 graden en verklaarde, dat bij hem 'overigens geene bedenkingen (bestonden) om voor het vervolg de voorschreven toelage, en andere betalingen van dien aard [...] voor rekening te nemen van het Departement van Buitenlandsche Zaken.' Het was hem namelijk in zoverre onverschillig uit welk potje deze kosten werden betaald nam 'mits U. M. als dan gelieve te bewilligen om het beloop der toelage en verdere betalingen van dien aard jaarlijks op de begroting (van zijn ministerie) uit te trekken'.²²⁷ Toen de koning en de betrokken ministers na maanden van overleg instemden met de suggestie van Verstolk, was deze belangrijke beleidswijziging een feit.²²⁸

222 Rapport van minister Verstolk van Soelen van 17 jan. 1828 no. 33 (Retroacta bij KB 19 jan. 1828 no. 131).

223 Zie retroacta bij KB 25 april 1830 no. 104.

224 Johannes (Jan) van Drunen (112).

225 Jacobus Haefkens (163).

226 Consideratien en advies van de minister van Buitenlandse Zaken van 21 okt. 1831 no. 15 (retroacta bij KB 14 maart 1832 no. 89).

227 Zie de voorgaande noot.

228 Retroacta bij KB 14 maart 1832 no. 89.

Het zal uit het voorgaande overigens duidelijk zijn geworden, dat de aanstelling van *bezoldigde* consuls bepaald niet van harte ging en zeker geen onderdeel uitmaakte van een bewust beleid. In Latijns-Amerika bevonden zich in die tijd echter geen omvangrijke of bloeiende Nederlandse handelsgemeenschappen waaruit gekwalificeerde ‘honorair’ consuls konden worden gerekruteerd. Daarom moest men wel op zoek naar geschikte personen in Nederland, die bereid waren af te reizen naar afgelegen en geheel onbekende streken om aldaar een bestaan en de consulaire functie vanuit het niets op te bouwen en inhoud te geven. Daar diende dan wel een redelijke beloning tegenover te staan, die onvermijdelijk voor het overgrote deel ten laste van de staatsbegroting zou komen. De koning verlangde overigens wel, ‘dat geschikte personen voor de post van Consul in Zuid-Amerika, en wel bepaaldelijk in Columbia, Guatemala, Peru en Chili, tevens zoveel mogelijk den post van Agent der Nederlandsche Handel-Maatschappij (NHM) zouden bekleeden.’²²⁹ Hoewel de NHM in de eerste plaats was opgericht met het oog op de handel met Nederlands-Indië, was het wel degelijk de bedoeling dat deze instantie de rol zou vervullen van een ‘algemeen Nederlandsch ex- en importlichaam’ met agenten op alle (potentieel) belangrijke handelsposten in de wereld.²³⁰ Dat de aanstelling van *bezoldigde* consuls zeker niet het gevolg was van een bewuste beleidskeuze, bleek overigens ook uit de benoeming van de eerste consul van Nederland te Buenos Aires. Op die relatief belangrijke plaats werd zonder aarzeling de aldaar reeds woonachtige J. G. Vermoelen als honorair consul aangesteld toen deze bereid bleek om ‘buiten bezwaar van den Lande’ de functie van consul uit te oefenen.²³¹ Omdat hij al geruime tijd te Buenos Aires was gevestigd, mocht men volgens de minister verwachten, ‘dat de betrekkingen, die hij aldaar aangeknoopt heeft, een geldelijke toelage overbodig maken en dat hij de titel van consul alleen verlangde om daardoor zijn handelshuis een grooter aanzien te verschaffen.’²³² Daarentegen stelde de minister voor om Milders²³³, de nieuwe consul te Alvarado en Santa Cruz in Mexico, wel een tractement toe te kennen omdat deze pas kort tevoren aldaar was aangekomen en nog alles van de grond af moest opbouwen.²³⁴

229 Nota administrateur voor de Nationale Nijverheid, 30 sept. 1825 no. 14 (retroacta bij KB 7 okt. 1825 no. 32).

230 De Jong, *Nederland en Latijns-Amerika*, 75–78.

231 Joannes Georgius Vermoelen, was in 1825 reeds geruime tijd te Buenos Aires gevestigd en bezat daar een handelshuis, op verzoek van zijn vader tot honorair consul ald. benoemd (KB 18 mei 1825 no. 52), als consul ontslagen (KB 26 aug. 1834 no. 25) omdat sinds zijn brief van 9 dec. 1829 niets meer van hem was vernomen, zn. van E. L. J. Vermoelen, ontvanger der directe belastingen en in- en uitgaande rechten en accijnsen te Schelle bij Antwerpen. N. B. In dec. 1828 diende Joseph C. Vermoelen te Antwerpen een rekest in om tot vice-consul te Buenos Aires te worden benoemd. Hij was vermoedelijk een broer van de consul. (Bronnen en literatuur: Retroacta bij KB 13 juli 1825 no. 38 en 26 aug. 1834 no. 25; NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 663; Middelburgsche Courant van 16 maart 1826 (Delpher); Staatsalmanak 1830)

232 Retroacta bij KB 13 juli 1825 no. 38.

233 Jan (Jean) Milders (291).

234 Retroacta bij KB 10 sept. 1825 no. 185.

De bezoldiging van deze nieuwe generatie consuls kan ook niet helemaal los worden gezien van het in toenemende mate diplomatieke karakter van hun werkzaamheden als enige officiële vertegenwoordiger van Nederland in een onafhankelijke staat. Dat blijkt bijvoorbeeld uit de toelichting bij de hiervoor vermelde overheveling van de consulaire uitgaven van het Fonds voor de Nationale Nijverheid naar de begroting van het ministerie van Buitenlandse Zaken in 1832, dat ‘zooals zulks in Zuid Amerika het geval schijnt te zijn, het behoud der consulaten minder dringend in het belang der Nijverheid wordt vereischt maar veeleer zoo niet geboden wordt, althans wensche-lijk is beschouwd uit een meer diplomatiek oogpunt.’²³⁵ Nog duidelijker formuleerde minister Verstolk van Soelen dat standpunt in 1838 naar aanleiding van het verzoek van de consul-generaal in Zwitserland, Faesy²³⁶, ‘dat hem eenig tractement moge wor-den toegekend.’²³⁷ Verstolk wees er in zijn voorstel op, dat enige consulaten-generaal ‘niet enkel in het belang van den handel maar ook tot onderhouding van staatkun-dige betrekkingen en het bevorderen der belangen in het algemeen van Nederland-sche onderdanen zijn daargesteld.’²³⁸ Hij noemde in dat verband de consuls-generaal te Rio de Janeiro, Bogota, Alexandrië in Egypte, Athene, op Cuba, te Tanger en Smyrna, die allen een tractement ontvingen, variërend van 3000 tot 8500 gulden. De consul-generaal in Zwitserland moest het daarentegen stellen met een toelage voor bureaunkosten van f 1200,-. Een suggestie van de minister van Financiën om Faesy een diplomatieke titel te verlenen omdat in beginsel consulaire vertegenwoordigers in Europa op honoraire basis werkzaam waren, werd vanwege de mogelijke financiële consequenties afgewezen.²³⁹ Consul-generaal Faesy ontving daarom sinds 1838 een jaarlijks ‘tractement’ van 3000 gulden.²⁴⁰ Zijn opvolgers moesten zich echter weer met een toelage voor bureaunkosten tevreden stellen terwijl het nog tot 1879 zou duren voordat weer een carrièrediplomaat naar Zwitserland werd gezonden.²⁴¹ Nu had de positie van de Nederlandse vertegenwoordiger bij het Zwitsers Eedgenootschap in zoverre een bijzonder karakter, dat deze functionaris in de regel noch met gecompli-ceerde politieke noch met gevoelige commerciële en ‘consulaire’ vraagstukken werd geconfronteerd. Het verlenen van een diplomatieke titel aan de consul-generaal zou

235 Consideratien en advies van de minister van Financien d.d. 14 nov. 1831 no. 38/1351 (retroacta bij KB van 14 maart 1832 no. 89).

236 Henri Faesy (127).

237 Voordracht van minister Verstolk van Soelen van 9 juli 1838 no. 23 (retroacta bij KB 24 aug. 1838 no. 87).

238 Zie vorige noot.

239 Consideratien en advies van de minister van Financiën van 21 juli 1838 no. 23/2012 (retroacta bij KB 24 aug. 1838 no. 87).

240 KB 24 aug. 1838 no. 87. N.B. Opmerkelijk is, dat Faesy in de semi-officiële ‘staatsalmanak’ t/m 1838 was opgenomen onder de rubriek ‘Ministers enz. van Z. M. bij de Buitenlandsche Mogendheden’ en eerst vanaf dat jaar in de rubriek ‘Consuls der Nederlanden in de steden en havens van Buitenlandsche Mogendheden.’

241 Zie hoofdstuk 1, para. 11.

weliswaar een gebaar van hoffelijkheid in de richting van de Zwitserse autoriteiten betekenen en ongetwijfeld tegemoetkomen aan de eventuele ijdelheid van de persoon in kwestie maar zou in de dagelijkse praktijk weinig verschil uitmaken.

Dat was elders bepaald niet het geval. Zo hadden in verband met het conflict tussen de toenmalige Republiek van Rio de la Plata en Frankrijk in 1838 de consul-generaal te Rio de Janeiro en zijn collega te Buenos Aires gewezen op de wenselijkheid, 'dat de attributen der Consuls in de Zuid Amerikaansche Staten in welke geen Nederl. diplomatieke agenten zijn geaccrediteerd, nader mogten worden bepaald of gewijzigd.'²⁴² Het antwoord van de minister van Buitenlandse Zaken was in zoverre teleurstellend, dat het – afgezien van het nogal gratuite advies steeds 'met de meeste omzigtigheid [...] te werk te gaan' – zich beperkte tot de constatering, dat consuls 'bevoegd en gehouden zijn tot het doen van alle stappen, welke dienstig zouden mogen zijn tot bewaring der [...] toegekenden voorregten, als ook tot bevordering der Nederl. belangen van den handel en der scheepvaart in het algemeen en van de Nederl. handelaren of onderdanen in het bijzonder.'²⁴³ De artikelen 3 en 7 van het Consulaire Reglement uit 1814, waarnaar de minister had verwezen, boden de consulaire vertegenwoordigers echter weinig soelaas. Artikel 3 had betrekking op het consulaire exequatur terwijl art. 7 een omschrijving van de consulaire taken bevatte. Over het daarvoor benodigde instrumentarium werd echter met geen woord gerept. Interessant is in dit verband ook het standpunt, dat diezelfde minister in 1833 in een advies aan de koning inzake de mogelijke arrestatie van de Nedelandse honoraire consul-generaal in Frankrijk innam.²⁴⁴ Hij betoogde daarin, dat consulaire agenten, ongeacht of zij vreemdelingen waren of onderdanen van het land hunner vestiging, in geen enkel opzicht gelijk gesteld konden worden met vertegenwoordigers met een diplomatiek karakter. Bij laatstgenoemden werd immers de fictie gehanteerd, dat zij hun eigen land niet verlaten hadden en in de regel niet onderworpen waren aan de rechtbanken van het land van hun accreditatie. Het beginsel van exterritorialiteit was vanzelfsprekend niet van toepassing op de in Europa werkzame consulaire agenten. Buiten Europa lag dat volgens de minister echter anders:

... omdat meer bijzonder de consuls generaal op de Barbarijsche Kust, *als ook in de nieuwe Staten van Amerika*, bij gebreke van diplomatieke agenten, bij voorkomende gelegenheden als zoodanig werkzaam zijn en bij de Gouvernemenen behandeld worden, terwijl ook de Consuls in de Levant ten gevolge der Kapitulationen met de Porte gerekend kunnen worden de exterritorialiteit niet te hebben verloren.²⁴⁵

242 NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 732.

243 Missive van minister Verstolk van 22 nov. 1838 no. 1 (NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 732). Zie ook Spanjaard, *Nederlandsche diplomatieke en andere bescherming in den vreemde*, 128.

244 Rapport aan de koning van 20 nov. 1833 no. 15 (2.05.01, inv. 732).

245 Mijn cursivering. N. B. Zie ook hoofdstuk II, para. 2b en 2c.

De minister ging er dus gemakshalve maar vanuit, dat de regeringen van de nieuwe onafhankelijke staten in Latijns-Amerika in voorkomende gevallen diplomatieke privileges aan de consulaire vertegenwoordigers van andere landen zouden toekennen, ook al beschikten ze niet over een diplomatieke titel.²⁴⁶ Zo simpel lag dat echter niet, al was het maar om overwegingen van nationale trots. Bovendien ging het niet alleen om vrijwaring voor gerechtelijke vervolging maar ook om praktische zaken zoals de belastingvrije invoer van de consulaire inboedel en huisraad. Men ontkwam er uiteindelijk dan ook niet aan om een aantal consuls een persoonlijke diplomatieke titel te verlenen, ook al verdween die op den duur soms weer. Zo kreeg in 1828, toen als uitvloeisel van een met Mexico gesloten tractaat van vriendschap, scheepvaart en handel door dat land in Den Haag een zaakgelastigde werd aangesteld, ook de Nederlandse consul-generaal in Mexico die titel.²⁴⁷ Hij werd in 1841 echter opgevolgd door een honorair consul, A. P. J. Lestapis, die het weer zonder diplomatieke titel moest stellen. De consul-generaal te Rio de Janeiro, Brender à Brandis²⁴⁸, had met het oog op de onderhandelingen met Brazilië over een commercieel tractaat reeds in 1826 de titel van zaakgelastigde ontvangen terwijl de aan zijn post verbonden vice-consul Martini²⁴⁹ bij die gelegenheid was gepromoveerd tot secretaris van legatie.²⁵⁰ Het ging in dit geval echter om een gelegeheidsoplossing; toen Brender à Brandis de onderhandelingen met de Braziliaanse regering naar de mening van de koning niet naar behoren voerde, liet deze hem terugroepen en zond hij de secretaris van de ambassade te Londen, Dedel²⁵¹, als minister plenipotentiaris naar Rio de Janeiro om Brender te vervangen.²⁵²

In het algemeen had het 'personeelsbeleid' met betrekking tot de consulaire agenten in Latijns-Amerika een uitgesproken ad-hoc karakter en lijkt vooral te zijn ingegeven door misplaatste zuinigheid. Zo werd in 1840 het verzoek van de zeer gewaardeerde consulaire agent in de onafhankelijke 'gemeenebesten van Ecuador, Nieuw Grenada en Venezuela' (het voormalige Groot-Colombia), Van Lansberge²⁵³, om 'met eenen diplomatieken rang bekleed te worden' afgewezen.²⁵⁴ Zijn verzoek was ingegeven 'door zijne veertienjarige consulaire dienst en het aanzien en de vrijdommen', die aan

246 De consuls-generaal in de Barbarijse Staten, die m.u.v. Marokko formeel onderdeel uitmaakten van het Ottomaanse Rijk, vielen onder het capitulaire stelsel.

247 KB van 1 juni 1828 no. 112.

248 Gerardus Brender à Brandis (58).

249 Jhr. (1822) Eve Marius Adriaan Martini (274).

250 Zie KB van 10 nov. 1829 no. 96.

251 Jhr. (1815) Mr. Willem Gerrit baron (1849) Dedel (100).

252 Zie o.a. de missive van de secretaris van Staat aan de minister van Buitenlandse Zaken van 7 mei 1828 LaB14 (geheim)(NA, Staatssecretarie 2.02.01, inv.nr. 5710).

253 Reinhart Frans Cornelis van Lansberge (240).

254 Zie, ook voor het navolgende, het rapport van minister Verstolk van Soelen van 28 april 1840 no. 18 (retroacta bij KB 3 mei 1840 no. 59).

de diplomatieke status waren verbonden. Daarnaast bracht hij in herinnering, dat het sluiten van een tractaat van handel en scheepvaart met de republiek Venezuela in eerste instantie zijn belangrijkste opdracht was. De bezwaren tegen het verlenen van een diplomatieke titel aan Van Lansberge kwamen onder meer van de administrateur van de Nationale Nijverheid gezien de daaruit voortvloeiende 'grootere bezoldiging'. Daarnaast was minister Verstolk van Soelen van mening dat:

... eene aanstelling van dien aard eensdeels de bevordering van andere, die reeds in de diplomatie werkzaam zijn, zoude benadeelen, en ten andere aan [...] Consuls Generaal in Brazilië en Griekenland aanleiding zoude kunnen geven, om op eene soortgelijke aanstelling aanspraak te maken.

Bovendien zou een zodanige vermeerdering van het aantal diplomatieke missies moeilijk te verdedigen zijn in het Parlement. Van Lansberge moest zich maar tevreden stellen met de titel van consul-generaal en een tractementsverhoging, onder andere ter compensatie van de hoge invoerrechten, die hij bij gebrek aan diplomatieke status diende te betalen.

9. Een nieuwe generatie consuls

Met de aanstelling in het midden van de jaren 1820 van een reeks consulaire vertegenwoordigers in Latijns-Amerika waarvan een aantal van staatswege was bezoldigd, werden onbedoeld de eerste fundamenten gelegd voor iets wat in later tijd tot een volwaardige consulaire dienst zou uitgroeien. Weliswaar werden enkele posten wegens gebrek aan levensvatbaarheid na enige tijd gesloten en werden sommige bezoldigde posten later op honoraire basis voortgezet, maar er bleef in Latijns-Amerika een netwerk van consuls bestaan, dat afweek van wat vroeger gebruikelijk was geweest. Bovendien was voor enkele van hen een gedeeltelijke of zelfs volledige loopbaan als consul – en in een enkel geval ook nog als diplomaat – weggelegd. Daarbij mag niet uit het oog worden verloren, dat het totaal beeld enigszins vertroebeld wordt door het vroegtijdig overlijden van enkele consuls, het opstappen in of kort na 1830 van het merendeel der 'Belgen' en het feit dat een enkeling het consulaire bestaan al snel voor gezien hield zoals de vice-consul in Mexico, Van Diepen²⁵⁵. Hoe zag de samenstelling van dat eerste cohort consuls in Latijns-Amerika er nu uit? Voorop staat, dat het om een zeer gemêleerd gezelschap ging. Van de acht in deze jaren benoemde consuls waren ten minste vijf afkomstig uit de zuidelijke provincies, namelijk Doursther²⁵⁶

255 Johannes Josephus Adolphus van Diepen (104). N. B. Deze was bij KB 9 febr. 1826 no. 109 tot vice-consul in Mexico benoemd maar kreeg in okt. 1827 op zijn verzoek al weer ontslag als zodanig.

256 Jean François Doursther (111).

te Valparaíso, Everaerts²⁵⁷ op Haïti, Auguste Serruys te Lima, diens schoonvader J. Valcke de Knuyt te Bahia²⁵⁸, de eerder genoemde Vermoelen te Buenos Aires en vermoedelijk ook de in 1831 tot vice-consul in Mexico benoemde Prioux.²⁵⁹ Boven-dien was de latere consul-generaal voor Colombia, ridder de Stuers²⁶⁰, ten tijde van zijn benoeming werkzaam in het handelshuis van (zijn schoonvader) Saportas te Antwerpen.²⁶¹ Ook Julien Serruys²⁶², die in 1847 aangesteld werd als opvolger van hiervoor genoemde Doursther te Valparaíso, was afkomstig uit België. Hij was een achterneef van de consul Serruys te Lima. Hoewel de Zuidelijke Provincies in veel mindere mate een maritiem-commerciële traditie kenden dan de Noordelijke – niet in het minst omdat de Republiek onder meer door de afsluiting van de Schelde de handelsactiviteiten van de Spaanse en later Oostenrijkse Nederlanden zoveel moge-lijk had belemmerd – was nu juist daar veel vitaliteit en initiatief te ontwaren, en zeker niet alleen op het gebied van de handel. Daarop wijzen ook plannen als die van de Brugse reder Delescluze, die later ter sprake komen.²⁶³ In schril contrast daarmee staat het gegeven, dat van de circa twintig in Latijns-Amerika benoemde consuls slechts één directe banden had met het Amsterdamse handelsmilieu.²⁶⁴ Die uitzon-dering was de nieuw benoemde consul-generaal voor Mexico, Charles Higgins²⁶⁵, die gehuwd was geweest met de dochter van de Amsterdamse burgemeester Pieter Cornelis Hasselaer.²⁶⁶ Higgins, volgens Falck een ‘braaf en knap man’, was geboren op

257 Jan Everaerts (122). Blijkens KB 11 mei 1825 no. 122 was hij door de Ned. Handel-Mij. tot haar bezoldigd agent benoemd te Port au Prince maar genoot hij geen tractement als consul.

258 J. Valcke de Knuyt, afkomstig uit Oostende maar als agent van de Ned. Handel-Mij. gevestigd te Bahia in Brazilië, werd door minister Verstolk van Soelen na overleg met de administrateur voor de Nationale Nijverheid als consul ald. voorgedragen ‘in aanmerking nemende dat UM’s bedoeling is om, zoveel mogelijk den post van consul en van agent der handelmaatschappij verenigd te zien’ (consideration en advies van de minister van Buitenlandse Zaken van 30 maart 1826 no. 23 (retro-acta bij KB 6 april 1826 no. 123).

259 Marc François Prioux (337).

260 Joseph Pierre Adrien Louis ridder (1824) de Stuers (433).

261 Zie missive administrateur Nationale Nijverheid van 4 febr. 1826 no. 4 (NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 629).

262 Julien Serruys (1821–?), geb. Oostende, sinds 1842 koopman te Valparaíso, benoemd tot onbezoldigd consul ald. (KB 11 jan. 1847 no. 57), op zijn verzoek eervol ontslag (KB 19 okt. 1853 no. 53), zn. van Edouard Jean en Emilie Henriette van der Heyde, beide van Oostende. N. B. Meerdere familieleden hadden zich te Rotterdam gevestigd, o.a. zijn broer Edouard (1817–1879), koopman en reder ald. N. B. II Zijn grootvader, Jacques François Serruys (1759–1824), was een broer van de vader van Auguste Benoit Marie Serruys (408).

263 Zie para. 10.

264 Dat was in het verleden wel anders geweest, zoals bijvoorbeeld blijkt uit de activiteiten van de families Van Lennep en De Hochepped in de Levant.

265 Charles Higgins (188).

266 Mr. Pieter Cornelis Hasselaer, heer van de beide Eemnessen (1720–1796), commissaris tot de ontvangsr van de Honderdste Penning te Amsterdam 1746, schepen 1749 en raad 1754–1755 ald., resident van Cheribon in Nederlands-Indië 1757–, raad extraordinaris 1765– en ordinaris lid van de Raad van Indië 1771–, repatriëerde als admiraal van een retourvloot in 1772, vervolgens acht keer

Madeira, van huis uit katholiek en sprak Spaans. Op het moment van zijn benoeming tot consul-generaal voor Mexico had Higgins reeds ruimschoots zijn sporen verdiend op financieel en commercieel gebied.²⁶⁷ Spijtig genoeg overleden hij en zijn zoon²⁶⁸, die tot vice-consul was benoemd om zijn vader bij te staan maar ook om het vak van consul te leren, in oktober 1825 op Curaçao terwijl zij onderweg waren naar hun nieuwe bestemming.²⁶⁹ Dat waren zeker niet de enige ontijdige overlijdensgevallen. De agent van de Nederlandsche Handel-Maatschappij Milders was op het moment van zijn benoeming tot consul te Alvarado en Santa Cruz in Mexico op 13 juli 1825 al een maand niet meer in leven. Hij werd in 1826 als bezoldigd consul opgevolgd door Carel Schellenberg, die als zodanig in de jaren 1827 tot en met 1830 in de Staatsalmanak wordt vermeld.²⁷⁰ Een bijzonder overlijdensgeval was dat van de in 1826 tot consul-generaal voor Colombia benoemde ridder de Stuers, die ruim een jaar later bezweek aan de gevolgen van een bizar duel.²⁷¹

De adellijke titel van laatstgenoemde biedt overigens stof tot nadenken. Het lijkt er namelijk op, dat in het begin van de negentiende eeuw de consulaire loopbaan ook voor de adel en aristocratie nog een alleszins acceptabel werkterrein vormde. Dit in tegenstelling tot later in die eeuw, toen door de beroepsdiplomaten met een zeker *dédaïn* werd neergekeken op de consulaire beroepsgroep. Maar een Jhr. Mollerus, die na 1814 enige tijd als secretaris van legatie te Wenen werkzaam was geweest, geneerde zich duidelijk niet voor zijn positie als honorair consul te Marseille van 1819 tot 1824 en als onbezoldigd consul-generaal te Napels sinds 1825. Het jaar daarop ontving hij

burgemeester van Amsterdam, bewindhebber v.o.c. (Bronnen en literatuur: Genealogie Hasselaer, Hooft Hasselaer, Sautijn Hasselaer, in: N. P. 6 (1915) 153–158 (155); Elias, *De Vroedschap van Amsterdam* II, 903; NNBW VIII, 705–706)

267 Higgins had o.m. in de tweede helft van de jaren 1810 met succes een gewichtige missie voor 'Hollandsche belanghebbenden' naar Rusland vervuld, waarna hij in dat land 'tot in het hartje van Siberien' toezicht was gaan houden 'op zekere uitgestrekte ijzermijnen, die ondoelmatig ontgonnen of achteloos bearbeid, doorgaans meer verlies dan winst opleverden.' Zie Colenbrander (ed.), *Gedenkschriften van Anton Reinhard Falck*, 72.

268 Charles Adrien Higgins (189).

269 De minister motiveerde zijn voorstel om Charles Adrien Higgins als vice-consul aan zijn vader toe te voegen met het argument, 'dat de jonge Higgins, die eene goede opvoeding genoten heeft onder het opzigt en de leiding van zijnen bekwamen Vader, kundigheden verkrijgen moet, die hem gelegenheid zullen geven aanvankelijk in Mexico en welligt in vervolg van tijd ook elders, in het belang van den handel en der scheepvaart in eenen of anderen der nieuwe Amerikaansche Staten in Consulaire betrekkingen het Rijk gewichtige diensten te bewijzen' (retroacta bij KB 11 juni 1825 no. 108).

270 Carel (of Carl) Schellenberg, won. op de Nieuwe Dijk te Amsterdam, eind 1825 tot Nederlander genaturaliseerd, begin 1826 aangesteld als agent van de Ned. Handel-Mij. te Alvarado en Santa Cruz in Mexico, benoemd tot consul ald. (KB 6 april 1826 no. 124) op tract. van 2000 gulden p.j., aanvankelijk voor de tijd van twee jaar. Het is niet bekend hoe lang hij in functie is gebleven. Zijn naam komt niet in de Stamboeken voor. (Bron: Rekest van Carl Schellenberg d.d. 15 jan. 1826 (retroacta bij KB 6 april 1826 no. 123 en 124))

271 Zie Van der Veen, *Groot-Nederland & Groot-Colombia*, 152–157.

tevens de titel van zaakgelastigde met het bijbehorende tractement omdat het Hof der Beide Siciliën een chargé d'affaires in Den Haag had benoemd. Naar aanleiding van zijn verzoek in 1827 om verhoging van zijn jaarwedde merkte minister Verstolk zuinigjes op, dat Mollerus uit het oog verloor, dat hij, 'die vroeger nimmer bij de Diplomatie geweest is' zijn diplomatieke aanstelling, die slechts het gevolg was van het reciprociteits-beginsel, volledig aan de gunst van de koning had te danken.²⁷² Niettemin had de verdere loopbaan van Mollerus een diplomatiek karakter, laatstelijk als gezant bij de Ottomannische Porte te Constantinopel. Een Jhr. Martini werd in 1826 tot vice-consul te Rio de Janeiro benoemd terwijl de familie van de in 1826 tot consul te La Guaira in Colombia benoemde Van Raders²⁷³ tot de Pruisische adel behoorde; zijn broer werd in 1835 ingelijfd in de Nederlandse adel met de titel van baron bij eerstgeboorte.²⁷⁴ Een ander voorbeeld was Mr. J. N. J. Elout²⁷⁵, zoon van de minister van Marine en Koloniën, die na het opstappen van Van Raders in 1829 tot diens opvolger werd benoemd en wiens jongere broer²⁷⁶ in 1854 in de Nederlandse adel werd verheven.²⁷⁷ Zelfs de oude adel voelde zich in die tijd kennelijk niet te goed voor de consulaire loopbaan. Een baron Van Goltstein, wiens broer²⁷⁸ van 1826 tot 1845 als minister-resident te Hamburg diende, deed in 1833 een – overigens vergeefse – gooi naar de functie van consul-generaal te Rio de Janeiro.²⁷⁹ Waarom Van Goltstein niet

272 Retroacta bij KB 22 mei 1827 no. 97.

273 Willem Jan Leendert van Raders (341).

274 Reinier Frederik van Raders (1794–1868), officier, laatst. generaal-majoor en o.m. gouverneur van Curaçao 1836–1842 en van Suriname 1845–1852, werd bij KB 25 okt. 1835 no. 90 ingelijfd in de Nederlandse adel met de titel van baron bij eerstgeboorte. (Bron: N. A. 90 (2002–2003) 314)

275 Mr. Jacob Nicolaas Jan Elout, geb. Haarlem 11 nov. 1799, secr. gouvernement van Suriname, tevens postmeester ald. 1827–, benoemd tot consul te La Guaira (KB 30 aug. 1829 no. 139), op tract. van f 5400,- ten laste van het Fonds voor de Nationale Nijverheid, eervol ontslagen (KB 13 dec. 1830 no. 8) wegens 'eenige (in zijn brief) vermelde omstandigheden' (homoseksuele affaire met zijn secretaris), president Raad van Justitie te Padang 1832–, overl. ald. 10 juni 1834, zn. van Mr. Cornelis Theodorus, o.m. raad Hof van Holland en Zeeland, procureur-generaal Nationaal Gerechtshof, commissaris-generaal van Nederlands-Indië, minister van Financiën, van Nationale Nijverheid en Koloniën en van Marine en Koloniën, minister van Staat, en Henriëtta Josina van Eybergen. (Bronnen en literatuur: Genealogie Elout, in: N. P. 37 (1951), 63–70 (67); N. A. 82 (1992), 234–235; Van der Veen, *Groot-Nederland & Groot-Colombia 1815–1830*, m.n.172–176 en 230; De Jong, *De krimpende horizon van de Hollandse kooplieden*; NNBW 1, 810) N. B. Elout hoorde eigenlijk in de personeelslijst thuis maar is (te) laat in beeld gekomen.

276 Jhr. Mr. Pieter Jacob Elout van Soeterwoude, heer van Zoeterwoude (1805–1893), jur. dr. Leiden, advocaat, commies van Staat bij de Raad van State 1829–1838, gedetacheerd bij de Prins van Oranje tijdens de Belgische Opstand, rechterlijke carrière, laatst. als vice-president van het gerechtshof in Den Haag 1863–1864, lid Tweede Kamer 1853–1862, 1879–1880 en Eerste Kamer 1886–1887 der Staten-Generaal, lid Raad van State 1864–1874. Hij stond overigens op het punt om als attaché bij ambassadeur Falck in Londen aan een diplomatieke loopbaan te beginnen toen hij werd gedetacheerd bij de Prins van Oranje. Daarna zag hij definitief van een diplomatieke loopbaan af. (Bronnen en literatuur: N. A. 82 (1992) 235; NNBW 1, 813–814)

277 KB 30 aug. 1829 no. 139. Zie ook NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 664.

278 Hendrik Rudolph Willem baron van Goltstein (154).

279 Mr. Philip Hendrik Benjamin baron van Goltstein (1802–1879), 1e luit. eerste batallion mobiele

in aanmerking kwam voor het vervullen van die vacature is niet bekend. Een eventueel gebrek aan kennis en ervaring op commercieel gebied kan geen rol hebben gespeeld. Toen in 1826 een consul-generaal voor Mexico werd gezocht, ging de keus namelijk tussen de hiervoor genoemde De Stuers 'thans werkzaam in het handelshuis van den Heer Saportas te Antwerpen' en E. J. Grothe²⁸⁰, die 'intusschen geene bepaalde commercieele kundigheden' bezat. Toch kreeg laatstgenoemde de functie omdat De Stuers bij de minister en diens entourage minder bekend was. Dat aan Grothe wegens zijn gebrek aan commerciële ervaring een 'met den handel bekende' vice-consul moest worden toegevoegd, werd kennelijk voor lief genomen.²⁸¹

Zoals eerder opgemerkt, vormde de benoeming tot consulaire vertegenwoordiger in Latijns-Amerika in het geval van een aantal personen het begin van een echte consulaire loopbaan. Lobé²⁸², die uit een Nederlandse maar in Spanje gevestigde familie stamde en sedert 1815 de functie van (onbezoldigd) consul te Cadiz had vervuld, was van 1826 tot zijn overlijden in 1863 consul-generaal op Cuba met standplaats Havanna op een tractement van 12.000 gulden terwijl hij tevens koopman was met een eigen handelshuis aldaar.²⁸³ De in 1826 als bezoldigd consul te Valparaíso aangestelde Doursther bleef in die hoedanigheid werkzaam tot 1837. Vervolgens vervulde hij de functie van honorair consul aldaar tot zijn overlijden in 1842. De consul-generaal te Rio de Janeiro, Wylep, oefende die functie uit van 1833 tot zijn dood in 1857. Hij was in 1825 'een der chefs van het onlangs gedissolveerde Handelshuis, gecanteerd hebbende op de Firma van Wylep & Compagnie te Amsterdam'. Hij besloot daarop om met 'zijn 24-jarige ondervinding in meest alle takken van de handel' zijn geluk maar eens in Zuid-Amerika te beproeven. Nadat hij zich door de Nederlandsche Handel-Mij tot haar agent te Parnambuco had laten aanstellen, verzocht hij om tevens tot (onbezoldigd) consul aldaar te worden benoemd met het oog op de bescherming 'van zijn eigen belangen' en die van de NHM.²⁸⁴ Ook hij oefende in zijn tijd als bezoldigd consul-generaal te Rio de Janeiro nog steeds het beroep van koopman uit. Echte carrières in de 'buitenlandse dienst' waren weggelegd voor de consuls Martini en Travers.

schutterij te Utrecht (1833). (Bronnen en literatuur: N. A. 83 (1993) 378–379; retroacta bij KB 6 juli 1833 no. 29 inzake benoeming Carel Joachim Wylep (498) tot consul-generaal te Rio de Janeiro)

280 Egbertus Theodorus Grothe (161).

281 Missive administrateur voor de Nationale Nijverheid van 4 febr. 1826 no.4 (NA, BuZa 2.05.01, inv. nr. 629).

282 Willem Lobé (256).

283 De benoeming van een consul-generaal voor Cuba had de nodige voeten in de aarde gehad omdat Spanje aanvankelijk onacceptabele voorwaarden verbond aan de toelating van buitenlandse consuls op dat eiland. Zo zouden de betrokken landen geen betrekkingen mogen aanknopen met de landen in Latijns-Amerika, 'die zich van het moederland hebben losgemaakt [...] dat zich nog altijd als bezitter van die niet afgestane landen beschouwt' (rapport van minister van Buitenlandse Zaken De Coninck van 14 juli 1825 no. 42 (retroacta bij KB van 28 juli 1825 no. 166)).

284 Retroacta bij KB 1 mei 1825 no. 79. N. B. Mijn cursivering.

De eerste begon in 1826 als vice-consul te Rio de Janeiro en beëindigde zijn loopbaan in 1856 als gezant te Stockholm. De eveneens in 1826 tot consul te Truxillo in de voormalige provincie Honduras benoemde Travers was bij zijn overlijden in 1859 minister-resident bij het Hof van Beieren. Een enigszins afwijkend carrièrepad was weggelegd voor Haefkens. Deze ving zijn consulaire loopbaan aan in 1826 als consul-generaal voor de nieuwe 'Staat van Centraal Amerika'²⁸⁵, was vervolgens tot 1851 burgemeester van Leerdam en beëindigde in 1856 zijn carrière als consul-generaal in Griekenland.²⁸⁶ Van Lansberge ten slotte, vervulde, na bijna dertig jaar als consulaire vertegenwoordiger in Zuid-Amerika werkzaam te zijn geweest, tussen 1855 en 1867 de functie van gouverneur van achtereenvolgens Curaçao en Suriname.²⁸⁷

Voor diegenen, die niet op eigen initiatief het consulaire bestaan vaarwel hadden gezegd, werden ijverige inspanningen gedaan om hen in patria een andere baan te bezorgen waarbij niet altijd rekening werd gehouden met de opvattingen en belangen van de beoogde nieuwe werkgever. Zo kreeg de administrateur der Directe Belastingen, In- en Uitgaande Regten en Accijnsen in 1830 van de koning opdracht om de vroegere – niet erg succesvolle – medewerker van zijn dienst en inmiddels oud-consul-generaal in Brazilië, Brender à Brandis, wederom een functie bij de belastingdienst te bezorgen. Hij deed dat zeer tegen zijn zin en onder protest en maakte de aanstelling van Brender 'provisioneel' met de kanttekening dat als betrokkene niet voldeed, hij niet zou aarzelen om zich van hem te ontdoen.²⁸⁸ Nog duidelijker was de minister van Financiën in zijn voordracht uit 1835 inzake de benoeming van de voormalige waarnemend consul-generaal te Guatemala, Van Drunen, tot ontvanger der directe belastingen en accijnsen te Vollenhoven. Hij schreef, dat 'als zijnde volgens KB van 26 februari l.l. no. 102 bepaaldelijk op dit Departement den last verstrekt, om hem voor de éénen of anderen post bij de middelen voor te dragen, kunnende deszelfs wachtgeld ad f 1000,- niet verder dan over den loopende Jare worden genoten; hoedanige betrekking ook de eenige is, welke aan denzelve met minste bezwaar toevertrouwen is, overmits de belooning aan die ontvangst verbonden, ruimte laat om zich in de waarneming derzelve, voldoende te laten bijstaan.'²⁸⁹ Deze benoeming werd

285 Dit was het voormalige 'Rijk van Guatemala' en omvatte de voormalige provincies Costa Rica, Nicaragua, Honduras, Salvador en het eigenlijke Guatemala. Zie de missive van de administrateur voor de Nationale Nijverheid van 24 febr. 1826 no. 21 (geheim) (NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 629).

286 Het slecht betaalde burgemeesterschap van Leerdam was een 'tijdelijke' noodoplossing. Zo ontving hij als 'oud consul-generaal in Centraal Amerika, thans burgemeester van Leerdam' in 1835 van het ministerie van Buitenlandse Zaken een wachtgeld van 1300 gulden 'omdat het (hem) ook in 1834 niet is gelukt om hetzij buiten- of binnenlands of in de kolonien wederom tot eene voor hem geschikte betrekking te geraken' (retroacta bij KB 13 jan. 1835 no. 61).

287 De overstap van een loopbaan in de 'buitenlandse dienst' naar een carrière in het koloniaal bestuur en omgekeerd kwam later meer voor.

288 Retroacta bij KB 8 nov. 1830 no. 16.

289 Voordracht van de minister van Financiën, 16 mei 1835 no. 132 (retroacta bij KB 19 mei 1835 no. 76).

later dat jaar overigens weer ingetrokken.²⁹⁰ In 1836 voerde Van Drunen in opdracht van het ministerie van Koloniën echter nog een missie uit als 'Adjunct-Commissaris voor de Kust van Guinea en het Binnenland van Africa'.²⁹¹

In het voorgaande lag de focus uitsluitend op de nieuwe generatie consuls in Midden- en Zuid-Amerika. De eerste beroepsconsul 'nieuwe stijl' maakte evenwel zijn opwachting aan de oevers van de Zwarte Zee.

10. Een consulaire debacle in het Zwarte Zeegebied

De zoektocht naar nieuwe markten, alsmede de bijbehorende inschakeling van bezoldigde consuls, was niet begonnen in Latijns-Amerika maar had zich in eerste instantie gericht op het Zwarte Zeegebied. Reeds ten tijde van de Republiek was voor Nederland in beginsel het recht van vrije vaart op de Zwarte Zee verworven maar dat was nooit geformaliseerd. In 1820 had de zaakgelastigde te Constantinopel, Testa²⁹², niet zonder moeite bij de Turkse autoriteiten weten te bereiken, dat de vrije toegang tot de Zwarte Zee voor Nederlandse schepen ook werkelijk zou zijn gegarandeerd, zij het voornamelijk alleen voor zover het de Russische havenplaatsen betrof.²⁹³ Naar aanleiding van de voorstellen van Testa adviseerden de ministers van Nagell en Falck om hem te machtigen onbezoldigde consuls voor de Zwarte Zee-regio aan te trekken. De suggestie van Testa om aan de titel 'Directie van den Levantsche handel' de woorden 'en van den handel en der scheepvaart in de schalen der Zwarte Zee' toe te voegen wezen zij echter van de hand als zijnde te voorbarig. Maar de eventuele kosten, die verbonden zouden zijn aan de inspanningen om ook de vrije vaart op de Turkse havens aan de Zwarte Zee te bewerkstelligen, dienden wel door de Directie van den Levantsche Handel te worden opgebracht.²⁹⁴ Het advies van beide ministers werd integraal in het betreffende koninklijk besluit overgenomen.²⁹⁵ De eerste (en uiteindelijk enige) consul, die als uitvloeisel van dat KB werd aangesteld, was een zekere Taitbout de Marigny²⁹⁶, een 'avonturier en fortuinzoeker'. Deze zoon van een Franse

290 KB 21 dec. 1835 no. 50.

291 Van Drunen was nooit in Vollenhoven komen opdagen omdat hij i.v.m. zijn gezondheid, die 'door een verblijf van eenige jaren in Centraal Amerika (had) geleden' geruime tijd in Frankrijk en Italië had doorgebracht. In 1836 werd hij 'in afwachting van zijn nadere plaatsing weder in het genot gesteld van het hem bij KB van 7 November 1833 no. 91 toegestane wachtgeld van f1000,-' (consideration & advies van de minister van Buitenlandse Zaken van 21 maart 1836 no. 39 (retroacta bij KB 28 april 1836 no. 108)).

292 Gaspard baron (1847) Testa (447).

293 Zie, ook voor het volgende, retroacta bij KB 3 nov. 1820 no. 32, alsmede Posthumus (ed.), *Twee rapporten van A. R. Falck*, 247. N.B. Zie de retroacta bij KB 9 jan. 1821 no. 66 (NA, Staatssecretarie 2.02.01, inv.nr. 1128).

294 Advies Van Nagell en Falck van 30 okt./1 nov. 1820 no. 293/747 (retroacta bij KB 3 nov. 1820 no. 32).

295 KB 3 nov. 1820 no.32.

296 Jacques Victor Eduard Taitbout de Marigny (442).

consul in de Levant had via contacten met de reeds eerder genoemde Brugse reder Delescluze minister Falck van de gunstige perspectieven voor de handel met de landen en volken in die regio weten te overtuigen. Ingevolge hetzelfde koninklijk besluit waarbij Taitbout tot *bezoldigd* vice-consul voor Nederland ‘aan de Zuidelijke kust der Zwarte Zee’ was benoemd, werd aan Delescluze een premie van f 7000,- toegekend om een schip uit te rusten om samen met Taitbout een expeditie naar de ‘Circassische grenzen’ te ondernemen.²⁹⁷ De werkelijkheid bleek echter veel minder rooskleurig te zijn dan was voorgespiegeld, terwijl Delescluze, die voor de inbreng van particuliere handelskringen zorg zou dragen, een ‘half gefailleerde’ fantast bleek te zijn. Bovendien lieten de Amsterdamse kooplieden het ook ditmaal afweten.²⁹⁸ Op een oproep van minister Falck om gebruik te maken van de door de Verheven Porte geboden opening en de Nederlandse koopvaardijvlag nu in de Zwarte Zee te vertonen had – volgens de net benoemde ambassadeur in Turkije, Hugo van Zuylen van Nyevelt – de Amsterdamse Kamer van Koophandel geantwoord: ‘hebben wij geen expeditiën derwaarts gedaan, het is omdat wij er geen winsten op berekenen kunnen’. Niet geheel bezijden de waarheid verzuchtte de ambassadeur, dat:

... toen onze voorouders de vaart op Oost en West begonnen, zij meest op avontuur voeren en a priori niet konden becijferen wat er te verdienen was. *Als het gouvernement in zijn buitenlandsche betrekkingen den koophandel helpt, dan moet die wederkeerig met het gouvernement medewerken.*²⁹⁹

In dit consulaire avontuur, dat nagenoeg alleen verliezers opleverde, bleef Taitbout uiteindelijk als enige winnaar over. Hij wist er in 1825 een benoeming als consul in de Russische havenstad Odessa uit te slepen. Omdat hij als consul niet echt voldeed, zou hij in 1832 worden vervangen door de in Nederlandse handels- en scheepvaartkringen zeer gewaardeerde Gerben Pieters³⁰⁰. Deze overleed evenwel voordat hij de reis naar Odessa had kunnen aanvaarden. Daardoor en omdat men in Nederland de interesse in het Zwarte Zeegebied grotendeels had verloren, kon Taitbout rustig tot zijn dood in 1852 in Odessa blijven zitten. Hij ontving bij KB van 23 maart 1848 no. 93 nog de wijdsse titel ‘consul-generaal voor de Russische havens aan de Zwarte en Azofische zeeën’ en mocht zelfs een vice-consul aanstellen, maar het stelde allemaal niet zo veel meer voor.³⁰¹

297 KB van 9 jan. 1821 no. 66.

298 Zie para. 7.

299 Brief van ambassadeur Van Zuylen van Nyevelt aan Van der Hoop te Amsterdam (zie noot 396), d.d. 25 nov. 1824. (Bron: Colenbrander (ed.), *Gedenkstukken 1795–1840*, VIII 1815–1825, derde stuk 370) N. B. Mijn cursivering.

300 Gerben Pieters (330).

301 In zijn voordracht van 22 maart 1848 no. 22 schreef de minister, dat ‘bij eene latere openvalling van het bedoelde Consulaat welligt een punt van overweging zoude behooren uittemaken, of niet hetzelfde alsdan, even als in genoegzaam alle andere havens en met name in die van Rusland het geval is, kosteloos zoude kunnen worden waargenomen’. Wel stemde hij gaarne in met de voorgestel-

Hij werd in 1852 door zijn vice-consul Jung³⁰², een uit Rotterdam afkomstige koopman te Odessa, opgevolgd, die zich tevreden moest stellen met de titel van consul en een jaarlijkse toelage van 600 gulden 'tot vergoeding van bureau onkosten'.³⁰³ In zekere zin zou men Taitbout de Marigny als de eerste beroepsconsul 'nieuwe stijl' kunnen beschouwen, zij het, dat hij geen Nederlander en al evenmin 'uitgezonden' was.³⁰⁴

Concluderend moet worden vastgesteld, dat de initiatieven om nieuwe markten in het gebied van de Zwarte Zee en in Latijns-Amerika voor de Nederlandse koophandel te openen bedroevend weinig resultaten hadden opgeleverd. In zijn rapport over de 'buitenlandsche staatkunde der Nederlanden' uit 1829 schetste minister Verstolk van Soelen dan ook een deprimerend beeld van de politieke en economische toestand in de 'voormalige Spaansche bezittingen in Amerika'.³⁰⁵ Hij constateerde, dat zelfs in Mexico, waar 'de zaken nog het gunstigste aanzien' hadden, de vooruitzichten niet best waren. Nu een handelstractaat met dat land was gesloten en zaakgelastigden waren uitgewisseld, bestond er geen enkele reden meer 'om zich voor het tegenwoordige verder met die mogendheid in te laten.' In het geval van landen als Haïti, Bolivia, Peru en Chili was zelfs het sluiten van een handelstractaat voorlopig nog niet aan de orde. In december 1830 rapporteerde de minister bovendien aan de koning, dat het consulaat te Guatemala, evenmin als de andere consulaten in Midden- en Zuid-Amerika 'tot hertoe eenig belangrijk voordeel aan den (Nederlandse) handel (had) kunnen toebrengen'.³⁰⁶ Daarnaast vertoonden de handels- en scheepvaartkringen in Nederland zelf een opmerkelijk gebrek aan initiatief en activiteit, ondanks de overheidsinspanningen op dit gebied, die deels een reactie waren op de verzoeken en voorstellen vanuit die wereld van handel en scheepvaart.³⁰⁷

de vice-consul, daar deze een Nederlander was en 'reeds daardoor aan onze schippers nuttig kan wezen' (retroacta bij KB van 23 maart 1848 no. 93).

302 Johan Christoph Jung (216).

303 KB 19 sept. 1852 no. 49.

304 Falck had in 1820 tegenover de koning de mogelijkheid genoemd om aan Taitbout brieven van naturalisatie te verstrekken. 'Zulks zoude hem een vooruitzicht op een blijvend bestaan openen en het gouvernement de verzekering geven, dat hij zijne krachten zal inspannen om nuttig te zijn en het vertrouwen te regtvaardigen, hetwelk ik UM nu reeds aanrade van in hem te stellen.' (Posthumus (ed.), *Twee rapporten van A. R. Falck*, 245)

305 Zie noot 34.

306 Voordracht van minister Verstolk van Soelen van 25 dec. 1830 no. 20 (retroacta bij KB 26 dec. 1830 no. 69).

307 Zie ook Posthumus (ed.), *Twee rapporten van A. R. Falck*, 242.

11. De ‘buitenlandse dienst’ in het Ottomaanse Rijk, een vreemde eend in de bijt

In 1814 was de voormalige zaakgelastigde te Constantinopel, Gaspard Testa, op zijn verzoek wederom in die functie aangesteld.³⁰⁸ Het was geenszins de bedoeling om deze vertegenwoordiging, die vanouds het karakter van een ambassade bezat, voor langere tijd over te laten aan een lokale medewerker. Maar na de mislukte poging om de gewezen gezant in de Verenigde Staten, Changuion, als nieuwe ambassadeur naar Constantinopel af te vaardigen, bleef Testa voorlopig met de waarneming van de ambassade belast. Maar meer dan tien jaar later deelde hij daar nog steeds de lakens uit. Hij genoot het vertrouwen van de Directie van de Levantsche Handel, die zijn salaris en dat van het overige personeel op de posten te Constantinopel en Smyrna voor haar rekening nam en daaraan de nodige invloed ontleende. Na de opheffing van de Directie in 1826 kwamen die kosten ten laste van het Fonds voor de Nationale Nijverheid, ook nog nadat met ingang van 1833 de uitgaven met betrekking tot de overige consulaten naar de begroting van het ministerie van Buitenlandse Zaken waren overgeheveld.³⁰⁹ Overigens was al in 1830 in de Tweede Kamer verwondering uitgesproken over het feit dat de consulaten in de Levant (en in de voornaamste havens van Latijns-Amerika) uit het Fonds voor de Nationale Nijverheid werden gefinancierd.³¹⁰

De tevredenheid van de Directie van de Levantsche Handel in Amsterdam over ‘hun’ zaakgelastigde Testa betekende niet, dat in Den Haag niet actief over het zenden van een ambassadeur werd nagedacht. Al was het maar omdat een permanente verlaging van de diplomatieke status van de post te Constantinopel bij de Turken ongetwijfeld in het verkeerde keelgat zou schieten. En:

... dat niet zoo zeer, wijl de Turken aan alles, wat praal is, zeer gehecht zijn, dan wel, omdat men van een oud gebruik afgaat, zulks welligt invloed kan hebben op de consideratie en het vertrouwen, welke men genegen mogt zijn te schenken aan eenen Ambassadeur, die door zijne personeele hoedanigheden en capaciteiten daarop aanspraak zoude kunnen maken.³¹¹

Bovendien wilde Den Haag door middel van een uitgezonden diplomaat een betere grip krijgen op het postennetwerk in het Ottomaanse Rijk. In 1825 werd dan ook eindelijk weer een ambassadeur te Constantinopel benoemd in de persoon van Hugo baron van Zuylen van Nijvelt nadat eerder Verstolk van Soelen voor de eer had be-

308 Zie hoofdstuk II, para. 8.

309 Zie para. 5, alsmede HTK 1833–1834, Kamerstuk VII A 8, memorie van antwoord staatsbegroting 1834, 137 en HTK 1837–1838, memorie van antwoord staatsbegroting 1838, 66.

310 H. T. K. 1830–1831, Kamerstuk XIV 24, verslag centrale afdeling staatsbegroting 1831, 245.

311 Rapport van minister Van Reede van 22 juni 1824 no. 28 (geheim) (retroacta bij KB 26 juni 1824 no. 119).

dankt.³¹² Dat aan die benoeming meerdere overwegingen ten grondslag lagen, bleek uit de motivatie inzake de aanstelling van een secretaris voor de nieuwe ambassadeur. In zijn rapport had minister Van Reede al de vraag opgeworpen of het niet nuttig zou zijn als de ambassadeur ‘iemand ter zijner beschikking hebbe, die juist niet, zoals de Heer Testa, een inboorling aldaar is.’ Bovendien was ‘deze Missie dan toch ook zeer geschikt om zich in kundigheden te oefenen, die anderszins weinig aangetroffen worden.’³¹³ In zijn voordracht inzake de benoeming van baron van Goltstein tot secretaris van legatie te Constantinopel was de minister zo mogelijk nog duidelijker:

De Heer Testa, hoe verdienstelijk hij zich ook gemaakt hebbe, is geen geboren Nederlander en er kunnen omstandigheden of zaken voorkomen, die het wenschelijk zouden maken, dat de Ambassadeur iemand bij zich hebbe, aan wien hij *zijn volle vertrouwen kan schenken* en die, wanneer hem, ongelukkiger wijze, iets menselijks zoude mogen overkomen, zorg kan dragen voor alles, wat het belang van den Staat zoude mogen vorderen, dat voor derden verborgen bleef.³¹⁴

Van Goltstein voelde overigens niets voor een plaatsing in Constantinopel en vertrok in plaats daarvan in 1826 naar Hamburg als zaakgelastigde bij de Hanzesteden.³¹⁵ Ambassadeur van Zuylen van Nijveelt moest zich derhalve tevreden stellen met twee attachés ‘oude stijl’, de ‘edellieden’ Van der Duyn en Boreel³¹⁶. Testa viel als pleister op de wonde voor zijn demotie de – in zijn positie uitzonderlijke – bevordering tot ambassaderaad ten deel nadat hij al eerder was benoemd tot ridder in de Orde van de Nederlandse Leeuw.³¹⁷ Met deze gestes verzekerde men zich tevens van de loyaliteit van Testa hetgeen later niet onbelangrijk zou blijken. Niet alleen zou hij zelfs tijdens de ambassade van Van Zuylen van Nijveelt min of meer de feitelijke leiding van de

312 KB 15 jan. 1825 no. 90.

313 Zie noot 311.

314 Voordracht Van Reede van 14 jan. 1825 no. 22 (retroacta bij KB 15 jan. 1825 no. 91). N. B. Mijn cursivering.

315 In 1846 werd Van Goltstein voorgedragen als minister-resident te Constantinopel maar hij bedankte wederom voor de eer (KB 13 mei 1846 no. 54).

316 Jhr. Mr. Willem Boreel, heer van Hogelanden, 9e Baronet (1800–1883), jur. dr. Leiden 1823, maakte een ‘Grand Tour’ door Frankrijk, Zwitserland, Italië en Duitsland, op voorstel van zijn ‘schoonbroer’, amb. van Zuylen van Nijveelt (502) te Constantinopel benoemd tot ‘edelman’ bij de ambassade ald. (KB 16 maart 1825 no. 64), als zodanig in functie tot het feitelijk vertrek van de ambassadeur in 1829, lid Ridderschap van Holland 1824–, van Zuid-Holland 1840–1842, buitengewoon lid Tweede Kamer der Staten-Generaal 1840, commies van Staat 1840–, lid Tweede Kamer 1842–1855, waarvan voorzitter 1847–1849, 1851–1852 en 1853–1855, commissaris des Konings in Noord-Holland 1855–, lid Eerste Kamer der Staten-Generaal 1860–1866, minister van Staat 1860–† (Bronnen en literatuur: Retroacta bij KB van 16 maart 1825 no. 64; Staatsalmanak 1826–1830; N. A. 80 (1989) 232; NNBW IX, 83–84) N. B. Mr. Willem baron van Goltstein (155) was zijn schoonzoon.

317 Voordracht van minister Van Reede van 14 jan. 1825 no. 21 (retroacta bij KB van 16 jan. 1825 no. 88).

post te Constantinopel hebben gehad³¹⁸ maar bovendien vervulde hij van 1830 tot 1846 wederom de functie van zaakgelastigde³¹⁹, sedert 1843 met de titel van minister-resident.³²⁰ Eerst met de benoeming van baron Mollerus in 1846 kreeg een uitgezonden diplomaat weer de leiding te Constantinopel terwijl tot dat moment – en na het vertrek van de twee edellieden in 1829 – evenmin ondergeschikte uitgezonden diplomaten op het gezantschap werkzaam waren geweest.

Ook de twee andere beroepsposen van Nederland in de Levant werden in deze tijd nog steeds door Levantijnen gemonopoliseerd. Toen in 1824 het consulaat te Smyrna vrij kwam door het overlijden van Graaf de Hochepped³²¹, werd hij opgevolgd door zijn ‘dubbele’ zwager Van Lennep³²² ondanks het feit, dat er verschillende geschikte – niet-Levantijnse – kandidaten, zoals de latere, zeer bekwame consul-generaal in Griekenland, T. J. Travers, in beeld waren.³²³ De overleden (onbezoldigde) vice-consul te Smyrna, J. E. de Hochepped³²⁴, zoon van de vorige consul-generaal, werd in 1841 opgevolgd door R. J. van Lennep³²⁵, neef van de consul-generaal op dat moment.³²⁶ De bezoldigde consulaire post te Alexandrië in Egypte werd van 1828 tot 1851 bezet door de uit een Levantijnse familie stammende P. A. Schutz, wiens vader, Conrad Godard Nicolas Schutz, secretaris, kanselier en zaakgelastigde te Constantinopel en later thesaurier op het consulaat te Smyrna was geweest. Zo was tot in het midden van de eeuw – en op sommige locaties nog veel langer – het postennetwerk van Nederland in het Ottomaanse Rijk geheel in handen van de Levantijnen, met alle gevolgen van dien. Nepotisme, zelfverrijking en zelfs regelrechte corruptie vierden hoogtij. Zo steunde Testa, die zijn functies van thesaurier, kanselier en tweede drogman door zijn neef Salzani liet waarnemen, deze bovendien in zijn dubieuze activiteiten.³²⁷ In 1824

318 Zie ook hoofdstuk II, para. 2d.

319 Ambassadeur van Zuylen van Nijeveld gaf tijdens zijn verlof in Nederland bij brief van 29 okt. 1830 ‘zijn verlangen te kennen [...] om een der eersten te mogen zijn, op welke de bezuinigende maatregelen, die, ten gevolge der tegenwoordige omstandigheden, zouden mogen worden daargesteld, van toepassing zullen worden gemaakt, en keerde niet meer naar Constantinopel terug. (Voor-dracht van minister Verstolk van Soelen van 9 dec. 1830 no. 19 (retroacta bij KB 11 dec. 1830 no. 62)

320 KB 18 sept. 1843 no. 46.

321 Jacques Graaf de Hochepped (192)

322 Jacob van Lennep (244).

323 Zie het rapport van het departement voor de Nationale Nijverheid van 22 juni 1824 betreffende de vervulling van consul te Smyrna en de belangen der weduwe Hochepped (NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 654).

324 Jean Edmond graaf de Hochepped (1809–1840), in 1838 door zijn oom, consul-generaal Jacob van Lennep (244) aangesteld als vice-consul te Smyrna, zn. van Jacques Graaf de Hochepped (192), consul(-generaal) te Smyrna 1797–1810 en 1814–1824. (Bron: N. A. 85 (1995) 180)

325 Richard Jacob van Lennep (247).

326 KB 8 juli 1841 no. 193.

327 Zo wilde Testa als feitelijk hoofd van de Ned. diplomatieke vertegenwoordiging in het Ottomaanse Rijk protectie verlenen aan een verzekeringsmaatschappij van aanzienlijke *niet-Ned.* kooplleden te Constantinopel met als enige overweging om zijn neef Salzani daaraan te laten verdienen. (Bron: Spanjaard, *Nederlandsche diplomatieke en andere bescherming in den vreemde*, 158)

werd Salzani officieel benoemd tot kanselier op de ambassade te Constantinopel terwijl hem tevens ‘onder opzicht van Onze Zaakgelastigde (Testa) de post van Tresorier in dezelfde schaal³²⁸’ werd opgedragen.³²⁹ Bij deze benoeming bleek overigens, dat zelfs bij aangelegenheden met betrekking tot het lokale, ondergeschikte personeel van de ‘buitenlandse dienst’ in de Levant de persoonlijke betrokkenheid en bemoeienis van Koning Willem I verbazingwekkend groot was. Zo schreef de tijdelijke minister van Buitenlandse Zaken Reinhold in zijn voordracht van 28 februari 1824, dat de koning ‘onlangs aan ondergetekende mondeling te kennen (heeft) gegeven niet ongenegen te zijn aan den wensch van Testa te voldoen om deszelfs neef [...] met een vaste aanstelling te begunstigen.’³³⁰ Over Testa heeft ambassadeur Van Zuylen van Nijevelt, die in de dagelijkse praktijk ongetwijfeld zeer van hem afhankelijk was, zich nooit officieel beklaagd. Maar in een particuliere brief aan zijn vriend Van der Hoop³³¹ van 25 september 1825 schreef hij:

De heer Testa duldde dat men in het hotel (gezantschapsgebouw) publieken verkoop (*en détail*) van snuif en tabak hield. De loge van den portier was een publiek magazijn geworden. [...] en zoo veegt ik gedurig met ingeslopen vexatiën, die geen andere oorzaak hebben dan [...] het ellendig systema van den heer Van Nagell om dit gezantschap aan Perotten³³² toe te vertrouwen. Dit huis was nog geen zes maanden geleden opgevuld met de familie van den heer Testa en met de familie Salzani; moeder, dochter en drie zoons, waar men alle talen sprak behalve de Nederlandsche! Zich te verrijken, ziedaar hun eenig doel.³³³

De door de ambassadeur gehanteerde woordkeuze wekt de indruk, dat hij aan deze kwalijke praktijken een eind had gemaakt. Maar zo dit al het geval was, dan behoeft er niet aan te worden getwijfeld, dat ze na zijn vertrek al spoedig weer zijn hervat. Aan de genoemde voorbeelden zouden nog vele toegevoegd kunnen worden, zoals in de volgende hoofdstukken zal blijken.

Uit het voorgaande mag overigens niet worden afgeleid, dat het postennetwerk in de Levant in de regel niet goed functioneerde. Natuurlijk voldeed het bij lange niet aan de criteria van een moderne bureaucratie en werden werving en selectie volledig

328 Haven: vergelijk ‘de schalen van de Levant’.

329 KB 7 maart 1824 no. 110. Zie ook NA, BuZa 2.05.01 inv.nr. 654.

330 Nota’s van de minister van Buitenlandse Zaken a.i. en van de minister voor Publiek Onderwijs, Nationale Nijverheid en Koloniën van 28 febr., resp. 2 maart 1824 (retroacta bij KB 7 maart 1824 no. 110).

331 Adriaan van der Hoop (1778–1854), lid Grote Vergadering van Notabelen 1814, bankier, sinds 1811 chef van de firma Hope & Co. te Amsterdam, lid gemeenteraad ald. en van de Provinciale Staten van (Noord-)Holland, lid Eerste Kamer der Staten-Generaal, kunstverzamelaar. (Bron: A. J. van der Aa, *Biographisch woordenboek der Nederlanden* III, 368)

332 Letterlijk: inwoners van de wijk Pera.

333 Colenbrander (ed.), *Gedenkstukken 1795–1840*, IX 1825–1830, tweede stuk 918.

bepaald door de Levantijnse familienetwerken. Ook van een consulaire opleiding was – evenmin als elders trouwens – nog geen sprake. Opmerkelijk is evenwel dat de benoeming van de eerste Nederlandse leerling-consul nu juist te Smyrna heeft plaatsgevonden. Bij KB van 11 aug. 1833 no. 97 werd Jan Edmond de Hochepped³³⁴ aangesteld als ‘Elève Consul Honoraire’ aldaar, zonder overigens ‘enig regt van survivance op het Consulaat Generaal te verkrijgen.’ Of hij uiteindelijk alsnog consul-generaal zou zijn geworden, zal ten gevolge van de vroege dood van betrokkene onbekend blijven maar kan zeker niet worden uitgesloten. Ook de vorming van aankomende tolken kreeg ruime aandacht. Alle dragomans in spe begonnen als *jeune de langue*, zoals bijvoorbeeld Dominique Testa³³⁵, die in 1830 als zodanig werd benoemd op verzoek van vader Gaspard op ‘het daartoe staande traktement van 700 gulden ’s jaars’ te betalen uit het Fonds voor de Nationale Nijverheid.³³⁶ Zijn vader diende volgens het betreffende koninklijk besluit zo spoedig mogelijk en vervolgens jaarlijks aan de ambassadeur of bij diens afwezigheid rechtstreeks aan het departement te laten weten ‘de middelen, door hem te baat genomen tot de doelmatige opvoeding van zijn genoemde zoon, en inzonderheid tot diens vorderingen in de Turksche en daarmede in verband staande talen; hem vooral aanbevelende, om gezegden zijnen zoon in de gelegenheid te stellen, hetzij op een openbaar gesticht, hetzij bij bijzondere personen om die vaardigheid in het spreken en schrijven der Turksche taal te verkrijgen, welke eene eerste behoefte is voor het toekomstig vervullen zijner pligten als drogman.’³³⁷ Aan Jean Malcozzi³³⁸, leerling-tolk aan het consulaat te Smyrna, werd in 1836 een jaargeld van 350 gulden toegekend ‘zullende hij daardoor in staat gesteld worden zich verder in de kennis der (Oostersche) talen te bekwamen.’³³⁹ Gezien de zuinigheid met betrekking tot de ‘buitenlandse dienst’, die door Den Haag vooral op instigatie van de Tweede Kamer en zeker na 1830 werd betracht, is het opmerkelijk hoe constructief de opstelling was waar de opleiding van dragomans in het geding was.

In het algemeen valt op hoe tegemoetkomend de houding van Den Haag was ten opzichte van het personeel op de posten te Constantinopel en Smyrna. Blijkbaar realiseerde men zich maar al te goed hoe afhankelijk men eigenlijk wel was van het ‘lokale’ personeel in de Levant. Zo liet zaakgelastigde Testa al langer de Nederlandse schatkist opdraaien voor de administratieve ondersteuning door zijn neef Salzani. Toen in 1837 voor de zoveelste maal een, uiteraard door Testa ondersteund, verzoek van kanselier Salzani om ‘vermeerdering van jaarwedde’ in Den Haag arriveerde, leek de maat vol

334 Zie noot 324.

335 Jhr. (1847) Thomas Emanuel Domenico (Dominique Emanuel Thomas) Testa (450).

336 KB 21 febr. 1830 no. 112.

337 Retroacta bij KB 21 febr. 1830 no. 112.

338 Jean (Jan) Malcozzi (270).

339 Retroacta bij KB 9 juli 1836 no. 25.

te zijn. Na raadpleging van de laatste ambassadeur te Constantinopel bracht minister Verstolk nog eens in herinnering, dat:

... de Zaakgelastigden en zelfs de Minister Residenten geene Secretarissen van Legatie (hadden), en dus (waren) gehouden zelve alles te verrigten wat hunne zending betreft.

Op enkele uitzonderingen na, wordt hun niets geleden voor de hulp, die zij zich in deze zouden vermeenen te moeten aanschaffen.

Ook Testa diende de diensten, 'die hij van den Heer Salzani [...] vordert, en waartoe deze ongehouden schijnt te zijn, uit eigen middelen te beloonen.' Daar kwam ook eens nog bij, dat Salzani het advies van de toenmalig ambassadeur Van Zuylen van Nyevelt om vooral niet te trouwen 'met eene vrouw zonder geldelijke middelen' in de wind had geslagen en het dus eigenlijk aan zichzelf te wijten had, dat hij met zijn – inmiddels talrijk – huisgezin slechts met moeite kon rondkomen.³⁴⁰ Deze krachtdadige Haagse opstelling bleek echter van voorbijgaande aard. Weliswaar werd het verzoek van Salzani om salarisverhoging resoluut van de hand gewezen maar hij ontving wel een gratificatie 'voor eens'.³⁴¹ Al eerder had de weduwe van Marcar Abro³⁴², de in 1831 overleden eerste dragoman op het consulaat-generaal te Smyrna, in 1832 uit het Fonds voor de Nationale Nijverheid bij wijze van gratificatie een bedrag van 1600 gulden ontvangen, 'zijnde het bedrag van een vol jaar tractement daaronder begrepen de personele toelage welke aan wijlen haar man was toegestaan'.³⁴³ En in 1834 ontvingen de tolken te Constantinopel, Giustiniani³⁴⁴ en Galitzi³⁴⁵, alsmede – wederom – Salzani op voorspraak van de minister van Buitenlandse Zaken a.i., hun vroegere chef Hugo van Zuylen van Nijevelt, 'voorlopig voor de tijd van twee jaar' een jaarlijkse gratificatie van 500 gulden (800 gulden voor een gezin met kinderen) vanwege de gestegen huisvestingskosten ten gevolge van de grote brand van 1831.³⁴⁶ De drie genoemde heren ontvingen deze toelage uiteindelijk tot hun overlijden, Galitzi in 1836, Giustiniani in 1849 en Salzani in 1850.³⁴⁷ De nabestaanden van Galitzi werden al helemaal in de watten gelegd. Zijn weduwe ontving in 1836 niet alleen 'naar gewoonte' een gratificatie ter hoogte van een jaarsalaris van wijlen haar echtgenoot maar ook een bedrag van – nog eens – 2000 gulden om schulden af te lossen.³⁴⁸ In 1837 werd haar een jaarlijkse gratificatie van f 1000,- toegekend 'maar slechts zolang de post van 2e

340 Voordracht van minister Verstolk van Soelen van 23 dec. 1836 no. 13 (retroacta bij KB 2 jan. 1837 no. 46).

341 KB 2 jan. 1837 no. 46.

342 Marcar Abro (4).

343 KB 5 febr. 1832 no. 87.

344 Leonard Giustiniani (151).

345 Barthelemij Galitzi (142).

346 Retroacta bij KB 28 maart 1834 no. 130.

347 Zie o.m. KB 27 mei 1844 no. 81 en KB 13 mei 1848 no. 73.

348 KB 26 april 1836 LaP14.

tolk onvervuld zal blijven.³⁴⁹ Toen de weduwe in 1841 hertrouwde verviel de jaarlijkse toelage maar een gedeelte van het aan de functie van 2e tolk verbonden tractement zou in het vervolg worden gereserveerd voor 'de opvoeding der kinderen van de overledene, totdat het jongste derzelve, thans 16 jaren tellende, den ouderdom van 21 jaar bereikt zal hebben.'³⁵⁰ Bij die gelegenheid was echter tevens bepaald, dat ook de toelage voor de kinderen beëindigd zou worden 'bij de wederbenoeming van een 2e tolk.'³⁵¹ Dit dilemma werd simpelweg opgelost door de functie van 2e tolk niet meer te vervullen en de daaraan verbonden werkzaamheden te laten verrichten door de leerling-tolk, Jhr. T. E. D. Testa. Toen het in 1848 toch wel eens tijd werd om hem bij wijze van aanmoediging te bevorderen – Testa was op dat moment reeds zo'n achttien jaar leerling-tolk –, werd, om de kinderen Galitzi niet van hun toelage te beroven, de functie van derde tolk in het leven geroepen. Vergelijk deze aanpak eens met de sociale voorzieningen in het Nederland van die dagen.

Toch nam het ongemak in Den Haag over de situatie op de posten in het Ottomaanse Rijk toe. In 1847 had Diodato Abro³⁵² op zijn verzoek brieven van naturalisatie verkregen, zowel voor hemzelf als voor zijn wettige kinderen. Dat verzoek was ingegeven door de overweging dat 'hij en zijne afkomelingen voor het ogenblik eigenlijk in het geheel geene nationaliteit hebben, en bij de Turksche autoriteiten enkel bekend zijn, als staande onder de bescherming van Nederland.'³⁵³ Het verzoek van Abro werd gaarne ingewilligd gezien 'zoowel zijne ijver, nauwgezetheid en bekwaamheid als Drogman als ook den langen tijd reeds, gedurende welchen de familie waartoe hij behoort, aan de Nederlandsche consulaten in de Levant is verbonden geweest.'³⁵⁴ Het verzoek van Abro enige jaren later om de eerder genoemde Giustiniani in Constantinopel te mogen opvolgen werd evenwel door de minister afgewezen. Niet alleen omdat hij te Smyrna node node kon worden gemist maar 'daarenboven is hij, hoewel genaturaliseerd en mogelijk niet onbekend met de Nederlandsche taal, echter geen geboren Nederlander, een hoedanigheid die [...] vooral hier de voorkeur verdient.'³⁵⁵ In plaats van Abro werd Travers, die 'een geboren Nederlander is', benoemd.³⁵⁶ Het is niet geheel van ironie ontbloot, dat de 'Nederlander' Travers zich inmiddels kenmerkend in zo sterke mate had geïdentificeerd met de wereld der Levantijnen, dat hij reeds drie jaar later het veld moest ruimen wegens door hem gepleegde financiële 'knoei-

349 KB 28 juli 1837 no. 88.

350 Rapport van de min. van Buitenlandse Zaken a.i., 13 mei 1848 no. 24 (retroacta bij KB 13 mei 1848 no. 74).

351 KB 19 okt. 1841 no. 70.

352 Diodato Abro (2).

353 Consideration & advies van de min. van Justitie van 8 juli 1847 no. 53 (retroacta bij KB 17 juli 1847 no. 83).

354 Zie vorige noot.

355 Rapport van minister Van Sonsbeeck van 14 jan. 1851 no. 14 (retroacta bij KB 15 jan. 1851 no. 28).

356 Cornelis Catharinus Travers (456).

erijen.³⁵⁷ Ook in handelskringen werd het ontbreken van ‘echte’ Nederlanders op de posten in de Levant in toenemende mate als bezwaarlijk ondervonden. Al in 1834 verzocht bijvoorbeeld de Rotterdamse zeehandelaar en reder, A. van Hoboken van Rhoon en Pendrecht³⁵⁸ om de kanselier op het consulaat van Nederland te Alexandrië, de Nederlander Reinlein³⁵⁹, tot vice-consul te benoemen. Hoboken vond namelijk, dat:

... het in de hoop eener uitbreiding der handelsbetrekkingen van Nederland met Egypte dienstig schijnt dat er zich te Alexandrië iemand en wel een Nederlander bevinde, die behalve de zorg voor de zaken der kanselarij [...] de Consul-Generaal bij afwezigheid of ziekte kan vervangen.³⁶⁰

In dit verband speelde tevens een rol, dat Egypte, dat officieel deel uitmaakte van het Ottomaanse Rijk, zich onder de Kedive Mohammed Ali en diens opvolgers steeds meer ging gedragen als een onafhankelijke staat.³⁶¹

Die situatie deed zich al veel langer voor in de Barbarijse staten in Noord-Afrika, Tripoli (Libië), Algiers en Tunis, waar de consuls van Nederland feitelijk als diplomatieke vertegenwoordigers optraden, zij het zonder de bijbehorende titel.³⁶² In de jaren 1830 deden zich echter enkele ingrijpende veranderingen in de staatkundige situatie in die regio voor. Frankrijk bezette in 1830 Algiers als gevolg waarvan consul Fraissinet³⁶³ op non-activiteit werd gesteld tot zijn aanstelling in 1835 als consul-generaal in het Rijk van Marokko met standplaats Tanger.³⁶⁴ Tripoli werd in 1835 ‘heroverd’ door de Turkse Sultan, die vervolgens een eind maakte aan de semi-onafhankelijkheid van die Ottomaanse provincie. In 1836 werd Clifford Kocq van Breugel³⁶⁵, die formeel nog steeds de functie van consul te Tripoli uitoefende maar al drie jaar met verlof in

357 Retroacta bij KB 13 okt. 1854 no. 81.

358 Anthony van Hoboken, heer van Rhoon en Pendrecht en Cortgene (1756–1850), aanvankelijk boterkoper te Rotterdam, oprichter firma A. van Hoboken, sinds 1832 A. van Hoboken & Zonen, reders en zeehandelaren te Rotterdam, lid Kamer van Koophandel ald., mede-oprichter Ned. Handel-Mij. (Bronnen en literatuur: Genealogie Van Hoboken, Appelius van Hoboken, in: N. P. 48 (1962) 124–143 (126–127); NNBW IX, 364–365)

359 George Anthony Reinlein (1798–1841), verbonden aan de Nederlandse consulaten te Alicante en Marseille, chef handelshuis Reinlein & Co. te Alexandrië, kanselier van het consulaat-generaal ald., vice-consul ald. (KB 4 maart 1834 no. 115). (Bronnen en literatuur: Alg. Handelsblad van 13 maart 1834 en Rotterdamsche Courant van 23 juni 1836 (Delpher); A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Reinlein* (Leiden 2016))

360 Commissoriaal van 16 okt. 1833 no. 104, ondertekend door minister van Buitenlandse Zaken a.i., Hugo van Zuylen van Nyevelt. (Retroacta bij KB 4 maart 1834 no. 115)

361 Daarom kreeg de consul-generaal van Nederland te Alexandrië vanaf 1875 tevens de titel van politiek agent.

362 Zie hoofdstuk I, para. 9e en hoofdstuk II, para. 7.

363 Antoine Joseph Augustin Fraissinet (138).

364 Ingevolge KB van 29 nov. 1835 no. 66 volgde hij daar zijn overleden broer, Jean Fraissinet (139).

365 Jhr. (1822) Jacques Fabrice Herman Clifford Kocq van Breugel (80).

Nederland verbleef, gemachtigd om maar eens poolshoogte te gaan nemen in zijn consulaire ressort.³⁶⁶ Op basis van de door hem verzamelde informatie zou dan overwogen kunnen worden,

... of het al dan niet voor noodzakelijk te houden is, dat men te Tripoly bij voortdurend een bezoldigd Consul hebbe, nu het Tripolitaansch gebied onder het regtstreeks beheer der Porte gekomen is, en niet meer gelijk tot zeer onlangs door een eigen Pacha geregeerd wordt, die, hoewel de Suzereiniteit van Turkijen erkennende overigens als een onafhankelijk Vorst regeerde, en Overeenkomsten en Tractaten sloot met vreemde mogendheden.³⁶⁷

Het is onduidelijk of Van Breugel de reis naar Tripoli ook werkelijk heeft ondernomen. Hoe het ook zij, de Zwitserse koopman Reich³⁶⁸, die reeds in 1833 het consulaat te Tripoli onder zijn hoede had genomen, werd – overigens pas – in 1842 officieel belast met de waarneming. Hij werd in 1847 eervol van die waarneming ontheven omdat men ook te Tripoli toch weer een Nederlander wilde benoemen.³⁶⁹

Uit het voorgaande blijkt zonneklaar, dat ten tijde van de regering van Willem I de ‘buitenlandse dienst’ in het Ottomaanse Rijk over het algemeen weinig verwantschap vertoonde met de wijze waarop de diplomatieke en consulaire vertegenwoordigers van Nederland elders in de wereld waren georganiseerd. Met name valt op, dat – enkele uitzonderingen daargelaten – niet alleen de consulaire posities maar zelfs de diplomatieke functies op het gezantschap te Constantinopel goeddeels werden overgelaten aan de Levantijnse ‘mafia’. Er was evenwel nog een andere regio waar de ‘buitenlandse dienst’ aanvankelijk een geheel eigen ontwikkeling doormaakte, namelijk het Verre Oosten.

12. Het Verre Oosten, een nieuw arbeidsterrein voor de ‘buitenlandse dienst’³⁷⁰

In het tijdperk van de Republiek waren de bilaterale relaties met de onafhankelijke staten in het Verre Oosten, naast lokale vorsten en potentaten met name China,

366 KB 4 sept. 1836.

367 Voordracht van min. Verstolk van Soelen van 31 aug. 1836 no. 17 (retroacta bij KB 4 sept. 1836 no. 32).

368 Henri Reich (354).

369 Retroacta bij KB 5 nov. 1847 no. 62.

370 Zie voor de betrekkingen met China: Blussé, *Van compagniesloge naar legatiekwartier. De Nederlandse vertegenwoordiging in het keizerrijk China tot 1912*; Blussé, *Dutch consular representation on the southeast coast of China during the nineteenth century*; Blussé & Van Luyn, *China en de Nederlanders, geschiedenis van de Nederlands-Chinese betrekkingen 1600–2007 (2008)*; Van Dongen, *Tussen neutraliteit en imperialisme. De Nederlands-Chinese betrekkingen van 1863 tot 1901*. Voor Japan: Blussé, Rummelink en Smits (red.), *Bewogen betrekkingen, 400 jaar Nederland en Japan*; Van

Japan en Siam, het exclusieve domein van de Verenigde Oost-Indische Compagnie (vOC). Nog meer dan in Europa stonden daarbij de handelsbelangen centraal, terwijl de politieke aspecten betrekking hadden op het koloniale rijk in die regio en slechts zijdelings op het moederland. Ten gevolge van de teloorgang van de vOC, die in 1798 uitmondde in een faillissement van die eerste *multinational*, ontstond een bestuurlijk vacuüm waarin gedurende de Bataafs-Franse tijd vanuit Nederland niet meer kon worden voorzien. De koloniale bezittingen werden in die periode door Groot-Brittannië in beslag genomen en met de inlijving van Nederland bij het Franse Rijk verdween tevens de mogelijkheid van diplomatieke en consulaire contacten met de andere landen in Oost-Azië. Na de herwonnen onafhankelijkheid en de teruggave door Engeland van een gedeelte van de koloniën, waaronder Oost-Indië, dienden de betrekkingen met de soevereine staten in de regio aan de gewijzigde omstandigheden te worden aangepast. Dat was onder meer het gevolg van de geleidelijke opname van die landen in het stelsel van diplomatieke relaties, zoals dat zich in de afgelopen eeuwen in Europa had ontwikkeld.³⁷¹ Maar vanuit het Nederlandse gezichtspunt speelde minstens een zo grote rol, dat niet langer een particuliere onderneming voor de bilaterale relaties verantwoordelijk was, maar dat de staat die functie had overgenomen. Volgens de Grondwet van 1815 fungeerde de koning als erfgenaam van de vOC maar in de praktijk werd – overigens met de volledige instemming van de minister van Buitenlandse Zaken – de behartiging van de Nederlandse belangen in China en Japan vooralsnog overgelaten aan de Indische regering.³⁷² De factorijen en het personeel van de vroegere vOC en later ook van de in 1824 opgerichte Nederlandsche Handel-Maatschappij werden ingeschakeld bij het opzetten van consulaire netwerken in de betrokken landen.

In China was in 1762 een factorij van de vOC opgericht met vestigingsplaatsen te Canton en Macao.³⁷³ Na de opheffing van de compagnie bleef deze factorij op papier

Kleffens, *De internationaalrechtelijke betrekkingen tusschen Nederland en Japan (1605-heden)*. Voor Siam: Ten Brummelhuis, *Merchant, courtier and diplomat: a history of the contacts between the Netherlands and Thailand*.

371 Anderson, *The rise of modern diplomacy*, 106–110.

372 Voor Siam bestond lange tijd weinig belangstelling in Nederland. Dat ging zelfs zover, dat in KB 23 juli 1862 no. 64, waarbij de leiding van de betrekkingen met de onafhankelijke staten in het Verre Oosten werd overgedragen van de minister van Koloniën aan diens ambtgenoot van Buitenlandse Zaken, Siam simpelweg was vergeten. Die omissie werd hersteld door middel van KB 19 dec. 1862 (zie Ten Brummelhuis, *Merchant, courtier and diplomat*, 69). N.B. Het KB van 19 dec. 1862 is op 11 mei 2016 niet aangetroffen in het relevante archiefbestand (NA, Kabinet des Konings 2.02.04, inv.nr. 1402).

373 Zie, ook voor het navolgende, de nota van het ministerie van Koloniën van begin 1858 inzake 'de geschiedenis der Nederlandsche Consulaten in China'. Deze nota vormde een bijlage bij een brief van de minister van Koloniën aan zijn ambtgenoot van Buitenlandse Zaken d.d. 9 febr. 1863 A no. 10 en bevindt zich in het dossier met correspondentie over ontslag en benoeming van consulaire ambtenaren in Japan 1863–1870 (NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 3052).

in bedrijf maar leidde feitelijk tot 1814 een min of meer slapend bestaan. Begin jaren 1820 waren van het eens zo ruime personeelsbestand nog slechts twee beambten overgebleven. Toen één van hen op 22 juli 1821 overleed, werd besloten tot een grote saneringsoperatie, mede gezien de enorme schuldenlast die op de factorij drukte en de crisis waarin de handel met China zich in die tijd bevond. De energieke minister voor het Publiek Onderwijs, de Nationale Nijverheid en de Kolonien, Falck, stelde voor de factorij om te zetten in een eenvoudig consulaat, de enige nog in leven zijnde ambtenaar te Canton, J. H. Bletterman³⁷⁴, te benoemen tot consul met een door de gouverneur-generaal van Nederlands-Indië aan te wijzen adjunct, alsmede om beide heren een tractement toe te kennen ten laste van de Indische begroting.³⁷⁵ De koning kon zich geheel met dit voorstel verenigen. Wel werd in het desbetreffende koninklijk besluit voor de goede orde vastgelegd, dat de sanering van de voormalige factorij, inclusief de bijbehorende schuldenlast de verantwoordelijkheid was van de Indische regering, die tevens alle kosten van het ‘consulaat’ te Canton voor haar rekening diende te nemen.³⁷⁶ Ingevolge het besluit van de gouverneur-generaal van 15 juli 1823 no. 2 ontving Bletterman een tractement van ‘1000 Spaansche matten ’s maands’ waarbij als uitgangspunt werd genomen, ‘dat de belooningen voor het grootste gedeelte uit vaste jaarwedden bestaan [...] en voor het overige uit consulaatgelden.’ Aldus deed ook in het Verre Oosten een soort beroepsconsul zijn intrede. Daarbij zij echter aangetekend, dat voor het ‘consulaat’ te Canton geen officiële erkenning van de zijde der Chinese regering werd gezocht. Dat zou namelijk zinloos zijn geweest omdat China eerst na en als uitvloeisel van de Opiumoorlog bereid was het beginsel van gelijkwaardige bilaterale vertegenwoordigingen te aanvaarden.³⁷⁷ Overigens was wel toestemming gevraagd van de Portugese autoriteiten met het oogmerk ‘om te Macao te mogen resideren in geval hun (consul Bletterman en zijn adjunct) zulks te Canton niet zou mogen worden vergund.’ Deze uitwijkmogelijkheid zou geen overbodige luxe blijken te zijn. Gezien het voorgaande was het evident, dat er in volkenrechtelijke zin geen sprake was van een Nederlands consulaat in China maar slechts van een handelsagentschap te Canton waaraan men de naam ‘consulaat’ had gegeven. Volgens minister van Buitenlandse Zaken Van Nagell, die om advies was gevraagd over het voorstel van zijn ambtgenoot Falck, ging het om:

... eene te geven min kostbare, en meer met den tegenwoordigen staat van den handel op China, overeenkomstige inrigting aan de Nederlandsche Factorij te Canton, door dezelve te doen vervangen door een Consulaat. De Factorijen niet behoorende tot het beheer van het Departement van Buitenlandsche Zaken [...] meene ik mij te mogen

374 Johannes Henrikus Bletterman (41).

375 Voordracht van minister Falck van 18 juli 1822 no. 526 (retroacta bij KB 21 aug. 1822).

376 KB 21 aug. 1822 no. 84.

377 Zie o.m. Blussé & Van Luyn, *China en de Nederlanders*, 159.

voorstellen dat het niet zoo zeer UM's bedoeling zal geweest zijn mij, ten aanzien van het doelmatige derzelve te hooren, als wel om mijne gedachten te vernemen, ten aanzien van het voorstel van den voornoemde Minister, om aan de nieuwe inrigting de benaming te geven van Consulaat.³⁷⁸

Tegen dat laatste verzet Van Nagell zich, echter niet om redenen van staatkundige of volkenrechtelijke aard maar omdat hij bevreesd was voor de eventuele vestiging van Chinese consulaten in Nederlands-Indië op basis van het reciprociteitsbeginsel. Krachtens hetzelfde besluit, waarbij het tractement van Bletterman was bepaald, werd een zekere Van Caneghem³⁷⁹ als adjunct-consul aangesteld. Deze beschuldigde zijn chef in 1826 van corruptie waarop Bletterman moest aftreden.³⁸⁰ Van Caneghem werd in zijn plaats, aanvankelijk voorlopig en in 1827 definitief, met de waarneming van het consulaat te Canton belast maar in 1829 weer eervol daarvan ontheven.³⁸¹ Vervolgens werd de koopman M. J. Senn van Basel³⁸² – vermoedelijk de zoon van de ‘Kolonel Senn van Basel’³⁸³ – als opvolger aangesteld en in 1831 tot provisioneel waarnemend consul benoemd.³⁸⁴ Naast zijn toelage van ‘1200 Spaansche matten ’s maands’ werd hem toegestaan ‘als naar gewoonte in zijn privé handel te drijven hetgeen aan onze vroegere consuls en aan de voormalige hoofden van den Nederlandschen handel te Canton was veroorloofd’. Hier was op het gebied van de bureaucratisering duidelijk nog een wereld te winnen. Het is overigens goed in dit verband erop te wijzen, dat Lobé, de consul-generaal op Cuba, die een jaarlijks tractement van 12.000 gulden genoot, ook het beroep van koopman mocht uitoefenen.³⁸⁵ Het tamelijk primitieve karakter van de consulaire presentie van Nederland in China bleek ook uit de omstandigheid dat tijdens een langdurig verlof van Senn van Basel in Europa in de jaren 1833 tot 1835 het consulaat onbemand bleef en feitelijk had opgehouden te bestaan.³⁸⁶ Zijn verblijf te Canton duurde na zijn terugkeer uit Europa niet lang want in 1839 moest hij vanwege de Opiumoorlog vluchten naar Macao vanwaar hij vervolgens

378 Advies van minister Van Nagell van 29 juli 1822 no. 286 (retroacta bij KB 21 aug. 1822 no. 84).

379 Seraphijn (Séraphin) van Caneghem, (verm.) voormalig Indisch ambtenaar, kocht in 1835 als ‘ancien consul de Hollande à Canton’ het Hôtel de Mademoiselle Duchesnois in Parijs als bruidschat voor zijn geadopteerde dochter. (Bron: Lemma ‘Hôtel de Mademoiselle Duchesnois’ op Wikipedia (geraadpleegd 17 okt. 2017))

380 De tegen consul Bletterman ingebrachte klachten inzake corruptie werden door een onderzoekscommissie onder leiding van kolonel Anthony Wilhelmus Senn van Basel (1783–1857) niet bewezen verklaard maar de voormalige consul keerde niet meer naar Canton terug.

381 Indische resolutie 26 aug. 1829 no. 1.

382 Magdalenus Jacobus Senn van Basel (405). N. B. Hij was de vader van Walter Hugo Senn van Basel (406), de eerste officiële vertegenwoordiger van Nederland in Siam.

383 Zie de vorige noot.

384 Indisch besluit 11 okt. 1831 no. 23.

385 Zie o.m. de retroacta bij KB 14 febr. 1833 no. 59 en 6 juli 1833 no. 29.

386 Tijdens zijn verblijf in patria was Senn van Basel op 17 sept. 1834 getrouwd. In de huwelijksannonce stond hij vermeld als ‘wnd. Nederlandsch Consul in China’.

naar Batavia vertrok. Toen na afloop van de oorlog in 1842 bij het Verdrag van Nanking vijf Chinese havens werden opengesteld voor buitenlandse schepen en handel en tevens vreemde consuls in die havens werden toegelaten, werd eerst maar eens de Amsterdamse koopman Modderman³⁸⁷ naar China gestuurd om in die havens de vooruitzichten op commercieel gebied ten behoeve van het Nederlandse bedrijfsleven te onderzoeken.³⁸⁸ Aan hem werd 'door de geopenbaarde bereidwilligheid des Ministers van financiën³⁸⁹ om daartoe zijnen oudsten zoon, den Heer E. Rochussen³⁹⁰, op een onkostbare wijze te zien bestemmen' laatstgenoemde als assistent toegevoegd.³⁹¹ Volgens minister Baud³⁹² zou uit de door Modderman mee teruggebrachte informatie 'veel nuttigs en wetenswaardigs voor den handel en het fabriekswezen kunnen worden geput.'³⁹³ Het enige concrete resultaat van de missie was voornamelijk de officiële benoeming door de Indische regering in 1844 van Senn van Basel tot – door de Chinese autoriteiten erkende – consul te Canton 'onder genot eener toelage van f10710 zilver 's jaars.'³⁹⁴ De benadering van de consulaire positie in China bleef echter tweeslachtig. Zo schreef minister van Koloniën Baud op 21 november 1846 aan de gouverneur-generaal van Nederlands-Indië Rochussen³⁹⁵ dat 'de som van \$ 4.200, welke hij (Senn van Basel) uit 's lands kas geniet, een eenvoudige toelage is, bepaald in de veronderstelling dat het individu eigen handel drijft en onafhankelijk van die toelage leven kan. Dit nu is zijn geval niet.'³⁹⁶ Senn van Basel, wiens handelshuis Van Basel, Toe Laer & Co. al in 1840 gefailleerd was, had kennelijk geen gelukkige hand van zaken doen en

387 Tonco Modderman (292).

388 KB 21 maart 1843 LaQ9 (geheim).

389 Jan Jacob Rochussen (365).

390 Eduard Rochussen (1826–1856), ass.-resident van Bawean (Nederlands-Indië), tevens wnd. notaris, vendumeester en havenmeester, later ambtenaar t.b. van de directeur der Cultures in Nederlands-Indië. (Bron: Baud (ed.), *De briefwisseling tussen J. C. Baud en J. J. Rochussen* 1, 57)

391 Retroacta bij KB 21 maart 1843 L aQ9 (geheim).

392 Jean Chrétien baron (1858) Baud (1789–1859), aanvankelijk in marinedienst, part. secr. van de gouverneur-generaal van Oost-Indië 1811, (hoofd) commies Britse gouvernementssecretarie te Batavia 1811–1816, (alg.) secr. Indische regering 1816–1821, directeur voor de zaken der Oost-Indische bezittingen op het dept. van Nijverheid en Koloniën 1824–, vice-president der Indische regering te Batavia 1832, gouverneur-generaal a.i. 1833–, staatsraad i.b.d. 1836, buitengewoon lid Raad van State 1838, lid commissie tot regeling van de financiële aangelegenheden met België 1839–1840, minister van Koloniën 1839–1848 en van Marine 1840–1841, lid Tweede Kamer der Staten-Generaal 1850–1858, minister van Staat 1854–† (Bronnen en literatuur: N. A. 79 (1988) 243–244; NNBW 1, 245–252; Baud (ed.), *De briefwisseling tussen J. C. Baud en J. J. Rochussen*, (o.a.) 1, 5–12)

393 Voordracht van minister Baud van 9 febr. 1846 Lett. A no. 18 (retroacta bij KB 11 febr. 1846 no. 87). N. B. Dit KB betrof de benoeming van Modderman tot ridder in de orde van de Ned. Leeuw als beloning voor de verslagen, die hij op zijn reis naar China had gemaakt. Deze stukken bevatten volgens Baud 'de onmiskenbare bewijzen, niet slechts van zijn oordeel en zijne kunde, maar ook van den ijver en de nauwgezetheid, waarmede de Heer Modderman zich van de hem opgedragen taak heeft gekweten.

394 Indisch besluit 29 aug. 1844 no. 1.

395 Zie noot 389.

396 Zie Baud (ed.), *De briefwisseling tussen J. C. Baud en J. J. Rochussen* III, 116–121.

moest in 1847 vanwege zijn financiële problemen China definitief verlaten. Op dat moment voldeed de consulaire vertegenwoordiging in dat land bij lange na nog niet aan de criteria, die vanuit bureaucratisch oogpunt daaraan zouden mogen worden gesteld, zeker in het licht van het gegeven, dat het de enige band van Nederland met de onafhankelijke staat China vormde. Anderzijds had de post te Canton onmiskenbaar de status van een officieel consulaat.

In het geval van Japan en Siam was van al dan niet officiële consulaten aanvankelijk in het geheel geen sprake. In eerstgenoemd land beschikte de Republiek sinds 1640 als enige natie over een handelspost, die gevestigd was op het kunstmatige eilandje Deshima in de baai van Nagasaki. Het 'opperhoofd' van deze vestiging zou met enige goede wil als de Nederlandse vertegenwoordiger in Japan kunnen worden gezien, zij het dat ook de relatie met dat land voornamelijk een commercieel karakter had. Toen tegen het midden van de negentiende eeuw verschillende landen pogingen deden om Japan in navolging van China open te stellen voor buitenlandse schepen en handel, moest Nederland noodgedwongen een meer politiek profiel ontwikkelen om de eigen positie en belangen in Japan veilig te stellen. Daarbij was een belangrijke rol weggelegd voor de Oost-Indische ambtenaar Donker Curtius³⁹⁷. Diens activiteiten vallen evenwel buiten het bestek van dit hoofdstuk, hetgeen in nog sterkere mate geldt voor de eerste consulaire ouvertures richting Siam. Hoewel het ministerie van Buitenlandse Zaken in voorkomende gevallen wel degelijk werd betrokken bij de totstandkoming van het consulaire netwerk in het Verre Oosten, behoorde dat beleidsterrein toch in de eerste plaats tot de competentie van de voor koloniale zaken verantwoordelijke minister. Zelfs de ambitieuze minister Verstolk van Soelen stelde in 1829 in zijn rapport over de buitenlandse staatkunde van Nederland zonder enige aarzeling vast, dat de relaties met Azië (en Afrika), in het bijzonder met China en Japan, niet los konden worden gezien van 'onze overzeesche bezittingen' en als zodanig tot de competentie behoorden van het ministerie voor de Marine en de Koloniën. Deze materie hoorde volgens hem dan ook niet in zijn rapport thuis.³⁹⁸ De consequentie van deze opstelling was natuurlijk wel, dat nog meer dan in Latijns-Amerika de professionalisering van het stelsel van buitenlandse betrekkingen met de in toenemende mate relevante landen in het Verre Oosten achterwege bleef.

397 Mr. Jan Hendrik Donker Curtius (108).

398 Colenbrander (ed.), *Gedenkstukken* 1x, tweede stuk, 509.

13. Conclusie

a. Algemeen

Aanvankelijk – zeker na de uitbreiding van het nieuwe koninkrijk met de Zuidelijke Provincies – bestonden bij Koning Willem I en zijn entourage hooggespannen verwachtingen over de rol, die het land als middelgrote mogendheid in het Europese concert kon gaan spelen. Nog in 1829 achtte minister Verstolk van Soelen het opportuun om het tweede hoofdstuk van zijn rapport over de ‘buitenlandsche staatkunde der Nederlanden’ te eindigen met passages als:

Bedriegen de gunstige voorteekenen niet, zoo is aan 't rijk een duurzame vrede, eene toenemende uitbreiding der nationale takken van welvaart, en een klimmende invloed onder de overige mogendheden voorbehouden [...] gunstiger vooruitzigten openen zich aan de achttien gewesten thans onder eenen scepter vereenigd. Hunne zamenvoeging zet hun genoegzame innerlijke krachten bij, om eene plaats onder de mogendheden te behouden, welke aller belang, dat van Frankrijk slechts uitgezonderd, hun heeft aangewezen.

Verstolk sloot zijn betoog af met de – in retrospectief nogal gewaagde – stelling, dat ‘het tot dusverre voorgedragene de meening (zal) regtvaardigen, dat het koninkrijk der Nederlanden niet onderdoet voor het roemvolste tijdperk van het oude gemeenebest, en misschien hetzelfde achter zich terug laat.’³⁹⁹ Ik kan het dan ook niet eens zijn met de these van Waldeck, ‘dat de Bataafs-Franse tijd beslissend was voor het indalen van het politieke besef dat Nederland in Europa nog maar een kleine mogendheid kon zijn.’⁴⁰⁰ Om de grote ambities te kunnen realiseren werd onder meer een pre-tentius stelsel van buitenlandse vertegenwoordigingen van Nederland opgetuigd. Tevens leek daarmee een eerste aanzet te worden gegeven tot de professionalisering en bureaucratisering van de ‘buitenlandse dienst’. Met name tijdens het langdurige ministerschap van Verstolk van Soelen kwamen bijvoorbeeld interessante ideeën en plannen tot ontwikkeling op het gebied van de werving, selectie en opleiding van diplomaten. Ook het consulaatwezen kreeg de nodige aandacht; het consulaire netwerk werd uitgebreid, met name in Latijns-Amerika en later ook in het Verre Oosten. Bovendien maakte de beroepsconsul ‘nieuwe stijl’ – d.w.z. de *uitgezonden en bezoldigde consulaire ambtenaar* – zijn opwachting.

399 De opgenomen passages zijn afkomstig uit de slotparagraaf ‘Gevestigde inwendige huishouding en buitenlandsche betrekkingen’ van hoofdstuk II ‘Standpunt van 't Koninkrijk der Nederlanden jegens de andere volken in vergelijking met dat van het oude gemenebest’.

400 Waldeck, *Maarten van der Goes van Dirxland*, 13.

Hoe anders was het gesteld met de vooruitzichten tijdens de laatste regeringsjaren van Willem I. Nederland verkeerde in een staat van malaise door het verlies van België en ten gevolge van de staatkundige stagnatie, die in belangrijke mate het resultaat was van de autocratische en welhaast ‘autistische’ wijze waarop de – inmiddels gedesillusioneerde – koning had geregeerd. Die situatie bleef vanzelfsprekend niet zonder gevolgen voor het ministerie van Buitenlandse Zaken. Feitelijk had de koning reeds in het begin van de jaren 1830 zijn interesse in de ‘buitenlandse dienst’ verloren. Bij het opmaken van de balans over de jaren 1815–1840 zijn de resultaten inzake de ontwikkeling van het diplomatieke stelsel en het consulaatwezen op het eerste gezicht dan ook weinig hoopgevend, zeker vanuit het perspectief van professionalisering en bureaucrativering. Zo bleef het diplomatieke reglement uit 1814, waarin voor wat betreft werving, selectie en opleiding nog niets was geregeld, tot na 1840 ongewijzigd bestaan. De situatie op consulaire gebied oogde zo mogelijk nog slechter. Ook het consulaatwezen moest het nog geruime tijd stellen met een verouderd reglement uit 1814. Bovendien werden na de heroprichting van de Directie van de Levantsche Handel opnieuw afzonderlijke regelingen voor de consuls in de Levant en in het Middellandse Zeegebied geïntroduceerd, die ook na de opheffing van de directie in 1829 bleven bestaan.⁴⁰¹ Hiermee was een positieve ontwikkeling in de richting van één uniforme organisatie voor alle Nederlandse consuls waar ook ter wereld, waarmee in 1807 een begin was gemaakt, weer teruggedraaid. Ten slotte werd over de opleiding van consuls niet eens nagedacht, zoals minister Verstolk van Soelen in 1829 nog eens duidelijk maakte.⁴⁰²

Toch vallen er bij nader inzien ook enige positieve ontwikkelingen te ontwaren. Zo was er een echte diplomatieke dienst ontstaan, die door alle betrokkenen ook als zodanig werd ervaren. Bovendien werden na de ad-hoc benoemingen op alle niveaus in de periode 1813–1815 personen, die een diplomatieke functie ambiëerden, in het vervolg geacht om onderop te beginnen waarna door opklimming eventueel de positie van hoofd van een diplomatieke missie kon worden bereikt. Aldus had niet alleen de professionele loopbaan zijn definitieve intrede gedaan maar ook de functie van ‘aspirant-diplomaat’, na enige tijd met de algemeen gangbare term van attaché aangeduid. Bovendien had de gedachtevorming over meer professionele vormen van werving, selectie en opleiding weliswaar in deze periode niet tot concrete resultaten geleid maar men kon daarop later wel terugvallen. Ook op consulaire gebied konden enkele lichtpuntjes wordenesignaleerd. De beroepsconsul ‘nieuwe stijl’, die in de jaren 1820 met name in Latijns-Amerika zijn opwachting had gemaakt, zou niet meer uit het zicht verdwijnen. Weliswaar werden enkele consulaire beroepsposities wegens gebrek aan commerciële perspectieven weer opgeheven maar het beginsel van een

401 Het ging om het Reglement voor de Nederlandsche Konsuls in de havens en koopsteden van de Levant en om het Reglement voor de Nederlandsche Konsuls in de havens en koopsteden van de Middellandsche Zee, Kadix, Sevilië, St.-Lucar en de Magadoorsche kusten daaronder begrepen, beide vastgesteld bij KB van 5 april 1818 no. 121.

402 Zie para. 7.

professionele consulaire loopbaan had vaste voet aan de grond gekregen. Een gelukkige bijkomstigheid was, dat sommige consulaire vertegenwoordigingen sowieso gehandhaafd moesten worden omdat de titularissen in kwestie de enige officiële vertegenwoordigers van Nederland waren in – somtijds sinds kort – onafhankelijke staten.⁴⁰³

*b. Het personeel van de diplomatieke dienst*⁴⁰⁴

Van de 34 personen, die in de periode 1815 tot 1840 als ‘attaché’ of ‘zij-instromer’ tot de diplomatieke dienst zijn toegetreden, heeft slechts een vijftal het uiteindelijk zonder een adellijke titel of predikaat moeten stellen.⁴⁰⁵ Gezien de sinds het begin van de zeventiende eeuw geheel andere staatkundige en maatschappelijke constellatie in de Zuidelijke Nederlanden is het niet verwonderlijk dat van de vijftien uit het zuiden afkomstige diplomaten slechts twee personen geen adellijke titel of predikaat bezaten terwijl zo goed als alle anderen tot de oude adel behoorden. Onder hen bevonden zich behalve één Jonkheer, een ridder, een baron, een burggraaf, zeven graven en zelfs een markies en een prins.⁴⁰⁶ Van de zestien diplomaten uit het noorden kunnen daarentegen slechts zeven personen tot de oude adel worden gerekend.⁴⁰⁷ De overige negen (of hun vaders) hadden hun titel of predikaat te danken aan Willem I.⁴⁰⁸ In een enkel geval was de diplomatieke loopbaan zelf de aanleiding voor verheffing of de verlening van een hogere titel, zoals bijvoorbeeld in het geval van Stratenus, Gevers, de broers Willem en Nicolaas Willem Mollerus en wellicht Strick van Linschoten. Dat had onder meer te maken met de maatschappelijke status van diplomaten, of beter gezegd, diplomatieke titels. Verhelderend in dat opzicht is de motivatie van het (gehonoreerde) verzoek van Jhr. Stratenus om zijn ambtelijke titel van adjunct-commies te

403 Vergelijk de positie van de Nederlandse consulaire vertegenwoordigers in de Barbarijse staten.

404 Zoals in de voorgaande paragrafen duidelijk is geworden, waren de bezoldigde consuls in deze periode te gering in aantal en tevens te gemêleerd van samenstelling om zinnige conclusies te kunnen trekken.

405 Van deze vijf personen stamde Mr. Anton Reinhard Falck (131) uit een familie van oude adel; een achterneef van hem is erkend in de Ned. Adel met het predikaat Jonkheer. De jong overleden secretaris van legatie, Willem Anne Röell (369), behoorde formeel evenmin tot de Nederlandse adel maar werd in alle officiële stukken met het predikaat Jonkheer vermeld. Op het moment van zijn overlijden was zijn tak van de familie Röell evenwel nog niet ingelijfd.

406 Alexandre Gillion Léon markies de Trazegnies (459) en Joseph Philippe François de Riquet, Prins van Chimay (363).

407 Afgezien van de in noot 405 genoemde Falck en Röell: Mr. Arnold Adolf baron Bentinck tot Nijenhuis (28), Charles Malcolm Ernest Georges graaf van Bylandt (66), Mr. Frederik Adriaan graaf van Limburg Stirum (254), Alexander Carel Jacob baron Schimmelpenninck van der Oye (396) en Edouard baron Sirtema van Grovestins (413)

408 De drie resterende diplomaten waren de Duitsers Jhr. Friedrich Heinrich Wilhelm von Scherff (392) en Philipp Anton Ruhr (381), alsmede de Levantijn baron Mr. François Matthieu Wenceslas Testa (446).

mogen inwisselen voor die van secretaris van legatie. Hij wilde namelijk gezien zijn adellijk predikaat 'gaarne uit hoofde van zijne betrekking tot de hoogere societeit zich met eenen anderen titel dan zijnen tegenwoordige vereerd zien.'⁴⁰⁹ Daarnaast lijkt het erop, dat geïnteresseerden in een diplomatieke post of loopbaan, zoals bijvoorbeeld Bentin(c)k en 's Gravenweert, die niet beschikten over de 'juiste' sociaal-maatschappelijke achtergrond en de gewenste connecties, daarvoor niet in aanmerking kwamen. De conclusie kan dan ook geen andere zijn dan dat de leden van de diplomatieke dienst behoorden tot de aristocratie zoals door Moes gedefinieerd.⁴¹⁰ Deze bestond dus uit de adel en het oude patriciaat. Daarbij dient echter wel een kanttekening te worden gemaakt. In het tijdvak na 1848, waarop het onderzoek van Moes betrekking heeft, waren die twee, elkaar deels overlappende, groepen vermoedelijk al redelijk geïntegreerd, onder meer door onderlinge huwelijksallianties. Dat was echter beslist nog niet altijd het geval in de eerste decennia van de negentiende eeuw. Door de oude adel uit de tijd van vóór de Republiek maar ook door het oude patriciaat – voor zover dat althans opname in de adelstand aan zich voorbij had laten gaan – werd op zijn minst met gemengde gevoelens gekeken naar de geslachten die hun adeldom aan Willem I (of indirect nog aan Napoleon) hadden te danken.⁴¹¹ Bovendien behoorden verschillende van deze nieuw genobileerden in feite zelfs niet tot het oude patriciaat.

Voor een vergelijking van de samenstelling in deze periode van de diplomatieke dienst met andere categorieën van hoge ambtenaren en bestuurders komen in de eerste plaats de leden van de Eerste Kamer in aanmerking. Maar ook de leden van de Raad van State en – vooral in de eerste paar decennia – die van de Tweede Kamer laten zich goed vergelijken met de diplomatieke dienst. Het is in dit verband goed om te bedenken, dat de leden van de Eerste Kamer en van de Raad van State evenals de leden van de diplomatieke dienst in feite door de koning werden benoemd. In de indrukwekkende dissertatie van Van den Braak over de Eerste Kamer wordt onder meer aandacht besteed aan de samenstelling daarvan in verschillende tijdvakken.⁴¹² Daaruit blijkt dat in ieder geval tot 1848 de sociaal-maatschappelijke achtergrond van de leden van de Eerste Kamer in aanzienlijke mate overeen kwam met die van de leden van de diplomatieke dienst. Niet verwonderlijk is dan ook, dat in beide categorieën veelvuldig dezelfde familienamen voorkwamen.⁴¹³ In het algemeen lijkt het aannemelijk, dat de samenstelling van de diplomatieke dienst in die periode niet wezenlijk verschilde van die van andere vergelijkbare beroepsgroepen.

409 Retroacta bij KB van 27 mei 1840 no. 132. N. B. Denk ook aan het ereambt van kamerheer van de koning, dat aan jonge diplomaten van adellijke huize werd verleend.

410 Zie hoofdstuk 1, para. 3d.

411 Zie bijv. het oordeel van Van der Duyn van Maasdam en Van der Capellen n.a.v. van de verheffing in de adelstand van Mr. Johan Hendrik Mollerus (zie para. 6).

412 Van den Braak, *De Eerste Kamer. Geschiedenis, samenstelling en betekenissen 1815-1995*.

413 Zie Van den Braak, *De Eerste Kamer*, 55-73.

Hoofdstuk IV

1840–1874, de onvoltooide transformatie van de ‘buitenlandse dienst’

1. Inleiding

In 1862 maakte de latere hoogleraar en directeur van de Nederlandse Bank, Mr. H. P. G. Quack¹, zijn opwachting bij minister van Buitenlandse Zaken Van Goltstein². Deze had tijdens zijn langjarig lidmaatschap van de Tweede Kamer steeds veel interesse getoond voor het wel en wee van de diplomatieke dienst en was samen met zijn collega Den Tex³ de initiatiefnemer geweest van het diplomatieke toelatingsexamen. Die belangstelling valt in zijn algemeenheid te verklaren uit zijn sociale en maatschappelijke achtergrond en meer in het bijzonder uit het feit dat zijn oudste broer⁴ in 1814 in de diplomatieke loopbaan was getreden. Maar om terug te keren naar de jonge Quack; deze stamde uit een tot de hogere burgerstand behorende maar ‘verarmde’ familie en was na zijn promotie in de rechten te Utrecht op 13 december 1859 op zoek naar een fatsoenlijke betrekking in het besef, dat hij ‘zeer bepaald arm’ was. Hoewel

1 Prof. Mr. Hendrik Pieter Godfried Quack (1834–1917), jur. dr. Utrecht 1859, hoogleraar staathuishoudkunde en statistiek ald., buitengewoon hoogleraar economische geschiedenis te Amsterdam, vervolgens directeur Ned. Bank. (Bronnen en literatuur: Genealogie Quack, in: N. P. 48 (1962) 230; BWN II, 439–442)

2 Mr. Jan Carel baron van Goltstein (1794–1872), jur. dr. Utrecht 1811, advocaat ald., rechter-plv. 1822– en subst. off. van justitie 1825–, subst. advocaat-fiscaal Hoog Militair Gerechtshof 1828–1841, lid 1840–1858 en 1860–1869, alsmede voorzitter 1849–1850 en 1856–1858 Tweede Kamer der Staten-Generaal, lid Eerste Kamer 1870–†, lid College van Curatoren Hogeschool Utrecht 1841–1859, minister van Buitenlandse Zaken 1858–, minister van Staat 1860–†. (Bronnen en literatuur: N. A. 83 (1993) 377; Parlement.com (geraadpleegd 17 april 2018); NNBW I, 952; Jurriaanse, *De Nederlandse Ministers van Buitenlandse Zaken*, 138–149)

3 Prof. Dr. Mr. Cornelis Anne den Tex (1795–1854), dr. letteren Utrecht 1816, jur. dr. Utrecht 1817, advocaat te Amsterdam 1817–, hoogleraar staats-, volken- en natuurrecht, politieke geschiedenis en encyclopedie van de rechtswetenschap ald. 1820–1852, lid 1842–1846 en buitengewoon lid 1848 Tweede Kamer der Staten-Generaal, lid Prov. Staten van Noord-Holland 1848–†, lid Raad van State i.b.d. 1847–†, hoogleraar rechtsgeleerdheid te Amsterdam 1852–†. N. B. In 1874 werd zijn zoon Jhr. Mr. Cornelis Jacob Arnold den Tex (1824–1882) in de Ned. adel verheven. (Bronnen en literatuur: N. A. 95 (2010) 159; Parlement.com (geraadpleegd 16 april 2018); NNBW IV, 1302–1303)

4 Hendrik Rudolph Willem baron van Goltstein (154).

hij voorzien was van een aanbeveling van minister van Justitie, C. H. B. Boot⁵, liep het onderhoud met minister Van Goltstein op een desillusie uit:

Hoe kon ik later hartelijk lachen om den deftigen, ouderwetschen, zwaarwichtigen Minister van Buitenlandschen zaken, den ouden heer mr. J. K. baron van Goltstein, die mij, op mijn betuiging, dat ik hard wilde werken, verzekerde dat ik hem niet paste, want dat er aan zijn departement niet hard te werken viel!⁶

Of Quack werkelijk niet welkom was op het ministerie vanwege zijn te grote ijver, is niet meer te achterhalen maar lijkt niet erg waarschijnlijk. Bovendien zal de minister geen grapje hebben gemaakt want hij stond niet bepaald om zijn gevoel voor humor bekend.⁷ Het ligt daarom meer voor de hand, dat hier het vraagstuk van ‘bekwaamheid en geschiktheid’ om de hoek kwam kijken. Aan de bekwaamheid van deze enthousiaste kandidaat zal Van Goltstein vermoedelijk niet hebben getwijfeld, al lag de schitterende carrière van Quack op dat moment nog in een ver verschiep. Maar hoe was het gesteld met de geschiktheid van deze – hem geheel onbekende – persoon, wiens familie noch landelijk noch op regionaal niveau enige rol van betekenis had gespeeld en niet behoorde tot het sociaal-maatschappelijke milieu waaruit in de regel de leden van de diplomatieke dienst werden gerecruteerd? Wat de overwegingen van de minister echter ook waren, een loopbaan op het ministerie van Buitenlandse Zaken zat er niet in voor Quack, hetgeen hij achteraf waarschijnlijk niet zal hebben betreurd.

De afhandeling van deze open sollicitatie lijkt erop te wijzen, dat in 1862 het selectiebeleid van Buitenlandse Zaken nog altijd verre van professioneel was. Dat was echter niet in alle opzichten het geval, al vervulde het ruim geïnterpreteerde criterium ‘geschiktheid’ op dat moment nog altijd een doorslaggevende rol. Wel was inmiddels door toedoen van de Tweede Kamer voor het criterium ‘bekwaamheid’ een belangrijke plaats ingeruimd bij de toelatingsprocedures voor de diplomatieke dienst. Hoewel ook het consulaatwezen zich in toenemende mate in de belangstelling van het parlement mocht verheugen, leidde dat vooralsnog niet tot een echte professionalisering. In dat verband dient men zich te realiseren, dat het overgrote deel van de consulaire agenten van Nederland in de jaren 1860 zelfs bij benadering nog niet voldeed aan de criteria, die Max Weber had geformuleerd als wezenlijke kenmerken van

5 Mr. Cornelis Hendrik Boudewijn Boot (1813–1892), jur. dr. Leiden 1835, adv. en off. van justitie, burgemeester van Amsterdam 1855–, min. van Justitie 1858–, lid Raad van State 1860–1888. N. B. Quack was bij minister Boot terecht gekomen via diens oudere broer, Prof. Mr. Dr. Johan Cornelis Boot (1811–1901), jur. dr. en dr. letteren Leiden 1836, rector Latijnse school te Leeuwarden, hoogleraar alg. geschiedenis en oude talen te Amsterdam. (Bronnen en literatuur: Genealogie Boot, Nagtglas Boot, in: N. P. 42 (1956) 84–96 (88); Parlement.com (geraadpleegd 6 maart 2018); NNBW 1, 411–412; NNBW III, 143–144)

6 Herinneringen uit de levensjaren van Mr. H. P. G. Quack 1834–1914 (2e druk, Amsterdam 1915), 54.

7 Jurriaanse, *De Nederlandse Ministers van Buitenlandse Zaken*, 145.

de ambtenaar in een moderne bureaucratie.⁸ Toen Willem II in 1840 de troon besteed, was er geen enkele beweging meer te ontwaren op het gebied van bureaucrativering en professionalisering van de ‘buitenlandse dienst’. Nederland verkeerde in een situatie van staatkundige, maatschappelijke en economische malaise en stagnatie, waaraan ook Buitenlandse Zaken niet ontkwam. De intensieve gedachtevorming over selectie en opleiding van toekomstige diplomaten was bij het begin – en mede ten gevolge – van de Belgische Opstand een stille dood gestorven. Het benoemingsbeleid werd nog immer gekenmerkt door het ontbreken van professionele procedures en objectieve criteria, zoals in 1840 nog maar eens was gebleken bij de selectie van een kandidaat voor de positie van zaakgelastigde in Portugal.⁹ De archaische bepaling uit het diplomatieke reglement van 1814, waarbij aan de chefs de poste de verplichting was opgelegd om aan hun diplomatieke medewerkers ‘tafel en huisvesting’ te verschaffen, was nog steeds niet afgeschaft.¹⁰ Pas in 1850 werd, zoals eerder aangekondigd in de memorie van toelichting bij de begroting van Buitenlandse Zaken, een einde gemaakt aan dit, met een moderne bureaucratische organisatie geheel in strijd zijnde, gebruik.¹¹

Met de verschijning van de eerste bezoldigde consuls in de jaren 1820 leek de beroepsconsul een vaste plaats te hebben verworven in het consulaire stelsel. Maar ook de gedachtevorming over de professionalisering van het consulaire stelsel was op niets uitgelopen. Van een mogelijke uitbreiding van het aantal beroepsconsuls was al helemaal geen sprake meer waardoor het vraagstuk van de werving, selectie en opleiding van consulaire ambtenaren iedere relevantie verloor. Zelfs waren in de jaren 1830 al weer enkele beroepsposities opgeheven, zoals de bezoldigde consulaire vertegenwoordiging in Mexico in 1836 en die te Valparaíso in 1837. Andere consulaire posten hadden hun voortbestaan voornamelijk te danken aan het gegeven, dat zij in de eerste plaats als – naar verhouding goedkope – surrogaat diplomatieke vertegenwoordiging fungeerden. Dat een moderne consulaire dienst nog lang niet in beeld was, bleek eveneens uit de continuering van de zogenaamde ‘spendatiegelden’, bedoeld voor de financiering van ‘kleine geschenken’ (smeergeld dus) voor de lokale potentaten in de Barbarijse Staten. Ook dit – inmiddels omstreden – gebruik werd pas in 1850 officieel afgeschaft.¹²

8 Zie hoofdstuk I, para. 3.a.

9 Zie hoofdstuk III, para. 4.

10 Krachtens art. 11 van het diplomatiek reglement van 10 mei 1814 diende een chef de poste de op zijn missie geplaatste secretaris van legatie in zijn huishouding op te nemen of hem anders een ‘convenabel dedommagement’ te geven.

11 НТК 1850–1851, Kamerstuk II III 9, memorie van toelichting staatsbegroting 1851 (Buitenlandse Zaken). N. B. Ingevolge KB 31 dec. 1850 no. 70 werd het bepaalde in art. 11 van het reglement van 10 mei 1814 ingetrokken onder gelijktijdige toepassing van een korting op het tractement van de betrokken gezanten en een verhoging van de jaarwedde van de raden en secretarissen in kwestie.

12 KB 23 jan. 1850 no. 86; zie ook hoofdstuk I, para. 9e.

Het weer groeiende zelfvertrouwen in de jaren na 1840 en de grote veranderingen op politiek en staatkundig gebied, culminerend in de grondwet van 1848, hadden een nieuwe dynamiek tot gevolg, die op verschillende gebieden tot uiting kwam.¹³ Voor de 'buitenlandse dienst' waren met name de algemene bureaucratiserings- en professionaliseringstendenzen in de ambtelijke sector van potentieel belang.¹⁴ Selectie op basis van de vereiste kwalificaties, bij voorkeur beproefd door middel van examens, kwam geleidelijk in plaats van de traditionele praktijk dat ambtenaren op basis van familierelaties en/of sociale netwerken werden aangesteld. Daarnaast kwam de al in de jaren 1820 gestarte gedachtevorming over het hoger onderwijs in het algemeen en de opleiding van toekomstige 'ambtelijke en politieke bestuurders' in het bijzonder opnieuw tot leven.¹⁵ In dit licht moet bijvoorbeeld de nota worden gezien, die de directeur-generaal van oorlog, luitenant-generaal List¹⁶, op 15 febr. 1843 produceerde over de 'opleiding van de Officieren bij het leger en speciaal van die van den Generalen Staf'.¹⁷ De hervorming van het hoger en voorbereidend hoger onderwijs was eveneens van betekenis voor de 'buitenlandse dienst'. De in 1863 geïntroduceerde Hogere Burgerschool (HBS) en de Handelsschool van 1867 zouden bijvoorbeeld een belangrijke bijdrage leveren aan de opleiding en vorming van vele toekomstige beroepsconsuls.

In de periode 1840–1849 kwamen enkele belangrijke besluiten tot stand op het gebied van professionalisering en bureaucratisering. Daarbij ging het onder meer om de invoering van het 'attaché-examen' en de modernisering van de consulaire reglementen, die voor de 'buitenlandse dienst' het begin leken te zijn van een ingrijpend transformatieproces. Dat proces hield echter geen gelijke tred met de ontwikkelingen elders in de Nederlandse samenleving en kwam na 1849 grotendeels tot stilstand. De conclusie kan dan ook geen andere zijn, dat de ontwikkelingsfase, waarin de 'buitenlandse dienst' zich aan het begin van de jaren 1860 bevond, slechts een flauwe afspiegeling vormde van de verwachtingen, die men zo'n vijftien jaar eerder had mogen koesteren. Het zou nog tot het midden van de jaren 1870 duren voordat de minister van Buitenlandse Zaken ten langen leste kon beschikken over professionele loopbaandiensten voor zijn diplomatieke en consulaire medewerkers, inclusief regelingen op het gebied van werving, selectie en opleiding. Voor de hernieuwde stagnatie in het

13 Zie hiervoor o.m. Aerts, *Thorbecke wil het*, en Boogman, *Rondom 1848*. N.B. Met laatstgenoemde ben ik het in zoverre oneens, dat ik al ruim voor 1848 een hernieuwd zelfvertrouwen in parlementaire kringen meen te bespeuren. Zie para. 3.

14 Zie o.m. Randerad, *ambtenaren in Nederland*, m.n. 221–224.

15 Zie o.a. Aerts, *Thorbecke wil het*, 171–179, en hoofdstuk III, para. 6.

16 Frederik Carel List (1784–1868), off. art. in Bataafse, Franse en Ned. dienst, laatst. luit.-generaal, nam deel aan de veldtocht van Keizer Napoleon in Rusland in 1812 en aan de Tiendaagse Veldtocht in 1831, directeur-generaal van Oorlog 1841–, minister van Oorlog 1843–1848, adjudant van Koning Willem II 1840–1841. (Bron: Parlement.com (geraadpleegd 11 aug. 2018)) N.B. Hij was de schoonvader van Willem Hanegraaff (173).

17 NA, Kab. des Konings 2.02.04, inv.nr. 4154.

proces van transformatie kunnen twee oorzaken worden genoemd, die onlosmakelijk met elkaar zijn verbonden. In de eerste plaats vond na 1848 als gevolg van de politieke en staatkundige ontwikkelingen een ingrijpende verschuiving van macht en invloed plaats van koning naar volksvertegenwoordiging met – in het geval van Buitenlandse Zaken – de minister als somtijds ongemakkelijke *trait d'union* daartussen. In de tweede plaats was daar het gegeven, dat de liberale stroming als grote winnaar uit de bus was gekomen. Die positie vertaalde zich weliswaar lang niet altijd in regeringsdeelname maar kwam wel tot uitdrukking in een liberale overmacht in de Tweede Kamer gedurende de eerste decennia van de regering van Koning Willem III. Deze ontwikkelingen in combinatie met de liberale desinteresse in, zo niet weerzin jegens het traditionele establishment in het algemeen en de wereld van Buitenlandse Zaken in het bijzonder, hadden een verlamme uitwerking op het moderniseringsproces voor zover het de 'buitenlandse dienst' betrof.

Gezien het voorgaande bestaat er alle reden om nu eerst aandacht te besteden aan de belangrijkste spelers, te weten koning, minister en parlement. Vanwege het min of meer samenvallen van de grondwetsherziening van 1848 met het einde van de regeringsperiode van Willem II, zal in de volgende paragraaf slechts het tijdvak 1840–1849 aan de orde komen. Later in dit hoofdstuk komen vervolgens de jaren na 1849 aan de beurt waarbij nader zal worden ingegaan op de ongemakkelijke relatie tussen de liberale stroming en de 'buitenlandse dienst'.

2. Koning Willem II en zijn ministers van Buitenlandse Zaken

Waar de koning gedurende de eerste decennia van de negentiende eeuw buiten iedere twijfel de centrale factor in de machine van de staat was geweest, begon dat tijdens het koningschap van Willem II in toenemende mate te veranderen. De gereduceerde rol van de koning was niet alleen het gevolg van de evoluerende politieke en staatkundige verhoudingen, die onder meer tot uiting kwamen in een grotere mondigheid en assertiviteit van het parlement, maar hing ook nauw samen met de persoon van de nieuwe koning. Willem II had niet de aanleg maar ook zeker niet de lust om de rol van zijn vader als 'superminister' over te nemen, zelfs niet voor wat betreft het hem na aan het hart liggende ministerie van Buitenlandse Zaken. Van hem waren dan ook niet het soort ideeën en initiatieven inzake de organisatie van het ministerie of de 'buitenlandse dienst' te verwachten, die van zijn vader bekend waren. Daar kwam nog bij dat, hoewel de machtspositie van de koning op het terrein van de buitenlandse zaken formeel nog onaangetast was, het parlement daarop inbreuk kon maken met behulp van het financiële instrumentarium, met als ultieme middel het verwerpen van de begroting van het ministerie. Bovendien was Willem II aan het koningschap, waar hij zo lang naar had uitgekeken, weliswaar met enthousiasme begonnen, maar vertoonde hij ook reeds na enkele jaren de neiging om zich van tijd tot tijd aan zijn

verantwoordelijkheden te (willen) onttrekken.¹⁸ Uit het voorgaande mag evenwel niet de conclusie worden getrokken, dat Willem II zich verre wilde houden van de formulering en uitvoering van het buitenlands beleid of van de ‘buitenlandse dienst’. Dat bleek al dadelijk in 1841 toen de koning – tegen de zin van Verstolk van Soelen¹⁹, de bekwame en langjarige minister van Buitenlandse Zaken van Willem I – weigerde om de toetreding van het Groothertogdom Luxemburg tot het Tolverbond te bekrachtigen, waarop de minister aftrad.²⁰

Dat Willem II zich daarna bij de keuze van zijn ministers van Buitenlandse Zaken liet leiden door zijn wens om daadwerkelijk en ongehinderd door (al te) deskundige raadgevers als hoofd van de vaderlandse diplomatie te kunnen optreden, is vaak verondersteld. Naar aanleiding van de benoeming van graaf van Randwijck²¹ in 1848 constateerde W. A. Baud bijna anderhalve eeuw later:

Mr Hugo baron van Zuylen van Nijevelt²² was als ervaren diplomaat en staatsman de aangewezen figuur om het Ministerie van Buitenlandse Zaken te leiden, maar Koning Willem II beschouwde de buitenlandse zaken als zijn eigen terrein en dulde geen Minister van Buitenlandse Zaken die hem in scherpzinnigheid en deskundigheid overtrof.²³

Ook een tijdgenoot, zoals de diplomaat en politicus Van Zuylen van Nyevelt²⁴, meldde in zijn ‘Herinneringen’ naar aanleiding van de benoeming van De la Sarraz²⁵ tot minister van Buitenlandse Zaken: ‘Hij (Willem II) had daarbij de bedoeling de hoofd-

18 Van Zanten, *Koning Willem II*, 397. N. B. Zie ook het einde van para. 6.

19 Mr. Johan Gijsbert baron (1823) Verstolk van Soelen (466).

20 Zie o.m. Jurriaanse, *De Nederlandse Ministers van Buitenlandse Zaken*, 37.

21 Mr. Lodewijk Napoleon graaf van Randwijck (1807–891), jur. dr. Utrecht 1829, advocaat te Arnhem 1829–, vrederechter te Elst en Bemmelen 1835–1837, lid Ridderschap 1829–†, Prov. Staten 1833–1842 en Gedeputeerde Staten 1837–1842 van Gelderland, gouverneur van Drenthe 1842– en Gelderland 1846, minister van Binnenlandse Zaken 1846– en van Buitenlandse Zaken 1848, lid Tweede Kamer der Staten-Generaal 1849–1850, opperceremoniemeester van Koning Willem III 1853–, grootmeester van het Huis van Koningin Sophie 1854– en van Willem III 1877–1890, lid i.b.d. 1845– en lid hon. 1862–† Raad van State. (Bronnen en literatuur: N. A. 90 (2002–2003) 383–385; NNBW IX, 838–839; Jurriaanse, *De Nederlandse Ministers van Buitenlandse Zaken*, 50–55)

22 Jhr. (1815) Mr. Hugo baron (1822) van Zuylen van Nyevelt (502).

23 Baud (ed.), *De briefwisseling tussen J. C. Baud en J. J. Rochussen II*, 350. Zie ook Jurriaanse, *De Nederlandse Ministers van Buitenlandse Zaken*, 39–41.

24 Mr. Julius Philip Jacob Adriaan graaf van Zuylen van Nyevelt (504).

25 James Albert Henri de la Sarraz (1787–1877), cadet Korps art. 1802–, off. art. in Hollandse dienst 1806–, in Franse dienst 1810–, in Ned. dienst 1814–, laatst. luit.-generaal, directeur departement van de grootmeester der art. 1837–1841, gepensioneerd als militair en benoemd tot hofmaarschalk 1843, minister van Buitenlandse Zaken 1843–1848, minister van Staat 1848–†, adjudant i.b.d. van Koning Willem I en Koning Willem II 1840–†. (Bronnen en literatuur: A. J. van Galen Last, *Fragment-genealogie De la Sarraz* (Leiden 2018); Jurriaanse, *De Nederlandse Ministers van Buitenlandse Zaken*, 43–49; Parlement.com (geraadpleegd 19 maart 2018))

leiding dier zaken voornamelijk in eigen handen te houden.²⁶ Dat deze commentaren niet helemaal uit de lucht gegrepen zouden zijn, lijkt op het eerste gezicht bevestigd te worden door de voorgangers van Van Randwijck. Na het vertrek van Verstolk van Soelen in 1841 werd baron Huysen van Kattendijke²⁷, een hoveling, die noch door zichzelf noch door zijn omgeving voor de functie geschikt werd geacht, als minister aangesteld. Volgens Van der Capellen²⁸ had betrokkene zelf naar aanleiding van zijn ministerschap geconstateerd, dat 'sa faiblesse fait sa force [...] omdat zijn departement met zijn vol genoeg meestal door den Baas zelven gedirigeerd werd'.²⁹ Na een kleine twee jaar gaf de baron er de brui aan en verdween naar de Eerste Kamer. Hij werd opgevolgd door een andere hoveling, de hiervoor genoemde luitenant-generaal b.d. en hofmaarschalk De la Sarraz, die onder meer door zijn vroegere chef, de grootmeester der artillerie prins Frederik³⁰, nog minder geschikt werd geacht dan zijn voorganger. Prins Frederik schreef over deze benoeming:

Ik moest het in het officieel gedeelte der Staatscourant lezen om het te geloven! Hij is in het vak der Diplomatie geloof ik nog meer étranger aux affaires als zijn voorganger zulks was toen deze benoemd werd: ik twijfel of hij ooit een Dépêche gelezen heeft en zich met Staats- en Volkenregt heeft opgehouden.³¹

Toen deze oerconservatieve houwdegen, die nog aan Franse zijde de veldtochten in Spanje en Rusland had meegemaakt en in 1815 aan de slag bij Waterloo had deelgenomen,

26 Huizinga (ed.), *Herinneringen van J. P. J. A. graaf van Zuylen van Nyevelt*, 230.

27 Mr. Johan Willem baron Huyssen van Kattendijke (1782–1854), kamerjonker 1802– en kamerheer 1806– van de hertog van Brunswijk-Luneburg, supernumerair kamerheer van Koning Willem I 1820–, secr. Kabinet des Konings 1823–, hofmaarschalk van Koning Willem I en Koning Willem II 1829–1847, minister van Buitenlandse Zaken 6 okt. 1841–21 sept. 1843, minister van Staat 1843–†, lid Eerste Kamer der Staten-Generaal 1844–1849, lid Ridderschap van Holland 1830–†. (Bronnen en literatuur: N. A. 85 (1995)551–553; Jurriaanse, *De Nederlandse Ministers van Buitenlandse Zaken*, 39–41; Parlement.com (geraadpleegd 19 maart 2018))

28 Mr. Godert Alexander Gerard Philip baron van der Capellen (1778–1848), jur. dr. Utrecht, secr. Rekenkamer 1803–, lid Raad van Financiën 1805– en secr.-generaal 1807– 1808 van het departement Utrecht, landdrost van Oost-Friesland 1808, lid Staatsraad 1809–1810, minister van Eredienst en Binnenlandse Zaken 1809–1810, commissaris-generaal departement van de Zuiderzee 1813–, buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister bij het Congres van Wenen 1814–1815, lid Ridderschap van Utrecht 1814–†, commissaris-generaal 1816– en gouverneur-generaal 1819–1826 van Nederlands-Indië, minister van Staat 1840–†, opperkamerheer van Koning Willem II 1841–†. N. B. Van der Capellen bedankte bij brief, exh. 4 okt. 1846 no. 2 (zeer geheim), voor de hem aangeboden missie te Londen. (Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 1604; N. A. 81 (1990–1991) 71–72; Parlement.com (geraadpleegd 24 april 2018); NNBW I, 570–578)

29 Van der Capellen aan Falck, 6 febr. 1843 (Colenbrander (ed.), *Gedenkschriften Falck*, 698).

30 Prins Willem Frederik Karel (1797–1881), zn. van Willem I en Wilhelmina van Pruisen. (Bron: Van Ditzhuyzen, *Oranje-Nassau, een biografisch woordenboek*, 104–106)

31 Brief van Prins Frederik aan professor C. J. van Assen d.d. 20 okt. 1843, aangehaald in: Jurriaanse, *De Nederlandse Ministers van Buitenlandse Zaken*, 45.

in 1848 het veld ruimde, werd dat door niemand betreurd, waarschijnlijk nog het minst door hemzelf.

Toch moet men voorzichtig zijn met een al te snel oordeel. Willem II blijkt tijdens zijn korte regeringsperiode serieus op zoek te zijn geweest naar bekwame bewindslieden voor Buitenlandse Zaken.³² In 1841 was Hugo van Zuylen van Nyevelt, in tegenstelling tot hetgeen later werd beweerd, wel degelijk aangezocht voor die functie. Hij wilde echter 'de Berlijnsche post afwachten om zich te verklaren omtrent het al of niet aannemen der aangeboden portefeuille.'³³ Ook andere gekwalificeerde kandidaten waren benaderd waaronder de gezant te Brussel, Falck³⁴. Deze vond zichzelf te oud maar desondanks viel zijn naam opnieuw voor de opvolging van Van Huysen van Kattendijke in 1843.³⁵ Falck overleed echter al op 16 maart van dat jaar. Andere namen die toen rondzongen waren onder meer die van Dedel³⁶, Schimmelpenninck³⁷, Van Doorn³⁸, Backer³⁹, Goltstein en Nepveu⁴⁰. Van ten minste twee van hen staat vast, dat zij ook werkelijk officieel zijn aangezocht. Zo werd in 1843 Dedel, op dat moment gezant te Londen, namens de koning door de toenmalige minister benaderd met het dringende verzoek de portefeuille van Buitenlandse Zaken op zich te nemen.⁴¹ Hij bedankte echter voor de eer waarbij hij er onder meer op wees, dat naast andere bezwaren 'men (in die functie) verder de tribune te beklimmen heeft om zijne ministerieele positie tegen het tergend, en dikwijls zoo onzinnig geschreeuw

32 Zie ook Boogman, *Rondom 1848*, 19.

33 Brief (minuut) van Van Huysen van Kattendijke aan Dedel van 27 jan. 1843 no. 2 zeer geheim (NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 1601)

34 Mr. Anton Reinhard Falck (131).

35 Van Zuylen van Nyevelt aan Falck, 8 febr. 1843 (Colenbrander (ed.), *Gedenkschriften Falck*, 698–699).

36 Jhr. (1815) Salomon baron (1844) Dedel (99).

37 Gerrit graaf (1834) Schimmelpenninck (395).

38 Mr. Hendrik Jacob baron (1829) van Doorn (1786–1853), o.a. auditeur staatsraad 1807, lid alg. raad Dept. van de Monden van de Schelde 1810, lid Ridderschap van Zeeland, gouverneur van Zeeland 1818– en van Oost-Vlaanderen 1826–, minister van Binnenlandse Zaken 1830–1836, minister van Staat 1841–†, vice-president Raad van State 1841–1848, opperhofmaarschalk 1836–†. (Bronnen en literatuur: N. A. 82 (1992) 41–43; NNBW I, 739; Parlement.com (geraadpleegd 7 mei 2018))

39 Jhr. (1815) Henrik Backer (1792–1846), kapitein schutterij te Amsterdam 1815–1822, commissaris zandpaden naar Muiden, Naarden en Weesp (1816)–†, lid stedelijke raad van Amsterdam 1824–†, lid Prov. Staten van Holland 1821–1827, lid Tweede Kamer Staten-Generaal 1827–† en voorzitter 1840–1841, lid Ridderschap (Noord-)Holland 1818–†. (Bronnen en literatuur: N. A. 79 (1988) 177; Parlement.com (geraadpleegd 7 mei 2018); NNBW VI, 58)

40 Charles baron (1849) Nepveu (1791–1871), off. inf. in Hollandse dienst 1809–, in Franse dienst 1810–, in Ned. dienst 1814–, laatst. luit.-generaal 1852–1868, wnd. chef 1837– en chef 1839–1868 Generale Staf, min. van Oorlog 1848, lid Dubbele Kamer 1849, adjudant i.b.d. van de Koningen Willem II en Willem III 1841–†. (Bronnen en literatuur: N. A. 89 (2000–2001) 69–70; Parlement.com (geraadpleegd 7 mei 2018); BWN V, 362–365)

41 Brief (minuut) van Huysen van Kattendijke aan Dedel van 27 jan. 1843 no. 2 zeer geheim (NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 1601).

der Kamers te verdedigen, en daarenboven nog te verkroppen – zoo men het kan – de dagelijksche aantijgingen eener weinig toegeevende drukpers. In de kracht van het leven kan men deze en nog grootere moeilijkheden [...] misschien te boven komen; bij mijnen klimmenden ouderdom zijn dezelve onoverkomelijk.⁴² Hoewel ook nu nog menig ministerskandidaat zich vermoedelijk – diep in zijn hart – wel iets bij deze redenering zal kunnen voorstellen, zal dat vandaag de dag niet snel meer een reden zijn om een ministerspost van de hand te wijzen. Dedel, voor wie het zelfbewuste optreden van parlement en pers een geheel nieuw verschijnsel was, volhardde echter in zijn weigering. Drie jaar later stierf hij in het harnas op zijn post te Londen. Vervolgens was de diplomaat ‘in non-activiteit’ Van Goltstein⁴³ aan de beurt. De minister nam nu echter het zekere voor het onzekere en stelde betrokkene simpelweg op de hoogte van de hem ten deel gevallen benoeming onder toevoeging van zijn gelukwensen voor ‘dat uitstekend blijk van ’s Konings vertrouwen.’⁴⁴ Maar Van Goltstein bedankte eveneens en met veel omhaal van woorden voor de eer.⁴⁵ Ook een tweede poging om hem over te halen, waarbij hem zelfs – desgewenst reeds na een jaar – ‘een der missies bij de vijf groote mogendheden’ werd aangeboden, had geen succes.⁴⁶ Van Goltstein liet zich ook ditmaal niet verleiden waarbij hij onder meer verwees naar zijn ‘zeer zenuwachtige constitutie’ en ‘rheumatische gesteldheid’. Overigens was zijn opvatting dat ‘de tegenwoordige gang van zaken niet met mijne overtuiging is overeen te brengen. De Ministerieele verantwoordelijkheid eischt [...] meerder verband in den Ministerraad’ vermoedelijk de werkelijke reden voor zijn afwijzing.⁴⁷

Willem II slaagde er dus niet in om werkelijk gekwalificeerde personen voor het ministerschap van Buitenlandse Zaken aan te trekken. Het gevolg was, dat de koning gedurende bijna zijn gehele regeerperiode zijn toevlucht moest zoeken tot niet voor die taak berekende hovelingen. Des te opmerkelijker is het dan ook, dat juist tijdens het ministerschap van een van hen, namelijk De la Sarraz, belangrijke besluiten inzake de ‘buitenlandse dienst’ werden genomen, zoals de opleiding van de op het

42 Brief van Dedel aan Huyssen van Kattendijke van 3 febr. 1843 no. 4 zeer geheim (NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 1601).

43 Zie noot 4. N. B. Van Santen heeft het over het *Kamerlid* H. R. W. van Goltstein. Deze was van 1853 tot 1862 lid van de Eerste Kamer maar is nimmer lid van de Tweede Kamer geweest. Van Santen was vermoedelijk – evenals Colenbrander – in de war met diens broer, J. K. van Goltstein (zie noot 2). (zie Van Santen, *Het internationale recht in Nederlands buitenlands beleid*, 11, alsmede Colenbrander (ed.), *Gedenkschriften Falck*, 699)

44 Brief (minuut) van Huyssen van Kattendijke aan H. R. W. van Goltstein van 13 april 1843 no. 3 zeer geheim (NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 1601).

45 Brief van Van Goltstein aan Huyssen van Kattendijke van 14 april 1843 (exh. 15 april no. 2 zeer geheim) (NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 1601).

46 Brief (minuut) van Huyssen van Kattendijke aan Van Goltstein van 18 april 1843 no. 4 zeer geheim (NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 1601).

47 Brief van Van Goltstein van 20 april 1843 (exh. 21 april no. 2 zeer geheim) (NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 1601).

departement werkzame attachés⁴⁸ en het toelatingsexamen voor de diplomatieke dienst⁴⁹ terwijl tevens de bestaande consulaire reglementen werden gemoderniseerd.⁵⁰ Bovendien ontwierp De la Sarraz ook nog eens een nieuw diplomatiek reglement.⁵¹ Minder verrassend is het dat de rol van de koning bij deze dossiers beperkt bleef tot het angstvallig bewaken van zijn rechten met name waar het personeel van de diplomatieke dienst in het geding was. Het is overigens van belang erop te wijzen, dat de invoering van een diplomatiek toelatingsexamen niet het initiatief van koning of minister was maar werd afgedwongen door de Tweede Kamer.

3. Het parlement laat van zich horen

Zoals gezant Dedel in 1843 tot zijn duidelijke ongenoegen had geconstateerd toen hij een benoeming tot minister van Buitenlandse Zaken afwees, was het parlement bepaald niet meer zo meegaand als in het verleden het geval was geweest. Wel was het bestuur der buitenlandse betrekkingen ook volgens de nieuwe grondwet van 1840 nog steeds het prerogatief van de koning.⁵² Dat hield in, dat de koning 'naar welgevallen' het departement van Buitenlandsche Zaken kon inrichten en de bevoegdheid bezat om de diplomaten en consuls te benoemen en te ontslaan.⁵³ Dit weerhield echter de Tweede Kamer er niet van om zich tot in detail met de materiële aangelegenheden en de personeelszaken van het departement en de 'buitenlandse dienst' bezig te houden. Dat was natuurlijk ook in het verleden wel het geval geweest. Maar in de jaren 1840 straalden de volksvertegenwoordigers een nieuwe zelfbewustheid uit waarvan bijvoorbeeld de bescheiden grondwetwijziging van 1840 en het initiatief van de 'Negenmannen' getuigden en de grondwetsherziening van 1848 de voorlopige apotheose vormde. In dat licht moet ook het door sommige Kamerleden gelegde verband tussen de positie van de 'buitenlandse dienst' en de rol van het parlement op het gebied van de buitenlandse betrekkingen worden gezien. Zo werd bijvoorbeeld in het kader van de behandeling van de tweejarige begroting voor 1842 en 1843 de stelling geponeerd, dat de handhaving van diplomatieke missies bij staten van de tweede rang 'nutteloos' was nu 'de openbare behandeling der staatsaangelegenheden allengskens algemeener wordt en de invloed van de volksvertegenwoordiging op de leiding der betrekkingen met het buitenland zich meer en meer gevoelen doet'.⁵⁴ Deze opvatting bleek op brede steun te kunnen rekenen, zij het dat de daaraan gekoppelde gevolgtrekking over

48 Zie para. 4.

49 Zie para. 5.

50 Zie para. 7.

51 Zie para. 6.

52 Art. 55 van de Grondwet van 1840 luidde: 'De Koning heeft het bestuur der buitenlandsche betrekkingen. Hij benoemt en herroept de Gezanten en Consuls.'

53 Zie T. M. C. Asser, *Het bestuur der buitenlandsche betrekkingen*, 152.

54 HTK 1840-1841, Kamerstuk XVIII 5, processen-verbaal der afdelingen staatsbegroting 1842-1843, 730.

het sluiten van gezantschappen zeker niet algemeen werd gedeeld. Geheel in lijn met het hernieuwde zelfvertrouwen en met inachtneming van het gegeven, dat Nederland niet meer tot de grotere mogendheden behoorde, ademen de parlementaire bemoeienissen niet langer het verongelijkte *Calimero-complex* van de jaren 1830 uit. Zo verklaarde de vooraanstaande politicus en bestuurder Boreel van Hogelanden⁵⁵ in 1845 tijdens het kamerdebat over de ontwerpbegroting van het ministerie van Buitenlandse Zaken, dat men zich vanzelfsprekend niet groter moest voordoen dan men was maar ‘dat hij in waarde gehouden wordt, die zich zelf in waarde weet te houden, en er bestaat voor Nederland geen reden, om zich zelf zoo klein te maken.’⁵⁶ Zijn collega, de ‘gematigd liberaal’ Schooneveld⁵⁷, benadrukte in het najaar van 1843, dat men bij de standpuntbepaling over de diplomatieke dienst rekening moest houden met de rang van Nederland en zich ervoor diende te hoeden om in de ogen van anderen af te dalen tot de rang van de Zwitserse Kantons.⁵⁸ Schooneveld, die behoorde tot de zogenaamde ‘financiële oppositie’, was overigens zeker geen tegenstander van bezuinigingen op de diplomatieke tractementen, welke opvatting door velen van zijn mede-afgevaardigden volmondig werd onderschreven. De prominente oppositiepoliticus Luzac⁵⁹ had bijvoorbeeld in het debat over de begroting voor het jaar 1840 reeds opgemerkt

... dat de bezoldiging onzer diplomaten in vreemde landen lager kon gesteld worden; want, wat men ook moge zeggen van de kostbare levenswijs in vreemde hoofdsteden, zulke staatslieden worden gewoonlijk gekozen uit een stand, waarin men genoeg eigen vermogen bezit om de inkomsten, die men uit ‘s Rijks kas geniet, uit eigen middelen aan te vullen.⁶⁰

55 Jhr. Mr. Willem Boreel, heer van Hogelanden, 9e Baronet (1800–1883), jur. dr. Leiden 1823, ‘edelman’ bij de ambassade te Constantinopel 1825–1830, lid Ridderschap van Holland 1824–, van Zuid-Holland 1840–1842, lid Prov. Staten van Holland 1839, van Zuid-Holland 1840–1842, commies van Staat 1840–1841, buitengewoon lid 1840, lid 1842–1855 en voorzitter 1847–1849, 1851–1852 en 1853–1855 Tweede Kamer der Staten-Generaal, commissaris des Konings in Noord-Holland 1855–, lid Eerste Kamer 1860–1866, minister van Staat 1860–†. (Bronnen en literatuur: N. A. 80 (1989) 232–234; Parlement.com (geraadpleegd 23 april 2018); *NNBW IX*, 83–84) N. B. Hij was een zwager van Mr. Hugo baron van Zuylen van Nyevelt (502) en de schoonvader van Mr. Willem baron van Goltstein (155), terwijl zijn echtgenote de zuster was van Jhr. Mr. François Robert Boreel (46).

56 *HTK* 1844–1845, 605 (18 juni 1845).

57 Mr. Pieter Carel Schooneveld (1788–1853), jur. dr. Leiden 1810, adv. in Den Haag sinds 1810, lid 1828–1829 en 1841–† Tweede Kamer der Staten-Generaal, directeur Waarborg Maatschappij voor de nationale militia in Zuid-Holland sinds 1844. (Bron: Parlement.com (geraadpleegd 15 sept. 2018))

58 *HTK* 1842–1843, 660 (30 sept. 1843).

59 Mr. Lodewijk Caspar Luzac (1786–1861), adv., rechter en liberaal politicus, o.m. lid Tweede Kamer der Staten-Generaal 1828–1848, een der Negenmannen in 1844, tijd. minister van Binnenlandse Zaken en voor de zaken der Hervormde Eredienst in 1848. (Bronnen en literatuur: Genealogie Luzac, in: N. P. 38 (1952) 219–223 (223); Parlement.com (geraadpleegd 1 okt. 2017); *NNBW IX*, 627–630)

60 *HTK* 1840–1841, 67 (22 dec. 1840).

Dat was tegen het zere been van de toenmalige minister, de oud-diplomaat en zeer vermogende Verstolk van Soelen, die benadrukte dat als die redenering gevolgd werd,

er dan bij voorkeur bemiddelde personen (zouden) moeten benoemd worden [...] dit aristocratische beginsel laat zich niet overeenbrengen met onze instellingen, noch met de kunde en geschiktheid tot de behoorlijke vervulling van zoodanige betrekkingen vereischt.⁶¹

Het door de minister verkondigde standpunt was in feite nauwelijks voor bestrijding vatbaar en werd een enkele maal zelfs uitdrukkelijk gesteund. Zo verklaarde in het najaar van 1843 het Kamerlid Van Dam van Isselt⁶², een van de latere ‘Negenmannen’, dat doorgaans een kritische positie innam op financieel gebied, dat als hij al niet om andere – hier niet ter zake doende – redenen tegen de begroting van Buitenlandse Zaken zou stemmen, hij dat toch zou doen omdat de begroting niet hoog genoeg was en er meer financiële middelen beschikbaar moesten komen ten behoeve van de diplomatieke tractementen. Hij verwees naar de door vele Kamerleden gedeelde opvatting, dat de Nederlandse belangen niet door ‘de kracht van bajonetten’ maar door de diplomatie behartigd moesten worden, hetgeen volgens hem impliceerde, dat diplomaten mannen van uitstekende kennis en verstand dienden te zijn: ‘en hoe kan men er dan in één adem bijvoegen dat de eer voor hen voldoende moet wezen?’ Dat zou in de praktijk betekenen, dat men bij de selectie van diplomaten niet alleen op kennis en verstand zou moeten letten, maar vooral ook op rijkdom. Van Dam van Isselt wilde echter niet worden vertegenwoordigd ‘door de aristocratie van het geld, maar door de aristocratie van deugd en verstand’.⁶³ Overigens zal het de meeste collegae van Van Dam van Isselt niet zijn ontgaan dat op dat moment diens zoon Thomas⁶⁴ als onbezoldigd attaché op het ministerie van Buitenlandse Zaken werkzaam was.⁶⁵ Dit soort pleidooien, hoewel nooit serieus weersproken, bleef echter een uitzondering. De belangrijkste reden daarvoor was de rampzalige toestand waarin

61 Zie noot 58.

62 Edmond Willem van Dam van Isselt (1796–1860), landeigenaar, 2e luit. bij de dragonders 1813–1814, later majoor hon., oprichter en commandant corps ‘Vrijwillige jagers van Van Dam’ 1830–1839, lid Prov. Staten van Gelderland 1824–1829, schoolopziener 1829–1855, lid 1829–1852 en voorzitter 1841–1842 Tweede Kamer der Staten-Generaal, lid Eerste Kamer 1852–†. N. B. In N. P. 66 worden hij en zijn nageslacht opmerkelijk genoeg niet vermeld maar wel zijn broer Mr. Jacob van Dam van Isselt (1785–1854). (Bronnen en literatuur: Genealogie Van Dam van Isselt, in: N. P. 66 (1982) 9–19; A. J. van Galen Last, *Aanvulling op de genealogie Van Dam van Isselt in N. P. 66* (Leiden 2014); Parliament.com (geraadpleegd 17 april 2018); NNBW I, 684–685)

63 HTK 1842–1843, 670 (2 okt. 1843).

64 Mr. Thomas van Dam van Isselt (1816–1876), surnumerair ambt. of attaché op het dept. (KB 15 sept. 1843 no. 67), op zijn verzoek eervol ontslag (KB 16 aug. 1846 no. 63), sindsdien zonder beroep, overl. Utrecht 31 okt. 1876, zn. van Edmond Willem (zie noot 64). N. B. Jhr. Mr. Edmond Willem Ferdinand Wttewaall van Stoetwegen (496) was zijn schoonzoon. (Bronnen en literatuur: Zie noot 62)

65 Zie meer over hem in volgende paragrafen.

de staatsfinanciën verkeerden. Maar ook na de sanering daarvan door minister Van Hall⁶⁶ in 1844, die voorlopig enige lucht gaf, en later de toestroom van de ‘Indische baten’ bleef het parlement uitermate terughoudend waar het de financiering van de ‘buitenlandsche dienst’ betrof. Dat had, naast het reeds hiervoor gesignaleerde gebrek aan affiniteit met de wereld van Buitenlandse Zaken bij de opkomende liberale stroming, nog een andere oorzaak.

Veel Kamerleden van liberale huize waren door hun professionele achtergrond of gevoelsmatig verbonden met de sectoren handel en scheepvaart alsmede met de agrarische bedrijfstak en de opkomende industrie. Zij waren er geenszins van overtuigd, dat de behartiging van deze belangen bij ministerie en ‘buitenlandse dienst’ in goede handen verkeerde. Zo verklaarde de Rotterdamse afgevaardigde Van Rijckevorsel⁶⁷ tijdens de beraadslaging over het adres van antwoord op de troonrede van 1845:

Onze diplomatieke agenten schijnen vrij algemeen hunne roeping volstrekt niet te begripen. Zij vergeten, dat dit vooral is, Neêrlands welvaart te bevorderen door waakzaam te zijn op alles wat handel en scheepvaart kan schaden of doen bloeien.⁶⁸

Twee jaar later constateerde hij ‘dat de zedelijke en materiële belangen van Nederland door het Departement van Buitenlandsche Zaken niet behoorlijk worden behartigd, en dat het bij dat Ministerie mede ontbreekt aan veerkracht en activiteit.’⁶⁹ De noodkreten van Van Rijckevorsel en de zijnen werden door hen echter niet vertaald in concrete voorstellen hoe het dan wel zou moeten.

4. Attachés op het departement, een eerste ‘diplomatenklasje’?

De eerste maatregel op het gebied van de opleiding van aanstaande diplomaten was niet afkomstig uit de koker van de koning en evenmin het resultaat van een initiatief

66 Mr. Floris Adriaan baron (1856) van Hall (1791–1866), j.u.d. Leiden 1812, garde d’honneur 1813, kapitein dienstdoende schutterij te Amsterdam 1815–1818, adv. ald., lid Prov. Staten van (Noord-) Holland 1832–, minister van Justitie 1842–, van Financiën 1844–1847 en 1860–1861, buitengewoon lid 1848 en lid Tweede Kamer der Staten-Generaal 1849–1853 en 1858–1860, minister van Buitenlandse Zaken 1853–1856, minister van Staat 1848–†. (Bronnen en literatuur: N. A. 84 (1994) 99–100; Parlement.com (geraadpleegd 15 sept. 2018); Jurriaanse, *De Nederlandse Ministers van Buitenlandse Zaken*, 113–124; NNBW VII, 517–518)

67 Abram van Rijckevorsel (1790–1864), (met zijn moeder) enig lid firma Wed. Hubert & Van Rijckevorsel, graanhandel, mede-oprichter Verzekering Maatschappij, president Kamer van Koophandel en Fabrieken te Rotterdam, lid gemeenteraad ald. 1839–1849, lid Tweede Kamer der Staten-Generaal 1841–1844 en 1845 (1849)–1850, lid Provinciale Staten van Zuid-Holland 1850, lid Eerste Kamer 1850–1862, Staatsraad i.b.d. 1864. (Bronnen en literatuur: Genealogie Van Rijckevorsel, in: N. P. 62 (1976) 282–360 (298); Parlement.com (geraadpleegd 4 sept. 2018); BWN III, 510–511)

68 HTK 1845–1846, 22 (30 okt. 1845).

69 HTK 1846–1847, 540 (2 aug. 1847).

vanuit de Tweede Kamer. Het was minister De la Sarraz, die in 1844 een poging deed om de gebruikelijke inschakeling van de attachés bij de lopende werkzaamheden op het departement te institutionaliseren in de vorm van een soort van interne opleiding, een ‘diplomatenklasje’ avant la lettre. Hoewel het directe effect van deze maatregel bepaald niet moet worden overdreven, mag de symbolische betekenis ook weer niet worden onderschat. Na de uitgebreide maar uiteindelijk vruchteloze gedachtevorming over de interne opleiding van diplomaten in de jaren 1820 was dit namelijk de eerste keer dat concrete stappen werden ondernomen op dit gebied.⁷⁰ Overigens ligt het niet erg voor de hand, dat het idee van de minister zelf afkomstig was. Waarschijnlijk zijn de ambtenaren van De la Sarraz, die gezien de zeer geringe personeelsformatie wel enige ondersteuning konden gebruiken, hiermee op de proppen gekomen. Bovendien zal men in ambtelijke kringen op de hoogte zijn geweest van relevante ontwikkelingen op dit gebied in andere landen.⁷¹ Zo werd eveneens in 1844 in Frankrijk een reeds uit het begin van de eeuw daterende regeling inzake aspirant-diplomaten herbevestigd:

Indépendamment des employés il pourra être admis dans les bureaux du département des affaires étrangères des *surnuméraires* ou *attachés* qui ne recevront point de traitement et dont le nombre sera limité par les besoins du service. – Nul ne pourra être nommé surnuméraire ou attaché, s’il n’est licencié en droit.⁷²

Op het moment dat de minister met zijn regeling kwam, was het gebruik van de titel van attaché voor een aankomend diplomaat zo langzamerhand ingeburgerd. Moest in 1837 Van de Spiegel⁷³ het nog doen met de titel ‘surnumerair geëmployeerde’, zijn latere collega, graaf van Zuylen van Nyevelt, werd in 1842 aangesteld als ‘surnumerair ambtenaar of *attaché*’.⁷⁴ Deze benaming zou steeds meer ingang vinden en zich in zekere zin tot een ‘beschermd’ titel ontwikkelen. Zo werd in 1855 het verzoek van kanselier Faber⁷⁵ te Parijs om na zijn eervol ontslag en naar het voorbeeld van de vroegere kanselier te Rome, Magrini⁷⁶, de titel van honorair attaché te mogen voeren niet ingewilligd, omdat volgens minister Van Hall ‘deze titel [...] thans alleen gegeven (wordt) aan hen die na afgelegd examen, voor de diplomatieke loopbaan bestemd zijn.’⁷⁷ Faber was kennelijk niet op de hoogte van het feit dat ingevolge het KB van 16 december 1854 no. 103 Magrini de titel van honorair attaché weer was kwijtgeraakt.

70 Zie hoofdstuk III, para. 6.

71 Zie Anderson, *The rise of modern diplomacy*, 123 e.v.

72 Art. 14 van de kon. ordonnantie van aug./sept. 1844; zie Vreede, *Inleiding tot eene geschiedenis der Nederlandsche diplomatie*, eerste gedeelte, bijlagen, 11.

73 Jhr. (1815) Mr. Laurens Pieter Jan van de Spiegel (422).

74 KB 18 febr. 1842 no. 62. N.B. Mijn cursivering.

75 F. Faber, werkzaam aan het gezantschap te Parijs, sinds 1840 met de titel kanselier, eervol ontslag als zodanig bij KB 12 juli 1855 no. 83. N.B. Zie ook hoofdstuk I, para. 13.

76 Zie hoofdstuk I, para 13.

77 Rapport van minister Van Hall d.d. 10 juli 1855 no. 26 (retroacta bij KB 12 juli 1855 no. 83).

De reden daarvoor was, zoals Van Hall naar aanleiding van de protesten van betrokkene en diens chef Van Liedekerke⁷⁸, nog eens had uitgelegd:

Sedert de titel van attaché eene hoogere betekenis dan die, welke daaraan vroeger gehecht werd, verkregen heeft, doordat die verleend wordt aan hen, die, na afgelegd examen voor de diplomatieke loopbaan bestemd zijn, komt het mij voor, dat daarmede niet de zoodanigen behooren te prijken, die bij sommige [...] legatiën zonder eene vaste aanstelling werkzaam zijn en voor het kanselarijwerk gebezigd worden.⁷⁹

Het merendeel van de nieuw benoemde attachés ving zijn loopbaan aan op het ministerie in Den Haag; eind 1843 was een zestal als zodanig werkzaam. Krachtens de beschikking van minister De la Sarraz van 1 januari 1844 werden zij ‘onverminderd de werkzaamheden welke hun regtstreeks zullen worden opgedragen door den Secretaris Generaal’, toegevoegd aan een bepaalde ambtenaar. Zij werden onder diens leiding gesteld ‘tot het bearbeiten van zoodanige stukken als zij van deze zullen ontvangen [...] mitsgaders tot het verrigten van zoodanige verdere werkzaamheden als aan (hen) zullen worden toevertrouwd.’⁸⁰ De attachés Van Zuylen van Nijvelt en Van der Duyn⁸¹ werden toegevoegd aan de referendaris Le Clercq⁸², Van Dam van Isselt aan de secretaris der cijfers Van Deventer⁸³ en de attachés Du Chastel⁸⁴ en Du Bois⁸⁵ aan de commies Arts.⁸⁶ Vreemd genoeg was in dit overzicht geen plaats ingeruimd voor Mr. M. C. H. Pauw⁸⁷, die bij KB van 18 sept. 1843 als attaché op het departement

78 Florent Charles Auguste Graaf de Liedekerke Beaufort (251).

79 Rapport van minister Van Hall van 22 maart 1855 no. 31 (NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 2160).

80 NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 1322. N.B. Zie Jurriaanse, *De Nederlandse Ministers van Buitenlandse Zaken*, 155.

81 Mr. Willem Hendrik baron van der Duyn (113).

82 Mr. Cornelis le Clercq (1802–1881), adj.-commies ministerie van Buitenlandse Zaken (KB 7 okt. 1824 no. 120), referendaris (KB 8 okt. 1842 no. 21), secr.-generaal (KB 8 juni 1866 no. 37), als zodanig in functie tot 1874, zn. van Anthony (zie hoofdstuk 11, noot 242). (Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 818, 819, 1894, 3407; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Le Clercq* (Leiden 2017))

83 Jan Antonie van Deventer (1798–1869), werd in 1814 van zijn ‘militaire betrekkingen door de veranderde tijdsomstandigheden ontslagen’, verzocht vervolgens bij brief van 5 mei 1814 om een post ‘om zijn ongelukkige, zieke moeder te kunnen ondersteunen’, ordinaris klerk min. van Buitenlandse Zaken (SB 14 juli 1814 no. 15), tweede klerk (KB 27 nov. 1815 no. 60), adj.-commies (KB 9 dec. 1823 no. 113), commies per 1 juli 1836, secr. der cijfers (KB 23 dec. 1841 no. 114). (Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nrs. 780, 817, 818, 819, 1894 en 3407; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Van Deventer* (Leiden 2017))

84 Jhr. Louis Gabriel Jean François de Paule du Chastel de la Howardries (77).

85 Mr. Henricus Carel du Bois (43).

86 Laurens Arts (1796–1882), klerk min. van Buitenlandse Zaken (KB 2 febr. 1819 La B), adj.-commies (KB 9 dec. 1823 no. 113), commies (KB 2 aug. 1836 no. 25), eervol ontslag als referendaris per 1 april 1870. (Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nrs. 817–819, 1894; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Arts* (Leiden 2018))

87 Mr. Matthieu Christiaan Hendrik ridder (1847) Pauw van Wioldrecht (321).

was aangesteld. Wel werd deze genoemd in een voorstel van april 1844 om 'vooreerst werkzaam te blijven bij het Dept van Buitenl. Zaken.'⁸⁸

De regeling van minister De la Sarraz was bedoeld als onderdeel van een door hem voorgestane, meer omvattende praktijktraining voor aankomende diplomaten. In zijn voorstel had hij daarom eveneens de wenselijkheid van detachering van attachés op diplomatieke posten in het buitenland naar voren gebracht. Op die manier zouden de attachés:

... met de ervaring in de dagelijksche dienst bij de gezantschappen, de gewoonte [...] erlangen van onder vreemden te verkeerem, en den stand [...] leeren kennen, waarin een gezantschap zich jegens het hof waarbij hetzelve opgetreden is, en de natie te midden van welke hetzelve zich bevindt, moet weten te plaatsen en te handhaven, terwijl zij daarin tevens die kennis zullen verkrijgen van vreemde wetten, zeden, talen en gebruiken, die hen bij verdere loopbaan zoo onontbeerlijk zullen zijn.

Volgens de minister diende er haast gemaakt te worden met deze detacheringen omdat verschillende attachés 'reeds die jaren bereikt hebben, of staan te bereiken, waarop eene zoodanige vorming en ontwikkeling moeyelijker wordt.'⁸⁹ Deze laatste opmerking was niet helemaal uit de lucht gegrepen; een maximum-leeftijdsgrens om tot de diplomatieke dienst toe te treden bestond nog niet. Zo had Mr. Nicolaas de Fremery⁹⁰, toen hij in juli 1854 deelnam aan het attaché-examen, reeds de leeftijd van 42 jaar bereikt. Hoewel er dus nog geen formele toelatingsvereisten voor de diplomatieke dienst bestonden, suggereerde de minister aan het slot van zijn nota van 10 april 1844 – en in lijn met de onder de vorige koning gevolgde praktijk⁹¹ –

... dat geene jongelingen als zoodanig (namelijk als attaché) zullen in aanmerking komen, die niet op eene der Hooge Scholen van het Rijk op eene eervolle wijze bevorderd zijn geworden tot meester in de regten, en die niet door getuigschriften der Juridische faculteit van de betrokken Akademie, zullen kunnen doen blijken van zich meer bijzonder en met vrucht te hebben toegelegd op het vak der Staatkunde en op de wetenschappen daarmede in verband staande.

88 Voorstel van minister De la Sarraz van 10 april 1844 no. 3 Geheim (NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 1569).

89 Zie de vorige noot.

90 Mr. Nicolaas Diederik Wolterus Petrus de Fremery (1812–1870), dr. in de beide rechten. N. B. Zonder de uitslag van het attaché-examen af te wachten verzocht hij de commissie 'overtuigd dat het hem afgenomen examen niet heeft voldaan [...] dat het hem vergund zij het er voor te mogen houden, als ware hem mondeling medegedeeld dat hij is afgewezen.' De commissie liet het daarbij maar 'was van oordeel [...] dat deze candidaat over zich zelve een strenger oordeel had uitgesproken dan de commissie welligt zou hebben gedaan.' (Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 179; Genealogie De Fremery, in: N. P. 33 (1947) 135–155 (140))

91 Zie hoofdstuk III, para. 5.

Bepaald opmerkelijk was evenwel de onderbouwing van deze alleszins gerechtvaardigde toelatingsvoorwaarde. De minister wees er namelijk op, dat gezien 'de moeyelijkheid, die algemeen bestaat, om jongelieden tot eene betrekking te doen geraken' het aantal verzoeken om plaatsing als attaché bij zijn departement zodanig groot was, 'dat eene eventueele inwilliging op dat stuk, zoo veel maar immers mogelijk worde bemoeijelijk'. Noch minister noch koning lijkten zich op dat moment werkelijk verdiept te hebben in de vereisten waaraan een toekomstig lid van de diplomatieke dienst zou moeten voldoen.

De detachering van attachés in het buitenland werd – niet geheel verrassend gezien de benarde situatie van de schatkist – gecompliceerd door financiële obstakels. Zo wees de minister erop, 'dat het thans niet doenlijk is hen (de attachés) voor de diensten welke zij bij het Dept verrigten, of die in den vreemde welligt van hen staan geveerd te worden, door geldelijke tegemoetkoming te beloonen, of in hunne uitgaven te helpen voorzien', aangezien daarvoor op de tweejarige begroting voor 1844 en 1845 geen gelden waren uitgetrokken. Daar kwam bij, dat:

... aan de hoofden der gezantschappen, bij welke zij zouden worden geplaatst, geene verpligting tot onderhoud of schadevergoeding hoegenaamd zoude kunnen worden opgelegd, en de attachés alzo verpligt zouden blijven zelve geheel en al in hun onderhoud te voorzien.

De nieuwe categorie 'attachés' viel namelijk niet onder de termen van artikel 11 van het nog steeds van kracht zijnde diplomatiek reglement van 1814. Ditmaal slaagde de minister er overigens in om in overleg met zijn ambtgenoot van Financiën voor een viertal in het buitenland te plaatsen attachés 'enig jaargeld toe te leggen' afkomstig uit de aan de koning ter beschikking staande 50.000 gulden voor onvoorziene uitgaven.⁹² Eén van deze attachés was de eerder genoemde graaf van Zuylen van Nyevelt, die na het vernemen van zijn voorgenomen overplaatsing naar het gezantschap te Hannover de minister had verzocht om voorlopig op het departement te mogen blijven omdat:

het geringe vermogen toch, dat mij naauwelijks in staat stelt om hier ter stede in den kring mijner betrekkingen zeer eenvoudig te leven, [...] verre te kort (zou) schieten wanneer ik als lid van het corps diplomatique (zonder bezoldiging) aan een vreemd hof geplaatst was en mij al spoedig (zou) noodzaken mij in schulden te steken.⁹³

92 Brief aan de minister van Financiën van 16 april 1844 no. 2 geheim en diens antwoord van 25 april 1844 no. 177 geheim (NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 1569).

93 Brief aan minister De la Sarraz van 13 april 1844 (NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 1569).

Nu hij echter verzekerd was van 'enig jaargeld' was hij alsnog bereid naar zijn nieuwe standplaats te vertrekken.

Hoewel er – het informele vereiste van het bezit van de graad van doctor in de rechten buiten beschouwing gelaten – officieel geen toelatingseisen bestonden voor de diplomatieke dienst, lijkt een 'aristocratische' familie-achtergrond van de aspirant-diplomaten nog immer de allesbepalende factor te zijn geweest. Een schoolvoorbeeld vormt de wijze waarop in 1837 de kandidatuur van Jhr. Mr. L.P.J. van de Spiegel werd behandeld. Deze werd op zijn verzoek aangesteld als surnumerair geëmployeerde bij het ministerie op de door de bevordering van Jhr. Gericke⁹⁴ tot adjunct-commies vrijgekomen plaats. Hij had te Leiden de graad van doctor in de rechten verworven en zou 'wanneer het hem aan geen lust ontbreekt, om zich met ijver op het vak der diplomatie toe te leggen [...] bij het Departement van Buitenlandsche Zaken den tijd nuttig kunnen besteden.'⁹⁵ Een jaar later beëindigde Van de Spiegel zijn werkzaamheden op het departement weer omdat hij na zijn huwelijk was verhuisd naar Arnhem, waar zijn vrouw vandaan kwam. Maar in 1840 verzocht Van de Spiegel om 'andermaal bij het Departement te worden geplaatst (ditmaal) met eenen diplomatieken titel'. Hij had namelijk besloten om in verband met 'de ongesteldheid van zijne moeder, Mevrouw de Douairière van de Spiegel [...] met er woon naar 's-Gravenhage terug te komen'. Dat laatste was voor de minister – naast 'tevredenheid over zijn vroegere ijver en over zijne geschiktheid en aanleg voor den diplomatieken loopbaan' – voldoende reden om Van de Spiegel weer in dienst te nemen. Bovendien werd diens verzoek om een diplomatieke titel zonder enige aarzeling ingewilligd; Van de Spiegel mocht zich sinds zijn herintreding secretaris van legatie noemen. Dat een andere 'verdienstelijke' ambtenaar met oudere rechten nu eveneens tot secretaris van legatie moest worden bevorderd, werd voor lief genomen.⁹⁶ Drie jaar later – hij was inmiddels secretaris van legatie op het gezantschap te Württemberg maar tevens nog steeds tweede luitenant bij de 'Rustende Schutterij' in de Provincie Gelderland – werd hij bovendien bevorderd tot kapitein à la suite omdat hij daarop volgens de gouverneur des Konings van die provincie 'zoo om *deszelfs stand in de maatschappij* als uit hoofde van persoonle verdiensten *billijke aanspraak kan maken*'.⁹⁷ Waaraan had hij deze tegemoetkomende behandeling en loffelijke woorden te danken? Het antwoord is heel simpel: hij was de 'kleinzoon van wijlen den met roem bekenden Raadpensionaris', zoals minister Verstolk van Soelen in zijn *consideratien en advies* van febr. 1837 nog eens – en ongetwijfeld ten overvloede – duidelijk maakte.⁹⁸

94 Jhr. (1833) Mr. Joseph Louis Heinrich Alfred baron (1846) Gericke van Herwijnen (144).

95 Retroacta bij KB 26 febr. 1837 no. 97.

96 Retroacta bij KB 17 dec. 1840 no. 32.

97 Voordracht van de minister van Binnenlandse Zaken van 5 mei 1843 no. 160 (retroacta bij KB 7 mei 1843 no. 100). N.B. Mijn cursivering.

98 Retroacta bij KB 26 febr. 1837 no. 97. N.B. Zie ook hoofdstuk II, para. 7.

De in 1844 op het departement werkzame attachés blijken geheel in dat patroon te passen. Allen behoorden tot de – in sommige gevallen zeer oude⁹⁹ – Nederlandse adel, met uitzondering van Van Dam van Isselt en Du Bois. Van Dam van Isselt stamde evenwel uit een vooraanstaande familie, die behoorde tot het oude patriciaat. Bovendien kon zijn vader¹⁰⁰, een van de ‘Negenmannen’ van 1844, bogen op een indrukwekkende loopbaan. Alleen de afkomst van Du Bois paste niet in het algemene beeld. Hij stamde uit een betrekkelijk eenvoudig geslacht uit Wijk bij Duurstede. Zijn grootvader en vader hadden echter als commissionairs te Amsterdam het financieel en maatschappelijk familiekapitaal aanzienlijk weten te vergroten. Zijn vader was erin geslaagd de heerlijkheden Loenen, Cronenburch, Nieuwersluis en Loenervelt te verwerven; zijn moeder overleed in 1828 op het ‘familieslot’ Cronenburch. De sociale stijging van deze tak van de familie Du Bois kwam ook tot uitdrukking in de gesloten huwelijken. De enige zuster van Du Bois huwde met een baron Lewe van Aduard¹⁰¹ en zijn vier dochters met respectievelijk een baron Bentinck¹⁰², een graaf van Randwijck¹⁰³, de Pruisische diplomaat Curt Eduard von Derenthal¹⁰⁴ en een (baron) de Constant Rebecque¹⁰⁵.

De regeling van de werkzaamheden van de attachés op het departement in 1844 kan gezien worden als een eerste, voorzichtige stap op het gebied van de professionalisering van de diplomatieke dienst. De invoering van het diplomatieke toelatingsexamen nog geen twee jaar later vormde een veel grotere stap. Was echter de attaché-regeling nog een interne aangelegenheid van het ministerie van Buitenlandse zaken in samenspraak tussen minister en koning, het initiatief voor de examinering van toekomstige diplomatieke ambtenaren lag geheel bij het parlement.

5. Het attaché-examen, de bekwaamheid voor de diplomatieke loopbaan getoetst

Behalve een ‘aristocratische’ achtergrond speelden ook goede connecties in de wereld van politiek en bestuur in residentie en hoofdstad, en – niet te vergeten – in Haagse

99 Du Chastel de la Howardries behoorde bijvoorbeeld tot de oude Vlaamse en Van der Duyn tot de oude Hollandse adel (N. A. 81 (1990–1991) 111, resp. N. A. 82 (1992) 121). Pauw was een geval apart. Hij stamde uit een familie van oude Hollandse adel – stamvader Claes de Grebber was in 1206 baljuw van Waterland –, waarvan leden later als burgers in de regering van Gouda, Amsterdam en Delft zaten. Hij werd in 1847 samen met zijn twee broers verheven in de Ned. adel met de titel van ridder bij eerstgeboorte. (N. A. 89 (2000–2001) 403–404; Bijleveld, *Nederland's Adelsboek*, 124–125)

100 Zie noot 62.

101 Jan Eduard baron Lewe van Aduard (1817–1869), luit. ter zee 2e kl. (Bron: N. A. 87 (1998) 241)

102 Adolph Charles baron Bentinck (1837–1928), kolonel tit. art., kamerheer i.b.d. van Koningin Wilhelmina. (Bron: N. A. 79 (1988) 397)

103 Mr. Alexander Johan graaf van Randwijck (1842–1927), achtereenvolgens commies van Staat, referendaris bij en secretaris van de Raad van State. (Bron: N. A. 90 (2002–2003) 394)

104 Ten tijde van zijn huwelijk in 1878 was hij raad bij de keizerlijke Duitse ambassade te Rome.

105 Mr. Louis Philippe Auguste de Constant Rebecque (82).

hofkringen een belangrijke rol bij de selectie van het geringe aantal kandidaten, waaraan de diplomatieke dienst jaarlijks behoefte had. De toelating tot de diplomatieke dienst van de latere minister van Buitenlandse Zaken, graaf van Zuylen van Nyevelt, spreekt in dat opzicht boekdelen. Terwijl deze nog bezig was met zijn ‘grand tour’ en zonder dat hij daarom zelfs maar had gevraagd, werd hij door toedoen van zijn oom Hugo aangesteld als attaché.¹⁰⁶ De wijze waarop deze aanstelling – en bijvoorbeeld die van Jhr. van de Spiegel – tot stand kwam, demonstreert op niet mis te verstane wijze, dat de interessante gedachtevorming in de jaren 1820 over de ‘werving, selectie en opleiding’ van toekomstige diplomaten geen enkel concreet resultaat had opgeleverd. Toch werd bij tijd en wijle stilgestaan bij het vraagstuk van de werving en selectie van toekomstige diplomaten. Naar aanleiding van de benoeming van Van Dam van Isselt en Van der Duyn tot attaché in september 1843 bracht minister Huysen van Kattendijke in herinnering, dat in het verleden steeds was uitgegaan van een maximum aantal van drie attachés en dat ‘er geene dadelijke behoefte (bestond) tot duurzame uitbreiding van hetzelfde’. Toch zou het volgens hem nuttig kunnen zijn tijdelijk een of twee extra attachés te benoemen ‘ingeval er zich sollicitanten mogten opdoen, die uit hoofde van gunstige getuigenissen omtrent aanleg en geschiktheid, bijzondere aanbeveling verdienen.’¹⁰⁷ Daarnaast probeerde men na te gaan wat op het gebied van de opleiding van toekomstige diplomaten in andere landen, met name Frankrijk, gebeurde.¹⁰⁸ Het lijkt er echter sterk op, dat men niet zat te wachten op institutionalisering van toelatingsprocedures voor de diplomatieke dienst en nog veel minder op bemoeienis daarmee van buitenstaanders. Voor de opeenvolgende ministers ging het er vooral om in het geval van onverwachte vacatures gekwalificeerde kandidaten achter de hand te hebben. De totstandkoming van een toelatingsexamen voor de diplomatieke dienst was dan ook uitsluitend aan de Tweede Kamer te danken.

Dat initiatief was op het eerste gezicht opmerkelijk omdat de Kamerleden zich op dit terrein doorgaans beperkten tot het plaatsen van kritische noten en het aandringen op bezuinigingen. Het ging het nu echter niet alleen om een oprecht verlangen een bijdrage te leveren aan de kwaliteitsverbetering van het Nederlandse diplomatieke corps. Voor veel Kamerleden was vermoedelijk de wens, om door middel van objectieve criteria en grotere transparantie het selectieproces weg te halen uit het exclusieve domein van koning en minister, minstens zo belangrijk. Bij de behandeling van de begroting van Buitenlandse Zaken najaar 1841 riep het Tweede Kamerlid Schooneveld de minister op om ‘om alle mogelijke pogingen aan (te) wenden om kundige mannen

106 KB 18 febr. 1842 no. 62. N. B. De toenmalige minister van Buitenlandse Zaken schreef op 8 febr. 1842 aan Van Zuylen van Nyevelt, dat hem ‘door de minister van Staat, H. baron van Zuylen van Nyevelt, (uw) verlangen kenbaar (was) gemaakt om bij het Departement van Buitenlandse Zaken te worden geplaatst’ (NA, Collectie J. P. J. A. van Zuylen van Nyevelt 2.21.180, inv.nr. 60). N. B. Zie ook Huizinga (ed.), *Herinneringen van J. P. J. A. graaf van Zuylen van Nyevelt*, 229.

107 Retroacta bij KB 15 sept. 1843 no. 67.

108 Zie de vorige paragraaf, alsmede noot 72.

in het vak der diplomatie te vormen, en als men daarin geslaagd is, dezen te plaatsen. Hij verwees daarbij naar de – volgens hem overigens mislukte – inspanningen van de vorige regering om door de plaatsing van veelbelovende personen als commies of referendaris bij de Raad van State een kweekvijver van talent te vormen.¹⁰⁹ Bij een volgende gelegenheid voegde hij daaraan toe, dat hij in het algemeen voorstander was van bezuinigingen, maar dat ‘het beheer der Buitenlandsche Zaken [...] van groot gewigt (was) voor ons land [...] welks heil, vooral in onzen tijd, niet zoozeer door veldslagen, als wel door het beleid zijner diplomaten kan worden bevorderd.’ De voorgestelde samenvoeging van de gezantschappen in Denemarken en Noorwegen achtte hij dan ook ongewenst ‘omdat er al weder eene plaats minder zal zijn, waar wij jeugdige diplomaten, aan welke wij zoo groote behoefte hebben, kunnen aankweken.’¹¹⁰ Ook andere afgevaardigden lieten zich in deze zin horen. Het waren met name de Kamerleden Van Goltstein en Den Tex die zich sterk maakten voor de invoering van een soort toelatingsexamen voor de diplomatieke dienst. Bij eerstgenoemde speelde vermoedelijk – naast oprechte interesse in het diplomatieke corps van Nederland – ook een zeker chagrijn over het feit, dat zijn broer¹¹¹ in 1842 vanwege de zoveelste bezuinigingsronde het veld had moeten ruimen als minister-resident bij de Hanzesteden. Dat zou bijvoorbeeld kunnen blijken uit zijn kritische opmerkingen over het niveau van de toenmalige gezanten en zijn regelrechte aanval op sommigen onder hen, ‘op vreemden grond geboren en opgevoed [...] onbekend met de taal en de geschiedenis, de zeden en de belangen van dit land’, die wel hun loopbaan hadden mogen voortzetten.¹¹² Het optreden van de hoogleraar Den Tex werd daarentegen vooral bepaald door diens academische achtergrond en belangstelling. Hij wees bij de begrotingsbehandeling in 1843 onder meer op het grote belang van de academische lessen in de staatswetenschappen voor toekomstige diplomaten. Hij erkende wel, dat die opleiding vooral een wetenschappelijk karakter had. Maar volgens hem zouden kandidaten, die ‘op de Hoge Scholen bewijs gegeven hebben van kunde en trouwe gehechtheid aan Vorst en Vaderland [...] bij eene opvolgende practische opleiding spoedig de noodige ervarenheid verkregen hebben. Minder zeker zal dit het geval zijn, wanneer men, al is het dan ook buiten bezwaar van ’s Rijks schatkist, somtijds bij het Departement van Buitenlandsche Zaken zulke jongelieden kiest, die, ofschoon men goede verwachtingen van hen moge koesteren, zoodanige bewijzen nog niet gegeven hebben.’¹¹³ De tijdelijk minister van Buitenlandse Zaken, baron Schimmelpenninck

109 HTK 1841–1842, 25 (5 nov. 1841).

110 HTK 1842–1843, 660 (30 sept. 1843).

111 Zie noot 4.

112 HTK 1842–1843, 664 (30 sept. 1843); Jurriaanse, *De Nederlandse Ministers van Buitenlandse Zaken*, 143. N. B. Van Goltstein doelde uiteraard op enkele, nog in dienst zijnde ‘Belgische’ diplomaten, die oorspronkelijk afkomstig waren uit de Zuidelijke Nederlanden.

113 HTK 1842–1843, 665 (30 sept. 1843).

van der Oye¹¹⁴, reageerde in beginsel niet onwelwillend op die interventie maar in feite nogal onverbindend. Bovendien bewees hij met zijn constatering in de memorie van antwoord op het voorlopig verslag van de Kamer inzake de begroting 1844–1845, dat ‘het vereiste vertrouwen moet worden geschonken aan het Opperhoofd van Staat bij de benoeming van gezanten, door de grondwet aan hem opgedragen’, zijn zaak bepaald geen goede dienst. Zo repliceerde Van Goltstein, dat de uitoefening van dat recht plaatsvond door tussenkomst van de minister, ‘die zich verantwoordelijk stelt en dit doet blijken door medeondertekening van het besluit.’¹¹⁵ Hoewel ook overigens het betoog van de minister de Kamer niet echt overtuigde, werd zijn begroting uiteindelijk aangenomen met 34 stemmen voor en 19 tegen. Dit zou voor de regering evenwel een pyrrusoverwinning blijken te zijn.

Den Tex en Van Goltstein lieten het er namelijk niet bij zitten en slaagden erin bij de behandeling van de begroting voor de jaren 1846 en 1847 hun wensen inzake de invoering van een soort toelatingsexamen voor de diplomatieke dienst te realiseren. In het voorlopig verslag van 22 april 1845 ter voorbereiding van het plenaire begrotingsdebat werd nog eens duidelijk vastgesteld, dat een tijdelijke plaatsing als attaché op het departement een volstrekt onvoldoende waarborg bood voor de geschiktheid van toekomstige diplomaten om de Nederlandse staat in het buitenland te vertegenwoordigen. Zekerheid over die geschiktheid diende vóór de aanstelling tot attaché door middel van een examen te worden verkregen. De minister gaf aanvankelijk echter geen krimp. Volgens zijn memorie van antwoord was de noodzaak van een voorafgaand examen niet gebleken en zou de regering derhalve vasthouden aan het tot dusverre gevoerde selectiebeleid ‘en zulks te meer, daar toch in den diplomaat meerdere vereischten verlangd worden, waarvan het bezit niet door examens kan blijken en die meer afhankelijk zijn van inborst, opvoeding en levensloop’. Hier kwam wederom het spanningsveld tussen bekwaamheid en geschiktheid om de hoek kijken. Natuurlijk wilde niemand ontkennen, dat de – door middel van examens, diploma’s en bullen aangetoonde – bekwaamheid voor de diplomatieke loopbaan een essentiële conditio sine qua non vormde. Maar in de wereld van Buitenlandse Zaken – en niet in het minst door de koning – werd het subjectieve criterium ‘persoonlijke geschiktheid’ minstens zo belangrijk gevonden.¹¹⁶ Bovendien kon vanuit deze optiek de invulling

114 Willem Anne baron Schimmelpenninck van der Oye, heer van de beide Pollen en Nijenbeek (1800–1872), 2e luit. art. 1817–1822, lid Ridderschap van Gelderland sinds 1823, lid Prov. Staten ald. 1826–, lid Tweede Kamer der Staten-Generaal 1831–1841 en 1853–1860, lid Eerste Kamer 1846–1847 en 1860–†, minister van Binnenlandse Zaken 1841–1846 en van Buitenlandse Zaken a.i. 1843, gouverneur des Konings van Gelderland 1847–1852, opperceremoniemeester 1852– en opperhofmaarschalk 1853–1872 van Willem III, minister van Staat 1846–†. (Bronnen en literatuur: N. A. 92 (2006–2007) 374; Parlement.com (geraadpleegd 13 aug. 2018); NNBW IX, 984–986) N. B. Alexander Carel Jacob baron Schimmelpenninck van der Oye (396) was zijn broer.

115 HTK 1842–1843, 664 (30 sept. 1843).

116 Graaf van Zuylen van Nyevelt schreef in zijn herinneringen, dat hij ‘op de Academie slechts zoo

en toepassing van dat criterium natuurlijk niet aan buitenstaanders worden overgelaten. Het was derhalve niet meer dan logisch, dat de koning, in deze geadviseerd door zijn minister van Buitenlandse Zaken, uiteindelijk bepaalde wie tot de diplomatieke dienst kon worden toegelaten. Een opmerking in deze zin van minister De la Sarraz tijdens het plenaire begrotingsdebat op 18 en 19 juni 1845, namelijk ‘dat niet enkel op kunde, maar evenzeer op andere omstandigheden moest worden gelet’, werd echter door Van Goltstein – zonder overigens de door de minister geponeerde stelling aan te vechten – gepareerd met de opmerking, ‘dat de verzekering van het bestaan der vereischte kundigheden geen onverschillige zaak (kon) worden genoemd.’¹¹⁷ Toen de minister ondanks het evidente ongenoegen van de Kamer over zijn opstelling niettemin de invoering van een attaché-examen op de lange baan trachtte te schuiven, werd zijn begroting op 19 juni met 28 tegen 27 stemmen verworpen. Daarop gaf de minister zich ten langen leste gewonnen.

In de memorie van toelichting bij de herziene ontwerpbegroting werd aangekondigd, dat nu onverwijld met de voorbereiding van een diplomatiek examen een aanvang zou worden gemaakt. De Kamer nam met deze toezegging vooralsnog genoegen en de minister ging met gezwinde spoed aan de slag. Reeds begin september kon de minister van Binnenlandse Zaken, als verantwoordelijke bewindsman voor het hoger onderwijs, een ontwerpbesluit ter advisering voorleggen aan het Kamerlid Den Tex – in zijn hoedanigheid van hoogleraar te Amsterdam –, alsmede aan professor Thorbecke¹¹⁸, die nog voor het einde van diezelfde maand hun oordeel presenteerden. De inhoud en strekking van deze adviezen doet hier verder minder ter zake met uitzondering van één element uit de reactie van Thorbecke, dat een centrale rol in de discussies zou gaan spelen. Het was volgens laatstgenoemde ‘bedenklijk’ om ‘attachés, die,

veel of zo weinig als noodig was (leerde) om behoorlijk mijn examens te kunnen afleggen. Vandaar dat ik steeds aan het stelsel van examina, om er de geschiktheid voor ambtelijke betrekkingen naar af te meten, weinig waarde gehecht heb. (Huizinga (ed.), *Herinneringen van J. P. J. A. graaf van Zuylen van Nyevelt*, 227) N. B. Zie ook de mening van Koningin Victoria over examens: ‘But she could no more welcome an examination for soldiers than for civil servants. It would cause jobbery and extrude gentlemen. (Longford, *Victoria*, 415)

117 HTK 1844–1845, 607 (18 juni 1845).

118 Prof. Dr. Mr. Johan Rudolph Thorbecke (1798–1872), litt. class. dr. 1820, jur. dr. h.c. Leiden 1831, privaatdocent wijsbegeerte en geschiedenis te Giesen (Hessen) 1822–1823, buitengewoon hoogleraar staatkundige en diplomatieke geschiedenis en statistiek te Gent 1825–1830, buitengewoon hoogleraar diplomatie en staatkundige geschiedenis te Leiden 1831–, hoogleraar rechtsgeleerdheid ald. 1834–1849, buitengewoon lid 1840 en lid Tweede Kamer der Staten-Generaal 1844–1845, 1848–1849, 1853–1862 en 1866–1871, een van de Negenmannen van 1844, lid gemeenteraad Leiden 1845–1850, voorzitter Staatscommissie tot herziening van de Grondwet 1848, minister van Binnenlandse Zaken 1849–1853, 1862–1866 en 1871–1872, minister van Staat 1866 -†. N. B. Tevens tijdelijk voorzitter ministerraad 1849–1853, 1862–1866 en 1871–1872. (Bronnen en literatuur: Genealogie Thorbecke, in: N. P. 70 (1986) 340–367 (357); Parlement.com (geraadpleegd 23 april 2018); NNBW IV, 1308–1328; Remieg Aerts, *Thorbecke wil het*)

bij afwezigheid van den zaakgelastigde of minister, werkelijk reeds als chargé d'affaires mogten zijn opgetreden' te verplichten alsnog aan het examen deel te nemen en hen op die manier 'aan de kans van afwijzing bloot te stellen'.¹¹⁹ Opmerkelijk genoeg spitste het interne overleg tussen koning en minister zich toe op dit ene, op het eerste gezicht minder relevante aspect van het dossier, de positie van de op dat moment reeds op het departement en op de posten werkzame attachés.¹²⁰ De la Sarraz had in de memorie van toelichting bij de herziene ontwerpbegroting laten opnemen, dat het nieuwe examen zou moeten worden afgelegd door 'de reeds bestaande en verder te benoemen attachés [...] met in het oog houding van meerdere of mindere verkregen regten'. Ondanks het feit, dat de minister van Binnenlandse Zaken conform het advies van Thorbecke een uitzondering had willen maken voor de attachés, die reeds de functie van secretaris van legatie hadden waargenomen of als chargé d'affaires waren opgetreden, werd in de voordracht van beide ministers aan de koning van december 1845 uitgegaan van de toezegging van minister De la Sarraz aan de Tweede Kamer.¹²¹ De koning reageerde furieus en stelde, dat de minister noch ten opzichte van de Kamer, noch tegenover iemand anders aan zijn eerdere stellingname was gebonden en dat hijzelf het onderwerpen van de huidige attachés aan een examen 'min voegzaam en althans niet billijk' zou achten.¹²² De la Sarraz haastte zich daarop om de koning tegemoet te komen:

Zeer gevoelig voor de bijzondere aandacht van ZM voor dit onderwerp en voor de nauwlettende zorgvuldigheid waarmee de beschouwingen van ZM zijn bewerkstelligd, voelt ondergetekende zich verplicht te erkennen, dat de uiteenzetting volkomen schijnt te steunen het gevoelen, dat op de Regering geene verpligting berust van de thans dienende attachés aan een examen te onderwerpen.¹²³

Nu de koning zijn zin had gekregen, ging hij akkoord met het aangepaste voorstel van de minister, zij het dat hij de voorgestelde betrokkenheid van de minister van Binnenlandse Zaken afwees, niet alleen vanwege het daardoor verwachte oponthoud, maar vooral ook, 'omdat de zaak zelve dat Departement niet aangaat'.¹²⁴

Dat de koning deze kwestie bepaald niet van ondergeschikt belang achtte, bleek ook uit de toonzetting van zijn reactie op het rapport van de minister: diens standpunt

119 Brief aan W. A. Schimmelpenninck van der Oye van 15 sept. 1845, opgenomen in: Hooykaas (ed.), *Briefwisseling van J. R. Thorbecke* IV, 324–327.

120 De documentatie betreffende deze kwestie, inclusief de correspondentie tussen het Kabinet des Konings en minister De la Sarraz is te vinden in: NA, Kab. des Konings, 2.02.04, inv. 4185.

121 Gemeenschappelijke voordracht van de minister van Buitenlandse Zaken van 17 dec. 1845 no. 15 en van zijn ambtgenoot van Binnenlandse Zaken van 22 dec. 1845, no. 202.

122 Kabinetsmissive, 8 febr. 1846, no. 3 (geheim).

123 De la Sarraz aan de koning, 3 april 1846 (exh. 6 april LaP13).

124 Kabinetsmissive, 13 april 1846 no. LaR14 (geheim).

had hem namelijk 'leed gedaan'.¹²⁵ De hardnekkigheid, waarmee Willem II vasthield aan zijn standpunt om de zittende attachés vrij te stellen van het examen, is wel te verklaren. De invoering van een toelatingsexamen voor aspirant-diplomaten zou op zichzelf al inbreuk maken op zijn handelingsvrijheid bij het benoemen van nieuwe leden van 'zijn' diplomatieke dienst. Maar als door hem reeds voor de diplomatieke loopbaan geschikt bevonden personen alsnog voor het toelatingsexamen zouden zakken, betekende dat niet minder dan een persoonlijk affront. Bovendien mocht in die situatie de reactie van de betrokken attachés zelf (en hun familie) niet worden onderschat. De attaché bij het gezantschap te Rome, graaf du Chastel, had via een Duitse krant er kennis van genomen, dat de minister:

... s'occuperait à fixer les bases des examens auxquels seraient soumis à l'avenir les attachés' en vroeg zich af of ook de huidige attachés aan een dergelijk onderzoek zouden worden onderworpen. Dat zou hem ernstig zorgen baren omdat hij 'ne possède pas aussi parfaitement la langue Hollandaise que mes collègues'.¹²⁶

Vermoedelijk mede als reactie op de nooddreft van Du Chastel zond de minister een circulaire aan de betrokken attachés waarin hij hen erop attendeerde, dat zij conform het verlangen van de Tweede Kamer eventueel een examen zouden moeten afleggen.¹²⁷ Om hen echter in de gelegenheid te stellen zich daarop voor te bereiden gaf hij een overzicht van de mogelijke examenvakken – geheel identiek aan hetgeen ter zake in het KB van 16 april 1846 no. 89 werd vastgelegd. Daarnaast toonde hij zich bereid om hen desgevraagd het nodige verlof te verlenen en voor de in het buitenland gedetacheerde attachés zelfs de tijdelijke terugkomst naar Nederland te faciliteren. De reactie van Van Zuylen van Nijevelt, althans zoals hij die vele jaren later in zijn 'Herinneringen' beschreef, liet in ieder geval aan duidelijkheid niets te wensen over: 'Geweigerd hebbende mij, na een paar malen zaakgelastigde te zijn geweest, nog aan diplomatiek examen te onderwerpen, was ik er volkomen op voorbereid de diplomatie, waarvoor ik nimmer eene groote voorliefde gehad had, wederom te verlaten'.¹²⁸ Attaché Van Dam van Isselt nam zelfs het risico niet, dat hij alsnog examen zou moeten afleggen en deelde de minister mee, dat hij de koning om eervol ontslag als attaché zou vragen omdat het hem 'na lang beraad en na daarover met mijnen vader geraadpleegd te hebben, om verschillende oorzaken, beter is voorgekomen, niet verder mijn geluk in de dipl. loopbaan te beproeven'.¹²⁹ Volgens de directeur van het

125 Kabinetssmissive, 6 april 1846 no. LaP13 (geheim).

126 Brief van Du Chastel aan minister De la Sarraz, Rome 10 juli 1845 (NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 1378).

127 Circulaire van de minister van Buitenlandse Zaken d.d. 6 aug. 1845. In de collectie J.P.J.A. van Zuylen van Nijevelt (NA, 2.21.180, inv.nr. 61) bevindt zich het voor hem bestemde exemplaar.

128 Huizinga (ed.), *Herinneringen van J.P.J.A. graaf van Zuylen van Nijevelt*, 232.

129 Van Dam van Isselt aan De la Sarraz d.d. 13 aug. 1845 (NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 1380).

Kabinet des Konings, ridder van Rappard¹³⁰, was betrokkene opgestapt wegens de voorgenomen instelling van 'strengere examens' voor toekomstige diplomaten, 'zoodat de schrik voor de nadere maatregelen reeds weldadig heeft gewerkt'.¹³¹

In het KB van 16 april 1846 no. 89 werd voor de eerste maal de toelating tot de diplomatieke dienst formeel geregeld.¹³² Toekomstige kandidaten dienden zich te onderwerpen aan een vergelijkend onderzoek in het volken- en (Nederlands) staatsrecht, de staathuishoudkunde en statistiek, 'vooral van handel en nijverheid, in de onderlinge betrekking van Nederland tot andere landen', en de geschiedenis der diplomatie in het algemeen en van Nederland in het bijzonder. Daarnaast zou de 'bedrevenheid in den diplomatieken stijl, zoo in het Nederduitsch als in het Fransch' worden getoetst. Ingevolge artikel 1 van het onderhavige KB moesten de aspirant-attachés 'onder overlegging van het bewijs, dat zij aan eene van 's Rijks hoogeschoolen tot doctor in de regten zijn bevorderd, *Onze toestemming vragen en verkrijgen om als candidaat ingeschreven te worden*'.¹³³ Dat laatste bleek in de praktijk geen loze kreet te zijn; lang niet iedereen, die zich in de loop der tijd voor een carrière in de diplomatieke dienst aanmeldde en voldeed aan alle op dat moment van kracht zijnde criteria, werd daadwerkelijk tot het examen toegelaten.¹³⁴ De koning – en sinds 1860 in de praktijk de minister – behield tot na de Tweede Wereldoorlog het laatste woord inzake de toelating van kandidaten tot het 'attaché-examen'.¹³⁵ Overigens waren het niet alleen koning en minister, die niet onverdeeld enthousiast waren over de invoering van een toelatingsexamen voor de diplomatieke dienst, maar werden om uiteenlopende redenen ook door anderen hierbij vraagtekens geplaatst. Veelzeggend was in dat opzicht de brief van 9 november 1846 van de directeur van het Kabinet des Konings, Van Rappard, aan professor Van Assen¹³⁶. Hij schreef daarin, dat:

130 Mr. Anthon Gerhard Alexander ridder van Rappard (1799–1869), jur. dr. Utrecht 1824, advocaat in Den Haag 1824–, commies 1825– en referendaris 1831–1838 ministerie van Binnenlandse Zaken, griffier Staatssecretarie 1838–, directeur Kabinet des Konings en secr. Raad van Ministers 1841–, minister van Hervormde Eredienst 1854– en van Binnenlandse Zaken 1857–1858, minister van Staat 1858–†, president-curator Hogeschool te Utrecht 1859–†. (Bronnen en literatuur: N. A. 90 (2002–2003) 475–477; Parlement.com (geraadpleegd 19 april 2018); *NNBW IV*, 1114–1115)

131 Van Rappard aan Van Assen, 19 aug. 1845. (Bron: Hooykaas (ed.), *Brieven van Van Rappard aan Van Assen*, 221–223)

132 Dit KB werd gepubliceerd in de Staatskrant nr. 94 van 20 april 1846.

133 Mijn cursivering.

134 Zie bijvoorbeeld de sollicitatie van Mr. J. M. Rens in 1876 (hoofdstuk 1, Inleiding).

135 Zie hoofdstuk VII.

136 Prof. Mr. Cornelis Jacobus van Assen (1788–1859), studie Franeker en Leiden, jur. dr. ald. 1810, adv. in Den Haag, solliciteerde in 1813 – zonder succes – naar een positie als secr. van legatie, secr. van Prins Frederik 1814–, referendaris Raad van State 1820–, hoogleraar Romeins en hedendaags recht te Leiden 1821–1831, rector magnificus ald. 1830–1831, staatsraad i.b.d. en secr. van Prins Frederik, tevens van de Prins van Oranje 1831–, wederom hoogleraar te Leiden 1833–1858. (Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 780; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Van Assen* (Leiden 2018); *NNBW II*, 42–43; Van Hogendorp (ed.), *Brieven en gedenkschriften van Gijsbert Karel van*

het tot stand brengen van een examen voor toekomstige diplomaten veel moeite (had) gekost; maar het slimste is, dat men het bezwaarlijk zal kunnen volhouden, omdat ... er geene aspiranten zijn, althans niet de zoodanigen, die men zoude wenschen. Zilcken¹³⁷, Testa¹³⁸ en misschien nog één, zijn de eenigen. Alle overigen, van goeden huize, hebben verzocht hunne vroegere sollicitantien als ingetrokken te beschouwen [...] Ik behoef niet te zeggen, dat dit koren op de molen zal zijn van hen, die er tegen waren, en ik moet bekennen, dat indien zekere klasse van jongelui, zich op den duur wil onttrekken, de zaak eene zeer moeilijke zijde zal erlangen. Zoo ervaart men ook hierin, welke moeilijken strijd eene overigens goede theorie niet zelden tegen de praktijk heeft te voeren.¹³⁹

Van Rappard, die zelf zeker geen tegenstander was van een examen als selectiemiddel voor de toelating tot de diplomatieke dienst, signaleerde in zijn brief de bij het toenmalige establishment bestaande tegenzin om voor functies, waarop zij op grond van geboorte en afkomst het alleenrecht meenden te hebben, te moeten gaan wedijveren met 'nieuwkomers'.¹⁴⁰

In zijn aanbiedingsbrief bij het vooralsnog summier uitgewerkte voorstel was de minister uitvoerig ingegaan op het vraagstuk van 'de toekomstige aanstelling van nieuwe attachés bij het Nederlandsch Corps diplomatique' waarvoor hij ruimschoots had geput uit rapporten van zijn illustere voorganger Verstolk van Soelen, letterlijke citaten inbegrepen.¹⁴¹ Allereerst wees hij erop, dat tot dat moment de attachés waren aangesteld, 'alleen op hun aanzoek of op aanbeveling hunner familien, zonder voorafgaande bepaalde beproeving hunner eigenlijke geschiktheid en kunde'. Voordat zij op een gezantschap werden geplaatst was hun opleiding beperkt geweest tot hun inschakeling bij het 'praktisch gedeelte der gewone bezigheden' op het departement. Gezien het zeer onvolkomen karakter van deze voorbereiding op de diplomatieke loopbaan zou het eigenlijk noodzakelijk zijn geweest om een interne opleiding op te zetten, 'zoo wel wat theorie als praktijk aangaat'. Nu evenwel besloten was om de toekomstige attachés aan een examen te onderwerpen, was een interne opleiding van de baan. De

Hogendorp v, 273 en 280)

137 Mr. Gérard Joseph Emile Eugène Zilcken (1823–1898), jur. dr., adj.-commies dept. van Buitenlandse Zaken (KB 21 okt. 1851 no. 11), commies (KB 27 jan. 1854 no. 58), gezakt voor attaché-examen 14 maart 1855 omdat 'hoezeer aan sommige mondelinge en schriftelijke antwoorden niet alle verdiensten kunnen worden betwist, dat niet genoeg is om elders te compenseren', hfd.commies (KB 14 juni 1866 no. 67), referendaris (KB 4 dec. 1872 no. 2), secr.-generaal (KB 13 nov. 1874 no. 23), als zodanig werkzaam tot 1895. N. B. De familie Zilcken behoorde tot de 'handelsstand' te Keulen. (Bronnen en literatuur: NA, Kabinet des Konings 2.02.04, inv.nr. 4188; NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 179 en 852; A. J. van Galen Last, *Fragmentstamreeks Zilcken* (Leiden 2014))

138 Jhr. (1847) Mr. Emile Frédérique Eliodore Testa (445).

139 Hooykaas (ed.), *Brieven van Van Rappard aan Van Assen*, 231–235.

140 Zie ook noot 116.

141 De la Sarraz aan de koning, 9 april 1846, no. 2 geheim (NA, Kabinet des Konings 2.02.04, inv.nr. 4185). Voor de rapporten van Verstolk van Soelen, zie hoofdstuk 111, para. 6.

minister had het hierbij kunnen laten maar weidde vervolgens in extenso uit over de nadelen van een interne opleiding in welk verband alle bekende bezwaren nog eens de revue passeerden. Zo hadden bijvoorbeeld de ambtenaren van Buitenlandse Zaken, die zich daarmee bezig zouden moeten houden, wel iets beters te doen, was op het ministerie geen geschikte ruimte voorhanden en waren het aantrekken van externe deskundigen, het huren van een 'geschikt lokaal' en de aanschaffing van boekwerken kostbare aangelegenheden, die niet in verhouding stonden tot het geringe aantal benodigde attachés. Vervolgens noemde de minister naast de hiervoor genoemde algemene afkeer van het establishment tegen selectie door middel van examens een ander, 'niet minder wigtig' bezwaar, dat maar al te bekend was uit de rapporten van Verstolk van Soelen. Als namelijk na enige tijd attachés bij gebrek aan resultaat gedwongen werden hun opleiding af te breken, zouden zij, nog afgezien van de verloren tijd 'tevens eene krenking ondervinden in hunne reputatie, door hunne betrekking tot aanzienlijke geslachten even bedenkelijk voor hen als voor de Regering'. Bovendien zou het uitspreken van een oordeel omtrent de meerdere of mindere geschiktheid van een kandidaat 'van eenen zeer tederen aard' zijn, terwijl het in dienst houden van minder geschikte personen de diplomatieke dienst niet ten goede zou komen en nog meer kritiek dan tot dusverre op individuele benoemingen zou uitlokken. De slotconclusie van minister De la Sarraz, dat, alles overziende, een toelatingsexamen voor de diplomatieke dienst voor het moment de beste oplossing was, wekt sterk de indruk, dat de trouwe hoveling voor zijn heer en meester de bittere pil van het afgedwongen examen naar beste vermogen trachtte te vergulden. Ook de door hem uitgesproken hoop, dat als op enig moment op een der universiteiten een leerstoel voor de 'diplomatieke en staatkundige wetenschappen' zou worden opgericht, het toelatingsexamen vervangen zou kunnen worden door een examen voorafgaand aan de eventuele bevordering tot secretaris van legatie, moet in dat licht worden gezien. Overigens zou een dergelijk examen in 1860 alsnog worden ingevoerd.¹⁴²

Gezien de afkeer van de koning – en vele anderen binnen de gevestigde orde – van examens als middel om iemands geschiktheid voor een functie als die van diplomaat vast te stellen, wekt het geen verbazing, dat de implementatie van het besluit van 16 april 1846 uiterst traag verliep. Eerst werd op 17 juli een examencommissie benoemd, die krachtens artikel 2 van het instellingsbesluit eerst maar eens moest bekijken 'hoedanig het examen op de meest doeltreffende wijze zal zijn interigten'.¹⁴³ Als voorzitter werd het bestuurlijke zwaargewicht Schimmelpenninck, onder meer lid van de Eerste Kamer en voormalig gezant te St.-Petersburg, aangewezen terwijl wijselijk een van de drijvende krachten achter de totstandkoming van het attaché-examen, het Kamerlid professor Den Tex, eveneens in de commissie werd opgenomen. Door de

142 Zie para. 9.

143 KB 17 juli 1846 no 75.

koning werden voorts de leden van de Raad van State, Piepers¹⁴⁴ en Netscher¹⁴⁵, in de commissie benoemd, alsmede de Leidse hoogleraar Cock¹⁴⁶. De koning had uit een lijst met mogelijke commissieleden, waaronder professor Thorbecke en enkele andere hoogleraren.¹⁴⁷, de door minister De la Sarraz aanbevolen kandidaten overgenomen. Alleen professor Van Assen werd op aanwijzing van de koning gepasseerd ten gunste van professor Cock omdat deze staats- en volkenrecht onderwees.¹⁴⁸ Vervolgens bleef het enkele jaren stil aan het examenfront. Zo werden in december 1846 de verzoeken van Pauw¹⁴⁹, Quarles van Ufford¹⁵⁰, Testa en Zilcken om tot attaché te worden benoemd op bevel van de koning voorlopig aangehouden.¹⁵¹ In antwoord op vragen vanuit de Tweede Kamer over de stand van zaken deelde minister De la Sarraz mee, dat het aantal van drie beschikbare sollicitanten ‘voor als nog te beperkt geoordeeld (werd) voor de keuze, die ZM zich heeft voorbehouden bij art. 1 van het besluit van 16 april 1846’.¹⁵² De koning koesterde namelijk de – naar uiteindelijk bleek overtrokken – verwachting, dat in een later stadium een groter aantal sollicitanten zou toestromen.¹⁵³ Toen echter in 1850 geen enkele attaché meer op het departement of in het buitenland werkzaam was, vond de toenmalige minister het welletjes en werd besloten twee nieuwe attachés te benoemen, die, naast de in artikel 2 van het KB van 1846

-
- 144 Mr. Willem Johannes Piepers (1794–1861), 2e commies dept. van Oorlog 1814–, referendaris 2e kl. 1822–, secr. 1838–, lid 1841–† en voorzitter 1858– † Raad van State. (Bronnen en literatuur: Parlement.com (geraadpleegd 22 april 2018); NNBW IX, 804)
- 145 Mr. Johannes Theodorus Netscher (1786–1864), studie rechten en letteren te Leiden, jur. dr. ald. 1808, advocaat te Rotterdam 1810–, subst.-procureur rechtbank van eerste aanleg in Den Haag 1811–, commissaris voor Koophandel en Koloniën op het ministerie van Publiek Onderwijs, Nationale Nijverheid en Koloniën 1818–, referendaris ministerie van Koophandel en Koloniën 1824–, inspecteur-generaal 1826– en administrateur 1828–1841 ministerie van Nationale Nijverheid, staatsraad i.b.d. 1840–1841 en 1862–1864, lid 1841–1862 en voorzitter 1861–1862 Raad van State. (Bronnen en literatuur: Genealogie Netscher, Van der Gon Netscher, in: N. P. 9 (1918) 268–275 (274); Parlement.com (geraadpleegd 22 april 2018); NNBW V, 363–364)
- 146 Prof. Mr. Hendrik Cock (1794–1866), jur. dr. Utrecht 1821, hoogleraar rechten te Deventer 1821–, hoogleraar publiek recht te Leiden 1825–1864, lid (gemeente)raad van Leiden 1835–1865, lid Prov. Staten van Zuid-Holland 1846–†, buitengewoon lid Tweede Kamer der Staten-Generaal 1848, rector magnificus te Leiden (1860). (Bronnen en literatuur: Parlement.com (geraadpleegd 22 april 2018); NNBW II, 306–308)
- 147 Rapport van minister De la Sarraz van 25 mei 1846 no. 12 (retroacta bij KB 17 juli 1846 no. 75).
- 148 Kabinetssmissieve d.d. 5 juli 1846 no. 3 (retroacta bij KB 17 juli 1846 no. 75).
- 149 Mr. Maarten Iman ridder (1847) Pauw (1818–1875), jur. dr. Leiden 1842, kamerheer i.b.d. van Koning Willem III 1862–†. N.B. Hij was een broer van Mr. M. C. H. ridder Pauw van Wieldrecht (321). (Bron: N. A. 89 (2000–2001) 413)
- 150 Jhr. Mr. Eduard Quarles van Ufford (1818–1903), jur. dr. Leiden 1842, lid Ridderschap van Noord-Holland 1843–†, off. schutterij 1843–, laatst. kapitein, kamerheer i.b.d. van Koning Willem III en Koningin Wilhelmina 1849–†. (Bron: N. A. 90 (2002–2003) 251)
- 151 Rapport d.d. 18 dec. 1846 no. 30 houdende consideratien & advies nopens de adressen van Pauw, Quarles van Ufford, Testa en Zilcken om tot attaché te worden benoemd (NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 1654).
- 152 НТК 1846–1847, Kamerstuk IX 102, memorie van beantwoording staatsbegroting 1848–1849, 185.
- 153 Rapport van minister Van Sonsbeeck, 25 sept. 1850 no. 18 (retroacta bij KB 26 sept. 1850 no. 44).

genoemde vakken, tevens geëxamineerd zouden worden inzake hun ‘bedrevenheid in de Engelsche en Hoog Duitsche talen.’¹⁵⁴ Bovendien werd de examencommissie uitgebreid met de heren Boeye¹⁵⁵ en Ackersdijck¹⁵⁶, ‘uit hoofde van den meerderen waarborg voor de Regering en voor de jongelieden zelve, dat de bedoelde beslissing (omtrent het al of niet toelaten der geëxamineerde jongelieden) volkomen juist is.’¹⁵⁷ In maart 1851 vond uiteindelijk het eerste attaché-examen plaats, dat in tegenstelling tot alle optimistische verwachtingen slechts één geslaagde kandidaat opleverde.¹⁵⁸ Betrokkene, Jhr. van de Poll¹⁵⁹, was daarmee de eerste attaché, die werd benoemd na het afleggen van een toelatingsexamen.¹⁶⁰

Met de totstandkoming van de KB’s van 13 april en 17 juli 1846 was de discussie over de aard en de modaliteiten van de toelating tot de diplomatieke dienst nog zeker niet ten einde gekomen. Zo was zelfs een van de initiatiefnemers van het attaché-examen, baron van Goltstein, van mening, dat de ‘inrigting’ van het examen veel te wensen overliet. Het was onder meer, gezien de lijst van de te examineren onderwerpen, te veelomvattend waardoor het ‘noodwendig [...] of al te gestreng of al te onbeduidend zal zijn.’ Minister Van Hall kon dat beamen; hem was ‘althans een Minister van Buitenlandse Zaken bekend, die dat examen niet zou kunnen afleggen...’¹⁶¹ Eerder al had het Kamerlid Schooneveld er bij de minister op aangedrongen om de kandidaten naast het theoretische examen ook praktijkervaring te laten opdoen, want ‘men maakt geene diplomaten; maar, even als dit bij den Raad van State het geval is, moet men hen in onderscheiden betrekkingen werkzaam doen zijn en bewijzen van hunne bekwaamheid doen geven.’¹⁶² Deze opvatting werd gedeeld door de latere raadadviseur aan het ministerie van Buitenlandse Zaken, T. M. C. Asser¹⁶³, die in lijn daarmee de opvatting

154 KB 26 sept. 1850 no. 44.

155 Mr. Iman Boeije (1793–1880), 1e commies (1821), commies met p.t. referendaris 1823–1824 bij de Generale Directie der Ontvangsten, referendaris dept van Ontvangsten 1824–, referendaris 1831–, staatsraad i.b.d. 1842– en hoofdadministrateur 1854–† dept. van Financiën. (Bronnen en literatuur: Genealogie Boeye, in: N. P. 9 (1918) 37–40; A. J. van Galen Last, *Aanvullingen en verbeteringen op de genealogie Boeye in N. P.* (Leiden 2018); Van der Aa e.a., *Biographisch Woordenboek der Nederlanden*, 120–121)

156 Mr. Jan Ackersdijck (1790–1861), jur. dr. Utrecht 1810, sindsdien adv. ald., subst.-griffier bij de rechtbank van eerste aanleg te Utrecht 1819–, secr. College van Curatoren ald. 1820–, hoogleeraar staatswetenschappen te Luik 1825–, hoogleeraar te Utrecht, o.m. in de staathuishoudkunde, statistiek en geschiedenis 1831–1860, lid Prov. Staten van Utrecht 1850–1853 en 1855–1859. (Bron: NNBW IV, 9–10)

157 Zie noot 154.

158 Het verslag van het examen op 17 maart 1851 bevindt zich niet in het oudste dossier met examenverslagen, dat betrekking heeft op de periode 1854–1870 (NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 179).

159 Jhr. Mr. Willem Gerrit van de Poll (335).

160 KB 29 maart 1851 no. 70.

161 HTK 1855–1856, 97 (17–20 nov. 1855); Jurriaanse, *De Nederlandse Ministers van Buitenlandse Zaken*, 96–97.

162 HTK 1849–1850, 117 (14 dec. 1849).

163 Prof. Mr. Tobias Mich(a)el Karel (Carel) Asser (1838–1913), dr. in de beide rechten Leiden 1860,

verkondigde, dat de examencommissie niet alleen uit hoogleraren diende te bestaan maar dat daarvan tevens ‘mannen van de praktijk’ deel moesten uitmaken.¹⁶⁴

Dat laatste betekende volgens hem overigens niet, dat de examencommissie zich ook over de geschiktheid van kandidaten mocht of moest uitspreken. Dat was ook de opvatting van minister Van Hall, die in november 1855 in de Tweede Kamer het belang van het criterium geschiktheid onderschreef maar tevens benadrukte, dat het niet aan de examencommissie was om daarover een oordeel uit te spreken. Deze commissie bestond immers in de regel ‘uit geleerde heeren en deze zijn niet altijd bekend met al de vormen, welke aan de hoven moeten worden in acht genomen’. Derhalve moest het element geschiktheid ‘overgelaten worden aan het oordeel van den Minister, die, door de Commissie voorgelicht, weet dat de jonge lieden *bekwaamheid* hebben en die zelf moet beoordelen of zij *geschikt* zijn’.¹⁶⁵

De invoering van het ‘attaché-examen vormde een duidelijke breuk met het verleden. Dat gold zeker voor het feit, dat een regeling met betrekking tot de diplomatieke dienst niet berustte op een initiatief van koning of minister maar zelfs tegen hun zin tot stand kwam. Het wekt dan ook enige verbazing, dat minister De la Sarraz zich vervolgens ging inzetten voor de vervanging van het verouderde diplomatieke reglement uit 1814, zeker gezien de klaarblijkelijke tegenzin van de koning, zoals in de volgende paragraaf zal blijken.

6. Een nieuw maar niet in werking getreden diplomatiek reglement

Zoals in de inleiding van dit hoofdstuk is vermeld, moest men zich in de jaren 1840 nog altijd behelpen met het achterhaalde diplomatieke reglement uit 1814.¹⁶⁶ Dat was ‘in sommige opzichten als vervallen te beschouwen, terwijl hetzelfde, nopens andere punten, wijzigingen behoeft’, zoals minister De la Sarraz het met een *understatement* formuleerde in zijn rapport voor de koning van 4 april 1846.¹⁶⁷ Het pleit overigens

vervolgens advocaat te Amsterdam, hoogleraar rechten ald. 1862–, buitengewoon hoogleraar handelsrecht, intern. privaatrecht en de burgerlijke rechtsvordering te Amsterdam 1877–1893, Staatsraad i.b.d. 1892–, lid Raad van State 1893–†, minister van Staat 1904–†, commissaris van de Ned. Bank sinds 1864. N.B. Sinds 1875 was Asser raadviseur bij het ministerie van Buitenlandse Zaken terwijl hij van 1870 tot 1914 lid was van de commissie belast met het afnemen der diplomatieke examens, sinds 1897 in de hoedanigheid van voorzitter. Asser ontving in 1911 de Nobelprijs voor de Vrede. (Bronnen en literatuur: Genealogie Asser, Nijhoff Asser, in: N.P. 49 (1963) 36–46 (42); Parlement.com (geraadpleegd 18 sept. 2018); BWN II, 15–17)

164 T.M.C. Asser, *Het bestuur der buitenlandsche betrekkingen*, 164.

165 НТК 1855–1856, 97 (17–20 nov. 1855). N.B. Mijn cursivering.

166 SB 10 mei 1814 no. 158: Reglement voor Onze Ambassadeurs, Ministers en andere diplomatieke Agenten, bij de onderscheidene Hoven, waar van een voorlopig Tableau hier agter geinsereerd is (NA, Staatssecretarie 2.02.01, inv.nr. 19).

167 De betreffende documenten zijn opgenomen in een dossier met de naam ‘Stukken betreffende een voorgestelde wijziging van de inrichting van het reglement van de Nederlandse diplomatieke dienst. 1846’ (NA, BuZa, 2.05.01, inv. 3743).

voor deze veel verguisde minister, dat hij, terwijl hij al in beslag werd genomen door alle perikelen rond de invoering van een diplomatiek examen, niettemin kans zag om zich te verdiepen in de mogelijke vervanging van het oude diplomatieke reglement. Hij had zich voorgenomen om de regeling uit 1814 'omtewerken in eenen geest, overeenkomende met de tegenwoordige gesteldheid der zaken en vereischten in de administratie.' Tevens wilde hij van de gelegenheid gebruikmaken om 'meer andere hoofdbelangen van de dienst bij de [...] gezantschappen' te regelen. Zo was het zijn bedoeling om 'de vaste inkomsten voor elken ambtenaar te bepalen, mitsgaders hunne toelagen en schadeloosstellingen voor al de omstandigheden die kunnen voorzien worden, vasttestellen.' Daarnaast hoopte hij:

... het lot te verbeteren der Secretarissen van Legatie door hen een vast inkomen te geven, berekend naar de duurte van het levensonderhoud in de verschillende standplaatsen, zoodanig, dat zij daaromtrent geheel zelfstandig geworden, in geenen deele meer afhankelijk zijn van de meer of minder vrijgeveige behandeling van de Hoofden der missien.¹⁶⁸

Tevens wilde de minister door het afschaffen van de 'verplichting van geldelijke uitkeering of van huisvesting en voeding' de mogelijkheid scheppen om ook aan 'niet hoog bezoldigde gezanten' secretarissen toe te voegen. Door dit geheel van maatregelen zou 'in de dienst van dit Departement de noodige regelmaat, eenvoudigheid en vastheid [...] kunnen gebragt worden, zonder de verkregen regten der Ambtenaren te verkorten'. Bovendien zouden tevens 'zonder overschrijding van het budget, en naar eene doelmatige handelwijze, (de) buitenlandsche betrekkingen gedeeltelijk (en op termijn) op vorigen voet [...] kunnen worden hersteld'. Een niet onbelangrijke bijkomstigheid was volgens de minister, dat het nieuwe reglement in de toekomst:

... in de Kamers der Staten-Generaal de klagten zal kunnen voorkomen, zoo vaak aldaar geuit, over de hooge bezoldiging in sommige missien, over het niet bezetten van belangrijke posten en de onmogelijkheid om denzelfden Gezant, bij meer dan ééne Regering, naar behooren te doen werkzaam zijn.

Nadat de minister van de koning het groene licht had gekregen, presenteerde hij al na een maand een ontwerpbesluit betreffende de personele en administratieve bepalingen voor de leden van het Nederlandse Corps Diplomatique.¹⁶⁹ Vanuit bureaucratisch en professioneel oogpunt betekende het voorgestelde nieuwe reglement een grote vooruitgang. Zo bevatte het onder meer heldere bepalingen over de diplomatieke rangen en de daarbij behorende tractementen, alsmede inzake de al dan niet declarabele

168 Mijn cursivering.

169 Voordracht van minister De La Sarraz van 6 mei 1846 no. 17 (NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 3743).

uitgaven, zoals uitrustings- en verplaatsingskosten. Ook was in artikel 12 nog eens uitdrukkelijk vastgelegd, dat het niet geoorloofd was om ‘onder welk voorwendsel ook giften of geschenken aantenemen, zonder daartoe Onze bewilliging verkregen te hebben’. En zoals ook Rome niet op één dag gebouwd was, diende noodzakelijkerwijs een aantal overgangsbepalingen te worden opgenomen. Zo waren ingevolge artikel 10 de ‘tegenwoordige hoofden der Legatie’ gehouden aan hun secretaris ‘tafel en huisvesting of eene billijke schadevergoeding daarvoor te verleenen, tot zoo lang namelijk dat ten gevolge der verandering dier hoofden, genoegzame besparing in de kosten voor de verschillende missien zal verkregen zijn, om de jaarwedde van den secretaris te kunnen brengen op het (toereikende) bedrag.’¹⁷⁰ Opmerkelijk genoeg werd bij de voorbereiding van het nieuwe reglement volledig voorbijgegaan aan de discussie, die op datzelfde moment gaande was over de instelling van een diplomatiek examen. In het door de minister gepresenteerde ontwerp zal men dan ook tevergeefs zoeken naar bepalingen met betrekking tot ‘werving, selectie en opleiding’. Slechts was in artikel 1 vastgelegd, dat ‘de bevordering der diplomatieke ambtenaren geheel ten Onzen keuze staande, [...] dus niet geregeld (zal) worden naar ouderdom van dienst en evenmin naar bekleedde gewone of buitengewone zendingen.’ Het voorgaande wijst erop dat de minister de vrijheid van handelen van de koning op personeelsgebied zo veel mogelijk onaangetast wilde laten. Vermoedelijk was dat voor de koning toch nog niet voldoende en is daarom dit ontwerp niet verder is gekomen dan de tekentafel.¹⁷¹

Jurriaanse heeft zich daarover in haar artikel over De la Sarraz niet uitgelaten maar wel geconstateerd, dat diens voorstel ‘merkwaardigerwijze’ niet meer in het archief van het Kabinet des Konings was te vinden.¹⁷² Het originele exemplaar van het rapport van 4 april 1846 no. 28 bevindt zich evenwel met andere stukken van de minister van Buitenlandse Zaken in een verzameling dossiers met de titel ‘Rekestes, rapporten, voorstellen voor de Koning privé bestemd, welke de directeur van het Kabinet afzonderlijk heeft gehouden en niet zijn geagendeerd, 1840–1848’.¹⁷³ Hierdoor lijkt inderdaad de veronderstelling gewettigd, dat de koning het allemaal wat te snel vond gaan. Daar bovendien de belangrijke politieke en staatkundige ontwikkelingen in die jaren al zijn aandacht opeisten, zal hij dit voor hem belangrijke dossier voorlopig terzijde hebben laten leggen om daar eventueel in een later stadium op terug te komen. Zijn ontijdige dood zou dat hebben verhinderd waarna het dossier in vergetelheid is geraakt.

170 Zie ook para. 1.

171 Pas meer dan dertig jaar later werd het inmiddels archaïsche reglement uit 1814 eindelijk vervangen door het KB van 12 april 1877 no. 19 ter regeling van de dipkomatieke dienst (Staatsblad 82).

172 Jurriaanse, *De Nederlandse ministers van Buitenlandse Zaken*, 49.

173 ‘Missieven van de minister van Buitenlandse Zaken aan de Koning 1841–1846’ (NA, Kabinet des Konings 2.02.04, inv.nr. 4505).

7. De consulaire reglementen vernieuwd

De poging van minister De la Sarraz om een nieuw diplomatiek reglement tot stand te brengen was dus mislukt maar op consulaire gebied boekte hij meer succes. In het voor wat betreft de 'buitenlandse dienst' toch al drukke jaar 1846 zag hij namelijk kans om de inmiddels sterk gedateerde consulaire regelingen uit de jaren 1810 te stroomlijnen en moderniseren.¹⁷⁴ De aanleiding voor die operatie was het ontbreken van een regeling voor consulaire agenten 'in steden, welke niet als zeehavens beschouwd' werden. Aanvankelijk wilde hij bij het opstellen van een reglement voor die nieuwe categorie consuls zoveel mogelijk aansluiting zoeken bij de bestaande consulaire regelingen. Bij nader inzien gaf hij er evenwel de voorkeur aan om van de gelegenheid gebruik te maken om in het nieuwe reglement de in de afgelopen decennia opgedane ervaringen te verwerken en tevens taalkundige en andersoortige verbeteringen aan te brengen.¹⁷⁵ Minister De la Sarraz was zo tevreden met het resultaat, dat hij vervolgens het besluit nam om in lijn met dit nieuwe reglement de drie bestaande reglementen voor consuls in zeehavens van 22 januari 1814 en 3 april 1818 te moderniseren.¹⁷⁶ Daar bovendien in de loop der tijd de verschillen tussen deze drie regelingen grotendeels waren vervaagd, kon volstaan worden met één nieuw reglement voor consuls in zeehavens.¹⁷⁷ Naast de 'gewone' consulaire werkzaamheden op het gebied van handel en scheepvaart en de hulp aan (onder meer) 'schipbreukelingen en Nederlandsche zee- of krijgslieden, die uit krijgsgevangenschap ontvlugt, naar het vaderland terug willen keeren' (art. 14), waren in de nieuwe reglementen ook taken opgenomen op het gebied van de handelsbevordering.¹⁷⁸ Zo moesten de consuls krachtens artikel 7:

... bij elke gelegenheid de Nederlandsche handels- en fabriekbelangen voorstaan en derzelve regten doen gelden, steeds een wakend oog houdende, niet alleen op de inachtneming der bestaande tractaten en gebruiken, maar ook op de invoering van nieuwe of hoogere belastingen en andere maatregelen, welke die belangen zouden kunnen benadeelen.

174 Rapport van de minister voor de koning van 17 december 1846 no. 18 (NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 1428). N. B. Zie ook Wels, *The Netherlands consular service*, 183, en Van Santen, *Het internationale recht in Nederlands buitenlands beleid*, 57–58.

175 Reglement voor Onze Consuls in steden, welke niet als zeehavens beschouwd worden (KB 17 januari 1846 no. 81).

176 Het reglement van 22 januari 1814 had betrekking op de Nederlandse consuls in het algemeen, terwijl de twee reglementen van 3 april 1818 de consuls in de Middellandse Zee, resp. de Levant betroffen. N. B. Zie ook hoofdstuk II, para. 7.

177 Reglement voor Onze Consuls in de zeehavens (KB 21 december 1846 no. 69).

178 Reeds in het reglement uit 1814 was de verplichting opgenomen om jaarlijks een algemeen en beknopt verslag in te dienen van 'den staat des koophandels in [...] hun ressort, met opgave der middelen [...] om de handelsbetrekkingen met de Nederlanden te bevorderen en uit te breiden' (art. 26 van het KB 22 jan. 1814 houdende het Reglement voor Onze Consuls in de Havens en Koopsteden buiten 's Lands).

Daarnaast moesten zij jaarlijks ingevolge artikel 23 ‘een algemeen en beknopt verslag’ indienen ‘van den staat des handels in de plaatsen van hun ressort, met opgave der middelen, welke huns inziens zouden kunnen worden aangewend, om de handelsbetrekkingen met de Nederlanden te bevorderen en uit te breiden.’ Volgens artikel 26 dienden de consuls ‘onmiddellijk’ of anders in dat ‘beknopte’ verslag mede te delen:

... niet alleen wat in het algemeen tot de vaart en den handel betrekking heeft, maar ook alle bijzonderheden aangaande het aanleggen van spoorwegen en kanalen, de tijdelijke verhinderingen in het gebruik maken van de bestaande gemeenschapswegen, den doorvoer, de doorvoerregten, den toestand en de ontwikkeling van de nijverheid, in één woord al datgene waarvan de kennis nuttig zou kunnen zijn voor de Nederlandsche belangen.

Voeg aan dit alles nog toe, dat zij krachtens artikel 29 ‘naauwgezet (moesten) nakoemen de bevelen’ die zij van de minister van Buitenlandse Zaken, het gezantschap of consulaat-generaal zouden krijgen, dat zij een uitvoerige administratie dienden bij te houden en dat zij zich volgens artikel 22 niet van hun post mochten verwijderen zonder voorafgaande toestemming en ‘mits ’s lands dienst’ daarvan niet te lijden zou hebben, en het beeld rijst op van een moderne, professionele consulaire functionaris, die waar voor zijn geld moest leveren. Niets was echter minder waar; het overgrote deel der consuls bestond nog immer uit onbezoldigde personen voor wie de consulaire werkzaamheden slechts een nevenfunctie vormden. Weliswaar mochten zij de door hen geïnde consulaatrechten behouden maar zelfs de vervaardiging van het consulaire zegel en wapenschild dienden zij zelf te bekostigen terwijl zij evenmin ‘eenige bureaukosten, geschenken of uitgaven, van welken aard ook’ mochten declareren (art. 30). Aan de honorair consul te New Orleans, A. Couturié¹⁷⁹, die ten gevolge van de Amerikaanse Burgeroorlog alleen al aan advocatenrekeningen 10.000 gulden kwijt was ‘ter verdediging van onder zijn bescherming gestelde belangen’, werd slechts een bedrag van duizend gulden toegekend als bewijs van tevredenheid en ‘als vergoeding voor de onvermijdelijke uitschotten, die hij mogt hebben gedaan.’¹⁸⁰ Natuurlijk waren aan de betrekking van honorair consul ook wel voordelen verbonden, zeker voor diegenen onder hen, die zelf actief waren op het terrein van handel en scheepvaart. Zelfs werd er toentertijd nog een enkele consul aangetroffen van wie de particuliere zaken zo onbeduidend waren, dat de bescheiden opbrengst van de consulaatrechten nog een welkome aanvulling op het inkomen vormde.

179 Amedie Couturié, Fransman, eigenaar van een verzekeringsmij. te New Orleans, hon. consul van Nederland ald. (1858, 1863). (Bron: Christopher G. Peña, *General Butler: Beast or patriot, New Orleans occupation May-December 1862* (z, pl. 2003) 108 e.v.)

180 Voordracht van minister Van der Maesen de Sombreff van 10 maart 1863 no. 2316 (retroacta bij KB 11 maart 1863 no. 75).

De uitbreiding van het geringe aantal bezoldigde consuls wilde maar niet van de grond komen, met name omdat als het erop aankwam zowel regering als parlement terugschrokken voor de aan een beroepsconsulaire dienst verbonden kosten. Daarnaast maakte men zichzelf maar al te graag wijs, dat de honoraire consuls – ook als het om vreemdelingen ging – zich met hart en ziel voor de Nederlandse handel en scheepvaart wilden inzetten gezien de aan die functie verbonden status en aanzien. In de praktijk lijkt het evenwel bij de honoraire consuls maar al te vaak ontbroken te hebben aan de tijd, lust en/of bekwaamheid om aan de taken op het gebied van de handelsbevordering een bevredigende inhoud te geven, terwijl belangenverstrengeling een wezenlijk probleem vormde. Zo werd in het kader van de behandeling van de begroting van Buitenlandse Zaken voor het jaar 1851 in het voorlopig verslag gewag gemaakt van vele klachten vanuit ‘onzen handelsstand’ over de honoraire consuls. Zo zouden zij ‘hunne roeping slechts zeer onvolkomen vervullen en hun eigenbelang meer behartigen dan dat der natie, die zij helpen vertegenwoordigen.’¹⁸¹ Bij de plenaire behandeling in december 1850 deed de afgevaardigde voor Dordrecht en zelf ook reder, Blussé van Oud-Alblas¹⁸², daar nog een schepje bovenop:

Nu heeft de handel gewoonlijk aan ongesalarieerde consuls zeer weinig, want zij zijn dan gewoonlijk ook scheeps-agenten, en zoo men met schip en lading niet aan hen geadresseerd is, dan heeft men meer vijandschap dan vriendschap van hen te wachten.¹⁸³

Ook had de voorgeschreven jaarlijkse rapportage door de consuls weinig om het lijf. In 1864 zag minister Cremers¹⁸⁴ zich dan ook gedwongen de aandacht van de honoraire consuls op deze verplichting te vestigen door middel van een uitgebreide instructie met aanwijzingen over de gewenste rapportage.¹⁸⁵ Het initiatief daartoe was afkomstig uit de Tweede Kamer en wel in het bijzonder van het liberale Kamerlid

181 HTK 1850–1851, Kamerstuk II 60, verslag commissie van rapporteurs staatsbegroting 1851, para. 45.

182 Mr. Pieter Blussé (Blussé van Oud-Alblas sinds 1846) (1812–1887), j.u.d. Leiden 1835, lid firma Blussé & Compagnie 1835–1846, mededirecteur rederij A. Blussé van Oud-Alblas 1835–1846 en rederij Gebr. Blussé 1846–1887 te Dordrecht, hoofdredacteur en uitgever Dordrechtsche Courant 1835–1850, lid gemeenteraad te Dordrecht 1851–1871, lid Prov. Staten van Zuid-Holland 1854–1860, lid Tweede Kamer der Staten-Generaal 1850–1853, 1860–1866, 1868–1871 en 1872–†, minister van Financiën 1871–1872, vice-president Kamer van Koophandel te Dordrecht. (Bronnen en literatuur: Genealogie Blussé, Blussé van Oud-Alblas, in: N.P. 94 (2015) 1–21 (6); Parlement.com (geraadpleegd 20 sept. 2018); NNBW IV, 169)

183 HTK 1850–1851, 270 (14 en 16 dec. 1850).

184 Mr. Epimachus Jacobus Johannes Baptista Cremers (1823–1896), jur. dr. Groningen 1849, lid Prov. Staten van Groningen 1862–, minister van Buitenlandse Zaken 1864–1866, lid Tweede Kamer 1869–en Eerste kamer 1891–1896 der Staten-Generaal, minister van Staat 1887–†. (Bronnen en literatuur: Genealogie Cremers, Canter Cremers, in: N.P. 38 (1952) 97–111 (105); NNBW II, 351; Jurriaanse, *De Nederlandse Ministers van Buitenlandse Zaken*, 198–215; Parlement.com (geraadpleegd 23 maart 2018))

185 Algemeene Instructie aan de Konsuls-Generaal en Konsuls van 10 augustus 1864 (NA, BuZa 2.05.01, inv.no. 3011). N.B. Zie ook H. L. Asser, *De buitenlandsche betrekkingen van Nederland 1860–1889*, 15.

Godefroi¹⁸⁶. Deze had al in 1858 tijdens de beraadslaging over de ‘kosten van buitenlandsche zendingen en consulaten’ erop gewezen, dat in het jaarboekje van de Vereniging van de statistiek een somtijds allesbehalve gunstig oordeel over de waarde van de consulaire berichten uit 1857 was gegeven. Bovendien kon volgens hem de rapportage van de Nederlandse consuls de vergelijking met die van hun buitenlandse collegae, met name die van België en Pruisen, niet doorstaan, getuige publicaties als het Belgische *Recueil consulaire* en het *Preussisches Handels-Archiv*.¹⁸⁷

Gezien het voorgaande zal het niet verbazen, dat ondanks de gevreesde financiële consequenties de roep om bezoldigde, uitgezonden consuls toch steeds luider begon te klinken. Toch zou het nog tot de jaren 1870 duren voordat een professionele consulaire dienst van de grond kwam. Het wordt dan ook hoog tijd om in te gaan op de intrigerende kwestie waarom het transformatieproces met betrekking tot de ‘buitenlandse dienst’, dat tijdens de regering van Koning Willem II zo veelbelovend op gang was gekomen, in de jaren na 1848 stagneerde en feitelijk tot stilstand kwam.

8. Koning Willem III en het ministerie van Buitenlandse Zaken

Volgens de opeenvolgende grondwetten, laatstelijk die van 1840 stond de koning aan het hoofd van de vaderlandse diplomatie.¹⁸⁸ De nieuwe Grondwet van 1848 bracht in die situatie formeel geen verandering. Wel was daarin de zinsnede over de benoeming van gezanten en consuls weggelaten omdat dit prerogatief van de koning automatisch zou voortvloeien uit diens in artikel 55 vastgelegde positie.¹⁸⁹ De macht van de koning was overigens niet langer onbepaald. Weliswaar was de formulering in artikel 55 van de Grondwet van 1840, dat de koning het ‘bestuur’ der buitenlandse betrekkingen had, in 1848 vervangen door het – op het eerste gezicht – nog sterkere begrip ‘opperbestuur’ maar in feite hield die uitdrukking in, dat de koning op een grotere afstand van het dagelijkse beleid kwam te staan. Of zoals de al eerder aangehaalde professor Asser het formuleerde: ‘het woord bestuur is hier meer eigenaardig op den werkkring van den

186 Mr. Michel Henry Godefroi (1813–1882), subst.-off. van justitie bij de arr.-rechtbank te Amsterdam 1842–, raadsheer Prov. Gerechtshof te Haarlem 1846–1860, lid Tweede Kamer der Staten-Generaal 1849–1860 en 1862–1881, minister van Justitie 1860–1862, minister van Staat 1881–, overl. Würzburg (Duitsland) 25 juni 1882, zn. van Henry Godschalk ‘aangenomen hebbende de naam Henry Godefroi’, commissionair en later koopman te Amsterdam, en Mietje Salomons. N. B. Godefroi was de eerste minister van Joodse huize in Nederland. (Bronnen en literatuur: A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Godefroi* (Leiden 2018); Parlement.com (geraadpleegd 31 aug. 2018); NNBW IV, 661–662)

187 НТК 1858–1859, 176–178 (26 en 27 nov. 1858).

188 De tekst van het desbetreffende art. 55 van de Grondwet van 1840 luidde: ‘De Koning heeft het bestuur der buitenlandsche betrekkingen. Hij benoemt en herroept de Gezanten en Consuls.’ N. B. Zie ook para. 3.

189 T. M. C. Asser, *Het bestuur der buitenlandsche betrekkingen*, 153.

Minister van Buitenlandsche Zaken toepasselijk.¹⁹⁰ Laatstgenoemde was na de invoering van de ministeriële verantwoordelijkheid in de eerste plaats verantwoording schuldig aan het parlement over het door hem gevoerde beleid. Zo was de minister van Buitenlandse Zaken niet langer de dienaar des konings maar eerder diens adviseur, al dan niet met de steun in de rug en/of de hete adem in de nek van het parlement. Alleen voor wat betreft benoeming, bevordering en ontslag van diplomaten en consuls was het koninklijk prerogatief formeel onaangetast gebleven; het parlement bezat geen enkele formele bevoegdheid terzake. Maar dankzij het budgetrecht beschikte het toch over een instrument om ook op dat gebied de nodige invloed uit te oefenen, van welke mogelijkheid een dankbaar en intensief gebruik werd gemaakt.

Niet alleen bracht het einde van de jaren 1840 ingrijpende staatkundige veranderingen met zich mee, ook trad in 1849 een nieuwe vorst aan, die het uitgedede koningschap niet dan met de grootst mogelijke tegenzin aanvaardde. Met name de opeenvolgende ministers van Buitenlandse Zaken zouden tot de ontdekking komen, dat Willem III niet zelden de neiging vertoonde om hen te behandelen als ware zij zijn persoonlijke dienaren. In de ogen van de koning behoorden de buitenlandse aangelegenheden immers nog altijd tot zijn *chasse gardée*. Aanvankelijk, toen de kroonprins toch maar besloten had zijn overleden vader op te volgen, maakte hij serieus werk van het koningschap. Zijn biograaf Van der Meulen karakteriseert Willem III in deze periode zelfs als 'een werkzame koning'.¹⁹¹ Dat zou echter niet lang zo blijven. Zijn betrokkenheid bij het regeringsbeleid kreeg in toenemende mate een incidenteel karakter, terwijl hij niet zelden optrad als 'ongeleid projectiel'. Zo had de koning in september 1860 het plan opgevat om zijn neef, Tsaar Alexander de Tweede van Rusland, weer eens een bezoek te brengen, en wel tijdens het verblijf van laatstgenoemde te Warschau, hoofdstad van het tot het Russische Rijk behorende maar opstandige Polen. Kennelijk voelde de koning toch wel enige nattigheid want hij vroeg over zijn voornemen het oordeel van de raad van ministers. Na vanzelfsprekend begrip getoond te hebben voor het verlangen van de koning 'om den Keizer weder te zien, aan wien UM door bloedverwantschap en herinneringen der jeugd verbonden is', kwam de raad terzake. Nog afgezien van de onwenselijkheid van de 'herhaalde of langdurige afwezenheden van het hoofd van het beminde Huis van Oranje' – op 17 september zou bovendien de jaarlijkse opening van het parlement plaatsvinden – achtte de raad een ontmoeting op Pools grondgebied vanuit internationaal-politieke overwegingen niet opportuun. Enigszins vilein werd daar aan toegevoegd, dat om iedere schijn van partijdigheid te vermijden aansluitend een officieel bezoek zou moeten worden afgelegd bij de Franse Keizer, 'zoon van hem die door den eersten Napoleon tot koning van Holland werd verheven als overgang tot de aanhechting van Nederland bij het fransche Keizerrijk', hetgeen binnenslands weer op de nodige weerstand zou kunnen

190 Ibidem, 100.

191 Van der Meulen, *Koning Willem III*, 223 e.v.

rekenen.¹⁹² De boodschap kwam luid en helder door bij de koning, die, zij het vermoedelijk tandenknarsend, van het geplande familiebezoek afzag.

Met het impulsieve gedrag en de onvoorspelbaarheid van de koning werd dus zeker niet in de laatste plaats de minister van Buitenlandse Zaken geconfronteerd. Gedurende zijn 41-jarige regeerperiode versleet Willem III er niet minder dan achttien waarbij de ad interim bewindslieden nog niet eens zijn meegeteld. Zijn eerste minister van Buitenlandse Zaken, de rooms-katholiek Lightenvelt¹⁹³ was nog door zijn vader aangesteld, die een hoge dunk van deze minister had. Ook Willem III kon deze conservatief waarderen. Lightenvelt was onder diens ministers van Buitenlandse Zaken tot op zekere hoogte een vreemde eend in de bijt. Niet alleen behoorde hij samen met de aristocratische ministers Van Sonsbeeck¹⁹⁴ en Cremers – beiden eveneens van katholieken huize¹⁹⁵ – tot het zeer kleine groepje van niet-adellijke ministers van Buitenlandse Zaken in die periode, maar bovendien was zijn vader een, zij het welgestelde, middenstander uit Brabant. Enigszins denigrerend noemde Prof. Van Assen¹⁹⁶ hem in een brief aan Groen van Prinsterer¹⁹⁷ een ‘Brabantsche Rooms-Catholijke burgerjongen.’¹⁹⁸ Dat vormde echter geen belemmering voor zijn benoeming tot hoofd van het prestigieuze gezantschap te Parijs in 1853, zoals hem in een eerder

192 Tijd. voorzitter van de Ministersraad, Van Hall, aan de koning, 3 sept. 1860 (exh. 6 sept. LaI]7 geheim) (NA, Kabinet des Konings 2.02.04, inv.nr. 4263).

193 Mr. Leonardus Antonius Lightenvelt (253).

194 Mr. Herman van Sonsbeeck (1796–1865), jur. dr. Groningen 1817, advocaat te Zwolle 1817–1820, rechter-plv. rechtbank van eerste aanleg ald. 1827–1839, lid Prov. Staten van Overijssel 1834–1838, raadsheer Prov. Gerechtshof te Zwolle 1839–, lid Raad van State 1842–, minister van Buitenlandse Zaken en tijd. minister voor de Zaken der Rooms-Katholieke Eredienst 1849–1852, staatsraad i.b.d. 1864–1865. (Bronnen en literatuur: Genealogie Van Sonsbeeck, Verheye van Sonsbeeck, in N. P. 43 (1957) 266–287 ((281); NNBW IX, 1053–1055; Jurriaanse, *De Nederlandse Ministers van Buitenlandse Zaken*, 85–98; Parlement.com (geraadpleegd 23 maart 2018))

195 Zij waren zwagers van elkaar. Van Sonsbeeck was in 1843 in tweede echt gehuwd met Anna Maria Lucia Cremers (1810–1850), zuster van de latere minister van Buitenlandse Zaken

196 De opmerking van Van Assen over de afkomst van Lightenvelt was tamelijk hypocriet aangezien hijzelf uit een geslacht van plattelands-dominees uit Friesland stamde en evenzeer als Lightenvelt tot de homines novi van de eerste helft van de negentiende eeuw behoorde. Wel bezat Van Assen volgens Remieg Aerts ‘een bijzonder talent om in de smaak te vallen bij vooraanstaande personen’ (Aerts, *Thorbecke wil het*, 210).

197 Mr. Guillaume Groen van Prinsterer (1801–1876), jur. dr. en dr. letteren Leiden 1823, advocaat in Den Haag 1823–, referendaris 1827 en secr. 1829–1834 Kabinet des Konings, archivaris Kon. Huisarchief 1831–1871, staatsraad i.b.d. 1836–, staatsraad hon. 1861–†, buitengewoon lid 1840 en lid 1849–1865 Tweede Kamer der Staten-Generaal, lid Commissie belast met het afnemen der diplomatieke examens 1860–1863, historicus. (Bronnen en literatuur: A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Groen van Prinsterer* (Leiden 2018); NNBW II, 508–520; Parlement.com (geraadpleegd 31 maart 2018))

198 Brief van Van Assen aan Groen van Prinsterer, jan. 1854. (Bron: Van Essen (ed.), *Groen van Prinsterer, Briefwisseling v*, 275)

stadium door de koning zou zijn beloofd.¹⁹⁹ Sommige opvolgers van Lightenvelt hadden echter een heel wat minder gemakkelijke relatie met de koning waarover meer in de volgende paragraaf. Wel kwam als gevolg van de afnemende betrokkenheid van de koning bij het regeringsbeleid ook de minister van Buitenlandse Zaken minder vaak onder vuur te liggen. In de praktijk en afhankelijk van de omstandigheden beschikte de koning trouwens nog lange tijd over de mogelijkheid om zelf een kandidaat voor Buitenlandse Zaken te kiezen. Zo deelde in de ministerraad van 16 juni 1856 de voorzitter mee, dat de koning het ontslag van Van Hall als minister van Buitenlandse Zaken had aanvaard en dat hij de voorzitter van de Tweede Kamer, Jhr. Gevers van Endegeest²⁰⁰, ‘tot zijnen opvolger (had) aangewezen.’²⁰¹ Voor de ‘buitenlandse dienst’ maakte het allemaal weinig uit omdat Willem III toch al niet geneigd was om zich daarmee inhoudelijk bezig te houden. Wel bleef hij zich intensief bemoeien met diplomatieke benoemingen.²⁰² Dat was bijvoorbeeld het geval in 1870 toen minister Roest van Limburg²⁰³ op voorstel van de gezant in Groot-Brittannië tijdelijk de zoon van de vice-president van de Raad van State²⁰⁴, Donald Jacob Mackay²⁰⁵, als raad van legatie honorair in Londen wilde detacheren met het oog op de – uit de internationale spanningen voortvloeiende – drukke werkzaamheden. Mackay, die van 1861 tot 1865 reeds als attaché aan het gezantschap te Londen verbonden was geweest, bezat niet alleen de Nederlandse titel van baron maar was tevens erfgenaam van de Britse titels Baron Reay of Reay, Baronet of Nova Scotia en chief van de clan Mackay, en beschikte daardoor over uitstekende relaties in de leidende Britse kringen. Willem III verzette zich echter tegen dit voorstel met het volstrekt irrelevante argument, dat er ‘geen voldoende reden (was) voor zoodanige inschuiving in het Corps Diplomatique, en (het) alzo zeer stootend voor dat Corps’ was.²⁰⁶ Hoewel er geen sprake van was, dat de

199 Jurriaanse, *De Nederlandse Ministers van Buitenlandse Zaken*, 82.

200 Jhr. Mr. Daniël Théodore Gevers, heer van Endegeest, Oegstgeest en Poelgeest (1793–1877), jur. dr. Leiden 1817, commies van Staat 1819, referendaris Raad van State (1828), lid 1838–1849, 1850–1856 en voorzitter 1855–1856 Tweede Kamer der Staten-Generaal, lid Eerste Kamer 1849–1850, staatsraad i.b.d. 1843–†, minister van Buitenlandse Zaken 1856–1858, curator Leidsche Hoogeschool 1853–1876. (Bronnen en literatuur: N. A. 83 (1993) 188; Parlement.com (geraadpleegd 22 sept. 2018); NNBW III, 464–466; Jurriaanse, *De Nederlandse Ministers van Buitenlandse Zaken*, 125–137)

201 NA, Ministerraad 2.02.05.02, inv.nr. 28.

202 Zie o.m. Kabinetbrief van 5 dec. 1862 La IJ5 zeer geheim (2.02.04, inv.nr. 4266). N.B. Zie ook Kersten, *Een woud van verandering*, 65.

203 Mr. Theodorus Marinus Roest van Limburg (371).

204 Mr. Aeneas baron Mackay, 10e Baron Reay of Reay, Baronet of Nova Scotia, heer van Ophemert en Zennewijnen (1806–1876), o.m. lid Tweede Kamer der Staten-Generaal 1848, 1850–1862, vice-president van de Raad van State 1862–†, minister van Staat 1865–†, kamerheer van Koning Willem II en Anna Paulowna en kamerheer i.b.d. van Koning Willem II en Koning Willem III. (Bronnen en literatuur: N. A. 88 (1999) 28; NNBW V, 333–334; Parlement.com (geraadpleegd 14 dec. 2018; Duyverman, *Uit de geheime dagboeken van Aeneas Mackay, dienaar des konings 1806–1876*)

205 Mr. Donald Jacob baron Mackay, 11e Baron Reay of Reay, Baronet of Nova Scotia, Lord Reay of Durness, heer van Ophemert en Zennewijnen (267).

206 Zie NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 3281.

vroegere attaché Mackay in de diplomatieke dienst zou worden gearachuteerd, ging de voorgestelde plaatsing niet door.

9. Thorbecke en het ministerschap van Buitenlandse Zaken

De moeizame verhouding tussen Koning Willem III en sommige van zijn liberale ministers van Buitenlandse Zaken was te wijten aan de gewijzigde politieke verhoudingen. Niet alleen was sprake van een ongemakkelijke *cohabitation* van de opvliegende, conservatieve vorst met de nieuwe, deels nog onwennige, liberale vertegenwoordigers maar bovendien was de liberale voorman Thorbecke zeker zo koppig als de koning en evenmin gemakkelijk in de omgang. Daardoor was de positie van de door Thorbecke naar voren geschoven kandidaten voor Buitenlandse Zaken niet altijd benijdenswaardig. Thorbecke had bovendien niet altijd een even gelukkige hand bij zijn keuze van personen voor dat ministerie. Afgezien van een zeker gebrek aan mensenkennis, was het problematisch, dat hij graag alles zelf wilde beslissen en niet beschikte over netwerken in de kringen van het traditionele politieke en bestuurlijke establishment. Bovendien had hij daarmee geen enkele affiniteit terwijl hijzelf in die kringen weinig populariteit genoot.²⁰⁷ Zo noteerde de antirevolutionaire aristocraat Mackay van Ophemert, die zeker wel waardering voor Thorbecke kon opbrengen en geregeld voor hem in de bres sprong bij Willem III, op 11 december 1857 in zijn dagboek: 'De heer Thorbecke heeft enorme kwaliteiten, maar een aanmatiging van parvenu en een tirannie die voert tot een extreme kleingeestigheid.'²⁰⁸ Voor het ministerschap van Buitenlandse Zaken had Thorbecke de neiging om terug te vallen op oud-leerlingen van hem, die (nog) niet de voor die functie benodigde geschiktheid of ervaring bezaten. Zo vroeg hij in 1849 de 35-jarige secretaris van legatie Gericke van Herwijnen om minister van Buitenlandse Zaken te worden.²⁰⁹ Deze begreep beter dan zijn leermeester dat het gezien zijn leeftijd en ondergeschikte diplomatieke rang geen goed idee zou zijn om op dat aanbod in te gaan.²¹⁰

De zoektocht naar een kandidaat voor Buitenlandse Zaken in het eerste door Thorbecke geleide kabinet verdiende al helemaal geen schoonheidsprijs. Jhr. Boreel van Hogelanden, die eveneens voor die post was gevraagd ondanks het feit, dat hij volgens Thorbecke 'te retrograd in (zijn) denkbeelden' was, heeft van die zoektocht een intrigerend beeld geschetst.²¹¹ Uiteindelijk werd de functie toevertrouwd aan de

207 Zie, ook voor het volgende, Aerts, *Thorbecke wil het*, 411 e.v.

208 Duyverman, *Uit de geheime dagboeken van Aeneas Mackay*, 56.

209 Brieven aan J. L. H. A. Gericke van 7 okt. 1849 en aan L. D. Storm van 11 okt. 1849, opgenomen in: Hooykaas en Santegoets (eds.), *Briefwisseling van J. R. Thorbecke* v, 180–182.

210 Jurriaanse, *De Nederlandse Ministers van Buitenlandse Zaken*, 242–243; Aerts, *Thorbecke wil het*, 415; brief aan A. Thorbecke-Solger van 12 okt. 1849, opgenomen in: Hooykaas en Santegoets (eds.), *Briefwisseling Thorbecke* V, 182.

211 De Louter (ed.), *Herinneringen van Jhr. Mr. W. Boreel van Hogelanden*, 376–388.

hiervoor genoemde Van Sonsbeeck, die tevens belast werd met de leiding van het ministerie voor de Katholieke Eredienst. Thorbecke had hem aanvankelijk op het oog voor het ministerie van Koloniën maar de koning had hem daarvoor te licht bevonden. Van Sonsbeeck, die ook door tijdgenoten volstrekt ongeschikt werd geacht als hoofd van de vaderlandse diplomatie – het gerucht ging zelfs, dat er een persoonsverwisseling had plaatsgevonden²¹² –, trad op 16 okt. 1852 af nadat de Tweede Kamer geweigerd had een verdrag met Frankrijk over het auteursrecht goed te keuren. Kon de ongelukkige keuze voor Van Sonsbeeck deels nog in de schoenen van de koning worden geschoven, de benoeming in 1862 van Jhr. van der Maesen de Sombreff²¹³ tot minister van Buitenlandse Zaken in het tweede kabinet-Thorbecke kwam geheel voor rekening van laatstgenoemde.²¹⁴ Deze had eerst een beroep gedaan op ongetwijfeld beter gekwalificeerde kandidaten, zoals de latere gouverneur-generaal van Nederlands-Indië, Loudon²¹⁵, die al eerder was benaderd voor het ministerie van Koloniën, en op het liberale Kamerlid Dullert²¹⁶. Beiden hadden echter voor de eer bedankt. De Haagse advocaat Van der Linden²¹⁷, een trouwe aanhanger van Thorbecke, had nog gewezen op Van Reenen²¹⁸:

- 212 Jurriaanse, *De Nederlandse Ministers van Buitenlandse Zaken*, 90. Volgens Boreel zou mevrouw van Sonsbeeck, toen zij gefeliciteerd werd met de benoeming van haar echtgenoot tot minister van Buitenlandse Zaken, geantwoord hebben: ‘gij vergist U: hij is Minister van Koloniën geworden.’ (De Louter ed.), *Herinneringen van Jhr. Mr. W. Boreel van Hogelanden*, 388).
- 213 Jhr. Mr. Paulus Theresia van der Maesen de Sombreff (1827–1902), jur. dr. Leiden 1850, advocaat te Maastricht sinds 1850, lid Prov. Staten 1853–1862 en Gedeputeerde Staten 1856–1862 van Limburg, minister van Buitenlandse Zaken 1862–1864, lid Tweede Kamer der Staten-Generaal 1864–1873, wederom lid Prov. Staten van Limburg 1874–1880. (Bronnen en literatuur: N. A. 88 (1999) 81; NNBW V, 335; Jurriaanse, *De Nederlandse Ministers van Buitenlandse Zaken*, 179–197; A. J. van Galen Last, *Jonkheer van der Maesen de Sombreff en de Ongewenste Invitatie, het Nederlands buitenlands beleid in 1863*)
- 214 Zie, ook voor het volgende, Van Galen Last, *Jhr. van der Maesen de Sombreff en de Ongewenste Invitatie*, alsmede Aerts, *Thorbecke wil het*, 575 e.v.
- 215 Jhr. (1884) Mr. James Loudon (1824–1900), jur. dr. Leiden 1846, advocaat en procureur te Batavia (Nederlands-Indië) 1846–, referendaris Alg. Secretarie ald. 1854–1857, secr.-generaal 1859–, minister van Koloniën 1861–, commissaris des Konings in Zuid-Holland 1862–, gouverneur-generaal van Nederlands-Indië 1871–1875. N. B. Hij was de vader van Jhr. Dr. John Loudon (260). (Bronnen en literatuur: N. A. 87 (1998) 524–526; NNBW III, 790–795; Parlement.com (geraadpleegd 3 april 2018))
- 216 Mr. Willem Hendrik Dullert (1817–1881), jur. dr. Leiden 1840, advocaat en procureur te Arnhem, lid 1849–† en voorzitter 1852–1853 en 1869–† Tweede Kamer der Staten-Generaal, lid gemeenteraad Arnhem 1857–†, geestverwant van Thorbecke. (Bronnen en literatuur: A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Dullert* (Leiden 2018); Parlement.com (geraadpleegd 31 maart 2018); NNBW IV, 534–535)
- 217 Mr. Gijsbertus Martinus van der Linden (1812–1888), jur. dr. Leiden 1836, advocaat in Den Haag sinds 1836, rechter-plv. arr.-rechtbank ald. 1845–1876, lid Tweede Kamer der Staten-Generaal 1849–1888. (Bronnen en literatuur: Genealogie Van der Linden, Dronsberg van der Linden, Cort van der Linden, in: N. P. 2 (1911) 322–327 (326); NNBW IV, 916–917; Parlement.com (geraadpleegd 3 april 2018))
- 218 Jhr. (1876) Mr. Gerlach Cornelis Joannes van Reenen, heer van Loenen (1818–1893), jur. dr. Leiden 1840, advocaat te Amsterdam, raadslid 1847–1853, wethouder 1849–1850 en burgemeester 1850–1853 van Amsterdam, lid Prov. Staten van Noord-Holland 1850–1853, lid 1858–1869, 1870–1875 en voor-

Mij is door Olivier²¹⁹ gezegd dat indien u met van Reenen zoudt willen zitten, hij eenige aanleiding had uit gesprekken met Beaujon²²⁰ gehouden, om te vermoeden, dat van Reenen aan buitenl(ands) zak(en) van een ministerie Thorb(ecke) niet ongenegen zou zijn.²²¹

Daarover werd echter niets meer vernomen, hetgeen geen verbazing behoeft te wekken. Naar aanleiding van de wens van de koning om Van Reenen tot formateur te benoemen, had Thorbecke namelijk opgemerkt, dat:

... indien van Reenen slaagt, dan mag men wel, behalve zijn April-Ministerie, herdenken dat hij, als lid der Kamer schier tegen alles stemde wat ons verbetering of liberaal scheen. De lijst zou geloof ik, een curieuse bijdrage tot politieke waardeering, ontmaskering tevens van een voorgewende liberale gezindheid zijn.²²²

Vermoedelijk ten einde raad ontbood Thorbecke op aandringen van de koning de gezant te Hannover, baron Stratenus²²³, naar Den Haag om voorlopig als minister ad interim op te treden. Deze paste net zo min in zijn ministerie als de eerder afgeserveerde Van Reenen. Zo schreef de Britse gezant in Den Haag, Buchanan²²⁴, aan zijn minister, Lord Russell²²⁵: ‘The appointment of Mr. Stratenus [...] as Minister for

zitter 1858–1869 Tweede Kamer der Staten-Generaal, minister van Binnenlandse Zaken 1853–1856, vice-president Raad van State 1876–†, lid en voorzitter Raad van Voogdij over Koningin Wilhelmina 1890–†, minister van Staat 1889–†. Hij was de grootvader van Jhr. Mr. Gerlach Cornelis Joannis van Reenen (352). (Bronnen en literatuur: N. A. 91 (2004–2005) 110–111; NNBW II, 1176–1177; Parlement.com (geraadpleegd 4 april 2018))

- 219 Mr. Nicolaas Olivier (1808–1869), jur. dr. Leiden 1835, advocaat en repetitor ald., hoofdredacteur sinds 1842, tevens mede-eigenaar sinds 1847 van de ‘Arnhemsche Courant’, raadslid 1847–1862 en wethouder 1855–1862 te Leiden, lid Tweede Kamer der Staten-Generaal 1858–1862, 1866 en 1869, minister van Justitie, tevens belast met de zaken der Hervormde Eredienst 1862–1866, zn. van Nicolaas, laatst. secr.-generaal ministerie van Justitie. (Bronnen en literatuur: A. J. van Galen Last, *Fragment-genealogie Olivier* (Leiden 2018); NNBW IV, 1039–1040; Parlement.com (geraadpleegd 4 april 2018))
- 220 Mr. Jan Jacob Beaujon (1827–1889), commies-griffier Tweede Kamer der Staten-Generaal 1851–, secr. Raad van State 1865–1888. (Bronnen en literatuur: Genealogie Beaujon, in: N. P. 38 (1952) 48–50 (50); N. A. 82 (1992) 497; Repertorium ambtsdragers ambtenaren 1428–1861 (geraadpleegd 12 april 2018))
- 221 Brief van G. M. van der Linden aan Thorbecke, 25 jan. 1862 (NA, Verzameling Thorbecke 2.21.161, inv.nr. 73).
- 222 Brief aan G. M. van der Linden, 17 jan. 1862 (opgenomen in De Vries, *De ongekende Thorbecke*, 109 en 217).
- 223 Jhr. (1838) Mr. Anthony Jan Lucas baron (1847) Stratenus (429).
- 224 Sir Andrew Buchanan, 1st Baronet (1807–1882), Brits diplomaat sinds 1825, o.m. gezant in Den Haag 1860–1862 en laatst. ambassadeur te Wenen 1871–1878. (Bron: Wikipedia (geraadpleegd 4 april 2018))
- 225 John Russell, 1st Earl Russell (1792–1878), Brits politicus en staatsman, o.m. verschillende malen premier alsmede minister van Buitenlandse Zaken 1852–1855 en 1859–1865 (Bron: Wikipedia (geraadpleegd 4 april 2018))

Foreign Affairs, although only *ad interim* has exited surprise, that gentleman's opinion being ultra-conservative.²²⁶ Toen om die reden een definitieve benoeming uitbleef en Stratenus vervolgens bezwaar maakte tegen de gang van zaken, zou Thorbecke volgens de doorgaans goed geïnformeerde Buchanan, hem hebben voorgehouden, 'that as a diplomatic servant of the Crown he had no right to complain, and had only to obey if the King requested his service for a time at the foreign office.'²²⁷ Daarop gooiden Stratenus de handdoek in de ring. Uiteindelijk haalde Thorbecke zijn vroegere leerling uit Leiden en op dat moment lid van Gedeputeerde Staten van Limburg, Van der Maesen de Sombreff, naar Den Haag. Deze zou gedurende zijn korte ministerschap volledig aan de leiband van zijn vroegere leermeester lopen. Bij de afhandeling van een uitnodiging van Keizer Napoleon voor een 'Europees Veiligheids Congres' gingen de minister én diens leermeester zo amateuristisch te werk, dat de val van eerstgenoemde onvermijdelijk werd. Met de verwerping van zijn begroting door de Eerste Kamer op 28 december 1863 viel definitief het doek voor de minister. De koning, die ten eerste geïrriteerd was door diens onhandige optreden, had al eerder laten weten, dat hij van deze brekebeen af wilde. Het is enigszins navrant, dat Van der Maesen de Sombreff, die als minister toch wel enkele successen had geboekt, zijn Waterloo vond in de voorbereiding van een congres van vorsten en andere staatshoofden omdat – en nog afgezien van het feit, dat deze topontmoeting niet doorging – dit soort bijeenkomsten doorgaans weinig voorstelde. Zo schreef de directeur van het Kabinet des Konings, De Kock²²⁸, aan Thorbecke naar aanleiding van het zogenaamde Vorstencongres, dat op uitnodiging van Keizer Frans Jozef van Oostenrijk in 1863 te Frankfurt werd gehouden²²⁹:

Ik vind het eene wanhopig denkbeeld van den Keizer om de Vorsten in deze tijden eene dergelijke vertoning te doen houden [...] Op de Kermis zag ik eens een hok waarin allerlei soorten van dieren vereenigd waren, honden, katten, apen, vogels enz. – men noemde het the happy family – de dieren zagen er echter zeer wanhopend uit – ik hoop dat minst eene vergelijking tusschen de twee overigens zal gemaakt worden.

Als opvolger van Van der Maesen de Sombreff werd door Thorbecke de Groningse burgemeesterszoon Cremers aangezocht. Betrokkene was volgens Van Zuylen van Nyevelt; 'een heer uit Groningen, die nimmer eenige betrekking vervuld had en waar-

226 Buchanan aan Lord Russell, 1 febr. 1862 (opgenomen in Gerretson, *De tusschenwateren*, 121)

227 Buchanan aan Lord Russell, 10 febr. 1862 (opgenomen in Gerretson, *De tusschenwateren*, 122–123)

228 Jhr. (1835) Mr. Frederik Lodewijk Willem baron (1881) de Kock (1818–1881), jur. dr. Leiden 1840, commies van staat bij de Raad van State 1844–, referendaris Kabinet des Konings 1847–, particulier secr. van Koning Willem III 1849–1863, directeur Kabinet des Konings 1854–1868, secr. Ministeraad 1854–1862, minister van Staat 1863–†, kamerheer i.b.d. van Koning Willem III 1854–†. (Bronnen en literatuur: N. A. 86 (1996–1997) 441; Parlement.com (geraadpleegd 9 april 2018); BWN II, 308–309)

229 Zie ook Huizinga (ed.), *Herinneringen van J. P. J. A. graaf van Zuylen van Nijevelt*, 271–272.

van men slechts wist, dat hij eenige vreemde talen sprak en veel gereisd had.²³⁰ Deze, vele jaren later aan het papier toevertrouwd, observatie kwam aardig in de buurt van de formulering in de voordracht aan de koning van 6 maart 1864. Thorbecke schreef daarin, dat, aangezien 'Roomsche Katholieke Eeredienst' ondergebracht was bij Buitenlandse Zaken, de nieuwe minister bij voorkeur van katholieken huize zou moeten zijn, terwijl Cremers

zoo het schijnt, de eigenschappen in zich (vereenigt), welke in eenen Minister van Buitenlandse Zaken gevorderd worden. Van middelbaren leeftijd en bezitter van een genoegzaam fortuin om onafhankelijk te kunnen leven, heeft de heer Cremers veel en lang gereisd en daardoor cosmopolitische vorming gekregen, welke hem overal te huis doet zijn. Zes of zeven levende talen sprekende en gewoon zich met gemak in de aanzienlijkste kringen te bewegen, is hij voor den omgang met de vreemde diplomaten zeer berekend. Hij voegt daarbij, naar het oordeel van hen, die hem van nabij kennen, een helder oordeel en veel studie en wetenschappelijke kennis en een oprecht en eerlijk karakter.²³¹

Uit het voorgaande komt Thorbecke naar voren als iemand, die verre stond van de wereld der diplomatie en eigenlijk niet goed raad wist met het ministerie van Buitenlandse Zaken. Binnen de liberale stroming had hij daarop echter niet het alleenrecht. Gezien de overheersende positie die de liberalen decennia lang in het Nederlandse politieke bestel hebben ingenomen en de gevolgen daarvan voor de 'buitenlandse dienst', is het wenselijk nader op dit verschijnsel in te gaan.

10. De liberalen en de buitenlandse zaken

Zoals gezegd had de liberale stroming in zijn algemeenheid weinig affiniteit met de wereld van de diplomatie. Thorbecke's trouwe aanhanger Dullert sloeg de spijker op de kop toen hij in 1862 constateerde:

Onze partij is bovenal arm in dat slag van menschen waarvan men in den regel ministers van Buitenlandse Zaken maakt [...] De eenigste die ik weet is Roest van Limburg: maar die vroegere geschiedenis komt daar ongelukkig tusschen. Ook herinner ik mij dat zijn broeder mij in November mededeeling heeft gedaan van een schrijven, waarin hij zeer sterk aandrang op de verhooging van alle traktementen der diplomaten.²³²

²³⁰ Huizinga (ed.), *Herinneringen van J.P.J.A. graaf van Zuylen van Nijeveld*, 277.

²³¹ Thorbecke aan de koning, 6 maart 1864 no. 2 geheim (aangehaald, in: De Vries, *De ongekende Thorbecke*, 234–235). N.B. Zie ook de discussie in de raad van ministers op 1 maart 1864, waar 'de onafhankelijkheid van zijn (Cremers) fortuin' voorop stond (NA, 2.02.05.02, inv.nr. 36).

²³² Brief van Dullert aan Thorbecke, 12 febr. 1862 (NA, Verzameling Thorbecke 2.21.161, inv.nr. 73). N.B. Zie (o.m. hiervoor) ook Tamse, *Nederland en België in Europa*, 107–118.

Een dergelijk standpunt vormde in liberale kring bepaald geen aanbeveling, zoals hierna nog duidelijk zal worden. De vraag in hoeverre de stelling van Dullert over het gebrek aan potentiële bewindslieden van Buitenlandse Zaken in liberale kring ook voor latere tijden en mogelijk zelfs voor nu nog opgaat en wat daarvoor dan de reden zou zijn, valt buiten de termen van dit onderzoek. Voor wat betreft de eerste jaren na 1848 heeft Boogman er echter op gewezen, dat de ‘overwinning’ van het liberalisme in dat jaar niet het resultaat was van een geleidelijke, breed gedragen ontwikkeling maar het directe gevolg van de revolutionaire bewegingen in Frankrijk en de Duitse staten. Bij het establishment, dat ruimschoots vertegenwoordigd was in de kringen rond het ministerie van Buitenlandse Zaken en de ‘buitenlandse dienst’ hadden de liberale ideeën bepaald (nog) geen ingang gevonden en was de persoon van Thorbecke niet populair.²³³ Mede daarom bestond er bij laatstgenoemde en veel van zijn aanhangers een groot wantrouwen ten opzichte van de vaderlandse diplomatie en werden bij de loyaliteit van sommige gezanten vraagtekens geplaatst.²³⁴ Het overgrote deel van de nieuwe Kamerleden uit de zich emanciperende burgerij koesterde – zeker in het begin – serieuze twijfels over nut en noodzaak van het diplomatieke apparaat. Zo vroeg een van de ‘Negenmannen’ van 1844, het lid van de Tweede Kamer Storm²³⁵, zich in 1849 af of de Nederlandse gezanten de nieuwe politieke gang van zaken in het vaderland werkelijk vertegenwoordigden en of zij wel het nieuwe beleid uitdroegen, kortom, ‘zijn zij voorstander van onze politiek?’ De vraag stellen was hem beantwoorden, en hij constateerde dan ook misnoegd, dat ondanks de politieke veranderingen, die in Nederland hadden plaatsgevonden, nog geen enkele gezant was teruggeroepen. Zelfs was een voormalige voorzitter van de ministerraad²³⁶ op een belangrijke diplomatieke post benoemd.²³⁷ Thorbecke zelf schreef op 8 december 1851 aan zijn vroegere student in Gent, Edward Conway²³⁸ naar aanleiding van de eventuele overplaatsing van de gezant te Wenen, baron van Heeckeren²³⁹, naar Brussel:

233 Zie o.m. Boogman, *Nederland en de Duitse Bond* 1, 103 e.v., en *Rondom 1848*.

234 Zie ook para. 3.

235 Mr. Lambertus Dominicus Storm (1790–1859), buitengewoon lid 1840 en 1848 en lid 1844–1847, 1849–11 mei 1852 en 15 mei 1852–† Tweede Kamer der Staten-Generaal, burgemeester van Breda 1852–1853, Staatsraad i.b.d. 1848–†. (Bronnen en literatuur: A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Storm* (’s-Hertogenbosch) (Leiden 2018); Parlement.com (geraadpleegd 3 sept. 2018); NNBW V, 821–822)

236 Zie noot 37.

237 HTK 1849–1850, 116 (14 dec. 1849).

238 Dr. Edouard H. J. Burggraaf (1856) Conway (Brugge 1804–Ixelles 1871), student van Thorbecke te Gent, adj.-commies bij Waterstaat, Nationale Nijverheid en Koloniën (1830), journalist in België (1831), ambt. ministerie van Buitenlandse Zaken 1831–, secretaris van Koning Leopold I en intendant-generaal van de civiele lijst 1832–1865/1866. (Bronnen en literatuur: O. Coomans de Brachène, *Etat Présent de la Noblesse Belge* I (Brussel 1986) 305–306; Cantillon, *Thorbecke en Europa*, 19; Aerts, *Thorbecke wil het*, passim; Hooykaas (ed.), *Briefwisseling J. R. Thorbecke*, passim)

239 Jacob Derk Borchard Anne baron van Heeckeren van Enghuizen, heer van Beverweerd en Odijk (178).

Het is mijne keuze niet. Ik wenschte iemand, die volkomen vertrouwen kon inboezemen; *des needs minder diplomaat, doch bovenal opregt orgaan van ons Gouvernement*. Ons corps van diplomaten biedt geen overvloed aan; ik zou den man, bestemd om ons in deze omstandigheid bij u te vertegenwoordigen, des needs buiten dien kring nemen.²⁴⁰

Deze instelling leidde tijdens het tweede kabinet-Thorbecke onder meer tot de terugroeping uit Berlijn in 1862 van gezant Schimmelpenninck van der Oye²⁴¹. Deze was een broer van W. A. Schimmelpenninck van der Oye, die ondanks het feit, dat hij en Thorbecke al heel lang bevriend waren, op instigatie van laatstgenoemde in 1852 het veld moest ruimen als commissaris des Konings in Gelderland²⁴². Ook de gezant bij de hoven van Spanje en Portugal, baron Sirtema van Grovestins²⁴³, moest eraan geloven; hij werd in 1863 teruggeroepen.²⁴⁴

In de Tweede Kamer kwam het liberale ongemak met de diplomatieke wereld tot uitdrukking in de voortdurend herhaalde oproep tot bezuinigingen of zelfs het min of meer afschaffen van de diplomatieke dienst. Tijdens de beraadslagingen over de nieuwe begroting van Buitenlandse Zaken op 14 december 1850 kondigde baron Sloet tot Oldhuis²⁴⁵ bijvoorbeeld aan, dat hij daar in ieder geval niet voor zou stemmen, omdat hij ‘als eene radicale bezuiniging gaarne zou zien, dat binnen een jaar tijds *alle* gezanten huiswaarts keerden, met uitzondering van onzen gezant te Frankfort, omdat die ambtenaar in de tegenwoordige moeilijke omstandigheden, waarin Duitschland verkeert, daar ook werkzaamheden voor zijnen werkkring zal vinden’. In de ogen van de baron was de diplomatie in vredestijd niet meer dan ‘eene volkeren-étiquette, die te gelijker tijd eene zeer bezwarende en telken jare terugkeerende geldverspilling voor eene kleine Staat na zich sleept’. Daarentegen wenste hij, na de afschaffing van alle

240 Brief aan E. H. J. Conway van 8 dec. 1851, opgenomen in: Hooykaas en Santegoets (ed.), *Briefwisseling J. R. Thorbecke v*, 355. Zie ook Cantillon, *Thorbecke en Europa*, 23. N. B. Mijn cursivering.

241 Alexander Carel Jacob baron Schimmelpenninck van der Oye (396).

242 Zie Remieg Aerts, *Thorbecke wil het*, o.a. 78 en 476–482.

243 Edouard baron Sirtema van Grovestins (413).

244 Boogman, *Nederland en de Duitse Bond* 1, 111 (noot 1). N. B. Sirtema van Grovestins was in 1851 nog door minister Van Sonsbeeck naar voren geschoven als kandidaat voor het gezantschap te Brussel maar de Raad van Ministers had zich daarmee niet kunnen verenigen. Uiteindelijk ging die post naar de 37-jarige oud-student van Thorbecke, Jhr. (1833) Mr. Joseph Louis Heinrich Alfred baron (1846) Gericke van Herwijnen (144). (Zie Brief aan E. H. J. Conway van 28 dec. 1851, opgenomen in: Hooykaas en Santegoets (ed.), *Briefwisseling J. R. Thorbecke v*, 359)

245 Mr. Bartholomeus Willem Anne Elisa baron Sloet tot Oldhuis (1807–1884), jur. dr. Utrecht, ‘Thorbeckiaan’, o.m. burgemeester van Hengelo(Ov.), advocaat te Almelo en rechter en president arr.-rechtbank te Zwolle, lid gemeenteraad ald. 1845–1851 en 1860–1867, lid Prov. Staten van Overijssel 1849, buitengewoon lid 1840 en 1848 en lid 1849–1860 Tweede Kamer der Staten-Generaal, voorts zeer actief op economisch terrein, o.m. als voorzitter van de Overijsselsche Vereeniging tot Ontwikkeling van Provinciale Welvaart 1841–†. (Bronnen en literatuur: N. A. 93 (2008) 251; Parlement.com (geraadpleegd 9 sept. 2018); Wim Coster, *Baron op klompen. Mr. B. W. A. E. baron Sloet tot Oldhuis (1807–1884); aan de hefboom tot welvaart* (dissertatie Wageningen 2008)

gezantschappen en de uitbreiding van het consulaire stelsel, 'de belangen van onzen handel toevertrouwd [...] te zien aan bekwame en goed betaalde consuls'.²⁴⁶ Een jaar later deed de liberale Groningse afgevaardigde, Zylker²⁴⁷, er nog een schepje bovenop. Gezien het feit, 'dat de bescherming en behartiging onzer handels- en scheepvaartbelangen in het buitenland, zoo al niet het eenige, dan ten minste verreweg het grootste gewigt in de schaal leggen', was hij de overtuiging toegedaan,

... dat onze buitenlandsche belangen niet aan [...] dure en weelderige gezantschappen met derzelve nasleep behoorden te worden overgegeven, terwijl zij het somtijds misschien juist daarom beneden zich kunnen achten, om zich met zulke plebeïsche handelszaken in te laten.

Volgens hem kon men die belangen beter toevertrouwen aan 'consuls of anderen van minderen rang [...] welke, kennis van handelszaken aan belangstelling parende, buitendien niet door feesten en uiterlijke vertooningen verhinderd zouden worden in de behartiging der belangen van handel'.²⁴⁸ Beide Kamerleden zullen, diep in hun hart, vermoedelijk hun twijfels hebben gehad over het realiteitsgehalte en de haalbaarheid van hun suggesties, terwijl dit soort ideeën zeker niet onweersproken bleef van de zijde van Kamerleden van meer conservatieve huize. Maar nog in 1871 betoogde het gematigd liberale Kamerlid Oldenhuis Gratama²⁴⁹, dat een klein land als Nederland een diplomatieke dienst niet van node had en dat slechts in bijzondere gevallen speciale gezanten behoeften te worden aangesteld.²⁵⁰

Hoewel deze, ongetwijfeld ook lichtelijk provocerend bedoelde, ideeën vermoedelijk niet al te serieus genomen behoeven te worden, geven zij een niet mis te verstaan beeld van het politieke klimaat in die jaren. Het is overigens opmerkelijk, dat het door de liberale stroming op zichzelf wel gewaardeerde 'consulaatwezen' als het erop aankwam tot in de jaren 1870 evenmin op positieve actie van die zijde kon rekenen.

246 HTK 1850–1851, 271 (14 dec. 1851). N. B. Zie ook Jurriaanse, *De Nederlandse Ministers van Buitenlandse Zaken*, 95.

247 Jan Freerks Zijlker (1805–1868), Groningse herenboer en 'Thorbeckiaan', lid Tweede Kamer der Staten-Generaal 1847–†. (Bron: Parlement.com (geraadpleegd 10 sept. 2018))

248 HTK 1851–1852, 198–200 (20 nov. 1851).

249 Mr. Lucas Oldenhuis Gratama (1815–1887), jur. dr. Groningen 1835, advocaat 1835–1854 en procureur 1837–1854 te Assen, rechter arr.-rechtbank ald. 1854–, raadsheer Prov. Gerechtshof te Assen 1865–1876, lid gemeenteraad van Assen 1856–1859, lid Prov. Staten van Drenthe 1864–†, lid Tweede Kamer der Staten-Generaal 1867–1886, vervener en mede-eigenaar veenderij Oldenhuis Gratama & Co. te Kloosterveen, bestuurlijk actief in de landbouwsector. (Bronnen en literatuur: Genealogie Gratama, Freseman Gratama, Oldenhuis Gratama, Willinge Gratama, in: N. P. 91 (2012) 124–202 (144–145); Parlement.com (geraadpleegd 22 sept. 2018); NNBW I, 972)

250 HTK 1870–1871, 661–662 (5 mei 1871). N. B. Zie ook H. L. Asser, *De buitenlandse betrekkingen van Nederland 1860–1889*, 10.

11. De diplomatieke dienst in de wachtkamer

Het is niet verbazingwekkend, dat tijdens de liberale hoogconjunctuur de bureaucrativering en professionalisering van de diplomatieke dienst grotendeels stil kwam te liggen. Slechts enkele minder ingrijpende maatregelen zonder financiële gevolgen – waaraan het parlement dus niet te pas kwam – konden in deze periode worden uitgevoerd. Zo werd in 1869 op voorstel van minister Roest van Limburg het beginsel ingevoerd, dat bij de bevordering van raden en secretarissen van legatie, alsmede attachés of bij de toekenning van een gunstbewijs (bijvoorbeeld een koninklijke onderscheiding) of beloning niet alleen gelet zou worden op de anciënniteit van betrokkene of het door hem afgelegde examen, ‘maar ook en wel bijzonderlijk op den ijver en de bekwaamheid, welke de betrokken diplomatieke ambtenaren aan den dag leggen, gelijk mede op hunne pligtsbetrachting in het algemeen.’²⁵¹ Voorts voegde dezelfde minister in 1870 aan de toelatingsvereisten voor de diplomatieke dienst de bepaling toe, dat gegadigden ‘gedurende minstens één jaar op allezins voldoende wijze werkzaam (dienden) te zijn geweest aan het Departement van Buitenlandsche Zaken.’²⁵² Hij wilde op die manier beter in staat zijn om zich een oordeel te vormen over de mogelijke geschiktheid van kandidaten alvorens een eventuele benoeming tot attaché plaatsvond omdat ‘het [...] altijd bezwaren zal opleveren, reeds benoemde attachés, wegens later gebleken mindere geschiktheid uit het Corps diplomatique te verwijderen.’²⁵³ Ook op het gebied van de diplomatieke examens zelf vond enige beweging plaats. Zo werd met name vanwege het tekort aan sollicitanten in 1853 bepaald, dat ook zij, die niet waren gepromoveerd in de rechten, tot het examen konden worden toegelaten mits zij gedurende minstens drie jaar bij het ministerie of een post in het buitenland werkzaam waren geweest.²⁵⁴ Al eerder had de hiervoor genoemde Sloet tot Oldhuis, die bepaald niet betrappt kon worden op veel affiniteit met de diplomatieke dienst, zijn bevreemding uitgesproken over het feit, dat recentelijk vierentwintig personen, de een nog beter dan de ander, hadden meegedongen naar de betrekking van commies-griffier, terwijl voor het attaché-examen in 1850 zich slechts twee of drie personen hadden aangemeld. Kennelijk zag de ‘fatsoenlijke Nederlandse jongelingschap’ geen muziek meer in de diplomatieke loopbaan. Hij zou zich daarom verzetten tegen verdere bezuinigingen op de diplomatieke tractementen.²⁵⁵ Overigens is in het licht van deze en verschillende andere uitlatingen – onder andere

251 Voordracht van minister Roest van Limburg van 5 jan. 1869 no. 95 (retroacta bij KB 9 jan. 1869 no. 3).

252 KB 14 mei 1870 no. 13, derde lid van het enige art.

253 Voordracht van minister Roest van Limburg van 7 mei 1870 no. 3242 (retroacta bij KB 14 mei 1870 no. 13).

254 KB 3 maart 1853 no. 85, houdende wijziging van het besluit (KB 16 april 1846 no. 89), betrekkelijk het onderzoek der kundigheden van hen, die tot attachés bij het corps diplomatique wenschen benoemd te worden, voor zoo verre de Doctoren in de regten betreffen.

255 HTK 1851–1852, 196 (20 dec. 1851).

van de ministers (graaf en baron) van Zuylen van Nyevelt²⁵⁶ – de stelling van Wels, dat ‘despite poor remuneration, the foreign service had little difficulty in recruiting personnel’ nogal onbegrijpelijk.²⁵⁷

In deze periode werd wederom en herhaaldelijk zorg uitgesproken over het feit, dat de beschikking over aanzienlijke eigen inkomsten een onlosmakelijke voorwaarde vormde voor een diplomatieke loopbaan. Bovendien was volgens sommige Kamerleden een ‘weelderige levenswijze’ een bittere noodzaak voor diplomaten. Dat het al vaker genoemde Kamerlid en latere minister van Buitenlandse Zaken Van Goltstein zich in die zin uitsprak was natuurlijk te verwachten. Tijdens het begrotingsdebat in december 1850 betoogde hij, dat het zeker niet de wens van de diplomaten was:

om zich door praalvertoon en het voeren eener weelderige levenswijze te onderscheiden [...] zij wenschen zich te kenschetsen door getrouwe pligtsbetrachting en het waken voor de eer en het belang van Nederland [...] daartoe (moeten) de noodige middelen worden verstrekt, en deze zijn daarin gelegen, dat zij in staat zich bevinden om in de hoogste kringen te bewegen en zich met velen, met de aanzienlijksten personen op welke zij eenigen invloed moeten trachten uit te oefenen, in verband te stellen.²⁵⁸

Maar ook iemand als het Kamerlid Schooneveld betreurde het, dat een positie als buitenlands vertegenwoordiger van Nederland uitgesloten was voor ‘mensen die kunde maar geen vermogen hebben [...] men drijft dat aristocratisch denkbeeld zoo ver, dat het niet meer mogelijk zal zijn in die carrière te treden, zoo men niet ruimschoots in zijn eigen onderhoud kan voorzien. Die betrekkingen zullen dus van zelf voor groote families of vermogende menschen zijn weggelegd [...] Men verwijderd daardoor personen, die tot diplomatieke betrekkingen hoogst geschikt zijn.’²⁵⁹ Maar deze en vele nog volgende gloedvolle betogen zouden geen zoden aan de dijk zetten. Bovendien droeg het zeker niet bij tot een beter begrip onder de leden van de Tweede Kamer voor de diplomatieke ‘noden’, dat minister Gevers van Endegeest, toen hem dat zo uitkwam, de relevante toelatingsregels aan zijn laars te lapte. In een vergadering van de Tweede Kamer op 26 november 1856 vroeg Van Hoëvell²⁶⁰ – met verwij-

256 Afgezien van de later in deze para. gememoreerde klacht van graaf van Zuylen van Nyevelt over de geringe belangstelling voor een diplomatieke loopbaan, had ook zijn neef baron van Zuylen van Nyevelt tegenover professor Vreede bij brief van 20 juni 1861 zijn zorgen geuit over de moeilijkheden bij het aantrekken van goede attachés (NA, 2.21.171 (Collectie 108 Vreede en Van Marle), inv. nr. 31); zie ook Jurriaanse, *De Nederlandse Ministers van Buitenlandse Zaken*, 109).

257 Wels, ‘Foreign policy institutions 1580 to 1989’ in: *Aloofness & Neutrality*, 125.

258 HTK 1850–1851, 268 (14 dec. 1850).

259 HTK 1851–1852, 207 (21 nov. 1851).

260 Dr. Wolter Robert baron van Hoëvell (1812–1879), theol. dr. Groningen 1836, Ned.-Herv. predikant te Batavia 1837–1848, lid Tweede Kamer der Staten-Generaal 1849–, lid Raad van State 1862–†. (Bronnen en literatuur: N. A. 85 (1995) 236; Parlement.com (geraadpleegd 22 sept. 2018); NNBW I, 1128–1129)

zing naar het besluit van 3 maart 1853²⁶¹ - hoe een niet gepromoveerd ambtenaar van Buitenlandse Zaken benoemd had kunnen worden tot secretaris van legatie te Brussel zonder eerst het diplomatiek examen te hebben afgelegd.²⁶² Het bleek te gaan om de adjunct-commies Mazel²⁶³, zoon van de secretaris-generaal van het ministerie.²⁶⁴ De reactie van de minister, dat koninklijke besluiten inzake de toelating tot de diplomatieke dienst niet van toepassing waren op 'mannen van eenen meer gevorderden leeftijd' - Mazel was overigens nog maar net dertig jaar -, maakte terecht weinig indruk op de Kamer.²⁶⁵

In 1860 nam de nieuw aangetreden minister van Buitenlandse Zaken, de diplomaat Van Zuylen van Nijvelt, zich voor om de problemen rond toelating tot de diplomatieke dienst rigoureuus aan te pakken. Hij vond het bijvoorbeeld onjuist, dat voor de diplomatieke dienst zoveel strengere eisen werden gesteld dan bijvoorbeeld voor de rechterlijke macht of het openbaar bestuur in het algemeen, 'te meer daar aan dat vak zoveel eigenaardige bezwaren verbonden zijn, dat men groote moeite heeft om adspirant diplomaten te vinden, terwijl er voor alle andere betrekkingen zich steeds een groot aantal sollicitanten aanmelden.'²⁶⁶ Hij schafte het toelatingsexamen voor doctors in de rechten af en bepaalde, dat andere geschikte kandidaten tot het attaché-examen konden worden toegelaten zonder eerst op het ministerie werkzaam te zijn geweest. Wel dienden alle attachés, voordat zij tot secretaris konden worden bevorderd, 'door het afleggen van een grondig examen bewijzen gegeven te hebben van degelijke kennis en practische beoefening der wetenschappen, die van een bekwaam diplomaat gevorderd worden.'²⁶⁷ Dat de minister overigens het belangrijkste van de 'eigenaardige bezwaren' van de diplomatieke loopbaan, namelijk de nog steeds volstrekt ontoereikende bezoldiging, volledig heeft genegeerd, moet maar aan zijn realiteitszin worden

261 Zie noot 251.

262 НТК 1856-1857, 212 (26 nov. 1856). Zie T. M. C. Asser, *Het bestuur der buitenlandsche betrekkingen*, 166 e.v.

263 Jhr. (1894) Jan Adriaan Mazel (277). Deze was bij KB 22 november 1856 no. 53 naar Brussel overgeplaatst.

264 Jean Zacharie Mazel (1792-1884), off. inf. 1814-, laatst. 1e luit. genie 1817-1819, tevens amanuensis bij de Commissaris tot regeling van de Oostelijke Grenzen van het Rijk (KB 11 dec. 1815 no. 37), sinds 1819 ambt. ministerie van Buitenlandse Zaken, commissaris (KB 1 maart 1819 LaA3), commies met p.t. referendaris (KB 9 dec. 1823 no. 113), p.t. raad van legatie (KB 30 dec. 1838), secretaris-generaal (KB 23 dec. 1841 no. 113), als zodanig in functie tot 1863, directeur Koninklijk Kabinet van Schilderijen (Mauritshuis) 1841-1874, kunstschilder, etser. (Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nrs. 817, 818, 819, 1894 en 3407; N. A. 88 (1999) 207; Genealogie Mazel, in: N. P. 71 (1987) 289-305 (293))

265 Het ging er uiteraard niet om wie vanuit juridisch oogpunt het gelijk aan zijn zijde had. Zie daarvoor de verwijzing naar Asser in noot 262.

266 Voordracht van de minister van 11 dec. 1860 no. 35 (retroacta bij KB 13 dec. 1860 no. 78).

267 KB van 13 dec. 1860 no. 78, houdende wijziging van de regelen nopens de toelating en bevordering van attachés bij het Nederlandsche Corps diplomatique (Staatsblad no. 74).

toegeschreven. Dat zijn gevoel in dat opzicht overigens niet misplaatst was, bleek tijdens zijn tweede periode op Buitenlandse Zaken. In 1866 kreeg zijn voorstel voor een verbetering van de bezoldiging van de diplomatieke vertegenwoordigers bij de voor Nederland belangrijkste landen alsmede om vaste regels op te stellen voor de bezoldiging van gezantschappen weinig of geen bijval.²⁶⁸ Dat weerhield hem er niet van om twee jaar later aan de koning mede te delen, dat door de Tweede Kamer tegen dat voorstel 'geene bedenkingen in het midden gebracht' waren en dat het hem 'intusschen wenschelijk voorgekomen (was), dat de bedoelde regeling door een Koninklijk Besluit bekrachtig worde.'²⁶⁹ In dat besluit werd de samenstelling van de diplomatieke dienst, de standplaatsen inbegrepen, vastgelegd terwijl het tractement voor de verschillende categorieën diplomaten 'op een vaste voet' werd geregeld.²⁷⁰ De hoofden van diplomatieke missies werden daartoe onderverdeeld in vier verschillende groepen, te weten de gezanten te Parijs, Londen, Berlijn en St.-Petersburg (ieder *f* 28.000), die te Brussel en Wenen (*f* 18.000), de minister-residenten te Washington, Rome, Constantinopel en in Zweden en Noorwegen verenigd met Denemarken (*f* 12.000) en de zaakgelastigden bij de Pauselijke Stoel en in Spanje verenigd met Portugal (*f* 8000). Daarnaast zou de diplomatieke dienst bestaan uit drie raden van legatie, ieder met een tractement van *f* 5000, vier secretarissen met *f* 3000 en drie attachés met *f* 1000. Het is welhaast onnodig om te constateren, dat de hierdoor geschapen en toe te juichen duidelijkheid het grote nadeel van inflexibiliteit met zich meebracht, zoals later nog wel zou blijken.

In 1860 introduceerde Minister Van Zuylen van Nyevelt tevens – en in navolging van hetgeen inmiddels in verschillende andere landen gebruikelijk was – de positie van honorair attaché.²⁷¹ Op deze manier konden ook hoofden van kleinere diplomatieke missies, die het dikwijls zonder uitgezonden medewerkers moesten stellen, enige ondersteuning 'op niveau' krijgen. Bovendien zouden sommige van deze honoraire attachés wellicht de smaak van het diplomatieke bestaan te pakken krijgen en zich alsnog daarvoor aanmelden. Ook maakte Van Zuylen van Nyevelt een einde aan de onpraktische gewoonte, dat voor iedere examenronde – bij koninklijk besluit – een nieuwe examencommissie moest worden benoemd, terwijl eveneens de bij iedere gelegenheid herhaalde oproep in de Staatskrant voor potentiële kandidaten om zich voor het examen aan te melden zou worden afgeschaft. De overweging, die aan deze laatste maatregel ten grondslag lag, is overigens vanuit de optiek 'bekwaamheid en geschiktheid' bepaald interessant. Volgens Van Zuylen van Nyevelt legde 'de openbare oproeping den Minister [...] een zedelijken dwang op om UM voor te dragen al

268 HTK 1866–1867, Kamerstuk I III 9, voorlopig verslag commissie van rapporteurs staatsbegroting 1867, 360–361.

269 Voordracht minister Van Zuylen van Nyevelt, 13 maart 1868 no. 1974 (retroacta bij KB 15 maart 1868 no. 8).

270 KB 15 maart 1868 no. 8.

271 Zie hoofdstuk 1, para. 12.

degenen die aan de bepaalde vereisten voldoen, *zonder genoegzaam acht te kunnen slaan op de maatschappelijke positie der kandidaten*.²⁷² Hoewel ook na 1860 oproepen voor de diplomatieke examens in de Staatskrant bleven verschijnen, lijken de opeenvolgende ministers van Buitenlandse Zaken steeds voldoende ruimte te hebben gehad om bij de selectie voor de diplomatieke dienst de ‘maatschappelijke positie’ van potentiële kandidaten genoegzaam te laten meewegen. Vanuit de Tweede Kamer bleef men overigens, onder meer in 1863, bezwaar maken tegen het feit, dat uiteindelijk de toelating tot de diplomatieke dienst ‘geheel van de Regering wordt afhankelijk gesteld’.²⁷³ De toenmalige minister wees er in zijn antwoord nog maar eens op, dat de gezien de speciale werkkring van de diplomaat ‘noodzakelijke geschiktheid van andere aard was dan uit examen blijken kan’.²⁷⁴ De gehechtheid aan het criterium geschiktheid leidde in 1859 bij het antirevolutionaire Kamerlid Van Lynden²⁷⁵ zelfs tot de bekentenis, dat hij niet veel heil zag in de diplomatieke examens, ‘aangezien de diplomaat eigenschappen moet bezitten, die buiten het bereik vallen van een examen. Al legt men dus een uitstekend examen af, dan bewijst dit nog niet dat men ook een uitstekend diplomaat zal zijn’.²⁷⁶

Van liberale zijde werd juist aangedrongen op strenge examens en praktische vorming van de toekomstige diplomaten gezien de ‘geïsoleerde inrichting’ van de diplomatieke dienst. Omdat men zich echter heel goed realiseerde, dat de minister van Buitenlandse Zaken en de koning het laatste woord hadden inzake de toelating van kandidaten tot het examen, werd eveneens regelmatig aangedrongen op benoeming van gezanten van buiten de diplomatieke dienst. Zo werd in het voorlopig verslag inzake de begroting van Buitenlandse Zaken voor het jaar 1860 vastgelegd, dat de vorming van een diplomatiek corps ‘het opdragen van missien aan kundige en geschikte mannen buiten dat corps (niet) moet kunnen afsnijden of daaraan in den weg staan’.²⁷⁷ Ook kort na het optreden van het derde kabinet-Thorbecke werd in de ministerraad van 31 januari 1871 naar aanleiding van enkele diplomatieke mutaties nog eens door:

... sommige leden wel het wenschelijke [...] uitgesproken, om, wanneer buiten het personeel van onze gezanten [...] personen mogten blijken meerdere geschiktheid voor

272 Zie noot 269. N.B. Mijn cursivering.

273 HTK 1863–1864, Kamerstuk II III A 112, voorlopige verslagen commissien van rapporteurs staatsbegroting 1864, 230.

274 HTK 1863–1864, Kamerstuk II III A 126, memorie van beantwoording staatsbegroting 1864, 361.

275 Mr. Willem baron van Lynden (1806–1866), jur. dr. Utrecht 1829, advocaat te Nijmegen, rechter arr.-rechtbank ald. 1839–†, buitengewoon lid 1848 en lid 1850–† Tweede Kamer der Staten-Generaal, kamerheer i.b.d. van Koning Willem III 1861–†. (Bronnen en literatuur: N. A. 87 (1998) 589; Parlement.com (geraadpleegd 2 okt. 2018; NNBW II, 859–860)

276 HTK 1859–1860, 369 (28 nov. 1859).

277 HTK 1859–1860, Kamerstuk II III 107, voorlopig verslag commissie van rapporteurs staatsbegroting 1860, 171.

gewichtige betrekkingen bij onze vertegenwoordiging in het buitenland te bezitten, de keuze op dergelijke personen mogt worden gevestigd.²⁷⁸

Dit verlangen van liberale zijde leverde in zoverre weinig op, dat tot de weinige ‘buitenstaanders’, die in deze periode op een diplomatieke post werden ‘geparacheerd’, de twee conservatieve, koninklijke favorieten, Lightenvelt en Rochussen²⁷⁹ behoorden. Een andere zij-instromer was de voormalige minister van Buitenlandse Zaken, Jacob van Zuylen van Nyevelt²⁸⁰, die weliswaar aanvankelijk een volgeling van Thorbecke was geweest maar ten tijde van zijn benoeming tot gezant te Parijs in 1867 onder invloed van zijn (derde) schoonvader Rochussen inmiddels in het conservatieve kamp was beland.²⁸¹

12. De sociaal-maatschappelijke achtergrond van de attachés sinds 1850

In de periode 1850 tot 1875 vond veertien maal een attaché- of secretaris-examen plaats waaraan in totaal 28 kandidaten deelnamen. Van hen zijn er 24 tot attaché benoemd, werden de kandidaten Zilcken, Van Lamsweerde²⁸² en Suermondt²⁸³ afgewezen en trok De Fremery zich na het schriftelijk examen terug ‘overtuigd dat het hem afgenomen examen niet (had) voldaan.’²⁸⁴ Bovendien werd in de jaren 1861 en 1867 nog een drietal personen tot attaché benoemd, waarvan één overleed voordat hij aan het secretaris-examen kon deelnemen en de twee anderen besloten toch maar een andere loopbaan te volgen.²⁸⁵ Zij waren alle drie van adel, evenals zeventien van de overige 28 kandidaten.²⁸⁶ Daarnaast behoorden vijf kandidaten tot families, die later zijn opgenomen in de reeks Nederland’s Patriciaat. Hoewel voor de families van de resterende zes attachés nooit een plaats zou worden ingeruimd in het ‘Blauwe Boekje’, betekende dat geenszins, dat zij in het milieu van hof en diplomatie uit de toon vielen. Zo was De Constant de Rebecque de kleinzoon van moederszijde van de gouverneur

278 NA, Ministerraad 2.02.05.02, inv.nr. 91.

279 Jan Jacob Rochussen (365).

280 Mr. Jacob Pieter Pompejus baron van Zuylen van Nyevelt (503).

281 Zie Parlement.com (geraadpleegd 25 sept. 2018).

282 Mr. Alexander Theodorus Henricus Gerhardus baron van Lamsweerde (1834–1909), dr. juris, advocaat (1862), rechter arr.-rechtbank te ‘s-Hertogenbosch 1890–†. (Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 179; N. A. 87 (1998) 38)

283 Anthony Suermondt (1845–1884). (Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 179; Genealogie Suermondt, Tabingh Suermondt, Kamphuis Suermondt, in: N. P. 24 (1938) 264–295 (289))

284 Zie NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 179 en 180 (Verslagen van de Commissie tot het afnemen van de Diplomatieke Examens 1854–1870 en 1872–1904).

285 Louis Idzard Douwe baron Sirtema van Grovestins (414), resp. Mr. Donald Jacob baron Mackay (267) en Mr. Marc Willem baron du Tour van Bellinchave (455).

286 Zie overigens v.w.b. de betrekkelijke betekenis van het bezit van een adellijke titel of predikaat hoofdstuk I, para. 3.d; Jhr. (1904) Mr. Leonard Henri Ruysenaers (382) werd bijv. pas na zijn loopbaan op Buitenlandse Zaken in de Nederlandse adel verheven.

van de zonen van de Prins van Oranje, de latere Koning Willem II.²⁸⁷ Von Weckherlin²⁸⁸ was de zoon van een voormalige Württembergse staatsraad, die als particulier secretaris met de latere Koningin Sophie naar Nederland was gekomen.²⁸⁹ De twee broers Rochussen²⁹⁰ waren zoons van de eerder genoemde ‘parachutist’ – en vooraanstaand lid van de bestuurlijke elite – Jan Jacob Rochussen, terwijl de vader van Mr. L. H. Ruysenaers bezoldigd consul-generaal en politiek agent in Egypte was.²⁹¹ Toch was Ruysenaers een enigszins vreemde eend in de bijt. Dat gold in nog veel sterkere mate voor de commies op het ministerie van Buitenlandse Zaken, Mr. Zilcken. Deze in Brussel geboren zoon van een uit een Keulse familie van kooplieden stammende ambtenaar²⁹² lijkt niet over relevante familierelaties of andere connecties te hebben beschikt. Desondanks bracht hij het tot secretaris-generaal van Buitenlandse Zaken en was zijn enige zoon in 1873 secretaris voor de Franse correspondentie van Koningin Sophie.²⁹³

Uiteraard was het ook relevant om na te gaan welke kandidaten überhaupt niet tot het diplomatieke examen zijn toegelaten. Hoewel daarover geen systematische informatie beschikbaar is, bleek het toch mogelijk om in de archieven enkele gegevens te achterhalen. In 1853 werd bijvoorbeeld een Des Tombe²⁹⁴ ondanks zijn onberispelijke geboortepapieren niet tot het attaché-examen toegelaten omdat hij niet was gepromoveerd in de rechten.²⁹⁵ Ook op het verzoek van een zekere Steinmetz²⁹⁶

287 Thiery Juste baron de Constant Rebecque de Villars (1786–1867), off. Inf. in Pruisische dienst 1803–, in Oostenrijkse dienst 1807–, in Nederlandse dienst 1814–, laatst. generaal 1849, kamerheer van Keizer Frans I van Oostenrijk 1812–, adjudant van de Prins van Oranje, de latere Koning Willem II en van Koning Willem III 1821–1857, gouverneur van de zonen van de Prins van Oranje 1822–1834. (Bron: N. A. 81 (1990–1991) 298)

288 Mr. Wilhelm Ferdinand Heinrich von Weckherlin (484).

289 Carl Wilhelm Albert von Weckherlin (1807–1872), staatsraad in Württembergse dienst, raad van legatie, secretaris van de Prinses van Oranje, de latere Koningin Sophie. (Bron: A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Von Weckherlin* (Leiden 2018))

290 Jhr. Mr. Willem Frederik Rochussen (368), die in 1876 in de Ned. adel werd verheven, en de jong overleden Maurits Rochussen (367).

291 Samuël Willem Ruysenaers (383).

292 Guillaume Louis Zilcken (1785–1874), won. te Bremen en later tijd. te Frankfurt am Main, werkzaam in verschillende administratieve betrekkingen en vervolgens als ambt. op het ministerie van Binnenlandse Zaken, laatst. als commies (1819, 1846). (Bron: A. J. van Galen Last, *Fragmentstamreeks Zilcken* (Leiden 2014))

293 Philippe Charles Louis Zilcken (1857–1930), kunstschilder en etser. N. B. Bij zijn huwelijk in 1887 was o.m. Mr. Ferdinand August Heinrich von Weckherlin, broer van Mr. Wilhelm Ferdinand Heinrich (zie noot 288) getuige. (Bron: A. J. van Galen Last, *Fragmentstamreeks Zilcken* (Leiden 2014))

294 Jean François des Tombe (1827–1875), verzocht april 1853 om tot het attaché-examen te worden toegelaten. N. B. Een broer van zijn vader, Andries Jan Jacob des Tombe (1786–1845), werd in 1829 ingelijfd in de Ned. adel met de titel van baron bij eerstgeboorte, terwijl een zoon van de andere broer, Arnold Hendrik des Tombe (1814–1905) in 1844 in de Ned. adel werd verheven. (Bronnen en literatuur: Genealogie Des Tombe, in: N. P. 20 (1931/32) 281–288 (285); N. A. 95 (2010) 260–272)

295 NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 2879.

296 Frans Friedrich Christian Steinmetz (1827–1914). (Bron: A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Steinmetz* (Leiden 2018))

om zonder de graad van doctor in de rechten tot het examen te worden toegelaten werd afwijzend beschikt.²⁹⁷ De wel gepromoveerde Jhr. Wittert²⁹⁸ werd op basis van het advies van de hogeschool te Leiden niet toegelaten. Hij had namelijk

... tijdens zijn verblijf aan genoemde Hoogeschool zich noch door ijver noch door bekwaamheden [...] onderscheiden [...] en dientengevolge evenmin ter gelegenheid van zijne private promotie als van zijn candidaats examenen eenen loffelijken graad [...] mogen verwerven.²⁹⁹

Mr. F. J. Tyndall³⁰⁰ werd in 1858 als enige van vier kandidaten niet tot het examen toegelaten.³⁰¹ Hij stamde uit een van oorsprong Engels geslacht, dat zich in de achttiende eeuw in Brits-Guiana had gevestigd en tijdens het Britse tussenbewind in de jaren 1802–1816 naar Suriname was gekomen. Aldaar bezat de vermogende familie Tyndall verschillende grote plantages in het district Nickerie met een aanzienlijk aantal slaven. Gezien deze achtergrond ligt het voor de hand, dat Tyndall niet over de benodigde (familie)relaties en netwerken in het moederland beschikte. Maar bovendien was juist die achtergrond wellicht de belangrijkste reden voor de afwijzing van deze kandidaat. Zo behoeft men slechts kennis te nemen van het verhaal ‘De familie Kegge’ in de *Camera Obscura*³⁰² van Nicolaas Beets³⁰³ om te begrijpen hoe vermoedelijk in het Nederland van die dagen over een telg uit een West-Indische plantersfamilie zoals Tyndall werd gedacht. Zo wordt onder meer van het hoofd des huizes, Jan Adam Kegge, gezegd, dat hij

... zeer ingenomen was met zijn rijkdom, zijn kinderen en zichzelf. Hij scheen er volkomen van overtuigd te zijn, dat hij een onuitputtelijk fortuin had en dat hij ‘een

297 NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 2880.

298 Jhr. Mr. Everardus Andreas Carolus Nicolaus Wittert (1837–1870), jur. dr. Leiden 1860, advocaat, onder curatele 1863. (Bron: N. A. 98 (2013–2014) 40–41)

299 NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 2896.

300 Mr. François James Tyndall de Veer (naamswijziging Tyndall in Tyndall de Veer bij KB 18 jan. 1860 no. 50) (Suriname, district Nickerie 1831–1901), studie rechten te Leiden, advocaat bij de Hoge Raad (1860), griffier kantongerecht te Wijk bij Duurstede (1866), subst. griffier arr.-rechtbank te Goes (1867), zn. van Henry, eigenaar van plantages en slavenhouder in het district Nickerie in Suriname, en Maria Frederika de Veer. (Bron: A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Tyndall, Tyndall de Veer* (Leiden 2018))

301 Missive van de directeur van het Kabinet des Konings van 25 maart 1858 no. 56 (NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 2890). N. B. De drie wel tot het examen toegelaten kandidaten waren: Mr. Dionysius Everwijn (123), Mr. A. Th. H. G. baron van Lamsweerde (zie noot 282) en Mr. Jan Derck Adolph graaf van Rechteren (348).

302 Nicolaas Beets, *Camera Obscura* (ed. Willem van den Berg, Henk Eijssens, Joost Kloek en Peter van Zonneveld) (Amsterdam 1998).

303 Prof. Dr. Nicolaas Beets (1814–1903), theoloog en letterkundige. (Bronnen en literatuur: Genealogie Beets, in: N. P. 50 (1944) 33–52 (37); NNBW III, 82–86)

perfecte goeie kerel' was; tienmaal beter dan alle mogelijke 'grootte hanzen en adellijke heeren'.³⁰⁴

Het is in ieder geval opmerkelijk, dat de in Haagse kringen eveneens onbekende kandidaat Sträter³⁰⁵, die noch van vaders- noch van moederszijde gerelateerd was aan adel of patriciaat, in 1853 wel tot het examen werd toegelaten. Hij was cum laude gepromoveerd en ongetwijfeld aanbevolen door zijn hoogleraren.³⁰⁶ Sträter heeft overigens om onbekende redenen niet aan het examen deelgenomen. Dat was eveneens het geval met de Joodse Jonkheer da Fonseca³⁰⁷, die gelijk met hem tot het examen was toegelaten.³⁰⁸ Zouden beide heren zich bij nader inzien niet hebben thuisgevoeld in het gezelschap van hun medekandidaten voor de diplomatieke dienst?

De toelating van Sträter tot het attaché-examen betekende vermoedelijk niet, dat het criterium 'bekwaamheid' de doorslag begon te geven. Wellicht had het eerder te maken met een tekort aan gekwalificeerde kandidaten op dat moment. Bovendien lijkt de afwijzing van Mr. J. M. Rens in 1876 juist weer in een andere richting te wijzen.³⁰⁹ Voegt men daarbij het besluit van minister Van Zuylen van Nyevelt uit 1860 om aan attaché-examens geen ruchtbaarheid te geven in de staatskrant om geen 'slapende' ongewenste kandidaten wakker te maken, dan dringt toch het beeld zich op van een *closed shop*. Die indruk wordt nog versterkt wanneer men de instroom in de diplomatieke dienst tot in het begin van de twintigste eeuw in ogenschouw neemt.

Minister Van Zuylen van Nyevelt was later van mening, dat hij alle reden had om tevreden te zijn over de door hem ontworpen voorschriften inzake 'de toelating en bevordering van attachés bij het Nederlandsch Corps diplomatiek'. Bovendien maakte het Britse ministerie van Buitenlandse Zaken van de via haar gezant in Den Haag, Lord Napier³¹⁰, verkregen informatie over de Nederlandse regelgeving maar al te graag gebruik bij de inrichting van de eigen diplomatieke dienst, zoals Van Zuylen

304 Beets, *Camera Obscura*, 166.

305 Mr. Bernhard Gottfried Heinrich Sträter (later vooral Straeter) (1830–1876), verzocht bij brief van 19 mei 1853 om toelating tot het attaché-examen, ambt. (1857), advocaat-generaal te Batavia (1876). N. B. De minister van Buitenlandse Zaken verzocht bij schrijven van 23 mei 1853 no. 9 aan de Commissaris des Konings in het Hertogdom Limburg om informatie over Sträter 'daar gemelde Heer bij mij onbekend is.' (Bron: A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Straeter (Sträter)* (Leiden 2018)) N. B. Waarom Sträter uiteindelijk niet aan het examen heeft deelgenomen, is niet duidelijk.

306 NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 2094.

307 Jhr. Mr. Alonso Antonio Lopez Suasso Diaz da Fonseca (1822–1887), zn. van Jhr. Antonio (alias Isaac Israël), kapitein Horseguards, publicist op militair en politiek gebied, en Esther Elisabeth de Carteret. (Bron: N. A. 94 (2009) 289)

308 Zie NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 2880.

309 Zie hoofdstuk 1, Inleiding.

310 Sir Francis Napier, 10e Lord Napier en 1e Baron Ettrick (1819–1898), Brits diplomaat, o.a. gezant in Den Haag, 1859–1861, later gouverneur van Madras en (tijdelijk) Viceroy van India.

van Nyevelt niet zonder trots in zijn 'Herinneringen' vermeldde.³¹¹ In één adem voegde hij daaraan toe, dat zijn aftreden korte tijd later hem verhinderd had 'uitvoering te geven aan het voornemen ook de consulaire dienst te regelen.' Hierbij zij aangetekend, dat hij serieus belang hechtte aan de commerciële component van de werkzaamheden van de 'buitenlandse dienst.' Zo stelde hij bijvoorbeeld vast, dat

... het bevorderen der handelsbelangen toch mede een der voornaamste onderwerpen is, waaraan de zorg der gezantschappen moet gewijd zijn. De veelvuldige relaties welke de diplomatieke agenten kunnen aanknoopen, stellen hen in staat, om te dien opzigte beter dan anderen het belang hunner landgenooten te bevorderen.³¹²

Zijn opmerking over het regelen van de consulaire dienst was echter wel enigszins pretentief, zeker in vergelijking met hetgeen door hem met betrekking tot de diplomatieke dienst was verricht. Er bestond überhaupt nog geen consulaire dienst, laat staan, dat op dat moment reeds sprake kon zijn van een toelatingsregeling.

13. Nog geen uitzicht op een eigen dienst voor de consuls

Bij de behandeling van de begroting van Buitenlandse Zaken voor het jaar 1867 hadden verscheidene Kamerleden nog eens aangedrongen op een regeling met betrekking tot de consulaten, met name inzake de bezoldiging. Door het ontbreken van duidelijke regelgeving op dat terrein was feitelijk sprake van willekeur bij de toekenning van tractementen en toelagen aan individuele consuls.³¹³ De minister trok de wenselijkheid van een organisatie voor het consulaire corps niet in twijfel maar wees erop, dat zulks tot een aanzienlijke verhoging van de uitgaven zou leiden, hetgeen de regering niet geraden achtte.³¹⁴ Toch kwam minister Van Zuylen van Nyevelt een jaar later met – de in de vorige paragraaf bedoelde – ideeën over de 'reorganisatie der consulaten, wat de tractementen betreft'. Blijkens de memorie van toelichting bij zijn ontwerpbegroting voor 1868 wilde hij duidelijk vastleggen welke categorie consulaten in aanmerking kwam om volledig te worden bezoldigd. In de eerste plaats betrof het de consulaten op plaatsen, 'alwaar eene krachtdadige bescherming der Nederlandsche onderdanen of de bijzondere gesteldheid van het land [...] eene grootere werkzaamheid vordert, dan elders het geval is.' Dit soort consulaten was bij de afwezigheid van een Nederlands gezantschap ter plaatse dikwijls ook met politieke aangelegenheden

311 Huizinga (ed.), *Herinneringen van J. P. J. A. graaf van Zuylen van Nijevelt*, 246.

312 Voordracht minister Van Zuylen van Nyevelt van 4 febr. 1868 no. 662 (retroacta bij KB 5 febr. 1868 no. 70).

313 HTK 1866–1867, Kamerstuk 1 III 9, voorlopig verslag commissie van rapporteurs staatsbegroting 1867 (Buitenlandse Zaken) 361.

314 HTK 1866–1867, Kamerstuk 1 III 23, memorie van beantwoording staatsbegroting 1867 (Buitenlandse Zaken) 454.

belast. In de tweede plaats ging het om consuls, die ten gevolge van de uitbreiding van de consulaire rechtsmacht onder meer bevoegdheden hadden gekregen op het gebied van de burgerlijke stand. Niet alleen zouden in die situatie bij voorkeur Nederlanders tot consul moeten worden benoemd maar bovendien zouden deze consuls zich volledig moeten kunnen wijden aan hun consulaire bezigheden.³¹⁵ Overigens ontcrachtte de minister zijn constructieve benadering van het consulaire vraagstuk door wederom erop te wijzen, dat een integrale uitvoering van zijn ideeën de schatkist veel te veel geld zou gaan kosten. Aangezien vanwege het aftreden van de minister de reorganisatie van het consulaatwezen op dat moment geen doorgang vond, is het weinig zinvol daar verder aandacht aan te besteden. Wel valt op, dat het drieluik ‘werving, selectie en opleiding’ geheel buiten beeld is gebleven bij deze exercitie. Gezien eerdere uitlatingen van Van Zuylen van Nyevelt had die omissie wellicht vooral met de persoonlijke opvattingen van de minister te maken. Hoe het ook zij, een herziening van het consulaire stelsel was voorlopig van de baan.

Wie bovendien gedacht had, dat met de introductie in 1846 van één regeling voor alle consulaire vertegenwoordigers een tamelijk homogeen stelsel was ontstaan – de reglementen voor consuls in zeehavens en in niet-zeehavens verschilden onderling slechts op enkele ondergeschikte punten –, zou tamelijk bedrogen zijn uitgekomen. Nog gedurende een lange reeks van jaren zouden de consuls een zeer heterogeen gezelschap blijven vormen. Bovendien was er nog geen sprake van iets, dat op een echte consulaire dienst leek; in de consulaire reglementen uit 1846 zal men deze benaming dan ook tevergeefs zoeken. Weliswaar gebruikte Van Zuylen van Nyevelt deze uitdrukking in zijn herinneringen maar hij heeft deze pas opgeschreven ruim nadat in de jaren 1870 de consulaire dienst eindelijk tot stand was gekomen. Tijdgenoten spraken meestal over het ‘consulaatwezen’, een begrip, dat veel beter dan de woorden ‘consulaire dienst’ de feitelijke situatie weergaf. Bovendien was ondanks de in de nieuwe reglementen vastgelegde intenties van een professionalisering van het consulaatwezen nog maar nauwelijks iets terecht gekomen. De oorzaak daarvan was uiteraard gelegen in het feit, dat het consulaire netwerk nog steeds voor het overgrote deel bestond uit onbezoldigde consuls. Hoewel er geen formele vereisten bestonden om als zodanig te worden benoemd, genoten personen met de Nederlandse nationaliteit duidelijk de voorkeur.³¹⁶ Toen in 1856 een honorair consul-generaal voor Frankrijk moest worden aangesteld, bereikten uiteindelijk twee kandidaten de ‘short-list’, waaronder een Baron de Rothschild. Hoewel tamelijk veel voor laatstgenoemde pleitte, al was het maar zijn financiële onafhankelijkheid en prominente positie in de Franse samenleving, viel toch de keus op de andere kandidaat, een zekere Van den Broek³¹⁷, omdat deze een

315 НТК 1867–1868, Kamerstuk 2 III 10, memorie van toelichting staatsbegroting 1868 (Buitenlandse Zaken), 7.

316 Zie hoofdstuk III, paragraaf 4.

317 Jan Frederik van den Broek (1816–?), benoemd tot hon. consul-generaal in Frankrijk (KB 30 jan. 1856), eervol ontslag als zodanig in 1867. (Bron: Genealogie Van den Broek, Van den Broek

‘geboren Nederlander’ was, die bovendien werd aanbevolen door de Amsterdamse en Rotterdamse handelskringen.³¹⁸ Maar ook familierelaties speelden nog steeds een belangrijke rol bij de selectie van honoraire consuls. Dat was bijvoorbeeld het geval met Von Söhsten³¹⁹, die in 1856 tot honorair consul te Pernambuco in Brazilië werd benoemd. Natuurlijk vormde het gegeven, dat betrokkene een Nederlander was, die al eerder het consulaat had waargenomen, een aanbeveling op zich.³²⁰ Maar die vroegere waarneming en de uiteindelijke benoeming had hij vooral te danken aan het feit, dat zijn voorganger, Brender à Brandis³²¹, tevens zijn zwager was. Von Söhsten werd in 1868 op zijn beurt weer opgevolgd door een andere Brender à Brandis³²², een zoon van zijn zwager. Bij deze onbetaalde ‘amateur-consuls’ legde men wel heel gemakkelijk, ongeacht of betrokkene al dan niet een Nederlander was, grote verantwoordelijkheden neer. Zo werd in 1853 aan de koning voorgesteld de honorair consul te Valparaíso, Serruys³²³, die zich reeds geruime tijd in Rotterdam ophield, in ieder geval te vervangen, en wel door Matthias de Bordes³²⁴, ‘daar het toch voor den handel en scheepvaart der Ned(erlanden) van belang is dat de Consulaten behoorlijk zijn bezet, vooral ook in zulke staten, waar geen dezerzijdsch gezantschap aanwezig is.’³²⁵ In feite werd derhalve een persoon zonder ambtelijke status, die zijn brood in de handel verdiende, belast met de behartiging van de bilaterale betrekkingen met het land waar hij werkzaam was. In die situatie was in 1873 nog steeds geen verandering gekomen. Een latere opvolger van Serruys als honorair consul te Valparaíso, de rentenier

d’ Obrenan, in: N. P. 14 (1924) 46–57 (50)

- 318 Consideratien en advies van het ministerie van Buitenlandse Zaken d.d. 26 jan. 1856 no. 27 (retro-acta bij KB 30 jan. 1856 no. 54).
- 319 Pieter Cornelis von Söhsten (1815–1867), koopman te Pernambuco (Brazilië), benoemd tot hon. consul ald. (KB 17 okt. 1856 no. 79). N. B. Zijn zonen Henry Francis von Söhsten (1853–1916) en Julius von Söhsten (1862–1941) waren eveneens hon. consul in Brazilië, de eerste te Maceió van 1899 tot 1916, de tweede te Pernambuco van 1900 tot 1926. (Bronnen en literatuur: Christiaans, *Onbezoldigde consulaire ambtenaren* III, 89 en 93; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Von Söhsten* (Leiden 2018))
- 320 Zie KB 17 okt. 1856 no. 79.
- 321 Gerard(us) Abraham Brender à Brandis (1809–1889), koopman te Pernambuco, aangesteld als hon. consul ald. in 1837, op zijn verzoek eervol ontslag (KB 17 okt. 1856 no. 79), zn. van Gerardus (58), en Geertruij Sophia Boom, tr. Kralingen 17 nov. 1841 Henrica Volrada Julia Elizabeth von Söhsten (1810–1889), zuster van Pieter Cornelis von Söhsten (zie noot 319).
- 322 Gerardus (Geraldo) Abraham Pieter Brender à Brandis (Pernambuco 1844–1923).
- 323 Julien Serruys (1821–?), geb. Oostende, sinds 1842 koopman te Valparaíso, benoemd tot onbezoldigd consul ald. (KB 11 jan. 1847 no. 57), op verzoek eervol ontslag (KB 19 okt. 1853 no. 53). N. B. Zie hoofdstuk III, para. 9.
- 324 Matthias de Bordes (1816–1856), benoemd tot opvolger van Doursther als hon. consul te Valparaíso (KB 16 juni 1843 no. 76) maar op zijn verzoek benoeming weer ingetrokken (KB 17 jan. 1845 no. 51), wederom benoemd tot onbezoldigd consul ald. (KB 19 okt. 1853 no. 53) maar ook ditmaal benoeming geweigerd. (Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 3030; Genealogie De Bordes, Van Walré de Bordes, in: N. P. 49 (1963) 83)
- 325 Zie KB 19 okt. 1853 no. 53.

Boonen³²⁶, werd dat jaar benoemd tot honorair consul-generaal voor heel Chili met als standplaats de hoofdstad Santiago.³²⁷ Als zodanig was ook hij de enige officiële vertegenwoordiger van Nederland in Chili. Overigens bestond het gezelschap honoraire consuls in die tijd voor het merendeel uit vreemdelingen, ondanks de uitgesproken voorkeur voor Nederlanders of tenminste telgen uit oorspronkelijk uit Nederland afkomstige families.

Tegenover de vele honderden honoraire consuls stonden in de gehele periode 1840–1875 in totaal slechts vijfenveertig bezoldigde consulaire vertegenwoordigers, alsmede vier functionarissen, die weliswaar formeel een honoraire status hadden maar in de praktijk min of meer als beroepsconsul fungeerden.³²⁸ Voor het jaar 1856 beschikken we over een nauwkeurig overzicht van alle consulaire vertegenwoordigingen van Nederland.³²⁹ Daaruit blijkt, dat het in totaal om 427 vestigingen ging: 22 consulaten-generaal, 126 consulaten, 260 vice-consulaten en 19 consulaire agentschappen.³³⁰ Van de consulaten-generaal waren acht bezoldigd³³¹ en van de consulaten vier³³², terwijl de consul-generaal te New-York, de consul te Odessa³³³ en de vice-consul op het Griekse eiland Milo(s)³³⁴ een jaarlijkse toelage ontvingen. Van de toenmalige 427 consulaire vertegenwoordigers ontving derhalve slechts een twaalfal een volledig tractement.

326 Edouard Benoit Guillaume Boonen (1821–1886), rentenier en landbezitter, vice-president Société Hollando-Belge de Bienfaisance te Santiago de Chile, hon. consul te Valparaíso (кв 15 juni 1854), consul-generaal te Santiago (кв van 27 sept. 1873 no. 17). (Bron: Christiaans, *Onbezoldigde consulaire ambtenaren* III, 104)

327 Retroacta bij кв 27 sept. 1873 no. 17. N. B. Boonen had ontslag gevraagd als hon. consul te Valparaíso wegens verhuizing naar Santiago. In plaats van ontslag werd hij ald. tot hon. consul-generaal benoemd.

328 Zo was Johan Christiaan Zimmerman(n) (501) weliswaar hon. consul en sinds 1851 hon. consul-generaal te New York maar zijn ambtsgebied besloeg de gehele vs terwijl hij bovendien de gezant bij diens – wegens gezondheidsproblemen langdurige – afwezigheid verving. Vanuit de Tweede Kamer kwam in 1852 daarom de suggestie om hem ‘eenige jaarwedde’ toe te kennen. De minister van Buitenlandse Zaken gaf hieraan echter geen gehoor om financiële redenen en m.h.o. op de mogelijke precedentswerking. Zimmerman moest zich tevreden stellen met een jaarlijkse vergoeding voor ‘bureau onkosten’ (retroacta bij кв 22 maart 1853 no. 64).

329 НТК 1856–1857, Kamerstuk II III 128b, bijlage B, Lijst der plaatsen waar zich Nederlandsche consulaten bevinden en waaromtrent raadpleging aanhangig is.

330 Het ging om even zovele personen; ook de ‘formatieplaats’ van een vice-consul of consul, die werkzaam was in de standplaats van een hogere consulaire vertegenwoordiger was onder de benaming vice-consulaat of consulaat in het overzicht opgenomen. Bij alle genoemde consulaire vestigingen ging het derhalve om één persoon; eventueel administratief en ondersteunend personeel op een consulaire post werd niet tot het consulaire netwerk gerekend.

331 De consulaten-generaal te Alexandrië (voor Egypte), Bern (voor Zwitserland), Caracas (voor Venezuela, Nieuw-Grenada en Ecuador), Havanna (voor Cuba), Londen (voor Groot-Brittannië en Ierland), Mannheim, Rio de Janeiro (voor Brazilië) en Tanger.

332 De consulaten op de Canarische Eilanden en te Smyrna, Tripoli (Lybië) en Tunis.

333 De hon. consul ald., Johan Christoph Jung (216), verkeerde als directe opvolger van de *bezoldigde consul-generaal* Jacques Victor Edouard Taitbout de Marigny (442) in een bijzondere positie en ontving derhalve een vergoeding voor bureau onkosten.

334 Waarom een vice-consul op een onbeduidend Grieks eiland een toelage ontving is niet bekend.

Het aantal onbezoldigde consuls, dat wel een jaarlijkse toelage voor bureaunkosten ontving, nam overigens snel toe. Zo werd in 1875 een toelage van 1500 gulden toegekend aan de consul te Port Said, Brouwer³³⁵ en van 1000 gulden aan Hartogensis³³⁶, de honorair consul te Mannheim.³³⁷ In 1877 volgden de consuls-generaal te New York en Antwerpen, respectievelijk Burlage³³⁸ en Cankrien³³⁹, alsmede de consul te Buenos Aires, Paats³⁴⁰, die ieder f 1000,- ontvingen.³⁴¹ Het veel gehoorde argument voor de toekenning van een dergelijke toelage was, dat de betrokken consulaire agenten verplicht waren, ‘ten gevolge der velerlei werkzaamheden aan het consulaat verbonden, eenen kanselarij beambte (in dienst) te nemen.’³⁴² De groep van bezoldigde consuls was vanuit functioneel oogpunt even heterogeen als het gezelschap honoraire consuls, zij het dat het voor het merendeel wel om Nederlanders ging.³⁴³ Van de twaalf bezoldigde consuls werd aan zeven door de Nederlandse regering in meer of mindere mate een diplomatieke status – dus niet noodzakelijkerwijs een diplomatieke rang of titel – toegedacht.³⁴⁴ Dat gold voor de consuls-generaal in Zwitserland³⁴⁵,

-
- 335 Dirk Jacob Brouwer (1825–1891), marine-off., laatst. luit. ter zee 1e kl., belast met het zeevaartkundig onderwijs aan het Kon. Instituut voor de Marine, directeur-generaal van het Ned. Handelsetablissement van Prins Hendrik, consul te Port Said (KB 7 jan. 1874), eervol ontslag op verzoek wegens vertrek naar elders (KB 24 maart 1882). (Bron: Christiaans, *Onbezoldigde consulaire ambtenaren* III, 60)
- 336 Simon Hartogensis (1827–1905), rentenier, lid raad van toezicht van een aantal Duitse banken en bedrijven te Mannheim en Frankfurt am Main, vice-consul te Mannheim 1869–, consul ald. (KB 18 aug. 1871), consul-generaal te Mannheim (KB 27 sept. 1888). (Bron: Christiaans, *Onbezoldigde consulaire ambtenaren* I, 39)
- 337 KB 20 febr. 1875 no. 20.
- 338 Rudolph Christiaan Burlage (1809–1883), koopman, consul-generaal te New York (KB 14 juni 1855). (Bron: Christiaans, *Onbezoldigde consulaire ambtenaren* IV, 27)
- 339 Richard Cristoffel Cankrien (1802–1890), consul te Marseille (KB 8 april 1843), consul-generaal te Antwerpen (KB 14 dec. 1854), eervol ontslag op verzoek (KB 6 juni 1888). (Bron: Christiaans, *Onbezoldigde consulaire ambtenaren* I, 1)
- 340 Diedericus Frederik Willem Paats (1842–?), groothandelaar, vice-consul te Buenos Aires 1871–, consul ald. (KB 9 mei 1874), eervol ontslag op verzoek (KB 2 febr. 1885). (Bron: Christiaans, *Onbezoldigde consulaire ambtenaren* III, 82)
- 341 KB 13 april 1877 no. 22.
- 342 Rapport voor de koning van 17 febr. 1875 no. 1284 (retroacta bij KB 20 febr. 1875 no. 19).
- 343 De uitzonderingen waren de Zwitsers Faesy (127) en Honegger (196). De consuls Richard Jacob van Lennep (247) te Smyrna en Henri Nijssen (307) te Tunis reken ik gemakshalve tot het Nederlandse contingent hoewel daarbij zeker voor wat betreft laatstgenoemde vraagtekens kunnen worden gezet. N. B. Het consulaat-generaal te Tanger werd na de pensionering van Antoine Joseph Augustin Fraissinet (138) van 1854 tot 1886 waargenomen door Sir John Drummond Hay (1816–1893), de Britse Zaakgelastigde en consul-generaal in Marokko (zie Wesseling, *Nederland en Marokko*, 46).
- 344 De positie van deze bezoldigde consulaire agenten als Nederlands vertegenwoordiger in het land hunner vestiging was derhalve officiëler dan die van een honorair consul-generaal als Boonen in Chili (noot 326).
- 345 In de periode 1832–1892 werd Nederland bij het Zwitsers Eedgenootschap ‘slechts’ door honorair consuls-generaal vertegenwoordigd. Henry Faesy (127), die van 1832 tot 1862 als zodanig optrad, ontving een jaarlijks tractement maar diens opvolgers, eerst nog een Zwitser, later Nederlanders, moesten zich met een vergoeding voor bureau onkosten tevreden stellen (zie ook hoofdstuk I, para. 11).

Brazilië³⁴⁶, Venezuela³⁴⁷ en Marokko, die de enige officiële Nederlandse vertegenwoordigers in die soevereine staten waren. Maar ook de consul-generaal te Alexandrië en de consuls te Tunis en Tripoli verkeerden tot op zekere hoogte in een vergelijkbare positie omdat hun ambtsgebied weliswaar formeel behoorde tot het Ottomaanse Rijk maar zich in de praktijk op het grondgebied bevond van semi-onafhankelijke lokale potentaten. Consul-generaal Travers³⁴⁸ te Mannheim had zelfs een officiële diplomatieke status omdat hij niet alleen de functie van commissaris bij de Centrale Commissie voor de Rijnvaart bekleedde maar tevens in de hoedanigheid van minister-resident Nederland vertegenwoordigde bij de hoven van Baden en Beieren.³⁴⁹ Hoewel Cuba nog bijna de gehele negentiende eeuw een kolonie van Spanje zou blijven en het consulaat-generaal te Havanna derhalve onder het gezantschap te Madrid ressorteerde, verkeerde de consulaire vertegenwoordiging aldaar in een bijzondere positie ten gevolge van de grote afstand tot het moederland en de gebrekkige verbindingen en communicatiemogelijkheden. Deze situatie deed zich later in nog veel sterkere mate in het geval van Australië voor.³⁵⁰ Waar evenwel de consul-generaal op Cuba tot in de jaren 1860 een tractement ontving, moest zijn collega te Melbourne het zonder bezoldiging stellen. In 1866 werd de titularis aldaar, Ploos van Amstel³⁵¹, die alleen ‘de

-
- 346 Carel Joachim Wylep (498), een koopman uit Amsterdam, vervulde van 1833 tot zijn overlijden in 1857 de functie van bezoldigd consul-generaal voor Brazilië met standplaats Rio de Janeiro. Hij stond tevens aan het hoofd van een handelshuis ald. Om die reden, maar zeker ook vanuit financiële overwegingen, werd hem in 1842 een diplomatieke titel geweigerd. Later ontving hij alsnog de titel ‘diplomatiek agent’ (zie ook Van Santen, *Het internationale recht in Nederlands buitenlands beleid*, 21–22).
- 347 Aan de consul-generaal te Caracas, Thomas Dolegius Govert Rolandus (372), werd bij KB 27 mei 1860 de diplomatieke titel ‘politiek agent’ toegekend omdat ook zijn Engelse, Franse en Spaanse ambtgenoot over een diplomatieke titel beschikten, namelijk die van zaakgelastigde. Laatstgenoemde titel werd hem aanvankelijk echter onthouden m.h.o. op de precedentswerking. Bij KB 7 juli 1869 no. 15 werd hij alsnog benoemd tot zaakgelastigde hon., ‘doch zonder vermeerdering zijner jaarwedde’. Zie over de positie van de consul-generaal in Venezuela, i.h.b. zijn voorganger, Reinhart Frans Cornelis van Lansberge (240), ook Van Santen, *Het internationale recht in Nederlands buitenlands beleid*, 26.
- 348 Theodorus Johannes Travers (457).
- 349 Over Travers, die sinds 1834 consul-generaal in Griekenland was geweest, vanaf 1842 met de titel van zaakgelastigde, werd bij zijn benoeming tot consul-generaal te Mannheim vermeld: ‘met behoud van zijnen rang in het corps diplomatique’ (rapport van minister De la Sarraz van 28 febr. 1846 no. 5 geheim).
- 350 De in het overzicht vermelde consulaire vertegenwoordigingen in China en Japan waren tot op zekere hoogte eveneens bezoldigd. De consuls in het Verre Oosten vielen echter tot 1862 onder de verantwoordelijkheid van de minister van Koloniën.
- 351 Jan Willem Ploos van Amstel (1827–1878), koopman, vertrok naar Australië en stichtte te Melbourne de handelsfirma J. W. Ploos van Amstel & Co., hon. consul-generaal voor de kolonie Victoria 1859–, voor de Britse koloniën Australië, Nieuw-Zeeland en Tasmanië 1866–†. N. B. In de KB’s van 14 nov. 1873 werd hij ten onrechte met het predikaat Jonkheer vermeld. Hoewel vijf van zijn broers en zusters werden erkend te behoren tot de Nederlandse adel, werd zijn verzoek afgewezen omdat hij niet meer de Nederlandse nationaliteit bezat. (Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 852; N. A. 89 (2000–2001) 522, 529–530; Jhr. G. Ploos van Amstel, *Hoofd-genealogie Ploos van Amstel* (4e versie, Haarlem 9 sept. 1996))

aanzienlijkste kolonie' Victoria tot ambtsgebied had, bevorderd tot consul-generaal voor geheel Australië, Nieuw-Zeeland en Tasmanië met standplaats Melbourne. Als zodanig werd hij geacht zelfstandig, respectievelijk adviserend op te treden bij – door de grote afstand tussen die gebieden en Nederland dikwijls optredende – 'stremming [...] in de dienstverrigtingen van nieuw aangestelde Agenten, die de voorlichting der Regering behoeven, of bij het ontstaan van (consulaire) vacatures' in zijn ambtsgebied.³⁵² Pas vanaf november 1873 ontving hij wegens die grote verantwoordelijkheden een jaarlijkse vergoeding voor 'bureau onkosten' van 1200 gulden.³⁵³

Ten aanzien van de resterende bezoldigde consulaten zij nog opgemerkt, dat het consulaat op de Canarische eilanden voor de Nederlandse handel van weinig of geen betekenis was maar vooral belang had voor de Nederlandse scheepvaart – koopvaardij en marine – op weg naar of terugkerend uit de Nederlandse koloniale gebieden in Azië en Amerika³⁵⁴. Smyrna was een geval apart vanwege de werkzaamheden van de consulaire agenten in het Ottomaanse Rijk ten behoeve van de Nederlandse 'naties' aldaar als uitvloeisel van het stelsel der capitulaties.³⁵⁵ De handel en scheepvaart met de Levant stelden evenwel nog maar weinig voor. Alles overziende kan worden geconstateerd, dat het zwaartepunt van de werkzaamheden van de meeste bezoldigde consulaire vertegenwoordigers nu niet direct bij de bevordering en promotie van handel en bedrijfsleven lag. Bovendien hadden de klachten over de kwaliteit van de consulaire dienstverlening niet alleen betrekking op de honoraire consuls maar eveneens op hun bezoldigde collegae. Ook bij hen speelde het probleem van de belangenverstremming omdat sommigen naast hun betaalde consulaire werkzaamheden tevens voor eigen rekening handel dreven of een privéhandelsonderneming eropna hielden. De consulaire agenten in China werden zelfs geacht hun ambtelijk inkomen aan te vullen met privé-verdiensten, terwijl van consul-generaal Lobé³⁵⁶ op Cuba maar al te graag diens particuliere handelsactiviteiten werden geaccepteerd.³⁵⁷ Voorts zag men zich in 1855 gedwongen het salaris van de succesvolle consul-generaal te Alexandrië te verhogen van 3000 naar 6000 gulden per jaar om hem – vooralsnog overigens zonder veel resultaat – te bewegen zijn privé-handel op te geven.³⁵⁸ Er bestonden sowieso geen criteria – afgezien van de voorkeur voor Nederlanders – waaraan bezoldigde consuls zouden moeten voldoen. De selectie werd dan ook in niet onbelangrijke mate bepaald door de vraag welke persoon op het geëigende moment en bij voorkeur ter plaatse

352 Voordracht van minister Van Zuylen van Nyevelt, 15 juni 1866 no. 5273 (retroacta bij KB 18 juni 1866 no. 73).

353 KB 14 nov. 1873 no. 30 en 31.

354 Zie ook hoofdstuk II, para. 7.

355 Zie hoofdstuk II, para. 2c.

356 Willem Lobé (256).

357 Zie hoofdstuk III, para. 9.

358 Zie de voordracht van minister Van Hall van 21 nov. 1855 no. 31 (retroacta bij KB 23 nov. 1855 no. 51).

voor een vacante consulaire post beschikbaar was. Het was dan ook overduidelijk, dat met alleen een uitbreiding van het aantal bezoldigde consulaten niet kon worden volstaan. Daarom drong het liberale Kamerlid Blaupot ten Cate³⁵⁹ in november 1852 niet alleen aan op vermeerdering van het aantal bezoldigde consuls, maar ook op de oprichting van een goede wetenschappelijke opleiding ‘in de consulaire bediening’.³⁶⁰

Uiteraard was het niemands bedoeling om alle honoraire consuls door bezoldigde te vervangen. Niet alleen zou dat een wel uiterst kostbare aangelegenheid zijn maar bovendien zou op de meeste plaatsen een beroepsconsul veel te weinig om handen hebben. Maar vooralsnog hield de regering om financiële redenen zelfs voor een geringe uitbreiding van het aantal bezoldigde consulaten de boot af. En ook het parlement, dat bij iedere voorkomende gelegenheid een lans brak voor de bezoldiging van consuls, toonde zich weinig standvastig als het op de financiële gevolgen aankwam. De afgevaardigde voor Dordrecht, Mr. Lotsy³⁶¹, was bijvoorbeeld van mening, dat het nuttig zou zijn om in de grootste handelsplaatsen gesalarieerde consuls te hebben maar vond, dat het daar wel bij moest blijven vanwege de gevolgen voor ’s lands schatkist. Bovendien diende volgens hem de handelswereld en het particuliere kapitaal zelf ook maar eens een bijdrage te leveren aan de bevordering van handel en welvaart.³⁶² De enige min of meer concrete suggestie, die bij tijd en wijlen werd gedaan, namelijk om de uitbreiding van het aantal bezoldigde consulaten te financieren uit de, door de (gedeeltelijke) opheffing van de diplomatieke dienst te realiseren besparingen, werd door niemand echt serieus genomen. Gezien de pleidooien ten faveure van bezoldigde consuls is het trouwens niet van ironie ontbloot, dat in 1849 in het kader van een algemene bezuinigingsronde de tractementen van sommigen van hen een zelfs niet onaanzienlijke vermindering ondergingen.³⁶³ Zo werd bij die gelegenheid het salaris van de consul-generaal te Rio de Janeiro, C. J. Wylep, ten bedrage van f 8000 met 1000 gulden verminderd en het tractement van 4000 gulden van zijn collega te Alexandrië Schutz³⁶⁴ eveneens met f 1000. Het tractement van 3000 gulden

359 Ds. Steven Blaupot ten Cate (1807–1884), aanvankelijk doopsgezind predikant te Akkrum en vervolgens te Zaandam-Oostzijde tot 1848, lid Prov. Staten van Groningen 1851–1853, lid Tweede Kamer der Staten-Generaal 1851–, inspecteur van het lager onderwijs in de provincie Groningen 1859–1880, zn. van Ds. Isaac ten Cate, doopsgezind predikant te Noordbroek, en Hester Blaupot. (Bronnen en literatuur: A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Ten Cate, Blaupot ten Cate* (Leiden 2018); Parlement.com (geraadpleegd 3 okt. 2018); NNBW IV, 404–405)

360 HTK 1852–1853, 147 (19 nov. 1852).

361 Mr. Johannes Servaas Lotsy (1808–1863), buitengewoon lid 1848 en lid 1849–1852 Tweede Kamer der Staten-Generaal, lid gemeenteraad Dordrecht 1852–1856, burgemeester ald., lid Prov. Staten van Zuid-Holland 1853, lid Eerste Kamer der Staten-Generaal 1853–, minister van Marine 1856–1861, minister van Koloniën a.i. en van Financiën a.i. 1861, minister van Staat 1861–†. (Bronnen en literatuur: Parlement.com (geraadpleegd 4 okt. 2018); NNBW V, 322–323)

362 HTK 1850–1851, 274 (14 en 16 dec. 1850).

363 KB 13 febr. 1849 no. 82.

364 Pierre Ambroise Schutz (403).

van consul Beruff³⁶⁵ op de Canarische eilanden werd zelfs gehalveerd, terwijl de bescheiden toelage van de honorair consul te Elseneur geheel werd ingetrokken³⁶⁶.

De terughoudendheid ten aanzien van de eventuele uitbreiding van het aantal bezoldigde consulaire posten betekende overigens niet, dat over de professionalisering van het consulaatwezen in het geheel niet werd nagedacht. Zo werd in het voorjaar van 1846 naar aanleiding van berichten in de Franse dagbladen over de eventuele opleiding in dat land van élève consuls de gezant te Parijs opgedragen daarover inlichtingen in te winnen.³⁶⁷ Met die informatie, zo die überhaupt al is ontvangen, is echter voor zover bekend niets gedaan. Pas in 1860 kwam deze kwestie weer ter tafel. In dat jaar verzocht de minister van Buitenlandse Zaken aan de voorzitters van de Kamers van Koophandel en Fabrieken te Amsterdam en Rotterdam om ‘mededeling van gevoelens nopens de voorgenomen opleiding van élève-consuls aan het Dep(artement) en (het idee) om in verband daarmee het getal bezoldigde consulaten te vermeerderen.³⁶⁸ De reacties uit Amsterdam en Rotterdam³⁶⁹ bevestigden de minister kennelijk in zijn voornemen want in de begroting voor 1861 had hij financiële middelen gereserveerd voor twee leerling-consuls ‘om te worden opgeleid ter vervulling van consulaire betrekkingen.³⁷⁰ De nadere toelichting van de minister op zijn besluit was evenwel op zijn minst opmerkelijk. De aanstelling van leerling-consuls stond volgens hem namelijk in verband met de vervulling van de functie van kanselier op de gezantschappen en bezoldigde consulaten. Die functie werd tot dat moment meestal vervuld door ‘vreemdelingen, die geene opleiding genoten hebben’. Hij wenste daarom de nieuwe leerling-consuls in het geval van vacatures aan te stellen als ‘vice-consulkanseliers’. Naast hun werkzaamheden als kanselier zouden zij in het bijzonder worden belast ‘met alles wat het consulaatwezen, den handel en de nijverheid’ betrof. Uit deze nieuwe categorie ambtenaren van de ‘buitenlandse dienst’ zou in een later stadium een keuze kunnen worden gemaakt als er weer een bezoldigde consul of consul-generaal zou moeten worden benoemd. Voorts zou de instelling van leerling-consuls ‘dienstbaar gemaakt worden aan de opleiding van geschikte droglieden voor de dienst in Turkije’. Ten slotte was het ook nog eens de bedoeling om in die plaatsen waar zich gezantschappen bevonden de functie van onbezoldigd consul-generaal op te heffen en ‘de belangen van handel en nijverheid meer bijzonder aan de behartiging der hoofden van missien, door een ambtenaar ad hoc bijgestaan’ toe te vertrouwen.³⁷¹ Alles

365 Antoon Beruff (35).

366 Zie hoofdstuk II, para. 7.

367 Minuutbrief van 15 mei 1846 no. 16 aan de gezant te Parijs (NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 1407).

368 Brief van 19 juni 1860 no. 32 (NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 2348). N.B. Overigens is de brief zelf niet in het dossier aangetroffen.

369 Reactie KvK Amsterdam van 12 juli 1860 no. La A en van KvK Rotterdam van 30 juni 1860 no. 131 (NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 2351, resp. 2753). N.B. Beide brieven waren ‘in advies’ bij de minister en zijn niet in het dossier aangetroffen.

370 HTK 1860–1861, Kamerstuk II III 10, memorie van toelichting staatsbegroting 1861, 7.

371 HTK 1860–1861, Kamerstuk II III 120, memorie van beantwoording staatsbegroting 1861, 401.

overziende kan men zich oprecht afvragen of dit nu het soort beroepsconsul was, waar handel en bedrijfsleven op zaten te wachten. In het plenaire debat op 28 november 1860 werd echter – en in tegenstelling tot de begrotingsdebatten in andere jaren – niet meer over de kosten van de ‘buitenlandse dienst’ gesproken maar uitsluitend over het door de minister te voeren beleid. Overigens had op dat moment de aanstelling van één (dus niet twee) leerling-consuls reeds plaatsgevonden. Bij KB van 17 oktober 1860 no. 74 werd R. C. Keun³⁷², zoon van de 1e tolk en directeur der consulaire zaken te Constantinopel³⁷³, benoemd tot élève- of leerling-consul. Na slechts enkele maanden op het departement in Den Haag te hebben doorgebracht werd hij in januari 1861 aangesteld als 3e tolk en vice-consul bij zijn vader in Constantinopel.³⁷⁴ Men hoeft beslist niet overdreven argwanend te zijn om, mede gezien de betreffende passage in de memorie van antwoord, te vermoeden, dat hier sprake was van een vooropgezet plan. Van professionalisering van het consulaatwezen was in ieder geval voorlopig nog geen sprake. De totstandkoming van de consulaire dienst zou nog circa vijftien jaar op zich laten wachten.

Tot de categorie bezoldigde consuls behoorden in deze jaren onder meer de consulaire agenten in het Verre Oosten en consulaire vertegenwoordigers in het Ottomaanse Rijk alsmede in Griekenland en Marokko. Eerstgenoemde groep bestond uit twaalf personen van wie er acht een loopbaan in handel en/of bestuur in het Verre Oosten achter de rug hadden. Het is opvallend, dat drie personen, voor wie dat niet het geval was, Hamel³⁷⁵, Keun van Hogerwoerd en Salmon³⁷⁶, hun carrière afsloten als consul-generaal in Siam. Hieruit kan de – terechte – conclusie worden getrokken, dat het ministerie van Koloniën, dat tot 1862 verantwoordelijk was voor de buitenlandse vertegenwoordigingen van Nederland in het Verre Oosten en ook daarna een flinke vinger in de pap hield, minder waarde hechtte aan de betrekkingen met Siam dan aan die met China en Japan. De benoeming tot consul-generaal te Bangkok was in sommige gevallen wellicht ook bedoeld als compensatie voor eerder doorstane ‘hardship’ of als een vorm van ‘pensioen’. Over de consuls in het Ottomaanse Rijk is in vorige hoofdstukken reeds het nodige gezegd, terwijl deze categorie wederom in het volgende hoofdstuk aan de orde zal komen.³⁷⁷ Ten slotte zij nog vermeld, dat de families van zes van de consulaire agenten in het Verre Oosten zijn opgenomen in het Nederland’s Adelsboek (1) of Nederland’s Patriciaat (5). Ook in het geval van bezoldigde consulaire vertegenwoordigers elders in de wereld lijkt de conclusie op zijn plaats, dat voor adel en patriciaat de consulaire

372 Richard Charles Keun (224), heer van Hoogerwoerd (door koop in 1886). Sindsdien bekend als Keun van Hoogerwoerd.

373 Richard Jan Keun (225).

374 KB 11 jan. 1861 no. 60.

375 Pieter Simon Hamel (170).

376 Isaac Salmon (385).

377 Zie met name hoofdstuk II, para. 2.c en hoofdstuk III, para. 11.

loopbaan kennelijk nog altijd een acceptabele keuze vormde. Als willekeurige voorbeelden kunnen Rolandus en Van der Meer de Walcheren³⁷⁸ worden genoemd. Van laatstgenoemde werd de vader in 1890 in de Nederlandse adel verheven terwijl een Jhr. Leyssius³⁷⁹ in 1855 – overigens tevergeefs – solliciteerde naar de door het vertrek van Van Lansberge³⁸⁰ vrijgekomen betrekking van consul in Venezuela.³⁸¹

14. Conclusie

Aanvankelijk leek zich tijdens de regeringsperiode van Willem II het begin aan te kondigen van een grootscheepse transformatie van de ‘buitenlandse dienst’. Op de met name in de periode rond 1846 (deels) gerealiseerde vernieuwingen op het gebied van bureaucrativering en professionalisering bleek evenwel bij uitstek het gezegde van toepassing, dat één zwaluw nog geen zomer maakt. Aan het einde van de jaren 1840 liep het prille transformatieproces namelijk vast en trad voor de ‘buitenlandse dienst’ een periode van stagnatie in, die eerst in het midden van de jaren 1870 zou worden doorbroken. De belangrijkste oorzaak van die stagnatie was gelegen in de overheersende positie van de liberale stroming na de grondwetswijziging van 1848. Weliswaar traden in die tijd slechts drie door Thorbecke zelf geleide ministersploegen aan maar in de Tweede Kamer hadden de liberalen het grotendeels voor het zeggen. De meeste liberale afgevaardigden hadden weinig affiniteit met de wereld van de diplomatie terwijl met name de *homines novi* onder hen een diep wantrouwen koesterden tegen het ministerie van Buitenlandse Zaken en de ‘buitenlandse dienst’ als bastions van het oude establishment. Van die zijde bestond derhalve weinig belangstelling voor de eventuele modernisering van de diplomatieke dienst. Bovendien was ieder initiatief inzake de diplomatieke dienst, waaraan financiële consequenties waren verbonden, bij voorbaat tot mislukken gedoemd in de Tweede Kamer. Derhalve was het te betreuren, dat Willem III niet beschikte over de benodigde eigenschappen om toch maar het beste te maken van de samenwerking met de liberale stroming en met Thorbecke in het bijzonder. Het lijkt er daarom op, dat de koning en (sommige van) zijn ministers gedacht zullen hebben, dat men in de gegeven situatie en om waar mogelijk de handen vrij te houden voorlopig het beste gediend was met zo min mogelijk nieuwe bureaucratische maatregelen inzake de ‘buitenlandse dienst’. De communicatie tussen regering en Kamer op het onderhavige gebied kreeg dan ook niet zelden het karakter van een *dialogue des sourds*. Illustratief voor het denken in regeringskringen was ongetwijfeld het commentaar uit 1846 van de commies Van Lokhorst³⁸² – ongetwijfeld

378 Gideon Willem Hugo van der Meer de Walcheren (278).

379 Jhr. François Guillaume Leyssius (1816–1867), ambtenaar ministerie van Buitenlandse Zaken (1865, 1867). N. B. Hij is niet in de Stamboeken aangetroffen. (Bron: N. A. 87 (1998) 264)

380 Reinhart Frans Cornelis van Lansberge (240).

381 Brief van Jhr. F. Leyssius, 's-Gravenhage 14 mei 1855 (NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 2165)

382 Jacob van Lokhorst (1794–1884), klerk bij het ministerie van Buitenlandse Zaken (KB 24 juli 1817)

fungerend als *his masters voice* – op de in de Tweede Kamer levende ideeën over de diplomatieke tractementen: ‘Wel is waar hebben eenige leden van de Kamer kreeten doen hooren tegen de hooge bezoldiging onzer diplomaten, doch die (heren) houden het mij ten goede, dat ik hen beschouw als geene de minste kennis hebbende van het leven en de sociale verplichtingen van eenen diplomaat buitenslands.’³⁸³

De moeizame relatie lag overigens niet alleen aan de koning. Thorbecke, die evenals de koning eigenwijs was en over weinig souplesse beschikte, beschouwde de diplomatieke dienst als een hem niet welgezinde instelling. Zo constateerde hij bijvoorbeeld in de ministerraad van 31 maart 1862 naar aanleiding van de consulaire en diplomatieke correspondentie, ‘dat onze Nederlandsche gezanten in den vreemde, in hunne brieven en depêches aan de Nederlandsche Regering, zonderling, meestal de Fransche taal bezigen; 2° dat *de inhoud van hun schrijven zeer dikwerf aantoon, dat hun politiek karakter niet instemt met de Regering in Nederland*; 3° dat hun schrijven, in den regel, te algemeene beschouwingen behelst en te weinig in verband gebragt wordt met de Nederlandsche belangen.’³⁸⁴ Een objectief selectiesysteem bood wellicht een mogelijkheid om de samenstelling van de diplomatieke dienst in de door hem gewenste zin te beïnvloeden. Nu was dat evenwel ten gevolge van het ‘vetorecht’ van koning c.q. minister bij de toelating van kandidaten tot het diplomatieke examen geen eenvoudige opgave. Daarom trachtte Thorbecke zijn doel te bereiken door middel van het door hem gecultiveerde netwerk van zijn oud-studenten uit Gent en Leiden.³⁸⁵ Het is evenwel ironisch, dat de doorgaans zo rationele en kritische Thorbecke daarbij somtijds aan een zelfde soort subjectiviteit en vriendjespolitiek ten prooi viel, die hij aan de vertegenwoordigers van het *ancien régime* verweet. Zo was zijn Leidse oud-leerling, de secretaris van legatie Gericke, in zijn ogen ‘den eenigen bekwaamen diplomaat, dien wij bezitten.’³⁸⁶ Hoewel deze kwalificatie bepaald overtrokken was, bestonden er in ieder geval weinig twijfels over de persoonlijke en professionele kwaliteiten van deze latere gezant en minister van Buitenlandse Zaken. Dat lag heel wat anders met een andere oud-leerling, de ongekend opportunistische en luie Roest van Limburg, die zich in 1841 door de regering liet omkopen om zijn hoofdredacteurschap van de oppositionele Arnheemsche Courant op te geven in ruil voor de titel van raad van legatie en een bijpassend salaris.³⁸⁷ Thorbecke, die zich doorgaans nogal rancuneus toonde jegens aanhangers, die niet voor de volle honderd procent achter

LaQ3), adj.-commies (KB 9 dec. 1823 no. 113), commies (KB 2 aug. 1836 no. 25), referendaris sinds 8 april 1854. (Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nrs. 817, 818, 819, 1894, 3407; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Van Lokhorst* (Leiden 2017))

383 Notitie van Van Lokhorst van 6 febr. 1846 (NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 3743).

384 NA, Ministerraad 2.02.05.02, inv.nr. 34. N. B. Mijn cursivering.

385 Zie ook Aerts, *Thorbecke wil het*.

386 Brief aan L. D. Storm van 11 okt. 1849, opgenomen in: Hooykaas en Santegoets (eds.), *Briefwisseling J. R. Thorbecke V*, 181.

387 NA, Kab. des Konings 2.02.04, inv.nr. 4142. N. B. Zie ook Jurriaanse, *De Nederlandse Ministers van Buitenlandse Zaken*, 223–224, en Aerts, *Thorbecke wil het*, 295.

hem bleven staan, deed over dit verraad in een brief aan zijn trouwe medestander Olivier heel vergoelijkend. De schuld moest namelijk worden gezocht bij de regering, omdat deze Roest niet al eerder tot de diplomatieke dienst had toegelaten, terwijl deze – die op dat moment overigens nog moest beginnen aan zijn diplomatieke loopbaan – wel eens ‘de knapste van al onze in de diplomatie werkzame personen zou kunnen zijn.’³⁸⁸ Kenmerkend voor iemand als Roest, die zich maar al te graag tegen de heersende elite afzette, was dat hij reeds een jaar na zijn plaatsing als ondergeschikt diplomaat te Wenen verzocht om ‘met de titel van baron te worden begunstigd’. Volgens hem hechtte hij weliswaar niet zo aan een adellijke titel, maar was het niet gemakkelijk als burgerman te functioneren aan ‘un cour aussi féodalement aristocratique que celle-ci.’³⁸⁹ Willem III, die anders dan zijn vader, geen reden had om Roest van Limburg terwille te zijn, zag echter de noodzaak van een verheffing in de Nederlandse adel niet in. Bovendien was hij van mening, dat er geen enkele reden bestond voor ‘eene buitengewone belooning’ voor Roest van Limburg, die nog maar zo kort in dienst was.³⁹⁰

Voor de diplomatieke dienst was dus weinig goeds te verwachten in deze hoogtijperiode van de liberale stroming. Maar omdat de Tweede Kamer zelfs in het geval van het consulaatwezen, waaraan in liberale kringen toch veel waarde werd gehecht, de hand stevig op de knip hield, kwam van een professionalisering van het consulaire stelsel evenmin weinig terecht. Uit het voorgaande mag overigens niet worden afgeleid, dat in het parlementaire kringen helemaal niet werd nagedacht over een mogelijke consulaire beroepsdienst. Hoewel een dergelijke organisatie zeker nog niet binnen handbereik lag, scheen een uit (onder meer) een aantal goed opgeleide en betaalde consulaire ambtenaren bestaande dienst niet langer een onbereikbaar fata morgana. Het wachten was evenwel op een concrete aanleiding om aan de professionalisering van het consulaire stelsel de benodigde impuls te geven. Die deed zich voor in het begin van de jaren 1870 en komt in het volgende hoofdstuk aan de orde. Daarin zal ook aandacht worden besteed aan het consulaire stelsel en het ‘drogmanaar’ in het Ottomaanse Rijk waaraan de ideeën en ontwikkelingen op het gebied van bureaucratisering en professionalisering überhaupt voorbij waren gegaan.

388 Brief aan Olivier, 15 april 1843, opgenomen in: Hooykaas (ed.), *Briefwisseling J. R. Thorbecke* IV, 186–187.

389 Brief van Roest van Limburg aan minister De la Sarraz, Wenen 16 aug. 1844 (NA, BuZa 2.05.01, inv. nr. 1570).

390 Kabinetsmissive van 14 sept. 1844 La B37 geheim (NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 1570). N.B. Zie voor de kwestie van adeldom voor diplomaten hoofdstuk 1, para. 3d.

Hoofdstuk V

1870–1910, Het raamwerk van de ‘buitenlandse dienst’ voltooid

1. Inleiding¹

In het derde kwart van de negentiende eeuw begon Nederland geleidelijk te veranderen, zij het dat de transformatie aanvankelijk minder snel vorderde dan bijvoorbeeld in België. De industrialisatie kwam langzaam op gang, terwijl de in- en uitvoer in de periode tot 1873 met 126% groeide. Bovendien nam de welvaart toe, al beruiste die aanvankelijk vooral op de in die jaren bloeiende agrarische sector. De toegenomen economische activiteit had directe gevolgen voor de aard van de werkzaamheden en taken van de ‘buitenlandse dienst’. Dat betrof natuurlijk in de eerste plaats de consulaire vertegenwoordigers. Zo moest onder meer een regelmatige, actuele en inhoudelijke rapportage over relevante economische en commerciële ontwikkelingen in het buitenland een belangrijk onderdeel gaan vormen van het consulaire takenpakket. Datzelfde gold in niet mindere mate voor activiteiten op het gebied van de handelsbevordering. Maar ook de diplomatieke dienst zou zijn bestaansrecht in sterkere mate moeten gaan ontlenen aan het behartigen van de economische en commerciële belangen van Nederland. Ook de ontwikkelingen op onderwijsgebied waren van belang voor de ‘buitenlandse dienst’. De Hogere Burgerschool van Thorbecke uit 1863, die voor de consulaire dienst zo’n belangrijke vooropleiding zou blijken te zijn, had aan het einde van de jaren 1880 al zo’n 10.000 leerlingen afgeleverd. Ook de nieuwe school voor de handel – de ‘Eerste Openbare Handelsschool’ werd in 1867 in Amsterdam opgericht – was met oog op de consulaire loopbaan van niet te onderschatten betekenis. Meer in het algemeen leverde de Wet op het Middelbaar Onderwijs uit 1863 een niet onbelangrijke bijdrage aan de modernisering en democratisering van de Nederlandse samenleving. Zelfs de enigszins tegenvallende Wet op het Hooger Onderwijs uit 1876 droeg aan die ontwikkeling bij. Voor de diplomatieke dienst was het van belang dat de

¹ Voor deze inleiding is met name gebruikgemaakt van E. H. Kossmann, *De Lage landen 1780–1980. Twee eeuwen Nederland en België*, dl. 1 (Amsterdam/Brussel 1986) 220 e.v., en Jan Bank en Maarten van Buuren, *1900 Hoogtij van burgerlijke cultuur* (Den Haag 2000) 265 e.v.

universitaire wereld iets minder elitair werd en mogelijkheden begon te bieden voor meer beroepsvoorbereidend onderwijs. Door deze ontwikkelingen nam de positie en invloed van de gegoede burgerij toe. Bovendien waren de liberalen, die nog steeds de dominante politieke stroming vormden, in de loop der tijd zelf deel uit gaan maken van het maatschappelijk establishment, waartegen zij zich aanvankelijk zo hadden afgezet. De toon tegenover de ‘buitenlandse dienst’ werd dan ook allengs gematigder, al zou men dat niet direct zeggen als de ‘diplomatenverslinder’ Dumbar² in de Tweede Kamer aan het woord was. De weerzin jegens de ‘buitenlandse dienst’ werd overigens aan het eind van de eeuw met enthousiasme overgenomen door de eerste socialistische vertegenwoordigers in de Tweede Kamer. Omdat deze politieke stroming nog geen rol van betekenis speelde, had die negatieve houding voorlopig nauwelijks of geen gevolgen. Wel werden de opeenvolgende ministers van Buitenlandse Zaken onverminderd geconfronteerd met de geringe bereidheid in politieke kringen om in financieel opzicht serieus in het netwerk van Nederlandse vertegenwoordigers in het buitenland te investeren, zelfs voor wat betreft het consulaatwezen.

Omdat die ministers in het algemeen weinig geneigd waren tot *donquichotterie*, ook omdat hun departement in de binnenlandse politieke hiërarchie toch al geen hoge ogen gooide, beperkten zij hun inspanningen om de ‘buitenlandse dienst’ voor te bereiden op de nieuwe uitdagingen meestal tot initiatieven waaraan weinig of geen additionele kosten waren verbonden. Desondanks werd in de periode van 1870 tot 1910 essentiële vooruitgang geboekt bij de modernisering van de ‘buitenlandse dienst’. In het begin van de jaren 1870 bestond er in de praktijk weliswaar al een echte diplomatieke dienst, inclusief regelingen inzake werving, selectie en opleiding maar ontbrak in feite het organieke fundament. Het nog altijd van kracht zijnde reglement uit 1814 kon althans moeilijk als zodanig worden gekwalificeerd. Op het consulaatwezen was daarentegen de veel recentere reglementering uit 1846 van toepassing maar die was nog uiterst rudimentair. Op het gebied van werving, selectie en opleiding was in feite nog niets geregeld. Er was dan ook eigenlijk geen sprake van een consulaire dienst. Afgezien van de gebrekkige regelgeving werd de ‘buitenlandse dienst’ ook nog eens gekenmerkt door grote regionale verschillen. De Nederlandse vertegenwoordigers in het Ottomaanse Rijk en in het Verre Oosten vielen weliswaar onder de verantwoordelijkheid van de minister van Buitenlandse Zaken – voor wat betreft laatstgenoemde regio overigens pas sinds 1862 – maar de ‘buitenlandse dienst’ had daar een andere ontwikkeling doorgemaakt dan in Europa en op het westelijk halfrond het geval was. Bovendien speelde in het Verre Oosten maar ook in het Ottomaanse Rijk de koloni-

2 Mr. Gerhard Dumbar (1815–1878), jur. dr. Utrecht 1839, advocaat, burgemeester van Deventer 1853–1865, lid Prov. Staten van Overijssel 1853–1873, lid Tweede Kamer der Staten-Generaal 1862–, lid Eerste Kamer 1873–†. (Bronnen en literatuur: Genealogie Dumbar, in: N. P. 8 (1917) 145–147 (146); Parlement.com (geraadpleegd 20 juni 2019); NNW 1, 761)

ale factor een rol van belang. Ten slotte – en deels samenhangend met de koloniale invalshoek – ontstond in deze periode de noodzaak om ook voor tolken een vaste plaats in te ruimen op een aantal diplomatieke en consulaire posten. Uiteindelijk ontwikkelde de tolkenfunctie zich tot een derde poot van de ‘buitenlandse dienst’ naast de diplomatieke dienst en het consulaatwezen.

In 1910 kon de minister van Buitenlandse Zaken dan eindelijk beschikken over professionele loopbaandiensten voor diplomaten, consuls en tolken, inclusief gedetailleerde regelingen op het gebied van werving, selectie en opleiding. Over alle inspanningen, die aan dat resultaat ten grondslag lagen, handelt dit hoofdstuk. Tevens wordt daarin aandacht besteed aan de incorporatie van de Nederlandse vertegenwoordigers in het Ottomaanse Rijk en het Verre Oosten in de reguliere ‘buitenlandse dienst’

2. Een organisatorisch raamwerk voor de diplomatieke dienst

De uitdrukking, ‘het Nederlandsche Corps Diplomatique’ schijnt minder juist: Een ‘corps diplomatique’ wordt gevormd door de verschillende diplomatieke agenten, vertegenwoordigers van verschillende mogendheden, die in ééne Residentie vereenigd zijn. In plaats van ‘Nederlandsch Corps diplomatique’ zou men dus behooren te spreken van ‘Nederlandsche diplomatieke ambtenaren’.³

Met deze enigszins schoolmeesterachtige maar op zichzelf niet onjuiste observatie ving minister Van Lynden van Sandenburg⁴ in 1881 de artikelsgewijze toelichting op het door hem voorgestelde nieuwe diplomatiek reglement aan. Overigens had hij – om nog even in zijn eigen stijl door te gaan – in plaats van de aanduiding ‘diplomatieke ambtenaren’ beter de uitdrukking ‘diplomatieke dienst’ kunnen gebruiken. Laatstgenoemde formulering zou namelijk bepaald niet misplaatst zijn geweest gezien de institutionalisering, die in de praktijk ten aanzien van de ‘Nederlandsche diplomatieke ambtenaren’ inmiddels reeds had plaatsgevonden. Formeel moesten de diplomaten het echter nog steeds stellen met het – inmiddels geheel verouderde – reglement uit 1814, dat voornamelijk betrekking had op salarissen en vergoedingen. Wel was op het gebied van de diplomatieke examens en de criteria voor toelating tot de diplomatieke

3 Rapport van de minister van Buitenlandse Zaken voor de koning, 31 maart 1881, Kabinet no. 6 (NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 166).

4 Mr. Constantijn Theodoor graaf (1882, daarvoor baron) van Lynden van Sandenburg (1826–1885), jur. dr. Utrecht 1848, wnd. rijksadvocaat in de prov. Utrecht tot 1860, lid Prov. Staten ald. 1860–1868, lid Tweede Kamer der Staten-Generaal 1866–1868 en 1869–1874, minister voor de Zaken van Hervormde Eredienst 1868, minister van Justitie 1874–1877, van Buitenlandse Zaken 1879–1881 en van Financiën 1881–1883, lid Eerste Kamer 1883–†, minister van Staat 1883–†, kamerheer i.b.d. van Koning Willem III 1855–†. (Bronnen en literatuur: N. A. 87 (1998) 567–568; Jurriaanse, *De Nederlandse Ministers van Buitenlandse Zaken*, 289–307; Parlement.com (geraadpleegd 5 jan. 2019); NNBW IV, 937–938)

dienst sinds 1846 belangrijke regelgeving tot stand gebracht, laatstelijk door minister Van Heeckeren van Kell⁵ in 1878.⁶ Onder diens verantwoordelijkheid werden twee fundamentele veranderingen doorgevoerd.⁷ In de eerste plaats kwamen in het vervolg in plaats van meesters in de rechten alleen diegenen, die de graad van doctor in de staatswetenschap hadden verworven, in aanmerking om zonder voorafgaand examen tot attaché te kunnen worden benoemd. Alle andere kandidaten, zelfs de afgestudeerde juristen, dienden hun bekwaamheid te bewijzen ‘in verscheidene vakken, waarin de doctoren in de Staatswetenschap zijn geëxamineerd, en wier grondige kennis voor den jeugdigen diplomaat onmisbaar is te achten.’ Voor hen, die überhaupt niet in het bezit waren van een academische graad, werd het bestaande toelatingsexamen nagenoeg ongewijzigd gehandhaafd. Het besluit om juristen niet langer een vrijstelling van het diplomatieke toelatingsexamen te verlenen was opmerkelijk aangezien in Nederland de juridische opleiding steeds was beschouwd als de optimale voorbereiding voor ambtelijke en bestuurlijke functies. Kennelijk begon het besef door te dringen, dat kennis en inzicht op economisch en gerelateerd gebied minstens zo belangrijk waren als juridische expertise.⁸ De andere grote verandering bestond daaruit, dat het voor de benoeming tot secretaris van legatie vereiste examen ingrijpend werd herzien. Niet langer zou het gaan om een uitgebreidere en diepgaandere – vooral theoretische – versie van het toelatingsexamen. In het vervolg zou vooral getoetst worden of de attachés, die voor een benoeming tot secretaris in aanmerking wilden komen, zich vertrouwd hadden gemaakt ‘met de aangelegenheden en quaestiën, in wier behandeling zij eerlang geroepen zouden kunnen worden een practisch aandeel te nemen.’ Bij alle veranderingen bleef, naast de voor de diplomatieke loopbaan benodigde ‘bekwaamheid’, het criterium ‘geschiktheid’ van onverminderd belang. Zo bepaalde artikel 4 van het nieuwe reglement, dat

5 Mr. Willem baron van Heeckeren van Kell (1815–1914), jur. dr. Utrecht 1839, advocaat te Arnhem, lid Ridderschap van Gelderland sinds 1840, lid Prov. Staten 1843–1849, 1856–1868 en van Gedep. Staten 1860–1868 van Gelderland, lid gemeenteraad 1844– en burgemeester 1845–1860 van Angerlo, directeur Kabinet des Konings 1868–, minister van Buitenlandse Zaken 1877–1879, lid Tweede Kamer der Staten-Generaal 1882–1884, kamerheer i.b.d. 1840–†. (Bronnen en literatuur: N. A. 84 (1994) 297–299; Parlement.com (geraadpleegd 2 maart 2019); BWN III, 236–239; Jurriaanse, *De Nederlandse Ministers van Buitenlandse Zaken*, 272–288)

6 KB 23 febr. 1878 no. 25, bepalende de wijze van toelating en bevordering van attachés bij het Nederlandsche corps diplomatique, en zulks met intrekking der KB’s van 12 dec. 1860 en 14 mei 1870 (Staatsblad no. 13).

7 Zie, ook voor het volgende, het rapport van de minister van Buitenlandse Zaken van 21 febr. 1878, Kabinet no. 7 (retroacta bij KB 23 febr. 1878 no. 25). N. B. Het nieuwe reglement bevatte ook enkele wijzigingen, o.m. als uitvloeisel van de nieuwe wet op het hoger onderwijs waardoor bijvoorbeeld naast de gegradueerden van de rijksuniversiteiten ook die van de universiteit van Amsterdam voor een aanstelling tot attaché in aanmerking konden komen

8 De rechtenstudie werd nog lange tijd als de beste vooropleiding voor een diplomatieke loopbaan gezien. Van de in de periode tot 1940 tot de diplomatieke dienst toegelaten personen, die beschikten over een academische graad, was de historicus Dr. Boon (45) de enige niet-jurist.

... indien de Minister van oordeel is dat de candidaat, die aan de in het vorige artikel omschreven vereischten voldoet, *buitendien de noodige hoedanigheden bezit om in het Nederlandsche corps diplomatique te worden toegelaten*, [...] hij Ons eene daartoe strekkende voordragt (zal) aanbieden.⁹

Waar dus op het terrein van de selectie voor en de toelating tot de diplomatieke dienst aanzienlijke vooruitgang was geboekt, verkeerde de modernisering van het diplomatieke reglement zelf nog altijd in een impasse. Na de mislukte poging van De la Sarraz in 1846 had kennelijk geen enkele minister van Buitenlandse Zaken meer de behoefte gevoeld zijn vingers te branden aan een dergelijke onderneming waaraan met een weerbarstig parlement bovendien weinig eer viel te behalen. Natuurlijk was de medewerking van de Staten-Generaal bij de totstandkoming van een nieuw reglement, dat bij koninklijk besluit werd vastgesteld, op zichzelf niet vereist. Maar vanwege de budgettaire consequenties, die doorgaans uit zo'n ingrijpende stelselwijziging voortvloeiden, had het parlement uiteindelijk toch het laatste woord. Het voorgaande houdt overigens niet in, dat er op organiek gebied in het geheel niets was gebeurd. Zo was minister Van Zuylen van Nyevelt¹⁰ er in 1868 in geslaagd om enige structuur te brengen in het beloningssysteem voor diplomatieke ambtenaren.¹¹ Pikant was overigens zijn mededeling aan de koning, dat tegen zijn plan – gepresenteerd en marge van zijn begroting voor 1867 – om de diplomatieke tractementen ‘... op een vasten voet te regelen [...] geene bedenkingen in het midden gebragt’ waren door de volksvertegenwoordigers.¹² Volgens het voorlopig verslag vond het voorstel van de minister echter ‘bij velen [...] geen bijval’¹³

Daar Koning Willem III echter niet kon worden betrappt op een overdreven belangstelling voor hetgeen zich op het Binnenhof afspeelde, zal de geheel eigen wijze waarop de minister het gevoelen van de Kamer had geïnterpreteerd, hem vermoedelijk niet zijn opgevallen. Overigens bleef het bij dit soort incidentele initiatieven, terwijl de terughoudendheid van de Tweede Kamer inzake de diplomatieke dienst er niet minder op werd. Nog in 1881 wees de toenmalige minister erop, dat de parlementaire behandeling van zijn begroting ‘op nieuw het bewijs (had) geleverd van de weinige geneigdheid, die er bij de Vertegenwoordiging bestaat, om de uitgaven voor onze diplomaten te verhoogen’¹⁴

9 Mijn cursivering.

10 Mr. Julius Philip Jacob Adriaan graaf van Zuylen van Nyevelt (504).

11 KB 15 maart 1868 no. 8. N.B. Zie ook hoofdstuk IV, para. 11.

12 Voordracht 13 maart 1868 no. 1974 (retroacta bij KB 15 maart 1868 no. 8).

13 HTK 1866–1867, Kamerstuk 1 III 9, voorlopig verslag staatsbegroting 1867 (Buitenlandse Zaken) 360.

14 Nota van toelichting bij het ontwerp KB 28 aug. 1881 no. 15 (NA, Kabinet des Konings 2.02.04, inv. nr. 2457).

Minister Rochussen¹⁵ was in 1882 in zijn voorstel voor een herziening van het vigerende diplomatieke reglement zo mogelijk nog duidelijker toen hij constateerde, dat ‘in Nederland eene vrij sterke vooringenomenheid heerscht tegen al wat met de diplomatie in verband staat.’¹⁶ Desondanks slaagde minister Van der Does de Willebois¹⁷, die gedurende zijn eerste ambtsperiode al een reorganisatie van zijn departement doorvoerde en een belangrijke bijdrage leverde aan de professionalisering van het consulaatwezen, er in 1877 in om het diplomatieke reglement uit 1814¹⁸ eindelijk te vervangen door een nieuwe regeling¹⁹. Maar als de minister al gedacht had hiervoor enige waardering vanuit de Tweede Kamer te ontvangen, dan kwam hij bedrogen uit. Het betreffende koninklijk besluit werd door ‘de groote meerderheid der leden, om verschillende redenen ongunstig beoordeeld.’ Zoals te verwachten viel, was dat negatieve oordeel ook nu weer nagenoeg uitsluitend gebaseerd op de budgettaire aspecten. Zelfs prefereerden vele Kamerleden inmiddels de hiervoor genoemde en indertijd verguisde regeling van minister Van Zuylen van Nyevelt uit 1868. Sommige Kamerleden vonden trouwens het voorgestelde maximumsalaris van f 32.000 voor een gezant op zichzelf niet te hoog maar achtten het onnodig dat bedrag bij een benoeming reeds direct toe te kennen als de betrokkene ‘ongehuwd of *in het bezit van een groot vermogen* was.’²⁰ Kortom, veel kritiek, terwijl positieve reacties op de geslaagde poging van de minister om nu eindelijk het verouderde reglement uit 1814 te vervangen achterwege bleven. De eerlijkheid gebiedt overigens om vast te stellen dat het nieuwe reglement ook zeker geen schoonheidsprijs verdiende.²¹ De uit slechts zes artikelen bestaande regeling van Van der Does de Willebois vormde slechts een eerste, wel heel voorzichtige stap in de richting van een professioneel diplomatiek reglement en bevatte inhoudelijk niet eens zo veel meer dan de regeling van Van Zuylen van Nyevelt uit 1868. Bepalingen inzake de toelating tot de diplomatieke dienst en met betrekking tot de verschillende examens ontbraken bijvoorbeeld in het nieuwe reglement. In het eerste artikel was een overzicht opgenomen van de in de Nederlandse diplomatieke dienst voorkomende rangen, alsmede van de condities waarop secretarissen konden worden benoemd tot raden van

15 Jhr. (1876) Mr. Willem Frederik Rochussen (368).

16 Voordracht 4 maart 1882 no. 7 (retroacta bij KB 13 april 1882 no. 7).

17 Jhr. (1877) Mr. Pieter Joseph August Marie van der Does de Willebois (naamsvermeerdering Willebois in Van der Does de Willebois bij KB 28 aug. 1856 no. 55) (1816–1892), jur. dr. Utrecht 1838, advocaat te 's-Hertogenbosch 1838–, subst.-officier van justitie te Breda 1842–, off. van justitie te Roermond 1847–, advocaat-generaal gerechtshof te Arnhem 1851–, procureur-generaal gerechtshof van Noord-Brabant en fungerend directeur politie ald. 1855–, Commissaris des Konings in Limburg 1856–, minister van Buitenlandse Zaken 1874–1877 en 1883–1885, minister van Staat 1885–† (Bronnen en literatuur: N. A. 97 (2012) 395–396; Parlement.com (geraadpleegd 10 jan. 2019); Jurriaanse, *De Nederlandse Ministers van Buitenlandse Zaken*, 250–271; NNBW X, 1209–1210; BWN III, 659–661)

18 Zie hoofdstuk II, para. 1.

19 KB 12 april 1877 no. 19 ter regeling van de diplomatieke dienst (Staatsblad 82).

20 HTK 1877–1878, Kamerstuk 2 III 7, voorlopig verslag staatsbegroting 1878 (Buitenlandse Zaken), 1. N. B. Mijn cursivering.

21 Zie ook Jurriaanse, *De Nederlandse Ministers van Buitenlandse Zaken*, 266.

legatie. De laatste alinea van dat artikel – ‘Consulaire en andere in het buitenland [...] aangestelde ambtenaren, aan welke [...] een persoonlijke diplomatieke titel is of nog zal worden verleend, maken geen deel uit van het Nederlandsche Corps Diplomatique’ – lijkt op het eerste gezicht een feitelijke constatering maar blijkens de toelichtende nota ging daar meer achter schuil.²² De desbetreffende bepalingen van artikel 1 hadden namelijk ten doel

... bij omschrijving der zamenstelling van het Nederlandsche Corps Diplomatique, daarvan *uitdrukkelijk uit te sluiten die bezoldigde consulaire ambtenaren*, aan wien, uit hoofde hunner zending naar *Oostersche landen*, in het belang dier zending, een persoonlijke diplomatieke titel verleend wordt, *en eens voor al te bestrijden hunne geneigdheid om van dat corps deel uit te maken*.²³

In het licht van de beperking tot ‘Oostersche landen’ lijkt het bijna of de minister enkele speciale gevallen in die regio op het oog had, daar de verlening van persoonlijke diplomatieke titels aan consulaire agenten al veel langer in Latijns-Amerika speelde. Zo was in 1869 in het koninklijk besluit waarbij consul-generaal Rolandus²⁴ tevens tot honorair zaakgelastigde in de gemenebesten Venezuela, Nieuw Grenada en Ecuador werd aangesteld, reeds uitdrukkelijk vastgelegd, ‘dat die benoeming hem geene aanspraak zal geven op opname in noch verdere bevordering bij het Nederlandsche Corps Diplomatique’.²⁵ Overigens maakte de minister in zijn toelichtende nota eveneens duidelijk, dat de gekozen redactie van artikel 1 de eventuele benoeming tot hoofd van een gezantschap van iemand, ‘die niet tot het Corps behoort’, onverlet liet.

Gezien het toch wel magere resultaat van de stelselwijziging door Van der Does de Willebois was het niet verwonderlijk, dat zijn opvolger, minister Van Lynden van Sandenburg, het kersverse diplomatieke reglement aan een fundamentele wijziging onderwierp.²⁶ Door zijn toedoen kwam op 28 augustus 1881 voor het eerst een allesomvattende regeling voor de diplomatieke dienst tot stand.²⁷ Zoals minister Rochussen het een jaar later formuleerde: ‘Op de meest voldoende, veelzins uitnemende wijze zijn daarin tot een geheel gebracht de onderscheiden bepalingen, die voor

22 Nota van toelichting der bepalingen van 't ontwerp besluit regelende de zamenstelling enz, van het Nederlandsch Corps Diplomatique van 16 febr. 1877 (NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 165).

23 Mijn cursivering.

24 Thomas Dolegius Govert Rolandus (372).

25 KB 7 juli 1869 no. 15.

26 Jurriaanse, *De Nederlandse Ministers van Buitenlandse Zaken*, 305. N. B. Jurriaanse heeft het trouwens over de ‘reorganisatie van de buitenlandse dienst’ in 1877. Afgezien van het feit, dat het hier de diplomatieke dienst betrof, is de kwalificatie ‘reorganisatie’ zwaar overtrokken.

27 KB 28 aug. 1881 no. 15, betreffende de rangen der diplomatieke ambtenaren, hunne bevordering en toelating tot de diplomatieke dienst, de regeling dier dienst en de aan de diplomatieke ambtenaren toe te kennen bezoldigingen, reiskosten en kosten van vestiging (Staatsblad 153).

Uwer Majesteits diplomatieke dienst vereischt zijn.²⁸ Het feit, dat deze loftuiting de inleiding vormde voor enkele wijzigingsvoorstellen, doet aan de oprechtheid daarvan niet af. In zijn toelichting ten behoeve van koning van 31 maart 1881 wees minister Van Lynden van Sandenburg erop, dat 'waar deze aangelegenheid eigenlijk voor het eerst een onderwerp van organieke regeling uitmaakte, de ondervinding zou moeten leeren, welke wijzigingen daarin zouden moeten worden gebracht.'²⁹ Hoewel de minister het had over wijziging van het reglement 'op meer dan een punt' en in de preambule van het koninklijk besluit geschreven werd over een 'herziening', vormde de uit 32 artikelen bestaande nieuwe regeling een geheel op zichzelf staande zaak. De artikelen met betrekking tot de toelating tot de diplomatieke dienst sloten grotendeels aan bij het desbetreffende reglement uit 1878 van minister Van Heeckeren van Kell. Een opvallende afwijking werd echter gevormd door de nieuwe bepaling in artikel VI, dat alleen kandidaten, die de graad van doctor in de rechts- en in de staatswetenschap bezaten, vrijgesteld waren van het toelatingsexamen. Daarnaast was onder de vereisten om tot gezantschapsattaché te kunnen worden benoemd weliswaar de bepaling, dat betrokkene gedurende minstens één jaar op voldoende wijze werkzaam was geweest op het departement, gehandhaafd maar stond het de minister blijkens de eerste alinea van artikel VI geheel vrij om al dan niet gunstig te beschikken op een verzoek om een dergelijke plaatsing. Ten slotte mag niet onvermeld blijven dat ingevolge artikel II tot hoofd van een diplomatieke post '*bij voorkeur* worden benoemd zij, die de lagere diplomatieke rangen [...] hebben doorlopen.'³⁰ Hoewel het altijd al mogelijk was geweest om buitenstaanders te belasten met de leiding van een gezantschap, werd deze optie nu formeel vastgelegd. Zoals hiervoor vermeld kwam minister Rochussen ondanks zijn grote waardering voor het werk van zijn voorganger reeds na een jaar met enkele wijzigingsvoorstellen. Met name achtte hij het onjuist, dat een doctor in de staatswetenschap, die niet tevens doctor in de rechtswetenschap was, ingevolge het reglement uit 1881 toch een toelatingsexamen zou moeten afleggen in vakken, die voor een toekomstige diplomaat feitelijk van minder belang waren. Deze opvatting werd volledig onderschreven door de Raad van State zodat het reglement voor wat betreft dit punt kon worden aangepast. Het toelatingsexamen bleef wel verplicht voor de rechtsgeleerde doctoren. Over een andere kwestie, namelijk de onderverdeling in buitengewone gezanten en gevolmachtigde ministers der eerste en der tweede klasse bestond minder eensgezindheid tussen minister en Raad van State. Rochussen vond een dergelijke opsplitsing gezien de uiterst geringe omvang van de Nederlandse diplomatieke dienst nogal overdreven. Bovendien voorzag hij 'een voortdurend streven naar bevordering der minister-residenten tot gezanten der tweede klasse' terwijl daar-

28 Voordracht van minister Rochussen d.d. 4 maart 1882, Kabinet no. 7 (retroacta bij KB 13 april 1882 no. 12).

29 Bijlage bij het verzoek van 31 maart 1881 om koninklijke machtiging om het ontwerpbesluit bij de Raad van State aanhangig te maken (NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 166).

30 Mijn cursivering.

naast 'de prikkel om tot gezant der eerste klasse verheven te worden bij die der tweede steeds sterk genoeg zou wezen om op die wijze wederom de houdbaarheid van het stelsel te bedreigen'.³¹ Ondanks het negatieve advies van de Raad van State kreeg de minister toch zijn zin op dit punt. Dat was echter slechts gedeeltelijk het geval met een andere kwestie. De minister wenste, dat de verplichte stage van minstens één jaar niet alleen op het departement in Den Haag maar ook op een diplomatieke post in het buitenland zou kunnen plaatsvinden. Tevens wilde hij aan al deze 'aspirant-attachés' de titel van honorair attaché verlenen. Op dat laatste punt moest de minister echter bakzeil halen. De Raad van State, die erkende, dat 'de titel van honorair attaché [...] eenig nut in den vreemde (kon) hebben', was namelijk van mening, dat met het verlenen van die titel aan de stagiaires in Den Haag geen enkel belang gediend was.³² Overigens was de praktische aanpak door minister Rochussen ongetwijfeld het gevolg van het feit, dat hij in tegenstelling tot zijn drie voorgangers zelf uit de diplomatieke dienst afkomstig was.

Voor de diplomatieke vertegenwoordigers van Nederland was in de loop der jaren een tamelijk professionele loopbaandienst tot ontwikkeling gekomen zonder dat daaraan gedurende lange tijd een organiek fundament ten grondslag lag. Pas met de diplomatieke reglementen van de jaren 1870 en 1880 vond de formele afronding van dat proces plaats. In de reglementering van de diplomatieke dienst zou verder geen wezenlijke verandering meer komen. Wel kwam onder meer in 1912 een nieuw reglement tot stand waarin ten aanzien van de toelating tot en de examens voor de diplomatieke dienst enkele wijzigingen waren opgenomen.³³ Maar ook bij die gelegenheid behield de minister bijvoorbeeld 'te allen tijde de vrijheid' om een kandidaat, die aan de [...] voorwaarden had voldaan, toch niet voor een benoeming tot gezantschap-sattaché in aanmerking te brengen, als betrokkene niet voldeed *aan de bijzondere eischen, welke die Minister meent te mogen stellen aan de persoonlijkheid van eenen diplomatieken ambtenaar*.³⁴

3. Van consulaatwezen naar consulaire dienst

Tot 1874 gebeurde er opvallend weinig met betrekking tot de professionalisering van het consulaatwezen.³⁵ Daarvoor bestond maar één belangrijke reden, namelijk geld.

31 Voordracht van minister Rochussen, 4 maart 1882, Kabinet no. 7 (retroacta bij KB 13 april 1882 no. 12).

32 Advies Raad van State d.d. 4 april 1882 no. 20 (retroacta bij KB 13 april 1882 no. 12).

33 KB 5 sept. 1912 no. 52, houdende vaststelling van een nieuw Reglement op den diplomatieken dienst (Staatsblad 289).

34 Krachtens art. 5. N.B. Mijn cursivering.

35 Zie, ook voor het volgende, (o.a.) H. L. Asser, *De buitenlandsche betrekkingen van Nederland*, 16; Tamse, *Nederland en België in Europa*, 117.

Onder meer ten gevolge van de toename en de diversificatie van de handelstromen nam weliswaar het aantal consuls toe maar het betrof bijna uitsluitend onbezoldigde functionarissen. In de Nederlandse handels- en scheepvaartkringen gaf men echter in toenemende mate de voorkeur aan beroepsconsuls. Hoewel daarvoor in de Tweede Kamer het nodige begrip bestond was men op het Binnenhof maar ook op het ministerie van Buitenlandse Zaken beducht voor de financiële consequenties van een beroepsconsulaire dienst. Het gevolg was, dat alle betrokkenen zich zeer terughoudend opstelden ten aanzien van de mogelijke professionalisering van het consulaatwezen. Weliswaar vond jaarlijks bij de behandeling van de begroting van Buitenlandse Zaken de rituele gedachtewisseling plaats over de voor- en nadelen van bezoldigde consulaire agenten maar dat leidde dus nergens toe. Zo werd in oktober 1873 door verschillende Kamerleden nog eens een lans gebroken voor uitbreiding van het aantal bezoldigde consuls, bijvoorbeeld door de aanstelling van betaalde functionarissen in Port Saïd en Singapore. Tevens werd gevraagd om een betere bezoldigingsregeling voor de consulaire agenten in China, Japan en Australië. Andere leden, die het op zichzelf niet oneens waren met deze ideeën, 'zagen echter (ook nu weer) op tegen de aanzienlijke uitgaven, die dit stelsel onvermijdelijk ten gevolge zoude hebben.'³⁶ Minister Gericke van Herwijnen³⁷ sloot zich – niet geheel verrassend – bij laatstgenoemd standpunt aan.³⁸ Zo wekt het geen verbazing, dat er in 1880 nog maar negen beroepsconsulaten bestonden waaraan een tiental bezoldigde consulaire ambtenaren was verbonden.³⁹ Toch was er de afgelopen jaren wel iets gebeurd op consulaire gebied, al zou men dat in het licht van het voorgaande niet direct zeggen. Die nieuwe ontwikkelingen vonden echter niet zoals anders plaats bij de jaarlijkse debatten over de begroting van Buitenlandse Zaken maar werden teweeggebracht door wetgeving op gerelateerde terreinen.

Al sinds het begin van de jaren 1850 werd op het departement van Buitenlandse Zaken, en later ook op Justitie nagedacht over het vraagstuk van de consulaire rechtsmacht.⁴⁰ Van oudsher beschikten de consulaire vertegenwoordigers van Nederland en andere Europese staten in het Ottomaanse Rijk over uitgebreide juridische bevoegdheden op basis van de zogenaamde 'capitulaties'.⁴¹ Daar bovendien in deze jaren

36 HTK 1873–1874, Kamerstuk 2 III 113, voorlopig verslag staatsbegroting 1874 (Buitenlandse Zaken), 10.

37 Jhr. (1833) Mr. Joseph Louis Heinrich Alfred baron (1846) Gericke van Herwijnen (144).

38 HTK 1873–1874, Kamerstuk 2 III 125, memorie van beantwoording staatsbegroting 1874 (Buitenlandse Zaken), 77.

39 Een consul-generaal en een consul te Londen, consuls-generaal te Bangkok, Peking, Amoy, Buenos Aires, Penang, Athene en Teheran, alsmede een consul te Calcutta. (Bron: overzicht 'Nederlandsche bezoldigde consulaire ambtenaren' in NA, BuZa 2.05.38, inv.nr. 74)

40 Zie, ook voor het navolgende, NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 3514; H. L. Asser, *De buitenlandsche betrekkingen van Nederland*, 16 e.v.; Spanjaard, *Nederlandsche diplomatieke en andere bescherming in den vreemde*, 120–121; De Muij-Fleurke en Plantinga, *Hulp in het buitenland*, 125.

41 Zie hoofdstuk II, para. 2c.

bilaterale relaties tot stand kwamen met ‘sommige minder beschaafde landen’, zoals China, Japan, Siam (Thailand) en Perzië, waarvan het rechtssysteem niet voldeed aan de Europese normen en standaarden, werd het noodzakelijk geacht de consulaire rechtsmacht wettelijk te regelen. Daarnaast wilde men, nu in het eigen land een burgerlijke stand tot wasdom was gekomen, aan consuls in landen waar een dergelijke instelling (nog) niet bestond, de bevoegdheid geven tot het opmaken van akten van de burgerlijke stand. Kort gezegd kwam het erop neer, dat het mogelijk moest worden om Nederlandse consulaire agenten – afhankelijk van het land waar zij waren gevestigd – de bevoegdheden toe te kennen van rechter, ambtenaar van de burgerlijke stand en notaris. Een eerste ontwerp voor een dergelijke wet was in 1860 door de toenmalige minister van Justitie aan zijn ambtgenoot van Buitenlandse Zaken voorgelegd maar op diens ministerie blijven liggen ten gevolge van de korte ambtstermijnen van de opeenvolgende ministers in die tijd. Uiteindelijk kon het wetsontwerp pas in voorjaar 1868 na ontvangen koninklijke machtiging aan de Tweede Kamer ter behandeling worden toegezonden.⁴² Hoewel het voorstel door de Kamer over het algemeen positief werd ontvangen, werd door een aantal leden betreurd, dat niet tevens het consulaatwezen als zodanig in de wet werd geregeld. Betwijfeld werd namelijk

... of het tegenwoordig personeel onzer consulaire ambtenaren over ’t algemeen wel de noodige geschiktheid bezit om al de bevoegdheid uit te oefenen, die het wets-ontwerp hun wil toekennen [...] Is daarvoor niet behoefte aan eene juridische kennis, waarvan het bezit bij de meeste onzer consuls niet kan worden ondersteld?⁴³

Met een meer eigentijdse uitdrukking kan men dat gerust een *understatement* noemen. In het plenaire debat werd ook nog opgemerkt, dat consulaire ambtenaren, die over zulke uitgebreide bevoegdheden beschikten, tenminste de Nederlandse nationaliteit dienden te bezitten, volledig bezoldigd moesten zijn en geen andere beroepen zoals dat van koopman zouden mogen uitoefenen.⁴⁴ Het Kamerlid Van Eck⁴⁵ ging nog verder en verklaarde, dat – evenals bijvoorbeeld in Frankrijk het geval was – eisen aan toekomstige consuls moesten worden gesteld, te weten een voorafgaande praktische leertijd, een minimum leeftijd van twintig jaar, een universitaire graad in de rechten en een met goed gevolg afgelegd toelatingsexamen voor een uit ambtenaren

42 Missive van de directeur van het Kabinet des Konings aan de ministers van Buitenlandse Zaken en Justitie d.d. 25 febr. 1868 no. 27.

43 НТК 1869–1870, Kamerstuk 36 3, voorlopig verslag der commissie van rapporteurs voor het ontwerp van wet tot regeling van de bevoegdheid der consulaire ambtenaren tot het opmaken van burgerlijke acten, en van de consulaire regtsmagt, 3.

44 НТК 1870–1871, 987–1018 (26 en 27 juni 1871).

45 Mr. Daniël van Eck (1817–1895), Thorbeckiaan, gemeentesecretaris van Biggekerke 1843–, advocaat te ’s-Gravenhage sinds 1849, wnd. rijksadvocaat 1847–1848, lid Tweede Kamer Staten-Generaal 1849–1884, medeoprichter van de ‘Zeeuwsche Courant’. (Bronnen en literatuur: Genealogie Van Eck, in: N. P. 14 (1924) 85–89 (86); Parlement.com (geraadpleegd 5 jan. 2019); NNBW I, 786–787)

van het ministerie van Buitenlandse Zaken bestaande commissie.⁴⁶ De gedegen jurist Van Eck – antimilitarist en voorstander van de vreedzame beslechting van internationale geschillen – baseerde zich bij het formuleren van de aan nieuwe consuls te stellen toelatingsvoorwaarden overigens wel heel sterk op het juridisch gedeelte van de consulaire werkzaamheden en had weinig oog voor andere kerntaken van consuls, zoals handelsbevordering. Minister Roest van Limburg⁴⁷ voelde er echter niets voor om een onderscheid te maken tussen bezoldigde en onbezoldigde consuls, omdat

... Nederland op zóó weinig uitzonderingen na, *onbezoldigde* consuls heeft, dat voor zoodanige verdeling van het consulaire personeel geene termen bestaan. Met het oog op die omstandigheid en op de wijze waarop die onbezoldigde consuls, voor het grootste gedeelte vreemdelingen, benoemd worden, kan er ook geen sprake zijn van het stellen van bepaalde vereischten of van het vorderen van een speciaal examen om benoemd te kunnen worden. Mogt het [...] noodzakelijk worden meerdere *bezoldigde* consuls te benoemen, waartoe alsdan in den regel alleen Nederlanders zullen in aanmerking komen, dan zal door de Regering in overweging worden genomen welke maatregelen het geschiktst tot waarborg kunnen strekken van de bekwaamheid der aan te stellen personen.⁴⁸

Zijn inmiddels aangetreden opvolger, Gericke van Herwijnen, week tijdens het plenaire debat niet wezenlijk van dat standpunt af. Ondanks deze weinig tegemoetkomende ministeriële reacties op de serieuze zorgen, die vanuit de Kamer naar voren waren gebracht, werd het wetsvoorstel met 50 stemmen tegen één – alleen Van Eck stemde tegen – aangenomen.⁴⁹ De geest was echter uit de fles, zoals hierna zal blijken.

In het parlementaire jaar 1873–1874 kwam het consulaatwezen opnieuw uitgebreid aan de orde, ditmaal bij de behandeling van het wetsontwerp ter regeling van de consulaatrechten.⁵⁰ Parallel daaraan speelde het initiatief van minister Gericke om de twee consulaire reglementen uit 1846 en enkele gerelateerde koninklijke besluiten te vervangen door één nieuwe regeling.⁵¹ Volgens de minister in een door de Raad van State gevraagde nadere toelichting waren die reglementen verouderd, zowel voor wat betreft de vorm als de inhoud. Het consulaire reglement moest ‘beschouwd [...] worden als de grondslag der organisatie van ons consulaatwezen, dat de benoeming en benoembaarheid, de rangverhouding, de toelating, en in’t algemeen de dienst der consulaire ambtenaren regelt.’⁵² Met dit nieuwe reglement was eindelijk de formele

46 HTK 1870–1871, 990–991 (26 juni 1871).

47 Mr. Theodorus Marinus Roest van Limburg (371).

48 HTK 1869–1870, Kamerstuk 36 4, memorie van beantwoording, 5. N.B. Mijn cursivering.

49 Consulaire Wet van 25 juli 1871.

50 Zie H. L. Asser, *De buitenlandsche betrekkingen van Nederland 1860–1869*, 22 e.v.

51 Zie voor de reglementen uit 1846 hoofdstuk IV, para. 7. Daarnaast ging het om de KB’s van 12 juli 1855 no. 86 en van 1 nov. 1868 no. 11 inzake organieke regelingen m.b.t. het consulaatwezen.

52 Nota van de minister van Buitenlandse Zaken van 23 jan. 1874 (NA, BuZa 2.05.38, inv.nr. 72).

basis gelegd voor een echte consulaire dienst.⁵³ Bovendien werd nu voor het eerst een duidelijk onderscheid gemaakt tussen bezoldigde en ‘honoraire’ consulaire ambtenaren. Zo was in artikel 9 vastgelegd, dat het aan bezoldigde consuls niet was toegestaan om handel te drijven of om zonder voorafgaande koninklijke goedkeuring bestuurslid of agent van een handelsfirma of andere vennootschap te zijn. Voorts mochten zij ingevolge artikel 10 geen beroep of bedrijf uitoefenen ‘met de scheepvaart in regtstreeksch verband staande’. Ondanks deze duidelijke verbodsbepalingen beantwoordde dit soort bezoldigde consulaire ambtenaren nog niet in alle opzichten aan het moderne bureaucratische profiel, zoals door Max Weber geschetst.⁵⁴ Bovendien ontbraken concrete bepalingen inzake ‘werving, selectie en opleiding. Slechts waren volgens artikel 1 ‘bij voorkeur’ Nederlanders benoembaar als consulaire ambtenaar terwijl op grond van artikel 6 consuls-generaal en consuls in het geval van in hun ressort aan te stellen vice-consuls en consulaire agenten bij voorkeur personen dienden voor te dragen, ‘die de hoedanigheid van Nederlander bezitten en geen beroep of bedrijf uitoefenen met de scheepvaart in regtstreeks verband staande’. Blijkens haar definitieve advies had de Raad van State het stellen van minimum-vereisten voor de benoembaarheid tot ‘Berufsconsul (consul envoyé)’ node gemist, al begreep zij, dat het nog te vroeg was voor toelatingsexamens.⁵⁵ Overigens adviseerde de raad aan de koning om vanwege andere, hier niet ter zake doende redenen het ontwerpbesluit niet te bekrachtigen. Minister Gericke legde echter in zijn nader rapport van 18 juni 1874 het advies van De Raad van State naast zich neer waarna het nieuwe consulaire reglement ruim een week later ongewijzigd in werking trad.⁵⁶

Het parlement was niet betrokken bij de totstandkoming van het nieuwe consulaire reglement. Dat was uiteraard wel het geval bij de voorbereiding van de wet ter regeling van de consulaatrechten, zoals de minister nog zou merken. Het liberale lid van de Tweede Kamer, Tak van Poortvliet⁵⁷, maakte van de parlementaire behandeling van het wetsontwerp op 24 en 25 maart 1874 gebruik om de stand van zaken met betrekking tot het Nederlandse consulaire stelsel ten principale aan de orde te stellen. Hij constateerde, dat allerwegen ‘het verhoogde belang van een goed geregeld consulaatwezen in de zamenleving der volken (werd) erkend’. Volgens hem was het inmiddels voor iedereen, de regering inclusief, duidelijk ‘dat de inrigting van ons

53 KB 27 juni 1874 no. 65 houdende vaststelling van een reglement voor de Nederlandsche consulaire ambtenaren (Staatsblad 74).

54 Zie hoofdstuk 1, para. 3.a.

55 Advies Raad van State van 10 maart 1874 no. 7 (retroacta bij KB 27 juni 1874 no. 65).

56 Nader rapport van 18 juni 1874 no. 4139 (retroacta bij KB 27 juni 1874 no. 65).

57 Mr. Joannes Pieter Roertert Tak (sinds 1874 Tak van Poortvliet) (1839–1904), commies-griffier 1865–en lid 1870–1877, 1880–1884, 1888–1891 en 1894–1901 Tweede Kamer der Staten-Generaal, minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid 1877–1879, lid Eerste Kamer 1884–1888 en 1901–†, dijkgraaf Hoogheemraadschap van Delfland 1887–1891, minister van Binnenlandse Zaken 1891–1894. (Bronnen en literatuur: Genealogie Tak, Tak van Poortvliet, Dumon Tak, in: N. P. 44 (1958) 299–322 (303); Parlement.com (geraadpleegd 9 jan. 2019); NNBW IV, 1295–1297)

consulaatwezen niet is zoo als die behoorde te zijn, dat wij ook hierin den ontwikkelingsgang van andere Staten niet hebben gevolgd.⁵⁸ Om die reden toonde hij zich een overtuigd voorstander van een algehele hervorming van de consulaire organisatie op basis van het beginsel, dat de consul

... een ambtenaar (is), aan wien de vervulling van een deel der Staatsdienst is opgedragen; die alzoo orgaan is van het Staatsgezag in het land waar hij dat gezag vertegenwoordigt. Daarbij komt tevens dat voor de uitoefening der publiek regtelijke bevoegdheid, die hem is opgedragen, veelal speciale kennis gevorderd wordt.

Uit deze benadering volgden volgens Tak 'als van zelf' de grondslagen voor een adequate consulaire regeling, waarvan een tweetal in het kader van deze studie relevant is. Ten eerste diende de consul 'ene bezoldiging te genieten, door het Staatsgezag bepaald en niet in meerdere of mindere mate afhankelijk van den wil dergenen, wier belang hij vooral schijnt te dienen. Want [...] hij doet het in de eerste plaats als ambtenaar, om de roeping van den Staat voor dit deel te vervullen.' In de tweede plaats konden geen consuls worden aangesteld, die niet beschikten over de veelal speciale kennis, die voor een goede uitoefening van hun werkzaamheden onmisbaar was. 'Waar de gelegenheid hiertoe van elders zoude ontbreken, moet de Staat zorgen dat de voor den consul noodige kennis door zijne toekomstige ambtenaren kan worden verkregen.'⁵⁹

Hoewel minister Gericke in zijn reactie de kritiek die door verscheidene Kamerleden was uitgeoefend op het bestaande consulaatwezen enigszins bagatelliseerde, realiseerde hij zich kennelijk, dat de tijd was gekomen voor een serieuze aanpak van het consulaire stelsel. Hij kondigde aan op zijn begroting de middelen te zullen reserveren voor twee à drie extra bezoldigde consuls of consuls-generaal. Daarnaast was hij van plan om de begroting een post van f 3000,- op te voeren 'tot opleiding van drie élève-consuls voor de consulaire carrière, gelijk dit plaats heeft ten aanzien van de attachés bij het corps diplomatique.' Op dit moment zou men daarvoor de meest geschikte personen moeten uitzoeken maar 'later [...] zou dit geschieden uit hen die hunne opleiding genoten aan de handelsschool te Amsterdam en deze op allezins voldoende wijze hebben verlaten.'⁶⁰ Minister Gericke merkte in dat verband op, dat hij kennis had genomen van het programma van die school, die 'behoudens enkele wijzigingen en toevoegingen van eenige leervakken, zeer wel zou kunnen dienen als kweekschool voor consulaire ambtenaren.'⁶¹ De Kamer was tevreden met de toezeggingen van de minister, maar voor alle zekerheid diende Tak samen met de eveneens

58 Regelmatig werd in dit verband gewezen op het in verschillende opzichten vergelijkbare België.

59 HTK 1873-1874, 1180-1181 (24 maart 1874).

60 HTK 1873-1874, 1187 (24 maart 1874).

61 De directeur van de Openbare Handelsschool te Amsterdam, Dr. H. F. R. Hubrecht, had desgevraagd bij brief van 17 maart 1874 aan de minster informatie verstrekt over de opleiding op zijn school (NA, BuZa 2.05.38, inv.nr. 72).

liberale Mackay⁶² en de Thorbeckiaan Bredius⁶³ bij de artikelsgewijze behandeling van de ontwerpwet een amendement in om iedere ambiguïteit met betrekking tot de vaste bezoldiging weg te nemen. Dat resulteerde in een passage in de definitieve versie van de wet, waarin ondubbelzinnig was vastgelegd, dat de van staatswege te verstrekken beloning voor de consulaire werkzaamheden de enige bron van inkomsten diende te zijn: ‘De consulaire ambtenaren, die voortaan door Ons aangesteld worden en eene vaste bezoldiging uit ’s Rijks schatkist genieten, verantwoordt het bedrag der door hen krachtens deze wet geheven consulaatregten [...] en brengen het in ’s Rijks schatkist over’.⁶⁴ Al met al zagen de vooruitzichten voor een verdergaande professionalisering van het ‘consulaatwezen’ er gunstig uit. Maar op 1 augustus 1874 viel het kabinet over een zaak, waarmee Buitenlandse Zaken geen bemoeienis had, en kon minister Gericke van Herwijnen tot zijn grote genoegen zijn vroegere functie als gezant te Brussel weer op zich nemen.⁶⁵ Gelukkig nam zijn opvolger, de Commissaris des Konings in de provincie Limburg Van der Does de Willebois, het consulaire dossier met voortvarendheid ter hand.

De nieuwe minister beperkte zich niet tot het implementeren van de toezeggingen, die door zijn voorganger waren gedaan, maar bracht een geheel nieuw koninklijk besluit tot stand waarbij niet alleen de functie van leerling-consul officieel werd ingesteld maar waarin tevens de vereisten waren opgenomen om als zodanig benoemd te kunnen worden.⁶⁶ De eerlijkheid gebied overigens te zeggen, dat het betreffende voorstel van de minister in niet onbelangrijke mate een reflectie vormde van de schriftelijke gedachtewisseling met de Tweede Kamer over de begroting van het ministerie van Buitenlandse Zaken voor het jaar 1875.⁶⁷ In zijn voorstel wees de minister erop, dat nu in het reglement van 18 april 1874 de basis was gelegd voor een professionele consulaire dienst en in de nieuwe begroting de benodigde gelden waren opgenomen voor de bezoldiging van nieuwe consulaire posten en voor salarissen van drie leerling-consuls, de opleiding van toekomstige consuls prioriteit genoot. Afgezien van het algemene streven ‘om ook in dezen tak van openbare dienst het nationale element te versterken en zooveel mogelijk uit te breiden’ was het essentieel om zich vóór de aanstelling van een kandidaat

62 Mr. Donald Jacob baron Mackay, heer van Ophemert en Zennewijnen (267).

63 Jan Pieter Bredius (1811–1878), procureur te Dordrecht 1841–(1876), fabrikant en boekhandelaar ald., secretaris Kamer van Koophandel en Fabrieken te Dordrecht, lid Tweede Kamer der Staten-Generaal 1871–†, lid hoofdbestuur Hollandsche Maatschappij van Landbouw en van de Vereniging ter bevordering van fabriek- en handwerksnijverheid in Nederland. (Bronnen en literatuur: Genealogie Bredius, Klinkhamer Bredius, in: N. P. 84 (2002) 1–21 (19–20); Parlement.com (geraadpleegd 9 jan. 2019); NNBW IV, 294–295)

64 НТК 1873–1874, 1204–1205 (25 maart 1874). N. B. Mijn cursivering.

65 Jurriaanse, *De Nederlandse Ministers van Buitenlandse Zaken*, 248–249.

66 КВ 5 april 1875 no. 5 regelende de instelling van leerling-consuls en de vereisten om tot die betrekking te worden benoemd (Staatsblad 42).

67 Voordracht van de minister van Buitenlandse Zaken d.d. 27 februari 1875 no. 715 (retroacta bij КВ 5 april 1875 no. 5). N. B. Zie tevens НТК 1874–1875, Kamerstuk 2 III 116, voorlopig verslag, en Kamerstuk 2 III 128a, memorie van beantwoording, beide inzake staatsbegroting 1875 (Buitenlandse Zaken).

tot leerling-consul te vergewissen van diens reeds ‘verkregen bekwaamheden’. Om die reden was het afnemen van een examen noodzakelijk. De invulling daarvan kon gevoeglijk aan een examencommissie worden overgelaten, zij het dat ‘de kennis van handel en handelsregten en gebruiken op den voorgrond zullen behooren te staan’. Het ‘certificaat waaruit blijkt dat een candidaat met vrucht onze zeer goede handelsschool te Amsterdam bezocht heeft’ zou zeker een aanbeveling vormen maar mocht geen vereiste zijn. Ten slotte plaatste de minister nog twee interessante kanttekeningen. In de eerste plaats was hij van mening, dat een leerling-consul alvorens hij tot ‘Consul missus’ kon worden benoemd een ‘voorbereidend tijdperk’ diende te doorlopen ‘opdat hij beter in de gelegenheid zij om, behalve van zijn *bekwaamheid*, ook van zijne *geschiktheid* te doen blijken.’⁶⁸ Daarnaast moest ‘in het welbegrepen belang’ van de consulaire dienst de mogelijkheid worden opengelaten om ‘specialiteiten op het gebied van handel of nijverheid, ook waar zij geene Leerling-Consuls zijn, aan die dienst te verbinden’. Derhalve werd in artikel IX van het reglement bepaald dat voor de vervulling van opengevallen of nog in te stellen bezoldigde consulaten slechts ‘bij voorkeur’ de reguliere vice-consuls in aanmerking zouden komen.

4. Examens als sluitstuk van het nieuwe consulaire raamwerk

De implementatie van het besluit van 5 april 1875 inzake aanstelling van leerling-consuls liet beduidend minder lang op zich wachten dan in 1846 het geval was geweest met het attaché-examen.⁶⁹ De leden van de commissie belast met het afnemen der examens voor de aanstelling van leerling-consuls werden reeds een maand later benoemd.⁷⁰ Voorzitter was de hiervoor genoemde Tak van Poortvliet, die zich als lid van de Tweede Kamer intensief met consulaire aangelegenheden had bezig gehouden. Tot de overige leden behoorde de consul-generaal May⁷¹ te Londen, die in 1882 om onduidelijke redenen in de Nederlandse adel zou worden verheven. Hij werd geacht zijn professionele expertise in te brengen en was door zijn relatief dicht bij Nederland gelegen standplaats in staat de vergaderingen van de commissie bij te wonen. Na zijn pensionering in 1899 zou zijn opvolger als consul-generaal te Londen, H. S. J. Maas⁷², dan ook tevens het lidmaatschap van de examencommissie overnemen. De andere leden waren de prominente Amsterdamse advocaat en politicus Rahusen⁷³, onder

68 Mijn cursivering.

69 Zie hoofdstuk IV, para. 5.

70 KB 29 mei 1875 no. 32.

71 Jhr. (1882) John William May (276).

72 Henricus Stephanus Jacobus Maas (265).

73 Mr. Eduard Nicolaas Rahusen (1830–1913), jur. dr. Leiden 1854, dispacheur, advocaat te Amsterdam 1856–†, lid gemeenteraad ald. 1865–1875, lid Prov. Staten van Noord-Holland 1867–, lid Eerste Kamer der Staten-Generaal 1891–1910, o.m. gedelegeerde naar de Vredesconferentie in Den Haag in 1901. (Bronnen en literatuur: Genealogie Rahusen, in: N.P. 84 (2002) 249–278 (261); Parlement.com (geraadpleegd 12 jan. 2019))

meer president van het ‘Collegie voor de Zeevisscherijen’, de Rotterdamse autodidact en koopman Plate⁷⁴, die tevens directeur was van de mede door hem opgerichte ‘Nederlandsch Amerikaansche Stoomvaart Maatschappij’, en – *last but not least* – de directeur van de Openbare Handelsschool te Amsterdam, Dr. Hubrecht⁷⁵. De oorspronkelijk niet tot de Rotterdamse handelselite behorende Plate kwam overigens pas voor het lidmaatschap van de commissie in aanmerking nadat de prominente Rotterdammers Hendrik Muller⁷⁶ en De Monchy⁷⁷ voor de eer hadden bedankt vanwege hun drukke bezigheden. Een saillant detail is overigens, dat voorzitter en leden van de consulaire examencommissie krachtens artikel IV van het reglement van 5 april 1875 voor wat betreft de vergoeding voor reis- en verblijfkosten – samen met onder meer de directeur van het Kabinet des Konings en de griffiers van de beide kamers der Staten-Generaal – in de 2e klasse waren ingedeeld. Daarentegen genoten hun collegae van de diplomatieke examencommissie ingevolge artikel X van het diplomatiek reglement van 28 augustus 1881 reis- en verblijfkosten volgens de 1e klasse – evenals onder andere ministers en leden van de Raad van State.⁷⁸

-
- 74 Dr. Antoine Plate (1845–1927), dr. h.c. staatswetenschap Groningen 1914, (oud-)liberaal, lid firma Wambersie & Zoon, cargadoors te Rotterdam, mede-oprichter en directeur Holland-Amerika Lijn, lid gemeenteraad van Rotterdam 1887–1895, lid Tweede Kamer der Staten-Generaal 1893–1897 en 1905–1909, lid Prov. Staten van Zuid-Holland 1908–1923, voorzitter van de Kamer van Koophandel te Rotterdam 1898–1908, lid college van curatoren Ned. Handels-Hoogeschool ald. 1918–1923. N. B. Zijn enige kleindochter was gehuwd met Dr. Karel Engelbrecht van der Mandele (271). (Bronnen en literatuur: Genealogie Plate, Plaat, in: N. P. 48 (1962) 203–225 (210); Parlement.com (geraadpleegd 12 jan. 2019); BWN I, 455–456)
- 75 Dr. Henri François Rudolf Hubrecht (1844–1926), chem. dr. Heidelberg, leraar en vervolgens directeur van de Openbare Handelsschool te Amsterdam, later directeur Ned. Bell-Telefoon Mij., lid raad van bestuur Mij. tot beheer van het Administratiekantoor, opgericht 1881 door Hubrecht, Van Harencarspel & Vas Visser N. V. te Amsterdam, directeur Amstel-Hotel Mij., lid van Prov. Staten 1898– en Gedeputeerde Staten 1918–1923 van Noord-Holland, lid Tweede Kamer Staten-Generaal 1901–1918, vice-voorzitter Kamer van Koophandel en Fabrieken te Amsterdam. (Bronnen en literatuur: Genealogie Hubrecht, Van Lanschot Hubrecht, in: N. P. 66 (1982) 149–177 (175–176); Parlement.com (geraadpleegd 12 jan. 2019))
- 76 Hendrik Muller Szn. (1819–1898), koopman te Rotterdam, directeur vennootschap voor de handel op de Westkust van Afrika, lid gemeenteraad van Rotterdam 1873–1885, lid Prov. Staten van Zuid-Holland 1877–, lid Eerste Kamer der Staten-Generaal 1881–†, mederedacteur van tijdschrift ‘De Economist’, consul-generaal van Liberia te Rotterdam. N. B. Zijn schoonvader was het Rotterdamse Kamerlid Abram van Rijckevorsel (zie hoofdstuk IV, noot 67), terwijl Dr. Hendrik Pieter Nicolaas Muller (298) een zoon van hem was. (Bronnen en literatuur: Genealogie Müller, Muller, Muller van Voorst, in: N. P. 19 (1930) 152–162 (158); Parlement.com (geraadpleegd 12 jan. 2019))
- 77 Salomon Jean René de Monchy (1824–1917), lid firma’s M. & R. de Monchy en Pakhuismeesteren te Rotterdam, lid Prov. Staten van Zuid-Holland 1881–1904. (Bron: Genealogie De Monchy, in: N. P. 75 (1991) 202–247 (222))
- 78 Krachtens KB 15 dec. 1849 no. 61 (Staatsblad 62) inzake de vergoeding voor reis en verblijfkosten mocht de 1e kl. ‘per uur afstand’ f 0,75 en per dag f 8,- declareren terwijl voor de 2e kl. resp. f 0,60 en f 6,- gold.

De commissie liet er geen gras over groeien en reeds in september datzelfde jaar verscheen het examenprogramma in de staatskrant.⁷⁹ Dat programma loog er niet om. De kandidaten dienden zich zowel schriftelijk als mondeling behoorlijk te kunnen uitdrukken in het Nederlands, Frans, Engels en Duits. De kennis van een andere taal, bij voorkeur Spaans, Italiaans, Zweeds, Deens of Noors strekte tot aanbeveling.⁸⁰ Zij moesten aantonen voldoende kennis te bezitten met betrekking tot de algemene beginselen der staathuishoudkunde, de algemene grondslagen der (voornamelijk handels- en scheepvaart-)statistiek, de algemene en 'handels-aardrijkskunde', de geschiedenis van de handel, in het bijzonder van de nieuwere tijd, het handelsrekenen en het boekhouden. Daarnaast moesten zij over de 'waren en voortbrengselen van den handel en nijverheid van Nederland en zijne koloniën' het nodige weten. Tevens werd bij het examen de kennis van de kandidaten getoetst inzake de algemene beginselen van het Nederlandse burgerlijk recht en het handelsrecht (voornamelijk het zeerecht), de Nederlandse staatsinstellingen en de algemene beginselen van het volkenrecht, 'inzonderheid van de wettelijke en verdragmatige bepalingen die den werkkring en de bevoegdheid der Nederlandsche consulaire ambtenaren regelen'. Ten slotte strekte kennis van de algemene beginselen van het strafrecht en van de strafvoordering tot aanbeveling. Uit de uitvoerige toelichting bij het examenprogramma bleek bovendien, dat de exameneisen bepaald serieus genomen moesten worden. Het wekt dan ook geen verbazing, dat bij het eerste examen, dat reeds in december 1875 plaatsvond, slechts één van de vijf kandidaten het getuigschrift voor de benoembaarheid tot leerling-consul wist te verwerven.⁸¹

Naar aanleiding van het verwachtbare commentaar vanuit de Tweede Kamer, dat het examen veel te omvattend was, kon de minister echter antwoorden, dat de situatie inmiddels was verbeterd en dat bij het tweede examen in oktober 1876 drie van de zes kandidaten waren geslaagd.⁸² Toch werd in 1884 op advies van de consulaire examencommissie een belangrijke wijziging doorgevoerd in de examenmethodiek.⁸³ De commissie was namelijk tot de conclusie gekomen, dat in het examen voor leerling-consul in feite zowel de te toetsen schoolkennis als de voor een toekomstige consul vereiste vakkennis 'op ondoelmatige wijze' werden gecombineerd:

79 Ned. Staatscourant 226 van 25 sept. 1875.

80 De honoraire consuls werden geacht de landstaal te spreken. Die eis kon vanzelfsprekend niet worden gesteld aan de 'consul missus' omdat laatstgenoemde, in tegenstelling tot zijn onbezoldigde collegae, in beginsel regelmatig van standplaats moest wisselen.

81 Ned. Staatscourant 46 van 24 febr. 1876.

82 HTK 1876-1877, Kamerstuk 2 III 7, voorlopig verslag staatsbegroting 1877 (Buitenlandse Zaken) en Kamerstuk 2 III 8, memorie van beantwoording. Zie tevens Staatscourant 301 van 21 dec. 1876.

83 KB van 23 jan. 1884 no. 12 betreffende de instelling van leerling-consuls en de vereischten om tot die betrekking te worden benoemd, en zulks met intrekking van het KB van 5 april 1875 (Staatsblad no. 9).

De eischen zijn daardoor eensdeels te hoog [...] anderdeels te laag om een voldoende waarborg ter verkrijging van bekwame en geschikte consules missi⁸⁴, consuls de carrière, zooals zij in de Fransche verordeningen en stukken genoemd worden, en bij Ons, op eene vaste jaarwedde aangestelde consuls, op te leveren.⁸⁵

Er werd daarom besloten het examen op te splitsen in een zuiver toelatingsexamen en in een tweede examen om de consulaire vakkennis te toetsen voorafgaande aan een eventuele bevordering tot vice-consul. Bij het toelatingsexamen zou de kandidaat overigens nog wel blijk moeten geven van de hiervoor genoemde schriftelijke en mondelinge beheersing van een aantal relevante talen. Daarnaast diende de kandidaat over voldoende kennis te beschikken met betrekking tot:

II.a. de algemeene beginselen der staathuishoudkunde; b. de algemeene, natuurkundige en handels-aardrijkskunde; c. de handelsgeschiedenis; d. het handelsrekenen; e. het boekhouden. III.a. de algemeene beginselen van het Nederlandsch burgerlijk- en handelsrecht; b. de Nederlandsche staatsinstellingen.

Hoewel tot 1940 nog herhaaldelijk gesleuteld zou worden aan het examenprogramma, zou dat niet meer leiden tot fundamentele veranderingen. Overigens lijkt de conclusie gewettigd, dat de consulaire examens in hun algemeenheid beduidend zwaarder waren dan die voor de diplomatieke dienst.⁸⁶ Dit op het eerste gezicht nogal eigenaardige verschijnsel kan worden verklaard uit het feit, dat in het algemeen voor de consulaire dienst aan het criterium *bekwaamheid* (nog) grotere waarde werd gehecht dan aan dat van *geschiktheid* terwijl in de diplomatieke dienst het omgekeerde het geval was.

5. De nieuwe beroepsconsuls

Van 1875 tot en met 1900 werden 153 kandidaten tot het examen voor leerling-consul toegelaten. Van hen ontvingen 58 personen het felbegeerde getuigschrift voor de benoembaarheid tot leerling-consul en werden 34 kandidaten ook werkelijk aangesteld als zodanig. De discrepantie tussen het aantal personen, dat het getuigschrift behaalde en het getal van hen, die uiteindelijk tot leerling-consul werden benoemd,

84 'De consulaire agenten die, uitgezonden met het genot eener vaste jaarwedde, verstoken zijn van de bevoegdheid om zich in handelsondernemingen voor eigen rekening te mengen, en uit den aard der zaak voor verplaatsing in aanmerking kunnen komen, worden aangeduid door het woord 'missus' bij de betrokken posten'. (Bron: НТК 1877-1878, Kamerstuk 2 III 2, memorie van toelichting staatsbegroting 1878 (Buitenlandse Zaken) 3)

85 Voordracht van minister Van der Does de Willebois van 21 jan. 1884, IIe Afd. no. 767 met als bijlage een extract uit het rapport van de consulaire examencommissie (retroacta bij KB 23 jan. 1884 no. 12).

86 Zie ook Kersten, *Buitenlandse Zaken in ballingschap*, 83.

had verschillende oorzaken. Een enkeling, zoals Van den Bosch Blokhuis⁸⁷, overleed betrekkelijk kort na het examen waardoor het onduidelijk is of te eniger tijd een benoeming tot leerling-consul zou zijn gevolgd. Voorts waren twaalf personen, die weliswaar het getuigschrift voor leerling-consul hadden verkregen maar die door de examencommissie niet voor benoeming geschikt werden geacht. Zo meende de commissie om J. J. Metz⁸⁸ – de latere oprichter van de nog steeds als Hofleverancier bestaande woninginrichtingszaak – ‘hoewel het getuigschrift van bekwaamheid hem niet kon worden ontzegd, voor de Consulaire loopbaan niet geschikt te moeten noemen.’⁸⁹ In het geval van drie andere geslaagden, te weten S. T. Duwaer⁹⁰, telg uit een Amsterdams geslacht van stemmers van, handelaren in en fabrikanten van piano’s, de zoon van de hoofdopzichter van de Amsterdamsche Kanaal-Maatschappij, N. J. Olivier⁹¹,

- 87 Adriaan Frans van den Bosch Blokhuis, geb. Sassenheim 26 mei 1869, legde op 12 november 1891 met gunstig gevolg het examen voor leerling-consul af als nr. 5 van de vijf kandidaten, zou eind 1892 op zijn verzoek als volontair op het consulaat te Smyrna worden geplaatst maar werd in februari 1893 te Constantinopel gedetacheerd om Haro Casper Ypeij (499) te vervangen, tevens benoemd tot tijd. kanselier ald. m.i.v. 23 aug. 1893, liep najaar 1893 bij een reis naar de Krim een ernstige bronchitis op en vertrok naar Luxor in Egypte tot herstel van zijn gezondheid, overl. Wiesbaden 18 juni 1894, zn. van Gerrit Blokhuis, burgemeester van Sassenheim (1870), en Elisabeth Johanna Kuys. N. B. Na het overlijden van zijn vader trouwde zijn moeder in 1873 met Reinier Pieter van den Bosch. (Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.38, inv.nr. 77, en 2.05.94, inv.nr. 595; Genealogie Van den Bosch, in: N. P. 6 (1915) 63–65)
- 88 Jan Johannes Metz, geb. Rotterdam 7 nov. 1860, koopman ald. (1929), grondlegger BV Woninginrichting voorheen wed. G. Metz & Zonen te Rotterdam, overl. ald. 22 dec. 1955, zn. van Gerardus, winkelier, en Adriana Hakkert, zette na het overlijden van haar echtgenoot de zaak voort als v.o.f. Wed. G. Metz & Zonen, tr. Rotterdam 17 sept. 1884 Elizabeth Wilhelmina Leezer, geb. ald. 28 mei 1860, overl. Rotterdam 3 aug. 1944, dr. van Jacobus Wilhelmus en Bernardina Arnolda Brouwer. (Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.38, inv.nr. 73; Ned. Staatscourant 156 van 5 juli 1882; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Metz* (Leiden 2019))
- 89 NA, BuZa 2.05.38, inv.nr. 73.
- 90 Seger Theodorus Duwaer, geb. ’s-Gravenhage 14 sept. 1870, slaagde zomer 1890 voor het eindexamen aan de Openbare Handelsschool te Amsterdam en in okt. van dat jaar voor het examen voor leerling-consul als nr. 1 van drie kandidaten, firmant Breuer, Möller & Co. te Maracaibo (Venezuela) (1896), overl. Willemstad op Curaçao 22 dec. 1922, zn. van Ludovicus Hendricus Franciscus, conducteur in Den Haag (o.a. 1870), en Maria Lucia Verschuur, winkelierster (1895), tr. Curaçao 6 nov. 1901 Maria Mercedes de la Chinguira Campos Belloso, geb. Maracaibo 5 sept. 1873, overl. Amsterdam 22 aug. 1924, dr. van José Ramos Campos en Maria del Carmen Belloso. (Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.38, inv.nr. 77; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Duwaer* (Leiden 2013/2019); De Vries (ed.), *Herinneringen en dagboek van Ernst Heldring*, 100)
- 91 Nicolaas Johannes Olivier, geb. Tricht 28 sept. 1869, slaagde in 1890 voor het examen voor leerling-consul als nr. 2 van drie kandidaten, vertrok in 1892 naar Nederlands-Indië, medefirmant van het handelshuis J. C. Hoorweg & Co. te Soerabaja en Semarang 1898–1900, koopman te Amsterdam (1901), overl. New York 20 april 1919, zn. van Agathes Willem, laatst. hoofdopzichter Amsterdamsche Kanaal-Mij., en Maria Wilhelmina Leonora van Zandijk, tr. Semarang 20 nov. 1897 (echtsch. uitgespr. Amsterdam 26 april 1901) Valentine Leonie Charlotte Winckel, geb. Telok Betang (Sumatra, Nederlands-Indië) 15 maart 1872, overl. ’s-Gravenhage 21 aug. 1937, dr. van Emile, Indisch ambt., laatst. referendaris dept. van Financiën ald., en Johanna Anthonia Maria Ludovica de Roy van Zuidewijn. (NA, BuZa 2.05.38, inv.nr. 77; Ned. Staatscourant 283 van 3 dec. 1890; Genealogie Olivier, Van der Schatte Olivier, Van de Velde Olivier, in: N. P. 93 (2014) 109–161 (130–132); Genealogie

en de zoon van een Rotterdamse koopman, H. A. Schaaf⁹², adviseerde de commissie om eerst maar eens af te wachten ‘hoe deze drie jongelieden zich naar het uiterlijk mochten ontwikkelen alvorens tot eene benoeming over te gaan.’⁹³ Geen van hen is overigens tot leerling-consul benoemd. Van enkele geslaagde kandidaten, zoals H. A. Goossens⁹⁴, is überhaupt niet bekend waarom een benoeming tot leerling-consul is uitgebleven. Wel is duidelijk, dat naast het bij de consulaire dienst hoog gewaardeerde criterium *bekwaamheid*, toch ook *geschiktheid* een belangrijke rol speelde. Door het grote aanbod van kandidaten en het feit, dat voor het begrip geschiktheid – in tegenstelling tot bekwaamheid – geen criteria bestonden, beschikte de examencommissie op dit punt over een grote mate van handelingsvrijheid. Illustratief in dit opzicht is wellicht het hierboven aangehaalde advies van de commissie om eerst maar eens af te wachten hoe de kandidaten zich *naar het uiterlijk* zouden ontwikkelen.

De geslaagde kandidaten moesten soms jaren wachten op een benoeming omdat eerst plaatsen dienden vrij te komen. Niet iedereen had daar zin in terwijl anderen zich dat financieel niet konden permitteren. Een aantal nam daarom – al dan niet voorlopig – een andere betrekking aan, die soms zo goed beviel, dat men zich niet langer beschikbaar stelde voor de consulaire loopbaan. Dat was bijvoorbeeld het geval met Lambach⁹⁵ voor wie, na een met goed resultaat afgelegd examen, een schitterende carrière in de scheepvaart in Nederlands-Indië bleek te zijn weggelegd. Hij stamde uit een familie van scheepskapiteins en gezagvoerders en eindigde zijn loopbaan als president-directeur van de Koninklijke Paketvaart Maatschappij in Nederlands-Indië en als lid van de raad van bestuur van de K. P. M. in Nederland. Het waren zeker niet de minst gekwalificeerde

(Von) Winckel, in: N. P. 81 (1998) 407–435 (416); De Locomotief van 19 dec. 1893, 14 dec. 1897, 24 febr. 1898, 2 april 1900, en De Tijd van 25 okt. 1890 (Delpher))

92 Henri Alfred Schaaf, geb. Rotterdam 20 okt. 1866, geslaagd voor het examen voor leerling-consul in okt. 1890 als nr. 3 van drie kandidaten, verdere loopbaan/levensloop onbekend, zn. van Jean Matthias, koopman te Rotterdam, en Thérèse Aimée Aldegonde Brigode. (NA, BuZa 2.05.38, inv.nr. 77; Ned. Staatscourant 283 van 3 dec. 1890; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Schaaf* (Leiden 2015))

93 NA, BuZa 2.05.38, inv.nr. 77.

94 Henri Adolf Goossens, geb. Venlo 20 febr. 1851, geslaagd voor het examen voor leerling-consul in okt. 1876, koopman te Venlo (1900, 1910), overl. Frankfurt a/M. 18 juni 1912, zn. van Joseph August, lid firma Bontamps te Venlo, en Catharina Juliane Lisette Narath, tr. Rotterdam 5 juni 1877 Johanna Petronella Maria Deurvorst, geb. ald. 7 okt. 1853, overl. Venlo 12 dec. 1931, dr. van Gerhardus Franciscus en Johanna Maria van der Loo. (Bronnen en literatuur: Ned. Staatscourant 301 van 21 dec. 1876; Genealogie Goossens, in: N. P. 16 (1926) 100–111 (107))

95 Leendert Johannes Lambach, geb. Rotterdam 1 juli 1866, slaagde in 1884 voor examen leerling-consul als nr. 4 van de acht kandidaten, vertrok in 1885 naar Nederlands-Indië, ald. werkzaam bij de Ned.-Indische Stoomvaart Mij. en sinds 1889 bij de K. P. M., lid gemeenteraad Batavia en van de Kamer van Koophandel en Nijverheid ald., overl. 's-Gravenhage 27 okt. 1917, zn. van Frank, gezagvoerder, en Trijntje Hus, tr. Batavia 28 maart 1888 Anna Geertruida Schallig, geb. Cheribon (Nederlands-Indië) 28 mei 1867, overl. 's-Gravenhage 8 april 1949, dr. van Jan Willem en Marie Louise Kroon. (Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.38, inv.nr. 77; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Lambach* (Leiden 2019); Ir. Drs. F. P. de Boer, *Honderd jaar De Ruytermedaille 1907 tot 2007* (Zaltbommel 2007) 35–37)

kandidaten, die uiteindelijk hun heil buiten de consulaire loopbaan zochten. Een enkeling, zoals Leendert van der Hoeven⁹⁶, kwam later alsnog in de consulaire wereld terecht. Na eind 1900 te zijn geslaagd voor het examen van leerling-consul trad hij eerst in dienst bij Philips en vervolgens bij de Asiatic Petroleum Company. Als zodanig was hij onder meer werkzaam te Harbin in Mantsjoerije waar hij vanaf 1929 tevens als honorair consul fungeerde. Sinds 1936 ontving hij in verband daarmee een jaarlijkse toelage, die in 1938 was opgelopen tot 9000 gulden. In datzelfde jaar werd hem de persoonlijke titel van consul-generaal toegekend.

Van de 153 kandidaten, die in de eerste vijftientig jaar tot het leerling-consul-examen werden toegelaten, konden 71 namen worden achterhaald. Daaruit bleek dat de sociaal-maatschappelijke achtergrond van de consuls in spe over het algemeen aanzienlijk verschilde van die van de tot het attaché-examen toegelaten kandidaten maar ook van die van de bezoldigde consuls 'oude stijl'.⁹⁷ Wel deed een enkele kandidaat van adellijke huize aan het examen mee, zoals een baron van Haersolte van den Doorn⁹⁸ en een Jhr. Schorer⁹⁹. Daarnaast waren achttien kandidaten afkomstig uit geslachten, die in Nederland's Patriciaat zijn opgenomen. De betrokken families kunnen voor het overgrote deel echter niet tot de aristocratie (het 'oude patriciaat') worden gerekend, zoals gedefinieerd door Moes.¹⁰⁰ De min of meer enige uitzonde-

96 Leendert van der Hoeven, geb. Sliedrecht 20 okt. 1880, slaagde okt./nov. 1900 voor examen leerling-consul, aanvankelijk werkzaam voor Philips als handelaar in gloeilampen en vervolgens bij de Asiatic Petroleum Company, gestationeerd te Petrograd (1916) en later in Harbin (Mantsjoerije), benoemd tot consul ald. 'buiten bezwaar' in 1929, ontving na verlies van zijn betrekking bij de olie-maatschappij ingevolge ministeriële beschikking van 24 april 1936 no. 12 219 een jaarlijkse toelage, p.t. consul-generaal 1938, p.t. handelsraad bij КВ 25 maart 1943 no. 12 voor de duur van zijn plaatsing op de ambassade te Moskou, raadadviseur voor Russische Zaken bij het ministerie van Economische Zaken (1947), overl. 's-Gravenhage 17 aug. 1947, zn. van Willem Marinus, aannemer, sinds de oprichting directeur van de Internationale Mij. tot het aannemen van werken, en Helena Hendrina de Groot, tr. 1e K. Neodatschjina; tr. 2e in China 6 juni 1924 Eugenie Potemkina, geb. Astrakan 6 jan. 1902, overl. 's-Gravenhage 4 jan. 1981, dr. van Teodor en Maria Martineff. (Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 854; Ned. Staatscourant 294 van 15 dec. 1900; Alg. Handelsblad van 18 okt. 1927 en De Tijd van 22 april 1929 (Delpher); A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Van der Hoeven* (Leiden 2015/2019); Drs. W. J. M. Klaassen, 'Nederland en Mantsjoerije 1931-1933', in *Jaarboek 1978-1979 van het Departement van Buitenlandse Zaken* (Den Haag 1979) 139-146)

97 Zie hoofdstuk IV, para. 12 (slot).

98 Coenraad Willem Anton baron van Haersolte van den Doorn (1869-1959), slaagde in 1892 voor het examen voor leerling-consul als nr. 3 van drie kandidaten, zn. van baron Antonie Frederik Robert Evert, marine-off., laatst. kapitein-luit. ter zee tit., adjudant van de Prins van Oranje, lid Prov. Staten van Zuid-Holland, en Hillegonda Cornelia Suermondt. (Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.38, inv.nr. 77; N. A. 84 (1994) 83)

99 Jhr. Anton Marius Carel Schorer (1870-1919), slaagde in 1892 voor het leerling-consul-examen als nr. 2 van de drie kandidaten, adj.-inspecteur Mij. tot Exploitatie van Staatsspoorwegen 1905-1906, zn. van Jhr. Mr. Eduard Pieter, jur. dr. Utrecht, loopbaan rechterlijke macht, laatst. vice-president arr.-rechtbank te Middelburg, lid gemeenteraad ald., en Gerardina Anna Paulona van Veen. (Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.38, inv.nr. 77; N. A. 92 (2006-2007) 471; N. A. 87 (1998) 129)

100 Zie Moes, *Onder aristocraten*, (o.a.) 39-49, alsmede hoofdstuk I, para 3d.

ring was C. J. van Wickevoort Crommelin, die overigens zakte voor het examen en verder als kunstschilder door het leven ging.¹⁰¹ Uitgaande van de veronderstelling, dat een loopbaan als consul in die jaren (nog) geen acceptabele beroepskeuze was voor jongelui van aristocratische huize, dringt zich dan ook de gedachte op, dat kandidaten als Van Haersolte, Schorer en Van Wickevoort Crommelin bij gebrek aan beter kozen voor een mogelijke loopbaan in de consulaire dienst. Een opvallend verschil met de diplomatieke dienst was gelegen in het niet onaanzienlijke aantal van rooms-katholieke kandidaten, terwijl in deze periode ten minste drie kandidaten van joodse huize tot het leerling-consul-examen werden toegelaten, te weten Emanuel Moresco¹⁰², Maurits Hond¹⁰³ en Eugène Max van Lee¹⁰⁴. Zij stamden uit in Amsterdam gevestigde geslachten, waarin – de familie Moresco uitgezonderd – de

-
- 101 Cornelis Julius van Wickevoort Crommelin (1868–1910), zakte in okt. 1886 voor het examen voor leerling-consul, later kunstschilder, zn. van Edouard, off. cav., laatst. majoor, en Marie Céline Cornélie Henriette Storm de Grave. N. B. Zwagers van hem waren Jhr. Mr. Jacques Edouard de Sturler (434) en een zoon van Mr. Anthony Jan Lucas baron Stratenus (429). (Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.38, inv.nr. 73; Ned. Staatscourant 270 van 16 nov. 1886; Genealogie Crommelin, Van Wickevoort Crommelin, in: N. P. 80 (1997) 1–114 (45))
- 102 Dr. Emanuel Moresco, geb. Amsterdam 26 okt. 1869, dr. h.c. staatswetenschap Leiden 1913, H. B. S., slaagde in 1888 voor examen leeling-consul maar niet benoemd als zodanig want ‘het examen was volgens de commissie van min gehalte’, aanvankelijk advocaat en procureur, ambt. Alg. Secretarie Buitenzorg (Nederlands-Indië) 1897–, leraar Ned.-Indische Bestuursacademie 1907–, 1e secr. gouvernement van Nederlands-Indië 1913–, wnd. directeur Onderwijs en Eredienst ald. 1914–, secr.-generaal ministerie van Koloniën 1917–1921, vice-president Raad van Indië 1922–1923, buitengewoon hoogleeraar koloniale politiek Ned. Handels Hogeschool te Rotterdam 1924–1929, waarnemer voor koloniale zaken bij de Volkenbond 1929, overl. Eindhoven 24 juni 1945 (kort na terugkeer uit Theresienstadt), zn. van Ephraïm, z.b. (1860), en Reina da Silva Abenatar, tr. ’s-Gravenhage 23 juli 1896 Marianne Rachel Henriques de Castro, geb. Amsterdam 30 aug. 1862, overl. Kamp Westerbork 4 dec. 1943, dr. van Gabriël Haim en Sara Orobio de Castro. (Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.38, inv.nr. 77; Dossier Moresco (CBG); “Wie is dat?” (1931); A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Moresco* (Leiden 2014/2019); De Graaff, *Kalm temidden van de woedende golven*, 154–155)
- 103 Maurits de Hont (naam Hond gewijzigd in De Hont bij KB 4 dec. 1918 no. 68), geb. Amsterdam 20 april 1877, slaagde in 1894 voor examen leerling-consul maar door de commissie ‘voor een dadelijke benoeming afgekeurd’, procuratiehouder te Den Haag (1912), overl. Ginneken en Bavel 3 sept. 1941, zn. van Samuel Hond, winkelier te Amsterdam, en Charlotte Philips, tr. 1e ’s-Gravenhage 6 dec. 1912 Maria Sophia Keer, geb. Leiden 20 febr. 1870, overl. ’s-Gravenhage 15 nov. 1930, dr. van Mr. Herman, advocaat te Leiden, en Anna Maria Bertha Wünsch en wed. van Ir. Piet Margot Cecile Hennequin; tr. 2e ’s-Gravenhage 19 okt. 1938 Leonora Maria Agatha Lambertha van Schie, geb. Rotterdam 27 sept. 1889, overl. Maastricht 7 juni 1952, dr. van Leonard Arnoldus en Maria Johanna Agatha van Ette. (Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.38, inv.nr. 77; Dossiers Hond en De Hont (CBG); A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Hond* (Leiden 2014/2019))
- 104 Eugène Max van Lee, geb. Amsterdam 6 aug. 1873, slaagde in 1891 voor examen leerling-consul als nr. drie van vijf kandidaten maar niet als zodanig benoemd wegens het aanvaarden van ‘een andere betrekking’, handelscorrespondent te Amsterdam (1902), overl. ald. 18 sept. 1922, zn. van David, handelsagent te Amsterdam, en Henrica Isaacson, tr. ’s-Gravenhage 20 juni 1902 Jeanne Maria Boers, geb. Utrecht 25 juni 1874, overl. Bussum 27 jan. 1954, dr. van Henri, directeur Rotterdamsche Levensverzekering en Voorschotbank (1902), en Maria Magdalena Groeneveldt. (Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.38, inv.nr. 77; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Van Lee* (Leiden 2019))

beroepen van koopman¹⁰⁵, winkelier en commissionair werden uitgeoefend. Van de 71 met naam bekende kandidaten waren overigens niet minder dan achttien afkomstig uit Amsterdam (en acht uit Rotterdam), terwijl als beroep van de vaders van 27 kandidaten de hiervoor genoemde, alsmede dat van makelaar, gezagvoerder en fabrikant worden vermeld. Voorts kwamen onder de vaders enkele beroepsofficieren (4), hoogleraren (2) en enkele relatief nieuwe beroepen voor zoals telegrafist (2) en conducteur (1) voor, terwijl vijf vaders het beroep van (hoofd)onderwijzer of leraar hebben uitgeoefend. Slechts twee kandidaten, Ferguson¹⁰⁶ en Hamel¹⁰⁷, hadden een vader, die zelf in de 'buitenlandse dienst' werkzaam was (geweest). In het algemeen kan geconcludeerd worden, dat de kandidaten voor de consulaire dienst grotendeels afkomstig waren uit de (hogere) burgerstand. Interessant in dat opzicht is de constatering van iemand als de chef Consulaire en Handelszaken Hannema¹⁰⁸. Deze schreef in februari 1897 over de elf, in de laatste paar jaar aangetreden consuls:

Al de benoemden behoreen tot de ontwikkelde en gegoede klasse, hebben eene goede opvoeding genoten en zijn zonder fysieke gebreken. De hh. Advocaat¹⁰⁹, Domela Nieuwenhuis¹¹⁰ en Van der Hoop¹¹¹ zijn gehuwd met vrouwen, die hunne positie alle eer kunnen aandoen.¹¹²

Geleidelijk begon de consulaire dienst ook een rol te spelen bij de bevordering van de opwaartse sociale mobiliteit. Toch bleven personen als Knobel¹¹³ en Bosschart¹¹⁴ nog

105 In die tijd kon de aanduiding koopman zowel slaan op een simpele voddenkoopman als op een 'havenbaron'. Dat gold – mutatis mutandis – evenzeer voor beroepsaanduidingen als winkelier, timmerman en makelaar. In dit geval gaat het in het algemeen over de gegoede middenstand.

106 James Constantijn Helenus Ferguson, geb. Aruba 8 jan. 1867, slaagde in 1886 voor examen leerling-consul als nr. 3 van vijf kandidaten maar niet als zodanig benoemd wegens andere betrekking, emigreerde naar de vs in 1890, werkzaam in de staal- en scheepsbouwindustrie ald., verbonden aan de Ned.-Amerikaanse Kamer van Koophandel te San Francisco sinds 1925, overl. Buenos Aires 20 april 1953, zn. van Jan Helenus Ferguson (134) en Maria Eleanor Waymouth, tr. San Francisco 1 juni 1900 Amalie Mollie Simon, geb. Syracuse (New York) 5 nov. 1871, overl. Larkspur (Californië) 30 juni 1946, dr. van Charles en N. N. N. B. Melis Cato van Daalen Wetters (93) was zijn zwager. (Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.38, inv.nrs. 73, 77; Ned. Staatscourant 270 van 16 nov. 1886; H.Th. Ferguson, *Genealogie van de Nederlandse familie Ferguson* (s.l. 2000, 5de ed.))

107 George Simon Dirk Hamel (169), zn. van Pieter Simon Hamel (170).

108 Mr. Sjoerd Hannema (1847–1921), jur. dr. Leiden 1872, advocaat te Rotterdam 1872–, chef 2e Afd. Consulaire en Handelszaken 1879– en secr.-generaal 1902–1919 van het ministerie van Buitenlandse Zaken. (Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 853; Genealogie Hannema, in: N. P. 77 (1993) 255–283 (269))

109 Gijsbert Diederik Advocaat (7).

110 Ferdinand Jacobus Domela Nieuwenhuis (107).

111 Adriaan Cornelis van der Hoop (198).

112 'Opmerkingen' van Hannema van februari 1897 over de nota van secr.-generaal Verkerk Pistorius over de inrichting van het consulaatwezen van 14 nov. 1896 (NA, BuZa 2.05.38, inv.nr. 77).

113 Fridolin Marinus Knobel (229).

114 Willem Lodewijk Bosschart (54).

geruime tijd een uitzondering. Naar aanleiding van de terugkeer van Knobel naar zijn post in China in de zomer van 1896 na in Nederland verlof genoten te hebben schreef het Nieuwsblad van het Noorden:

Dat voor de nederigen van afkomst de hoogste betrekkingen openstaan, wanneer dege-lijkheid en oppassendheid gepaard gaan aan geestesgaven en energie bewijst wel de loopbaan van den heer Knobel, onzen minister-resident in China. [...] Ook de heer Bosschaard, onze minister-resident in Perzië, vroeger consul-generaal te Hamburg, is uit den eenvoudigen burgerstand van leerling-consul tot deze hooge positie geklommen.¹¹⁵

Een andere krant deed er in 1900 nog een schepje bovenop. Volgens het Algemeen Handelsblad was 'Fritsje' Knobel niet te bewegen de banketbakkerij van zijn vader over te nemen: 'Zijn eerezucht reikte hooger dan den blikken trommel en [...] "in de koekjes gaan" wilde hij nu eenmaal niet.' Aanvankelijk had hij het plan om de tabakshandel in te gaan maar nadat hij in 1878 het consulaire examen

... met glans had afgelegd, stond hij aan het begin van een schitterende loopbaan. [...] Knobel stond hoog aangeschreven in het consulaire corps, waarvan hij een sierraad was. [...] (Hij) vertoont het beeld van een Nederlander, die zich door talenten, door ijver en werkkraft wist te verheffen tot een hoge positie en tot een eere voor den Hollandschen stam.¹¹⁶

Zoals het gebruik van de verleden tijd reeds doet vrezen betrof het een *in memoriam* omdat de nog steeds te Peking residerende Knobel het slachtoffer zou zijn geworden van de Boxersopstand in China. Gelukkig voor betrokkene zou hij deze grafrede nog meer dan dertig jaar overleven, onder meer als consul-generaal en minister-resident te Pretoria, als Vrij-Liberaal lid van de Tweede Kamer en ten slotte als honorair consul-generaal te Leipzig.

6. De op- en uitbouw van de beroepsconsulaire dienst in de praktijk

Met de consulaire wet van 1871, de wet op de consulaatrechten van 1874 en de twee consulaire reglementen uit 1874 respectievelijk 1875 was het formele en structurele kader voor een echte consulaire dienst min of meer gereed. Bovendien waren alle voor de consulaire ambtenaren relevante koninklijke besluiten, ministeriële instructies en andere nuttige informatie in 1874 op last van de minister van Buitenlandse Zaken door de hoofdcommies Van Deventer¹¹⁷ – later consul-generaal in Brazilië –

115 Nieuwsblad van het Noorden van 15 juli 1896 (Delpher).

116 Alg. Handelsblad van 15 juli 1900 (Delpher).

117 Marinus Lodewijk van Deventer (103).

gebundeld.¹¹⁸ Ten slotte werden in 1906 de algemene organisatorische bepalingen en de regelingen op het gebied van ‘werving, selectie en opleiding’ in één consulaire reglement samengebracht.¹¹⁹ Daarin waren de bepalingen met betrekking tot bezoldigde, respectievelijk onbezoldigde consulaire ambtenaren in afzonderlijke hoofdstukken ondergebracht, hetgeen de duidelijkheid ten goede kwam. De uitbreiding van het netwerk van bezoldigde consulaten hield aanvankelijk echter geen gelijke tred met de opbouw van de consulaire organisatie. Wel werd in februari 1875 ‘een begin van uitvoering gegeven aan het stelsel van uitbreiding der bezoldigde Consulaten, zooals dat bij de wet van 18 April 1874 (was) aangenomen.’¹²⁰ Het betrof de consulaire posten te Rio de Janeiro, Bangkok, Port-Louis op Mauritius en Aden. De twee laatstgenoemde posten werden echter al snel weer omgezet in honoraire consulaten.¹²¹ Bovendien stelde ook de toenmalige minister van Buitenlandse Zaken, Van Lynden van Sandenburg, zich weer enigszins terughoudend op met betrekking tot de vermeerdering van het aantal bezoldigde consulaten. Weliswaar toonde hij zich voorstander van de opening van nieuwe posten, ‘ook al moeten daartoe bezoldigde ambtenaren worden benoemd, wanneer daarvoor noodzakelijkheid schijnt te bestaan.’ Maar als het nodig zou zijn om met het oog daarop andere consulaten, ‘vooral bezoldigde posten, die hun belang hebben verloren’ op te heffen, was hij daartoe gaarne bereid.¹²² Het is dan ook niet verrassend, dat hij in 1881 in een brief aan een aantal Kamers van Koophandel moest toegeven, dat er op dat moment nog altijd maar tien geheel bezoldigde consulaire posten bestonden.¹²³ Wel waren aan een viertal honoraire posten¹²⁴ bezoldigde vice-consuls toegevoegd terwijl vijftien honoraire consulaire functionarissen¹²⁵ een vaste jaarlijkse toelage van ten hoogste f 1500,- ontvingen ‘ter bestrijding van bureaunkosten’.¹²⁶

118 M. L. van Deventer, *De Algemeene Voorschriften voor den Nederlandschen consulairen ambtenaar* (’s-Gravenhage 1874).

119 КВ 4 aug. 1906 no. 50 houdende Reglement op de inrichting van den consulairen dienst (Staatsblad 215).

120 Voordracht van minister Van der Does de Willebois, 15 febr. 1875 no. 2 geheim (retroacta bij КВ 18 febr. 1875 no’s 3–6).

121 In de lijst met bezoldigde consulaten in 1881 zijn ze al niet meer opgenomen.

122 НТК 1880–1881, Kamerstuk 2 III 7, memorie van beantwoording staatsbegroting 1881 (Buitenlandse Zaken) 7.

123 Athene, Bangkok, Bender-Bushir, Constantinopel, Djeddah, Londen, Peking, Penang, Rio de Janeiro en Smyrna.

124 Londen, Hamburg, Antwerpen en Constantinopel.

125 Met standplaats te Antwerpen, Bern, Buenos Aires, Christiania, Frankfurt, Kopenhagen, Mannheim, Marokko, Marseille, Melbourne, New York, Parijs, Port Saïd, Stockholm en Tripoli.

126 Minuut-brief d.d. 30 april 1881, afd. II, no. 3631 inzake de ‘Organisatie van het Nederlandsch bezoldigd Consulaatwezen’ van minister Van Lynden van Sandenburg aan de Kamers van Koophandel te Amsterdam, Groningen, Rotterdam, Veendam en Wildervank, Sappemeer en Hoogezand, Harlingen, Delfzijl, Schiedam, Den Helder, Vlissingen en Dordrecht (NA, BuZa 2.05.38, inv.nr. 72).

De trage uitbreiding van het netwerk van bezoldigde consulaire agenten was natuurlijk in de eerste plaats bedenkelijk vanuit het oogpunt van handel, scheepvaart en het bedrijfsleven maar had evenzeer nadelige effecten voor de opbouw van een professionele consulaire organisatie. Soms was men voor de noodzakelijke doorstroming binnen de organisatie zelfs afhankelijk van het voortijdig overlijden van een jonger lid van de dienst. Zo deelde de minister van Buitenlandse Zaken op 5 oktober 1885 aan de koning mee, dat door het recente overlijden van vice-consul Jacobus Mets¹²⁷ te Constantinopel versterking nodig was van de consulaire afdeling aldaar, ‘die reeds lang geleden heeft onder de langdurige ziekte van den overledene en het sukkelen van diens chef’.¹²⁸ Maar nu kon in ieder geval Spakler¹²⁹, ‘de oudste der nog niet geplaatste leerling-consuls, [...] sedert 1 mei 1883 zoo aan het Departement als in het buitenland ter gelegenheid van tijdelijke zendingen werkzaam’ als vice-consul aan de slag op het gezantschap aldaar. Tevens ontstond door de bevordering van Spakler weer een andere vacature. Daarin werd voorzien door de benoeming van G. D. Advocaat te Amsterdam, ‘die bij het in October 1884 gehouden examen het getuigschrift van bekwaamheid ontving en naar het toen behaalde examennummer nu aan de beurt (was) om benoemd te worden’.¹³⁰ Minder dramatisch was de aanleiding voor de benoeming tot leerling-consul in juni 1897 van G. S. D. Hamel, die in november 1896 voor het examen was geslaagd. Volgens minister Röell¹³¹ was er namelijk door de benoeming van H. van Oordt¹³² tot vice-consul te Hamburg¹³³ ‘gelegenheid weer een leerling-consul te benoemen’.¹³⁴ Maar een aantal jaren daarvoor had minister Hartsen¹³⁵ moeten

-
- 127 Jacobus Mets (285). N. B. Deze uit een eenvoudig milieu afkomstige voormalig marine-off. liet – blijkens het schrijven van de gezant te Constantinopel d.d. 7 sept. 1885 – bij zijn overlijden ‘zijne radelooze hoogst zwangere weduwe met hare drie kinderen zonder eenige middelen achter’ (NA, BuZa 2.05.38, inv.nr. 1193).
- 128 Voordracht van minister Van der Willebois, 5 okt. 1885 11e Afd. en Comptabiliteit no. 9168 (retroacta bij KB 8 okt. 1885 no. 29).
- 129 Hendrik Spakler (421).
- 130 Beide benoemingen bij KB 8 okt. 1885 no. 29.
- 131 Jhr. Mr. Joan Röell (1844–1914), jur. dr. Utrecht 1866, advocaat ald. 1867, (adj.-)commies prov. griffie van Gelderland 1867–, van Utrecht 1868–, griffier Prov. Staten van Zuid-Holland 1872–1878, lid 1877–1886, 1888–1894 en 1901–1909 Tweede Kamer en lid 1887–1888, 1898–1901 en 1910–1912 Eerste Kamer der Staten-Generaal, lid en secr. Raad van Voogdij over Koningin Wilhelmina 1890–1898, minister van Buitenlandse Zaken 1894–1897, vice-president Raad van State 1912–†, president-curator Rijksuniversiteit te Utrecht 1897–†. (Bronnen en literatuur: N. A. 91 (2004–2005) 413–415; BWN 460–462; Parlement.com (geraadpleegd 1 febr. 2019); Jurriaanse, *De Nederlandse Ministers van Buitenlandse Zaken*, 371–388)
- 132 Hendrik van Oordt (van Lauwenrecht) (309).
- 133 KB 15 juni 1897 no. 7.
- 134 Voordracht van minister Röell, 21 juni 1897 2e Afd. no. 7127 (retroacta bij KB 24 juni 1897 no. 46).
- 135 Jhr. (1841) Cornelis Hartsen (1823–1895), koopman, assuradeur en reder te Amsterdam, lid firma Gebr. Hartsen, lid Prov. Staten van Noord-Holland 1854–, lid Eerste Kamer der Staten-Generaal 1859–, staatsraad i.b.d. 1877– minister van Buitenlandse Zaken 1888–1891, lid gemeenteraad Den Haag 1893–†. (Bronnen en literatuur: N. A. 84 (1994) 208–210; Parlement.com (geraadpleegd 4 febr. 2019); NNBW VIII, 698; Jurriaanse, *De Nederlandse Ministers van Buitenlandse Zaken*, 341–355)

toegeven, dat er op dat moment elf personen waren, die weliswaar met succes het examen voor leerling-consul hadden afgelegd, maar nog steeds niet als zodanig waren benoemd. Hij hoopte evenwel, dat de meesten van hen ‘dank zij wellicht hun diploma reeds eene goede betrekking in den handel hadden gevonden.’¹³⁶ En nog in 1905 werd aan de Tweede Kamer medegedeeld, dat ‘mocht uit de personen in het bezit van het diploma leerling-consul – thans een tiental – onverhoopt de keuze te beperkt blijken’ begin 1906 wederom een leerling-consul-examen zou plaatsvinden.¹³⁷

Het ontbrak aan een duidelijke visie over de ontwikkeling van de consulaire dienst en aan een doordacht beleid inzake het consulaire netwerk. Dat was in ieder geval de opvatting van de consulaire examencommissie volgens welke ‘de indeeling der ressorten en de plaatsing der consulaire agenten door geenerlei leidende gedachte blijvend (werd) beheerscht. Veeleer werd daarbij uitsluitend rekening gehouden met de wisselende indrukken en behoeften van den dag, met de belangen en eischen der telkens beschikbare personen.’¹³⁸ In haar verslag over het in oktober 1886 gehouden examen voor leerling-consul had de commissie dan ook aangedrongen op ‘eene meer voldoende inrigting van den Nederlandschen consulaire dienst’. Minister Van Karnebeek¹³⁹, die de opmerkingen van de commissie duidelijk gezeur vond maar deze, gezien het gewicht van de commissie, ook niet zonder meer terzijde kon leggen, antwoordde, dat het de commissie ‘vergund’ was om ‘uiteen te zetten, wat zij met eene organisatie van ons consulaatwezen bedoelde, en hoe zij die met de krachten en hulpmiddelen, waarover wij kunnen beschikken, zoude mogelijk rekenen.’¹⁴⁰ De commissie, waarin de Rotterdammer Plate inmiddels was opgevolgd door zijn stadgenoot Pieters¹⁴¹, firmant van het cargadoorsbedrijf Hudig & Pieters, liet deze uitdaging niet op zich zitten en deed reeds begin juli 1887 een doorwrocht rapport het licht zien.¹⁴² Allereerst haalde de commissie met instemming uit de ‘Algemeene voorschriften voor de Nederlandsche consulaire ambtenaren’¹⁴³ aan, dat ‘het doel van de instelling der Nederlandsche consulaten hoofdzakelijk is de bescherming en bevordering der be-

136 HTK 1889–1890, Kamerstuk 2 III 7, memorie van antwoord staatsbegroting 1890 (Buitenlandse Zaken) 9.

137 HTK 1905–1906, Kamerstuk 2 III 11, memorie van antwoord staatsbegroting 1906 (Buitenlandse Zaken) 7.

138 Rapport commissie voor de consulaire examens d.d. 4 juli 1887 (Ned. Staatscourant 192 van 17 aug. 1887).

139 Jhr. (1847) Mr. Abraham Pieter Cornelis van Karnebeek (217).

140 Zie de brief van de minister van 3 nov. 1886 2e Afd. no. 9098.

141 Willebrordus Michael Pieters (1851–1910), lid firma Hudig & Pieters, zn. van Godefridus Samuel, sinds 1832 werkzaam bij het cargadoorshuis Hudig & Blokhuyzen, laatst. als hoofdkassier, begon in 1854 zijn eerste eigen onderneming samen met het cargadoorsbedrijf W.P. Knaepen, in 1855 benoemd tot vice-consul van het Koninkrijk der Beide Sicilien te Rotterdam, richtte op 15 nov. 1856 met Pieter Hudig (1832–1864) de cargadoorsfirma Hudig & Pieters op. (Bron: A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Pieters* (Leiden 2019))

142 Zie noot 138.

143 Zie noot 118.

langen van den handel, de scheepvaart en de nijverheid der Nederlanden.' Zij voegde daar in één adem aan toe, dat Nederland bij de uitbouw van het consulaire netwerk (ver) achterbleef bij grote Europese mogendheden als Engeland en Frankrijk maar eveneens bij het vergelijkbare België. Met name buiten Europa was de situatie zorgelijk. In heel Noord-Amerika en Australië, alsmede aan de westkust van Zuid-Amerika beschikte Nederland niet over bezoldigde consuls, terwijl in Afrika slechts sprake was van bezoldigde consuls in Egypte. De situatie in Azië was al niet veel beter. Hoewel de commissie daarover in haar rapport behartigenswaardige adviezen verstrekte, blijkt dat het haar niet alleen om een goed consulaire netwerk als zodanig ging. Zij maakte namelijk duidelijk – niet geheel onlogisch als commissie voor de consulaire examens – dat er nu weliswaar voldoende gekwalificeerde kandidaten voor de consulaire dienst beschikbaar waren maar dat zij ten gevolge van het geringe aantal bezoldigde posten nauwelijks carrièremogelijkheden of vooruitzichten hadden. Zo werd ten eerste betreurd, dat de leerling-consuls de afgelopen jaren voornamelijk op het departement tewerk waren gesteld: 'mogen wellicht te zwak bezette bureaux van dat Departement daardoor worden gebaat, tot de vorming van geschikte consulaire ambtenaren is het een vereischte, dat zij van jongs af aan in den vreemde worden geoefend.' Al met al waren de beschikbare consulaire ambtenaren

... voldoende geoefend en in de kracht des levens, met lust bezielde voor de door hen gekozen levenstaak. Doch bij den ongeregelde toestand onzer consulaire inrichtingen zijn zij zonder eenig vooruitzicht, en vragen zich lichtelijk af, op welke wijze de Regeering eenige orde en vastheid daarin zal brengen, hierdoor tevens hunne toekomst verzekerende.

De oplossing, zowel voor wat betreft de consulaire dienstverlening als met betrekking tot het personeel moest volgens de commissie dan ook gezocht worden in een uitbreiding van het netwerk van bezoldigde consulaire posten, met name buiten Europa. In het totaal zou het om 24 consulaten-generaal moeten gaan, waarvan zeven in Azië, vier of vijf in Afrika, zeven in Amerika, twee in Australië en drie in de belangrijkste Europese havenplaatsen, alsmede één ergens in Midden-Europa. Om een en ander te financieren zou het mes moeten worden gezet in het uit de hand gelopen stelsel van toelagen voor onbezoldigde consuls, zouden consulaire posten, 'welke niet bepaaldelijk gezegd kunnen worden voor de bevordering van den handel, de nijverheid en de scheepvaart [...] noodig te zijn', opgeheven moeten worden en zouden consulaten, die vooral met het oog op de koloniale belangen waren ingesteld, zoals Penang en Djeddah, ten laste van de Indische begroting moeten worden gebracht.

Het goed doordachte en gloedvolle betoog van de commissie voor de consulaire examens viel echter in onvruchtbare aarde. In de memorie van toelichting bij zijn begroting voor 1890 schreef minister Hartsen, dat hij vier nieuwe leerling-consuls wilde

aanstellen 'zonder op de omstandigheden, ook met het oog op eventueele uitbreiding van het bezoldigd consulaatwezen, vooruit te loopen.'¹⁴⁴

Toepassing van een vooruit beraamd stelsel acht hij (desgevraagd) onuitvoerbaar en onnoodig kostbaar; er behoort echter eene leidende gedachte te zijn, en deze moet er toe voeren om bezoldigde consulaten in te stellen op zoodanige punten waar ze op gegeven tijdstippen noodig zijn, zonder van ieder consulaat eene volstrekt blijvende instelling te maken, zoodanig dat men ze weder intrekt wanneer het blijkt dat de noodzakelijkheid door veranderde omstandigheden niet meer bestaat.¹⁴⁵

Onnodig om te zeggen dat met name commissievoorzitter én Kamerlid Tak van Poortvliet zeer ongelukkig was met deze vrijblijvende reactie. Misnoegd constateerde hij tijdens de plenaire behandeling van de begroting voor 1890, dat de minister van Buitenlandse Zaken – wederom en zelfs zonder dat ernaar was gevraagd – had verklaard 'dat hij van eene organisatie van ons consulaatwezen niets wil weten.'¹⁴⁶ Overigens waren er ook nog steeds Kamerleden, die zelfs op de kosten van de consulaire dienst wilden bezuinigen en zich uitspraken tegen een in 1892 voorgestelde uitbreiding van het aantal leerling-consuls omdat zij vreesden 'dat dit zou leiden tot het vestigen van nieuwe consulaten, ten einde de jonge ambtenaren te kunnen plaatsen.'¹⁴⁷

Dat aan het debat over de organisatie van het consulaatwezen voorlopig nog geen eind zou komen, deed niet af aan het feit, dat de minister van Buitenlandse Zaken nu eindelijk kon beschikken over een – misschien niet volmaakte maar wel volwaardige – consulaire dienst. Daarentegen zou de institutionalisering van de tolkenfunctie nog wel even op zich laten wachten.

7. Tolken, een nieuwe loot aan de stam

Geheel vanuit het niets maakte in het nieuwe diplomatieke reglement van 28 augustus 1881 de tolk zijn opwachting. Krachtens artikel XII konden 'naar eisch van de diplomatieke dienst één of meer *tolken*, of *secretaris-tolken* [...] aan een diplomatieken post worden toegevoegd'.¹⁴⁸ Opmerkelijk is voorts, dat de minister in zijn toelichting op het reglement op geen enkele wijze aandacht schonk aan dit volstrekt nieuwe element

144 HTK 1889–1890, Kamerstuk 2 III 2, memorie van toelichting staatsbegroting 1890 (Buitenlandse Zaken) 3.

145 HTK 1889–1890, Kamerstuk 2 III 7, memorie van antwoord staatsbegroting 1890 (Buitenlandse Zaken) 3.

146 HTK 1889–1890, 382 (6 dec. 1889).

147 HTK 1892–1893, Kamerstuk 2 III 8, voorlopig verslag staatsbegroting 1893 (Buitenlandse Zaken) 4.

148 KB van 28 aug. 1881 no. 15, betreffende de rangen der diplomatieke ambtenaren, hunne bevordering en toelating tot de diplomatieke dienst, de regeling dier dienst en de aan de diplomatieke ambtenaren toe te kennen bezoldigingen, reiskosten en kosten van vestiging (Staatsblad 153). N.B. Mijn cursivering.

in de diplomatieke regelgeving, terwijl de Raad van State in haar advies evenmin op deze bepaling was ingegaan. Naar de redenen voor deze opvallende terughoudendheid blijft het gissen. Maar mogelijk had het niet verstrekken van informatie over het hoe en waarom van de introductie van de tolkenfunctie in het diplomatieke reglementen te maken met recente gebeurtenissen op het gezantschap te Constantinopel, zoals de affaire Rittershausen, waarover meer in de volgende paragraaf. Het idee om uitgezonden tolken in te zetten had alleen betrekking op de diplomatieke en consulaire posten in het Ottomaanse Rijk, alsmede in China en Japan. Het zou overigens nog bijna dertig jaar duren voordat tolkendiensten voor de Levant en het Verre Oosten tot stand kwamen. Aangezien de oprichting van de tolkendiensten niet los kan worden gezien van de bijzondere situatie van de 'buitenlandse dienst' in de landen en regionen, die hun toekomstige arbeidsterrein zouden vormen, zal daaraan nu eerst aandacht worden besteed.

8. De 'buitenlandse dienst' in de Levant

In januari 1886 kreeg Frederik Jan Keun¹⁴⁹ op zijn verzoek 'op grond van den minder gunstigen staat zijner gezondheid' ontslag als eerste drogman van het gezantschap te Constantinopel.¹⁵⁰ Dat ontslag was minder vrijwillig dan het op het eerste gezicht leek. Bovendien zal men in het betreffende koninklijk besluit tevergeefs naar het woordje 'eervol' zoeken. Keun was namelijk op staande voet en oneervol ontslagen omdat hij zich volgens zijn chef, gezant Van Tets van Goudriaan¹⁵¹, 'aan ergerlijke oplichterijen schuldig (had) gemaakt'.¹⁵² Bijzonder pijnlijk was het voor Nederland en natuurlijk in het bijzonder voor het Nederlandse gezantschap in het Ottomaanse Rijk, dat Keun, die in 1885 op grond van een rotatiestelsel de kas had beheerd van het gemeenschappelijke protestantse kerkhof te Constantinopel, zelfs daaruit geld had ontvreemd. Keun was pas het tweede lid van de 'buitenlandse dienst', dat wegens malversaties oneervol werd ontslagen. De consul te Djeddah, De Menthon Bake¹⁵³, genoot in 1873 de twijfelachtige eer om in dat opzicht de primeur te hebben gehad, waarover meer in paragraaf 9. Keun bleek overigens een handlanger te hebben gehad in de persoon van de tweede drogman Scaszaro¹⁵⁴, die niet alleen behulpzaam was geweest bij de oplichtingpraktijken van Keun ten nadele van de kas van het protestantse kerkhof maar die ook op eigen houtje allerlei frauduleuze handelingen had verricht.¹⁵⁵ Vanwege zijn 'onbekwaamheid voor intellectueelen arbeid' zag men Scaszaro

149 Frederik Jan Keun (221) stamde uit een uit Amsterdam afkomstige Levantijnse familie.

150 KB 22 jan. 1886 no. 10.

151 Jhr. Mr. Dirk Arnold Willem van Tets, heer van Oud- en Nieuw-Goudriaan (451).

152 Rapport minister Van Karnebeek, 20 jan. 1886 Kabinet no. 9 (retroacta bij KB 22 jan. 1886 no. 10).

153 Mr. Rudolph Willem Johan Cornelis de Menthon Bake (282).

154 Antonio (Antoine) Scaszaro (Scassaro) (387).

155 (Minuut-)brief van de chef de poste te Constantinopel aan de minister van Buitenlandse Zaken, Pera 12 juni 1886, zeer vertrouwelijk (NA, BuZa 2.05.94, inv.nr. 585).

sowieso gaarne opstappen. Dat laatste, gecombineerd met zijn ondergeschikte positie, was vermoedelijk de reden, dat het ontslag wegens zijn ‘age avancé et l'état peu satisfaisant de (sa) santé’ wel eervol werd verleend.¹⁵⁶ Het lijkt er in ieder geval op, dat de verschuivende opvattingen in Nederland over ambtelijke integriteit – om die moderne uitdrukking maar eens te gebruiken – ook in het geval van de vertegenwoordigers in de Levant een rol begonnen te spelen. Zo was in 1854 het gedwongen ontslag van consul-generaal Travers¹⁵⁷ te Constantinopel wegens gepleegde ‘knoeierijen’ toch nog ‘eervol’ verleend.¹⁵⁸ Betrokkene had, samen met de Nederlandse havenmeester – ‘een wegens moord uit zijn vaderland gevluchte Italiaan’ – en een reeks andere handlangers, een zeer profijtelijk handeltje in verzekeringsfraude met scheepsloadingen opgezet. Het nieuw aangetreden hoofd van de diplomatieke missie te Constantinopel, graaf van Zuylen van Nyevelt, had onmiddellijk een einde gemaakt aan die frauduleuze praktijken en ook ander misbruik – zoals het verlenen tegen forse betaling van de status van Nederlands geprotégerde aan personen, die daarop geen enkel recht hadden – aangepakt en onder meer de vice-consul te Galati om die reden ontslagen.

Tot een structurele verbetering van de situatie had het optreden van Van Zuylen van Nyevelt echter niet geleid. Hij was er al spoedig achter gekomen, dat als hij ‘te streng te werk ging een groot aantal consulaire ambtenaren ter verantwoording zou moeten worden geroepen en dat het bij het aanvragen om hun ontslag in vele gevallen onmogelijk zijn zoude hen door betere plaatsvervangers te vervangen.’¹⁵⁹ Dubieuze praktijken konden daarom gewoon worden voortgezet terwijl nepotisme en vriendjespolitiek bij benoemingen een schier onuitroeibare plaag bleven. Naar aanleiding van een affaire met de voormalige minister-resident in Roemenië, J. A. Keun¹⁶⁰, wees Van Zuylen's opvolger Van Weede¹⁶¹ op de ‘verzachtende omstandigheid [...] dat de Heer Keun in eene omgeving is opgegroeid, die omtrent de plichten en de rechten der ambtenaren opvattingen huldigde, welke sterk van de onze verschillen.’¹⁶² Bovendien moest het hoofd van de missie te Constantinopel het nog vele jaren zonder een vertrouwde diplomatieke medewerker stellen, afgezien van een enkele incidentele detachering zoals die van de secretaris van legatie Wttewaall van Stoetwegen¹⁶³ van 1867 tot 1870 en van de attaché Crommelin¹⁶⁴ in de jaren 1882 en 1883. Wel waren vanaf het begin van de jaren 1880 uitgezonden beroepsconsuls aan het gezantschap verbonden

156 KB 22 juni 1886 no. 42.

157 Cornelis Catharinus Travers (456).

158 Zie hoofdstuk III, para. 11

159 Huizinga (ed.), *Herinneringen van J. P. J. A. graaf van Zuylen van Nijevelt*, 243. N. B. Zie voor de bijzondere situatie van de ‘buitenlandse dienst’ in de Levant ook hoofdstuk II, para. 8 en hoofdstuk III, para 11.

160 Jack Alexander Keun (223), oom van Frederik Jan Keun (zie noot 149).

161 Jhr. Mr. Willem Marcus van Weede, heer van den Berencamp (488).

162 Brief van Van Weede aan minister Röell, 12/24 april 1895 (NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 161).

163 Jhr. (1841) Mr. Edmont Willem Ferdinand Wttewaall van Stoetwegen (496).

164 Mr. Herman Arnoldus Crommelin (90).

maar die waren zo mogelijk nog afhankelijker van de welwillendheid van de lokale Levantijnse medewerkers dan het hoofd van de missie.¹⁶⁵

Een bijkomende complicatie was, dat sommige Nederlandse consulaire agenten zich wel heel snel de Levantijnse mores wisten eigen te maken, zoals bijvoorbeeld de consul-generaal in Egypte Ruysenaers¹⁶⁶ en diens opvolger Anslin¹⁶⁷. Eerstgenoemde was op achttienjarige leeftijd uit Rotterdam in Egypte aangekomen en had zich als zelfstandig koopman te Alexandrië gevestigd. In 1842 was hij aldaar aangesteld als onbezoldigd vice-consul op voorstel van de toenmalige consul-generaal Schutz¹⁶⁸, wiens vader onder meer kanselier te Constantinopel en laatstelijk thesaurier op het consulaat te Smyrna was geweest.¹⁶⁹ Ruysenaers toonde zich niet erg erkentelijk jegens de consul-generaal want in 1846 keerde hij zich tegen de kandidatuur van diens oudste zoon voor de functie van bezoldigd kanselier op het consulaat en eiste hij die positie op voor zijn broer Matthijs¹⁷⁰ of anders voor zichzelf. Deze broer was volgens Schutz een 'tout jeune homme, sorti à peine de collège, sans expérience [...] et d'ailleurs maladif d'après le dire même de Mons. le Vice Consul.'¹⁷¹ Gezien het overlijden van betrokkene vijf jaar later op de leeftijd van net 25 jaar zat Schutz er niet ver naast. Overigens werd zijn zoon, James Peter Schutz, die in 1851 na een vergeefse poging om zijn vader op te volgen tot vice-consul was benoemd, in 1869 ontslagen wegens financiële en zakelijke knoeierijen. Ruysenaers, die na het overlijden van Schutz in 1851 tot consul-generaal was bevorderd, mocht naast zijn tractement tevens zijn commerciële activiteiten voortzetten.¹⁷² In 1855 werd zijn tractement zelfs verdubbeld tot f 6000,

...ter verkrijging van meerder aanzien en invloed ten behoeve der belangen van de Nederlandsche onderdanen, zoo met opzigt tot den handel, het behoud en de verbetering der Communicatie met Onze Oost-Indische bezittingen, als anderszins, *mits door hem zoude worde afgezien van de voordeelen, welke hij thans door eigen handel verkrijgt.*¹⁷³

Met een reeks van argumenten c.q. uitvluchten wist Ruysenaers de salarisverhoging te incasseren zonder vooralsnog zijn particuliere handelsactiviteiten te hoeven

165 Zie hoofdstuk II, para 2c en 2d.

166 Samuël Willem Ruysenaers (383).

167 Johannes Nicolaas Anslin (14).

168 Pierre Ambroise Schutz (403).

169 KB 11 febr. 1842 no. 62.

170 Matthijs Versteeg Ruijsenaers, geb. Rotterdam 28 febr. 1826, overl. Alexandrië 16 juni 1851. (Bron: A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Ruijsenaers, Ruysenaers* (Leiden 2018))

171 Brief van de consul-generaal te Alexandrië van 9 jan. 1846 no. 39 (NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 1396).

172 KB 27 sept. 1851 no. 57.

173 Rapport van minister Van Hall, 21 nov. 1855 no. 31 (retroacta bij KB 23 nov. 1855 no. 51). N. B. Mijn cursivering.

beëindigen.¹⁷⁴ Het verbod bleek uiteindelijk een wassen neus. Zo constateerde minister Van der Does de Willebois naar aanleiding van het aantreden van de eerste uitgezonden consul-generaal in Egypte in 1884, dat het indertijd nog niet bij wet was verboden voor de consulaire vertegenwoordigers om ‘zich te mengen in handels of andere ondernemingen en het is van algemene bekendheid dat Consulaire Agenten in Egypte (lees: Ruysenaers en diens opvolger Anslin) van de hen destijds gelaten vrijheid gebruikgemaakt en veel geld verdiend hebben’.¹⁷⁵

In datzelfde rapport deed de minister tevens de opmerkelijk uitspraak, dat de leerling-tolk bij het consulaat-generaal te Alexandrië en tevens sinds 1883 onbezoldigd consul aldaar, R. J. H. van Lennep¹⁷⁶, ‘er niet in geslaagd (was) den nieuw benoemden opvolger van den Heer Anslin af te schrikken of ’t denzelve anders dan gedurende weinige dagen lastig te maken.’ Deze Van Lennep was in 1859 op verzoek van ‘zijne familie’ op zestienjarige leeftijd benoemd tot leerling-tolk op het consulaat te Smyrna.¹⁷⁷ Bij een familiebezoek in Egypte slaagde hij erin om ‘in den bijzondere dienst te raken’ van consul-generaal Ruysenaers, die hem uit eigen middelen een ‘vrij aanzienlijk jaargeld’ verstrekke. Op zijn verzoek werd Van Lennep vervolgens officieel als leerling-tolk overgeplaatst naar Alexandrië ‘ter verdere beoefening van de Arabische taal’.¹⁷⁸ Dat ook toen reeds de noodzaak van professionalisering van de ‘buitenlandse dienst’ in het Ottomaanse Rijk werd gevoeld, blijkt uit de mededeling van de toenmalige minister van Buitenlandse Zaken, dat hij het geheel eens was met de opvatting van gezant Van Bylandt¹⁷⁹, ‘dat de opleiding van ambtenaren voor de Levant wenschelijk te achten is’.¹⁸⁰ In het geval van Van Lennep bleek daar echter niets van terecht te komen. Formeel vervulde hij zo’n twintig jaar later nog steeds de functie van leerling-tolk maar alles wijst erop, dat hij feitelijk als een soort privé medewerker van de consul-generaal het consulaat draaiende hield. Anslin, die in 1855 als gouverneur van de kinderen van zijn voorganger en tevens als diens ‘particulier secretaris’ naar Egypte was gekomen, nam met de functie van consul-generaal tevens de diensten van Van Lennep en de betaling van diens jaargeld over. In 1883 was het in Egypte inmiddels wijd en zijd bekend, dat Anslin zou opstappen als consul-generaal omdat hij ‘een werkzaam aandeel in de administratie van de Suez-Kanaalmaatschappij’ zou krijgen. Bij een bezoek aan Den Haag in de zomer van dat jaar repte hij tegenover de minister echter met geen woord over zijn naderende afscheid maar ‘beval hij de bevordering van den Heer van Lennep tot Consul zeer dringend aan’, welk verzoek reeds op 27 juni

174 Zie ook hoofdstuk IV, para 12.

175 Rapport van minister Van der Does de Willebois d.d. 16 okt. 1884 IIe Afd. no. 9502 (retroacta bij KB 21 okt. 1884 no. 55).

176 Richard Jacob Hilarion van Lennep (248).

177 KB 28 jan. 1859 no. 54.

178 KB 13 juni 1865 no. 84.

179 Charles Malcolm Ernest Georges graaf van Bylandt (66).

180 Rapport van minister Cremers d.d. 12 juni 1865 no. 4303 (retroacta bij KB 13 juni 1865 no. 84).

1883 werd gehonoreerd. Vervolgens bood Anslin per brief van 14 maart 1884 zijn ontslag aan bij welke gelegenheid hij Van Lennep als zijn opvolger aanbeval en betrokkene tevens voordroeg voor een koninklijke onderscheiding. Ditmaal hadden de intriges van de Levantijnen echter geen succes. Den Haag begon zo langzamerhand namelijk schoon genoeg te krijgen van het nepotisme en het gebrek aan integriteit onder het personeel van de ‘buitenlandse dienst’ in de Levant. Daar kwam nog bij, dat de beoogde opvolger van Anslin, Van der Does de Willebois¹⁸¹, niet alleen een ervaren beroepsdiplomaat was maar bovendien de zoon van de toenmalige minister. Laatstgenoemde had bovendien tijdens zijn eerste ambtsperiode op Buitenlandse Zaken al de nodige ervaring opgedaan met de Levantijnen, waarover hierna meer.

Op de situatie in Alexandrië is wat uitgebreider ingegaan, niet alleen omdat het een duidelijk voorbeeld was van het steeds meer van de Nederlandse normen en waarden afwijkende reilen en zeilen van de ‘buitenlandse dienst’ in de Levant maar ook omdat het de eerste geslaagde poging was om daaraan iets te doen. Bij vorige gelegenheden was dat namelijk niet gelukt. Dat was met name het geval geweest bij de opvolging in 1880 van de directeur der consulaire zaken op het gezantschap te Constantinopel, R. J. Keun.¹⁸² Deze bekwame ambtenaar, aan wie zelfs de in zijn positie uitzonderlijk titel raad van legatie was toegekend, kampte reeds enige jaren met gezondheidsproblemen voordat hij op 27 maart 1880 te Constantinopel overleed. Hij was volgens de minister-resident Van Ittersum¹⁸³ ‘een man van groote ondervinding, van een helder verstand en, zoo lang zijne gezondheid het hem veroorloofde, van grooten en nauwgezetten ijver’.¹⁸⁴ Het lag voor de hand, dat hij zou worden opgevolgd door de eerstvolgende in de hiërarchie, de tweede tolk en kanselier bij het gezantschap Travers¹⁸⁵. Minister Van der Does de Willebois had echter zo zijn twijfels, aangezien ‘Travers [...], ondanks andere verdiensten, niet geschikt (scheen) ook wegens zijn fysieken toestand, om later bevorderd te worden’.¹⁸⁶ Hij besloot derhalve tot een experiment, dat niet alleen een meer geschikte kandidaat voor de opvolging van Keun moest opleveren maar tevens zou bijdragen tot een betere grip op het apparaat van de ‘buitenlandse dienst’ in het Ottomaanse Rijk. De in 1877 te Leiden in de beide rechten gepromoveerde H. W. C. Rittershausen¹⁸⁷, die tevens aldaar ‘grondige studien in de Oostersche talen’ had verricht, werd aangezocht ‘om misschien al spoedig de plaats te kunnen innemen van den Raad van Legatie Keun, Directeur der consulaire zaken in Turkije’. Natuurlijk besepte de minister, dat men zeer voorzichtig moest manoeuvreren

181 Jhr. (1877) Mr. Pieter Joseph Frans Marie van der Does de Willebois (106).

182 Richard Jan Keun (225), vader van Frederik Jan (221) en broer van Jack Alexander (223).

183 Mr. Lodewijk Arent Helias baron van Ittersum (211).

184 Missive van de minister-resident te Constantinopel, 29 maart 1880 (NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 166).

185 Willem Andreas Travers (458). N.B. Hij was een broer van de wegens fraude ontslagen consul-generaal Travers (456).

186 Rapport voor de koning van 17 mei 1877, geheim no. 4 (retroacta bij KB 20 mei 1877 no. 43).

187 Mr. Hendrik Willem Christiaan Rittershausen (364).

om Travers niet al te zeer voor het hoofd te stoten omdat men nog onverminderd van de Levantijnen afhankelijk was. Daarom werd gekozen voor 'eene titulatuur voor den nieuwen ambtenaar, die dezen evenmin boven den Heer Travers als beneden hem stelt, doch hem een anderen werkkring, gerechtvaardigd door zijn radicaal van rechtsgeleerde, *schijnt* aan te wijzen.'¹⁸⁸ Ook tegenover de Tweede Kamer werd geen open kaart gespeeld. In de memorie van toelichting bij de begroting van Buitenlandse Zaken voor het jaar 1877 werd slechts opgemerkt, dat

de hulp van een rechtsgeleerd persoon, die zich als kanselier der missie, althans voor een geruimen tijd, te Constantinopel zou vestigen, ten einde in de gelegenheid te zijn ervaring op te doen in de consulaire rechtsbedeeling en in de Turksche en Arabische talen, [...] vooral aanbeveling (verdient) met het oog op den toestand van het personeel waarover de minister-resident nu beschikt en op eene gewenschte verdeeling van het werk.¹⁸⁹

In de zomer van 1877 vertrok Rittershausen vol goede moed naar Constantinopel als 'rechtsgeleerd kanselier' bij de legatie aldaar.¹⁹⁰ Maar in het voorjaar van 1880 bleek hij niet langer te handhaven. Volgens de minister-resident te Constantinopel zat betrokkene namelijk 'zo diep in de schulden [...] dat ik niet weet hoe hij zich hier zal staande kunnen houden.'¹⁹¹ Rittershausen verdween uit Constantinopel, zijn schuldeisers met lege handen achterlatend, en dook later in Oostenrijk op waar hij in juni 1877 nog voor zijn vertrek naar Turkije was getrouwd. Het gevolg van een en ander was, dat alsnog – zij het bepaald niet van harte – Travers tot opvolger van Keun werd benoemd, maar dan wel zonder de titel van directeur der Consulaire Zaken. Bovendien achtte de minister de plaatsing te Constantinopel van een bezoldigde vice-consul noodzakelijk 'ten einde (Travers) in zijn taak, zoo voor het ressort van Constantinopel als voor de consulaire werkzaamheden bij het gezantschap bij te staan, en met bestemming dezen later op te volgen.'¹⁹²

De vraag komt onvermijdelijk op hoe het had kunnen gebeuren, dat de zoon van een zeer welgestelde rentenier¹⁹³ in betrekkelijk korte tijd tot de bedelstaf kon geraken. Volgens zijn chef verdiende 'zijn ijver, zijne bereidvaardigheid, zijn verstand en

188 Zie noot 186. N. B. Mijn cursivering.

189 НТК 1876–1877, Kamerstuk 2 III 2, memorie van toelichting staatsbegroting 1877 (Buitenlandse Zaken) 2.

190 KB 20 mei 1877 no. 43.

191 Missive van de minister-resident te Constantinopel, 29 maart 1880 (NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 166).

192 Voordracht van minister Van Lynden van Sandenburg, 14 aug. 1880 2e Afd. en Comptabiliteit no. 2 (retroacta bij KB 17 aug. 1880 no. 10).

193 Willem Christiaan Lodewijk Rittershausen (1814–1893), rentenier, hoogheemraad van den Zeeburg en Diemerdijk, vermeld onder de 'hoogstaangeslagenen' te Den Haag in 1870 en 1890 met onroerend goed ald. en te Weesperkarspel en Diemen, aanslag f 722,71. (Bron: A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Rittershausen* (Leiden 2014/2018))

ook zijn gedrag [...] slechts lof'.¹⁹⁴ Van Ittersum zou dat zeker niet hebben geschreven als de jonge en getrouwde Rittershausen al zijn geld had verkwist aan *wijntje en trijntje* of andere ondeugden. De conclusie kan bijna geen andere zijn, dan dat Travers en consorten de ongewenste indringer op de een of andere manier in een onmogelijke positie hebben weten te brengen om op die manier zijn verwijdering te bewerkstelligen. De indruk dat Rittershausen was weggewerkt door de machinaties van Travers c.s. wordt nog versterkt door de lotgevallen van diens beoogde opvolger, de vice-consul de Vos¹⁹⁵. Deze had in 1876 het examen voor leerling-consul afgelegd en was conform het hiervoor genoemde voorstel van minister Van Lynden van Sandenburg aan het gezantschap te Constantinopel toegevoegd.¹⁹⁶ Hij werd echter vakkundig weggewerkt door Travers, die in hem iemand zag, 'die hem binnen niet te lang tijdsverloop zoude vervangen en daarbij een "dwarskijker" van Uwer Excellentie's Departement'.¹⁹⁷ Travers had overigens vrij spel gekregen door de langdurige ziekte van gezant Van Ittersum. Deze overleed uiteindelijk te Constantinopel op 15 oktober 1881.

Ondanks deze succesvolle pogingen van de Levantijnen om hun positie binnen de 'buitenlandse dienst' in het Ottomaanse Rijk veilig te stellen liep hun tijdperk ten einde. Zoals hiervoor beschreven was in de jaren 1880 hun rol al uitgespeeld in Egypte, terwijl in 1892 de overleden Van Lennep¹⁹⁸ te Smyrna als hoofd van de consulaire post aldaar werd opgevolgd door de uitgezonden beroepsconsul Spakler. Sindsdien werd het consulaat tot de omzetting van Smyrna (inmiddels omgedoopt in Izmir) in een honoraire post aan het begin van de jaren 1930 uitsluitend geleid door uitgezonden beroepsconsuls. Deze categorie had te Constantinopel al in 1882 zijn opwachting gemaakt en tegen het einde van de eeuw de Levantijnen grotendeels verdrongen. Na de Eerste Wereldoorlog was nog slechts een drietal 'Levantijnen' werkzaam in de 'buitenlandse dienst'. Het betrof toen een vader en zoon De Hochepped¹⁹⁹ en een lid van de bekende Testa-familie²⁰⁰. Vader De Hochepped was tot zijn overlijden te Smyrna in 1929 aldaar als 1e tolk en consul werkzaam terwijl zijn zoon na verschillende functies te Constantinopel en later Ankara te hebben vervuld tot 1957 consul-generaal te Istanboel was. De loopbaan van Jhr. Testa speelde zich geheel te Tanger af waar hij in 1953 als gezantschapsraad werd gepensioneerd.

Bij alle negatieve verhalen over de kwalijke handelingen van het personeel van de 'buitenlandse dienst' in het Ottomaanse Rijk mag beslist niet uit het oog worden

194 Zie noot 184.

195 Hendrik Hubert de Vos (478).

196 KB 17 aug. 1880 no. 10.

197 Brief van De Vos aan minister Rochussen, 15 dec. 1881 (NA, BuZa 2.05.38, inv.nr. 1193). N.B. De Vos, die inmiddels zijn buik vol had van zijn consulaire ervaringen, nam ontslag uit de dienst en vertrok naar Amerika.

198 Richard Jacob van Lennep (247).

199 Edmond Jacques Paul graaf de Hochepped (191) en Danië Jacques Edmond graaf de Hochepped (190).

200 Jhr. Rudolphe Emile Franz Jules Testa (449).

verloren, dat het Levantijnse smaldeel gedurende bijna drie eeuwen een essentiële rol heeft vervuld bij de behartiging van de Nederlandse belangen in de Levant.²⁰¹ Zo schreef nog in 1885 minister-resident Tets van Goudriaan aan zijn minister:

De eigenaardige inrichting van het Ottomanische Staatswezen maakt bovendien de diensten van Drogmannen voor het Gezantschap onmisbaar. Deze ambtenaren, geenszins eenvoudige tolken, zijn geroepen tal van zaken met de Ottomanische Overheden en Ambtenaren te behandelen. Om hunne veelzijdige en veelvuldige dienstplichten behoorlijk te kunnen vervullen moeten zij de landstalen (ten minste Turksch en nieuw-Grieksch) volkomen machtig, en in het Nederduitsch, Fransch, Engelsch, Duitsch en Italiaansch bedreven zijn, en aan grondige kennis van het Turksche Staatswezen eenig begrip van Mahomedaansch recht paren.²⁰²

Desalniettemin konden op den duur de ontwikkelingen op het gebied van bureaucrativering en professionalisering, die in Nederland hadden plaatsgevonden, niet zonder gevolgen blijven voor de Nederlandse vertegenwoordigingen in het Ottomaanse Rijk. In dat land bevond zich te Djeddah echter een consulaat, dat ten gevolge van de betrekkelijk late oprichting, een heel ander karakter had dan de andere Nederlandse posten in de Levant. Bovendien was de vestiging van dat consulaat vooral ingegeven door overwegingen die samenhangen met het Nederlandse koloniale rijk in Oost-Azië.

9. Het consulaat te Djeddah²⁰³

Gezien de Nederlandse terughoudendheid ten aanzien van de opening van bezoldigde consulaire posten was het op het eerste gezicht verwonderlijk, dat in 1872 te Djeddah op het Arabisch schiereiland, dat voor Nederland noch vanuit economisch oogpunt noch op grond van buitenlands-politieke overwegingen enig belang had, een bezoldigde consul werd aangesteld. In deze regio in de periferie van het Ottomaanse Rijk lag evenwel de stad Mekka, het belangrijkste mohammedaanse bedevaartsoord, dat ook op de moslims in Nederlands-Indië grote aantrekkingskracht uitoefende. In de loop van de tijd was een sterke toename te constateren van het aantal pelgrims, dat uit Nederlands belangrijkste kolonie afkomstig was.²⁰⁴ De jaarlijkse bedevaart naar Mekka was echter niet van gevaren ontbloot. Het was een kostbare en – mede door

201 Zie hoofdstuk 11, para. 2c en 2d.

202 Missive van Van Tets van Goudriaan d.d. 11 sept. 1885 no. 843/231 (NA, BuZa 2.05.38, inv.nr. 1193).

203 Zie voor interessante informatie over het bijzondere karakter van het Nederlandse consulaat te Djeddah; Van Leeuwen, Oostdam en Vink, *Dutch envoys in Arabia*; Gobée en Adriaanse (eds.), *Ambtelijke adviezen van Snouck Hurgronje, 1466–1509*; Witlox, Als Waakhond en beschermer: Het Nederlandse consulaat in Djeddah, 1872–1889; Schmidt, *Pan-Islamism between the Porte, the Hague and Buitenzorg (the Hijaz-connection)*, 66–79.

204 Van ongeveer 2000 bedevaartgangers in de jaren 1850 naar 4964 in 1905, 10.800 in 1909, 28.427 in 1914 en 52.412 in 1926. (Bron: Schmidt, *Pan-Islamism between the Porte, The Hague and Buitenzorg*, 53)

toedoen van roofzuchtige bedoeïenen en corrupte Ottomaanse beambten – risicovolle onderneming, die voor sommige pelgrims zelfs de dood of een leven in slavernij tot gevolg had. De pelgrims vormden een belangrijk aandachtspunt voor het Indische gouvernement, zowel vanwege een serieus beleefde zorgplicht voor de eigen bevolking als vanuit de behoefte om de vinger aan de pols te houden met het oog op het handhaven van rust en orde in de kolonie.²⁰⁵

Omstreeks 1865, had een voormalige medewerker van het Nederlandse consulaat-generaal in Egypte, Michel Bourgarel, zich te Djeddah gevestigd waar hij belangrijke diensten verrichtte in verband met ‘de bedevaarten uit den Indischen Archipel naar de Heilige plaatsen in Arabië’.²⁰⁶ Zijn verzoek om een aanstelling als Nederlands consul werd echter afgewezen, omdat Bourgarel op dat moment de functie van secretaris van de Britse consul te Djeddah vervulde en men vermoedelijk, gezien het delicate karakter van de werkzaamheden, aan een vanuit Nederland uitgezonden consul de voorkeur gaf. Op dat moment werd de detachering te Djeddah van een Nederlands ambtenaar echter nog te riskant geacht.²⁰⁷ Maar in 1868 werd bij de behandeling van de begroting van Nederlands-Indië door een aantal Kamerleden aangedrongen op de aanstelling van een Nederlandse consul te Djeddah met het oog op de belangen van de pelgrims uit Nederlands-Indië.²⁰⁸ Minister van Koloniën Hasselman²⁰⁹ had geantwoord, dat de instelling van consulaten tot de bevoegdheid van het ministerie van Buitenlandse Zaken behoorde en dat hierover overleg gaande was.²¹⁰ Zijn opvolger, Engelbertus de Waal²¹¹, liet zich daardoor echter niet weerhouden en verklaarde, dat na de opening van het Suez-kanaal in 1869 het hoog tijd werd om een consulaat te Djeddah te openen

205 In dit verband moet bijvoorbeeld worden gedacht aan de perikelen en later feitelijke oorlog in het streng-Islamitische Atjeh.

206 Zie o.a. het voorstel van de minister van Buitenlandse Zaken van 3 juni 1869 no. 3768 om Bourgarel te benoemen tot ridder in de Orde van de Ned. Leeuw (NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 3071).

207 De minister van Koloniën merkte in een brief van 6 febr. 1869 no. 39 aan zijn ambtgenoot van Buitenlandse Zaken op: ‘De voornaamste bedenking blijft dus dat het voor Nederland zeer moeilijk zal wezen zijn vertegenwoordiger in zijne moeilijke stelling te beschermen tegen aanranding, waaraan ook blijkens de ondervinding vertegenwoordigers van de meest magtige Europesche Staten zijn blootgesteld’ (NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 3071).

208 НТК 1868, Kamerstuk 4 12, eindverslag commissie van rapporteurs staatsbegroting 1868 (Nederlands-Indië) 210.

209 Johannes Jerphaas Hasselman (1815–1895), radicaal Oost-Indisch ambt. 1833, werkzaam Alg. Secr. in Nederlands-Indië, laatst. als hfd.-commies 1834–, ass.-resident en vervolgens resident laatst. te Djokjakarta 1840–1855, burgemeester van Tiel 1865–, minister van Koloniën 1867–, lid Tweede Kamer der Staten-Generaal 1868–, ambteloois 1871–, lid Raad van State 1875–1880. (Bronnen en literatuur: Genealogie Hasselman, in: N. P. 49 (1963) 165–180 (167); NNBW IV, 713–714; Parlement.com (geraadpleegd 29 maart 2019))

210 НТК 1868, Kamerstuk 4 13, antwoord op het eindverslag staatsbegroting 1868 (Nederlands-Indië) 220.

211 Engelbertus de Waal (1821–1905), klerk en laatst. adj.-secr. Alg. Secr. in Nederlands-Indië 1837–, directeur dept. van Middelen en Domeinen te Batavia 1856–, Europees verlof sinds 1858, minister van Koloniën 1868–1870. (Bronnen en literatuur: A. J. van Galen Last, *Genealogisch fragment De Waal* (Leiden 2019); NNBW IX, 1267–1270; Parlement.com (geraadpleegd 29 maart 2019))

omdat 'de scheepvaart uit Nederland en Ned.-Indië door de Roode Zee en de controle op de bedevaart uit Ned.-Indië naar Mekka' een dergelijke investering noodzakelijk maakten.²¹² Als minister van Koloniën hield hij, ondanks de overdracht van de verantwoordelijkheid voor de betrekkingen van Nederland met de staten in het Verre Oosten aan zijn ambtgenoot van Buitenlandse Zaken in 1862, nog altijd een flinke vinger in de pap.²¹³ Zo zouden kandidaten voor het consulaat te Djeddah weliswaar door de minister van Buitenlandse Zaken bij de koning worden voorgedragen maar niet dan nadat diens collega van Koloniën daaraan zijn goedkeuring had verleend.²¹⁴

De inzet van minister De Waal voor de oprichting van een consulaat te Djeddah werd uiteindelijk met succes bekroond. In 1872 werd aldaar de eerste consul van Nederland aangesteld in de persoon van De Menton Bake, eerder consul-generaal te Mannheim.²¹⁵ Deze was geen gemakkelijk heerschap. Zo was hij bijvoorbeeld uit Mannheim teruggeroepen wegens 'de onaangenaamheden [...] in (zijn) verhouding tot de Badense Regering, die gedeeltelijk voortsporen uit een al te grooten maar welligt niet in gelijke mate beredeneerden ijver [...] voor de hem toevertrouwen belangen.'²¹⁶ Gezien zijn antecedenten was het geen verstandig besluit om De Menton Bake aan te stellen als hoofd van dit nieuwe consulaat. Betrokkene had zijn post in 1873 alweer verlaten 'zonder magtiging, doch om redenen van gezondheid.'²¹⁷ In juli van dat jaar volgde echter zijn oneervol ontslag als consul te Djeddah.²¹⁸ Zoals in de vorige paragraaf vermeld was hij het eerste lid van de 'buitenlandse dienst', die dat overkwam. Blijkens het rapport van minister Gericke van Herwijnen van 18 juli 1873 had consul De Menton Bake, aan wie 'het toezigt over de talrijke Nederlandsche Oost Indische pelgrims [...] mitsgaders hunne bescherming' was toevertrouwd, deze bedevaartgangers opgelicht door voor het viseren van hun paspoorten in totaal acht gulden in rekening te brengen in plaats van het verschuldigde bedrag van f 2,50. Bovendien weigerde hij de meer dan f 40.000, die hij op die manier ten onrechte had ontvangen, aan het ministerie terug te betalen. Deze 'véritable exploitation' van de Ned.-Indische pelgrims was de belangrijkste reden voor het oneervolle karakter van het ontslag. Maar volgens minister Gericke bestonden er 'nog andere zeer gewichtige redenen, die het bedenkelijk zouden maken de zaken van het consulaat langer in handen van den Heer Bake te laten', zoals de 'zeer slechte verhouding tot de inlandsche autoriteiten te Djeddah', terwijl hij 'met zijne collega's van Engeland en Frankrijk, zijnde de twee eenige ter plaatse aanwezige vreemde consuls, [...] op alles behalve

212 Brief van de minister van Koloniën aan zijn ambtgenoot van Buitenlandse Zaken, 25 nov. 1870 no. 31 (NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 3071).

213 Zie para. 10.

214 Zie ook Witlox, *Als waakhond en beschermer*, 70.

215 KB 7 febr. 1872 no. 20.

216 Retroacta bij KB 28 april 1871 no. 21.

217 Rapport van minister Gericke van Herwijnen, 18 juli 1873 no. 4601 (retroacta bij KB 23 juli 1873 no. 74).

218 KB 23 juli 1873 no. 74.

vriendschappelijken voet' stond. Tevens was hij 'in volslagen onmin met de Engelsche Stoombootmaatschappij, die de pelgrims voor verreweg het grootste gedeelte te Djeddah aan- en afvoert', hetgeen reeds tot een eis om schadevergoeding van 90.000 dollars bij de Nederlandse regering had geleid 'wegens door toedoen van den Heer Bake geleden verliezen', enz. enz.²¹⁹

Gezien het belang van het consulaat te Djeddah voor Nederlands-Indië was het uiteraard niet toevallig, dat de eerste consul, De Menthon Bake, van 1838 tot 1860 in die kolonie werkzaam was geweest. Uiteindelijk bevonden zich onder de twintig consulaire vertegenwoordigers te Djeddah in de periode 1872–1940 slechts vijf beroepsconsuls; de overige vijftien waren zij-instromers met een Indische connectie. Twaalf van hen behoorden tot het Nederlands-Indische ambtenarencorps, terwijl een drietal als marine- of landmachtofficier tenminste een gedeelte van de diensttijd in Nederlands-Indië had doorgebracht.²²⁰ Ervaring met de Indische samenleving werd zonder twijfel als een aanbeveling gezien. Zo schreef de toenmalige minister in zijn voorstel om de oud-officier van administratie der 2e klasse, Hanegraaff²²¹, tot consul te Djeddah te benoemen,

... dat een tienjarig verblijf in Ned.-Indië (hem) in de gelegenheid heeft gesteld zich niet alleen de Maleische taal, maar ook den omgang met de inlanders aldaar eigen te maken. Hetgeen voor een post hoofdzakelijk ingesteld ter controle van de pelgrimstochten der Nederlandsch-Indische onderdanen naar de heilige plaatsen in Arabië, een eerste vereischte mag genoemd worden.²²²

Een minder positieve overweging om personen met een band met Nederlands-Indië aan te stellen als consul te Djeddah kwam naar voren in het voorstel van minister Van Tienhoven²²³ om de houwdegen en oud-officier van het Ned.-Indische leger, Haver Droeze²²⁴, tot consul te Djeddah te benoemen:

219 Zie noot 217.

220 Uitgedrukt in jaren zijn de cijfers nog pregnanter. In het tijdvak 1872–1940 was het consulaat twee jaar (1915–1917) gesloten vanwege de oorlogsomstandigheden, werd het negen jaar geleid door beroepsconsuls en 57 jaar door 'zij-instromers' met een Indische connectie.

221 Willem Hanegraaff (173).

222 Retroacta bij KB 25 aug. 1873 no. 51.

223 Mr. Gijsbert van Tienhoven (1841–1914), jur. dr. Utrecht 1866, advocaat in Den Haag 1866–, ambt. ministerie van Justitie 1867–, hoogleraar rechten te Amsterdam 1869–1873, lid gemeenteraad ald. sinds 1874, lid Tweede Kamer der Staten-Generaal 1878–, wethouder van Amsterdam en burgemeester ald. 1880–1891, lid Prov. Staten van Noord-Holland, lid Eerste Kamer 1880–1891 en 1894–1897, minister van Buitenlandse Zaken 1891–1894, commissaris der Koningin in Noord-Holland 1897–1911. (Bronnen en literatuur: Genealogie Van Tienhoven, Van Tienhoven van den Bogaard, in: N. P. 47 (1961) 320–343 (326); Jurriaanse, *De Nederlandse Ministers van Buitenlandse Zaken*, 356–370; Parlement.com (geraadpleegd 31 maart 2019); BWN I, 581–582)

224 Frederik Jan Haver Droeze (177).

Met het oog op de omstandigheid dat in den korten tijd van vijftien maanden achtereenvolgens twee consulaire ambtenaren, waarschijnlijk ook ten gevolge van de minder gunstige klimaatsinvloeden, de een te Djeddah²²⁵ en de ander op zijn terug reis van daar²²⁶, overleden zijn, heb ik geen pressie willen uitoefenen op de leden van het corps. [Derhalve is gezocht naar een persoon, die] aan het Oostersche klimaat gewend is en tevens aan de door het consulaat te Djeddah gestelde eigenaardige eischen kon voldoen.²²⁷

Haver Droeze moest trouwens nog geen jaar na zijn aantreden weer het veld ruimen om redenen van gezondheid. Ook de Indisch ambtenaar Henny²²⁸, die van 1903 tot 1905 de leiding had van het consulaat te Djeddah, stapte op wegens gezondheidsproblemen en keerde als assistent-resident terug in de bestuursdienst in Nederlands-Indië. Het viel overigens niet altijd mee om een kandidaat voor de post te Djeddah te vinden. Zo was Henny benoemd ondanks het feit, dat hij blijkens zijn verzoekschrift een plaatsing te Djeddah slechts ambieerde als een 'uitweg (om) aan eene droeve noodzakelijkheid (die familieomstandigheden betreft) te ontkomen.'²²⁹ De gewoonte om personen met een achtergrond in Nederlands-Indië te benoemen tot hoofd van het consulaat te Djeddah ontwikkelde zich allengs tot een officiële beleidslijn, die ook publiekelijk werd uitgedragen. Zo werd in het zogenaamde Oranjeboek bij de begroting van Buitenlandse Zaken voor het jaar 1905 naar aanleiding van de vervanging van de hiervoor genoemde consul Henny opgemerkt, dat 'voor de vervulling van dezen post [...] ook in het vervolg bij voorkeur steeds ambtenaren in actieven Indischen dienst (zullen) worden aangewezen.'²³⁰ Naar aanleiding van de benoeming te Djeddah in 1911 van de voormalig Oost-Indisch ambtenaar Wolff²³¹ werd in het Oranjeboek dan ook geconstateerd:

Deze benoeming, buiten het consulaire corps, is een uitvloeisel van het sedert jaren bestaande gebruik om voor het consulaat te Djeddah wegens de zeer eigenaardige eischen aan de dienst aldaar verbonden, de keuze te doen vallen op ambtenaren of oud-ambtenaren van den Indische dienst.²³²

Het is dan ook weliswaar bijzonder maar tegelijkertijd niet onlogisch, dat in 1950 de volledige post te Djeddah aan de (toenmalige) Republiek der Verenigde Staten van Indonesië werd overgedragen. Bij die gelegenheid werd nog eens geconstateerd, dat

225 Hendrik van der Houven van Oordt (182), overl. te Djeddah 26 juli 1892.

226 Gerrit Sijbrand Endt (106), overl. te Suez 13 sept. 1893. Overigens was de eerdergenoemde Willem Hanegraaff tijdens zijn verlofreis naar Nederland op 20 juni 1878 te Alexandrië in Egypte overleden.

227 Voordracht van 20 febr. 1894, 2e Afd. no. 2028 (retroacta bij KB 22 febr. 1894 no. 30).

228 Carel Christiaan Mariaan Henny (186).

229 Gobée en Adriaanse (eds.), *Ambtelijke adviezen van Snouck Hurgronje*, 1475.

230 HTK 1904–1905, Kamerstuk 2 III 8, Oranjeboek staatsbegroting 1905 (Buitenlandse Zaken) 4.

231 Jakob Wolff (495). N. B. Hij was de opvolger van consul Nicolaas Scheltema (390), die ook al wegens gezondheidsredenen zijn werkzaamheden had moete beëindigen.

232 HTK 1911–1912, Kamerstuk 2 III 5, Oranjeboek staatsbegroting 1912 (Buitenlandse Zaken) 1–2.

het consulaat (en sinds 1931 gezantschap) aldaar ‘in de loop der jaren hoofdzakelijk werkzaam (was) geweest in het belang van de Islamietische bedevaart uit Indonesië’ en dat ‘het personeel in zowel Djeddah als (op het vice-consulaat te) Mekka [...] geheel uit Indonesische krachten bestond’, afgezien van het hoofd van de post en enkele Arabische medewerkers.²³³

Een wel heel bijzondere bedevaartganger, die op weg naar Mekka het consulaat te Djeddah aandeed, was Christiaan Snouck Hurgronje²³⁴. Op een, wellicht door hem zelf – met zelfontspanner – genomen, foto in Djeddah uit 1884 is hij te zien met de toenmalige Nederlandse consul aldaar, de voormalige marine-officier Kruijt.²³⁵ Snouck Hurgronje was weliswaar niet afkomstig uit Nederlands-Indië maar zijn loopbaan zou in sterke mate in het teken staan van die Nederlandse kolonie. Bovendien stond hij tot op zekere hoogte aan de wieg van de latere tolkendienst voor de Levant. De oprichting van die dienst had evenals – en minder verrassend – de totstandkoming van de tolkendienst voor het Verre Oosten vooral te maken met het Nederlandse koloniale bezit in Oost-Azië. Het is daarom het aangewezen moment om te bezien hoe het inmiddels gesteld was met de ‘buitenlandse dienst’ in die regio.

10. De ‘buitenlandse dienst’ in het Verre Oosten

Zoals in een vorig hoofdstuk uiteen is gezet, hadden de bilaterale betrekkingen met de vanouds onafhankelijke staten in Oost-Azië zich langs geheel andere lijnen ontwikkeld dan die met de Europese landen of zelfs die in Latijns-Amerika.²³⁶ Dat had alles te maken met het gegeven, dat de relaties met China, Japan en Siam (Thailand) voornamelijk een commercieel karakter hadden en vooral van betekenis waren voor het koloniale rijk van Nederland in het Verre Oosten. Het was dan ook de gouverneur-generaal van Nederlands-Indië, die in de dagelijkse praktijk de verantwoordelijkheid droeg voor de betrekkingen met die landen, hetgeen in 1858 nog eens uitdrukkelijk was

233 Zie het Protocol regelende de overgave en overname van het Nederlandse gezantschap te Djeddah, Djakarta 18 april 1950, alsmede het Gemeenschappelijk perscommuniqué van 18 april 1950 inzake de overdracht van H. M.'s Gezantschap te Djeddah en de Toelichting op het gemeenschappelijk perscommuniqué inzake de overdracht van de Nederlandse vertegenwoordiging in Saudi-Arabië, in *Jaarboek van het ministerie van Buitenlandse Zaken* (1949/1950) 291–297.

234 Dr. Christiaan Snouck Hurgronje (1857–1936), arabist en Islamkenner, o.m. adviseur voor Oosterse talen en Mohammedaans recht, later voor Inlandse en Arabische Zaken in Nederlands-Indië 1891–1906, hoogleraar Arabisch te Leiden 1907–1927, tevens adviseur van het ministerie van Koloniën 1906–1933. (Bronnen en literatuur: N. P. 7 (1916) 214–219 (218); BWN II, 523–526; Oostdam, *Collecting Arabia: Christiaan Snouck Hurgronje and his work*; Schmidt, *Pan-Islamism between Porte, The Hague and Buitenzorg*; Philip Dröge, *Pelgrim, leven en reizen van Christiaan Snouck Hurgronje, wetenschapper, spion, avonturier*) N. B. Het valt te betreuren, dat de interessante en intrigerende Snouck Hurgronje het moet stellen met de niet-wetenschappelijke en wel erg journalistieke biografie van de hand van Dröge.

235 Johannes Adriaan Kruijt (233). N. B. Zie Oostdam, *West-Arabian Encounters*, 2.

236 Zie hoofdstuk III, para. 12.

bevestigd.²³⁷ Maar omstreeks het midden van de negentiende eeuw deden zich ontwikkelingen in de regio voor, die door Nederland zowel met het oog op zijn commerciële belangen als vanwege de belangrijke koloniale bezittingen in Oost-Azië niet konden worden genegeerd. De ‘traditionele’ koloniale mogendheden in de regio, Nederland inclusief, trachtten hun koloniale bezit te consolideren en soms ook uit te breiden, hetgeen – mede gezien de door de grote afstand tot het moederland tamelijk autonoom opererende lokale bestuurders – gemakkelijk tot conflicten kon leiden. Daarnaast verschenen er nieuwe spelers op het toneel, zoals de Verenigde Staten en Rusland, die niet konden of wilden accepteren, dat niet alleen de koloniale bezittingen van landen als Engeland en Nederland maar ook de markten van soevereine staten als China en Japan voor hen in feite niet toegankelijk waren. De situatie in Japan was in dat opzicht wel heel opmerkelijk. Al sinds 1640 had Nederland als enige land daar een handelspost mogen onderhouden, die gevestigd was op het kunstmatige eilandje Deshima in de baai van Nagasaki. Tegen het midden van de negentiende eeuw vormde de Nederlandse factorij op Deshima nog altijd de enige verbinding van Japan met de rest van de wereld.

Vooralsnog was er van serieuze reactie op de nieuwe uitdagingen geen sprake. De Nederlandse handelsposten en ‘consulaire’ vertegenwoordigingen in het Verre Oosten werden geleidelijk getransformeerd in echte – maar nog steeds min of meer ‘koloniale’ – consulaten. Maar geleidelijk groeide het besef, dat het roer om moest. Daarom werd in 1862 besloten om de leiding van de betrekkingen met de onafhankelijke landen in het Verre Oosten weg te halen bij Koloniën en op te dragen aan de minister van Buitenlandse Zaken.²³⁸ In hun gezamenlijke voordracht wezen beide ministers erop, dat

... de gebeurtenissen van de laatste jaren, waardoor de betrekkingen van China en Japan met de Westersche Natien reeds aanzienlijk zijn toegenomen en, naar het zich verwachten laat, nog verder belangrijke uitbreiding zullen erlangen, [...] hier te lande meer en meer de aandacht (hebben) doen vestigen op hetgeen dienstig kan zijn om Nederland eene zoo gunstig mogelijke verhouding met de Chinesche en Japansche rijken te verzekeren [...] (bovendien) hebben de betrekkingen met China en Japan, ook uit een handelsoogpunt meer en meer het karakter verloren van belangen in het bijzonder de Nederlandsch bezittingen in Oost-Indië betreffende, en daarentegen het karakter aangenomen van Nederlandsche belangen.²³⁹

Hoewel het besluit van 1862 een belangrijke stap vormde in de ontwikkeling van de ‘buitenlandse dienst’, betekende dat geenszins, dat de Nederlandse vertegenwoordigers in het Verre Oosten vanaf dat moment ook werkelijk daarin waren geïntegreerd,

237 Kabinetbesluit van 17 juni 1858 no. 47 (retroacta bij KB 23 juli 1862 no. 64).

238 KB 23 juli 1862 no. 64.

239 Voordracht ministers van Buitenlandse Zaken en Koloniën van 17/21 juli 1862 no. 7 (retroacta bij KB 23 juli 1862 no. 64).

zoals in het navolgende zal blijken. Bovendien zouden de diplomatieke en consulaire posten in het Verre Oosten hun bijzondere betekenis voor Nederlands-Indië blijven behouden. Zo werd in 1890 in de persoon van P. S. Hamel²⁴⁰ voor de eerste maal een beroepsconsul te Amoy gestationeerd met als voornaamste – zo niet enige – taak de organisatie (en het faciliteren) van de arbeidsmigratie van Chinese koelies naar Nederlands-Indië.²⁴¹

Na de eerste Opiumoorlog werden in 1842 bij het Verdrag van Nanking vijf Chinese havens, waaronder Canton, Amoy en Shanghai opengesteld voor buitenlandse schepen en handel, terwijl tevens vanaf dat moment vreemde consuls in die havens werden toegelaten. Nederland had zich bij deze oorlog – maar ook bij de volgende conflicten – angstvallig afzijdig gehouden zowel omdat het niet over de mogelijkheden beschikte om daarbij een actieve rol te spelen maar ook om de speciale relatie met Japan niet op het spel te zetten. Men moest zich echter nu wel serieus gaan bezinnen over de vraag hoe na de opening van de Chinese havens de consulaire presentie in dat land verder moest worden aangepakt. Toch duurde het nog tot 1853 voordat er actie werd ondernomen. In dat jaar vroeg de minister van Koloniën de aandacht van zijn ambtgenoot van Buitenlandse Zaken voor het voorstel van het Indisch bestuur ‘nopens eene andere inrigting van het Ned. consulaat in China, meer bepaaldelijk de toekenning aan den consul van een diplomatiek en judicieel karakter’.²⁴² Men werd het er snel over eens, dat de ‘consulaire’ handelspost te Canton een volwaardig consulaat moest worden. In 1854 werd Jan des Amorie van der Hoeven²⁴³, zoon van een bekend Remonstrantse theoloog²⁴⁴, als kanselier aan het consulaat toegevoegd.²⁴⁵ Deze was sinds 1848 te Canton gevestigd als handelaar in gember, kruiden en spijsolie. In 1855 werd hij door de gouverneur-generaal van Nederlands-Indië bevorderd tot consul te Canton.²⁴⁶ Het besluit van 1862, waarbij het consulaat onder Buitenlandse Zaken kwam te vallen, bracht vooralsnog geen verandering in zijn positie. Wel kon consul des Amorie van der Hoeven als officiële vertegenwoordiger van Nederland in 1863 een handelstractaat met China sluiten waarin het principe van meestbegunstiging was opgenomen.²⁴⁷ Het jaar daarop werd hij – ditmaal op voordracht van

240 Pieter Simon Hamel (170).

241 Kuiper, *The early Dutch Sinologists*, 305.

242 Brief van de minister van Koloniën d.d. 31 mei 1853 no. 7 (NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 2095).

243 Jan des Amorie van der Hoeven (12).

244 Prof. dr. Abraham des Amorie van der Hoeven (1798–1855), kleinzoon van Cornelis van der Hoeven en Johanna des Amorie, o.m. remonstrants predikant, laatst. te Rotterdam, hoogleraar Remonstrants Seminarium te Amsterdam. (Bronnen en literatuur: Genealogie Van der Hoeven, Pruys van der Hoeven, Des Amorie van der Hoeven, Templeman van der Hoeven, in: N. P. 16 (1926) 147–176 (159); NNBW IV, 756–757)

245 Indisch Besluit van 15 dec. 1854.

246 Indisch Besluit van 30 mei 1855 no. 8. N. B. Hij was als zodanig de opvolger van Tonco Modderman (292).

247 Blussé, *Dutch consular representation on the southeast coast of China*, 65; Blussé & Van Luyn, *China en de Nederlanders*, 161; Van Dongen, *Tussen neutraliteit en imperialisme*, 40 e.v.

de minister van Buitenlandse Zaken – in zijn functie bevestigd waarbij tevens werd bepaald, dat in het vervolg zijn jaarwedde en andere toelagen ten laste zouden komen van de begroting van Buitenlandse Zaken.²⁴⁸ Maar in vele opzichten was hij nog een consul ‘oude stijl’. Dat was eveneens het geval met zijn zwager en tevens zakenpartner, N. G. Peter²⁴⁹, die hem in 1866 opvolgde.

De minister van Buitenlandse Zaken wilde de vertegenwoordiging in China wel opwaarderen maar de Tweede Kamer verzette zich daartegen. In 1869 omarmde een meerderheid een initiatief van het Kamerlid Dumbar om de financiële middelen voor de oprichting van een gezantschap te Peking te schrappen. Dumbar, die de diplomatie toch al geen goed hart toedroeg en door wiens toedoen in 1871 het Nederlandse gezantschap bij het Vaticaan zou sneuvelen, vond de vestiging van nieuwe gezantschappen al helemaal uit den boze.²⁵⁰ Een jaar later besloot minister Roest van Limburg om aan de nieuwe vertegenwoordiger van Nederland bij de Chinese regering

[de] rang van zaakgelastigde te verleen, en hem tevens aan te stellen tot consul-generaal, terwijl voor het bekleeden dezer vereenigde betrekking het oog gevestigd (was) op een niet tot het corps diplomatiek behoorend ambtenaar, die elders als consul-generaal met den titel van zaakgelastigde, blijken van bijzondere geschiktheid voor zoodanige betrekking gegeven [had].²⁵¹

Zo kon uiteindelijk in 1872 in de persoon van de voormalige marineofficier en koloniaal bewindhebber, J. H. Ferguson²⁵², de eerste officiële Nederlandse vertegenwoordiger in China worden benoemd.²⁵³ Roest van Limburg pretendeerde, dat hij met zijn voorstel aan de Kamer tegemoet wilde komen. Dat was echter enigszins bezijden de waarheid – zoals wel vaker het geval was bij deze minister – zoals blijkt uit de desbetreffende voordracht aan de koning. Daarin meldde de minister,

... dat het vinden van een geschikt persoon als Consul Generaal en Zaakgelastigde in China eigenaardige moeilijkheden (had) opgeleverd. Om dien post naar eisch te vervullen worden velerlei hoedanigheden gevorderd, terwijl de financiële gegevens en het verblijf in die verafgelegen gewesten bezwaren aanboden.²⁵⁴

248 KB 13 sept. 1864 no. 54.

249 Nicolaas Gerrit Peter (326).

250 HTK 1869–1870, 413 (2 dec. 1869). Zie ook H. L. Asser, *De buitenlandsche betrekkingen van Nederland*, 8–9.

251 HTK 1870–1871, Kamerstuk 2 III 10, memorie van toelichting staatsbegroting 1871 (Buitenlandse Zaken) 2.

252 Jan Helenus Ferguson (134).

253 KB 29 juni 1872 no. 10. Zie ook Blussé, *Dutch consular representation on the southeast coast of China*, 73.

254 Voordracht 26 juni 1872 no. 4072 (retroacta bij KB 29 juni 1872 no. 10).

De minister liet daarbij wijselijk achterwege, dat in eerste instantie achtereenvolgens de beroepsdiplomaten Westenberg²⁵⁵, Van Ittersum en Heldewier²⁵⁶ voor die functie waren gepolst maar dat zij onder aanvoering van allerlei uitvluchten voor de eer hadden bedankt.²⁵⁷ Het duurde dan ook nog geruime tijd voordat de eerste ‘echte’ diplomaat te Peking aantrad.²⁵⁸ Wel was aan Ferguson in 1876 de persoonlijke titel van minister-resident toegekend met het oog op een audiëntie bij de nieuwe keizer.²⁵⁹ Maar na het vertrek van Ferguson werd de post te Peking voor een periode van meer dan een jaar toevertrouwd aan de leerling-consul Oudendijk²⁶⁰. Vervolgens werd in 1895 de beroepsconsul Knobel als consul-generaal met de persoonlijke titel van minister-resident naar China gezonden.²⁶¹ Een jaar later werd deze titel om praktische redenen gewijzigd in consul-generaal, tevens minister-resident ondanks het feit, dat de post te Peking ‘wel is waar een gemengde, maar in de eerste plaats een consulaire post’ was.²⁶² Uiteindelijk is Peking pas in 1902 een zuiver diplomatieke post geworden nadat een jaar daarvoor de carrièrediplomaat Loudon²⁶³ zijn opwachting in China had gemaakt.²⁶⁴

Niet alleen China maar ook Japan werd het doelwit van de politieke en commerciële ambities van een aantal landen waaronder de Verenigde Staten, het Verenigd Koninkrijk en Rusland. Voor Nederland was dat gezien zijn bijzondere positie in dat land behoorlijk confronterend. Dat bleek wel uit de motivatie van het voorstel van minister van Koloniën Baud²⁶⁵ in 1846 om de in Leiden werkzame Duitser Hoffmann²⁶⁶ tot

255 Mr. Bernard Ortwinus Theodoor Henrick (Coninck) Westenberg (490).

256 Jhr. (1835) Mr. Maurice Jean Louis Jacques Henri Antoine Heldewier (183).

257 Zie brieven van Heldewier, Florence 25 sept. 1869 (vertrouwelijk), van Van Ittersum, Madrid 8 okt. 1869 en van Westenberg, Parijs 23 febr. 1870 (persoonlijk) (NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 3280).

258 De Nederlandse vertegenwoordiging in China was tot 1873 in de Staatsalmanak opgenomen onder de consulaire posten. In dat jaar werd de missie te China voor het eerst vermeld onder de diplomatieke vertegenwoordigingen van Nederland, met Ferguson als ‘zaakgelastigde en consul-generaal’.

259 Voordracht van minister Van der Does de Willebois d.d. 26 juni 1876 Geheim no. 4 (retroacta bij KB 30 juni 1876 no. 28).

260 Willem Jacob Oudendijk (311).

261 KB 22 jan. 1895 no. 20.

262 Voordracht van minister Röell d.d. 16 juli 1896 Tweede Afd. no. 7217 (retroacta bij KB 18 juli 1896 no. 44).

263 Jhr. Dr. John Loudon (260).

264 Zie NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 209.

265 Jean Chrétien baron (1858) Baud (1789–1859), marine-off. tot 1811, werkzaam in Nederlands-Indië, o.a. alg. secr. der Indische regering 1816–1821 en laatst. als gouverneur-generaal a.i. 1833–1836, staatsraad i.b.d. Raad van State (1836) 1838–, minister van Koloniën a.i. 1840, minister van Marine en Koloniën 1840–, minister van Koloniën 1842–1848, lid Tweede Kamer der Staten-Generaal 1850–1858, minister van Staat 1854–†. (Bronnen en literatuur: N. A. 79 (1988) 243–244; Parlement .com (geraadpleegd 6 juli 2019; NNBW I, 245–252)

266 Johannes Josephus Hoffmann (1805–1877), toneelspeler en zanger 1825–, assistent van Philip von Siebold 1830–1846, verwierf in die periode door zelfstudie kennis van de Chinese en Japanse talen, tolk-vertaler Japans t.b.v. de Indische regering met standplaats Nederland 1846–1862, hoogleraar Chinees en Japans te Leiden 1855–† (Bron: Kuiper, *The early Dutch Sinologists*, 887–893 en passim)

‘Japansche translateur van het Gouvernement van Nederlands-Indië’²⁶⁷ te benoemen. Want ‘naar aanleiding der berigten omtrent de pogingen, welke van de zijde van Frankrijk, Amerika en Engeland worden aangewend om betrekkingen aan te knopen met Japan’ achtte de minister het wenselijk om Hoffmann, ‘die als de kundigste beoefenaar der Japansche taal bekend is, aan dit land te binden.’²⁶⁸ De unieke positie van Nederland in Japan had echter zijn langste tijd gehad, al werd deze nog een keer zichtbaar in 1854.²⁶⁹ Toen werd Nederland door de regering van de Verenigde Staten – voorafgaand aan de ‘opening’ van Japan in 1854 door een Amerikaans eskader onder commando van M. C. Perry – verzocht haar goede diensten te verlenen om ‘this amicable visit to the Japanese Islands’ tot een succes te maken.²⁷⁰ Deze voor Nederland vleiende geste deed evenwel niet af aan de noodzaak een actiever en meer politiek georiënteerd beleid te gaan voeren om de belangen in Japan veilig kunnen stellen. Daarbij was een belangrijke rol weggelegd voor het hoofd van de handelspost op Deshima – ook na de opheffing van de VOC opperhoofd der factorij voor de Nederlandse handel in Japan genaamd – die vanouds voornamelijk belast was met zaken betreffende de handel maar tot op zekere hoogte ook een diplomatieke functie had. In 1852 was de Oost-Indisch ambtenaar Donker Curtius²⁷¹, op dat moment raadsheer in het Hoogerechtshof te Batavia, door de gouverneur-generaal van Nederlands-Indië tot opperhoofd der factorij benoemd, terwijl hij tevens de titel kreeg van Nederlands commissaris in Japan. Hij wist in 1854 voor Nederland de status van meestbegunstigd land te verkrijgen. Voorts sloot hij in 1858 te Edo (het latere Tokio) een vriendschaps- en handelsverdrag met Japan. Als Nederlands commissaris te Nagasaki had Donker Curtius ook de belangen behartigd van kooplieden uit andere landen, die nog geen eigen vertegenwoordigers in Japan hadden.²⁷² Hij werd opgevolgd door een andere Indische ambtenaar, Mr. J. C. de Wit²⁷³, die van 1860 tot 1863 de eerste – maar nog steeds ‘koloniale’ – consul-generaal van Nederland in Japan was.²⁷⁴

De Wit werd in 1863 opgevolgd door De Graeff van Polsbroek²⁷⁵, die in lijn met het koninklijk besluit van 1862 op voordracht van de minister van Buitenlandse Zaken was benoemd. Opvallend genoeg vroeg in dit geval de Tweede Kamer zich af,

267 KB 11 dec. 1846 no. La IJ38.

268 Rapport van de minister van Koloniën d.d. 10 dec. 1846 no. 416 geheim (retroacta bij KB 11 dec. 1846 La IJ38).

269 Zie, ook voor het navolgende, Van Kleffens, *De internationaalrechtelijke betrekkingen tusschen Nederland en Japan*, 22 e.v.

270 Bij dat ‘vlootbezoek’ sloot Perry op 31 maart 1854 met de Sjogoen het Verdrag van Kanagawa waarbij o.m. twee Japanse havens voor buitenlandse schepen werden opengesteld.

271 Mr. Jan Hendrik Donker Curtius (108).

272 Van Kleffens, *De internationaalrechtelijke betrekkingen tusschen Nederland en Japan*, 65.

273 Mr. Jan Carel de Wit (493).

274 De Wit was bij besluit van de gouverneur-generaal van Nederlands-Indië van 12 nov. 1859 no. 36 benoemd.

275 Jhr. Dirk de Graeff van Polsbroek (158).

of het niet in het belang van de bescherming van Nederlandse onderdanen in Japan wenselijk zou zijn 'een agent met diplomatiek karakter, bijv. een minister-resident daarhenen te zenden.'²⁷⁶ Men ging er namelijk ten onrechte van uit, dat De Graeff, 'slechts' consul-generaal was en bovendien ook nog de functie van agent van de Ned. Handel-Mij. in Japan vervulde. De Graeff, die uit een vooraanstaand Amsterdams regentengeslacht stamde, had een loopbaan in de handel achter de rug, onder meer als assistent 2e klasse bij de factorij van de Ned. Handel-Mij in Japan en sedert 1859 als firmant van een handelsfirma te Yokohama waar hij tevens de functie van honorair (vice-)consul vervulde. Maar hij had die functies uiteraard opgegeven bij zijn aanstelling als consul-generaal en politiek agent.²⁷⁷ Na zijn pensionering in 1870 werd de missie in Japan – met één uitzondering – bezet door carrièrediplomaten. Die uitzondering betrof de periode 1881–1889 toen J. J. van der Pot²⁷⁸, zoon van een remonstrants predikant, de functie van minister-resident in Japan vervulde. Hij was sinds het begin van de jaren 1870 in Japan werkzaam als agent van de Ned. Handel-Mij, onder meer te Nagasaki en Yokohama, en sedert 1879 als hoofdagent voor heel Japan. Hoewel hij tot dat moment afgezien van de functie van honorair consul geen relatie met Buitenlandse Zaken had, werd hij benoemd omdat

... hij aan doorzicht, vastberadenheid, kalmte en goede vormen – persoonlijke eigenschappen voor de bedoelde betrekking zoo zeer gewenscht – eene grondige kennis van het land en de gebruiken, opvattingen en denkbeelden der Japanners paart, waarover [...] geen der jongere of oudere van UM's diplomatieke dienaren beschikt.²⁷⁹

In één adem voegde de minister overigens aan die lofprijzing toe, dat hij aan betrokkene uitdrukkelijk te kennen had gegeven, dat hij aan deze benoeming 'ook niet na verloop van jaren aanspraken zal kunnen ontleenen op plaatsing in gelijken of hooger rang aan het Hoofd van eene der overigen [...] zendingen buiten 's lands.'²⁸⁰ Gezien het optreden van zijn voorganger, Jhr. Wittewaall van Stoetwegen, is het trouwens opmerkelijk, dat Van der Pot kennelijk niet geschikt werd geacht voor de diplomatieke dienst. Van Stoetwegen, die in 1881 was teruggeroepen 'wegens een persoonlijk geschil tusschen hem en den Japanschen Minister van Buitenlandsche Zaken gerezen'²⁸¹ had bijvoorbeeld een jaar daarvoor aan zijn minister geschreven, dat het hem 'met den

276 HTK 1866–1867, Kamerstuk 1 III 9, voorlopig verslag staatsbegroting 1867 (Buitenlandse Zaken) 360.

277 Consul-generaal en politiek agent bij KB 7 juli 1863 no. 57, hon. titel minister-resident bij KB 8 juli 1868 no. 57. In de Staatsalmanak van 1870 werd de missie in Japan voor het eerst opgenomen onder de diplomatieke vertegenwoordigingen van Nederland met De Graeff van Polsbroek als 'minister-resident'.

278 Johannes Jacobus van der Pot (336).

279 Voordracht minister van Buitenlandse Zaken, 5 mei 1881 Kabinet no. 4 (retroacta bij KB 8 mei 1881 no. 16).

280 Zie de vorige noot.

281 Voordracht minister van Buitenlandse Zaken, 5 mei 1881 Kabinet no. 4 (retroacta bij KB 8 mei 1881 no. 17).

besten wil der wereld niet mogelijk (was), de uitingen van deze half beschaafde heidenen in die mate au sérieux te nemen alsof het stuk afkomstig ware van een Europeesch Minister van Buitenlandsche Zaken.²⁸²

De derde onafhankelijke staat in het Verre Oosten waarmee Nederland vriendschappelijke betrekkingen onderhield was Siam. Die relaties gingen terug tot het begin van de zeventiende eeuw toen de VOC missies zond naar Siam om de handelsmogelijkheden te verkennen. Omgekeerd zond de koning van Siam door tussenkomst van de compagnie in 1608 een delegatie naar de Republiek om zich ervan te vergewissen met wat voor land hij van doen had.²⁸³ Ondanks deze oude historische banden bestond in Nederland nauwelijks of geen serieuze belangstelling voor Siam. Hoewel Donker Curtius in 1860 na afloop van zijn missie in Japan een verdrag van vriendschap en handel met Siam had gesloten, zou het nog tot 1875 duren voordat de eerste bezoldigde consul te Bangkok werd benoemd.²⁸⁴ Voor die tijd nam Paul Pickenpack²⁸⁵, een Duitse koopman en handelsagent, tevens medefirmant van het in 1858 opgerichte handelshuis Pickenpack & Thies te Bangkok, als honorair consul de honneurs voor Nederland in Siam waar. Na zijn terugkeer naar Duitsland in 1870 werd hij als consul opgevolg door zijn broer Vincent Pickenpack.²⁸⁶ Overigens werd nog in 1887 bij de sluiting van het consulaat-generaal te Bangkok door minister Van Karnebeek enigszins geringschattend gesproken van 'dat uitsluitend ten behoeve van Nederlands-Indië ingesteld consulaat-generaal'.²⁸⁷ De geringe belangstelling voor Siam was in 1862 bij de overdracht van de verantwoordelijkheid voor de betrekkingen met de soevereine staten in Oost-Azië aan Buitenlandse Zaken op wel heel gênante wijze zichtbaar geworden. In het desbetreffende koninklijke besluit was men simpelweg vergeten ook Siam te vermelden. In december van dat jaar moest door middel van een afzonderlijk koninklijk besluit deze omissie alsnog worden hersteld.²⁸⁸

Ook de keuze van de eerste 'beroepsconsul' te Bangkok, W. H. Senn van Basel²⁸⁹, wees niet op serieuze interesse in Siam. Weliswaar was deze op voordracht van de

282 Brief Wttewaall van Stoetwegen, 25 aug. 1880 (NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 260).

283 Zie Ten Brummelhuis, *Merchant, courtier and diplomat*, 9–11.

284 KB 18 febr. 1875 no. 5.

285 Paul Johann Martin Pickenpack (1834–1903), richtte op 1 jan. 1858 samen met Theodor Thies de eerste Duitse firma in Thailand op, tevens agent van banken en verzekeringsmaatschappijen ald., honorair consulaire agent te Bangkok van de Hanzesteden Hamburg, Bremen en Lübeck, alsmede van Zweden en Nederland, keerde eind jaren 1860 naar Hamburg terug, hon. consul-generaal van Siam ald. (Bronnen en literatuur: Ten Brummelhuis, *Merchant, courtier and diplomat*, 69–70; Wikipedia (geraadpleegd 16 april 2019))

286 Ten Brummelhuis, *Merchant, courtier and diplomat*, 69–72.

287 Rapport van minister Van Karnebeek, 20 juni 1887 Ite Afd. no. 5645 (retroacta bij KB 24 juni 1887 no. 55).

288 KB 4 dec. 1862 no. 63. N. B. Zie ook Fievez de Malines van Ginkel, *Overzicht van de internationaal-rechtelijke Betrekkingen van Nederlandsch-Indië*, 11.

289 Walter Hugo Senn van Basel (406).

minister van Buitenlandse Zaken benoemd, maar zijn aanstelling was in feite een Indische aangelegenheid.²⁹⁰ Senn van Basel – zoon van een der eerste consuls van Nederland in China²⁹¹ – raakte reeds spoedig in conflict met de Siamese autoriteiten vanwege de door hem ten onrechte verleende

... bescherming van het Nederlandsch Consulaat aan inboorlingen of vreemde Oosterlingen, die slechts een zeer korten tijd in de Nederlandsche koloniën hadden doorgebracht en van de bedoelde bescherming in Siam gebruik maakten om zich aan de landswetten, aan welke zij anders onderworpen zouden zijn, te onttrekken. [...] In plaats van de zaak zoo noodig in overleg met die Regering te behandelen, (had hij) gemeend te kunnen dreigen met oorlogsmaatregelen.²⁹²

De indruk dringt zich op, dat de Oost-Indisch ambtenaar Senn van Basel meende zich tegenover de autoriteiten van de soevereine staat Siam te kunnen gedragen alsof hij nog steeds van doen had met inlandse bevolking van Nederlands-Indië. Hoe het ook zij, de gouverneur-generaal van Nederlands-Indië kon niet anders dan constateren, dat Senn van Basel 'die zonder voorbereidende opleiding [...] is geroepen om de Nederlandsche belangen tegenover een onafhankelijke vreemde Regering te vertegenwoordigen, voor deze laatste taak niet voldoende (was) berekend'.²⁹³ Ondanks deze slechte ervaringen met een niet opgeleide bezoldigde consul zou het de post te Bangkok, afgezien van een kortstondige ambtsperiode van de beroepsconsul Reelfs²⁹⁴ rond 1889, eerst in 1903 worden opgenomen in het loopbaancircuit van de 'buitenlandse dienst' in de persoon van consul-generaal Domela Nieuwenhuis. Deze zou, aanvankelijk met de persoonlijke titel van zaakgelastigde en sinds 1907 met die van gezant, tot 1920 in Siam blijven.

Zo waren in de loop van de negentiende en het begin van de twintigste eeuw – geleidelijk en met vallen en opstaan – ook de Nederlandse posten in de Levant en het Verre Oosten het reguliere werkterrein geworden van de 'buitenlandse dienst'. In het vervolg zouden de vertegenwoordigers van Nederland in de betrokken landen dan ook worden gerekruteerd uit de diplomatieke en de consulaire dienst, afgezien van een aantal zij-instromers (en de meeste consuls te Djeddah). Wel was het de bedoeling, dat diplomatieke en consulaire ambtenaren, die op een post in het Verre Oosten waren benoemd, zich voorafgaande aan hun plaatsing zouden oriënteren in Nederlands-Indië.

290 KB 18 febr. 1875 no. 5.

291 Magdalenus Jacobus Senn van Basel (405).

292 Voordracht van minister Van Heeckeren van Kell, 27 febr. 1878, IIe Afd. no. 1 (retroacta bij KB 2 maart 1878 no. 21).

293 Zie de vorige noot.

294 Johann Christian Thubalkian Reelfs (351).

Zo verbleven Van Walree²⁹⁵, de voor Yokohama aangewezen vice-consul, en Jhr. Testa²⁹⁶, de nieuwe minister-resident in Japan, in 1896 gedurende enige tijd aldaar.²⁹⁷ Een dergelijke voorbereiding op een nieuwe plaatsing was in die jaren zeer uitzonderlijk. Ook in een ander opzicht zou het Verre Oosten (en de Levant) zich op personeelsgebied blijven onderscheiden, namelijk door de institutionele aanwezigheid van tolken.

11. De totstandkoming van de tolkendiensten²⁹⁸

a. Algemeen

Tolken maakten anders dan diplomaten en consuls geen deel uit van het officiële stelsel van buitenlandse vertegenwoordigers zoals dat zich in de westelijke wereld in de loop der tijd had ontwikkeld en vervolgens was gecodificeerd op de grote congressen in het begin van de negentiende eeuw. In de diplomatie was aanvankelijk het Latijn en later met name de Franse taal de lingua franca. Bovendien verzekerden veel gezanten zich op eigen kosten van persoonlijke en administratieve ondersteuning, die ook op het terrein van vertaling en vertolking een functie vervulde. Diplomaten kwamen trouwens door de aard van hun werkzaamheden en de sociale milieus, waarin zij verkeerden, niet of nauwelijks met ‘gewone’ mensen in aanraking. Daardoor bestond er voor hen geen enkele noodzaak om zich de in hun ambtsgebied gesproken talen eigen te maken. Dat lag anders voor de consulaire agenten, die beroepsmatig niet alleen te maken hadden met de lokale autoriteiten en andere functionarissen in hun ambtsgebied maar eveneens met de plaatselijke bevolking. Zij werden dan ook geacht de taal van het land te beheersen. Bepalingen van die strekking zijn in de meeste consulaire reglementen uit de negentiende eeuw opgenomen.²⁹⁹ Daar het overgrote deel van de consuls lokaal was geworven en niet zelden ter plaatse was geboren of anders daar in vele gevallen reeds langdurig woonachtig was, leverde dat over het algemeen geen problemen op.

De situatie in het Ottomaanse Rijk vormde op het voorgaande een opvallende uitzondering.³⁰⁰ De Nederlandse vertegenwoordigingen in de Levant maakten al sinds de eerste decennia van de zeventiende eeuw gebruik van het min of meer geïnstitutionaliseerde stelsel der drogmanen of dragomanen. Maar in de loop van de negentiende

295 Emile David van Walree (483).

296 Jhr. Mr. Dr. Hannibal Casimirus Joannes Testa (448).

297 НТК 1896–1897, Kamerstuk 2 III 2, memorie van toelichting staatsbegroting 1897 (Buitenlandse Zaken) 4.

298 Veel relevante informatie over de tolkendiensten, o.m. met betrekking tot de oprichting, is te vinden in: 1. Het A-dossier 207: Tolkendiensten, 1898–1916 + (1921) (NA, BuZa 2.05.03, inv.nr. 588), en 2. Het Kabinetearchief 1871–1940, Tolkendienst, dl. I. 1910–1920 en dl. II. 1919–1930 (NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 271, resp. 272).

299 Zo was bijvoorbeeld ingevolge art. 7 van het Consulair Reglement van 15 okt. 1807 de consul verplicht om ‘bij onkunde der Landstaal [...] te strekken tot tolk.’

300 Zie o.a. hoofdstuk II, para. 2c en d.

eeuw nam in Den Haag de behoefte toe om het Nederlandse karakter van de vertegenwoordigingen in de Levant te versterken en de afhankelijkheid van het Levantijnse smaldeel te verminderen.³⁰¹ Dat gold vanzelfsprekend eveneens voor de aldaar werkzame tolken. Dezen vervulden weliswaar een essentiële rol, onder meer in de dagelijkse contacten met de Turkse autoriteiten, maar waren vanwege onbekendheid met de Turkse taal bij de uitgezonden diplomatieke en consulaire medewerkers niet of nauwelijks te controleren. Zoals Snouck Hurgronje nog in 1911 vaststelde, was ‘zoolang men zich behelpen moet met Levantynen en dergelyke mensen, [...] het hoofd van het gezantschap of consulaat in den regel, zonder het te weten, het slachtoffer van de intrigues, die hy met den besten wil niet zou kunnen ontwarren.’³⁰² Een belangrijk verschil tussen het Ottomaanse Rijk en de andere landen waarmee Nederland in de negentiende eeuw betrekkingen onderhield, bestond uit de afwezigheid van een gedeeld cultuur-historisch verleden. Daardoor ontbrak het tevens aan een gemeenschappelijke taal, zoals het Latijn of Frans, waarmee de buitenlandse diplomaten in het Ottomaanse Rijk konden communiceren met de autoriteiten en in het algemeen met de hogere kringen in dat land.

Die situatie deed zich in nog veel sterkere mate voor in landen als China, Japan en Siam, die in 1862 officieel tot het arbeidsterrein van de ‘buitenlandse dienst’ van het ministerie van Buitenlandse Zaken waren gaan behoren. In die landen kon men bovendien niet terugvallen op iets, dat ook maar in de verste verte op het dragomanale stelsel in de Levant geleek. Omdat het rechtssysteem in de betrokken landen bovendien niet voldeed aan de daarvoor in Nederland gehanteerde normen, werd ook in landen als China en Japan het exterritorialiteits-beginsel geïntroduceerd, zoals in het Ottomaanse Rijk al vanaf het begin van de bilaterale betrekkingen het geval was.³⁰³ Door dit alles ontstond een serieuze behoefte aan goede en juridisch onderlegde Nederlandse tolken. Het ontbrak aanvankelijk bij Buitenlandse Zaken aan visie en beleid inzake de professionele inzet van uitgezonden tolken op de diplomatieke en consulaire posten in de Levant en het Verre Oosten. Het aantrekken en selecteren van de benodigde tolken had dan ook een nogal ad-hoc en soms welhaast amateuristisch karakter en was op zijn zachtst gezegd niet altijd even succesvol. Niettemin duurde het nog vele jaren voordat het inzicht doordrong, dat een structurele oplossing onvermijdelijk was. Pas in 1909 kwam de tolkdienst voor de Levant tot stand waarna in 1910 de tolkdienst voor het Verre Oosten volgde.³⁰⁴

301 Zie para. 8.

302 Brief van Snouck Hurgronje aan de minister van Buitenlandse Zaken, Leiden 30 aug. 1911 (NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 219).

303 Zie para. 3 en hoofdstuk II, para. 2c.

304 KB 12 juli 1909 no. 66, tot vaststelling van een reglement voor den tolkdienst bij de Gezantschappen en Consulaten in Turkije, met inbegrip van Egypte, in Marokko en in Perzië (Staatsblad 268), en KB 4 juni 1910 no. 107, tot vaststelling van een reglement voor den tolkdienst bij de Gezantschappen en Consulaten in China en Japan (Staatsblad 156).

b. Een tolkendienst voor de Levant als alternatief voor de dragomans

In 1885 werd op de Nederlandse missie in Cairo de eerste niet-Levantijnse leerling-tolk aangesteld in de persoon van Frederik Insinger.³⁰⁵ Hij was afkomstig uit een welgestelde Amsterdamse familie en vermoedelijk bij gebrek aan beter bij zijn oudere broer³⁰⁶ in Egypte beland, die te Luxor het beroep van koopman uitoefende. Maar Insinger hield het na enkele jaren reeds voor gezien en vervulde na zijn Egyptische avontuur nog slechts het rentmeesterschap van het familielandgoed Pijnenburg bij Lage Vuursche. De aanstelling van deze leerling-consul 'nieuwe stijl' op voorstel van de politiek agent en consul-generaal te Cairo, Van der Does de Willebois, lijkt niet bepaald het resultaat te zijn geweest van beleidsmatige overwegingen. Die indruk wordt nog versterkt door de opmerking van minister Hartsen in de toelichting op zijn begroting voor het jaar 1889, dat 'na het [...] aan den leerling-tolk te Caïro verleend eervol ontslag, [...] het den Minister voorgekomen (is), dat diens betrekking [...] kon vervallen.'³⁰⁷ Daarentegen maakte de benoeming in 1888 van de Haagse advocaat Van Uije Pieterse³⁰⁸ tot hulp-tolk (en kanselier) aan het gezantschap te Constantino- pel een bewust onderdeel uit van het beleid om het Nederlandse element op die post te versterken. In 1906 werd hij benoemd tot consul te Smyrna met de persoonlijke titel van consul-generaal nadat de beroepsconsuls Advocaat en Domela Nieuwen- huis 'wegens redenen van particulieren aard' voor die benoeming hadden bedankt en 'aangezien niemand anders uit het consulaire corps op dit ogenblik beantwoordt aan de bijzondere eischen aan welke de Nederlandsche vertegenwoordiger te Smyrna moet voldoen.'³⁰⁹ Van Uije Pieterse bleef als zodanig werkzaam tot zijn pensioen in 1921. Opmerkelijk is overigens, dat minister Van Karnebeek naar aanleiding van zijn benoeming er wel op wees, dat 'de antecedenten van de Heer van Uije Pieterse, die zijne rechtsgeleerde studie op lofwaardige wijze voleindigd heeft, [...] rechtmatige grond (geven) om te verwachten dat hij bedoelde betrekking naar eisch zal vervullen, maar met geen woord repte over diens eventuele linguïstische bekwaamheden.'³¹⁰ Of Van Uije Pieterse op het moment van zijn aanstelling of op enig ander moment ge- durende zijn loopbaan in Turkije beschikte over genoegzame kennis van (onder meer) de Turkse taal, is in ieder geval onduidelijk.

305 Frederik Insinger (210).

306 Jan Herman Insinger (Amsterdam 1854-Cairo 1918), koopman en lid van de firma Herman Insinger & Co. te Luxor. (Bron: Genealogie Insinger, in: N. P. 72 (1988) 249–279 (272))

307 HTK 1888–1889, Kamerstuk 2 III 2, memorie van toelichting staatsbegroting 1889 (Buitenlandse Zaken) 4.

308 Mr. Theunis Jacobus Johannes van Uije Pieterse (462).

309 Voordracht van minister Van Tets van Goudriaan d.d. 25 juli 1906, Tweede Afd. no. 10947 (retroacta bij KB 30 juli 1906 no. 95).

310 Voordracht van minister Van Karnebeek, 13 febr. 1888 no. 1315 (retroacta bij KB 15 febr. 1888 no. 14).

Toch begon langzamerhand op Buitenlandse Zaken het besef door te dringen, dat, naast een juridische opleiding, een goede beheersing van de ‘Oostersche talen’ voor toekomstige uitgezonden tolken van het grootste belang was. Zo schreef minister van Buitenlandse Zaken Melvil van Lynden³¹¹ in de toelichting bij zijn begroting voor 1902, dat het hem

... wenschelijk (scheen) een anderen weg in te slaan tot het verkrijgen van tolken voor 's lands dienst te Constantinopel, in de Levant en Perzië. Het tegenwoordig personeel, dat èn voor het gezantschap èn voor ons rechtsmacht uitoefenend consulaat te Constantinopel optreedt, verstaat geen Nederlandsch, en heeft geen voldoende kennis van Nederlandsche en Nederlandsch-Indische Staatsinstellingen, toestanden en gebruiken. In het vervolg zouden in Nederland opgevoede Nederlanders op wetenschappelijken grondslag opgeleid dienen te worden voor de betrekking van leerling-tolk. Met het oog op de veelzijdige werkzaamheden van een dragoman komt het noodzakelijk voor, dat eene toelage uit de schatkist slechts genoten worde door zoodanige personen, die den graad van candidaat in de rechtswetenschap hebben verkregen en het voornemen te kennen geven zich voor te bereiden voor 's lands dienst in de Levant en Perzië. Zij zouden gedurende twee jaren een subsidie van f 250 's jaars moeten ontvangen en na afloop daarvan eene toelage van f 1500 genieten, ten einde zich aan eene buitenlandsche inrichting van onderwijs verder te kunnen bekwamen.³¹²

Gezien de traditionele terughoudendheid om geld te besteden aan de ‘buitenlandse dienst’, ook waar het de opleiding betrof, was dat een belangrijke stap voorwaarts.

Met dat al was succes bij het aanstellen van uitgezonden tolken nog niet verzekerd. Zo bleek Mr. Kock³¹³, die was voorbestemd om een dragoman ‘nieuwe stijl’ te worden, niet te beschikken over de voor die functie vereiste kwaliteiten. Hoewel hij in 1906 voorafgaand aan zijn plaatsing op het gezantschap te Constantinopel in Berlijn studie had gemaakt van de ‘Orientalische Sprachen’, redde hij het niet als adjunct-tolk voor de Turkse en Arabische talen. Reeds in 1908 werd hij ontheven van die functie en

311 Mr. Robert Melvil baron van Lynden (1843–1910), jur. dr. Utrecht 1868, advocaat ald. 1868–, rechter-plv. 1875– en rechter 1877–1900 arr.-rechtbank te Utrecht, lid gemeenteraad ald. 1883–1901, lid Prov. Staten van Utrecht 1883–1887, lid Eerste Kamer der Staten-Generaal 1887–1900, secr.-generaal Permanente Hof van Arbitrage 1900–, minister van Buitenlandse Zaken 1901–1905, hoogheemraad Lekdijk Bovendams 1872–†. (Bronnen en literatuur: N. A. 87 (1998) 567; BWN II, 364–365; Parlement.com (geraadpleegd 23 mei 2019); Wim Klinkert, ‘In de schaduw van Abraham de Geweldige, Robert Melvil baron van Lynden (1901–1905)’, in Hellema, Zeeman en Van der Zwan (eds.), *De Nederlandse ministers van Buitenlandse Zaken in de twintigste eeuw*, 24–39)

312 НТК 1901–1902, Kamerstuk 2 III 2, memorie van toelichting staatsbegroting 1902 (Buitenlandse Zaken) 3.

313 Mr. Alouisius Marina Kock (230).

benoemd tot kanselier.³¹⁴ Als zodanig was hij de opvolger van Beukema³¹⁵, die oorspronkelijk eveneens was bestemd voor een loopbaan als tolk in de Levant en met het oog daarop de opleiding in Berlijn had gevolgd. Beukema had uiteindelijk echter de voorkeur gegeven aan een carrière in de consulaire dienst. Nadat hij met succes het examen voor leerling-consul afgelegd werd hij in 1906 eervol ontslagen als eerste tolk aan het consulaat te Smyrna en benoemd tot leerling-consul en waarnemend kanselier te Constantinopel.³¹⁶ Of hij als consul met gebruikmaking van zijn specifieke talenkennis nog een positieve rol had kunnen vervullen in Turkije, zullen we nooit weten. Na in 1906 nog deel te hebben genomen aan de Olympische Spelen in Athene op het onderdeel tennis, overleed hij op 6 januari 1908 te Pera (Constantinopel), twee dagen na zijn dertigste verjaardag. Ook elders in de Levant verliep de opbouw van de tolken-capaciteit niet zonder problemen. Zo beschikte men in Cairo in het begin van de vorige eeuw in het geheel niet ‘over krachten [...] die door bijzondere vorming kennis bezitten der in Egypte gesproken inlandsche talen, alsmede der aldaar heerschende zeden en gebruiken’. In die situatie werd het aanbod van Mr. J. van Oordt³¹⁷, ‘een jong en bekwaam Nederlandsch advocaat bij de gemengde rechtbank te Caïro, tevens candidaat in de Semietische letteren’, om op het consulaat-generaal als tolk-vertaler werkzaam te zijn in dank aanvaard.³¹⁸ Voor de goede orde zij hier vermeld, dat aan die functie onder invloed van Snouck Hurgronje een enigszins andere betekenis werd toegekend dan het zuivere tolk- en vertaalwerk. Dat bleek ook al uit de opmerking van minister Melvil van Lynden, dat Van Oordt in functie zou blijven ‘totdat een vast ambtenaar zijne *taak, die hoofdzakelijk zal bestaan in het toezicht houden op de zoogenaamde Panislamitische Beweging*, zal kunnen overnemen.³¹⁹ Overigens bleek Van Oordt, die de functie van ‘tolk’ naast zijn advocatenpraktijk uitoefende, althans volgens Snouck Hurgronje, ‘in alle opzichten geheel ongeschikt voor de hem opgedragen taak.’³²⁰

314 Zijn vroegere chef te Constantinopel, Van Limburg Stirum (255), die overigens vol lof over hem was, verklaarde desgevraagd in 1915, dat hij Kock meer dan eens had ‘geraden eene betrekking in Indië te zoeken, daar hij bij gebreke aan voldoende aanleg voor het aanleeren eener zoo moeilijke taal als het Turksch voor het drogmanaat minder geschikt was’ (Brief van Van Limburg Stirum, Stockholm 8 febr. 1915 (NA, BuZa, 2.05.18, inv.nr. 223)).

315 Mr. Karel Willem Adriaan Beukema (toe Water) (37).

316 KB 30 juli 1906 no. 95.

317 Mr. Johannes van Oordt (1874–1949), cand. semitische letteren, advocaat bij de gemengde rechtbank te Cairo, wnd. raadgevend advocaat bij het consulaat-generaal in Egypte (KB 16 maart 1905, no. 69), eervol ontslagen als zodanig (KB 12 juni 1909, no. 69), later correspondent Nieuwe Rotterdamse Courant te Cairo. (Bron: Genealogie Van Oordt, Van der Houven van Oordt, Bleuland van Oordt, in: N. P. 61 (1975) 226–318 (267))

318 HTK 1904–1905, Kamerstuk 2 III 2, memorie van toelichting staatsbegroting 1905 (Buitenlandse Zaken) 3. N. B. Zie ook Schmidt, ‘Pan-Islamism between the Porte, The Hague and Buitenzorg’ in: *Through the legation window 1876–1926*, 110–116.

319 Voordracht van minister Melvil van Lynden, 7 maart 1905, 1e Afd. no. 3066 (retroacta bij KB 16 maart 1905 no. 69). N. B. Mijn cursivering.

320 Gobée en Adriaanse (eds.), *Ambtelijke adviezen van Snouck Hurgronje* II, 1759, 1761.

Hoe het ook zij, minister De Marees van Swinderen³²¹ verleende Van Oordt eervol ontslag omdat de inmiddels te Constantinopel aangetreden tweede drogman 'het toezicht op de Arabische en Turksche pers' kon overnemen.³²²

Hoewel minister Melvil van Lynden in 1905 opnieuw op de noodzaak had gewezen 'het drogmanspersoneel aan het gezantschap te Constantinopel te versterken', was er van een structurering van de tolkenfunctie in de Levant nog steeds niets terechtgekomen. Het was daarom een gelukkige zaak, dat men van 1902 tot zijn overlijden in 1919 een beroep kon doen op de enige Levantijnse medewerker van het gezantschap in die jaren, de eerste drogman Carabetian³²³. Zo werd zijn bemoeienis met het bezoek, dat de toenmaals bekende staatsman Abraham Kuyper³²⁴ in 1907 als onderdeel van een reis rond de Middellandse Zee aan Constantinopel bracht, door laatstgenoemde hogelijk gewaardeerd.³²⁵ Al met al kon de minister bij een terugblik in 1910 tot geen andere conclusie komen dan dat

... in tegenstelling met andere Regeeringen [...] de Nederlandsche [...] weinig (had) gedaan voor eene systematische oprichting van den tolkendienst. Men behielp zich met krachten, die toevallig beschikbaar waren en die meestal niet aan hooge eischen voldeden, en de enkele maal, dat iemand speciaal voor den tolkendienst opgeleid werd, omdat voor den dienst van het Gezantschap te Constantinopel en het Consulaat-Generaal te Smyrna niet meer als tot voor eenige jaren leden van Levantijsche Nederlandsche families beschikbaar waren, geschiedde zulks zonder voldoende kennis van zaken.³²⁶

Het is opmerkelijk, dat in de officiële documenten met betrekking tot het nieuwe tolkenreglement het aanvankelijke doel van de transformatie, namelijk de vervanging van de Levantijnse dragomans door uitgezonden Nederlandse tolken, werd verhuld met de stelling, dat eerstgenoemde categorie niet langer beschikbaar was. Gezien de

321 Jhr. Mr. Reneke de Marees van Swinderen (273).

322 Voordracht minister De Marees van Swinderen, 5 juni 1909, 1e Afd. no. 11 316 (retroacta bij KB 12 juni 1909 no. 69).

323 Mieriditz Carabetian (72).

324 Abraham Kuyper (1837–1920), dr. theologie Leiden 1862, predikant te Beesd 1863–, Utrecht 1867– en Amsterdam 1870–, lid Tweede Kamer der Staten-Generaal 1874–1877, 1894–1901 en 1908–1912, rector Vrije Universiteit te Amsterdam 1898–1899, minister van Binnenlandse Zaken 1901–1905, lid Eerste Kamer der Staten-Generaal 1913–1920, minister van Staat 1908–†, oprichter van de Vrije Universiteit en van de Anti-Revolutionaire Partij, stichter van de Gereformeerde Kerk. (Bronnen en literatuur: A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Kuyper (Kuyper)* (Leiden 2019); Parlement.com (geraadpleegd 30 mei 2019; BWN II, 328–333; Jan & Annie Romein, 'Abraham Kuyper, de klokkenist der kleine Luyden', in Idem, *Erflaters van onze beschaving* (9e druk Amsterdam 1971) 747–770)

325 Zie Kuyper, *Om de oude wereldzee* I, 369.

326 НТК 1909–1910, Kamerstuk 2 III 7, memorie van toelichting staatsbegroting 1910 (Buitenlandse Zaken), bijlage A. Oranjeboek 8. Zie ook de memorie van toelichting bij het Tolkenreglement voor de Levant (retroacta bij KB 12 juli 1909 no. 66). N. B. Mijn cursivering.

met het oog op mogelijke panislamitische gevaren beoogde inlichtingentaak van de nieuwe tolken was de inzet van dragomans echter nog minder wenselijk geworden dan al eerder het geval was geweest. Om een en ander duidelijk te maken is het goed om de aanhef van de memorie van toelichting bij het koninklijk besluit inzake de Tolkendienst voor de Levant letterlijk te citeren:

Evenals alle Regeeringen, die in de landen van den Islam Gezantschappen en Consulaten onderhouden, moet Nederland aldaar kunnen beschikken over eenen goed georganiseerden tolkendienst en een personeel dat in alle opzichten voor zijne belangrijke werkzaamheden berekend is. Het feit dat wij een zeer groot koloniaal bezit hebben met grootendeels Mohammedaansche bevolking, *stelt bovendien den eisch dat in de landen van den Islam de panislamitische beweging door volkomen deskundige personen wordt gadeslagen ter inlichting van het Indisch bestuur.* Deze taak kan in het algemeen niet worden opgedragen aan de diplomatieke en consulaire ambtenaren zelf, van wie niet de daarvoor benodigde taal en andere kennis kan gevergd worden, de tolken zijn daarvoor de aangewezen ambtenaren.³²⁷

Zoals in het geval van Van Oordt te Cairo eigenlijk al was gebleken, was hier feitelijk sprake van het opzetten van een soort inlichtingendienst ten behoeve van de Nederlands-Indische regering. De drijvende kracht hierachter was de al eerder genoemde Snouck Hurgronje. Hij was absoluut niet geïnteresseerd in het functioneren van de Nederlandse vertegenwoordigingen in de Levant; van de 'buitenlandse dienst' had hij sowieso geen hoge dunk.³²⁸ De inzet van Snouck Hurgronje vloeide geheel voort uit zijn betrokkenheid met Nederlands-Indië en met de Islam. Nederland had volgens hem in plaatsen als Constantinopel dringend behoefte aan hoogopgeleide 'Oriëntalist' om de ontwikkelingen in het hart van de moslimwereld op de voet te volgen.³²⁹ Bovendien moest het ieder jaar groeiend aantal bedevaartgangers uit Nederlands-Indië evenals de Indonesische studenten in plaatsen als Constantinopel en Cairo in de gaten worden gehouden.³³⁰ Dat gold ook voor de mohammedaanse vorsten, regenten en andere vooraanstaande personen uit Nederlands-Indië, die het Turkse Rijk bezochten en soms hun opwachting maakten bij de Ottomaanse sultan en kalief³³¹. In feite stond Snouck Hurgronje dus niet zozeer een tolkendienst als wel een goed uitgeruste inlichtingendienst voor ogen.³³²

327 Mijn cursivering.

328 Zie Gobée en Adriaanse (eds.), *Ambtelijke adviezen van Snouck Hurgronje* II, passim.

329 Schmidt, 'Pan-Islamism between the Porte, The Hague and Buitenzorg' in: *Through the legation window 1876-1926*, 49 e.v.

330 In 1901 woonden ongeveer 8000 personen uit Nederlands-Indië min of meer permanent in Mekka en omstreken. (Bron: Schmidt, Pan-Islamism between the Porte, The Hague and Buitenzorg, 66)

331 Zie o.a. Gobée en Adriaanse (eds.), *Ambtelijke adviezen van Snouck Hurgronje* II, 1755-1758.

332 Kenmerkend is dan ook, dat in het voortreffelijke artikel van Schmidt, Schmidt, 'Pan-Islamism between the Porte, The Hague and Buitenzorg' in: *Through the legation window 1876-1926*, het Engelse

Uiteraard zag men op Buitenlandse Zaken en met name op de posten in het Ottomaanse Rijk voor de leden van de nieuwe tolkendienst ook een belangrijke rol weggelegd ten behoeve van de dagelijkse werkzaamheden. Dit aspect kwam echter pas later in de memorie van toelichting aan de orde. Daar werd uiteengezet, dat krachtens artikel 3 van het reglement de tolken 'met het oog op de consulaire rechtspraak en de kennis van het capitulatiënrecht' doctor in de rechtswetenschap dienden te zijn. Voor de tolkendienst kwamen Nederlandse kandidaten in de rechtswetenschap in aanmerking, die niet ouder waren dan 23 jaar en na hun aanwijzing door de minister van Buitenlandse Zaken hun eerste vier studiejaren aan de Leidse Universiteit hadden doorgebracht. Deze vereisten maakten het in de praktijk buitengewoon lastig voor personen uit het Levantijnse milieu om tot de nieuwe dienst toe te treden.³³³ Dat Buitenlandse Zaken de potentieel gecompliceerde positionering van de toekomstige leden van de tolkendienst voor de Levant – namelijk deels 'inlichtingenofficier' ten behoeve van Nederlands-Indië, deels 'gewoon' medewerker van het gezantschap – accepteerde, had ongetwijfeld te maken met de Haagse politieke werkelijkheid. Voor de gezant te Constantinopel – in die jaren Van der Does de Willebois –, die daarmee in de dagelijkse praktijk werd geconfronteerd, lag dat geheel anders. Hij was niet gediend van medewerkers, die met een beroep op de aan hen persoonlijk verstrekte instructies zich konden distantiëren van de dagelijkse werkzaamheden op zijn post. Zo werd hem in 1915 door de minister met het oog op de komst van de leerling-tolk Kramers³³⁴ voorgehouden, dat deze alle tijd diende te krijgen

... voor zijne ontwikkeling in den zin als zoowel door mijn ambtgenoot van Koloniën als door de Indische Regeering ernstig wordt verlangd, met als hoofddoel de bestudeering van en berichtgeving over Islamitische aangelegenheden, met name al dadelijk van de Islamitische pers. Omtrent de strekking van hetgeen in deze verlangd wordt heeft *Mr. Kramers voorlichting gekregen van het Departement van Koloniën en den adviseur Snouck Hurgronje*.³³⁵

Het is dan ook niet verwonderlijk, dat in deze jaren een tamelijk verhitte briefwisseling plaatsvond tussen de gezant enerzijds en Snouck Hurgronje anderzijds met de minister van Buitenlandse Zaken als intermediair.³³⁶

equivalent van het woord 'tolkendienst' niet voorkomt maar daarentegen wel uitdrukkingen als 'intelligence work' (115) en 'intelligence service' (116).

333 Ingevolge art. 29 kon voor een gegadigde 'b.v. onder de Nederlandsche onderdanen in den Levant, die zeer geschikt is voor den tolkendienst, maar wien het uit den aard der zaak niet mogelijk is de opleiding voor de tolken voorschreven te volgen' in beginsel een uitzondering worden gemaakt. Die situatie heeft zich echter nooit voorgedaan.

334 Prof. Mr. Dr. Johannes Hendrik Kramers (232).

335 Minuutbrief van de minister van Buitenlandse Zaken aan de gezant te Constantinopel, 31 aug. 1915 no. 7/138 (NA, BuZa 2.05.18, doos 158). N. B. Mijn cursivering.

336 Zie in NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 271 onder de jaren 1913–1915.

Deze problematiek werd voor het eerst goed zichtbaar in het geval van Van Ophuijsen³³⁷, ‘de eerste, die nog wel niet onder vigueur, maar toch volgens de beginselen der nieuwe regeling opgeleid, tot drogman werd benoemd.’³³⁸ Deze gepromoveerde jurist was in 1909 op het gezantschap te Constantinopel aangesteld als adjunct-tolk voor de Turkse en Arabische talen.³³⁹ In 1912 nam hij echter al weer ontslag om op een advocatenkantoor in Batavia aan de slag te kunnen gaan.³⁴⁰ Zijn besluit om zijn loopbaan als tolk te beëindigen was vooral gelegen in de tegenvallende aard van zijn werkzaamheden op het gezantschap. Snouck Hurgronje was eveneens van mening, dat het ‘Mr. Van Ophuysen [...] die alle kundigheden bezat om betreffende de Mohammedaansche pers, zoover die zich van Constantinopel uit laat overzien, de meest betrouwbare informatie te verschaffen, ten gevolge van de hem op het gezantschap opgedragen werkzaamheden onmogelijk werd gemaakt ‘zich van zijn taak betreffende de studie der Mohammedaansche beweging te kwijten.’³⁴¹ Ook de beperkte carrièremogelijkheden – zeker in het licht van de voor de functie van tolk in de Levant vereiste kwalificaties – zullen mogelijk een rol hebben gespeeld bij het vertrek van Van Ophuijsen. Die vereisten logen er namelijk niet om. Volgens het tolkenreglement voor de Levant van 1909 dienden de kandidaten de titel van doctor in de rechtswetenschap binnen vier jaar te behalen. In die vier jaar moesten zij zich bovendien toeleggen op het internationaal recht, in het bijzonder het ‘capitulatiënrecht’ en het Frans, en bovendien op het Arabisch (‘litterair zoowel als vulgair’), de instellingen van de Islam, alsmede op de hoofdlijnen van de geschiedenis van de Mohammedaanse volken. Bovendien zou het tot aanbeveling strekken als de kandidaat kon laten zien in die vier jaar ‘eenige praktische bruikbare kennis van het Nieuw-Grieksch te hebben verworven of zich reeds de eerste beginselen van het Turksch of Perzisch te hebben eigen gemaakt.’ Het vijfde studiejaar diende besteed te worden aan Turks, alsmede eventueel de Perzische taal. Daarover werd tamelijk luchthartig opgemerkt, dat ‘het aanleeren van deze talen [...] hem, die Arabisch kent, betrekkelijk weinig moeite (kost).’ Gezien alle inspanningen om van de tolken voor de Levant schapen met vijf poten te maken, gecombineerd met de stevige en langdurige discussie over de vraag wat nu eigenlijk hun hoofdtaak zou moeten zijn, is het niet van ironie ontbloot om te moeten constateren, dat de tolkendienst voor de Levant in feite als mosterd na de maaltijd kwam.

In 1908 waren in het Ottomaanse Rijk namelijk de Jong-Turken aan de macht gekomen, die in 1914 eenzijdig een einde maakten aan de reeds lange tijd als veronderend ervaren capitulaties en de daarin vastgelegde exterritoriale rechten.³⁴² Minis-

337 Mr. Adriaan Hendrik van Ophuijsen (310).

338 Brief van Snouck Hurgronje aan de minister van Buitenlandse Zaken, 20 febr. 1912 (NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 271).

339 KB 9 jan. 1909 no. 40.

340 KB 29 okt. 1912 no. 19.

341 Gobée en Adriaanse (eds.), *Ambtelijke adviezen van Snouck Hurgronje* II, 1759.

342 Zie Van Vugt, *Nederland en de afschaffing van de capitulaties in Turkije*, 28 e.v. Overigens waren in

ter van Buitenlandse Zaken Loudon zond hierover een uitvoerige rapportage aan de Tweede Kamer, waarin hij tevens vermeldde, 'dat de Nederlandsche Regeering aan de Capitulaties een tweezijdig karakter toekende en mitsdien de afschaffing daarvan door eene éézijdige handeling der Verheven Porte niet kon erkennen.'³⁴³ Uiteindelijk werd evenwel, ondanks de protesten van de betrokken landen, de intrekking van de capitulaties officieel vastgelegd in het Verdrag van Lausanne van 1923. Daarmee viel een belangrijk gedeelte van het bestaansrecht van het stelsel van dragomans weg. Daarnaast kreeg op instigatie van de grondlegger van het moderne Turkije, Mustafa Kemal 'Atatürk', dat land een nationaal en seculier karakter en werd het kalifaat in 1924 officieel afgeschaft. Omdat bovendien de heilige plaatsen Mekka en Medina al enkele jaren niet meer tot het Turkse Rijk behoorden, verloor ook Snouck Hurgronje zijn interesse. Het gevolg van dat alles was, dat de tolkendienst voor de Levant haar bestaansrecht reeds had verloren voordat ze werkelijk operationeel was geworden. Het was in dat licht welhaast symbolisch, dat de eerste tolk op basis van het reglement uit 1909, de latere hoogleraar Arabisch te Leiden Kramers, zijn werkzaamheden te Constantinopel in 1915 – dus een jaar na de afschaffing van de capitulaties – aanving. Hij was overigens niet de laatste 'dragoman nieuwe stijl', zoals door De Groot wordt gezegd.³⁴⁴ Die dubieuze eer gaat naar Van Davelaar³⁴⁵, die zelfs nog in voorjaar 1923 voor de tolkendienst te Constantinopel in opleiding werd genomen.³⁴⁶ Als 'candidaat voor den Tolkendienst in de Levant' werd hij in 1924 benoemd tot leerling-tolk bij het gezantschap te Constantinopel.³⁴⁷ Een jaar later kreeg hij de persoonlijke titel van gezantschapsattaché omdat de Turkse regering na de afschaffing van de capitulaties het drogmanaat niet meer accepteerde en 'geen ambtenaren van anderen aard aan de Gezantschappen verbonden (wenschte) te zien dan men ook elders aantreft.'³⁴⁸ In 1934 kreeg Van Davelaar, 'tolk der tweede klasse met de persoonlijke titel van attaché aan het Gezantschap te Stamboul' eervol ontslag 'wegens verandering in de inrichting van het dienstvak waarbij hij werkzaam is en waardoor hij overbodig zal worden.'³⁴⁹ De feitelijke reden was, zoals minister Beelaerts van Blokland al in 1932 had geconstateerd, dat 'er niet meer reden schijnt te zijn in Turkije tolken te onderhouden, dan in verscheidene andere landen.'³⁵⁰

1856 de verschillende nationale capitulatiestelsels reeds opgegaan in één algemene regeling, die voor alle betrokken buitenlandse mogendheden gold (zie De Groot, *The Netherlands and Turkey*, 24).

343 НТК 1915–1916, Kamerstuk 2 III 5, staatsbegroting 1916 (Buitenlandse Zaken), Bijlage A, 'Oranjeboek', 55–58.

344 De Groot, *The Netherlands and Turkey*, 25.

345 Mr. Henri Bernard van Davelaar (97).

346 Brief minister Van Karnebeek aan de gezant in Turkije, 22 maart 1923 (retroacta bij KB 19 juni 1923 no. 56).

347 KB 8 april 1924 no. 42.

348 Voordracht van de minister van Buitenlandse Zaken, 21 juli 1925 Kabinet no. 2719 (retroacta bij KB 28 juli 1925 no. 19).

349 KB 30 jan. 1934 no. 67.

350 Brief van minister Beelaerts van Blokland aan de gezant in Turkije d.d. 6 dec. 1932 no. 37298/225 (NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 253).

Kersten noemt in zijn dissertatie over het ministerie van Buitenlandse Zaken in de periode 1940–1945 nog wel een zekere Jhr. Testa, tolk der eerste klasse te Tangerang, als lid van de tolkendienst in 1940.³⁵¹ Deze maakte uiteraard geen deel uit van de tolkendienst voor het Verre Oosten maar eigenlijk evenmin van die voor de Levant. Hij was te Tripoli geboren als telg uit een typisch Levantijnse familie, die, alhoewel opgenomen in de Nederlandse adel, niet woonachtig was in Nederland. Na een jaar studie Arabisch te Leiden bij professor Snouck Hurgronje maar zonder enige juridische of andere vereiste kwalificatie werd hij in 1913 op voorstel van gezant Van Rappard³⁵² belast met de ‘tijdelijke’ waarneming van de betrekking van tolk op de Nederlandse vertegenwoordiging te Tangerang.³⁵³ Hij bleef aldaar werkzaam tot zijn pensionering in 1953 als tolk 1e klasse met de persoonlijke titel van gezantschapsraad. Zijn aanstelling was geheel in strijd met de bepalingen van het tolkenreglement uit 1909.³⁵⁴ De opmerking van Kersten, dat hij ‘het enige lid van adellijke huize in de tolkendienst’ was, is dan ook minder relevant.

c. *De lange weg naar een tolkendienst voor het Verre Oosten*³⁵⁵

Toen in 1862 het ministerie van Buitenlandse Zaken de verantwoordelijkheid kreeg voor de bilaterale betrekkingen met de onafhankelijke staten in het Verre Oosten, China, Japan en Siam, diende het eveneens zorg te dragen voor de tolkenfunctie op de Nederlandse posten in die landen. Zoals in de inleiding van deze paragraaf reeds is vermeld, was dat niet alleen noodzakelijk met het oog op de dagelijkse contacten, onder meer met de plaatselijke autoriteiten, maar ook vanwege het feit, dat Nederland evenals andere Westerse mogendheden de rechtsmacht over de eigen onderdanen bezat, zowel op het terrein van het burgerlijk als van het strafrecht.³⁵⁶ Dat was sinds 1860 het geval in Siam waar deze situatie bleef bestaan tot 1925.³⁵⁷ In China,

351 Kersten, *Buitenlandse Zaken in ballingschap*, 89. Kersten heeft in zijn dissertatie over het ministerie van Buitenlandse Zaken in de periode 1940–1945 de toen dus feitelijk niet meer bestaande tolkendienst voor de Levant begrijpelijkerwijs niet behandeld.

352 Willem Louis Frederik Christiaan ridder van Rappard (346).

353 KB 21 juli 1913 no. 61. N. B. Over de plaatsing van een tolk te Tangerang in relatie met het tolkenreglement voor de Levant van 1909 is uitvoerig gecorrespondeerd, zie o.m. NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 271.

354 Zie brief van prof. Snouck Hurgronje aan de minister van Buitenlandse Zaken, Leiden 30 aug. 1911 (NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 219). De minister was overigens van mening, dat, ‘het uitzenden van een wetenschappelijke tolk naar Tangerang (zoude moeten) leiden [...] het kweken van een ontevredene’ aangezien de werkzaamheden van de vertegenwoordiging in die plaats uitsluitend van economische aard waren (minuut-brief van de minister aan Snouck Hurgronje, 11 sept. 1911, Kabinet no. 1 (NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 219)).

355 Waardevolle informatie hierover in: Kuiper, *The early Dutch Sinologists*.

356 Zie o.m. Wels, *The Netherlands consular service 1813–1873*, 184, en Van Kleffens, *De internationaal-rechtelijke betrekkingen tusschen Nederland en Japan*, 82–83.

357 Het exterritorialiteitsbeginsel werd in het geval van Siam afgeschaft in het kader van het nieuwe bilaterale Verdrag van Vriendschap, Handel en Scheepvaart van 8 juni 1925. Zie ook: Van Miert, *De*

waar het stelsel sinds 1863 van kracht was, duurde het daarentegen tot het einde van de Tweede Wereldoorlog voordat na soms moeizame onderhandelingen de exterritoriale rechten werden afgeschaft.³⁵⁸ In Japan was het stelsel van exterritorialiteit voor wat betreft Nederland sinds 1856 van toepassing maar daaraan kwam al kort voor de eeuwwisseling weer een einde.³⁵⁹ Het zal duidelijk zijn, dat men op de belangrijkste diplomatieke en consulaire posten in die landen de beschikking moest krijgen over goede, Nederlandse tolken, die van vele markten thuis moesten zijn. Slechts op minder relevante consulaten meende men te kunnen volstaan met lokale tolken. In het geval van het – vanuit de optiek van Buitenlandse Zaken – onbelangrijke Siam werd zelfs niet overwogen om op de hoofdstad een al dan niet uitgezonden Nederlandse tolk te plaatsen. Wel ontving de consul te Bangkok een toelage voor vertalingskosten en voor de aanstelling van een lokale tolk. De consul behoefde deze kosten niet voor eigen rekening te nemen, omdat volgens minister Van Heeckeren van Kell de missie te Bangkok ‘van groot belang (was), wegens het aantal daar gevestigde Nederlandsch-Indische onderdanen en het levendig verkeer tussen Siam en onze Oost-Aziatische bezittingen.’³⁶⁰

Met het verstrekken van toelagen voor het aantrekken van tolken kon voor de vertegenwoordigingen in China en Japan echter niet worden volstaan. In het geval van China kon het Nederlandse consulaat te Canton voor het tolk- en vertaalwerk in de periode van 1856 tot 1867 gebruikmaken van de diensten van aldaar gedetacheerde studenten, die zich voorbereidden voor een functie als tolk ten behoeve van het Nederlands-Indische gouvernement.³⁶¹ Omdat daaraan op een gegeven moment een einde kwam, werd op voorstel van consul Peter de mogelijkheid onderzocht om een professionele tolk op te leiden voor de consulaire dienst in China. Een voorstel in 1870 ‘om eenen tolk aan te stellen, die nog eerst onderwijs in de vertolkingen moet ontvangen’ kon echter niet rekenen op steun van de Tweede Kamer. Van die zijde werd daarentegen de mogelijkheid geopperd ‘om dadelijk, bijv. onder het Indische ambtenaarspersoneel een kundigen tolk te vinden.’³⁶² Dat was evenwel makkelijker gezegd dan gedaan, omdat het Indische gouvernement de eigen tolken zelf veel te hard nodig had. Desalniettemin zou deze optie nog gedurende ettelijke decennia keer op keer maar zonder succes van stal worden gehaald. Zo was nog in 1909 op een verzoek aan het ministerie van Koloniën om een tolk van die dienst tijdelijk ter beschikking te stellen van het consulaat-generaal te Shanghai negatief beschikt terwijl een soortgelijk

Nederlandse exterritorialiteit in Siam.

358 Het Nederlands-Chinese verdrag over de opheffing van de exterritoriale rechten in China werd op 29 mei 1945 ondertekend (Riemens (ed.), *De oorlogsdagboeken van Van Kleffens*, 451). N. B. Zie ook (o.m.) de aantekeningen van Van Kleffens op 7 maart (234), 28 maart (240) en 7 sept. 1944 (285).

359 Namelijk op 17 juli 1899. Zie Joekes, *Schets van de bevoegdheden der Nederlandsch consuls*, 62–63.

360 НТК 1878–1879, Kamerstuk 2 III 8, memorie van antwoord staatsbegroting 1879 (Buitenlandse Zaken) 10.

361 Kuiper, *The early Dutch Sinologists* I, 114.

362 НТК 1870–1871, Kamerstuk 2 III 117, voorloopig verslag staatsbegroting 1871 (Buitenlandse Zaken) 7.

verzoek in 1910 ten behoeve van het gezantschap te Peking weliswaar met positief advies aan de gouverneur-generaal van Nederlands-Indië was doorgestuurd maar uiteindelijk evenmin resultaat opleverde.³⁶³ In feite is slechts eenmaal een tolk uit Nederlands-Indië tijdelijk uitgeleend aan de 'buitenlandse dienst' in China.³⁶⁴ Dat geschiedde in de persoon van de Indische tolk Groeneveldt³⁶⁵, die in 1872 aan consul-generaal en zaakgelastigde Ferguson werd toegevoegd om voorlopig in de behoefte te voorzien.³⁶⁶ Groeneveldt, zoon van de postmeester van de paardenposterij te Gorinchem en tot dat moment tolk voor de Chinese taal te Padang op Sumatra, zou enkele jaren als secretaris-tolk te Shanghai werkzaam blijven om vervolgens zijn loopbaan in Nederlands-Indië weer op te pakken.³⁶⁷

Groeneveldt werd opgevolgd door een J. Rhein³⁶⁸, een 'kweekeling-ondermeester' uit Amsterdam, die door Ferguson naar China was gehaald om diens kinderen de eerste beginselen van het Nederlands bij te brengen. Het feit, dat de vader van Rhein een voormalige zeeman was, die in Shanghai was blijven hangen, verklaart waarschijnlijk hoe Ferguson Rhein op het spoor was gekomen. Laatstgenoemde werd aanvankelijk benoemd tot leerling-tolk en in 1879 officieel aangesteld als secretaris-tolk. Als zodanig was hij bij voorkomende gelegenheden tevens waarnemend consul-generaal en zaakgelastigde ad interim te Peking. Dat laatste tot grote ontsteltenis van de minister-resident in Japan, Jhr. Wttewaall van Stoetwegen, die het maar niets vond, dat de 'vroegere 'bonne-kindermeid' van het mannelijk geslacht (als) Zijner Majesteits zaakgelastigde' optrad.³⁶⁹ Rhein was, volgens Wttewaall, de zoon van een oud-matroos,

... die koopman zou zijn, als hij geld of crediet had; dit niet hebbende houdt hij er een klein winkeltje op na, waar men een kaasje of een half fleschje sterke drank kan koopen [...] Is er een harddraverij te Shanghai (en die zijn daar zeer frequent), dan ziet men geregeld de oude Rhein, die een loterijte opzet onder het mindere publiek dat van de gereserveerde tribune is uitgesloten³⁷⁰

Hoewel dit oordeel van de wel zeer uitgesproken Wttewaall getuigde van een ook toen al enigszins misplaatst standsbesef, kan men zich afvragen of Rhein nu wel de meest aangewezen persoon was om de officiële vertegenwoordiger van Nederland in China

363 Briefwisseling tussen de minister van Buitenlandse Zaken en zijn ambtgenoot van Koloniën, maart 1910 (NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 271).

364 Kersten stelt ten onrechte, dat 'incidenteel' leden van de Ned.-Indische tolkendienst ter beschikking werden gesteld van de vertegenwoordigingen van Nederland in China (Kersten, *Buitenlandse Zaken in ballingschap*, 87).

365 Willem Pieter Groeneveldt (159).

366 Rapport minister van Buitenlandse Zaken, 12 aug. 1872 no. 5002 (retroacta bij KB 16 aug. 1872 no. 46).

367 Zie Van Dongen, *Tussen neutraliteit en imperialisme*, 63.

368 Jan Rhein (359).

369 Brief Wttewaall van Stoetwegen aan de chef Kabinet, 7 april 1880 (NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 258).

370 Ibidem.

bij diens soms langdurige afwezigheid te vervangen. Als tolk schijnt hij het er echter niet slecht van te hebben afgebracht. Maar in het najaar van 1892 werd Rhein krankzinnig waarna hij nog datzelfde jaar overleed.³⁷¹ Al eerder werd het noodzakelijk geacht om naast Rhein een tweede tolk voor de dienst in China op te leiden. Daarom werd in 1890 op aanbeveling van Ferguson diens aanstaande schoonzoon, Van Daalen Wetters³⁷², tot leerling-tolk te Peking benoemd.³⁷³ Interessant was de veranderde opstelling inzake nepotisme blijkens de opmerking van het Kamerlid Hintzen³⁷⁴, dat 'het niet zeer gelukkig was' dat de minister de aanbeveling door het hoofd van de missie te Peking had overgenomen gezien 'de zeer intieme betrekking die tusschen den heer Ferguson en den persoon, die voor tolk bestemd is', bestond.³⁷⁵ Overigens gaf Van Daalen Wetters er om onbekende redenen al na een jaar de brui aan. Toen vervolgens dus ook nog Rhein overleed, moest de missie te Peking het geheel zonder uitgezonden tolk stellen. Pas in 1896 werd officieel in de opvolging voorzien, toen Van Duijsberg³⁷⁶, de voormalige particulier secretaris van de zaakgelastigden te Teheran, Knobel en diens opvolger Bosschart, voor een periode van vijf jaar als leerling-tolk te Peking werd geplaatst. Voor zijn dapper gedrag tijdens de Bokseropstand ontving hij in 1902 de Militaire Willems Orde terwijl hij datzelfde jaar bovendien werd bevorderd tot secretaris-tolk op het consulaat-generaal te Shanghai. Maar kennelijk hadden zijn belevenissen in China hem dusdanig aangegrepen, dat hij in 1908 vanwege 'his nervous condition'³⁷⁷ moest worden gerepatriëerd. De periode tussen het overlijden van Rhein en het aantreden van Van Duijsberg werd overbrugd door de leerling-consul Oudendijk, die na het toelatingsexamen voor de consulaire dienst op advies van de minister lessen Chinees bij Prof. de Groot³⁷⁸ in Leiden had gevolgd en 'die speciaal voor den consulaire dienst in China (was) bestemd'.³⁷⁹ Deze zoon van een wijnhandelaar in Kampen ontpopte zich tot een talenwonder en een voortreffelijke 'débrouillard', die tijdens de Russische Revolutie de ontredde gezant te St.-Petersburg,

371 Zie ook Van Dongen, *Tussen neutraliteit en imperialisme*, 63–64.

372 Melis Cato van Daalen Wetters (93).

373 Retroacta bij KB 18 febr. 1890 no. 39.

374 Dr. h.c. George Hermann Hintzen (1851–1932), zakenman te Amsterdam en later te Rotterdam, lid Tweede Kamer der Staten-Generaal 1888–, wethouder van Rotterdam 1897–, firmant bankiershuis R. Mees & Zoonen ald. 1903–1926. (Bronnen en literatuur: Genealogie Hintzen, in: N. P. 15 (1925) 169–171 (171); Parlement.com (geraadpleegd 23 juni 2019); BWN II, 230–232)

375 HTK 1890–1891, 301 (15 dec. 1890).

376 Willem Johannes van Duijsberg (114).

377 Retroacta bij KB 19 mei 1909 no. 49 (2.02.14, inv.nr. 5505).

378 Prof. Dr. Johannes Jacobus Maria de Groot (1854–1921), sinoloog, o.m. ambt. voor Chinese zaken in Nederlands-Indië 1878–1883, hoogleraar te Leiden 1891–1911, vanaf 1904 met als leeropdracht Chinese taal- en letterkunde, hoogleraar te Berlijn 1911–†. (Bronnen en literatuur: BWN I, 217–218; Blussé & Van Luyn, *China en de Nederlanders, 154–157*; Kuiper, *The early Dutch sinologists, 872–879* en passim)

379 HTK 1895–1896, Kamerstuk 2 III 2, memorie van toelichting staatsbegroting 1896 (Buitenlandse Zaken) 4.

Sweerts de Landas Wyborgh³⁸⁰, verving en uiteindelijk als gezant in China een succesvolle loopbaan afsloot.

De aanstelling van leerling-consuls, die zoals Oudendijk en later Hamel³⁸¹ 'speciaal voor den consulaire dienst in China bestemd' waren, paste ook in de opvattingen van de Tweede Kamer. Al bij de behandeling van de begroting van Buitenlandse Zaken voor het jaar 1891 was er van die kant op geweest, dat 'de kennis der Chineesche taal voor onze consulaire ambtenaren in China van het hoogste belang is' erop aangedrongen,

dat voor de consulaire tolken toch vooral geen mindere eischen werden gesteld dan voor die, bestemd voor Nederlandsch-Indië, daar eerstgenoemden in aanraking en correspondentie komen met de hoogste regeerings-ambtenaren, zoodat fouten, door hen in den vorm begaan, ver strekkende gevolgen kunnen hebben.³⁸²

Hoewel minister Hartsen daar niet onwelwillend tegenover stond en toezegde de gedane suggesties in overweging te zullen nemen, veranderde er in de praktijk weinig. Daarom werd in 1896 vanuit de Tweede Kamer nog eens 'de zorg voor het personeel, dat in de toekomst onze groote en steeds toenemende belangen in Zuid-China [...] goed kan behartigen, dringend aanbevolen.'³⁸³ Nederland had behoefte aan consulaire ambtenaren, die de Chinese taal machtig waren. Met het oog daarop werden suggesties gedaan 'om het aanleeren der taal gepaard te doen gaan met voorbereiding tot den consulaire dienst in China.' Een alternatieve oplossing zou bestaan uit de inschakeling van 'de jongelieden, opgeleid voor ambtenaren voor Chinesche zaken in Nederlandsch-Indië'. In feite gebeurde noch het een noch het ander. Wel werd in 1909 de Leidse hoogleraar de Groot door de minister verzocht om een geschikte kandidaat voor de tolkendienst in China voor te dragen.³⁸⁴ Ook werd nog een enkele maal een aankomend consul voorbestemd voor de dienst in China zonder dat dat serieus werd aangepakt, zoals in het geval van de aspirant-vice-consul De Meester³⁸⁵. Volgens de gezant te Peking was aan hem:

... door den Minister de opdracht verstrekt zich te bekwamen in het aanleeren der Chineesche taal. Van werkelijk ernstig streven om aan die opdracht uitvoering te geven

380 Mr. Dr. Arthur Martin Désiré baron Sweerts de Landas Wyborgh (438).

381 Hij had van aug. 1897 tot juni 1899 onderwijs in de Chinese taal genoten bij Prof. de Groot te Leiden. Zie ook HTK 1898-1899, Kamerstuk 2 III 2, memorie van toelichting staatsbegroting 1899 (Buitenlandse Zaken) 3, en NA, BuZa 2.05.38, register bezoldigde ambtenaren.

382 HTK 1890-1891, Kamerstuk 2 III 6, voorlopig verslag staatsbegroting 1891 (Buitenlandse Zaken) 5.

383 HTK 1896-1897, Kamerstuk 2 III 8, voorlopig verslag staatsbegroting 1897 (Buitenlandse Zaken) 5.

384 Zie brief van Prof. de Groot aan de minister van Buitenlandse Zaken d.d. 26 dec. 1909 (NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 271).

385 Theodoor Herman de Meester (279).

is bij hem niet veel gebleken [...] of hij aanleg heeft voor de studie der Chineesche taal, mag betwijfeld worden.³⁸⁶

Dit speelde zich af in 1911 toen de Tolkendienst voor het Verre Oosten inmiddels een feit was maar voordat de eerste vruchten daarvan konden worden geplukt.

In Japan was onder de laatste door de gouverneur-generaal van Nederlands-Indië benoemde vertegenwoordiger – en eerste Nederlandse consul-generaal in dat land –, de Oost-Indische ambtenaar De Wit, de eveneens Oost-Indisch ambtenaar De Saint Aulaire³⁸⁷ als tolk werkzaam. Deze had na het vertrek van De Wit in 1863 ‘gegronde bezwaren [...] om op den voet van Nederlandsch Staatsambtenaar, met een jaarwedde van f 5000, den post van Kanselier en Tolk te aanvaarden.’³⁸⁸ Vermoedelijk gaf hij er de voorkeur aan in dienst van het Ned.-Indische gouvernement werkzaam te blijven. De nieuwe, door de minister van Buitenlandse Zaken voorgedragen consul-generaal, De Graeff van Polsbroek, werd daarom gemachtigd om als kanselier en tolk ‘voorlopig en behoudens nadere goedkeuring te benoemen een geschikt en kundig Nederlander.’³⁸⁹ Overigens bleef de sinds 1859 als kanselier aan het consulaat-generaal verbonden Mr. J. P. Metman³⁹⁰ nog tot 1865 in functie waarna hij werd opgevolgd door L. T. Kleintjes³⁹¹. Beide heren, evenals trouwens consul-generaal de Graeff beschikten over een zekere beheersing van de Japanse taal.³⁹² Het feit, dat Kleintjes en De Graeff er een Japanse ‘huishoudster’ op na hielden bij wie ze ook kinderen hadden, zal hun kennis van het Japans zeker ten goede zijn gekomen.

386 NA, BuZa 2.05.38, register bezoldigde ambtenaren.

387 Rutger Jacob de Saint Aulaire, geb. Echteld (Neder-Betuwe) 19 aug. 1827, Oost-Indisch ambt. te Batavia (1861), ‘Tolk voor de Japansche Taal bij het Consulaat-Generaal der Nederlanden in Japan’ (1862, 1863), overl. 5 okt. 1864 op de terugreis van Japan naar Nederland aan boord van het Engelse koopvaardij-schip “Canton”, op weg van Nagasaki naar Liverpool. (Bronnen en literatuur: A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie De Saint Aulaire* (Leiden 2019)); Kuiper, *The early Dutch Sinologists*, (m.n.) 46–52)

388 Voordracht minister Van der Maesen de Sombreff, 6 juli 1863 no. 6081 (retroacta bij KB 7 juli 1863 no. 57).

389 Rapport minister Van der Maesen de Sombreff, 6 juli 1863 no. 6081 (retroacta bij KB 7 juli 1863 no. 57).

390 Mr. Johannes Petrus Metman (1835–1897), Indisch ambtenaar, kanselier bij het consulaat-generaal van Nederland in Japan 1859-ca. 1864, resident van Bantam (1878) en van Baravia (1890, 1892). (Bronnen en literatuur: A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Metman, Verhagen Metman* (Leiden 2019); Delpher (geraadpleegd 11 juni 2019); Staatsalmanak 1863–1865)

391 Leonardus Theodorus Kleintjes (1846–1929), sinds januari 1865 waarnemend kanselier bij het consulaat-generaal in Japan tegen een vergoeding van 5000 gulden per jaar, officieel benoemd als zodanig bij KB van 21 sept. 1866 no. 73 tegen een gelijk tractement, maakte van 15 april tot 15 mei 1867 samen met consul-generaal en politiek agent De Graeff van Polsbroek (1858) een reis van Yokohama naar Osaka, eervol ontslag bij KB van 7 jan. 1872 no. 2 om redenen van gezondheid. N. B. Hij had een zoon uit zijn relatie met zijn Japanse huishoudster Koijama Orokoë. (Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 852; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Kleintjes (Kleintjes)* (Leiden 2017))

392 Zie hiervoor v.w.b. De Graeff: Moeshart, *Journal van Jonkheer Dirk de Graeff van Polsbroek*, 15.

Van 1870 tot 1881 werd de diplomatieke missie in Japan geleid door uitgezonden carrièrediplomaten, die niet beschikten over enige kennis van het Japans. Nadat bovendien Kleintjes in januari 1872 ontslag had genomen, ontstond de uitermate onwenselijke situatie, dat de Nederlandse vertegenwoordiging in Japan volledig afhankelijk werd van Japanse of van aan andere gezantschappen verbonden tolken. Weliswaar beheersten de consulaire agenten van Nederland in Japan in de regel wel de landstaal maar het betrof uitsluitend onbezoldigde consuls, hetgeen, gezien hun 'regtsmagt over hunne landgenooten' en hun daaruit voortvloeiende taken en verplichtingen, verre van ideaal was. Zo kwamen deze consuls – meestal agenten van de Nederlandse Handel-Mij. – 'niet alleen dagelijks in aanraking met hooggeplaatste Japansche ambtenaren maar namen zij ook in zekere mate deel aan het bestuur der gemeenten, in Kobe bij voorbeeld hebben zij van regtswege zitting in dat bestuur.'³⁹³ Daarom verzochten Van der Hoeven³⁹⁴ en diens opvolger, minister-resident Weckherlin³⁹⁵, dan ook dringend om de plaatsing van een Nederlandse, direct inzetbare tolk op het gezantschap.³⁹⁶ Den Haag kon of wilde echter geen gehoor geven aan deze smeebeden. Gelukkig vervulde L. J. A. van de Polder³⁹⁷, die beschikte over 'zeer grondige kennis van het Japansch, welke taal hij even goed spreekt als schrijft' van 1877 tot 1918 de functie van tolk op het gezantschap in Japan.³⁹⁸ Hij was in 1865 als veertienjarige in Japan gearriveerd en had aanvankelijk als 'élève-interprète-auxiliaire' bij het Franse gezantschap en sinds 1873 als secretaris-tolk bij het Japanse ministerie van Justitie voor de rechtbanken van Kobe, Yokohama en Tokio de nodige kennis en ervaring opgedaan. In 1881 kreeg hij, om bij afwezigheid van de chef de poste als zaakgelastigde te kunnen optreden, de rang en titel van secretaris-tolk.³⁹⁹ In de laatste jaren voor zijn pensioen in 1918 bezat hij de rang en titel van gezantschapsraad en 1e tolk.⁴⁰⁰ Hoewel door de langdurige beschikbaarheid van Van de Polder Den Haag geneigd was om zich niet langer het hoofd te breken over de tolkenfunctie in Japan, wees reeds in 1903 het toenmalige hoofd van de diplomatieke missie in Tokio, baron Sweerts de Landas, er terecht op, dat Van de Polder – 'reeds 52 jaar oud en al 38 jaar hier' – de enige Nederlandse ambtenaar in het Verre Oosten was, die het Japans beheerste. Wat als

393 Brief van minister-resident Van der Hoeven aan de minister van Buitenlandse Zaken, Yokohama 24 maart 1872 no. 11 (NA, BuZa 2.05.38, inv.nr. 1361).

394 Jhr. Mr. Fredrik Philip van der Hoeven (194).

395 Mr. Wilhelm Ferdinand Heinrich von Weckherlin (484).

396 Zie o.a. de brief van minister-resident Van der Hoeven, Yokohama 25 maart 1872 no. 13, en van minister-resident Weckherlin, Yokohama 18 febr. 1876 no. 23 (NA, BuZa 2.05.38, inv.nr. 1361).

397 Leonardus Johannes Antonius van de Polder (333).

398 Voordracht van minister Van Lynden van Sandenburg, 5 mei 1881, Kabinet no. 4 (retroacta bij KB 8 mei 1881 no. 16).

399 Ibidem.

400 Interessant is, dat in de Stamboeken bij zijn naam is aangetekend: "Deze heer behoort niet tot het personeel van den consulaire dienst doch tot den diplomatieken dienst."

hem iets overkwam of in het geval van verlof?⁴⁰¹ Minister Melvil van Lynden kon zich wel vinden in de zienswijze van de gezant en nam in zijn begroting voor 1904 de voor de opleiding van een tolk benodigde financiële middelen op.⁴⁰² Desgevraagd stelde de Leidse hoogleraar de Groot voor om de in 1900 bij hem gepromoveerde De Visser⁴⁰³ als leerling-tolk in Tokio te plaatsen. Nadat laatstgenoemde in februari 1909 nog was bevorderd tot tweede secretaris-tolk, nam hij echter datzelfde jaar weer ontslag wegens zijn benoeming tot conservator bij het Volkenkundig Museum te Leiden. Wederom werd de professor, die dus ook al op zoek was naar een tolk voor China, op pad gestuurd om tolk voor de dienst in Japan te vinden. Dat viel hem naar eigen zeggen niet makkelijk omdat de minister 'ook gelet wil hebben op factoren, die zich moeielijk officieel laten omschrijven, *namelijk opvoeding, karakter, plichtsgevoel, afkomst enz.*'⁴⁰⁴

Bij het begin van de twintigste eeuw was het inmiddels tot alle betrokkenen doorgedrongen, dat de bestaande praktijk om te voorzien in de dringende behoefte aan goed opgeleide tolken voor de Nederlandse vertegenwoordigingen in China en Japan een doodlopende weg was. Hoewel deze tolken in feite vooral in het belang van Nederlands-Indië werkzaam waren, wilde of kon het Indisch gouvernement hier geen helpende hand bieden. Bovendien bood de dienst voor Chinese zaken in Nederlands-Indië zowel gunstiger financiële arbeidsvoorwaarden als betere carrièremogelijkheden aan de eigen tolken dan bij Buitenlandse Zaken het geval was. In die situatie was het bijkans ondoenlijk om gekwalificeerde tolken te rekruteren voor de Nederlandse diplomatieke en consulaire posten in China en Japan. Uiteindelijk werd dan ook besloten om een eigen tolkendienst voor het Verre Oosten op poten te zetten. De aanhef van de memorie van toelichting bij dit nieuwe reglement – die een geheel andere toonzetting had dan bij de tolkendienst voor de Levant het geval was – gaf in niet mis te verstane bewoordingen de aanleiding voor de oprichting weer:

Bij gebreke aan eene regeling der vooruitzichten en bezoldiging van de tolken in het Verre Oosten, heeft de organisatie van dezen zoo belangrijken tak van dienst voortdurend met groote moeilijkheden te kampen gehad. Het is daarom noodzakelijk gebleken hun, die bereid zouden zijn de tolkencarrière te kiezen, zekerheid te geven aangaande de financieele en andere voorwaarden dezer loopbaan.

401 Brief van gezant Sweerts de Landas aan de minister van Buitenlandse Zaken, Tokio 12 maart 1903 (NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 209).

402 НТК 1903–1904, Kamerstuk 2 III 2, memorie van toelichting staatsbegroting 1904 (Buitenlandse Zaken) 3.

403 Prof. Dr. Marinus Willem de Visser (474).

404 Brief van Prof. de Groot aan de minister van Buitenlandse Zaken, 26 dec. 1909 (NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 271). N.B. Mijn cursivering.

Het was derhalve noodzakelijk om voor de leden van de nieuwe tolkendienst 'de financiële voorwaarden gelijkwaardig te maken aan die welke gelden voor de candidaat-ambtenaren voor Chineesche zaken.'⁴⁰⁵

Aan de toekomstige tolken voor China en Japan werden zware eisen gesteld, vergelijkbaar met die voor de Levant. Zo dienden de voor Japan bestemde tolken afgezien van de Japanse spreek- en schrijftaal zich ingevolge artikel 5 toe te leggen 'op de studie der geschiedenis en van land- en volkenkunde der volken van Oost-Azië, de algemeene beginselen van het Nederlandsch Burgerlijk- Handels- en Strafrecht en het internationaal recht'. Volgens artikel 6 dienden zij tevens een grondige kennis van het Frans en Engels te verwerven. Voor de tolken voor China kwam daar nog 'bekendheid met de Duitsche taal' bij terwijl voor hen kennis van het Maleis tot aanbeveling zou strekken. Bovendien moesten zij over aanvullende juridische kennis beschikken met het oog op de exterritoriale rechtspleging, die nog steeds in China van kracht was. Om deze hoog opgeleide tolken toch enig carrièreperspectief te bieden was in artikel 14 van het nieuwe reglement de mogelijkheid geopend, dat tolken der 1e en 2e klasse tot consul werden benoemd maar slechts '*in de landen waar zij als tolk zijn werkzaam geweest*'.⁴⁰⁶ Dat laatste deed natuurlijk weer af aan de vooruitzichten. In het algemeen waren die beperkte carrièremogelijkheden en de nog steeds – zeker in vergelijking met de tolken voor Nederlands-Indië – matige bezoldiging ervoor verantwoordelijk, dat veel tolken voortijdig de dienst verlieten. Toch slaagde Buitenlandse Zaken er over het algemeen in om genoeg kandidaten voor de vertegenwoordigingen in China en Japan aan te trekken. In retrospectief kan de tolkendienst voor het Verre Oosten tot op zekere hoogte zelfs als een succes worden bestempeld. Wel kwam de metamorfose van de 'buitenlandse dienst' na – en mede ten gevolge van – de Tweede Wereldoorlog vermoedelijk net op tijd voor de tolkendienst; de houdbaarheidsdatum daarvan was reeds in zicht gekomen, zo al niet overschreden.

12. Conclusie

Bijna een eeuw nadat de eerste – nog rudimentaire – diplomatieke en consulaire reglementen van het nieuwe koninkrijk tot stand waren gekomen, had de 'buitenlandse dienst' van Nederland eindelijk een bureaucratische structuur gekregen. Na de introductie in de jaren 1870 en 1880 van gedetailleerde loopbaanreglementen voor diplomaten en consuls hadden in 1909 en 1910 ook de tolken voor de Levant respectievelijk die voor het Verre Oosten hun eigen reglementen gekregen. In alle reglementen was een belangrijke plaats ingeruimd voor bepalingen op het gebied van werving, selectie en opleiding. Bovendien was inmiddels sprake van één, universele 'buitenlandse dienst', ook al waren op posten in het Verre Oosten soms en op het consulaat te

405 Retroacta bij KB 4 juni 1910 no. 107.

406 Mijn cursivering.

Djeddah bijna altijd 'zij-instromers' met een Indische connectie werkzaam. Hoewel de diplomatieke, de consulaire en de tolkendiensten zich dus voor het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog hadden kunnen ontwikkelen tot moderne bureaucratische organisaties in Weberiaanse betekenis, ontbrak het nodige op het gebied van professionalisering om nog maar te zwijgen van democratisering.

De diplomatieke dienst was uitgegroeid tot een redelijk efficiënte loopbaanorganisatie maar het toelatingsbeleid vertoonde nog steeds archaïsche trekken. Zo werd het criterium 'bekwaamheid' weliswaar zeer serieus genomen maar gaven de sociaal-maatschappelijke achtergrond en de financiële positie van de kandidaten uiteindelijk de doorslag. Niet alleen vielen daardoor veelbelovende kandidaten bij voorbaat uit de boot maar bovendien was het de vraag hoe lang nog personen met de gewenste sociaal-maatschappelijke achtergrond zouden kunnen worden gevonden, die bereid en in staat waren een diplomatieke loopbaan in belangrijke mate uit eigen zak te bekostigen. In het geval van de consulaire dienst kon de nieuwe professionele regelgeving niet verhullen, dat aanvankelijk de onbezoldigde 'amateur' consul de standaard bleef en dat het aantal van goed opgeleide beroepsconsuls slechts langzaam enige uitbreiding onderging. Zowel in het geval van de diplomaten als van de consuls waren de knelpunten vooral het gevolg van de grote terughoudendheid van de politiek om de voor een moderne en professionele 'buitenlandse dienst' benodigde financiële middelen beschikbaar te stellen. Ook de tolken zouden daarmee te maken krijgen, zij het in een later stadium omdat hun diensten pas aan het einde van de jaren 1900 operationeel werden. Tot aan het feitelijk einde van haar bestaan in 1940 zou de 'buitenlandse dienst' hinder ondervinden van het gebrek aan voldoende financiële middelen op de begroting van Buitenlandse Zaken.

De financiële perikelen vormden echter niet het enige probleem. Reeds ten tijde van de totstandkoming van de nieuwe loopbaanreglementen voor diplomaten en consuls in het laatste kwart van de negentiende eeuw begon men zich onder meer in de Tweede Kamer af te vragen of de stricte scheiding tussen de diensten wel zo'n goed idee was. Bovendien werd de 'buitenlandse dienst' sinds het einde van de negentiende eeuw geconfronteerd met grote veranderingen op politiek, economisch en maatschappelijk gebied, die zeker na het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog alleen nog maar ingrijpender werden. De interessante vraag is hoe Buitenlandse Zaken de 'buitenlandse dienst' met alle oude en alle nieuwe uitdagingen omging. Hoewel die kwesties in het volgende hoofdstuk aan de orde komen, kan nu reeds worden gememoreerd, dat de meeste ministers en hun ambtelijke staf in de periode 1900–1940 de noodzaak inzagen van een betere bezoldiging van het personeel van de 'buitenlandse dienst' maar voor het overige afkerig waren van enige verandering, laat staan reorganisatie.

Hoofdstuk VI

(1875) 1910–1940, de ‘buitenlandse dienst’ in een sterk veranderende taakomgeving¹

1. Inleiding

In de tweede week van juli 1940 – twee maanden na de aanvang van de Duitse bezetting – vond een examen voor de consulaire dienst plaats waarvoor de ‘candidaat voor den Consularen Dienst’, Jan Polderman², zich als enige had aangemeld. Met enig gevoel voor *understatement* werd in het examenverslag opgemerkt, dat De Meester³, consul-generaal te Londen, ‘wegens verblijf buiten den lande’ niet in de gelegenheid was zijn taak als lid van de examencommissie te vervullen.⁴ Hoewel het door hem afgelegde examen zeker niet briljant kon worden genoemd, ontving Polderman toch het fel begeerde getuigschrift.⁵ Daarbij werd rekening gehouden met het gegeven – zoals de administrateur titulair Schaepman⁶ schreef – dat hij als reserve-officier van de artillerie bijna negen maanden onder de wapenen was geweest.⁷ Het was de alleraatste keer, dat een regulier examen voor de consulaire dienst werd gehouden, al was vermoedelijk geen der betrokkenen zich daarvan bewust. Dat gold ongetwijfeld in nog sterkere mate voor het diplomatieke toelatingsexamen van februari 1940. De bij die

1 Zie hoofdstuk I, para. 7.

2 Drs. Jan Polderman (334).

3 Theodoor Herman de Meester (279).

4 NA, BuZa 2.05.48.05 (Collectie Schaepman), inv.nr. 73.

5 Polderman had het bij het consulaire aanwijzingsexamen in nov. 1938 zeer goed gedaan (NA, BuZa 2.05.38, inv.nr. 714).

6 Mr. Carel Jozef Marie Schaepman (1896–1963), tijd. adj.commissies min. van Buitenlandse Zaken 1921, commissies 1922–, hfd.commissies 1930–, referendaris 1934–, administrateur tit. 1939–, in die hoedanigheid bij het dept. van Handel, Nijverheid en Scheepvaart 1942–1945, wederom bij Buitenlandse Zaken 1945, p.t. bggm 1946, raadadviseur i.a.d. 1950, laatst. o.m. Verkeersadviseur en Ned. Rijnvaartcommissaris. (Bronnen en literatuur: Genealogie Schaepman in: N. P. 93 (2014) 163–262 (222); NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 855; Gids BZ en BD 1950–)

7 Zie noot 4. N. B. Verm. vanwege zijn eigen veiligheid was in het definitieve verslag de verwijzing naar de positie van Polderman als reserve-officier achterwege gelaten.

gelegenheid geslaagde kandidaten, De Ranitz⁸, Van Schelle⁹ en Valck Lucassen¹⁰, werden nog net voor de Duitse inval als attaché tot de diplomatieke dienst toegelaten.¹¹ Daarmee leek een einde te zijn gekomen aan een tijdperk, dat enkele decennia eerder was begonnen. In 1909 en 1910 was namelijk met de totstandkoming van het tolkenreglement voor de Levant respectievelijk dat voor het Verre Oosten het raamwerk van de 'buitenlandse dienst' min of meer voltooid. Sindsdien beschikten naast de diplomaten en consuls ook de tolken over professionele reglementen waarin onder meer werving, selectie en opleiding tot in de details waren geregeld. In de periode 1875–1940 vonden 55 attaché-examens plaats alsmede bijna veertig toelatingsexamens voor de consulaire dienst. De toelating tot de tolkendiensten, die pas vanaf 1909 op gang kwam, vertoonde een meer onregelmatig verloop en betrof een veel geringer aantal personen.

De bepalingen inzake werving, selectie en opleiding ondergingen tot 1940 de nodige praktische en soms cosmetische veranderingen maar verschilden op het moment van de Duitse inval in Nederland niet wezenlijk van die uit het laatste kwart van de negentiende en het begin van de twintigste eeuw. Dat was opmerkelijk gezien de grote veranderingen, die zich in diezelfde periode voordeden in de taakomgeving waarbinnen de 'buitenlandse dienst' opereerde. Nu was het natuurlijk niet altijd strikt noodzakelijk om iedere nieuwe uitdaging het hoofd te bieden door middel van een ingrijpende aanpassing van het betreffende reglement. Met een flexibele interpretatie en/of toepassing van de vigerende regelgeving zou soms al kunnen worden volstaan om de nodige veranderingen in de praktijk te implementeren. De vraag is echter of van die mogelijkheid in voldoende mate gebruik werd gemaakt. Wel begon hier en daar het besef door te dringen, dat echte veranderingen op termijn onontkoombaar waren. Zo werden al sinds de negentiende eeuw vraagtekens geplaatst bij de ontoereikende bezoldiging van met name de diplomatieke vertegenwoordigers en bij de strikte scheiding tussen de diplomatieke en de consulaire loopbaan. In de twintigste eeuw leidde het gebrek aan expertise bij de 'buitenlandse dienst' op economisch en commercieel gebied in groeiende mate tot kritiek, niet alleen vanuit het bedrijfsleven maar ook van andere ministeries en instellingen, die op die gebieden werkzaam waren. Ten

8 Jhr. Mr. Johan Antoni de Ranitz (344).

9 Mr. Carel Jan van Schelle (388).

10 Mr. Théodore François Valck Lucassen (463).

11 KB 27 febr. 1940 no. 51. N.B. Overigens was reeds op 19 oktober 1939 de persoonlijke titel van gezantschapssecretaris zonder voorafgaand examen toegekend aan de attachés Mr. Willem Johan Gijsbert baron Gevers (150), Mr. Sweder Godfried Maria baron van Voorst tot Voorst (477), Mr. Henri Frederik Eschauzier (121) en Mr. Dr. Gerard Anton van Hamel (172) 'aangezien de tijdsomstandigheden niet veroorloven dat de drie laatstgenoemden diplomatieke ambtenaren hun standplaatsen eerlang verlaten'. De betrokken kandidaten dienden zich echter wel te onderwerpen aan het eerstvolgende secretarisexamen, dat met ten minste zes maanden was uitgesteld en uiteindelijk nooit meer plaatsvond. (Voordracht van 16 okt. 1939, afd. Dipl. Zaken no. 10525 (retroacta bij KB 19 okt. 1939 no. 78))

slotte stonden ook het elitaire en weinig democratische karakter van de ‘buitenlandse dienst’, alsmede de formele uitsluiting van vrouwen van een loopbaan als diplomaat, consul of tolk steeds vaker ter discussie.

In dit hoofdstuk staat de vraag centraal wat de betekenis respectievelijk de gevolgen waren voor de ‘buitenlandse dienst’ van de grote veranderingen in de taakomgeving, die zich sinds het einde van de negentiende eeuw voordeden. De nadruk ligt daarbij vanzelfsprekend op het drieluik werving, selectie en opleiding. Tevens komen enkele kwesties aan de orde, die al langer speelden maar onder invloed van de veranderende taakomgeving een urgenter karakter kregen. Omdat het concept van de ‘lange negentiende eeuw’ ook in het geval van de ‘buitenlandse dienst’ kan worden gehanteerd, is de in dit hoofdstuk behandelde periode in twee stukken opgedeeld. Het eerste gedeelte beslaat het tijdvak tot de Eerste Wereldoorlog, terwijl het tweede deel eindigt op het moment, dat Nederland verzeild raakte in de Tweede Wereldoorlog. Evenals in de vorige hoofdstukken het geval was, worden de lotgevallen van diplomaten, consuls en tolken separaat behandeld. De integratie van de diplomatieke, consulaire en tolkendiensten alsmede het vraagstuk van de – in modern taalgebruik – *inclusiviteit*, worden daarentegen in afzonderlijke paragrafen aan het eind van dit hoofdstuk behandeld omdat die onderwerpen relevant waren voor de gehele ‘buitenlandse dienst’.

2. De veranderende taakomgeving van de ‘buitenlandse dienst’

a. *De laatste vier decennia van de lange negentiende eeuw*

In 1887 had de commissie voor de consulaire examens in haar rapport over ‘eene meer volledige organisatie van den Nederlandschen consulaire dienst’ geconstateerd, dat ‘zoolang Nederland niet weder rechtstreeks in de staatkundige verhoudingen der beschaafde wereld wenscht in te grijpen’ de zorg voor de handel, nijverheid en scheepvaart van Nederland de voornaamste taak zou zijn van het ministerie van Buitenlandse Zaken.¹² Deze conclusie van de commissie wekt op het eerste gezicht enigszins de lachlust op gezien de internationale positie van Nederland in die jaren: alsof het überhaupt tot een dergelijk ingrijpen in staat zou zijn. Maar vanzelfsprekend vormde het behartigen van de commerciële en economische belangen een essentieel onderdeel van het takenpakket van Buitenlandse Zaken en dus van de ‘buitenlandse dienst’. De commissie ging er echter aan voorbij dat de centrale doelstelling van het toenmalige buitenlandse beleid, namelijk de handhaving van de neutraliteit en afzijdigheid van Nederland¹³, eveneens een actieve inzet van ministerie en ‘buitenlandse dienst’ vereiste. Zo moest ervoor worden gewaakt, dat Nederland ongewild betrokken

12 Het rapport is te vinden in de Ned. Staatscourant nr. 192 van 17 aug. 1887.

13 Zie Wels, *Aloofness and neutrality as topical subjects*.

raakte bij internationale conflicten en diende, mocht dat toch gebeuren, zoals bij de Luxemburgse kwestie in de jaren 1860¹⁴, de schade zoveel mogelijk te worden beperkt. Daarnaast kon Nederland, onder meer om binnenlands-politieke redenen, zich in sommige situaties niet met goed fatsoen permitteren afzijdig te blijven, zoals in het geval van het neerslaan van de Poolse opstand door de Russen in 1863¹⁵ of de vervolging van christenen in het Ottomaanse Rijk in 1877. Sinds het midden van de negentiende eeuw deden zich bovendien dichter bij huis, in de voor Nederland – onder meer vanuit economische overwegingen – belangrijke Duitse regio, belangrijke ontwikkelingen voor, waarvan de hiervoor genoemde Luxemburgse crisis een van de verschijnselen was.¹⁶ Het ging om de schier onstuitbare opkomst van Pruisen, die ook in Nederland voor de nodige onrust zorgde, zeker toen dat land door de annexatie van het Koninkrijk Hannover in 1866 een directe buurstaat werd.¹⁷ Bovendien dreigde door de Frans-Duitse oorlog van 1870–1871 en de aansluitende uitroeping van het Duitse Keizerrijk het machtsevenwicht in Europa in gevaar te komen.

Voor het taakveld van het ministerie van Buitenlandse Zaken was eveneens het omvangrijke koloniale bezit van Nederland relevant, al had de commissie zich in haar stellingname gemakshalve beperkt tot de ‘beschaafde wereld’. Voor de koloniën op het Westelijk Halfrond en in Azië kon niet worden volstaan met een beleid van afzijdigheid en neutraliteit maar was daarentegen niet zelden een alert en assertief diplomatiek optreden noodzakelijk. Dat hing onder meer samen met de opkomst van het moderne imperialisme waarbij Nederland niet alleen als ‘participant’ optrad maar ook het potentiële slachtoffer was van de koloniale en commerciële ambities van andere landen.¹⁸ Daarnaast speelde het groeiend zelfbewustzijn van de onafhankelijke landen in de verschillende ‘koloniale regio’s’ een rol, of het nu ging om de vanouds soevereine staten in Oost-Azië of de relatief nieuwe onafhankelijke landen in Latijns-Amerika. Zo vergde bijvoorbeeld in het geval van Curaçao de moeizame en dikwijls gespannen relatie met Venezuela de nodige aandacht en inzet van de Nederlandse vertegenwoordigers in dat land. In Azië leidde de uitbreiding van het Nederlandse gezag in het Indische eilandenrijk tot conflicten over grenzen en invloedssferen met andere koloniale mogendheden, terwijl die grondstoffenrijke kolonie in toenemende mate de begeerte opwekte van een land als Japan. Ook de diplomatieke en consulaire presentie in landen als China, Japan en Siam, hing in nauwe mate samen met het Nederlandse koloniale bezit in die regio.¹⁹ Sowieso kon Nederland als belangrijke koloniale

14 Smit, *Diplomatieke geschiedenis van Nederland* 199, 248–262.

15 Van Galen Last, *Jonkheer van der Maesen de Sombreff en de ongewenste invitatie*, 23–33. N. B. Smit beweert ten onrechte, dat de toenmalige minister van Buitenlandse Zaken, Van der Maesen de Sombreff, vanwege die Poolse kwestie moest aftreden. (Smit, *Diplomatieke geschiedenis van Nederland*, 199)

16 Zie voor de relatie met de Duitse regio o.m. Boogman, *Nederland en de Duitse Bond*.

17 Zie Scheffer, *Henry Tindal*, 107 e.v.

18 Zie o.m. Kuitenbrouwer, *Nederland en de opkomst van het moderne imperialisme*.

19 Zie hoofdstuk v, para. 10. N. B. Zo meldde bijvoorbeeld minister Hartzen in 1888 aan de koning naar aanleiding van de tijdelijke detachering van Hendrik van der Houven van Oordt (203) op het

mogendheid niet de ogen gesloten houden voor de grote veranderingen, die in China en Japan sinds het midden van de negentiende eeuw plaatsvonden. Ten slotte kon zelfs een koloniale erfenis uit het verleden voor diplomatieke complicaties zorgen. Zo zouden de oorlogen aan het einde van de negentiende en het begin van de twintigste eeuw tussen de ‘Boerenrepublieken’ in Zuid-Afrika en het Britse imperium het uiterste vergen van de Nederlandse diplomatie, mede gezien de grote betrokkenheid van de publieke opinie bij het lot van de ‘stamverwante’ Boeren.

De ontwikkelingen op het gebied van de internationale handel en economie hadden eveneens consequenties voor de taken en werkzaamheden van de ‘buitenlandse dienst’. Na de hoogtijdagen van het voor Nederland als handelsnatie zo gunstige vrijhandelstelsel openbaarden zich in de loop van de negentiende eeuw verontrustende tendensen in protectionistische richting. Aanvankelijk bleef Buitenlandse Zaken aan de zijlijn staan in discussies over de toenemende roep om bescherming in landen als Frankrijk, Portugal, Roemenië en Spanje, die hun bestaande handelsverdragen opzegden. Zo weigerde minister Hartsen²⁰ in 1891 nog om zich aan te sluiten bij het initiatief van enkele ambtgenoten om de Commissie voor de Handelspolitiek op te richten.²¹ Hij vond protectie uit den boze en was daarom de mening toegedaan, dat ‘meestbegunstiging en vrijhandel, ook in een steeds protectionistischer leefklimaat, onverkort (moesten) worden aangehouden.’²² Het ongunstig getij was echter niet meer te keren. De opvolger van Hartsen, Van Tienhoven²³, besloot dan ook om Buitenlandse Zaken aan de werkzaamheden van de commissie te laten deelnemen, zoals blijkt uit een brief van hem en de drie andere betrokken ministers aan de koningin-weduwe regentes van 28 september 1892.²⁴ Toch toonde Buitenlandse Zaken vooralsnog weinig neiging

consulaat te Penang, dat het hem wenselijk voorkwam ‘voorloopig nog één der leerling-consuls [...] in de gelegenheid te stellen zich meer in het bijzonder voor den Consulaire dienst in het Oosten te bekwamen’ (voordracht van Jhr. Hartsen d.d. 13 juni 1888 11e afd. no. 5158 (retroacta bij KB 17 juni 1888 no. 15)).

20 Jhr. (1841) Cornelis Hartsen (1823–1895), koopman, assuradeur en reder te Amsterdam, lid firma Gebr. Hartsen, lid Prov. Staten van Noord-Holland 1854–, lid Eerste Kamer der Staten-Generaal 1859–, staatsraad i.b.d. 1877– minister van Buitenlandse Zaken 1888–1891, lid gemeenteraad Den Haag 1893–†. (Bronnen en literatuur: N. A. 84 (1994) 208–210; Parlement.com (geraadpleegd 4 febr. 2019); NNBW VIII, 698; Jurriaanse, *De Nederlandse Ministers van Buitenlandse Zaken*, 341–355)

21 Wels, *Van Karnebeek's break with tradition*, 207

22 Woltring (ed.), *Bescheiden buitenlandse politiek van Nederland 1848–1919*, vijfde deel 1891–1894, v.

23 Mr. Gijsbert van Tienhoven (1841–1914), jur. dr. Utrecht 1866, advocaat in Den Haag 1866–, ambt. ministerie van Justitie 1867–, hoogleraar rechten te Amsterdam 1869–1873, lid gemeenteraad ald. sinds 1874, lid Tweede Kamer der Staten-Generaal 1878–, wethouder van Amsterdam en burgemeester ald. 1880–1891, lid Prov. Staten van Noord-Holland, lid Eerste Kamer 1880–1891 en 1894–1897, minister van Buitenlandse Zaken 1891–1894, commissaris der Koningin in Noord-Holland 1897–1911. (Bronnen en literatuur: Genealogie Van Tienhoven, Van Tienhoven van den Bogaard, in: N. P. 47 (1961) 320–343 (326); Jurriaanse, *De Nederlandse Ministers van Buitenlandse Zaken*, 356–370; Parlement.com (geraadpleegd 31 maart 2019); BWN I, 581–582)

24 Woltring (ed.), *Bescheiden buitenlandse politiek van Nederland 1848–1919*, vijfde deel 1891–1894, XXXVIII.

om grotere prioriteit te geven aan de werkzaamheden op commercieel en economisch gebied.

De taakomgeving van de ‘buitenlandse dienst’ was eveneens aan veranderingen onderhevig, waar het de binnenlands-politieke en sociaal-maatschappelijke aspecten betrof. De liberale stroming, die in de tweede helft van de negentiende eeuw nog de luis in de pels was geweest van vele bewindslieden van Buitenlandse Zaken, zeker waar het de ‘élitaire’ diplomatieke dienst betrof, was inmiddels zelf deel gaan uitmaken van het maatschappelijk establishment. Haar vroegere rol werd nu met zichtbaar enthousiasme overgenomen door de eerste vertegenwoordigers van de SDAP maar dat had politiek nog nauwelijks betekenis. Kenmerkend was bijvoorbeeld, dat toen Troelstra²⁵ in 1897 tegen begrotingsartikel 5 ‘kosten der gezantschappen’ stemde, hij slechts door twee andere – radicale – Kamerleden, Staalman²⁶ en Van der Zwaag²⁷, werd gesteund.²⁸ Dat betekende overigens niet, dat het parlement zich minder kritisch opstelde inzake de kosten van de ‘buitenlandse dienst’. Die houding werd echter veel minder dan in het verleden bepaald door een emotionele afkeer van de diplomatieke elite. Ook de uitgaven ten behoeve van de door de liberalen gekoesterde consulaire dienst werden in de Tweede Kamer kritisch bekeken.²⁹

Ten slotte begon ook de Nederlandse maatschappij te veranderen. Na de Grondwetsherziening van 1848 boette de aristocratie³⁰ geleidelijk aan macht in ten gunste van de ‘notabele burgers’. Aan het eind van de negentiende eeuw was de gegoede burgerij inmiddels een factor van betekenis geworden. Zelfs de aristocratische samenstelling van de Eerste Kamer, die tot de Grondwetsherziening van 1887 nog redelijk vergelijkbaar was met die van de diplomatieke dienst, begon daarna van karakter te veranderen.³¹ Bovendien werd de oude aristocratie, die tot in de tweede helft van de negentiende eeuw ook voor wat betreft de vermogenspositie aan de top stond, in dat

25 Mr. Pieter Jelles Troelstra (1860–1930), advocaat in Leeuwarden en later te Scheveningen, richtte in 1894 met elf medestanders de SDAP op, lid Tweede Kamer der Staten-Generaal 1897–1901 en 1902–1925. (Bronnen en literatuur: Parlement.com (geraadpleegd 3 febr. 2020); BWN I, 590–594)

26 Andries Popke Staalman (1858–1938), o.m. werkzaam in Den Helder als boekhandelaar en later directeur Aardappeldrogerij “Fleming” te Driebergen, lid Tweede Kamer der Staten-Generaal 1894–1905 en 1918–1922, lid gemeenteraad Amsterdam 1921–1922, dissident antirevolutionair Kamerlid, dat zichzelf ‘een echte jongen van het volk’ noemde. (Bronnen en literatuur: A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Staalman* (Leiden 2020); Parlement.com (geraadpleegd 3 febr. 2020); BWN IV, 476–477)

27 Geert Lourens van der Zwaag (1858–1923), slager te Gorredijk en varkenskoopman tot 1892, actief in de Socialistenbond van Domela Nieuwenhuis 1891–1897, boekdrukker (1902), als vrije socialist lid Tweede Kamer der Staten-Generaal 1897–1909, lid gemeenteraad Opsterland (1900) en 1919–†, lid Provinciale Staten 1905– en Gedeputeerde Staten van Friesland 1907–1919, boekhandelaar (1919), boekbinder (1923). (Bronnen en literatuur: A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Van der Zwaag* (Leiden 2020); Parlement.com (geraadpleegd 3 febr. 2020); BWN I, 679–680)

28 HTK 1897–1898, 325 (3 dec. 1897).

29 Zie para. 4a.

30 Zie hoofdstuk I, para 3d.

31 Zie Van den Braak, *De Eerste Kamer*, 168 e.v.

opzicht ingehaald door de ‘notabele burgers’, zeker wanneer dat vermogen grotendeels bestond uit het bezit van landgoederen en ander onroerend goed. Dat had eveneens gevolgen voor wat betreft het aanbod van personeel voor de diplomatieke dienst, omdat de kandidaten traditioneel afkomstig waren uit de kringen der aristocratie en bovendien over een flink eigen vermogen dienden te beschikken. In het algemeen werd de focus op de oude elites langzamerhand minder naarmate de publieke opinie zich ontwikkelde. De nationale en internationale verwickelingen op politiek, economisch en maatschappelijk gebied bereikten sinds het einde van de negentiende eeuw een veel breder publiek dan in het verleden het geval was geweest. Kranten en politieke spotprenten speelden daarbij een voorname rol. Ook voelde een veel groter deel van de bevolking zich politiek en maatschappelijk betrokken. Bij dat alles speelden de verhoging van het algemene welvaarts- en opleidingsniveau en – niet te vergeten – de partijvorming sinds het einde van de negentiende eeuw een belangrijke rol. De invoering direct na afloop van de Eerste Wereldoorlog van het algemeen mannen- en vrouwenkiesrecht werkte daarbij als een stroomversnelling. Met dat laatste zijn we evenwel bij de volgende paragraaf beland.

b. De Eerste Wereldoorlog en het Interbellum

Na het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog diende Nederland nog meer dan daarvoor de neutraliteit nauwgezet in acht te nemen. Bij het behartigen van de eigen commercieel-economische belangen moest men uiterst voorzichtig tussen de conflicterende wensen en eisen van de belligerenten door laveren. De enorme economische afhankelijkheid van Duitsland als leverancier van bijvoorbeeld steenkool en als belangrijke afnemer van agrarische producten maakte dat allemaal niet gemakkelijker terwijl ook de positie van Rotterdam als doorvoerhaven voor het Duitse achterland een complicerende factor vormde. Bovendien stonden de voor Nederland essentiële internationale handel en vrije vaart – inclusief de verbindingen met het koloniale rijk – onder grote druk ten gevolge van de Engels-Franse blokkade van Duitsland en de door laatstgenoemd land gevoerde duikbootoorlog. Daarom werd op initiatief van de president van de Ned. Handels-Mij., Van Aalst³², al in november 1914 de Nederlandsche Overzee Trustmaatschappij (NOT) opgericht met als doel om in die moeilijke omstandigheden de Nederlandse in- en uitvoer te faciliteren.³³ De regering, die angstvallig de neutrale positie van Nederland voor ogen hield, bewaarde vooralsnog

32 Cornelis Johannes Karel van Aalst (1866–1939), sinds 1889 werkzaam voor de Ned. Handel-Mij. (NHM) in Nederlands-Indië en te Singapore, lid van de directie te Amsterdam in 1902, president van de NHM 1913–1934, vervulde vele andere functies, zoals het voorzitterschap van de Ned. Overzee Trust Maatschappij (NOT) en commissariaten bij (o.m.) bij scheepvaartmaatschappijen, de Hoogovens en de KLM. (Bronnen en literatuur: A. J. van Galen Last, *Fragmentogenealogie Van Aalst* (Leiden 2020); BWN II, 1–2; Houwink ten Cate, ‘*De mannen van de daad*’, passim)

33 Moquette, *Van BEP tot BEB*, 27 e.v.

de nodige afstand tot dit soort initiatieven, die men gaarne aan het particuliere bedrijfsleven overliet. Toen de oorlog echter veel langer bleek te duren dan aanvankelijk gedacht, kon men die houding niet volhouden. Uiteindelijk strekte de bemoeienis van de overheid zich uit tot een aanzienlijk gedeelte van de activiteiten op financieel, economisch en sociaal gebied. Dat alles had natuurlijk ook gevolgen voor de taken en werkzaamheden van de ‘buitenlandse dienst’. Dat een aantal Nederlandse diplomaten, van wie sommigen gerelateerd waren aan vooraanstaande Duitse families, een zekere voorkeur voor dat land koesterden, maakte de zaken echter niet eenvoudiger. Zo moest de Nederlandse gezant te Washington, Van Rappard³⁴, nadat de Verenigde Staten zich hadden aangesloten bij de Entente, worden teruggeroepen vanwege zijn Duitsgezindheid. Daarover noteerde oud-minister De Beaufort³⁵ op 13 september 1917 in zijn dagboek: ‘Onzen gezant te Washington, Van Rappard, die naar men zegt zoo wanhopig Duitschgezind is dat hij in Washington niet zal kunnen blijven. Men dringt – naar ik hoor – op zijne terugroeping aan.’³⁶ Ten slotte zorgde de belangenbehartiging door het neutrale Nederland ten behoeve van de belligerente mogendheden voor veel extra werk op een aantal diplomatieke posten.

Met de beëindiging van de oorlog waren de problemen bepaald nog niet voorbij. Het verslagen Duitse Rijk bleef in het buitenlandse en economische beleid van Nederland in vele opzichten een factor van betekenis terwijl de evenmin onbelangrijke betrekkingen met de leden van de Entente de eerste jaren na de oorlog bepaald niet altijd even rimpelloos verliepen. Op dat voor Nederland cruciale moment kreeg Jhr. van Karnebeek³⁷ de leiding van het ministerie van Buitenlandse Zaken. Van Karnebeek, die tot 1927 in functie zou blijven, verving in 1922 het tot dat moment voorgestane passieve beleid van neutraliteit en afzijdigheid door een actieve ‘zelfstandigheidspolitiek’ waarbij hij vasthield aan de positie van Nederland als ongebonden,

34 Willem Louis Frederik Christiaan ridder van Rappard (346). N. B. Zijn schoonvader, Jhr. Ernest Herman Frederik Adriaan Schimmelpenninck, had als luitenant in de Pruisische cavalerie gediend.

35 Willem Hendrik de Beaufort (1845–1918), advocaat te Amsterdam 1871–1873, schoolopziener te Rhenen 1875–1886, lid Tweede Kamer der Staten-Generaal 1877–1883, 1884–1897, 1905–1918, lid Eerste Kamer 1884, minister van Buitenlandse Zaken 1897–1901, curator universiteit Utrecht, watergraaf heemraadschap Rivier de Eem. (Bronnen en literatuur: Genealogie De Beaufort, in: N. P. 49 (1963) 47–64 (53); Jurriaanse, *De Nederlandse Ministers van Buitenlandse Zaken*, 389–405; Marijke van Faassen, ‘Venu trop tard dans un siècle trop vieux?’, Willem Hendrik de Beaufort (1897–1901), in Hellema, Zeeman en Van der Zwan (eds.), *De Nederlandse ministers van Buitenlandse Zaken in de twintigste eeuw*, 10–23; Parlement.com (geraadpleegd 28 dec. 2019); BWN I, 27–29)

36 De Valk en Van Faassen (eds.), *Dagboeken een aantekeningen van Willem Hendrik de Beaufort*, 943.

37 Jhr. Mr. Dr. Herman Adriaan van Karnebeek (1874–1942), jr. dr. en dr. Staatswetenschap Utrecht 1900, referendaris dept. van Koloniën 1908–, burgemeester van Den Haag 1911–, minister van Buitenlandse Zaken 1918–1927; commissaris der Koningin in Zuid-Holland 1918–†, minister van Staat 1927–†, kamerheer i.b.d. van Koningin Wilhelmina 1910–†, zn. van 217 en vader van 218. (Bronnen en literatuur: N. A. 86 (1996–1997) 295; BWN I, 286–289; Rolf Schuurmsma, *De beste van het interbellum. Herman Adriaan van Karnebeek*; Wels, *Van Karnebeek's break with tradition*)

neutrale mogendheid.³⁸ Door deze beleidswijziging werd het bijvoorbeeld mogelijk om actief te participeren in de nieuwe Volkenbond. Of aan deze beleidswijziging onder zijn opvolgers onverkort werd vastgehouden, valt te betwijfelen. Zoveel is zeker, dat na de opkomst van de fascistische en populistische dictators in Italië en Duitsland in de jaren 1920 en 1930 strikter dan ooit, zo niet krampachtig de hand werd gehouden aan het handhaven van de neutraliteit.

In 1918 voerde minister Van Karnebeek een reorganisatie op zijn departement door waarbij de Directie Economische Zaken (DEZ) werd opgericht.³⁹ Daarnaast stelde hij de Raad van Bijstand voor de Buitenlandse Economische Aangelegenheden in. Daarmee beoogde hij onder meer de buitenlandse contacten van de NOT onder de controle van Buitenlandse Zaken te brengen.⁴⁰ Door middel van de DEZ en de Raad van Bijstand slaagde Van Karnebeek erin het primaat op het gebied van de buitenlandse economische betrekkingen bij zijn ministerie leggen. Nadat de minister in 1927 was opgestapt wegens het verwerpen van het ontwerpverdrag met België door de Eerste Kamer, wisten de opeenvolgende ministers van Economische Zaken⁴¹ de verantwoordelijkheid voor het buitenlands economisch beleid op den duur naar zich toe te trekken. Voor de 'buitenlandse dienst' was dat bepaald niet irrelevant omdat de bemoeienis van de overheid op financieel-economisch gebied en met betrekking tot handelsaangelegenheden niet meer zou verdwijnen, en al helemaal niet tijdens de wereldwijde crisis van de jaren 1930.

Door al deze ontwikkelingen werd het ministerie van Buitenlandse Zaken in toenemende mate onderdeel van het binnenlands-politieke discours, hoe ongaarne de opeenvolgende ministers dat ook zagen.⁴² Daar stond tegenover dat het parlement zich nauwelijks meer bemoeide met de inrichting en samenstelling van de 'buitenlandse dienst' en zich – zeker in vergelijking met de negentiende eeuw – meer begon te richten op de inhoud van het buitenlands beleid. Bovendien verloor de Nederlandse samenleving nu definitief haar aristocratische karakter en werden de eerste serieuze oproepen tot democratisering van de diplomatieke dienst vernomen. In die situatie kwam het wenselijk voor om meer aandacht te gaan besteden aan – in modern taalgebruik – *public relations*. Dat gold ook voor de contacten met de pers, die op Buitenlandse Zaken doorgaans geen grote populariteit genoot. Het ging overigens niet alleen om de situatie in Nederland zelf. Zoals hiervoor reeds werd aangegeven, was het imago

38 Wels, *Van Karnebeek's break with tradition*, 210–211; Schuurmsma, *De beste van het interbellum*. Herman Adriaan van Karnebeek, 86–87.

39 Schuurmsma, *De beste van het interbellum*. Herman Adriaan van Karnebeek, 87.

40 Ibidem, 88.

41 Gemakshalve is deze terminologie gebruikt omdat het 'ministerie van Economische Zaken' tijdens het Interbellum nogal eens van naam wisselde.

42 Zo ontraadde minister Van Karnebeek in najaar 1923 zijn chef Diplomatieke Zaken, Jhr. Mr. F. Beelaerts van Blokland (25) het hem aangeboden formateurschap te aanvaarden, (o.m.) omdat Buitenlandse Zaken zich zo ver mogelijk van de binnenlandse politiek hoorde te houden. (Woltring (ed.), *Documenten buitenlandse politiek van Nederland 1919–1945*, deel v 1 okt. 1923–31 aug. 1924, XIII)

van Nederland na afloop van de Eerste Wereldoorlog bepaald niet optimaal in de landen van de Entente en zeker niet in een land als België. In deze situatie besloot Van Karnebeek om in de persoon van Plemp van Duiveland⁴³ voor het eerst in de geschiedenis een woordvoerder van Buitenlandse Zaken aan te stellen.⁴⁴ Waarom de keuze op betrokkene was gevallen, is niet duidelijk. Wel had Plemp van Duiveland in 1906 als hoofdredacteur van De Nieuwe Courant enkele spraakmakende artikelen geschreven over de consulaire dienst en over ‘consuls en diplomaten’, waarin de tekortschietende opleiding en kennis van de leden van de diplomatieke dienst op het terrein van handel en economie aan de kaak werden gesteld.⁴⁵ Schuursma oppert de mogelijkheid, dat Plemp juist vanwege zijn ‘vrijwel volkomen inertie’ was uitgekozen. Gezien het karakter van Van Karnebeek zou het op zichzelf niet verbazen als die overweging inderdaad een rol zou hebben gespeeld.⁴⁶ Niettemin was hier sprake van een belangrijke innovatie. Overigens zou het instituut ‘woordvoering’ in het geval van Buitenlandse Zaken pas na de Tweede Wereldoorlog goed van de grond komen.

3. De diplomatieke dienst tot de Eerste Wereldoorlog

a. Algemeen

Van de 55 personen, die in de periode van 1876 tot en met 1914 via het toelatings-examen in de diplomatieke dienst zijn opgenomen, behoorden slechts veertien niet tot de Nederlandse adel. Bovendien kunnen niet minder dan elf personen van laatstgenoemde groep tot dezelfde aristocratische bestuurlijke elite worden gerekend als de adellijke instromers.⁴⁷ Van de drie personen, die van die elite geen deel uitmaakten, stamde Thurkow⁴⁸ uit een familie, waarvan een aantal leden in Nederlands-Indië fortuin had vergaard. Weliswaar was het geslacht Thurkow in 1937 in de reeks Nederland's Patriciaat (N. P.) opgenomen maar dat zegt op zichzelf niet zoveel.⁴⁹ Datzelfde gold

43 Mr. Lambertus Joannis Plemp van Duiveland (1868–1940), jur. dr. Leiden 1893, redacteur NRC 1894–1900, tevens lid hoofdredactie Elsevier's Geïllustreerd Maandschrift 1894–1904, hoofdredacteur De Nieuwe Courant 1900–1920, bestuurslid Ned. Journalistenkring, o.a. voorzitter 1911–1920, tijd. ambt. ministerie van Buitenlandse Zaken m.i.v. 8 febr. 1920 (KB 12 okt. 1921 no. 60), aanvankelijk als tijd. persreferendaris en vervolgens als chef Bureau Pers, wegens opheffing betrekking eervol ontslag per 1 jan. 1933 (KB 16 nov. 1932 no. 30). (Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 855; Genealogie Plemp, Plemp van Duiveland, in: N. P. 47 (1961) 271–285 (277); BWN v, 390–391; Van der Zwan, *Een 'echte' BZ-ambtenaar. Lambertus Joannis Plemp van Duiveland*)

44 Van der Zwan, *Een 'echte' BZ-ambtenaar. Lambertus Joannis Plemp van Duiveland*, 18–19.

45 De Nieuwe Courant nr. 330 van donderdag 29 nov. 1906, resp. nr. 331 van vrijdag 30 nov. 1906 (NA, BuZa 2.05.38, inv.nr. 78).

46 Schuursma, *De beste van het interbellum. Herman Adriaan van Karnebeek*, 87.

47 Moes, *Onder aristocraten*, 40–41 en 68–69.

48 Mr. Georges Louis Thurkow (453).

49 Zie hoofdstuk 1, para. 3c.

voor de familie van Mosselmans⁵⁰ waarvan de genealogie eveneens in N. P. staat.⁵¹ Zijn vader, commissaris van cultuurmaatschappijen op Java in Nederlands-Indië, was gehuwd met Julia Elvira Dorrepaal, zuster van de moeder van Thurkow, uit de 'puissant rijke' familie Dorrepaal.⁵² Evenals Schmolck⁵³, een telg uit een niet in N. P. opgenomen familie, werden zij omstreeks 1908 tot de diplomatieke dienst toegelaten. Gezien het tekort in die tijd aan gekwalificeerde kandidaten uit het sociaal-maatschappelijke milieu waaruit traditioneel de toekomstige diplomaten afkomstig waren, hadden zij hun toelating tot de diplomatieke dienst, afgezien van hun individuele kwaliteiten, vermoedelijk niet in de laatste plaats te danken aan het familievermogen.⁵⁴ Overigens werden, ondanks het (te) geringe aanbod, kandidaten, die door de examencommissie niet geschikt werden geacht, beslist niet toegelaten, ook al beschikten ze over de juiste 'geboortepapieren' en voldoende financiële middelen. Dat was bijvoorbeeld het geval met Jhr. Falck, die zich in 1909 aanmeldde voor de diplomatieke dienst.⁵⁵

50 Mr. Adriaan Willem Mosselmans (297).

51 In de jaargang 1935/1936.

52 Deze takken van de geslachten Thurkow en Mosselmans lijken er door hun financiële positie in geslaagd te zijn om via huwelijken hun sociale positie te verhogen. Zo was een zuster van Thurkow getrouwd met Jhr. Mr. Dr. Jelle Roelof Clifford Kocq van Breugel (81). Mosselmans was in tweede echt gehuwd met Jkvr. Nancy Henriette van der Wyck, weduwe van Mr. Coenraad Willem Jacob Charles baron Sweerts de Landas Wyborgh (439). Zijn zuster, Georgina Leonora Mosselmans (1900–1969) huwde vijf maal, o.a. met Lord Sholto George Douglas van de Markiezen van Queensberry, met kroonprins Ertogroul Osman VI van Turkije en met een Franse graaf (Almanach de Gotha (Londen 1999) 352).

53 Mr. Dr. François Marie Schmolck (398).

54 Zie para. 3a. N. B. Nog in 1876 was Mr. J. M. Rens niet tot het diplomatieke examen doorgedrongen omdat ondanks zijn academische opleiding, vermogen en 'beschaafde manieren' zeer werd betwijfeld 'of hem het vermogen om zich gemakkelijk in de wereld te bewegen, gegeven is' (zie hoofdstuk 1, inleiding)

55 Jhr. Edzard Karel Gustaaf Falck, geb. Vlaardingen 17 juni 1884, door de minister toegelaten tot het onderzoek naar de bekwaamheid en de geschiktheid voor de diplomatieke dienst in sept. 1909, maar niet voor benoeming tot gezantschapsattaché in aanmerking gebracht, solliciteerde in 1912 zonder succes naar de door het vertrek van Bogaert vrijgekomen functie van kanselier op het gezantschap te Bern, commies-redacteur op de gemeentesecretarie van Den Haag, overl. ald. 27 jan. 1963, zn. van Jhr. Mr. Balthazar Willem Theodorus, jur. dr. Leiden, adj.-commies 1e kl. provinciale griffie van Zuid-Holland, burgemeester van Meerkerk, Nieuwland en Leerbroek en vervolgens van Vlaardingen, en Anna Pieternella Verdonk, tr. Baveno (Italië) 14 okt. 1910 Frederika Aloysia Maria Antonia Johanna Carolina Dyonisia Markgräfin Csáky Pallavicini, geb. k. Kurittyán (Hongarije) 9 okt. 1875, overl. Budapest 18 jan. 1912, dr. van Markgraf Sigismund Maria Eduard en Isabella Anna Maria Donnee Antoinette Ida Ursine Orsini d'Aragona, Contessa d'Orbassano e Rivalta. N. B. Philip Nicolaas Eugène Bogaert (1875–?), legde in okt. 1898 met gunstig resultaat het examen voor leerling-consul af, maar niet als zodanig benoemd, aangesteld tot kanselier op het gezantschap te Stockholm (KB 12 febr. 1904 no. 30), in gelijke hoedanigheid te Bern (KB 20 sept. 1906 no. 49), tevens onbezoldigd vice-consul ald., kreeg in 1911 drie maanden verlof tot herstel van zijn gezondheid, op zijn verzoek eervol ontslag (KB 22 juli 1912 no. 67), woonde in 1930 in Brussel (Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 216, 219, 220, 637; N. A. 82 (1992) 358; Staatscourant nr. 285 van 6 dec. 1898; Alg. Handelsblad van 5 nov. 1898 (Delpher); Genealogie Bogaert, in N. P. 19 (1930) 16–24 (24))

Op het moment dat in 1910 de tolkendienst voor het Verre Oosten als laatste onderdeel van de ‘buitenlandse dienst’ tot stand kwam, telde de diplomatieke dienst in totaal 32 leden. Zeventien van hen – onder wie drie zij-instromers⁵⁶ – vervulden een functie als chef de poste⁵⁷, terwijl de chef van het Kabinet van de minister, graaf van Limburg Stirum⁵⁸, de rang van zaakgelastigde met de persoonlijke titel van gezant bezat. Ook de minister, Jhr. de Marees van Swinderen⁵⁹, was een carrièrediplomaat. Voorafgaande aan zijn ministerschap was hij gezant te Washington geweest terwijl hij na zijn aftreden in 1913 Nederland nog bijna een kwart eeuw zou vertegenwoordigen bij het Hof van St James te Londen. Van deze 32 diplomaten bezaten niet minder dan 23 personen een adellijke titel of predikaat terwijl het overgrote deel van de resterende negen personen tot het ‘oude patriciaat’ behoorde. De diplomatieke dienst had op dat moment dus nog steeds een uitgesproken aristocratisch karakter. Opmerkelijk is, dat de diplomatieke dienst niet alleen meer hoofden van missie telde dan ondergeschikt personeel maar ook dat de nieuwe aanwas slechts bestond uit een viertal secretarissen tweede klasse en een even gering aantal attachés. Van de gezantschapssecretarissen zou Jhr. van Weede⁶⁰ overigens nog afvallen omdat hij in 1912 bij een jachtongeval om het leven kwam.

Gezien de veranderingen in de taakomgeving, in concreto het allerwege toeneemende protectionisme werd een commercieel-economische oriëntatie van de diplomatieke dienst steeds belangrijker. Dat was in ieder geval de opvatting van minister van Buitenlandse Zaken, Jhr. Röell⁶¹, blijkens zijn reactie op het ‘woord van hulde’, dat in 1897 van de zijde van de Eerste Kamer was gericht aan het adres van ‘die onzer gezanten, die zich meer en meer de belangen van den handel aantrekken.’⁶² Volgens de minister behoorde ‘de behartiging onzer handelsbelangen [...] in bijzondere mate het doel te zijn van de bemoeiingen onzer diplomatie, en hij houdt zich verzekerd, dat de

56 De gezanten te Peking, Jhr. Mr. Frans Beelaerts van Blokland (25), te Lissabon, Mr. Dr. Willem isaac Doude van Troostwijk (110) en te Bern, Jhr. Mr. Willem Ernest van Panhuijs (318).

57 Daarnaast vervulden nog eens zeven (voormalige) consulaire ambtenaren met een diplomatieke titel een functie als chef de Poste, zij het vooral buiten Europa. Alleen Jhr. Mr. Jacques Edouard de Sturler (434), consul-generaal met de persoonlijke titel van gezant te Athene, smaakte het genoeg in de *chasse gardée* van de ‘echte’ diplomaten te mogen dienen.

58 Mr. Johan Paul graaf van Limburg Stirum (255).

59 Jhr. Mr. Reneke de Marees van Swinderen (273).

60 Jhr. Mr. Dr. Hendrik Maurits van Weede (486).

61 Jhr. Mr. Joan Röell (1844–1914), jur. dr. Utrecht 1866, advocaat ald. 1867, (adj.-)commies prov. griffie van Gelderland 1867–, van Utrecht 1868–, griffier Prov. Staten van Zuid-Holland 1872–1878, lid 1877–1886, 1888–1894 en 1901–1909 Tweede Kamer en lid 1887–1888, 1898–1901 en 1910–1912 Eerste Kamer der Staten-Generaal, lid en secr. Raad van Voogdij over Koningin Wilhelmina 1890–1898, minister van Buitenlandse Zaken 1894–1897, vice-president Raad van State 1912–†, president-curator Rijksuniversiteit te Utrecht 1897–†. (Bronnen en literatuur: N. A. 91 (2004–2005) 413–415; BWN 460–462; Parlement.com (geraadpleegd 1 febr. 2019); Jurriaanse, *De Nederlandse Ministers van Buitenlandse Zaken*, 371–388)

62 HEK 1896–1897, Kamerstuk 2 III 2, voorlopig verslag staatsbegroting 1897 (Buitenlandse Zaken) 114.

overtuiging daarvan ook bij de vertegenwoordigers der Koningin in den vreemde in het algemeen is gevestigd.⁶³ Hoewel niet behoeft te worden getwijfeld aan de oprechtheid van de minister, kan men zich toch afvragen of bij zijn oordeel over de inzet van de diplomatieke ambtenaren ten behoeve van de Nederlandse handelsbelangen de wens niet de vader van de gedachte was. Hoe het ook zij, een tiental jaren later achtte de Commissie-Van Idsinga⁶⁴ het in ieder geval dringend nodig om voor dit onderwerp ruime aandacht te vragen.⁶⁵ Volgens de commissie lag de hoofdtak van de Nederlandse diplomaat niet op politiek gebied maar op het terrein van de economie. Weliswaar hadden de 'oeconomische belangen' ook in het verleden al een hoofdrol gespeeld in de internationale betrekkingen maar was men zich daarvan nu pas in brede kring bewust geworden. Omdat bovendien de 'oeconomische verhoudingen tusschen de Staten onderling steeds veelzijdiger en ingewikkelder' werden, dienden de diplomatieke ambtenaren volgens de commissie te beschikken over grondige kennis van 'het oeconomisch leven in al zijn uitingen', ook om een beter inzicht te krijgen in de 'sociale wetgeving (die) in bijna alle voorname Staten ter hand is of wordt genomen'. Het feit, dat men aan de consulaire vertegenwoordigers, die 'veelal gevestigd zijn in de centra van handel en industrie [...] een deel van de taak heeft overgedragen, die eigenlijk aan de diplomatie [...] zou toekomen', deed aan die noodzaak niet af. Niet alleen omdat 'het consulaatwezen onder het toezicht en de leiding der diplomatie is geplaatst' maar ook omdat de diplomaat 'inzicht behoort te hebben in het verband tusschen de oeconomische en sociale omstandigheden eenerzijds en de politieke problemen anderzijds, waaraan hij bij de richtige vervulling van zijn taak zijn volle aandacht zal hebben te wijden.' Volgens de commissie waren speciale handelsattachés op de posten in het buitenland niet nodig omdat de Nederlandse diplomatie, anders dan die der vooraanstaande mogendheden, geen grote politieke belangen behoefde te behartigen maar haar aandacht in de eerste plaats kon richten op de nationale handelsbelangen. Om een diplomatieke dienst te verkrijgen, die voldeed aan vorengenoemde eisen, dienden maatregelen genomen te worden op het gebied van werving en opleiding. Zo stelde de commissie onder meer voor om artikel 1 van het diplomatiek examenreglement in die zin te wijzigen, dat van de aanstaande diplomaten meer dan tot dusverre een grondige kennis van het 'oeconomisch leven' gevorderd zou kunnen worden. Voorts suggereerde de commissie om de kandidaten naast de theoretische vorming ook praktische ervaring te laten opdoen, bijvoorbeeld door detacheringen bij kamers van koophandel, handelshuizen of bankinstellingen. De commissie ging tevens in detail in op de examenvereisten en opperde zelfs de mogelijkheid om een en hetzelfde toelatingsexamen voor de diplomatieke en de consulaire dienst in te stellen.

63 HEK 1896-1897, Kamerstuk 2 III 2, memorie van antwoord staatsbegroting 1897 (Buitenlandse Zaken) 134.

64 Zie para. 3c.

65 Zie para. 3a.

In een ambtelijk commentaar van de hand van de chef van het Kabinet, Van Limburg Stirum, dat blijkens het voorstel aan de koningin van minister De Marees van Swinderen goeddeels door laatstgenoemde was overgenomen, werd korte metten gemaakt met deze aanbevelingen.⁶⁶ Zonder veel omhaal van woorden werd bijvoorbeeld het voorstel met betrekking tot de voorgestelde praktijkstage ('Stage aan handelshuis niet wel doenlijk') naar de prullenmand verwezen. Het was evident, dat men op Buitenlandse Zaken ondanks alle mooie woorden nog steeds niet echt openstond voor aanbevelingen inzake de voor diplomaten wenselijke kennis en ervaring op financieel-economisch en commercieel gebied. Het enige waar men zich werkelijk druk over maakte was het groeiend tekort aan gekwalificeerde kandidaten voor de diplomatieke dienst.

b. De stagnerende toeloop voor de diplomatieke dienst

In 1907 klopte Mr. Thurkow na zijn promotie in de rechtswetenschap te Leiden bij Buitenlandse Zaken aan met het oog op een eventuele loopbaan in de diplomatieke dienst. Omdat hij daar geheel onbekend was, werden inlichtingen ingewonnen bij een vroegere hoogleraar van hem, Prof. Oppenheim.⁶⁷ Deze verklaarde, dat 'Mr. Thurkow een man is, die traag denkt en werkt, maar geenszins achterlijk is [...] Een overvlieger (hoogvlieger) is hij natuurlijk niet, maar een bruikbare kracht in de diplomatie kan hij zeker wel worden.'⁶⁸ Ondanks deze weinig complimenteuzen 'aanbeveling' ontving de minister toch een positief advies van secretaris-generaal Hannema⁶⁹ inzake de toelating van deze kandidaat. De toonzetting van het advies was echter aan de zuinige kant:

Het is wel eenigszins een Indisch type, ofschoon minder geprononceerd dan b.v. Jhr. van Karnebeek jr. Doch behalve dat hij niet geheel 'van vreemde smetten vrij' is, schijnt hij bepaald geen onaannemelijke kandidaat. *In ieder geval zal het hem wel nimmer aan de noodige fondsen ontbreken om aan het diplomatieke ambt de noodigen luister bij te zetten. Zijne moeder heet 'Dorrepaal' en de familie gaat door voor 'puissant' rijk.*⁷⁰

66 Aantekeningen bij het Rapport van Commissie-Van Idsinga, 21 aug. (1911), met alleen de paraaf van Van Limburg Stirum (NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 167).

67 Prof. Jacques Oppenheim (1849–1924), dr. juris Groningen 1872, gemeentesecr. ald. 1873–, hoogle-
raar staats- en administratief recht te Groningen 1885–, als zodanig en tevens in het volkenrecht te
Leiden 1893–, lid Raad van State 1907–†. (Bron: BWN I, 434–435)

68 Uittreksel uit een schrijven van Prof. Oppenheim aan Jhr. van Eysinga d.d. 21 jan. 1908 (NA, BuZa
2.05.18 inv.nr. 182).

69 Mr. Sjoerd Hannema (1847–1921), jur. dr. Leiden 1872, advocaat te Rotterdam 1872–, chef 2e Afd.
Consulaire en Handelszaken 1879– en secr.-generaal 1902–1919 van het ministerie van Buitenlandse
Zaken. (Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 853; Genealogie Hannema, in: N.P. 77
(1993) 255–283 (269))

70 Optekening van secretaris-generaal Hannema d.d. 22 jan. 1908 (NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 182). N.B.
Mijn cursivering.

Voorlopig trachtte men Thurkow als honorair attaché te parkeren bij de gezant te St.-Petersburg, die daar echter niet van gediend was.⁷¹ 'Het voor het Nederlandse corps diplomatique weinig vleiende oordeel van den voormaligen hoogleraar Oppenheim over Mr. Thurkow' legde baron Sweerts⁷² naast zich neer, 'als komende van iemand, die met de eigenaardigheden der carrière niet bekend is.' Toch was bij de gezant kennelijk een alarmbel gaan luiden want hij had zelf nadere vertrouwelijke inlichtingen over Thurkow ingewonnen. Deze waren 'niet bevredigend' terwijl 'het handschrift van meergemelden Heer zoo onbeholpen (was), dat hij zich in elk geval op eene deugdelijke verbetering daarvan zal hebben toe te leggen'. Ondanks deze weinig hoopgevendende signalen werd Thurkow toch tot de diplomatieke dienst toegelaten. Het liep echter helemaal mis met dit nieuwe lid van de dienst. In 1916 liet minister Loudon⁷³ aan de gezant te Tokio, waar Thurkow sinds 1915 werkzaam was, weten, dat

nog nimmer van zijn achtereenvolgende chefs een voldoende gunstig oordeel over hem was gegeven en dat hij zijne plaatsing aan uw gezantschap moest opvatten als eene laatste gelegenheid hem gegeven om te doen blijken, dat hij de hoedanigheden van een diplomatiek ambtenaar te eischen bezat.⁷⁴

Thurkow trok zich echter niets van deze waarschuwing aan. Met name een schandaal betreffende 'eene lichte vrouw uit Parijs', waarover Thurkow tijdens zijn plaatsing aldaar reeds 'onaangenaamheden' had gehad met gezant de Stuers⁷⁵, en met wie hij op dat moment in Yokohama samenleefde, deed hem uiteindelijk de das om.⁷⁶ Zo verscheen Thurkow met zijn maitresse bij een diner na afloop van een vlootrevue in Yokohama tot 'verontwaardiging van al de dames en van den Russischen ambassadeur die met zijne dochter aan eene tafel vlak naast die van Thurkow zat'.⁷⁷ Daarop stelde minister Loudon gezant Van Asbeck⁷⁸ telegrafisch op de hoogte van het aanstaande ontslag van zijn medewerker: 'J'ai écrit personnellement à votre secrétaire, lui déclarant que je attend sa demande démission de carrière.'⁷⁹ Thurkow verliet de diplomatieke dienst in december 1918 'wegens familieomstandigheden'.⁸⁰ Hoewel men op Buitenlandse Zaken wel erg gemakkelijk over de twijfels inzake de geschiktheid van Thurkow voor de diplomatieke carrière was heengestapt, dient men zich goed te realiseren

71 Missive van de gezant te St.-Petersburg aan de minister van Buitenlandse Zaken d.d. 12/25 febr. 1908 no. 274/77 (NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 182).

72 Mr. Dr. Arthur Martin Désiré baron Sweerts de Landas Wyborgh (438).

73 Jhr. Dr. John Loudon (260).

74 Brief van minister Loudon aan gezant Van Asbeck d.d. 7 juli 1916 (NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 224).

75 Mr. Alphonse Lambert Eugène ridder de Stuers (431).

76 Brief van gezant Van Asbeck d.d. 27 febr. 1916 (NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 224).

77 Een foto van de 'dame' in kwestie, opgestuurd door de gezant te Parijs, bevindt zich in het dossier.

78 Ir. Dirk baron van Asbeck (16).

79 Telegram van minister Loudon aan de gezant te Tokio van 22 april 1916 (NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 224).

80 KB 3 dec. 1918 no. 12.

dat het gebrek aan ondergeschikt diplomatiek personeel ernstige vormen begon aan te nemen. In 1906 moest de nieuwe gezant te Berlijn, baron Gevers⁸¹, zijn geloofsbrieven gaan aanbieden aan de andere Duitse hoven waarbij hij was geaccrediteerd, vergezeld door zijn enige diplomatieke medewerker, de raad van legatie Van Rappard. Omdat direct daarna het jaarlijks verlof van Van Rappard was gepland, vroeg de gezant om tijdelijke versterking voor zijn – voor Nederland zo belangrijke – post. Minister Van Tets⁸² zag zich evenwel genoodzaakt om hem te berichten, dat het tot zijn leedwezen ‘door de schaarste aan diplomatiek personeel [...] niet mogelijk (was) tijdelijk een vertrouwd diplomatiek ambtenaar’ op het gezantschap te detacheren.⁸³ Daarom viel de eer te beurt aan het hoofd van de politieke afdeling van het ministerie, Jhr. van Eysinga⁸⁴, ‘een zeer bekwaam jongmensch, pas gepromoveerd, maar zonder ervaring’⁸⁵, die bovendien node zou worden gemist op het departement.⁸⁶

De tegenvallende belangstelling voor de diplomatieke loopbaan vormde al sinds jaar en dag een punt van zorg. Zo was reeds in het voorlopig verslag naar aanleiding van de ontwerp-begroting van Buitenlandse Zaken voor het jaar 1876 treurnis uitgesproken over het feit ‘dat zoo weinig jongelieden zich aanmelden voor de diplomatieke examens’. Men vreesde zelfs, dat in de toekomst een reël gebrek aan diplomaten zou kunnen ontstaan.⁸⁷ Minister Van der Does de Willebois⁸⁸ deelde deze zorgen blijkens de memorie van beantwoording. Met een *sneer* naar de Kamer, die zich immers voortdurend verzette tegen een verhoging van de diplomatieke salarissen, merkte hij op ‘dat die loopbaan door de groote geldelijke bezwaren, welke zij oplevert, en de veelzijdige geschiktheid, die zij vereischt, natuurlijkerwijze meerdere jongelieden

81 Willem Alexander Frederik baron Gevers (149).

82 Jhr. Mr. Dirk Arnold Willem van Tets, heer van Oud- en Nieuw-Goudriaan (451).

83 Minuutbrief van minister Van Tets aan gezant Gevers d.d. 17 febr. 1906 (NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 215).

84 Prof. Jhr. Mr. Dr. Willem Jan Mari van Eysinga (1878–1961), jur. dr. Leiden 1900, dr. staatswetenschap ald. 1906, ambt. min. van Buitenlandse Zaken, laatst. referendaris en hfd. afd. Politieke Zaken 1902–, hoogleraar rechten te Groningen 1908–, in het volkenrecht te Leiden 1912–, lid van het Permanente Hof van Internationale Justitie 1931– 1940 (1946), daarnaast (o.m.) Ned. Rijncommissaris 1910–1930, hoogleraar te Rotterdam 1913–1919, gedelegeerde Alg. Verg. Volkenbond en lid examencommissie benoembaarheid gezantschapssecretaris 1921–1927. (Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 853; N. A. 82 (1992) 309–311; BWN III, 169–171)

85 De Valk en Van Faassen (eds.), *Dagboeken en aantekeningen van Willem Hendrik de Beaufort* I, 354.

86 NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 215.

87 HTK 1875–1876, Kamerstuk 2 III 6, voorlopig verslag staatsbegroting 1876 (Buitenlandse Zaken) 1.

88 Jhr. (1877) Mr. Pieter Joseph August Marie van der Does de Willebois (naamsvermeerdering Willebois in Van der Does de Willebois bij KB 28 aug. 1856 no. 55) (1816–1892), jur. dr. Utrecht 1838, advocaat te 's-Hertogenbosch 1838–, subst.-officier van justitie te Breda 1842–, off. van justitie te Roermond 1847–, advocaat-generaal gerechtshof te Arnhem 1851–, procureur-generaal gerechtshof van Noord-Brabant en fungerend directeur politie ald. 1855–, Commissaris des Konings in Limburg 1856–, minister van Buitenlandse Zaken 1874–1877 en 1883–1885, minister van Staat 1885–† (Bronnen en literatuur: N. A. 97 (2012) 395–396; Parlement.com (geraadpleegd 10 jan. 2019); Jurriaanse, *De Nederlandse Ministers van Buitenlandse Zaken*, 250–271; NNBW X, 1209–1210; BWN III, 659–661)

afschrikt.⁸⁹ Toch slaagde men er over het algemeen nog net in – zij het soms met moeite – om voldoende geschikte kandidaten voor de diplomatieke dienst aan te trekken. Wel waren in toenemende mate concessies noodzakelijk inzake de formele vereisten voor toekomstige diplomaten. In het begin van de twintigste eeuw beschikte bijvoorbeeld lang niet iedere kandidaat over een (voltooid) universitaire opleiding. In 1906 sprak het Tweede Kamerlid De Beaufort dan ook zijn zorgen uit over het vermeende besluit van minister Van Tets om ‘ongepromoveerden’ tot de diplomatieke examens toe te laten⁹⁰. De doorgaans goed geïnformeerde oud-minister van Buitenlandse Zaken zat er ditmaal echter naast. In antwoord op vragen vanuit de Tweede Kamer had Jhr. van Tets weliswaar erkend, dat noodgedwongen ‘in de laatste jaren verschillende personen in den diplomatieken dienst (waren) opgenomen, die geen academische opleiding hadden genoten’. Maar hij had daar direct aan toegevoegd, dat hij ‘in beginsel vóór recrutering van diplomaten uit gepromoveerde jongelieden’ was.⁹¹

Bedenkelijker echter dan de toelating van niet-gepromoveerden tot de diplomatieke dienst was de opname van personen, die weliswaar voldeden aan de eisen op het gebied van *bekwaamheid* maar die overduidelijk niet over de nodige *geschiktheid* beschikten. Op 22 juni 1903 werd de doctor in de rechtswetenschap, Mr. Cremers⁹², benoemd tot attaché ondanks ernstige twijfels over zijn geschiktheid voor de diplomatieke loopbaan zowel bij de examencommissie als bij minister Melvil van Lynden⁹³. Na een dienstverband van nauwelijks twee jaar en een vernietigend rapport over zijn functioneren van de gezant te Berlijn, waar hij gedetacheerd was geweest, werd Cremers dringend verzocht om ontslag te nemen.⁹⁴ Nu zal bij zijn toelating tot de diplomatieke dienst het gegeven, dat zijn vader minister van Buitenlandse Zaken was geweest⁹⁵, een belangrijke rol hebben gespeeld.

89 HTK 1875–1876, Kamerstuk 2 III 7, memorie van beantwoording staatsbegroting 1876 (Buitenlandse Zaken) 4.

90 De Valk en Van Faassen (eds.), *Dagboeken en aantekeningen van Willem Hendrik de Beaufort* 1, 329.

91 HTK 1905–1906, Kamerstuk 2 III 11, memorie van antwoord staatsbegroting 1906 (Buitenlandse Zaken) 16.

92 Mr. Reinier Anne Willem Jacob Jan Cremers (87).

93 Mr. Robert Melvil baron van Lynden (1843–1910), jur. dr. Utrecht 1868, advocaat ald. 1868–, rechter-plv. 1875– en rechter 1877–1900 arr.-rechtbank te Utrecht, lid gemeenteraad ald. 1883–1901, lid Prov. Staten van Utrecht 1883–1887, lid Eerste Kamer der Staten-Generaal 1887–1900, secr.-generaal Permanente Hof van Arbitrage 1900–, minister van Buitenlandse Zaken 1901–1905, hoogheemraad Lekdijk Bovendams 1872–†. (Bronnen en literatuur: N. A. 87(1998) 567; BWN II, 364–365; Parlement.com (geraadpleegd 23 mei 2019); Wim Klinkert, ‘In de schaduw van Abraham de Geweldige, Robert Melvil baron van Lynden (1901–1905)’, in Hellema, Zeeman en Van der Zwan (eds.), *De Nederlandse ministers van Buitenlandse Zaken in de twintigste eeuw*, 24–39)

94 NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 214 en 215.

95 Mr. Epimachus Jacobus Johannes Baptista Cremers (1823–1896), jur. dr. Groningen 1849, lid Prov. Staten van Groningen 1862–, minister van Buitenlandse Zaken 1864–1866, lid Tweede Kamer 1869– en Eerste kamer 1891–1896 der Staten-Generaal, minister van Staat 1887–†. (Bronnen en literatuur: Genealogie Cremers, Canter Cremers, in: N. P. 38 (1952) 97–111 (105); NNBW II, 351; Jurriaanse, *De Nederlandse Ministers van Buitenlandse Zaken*, 198–215; Parlement.com (geraadpleegd 23 maart 2018))

Maar het tekort aan aanmeldingen gaf bij hem – en zeker in het geval van Thurkow – de doorslag.

Terzijde zij overigens opgemerkt, dat de toelating van laatstgenoemde niets uitstaande had met een mogelijke poging om de diplomatieke dienst te democratiseren, zoals zijn latere chef, baron van Asbeck, klaarblijkelijk dacht. Deze schreef aan minister Loudon, dat Thurkow ‘voorzeker als een sprekend voorbeeld (diende) dat de democratisering van den Nederlandsche Diplomatieken Dienst door eene hoogst oordeelkundige keuze der personen ware te leiden.’⁹⁶ Maar van een bewuste democratisering van de diplomatieke dienst was voor de Eerste Wereldoorlog nog absoluut geen sprake. Dat blijkt ook uit een reactie van minister De Marees van Swinderen naar aanleiding van het rapport van de al eerder genoemde Commissie-Van Idsinga.⁹⁷ Zo wilde de minister de door de commissie voorgestelde bepalingen inzake de toelating tot de diplomatieke dienst niet overnemen omdat ‘het thans bestaand reglement, behoudens eenige kleine wijzigingen, meer doeltreffend voorkomt’. Weliswaar was hij het met de commissie eens, dat ‘nevens de intellectueele ontwikkeling, de personaliteit van den kandidaat [...] groot gewicht in den schaal’ legde maar de beoordeling daarvan wenste hij ‘geheel aan den Minister van Buitenlandsche Zaken [...] te houden, die over de intellectueele ontwikkeling daarentegen aan de daartoe ingestelde examencommissie’. Over de feitelijke bedoeling van deze stellingname liet zijn chef van het Kabinet, Van Limburg Stirum, geen enkel misverstand bestaan: ‘Hoofdzaak blijve echter de onverkorte handhaving der bevoegdheid van den minister om “undesirables” niet tot het examen toe te laten zonder eenige opgave van redenen.’⁹⁸

Gezien de teruglopende belangstelling voor een loopbaan in de diplomatieke dienst besloot minister De Marees van Swinderen in 1909 om een ‘brandbrief’ aan de hoogleraren volkenrecht bij de verschillende Nederlandse universiteiten te zenden in een ultieme poging om meer doctoren in de rechts- of staatswetenschap daarvoor te interesseren. In die brief onderstreepte hij:

... dat de eenige bijzondere eischen, die aan hem, die de diplomatieke loopbaan wil volgen, gesteld moeten worden, zijn dat hij buiten *zijne bezoldiging op een inkomen kunne rekenen van minstens f 4000*, een zeker gemak voor het aanleeren en spreken van vreemde talen verraadt en dat zijne vormen en manieren van dien aard zijn, dat hij in de hoogere kringen der maatschappij, waarin hij te verkeeren heeft, niet misplaatst zal voorkomen.⁹⁹

96 Brief van gezant Van Asbeck te Tokio aan minister Loudon van 9 juli 1917 (NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 225).

97 Voorstel aan de koningin om het ontwerpbesluit inzake de wijziging van het diplomatiek reglement bij de Raad van State aanhangig te maken, Kabinet no. 3 van 1 aug. 1912 (NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 167).

98 Aantekeningen bij het Rapport van Commissie-Van Idsinga, 21 aug. (1911), met alleen de paraaf van Van Limburg Stirum (NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 167).

99 Aangehaald in Struycken, *Het bestuur der buitenlandsche betrekkingen*, 99–101. N. B. Mijn cursivering.

Blijkens zijn brief maakte de minister zich vooral zorgen over de volstrekt onvoldoende bezoldiging. Die zorgen waren geenszins misplaatst. Volgens Westerouen van Meeteren was aan het begin van de twintigste eeuw zelfs een eigen onbezwaard inkomen van f 6000 vereist, terwijl een dergelijk privé-inkomen voor sommige posten zoals St.-Petersburg en Wenen nog bij lange na niet toereikend was.¹⁰⁰ Minister De Marees van Swinderen sloot zijn brief af met de enigszins cryptische opmerking, dat 'eene herziening dier bezoldigingen' inmiddels op stapel stond en op afzienbare termijn vermoedelijk tot verbetering zou leiden. Hij had daarbij ongetwijfeld de mogelijke resultaten van de Commissie-Van Idsinga in gedachten.

c. *De Commissie-Van Idsinga*

Op 1 juni 1909 had de minister een commissie ingesteld, die bekend werd onder de naam van haar voorzitter, Mr. J. W. H. M. van Idsinga.¹⁰¹ Deze commissie bestond naast de voorzitter uit de oud-diplomaat en voormalig secretaris-generaal van het ministerie van Buitenlandse Zaken, Jhr. Ruysenaers¹⁰², de Tweede Kamerleden Hubrecht¹⁰³ en van Nispen tot Sevenaer¹⁰⁴ en A. G. Kröller¹⁰⁵, lid van de firma Wm. H. Müller & Co.¹⁰⁶ Directe aanleiding voor de oprichting van deze commissie vormde een aantal debatten en beschouwingen in de Tweede Kamer. Zo waren volgens het voorlopig verslag inzake de ontwerp-begroting van Buitenlandse Zaken voor het jaar 1908:

100 Mr. G. N. Westerouen van Meeteren, 'Onverwacht gekregen en ook niet verkregen pauselijke adelom', in *De Nederlandsche Leeuw* 119 (2002) 407–419.

101 Mr. Jan Willem Herman Meyert van Idsinga (1854–1921), jur. dr. Leiden 1880, ambt. dept. van Binnenlandse Zaken, laatst. als chef afd. Binnenlands Bestuur 1888–, lid Tweede Kamer der Staten-Generaal 1901–1918, lid Prov. Staten van Zuid-Holland 1904–1916, lid staatscommissie voor grondwetsherziening 1910–1912, vrij-antirevolutionair en later christelijk-historisch politicus. N. B. Van Idsinga was van 1907 tot 1916 lid van de commissie voor de diplomatieke examens. (Bronnen en literatuur: Genealogie Van Idsinga, in: N. P. 20 (1931/32) 117–121 (119); N. A. 85 (1995) 337; De Valk en Van Faassen (eds.), *Dagboeken en aantekeningen van Willem Hendrik de Beaufort*)

102 Jhr. Mr. Leonard Henri Ruysenaers (382).

103 Dr. Henri François Rudolf Hubrecht (1844–1926), chem. dr. Heidelberg, leraar en vervolgens directeur van de Openbare Handelsschool te Amsterdam, later directeur Ned. Bell-Telefoon Mij., lid raad van bestuur Mij. tot beheer van het Administratiekantoor, opgericht 1881 door Hubrecht, Van Harencarspel & Vas Visser N. V. te Amsterdam, directeur Amstel-Hotel Mij., lid van Prov. Staten 1898– en Gedeputeerde Staten 1918–1923 van Noord-Holland, lid Tweede Kamer Staten-Generaal 1901–1918, vice-voorzitter Kamer van Koophandel en Fabrieken te Amsterdam. (Bronnen en literatuur: Genealogie Hubrecht, Van Lanschot Hubrecht, in: N. P. 66 (1982) 149–177 (175–176); Parlement.com (geraadpleegd 12 jan. 2019))

104 Jhr. Mr. Octave François Augustin Marie van Nispen tot Sevenaer (302).

105 Anthony George Kröller (1862–1941), dr. hc te Rotterdam 1922, kleinzoon van een Duitse immigrant, volgde na de hbs opleiding voor de handel, werkzaam bij het cargadoors- en expeditiebedrijf Wm. H. Müller & Co., sinds 1889 als feitelijk enige directeur, stichter van het landgoed de 'Hooge Veluwe', gehuwd met Hélène Müller, maecenas en kunstverzamelaarster, dr. van zijn vroegere werkgever. (Bron: BWN VI, 258–261)

106 Voor de instelling en de samenstelling van de commissie, zie Ned. Staatscourant no. 133 van 10 juni 1909.

... sommige leden van oordeel, dat de beperkte kring waaruit gewoonlijk onze diplomaten worden getrokken, ongunstig werkt op het intellectuele peil in het korps (en bevalen (deze leden) nogmaals het denkbeeld aan daarin verbetering te brengen door verhooging der jaarwedden, in het bijzonder in de lagere rangen. Personen met minder fortuin, maar van grootere bekwaamheid dan zij, die thans den diplomatieken dienst zoeken, zouden zich dan wellicht aangetrokken gevoelen daarin hun carrière te maken.¹⁰⁷

Hoewel minister Van Tets van Goudriaan en diens opvolger De Marees van Swinderen als beroepsdiplomaten waarschijnlijk het hunne hebben gedacht van de minder vleiende opmerkingen aan het adres van de toenmalige leden van de diplomatieke dienst, zal het pleidooi voor een verhoging van de diplomatieke salarissen hen uit het hart zijn gegrepen. Dat blijkt ook wel uit de brief van 27 februari 1909, waarbij minister De Marees van Swinderen de heren van Idsinga c.s. uitnodigde om in de commissie zitting te nemen.¹⁰⁸ Niet alleen luidde het onderwerp van deze brief veelbetekenend 'Commissie ter herziening van diplomatieke tractementen' maar bovendien was de 'geheel onvoldoende bezoldiging' der diplomaten het enige onderwerp, dat in de brief ter sprake kwam. Zo constateerde de minister, dat

... onder de bestaande omstandigheden het feitelijk onmogelijk (is) voor iemand die geen tamelijk aanzienlijk fortuin bezit in den diplomatieken dienst te treden [...] De Reg(ering) wordt dientengevolge gedwongen de ambtenaren voor die tak van dienst te recruteeren uit een zeer beperkt getal candidaten, die door omstandigheden en eigenschappen, welke met bekwaamheid niets gemeen hebben, meenen voor de diplomatie geschikt te zijn.

Daar kwam nog bij, dat 'de werkzaamheden onzer diplomatie zeer sterk (zijn) toegenomen; niet alleen de hoeveelheid is aanzienlijk vermeerderd doch de aard van het werk eischt aanmerkelijk meer bekwaamheid der agenten.' Al eerder in zijn brief had de minister geconstateerd, dat zo het tot dat moment al mogelijk was geweest 'in den diplomatieken dienst behoorlijk te voorzien met de thans bestaande tractementen, voor een nog verdere bestending van dien staat van zaken moeilijk een verantwoordelijkheid langer (valt) te dragen'.¹⁰⁹

Dat was duidelijke taal. De commissie constateerde dan ook in de inleiding van haar eindrapport, dat onder de redenen om de commissie in te stellen 'de bij Uwe Excellentie op jarenlang ervaring berustende overtuiging dat de finantieele voorwaarden, waaronder de diplomatieke ambtenaren dienen, onvoldoende zijn, een

107 HTK 1907–1908, Kamerstuk 2 III 7, voorlopig verslag staatsbegroting 1908 (Buitenlandse Zaken) 5.

108 Minuutbrief d.d. 27 febr. 1909, Kabinet no. 5 (NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 167). N. B. Blijkens deze brief had minister van Staat, Dr. Abraham Kuiper, zich reeds bereid verklaard het voorzitterschap van de commissie op zich te nemen. Waarom dat uiteindelijk niet is doorgegaan, is niet bekend.

109 Mijn cursivering.

voornamen plaats bekleedt.¹¹⁰ Dat betekende overigens geenszins, dat zij zich al op voorhand voor het karretje van de minister liet spannen. Vermoedelijk door toedoen van de beoogde commissieleden was het hen verstrekte mandaat ook niet beperkt tot de diplomatieke bezoldigingsproblematiek. In de ministeriële beschikking van 1 juni 1909 Kabinet no. 1 werd in de eerste plaats verzocht om advies uit te brengen over 'de wenschelijkheid eener herziening van het reglement op den diplomatieken dienst (en) van het diplomatiek examenreglement'. Pas daarna volgde de mogelijke herziening van 'de jaarwedden der diplomatieke ambtenaren.'¹¹¹ Op basis van dat mandaat was de commissie zeer ambitieus en voortvarend te werk gegaan. Het uitgangspunt van haar omvangrijke rapport¹¹² bestond uit de constatering, dat het aantal aanmeldingen voor een diplomatieke loopbaan in de laatste twintig jaar volstrekt onvoldoende was geweest.¹¹³ In verband daarmee was, naast concrete en gedetailleerde voorstellen voor de aanpassing van het diplomatieke reglement en met betrekking tot de diplomatieke examens, een reeks aanbevelingen opgenomen, onder meer inzake de 'bezoldigingen en finantieele regelingen'.

Naar aanleiding van de verschillende voorstellen van de commissie meldde minister De Marees van Swinderen aan de koningin, dat het rapport als grondslag had gediend voor de reorganisatie van de diplomatieke dienst.¹¹⁴ Dat was wel zeer diplomatiek uitgedrukt want in één adem voegde hij daar aan toe, dat hij voor wat betreft de diplomatieke examens niet het voorstel van de Commissie-Van Idsinga maar het door de diplomatieke examencommissie voorgestelde reglement wilde overnemen.¹¹⁵ Evenmin wilde de minister de door de Commissie-Van Idsinga voorgestelde bepalingen inzake de toelating tot de diplomatieke dienst tot de zijne maken omdat 'het thans bestaand reglement, behoudens eenige kleine wijzigingen, meer doeltreffend voorkomt'.¹¹⁶ In feite kon de minister zich alleen vinden in de aanbevelingen op

110 Verslag van de Commissie-Van Idsinga (NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 167). N. B.I Het verslag is ook opgenomen in het zgn. Oranjeboek van 1912 (HTK 1912-1913, Kamerstuk 2 III 6, bijlage A staatsbegroting 1913 (Buitenlandse Zaken) 1-20). N. B.II Het verslag is niet gedateerd. Blijkens de bedankbrief van minister De Marees van Swinderen aan commissievoorzitter Van Idsinga van 14 juli 1911 moet het verslag echter begin juli 1911 zijn gepresenteerd.

111 Zie de vorige noot.

112 Het rapport besloeg niet minder dan negenenveertig bladzijden, de bijlagen niet meegerekend.

113 Voor de diplomatieke toelatingsexamens in de periode 1888-1904 hadden - met een enkele uitzondering - zich per keer slechts 1 à 2 kandidaten aangemeld. Voor de examens in de jaren 1908, 1909 en 1911 ging het om een aantal van in totaal 15 kandidaten, hetgeen volgens de commissie te danken was aan de geruchten over de intenties van de minister om verbetering te brengen in de financiële arbeidsvoorwaarden voor diplomaten (bijlage A bij het commissierapport).

114 Voorstel aan de koningin om het ontwerpbesluit inzake de wijziging van het diplomatiek reglement bij de Raad van State aanhangig te maken, Kabinet no. 3 van 1 aug. 1912 (NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 167).

115 Het gewijzigde diplomatiek examen-reglement van 1895 (Staatscourant 1912 no. 219).

116 Besluit van 5 sept. 1912, houdende vaststelling van een nieuw Reglement op den diplomatieken dienst (Staatsblad 289).

het gebied van de diplomatieke tractementen en toelagen. Dat was overigens niet verrassend omdat het hem vanaf het begin daarom te doen was geweest. Op grond van de voorgestelde wijzigingen in de bezoldigingssystematiek zouden met name diplomaten in de ondergeschikte rangen 'de noodige thans ontbrekende zekerheid omtrent hunne financiële vooruitzichten' verkrijgen terwijl voor alle diplomaten in het vervolg de reis- en verblijfskosten in het geval van dienstreizen en bij overplaatsingen zouden worden vergoed. Datzelfde zou het geval zijn bij de kosten van verhuizing. Daarnaast zouden de chefs de poste bij overplaatsing nog een bedrag ontvangen 'ter vergoeding der kosten van vestiging en verplaatsing' van 10.000 gulden bij de eerste keer en bij iedere volgende overplaatsing van 2,500 gulden. Ook de grootste innovatie op bezoldigingsgebied, namelijk de splitsing van de tractementen in een vaste jaarwedde en een per post variërende verblijfsvergoeding kwam vooralsnog alleen aan de hoofden van zendingen ten goede. Zij ontvingen bovendien een kanselarijtoelage, terwijl de gezanten te Berlijn, Parijs en Londen tevens een additionele jaarlijkse toelage van f 2500,- tegemoet konden zien. Ten slotte werden reeds in 1913 de verblijfsvergoedingen en kanselarijtoelagen alsmede de jaarweddes en toelagen opnieuw vast- en naar boven bijgesteld.¹¹⁷ Alles overziende zou men op het eerste gezicht kunnen denken, dat minister De Marees van Swinderen door middel van de Commissie-Van Idsinga zijn wensen inzake de financiële vergoedingen voor de leden van de diplomatieke dienst had kunnen realiseren. Dat was echter maar zeer ten dele waar, zoals in paragraaf 5c. nog duidelijk zal worden.

4. De consulaire dienst tot 1914

a. Algemeen

Zoals in het vorige hoofdstuk is beschreven, was in de jaren 1870 eindelijk een reglement voor het 'consulaatwezen' tot stand gekomen waarin ook de bezoldigde consul een vaste plaats had gekregen. Werving, selectie en opleiding van de beroepsconsuls waren eveneens geregeld, zij het vooralsnog in een afzonderlijk reglement. Daarmee was – althans op papier – een bureaucratische en professionele consulaire dienst tot stand gekomen. In werkelijkheid bleef er echter nog veel te wensen over. Zo kostte het de nodige tijd voordat de beroepsconsul de centrale figuur was geworden in de nieuwe consulaire dienst in plaats van de honoraire consul waarop het vroegere 'consulaatwezen' vooral had gesteund.¹¹⁸

De nieuwe beroepsconsul kwam over het algemeen uit de gegoede burgerstand. Wel fungeerde de beroepsconsulaire dienst soms als een instrument voor maatschappelijke emancipatie, zoals bijvoorbeeld in het geval van de banketbakkerszoon

117 KB 21 febr. 1913 no. 54.

118 Zie para. 4b.

Knobel.¹¹⁹ Die emancipatiefunctie kon ook in het begin van de twintigste eeuw nog worden waargenomen. Zo werd in 1911 de timmermanszoon Kleijn Molekamp¹²⁰, die ‘zeer ontwikkeld (was) en zeer zeker de noodige begaafdheid voor de consulaire dienst (had)’ benoemd tot kandidaat voor de consulaire dienst. Zulks ondanks het feit, dat – zoals in het examenverslag werd opgemerkt – ‘het eenige bezwaar dat tegen zijn aanwijzing zoude kunnen worden aangevoerd, is dat hij is grootgebracht in eene omgeving waar voor algemeene ontwikkeling en fijnere beschaving minder garantie bestaat.’¹²¹ Kleijn Molekamp, die voorafgaande aan zijn toelating tot de consulaire dienst in 1911 al zo’n negen jaar als boekhouder had gewerkt, ging daarmee door tot zijn aanstelling als asp. vice-consul in 1915. Na zijn pensionering als ABD II en gezant te Buenos Aires in de jaren 1949–1953 kon hij op een prachtige carrière terugkijken.

b. De verschuiving van de honoraire naar de bezoldigde beroepsconsul

Op het eerste gezicht wekt het enige verbazing, dat nog in 1899 het liberale lid van de Tweede Kamer, Van Raalte¹²², het nodig vond om aan het einde van de beraadslagingen over de begroting van het ministerie van Buitenlandse Zaken een motie in te dienen, die luidde: ‘De Kamer van oordeel dat een betere regeling en meer stelselmatige inrichting van ons consulaatwezen noodzakelijk is, gaat over tot de orde van den dag.’¹²³ Van Raalte had echter zijn motie ingediend omdat naar zijn mening ‘een organisatie naar een vooraf beraamd, wel overwogen plan [...] voor een goede regeling van ons consulaatwezen noodig’ was. De vestiging van nieuwe consulaire beroepsposities werd ‘als het ware overgelaten aan de grillen van het toeval’ terwijl er evenmin enige structuur zat in de beloningsregeling voor consuls: ‘de bezoldigingen (waren), niet stelselmatig, naar vaste regelen aan de verschillende posities verbonden [...] maar (werden) veelal gewijzigd of verhoogd [...] met het oog op bepaalde personen.’¹²⁴ De toenmalige minister van Buitenlandse Zaken, De Beaufort, was het niet eens met Van Raalte. In het debat over diens motie in februari 1901 herinnerde hij eraan, dat ‘ons consulaat’ op dat moment bestond uit 517 honoraire en slechts 23 bezoldigde consuls. Aangezien de bestaande situatie bevredigend was en een substantiële uitbreiding van het aantal beroepsconsuls op onoverkomelijke financiële

119 Fridolin Marinus Knobel (229). Zie hoofdstuk v, para. 5.

120 Bernard Kleijn Molekamp (228).

121 Verslag van het consulaire toelatingsexamen van 9 tot 13 okt. 1911 (NA, BuZa 2.05.38, inv.nr. 714).

122 Mr. Eduard Ellis van Raalte (1841–1921), wethouder van financiën van Rotterdam 1892–, lid Tweede Kamer der Staten-Generaal 1897–1905 en 1913–1918, rijksadvocaat te Rotterdam 1903–, minister van Justitie 1905–1908. N.B. Van Raalte was van 1898 tot 1906 lid van de commissie belast met het afnemen der examens voor de betrekking van leerling- en vice-consul. (Bronnen en literatuur: Parlement.com (geraadpleegd 15 jan. 2020); A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Van Raalte* (Leiden 2020))

123 HTK 1899–1900, 638 (6 dec. 1899).

124 HTK 1899–1900, 637 (6 dec. 1899).

bezwaren stuitte, was volgens de minister een reorganisatie van het consulaatwezen niet aan de orde.¹²⁵ De kern van het meningsverschil werd in feite gevormd door de vraag welke categorie het fundament van de consulaire dienst zou moeten vormen, de niet-ambtelijke particulier, die traditioneel de consulaire werkzaamheden als bijbaan en in beginsel onbezoldigd verrichtte of de bezoldigde, speciaal opgeleide consulaire ambtenaar. Aan die vraag lagen niet alleen financiële overwegingen ten grondslag maar ook een zekere weerstand binnen sommige politieke richtingen om op het gebied van de handel al te veel van overheidszijde te regelen. De Beaufort was een exponent van diegenen, voor wie het honoraire consulaat de standaard vormde en die alleen dan gebruik wilden maken van bezoldigde consulaire ambtenaren als dat echt niet anders kon. Die benadering leek ook ten grondslag te liggen aan het nieuwe reglement uit 1874 waarin geen sprake was van een consulaire dienst maar van 'Nederlandsche consulaire ambtenaren' en waarin over het algemeen geen onderscheid werd gemaakt tussen bezoldigde en honoraire consuls.¹²⁶ Afgezien van enkele financiële bepalingen waren in slechts twee artikelen speciale voorschriften opgenomen voor bezoldigde consulaire ambtenaren. Volgens artikel 9 mochten bezoldigde consulaire ambtenaren *zonder voorafgaande koninklijke machtiging* 'geen handel drijven, noch bestuurslid of agent eener handelsfirma of andere vennootschap zijn', terwijl zij volgens artikel 10 'geen beroep of bedrijf (mochten) uitoefenen, met de scheepvaart in regtstreeksch verband staande.' De ruimte, die deze bepalingen overlieten voor particuliere commerciële activiteiten naast de eigenlijke consulaire werkzaamheden, druiste echter volledig in tegen het concept van de ambtenaar in een moderne bureaucratie. Kenmerkend was trouwens, dat de werving, selectie en opleiding van beroepsconsuls niet alleen in een afzonderlijk reglement was vastgelegd maar tevens dat daarin geen enkele verwijzing naar het consulaire reglement uit 1874 was opgenomen, zelfs niet in de preambule.¹²⁷

Op het moment, dat Van Raalte zijn motie indiende, was de discussie inzake honoraire consuls versus bezoldigde consulaire ambtenaren al jaren gaande, onder meer naar aanleiding van de rapporten van de commissie voor de consulaire examens van 4 juli 1887¹²⁸ en van de commissie voor de handelspolitiek van februari 1894.¹²⁹ De motie Van Raalte gaf een nieuwe stimulans aan het debat, dat daarna nog jaren werd voortgezet.¹³⁰ Maar uit het reglement 'op de inrichting van den consulairen

125 HTK 1900–1901, 971–996 (15–19 febr. 1901).

126 KB van 27 juni 1874 no. 65, houdende vaststelling van een reglement voor de Nederlandsche consulaire ambtenaren (Staatsblad 74).

127 KB van 5 april 1875 no. 5, regelende de instelling van leerling-consuls en de vereisten om tot die betrekking te worden benoemd (Staatsblad 42).

128 Rapport 'omtrent eene meer volledige organisatie van den Nederlandschen consulairen dienst' (opgenomen in de Ned. Staatscourant van 17 aug. 1887 nr. 192). N. B. Op dat rapport kwam weer een aanvulling op 4 nov. 1898 (HTK 1899–1900).

129 Rapport inzake de organisatie van het Consulaatwezen (NA, BuZa 2.05.38, inv.nr. 74).

130 Zie o.m. Valk en Van Faassen (eds.), *Dagboeken en aantekeningen van Willem Hendrik de Beaufort*, 219.

dienst' uit 1906 blijkt dat deze kwestie ten slotte in het voordeel van de voorstanders van een professionele organisatie was beslist.¹³¹ Het nieuwe reglement volgde in grote lijnen het voorstel van de commissie voor de consulaire examens van 12 maart 1903, zoals geamendeerd door de commissie voor de handelspolitiek in haar rapport van 31 oktober 1904.¹³² Het bevatte afzonderlijke hoofdstukken voor de bezoldigde en onbezoldigde consulaire ambtenaren, bestaande uit respectievelijk 27 en (slechts) 4 artikelen, terwijl het derde hoofdstuk 'bepalingen, aan alle consulaire ambtenaren gemeen' bevatte. Bovendien werden werving, selectie en opleiding nu in hetzelfde reglement geregeld. Vermelding verdient voorts artikel 27 volgens welke bezoldigde consuls 'geen handel (mochten) drijven, noch beheerend vennoot of agent eener handelsfirma of bestuurder of agent van eene andere vennootschap (mochten) zijn'. Het nieuwe reglement kende voorts een belangrijke primeur, namelijk de splitsing van de aan 'buiten Nederland werkzaam gestelde' consulaire ambtenaren toe te kennen financiële vergoedingen in een vaste jaarwedde en een voor elke post afzonderlijk vast te stellen verblijfsvergoeding.¹³³ Dit had als grote voordeel, dat de kosten van levensonderhoud en wonen per post konden worden vastgesteld waardoor willekeur werd voorkomen en de consulaire agenten zoveel mogelijk een reële vergoeding voor de door hen gemaakte kosten zouden ontvangen. Tevens werden hun tractementen transparanter waardoor kritiek vanuit de politiek of publieke opinie op de hoogte van de salarissen tenminste deels zou kunnen worden ondervangen.

Zoals bij ieder nieuw systeem kende ook het stelsel van de verblijfsvergoedingen de nodige aanloopproblemen. Naar aanleiding van de debatten in de Tweede Kamer over de begroting van Buitenlandse Zaken voor het jaar 1907 werd door minister Van Tets van Goudriaan op 27 december 1906 aan een aantal beroepsconsuls om een opgave gevraagd van 'de kosten van alles, wat zij in redelijkheid nodig hebben'. Aan de hand van dat overzicht zou per post het bedrag van de verblijfsvergoeding kunnen worden vastgesteld. De minister achtte het echter niet zo verstandig om zelf daarover een oordeel uit te spreken en stelde derhalve in het voorjaar van 1907 een commissie in – ook in die tijd al een beproefde methode om moeilijke keuzes uit de weg te gaan – 'ter beoordeling van die opgaven (van de beroepsconsuls) en om van advies te dienen nopens de aan de bezoldigde consulaire ambtenaren toe te kennen verblijfsvergoeding'.¹³⁴ In deze commissie, waarvan Hubrecht de voorzitter was, namen de

131 KB 4 aug. 1906 no. 50, houdende Reglement op de inrichting van de inrichting van den consulaire dienst (Staatsblad 215). N.B. Opmerkelijk is overigens, dat Koningin-moeder Emma geïnteresseerd was in deze materie. Volgens De Beaufort, die op 10 oktober 1906 had gedineerd op Paleis Soestdijk, 'toonde (zij) zich geheel op de hoogte der zaken (en) sprak (zij) onder anderen lang over het nieuwe consulaire reglement, dat zij geheel had gelezen' (Valk en Van Faassen (eds.), *Dagboeken en aantekeningen van Willem Hendrik de Beaufort*, 359–360).

132 Zie ook het advies van de Raad van State van 15 mei 1906 no. 29 (retroacta bij KB 4 aug. 1906 no. 50).

133 Zie art. 13, 14 en 18.

134 De commissie werd bij ministeriële beschikking van 16 mei 1907 ingesteld. Op 24 juni 1908 presenteerde zij een uitgebreid rapport (NA, BuZA 2.05.18, inv.nr. 167).

usual suspects zitting: de Kamerleden Plate¹³⁵ en Van Nispen tot Sevenaer, alsmede Kröller en Van Aalst. Het hoofd van de afdeling Handelspolitiek en Consulaire Zaken, Jhr. van Panhuys¹³⁶ was raadgevend lid van de commissie.¹³⁷ Het rapport, dat de commissie ruim een jaar later het licht deed zien, had het gewenste effect.¹³⁸ Dat betekende overigens niet, dat de consulaire loopbaan in het geheel geen financiële belemmeringen kende.

c. Financiële obstakels voor de consulaire loopbaan

Van kandidaten voor de consulaire dienst werd verwacht en later geëist, dat zij voor hun aanmelding relevante ervaring in het bedrijfsleven op hadden gedaan.¹³⁹ In de praktijk kwam dat er meestal op neer, dat zij – soms geruime tijd – zonder enige financiële tegemoetkoming werkzaam waren. Natuurlijk was de *volontair*, dat wil zeggen de niet-gesalarieerde hulpkracht, tot na de Tweede Wereldoorlog een bekend verschijnsel. Onder meer notarissen en vele werknemers bij de overheid en in het particuliere bedrijfsleven zijn op die manier aan hun loopbaan begonnen. Dat doet echter niet af aan het feit, dat men zich dat wel financieel moest kunnen permitteren. Bovendien was het voor de geslaagden voor het examen voor leerling-consul (sinds 1906 het examen voor de aanwijzing als kandidaat voor de consulaire dienst¹⁴⁰) maar afwachten of, en zo ja wanneer zij ook werkelijk als zodanig zouden worden

135 Dr. Antoine Plate (1845–1927), dr. h.c. staatswetenschap Groningen 1914, (oud-)liberaal, lid firma Wambersie & Zoon, cargadoors te Rotterdam, mede-oprichter en directeur Holland-Amerika Lijn, lid gemeenteraad van Rotterdam 1887–1895, lid Tweede Kamer der Staten-Generaal 1893–1897 en 1905–1909, lid Prov. Staten van Zuid-Holland 1908–1923, voorzitter van de Kamer van Koophandel te Rotterdam 1898–1908, lid college van curatoren Ned. Handels-Hoogeschool ald. 1918–1923. N. B. Zijn enige kleindochter was gehuwd met Dr. Karel Engelbrecht van der Mandele (271). (Bronnen en literatuur: Genealogie Plate, *Plaat*, in: N. P. 48 (1962) 203–225 (210); Parlement.com (geraadpleegd 12 jan. 2019); BWN I, 455–456)

136 Jhr. Mr. Frans Gerard van Panhuys (317).

137 Ned. Staatscourant van 8 juni 1907 nr. 132.

138 Een gedrukte versie van het rapport bevindt zich in NA, 2.05.18, inv.nr. 167.

139 Volgens art. 3 lid 6 van het consulaire reglement van 1920 (KB 15 nov. 1920 no. 75 (Staatsblad 818)) strekte het tot aanbeveling ‘wanneer de examinandus niet te korten tijd in den handel practisch werkzaam geweest is’. Deze bepalingen is tot 1928 in de opeenvolgende reglementen opgenomen. In laatstgenoemd jaar werd in het nieuwe consulaire reglement van de aanbeveling een voorwaarde gemaakt: ‘Zij, die zich wenschen te onderwerpen aan het onderzoek [...] melden zich daartoe [...] met overlegging van [...] het bewijs van eene werkzaamheid gedurende eenigen tijd op een handelskantoor, het liefst eene export- dan wel importfirma, eene cargadoorszaak of eene niet te groote reederij’ (art. 4 lid 6 van het consulaire reglement van 1928 (KB 2 juli 1928 no. 279, Staatsblad 243) houdende vaststelling van een nieuw reglement op de inrichting van den consularen dienst).

140 Krachtens art. 4 van het Reglement op de inrichting van den consularen dienst van 1906 (KB 4 aug. 1906 no. 50, Staatsblad 215) moest men om tot het examen voor de consulaire dienst te worden toegelaten door de minister van Buitenlandse Zaken zijn aangewezen als *candidaat consulair ambtenaar*. De minister werd daarover geadviseerd door een commissie, die sollicitanten aan een vergelijkend examen onderwierp.

benoemd. Kortom, ook de toegangsweg naar de consulaire dienst was niet vrij van obstakels van financiële aard. In ieder geval nam de leerling-consul De Raaijdt¹⁴¹, die in 1901 als nummer één voor het examen geslaagd was, in 1902 alweer ontslag als volontair op het consulaat-generaal te Londen, omdat ‘de Consulaire loopbaan (voor hem) zoowel uit financieel als uit andere oogpunten niet geschikt [...] zou zijn.’ Hij was van mening, ‘dat de consulaire betrekking vooral geschikt (was) voor jongelui met vrij veel fortuin en die bovendien geen huwelijksplannen hadden.’¹⁴² Of in zijn geval financiële overwegingen werkelijk de doorslag hebben gegeven, is niet geheel duidelijk; zowel bij zijn huwelijk in 1911 als bij zijn overlijden in 1935 werd hij als ‘zonder beroep’ vermeld. Daarentegen was de financiële problematiek in het geval van J. A. Nederbragt¹⁴³ evident. Deze had in 1912 met goed gevolg het aanwijzingsexamen voor de consulaire dienst afgelegd maar werd niet tot kandidaat-consulair ambtenaar benoemd. De examencommissie schreef in haar rapport, dat hij gehuwd was, twee kinderen had en niet over andere inkomsten beschikte ‘dan die welke zijn journalistieke arbeid hem oplevert’. Nederbragt wilde de jaren tot zijn daadwerkelijke opname in de consulaire dienst als dagbladverslaggever werkzaam blijven, hetgeen de commissie niet zag zitten.¹⁴⁴ Ondanks deze belemmeringen was de belangstelling voor de consulaire loopbaan aanzienlijk. In 1910, op het moment, dat het raamwerk van de ‘buitenlandse dienst’ gereed was, beschikte de consulaire dienst inmiddels over een ‘harde kern’ van 31 bezoldigde beroepsconsuls.

141 Adrianus Quirinus de Raaijdt (340).

142 De Raaijdt aan secretaris-generaal Hannema, Londen 29 jan. 1902 (NA, BuZa 2.05.38, inv.nr. 2825).

143 Dr. Johan Alexander Nederbragt (1880–1953), dr. economie Rotterdam 1918, directeur van een drukkerij te Wageningen (1904), uitgever ald. (1905), sedert 1907 parlementair journalist voor De Standaard als opvolger van zijn schoonvader Hubertus de Wilde, ambt. ministerie van Buitenlandse Zaken, o.a. chef DEZ 1919–, buitengewoon verlof ‘buiten bezwaar’ wegens benoeming tot president Havenraad te Dantzig (KB 3 okt. 1934 no. 44), als zodanig werkzaam tot 1 sept. 1939, burgemeester van Voorburg 1940–, voorzitter UNRRA Port of Trieste Committee in 1946, consul-generaal te Jeruzalem 1947– en gezant ald. 1950. N. B. Nederbragt was tot zijn benoeming te Dantzig in 1934 lid der commissie ter voorbereiding van de aanwijzing van kandidaten voor de consulaire dienst. (Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 855; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Nederbragt* (Leiden 2019); BWN III, 425–427; Dr. J. A. Nederbragt, *Herinneringen. Oud en nieuw uit het boek mijner gedachtenis*; De Vries (ed.), *Herinneringen en dagboek van Ernst Heldring*, passim; Klaassen (ed.), *Voor u persoonlijk*, passim)

144 Verslag van het consulaire aanwijzingsexamen 3–6 juni 1912 (NA, BuZa 2.05.38, inv.nr. 714). N. B. Het moet Nederbragt vermoedelijk een goed gevoel hebben gegeven, dat hij later lid werd van de consulaire examencommissie en dat hij in de jaren 1950 zijn loopbaan afsloot als eerste Nederlandse gezant in de nieuwe staat Israël.

5. De diplomatieke dienst na 1914

a. Algemeen

Alvorens nader in te gaan op enkele specifieke kwesties, waarmee de diplomatieke dienst in de periode 1915–1940 te maken kreeg, is het wenselijk om aandacht te besteden aan de samenstelling van de dienst in die tijd. Bovendien is het interessant om enig inzicht te krijgen met betrekking tot de vraag welke – en wat voor soort – kandidaten de voorselectie of het toelatingsexamen niet hebben overleefd. Kersten heeft gewezen op het ontbreken van de daarvoor benodigde documentatie omdat het archief van de diplomatieke examencommissie bij het bombardement op het Bezuidenhout in Den Haag in maart 1945 verloren is gegaan.¹⁴⁵ Gelukkig bleek zich in de archieven van het ministerie van Buitenlandse Zaken in het Nationaal Archief een uitgebreide reeks dossiers met veel relevant materiaal over de periode 1876–1935 te bevinden.¹⁴⁶ In de periode 1915–1940 was op een totaal van 59 reguliere instromers in de diplomatieke dienst het aantal personen zonder adellijke titel of predikaat toegenomen tot 24. Bovendien kan ongeveer de helft van die vierentwintig niet-adellijke personen worden gekarakteriseerd als *homines novi*. Laatstgenoemden werden pas na de Eerste Wereldoorlog in de diplomatieke dienst opgenomen, het merendeel in de jaren 1930. Het lijkt er dan ook op, dat zo langzamerhand kandidaten werden aangenomen vanwege hun bekwaamheid en geschiktheid en ongeacht hun sociaal-maatschappelijke afkomst. Hoewel nog altijd alle kandidaten (noodgedwongen) afkomstig waren uit niet geheel onbemiddelde families, was het inmiddels niet meer noodzakelijk over een omvangrijk eigen vermogen te beschikken. Dat betekende overigens niet, dat er helemaal geen financiële belemmeringen meer bestonden.¹⁴⁷ Dat de toelating van personen uit niet-aristocratische milieus, niet plaatsvond bij gebrek aan kandidaten met ‘betere’ geboortepapieren blijkt bij de bestudering van de lijst van de niet tot het examen toegelaten of gezakte kandidaten. Om slechts enkele voorbeelden te noemen: Jhr. de Ranitz¹⁴⁸ zakte in 1927 voor het toelatingsexamen, terwijl de baronnen

145 Kersten, *Buitenlandse Zaken in ballingschap*, 78.

146 NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 207–256, Benoeming en verplaatsing van diplomatieke ambtenaren in de Buitenlandse Dienst, 1876–1935.

147 Zie para. 5c.

148 Jhr. Jan Cornelis de Ranitz (1899–1983), HBS en drie jaar studie aan de TH Delft, ondanks het in beginsel door de minister overgenomen negatief advies d.d. 13 jan. 1927 van de commissie tot onderzoek naar de bekwaamheid en de geschiktheid voor de dipl. dienst toch toegelaten tot het onderzoek, blijkens brief van 27 dec. 1927 niet in aanmerking gebracht voor benoeming tot gezantschapsattaché, hfd.commies Rijksgebouwendienst. N. B. De commissie voor de dipl. examens had negatief over zijn toelating geadviseerd omdat ‘volgens mededeling van den op nevensgaande strook genoemde ambtenaar Jhr. de Ranitz eigenwijs (is) (en) “er zit weinig bij”, terwijl een bloedverwant [...] zich meermalen had beklagd, dat hij zich met minder deugdelijk gezelschap afgaf, niets uitvoerde etc.’ (Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 244 en 246; N. A. 90 (2002–2003), 409; N. A. 79 (1988), 429)

Bentinck¹⁴⁹ en Melvill van Carnbee¹⁵⁰ alsmede een graaf van Bylandt¹⁵¹ zelfs niet tot het examen werden toegelaten.

Aan deze democratiseringstendensen lag echter geen inhoudelijke discussie op Buitenlandse Zaken ten grondslag. Daarvoor moet men elders te rade gaan. Met name de invloedrijke hoogleraar Struycken¹⁵² heeft aangedrongen op democratisering van de diplomatieke dienst. In zijn studie ‘Het Bestuur der Buitenlandsche Betrekkingen’ brak hij in verschillende paragrafen een lans voor de democratisering van het buitenlands beleid.¹⁵³ Ook wijdde hij een afzonderlijke paragraaf aan ‘de democratisering van het diplomatieke corps’. Hij was namelijk van mening, dat ‘met de democratisering van de verhouding van Regeering tot Volksvertegenwoordiging [...] eene

-
- 149 Mr. Constant Adolf baron Bentinck (1906–1995), opleiding res.-off. cav. te Amersfoort, vervolgens KMA te Breda, na enige tijd eervol ontslag uit de militaire dienst, verzocht in 1932 om toelating tot het onderzoek naar de bekwaamheid en geschiktheid voor de dipl. dienst, hierop afwijzend beschikt op grond van het advies van de examencommissie d.d. 13 juni 1932, referendaris gemeentesecretarie Apeldoorn, publicist. N. B. Bentinck werd niet tot attaché-examen toegelaten ‘op grond van het tekort aan algemeen menselijke hoedanigheden en op grond van de ondoelmatige opleiding’ (advies van de examencommissie d.d. 13 juni 1932). (Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 252; N. A. 79 (1988), 386)
- 150 Drs. Henry John Robert Richard baron Melvill van Carnbee (1903–1962), jur. drs., korte tijd student te Utrecht waarna zwerfend leven met o.a. verblijf te Honolulu (Hawaii), vrije doctoraalexamen rechten Leiden 1932, op zijn verzoek datzelfde jaar om toelating tot het onderzoek naar de bekwaamheid en de geschiktheid voor de dipl. dienst werd op advies van de met dat onderzoek belaste commissie afwijzend beschikt, auteur, res. luit.-kolonel. N. B. Melvill van Carnbee werd niet tot het attaché-examen toegelaten omdat hij ‘op moreel en maatschappelijk gebied een ernstig gebrek aan evenwicht en verantwoordelijksgevoel bezit, hetwelk niet met de eisen die juist de diplomatieke dienst in dat opzicht stelt, in overeenstemming te brengen is’ (advies van de dipl. examencommissie d.d. 13 juni 1932). (Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 252; N. A. 88 (1999), 263)
- 151 Mr. Eduard Albin Frans graaf van Bylandt (1900–1989), dienstplichtige bij de zeemilitie 1920–1921, kandidaatsexamen rechten okt. 1922, werkzaam bij de Anglo-Saxon Petroleum Co. te Singapore 1923–1925, legde eind 1927 met goed gevolg het consulaire aanwijzingsexamen af en werd vervolgens bij ministeriele beschikking van 13 maart 1928 aangewezen als kandidaat voor de consulaire dienst, zakte in jan. 1929 voor examen voor de benoembaarheid tot asp. vice-consul, op zijn verzoek wegens vertrek naar Nederlands-Indië aanwijzing als consular kandidaat ingetrokken bij beschikking van 8 juni 1929, verzocht najaar 1933 om toelating tot het onderzoek naar de bekwaamheid en de geschiktheid voor de diplomatieke dienst, maar op advies van de examencommissie d.d. 21 dec. 1933 werd op dit verzoek afwijzend beschikt. N. B. Van Bylandt was met zijn 34 jaar eigenlijk al te oud en het oordeel van de juridische faculteit te Leiden over zijn intellect luidde niet gunstig (brief van de commissie voor de diplomatieke examens d.d. 21 dec. 1933). (Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 253 en 2.05.38, inv.nrs. 714 en 716; N. A. 80 (1989), 628)
- 152 Prof. Mr. Dr. Antonius Alexis Hendrikus Struycken (naamsverandering Struiken in Struijcken bij KB 27 maart 1901 no. 85) (1873–1923), jur. dr. Leiden 1898, dr. staatswetenschap ald. 1903, advocaat en procureur in Den Haag tevens leraar staatswetenschappen te Schiedam en Dordrecht 1898–, hoogleraar staatsrecht en volkenrecht, de encyclopedie van het recht en de staatsleer te Amsterdam 1906–, lid Raad van State 1914–†, tevens buitengewoon hoogleraar alg. staatsleer, regeringsadviseur en Nederlands gedelegeerde naar internationale conferenties op volkenrechtelijk terrein, lid van het Permanente Hof van Arbitrage in Den Haag. (Bronnen en literatuur: A. J. van Galen Last, *Fragment-genealogie Struiken (Struij(c)ken, Struycken)* (Leiden 2019); BWN 1, 565–566)
- 153 Struycken, *Het bestuur der buitenlandsche betrekkingen. Een staatsrechtelijk en politiek vraagstuk.*

democratisering van de samenstelling van het diplomatieke corps gepaard (moet) gaan, ten minste in ons land. Het Nederlandse volk was immers 'in hart en nieren een *burgerlijk* volk [...] er (was) daarom geen enkele reden ons volk in het buitenland bij uitsluiting door adellijke personen te doen vertegenwoordigen'.¹⁵⁴ Hoewel zijn woorden voor wat betreft Buitenlandse Zaken voorlopig aan dovemansoren waren gericht, moet de betekenis daarvan niet worden onderschat. De diplomatieke dienst bleef echter nog lange tijd aantrekkingskracht op telgen uit aristocratische milieus uitoefenen. Bovendien werden zij op Buitenlandse Zaken met open armen ontvangen mits zij over de vereiste kwalificaties beschikten.

Hoewel naast bekwaamheid zware nadruk bleef liggen op de geschiktheid van de kandidaten voor de diplomatieke dienst, was met betrekking tot de vraag wie of welke instantie die geschiktheid bepaalde een zekere ontwikkeling waar te nemen. In 1926 schreef de chef van de Directie Diplomatieke Zaken, Jhr. Beelaerts van Blokland¹⁵⁵, die een jaar later zelf minister zou worden, een notitie voor minister Van Karnebeek over de vraag wie de geschiktheid van kandidaten voor de diplomatieke dienst mocht vaststellen.¹⁵⁶ Hij wees erop, dat krachtens artikel 5 van het vigerende reglement de minister bepaalde wie toegelaten werd tot het toelatingsexamen voor de diplomatieke dienst. Deze bepaling stamde volgens Beelaerts uit de tijd, dat

... de beoordeling van de geschiktheid der kandidaten alleen aan den Minister stond en de Examencommissie uitsluitend over de bekwaamheid had te oordeelen. [...] Nu de Commissie niet alleen over de bekwaamheid, maar ook over geschiktheid voor den diplomatieken dienst haar oordeel heeft uit te spreken, is de Ministerieele beschikking op het verzoek weinig meer dan een formaliteit.

Beelaerts stelde daarom voor, dat verzoeken om toelating in het vervolg om advies in handen van de commissie zouden worden gesteld. Minister Van Karnebeek kon zich in beginsel wel vinden in de visie van zijn chef Diplomatieke Zaken maar vroeg zich wel af wie in het geval van een verschil van mening de doorslag zou geven. Daarop aarzelde Beelaerts niet om op de notitie vast te leggen: 'De beslissing blijft altijd aan den Minister'.¹⁵⁷ Overigens men kon men vanuit het standpunt van Buitenlandse Zaken het oordeel van de commissie inzake de toelating van individuele kandidaten tot het diplomatieke examen met een zeker vertrouwen tegemoet zien. Zo verklaarde de commissie in 1930 met betrekking tot de kandidaat Visser¹⁵⁸, dat 'zijn uiterlijk en optreden, maatschappelijke relatiën, vermogensomstandigheden en antecedenten, als-

154 Idem, 98.

155 Jhr. Mr. F. Beelaerts van Blokland (25).

156 Nota van 24 nov. 1926 (NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 244).

157 Aantekeningen van Van Karnebeek en Beelaerts op de notitie van laatstgenoemde.

158 Mr. Jan Visser (471).

mede de reputatie, die hij onder zijn tijdgenoten heeft, [...] hem alleszins in aanmerking (brengen) om tot het examen te worden toegelaten.¹⁵⁹

In de laatste jaren voor de Tweede Wereldoorlog hadden de opvattingen over het criterium geschiktheid bij prominente ambtenaren van het ministerie van Buitenlandse Zaken nog steeds geen wezenlijke verandering ondergaan. In 1936 schreef Heldring¹⁶⁰ over de door hem, ondermeer om ‘zijn frisheid en eenvoud’ hogelijk gewaardeerde topdiplomaat Tjarda van Starckenborgh Stachouwer¹⁶¹ naar aanleiding van diens vertrek als gouverneur-generaal naar Nederlands-Indië:

Hij verlaat ook de commissie voor de diplomatieke examens, waarvan hij slechts kort lid is geweest. Hij kan zich niet met het gevolgde stelsel vereenigen, omdat het zwaartepunt volgens hem te veel bij het examen ligt en te weinig bij de persoonlijke geschiktheid. Liever zou hij het toelatingsexamen afgeschaft zien.¹⁶²

Heldring was het niet met Van Starckenborgh eens want ‘afschaffing van dit examen zou ons weer terugbrengen tot de benoeming van protégés van de adellijke clique.’¹⁶³ Hoewel deze laatste opmerking in het licht van de geschiedenis van de diplomatieke dienst wel heel kort door de bocht ging, was de achterliggende gedachte niet onjuist. Heldring, die naast ‘karakter en de omgangsvormen’ grote waarde hechtte aan de inhoudelijke kwaliteiten van de kandidaten, was in de praktijk en tot op zekere hoogte een voorstander van democratisering, al zou hij dat zelf zeker niet zo hebben genoemd. Kenmerkend is bijvoorbeeld zijn ontboezeming naar aanleiding van het attaché-examen van baron van Lynden¹⁶⁴ en Jhr. van Rijckevorsel¹⁶⁵. ‘Hun bekwaamheid en ontwikkeling viel niet mede [...] Van Rijckevorsel weet meer dan Van Lynden, die nog wel rector van het corps te Utrecht is geweest. Overigens geschikte jongens, die, *gegeven wat men van aanstaande diplomaten verwacht, bezwaarlijk afgewezen kunnen worden*. Maar alles wijst op de noodzakelijkheid in de opleiding verbetering te brengen.’¹⁶⁶ Voorts wees hij erop, dat bij dat laatste examen het peil van de kandidaten lager was dan gewoonlijk en roemde daarentegen (onder meer) een aantal niet-aristocratische kandidaten uit het recente verleden:

159 Advies van de commissie voor de consulaire examens d.d. 15 dec. 1930 (NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 250).

160 Dr. Ernst Heldring (1871–1954), econ. dr. h.c. Amsterdam, oprichter Java-China-Java-lijn, president-directeur Kon. Ned. Stoomboot Mij., president Ned. Handel-Mij., voorzitter Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Amsterdam, lid Eerste Kamer der Staten-Generaal 1938–1946. (Bronnen en literatuur: Genealogie Heldring, in: N. P. 49 (1963) 181–196 (186); Parlement.com (geraadpleegd 25 febr. 2020); BWN I, 236–237)

161 Jhr. Mr. Dr. Alidius Warmoldus Lambertus Tjarda van Starckenborgh Stachouwer (454).

162 De Vries (ed.), *Herinneringen en dagboek van Ernst Heldring* II, 1194. N. B. Mijn cursivering.

163 Ibidem.

164 Mr. Rynhard Bernard baron van Lynden (264).

165 Jhr. Mr. Hubertus Theodorus Augustinus Maria van Rijckevorsel (384).

166 De Vries (ed.), *Herinneringen en dagboek van Ernst Heldring* II, 1322. N. B. Mijn cursivering.

Luns¹⁶⁷ ‘zeer bekwaam’ en ‘goede krachten’ als Eschauzier¹⁶⁸ ‘belooft veel’, Van Hamel¹⁶⁹, Boon¹⁷⁰ ‘zeer goed’, De Beus¹⁷¹ en Van Roijen¹⁷² ‘brilliant’.

In het voorgaande ging het over leden van de diplomatieke dienst, die op reguliere wijze via de toelatingsexamens aan hun loopbaan waren begonnen. In de periode 1915–1940 was echter ook sprake van een niet onaanzienlijk aantal zij-instromers. In de 38 jaar van 1876 tot aan de Eerste Wereldoorlog ging het slechts om 4 of, als men minister-resident Van der Pot¹⁷³ in Japan in de jaren 1880, meerekent, 5 zij-instromers op de 55 via de examens toegelaten diplomaten. Voor de volgende 25 jaar (tot de Tweede Wereldoorlog) bedroeg het aantal zij-instromers daarentegen ongeveer 25 op 59 carrièrediplomaten. De enorme toename van het aantal zij-instromers na 1914 illustreert het sterk toegenomen tekort aan mankracht in de diplomatieke dienst.

b. De nog steeds tekortschietende mankracht

Om op gezantschappen eventuele – ten gevolge van voortijdig uittreden of overlijden – openvallende plaatsen weer snel en met de juiste mensen te kunnen bezetten diende men te kunnen beschikken over een zekere arbeidsreserve. Daar evenwel om budgettaire redenen doorgaans slechts het strikt benodigde aantal kandidaten werd toegelaten – nog daargelaten of er überhaupt sprake was van voldoende aanbod –, bleek het bijvoorbeeld niet altijd mogelijk binnen de gelederen van de diplomatieke dienst geschikte chefs de poste te vinden. Zo werd in 1908 de departementsambtenaar Doude van Troostwijk¹⁷⁴ benoemd tot gezant te Portugal. Later was hij nog chef de poste te Bern tot zijn pensionering in 1934. Hij was daar de opvolger van Jhr. van Panhuys, die na zestien jaar werkzaam te zijn geweest op de afdeling Handelspolitiek en Consulaire Zaken van 1909 tot zijn overlijden in 1923 aan het hoofd had gestaan van het gezantschap in Zwitserland. Eveneens in 1909 was de betrekkelijk nieuwe diplomatieke post te Peking aangeboden aan de zoon van een oud-minister van Buitenlandse Zaken, Jhr. H. A. van Karnebeek, maar deze zou vanwege zijn kinderen daar niet op zijn ingegaan.¹⁷⁵ In zijn plaats ging de commies-griffier van de Tweede Kamer, Beelaerts van Blokland, naar China.

Tijdens de Eerste Wereldoorlog werd de situatie er niet beter op. Zo kostte het grote moeite om voor de in 1917 vanwege zijn Duitsgezindheid uit Washington terug-

167 Mr. Joseph Antoine Marie Hubert Luns (262).

168 Mr. Henri Frederik Eschauzier (121).

169 Mr. Dr. Gerard Anton van Hamel (172).

170 Dr. Hendrik Nicolaas Boon (45).

171 Mr. Dr. Jacobus Gijsbertus de Beus (38).

172 Mr. Jan Herman van Roijen (380).

173 Johannes Jacobus van der Pot (336).

174 Mr. Dr. Willem Isaïc Doude van Troostwijk (110).

175 Schuursma, De beste van het interbellum, Herman Adriaan van Karnebeek, 84.

geroepen gezant Van Rappard een geschikte opvolger te vinden.¹⁷⁶ Minister Loudon had dan ook tegenover de Belgische gezant de verzuchting geslaakt: ‘Je cherche un homme convenable, mais vous savez combien notre carrière manque de personnel.’¹⁷⁷ Omdat bovendien het tractement van het hoofd van de diplomatieke zending van Nederland in de Verenigde Staten volstrekt niet toereikend was, moest men op zoek naar kapitaalkrachtige externe kandidaten. Het optreden van de zij-instromers, die na het vertrek van Van Rappard de leiding van de post te Washington op zich namen, kan echter moeilijk als een succes worden gekwalificeerd. De eerste, de puissant rijke Amsterdamse advocaat Philips¹⁷⁸, vertrok al na een jaar halsoverkop uit Washington wegens een acute zenuwinzinking. Hij werd opgevolgd door de bekwame maar reeds zeventig jaar oude Cremer¹⁷⁹, die in Nederlands-Indië een groot vermogen had vergaard en een imposante loopbaan achter de rug had, onder meer als minister van Koloniën en president van de Ned. Handel-Mij. Na twee jaar voelde deze zich echter gedwongen wegens gezondheidsredenen zijn ontslag in te dienen. Na zijn vertrek werden onder andere de oud-directeur van het Kabinet van de Koningin, De Vos van Steenwijk¹⁸⁰ en de burgemeester van Rotterdam, Zimmerman¹⁸¹, voor het gezantschap te Washington aangezocht, die echter voor de eer bedankten.¹⁸² Dat voor dit gezantschap, dat door de intrede van de Verenigde Staten in de oorlog nog aan belang had gewonnen, personen werden benaderd, die op geen enkele internationale ervaring of expertise konden bogen, toont wel aan hoe hoog de nood was gestegen. Cremer werd uiteindelijk opgevolgd door de eveneens zeer vermogende oud-ambtenaar van het ministerie van Landbouw, Nijverheid en Handel, Everwijn¹⁸³, die het al na een

176 Zie para. 2b. N. B. Van de in die jaren toch al weinig omvangrijke diplomatieke dienst waren de ‘coryfeeën’ niet beschikbaar omdat zij op dat moment aan het hoofd stonden van de belangrijke gezantschappen te Berlijn (Willem Alexander Frederik baron Gevers (149)), Londen (Jhr. Mr. Reneke de Marees van Swinderen (273)) en Parijs (Mr. Alphonse Lambert Eugène de Stuers (431)) terwijl Jhr. Dr. John Loudon (260) minister van Buitenlandse Zaken was.

177 Smit (ed.), *Bescheiden buitenlandse politiek van Nederland 1848–1919*, achtste deel, buitenlandse bronnen 1917–1919, tweede stuk, 1010.

178 Mr. August Philips (327).

179 Jacob Theodoor Cremer (85).

180 Mr. Dr. Jan Arend baron de Vos van Steenwijk (1855–1941), jur. dr. en dr. staatswetenschap Leiden 1882, ambt. ministerie van Justitie, laatst. commies 1883–, referendaris 1898– en directeur 1910–1921 Kabinet der Koningin, lid Raad van State i.b.d. 1921–†, kamerheer i.b.d. van Koningin Wilhelmina 1903–†. (Bronnen en literatuur: N. A. 97 (2012) 49; Parlement.com (geraadpleegd 11 jan. 2020))

181 Mr. Alfred Rudolph Zimmerman (1869–1939), jur. dr. Leiden 1894, adj.-commies prov. griffie van Zuid-Holland, gemeentesecretaris Dordrecht 1896–, burgemeester ald. 1899–, burgemeester van Rotterdam 1906–, commissaris-generaal van de Volkenbond in Oostenrijk 1922–1926. (Bronnen en literatuur: A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Zimmerman* (Leiden 2020); Parlement.com (geraadpleegd 11 jan. 2020); BWN I, 678–679)

182 Woltring (ed.), *Documenten buitenlandse politiek van Nederland 1919–1945*, deel II 1 juli 1920–31 aug. 1921, 428.

183 Mr. Jan Charles August Everwijn (124). N. B. Heldring schreef over hem: ‘Everwijn is bij gebrek aan beter tot gezant te Washington benoemd. Een meer ongeschikte man dan deze stijve ambtenaar om met Amerikanen op te schieten, is moeilijk denkbaar’ (De Vries (ed.), *Herinneringen en dagboek*

jaar weer voor gezien hield 'daar hij [...] te Washington niet voldeed'.¹⁸⁴ Deze snelle opeenvolging van chefs de poste in een tijd, dat deze categorie diplomaten in de regel vele jaren achtereenvolgend aan dezelfde post verbonden bleef, leidde later nog tot een amusant incident.¹⁸⁵ De Amerikaanse president Coolidge¹⁸⁶ zou namelijk aan de opvolger van Everwijn, de latere gouverneur-generaal van Nederlands-Indië en minister van Buitenlandse Zaken, Jhr. de Graeff¹⁸⁷, bij diens afscheidsaudiëntie hebben gevraagd: 'Are you coming or going?'¹⁸⁸

Een rechtstreeks gevolg van de oorlog was de heropening van het gezantschap bij de Heilige Stoel in 1915. Die diplomatieke missie fungeerde voor het neutrale Nederland vooral als 'luisterpost' in het Vaticaan om op de hoogte te blijven van relevante internationale ontwikkelingen. Het lag voor de hand om iemand van rooms-katholieke huize als Nederlands vertegenwoordiger naar Rome te sturen maar deze categorie was onder de in aanmerking komende leden van de diplomatieke dienst zeer schaars vertegenwoordigd. De keuze viel daarom op een vooraanstaand oud-industrieel en politicus, Mr. Regout¹⁸⁹, tot voor kort minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid en – niet geheel onbelangrijk – in het bezit van een niet onaanzienlijk vermogen. Regout overleed echter te Rome niet lang na zijn benoeming op 10 juli 1915 en nog voordat hij zich goed en wel had geïnstalleerd op zijn kersverse standplaats. In zijn plaats werd al op 25 november 1915 de eveneens gefortuneerde oud-voorzitter van de Tweede Kamer, Jhr. van Nispen van Sevenaer, benoemd. Deze kreeg de smaak van het diplomatieke leven kennelijk te pakken want na de opheffing van het gezantschap bij het Vaticaan in 1925 bekleedde hij nog de functies van gezant te Wenen en Brussel.

Door de uitbreiding van het aantal soevereine staten na en als gevolg van de Eerste Wereldoorlog werd de problematiek nog groter. In 1920 werd de departements-ambtenaar Michiels van Verduynen¹⁹⁰ tot gezant in Tsjechoslowakije benoemd 'bij gebreke aan voor dezen post beschikbare ambtenaren uit het diplomatieke of consulaire corps'.¹⁹¹ Soms viel de behoefte aan een externe kandidaat goed samen met de persoonlijke ambities van een buitenstaander met de juiste relaties. Dat was bijvoorbeeld het geval met de buitengewoon welgestelde 'handelsman' Hendrik Muller¹⁹².

van Ernst Heldring, 415).

184 De Vries, *Herinneringen en dagboek van Ernst Heldring*, 446

185 Zo waren de in noot 176 genoemde Gevers van 1905 tot 1927 gezant te Berlijn, De Marees van Swinderen van 1913 tot 1937 te Londen en De Stuers van 1885 tot 1919 te Parijs, terwijl diens opvolger Loudon aldaar resideerde tot de bezetting van Frankrijk door de Duitsers in 1940.

186 John Calvin Coolidge jr. (1872–1933), advocaat en Republikeins politicus, 30e president van de Verenigde Staten 1923–1929.

187 Jhr. Mr. Andries Cornelis Dirk de Graeff (157).

188 De Vries (ed.), *Herinneringen en dagboek van Ernst Heldring*, 669.

189 Mr. Louis Hubert Willem Regout (353).

190 Mr. Edgar Frederik Marie Justin baron Michiels van Verduynen (287).

191 Woltring (ed.), *Documenten buitenlandse politiek van Nederland 1919–1945*, deel I 1 juli 1919–1 juli 1920, 395–396.

192 Dr. Hendrik Pieter Nicolaas Muller (298).

Deze werd in 1919 als bijna zestigjarige aangesteld als gezant op de nieuw geopende post te Boekarest en mocht vervolgens, ondanks zijn buitenissige optreden, van 1923 tot 1931 nog leiding geven aan het gezantschap te Praag.¹⁹³ Ook de oud-minister van Koloniën Pleyte¹⁹⁴ zag een loopbaan als hoofd van een diplomatieke post wel zitten. In 1922 liet hij zich benoemen tot gezant te Rio de Janeiro. In Latijns-Amerika maakte men er trouwens al helemaal een potje van. In 1923 werd overwogen in Guatemala een gezant te benoemen, al gaf men zich er rekenschap van, dat die intentie ‘vanwege ’s lands financiën’ voorlopig wel niet zou worden gerealiseerd. In een memorandum van de chef Diplomatieke Zaken voor minister Van Karnebeek werd in herinnering gebracht, dat ‘dusver de Britsche gezant in Guatemala met de behartiging der Nederlandsche belangen in die Republiek (was) belast. Het is de vraag of *die diplomaat het ooit geweten heeft. Vermoedelijk niet*’.¹⁹⁵ Dat de situatie in Zuid-Amerika kennelijk geen hoge prioriteit had in Den Haag bleek nog eens in 1921. In dat jaar werd de gezant te Santiago de Chile, Hendrik van Oordt¹⁹⁶, teruggedreven naar aanleiding van de vele klachten over zijn functioneren. Daar ook nu weer geen gekwalificeerde vervanger kon worden gevonden binnen de ‘buitenlandse dienst’, werd een wel heel onwaarschijnlijke figuur van stal gehaald in de persoon van Ir. Van Stipriaan Luiscius¹⁹⁷. Deze was in opdracht van het Rijksbureau voor de distributie van Graan en Meel naar Zuid-Amerika gezonden met het oog op de voedselvoorziening in Nederland, die tengevolge van de oorlog onder druk was komen te staan. Omdat zijn werkzaamheden op het moment van het ontstaan van de vacature te Santiago in feite waren afgerond, werd deze volstreekte buitenstaander toen maar belast met de waarneming van het consulaat-generaal en gezantschap in Chili. Hij vervulde deze functie ruim een jaar en ontving daarvoor zowel het bijbehorende jaarlijkse tractement van f 8.500 als de – eveneens jaarlijkse – verblijfsvergoeding van 20.500 gulden. Omdat aan de post te Santiago geen ondergeschikte diplomatieke of consulaire ambtenaren waren verbonden, die de feitelijke werkzaamheden voor hun rekening hadden kunnen nemen, werd van elders ondersteuning gehaald. De jonge aspirant-vice-consul te Buenos Aires, Mr. Methöfer¹⁹⁸, werd tijdelijk te Santiago de Chile gedetacheerd ‘om bij de overname van den post en de inrichting behulpzaam te zijn’.¹⁹⁹

In een enkel geval werd bewust een externe kandidaat gezocht met het oog op de voor een bepaalde post wenselijk geachte deskundigheid en ervaring. Die situatie deed zich nog wel eens voor bij de Nederlandse vertegenwoordigingen in het Verre

193 Zie Boon, *Bagatellen uit de diplomatieke dienst*, 17–23.

194 Mr. Thomas Bastiaan Pleyte (332).

195 Optekening van chef Dipl. Zaken Beelaerts van Blokland d.d. 20 maart 1923 (Woltring (ed.), *Documenten buitenlandse politiek van Nederland 1919–1945*, deel IV 1 aug. 1922–30 sept. 1923, 384).

196 Hendrik van Oordt, heer van Lauwenrecht (309).

197 Ir. Henrich Arnout Jacques van Stipriaan Luiscius (428).

198 Mr. Arthur Methöfer (284).

199 Rapport minister Van Karnebeek d.d. 7 maart 1921, DEZ no. 4473 (retroacta bij KB 12 maart 1921 no. 18).

Oosten waar de belangen van Nederlands-Indië een doorslaggevende rol speelden. Dat gold tijdens het Interbellum in het bijzonder voor het gezantschap te Tokio gezien de toenemende dreiging, die van het moderne en ambitieuze Japan uitging. Zo werd in 1919 Van Asbeck als gezant te Tokio opgevolgd door de oud-Indisch ambtenaar en voormalig vice-president van de Raad van Indië, Jhr. de Graeff. Deze werd op zijn beurt opgevolgd door de generaal-majoor van het KNIL, Pabst²⁰⁰, die tevens lid van de Volksraad in Nederlands-Indië was geweest. Daarnaast strekte het hem tot bijzondere aanbeveling, dat hij als militair attaché had gediend in China en Japan.²⁰¹ Pabst kreeg van minister Van Karnebeek een uitgebreide schriftelijke instructie mee waarin het bijzondere karakter van zijn zending duidelijk naar voren kwam.²⁰² Hij bleef bijna twee decennia in functie te Tokio tot de verbreking van de diplomatieke betrekkingen met Japan in 1941 en overleed aldaar op 24 jan. 1942.

Waar in het voorgaande sprake was van zij-instromende chefs de poste ontstond in de Eerste Wereldoorlog eveneens een groot tekort aan diplomatiek personeel in de lagere rangen. Door de oorlog nam de werkdruk op vele posten fors toe terwijl de belangenbehartiging door het neutrale Nederland ten behoeve van de belligerente mogelijkheden voor additionele werkzaamheden zorgde.²⁰³ Men trachtte dat op verschillende manieren op te vangen, onder andere door de inzet van tijdelijke, onbezoldigde krachten. Zo werden honoraire (dat wil zeggen onbetaalde) attachés ingezet, die later, indien zij aan de reglementaire vereisten voldeden, eventueel tot de diplomatieke dienst zouden kunnen toetreden. Daarnaast werd gebruikgemaakt van mensen, die wellicht om het avontuur of de eer bereid waren om gedurende enkele jaren belangeloos werkzaamheden te verrichten op overbelaste gezantschappen. Zo was de reeds 57-jarige voormalige wijnkoper Van der Kun²⁰⁴ van 1914 tot 1923 als honorair attaché verbonden aan het gezantschap te Brussel. In 1919 kreeg hij daarbij de steun van zijn zoon Jacques²⁰⁵, die in dat jaar kampen met Duitse krijgsgevangenen in België inspec-

200 Jean Charles Pabst (313).

201 Op advies van de commandant van het KNIL had de toenmalige gouverneur-generaal al in 1910 voorgesteld de functie van militair attaché 'telkens niet langer dan drie jaren door denzelfden officier te doen vervullen, opdat het Indische leger spoedig de beschikking verkrijge over meer officieren, die van nabij en ten volle bekend zijn met het Chineesche en het Japansche leger' (retroacta bij KB 25 mei 1910 no. 86).

202 Schrijven van Van Karnebeek aan de gezant in Tokio d.d. 18 april 1923 (RGP (181) 1922-1923, 413-414).

203 Zie para 2b.

204 Leopoldus Emilius Johannes Maria van der Kun (1857-1934), wijnkoper, attaché hon. gezantschap te Brussel 1914, belast met leiding afd. Bescherming van Duitse belangen, ontving daarvoor m.i.v. 1 jan. 1919 een 'beloning' van f 360,- p.m. (KB 3 febr. 1919 no. 20). N. B. Mr. August Philips (327) was zijn zwager. (Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 229 en 2.05.43, inv.nr. 379; Genealogie Van der Kun, in: N. P. 78 (1994) 227-261 (255-256))

205 Jacob Joseph Hendrik Maria van der Kun (1890-?), administrateur, sedert 26 mei 1919 op het gezantschap te Brussel i.h.b. belast met de inspectie der Duitse gevangenenkampen in België, ontving daarvoor f 360,- p.m. (KB 2 juni 1919 no. 20), verzocht bij brief van 10 okt. 1919 om van deze aanstelling te worden ontheven.

teerde. De post te Brussel was extra onthand omdat de in 1913 benoemde gezant Van Weede²⁰⁶ zijn post na de Duitse inval in augustus 1914 had verlaten en ‘mede vanwege zijn zeer verslechterde gezondheidstoestand’ niet meer was teruggekeerd.²⁰⁷ Dientengevolge was zijn plaatsvervanger, gezantschapsraad Van Vollenhoven²⁰⁸, gedurende die moeilijke jaren de enige Nederlandse diplomatieke vertegenwoordiger in Brussel. Ook de gezondheidstoestand van de gezant in het Ottomaanse Rijk, Jhr. van der Does de Willebois²⁰⁹, die overigens wel op zijn post gebleven was, noopte tot het sturen van versterking. De gepensioneerde Indisch ambtenaar Paulus van Pauwvliet²¹⁰, die in zijn jonge jaren werkzaam was geweest op de afdeling Handelspolitiek en Consulaire Zaken van het ministerie, werd in 1917 tijdelijk aan het gezantschap te Constantinopel toegevoegd met de persoonlijke titel van minister-resident. Hij was in het bijzonder belast met de bescherming van de Britse, Franse en Russische belangen in Turkije maar vervulde na het overlijden van gezant Van der Does de Willebois te Constantinopel op 4 juni 1919 tevens een jaar lang de functie van Nederlands zaakgelastigde in Turkije.²¹¹ Uiteraard niet geheel toevallig was zijn zoon, B. M. A. Paulus van Pauwvliet²¹², van 1917 tot 1918 als honorair attaché aan het gezantschap te Constantinopel werkzaam ter vervanging van de zieke aspirant-attaché Bosch van Rosenthal²¹³

In 1916 werden als reactie op het verzoek om ondersteuning van de gezant te Boekarest, Van Vredenburg²¹⁴, ‘aan wien [...] de bescherming der Oostenrijks-Hongaarsche en Bulgaarsche belangen in Rumenië (was) opgedragen’ Jhr. Snouck Hurgronje²¹⁵ en een zekere Hilterman²¹⁶ als tijdelijke hulpkrachten ter beschikking

206 Jhr. Mr. Henrick van Weede, heer van Zuylenborg en Maarssen (485).

207 Retroacta bij KB 12 sept. 1919 no. 23.

208 Maurits Willem Raedinc van Vollenhoven (475).

209 Jhr. Mr. Pieter Joseph Frans Marie van der Does de Willebois (106).

210 Mr. Jozias Paulus van Pauwvliet (320).

211 NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 230–232.

212 Mr. Bernard Marie Antoine Paulus van Pauwvliet (1895–1986), jur. dr. Leiden 1920, hon. attaché te Constantinopel 1917–1918 (KB 9 juli 1917 no. 47), procuratiehouder Banque de Paris et des Pays-Bas, advocaat en procureur te Amsterdam 1928–, onderdirecteur Incasso-Bank N. V. te Delft in 1929 en later directeur van die bank te Leiden en te Arnhem, industrieel, gezant van Liberia te Brussel (o.a. 1961 en 1975). (Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 184 en 852; Genealogie Paulus, in: N. P. 9 (1918), 284–287 (286); A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Paulus, Paulus van Pauwvliet* (Leiden 2014))

213 Mr. Johan Jeronimus Balthazar Bosch ridder van Rosenthal, heer van Borghees (51).

214 Jhr. Dr. Carel Gerard Willem Frederik van Vredenburg (480).

215 Jhr. Mr. Nicolaas Johan Cornelis Snouck Hurgronje (1885–1959), 1e luit. bij het Vrijwillig Militair Automobiel Korps, commies-redacteur Alg. Secretarie in Nederlands-Indië. (Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 224; N. A. 85 (1995) 503–504))

216 Bernard Gustav Josef Hilterman (1891–1939), journalist, koopman en fabrikant, woonde veelvuldig in het buitenland, o.a. langdurig te Parijs, trachtte zonder succes in Argentinië een nieuw bestaan op te bouwen en overleed op betrekkelijk jonge leeftijd te Dresden. N. B. Hij was de zoon van een handelsagent en de vader van Mr. G. B. J. (Gustavo Bernardo José) Hiltermann, die vooral bekend was door zijn wekelijkse radiocommentaar op de internationale politiek, *De toestand in de wereld*, dat van 1956 tot 1999 op zondagmiddag werd uitgezonden. (Bronnen en literatuur: NA, BuZa

gesteld.²¹⁷ Eerstgenoemde, die voor de duur van zijn verblijf aldaar de titel van gezantschapssecretaris en een verblijfsvergoeding van f 13,50 per etmaal toegekend kreeg, was ongetwijfeld door zijn oudere, op het ministerie werkzame broer Aarnout Marinus²¹⁸ in beeld gekomen. Hiltermann daarentegen, die had gereageerd op een oproep in de krant, kreeg geen diplomatieke titel en moest zich tevredenstellen met een etmaalvergoeding van 10 gulden. De keuze voor deze jeugdige *bon vivant*, wiens voornaamste verdienste de kennis van een aantal vreemde talen lijkt te zijn geweest, maakt ook weer duidelijk hoe hoog de nood gestegen was door het tekort aan regulier diplomatieke personeel.

Het valt op, dat het merendeel van de hiervoor genoemde personen niet in de diplomatieke dienst is blijven hangen zoals regelmatig wel het geval was met de zijinstromende chefs de poste. Dat had alles te maken met het diplomatiek reglement, dat toetreding tot de dienst slechts toestond na het afleggen van het verplichte toelatingsexamen. In het geval van hoofden van diplomatieke posten werden echter ‘bij voorkeur’ benoemd zij, die de lagere diplomatieke rangen [...] hebben doorlopen.²¹⁹ Het feit, dat die mogelijkheid om uitzonderingen te maken niet bestond voor de ondergeschikte diplomatieke rangen, leverde soms een dilemma op. Dat was bijvoorbeeld het geval met Huyssen van Kattendijke²²⁰ en Van Rappard²²¹, die ‘bij gebreke aan diplomatiek personeel’ op de gezantschappen te Brussel respectievelijk Berlijn waren geplaatst om de Britse belangen te behartigen. Zij voldeden daarbij zo goed, dat de minister hen graag voor de dienst wilde behouden. Daarom besloot hij Van Rappard tot hoofdamtenaar met de persoonlijke titel van minister-resident te Berlijn en Huyssen van Kattendijke tot hoofdamtenaar met de functie van gezantschapssecretaris te Brussel te benoemen.²²² Via die sluipweg kwamen zij in feite alsnog in de

2.05.18, inv.nr. 224; Frank Rijckaert, *Bij de kwartierstaat van G. B. J. Hiltermann (1914–2000)*, in: Gens Nostra 68 (2013) 82–85

217 Voordracht van minister Loudon d.d. 14 dec. 1916, Kabinet no. 4 (NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 224).

218 Jhr. Mr. Aarnout Marinus Snouck Hurgronje (1882–1951), jur. dr. Leiden 1907, ambt. min. van Buitenlandse Zaken 1907–1947, o.m. adj.-commies (KB 18 juni 1907 no. 79), referendaris (KB 4 maart 1916 no. 33 en secr.-generaal (KB 27 juni 1921 no. 28), secr.-generaal Permanente Hof van Arbitrage 1948–†, lid gemeenteraad van Den Haag, curator Ned. Handelshoogeschool (later Ned. Economische Hoogeschool) te Rotterdam. N.B. Zijn echtgenote was een dochter van Jhr. D. A. W. van Tets (451). (Bronnen en literatuur: N.A. 85 (1995) 504; BWN II, 522–523; Parlement.com (geraadpleegd 14 jan. 2020); Van Diepen, *Domweg gelukkig aan het Plein. Jhr. Aarnout Marinus Snouck Hurgronje*)

219 KB 28 aug. 1881 no. 15, betreffende de rangen der diplomatieke ambtenaren, hunne bevorderingen en toelating tot de diplomatieke dienst, de regeling dier dienst en de aan de diplomatieke ambtenaren toe te kennen bezoldigingen, reiskosten en kosten van vestiging (Staatsblad 153). N.B. Mijn cursivering.

220 Hendrik Willem Gustaaf Maurits ridder Huyssen van Kattendijke (209).

221 Mr. Carel ridder van Rappard (345).

222 Voordracht van minister Van Karnebeek d.d. 2 febr. 1920, Kabinet no. 29 (retroacta bij KB 5 febr. 1920 no. 69).

diplomatieke dienst terecht. Huyssen van Kattendijke sloot zijn loopbaan af als gezant te Kopenhagen terwijl Van Rappard het zelfs tot gezant 1e klasse te Berlijn bracht.

Afgezien van dit soort noodgrepen werd in januari 1920 een regeling getroffen waardoor in afwijking van het diplomatieke reglement kandidaat-attachés, die aan zekere voorwaarden voldeden, tijdelijk (d.w.z. tot 1 december 1920) zonder voorafgaand examen benoemd konden worden tot gezantschapsattaché.²²³ Krachtens die regeling werd in juni van dat jaar een vijftal personen zodanig benoemd.²²⁴ Het is echter opmerkelijk, dat deze *tijdelijke* uitzonderingsbepaling als artikel 33 in het nieuwe diplomatieke reglement van 23 oktober 1920 werd vastgelegd, terwijl de regeling op 1 december al weer afliep.²²⁵ Voor zover kan worden nagegaan is alleen door Jhr. Beelaerts van Blokland²²⁶, die van 1918 tot 1919 gedetacheerd was op het gezantschap te Peking, van deze tijdelijke uitzondering gebruikgemaakt.²²⁷ Hij werd bij KB van 29 november 1920 no. 65 benoemd tot attaché maar nam in 1924 al weer ontslag uit de diplomatieke dienst om burgemeester van Vollenhove te worden. Het leven als plattelandsburgemeester beviel hem of zijn echtgenote, de Oostenrijkse barones Kast von Ebelsberg, kennelijk niet want nog datzelfde jaar verzocht Beelaerts 'als oud-burgemeester' om wederom in de diplomatieke dienst te worden opgenomen. Hierop werd in eerste instantie positief gereageerd gezien 'het tekort aan ondergeschikt personeel en de zekerheid aan hem een goed en nauwgezet ambtenaar te hebben.'²²⁸ Had echter om de benoeming van Beelaerts in 1920 nog een geur van nepotisme gehangen, ditmaal revancheerde zijn broer, die inmiddels chef Diplomatieke Zaken was geworden, zich volledig. Op de notitie van zijn voorganger tekende hij aan, dat de onthefing van 1920 niet meer geldig was en dat toetreding tot de diplomatieke dienst slechts mogelijk was na voorafgaand examen. De ex-diplomaat en oud-burgemeester moest zich uiteindelijk tevreden stellen met de functie van hoofd van de afdeling Buitenland van het Nederlandse Rode Kruis.

De personeelssituatie bleef ook in de volgende jaren precair. Dat werd er niet beter op toen ook het ministerie van Buitenlandse Zaken tijdens de grote crisis van de jaren 1930 zijn aandeel moest leveren in de ingrijpende bezuinigingen op de overheidsuitgaven. Zo schreef de minister in november 1932, dat hij 'in verband met de onvermijdelijke

223 KB 27 jan. 1920 no. 48 (Staatsblad 41). N. B. Zie ook de retroacta.

224 KB 25 juni 1920 no. 64. N. B. het ging om Mr. Dr. Lambertus Carsten (73), Mr. Binnert Philip baron van Harinxna thoe Slooten (174), Dr. Alexander Loudon (258), Mr. Cornelis Hendrik Joan Schuller tot Peursum (401) en Willem Jan Bartholomeus Verbrugge, heer van 's-Gravendeel en Leerambacht (465).

225 KB 23 okt. 1920, houdende vaststelling van een nieuw reglement voor den Diplomatieken Dienst (Staatsblad 796). N. B. Voor gegraduateerden van universiteiten en de Handelshoogeschool werd de termijn van twee jaar teruggebracht tot ten minste één jaar.

226 Jhr. Henri Beelaerts van Blokland (26).

227 Zijn oudere broer, Jhr. Mr. Frans Beelaerts van Blokland (25), was in die jaren gezant in China.

228 Ongedateerde notitie van de chef Kabinet voor minister Van Karnebeek (NA, BuZa 2.05. 18, inv.nr. 240).

bezuinigingen op (zijn) begrooting' genoodzaakt was 'de bezetting van eenige gezantschappen te veranderen en daarbij de betrokken hoofden van zending voor te dragen voor eervol ontslag.'²²⁹ In december volgde het ontslag van een zestal chefs de poste 'wegens verandering in de inrichting van het dienstvak waarbij zij werkzaam zijn en waardoor hunne werkzaamheden overbodig zijn geworden.'²³⁰ Van deze zes keerden Schuller tot Peursum²³¹, Michiels van Verduynen²³² en Engelbrecht²³³ niet meer terug in een diplomatieke functie.

Het lijkt er trouwens op, dat van dit soort gelegenheden gebruik werd gemaakt om zwakkere broeders te lozen. Ook buiten de bezuinigingsrondes om en ondanks het chronisch tekort aan personeel werd niet geaarzeld om minder goed functionerende leden van de dienst de wacht aan te zeggen. In een memorandum van de chef Diplomatieke Zaken uit november 1922 werd erop gewezen, dat de gezantschapsraad Schmolck nog steeds op een nieuwe plaatsing wachtte. De moeilijkheid lag echter 'in de omstandigheid, dat (betrokkene) bezwaarlijk in aanmerking zal komen voor een benoeming tot hoofd van zending [...] en als raad er geen gezant is die hem begeert.'²³⁴ Nog diezelfde maand november werd Schmolck ter beschikking gesteld terwijl drie jaar later zijn ontslag volgde.²³⁵ De gezantschapsraad van Heerdt tot Eversberg²³⁶ werd in 1934 voor onbepaalde tijd ter beschikking gesteld 'buiten bezwaar van de schatkist' terwijl hij twee jaar later ontslag kreeg om gezondheidsredenen.²³⁷ Overigens was hij op dat moment nog maar 44 jaar oud en overleed hij pas in 1978 op de gezegende leeftijd van 86 jaar. Achter dit op het eerste gezicht niet abnormale gebeuren ging blijkens de briefwisseling van minister De Graeff met zijn studievriend Van Limburg Stirum echter meer schuil. Op 2 november 1933 schreef eerstgenoemde namelijk:

Ook Van Heerdt deed ik aanzeggen dat hij disponibiteit krijgt zonder inkomsten. Die loopt nu al 2,5 jaar met ziekteverlof op vol traktement. Als men de zoveel strakkere regelen in dergelijke gevallen in Indië kent, staat men verbaasd over de lankmoedigheid waarmee hier *non-valeurs zonder arbeid op kosten van de schatkist worden onderhouden*.²³⁸

229 Voordracht van 30 nov. 1932, afd. Dipl. Zaken no. 5369.

230 KB 2 dec. 1932 no. 54. N. B. De enigszins omslachtige formulering was noodzakelijk omdat het niet mogelijk was ambtenaren zomaar te ontslaan.

231 Christiaan Dirk Schuller tot Peursum (402).

232 Ferdinand Edgar Marie Hubert baron Michiels van Verduynen, heer van Verduynen (288), oudere broer van de latere ambassadeur in Londen (287).

233 Willem Bernard Engelbrecht (120).

234 Notitie van Beelaerts voor minister Van Karnebeek d.d. 1 nov. 1922 (NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 237).

235 KB 17 nov. 1922 no. 37, resp. KB 21 nov. 1925 no. 90.

236 Mr. Emile baron van Heerdt tot Eversberg (181).

237 KB 28 maart 1934 no. 55, resp. KB 26 okt. 1936 no. 54.

238 Klaassen (ed.), 'Voor u persoonlijk', 30.

In diezelfde brief schreef De Graeff, dat hij 'Quarles, die nu raad te Buenos Aires is en ook allerminst voldoet, (wil) zien te loozen.'²³⁹ Laatstgenoemde²⁴⁰ kreeg eervol ontslag met ingang van 1 september 1934 omdat 'er voorshands geen gelegenheid bestaat om hetzij aan een der gezantschappen hetzij aan mijn Departement van de diensten van (betrokkene) een nuttig gebruik te maken.'²⁴¹ Het pleit voor de professionalisering van de diplomatieke dienst, dat in tegenstelling tot het verleden en ondanks het chronisch tekort aan mankracht niet langer werd gearzeld om zich van niet (meer) goed functionerende medewerkers te ontdoen.

Ook (gedwongen) pensionering werd daarvoor als middel ingezet. In de negentiende eeuw bleef menig diplomaat in functie tot de dood er (bijna) op volgde, ook al was betrokkene lichamelijk en/of geestelijk eigenlijk niet meer in staat zijn werk naar behoren te verrichten.²⁴² Inmiddels waren er wel de nodige regelingen op het gebied van pensionering gekomen maar nog in 1919 overleed ridder de Stuers, gezant te Parijs sinds 1885, op 78-jarige leeftijd in het harnas, hoewel er al jaren geklaagd werd over zijn gebrekkig functioneren.²⁴³ Ook in de jaren 1930 bleven sommige gezanten nog te lang aan. Zo schreef Minister De Graeff in 1933 aan Van Limburg Stirum, dat hij de 71-jarige gezant te Stockholm, Sweerts de Landas Wyborgh, zou mededelen, 'dat het uur van scheiden voor hem geslagen' had.²⁴⁴ Enkele weken later voegde hij daaraan toe: 'Ik schreef Sweerts een boterbriefje (namelijk om plaats te maken voor een jongere collega) Het gaat werkelijk niet meer.'²⁴⁵ Sweerts wist het nog een jaar uit te zingen en kreeg op zijn verzoek eervol ontslag in april 1934.²⁴⁶ Ook de 76-jarige oud-minister van Buitenlandse Zaken en sinds 1913 gezant bij het Hof van St James, De Marees van Swinderen, moest eraan geloven. Omdat deze ook volgens professor Geyl te Londen²⁴⁷ geestelijk sterk achteruit was gegaan, zou De Graeff hem bij hun eerstvolgende ontmoeting in 1936 zeggen, 'dat hij er langzamerhand over moet gaan denken om zijn pensioen te vragen. Ik had oneindig liever gezien dat hij dat uit

239 Ibidem, 29.

240 Jhr. Jan Willem Cornelis Quarles van Ufford (338).

241 Voordracht van minister De Graeff d.d. 2 mei 1934, afd. Dipl. Zaken no. 2344 (retroacta bij KB 26 mei 1934 no. 55).

242 Volgens Wels stapten in de negentiende eeuw de Nederlandse diplomaten niet op 50- of 60-jarige leeftijd op, in tegenstelling tot bijvoorbeeld hun Britse collegae: 'Apparently in most cases they were not wealthy enough to do so'. Op basis van één casus uit 1828 trekt hij echter een in zijn algemeenheid niet houdbare conclusie. Er bestonden diverse redenen voor een Nederlandse diplomaat om vast te blijven houden aan de functie als hoofd van een gezantschap maar financiële overwegingen behoorden daar over het algemeen niet bij. (Zie Wels, 'The Netherlands in nineteenth century European diplomacy' in *Aloofness & Neutrality*, 159-160)

243 Zie o.a. De Vries (ed.), *Herinneringen en dagboek van Ernst Heldring*, 319.

244 De Graeff aan Van Limburg Stirum d.d. 2 nov. 1933. (Bron: Klaassen (ed.), 'Voor u persoonlijk', 29)

245 De Graeff aan Van Limburg Stirum d.d. 26 nov. 1933. (Bron: Klaassen (ed.), 'Voor u persoonlijk', 37)

246 KB 18 april 1934 no. 49.

247 Prof. Dr. Pieter Catharinus Arie Geyl (1887-1966), o.a. hoogleraar Ned. Geschiedenis in Londen 1919- en hoogleraar alg. en vaderlandse geschiedenis te Utrecht 1935-1958. (Bron: BWN I, 198-203)

zichzelf had gedaan en mij die pijnlijke boodschap had bespaard.²⁴⁸ Dat ontslag vond uiteindelijk plaats in 1937.²⁴⁹ Een laatste geval in deze periode betrof H. A. Lorentz²⁵⁰ in Zuid-Afrika, die al vanaf 1916 in dat land werkzaam was, sinds 1929 als gezant. Ook deze moest volgens minister De Graeff maar eens opstappen: 'Physiek is hij zeer verminderd en zijn private belangen (zijn farm) interesseeren hem meer dan zijn publieke functie.'²⁵¹ Hij moest er dan ook maar op rekenen 'met zijn 65e levensjaar (dezen zomer) op stal te worden gezet'²⁵². De brieven van De Graeff bieden een aardige inkijk in de situatie tijdens zijn ministerschap. Aangenomen mag echter worden, dat dit soort kwesties zich ook in andere jaren voordeed.

c. *De nog altijd ontoereikende diplomatieke tractementen*

Naar aanleiding van het aanstaande pensioen van de vroegere gezant te Washington, noteerde de voorzitter van de diplomatieke examencommissie, Heldring, in zijn dagboek: 'De oude Rappard te Kopenhagen gaat [...] spoedig weg. De arme man heeft pour tout potage zijn pensioen van f 3500,- om van te leven! Hij heeft zich te Washington geruïneerd met f 30.000 salaris en wellicht f 100.000 uitgaven.'²⁵³ Hoewel de tractementen gecombineerd met de aan de post en functie gerelateerde vergoedingen geleidelijk aan verbeterden, bleef de noodzaak om over eigen financiële middelen te beschikken tot de Tweede Wereldoorlog een probleem, ook al omdat de diplomatieke dienst daardoor in alle andere opzichten gekwalificeerde kandidaten misliep. Zo zou de latere minister van Buitenlandse Zaken en ambassadeur Van Kleffens²⁵⁴ in 1917 het toelatingsexamen voor de consulaire dienst hebben afgelegd omdat een loopbaan in de diplomatieke dienst bij gebrek aan een toereikend eigen vermogen niet tot de mogelijkheden behoorde.²⁵⁵ En nog in 1932 adviseerde de commissie voor de diplomatieke examens om Jhr. Michiels van Kessenich²⁵⁶ niet tot het attaché-examen

248 De Graeff aan Van Limburg Stirum d.d. 1 maart 1936. (Bron: Klaassen (ed.), 'Voor u persoonlijk', 125)

249 KB 19 juni 1937 no. 51.

250 Mr. Hendrikus Albertus Lorentz (257).

251 De Graeff aan Van Limburg Stirum d.d. 26 jan. 1936. (Bron: Klaassen (ed.), 'Voor u persoonlijk', 123)

252 De Graeff aan Van Limburg Stirum d.d. 1 maart 1936. (Bron: Klaassen (ed.), 'Voor u persoonlijk', 125) N. B. Ook Lorentz wist het nog een jaar uit te zingen en kreeg eervol ontslag bij KB van 18 aug. 1937 no. 39.

253 De Vries (ed.), *Herinneringen en dagboek van Ernst Heldring*, 1189. N. B. Mijn cursivering.

254 Mr. Eelco Nicolaas van Kleffens (227).

255 Zeeman, *Jurist of diplomaat? Eelco Nicolaas van Kleffens*, 140. N. B. Overigens schreef Van Kleffens zelf in zijn memoires slechts, dat hij aanvankelijk wel interesse had in een loopbaan in de consulaire dienst maar ten slotte opteerde voor een functie op het departement in Den Haag (Van Kleffens, *Belevenissen* I, 113–114).

256 Jhr. Mr. Alfred Marie Hubert Octave Michiels van Kessenich (1906–1980), werkzaam bij de Staatsmijnen in Limburg 1930–1931, laatst. Burgemeester van Baexem 1948–1967. (Bron: N. A. 88 (1999) 361) N. B. Overigens was zijn grootvader, Jhr. Alphonse Hilaire Joseph Hubert Michiels van Kessenich (1843–1922), zeer vermogend. Hij werd vermeld onder de 'hoogstaangeslagenen' te Nuth

toe te laten, niet alleen vanwege ‘onvoldoende waarborgen voor geschiktheid en bekwamheid’ maar ook omdat ‘hij geen eigen inkomsten en in dit opzicht ook weinig vooruitzichten heeft, zoodat hij eventueel ook op den duur *geheel van zijn traktement en verblijfsvergoeding zou moeten leven*.²⁵⁷ Dat die overweging niet helemaal uit de lucht was gegrepen, blijkt ook uit een brief van de gezant te Tokio, Pabst, uit 1923 over de financiële situatie van zijn tijdelijke medewerker Röell²⁵⁸. Deze had ‘op eene wat de uitgaven betreft, uiterst zuinig berekende begrooting een maandelijks deficit van f 1.243 uit eigen middelen bij te passen’. De bezorgde gezant vroeg zich af ‘of een dergelijk beroep op de particuliere middelen van een ambtenaar niet te hoog’ was.²⁵⁹

De constatering van Kersten, dat tot 1940 ‘doorgaans [...] salaris en verblijfsvergoeding te karig (waren) om daarvan als diplomaat te kunnen leven, zeker als hoofd van zending’ en dat ‘het [...] dan ook *usance* (was) dat diplomaten uit eigen middelen bijpasten om de gewenste staat te voeren’, was dan ook geheel juist.²⁶⁰ Afgezien van de problematiek van de niet toereikende tractementen, kende de diplomatieke dienst evenwel nog een ander, niet minder belangrijk euvel, namelijk het algemene gebrek aan gedegen kennis en expertise op financieel-economisch en commercieel gebied.

d. De tekortschietende deskundigheid op commercieel-economisch terrein

Sinds de laatste decennia van de negentiende eeuw was de overheidsbemoeyenis op het gebied van de internationale handel noodgedwongen al gegroeid als gevolg van de teloorgang van het voor Nederland als handelsmogendheid zo belangrijke vrijhandelsstelsel. Maar tijdens en als gevolg van de Eerste Wereldoorlog kreeg de betrokkenheid van de overheid op financieel-economische en commercieel terrein een semi-permanent karakter. Als men na afloop van de oorlog al gedacht had, dat de bemoeyenis van de overheid een voorbijgaande zaak was, dan werd men door de ontwikkelingen met betrekking tot het voor Nederland in economisch opzicht zo belangrijke Duitsland al snel uit de droom geholpen.²⁶¹ Bovendien moest de wereldwijde crisis van de jaren 1930 toen nog komen. In 1918 kreeg Buitenlandse Zaken in de persoon van Van Karnebeek gelukkig een minister, die de situatie goed inschatte en onmiddellijk begreep hem wat hem te doen stond op zijn eigen departement. Hij

in 1880 en 1917 met onroerend goed ald. en te Bingelrade, Gronsfeld, Heer, Munstergeleen, Maastricht, Oirsbeek en Schinnen en een totale aanslag van f 1.051,61.

257 NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 252. N. B. Mijn cursivering.

258 Jhr. Mr. Willem Frits Röell (370).

259 Brief van Pabst aan minister Van Karnebeek d.d. 27 okt. 1923 no. 1401/13a (NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 239).

260 Kersten, *Buitenlandse Zaken in ballingschap*, 80.

261 Te denken valt o.m. aan de kwestie van de Duitse herstelbetalingen en de bezetting van het Rijnland. Zie hiervoor o.a. Moquette, *Van BEP tot BEB*; Houwink ten Cate, ‘*De mannen van de daad*’ en Duitsland en Van der Zwan, *F. H. Fentener van Vlissingen 1882–1962*.

zette zich direct aan een interne reorganisatie, die uitmondde in de oprichting van de Directie Economische Zaken (DEZ). Daarmee kreeg het ministerie van Buitenlandse Zaken in feite de verantwoordelijkheid voor de coördinatie van de buitenlandse economische betrekkingen van Nederland.²⁶² Bovendien bracht de minister een broodnodige verbetering aan in de relaties van Buitenlandse Zaken met het bedrijfsleven door de instelling van een Raad van Bijstand inzake de Buitenlandse Economische Aangelegenheden. Daarin namen de prominente *captains of industry* Van Aalst, Fentener van Vlissingen²⁶³, Heldring, Kröller en Waller²⁶⁴ zitting. Dat onder de zwakkere en/of minder geïnteresseerde opvolgers van Van Karnebeek de verantwoordelijkheid voor de buitenlandse economische politiek geleidelijk verschoof naar het (latere) ministerie van Economische Zaken²⁶⁵, doet geenszins af aan het belang van het krachtadig optreden van deze bewindsman op een moment, dat niets doen volstrekt geen optie was. Betreurenswaardig was daarentegen, dat de departementale reorganisatie niet gevolgd werd door initiatieven om verbetering te brengen in de tekortschietende expertise op commercieel-economisch terrein bij de leden van de diplomatieke dienst. Hij had daarvoor zo gebruik kunnen maken van de in het rapport van de Commissie-Van Idsinga opgenomen aanbevelingen.²⁶⁶

Omdat dit probleem in de jaren voor de Tweede Wereldoorlog niet meer serieus werd aangepakt, moest men zich behelpen met allerhande noodoplossingen. Zo werd in 1918 besloten een tweetal personen van buiten de diplomatieke dienst aan te trekken, die op de belangrijke gezantschappen in de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk ‘meer in het bijzonder (zouden) zijn belast met de behartiging der economische aangelegenheden, die tot den werkring dier gezantschappen behooren.’²⁶⁷ Dat was des te noodzakelijker omdat nu de onderhandelingen te Londen over een economische overeenkomst zo goed als waren beëindigd, ‘een speciale handelsvertegenwoordiging zoowel te Londen als te Washington noodig (was) om voor eene behoorlijke uitvoering der getroffen schikkingen zorg te kunnen dragen.’ Tevens was het

262 Zie Schuurmsma, *De beste van het interbellum, Herman Adriaan van Karnebeek (1918–1927)*, 87–88.

263 Dr. Frederik Hendrik Fentener van Vlissingen (1882–1962), jur. dr. h.c. Utrecht 1936, o.m. directeur Steenkolen Handels-Vereeniging N. V. (SHV) te Utrecht 1911–1951, (mede-)oprichter van o.m. de Algemeene Kunstzijde Unie N. V. (het latere AKZO), Hoogovens, KLM en Fokker, verder o.m. voorzitter Kon. Ned. Jaarbeurs te Utrecht 1926–1951, en van de Kamer van Koophandel en Fabrieken ald. 1931–1951, alsmede vele commissariaten. (Bronnen en literatuur: Genealogie Van Vlissingen, Fentener van Vlissingen, Van Tongeren van Vlissingen, in: N. P. 91 (2012) 292–354 (308); BWN V, 122–125)

264 Dr. Ir. François Gerard Waller sr. (1860–1935), dr. h.c. Groningen 1914 en Delft 1925, o.m. president-directeur Ned. Gist- en Spiritusfabriek N. V. te Delft en (president-)commissaris bij De Ned. Bank en Philips. (Bronnen en literatuur: Genealogie Waller, in: N. P. 78 (1994) 444–520 (460); BWN I, 641–643)

265 Zie hiervoor Moquette, *Van BEP tot BEB*, met name 97 e.v.

266 Zie para 3a.

267 Voordracht van minister Van Karnebeek van 27 nov. 1918, DEZ en Kabinet no. 74995 (retroacta bij KB 29 nov. 1918 no. 34). N. B. Mijn cursivering.

de bedoeling 'beide vertegenwoordigers mede te belasten met de behartiging der economische belangen van Nederlandsch-Oost- en West-Indië, welke vooral te Washington in de laatste tijden in omvang aanzienlijk zijn toegenomen'. Mr. Andreae²⁶⁸, een advocaat en procureur te Haarlem, 'die gedurende den oorlog in buitenlandsche onderhandelingen talrijke bewijzen heeft gegeven de voor de voorgestelde betrekking noodige eigenschappen te bezitten', werd als handelsattaché aangesteld op het gezantschap te Washington.²⁶⁹ De oud-directeur van de Holland-China Handelscompagnie s'Jacob²⁷⁰, die aan de onderhandelingen te Londen had deelgenomen, ging als handelsattaché naar het gezantschap aldaar. Veelbetekenend was echter de – op zijn zachtst gezegd – slordige wijze waarop Buitenlandse Zaken met de functies van deze twee externe deskundigen omging. Andreae, die sinds 1921 naast zijn werkzaamheden te Washington tevens de functie van onbezoldigd²⁷¹ consul-generaal te New York vervulde, kreeg in 1923 alweer ontslag omdat zijn functie om budgettaire redenen werd opgeheven.²⁷² Tot zijn vroege dood in 1932 fungeerde hij nog als directeur van N. V. Wm. H. Müller & Co. te Rotterdam. s'Jacob daarentegen bleef werkzaam op het gezantschap te Londen tot zijn overlijden in 1941. Ook zijn functie zou echter in 1923 'vanwege de vereischte beperking der uitgaven' worden opgeheven. Maar omdat hij bereid was de functie van handelsattaché te Londen 'geheel belangeloos' (dus zonder tractement of vergoeding!) waar te nemen, behoefde er in feite niets aan de situatie te veranderen.²⁷³ Overigens kreeg s'Jacob tien jaar later weer een tractement toegekend, voor 1933 een bedrag van 8000 gulden.²⁷⁴

Een andere manier om het gebrek aan expertise op een aantal belangrijke diplomatieke posten te ondervangen werd gevonden door de in de betrokken hoofdsteden gevestigde honoraire consulaten te vervangen door beroepsconsuls. Deze werden aan het gezantschap ter plaatse verbonden en tevens belast met de behandeling van de economische aangelegenheden. Zoals minister Van Karnebeek in zijn voordracht aan de koningin uiteenzette, maakte de uitbreiding van de economische werkzaamheden in de voornaamste Europese landen het noodzakelijk om de gezantschappen in die landen te versterken met ambtenaren, 'die in het bijzonder met de behandeling van economische aangelegenheden worden belast'. Bovendien achtte de minister het wenselijk hen tevens aan het hoofd te stellen van de consulaire post ter plaatse 'ten einde deze ambtenaren in voortdurend contact met de practijk te houden'. Daarmee werd

268 Mr. Daniel Hermannus Andreae (13).

269 Zie De Vries (ed.), *Herinneringen en dagboek van Ernst Heldring*, 251 en 259. N.B. Vreemd genoeg wordt Andreae aldaar vermeld als Landré en André.

270 Frederik Bernard s'Jacob (212).

271 Hij ontving als consul-generaal wel een jaarlijkse verblijfsvergoeding van f 10.000 hetgeen erop wijst, dat New York inmiddels zijn feitelijke standplaats was geworden.

272 KB 12 jan. 1923 no. 47.

273 Voordracht van minister Van Karnebeek van 22 dec. 1922, Dipl. Zaken en DEZ no. 23771 (retroacta bij KB 29 dec. 1922 no. 110).

274 KB 4 april 1933 no. 16.

volgens de minister het dubbele voordeel bereikt, 'dat de behandeling van de handelsaangelegenheden van het Gezantschap aan iemand wordt toevertrouwd, die zich speciaal in economische vraagstukken heeft ingewerkt, terwijl tevens de gegronde grief wordt weggenomen dat de consulaten in de voornaamste hoofdsteden van Europa worden waargenomen door onbezoldigde ambtenaren, die bovendien dikwerf niet de Nederlandsche nationaliteit bezitten.'²⁷⁵ In dit kader werd in 1920 Van Romburgh²⁷⁶ benoemd tot consul-generaal en chef van de handelsafdeling op het gezantschap te Brussel.²⁷⁷ In 1921 volgde de opheffing van het onbezoldigd consulaat te Parijs. De consul-generaal te Antwerpen, Spakler²⁷⁸, werd in diezelfde hoedanigheid en tevens als hoofd van de handelsafdeling aan de diplomatieke post te Parijs verbonden.²⁷⁹ In datzelfde jaar werd de voormalige consul te Djeddah, Wolff²⁸⁰, die al sinds 1916 werkzaam was op de handelsafdeling van het gezantschap te Berlijn, bevorderd tot consul-generaal terwijl hij tevens de leiding kreeg van de handelsafdeling.²⁸¹

Zoals aan het begin van deze paragraaf reeds is aangegeven bleef het bij dit soort – in sommige gevallen nuttige – lapmiddelen maar kwam een structurele oplossing voor het probleem van de gebrekkige financieel-economische en commerciële expertise bij de leden van de diplomatieke dienst geen haar dichterbij. Dat blijkt eveneens uit een brief, die Heldring aan minister Patijn²⁸² schreef in de zomer van 1938.²⁸³ Daarin constateerde hij op basis van zijn vijfjarige ervaring als voorzitter van de diplomatieke examencommissies, dat het bij het opstellen van het huidige reglement in 1930 beoogde doel, te weten 'verhooging van het peil der verstandelijke ontwikkeling van de toekomstige diplomaten zonder schade aan hun maatschappelijke waarde en hun representatievermogen', ongetwijfeld wel bereikt was.²⁸⁴ 'De minst begaafden en om andere redenen niet geschikt (werden) niet tot het attaché-onderzoek toegelaten en wie aan de gestelde eischen bij het onderzoek niet (bleek) te voldoen, (werd) afgewezen.' Bijgevolg was de kwaliteit van de geslaagden, getoetst aan de reglementaire eisen, over het algemeen goed te noemen. Heldring voegde daar echter onmiddellijk aan toe, dat die eisen lager lagen dan de eisen, die inmiddels aan toekomstige diplomaten gesteld mochten en moesten worden. Aan die laatste eisen voldeden de huidige kandidaten niet, behoudens enkele uitzonderingen. De tekortkomingen lagen 'op het gebied der *economie*, van het *bedrijfsleven* en van de Engelsche taal.'²⁸⁵ Een harde conclusie

275 Rapport van Van Karnebeek d.d. 18 sept. 1920 DEZ no. 18876 (retroacta bij KB 23 sept. 1920 no. 52).

276 Mr. Hubertus van Romburgh (373).

277 KB 23 sept. 1920 no. 52.

278 Hendrik Spakler (421).

279 KB 30 juli 1921 no. 51.

280 Jakob Wolff (495).

281 KB 29 maart 1921 no. 38.

282 Mr. Jacob Adriaan Nicolaas Patijn (319).

283 Brief van Heldring aan minister Patijn van 22 juli 1938 (NA, BuZa 2.05.38, inv.nr. 125).

284 De tekst van het nieuwe reglement is te vinden in de Staatscourant van 26 mei 1930 no. 101.

285 Mijn cursivering.

waarmee Patijn, die als minister weinig initiatief toonde en zich had vastgebeten in een competentieconflict met de minister van Economische Zaken, Steenberghe²⁸⁶, over de leiding van de handelspolitiek, evenwel niets deed.²⁸⁷ Zijn opvolger Van Kleffens, die op 10 augustus 1939 onverwacht aantrad, had op dat moment wel andere zaken aan het hoofd dan de voor een diplomaat vereiste kwalificaties.

Geconstateerd moet worden, dat hoewel men dus over het algemeen tevreden mocht zijn over het niveau van de na de Eerste Wereldoorlog aangetreden nieuwe diplomaten, men op het gebied van kennis en expertise op economisch en commercieel gebied bij de kandidaten het er ernstig bij had laten liggen. Van dat laatste had de consulaire dienst gelukkig geen last. Dat betekende overigens niet dat in het consulaire circuit alles van een leien dakje ging, zoals in de volgende paragraaf zal blijken.

6. De consulaire dienst na 1914

a. Algemeen²⁸⁸

Over het algemeen bestond er grote belangstelling voor een loopbaan in de consulaire dienst. Dat was ongetwijfeld te danken aan de laagdrempeligheid op sociaal-maatschappelijk gebied en de actieve werving van kandidaten, onder meer door de verspreiding van de brochure ‘De consulaire loopbaan.’²⁸⁹ Toch was in een enkel jaar het aanbod niet om over naar huis te schrijven. Zo hadden zich voor het consulaire examen in maart 1927 slechts vijf kandidaten aangemeld ‘wier intellectueele ontwikkeling over het algemeen op een laag niveau stond; de opleiding die zij genoten hadden, bleek geen voldoende voorbereiding te zijn geweest voor dit examen.’²⁹⁰ Vier van de kandidaten hadden het zo slecht gedaan bij het schriftelijk gedeelte dat zij zelfs niet meer tot het mondeling examen waren toegelaten. De examencommissie adviseerde derhalve om nog meer bekendheid te geven aan de consulaire carrière ‘in de daartoe geschikte kringen en met name onder die jongelieden, die de bedoeling hebben

286 Mr. Maximilien Paul Léon Steenberghe (1899–1972), aanvankelijk werkzaam in het bedrijfsleven, vervolgens voorzitter Alg. Roomsche Katholieke Werkgevers Vereeniging, minister van Economische Zaken 1934–1935 en 1937–1940, lid Tweede Kamer der Staten-Generaal 1937, minister van Handel, Nijverheid en Scheepvaart 1940–1941, voorzitter Ned. Economische, financiële en scheepvaartmissie te Washington en New York 1942–1946. (Bronnen en literatuur: Genealogie Steenberghe, in: N. P. ...; Parlement.com (geraadpleegd 26 febr. 2020; BWN 1, 560–562)

287 Zie Klemann, *Colijns marionet op het Plein*. Jacob Adriaan Nicolaas Patijn, 133.

288 Ook in het geval van de consulaire dienst was volgens Kersten niet iets te achterhalen ‘inzake het aantal aspiranten voor het vergelijkend examen, aanwijzing als kandidaat voor de consulaire dienst en resultaten van het consulaire examen’ (Kersten, *Buitenlandse Zaken in ballingschap*, 83). Zie echter de overvloedige gegevens in NA, BuZa 2.05.38, inv.nrs. 714 en 716.

289 Zie NA, BuZa 2.05.38, inv.nr. 158.

290 Verslag van het examen voor de aanwijzing van kandidaten voor de consulaire dienst op 2 en 3 maart 1927 (NA, BuZa 2.05.38, inv.nr. 714).

hunne universitaire studiën te voleindigen'. Doorgaans was het aantal aanmeldingen echter zodanig, dat de consulaire examencommissie een behoorlijk strenge selectie kon toepassen.²⁹¹ Wel werd ook in het geval van de consulaire dienst tijdens de economische crisis van de jaren 1930 de instroom om budgettaire redenen beperkt met onder meer een toename van zij-instromers tot gevolg.²⁹²

Natuurlijk bleef de selectie mensenwerk. Men schrok er echter niet voor terug om krachtdadig in te grijpen wanneer een consul toch minder bekwaam en geschikt bleek te zijn dan aanvankelijk was aangenomen. Zo werd de consul-generaal te Santiago de Chile, van Oordt, in 1921 teruggeroepen omdat minister Van Karnebeek naar aanleiding van talrijke schriftelijke en mondelinge klachten tot de overtuiging was gekomen, dat 'niet langer zoodanig vertrouwen in het beleid van den Heer van Oordt van Lauwenrecht bestaat, als ik noodig acht voor een vruchtbare samenwerking voor de bevordering van de Nederlandsche belangen in Chili'.²⁹³ De kandidaat voor de consulaire dienst Blaauw²⁹⁴ beloofde volgens de commissie voor de consulaire examens in 1927 'mede door zijn persoonlijke optreden eene aanwinst [...] te worden voor het Nederlandsche bezoldigde Consulaire Corps'.²⁹⁵ In oktober 1931 moest hij echter zijn ontslaaanvraag indienen 'ingevolge dezerzijdsche aanwijzing (namelijk van de minister), wegens wangedrag'.²⁹⁶ Dat ontslag werd hem *eervol* verleend, een gunst, die aan een andere consul²⁹⁷ werd onthouden. Laatstgenoemde was in 1936 oneervol ontslagen omdat hij als bankdirecteur in Frankrijk – tijdens een periode van terbeschikkingstelling – 'wegens verduistering van hem toevertrouwde gelden te Parijs tot gevangenisstraf (was) veroordeeld'.²⁹⁸

Overigens is het opvallend, dat bij de personen, die zich aanmeldden voor de consulaire dienst een zekere aristocratiseringstendens valt waar te nemen. Kennelijk begon de overtuiging, dat de consulaire loopbaan in tegenstelling tot de diplomatieke carrière niet behoorde tot het geringe aantal, voor leden van de aristocratie gepast geachte bezigheden, aan kracht in te boeten.²⁹⁹ Betrekkelijk veel personen uit het

291 Zo waren er in 1911 negen aanmeldingen terwijl er vijf plaatsen beschikbaar waren. Toch werden slechts twee kandidaten, Mr. Hendrikus Albertus Lorentz (257) en Bernard Kleijn Molekamp (228), benoemd (NA, BuZa 2.05.38, inv.nr. 714).

292 Zie para. 6c.

293 Retroacta bij KB 12 maart 1921 no. 18.

294 Gerrit Blaauw (40).

295 Verslag van het examen op 27–31 dec. 1927 (NA, BuZa 2.05.38, inv.nr. 714).

296 Retroacta bij KB 26 nov. 1931 no. 44. N.B. Blijkens een notitie van 10 okt. 1931 had chef DEZ in opdracht van de minister Blaauw 'een zeer ernstige berisping' wegens diens gedrag toegediend en hem gewezen op de mogelijke consequenties. Vervolgens werd hij bij ministeriële beschikking van 22 okt. – vermoedelijk bij wijze van proef – gedetacheerd te Düsseldorf, hetgeen dus slechts uitstel van executie bleek te zijn (NA, BuZa 2.05.38, register bezoldigde ambtenaren).

297 De naam van betrokkene, die wel in de personeelslijst voorkomt, is hier om privacyredenen wegge laten.

298 Retroacta bij KB 20 mei 1936 no. 47.

299 Zie hoofdstuk 1, para. 2.

patricisch of adellijk milieu hebben zich sinds het begin van de twintigste eeuw voor de consulaire examens aangemeld.³⁰⁰ Het overgrote deel van de aristocratische kandidaten slaagde er trouwens niet in om te worden toegelaten tot de consulaire dienst. De reden daarvoor bestond meestal uit een combinatie van een verkeerde opleiding en gebrek aan relevante ervaring in het bedrijfsleven. Daarnaast ontbrak het de kandidaten vaak aan de nodige geschiktheid en beschikten zij dikwijls evenmin over de juiste instelling.³⁰¹

b. Financiële aspecten van de consulaire loopbaan

Dat de toelating tot de consulaire loopbaan alleen afhankelijk was van bekwaamheid en geschiktheid, was ook na 1914 een te simpele voorstelling van zaken. Een zekere Schmid³⁰² trok zich op advies van de examencommissie in 1916 zelfs al voor het aanwijzingsexamen terug omdat voor hem, gehuwd en met twee kinderen, het toelatingsproces financieel niet haalbaar werd geacht.³⁰³ Dr. van Essen³⁰⁴ die in 1930 al

300 In 1910 Jhr. Petrus Adrianus van Buttingha Wichers (65); in 1911 Constantijn Willem Ferdinand baron van Lijnden (1889–1969), ambtenaar ministerie van Financiën (Bron: N.A. 87 (1998) 593) en Jhr. Jacobus Johannes Boreel de Mauregnault (1880–1945), commies inspectie geneeskundige dienst Kon. Landmacht (Bron: N.A. 88 (1999) 189–190); in 1918 Gaspard Josef Lodewijk Dominicus Maria ridder de van der Schueren (1882–1945), journalist, buitenlands correspondent De Maasbode (N.A. 92 (2006–2007) 539); in 1920 Andries Willem graaf van Hogendorp, heer van Hofwegen (1897–1982), ingenieur, technisch ontwerper (Bron: N.A. 85 (1995) 356); in 1923 een Jhr. de Muralt (oude adel uit de omgeving van Como en Locarno (N.A. 88 (1999) 493–506) N.B. Betrokkene bij gebrek aan nadere gegevens niet getraceerd), Cornelis Christiaan Herman baron van Boecop (1901–1981), vertegenwoordiger Holland-Amerika Lijn, ontwerper-tekenaar (Bron: N.A. 80 (1989) 35) en Jhr. Hubert Paul Clement de Stuers (1901–1945), employé Bataafsche Petroleum Maatschappij (Bron: N.A. 94 (2009) 242); in 1927 Mr. Eduard Albin Frans graaf van Bylandt (1900–1989) (Bron: N.A. 80 (1989) 628); in 1938 Jhr. Joachim Ernest van Panhuys (1912–?), employé Aireal Mapping Ltd., fruitteler, res.-kapitein-waarnemer Kon. Luchtmacht, won. Nieuw-Zeeland (2001) (Bron: N.A. 89 (2000–2001).

301 Zie NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 714.

302 Betrokkene kon niet worden geïdentificeerd.

303 Verslag van het consulaire aanwijzingsexamen 2–4 mei 1916 (NA, BuZa 2.05.38, inv.nr. 714).

304 Dr. Jan Louis Frederik van Essen (1902–1962), jur. dr. Utrecht 1929, advocaat en procureur te Arnhem, assistent op het secretariaat van de Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Arnhem e.o. okt. 1925–okt. 1926, dag- en weekbladcorrespondent bij de assemblées van de Volkenbond te Genève, part. secr. Eerste Kamer-lid Ir. J. Koster, tijd. adj.-commies ministerie van Buitenlandse Zaken (DEZ) okt. 1927–, commies ald. (KB 15 april 1929 no. 48), legde in dec. 1929 met gunstig gevolg het examen voor de aanwijzing als kandidaat voor de consulaire dienst af, als zodanig benoemd bij ministeriele beschikking van 6 jan. 1930, tijd. gedetacheerd te Praag (KB 10 okt. 1930 no. 45), tijdens afwezigheid gezant belast met de waarneming van het gezantschap, aanstelling als kandidaat consulaire dienst op zijn verzoek ingetrokken (ministeriele beschikking van 18 april 1931), hoofdcommies ministerie van Economische Zaken (KB 13 febr. 1933 no. 12), conservator bibliotheek Vredespaleis 1948, later privatdocent recht van de handelsverdragen universiteit Utrecht. N.B. Volgens Moquette werd Van Essen in 1933 door minister Verschuur van Economische Zaken naar diens ministerie gehaald. Laatstgenoemde trok vaker ambtenaren van Buitenlandse Zaken aan,

benoemd was tot kandidaat voor de consulaire dienst, bedankte na een jaar alsnog voor de eer 'omdat de studie voor het examen moeilijk verenigbaar was met de arbeid op het Departement.'³⁰⁵ Van Essen was in 1928 getrouwd en kon het zich kennelijk niet veroorloven om tijdelijk met onbetaald studieverlof te gaan. Jhr. Bas Backer³⁰⁶ daarentegen kon, nadat hij de nodige handelservaring had opgedaan in het bedrijfsleven in Zuid-Afrika, dankzij de financiële hulp van zijn schoonmoeder zich als onbezoldigd consul te Gent in de periode 1935–1938 rustig voorbereiden op het vergelijkend vooronderzoek voor de consulaire dienst in 1936 en voor het toelatingsexamen in 1939.³⁰⁷

Eenmaal opgenomen in de consulaire dienst was het ergste leed geleden. Anders dan in de diplomatieke dienst hoefde men dus in beginsel niet (deels) uit eigen middelen in zijn levensonderhoud te voorzien. Toch moet hier wel een kanttekening worden geplaatst blijkens een wel heel onverdachte bron, de voortdurend tegen ambtenaren en de hoogte van hun salarissen fulminerende Heldring³⁰⁸. Zo schreef deze in 1939 over consul-generaal Schuurman³⁰⁹ te Montreal: 'De betaling van dezen man is geheel onvoldoende. Hij leeft zeer sober, ver buiten de stad en zegt jaarlijks desondanks f 5000,- te moeten bijpassen en zijn fortuin ermede opgesoupeerd te hebben.'³¹⁰ De consul te Montreal, Luden³¹¹, woonde volgens Heldring 'in een buitenwijk van cotage-achtige huisjes, overeenkomstig de grenzen van zijn portemonnaie, die voor een Nederlandsch consul zeer laag getrokken zijn.'³¹² In hoeverre Heldring bij deze constateringens werkelijk objectief was, is niet geheel duidelijk. De financiële vergoedingen voor consulaire agenten zullen – in ieder geval in Noord-Amerika waar de kosten van levensonderhoud hoog lagen – zeker geen vetpot zijn geweest.

zoals de consul A.Th. Lamping (237) en de diplomaat Dr. A. H. Philipse (328). (Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 854 en 2.05.38, inv.nrs. 714 en 716; Genealogie Van Essen, in: N. P. 11 (1920), 82–84 (84); N. A. 89 (2000–2001), 470; Moquette, *Van BEP tot BEB*, 101)

305 Zie NA, BuZa 2.05.38, inv.nrs. 714 en 716.

306 Jhr. Johan Quirijn Bas Backer (22).

307 Zie Buma, *Donderdag komt de koerier*, 9–28.

308 Heldring had weinig op met ambtenaren, getuige o.a. zijn vele, minder vleiende commentaren over individuele ambtenaren maar ook blijkens zijn tirades tegen het ambtenarendom in het algemeen. Zo schreef Heldring bijvoorbeeld over een gesprek met Colijn naar aanleiding van de voorgenomen bezuinigingen in 1923: 'Den hevigsten tegenstand biedt natuurlijk het ambtenaarscorps, dat men met 100.000 man heeft laten aanzwellen. Ik merkte op, dat Nederland ontambtenaard moet worden, in de eerste plaats omdat wij er te veel hebben en voorts omdat men slechts door er velen te ontslaan de overigen mak stemt' (De Vries (ed.), *Herinneringen en dagboek Ernst Heldring*, 493).

309 Jan Albert Schuurman (404).

310 De Vries (ed.), *Herinneringen en dagboek van Ernst Heldring*, 1362.

311 George Paul Luden (261). N.B. Hij stamde overigens uit een zeer vermogende familie; zijn vader Emil werd in 1910 onder de 'hoogstaangeslagenen' te Hilversum vermeld.

312 De Vries (ed.), *Herinneringen en dagboek van Ernst Heldring*, 1364.

c. Consulaire zij-instromers

Ondanks de doorgaans voldoende toestroom van kandidaten was het soms en met name na de Eerste Wereldoorlog toch nodig een beroep te doen op externe kandidaten.³¹³ Aanvankelijk was de toelating van zij-instromers echter aan strenge regels gebonden. Zo luidde artikel 11 van het consulaire reglement uit 1906: 'Zij, die het examen voor den consulairen dienst niet aflegden, kunnen niet tot bezoldigd consulaire ambtenaar worden benoemd, dan *bij een gemotiveerd besluit, hetwelk in de Staatscourant zal worden opgenomen*'.³¹⁴ Omdat men het zichzelf met die formulering wel erg moeilijk had gemaakt om slagvaardig te handelen als de omstandigheden dat vereisten, werd bij de herziening van het consulaire reglement in 1911 de bepaling opgenomen, dat 'voor de bezetting der [...] bezoldigde consulaire posten *bij voorkeur* in aanmerking (komen) zij, die de rangen van aspirant-vice-consul en vice-consul doorlopen hebben.'³¹⁵ Aldus kon Van Romburgh in 1920 zonder problemen worden benoemd tot consul-generaal te Brussel.³¹⁶ Hij was afkomstig uit het bedrijfsleven en tijdens de Eerste Wereldoorlog als reserveofficier belast geweest met regeringsopdrachten in de Verenigde Staten en Zweden. In die hoedanigheid had hij als onbezoldigd ambtenaar op het consulaat-generaal te Oslo en het gezantschap te Stockholm reeds de nodige consulaire ervaring opgedaan. Een andere zij-instromer was de eveneens uit het bedrijfsleven afkomstige Gerth van Wijk³¹⁷, die vele jaren honorair vice-consul te St.-Petersburg was geweest. Hij had zich na de uitbraak van de revolutie in Rusland te Zürich gevestigd en was op zijn verzoek in 1918 aangesteld als honorair consul aldaar. Weliswaar werd het consulaat te Zürich tot algemene tevredenheid geleid door de Zwitser Von Claparède-Crola³¹⁸ maar er werd 'zoowel in de Staten-Generaal als in gezaghebbende handels- en scheepvaartkringen steeds met meer klem op aangedrongen dat onbezoldigde consulaire posten zoveel mogelijk door Nederlanders worden bezet.'³¹⁹ Na een aantal jaren als consul te Zürich en een tijdelijke plaatsing op de Directie Economische Zaken in Den Haag werd Gerth van Wijk in 1924 benoemd tot consul-generaal te Tanger. In 1944 werd hij benoemd tot gezant in Frankrijk. Van die

313 Het gaat hier niet om specifieke categorieën, zoals de consulaire vertegenwoordigers te Djeddah.

314 KB 4 aug. 1906 no. 50, houdende Reglement op de inrichting van den consulairen dienst (Staatsblad 215). N. B. Mijn cursivering.

315 Art. 2, lid 1. van het KB van 1 maart 1911, houdende het Consulaire Reglement (Staatsblad no. 83). N. B. Mijn cursivering.

316 Zie para. 3c.

317 Frederik Gerth van Wijk (147).

318 Herman von Claparède-Crola, geb. Ilsenburg am Harz 28 sept. 1868, directeur Levensverzekering-mij. Atlas te Zurich, hon. consul ald. 1908-1918. (Bron: Christiaans, *Onbezoldigde consulaire ambtenaren* III, 14)

319 Voordracht van minister Loudon d.d. 26 maart 1918 Tweede Afd. no. 18499 (retroacta bij KB 28 maart 1918 no. 45).

promotie kon hij echter niet lang genieten want hij overleed op zijn standplaats reeds een jaar later.

In de laatste jaren voor de Tweede Wereldoorlog nam ten gevolge van de bijzondere omstandigheden dit soort aanstellingen toe. Zo werd in 1937 aan de rijkslandbouwconsulent te Parijs, Ir. Sevenster³²⁰, die sinds 1932 tevens belast was met de tijdelijke waarneming van de functie van handelsattaché, de persoonlijke titel van handelsraad toegekend. In 1939 volgde zijn benoeming tot consul-generaal. In die hoedanigheid was hij na de oorlog gedurende twintig jaar op verschillende posten werkzaam, met uitzondering van de jaren 1956–1959 toen hij de functie van buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister te Praag vervulde. Dr. Huender³²¹, voormalig assistent-resident in Nederlands-Indië en later directeur van de houthandel van zijn schoonvader, werd in 1936 door de hem nog uit Indië bekende minister De Graeff voorgedragen als consul-generaal te Helsingfors (het latere Helsinki), aangezien hij 'met personen en toestanden in Finland bekend' was.³²² Huender, die in 1946 in de Buitenlandse Dienst werd opgenomen als ABD II, was korte tijd gouverneur van Suriname en eindigde in 1954 zijn ambtelijke carrière als gezant te Ankara. De aanstelling van sommige zij-instromers kan niet los worden gezien van het gebrek aan economische en commerciële expertise in de diplomatieke dienst. Zo werd Daubanton³²³, directeur van Philips te Barcelona en tevens honorair consul aldaar, in 1938 benoemd tot consul-generaal met de titel van handelsraad te Buenos Aires. Zijn verdere loopbaan voor Buitenlandse Zaken zou zich grotendeels in Latijns-Amerika afspelen waar hij onder meer gezant in Mexico en ambassadeur in Peru en Chili was.

Hoewel de meeste zij-instromers getuige hun verdere loopbaan zowel bekwaam als geschikt waren, was het volledig in strijd met de uitgangspunten van een professionele loopbaandienst, dat zoveel consulaire vertegenwoordigers niet via de gebruikelijke toelatingsprocedures en opklimming door de rangen hun positie bereikten. Een ander opvallend verschijnsel, dat reeds in de negentiende eeuw kon worden waargenomen, was het streven van consulaire ambtenaren om in de diplomatieke dienst te worden opgenomen. Dat onderwerp zal aan de orde komen in het kader van de integratie van de drie bloedgroepen van de 'buitenlandse dienst'.³²⁴ Alvorens op dat onderwerp in te gaan dient eerst nog het jongste onderdeel van de 'buitenlandse dienst' te worden behandeld, namelijk de tolkdienst.

320 Dr. Ir. Ate Sevenster (410).

321 Dr. Willem Huender (206).

322 Retroacta bij KB 24 okt. 1936 no. 42.

323 Charles Jean Henri Daubanton (96).

324 Zie para. 8.

7. De tolken³²⁵

a. Algemeen

Op Buitenlandse Zaken werd in 1921 een brief ontvangen van de minister van Koloniën inzake de voorgenomen detachering op het gezantschap te Tokio van Raden Pandoe Soeradiningrat, die de opleiding voor ‘tolk van de Japansche spreektaal’ volgde ten behoeve van de Indische regering.³²⁶ Op de minuut van de brief aan de gezant te Tokio om hem op de hoogte te stellen van de komst van deze tolk in opleiding tekende een onbekende hand aan: ‘N. B. Deze leerling tolk krijgt 700 gouden yen per maand toelage, onze leerling tolk f 500,- (ca. 300 yen) per maand’. Met deze opmerking werd een vinger op de zere plek gelegd: de leden van de tolkendienst van het ministerie van Buitenlandse Zaken verdienden niet alleen te weinig gezien hun zware en veel omvattende opleiding en het zeer verantwoordelijke werk wat zij deden, maar ook in vergelijking met bijvoorbeeld hun Nederlandse collegae in dienst van het Indische gouvernement. Bovendien waren ten gevolge van de betrekkelijk geringe omvang van de tolkendienst enerzijds en de barrières tussen de drie onderdelen van de ‘buitenlandse dienst’ anderzijds de carrièreperspectieven weinig rooskleurig.

Zoals in het vorige hoofdstuk reeds is vermeld, verloor de tolkendienst voor de Levant reeds enkele jaren na de oprichting in 1909 haar bestaansrecht.³²⁷ Bijgevolg werden slechts twee personen – Kramers³²⁸ en Van Davelaar³²⁹ – in de nieuwe dienst opgenomen. Daarom zal het in het volgende dan ook alleen gaan over de tolkendienst voor het Verre Oosten. In de periode van de oprichting van de dienst in 1910 tot de Duitse bezetting van Nederland in 1940 zijn zestien personen aan een loopbaan als tolk in China of Japan begonnen.³³⁰ Zes tolken hebben na de Tweede Wereldoorlog hun loopbaan voortgezet als succesvol lid van de nieuwe Buitenlandse Dienst.³³¹ Met

325 Veel relevante informatie over de tolkendiensten is te vinden in: 1. Het A-dossier 207: Tolkdiensten, 1898–1916 + (1921) (NA, BuZa 2.05.03, inv.nr. 588), en 2. Het Kabinetsarchief 1871–1940, Tolkdienst, dl. I. 1910–1920 en dl. II. 1919–1930 (NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 271, resp. 272).

326 Brief van de minister van Koloniën aan zijn ambtgenoot van Buitenlandse Zaken, d.d. 7 april 1921 9e Afd., Onderafdeling A no. 80 (NA, BuZa 2.05.03, inv.nr. 588).

327 Zie hoofdstuk v, para. 11b.

328 Prof. Mr. Dr. Johannes Hendrik Kramers (232).

329 Mr. Henri Bernard van Davelaar (97).

330 Zeven van de zestien tolken hebben hun werkzaamheden in China verricht terwijl de overige negen aan de vertegenwoordigingen in Japan waren verbonden.

331 Jan van den Berg (32) eindigde als ambassadeur in Zuid-Afrika in 1962, Drs. Hendrik Bos (49) was op het laatst consul-generaal in Johannesburg, de befaamde Dr. Robert Hans van Gulik (162) was tot zijn vroege overlijden in 1967 ambassadeur in Japan, Theodoor Herminus Joannes de Josselin de Jong (215) was sinds 1945 werkzaam op het ministerie in Den Haag, laatstelijk als gezantschapsraad op de Directie Politieke Zaken, Willem Hendrikus de Roos (375) was tot zijn pensionering in 1959 consul-generaal te Kobe, terwijl Nicolaas Arie Johannes de Voogd (476) voorganger van Van Gulik was als ambassadeur te Tokio.

uitzondering van De Josselin de Jong, die in 1916 als adjunct-tolk op het gezantschap te Peking was aangesteld, traden zij in of na 1921 in dienst. Het is waarschijnlijk niet toevallig, dat van de in de jaren 1921 tot 1940 ingestroomde tolken niemand een andere betrekking heeft gekozen.³³² Van dat cohort was een drietal tolken reeds eerder overleden, te weten Feenstra Kuiper³³³, Besier³³⁴ en als laatste Snellen³³⁵, die tijdens zijn verlof in Nederland op 16 mei 1940 in Den Helder zou zijn gesneuveld.³³⁶ Daarnaast had Abell³³⁷ in 1943 – wellicht vanwege de onzekere tijden – ontslag genomen en zou Van der Feijst³³⁸ in 1942 in Japanse dienst zijn overgegaan.³³⁹

b. *De financiële aspecten van de tolkenloopbaan*

Belangstellenden voor een loopbaan als tolk voor Buitenlandse Zaken werden in principe niet geconfronteerd met financiële barrières. Zij waren zelfs de enige toekomstige leden van de ‘buitenlandse dienst’, die een tegemoetkoming in de studiekosten ontvingen. De door de minister aangewezen kandidaten voor de tolkdienst in het Verre Oosten ontvingen gedurende hun studietijd een jaarlijkse toelage van 600 gulden. Daarnaast genoten zij tijdens voor hun studie noodzakelijk verblijf in het buitenland een toelage van 75 gulden per maand.³⁴⁰ Hoewel deze financiële tegemoetkoming op het eerste gezicht aardig oogde, bleek al spoedig, dat daarmee niet kon worden volstaan. In 1918 kwam ook minister Loudon tot die conclusie:

Het is, geheel afgezien van de tegenwoordige duurte, gebleken dat dit bedrag, hetwelk aanzienlijk lager is dan de voorbereidingstoelagen die in soortgelijk gevallen in andere loopbanen plegen te worden toegekend, ten eenen male onvoldoende is als billijke tegemoetkoming. Het gevolg hiervan is *dat het vinden van geschikte personen voor den dienst met groote moeilijkheden gepaard gaat*.³⁴¹

Om die reden werd besloten om met terugwerkende kracht tot 1 maart 1918 de jaarlijkse toelage van 600 gulden te verdubbelen en mitsdien op 1200 gulden vast te

332 Zie para. 7b.

333 Dr. Jan Feenstra Kuiper (132).

334 Rudolf Wilhelm Besier (36).

335 Jan Bartholomeus Snellen (417).

336 De voormalige marine-officier Snellen zou volgens de persoonskaart van zijn echtgenote inderdaad zijn gesneuveld. Dat sluit aan bij zijn vermelding in het register van de Oorlogsgravenstichting.

337 Alfred Edgar Abell (1).

338 Johannes van der Feijst (135).

339 Door tussenkomst van de Zweedse regering was bericht ontvangen, dat Van der Feijst waarschijnlijk in Japanse dienst zou overgaan (NA, BuZa 2.05.80, inv.nr. 5166).

340 Art. 7 van het Reglement voor den tolkdienst bij Onze Gezantschappen en Consulaten in China en Japan (KB 4 juni 1910 no. 107 (Staatsblad 156)).

341 Nota ter toelichting (retroacta bij KB 30 mei 1918 no. 43). N. B. Mijn cursivering.

stellen.³⁴² Hoewel deze maatregel een aanzienlijke verbetering inhield, betekende dat niet dat daarmee alle financiële perikelen rond een loopbaan in de tolkendienst waren opgelost.

Als de tolk eindelijk met zijn werkzaamheden in China of Japan een aanvang kon maken, merkte hij al snel, dat zijn tractement bepaald geen vetpot was. Hij werd geconfronteerd met een werkgever, die de hand doorgaans – al dan niet noodgedwongen – stevig op de knip hield. Daarom hielden verschillende tolken het na enige tijd weer voor gezien, zeker als er zich aantrekkelijke alternatieven aanboden. De Visser³⁴³, die in 1904 – dus voor de totstandkoming van de tolkendienst voor het Verre Oosten – in dienst was gekomen als leerling-tolk te Tokio, nam in 1909 ontslag wegens zijn benoeming tot conservator bij het Volkenkundig Museum te Leiden. Later werd hij in die plaats hoogleraar Japanse taal- en letterkunde. Zijn opvolger Peelen³⁴⁴ verruilde in 1918 zijn functie van adjunct-tolk voor een baan in de journalistiek. De in 1912 aangetreden tolk Riem³⁴⁵ nam in 1925 ontslag om bankier te worden. De latere hoogleraar Duijvendak³⁴⁶, die sinds 1912 als tolk in China werkzaam was, kreeg begin 1919 op zijn verzoek officieel ontslag omdat hij feitelijk al in 1918 begonnen was als lector Chinees aan de Leidse Universiteit. De leerling-tolk aan het gezantschap te Tokio, Westra³⁴⁷, die reeds eerder bij de rechterlijke macht in Nederlands-Indië werkzaam was geweest, stapte in 1919 na nog geen twee jaar weer op om opnieuw zijn geluk te beproeven in Nederlands-Indië. Hij bracht het tot bijzonder hoogleraar te Bandoeng en vanaf 1931 in Utrecht. Hij eindigde zijn loopbaan als burgemeester van Den Haag in de periode 1942–1945. Uit de beschikbare gegevens blijkt, dat het besluit om de tolkendienst te verlaten inderdaad doorgaans werd ingegeven door financiële overwegingen. In het geval van de leerling-tolk te Tokio, Biersteker³⁴⁸, was dat al heel duidelijk. Deze nam in 1921 ontslag wegens de ‘volstrekt onvoldoende bezoldiging’ welk argument volmondig door zijn chef te Tokio, gezant de Graeff, werd onderschreven.³⁴⁹

Nu zou een bescheiden aanvangssalaris vermoedelijk nog wel aanvaardbaar zijn geweest als daar reële promotiemogelijkheden tegenover hadden gestaan. Dat was echter in het algemeen niet het geval. In 1919 werd daarom een poging gedaan om meer inhoud te geven aan de in artikel 14 van het tolkenreglement genoemde mogelijkheid voor tolken der 1e en 2e klasse om eventueel over te stappen naar de consulaire dienst ‘in het land waar zij als tolk werkzaam zijn geweest’. Om te komen ‘tot de vorming van een aantal tolken die bij overigens gebleken geschiktheid in aanmerking

342 KB 30 mei 1918 no. 43 (Staatsblad 301).

343 Prof. Dr. Marinus Willem de Visser (474).

344 Reinier Egbert Peelen (322).

345 Cornelis Gerardus Riem (360).

346 Prof. Dr. Jan Julius Lodewijk Duijvendak (115).

347 Prof. Mr. Dr. Harmen Westra (491).

348 Douglas Biersteker (39).

349 Retroacta bij KB 3 maart 1921 no. 43.

zullen kunnen komen voor de waarneming c.q. de bezetting der consulaire posten in het Verre Oosten' zou in de toekomst meer gewicht worden toegekend aan de 'rechtskundige vakken' zoals omschreven in de artikelen 3 en 5 van het desbetreffende tolkenreglement uit 1910. Omdat de kandidaten vanwege de geringe beschikbare studietijd aangewezen waren op particuliere begeleiding, konden zij een extra toelage van maximaal 400 gulden tegemoetzien.³⁵⁰ Het valt niet uit te sluiten, dat deze maatregelen (mede) zijn geïnspireerd door gezant Van Asbeck te Tokio. Deze had in 1918 in een uitvoerige brief over de consulaire vertegenwoordiging van Nederland in zijn ambtsgebied de suggestie gedaan 'tot vorming van een vasten staf van ambtenaren voor het Verre Oosten door verbinding van den Consularen en den Tolkendienst, zooals Amerika, Engeland, Frankrijk en Rusland dien regelen.'³⁵¹ Op deze gedachte was vanuit Den Haag niet onwelwillend gereageerd. Hoe het ook zij, de genomen maatregelen boden vooralsnog weinig soelaas terwijl zij voor de reeds in dienst zijnde tolken geen enkele betekenis hadden. Het is dan ook niet verwonderlijk, dat reeds een jaar later tot verdergaande maatregelen werd besloten.

In december 1920 vond een aanpassing van het tolkenreglement voor het Verre Oosten plaats.³⁵² De aanleiding was gelegen in het feit, dat de financiële vergoedingen voor de tolken sinds de totstandkoming van het reglement in 1910 niet meer naar boven waren bijgesteld. Daardoor was de bezoldiging:

... onder den invloed van de algemeene stijging der prijzen onvoldoende gebleeken om den tolkendienst eene zoodanige mate van aantrekkelijkheid te geven, dat een genoegzaam aantal kandidaten zich voor dien dienst aanmeldt en dat de eenmaal daarbij werkzame ambtenaren met opgewektheid hunne taak vervullen zonder in de verleiding te komen den dienst te verlaten voor eene beter bezoldigde betrekking elders.³⁵³

Daar kwam nog bij, dat door de economische opleving na het einde van de Eerste Wereldoorlog een algemene verbetering van de salarissen van de rijksambtenaren mogelijk was geworden waardoor een wanverhouding dreigde te ontstaan tussen de jaarwedden van de tolken en die van de met hen vergelijkbare ambtenaren in Den Haag. Op grond van de hiervoor genoemde argumenten vond een aanzienlijke verbetering van de salarissen van de tolken plaats terwijl tevens de studietoelagen en de toelagen voor uitrustings- en vestigingskosten werden verhoogd. Bovendien zouden

350 Nota van toelichting (retroacta bij KB 16 dec. 1919 no. 71 (Staatsblad 812)).

351 Brief van Van Asbeck d.d. 5 jan. 1918 (NZ, BuZa 2.05.38, inv.nr. 1362). N. B. Mijn cursivering.

352 KB 1 dec. 1920 no. 47, houdende wijziging van het Reglement voor den Tolkendienst bij de Gezantschappen en Consulaten in China en Japan (Staatsblad 835). N. B. Een vergelijkbare wijziging van het Reglement voor den Tolkendienst bij de Gezantschappen en Consulaten in Turkije, met inbegrip van Egypte, in Marokko en in Perzië vond plaats bij KB 1 dec. 1920 no. 48 (Staatsblad 836).

353 Nota van toelichting (retroacta bij KB 1 dec. 1920 no. 47).

krachtens het nieuwe artikel 22 in het vervolg alle tolken een verblijfsvergoeding ontvangen, 'welke door Ons voor elken post en elken rang afzonderlijk wordt vastgesteld'.

Van de wijziging van het tolkenreglement werd tevens gebruikgemaakt om het eerder genoemde artikel 14 aan te passen. Hoewel het daarbij niet zozeer ging om verbetering van de materiële arbeidsvoorwaarden, mag het psychologisch effect van de maatregelen niet worden onderschat. In de eerste plaats zou in het vervolg een overstap naar de consulaire dienst kunnen plaatsvinden 'bij gebleken geschiktheid' en derhalve niet zoals tot dat moment 'bij gebleken *bijzondere* geschiktheid'. In de tweede plaats werd aan de tolken der 1e en 2e klasse – en in bijzondere gevallen ook aan adjunct-tolken – bij de gezantschappen te Peking en Tokio de titel secretaris-tolk toegekend. Blijkens de toelichtende nota droegen de tolken op de meeste buitenlandse gezantschappen in China en Japan reeds die titel of anders die van Chineesch (Japans) secretaris terwijl sommige van die tolken een consulaire titel bezaten. De reden om dit soort titels te verlenen was gelegen in het feit, dat in tegenstelling tot de Levant, waar de positie van drogman in hoog aanzien stond, in China en Japan de titel van tolk weinig waardering genoot.

Hoewel de hiervoor genoemde verbeteringen in de positie van de tolken voor het Verre Oosten het fundamentele probleem van de beperkte carrièremogelijkheden niet hebben opgelost, lijken deze toch een positief effect te hebben gehad. Na het relatief aanzienlijke verloop gedurende de eerste tien jaar van het bestaan van de tolkdienst voor het Verre Oosten heeft van de later in dienst gekomen tolken zo goed als niemand zijn toevlucht gezocht in een andere werkkring.

c. De sociaal-maatschappelijke achtergrond van de tolken

Gezien het bescheiden aantal van zestien personen, dat werkzaam is geweest in de tolkdienst voor het Verre Oosten, is het moeilijk om zinnige uitspraken te doen over de sociaal-maatschappelijke achtergrond van de tolken. Vier tolken waren telgen uit een geslacht, dat in Nederland's Patriciaat is opgenomen, namelijk Besier, Feenstra Kuiper, De Josselin de Jong en Snellen. Bovendien had de familie de Josselin de Jong dezelfde stamvader als het adellijk geslacht De Jong van Beek en Donk.³⁵⁴ Maar de beroepen van de vaders van deze vier tolken kunnen zeker niet als typisch aristocratisch worden bestempeld. Vader Besier was planter in Nederlands-Indië, die van Feenstra Kuiper boekdrukker en later journalist, vader de Josselin de Jong was leraar Engels in Leiden terwijl de vader van Snellen officier van gezondheid bij de Koninklijke Marine was geweest en later KNO-arts te Rotterdam. Als marine-arts heeft hij wellicht ook enige tijd doorgebracht in Nederlands-Indië. Dat was dus zeker het geval met bovengenoemde Besier. Maar ook enkele andere vaders waren in Nederlands-Indië werkzaam geweest. De vaders van Abell en van Peelen hadden een Indische loopbaan

354 Zie Genealogie De Jong, De Josselin de Jong, Van Loghem de Josselin de Jong, in: N. P. 52 (1966) 184–207, alsmede De Jong van Beek en Donk, in: N. A. 86 (1996–1997) 168–180.

afgesloten als assistent-resident terwijl de vader van Van Gulik³⁵⁵ officier van gezondheid in het Oost-Indisch leger was geweest. Vermoedelijk had een loopbaan als tolk in het Verre Oosten een zekere extra aantrekkingskracht voor hun zonen, zeker als de eigen wieg in de Indische archipel had gestaan.³⁵⁶ Onder de beroepen van de overige vaders bevonden zich onder meer twee predikanten, twee (hoofd)onderwijzers, een arts, een tandarts en een hoofdambtenaar 1e klas bij de gemeente Rotterdam. De enige, die in dit gezelschap enigszins uit de toon viel was de vader van De Roos³⁵⁷, die het beroep van koffiehuishouder en kastelein uitoefende. Zeer in het algemeen kan worden geconstateerd dat de tolken over het algemeen een sociaal-maatschappelijke achtergrond hadden, die nogal verschilde van die van de diplomaten, en dat zij wellicht meer dan de consuls afkomstig waren uit (semi-)intellectuele milieus.

De tolkendienst had een geheel eigen karakter en beschikte, zeker tijdens het Interbellum, over een bescheiden maar uitstekend opgeleid en goed gemotiveerd personeelsbestand. Toch is het de vraag of de tolkendienst op den duur had kunnen overleven zonder de mogelijkheid van een soepele overstap naar de consulaire of zelfs de diplomatieke dienst. Het moment is daarom gekomen om eens te kijken naar de kwestie van een mogelijke integratie van de drie diensten.

8. De mogelijke samenvoeging van de diplomatieke, de consulaire en de tolkendienst

De geleidelijke ontwikkeling van het stelsel van diplomatieke vertegenwoordigers in de richting van een echte diplomatieke dienst ging gepaard met een groeiende kloof ten opzichte van de consulaire agenten. Aanvankelijk kon, met name in Latijns-Amerika, een consul, die als de enige officiële vertegenwoordiger van Nederland in een onafhankelijke staat fungeerde, nog wel eens aanspraak maken op een persoonlijke diplomatieke titel. Bovendien konden sommige consulaire agenten, zoals Martini³⁵⁸ en Travers³⁵⁹ – en in Europa Mollerus³⁶⁰ – tamelijk geruisloos naar de diplomatieke dienst overstappen. Maar tegen het midden van de eeuw lijkt daaraan een eind te zijn gekomen. Toch werd in de loop van de negentiende eeuw een enkele keer de wens geuit om tot een ‘samensmelting’ van de diplomatieke en de consulaire dienst te komen. Zo werd bijvoorbeeld bij de behandeling in de Eerste Kamer van de begroting van Buitenlandse Zaken voor het jaar 1897 van verschillende zijde een lans gebroken voor een dergelijke integratie omdat ‘Nederland toch niet groepen

355 Zie noot 331.

356 Sommigen van hen, zoals bijvoorbeeld Van Gulik, ambieerden aanvankelijk een loopbaan als tolk Chinees en Japans bij het Bureau Oost-Aziatische Zaken te Batavia.

357 Zie noot 331.

358 Jhr. Eve Marius Adriaan Martini (274).

359 Theodorus Johannes Travers (457).

360 Nicolaas Willem baron Mollerus (294).

(was) om eene rol te spelen in het Europeesch concert. Zijne diplomaten hebben in den regel, evenals de consuls, slechts handelsbelangen te regelen.' Bovendien opereerden de consulaire ambtenaren volgens deze Kamerleden – krachtens artikel 2 van het consulaire reglement uit 1874 – onder de leiding en het toezicht van de Nederlandse gezant in het land van hun ambtsgebied. Het was volgens hen dan ook niet meer dan logisch dat de chef de poste in kwestie 'practisch bekend (was) met de belangen, die hem zijn toevertrouwd'. De samensmelting zou aan beide diensten ten goede komen. Zo zou men 'in het buitenland al ras bij ervaring weten, dat onze diplomaten grondig vertrouwd zijn met de belangen, die zij geroepen worden te bepleiten, een titel, voor hen niet minder waard dan adelbrief of hoofdsche manieren'. Anderzijds opende men op die manier voor 'de *consules missi* het vooruitzicht [...] dat zij, wanneer zij zich onderscheiden en daarvoor overigens de geschiktheid bezitten, eenmaal als diplomaat zullen kunnen optreden'. Ten slotte zou men door een samensmelting ook nog geld kunnen besparen 'want de twee examens, het diplomatieke en het consulaire, zullen in één examen kunnen worden samengesmolten'.³⁶¹ Overigens getuigde de slotopmerking, dat men 'zich niet ontveinsde dat deze regeling vermoedelijk tegenstand zal ontmoeten bij de diplomaten', van een vooruitziende blik. Minister van Buitenlandse Zaken Röell maakte namelijk in zijn antwoord duidelijk, 'dat eene samensmelting of een blijvend verband tusschen de diplomatieke en consulaire diensten niet geraden' voorkwam.³⁶² De reden daarvoor lag in een

... in de natuur der zaak geworteld verschil tusschen de beide diensten [...] de diplomatieke ambtenaar vertegenwoordigt de staatkundige en de algemeene handelsbetrekkingen van zijn land; de consulaire ambtenaar, althans in den regel, de bijzondere handelsrelatiën. Voor zoverre de handelsbelangen betreft heeft de diplomaat meer tot arbeidsveld de handels- en verkeerspolitiek; de consulaire ambtenaar meer de vraagstukken rakende de handelspraktijk en het handels-bedrijf. Met het [...] verschil in werkkring moet bij de opleiding en de verdere loopbaan der diplomatieke en consulaire ambtenaren rekening worden gehouden.

Dit soort rationele verklaringen voor de verschillen tussen beide diensten kan echter geenszins verhullen, dat in deze discussie ook irrationele en psychologische elementen een rol speelden. Veel van de pleidooien voor samensmelting gingen gepaard met onverholen aanvallen op (het personeel van) de diplomatieke dienst getuige bijvoorbeeld de hiervoor aangehaalde *sneer* naar 'adelbrief of hoofdsche manieren'. Aan de andere kant was er Buitenlandse Zaken veel aan gelegen het exclusieve karakter van het

361 HEK 1896–1897, Kamerstuk 2 nr. 2, 8 jan. 1897, voorlopig verslag staatsbegroting 1897 (Buitenlandse Zaken) 114.

362 HEK 1896–1897, Kamerstuk 2 nr. 2, 15 jan. 1897, memorie van antwoord staatsbegroting 1897 (Buitenlandse Zaken) 134.

diplomatieke corps te koesteren. Niet voor niets sloot artikel 1 van het diplomatieke reglement van 12 april 1877 af met de bepaling, dat ‘consulaire en andere in het buitenland door Ons aangestelde ambtenaren, aan welke, wegens de bijzondere eischen hunner residentie of eenigerlei ander belang van de dienst, een persoonlijke diplomatieke titel is of nog zal worden verleend, *geen deel uitmaken van het Nederlandsche Corps Diplomatique*’.³⁶³ Volgens de nota van toelichting was dat artikel zo geformuleerd ‘om eens voor al te bestrijden hunne geneigdheid om van dat corps deel uit te maken’.³⁶⁴ Het gevoerde beleid vertoonde nogal krampachtige trekjes. Toen enige jaren later de consul te Kanagawa en Yeddo tot minister-resident in Japan werd benoemd, meende minister Van Lynden van Sandenburg³⁶⁵ nog eens duidelijk te moeten maken, ‘dat aan zijne benoeming, ook niet na verloop van jaren, aanspraken zal kunnen ontleenen op plaatsing in gelijken of hooger rang aan het Hoofd van eene der overigen [...] Zendingen buiten ’s lands’ Hij voegde daar nog aan toe, dat de benoeming van Van der Pot:

... tot Nederlandsch diplomaat geacht moet worden onafscheidelijk in verband te staan met zijn verblijf in Japan. Op die wijze zal dus worden verkregen, dat (hij) [...] de Nederlandsche belangen in Japan zal behartigen, zonder dat die Uwer Majesteits vertegenwoordiger, zooals tot nu toe niet zelden het geval was, *steeds naar het oogenblik zal haken, waarop hij eene plaatsing in Europa zal kunnen verkrijgen*.³⁶⁶

In het nieuwe reglement van 28 augustus 1881 was de passage inzake persoonlijke diplomatieke titels (artikel XVIII) aanzienlijk minder negatief geformuleerd: ‘Buitendien kan in enkele gevallen aan consulaire en aan andere buiten ’s lands aangestelde ambtenaren of aan andere personen, die niet in werkelijke diplomatieke dienst zijn, een persoonlijke diplomatieke titel worden verleend.’³⁶⁷ In de praktijk leek de afscheiding tussen diplomatieke en consulaire dienst geleidelijk aan wat poreuzer te worden. Maar in haar niet malse commentaar op het rapport van de Commissie-Van Idsinga

363 KB 12 april 1877 no. 19 ter regeling van de diplomatieke dienst (Staatsblad no. 82). N. B. Mijn cursivering.

364 Zie hoofdstuk v, para 2.

365 Mr. Constantijn Theodoor graaf (1882, daarvoor baron) van Lynden van Sandenburg (1826–1885), jur. dr. Utrecht 1848, wnd. rijksadvocaat in de prov. Utrecht tot 1860, lid Prov. Staten van Utrecht 1860–1868, lid Tweede Kamer Staten-Generaal 1866–1868 en 1869–1874, minister voor de Zaken van Hervormde Eredienst 1868, minister van Justitie 1874–1877, van Buitenlandse Zaken 1879–1881 en van Financiën 1881–1883, lid Eerste Kamer Staten-Generaal 1883–†, minister van Staat 1883–†, kamerheer i.b.d. van Koning Willem III 1855–†. (Bronnen en literatuur: N. A. 87 (1998) 567–568; Jurriaanse, *De Nederlandse Ministers van Buitenlandse Zaken*, 289–307; Parlement.com (geraadpleegd 5 jan. 2019); NNBW IV, 937–938)

366 Rapport van minister Van Lynden van Sandenburg d.d. 5 mei 1881 Kabinet no. 4 (retroacta bij KB 8 mei 1881 no. 16). N. B. Mijn cursivering.

367 KB 28 aug. 1881 no. 15, betreffende de rangen der diplomatieke ambtenaren, hunne bevordering en toelating tot de diplomatieke dienst, de regeling dier dienst en de aan de diplomatieke ambtenaren toe te kennen bezoldigingen, reiskosten en kosten van vestiging (Staatsblad 153).

ging de commissie voor de diplomatieke examens hard in tegen het al dan niet vermeende streven van Van Idsinga c.s. om door middel van een en hetzelfde toelatings-examen voor zowel de diplomatieke als voor de consulaire 'die twee dienstvakken te doen samensmelten'.³⁶⁸

Dat achtte de commissie, of althans hare groote meerderheid, niet wenschelijk, omdat zij overtuigd is dat, al spelen in de betrekkingen tusschen Nederland en de overige Mogendheden de economische belangen eene voorname rol, ook de politieke belangen nauwlettende zorg vereischen, die behoort te worden toevertrouwd aan speciaal om de behartiging daar van uitgekozen en gevormde ambtenaren. Voornamelijk met het oog daarop kan de commissie zich niet met een dergelijk streven verenigen, *wegens het groote verschil in aard dat er tusschen die beide dienstvakken bestaat*.³⁶⁹

Toch waren bepaalde ontwikkelingen niet tegen te houden. Zo werd consul-generaal Haver Droeze³⁷⁰ in 1908 bij zijn – wegens zijn overlijden niet geëffectueerde – benoeming tot gezant te Peking officieel opgenomen in de diplomatieke dienst.³⁷¹ Ook Jhr. de Sturler³⁷² ging na een opvallende carrière – afgewezen voor de diplomatieke dienst, vervolgens Indisch ambtenaar en als zodanig waarnemend consul te Djeddah, ten slotte zij-instromer in de consulaire dienst – na zijn promotie tot zaakgelastigde te Athene op 1 juni officieel in de diplomatieke dienst over.³⁷³ De consulaire ambtenaar Oudendijk³⁷⁴, die met name zijn sporen in China had verdiend, werd officieel in de diplomatieke dienst opgenomen bij zijn benoeming tot gezant te Peking in 1919. Hetzelfde gebeurde in 1920 met consul-generaal Domela Nieuwenhuis³⁷⁵, die in dat jaar benoemd was tot gezant te Sofia. Zijn consulaire achtergrond werd in het geval van Bulgarije zelfs weer een voordeel genoemd met het oog op de 'behartiging der voornamelijk op handelsgebied liggende Nederlandsche belangen' in dat land.³⁷⁶ Ook in de landen in Zuid-Amerika, waar een plaatsing als chef de poste bepaald niet als een promotie werd gezien door de leden van de diplomatieke dienst, kwam de overstap van consulaire ambtenaren steeds vaker voor. Zo werd de consul-generaal te Rio de Janeiro, Von Zeppelin Obermüller³⁷⁷ wegens de verheffing van zijn consulaire post

368 Zie para. 3a.

369 Commentaar d.d. 15 mei 1912 van de commissie voor de dipl. examens op het rapport van de Commissie-Van Idsinga (NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 222). N. B. Mijn cursivering.

370 Frederik Jan Haver Droeze (177).

371 NA, BuZa 2.05.38, register bezoldigde consulaire ambtenaren 1, 33.

372 Jhr. Mr. Jacques Edouard de Sturler (434).

373 NA, BuZa 2.05.38, register bezoldigde consulaire ambtenaren 1, 38 en 2.05.18, inv.nr. 223.

374 Willem Jacob Oudendijk (311).

375 Ferdinand Jacobus Domela Nieuwenhuis (107).

376 Woltring (ed.), *Documenten buitenlandse politiek van Nederland 1919–1945*, deel 1 1 juli 1919–1 juli 1920, 395–396.

377 Ludwig Johann Charles von Zeppelin Obermüller (500).

tot gezantschap, bevorderd tot minister-resident met de persoonlijke titel van gezant. In 1921 was het de beurt van het lid van de consulaire dienst Barendrecht³⁷⁸ nadat hij tot gezant te Buenos Aires was benoemd. Als laatste van deze zeker niet complete lijst kan nog de consul-generaal te Caracas, d'Artillact Brill³⁷⁹ worden genoemd, die in 1926 werd bevorderd tot gezant in Venezuela en daarmee was 'overgegaan in den vol- len diplomatieken dienst'.³⁸⁰

Zoals ook uit de gelukwensen van de minister voor De Sturler naar aanleiding van diens overstap naar de diplomatieke dienst blijkt, betekende zo'n overstap voor veel consulaire ambtenaren een – vurig gewenste – promotie. Omgekeerd werd voor een lid van de diplomatieke dienst een consulaire plaatsing – meestal terecht – als degradatie gezien. Zo werd gezantschapsraad Van der Does de Willebois in 1884 door de minister – tevens zijn vader – als consul-generaal naar Egypte gestuurd als blijk van afkeuring over zijn voorgenomen huwelijk.³⁸¹ Jhr. Wttewaall van Stoetwegen³⁸², die was teruggeroepen uit Tokio 'wegens een persoonlijk geschil, tusschen hem en den Japanschen Minister van Buitenlandsche Zaken gerezen' werd in 1881 'vermits er op het oogenblik geen enkele zuivere diplomatieke post onbezet is' aangesteld als consul-generaal in Brazilië, zij het met de persoonlijke titel van minister-resident.³⁸³ Gezien de omstandigheden ging het hier evenzeer om een blijk van afkeuring. Wttewaall van Stoetwegen had door zijn gedrag en in zijn missives aan Den Haag al vaker aanstoot gegeven.³⁸⁴ In 1899 werd hij als gezant uit Rusland teruggeroepen door minister en studiegenoot De Beaufort wegens een in de NRC gepubliceerde brief, die 'zoo onhebbelijk, zoo onbehoorlijk, zoo grof, zoo "ploertig" (was), dat ik (De Beaufort) er mij voor schaamde dat een der oudste leden van ons corps diplomatique met zulk een stuk voor het publiek kwam'.³⁸⁵

De aanvankelijk schoorvoetende en later meer ruimhartige opname van consulaire ambtenaren in de diplomatieke rangen had uiteraard van doen met het feit dat er doorgaans niet genoeg diplomaten beschikbaar waren om alle posten in het buitenland te bezetten. Daar kwam evenwel nog bij, dat de leden van de diplomatieke dienst

378 Jacobus Barendrecht (21).

379 Willem George Emile d'Artillact Brill (15).

380 Retroacta bij KB 5 mei 1926 no. 43.

381 Jurriaanse, *De Nederlandse Ministers van Buitenlandse Zaken*, 269.

382 Jhr. Mr. Edmont Willem Ferdinand Wttewaall van Stoetwegen (496).

383 Rapport van minister Van Lynden van Sandenburg d.d. 5 mei 1881 Kabinet no. 4 (retroacta bij KB 8 mei 1881 no. 17).

384 Zo schreef Wttewaall van Stoetwegen op 25 aug. 1880 vanuit Japan: 'Daar het mij met den besten wil der wereld niet mogelijk is, de uitingen van deze half beschaafde heidenen in die mate au sérieuse te nemen alsof het stuk afkomstig ware van een Europeesch Minister van Buitenlandsche Zaken' (NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 260).

385 De Valk en Van Faassen (eds.), *Dagboeken en aantekeningen van Willem Hendrik de Beaufort*, 57–58. Zie ook 446–447. N.B. Zie voor de kwestie van de terugroeping en het ontslag van Wttewaall van Stoetwegen het dossier in NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 212, alsmede de voordracht van minister De Beaufort van 23 mei 1899 Kabinet no. 16 (retroacta bij KB 25 mei 1899 no. 12).

over het algemeen niet betrappt konden worden op veel enthousiasme voor een plaatsing buiten Europa. Allereerst speelde daarbij een zeker *dédain* voor niet-Europese volkeren en culturen waarvan de hiervoor genoemde Wttewaall van Stoetwegen maar ook iemand als de gezantschapsraad Royaards³⁸⁶ duidelijk blijkt gaven. Laatstgenoemde schreef in 1913 naar aanleiding van een misgelopen Turkse onderscheiding, dat hij niet zo hechte aan decoraties, 'zeker niet [...] van zulk vuil tuig als de Turken. [...] Nu men echter mij weder naar dat geboefte, dat onkruid op Gods menschenakker zendt, wordt de zaak anders.'³⁸⁷ Een andere belangrijke reden voor het gebrek aan enthousiasme voor een plaatsing buiten Europa was – afgezien van praktische bezwaren – gelegen in de omstandigheid dat vele gezantschappen buiten Europa hun bestaansrecht voornamelijk ontleenden aan de economische en commerciële belangenbehartiging. Dat soort bezigheden lieten veel diplomaten, die nog altijd zeer gehecht waren aan de in hun ogen veel hoger aanzien staande politieke werkzaamheden, maar al te graag aan – al dan niet voormalige – leden van de consulaire dienst over. De consequenties van deze benadering komen duidelijk tot uitdrukking in de uiteenlopende aard van de bezetting van de Nederlandse posten in de verschillende regio's. Zo stonden in de periode 1900–1940 in Zuid-Amerika aan het hoofd van de Nederlandse vertegenwoordigingen te Santiago de Chile, Bogota en Caracas uitsluitend leden van de consulaire dienst terwijl te Buenos Aires alleen van 1924 tot 1927 in de persoon van Jhr. Michiels van Verduynen een carrièrediplomaat resideerde. Brazilië vormde in deze regio in zoverre een uitzondering, dat te Rio de Janeiro vanaf 1922 alleen diplomatieke vertegenwoordigers werden aangesteld. In Pretoria verscheen de eerste diplomatieke chef de poste pas in 1937 terwijl Egypte het tot 1922 met consulaire vertegenwoordigers moest doen. Naar vanouds onafhankelijke staten in Azië, zoals Perzië (Iran) en Siam (Thailand), zijn voor 1940 uitsluitend consulaire ambtenaren afgevaardigd. Met Japan en China, die evenmin in hoog aanzien stonden bij de leden van de diplomatieke dienst zoals bleek uit de volstreckte onwil van die zijde om na de opwaardering van de bilaterale betrekkingen tot diplomatiek niveau een plaatsing aldaar te aanvaarden, liep het echter anders.³⁸⁸ Door de snelle opkomst van Japan en het daarmee gepaard gaande politieke belang van dat land voor Nederland als belangrijke koloniale mogendheid in Oost-Azië dienden de bilaterale betrekkingen op diplomatiek niveau te worden onderhouden. Na 1870 zijn dan ook bijna uitsluitend diplomaten – al dan niet zij-instromers – als chef de poste in Japan werkzaam geweest.

386 Mr. Willem Albert Royaards (378).

387 Amicebrief van Royaards aan (verm.) de chef van het Kabinet d.d. 11 juni 1913 (NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 260). N. B. Voor de goede orde, op het ministerie van Buitenlandse Zaken was men niet gediend van dit soort scheldpartijen waarin de inwoners van een bevriende natie ook nog eens als 'canaille' werden weggezet. De nieuwe chef Kabinet, Doude van Troostwijk, tekende op de brief onder meer aan: 'de schrijver gelooft geestig te zijn door een taal te gebruiken die voor een diplomaat van deze rang toch werkelijk niet passend is.'

388 Zie hoofdstuk v, para. 10.

De enige uitzondering was Van der Pot, de vroeger chef van de Ned. Handel-Mij te Yokohama, die van 1881 tot 1889 de leiding had van de Nederlandse vertegenwoordiging in Japan. Over hem moest de commandant van het schroefstoomschip 'Zilveren Kruis', dat in 1888 een bezoek had gebracht aan Yokohama en Tokio, echter rapporteren, dat hij als voormalig handelaar en consul 'onder de Japansche grootwaardigheidsbekleeders, die veelal tevens tot de hooge aristocratie behooren, minder in tel (was), dan een persoon tot het corps diplomatique behorende'.³⁸⁹ Hoewel de ontwikkelingen in China veel langzamer verliepen, kon op den duur ook aan dat enorme land geen echte diplomatieke vertegenwoordiging worden onthouden, mede gezien de vele in Nederlands-Indië woonachtige en/of werkzame Chinezen. Na 1902 werd ook China bijna uitsluitend door diplomaten bediend met de van origine consulaire ambtenaar Oudendijk in de periode 1919–1931 als opvallende uitzondering. In zijn persoon werd de integratie overigens treffend gesymboliseerd. Nadat hij in 1892 als nummer één voor het examen voor leerling-consul was geslaagd, diende hij vanwege zijn geweldige beheersing van het Chinees geruime tijd als secretaris-tolk in China, laatstelijk met de persoonlijke titel van gezantschapsraad.³⁹⁰ Vervolgens vervulde hij onder meer de functie van consul-generaal in Perzië met de persoonlijke titel van gezant en was hij belast met de waarneming van het gezantschap te Petrograd tijdens de Russische Revolutie. Ten tijde van zijn benoeming tot gezant te Peking in 1919 was hij inmiddels officieel in de diplomatieke dienst opgenomen.

Zelfs op een aantal posten in Europa, traditioneel de *chasse gardée* van de beroepsdiplomaten, maakten leden van de consulaire dienst hun opwachting. Dat gold bijna vanzelfsprekend niet voor de gezantschappen in hoofdsteden als Berlijn, Brussel, Londen, Parijs en St.-Petersburg. Maar met name na de Eerste Wereldoorlog resideerden in diverse – soms recentelijk onafhankelijk geworden – landen (voormalige) leden van de consulaire dienst. Naast de hiervoor genoemde Domela Nieuwenhuis te Sofia werd bijvoorbeeld consul-generaal De Decker³⁹¹ in 1938 benoemd tot tijdelijk zaakgelastigde (sinds 1939 gezant) in de Baltische landen met standplaats Riga, fungeerde de beroepsconsul Van de Sande Bakhuyzen³⁹² van 1925 tot zijn benoeming als burgemeester van Leiden in 1927 als zaakgelastigde in Hongarije en stond de vroegere consul-generaal in Chili, Engelbrecht, van 1926 tot 1930 aan het hoofd van het gezantschap in Polen. Bovendien werd de diplomatieke staf op de 'oude' gezantschappen in Europa in toenemende mate geconfronteerd met economische en commerciële vraagstukken.

389 Brief van de kapitein ter zee Joekes aan de minister van Marine d.d. 6 aug. 1888 Geheim no. 9 (NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 258). N.B. Commandanten van marineschepen werden geacht inlichtingen te verstrekken over consulaire ambtenaren waarmee zij in aanraking kwamen.

390 In de jaren 1910 was nog sprake van een tijd. plaatsing te St.-Petersburg als een soort 'gezantschapsraad-tolk' met alle complicaties van dien (NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 215 en 216).

391 Leendert Pieter Johan de Decker (98).

392 Mr. Adriaan van de Sande Bakhuyzen (386)

Al met al begonnen de scheidslijnen tussen de diplomatieke en de consulaire dienst geleidelijk te vervagen. Daarnaast werd nagedacht over een mogelijk samengaan van de consulaire en tolkendiensten in het Verre Oosten. Hoewel een dergelijke fusie nog toekomstmuziek was, werd wel degelijk gewerkt aan het wegnemen van de belemmeringen voor tolken om tot de consulaire dienst in die regio toe te treden.³⁹³ Een belangrijk obstakel op de weg naar de integratie van de drie bloedgroepen van de 'buitenlandse dienst' was gelegen in het feit, dat de diplomatieke dienst in de praktijk nog altijd, zij het in afnemende mate, het exclusieve domein vormde van de aristocratische bestuurlijke elite. Maar doordat de commissie voor de diplomatieke examens kwaliteit boven afkomst ging stellen, terwijl daarentegen ook telgen uit aristocratische milieus steeds makkelijker de weg naar de consulaire dienst wisten te vinden, groeiden de verschillende diensten, ook voor wat betreft de sociaal-maatschappelijke samenstelling, naar elkaar toe. Zo kozen latere diplomaten als Luns³⁹⁴ en Boon aanvankelijk voor de consulaire dienst, (wellicht) omdat zij in eerste instantie een diplomatieke loopbaan te hoog gegrepen achtten gezien hun sociaal-maatschappelijke achtergrond. Nadat laatstgenoemde in 1932 de nodige informatie had ingewonnen bij Witte³⁹⁵ van de afdeling Consulaire en Handelszaken, was hij enige tijd als volontair werkzaam op een scheepvaartkantoor in Londen waarna hij in najaar 1935 met zeer goed gevolg het aanwijzingsexamen voor de consulaire dienst aflegde.³⁹⁶ Toch deed hij in februari 1936 alsnog examen voor de diplomatieke dienst. Ook enkele andere personen meldden zich, zij het in wisselende volgorde, zowel voor de diplomatieke als voor de consulaire dienst aan. Na in 1913 zonder succes aan het aanwijzingsexamen voor de consulaire dienst te hebben deelgenomen werd Smidt van Gelder³⁹⁷ in

393 Zie para. 7b.

394 Luns had na zijn dienstitijd bij de Kon. Marine besloten in de consulaire dienst te gaan. Volgens Kersten is het niet onwaarschijnlijk, dat Luns na zijn verloving met een freule van Heemstra en 'gestimuleerd door deze nieuwe omgeving' uiteindelijk heeft gekozen voor de diplomatieke dienst (Kersten, *De langste. Joseph Antoine Marie Hubert Luns*, 212).

395 Mr. Dr. Paul Christiaan Witte (1884-?), student te Leiden, sinds 1915 werkzaam aan Buitenlandse Zaken, o.m. referendaris afd. Consulaire en Handelszaken (1940), administrateur tit. en plv. chef Directie Verkeer en Groote Rivieren (1947). (Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 855; Staatsalmanak 1947; A. J. van Galen last, *Fragmentgenealogie Witte* (Leiden 2015))

396 Zie o.m. de brief van Boon d.d. 14 maart 1932 (NA, BuZa 2.05.38, inv.nr. 713).

397 Robert Herbert Smidt van Gelder (1891-1988), Openbare Handelsschool te Amsterdam, kostschool te Neufchâtel (Zwitserland), vervolgens twee jaar werkzaam op de kantoren en in de fabrieken van zijn vader, o.a. op het agentschap te Hamburg en op expeditiekantoren ald. 1911-1912, nam in maart 1913 zonder succes deel aan het examen voor de aanwijzing van kandidaten voor de consulaire dienst, kandidaat-attaché aan het gezantschap te Boekarest (KB 10 maart 1920 no. 63) met verblijfsvergoeding van Fl. 12,- per dag, weer vertrokken ald. 14 nov. 1921, toegelaten tot het attaché-examen in jan. 1922, werkzaam dept. en vervolgens CG Frankfurt a/M., onbezoldigd vice-consul te Southampton (KB 23 maart 1925 no. 229). N. B. Smidt van Gelder werd bij het consulaire examen in maart 1913 na het schriftelijk gedeelte nog wel toegelaten tot het mondeling examen maar ten slotte definitief afgewezen, daar zijn algemene ontwikkeling op bijna elk gebied onvoldoende was. N. B.11 In zijn voordracht van 15 maart 1925 DEZ no. 8189 motiveerde de minister zijn keuze voor Smidt van Gelder als vice-consul

1922 toegelaten tot het attaché-examen. Overigens heeft hij daaraan vermoedelijk niet deelgenomen. Een graaf van Bylandt legde daarentegen met succes het consulaire aanwijzingsexamen af maar meldde zich na te zijn gezakt voor het examen voor aspirant-vice-consul tevergeefs aan voor de diplomatieke dienst.

Alles bij elkaar genomen leek een fusie van de drie diensten onvermijdelijk. In 1937 was volgens Heldring zelfs minister-president Colijn³⁹⁸ niet afkerig van een samengaan van tenminste de diplomatieke en de consulaire dienst. Dat ging Heldring zelf overigens te ver. Hij bepleitte ‘grootere doorenmenging, maar geen samensmelting [...] in den geest van den Belgische regeling, volgens welke geen diplomaat chef de poste (kon) worden, indien hij niet een belangrijk consulaat-generaal (had) bekleedt’.³⁹⁹ Tot een integratie van de diensten zou het voor de oorlog echter niet meer komen.

9. ‘Inclusiviteit’

a. *Algemeen*

Rond het midden van de negentiende eeuw vertoonde de ‘buitenlandse dienst’, op dat moment nagenoeg identiek met de diplomatieke dienst, de grootste homogeniteit; het overgrote deel van de leden van de diplomatieke dienst was afkomstig uit de protestantse aristocratie. Na de afscheiding van België was een groot deel van de diplomaten van katholieken huize reeds verdwenen terwijl in de daarop volgende jaren ook de laatste rooms-katholieken – een enkele uitzondering daargelaten – de dienst verlieten. De consulaire dienst had sinds haar feitelijke oprichting in de jaren 1870 een veel gevarieerder karakter waar het de sociaal-maatschappelijke achtergrond van haar leden betrof. Ook was het aandeel van niet-protestanten, met name rooms-katholieken maar ook enkele van joodse huize veel groter dan bij de diplomatieke dienst het geval was.⁴⁰⁰ Het lijkt er overigens niet op, dat niet-protestanten bewust werden geweerd uit de diplomatieke dienst. In het geval van personen met een Joodse achtergrond

te Southampton met het argument, dat betrokkene ‘een geheel zelfstandige maatschappelijke positie inneemt’ (retroacta bij KB 23 maart 1925 no. 229). (Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 184, 233 en 236; 2.05.28, inv.nr. 25; 2.05.38, inv.nr. 714; Genealogie Van Gelder, Smidt van Gelder, in: N. P. 9 (1918) 114–117 (111))

398 Hendrikus Colijn (1869–1944), o.a. officier KNIL, bestuurder in Nederlands-Indië, lid Tweede Kamer der Staten-Generaal, minister van Oorlog, directeur Bataafsche/Kon. Petroleum Mij., lid Eerste Kamer der Staten-Generaal, lid raad van beheer Shell, minister van Financiën en minister-president. (Bronnen en literatuur: BWN II, 98–103; Herman Langeveld, *Hendrikus Colijn 1869–1944* I. Dit leven van krachtig handelen, 1869–1933 (Amsterdam 1998) II. Schipper naast God, 1933–1944 (Amsterdam 2004))

399 De Vries (ed.), *Herinneringen en dagboek van Ernst Heldring*, 1245.

400 Zie hoofdstuk v, para. 5.

lijkt het vooral ontbroken te hebben aan kandidaten, die èn over de ‘vereiste’ sociaal-maatschappelijke afkomst beschikten èn voldeden aan het (officieuze) criterium van een toereikend eigen vermogen. Zo kon iemand als de Joodse jurist Asser⁴⁰¹ in de laatste decennia van de negentiende eeuw zonder problemen een prominente positie innemen op het ministerie van Buitenlandse Zaken. Vermogende rooms-katholieke aristocraten waren wel ruim voorhanden maar toonden aanvankelijk zelf weinig interesse in een loopbaan in de diplomatie. Niets stond evenwel hun toelating tot de diplomatieke dienst in de weg zoals blijkt uit de benoeming van de rooms-katholieke Jhr. Michiels van Verduynen⁴⁰² tot gezantschapsattaché in 1878. Door zijn vroege overlijden in januari 1880, kort na zijn benoeming tot gezantschapssecretaris, zullen we nooit weten hoe zijn loopbaan eruit had kunnen zien. Twee neven van hem maakten echter carrière in de diplomatieke dienst, van wie de jongste zelfs de eerste Nederlandse ambassadeur in Londen sinds 1832 was.

De eventuele uitsluiting van een loopbaan in de ‘buitenlandse dienst’ van personen afkomstig uit het Nederlandse koloniale rijk met een niet-blanke huidskleur vormde geen punt van discussie, omdat de personen in kwestie geen Nederlands staatsburger waren en als zodanig niet aan de toelatingscriteria voldeden. Het was in die tijd overigens ondenkbaar, dat niet-blanke personen vooraanstaande functies in overheidsdienst zouden bekleden.⁴⁰³ De toelating tot de ‘buitenlandse dienst’ van Nederlanders met ‘Indisch bloed’ in de aderen vormde echter geen probleem zoals het geval Thurkow al liet zien.⁴⁰⁴ Dat bleek indirect eveneens uit het voorstel van gezant Pabst te Tokio in 1929 om de tolk Besier weer weg te halen uit Kobe. Het leven aldaar was voor het echtpaar Besier, wier ‘Indische afkomst [...] zeer duidelijk (bleek) uit hun uiterlijk’, niet alleen zeer onaangenaam maar feitelijk onhoudbaar, omdat de buitenlandse kolonie in die stad voor het grootste deel bestond uit Britten en Amerikanen met hun bekende afkeer van ‘coloured people.’⁴⁰⁵ De gezant kreeg toestemming voor de overplaatsing van Besier naar Tokio ‘waar het gezelschapsleven gelukkig niet onder het genoemde vooroordeel’ leed.

401 Prof. Mr. Tobias Mich(a)el Karel (Carel) Asser (1838–1913), dr. in de beide rechten Leiden 1860, vervolgens advocaat te Amsterdam, hoogleraar rechten ald. 1862–, buitengewoon hoogleraar handelsrecht, intern. privaatrecht en de burgerlijke rechtsvordering te Amsterdam 1877–1893, Staatsraad i.b.d. 1892–, lid Raad van State 1893–†, minister van Staat 1904–†, commissaris van de Ned. Bank sinds 1864. N.B. Sinds 1875 was Asser raadadviseur bij het ministerie van Buitenlandse Zaken terwijl hij van 1870 tot 1914 lid was van de commissie belast met het afnemen der diplomatieke examens, sinds 1897 in de hoedanigheid van voorzitter. Asser ontving in 1911 de Nobelprijs voor de Vrede. (Bronnen en literatuur: Genealogie Asser, Nijhoff Asser, in: N.P. 49 (1963) 36–46 (42); Parliament.com (geraadpleegd 18 sept. 2018); BWN II, 15–17)

402 Jhr. Mr. Ferdinand Marie Hubert Arnold Michiels van Verduynen (289).

403 De kwestie van toelating van Indonesiërs tot de diplomatieke dienst begon pas tijdens de Tweede Wereldoorlog een rol te spelen.

404 Zie para. 3b.

405 Brief van gezant Pabst aan de minister d.d. 23 febr. 1929 no. 172/43 (NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 272).

Gezant Pabst zelf was overigens homoseksueel.⁴⁰⁶ Hoewel het aantal ongehuwde leden van de ‘buitenlandse dienst’ niet onaanzienlijk was, zegt dat op zichzelf uiteraard niets over de geaardheid van betrokkenen. Bovendien waren sommige homoseksuele diplomaten gehuwd, onder meer vanuit sociale- en/of carrière-overwegingen. Voor de periode na 1945 is dat in ieder geval van een aantal van hen bekend. Omdat in het verleden seksualiteit geen publiek gespreksonderwerp was, zijn over de (eventuele) homoseksualiteit van individuele leden van de ‘buitenlandse dienst’ nauwelijks of geen gegevens bekend. Uiteraard was men daarvan in kleinere kring dikwijls wel op de hoogte. Afwijkende seksuele geaardheid hoefde echter geen belemmering te vormen voor een loopbaan in de ‘buitenlandse dienst’. Het leidende principe daarbij lijkt te zijn geweest – in lijn met het tot recent gevoerde beleid in het Amerikaanse leger – ‘don’t ask, don’t tell’. Waar echter heteroseksuele escapades en schandalen doorgaans met de mantel der liefde werden bedekt, lijkt dat anders te zijn geweest in het geval van homoseksualiteit. Zo werd de gezantschapsattaché Van Lennep⁴⁰⁷ in 1929 gedwongen om ontslag te nemen wegens een homoseksuele affaire op zijn toenmalige standplaats Praag.⁴⁰⁸

Bij het voorgaande dient in achterhoofd te worden gehouden, dat het toelatingscriterium *geschiktheid* grote vrijheid bood om zonder opgave van redenen ‘ongewenste’ kandidaten de toegang tot de dienst te ontzeggen. Van die vrijheid behoefde in één geval geen gebruik te worden gemaakt: personen van het vrouwelijk geslacht waren formeel van een loopbaan in de ‘buitenlandse dienst’ uitgesloten.

b. Vrouwen

In de tolkenreglementen voor de Levant van 1909 en voor het Verre Oosten van 1910 was vastgelegd, dat ‘*mannelijke* Nederlandsche onderdanen’ konden worden aangewezen voor de opleiding tot tolk.⁴⁰⁹ Analoge bepalingen waren opgenomen in het consulaire reglement van 1906⁴¹⁰ en het diplomatieke reglement van 1912⁴¹¹. Dat de uitsluiting van vrouwen van een loopbaan in de ‘buitenlandse dienst’ in de diverse reglementen werd vastgelegd, was overigens een relatief nieuw verschijnsel. In het diplomatieke reglement uit 1881 werd slechts geconstateerd, dat ‘*Hij*, die wenscht voor

406 Barkman en Van der Hoeven, *Een man van drie levens*, 59.

407 Jhr. Dr. Daniel François Willem van Lennep (243).

408 Mededeling van een oud-secretaris van de Hoge Raad van Adel d.d. 1 juli 2016.

409 Zie de artikelen 2 van KB 12 juli 1909 tot vaststelling van een reglement voor den tolkendienst bij de Gezantschappen en Consulaten in Turkije, met inbegrip van Egypte, in Marokko en in Perzië, resp. het KB van 4 juni 1910 tot vaststelling van een reglement voor den tolkendienst bij de Gezantschappen en Consulaten in China en Japan. N. B. Mijn cursivering.

410 Krachtens art. 2 van KB 4 aug. 1906, houdende Reglement op de inrichting van den consulaire dienst, konden alleen zij tot aspirant-vice-consul worden benoemd, ‘die mannelijk Nederlander zijn’ etc.

411 Volgens art. 4 van KB 5 sept. 1912, houdende vaststelling van een nieuw Reglement op den diplomatieken dienst, konden alleen ‘mannelijke Nederlanders’ tot gezantschapsattaché worden benoemd.

eene benoeming tot gezantschapsattaché in aanmerking te komen' onder meer 'de hoedanigheid van Nederlander' diende te bezitten.⁴¹² Ook het consulaire reglement uit 1884 vermeldde simpelweg, dat 'niemand [...] tot leerling-consul (kan) worden aangesteld dan *hij*', die (onder andere) Nederlander was.⁴¹³ In de negentiende eeuw was het namelijk zo vanzelfsprekend, dat vrouwen niet voor een benoeming tot diplomaat, consul of tolk in aanmerking kwamen, dat het niet nodig was om een verbodsbepaling in de reglementen op te nemen. Hierbij zij aangetekend, dat in die tijd vrouwen uit de milieus waaruit de leden van de 'buitenlandse dienst' plachten te worden gerecruteerd, sowieso niet geacht werden betaalde werkzaamheden te verrichten.⁴¹⁴ Opmerkelijk genoeg, maar vermoedelijk niet geheel toevallig, viel de reglementaire uitsluiting van vrouwen samen met het begin van de discussie daarover.

In 1926 stelde de Nationale Vrouwenraad van Nederland de minister van Buitenlandse Zaken op de hoogte van haar standpunt, dat vrouwen niet langer zouden mogen worden uitgesloten van een loopbaan in de diplomatieke dienst.⁴¹⁵ Na een korte interne discussie meende Buitenlandse Zaken te kunnen volstaan met een ontvangstbevestiging.⁴¹⁶ In 1928 boog de Raad van State zich echter over deze materie hetgeen natuurlijk niet zomaar kon worden genegeerd. De aanleiding daarvoor was een ontwerp voor een nieuw consulaire reglement waarin de voorwaarde van 'mannelijke Nederlander' was gehandhaafd en dat ter overweging aan de raad was voorgelegd. In het advies werd naar aanleiding van artikel 4 lid 6 opgemerkt: 'Het komt den Raad van State niet gemotiveerd voor, ten deze de vrouw als zoodanig buiten te sluiten. Door schrapping van het woord "mannelijk" ware dit bezwaar te ondervangen.'⁴¹⁷ Daar was de toenmalige minister van Buitenlandse Zaken, Beelaerts van Blokland, het volstrekt niet mee eens. Hij schreef daarover aan de koningin:

412 Art. VI van KB 28 aug. 1881, betreffende de rangen der diplomatieke ambtenaren, hunne bevordering en toelating tot de diplomatieke dienst, de regeling dier dienst en de aan de diplomatieke ambtenaren toe te kennen bezoldigingen, reiskosten en kosten van vestiging. N. B. Mijn cursivering.

413 Art. I van KB 23 jan. 1884, betreffende de instelling van leerling-consuls en de vereischten om tot die betrekking te worden benoemd. N. B. Mijn cursivering.

414 De Grondwet van 1848 kende – onder voorwaarden – het actief kiesrecht toe aan *meerderjarige Nederlanders*. Toch was het voor alle betrokkenen vanzelfsprekend, dat vrouwen van dat kiesrecht waren uitgesloten. De beperking van het kiesrecht tot *mannelijke Nederlanders* werd dan ook pas uitdrukkelijk in de Grondwet (van 1887) vastgelegd, toen de uitsluiting van vrouwen onderwerp van publieke discussie werd, met name door toedoen van Aletta Jacobs.

415 Brief van de Nationale Vrouwenraad van Nederland d.d. 14 aug. 1926 aan de minister van Buitenlandse Zaken (NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 244).

416 Op de desbetreffende minuut van 20 aug. 1926 is aangetekend: 'Heeft ZE in deze ooit beslist? Een geval heeft zich toch voorgedaan met Mej. Lycklama?' Naar aanleiding van deze vraag werd erop gewezen, dat bij de vaststelling van de nieuwe diplomatieke reglementen in 1920 en 1925 het vereiste, dat men een mannelijke Nederlander diende te zijn, was gehandhaafd en dat het geval Lycklama zich voor die tijd had voorgedaan (zie NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 244).

417 Rapport van de Raad van State van 5 juni 1928 no. 36 (retroacta bij KB 2 juli 1928 no. 279). N. B. Zie ook NA, BuZa 2.5.38, inv.nr. 156.

... wat betreft de opmerking van den Raad van State, dat het niet gemotiveerd voorkomt in artikel 4, lid 6, de vrouw als zoodanig uit te sluiten, moge worden aangeteekend, dat de aard der consulaire werkzaamheden, bepaaldelijk in havenplaatsen, alsmede de levensverhoudingen in de tropische en sub-tropische gebieden, waar het meeren-deel der Nederlandsche beroeps-consulaire posten is gevestigd, in den zeer beperkten Nederlandschen dienst de benoeming van vrouwen uitsluiten.⁴¹⁸

Hoewel bij deze gelegenheid de uitsluiting van vrouwen onverkort werd gehandhaafd, verdween dit onderwerp niet meer van de agenda. Van verschillende kanten bleef men aandringen op de toelating van vrouwen tot de 'buitenlandse dienst'. Zo werd in 1930 bij de jaarlijkse begrotingsbehandeling vanuit de Kamer er 'wederom op aangedrongen, dat ook de vrouw zal worden toegelaten tot de diplomatieke examens en dat ook voor haar de diplomatieke functies zullen worden opengesteld'.⁴¹⁹ Het antwoord van minister Beelaerts van Blokland liet opnieuw niets aan duidelijkheid te wensen over:

Dusver is in den Nederlandschen dienst noch de behoefte noch de wenschelijkheid aan den dag getreden vrouwen tot diplomatieke functies te benoemen. Wanneer van die wenschelijkheid hem te eeniger tijd mocht blijken, zal de ondergeteekende niet schromen het initiatief te nemen om de vrouw tot de diplomatieke examens toe te laten.⁴²⁰

Kortom, men zag op Buitenlandse Zaken de toelating van vrouwen tot de 'buitenlandse dienst' absoluut niet zitten.

Voor de goede orde zij overigens vermeld, dat personen van het vrouwelijk geslacht al in de jaren 1920 maar al te graag werden geaccepteerd in ondergeschikte, ondersteunende functies in het buitenland. Na de secretariële medewerkster, die reeds eerder op sommige diplomatieke posten haar intrede had gedaan, verscheen in die jaren ook de vrouwelijke kanselier op het toneel. Op 21 april 1920 begon Mej. J. F. M. Brans⁴²¹ met haar werkzaamheden als kanselier op het gezantschap te Washington.⁴²² Zeer waarschijnlijk was zij de eerste vrouwelijke kanselier.

418 Nader rapport van de minister van Buitenlandse Zaken voor de koningin van 19 juni 1928, DEZ no. 18135 (retroacta bij KB 2 juli 1928 no. 279).

419 HTK 1930–1931, Kamerstuk 2 III 6, voorloopig verslag staatsbegroting 1931 (Buitenlandse Zaken) 7.

420 HTK 1930–1931, Kamerstuk 2 III 9, memorie van beantwoording staatsbegroting 1931 (Buitenlandse Zaken) 54.

421 Johanna Francisca Maria Brans, geb. Rotterdam 13 sept. 1894, tijdelijk werkzaam op het gezantschap te Washington sinds 1 mei 1920, kanselier 2e kl. ald. bij KB van 8 april 1921 no. 73, bevorderd tot kanselier 1e kl. ingevolge KB van 22 juli 1927 no. 48, op 'haar verzoek' eervol ontslag bij KB van 26 juli 1929 no. 36, dr. van Bernard Frans, koopman te Rotterdam onder de firma Brans & Co., en Adriana Wilhelmina Adelia Looymans, tr. (verm.) Washington in 1929 N. N. Elwell. (Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.13, inv.nr. 267 en 2.05.18, inv.nrs. 231, 246, 854; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Brans* (Leiden 2016))

422 NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 231.

De discussie over de toelating van vrouwen tot de ‘buitenlandse dienst’ kwam pas na de oorlog goed op gang.⁴²³ Dat betekende echter niet, dat voor die tijd vrouwen in het geheel geen onderwerp van gesprek vormden. Het ging dan echter over de echtgenotes van de Nederlandse diplomaten, consuls en tolken.

c. *De vrouw van...*

Bij de beoordeling van de geschiktheid van leden van de ‘buitenlandse dienst’ bleven de eventuele echtgenotes niet buiten schot. Er hoefde voor het aangaan van een huwelijk weliswaar geen toestemming te worden gevraagd maar men werd wel geacht de minister daarvan op de hoogte te stellen. In voordrachten werd de echtgenote ook wel als extra aanbeveling aangevoerd. Zo droeg minister Van Tienhoven in 1892 de honorair consul De Waal⁴²⁴ voor als bezoldigd consul-generaal te Kaapstad omdat hij De Waal ‘*gehuwd met een Nederlandsche vrouw van zeer goede huize, uiterst geschikt (achtte) wegens zijn geheele persoonlijkheid*’. Omgekeerd kon een ‘verkeerde’ huwelijkskeuze zelfs het einde van de loopbaan betekenen. De chef Diplomatieke Zaken liet in 1924, naar aanleiding van het gerucht, ‘dat Uw secretaris de Heer Schuller⁴²⁵ het voornemen zou hebben zich met eene Mohammedaansche uit Constantinopel in het huwelijk te begeven’ aan de gezant te Cairo weten, dat zulks ‘noodwendig met eene ontslagaanvraag uit den diplomatieken dienst gepaard zou moeten gaan’.⁴²⁶ In het geval van Thorbecke⁴²⁷ leidde de partnerkeuze inderdaad tot het gedwongen einde van zijn diplomatieke carrière. Deze gewaardeerde gezant te Peking had reeds een verhouding met zijn latere tweede vrouw, toen beiden nog gehuwd waren. Dat was volgens minister De Graeff op zichzelf geen reden voor ontslag: ‘als ik dat deed, zou ik méér diplomatieke ambtenaren uit het corps moeten verwijderen’.⁴²⁸ Maar Thorbecke wilde met de dame in kwestie, ‘eene vrouw met een niet onbesproken verleden, een in breede nationale en internationale kringen bekend feit’, in het huwelijk treden. Dat ging de minister te ver omdat die vrouw ‘niet afkomstig (was) uit een milieu waaruit vrouwen van gezanten moeten voorkomen’. Hij dwong derhalve Thorbecke om zijn ontslag in te dienen. Opvallend zijn echter de verschillende criteria die kennelijk ten aanzien van de drie diensten werden gehanteerd. Zo leidde het tweede huwelijk van de gescheiden Abell, die als tolk onder Thorbecke te Peking werkzaam was, met ‘eene

423 Zie hoofdstuk VII.

424 Bernardus Hendrik de Waal (482).

425 Mr. Cornelis Hendrik Joan Schuller tot Peursum (401).

426 NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 256.

427 Mr. Dr. Willem Johan Rudolf Thorbecke (452).

428 Brief van minister De Graeff aan Van Limburg Stirum d.d. 29 juni 1935 (Klaassen (ed.), ‘Voor u persoonlijk’, 99).

Russin van verdachte zeden!’ tot grote verontwaardiging bij minister de Graeff zonder dat het enige gevolgen had voor de carrière van betrokkene.⁴²⁹

Een bijverschijnsel van de loopbaan in het buitenland komt tot uiting in de huwelijkspatronen van de leden van de ‘buitenlandse dienst’. Velen van hen trouwden om praktische en/of financiële redenen pas enige tijd na het begin van hun carrière en een enkeling eerst na afloop daarvan, als het tenminste ooit tot een huwelijk kwam. Weer anderen vertrokken pas als weduwnaar naar het buitenland, zoals de in 1825 tot consul-generaal in Mexico benoemde Higgins⁴³⁰. Bovendien trad een niet onaanzienlijk aantal diplomaten en consuls met een buitenlandse vrouw in het huwelijk. Dat laatste leidde in het algemeen niet tot serieuze bedenkingen op het ministerie in Den Haag. Een enkele maal bleek het grote aantal buitenlandse echtgenotes echter enigszins problematisch, zoals in de jaren 1930 toen minister De Graeff op zoek moest naar een nieuwe gezant voor het ‘stamverwante’ Zuid-Afrika. Hij gaf de voorkeur aan ‘een gezant die met eene Nederlandsche gehuwd is, *maar die zijn schaarsch*. Ik denk over Bosch van Rosenthal, en anders maar Alex Loudon⁴³¹, wiens nieuwe vrouw⁴³² zich zeer inspant om te verhollandschen.’⁴³³

Om een cijfermatige indruk te geven van het aantal gehuwde leden van de ‘buitenlandse dienst’ alsmede van het aantal buitenlandse huwelijkspartners is het volgende overzicht opgesteld.

<i>Diplomaten</i> ⁴³⁴	1814–1846	1847–1914	1915–1940
totaal	71	80	59
gehuwd	50	57	56
buitenlandse echtgenote ⁴³⁵	21	24	30

429 Brief van minister De Graeff aan Van Limburg Stirum d.d. 10 dec. 1934 (Klaassen (ed.), ‘*Voor u persoonlijk*’, 77).

430 Charles Higgins (188).

431 Dr. Alexander Loudon (258).

432 De somtijds beperkte huwelijkse duurzaamheid, zowel ten gevolge van het vroege overlijden van een van de partners als door echtscheiding, was voor een deel eveneens te wijten aan de loopbaan in het buitenland.

433 Brief van minister De Graeff aan de gezant te Berlijn d.d. 26 jan. 1936 (Klaassen (ed.), ‘*Voor u persoonlijk*’, 123–124). N.B. Mijn cursivering.

434 De tijdsindeling is gebaseerd op de introductie van het beginsel van toelatingseisen en examens in 1846 terwijl 1914 staat voor de grote veranderingen op politiek, sociaal en maatschappelijk gebied, die ook aan de diplomatieke dienst niet ongemerkt voorbij zouden gaan.

435 In dit overzicht is per lid van de ‘buitenlandse dienst’ in het geval van meerdere buitenlandse echtgenotes slechts één van hen opgenomen. Zo trouwde de consul Abraham Johan Daniël Steenstra Toussaint (426) vijf keer – de laatste maal wederom met zijn vorige echtgenote – en waren van zijn vier verschillende echtgenotes twee uit het buitenland afkomstig, maar telt slechts één van hen mee.

<i>Consuls</i> ⁴³⁶	1814–1875	1876–1940
totaal	50	87
gehuwd	34	69
buitenlandse echtgenote ⁴³⁷	17	39

<i>Tolken</i> ⁴³⁸	tot 1909/1910	na 1909/1910
totaal	12	19
gehuwd	10	18
buitenlandse echtgenote ⁴³⁹	2	6

10. Conclusie

Zoals in het vorige hoofdstuk is beschreven was in 1910 de bureaucrativering van de 'buitenlandse dienst' in belangrijke mate afgerond. Maar op het gebied van de professionalisering, en al helemaal voor wat betreft de democratisering, was nog een wereld te winnen. Daar kwam nog bij, dat het ministerie van Buitenlandse Zaken sinds het laatste kwart van de negentiende eeuw werd geconfronteerd met grote veranderingen op politiek en economisch gebied, die natuurlijk ook hun weerslag hadden op de 'buitenlandse dienst'. Geconstateerd moet evenwel worden, dat door Buitenlandse Zaken geen initiatieven zijn ondernomen inzake professionalisering en democratisering en dat met een enkele uitzondering evenmin serieuze pogingen zijn gedaan om de 'buitenlandse dienst' aan de veranderde omstandigheden aan te passen. Initiatieven of suggesties op deze terreinen kwamen doorgaans van buiten en werden meestal niet of slechts schoorvoetend door het ministerie overgenomen. Zo was het bijvoorbeeld de Tweede Kamer, die in 1899 de aanzet gaf tot een verdere professionalisering van de consulaire dienst door middel van de uitbreiding van het aantal bezoldigde consuls.⁴⁴⁰ Wel stelde minister De Marees van Swinderen in 1909 de Commissie-Van Idsinga in met de bedoeling om nu eindelijk een hoogst noodzakelijke verbetering van de diplomatieke tractementen te bewerkstelligen. Maar de nuttige adviezen, die de commissie ongevraagd op andere gebieden uitbracht, werden zonder aarzelen naar de prullenbak verwezen. Na afloop van de Eerste Wereldoorlog slaagde de bekwame minister Van Karnebeek erin om door middel van een reorganisatie de

436 De indeling in tijdvakken is in dit geval bepaald door het ontstaan van de professionele consulaire dienst in de jaren 1875–1876.

437 Zie noot 435.

438 Voor de tijdsindeling in het geval van de tolken is de oprichting van de dienst voor de Levant in 1909 en die voor het Verre Oosten in 1910 bepalend.

439 Zie noot 435.

440 De motie van Raalte. Zie para. 4b.

verantwoordelijkheid voor de buitenlandse economische betrekkingen bij Buitenlandse Zaken onder te brengen. Maar een versterking van de economische en commerciële expertise bij de diplomatieke dienst bleef ondanks zijn tamelijk langdurig ministerschap achterwege. Bovendien raakte Buitenlandse Zaken de coördinatie van het buitenlands economisch beleid onder de opvolgers van Van Karnebeek weer kwijt aan het ministerie van Economische Zaken. Dat ministerie slaagde er bovendien in om enkele veelbelovende ambtenaren van Buitenlandse Zaken aan te trekken, waaronder diplomaat en toekomstige ambassadeur te Cairo, Philipse⁴⁴¹, en consul Lamping⁴⁴², die later ambassadeur in de Bonds Republiek Duitsland zou worden.⁴⁴³

In de laatste paar decennia voorafgaande aan de Tweede Wereldoorlog werd de ‘buitenlandse dienst’ bovendien in toenemende mate geconfronteerd met veranderingen op maatschappelijk gebied. Dat ook de diplomatieke dienst mondjesmaat een iets meer democratisch aanzien kreeg, was echter niet de verdienste van Buitenlandse Zaken maar van de commissie voor de diplomatieke examens, en niet in het minst van haar krachtdadige voorzitter Heldring. Bovendien bleef het ministerie zich met hand en tand verzetten tegen de opname van vrouwen in de ‘buitenlandse dienst’. De conclusie, dat Buitenlandse Zaken het inzake de professionalisering en democratisering van de ‘buitenlandse dienst’ volledig liet afweten, is dan ook onontkoombaar. Dat geldt eveneens voor wat betreft de aanpassing aan de in de loop der jaren ingrijpend veranderde taakomgeving op politiek, economisch en maatschappelijk gebied. Er was duidelijk een ongekende schok nodig om Buitenlandse Zaken te doordringen van de noodzaak om de noodzakelijke hervorming van de ‘buitenlandse dienst’ nu eindelijk eens ter hand te nemen. Die schok deed zich voor in de vorm van een oorlog en kwam voor Nederland, dat gedurende meer dan een eeuw daarvoor gespaard was gebleven en – tegen beter weten in – hoopte ook ditmaal de dans te ontspringen, extra hard aan. Over dat alles handelt het volgende en tevens laatste hoofdstuk.

441 Dr. Adriaan Hendrik Philipse (328).

442 Arnold Theodoor Lamping (237).

443 Zie noot 304.

Hoofdstuk VII

1940–1946, van ‘buitenlandse dienst’ naar Buitenlandse Dienst

1. Inleiding

In een radiorede op 27 juni 1945 – naar aanleiding van het door hem en de vroegere SDAP-politicus Willem Drees¹ geformeerde kabinet – kondigde Prof. Schermerhorn² aan, ‘dat de buitenlandsche dienst zal worden gemoderniseerd en dat de plannen daarvoor gereed liggen.’³ Schermerhorn had geen woord teveel gezegd; nog net geen half jaar later, namelijk op 21 december 1945, kwam een geheel vernieuwd reglement tot stand, dat op 1 januari 1946 in werking trad.⁴ Omdat de afzonderlijke diensten voor diplomaten, consuls en tolken in feite werden opgeheven, had het nieuwe reglement betrekking op ‘den geheelen buitenlandschen dienst van het Koninkrijk der Nederlanden’. De nieuwe, geïntegreerde Buitenlandse Dienst (BD) stond in beginsel open voor alle gekwalificeerde Nederlanders; financiële obstakels waren weggenomen en ‘zelfs’ personen van het vrouwelijk geslacht waren eindelijk welkom. Daarmee was

- 1 Dr. Willem Drees (1886–1988), dr. h.c. Econ. Hogeschool te Rotterdam, bankbediende bij de Twentsche Bank te Amsterdam 1903–1906, stenograaf Staten-Generaal 1907–1919, lid gemeenteraad 1913–1941 en wethouder 1919–1933 van Den Haag, lid Prov. Staten van Zuid-Holland 1919–1941, lid Tweede Kamer der Staten-Generaal 1933–1945, lid College van Vertrouwensmannen 1944–1945, minister van Sociale Zaken en viceminister-president 1945 (1946)–1948, minister-president en minister van Alg. Zaken 1948–1958, minister van Staat 1958–†. (Bronnen en literatuur: Genealogie Drees, in: N. P. 61 (1975) 42–47 (46); Parlement.com (geraadpleegd 16 juli 2020); BWN IV, 116–120; Hans Daalder en (deels) Jelle Gaemers, *Willem Drees 1886–1988*, 5 dln. (Amsterdam 2003–2014))
- 2 Prof. Dr. Ir. Willem Schermerhorn (1894–1977), civiel ing., dr. h.c., hoogleraar landmeet- en waterpaskunde en geodesie Techn. Hogeschool Delft 1926–1945, sinds 1931 tevens Rijksadviseur bij de Meetkundige Dienst van Rijkswaterstaat, minister-president en minister van Alg. Zaken 1945–1946, voorzitter Commissie-Generaal 1946–1947, lid Tweede Kamer 1946, 1948– en Eerste Kamer 1951–1963 der Staten-Generaal, directeur Int. Instituut voor Luchtkaartering te Delft 1951–1965. (Bronnen en literatuur: ‘Kwartierstaat minister-president Schermerhorn’, in *Kwartierstatenboek van het Kon. Ned. Genootschap voor Geslacht- en Wapenkunde* (1983) 2; Parlement.com (geraadpleegd 16 juli 2020); BWN I, 530–533)
- 3 Circulaire aan de posten d.d. 10 juli 1945 (NA, BuZa 2.05.80, inv.nr. 5165).
- 4 KB 21 dec. 1945 no. 34, houdende vaststelling van het Reglement van den Buitenlandschen Dienst (Staatsblad no. F322).

na een turbulente overgangperiode van zes jaar een definitief einde gekomen aan de oude 'buitenlandse dienst'.⁵ Het is absoluut onmogelijk om in te schatten hoe de 'buitenlandse dienst' zich zou hebben ontwikkeld zonder het schokkende intermezzo van de Tweede Wereldoorlog. Wel is duidelijk, dat de oorlog als katalysator heeft gefungeerd bij de modernisering van de 'buitenlandse dienst'. Want hoewel al sinds het einde van de negentiende eeuw ideeën circuleerden inzake de samensmelting van de diplomatieke en de consulaire dienst en met betrekking tot de democratisering van de 'buitenlandse dienst', stonden de opeenvolgende ministers van Buitenlandse Zaken en hun ambtelijke medewerkers daar niet of nauwelijks voor open. Sowieso waren de uit de eigen gelederen afkomstige ministers niet geïnteresseerd in organisatorische aangelegenheden en al helemaal niet geneigd om zelf structurele veranderingen op het departement of in de 'buitenlandse dienst' te entameren.

In de periode die in 1940 aanving met de Duitse bezetting van Nederland en eindigde met de oprichting van de Buitenlandse Dienst in 1946, werden minister Eelco van Kleffens⁶ en zijn ambtenaren geconfronteerd met grote en nieuwe uitdagingen, met een sterk toegenomen werkdruk als gevolg. Toch kon men zich niet permitteren de werving, selectie en opleiding van nieuwe leden voor de 'buitenlandse dienst' geheel te veronachtzamen. De Londense 'ballingschap' van het ministerie – eerst in augustus 1945 vertrok men weer naar Den Haag – en het wegvallen van het bezette Nederland en later ook Nederlands-Indië als leveranciers van potentiële kandidaten maakten het er niet gemakkelijker op. Al snel werd tijdens de oorlog bovendien pijnlijk duidelijk, dat men met de 'buitenlandse dienst' niet op de oude voet kon doorgaan. Hoewel de minister zich realiseerde dat om verschillende redenen een ingrijpende reorganisatie pas na de oorlog zou kunnen plaatsvinden, kon vanzelfsprekend met de gedachtevorming daarover niet gewacht worden tot na de bevrijding van Nederland.

De centrale vraag in dit slothoofdstuk is waarom en op welke wijze de reorganisatie van de 'buitenlandse dienst', die eigenlijk al zo lang had moeten plaatsvinden, nu eindelijk van de grond kwam en of de nieuwe Buitenlandse Dienst aan alle verwachtingen voldeed. Was het bureaucratiserings- en professionaliseringsproces, dat zo'n honderdvijftig jaar eerder was begonnen, nu eindelijk voltooid? Werd bovendien met de nieuwe dienst het streven naar democratisering nu eindelijk gehonoreerd? De rol van de Tweede Wereldoorlog kan bij dit alles niet buiten beschouwing blijven terwijl tevens aandacht zal worden besteed aan het vraagstuk van de werving, selectie en opleiding voor de 'buitenlandse dienst' in de roerige jaren 1940–1946.⁷

5 Zie hoofdstuk 1, para. 6.

6 Mr. Eelco Nicolaas van Kleffens (27).

7 Voor de periode 1940 tot 1946 is dankbaar gebruikgemaakt van de dissertatie van Kersten, *Buitenlandse Zaken in ballingschap. Groei en verandering van een ministerie 1940–1945*.

2. De roerige jaren 1940–1946; een sterk veranderende taakomgeving⁸

Door de Duitse inval op 10 mei 1940 kwam in feite een abrupt einde aan het meer dan een eeuw gekoesterde beleid van neutraliteit. Dat hield evenwel niet in, dat daar onmiddellijk iets anders voor in de plaats kwam. Vooralnog werd het neutraliteitsbeleid dan ook – in ieder geval officieel – niet opgegeven. De regering, die al tijdens de Duitse inval naar Londen was uitgeweken en ondanks het verlies van het moederland nog een zekere status kon ontlenen aan het bezit van Nederlands-Indië, had aanvankelijk de bevrijding van Nederland als voornaamste – maar vooralsnog weinig realistische – oogmerk. Dat leidde in het begin vooral tot een pragmatische samenwerking met Groot-Brittannië. Daarnaast noopte de bescherming van Nederlands-Indië tegen de toenemende dreiging van Japanse zijde tot intensieve contacten met de mogendheden, die door hun geografische positie of vanwege hun koloniale belangen eveneens geconfronteerd werden met de (mogelijke) gevolgen van de expansieve politiek van Japan, zoals Engeland, Australië en – niet te vergeten – China. Door de Japanse aanval op Pearl Harbor op 7 december 1941 kwamen ook de Verenigde Staten in het geallieerde kamp terecht. Na de verovering van Nederlands-Indië door Japan werd – naast de bevrijding van het Nederlandse grondgebied in Europa – de verdrijving van de Japanse bezetters uit het onmisbaar geachte koloniale bezit van Nederland in Azië de belangrijkste doelstelling van de regering in ballingschap te Londen. Omdat Nederland zich in die omstandigheden niet langer kon permitteren om zich afzijdig te houden van de internationale politieke ontwikkelingen, diende het diplomatieke netwerk aan de nieuwe realiteit te worden aangepast. Dat ging overigens niet altijd zonder slag of stoot, omdat in een aantal gevallen de volkenrechtelijke erkenning van de betrokken staat politiek omstreden was, zoals in het geval van bijvoorbeeld de Paus te Rome en het communistisch bewind in het Kremlin. Weliswaar hoefde de regering te Londen geen rekening te houden met tegenstand van de Staten-Generaal maar Koningin Wilhelmina had ook zo haar eigen, niet altijd even flexibele, opvattingen. Toch konden de officiële betrekkingen met het Vaticaan, die in 1926 ten gevolge van de ‘nacht van Kersten’ waren verbroken, in 1943 weer worden hersteld.⁹ Al eerder, in 1942, waren onder druk van de nieuwe bondgenoten en ondanks

8 Zie voor de buitenlandspolitieke aspecten o.m. Hellema, *Neutraliteit & en vrijhandel*, 108 e.v., Kersten, *Buitenlandse Zaken in ballingschap*, 47–50, Zeeman, *Jurist of diplomaat? Elco Nicolaas van Kleffens (1939–1946)*, 145–148, Riemens (ed.), *De oorlogsdagboeken van Mr. E. N. van Kleffens*, Kersten, ‘Nederland en de buitenlandse politiek na 1945’, in *Algemene Geschiedenis der Nederlanden* 15 (1982) 382–400, Witte, *Een verre vijand komt naderbij*; Melchior Bogaarts, *Aanpassing aan de feiten. Carel Godfried Willem Hendrik van Boetzelaer (1946–1948)*, 164–179.

9 Tijdens de behandeling van de begroting van Buitenlandse Zaken in de nacht van 10 op 11 november 1925 diende Ds. G. H. Kersten, leider van de Staatkundig-Gereformeerden in de Tweede Kamer, een amendement in met de strekking om het gezantschap bij de Paus op te heffen. De aanneming van dat amendement door een meerderheid van de Kamer leidde uiteindelijk niet alleen tot de opheffing van het gezantschap maar tevens tot de val van het eerste Kabinet-Colijn. (Oud, *Het jongste verleden* III, 62–81)

grote weerstand van Koningin Wilhelmina diplomatieke relaties aangeknoopt met de Sovjet-Unie.¹⁰ Na de ondergang van Tsaristisch Rusland in 1917 had Nederland – voor een deel om principiële redenen – ervan afgezien om met het nieuwe regime in Rusland diplomatieke betrekkingen aan te gaan, enkele halfhartige pogingen in de jaren 1920 buiten beschouwing gelaten.¹¹ In het licht van de belangrijke rol, die de Sovjet-Unie vervulde in de strijd tegen de gemeenschappelijke Duitse vijand, was het echter niet meer dan vanzelfsprekend dat het nu eindelijk tot een officiële erkenning kwam.

Hoewel het na de bevrijding van Nederland in mei en van Nederlands-Indië in augustus 1945 niet erg voor de hand lag om zijn heil opnieuw te zoeken bij de vroegere neutraliteitspolitiek, bestonden er de nodige aarzelingen om het beleid van zelfstandigheid zo maar over boord te zetten. Bovendien waren de contouren van een nieuw buitenlands beleid bepaald nog niet zichtbaar. Wel was al in Londen de gedachtevorming begonnen over de vraagstukken en opgaven waarmee Buitenlandse Zaken na afloop van de oorlog te maken zou (kunnen) krijgen en over eventuele nieuwe vormen van internationale samenwerking. Aanvankelijk ging daarbij vooral de voorkeur uit naar vormen van regionale samenwerking op veiligheidsgebied. Wel waren Van Kleffens en zijn ambtenaren vanaf het begin nauw betrokken bij de oprichting van de VN maar zijn voorkeur ging niet naar die organisatie uit. Overigens kon natuurlijk de formulering van een nieuw buitenlands beleid niet plaatsvinden zonder dat het parlement daarover zijn mening had kunnen geven. Het duurde echter enige tijd voordat het parlement weer normaal kon functioneren terwijl de beoogde vernieuwing van het vooroorlogse stelsel van politieke partijen de nodige aandacht vroeg. Het feit dat de zogenaamde ‘doorbraak’¹² mislukte – de in 1946 opgerichte PvdA was uiteindelijk vooral de opvolger van de vooroorlogse SDAP – deed aan het voorgaande niet af. Bovendien was de aandacht van de Kamerleden in het begin vooral gericht op de oplossing van de grote binnenlandse vraagstukken, zoals de problemen op het gebied van de voedselvoorziening en huisvesting, alsmede het dringend noodzakelijke herstel van de grotendeels verwoeste infrastructuur. Daarnaast eisten de dekolonisatieperikelen met betrekking tot het koloniale rijk in het Verre Oosten al snel een groot deel van de aandacht van politiek en publieke opinie op. Wel ontstond geleidelijk een zekere consensus, dat in de nieuwe internationale constellatie Nederland gebaat was bij en zelfs actief diende te participeren in mondiale en Europese vormen van internationale samenwerking. Het definitieve verlies van het koloniale bezit in Azië maakte

10 Kersten, *Buitenlandse Zaken in ballingschap*, 139–146.

11 Zie: Van Galen Last, *De Nederlands-Russische betrekkingen 1917–1942* en Knapen, *De lange weg naar Moskou*.

12 Tijdens de bezetting van Nederland door de Duitsers werd in diverse kringen nagedacht over een mogelijke vernieuwing van het vooroorlogse stelsel van politieke partijen. Men wilde met name een einde maken aan de verzuiling zoals die onder meer tot uitdrukking kwam in partijen van socialistische, liberale en christelijke signatuur. Uiteindelijk mislukte de ‘doorbraak’ en gingen alle partijen hun eigen weg, zij het in een aantal gevallen onder een nieuwe naam.

tenslotte duidelijk voor hen die dat nog steeds niet konden of wilden begrijpen, dat de toekomst van Nederland in de eerste plaats in Europa lag. Zo stond Nederland in de persoon van minister Johan Willem Beyen¹³ samen met vijf andere West-Europese landen aan de wieg van wat vandaag de dag de Europese Unie is. Onder Beyen's voorganger, Dirk Uipko Stikker¹⁴, had Nederland reeds actief geparticipeerd in de oprichting van de NAVO, die nog altijd de basis van het Nederlandse veiligheidsbeleid vormt. Al eerder was met de ondertekening door Nederland van het Verdrag van Brussel in maart 1948 formeel een einde gekomen aan het zelfstandigheidsbeleid. In de Tweede Kamer verklaarde de toenmalige minister-president, dat 'de Nederlandse neutraliteit officieel was opgegeven ten faveure van een gemeenschappelijke veiligheid.'¹⁵

Uit de actieve betrokkenheid van Nederland bij de nieuwe vormen van internationale en regionale samenwerking vloeiden vele nieuwe taken en werkzaamheden voort voor het ministerie van Buitenlandse Zaken in Den Haag. Dat gold uiteraard ook voor de op het postennetwerk in het buitenland werkzame ambtenaren. Tevens was tijdens de Tweede Wereldoorlog niet alleen een aantal nieuwe diplomatieke vertegenwoordigingen opgericht maar hadden vroegere (semi-)consulaire posten – bijvoorbeeld in Latijns-Amerika – een diplomatieke status kregen. Na afloop van de oorlog dienden bovendien de diplomatieke posten in de voormalige bezette landen en – niet veel later – ook in de voormalige As-mogendheden weer geopend te worden. Ten slotte maakten in de naoorlogse periode, mede als resultaat van de dekoloniatiegolf, veel nieuwe onafhankelijke landen hun opwachting. Ook met die landen moesten diplomatieke betrekkingen worden aangegaan, hetgeen op den duur tot een aanzienlijke uitbreiding van het postennetwerk leidde. Zo beschikte Nederland in

-
- 13 Mr. Johan Willem Beyen (1897–1976), jur. dr. Utrecht, ambt. ministerie van Financiën, laatst. wnd. thesaurier-generaal (1923), directiesecr. Philips N. V. te Eindhoven 1924–, bankier sinds 1925, (vice-) president Bank voor Internationale Betalingen te Bazel 1935–, sinds 1940 financieel directeur Unilever, alsmede financieel adviseur van de Ned. regering te Londen, directeur International Bank of Reconstruction and Development te Washington 1946 en sinds 1948 tevens directeur International Monetary Fund, minister van Buitenlandse Zaken 1952–1956, regeringscommissaris voor Duitse aangelegenheden 1957–, ambassadeur te Parijs 1958–1963. (Bronnen en literatuur: A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Beijen (Beyen)* (Leiden 2020); Parlement.com (geraadpleegd 8 maart 2020); Beyen, *Het spel en de knikkers. Een kroniek van vijftig jaren*; Weenink, *Bankier van de wereld Bouwer van Europa. Johan Willem Beyen 1897–1976*; Brouwer, *Architect van de Europese Gemeenschap? Johan Willem Beyen (1952–1956)*; BWN II, 30–32)
- 14 Mr. Dirk Uipko Stikker (1897–1979), bankier, directeur Heineken's Bierbrouwerij N. V. te Amsterdam sinds 1935, lid Eerste Kamer der Staten-Generaal 1945–, minister van Buitenlandse Zaken 1948–, ambassadeur te Londen 1952–, permanent vertegenwoordiger bij de Noord-Atlantische Raad en de OESO 1958–, secr.-generaal NAVO 1961–1964. (Bronnen en literatuur: A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Stikker* (Leiden 2019); Parlement.com (geraadpleegd dec. 2019); Bank, *Overall een ondernemer. Dirk Uipko Stikker (1948–1952)*; BWN II, 536–539; Stikker, *Memoires. Herinneringen uit de lange jaren waarin ik betrokken was bij de voortdurende wereldcrisis*)
- 15 Witte, *Een verre vijand komt naderbij*, 96. N.B. Zie ook Bogaarts, *Aanpassing aan de feiten. Carel Godfried Willem Hendrik van Boetzelaer van Oosterhout (1946–1948)*, 170–174.

1940 slechts over 59 diplomaten, 44 bezoldigde consuls en elf tolken.¹⁶ De ‘buitenlandse dienst’ bestond in dat jaar dus uit een totaal van 114 personen. In 1950 was dat aantal inmiddels verdubbeld tot 238 ambtenaren van de Buitenlandse Dienst verdeeld over 48 diplomatieke en 28 beroepsconsulaire posten.¹⁷ De toename van het aantal vertegenwoordigingen in het buitenland – en dus ook van het personeelsbestand – zou zich in de volgende decennia onverminderd voortzetten.¹⁸ Dezelfde ontwikkeling deed zich voor op het departement in Den Haag, waar in 1940 slechts 81 personen werkzaam waren, terwijl het in 1946 al om 188 en in 1949 zelfs om 397 medewerkers ging.¹⁹

Na 1940 was niet alleen sprake van een voortdurende toename van de werkzaamheden maar bovendien besloegen deze een breder scala. Financieel-economische en commerciële aangelegenheden vormden een steeds belangrijker onderdeel van het takenpakket van de Buitenlandse Dienst.²⁰ Deze ontwikkeling was al tijdens de Eerste Wereldoorlog begonnen en zette zich na de Tweede Wereldoorlog onverminderd voort. Een grotere rol van de overheid op sociaal-economisch en financieel gebied werd in ruime kring geaccepteerd, al dan niet met een zekere tegenzin. In politiek opzicht was het daarbij van belang, dat de traditioneel voor overheidsbemoeienis geporteerde socialisten een macht van betekenis waren geworden in de gedaante van de nieuwe PvdA. Maar ook in confessionele kringen, in het bijzonder de KVP²¹, was men niet afkerig van een zekere sociaal-economische ordening van overheidszijde. Bovendien bleek inmiddels bij vele landen de behoefte te bestaan aan een nauwere internationale samenwerking op financieel en economisch gebied, mede als reactie op de rampzalige ‘alleingang’ van de individuele landen tijdens de economische crisis van de jaren 1930. Al deze ontwikkelingen hadden uiteraard consequenties voor de

16 Kersten, *Buitenlandse Zaken in ballingschap*, 80,86 en 89.

17 Rapport inzake de Organisatie en reorganisatie van het Departement van Buitenlandse Zaken uit 1950, 70.

18 In 1960 waren er al 60 diplomatieke, 34 consulaire posten en vier permanente vertegenwoordigingen bij internationale organisaties. In 2004 beschikte het ministerie van Buitenlandse Zaken inmiddels over 110 diplomatieke posten, 27 beroepsconsulaten en 16 permanente vertegenwoordigingen. (Bronnen: Gids van het Departement van Buitenlandse Zaken en de Buitenlandse Dienst van 1960 en de publicatie ‘De organisatie van het Ministerie van Buitenlandse Zaken 2004’)

19 Bron: Organisatie en reorganisatie van het Departement van Buitenlandse Zaken 1950, 38 en 49. N. B. In 2003 waren er zelfs 2028 ambtenaren werkzaam op het departement in Den Haag. (Bron: ‘Ontwikkeling van het departement’ (fact-sheet van het ministerie van Buitenlandse Zaken uit 2012))

20 Later volgden nog additionele taken, met name op het gebied van de ontwikkelingssamenwerking. Door de enorme groei van het internationale reisverkeer, niet in het minst als gevolg van de explosieve toename van het aantal Nederlandse toeristen, dat zich een vakantie in het buitenland kon veroorloven, nam de werkdruk op de consulaire posten en de consulaire afdelingen van veel ambassades navenant toe.

21 De Katholieke Volkspartij was in 1945 opgericht als opvolger van de Rooms-Katholieke Staatspartij (RKSP). In 1980 ging de KVP op in het CDA samen met de Christelijk-Historische Unie (CHU) en de Anti-Revolutionaire Partij (ARP).

'buitenlandse dienst'. Zoals in het vorige hoofdstuk is beschreven, wist de diplomatieke dienst zich tot de oorlog nog tamelijk afzijdig te houden van economische- en handelsaangelegenheden. De leden van de consulaire dienst alsmede een enkele, speciaal aangestelde economische specialist werden geacht die zaken voor hun rekening te nemen. Ten gevolge van de fusie van de diplomatieke en de consulaire dienst in 1946 konden diplomaten zich niet langer verschuilen achter consulaire collegae. In feite was al door de bijzondere omstandigheden tijdens de oorlog menig diplomaat geconfronteerd met kwesties die een veel breder karakter hadden dan het puur politieke. Dat gold zeker voor die leden van de 'buitenlandse dienst', die gedurende (een deel van) de oorlog werkzaam waren op het ministerie in Londen. Maar na de oorlog, en zeker na de oprichting van de Buitenlandse Dienst, diende elk lid daarvan van alle markten thuis te zijn.

Ook de veranderingen in het sociaal-maatschappelijke klimaat zouden gevolgen hebben voor de 'buitenlandse dienst'. In de oorlog waren in het bezette Nederland, met name in verzetskringen en in de kampen met prominente gijzelaars uit de wereld van politiek, openbaar bestuur, kunst en wetenschap, gedachten ontwikkeld over een vernieuwing van politiek en maatschappij. Maar ook in Londen werd intensief nagedacht over het Nederland van na de oorlog. Welhaast symbolisch in dat opzicht was Koningin Wilhelmina voor wie het vernieuwingsstreven allesbepalend was. Volgens Cees Fasseur konden de mensen in haar omgeving die niet 'vernieuwd' waren, het verder wel vergeten.²² In het midden latend in hoeverre er aanvankelijk werkelijk sprake was van maatschappelijke vernieuwing, inclusief de democratisering van de samenleving, kan worden geconstateerd, dat het klimaat in ieder geval gunstiger was voor een reorganisatie van de 'buitenlandse dienst' dan eerder ooit het geval was geweest. Dat was van belang omdat het ministerie in de cruciale jaren na de oorlog werd geleid door beroepsdiplomaten, die over het algemeen weinig veranderingsgezind waren.²³ Vermoedelijk dan ook niet geheel toevallig waren in het verleden de niet van Buitenlandse Zaken afkomstige ministers Van der Does de Willebois²⁴

22 Cees Fasseur, *Wilhelmina. Krijgshaftig in een vormeloze jas* (z.pl. 2001) 496.

23 Van 1939 tot 1948 werd het ministerie geleid door de diplomaten Mr. Eelco Nicolaas van Kleffens (227), Mr. Jan Herman van Roijen (380) en Mr. Carel Godfried Willem Hendrik baron van Boetzelaer van Oosterhout (42).

24 Jhr. (1877) Mr. Pieter Joseph August Marie van der Does de Willebois (naamsvermeerdering Willebois in Van der Does de Willebois bij KB 28 aug. 1856 no. 55) (1816–1892), jur. dr. Utrecht 1838, advocaat te 's-Hertogenbosch 1838–, subst.-officier van justitie te Breda 1842–, off. van justitie te Roermond 1847–, advocaat-generaal gerechtshof te Arnhem 1851–, procureur-generaal gerechtshof van Noord-Brabant en fungerend directeur politie ald. 1855–, Commissaris des Konings in Limburg 1856–, minister van Buitenlandse Zaken 1874–1877 en 1883–1885, minister van Staat 1885–† (Bronnen en literatuur: N. A. 97 (2012) 395–396; Parlement.com (geraadpleegd 10 jan. 2019); Jurriaanse, *De Nederlandse Ministers van Buitenlandse Zaken*, 250–271; NNBW X, 1209–1210; BWN III, 659–661)

en Van Karnebeek²⁵ verantwoordelijk geweest voor de twee grote departementale reorganisaties.²⁶

3. De nadagen van de ‘buitenlandse dienst’²⁷

a. *Werving, selectie en opleiding tijdens de Tweede Wereldoorlog*

Ten gevolge van de Duitse bezetting van Nederland en het vertrek van de regering naar Londen deed zich de eigenaardige situatie voor van het tijdelijk naast elkaar bestaan van twee ministeries van Buitenlandse Zaken. Het departement in Den Haag, waarvan secretaris-generaal Snouck Hurgronje²⁸ tot juli 1941 de hoogste gezagsdrager was, bleef op papier nog tot 11 juni 1942 bestaan. Bestaansrecht had het ministerie echter niet meer, daar het bezette Nederland uiteraard geen diplomatieke betrekkingen met andere landen onderhield en de in Den Haag geaccrediteerde buitenlandse diplomaten dan ook al spoedig het land hadden moeten verlaten.²⁹ Alleen had in juli 1940 in Den Haag nog een examen voor de consulaire dienst plaats gevonden. Dat betrof echter iemand die reeds eerder als kandidaat voor die dienst was aangewezen.³⁰ Intussen was de naar Londen uitgeweken minister Van Kleffens bezig om aldaar een ministerie van Buitenlandse Zaken ‘in ballingschap’ op te tuigen, inclusief het daarvoor benodigde personeel.³¹ Omdat de minister zonder zijn ambtelijke staf naar Engeland was overgestoken, moest van overal personeel worden bijeengeschraapt terwijl ook voor de benodigde huisvesting moest worden gezorgd. Dat alles kostte heel wat hoofdbreken. In

25 Jhr. Mr. Dr. Herman Adriaan van Karnebeek (1874–1942), jur. dr. en dr. Staatswetenschap Utrecht 1900, referendaris dept. van Koloniën 1908–, burgemeester Den Haag 1911–, minister van Buitenlandse Zaken 1918–1927, commissaris der Koningin in Zuid-Holland 1918–†, minister van Staat 1927–†, kamerheer i.b.d. van Koningin Wilhelmina 1910–†. (Bronnen en literatuur: N. A. 86 (1996–1997) 295; BWN I, 286–289; Schuurmsma, *De beste van het interbellum. Herman Adriaan van Karnebeek*; Wels, *Van Karnebeek's break with tradition*)

26 De derde omvangrijke – en tot de integratie van 1987 laatste – reorganisatie op Buitenlandse Zaken vond plaats op initiatief van de uit het bedrijfsleven afkomstige minister Stikker. N. B. Zie voor deze reorganisatie het rapport ‘Organisatie en reorganisatie van het departement van Buitenlandse Zaken’ uit 1950.

27 Zie ook Kersten, *Buitenlandse Zaken in ballingschap*, 91–109.

28 Jhr. Mr. Aarnout Marinus Snouck Hurgronje (1882–1951), jur. dr. Leiden 1907, ambt. min. van Buitenlandse Zaken 1907–1947, o.m. adj.-commies (KB 18 juni 1907 no. 79), referendaris (KB 4 maart 1916 no. 33) en secr.-generaal (KB 27 juni 1921 no. 28), secr.-generaal Permanente Hof van Arbitrage 1948–†, lid gemeenteraad van Den Haag, curator Ned. Handelshoogeschool (later Ned. Economische Hoogeschool) te Rotterdam. N. B. Zijn echtgenote was een dochter van Jhr. D. A. W. van Tets (451). (Bronnen en literatuur: N. A. 85 (1995) 504; BWN II, 522–523; Parlement.com (geraadpleegd 14 jan. 2020); Van Diepen, *Domweg gelukkig aan het Plein. Jhr. Aarnout Marinus Snouck Hurgronje*)

29 Kersten, *Buitenlandse Zaken in ballingschap*, 21–22.

30 Zie hoofdstuk VI, para. 1.

31 Zie Kersten, *Buitenlandse Zaken in ballingschap*, 24 ev.

die omstandigheden genoot het onderwerp werving, selectie en opleiding van nieuwe leden voor de 'buitenlandse dienst' aanvankelijk zeker geen prioriteit.

Toch kon men het vraagstuk van de instroom van nieuw bloed in de 'buitenlandse dienst' niet onbeperkt voor zich uit blijven schuiven. Voor de personele bezetting van het Londense departement waren voornamelijk leden van de 'buitenlandse dienst' ingeschakeld terwijl de diplomaten, consuls en tolken, die zich om uiteenlopende redenen op het moment van de Duitse inval in Nederland bevonden, tot nader order niet beschikbaar waren. Daarnaast was er sprake van natuurlijk verloop door pensionering en overlijden terwijl tevens enkele minder goed functionerende leden van de 'buitenlandse dienst' ter beschikking waren gesteld of ontslag hadden gekregen. Wel kwam er personeel beschikbaar van de gesloten posten in Duitsland, Italië en Japan en van de vertegenwoordigingen in de landen, die door de As-mogendheden waren bezet. Maar met de regeringen van andere bezette landen die zich in Londen hadden gevestigd, dienden diplomatieke betrekkingen te worden onderhouden terwijl ten gevolge van de oorlog de werkzaamheden op veel posten, zoals bijvoorbeeld te Washington, enorm toenamen.³² Bovendien moesten reeds tijdens de oorlog met een aantal staten (opnieuw) diplomatieke betrekkingen worden aangeknoopt, zoals met de Sovjet-Unie en het Vaticaan.³³ Ten slotte groeide het besef, dat al snel na de beëindiging van de vijandelijkheden de 'buitenlandse dienst' zou worden geconfronteerd met een grote behoefte aan nieuw personeel, zowel gezien de uitbreiding van werkzaamheden en werkterrein als ten gevolge van de (her)opening van posten. Voor het moment was men voor de werving van nieuw personeel uiteraard aangewezen op personen, die zich buiten het bezette gebied in Europa bevonden. Daarbij zij aangetekend, dat sinds begin 1942 ook Nederlands-Indië, dat in het verleden nog wel eens personeel voor de 'buitenlandse dienst', met name consuls en tolken, had geleverd, ten gevolge van de Japanse bezetting als potentiële leverancier was weggefallen.

In de bijzondere situatie van die tijd vormde de vigerende regelgeving inzake werving, selectie en opleiding een niet te onderschatten obstakel bij het aantrekken van personeel voor de 'buitenlandse dienst'. Dat was ook al gebleken in het geval van de Eerste Wereldoorlog terwijl de omstandigheden nu nog veel ongunstiger waren. Met het soort tijdelijke maatregelen, dat toentertijd was getroffen, kon men derhalve nu niet meer uit de voeten.³⁴ Er werd daarom onderzocht hoe – althans tijdelijk – de relevante reglementen zouden kunnen worden aangepast. Minister Van Kleffens was in ieder geval niet geneigd om geheel nieuwe regelingen voor de 'buitenlandse dienst' tot stand te brengen, zeker niet zolang de oorlog nog voortduurde.³⁵ Afgezien van het feit, dat hij en zijn naaste medewerkers wel andere dingen aan hun hoofd hadden, speelde nog een

32 Najaar 1943 waren op de ambassade te Washington naast de ambassadeur niet minder dan twee gezanten, vijf raden en zes secretarissen werkzaam. (Bron: toespraak van wnd. secr.-generaal van Bylandt (68) voor Radio Oranje op donderdag 4 nov. 1943 (NA, BuZa 2.05.80, inv.nr. 5167))

33 Zie de vorige para.

34 Zie hoofdstuk VI, para. 5b.

35 Zie ook Zeeman, *Jurist of diplomaat? Eelco Nicolaas van Kleffens (1939-1946)*, 145.

andere, doorslaggevende overweging, die indicatief was voor de evoluerende opvattingen binnen Buitenlandse Zaken. Blijkens een circulaire aan alle diplomatieke en consulaire ambtenaren van 21 oktober 1943 werd het niet wenselijk geacht om nu al

... de organieke inrichting van onzen buitenlandschen dienst met [...] zijn diplomatiek, consulaire en tolkenpersoneel te herzien [...] Hoewel het bestuur der buitenlandsche betrekkingen aan de kroon is opgedragen, moet in laatste instantie ook ten aanzien van dezen tak van openbaren dienst overeenstemming bestaan tusschen uitvoerende- en wetgevende macht. Deze laatste kan op dit oogenblik van hare zienswijze niet doen blijken, en *evenmin de Nederlandsche openbare meening in al hare geledingen en schakeeringen, die ten deele het oordeel van beide machten bepaalt.*³⁶

Uit deze stellingname vloeide voort, dat vooralsnog werd vastgehouden aan de scheiding tussen de diplomatieke en de consulaire dienst. En dat terwijl de trend van het naar elkaar toegroeien van de diensten zich nog steeds voortzette. Steeds meer consulaire ambtenaren verrichtten (tevens) diplomatieke werkzaamheden terwijl geen diplomatieke post zich nog langer kon onttrekken aan bemoeienis met financiële, economische en commerciële aangelegenheden. Bovendien gingen nog steeds consulaire ambtenaren officieel over naar de diplomatieke dienst, zoals bijvoorbeeld Kleyn Molekamp³⁷ en Luden³⁸. Van de toelating van vrouwen tot de 'buitenlandse dienst' was al helemaal geen sprake. Minister Van Kleffens zelf zag absoluut niets in vrouwelijke diplomaten. Op 1 september 1943 noteerde hij in zijn dagboek naar aanleiding van een gesprek met Philipsdirecteur Van Walsem³⁹, dat deze 'een dochter heeft welke in den diplomatieken dienst wil, waartegen ik bezwaar heb *want de mooie meisjes huwen en de leelijken krijgen toch niets gedaan.*'⁴⁰ Hoewel men op Buitenlandse Zaken dus niets zag in de toelating van vrouwen tot de 'buitenlandse dienst', had men in beginsel geen enkel bezwaar tegen de plaatsing van vrouwen op de vertegenwoordigingen in het buitenland mits in ondergeschikte secretariële en administratieve functies.⁴¹

Voor de goede orde zij opgemerkt, dat ondanks het uitstellen van de reorganisatie van de 'buitenlandse dienst' tot na de oorlog op het ministerie in Londen wel al

36 Circulaire van de minster van Buitenlandse Zaken (voor deze de loco secretaris-generaal van Bylandt) d.d. 21 okt. 1943, afd. Diplomatieke Zaken en Consulaire- en Handelszaken no. 6676 K. A. (NA, BuZa 2.05.80, inv.nr. 5167). N. B. Mijn cursivering.

37 Bernard Kleijn (Kleyn) Molekamp (228).

38 George Paul Luden (261).

39 Mr. Herman François van Walsem (1888–1968), advocaat en procureur, adj.-inspecteur direkte belastingen te Rotterdam, directeur en lid presidium raad van bestuur N. V. Philips' Gloeilampenfabrieken te Eindhoven. (Bron: Genealogie Van Walsem, Van Walsum, Van Capellen van Walsum, in: N. P. 58 (1972) 255–287 (287))

40 Riemens (ed.), *De oorlogsdagboeken van Van Kleffens*, 181. Zie ook Kersten, *Buitenlandse Zaken in ballingschap*, 119. N. B. Mijn cursivering.

41 Zie hoofdstuk VI, para. 9b en para. 4c van dit hoofdstuk.

over de vorm en inhoud van een nieuw reglement werd nagedacht.⁴² De gedachtevorming over de werving van nieuwe medewerkers voor de ‘buitenlandse dienst’ genoot echter prioriteit. Daarbij speelde de tolkendienst nauwelijks een rol.⁴³ Weliswaar was van de toch al weinig omvangrijke tolkendienst voor het Verre Oosten de tolk voor de Japanse taal Snellen⁴⁴ uitgevallen omdat hij tijdens zijn verlof in Nederland in de meidagen van 1940 in Den Helder was gesneuveld. Maar door het verbreken van de diplomatieke betrekkingen met Japan kwamen de in dat land werkzame tolken – met uitzondering van Van der Feijst, die in Japanse dienst was overgegaan⁴⁵ – beschikbaar en waren alleen nog tolken nodig voor de dienst in China. De op 1 mei 1941 tot leerling-tolk benoemde De Bruyn⁴⁶ – een met het Japans vertrouwde medewerker van het consulaat te Kobe – genoot de betrekkelijke eer om de laatste persoon te zijn, die officieel tot de tolkendienst werd toegelaten.

b. Een tijdelijk selectieregime

Nu een volledige herziening van de reglementen vooralsnog niet aan de orde was, werd gekozen voor een beperkte en tijdelijke aanpassing. In feite wilde minister Van Kleffens voor de periode direct na de bevrijding van Nederland de instroom in de ‘buitenlandse dienst’ van zich daar bevindende ‘geschikte en bekwame personen’ faciliteren. Datzelfde zou uiteraard ook moeten gelden voor eventuele gekwalificeerde kandidaten, die al voor het einde van de oorlog in onbezet gebied werden aangetroffen. Wel was het wenselijk om enigerlei selectiemechanisme in te stellen om in de toekomst problemen, zoals die zich in de eerste oorlogsjaren met een aantal leden van de ‘buitenlandse dienst’ hadden voorgedaan, zoveel mogelijk te voorkomen. Daarnaast moest een soepeler doorstroming naar de hogere rangen mogelijk worden om op die manier het vastlopen van het systeem te voorkomen. Deze doelstellingen werden op 18 september 1943 gerealiseerd door middel van twee koninklijke besluiten waarbij de

42 Zie Kersten, *Buitenlandse Zaken in ballingschap*, 109 e.v.

43 Volgens de circulaire van 21 oktober 1943 kon de tolkendienst bij deze exercitie verder buiten beschouwing blijven.

44 Jan Bartholomeus Snellen (417).

45 Zie hoofdstuk VI, para. 7a.

46 Willem Jan de Bruyn (1908-?), HBS en diploma machinistencursus, zelfstudie Japanse taal, werkzaam part. bedrijfsleven 1930-, Consulaat-Generaal Kobe 1939-1942, leerling-tolk 1 mei 1941, t.b. van min. van Koloniën (brief minister van Buitenlandse Zaken d.d. 9 nov. 1942, Afd. Dipl. Zaken en Comptabele no. 8678 KA), als luit. ter zee toegevoegd aan het geallieerde hoofdkwartier voor de zw Pacific, Australië en Nieuw-Guinea 1943-, ABD V i.b.d. 1 aug. 1946, Manilla 1946-1947, min. 1948-, Manilla 1950-1951, ABD IV i.b.d. 1 april 1952, eerste handelssecr. te Tokio 1951- en te Wellington 1954-, niet meer vermeld in Gids BZ en BD 1957. N.B. De benoeming van de niet academisch gevormde De Bruyn was in zekere zin een noodgreep gezien de hoge linguïstische en juridische eisen, die krachtens het reglement normaliter aan toekomstige tolken werden gesteld. (Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr 854 en 2.05.80, inv.nr. 5166; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie De Bruijn/Bruyn* (Leiden 2019); Gids BZ en BD 1950-)

diplomatieke en consulaire reglementen tijdelijk werden gewijzigd.⁴⁷ Op grond daarvan konden mannelijke Nederlanders die de leeftijd van 23 jaar hadden bereikt tot gezantschapsattaché worden benoemd, 'zonder dat voor hen het reglementair onderzoek naar de bekwaamheid en de geschiktheid voor den diplomatieken dienst heeft plaats gehad'.⁴⁸ In het geval van de consulaire dienst gold, dat 'mannelijke Nederlanders, die niet de beide consulaire examens aflegden (konden worden benoemd) tot aspirant-vice-consul, mits zij den leeftijd van 23 jaar hadden bereikt, en tot vice-consul, mits zij dien van 26 jaar hebben bereikt'.⁴⁹ Voor leden van de diplomatieke dienst konden bevorderingen tot gezantschapssecretaris der tweede en eerste klasse alsmede tot gezantschapsraad plaatsvinden 'zonder inachtneming van de in de reglementen vermelde termijnen'.⁵⁰ Bovendien vormde in het geval van de attachés het zogenaamde secretaris-examen niet langer een vereiste voor een benoeming tot tweede secretaris. Het was voor de verdere loopbaan van diegenen, die van deze regelingen zouden profiteren, van essentieel belang, dat zij na de terugkeer tot de normale situatie niet een soort tweederangs status zouden krijgen. Om die reden werd bepaald, dat

... aldus benoemde personen [...] gelijkgesteld (zullen) zijn met vóór de totstandkoming en na de buitenwerkingtreding van deze tijdelijke besluiten benoemde of te benoemen diplomatieke en consulaire ambtenaren van denzelfden rang, met dien verstande, dat hun rangorde ten opzichte van deze ambtenaren nader vastgesteld zal worden na terugkeer van de Regeering in Nederland.⁵¹

Omdat het terzijde stellen van de bepalingen inzake examens e.d. een door de omstandigheden ingegeven noodgreep was, werd bepaald, dat benoemingen krachtens de koninklijke besluiten van 18 september 1943 tot uiterlijk één jaar na de terugkeer van de regering in Nederland konden plaatsvinden. Het was overigens geenszins de bedoeling om tot dat moment 'een regime van willekeur te laten heerschen'. Derhalve zou zowel te Londen als te Washington een commissie worden opgericht 'om een onderzoek in te stellen naar de geschiktheid en bekwaamheid van kandidaten voor een der beide diensten, en terzake van een eventuele benoeming van advies te dienen'. In concreto zouden de commissies de kandidaten moeten beoordelen zowel

47 KB van 18 september 1943 (Staatsblad D34), houdende tijdelijke afwijking van het bepaalde in de artt. 4 en 5, sub 20, van het Diplomatiek Reglement van 1925 (Staatsblad 109, zooals gewijzigd) en KB van 18 september 1943 (Staatsblad D35), houdende tijdelijke wijziging van het bepaalde in art. 3, leden 1 en 2, van het Consulaire Reglement van 1935 (Staatsblad 56).

48 Mijn cursivering.

49 Mijn cursivering.

50 Voor een benoeming tot consul van personen, die niet het consulaire examen hadden afgelegd maar wel in de lagere rangen hadden gediend, was geen speciale regeling noodzakelijk omdat het consulaire reglement een dergelijke benoeming reeds toeliet.

51 Daarmee ontliepen zij het lot van de latere ambtenaren van de Buitenlandse Dienst 'in bijzondere dienst'.

voor wat betreft hun *bekwaamheid* als ‘naar hun *geschiktheid* voor hun toekomstigen werkkring en met name naar hun algemeene ontwikkeling, optreden en omgangsvormen.’⁵² Uit de richtlijnen voor het onderzoek naar de bekwaamheid der kandidaten blijkt, dat ondanks het tijdelijk achterwege laten van de reglementaire examens de ‘toelatingseisen’ voor de diplomatieke en consulaire dienst bepaald geen wassen neus waren.⁵³ Om praktische redenen – maar welhaast symbolisch in het licht van de uiteindelijke fusie van de diensten in 1946 – ging één commissie zowel de kandidaten voor de diplomatieke als die voor de consulaire dienst beoordelen. In de commissies te Londen en Washington werden naast de voorzitter – een diplomaat met de rang van gezant – twee personen afkomstig uit het bedrijfsleven, twee ambtenaren van andere ministeries en twee leden van de ‘buitenlandse dienst’ benoemd.⁵⁴

Vrijwel direct na de inwerkingtreding van de koninklijke besluiten van 18 september 1943 kwam de vraag op of nu daarmee de beide diensten ‘op ruimere wijze dan voorheen (waren) opengesteld voor mannelijke Nederlanders, met deze laatsten ook *Indonesiërs* waren bedoeld’. De ministerraad beantwoordde die vraag bevestigend, omdat ‘door het openstellen (van de ‘buitenlandse dienst’) voor ‘onderdanen-niet-Nederlanders zoowel het beginsel der Rijkseenheid gediend zou worden als waardevol propaganda-materiaal verkregen ten opzichte van de inheemsche bevolking van Nederlandsch-Indië’.⁵⁵ Dat doel werd bereikt door in de koninklijke besluiten van 18 september 1943 de woorden ‘mannelijke Nederlanders’ te vervangen door ‘mannelijke Nederlandsche onderdanen’. Daarbij dreigde nog een complicatie omdat onder laatstgenoemd begrip onder meer ook Chinezen die Nederlands onderdaan waren en de ‘boschnegers’ in Suriname vielen. En dat was nu ook weer niet de bedoeling! Alternatieve formuleringen brachten echter weer andere problemen met zich mee, zodat toch maar besloten werd vast te houden aan het oorspronkelijke voorstel: ‘ongewenschte Nederlandsche onderdanen (zouden) door de Commissie van Toelating uit den diplomatieken en consulairen dienst [...] moeten worden geweerd’.⁵⁶ Aanvankelijk waren er trouwens nauwelijks gekwalificeerde Indonesiërs beschikbaar voor de ‘buitenlandsche dienst’ terwijl de kwestie op het moment van de inwerkingtreding van het reglement voor de Buitenlandse dienst op 1 januari 1946 niet meer zo relevant was.⁵⁷

52 Richtlijnen voor het onderzoek naar de geschiktheid en bekwaamheid van kandidaten voor den diplomatieken en consulairen dienst (NA, BuZa 2.05.80, inv.nr. 5167). N. B. Mijn cursivering.

53 Zie ook, Kersten, *Buitenlandse Zaken in ballingschap*, 102–105.

54 Ibidem, 102.

55 Nota voor de ministerraad d.d. 3 dec. 1943 en voordracht aan de koningin van 13 dec. 1943, afd. Dipl. Zaken en Consulaire en Handelszaken 8075 K. A. (NA, BuZa 2.05.80, inv. Nr. 5165). N. B. Zie ook Kersten, *Buitenlandse Zaken in ballingschap*, 112, noot 81.

56 ‘Aanteekening ad ontwerp Herziening Diplomatiek Reglement’ d.d. 9 dec. 1943 (NA, BuZa 2.05.80, inv.nr. 5165).

57 In de loop van de jaren 1940 kwam de nadruk te liggen op Nederlandse steun bij de toekomstige oprichting van een Indonesische buitenlandse dienst. In verband daarmee lag het in aug. 1948 in de bedoeling om in het kader van hun opleiding ‘binnenkort een aantal Indonesiërs bij de Nederlandsche

Overigens had reeds in 1942, in de persoon van de voormalige secretaris-drogman te Djeddah, Raden Djoemena⁵⁸, de benoeming van een Indonesiër plaatsgevonden en wel als gezantschapssecretaris te Washington.

Het lijkt erop, dat ondanks het tijdelijk opschorten van de reglementaire waarborgen, de selectie voor beide diensten redelijk goed heeft gewerkt. Tijdens de oorlog werden ondanks het grote aantal gegadigden, uiteindelijk slechts vier kandidaten toegelaten tot consulaire dienst en zeven tot de diplomatieke dienst.⁵⁹ Tenminste negen van hen hadden een over het algemeen succesvolle loopbaan in de Buitenlandse Dienst voor de boeg. In het geval van de consulaire dienst ging het om Mr. Arriëns⁶⁰, Dr. Bergsma⁶¹ en Jhr. Hooft Graafland⁶². Of de reeds in november 1938 voor het consulaire aanwijzingsexamen geslaagde kandidaat Rosenberg Polak⁶³ eveneens tot de

Buitenlandse Dienst tijdelijk werkzaam te stellen' (Brief van mr. Herman Constantijn Schoch (1910–1990), ABD IV op het ministerie, aan prof. mr. dr. S. van Brakel te Utrecht, d.d. 3 aug. 1948 (NA, BuZa 2.05.317, inv.nr. 6)). N. B. Gezien de ontwikkelingen in de Ned.-Indonesische betrekkingen in de jaren daarna is het zeer de vraag of die tijdelijke detachering is doorgegaan.

- 58 Mr. Raden Moehamad Moesa Soerianata Djoemena (1908–?), tijd. ambt. te Djeddah (KB 19 nov. 1937 no. 45), eervol ontslag als secretaris-drogman ald. (KB 1 okt. 1942 no. 6), ambt. te Wahington met p.t. gezantschapssecr. (KB 10 okt. 1942 no. 6), gs 1e kl. (KB 8 dec. 1944 no. 19). (Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 854; Riemens (ed.), *De oorlogsdagboeken van Van Kleffens*, 147, 364–366)
- 59 Zie Kersten, *Buitenlandse Zaken in ballingschap*, 104. N. B. Volgens Kersten hadden zich tot eind 1944 in Londen 106 en te Washington 41 kandidaten aangemeld.
- 60 Mr. Willem Arriëns (1904–?), studie rechten te Leiden, N. V. Stoomvaart Mij. Ned. 1929–, Verkoopkantoor Ned. Staatsmijnen in Den Haag 1934–, Neth. Information Bureau Londen 1935–, Neth. Shipping Committee Londen 1940–, vice-consul (KB 13 april 1944 no. 4), ABD V 1 jan. 1946, laatst. consul-generaal te Melbourne 1959–?. N. B. Niet meer vermeld in Gids BZ en BD 1963. (Bronnen en literatuur: Genealogie Arriëns, Lincklaen Arriëns, in: N. P. 34 (1948) 7–22 (15); Gids BZ en BD)
- 61 Dr. Theodore Paul Bergsma (1912–1979), dr. economie, London School of Economics tot 1934, universiteit Frankfort a/d Main tot 1939, N. V. Amsterdamsche Chininefabriek 1939–, min. van Econ. Zaken te Londen 1942–1944, vice-consul (KB 19 nov. 1943 no. 22), ABD V 1 jan. 1946, laatst. buitengewoon en gevolmachtigd ambassadeur te Tunis 1960–, Bogota 1964–, Cairo 1966– en Tokio 1971–1975. (Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 854; Genealogie Bergsma, in: N. P. 77 (1993) 45–105 (71); Gids BZ en BD en Staatsalmanak)
- 62 Jhr. Gijsbert Carel Duco Hooft Graafland (1909–1964), HBS, werkzaam bij scheepvaartmaatschappijen 1930–, ambt. (a.o.) met p.t. attaché te Lissabon 1940– en Washington 1941–1945, vice-consul (KB 8 dec. 1944 no. 20), ABD V 1 jan. 1946, laatst. buitengewoon en gevolmachtigd ambassadeur te Monrovia 1958 en consul-generaal te Chicago 1958– en Zürich 1962–†. (Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 854; N. A. 83 (1993) 423; Gids BZ en BD; Kersten, *Buitenlandse Zaken in ballingschap*, 201, 204, 211, 273)
- 63 Markus Joost Rosenberg Polak (naamswijziging Polak in Rosenberg Polak bij KB van 9 mei 1917 no. 40) (1915–1992), openbare handelsschool te Amsterdam, London School of Economics 1933–1934, volontair bij Unilever te Rotterdam 1935–, bezoldigd employé bij Van Nievelt Goudriaan en Co. juli 1937–mei 1938, legde in nov. 1938 met gunstig gevolg het examen voor de aanwijzing van kandidaten voor de consulaire dienst af, studie economie Universiteit van Amsterdam 1939–1941, Institut de Hautes Etudes Internationales te Genève in 1942, in Londen beëdigd door minister Van Kleffens als asp. vice-consul op 18 dec. 1944, ABD V 1 jan. 1946, laatst. o.m. buitengewoon en gevolmachtigd ambassadeur te Lagos 1964–1968 en permanent vertegenwoordiger bij de VN te Genève 1971–1974. (Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.38, inv.nr. 714; Gids BZ en BD en Staatsalmanak; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Polak, Rosenberg Polak* (Leiden 2019); Riemens (ed.), *De oorlogs-*

bovenbedoelde vier nieuwe leden van de consulaire dienst behoorde, is niet duidelijk. Hoe het ook zij, hij sloot een mooie carrière in 1974 af als permanent vertegenwoordiger bij de Verenigde Naties te Genève. Bij de diplomatieke dienst betrof het een zestal personen, te weten baron Collot d'Escury⁶⁴, de juristen Van Hall⁶⁵ en Neuerburg⁶⁶, Von Oven⁶⁷, Jhr. Quarles van Ufford⁶⁸ en de marine-officier Zeeman⁶⁹.

-
- dagboeken van Van Kleffens*, 317) N. B. In tegenstelling tot de twee andere kandidaten in 1938 werd Rosenberg Polak om onbekende redenen eerst in 1944 tot asp. vice-consul benoemd. In dit verband kan vermoedelijk niet worden voorbijgegaan aan een aantekening van de examencommissie in haar vertrouwelijk verslag van 2 dec. 1938, volgens welke 'zij zich er rekenschap van geeft, dat de heer Rosenberg Polak niet voor uitzending naar iedere post in aanmerking zal kunnen komen.'
- 64 Maurits Wijnand Hendrik baron Collot d'Escury (1917–2000), HBS, London School of Economics 1937–1940 (bach. sc.), werkzaam Ned. Scheepvaart en Handelscommissie Londen en Gourcock 1940–, secr. Beheerder van Ned. Eigendommen te Londen 1941–, tijd. ambt. Regeringscodiedienst te Londen 1942, tijd. ambt. min. van Buitenlandse Zaken ald. 1942, attaché 16 sept. 1944 (KB 24 aug. 1944 no. 30), asp. ABD 1 jan. 1946, ABD V 1 dec. 1947, laatst. o.m. buitengewoon en gevolmachtigd ambassadeur te Lima 1965–, Bern 1973–1978 en Rabat 1979–1982. (Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 854; N. A. 81 (1990–1991) 279; Gids BZ en BD; Kersten, *Buitenlandse Zaken in ballingschap*, 174, 421)
- 65 Mr. Adriaan Floris van Hall (1910–?), studie rechten Leiden, werkzaam bij Phs. Van Ommeren N. V., gezantschapssecr. 2e kl. (KB 29 maart 1945 no. 57), ABD IV 1 jan. 1946, gezantschapsraad Buenos Aires 1946–?. N. B. Niet meer vermeld in Gids BZ en BD 1953. (Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 854; Genealogie Van Hall, Van Noorle van Hall, Teyler van Hall, in: N. P. 61 (1975) 102–135 (131); Gids BZ en BD; Kersten, *Buitenlandse Zaken in ballingschap*, 102, 107, 422)
- 66 Mr. Reinhard Maria Neuerburg (1902–1990), studie rechten Leiden, werkzaam bij Astra Romana (Kon. Petroleum Mij.) te Boekarest 1926–, directie Butagaz S. A. (Kon. Petroleum Mij.) te Parijs 1935–1940, Ned. Scheepvaart- en Handels Cie. te Londen 1941–1944, gezantschapssecr. 2e kl. (KB 13 april 1944 no. 5), gs 1e kl. (KB 28 juli 1945 no. 4), ABD IV 1 jan. 1946, laatst. buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister te Addis Abeba 1954– en buitengewoon en gevolmachtigd ambassadeur te Manilla 1957–1961 en Caracas 1962–1967. (Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 855; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Neuerburg* (Leiden 2019); Gids BZ en BD; Kersten, *Buitenlandse Zaken in ballingschap*, 102, 412)
- 67 Frans von Oven (1919–1982), schoolopleiding in Engeland 1932–1936, studie Cambridge University 1937–1939, werkzaam Geallieerd Persbureau Santiago de Chile 1940–, hon. attaché 1942–1945, tevens vertegenw. Ned. Informatie Bureau New York 1943–, attaché 1 april 1945, asp. ABD 1 jan. 1946, ABD V 1 dec. 1947, laatst. buitengewoon en gevolmachtigd ambassadeur te Abidjan 1965–1967, Caracas 1968–1970, Cairo 1971–1974 en Manilla 1975–1978, consul-generaal te Istanboel 1979–1982. N. B. Hij was een zoon van Mr. Hermann Gerhard von Oven (312). (Bronnen en literatuur: Genealogie Von Oven, in: N. P. 45 (1959) 241–251 (243); Gids BZ en BD; Kersten, *Buitenlandse Zaken in ballingschap*, 422)
- 68 Jhr. Leopold Quarles van Ufford (1921–2019), jur. cand. Leiden 1940, ambt. (a.o.) 22 aug. 1942, p.t. attaché 1 febr. 1943, attaché 1 sept. 1944 (KB 24 aug. 1944 no. 31), asp. ABD 1 jan. 1946, ABD V 1 dec. 1947, laatst. o.m. buitengewoon en gevolmachtigd ambassadeur te Abidjan 1963–1965, Rio de Janeiro 1971–, Brasilia 1972–1976 en Lissabon 1983–1986. N. B. Hij was een zwager van Mr. Dr. G. A. van Hamel (172). (Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 855; N. A. 90 (2002–2003) 201; Gids BZ en BD; Riemens (ed.), *De Oorlogsdagboeken van Van Kleffens*, 191, 289; Kersten, *Buitenlandse Zaken in ballingschap*, 421)
- 69 Dr. Johan Huibert Zeeman (1904–?), jur. dr. Amsterdam 1946, marine-officier 1925–1944, laatst. luit. ter zee 1e kl., gezantschapssecr. 1e kl. 1 juli 1944, ABD IV 1 jan. 1946, laatst. tijdelijk zaakgelastigde te Peking 1954–, buitengewoon en gevolmachtigd ambassadeur te Bangkok 1957– en buitengewoon

Opmerkelijk is dat het sociaal-maatschappelijk profiel van de nieuwe aanwas geheel in lijn was met dat van in de jaren 1930 tot de diplomatieke dienst toegelaten kandidaten. Bovendien kon men over het algemeen tevreden zijn met de kwaliteit van de op grond van de regeling van 18 september 1943 tot de 'buitenlandse dienst' toegelaten kandidaten. Het nadeel van het toch wel strenge selectieproces was echter, dat het aantal nieuwe diplomaten en consuls te kort schoot. Na 1944 nam men dan ook opnieuw zijn toevlucht tot het beproefde instrument van de zij-instromer.

c. De 'buitenlandse dienst' in het roerige jaar 1945

Tijdens de laatste oorlogsmaanden en ook in de hectische tijd die volgde op de Duitse capitulatie, was het uitgesloten, dat op reguliere wijze personen konden toetreden tot de 'buitenlandse dienst', zelfs niet op basis van de aangepaste regelingen van de koninklijke besluiten van 18 september 1943. De voorbereiding en uitvoering van het buitenlands beleid eisten alle aandacht op terwijl het ministerie van Buitenlandse Zaken eerst in augustus 1945 eindelijk naar Den Haag kon terugkeren. Aldaar moest het ministerie opnieuw worden ingericht, rekening houdend met de vele nieuwe taken en uitdagingen. In verband daarmee waren veel (nieuwe) mensen nodig, zowel op het departement in Den Haag als op de posten in het buitenland. Nu was het om voor de hand liggende redenen eenvoudiger om nieuw personeel voor het departement aan te trekken dan voor de 'buitenlandse dienst'. Om die reden ging een aantal personen, dat reeds op een of andere manier voor Buitenlandse Zaken werkzaam was, min of meer geruisloos over naar de diplomatieke dienst.⁷⁰ Zo werd Mr. H. A. Helb⁷¹, die na zijn studie rechten te Leiden sinds 1932 op het ministerie werkzaam was, op 1 augustus 1945 benoemd tot eerste gezantschapssecretaris. Over hem en de bij die gelegenheid eveneens benoemde Jhr. Gerard Beelaerts van Blokland⁷² schreef minister Van

gezant en gevolmachtigd minister te Boedapest 1961– en Helsinki 1965–1969. (Bronnen en literatuur: A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Zeeman* (Leiden 2019); Gids BZ en BD; Riemens (ed.), *De oorlogsdagboeken van Van Kleffens*, 274)

70 Na de bevrijding werden geen consulaire ambtenaren meer benoemd.

71 Mr. Henri Arnold Helb (1909–1965), studie rechten Leiden, adj.-commies min. van Buitenlandse Zaken 1932, commies 1934, hoofdcommies 1936, Regeringscommissariaat voor de Wederopbouw 1940–, gezantschapssecr. 1 aug. 1945, ABD III 1 jan. 1946, laatst. buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister te Belgrado 1953– en buitengewoon en gevolmachtigd ambassadeur te New-Delhi 1956–, Moskou 1960–1961 en Pretoria 1963–†. (Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.87, inv.nr. 224; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Helb* (Leiden 2019); Gids BZ en BD; Riemens (ed.), *De oorlogsdagboeken van Van Kleffens*, 315, 318)

72 Jhr. Mr. Gerard Beelaerts van Blokland (1908–1997), dr. rechtsgeleerdheid Leiden 1933, adj.-commies min. van Buitenlandse Zaken 16 okt. 1933, commies 5 mei 1937 (KB 5 mei 1937 no. 55), werkzaam bij min. van Financiën te Londen en in militaire dienst 1940–, ordonnans-officier van Koningin Wilhelmina 1943–, eerste gezantschapssecr. 1 aug. 1945 (KB 16 aug. 1945 no. 2), ABD IV 1 jan. 1946, laatst. o.m. buitengewoon en gevolmachtigd ambassadeur te Lima 1956–, New-Delhi 1960– en Moskou 1965–1970, kamerheer i.b.d. van de koningin. N. B. Hij was een zoon van Mr.

Roijen⁷³ aan de koningin: ‘Het wil mij voorkomen, dat beide genoemde heeren in de dipl. dienst ten zeerste op hun plaats zouden zijn.’⁷⁴ Beelaerts van Blokland was in 1933 op het ministerie begonnen en bevond zich op het moment van de Duitse inval te Genève in verband met een vergadering van een Volkenbondscommissie. Hij slaagde erin om via Parijs naar Londen uit te wijken. Helb en Beelaerts waren niet de enige zij-instromers. Anderen, die ten gevolge van een buitenlandse werkring ten tijde van de Duitse inval niet in Nederland verbleven en vervolgens op het ministerie te Londen waren beland, stapten in of kort na de oorlog eveneens over naar de ‘buitenlandse dienst’. Het betrof onder meer de in St.-Petersburg geboren Kruytbosch⁷⁵, de te Tasjkent (Turkestan) geboren Arthur Janzen⁷⁶ en de voormalige architect, Ir. Stuyt⁷⁷. Later volgden nog enkele aanstellingen van zij-instromers, zoals van de commissaris-generaal voor de Nederlandse belangen in Duitsland, W. C. Posthumus Meyjes⁷⁸, die op 1 november 1945 tot gezantschapsraad werd benoemd. Evenals de in-gevolge van de koninklijke besluiten van 18 september 1943 tot de ‘buitenlandse dienst’

Frans Beelaerts van Blokland (25). (Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 854 en 2.05.87, inv.nr. 224; N. A. 79 (1988) 300; Gids BZ en BD; Kersten, *Buitenlandse Zaken in ballingschap*, 34, 106; Beelaerts van Blokland, *Belevenissen te Londen 1940–1945*)

73 Mr. Jan Herman van Roijen (380).

74 Minuut van de voordracht aan de koningin, DBD no. 2672 d.d. 9 aug. 1945 (NA, BuZa 2.05.87, inv.nr. 224).

75 Lucas Kruytbosch (1909–?), opleiding in Londen, werkzaam bij The Asiatic Petroleum Co. te Zürich, in Argentinië en Londen 1927–, ambt. (a.o.) min. van Buitenlandse Zaken ald. 1943, ABD V met p.t. vice-consul 1 juli 1947, laatst. o.m. buitengewoon en gevolmachtigd ambassadeur te Kuala Lumpur (1963) en Guatemala 1969–1971. (Bronnen en literatuur: A. J. van Galen Last, *Fragment-genealogie Kruitbos(ch), Kruijtbosch, Kruytbosch* (Leiden 2019); Gids BZ en BD)

76 Arthur Janzen (1914–1978), met zijn familie in 1929 uit de Sovjet-Unie geëmigreerd naar Nederland, HBS en Hogere School voor Beeldende Kunsten en Wetenschappen te Arnhem, ‘Doctor da Lingua Portugesa’ in Brazilië, leraar Academia de Bellas Artes te Sao Paulo en Belem 1939–1942, Royal Military College Aldershot 1943–, min. te Londen 1944, laatst. ABD V (a.o.) en ambassadeur. 2e kl. te Karachi 1952–1955. N.B. Zijn ouders waren Russische staatsburgers van Ned.-Silezische afkomst. (Bronnen en literatuur: De verleiding van het Verre Oosten/Brieven uit Thailand (<https://rmbthailand.wordpress.com>) (geraadpleegd 29 nov. 2019); Gids BZ en BD)

77 Ir. Giacomo Constantijn Stuyt (1909–1955), Techn. Hogeschool Delft, Ecole des Beaux Arts te Parijs en Scuola Reale d’Architettura te Rome, architect te Den Haag 1934–, Volkenbondssecretariaat Genève (belast met de afbouw van de Volkenbondsgebouwen) 1937–1940, ambt. (a.o.) min. van Buitenlandse Zaken te Londen 1940–, Washington 1942–, ABD IV 1 maart 1947, laatst. chef Directie Westelijke Samenwerking 1952–†. (Bronnen en literatuur: A. J. van Galen Last, *Fragment-genealogie Stuijt/Stuyt* (Leiden 2019); Gids BZ en BD; Beyen, *Het spel en de knikkers*, 215)

78 Willem Christiaan Posthumus Meyjes (1895–1966), gymnasium, studie econ. en financiële wetenschappen, werkzaam bankwezen 1919–1939, beheerder Ned. Eigendommen te Londen 1940–, secr. Buitengewone Raad van Advies ald. 1942–, sous-chef Staf Militair Gezag en voorz. Stafbureau 1944–, commissaris-generaal voor de Ned. belangen in Duitsland 1945, gezantschapsraad 1 nov. 1945, ABD III 1 jan. 1946, laatst. buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister te Boedapest 1950– en buitengewoon en gevolmachtigd ambassadeur te Athene 1953–1958. (Bronnen en literatuur: Genealogie Meyjes, Posthumus Meyjes, Van Oostrom Meyjes, in: N. P. 37 (1951) 211–246 (226); Gids BZ en BD)

toegelaten personen paste het overgrote deel van de zij-instromers in hetzelfde sociaal-maatschappelijke profiel als de aanwas van de diplomatieke dienst in de jaren 1930 en dat was vermoedelijk niet toevallig.

De oud-verzetsman Jacob van der Gaag⁷⁹ vormde echter een opvallende uitzondering. Hij was een van de laatste diplomatieke zij-instromers nadat in augustus 1945 het allerlaatste examen voor de ‘buitenlandse dienst’ had plaats gevonden en voor de inwerkingtreding van het reglement op de nieuwe Buitenlandse Dienst op 1 januari 1946. Van der Gaag beschikte niet over een academische graad en kon evenmin bogen op enige relevante expertise of ervaring. Bovendien week zijn sociaal-maatschappelijke achtergrond duidelijk af van die van de andere sinds het begin van de oorlog tot de ‘buitenlandse dienst’ toegelaten personen.⁸⁰ Hij had echter een belangrijke rol in het verzet gespeeld en was in september 1944 in het College van Vertrouwensmannen gekozen, waarvan onder meer de latere minister-president Drees deel uitmaakte. Volgens Van der Gaag was hij door een secretaris van dat college, de diplomaat Van Schelle⁸¹, benaderd met het oog op een mogelijke loopbaan in de diplomatie en ‘dat in principe het plan bestond (hem) als “eerste gezantschapssecretaris” te Mexico City te werk te stellen.’⁸² Van Schelle was op dat moment echter weer terug op Buitenlandse Zaken en fungeerde als secretaris van de tijdelijke examencommissie voor de ‘buitenlandse dienst’, die door minister Van Kleffens was ingesteld om in afwachting van de totstandkoming van de Buitenlandse Dienst reeds terstond aan het werk te gaan.⁸³ In die capaciteit had Van Schelle namens de examencommissie Van der Gaag uitgenodigd voor het schriftelijk gedeelte van het in augustus 1945 af te nemen examen.⁸⁴ Diens naam komt echter niet meer voor in de lijst van personen die tot het mondelinge gedeelte waren toegelaten, en evenmin bij de geslaagde kandidaten. Dat hij desalniettemin toch tot de ‘buitenlandse dienst’ werd toegelaten – zij het aanvankelijk op *arbeidsovereenkomst* en *in bijzondere dienst* –, heeft Van der Gaag ongetwijfeld te danken aan zijn relaties met personen als Drees, op wie hij ook later met succes een beroep zou doen. Bovendien zal hij Jan Herman van Roijen, die op dat moment de functie van minister zonder portefeuille op Buitenlandse Zaken

79 Jacob van der Gaag (1905–1988), HBS en studie wis- en natuurkunde te Utrecht, geophysicus bij de Shell-groep 1927–1945, actief in het verzet tijdens WO II, o.a. lid van het College van Vertrouwensmannen, met terugwerkende kracht tot 1 okt. 1945 ABD IV i.b.d. (a.o.), gezantschapssecr. te Mexico 12 nov. 1945–1951, laatst. buitengewoon en gevolmachtigd ambassadeur te Havana 1965–1970. (Bronnen en literatuur: A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Van der Gaag* (Leiden 2019); Gids BZ en BD; BWN V, 136–137; Riemens (ed.), *De oorlogsdagboeken van Van Kleffens*, 330, 448; J. van der Gaag, *Vrijgevochten*)

80 Volgens Kersten (BWN V, 136) was de vader van Jacob van der Gaag fabrieksknecht. Bij diens geboorte in 1905 werd als beroep van de vader koopman vermeld en in 1900 handelaar. Zijn grootvader was in 1872 koetsier en in 1900 – evenals zijn zoon – handelaar.

81 Mr. Carel Jan van Schelle (388).

82 Van der Gaag, *Vrijgevochten*, 90.

83 NA, BuZa 2.05.317, inv.nr. 2.

84 NA, BuZa 2.05.87, inv.nr. 117.

bekleedde, uit het verzet hebben gekend. In zekere zin zou de benoeming van Van der Gaag als het product van de ‘vernieuwingsgedachte’ kunnen worden beschouwd. Maar zoals vaker maakte ook in dit geval één zwaluw nog geen zomer, terwijl betrokkene, die zijn diplomatieke carrière afsloot als ambassadeur in Cuba, ondanks zijn onmiskenbare kwaliteiten niet in de wieg gelegd was voor een loopbaan als (diplomatiek) ambtenaar.

Zoals gezegd werd in augustus 1945 het enige na-oorlogse examen voor de ‘buitenlandse dienst’ afgenomen door een tijdelijke commissie onder voorzitterschap van Ernst Heldring⁸⁵, die voor de oorlog voorzitter van de diplomatieke examencommissies was geweest.⁸⁶ Volgens de diplomaat Froger⁸⁷ deden meer dan zestig kandidaten aan het examen mee van wie uiteindelijk drie tot tweede secretaris en acht tot attaché werden benoemd.⁸⁸ Zijn opgave van de geslaagde kandidaten komt overeen met de gegevens in de bronnen terwijl daarentegen het totale aantal deelnemers aan het examen ‘slechts’ 34 personen bedroeg.⁸⁹ Wellicht was Froger een halve eeuw later in de war met het aantal aanmeldingen. De gelukkigen, die – zeer uitzonderlijk – direct tot tweede secretaris werden benoemd, waren Van Boetzelaer van Asperen⁹⁰, de kapitein bij de Prinses Irene Brigade Fack⁹¹ en de latere secretaris-generaal

-
- 85 Dr. Ernst Heldring (1871–1954), econ. dr. h.c. Amsterdam, oprichter Java-China-Java-lijn, president-directeur Kon. Ned. Stoomboot Mij., president Ned. Handel-Mij., voorzitter Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Amsterdam, lid Eerste Kamer der Staten-Generaal 1938–1946. (Bronnen en literatuur: Genealogie Heldring, in: N. P. 49 (1963) 181–196 (186); Parlement.com (geraadpleegd 25 febr. 2020); BWN 1, 236–237)
- 86 Zie Schiff, *Van Plein tot Apenrots*, 40. N. B. Ingevolge KB 31 juli 1945 no. 27 waren i.v.m. de reorganisatie van de ‘buitenlandse dienst’ de oude commissies opgeheven. Het betrof 1° de commissie belast met het onderzoek naar de bekwaamheid en geschiktheid voor de diplomatieke dienst, 2° de commissie belast met het afnemen van het examen voor de benoembaarheid tot tweede gezantschapssecretaris, 3° de commissie belast met de voorbereiding van de aanwijzing van kandidaten voor de consulaire dienst, en 4° de commissie belast met het afnemen van het examen voor de consulaire dienst (NA, BuZa 2.05.317, inv.nr. 2).
- 87 Mr. Rudolph Froger (1915–2001), studie rechten Leiden, attaché 15 sept. 1945, asp. ABD 1 jan. 1946 en ABD V 16 mei 1949, laatst. buitengewoon en gevolmachtigd ambassadeur te Praag 1971– en Pretoria 1975–1980. (Bronnen en literatuur: A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Froger* (Leiden 2019); Gids BZ en BD en Staatsalmanak; Dolf Simonsz, ‘In memoriam: Ru Froger’, in *BZ-blad* 5 (2002) 15)
- 88 Froger, ‘In memoriam Mr. C. W. Baron van Boetzelaer van Asperen’, in *BZ-blad* 8 (1996) 29.
- 89 Zie NA, BuZa 2.05.87, inv.nr. 117.
- 90 Mr. Constant Wilhelm baron van Boetzelaer, heer van Asperen (1915–1995), studie rechten Utrecht, gezantschapssecr. 1e kl 15 sept. 1945, ABD V 1 jan. 1946, laatst. o.m. buitengewoon en gevolmachtigd ambassadeur te Wenen 1968–1973 en permanent vertegenwoordiger bij de Raad van Europa te Straatsburg 1976–1977. (Bronnen en literatuur: N. A. 80 (1989) 71; Gids BZ en BD en Staatsalmanak; Ru Froger, *In memoriam Mr. C. W. Baron van Boetzelaer van Asperen*)
- 91 Robbert Fack (1917–2010), jur. cand. Amsterdam, militaire dienst als off. art. sinds 1939, later bij de Prinses Irene Brigade, laatst. kapitein, gezantschapssecr. 2e kl. (KB 20 sept. 1945 no. 25), ABD V 1 jan. 1946, laatst. o.m. permanent vertegenwoordiger bij de VN te New York 1970–1973 en buitengewoon en gevolmachtigd ambassadeur te Londen 1976–1981. (Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 854; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Fack* (Leiden 2019); Gids BZ en BD en Staatsalmanak; Fack, *Gedane zaken*)

Schiff⁹². De acht nieuwe attachés luisterden naar de namen Van Baarda⁹³, Bentinck⁹⁴, Cohen Stuart⁹⁵, Froger⁹⁶, Lankamp⁹⁷, Quarles van Ufford⁹⁸, Scheltema⁹⁹ en Tammenoms Bakker¹⁰⁰. De examencommissie onder leiding van de zeer ervaren Heldring had haar werk kennelijk goed gedaan gezien de goede tot uitstekende carrières van de elf geslaagde kandidaten. De sociaal-maatschappelijke ‘vernieuwing’ had bij dit eerste

- 92 Mr. Emile Louis Constant Schiff (1918–2007), studie rechten Leiden, werkzaam Dienst Alg. Gemachtigde van de Wederopbouw en de Bouwnijverheid 1941–1943, secr. Alg. dienst der Remonstrante Broederschap 1944–1945, gezantschapssecr. 2e kl. (KB 20 sept. 1945 no. 25), ABD v 1 jan. 1946, laatst. buitengewoon en gevolmachtigd ambassadeur te Jakarta 1965–, secr.-generaal 1968– en bga te Canberra 1977–1983. (Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 855; Genealogie Schiff, in: N. P. 11 (1920) 239–245 (243); Gids BZ en BD; Schiff, *Van Plein tot Apenrots*)
- 93 Coenraad Theodoor Rolf van Baarda (1916–2003), HBS-B te Zutphen, werkzaam bij Messrs. Mansfield & Co te Singapore 1936, volontair Consulaat-Generaal Parijs 1937, directiesecr. Rijksbureau Non-Ferro Metalen in Den Haag 1940–1943, attaché 15 sept. 1945, asp. ABD 1 jan. 1946 en ABD v 1 juni 1948, laatst. buitengewoon en gevolmachtigd ambassadeur te Ankara 1972–1975 en Tunis 1976–1980. (Bronnen en literatuur: A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Van Baarda* (Leiden 2019); Gids BZ en BD en Staatsalmanak)
- 94 Mr. Gerhard Wolter baron Bentinck (1919–1997), studie rechten Utrecht, attaché 15 sept 1945, asp. ABD 1 jan. 1946 en ABD v 1 juni 1948, laatst. buitengewoon en gevolmachtigd ambassadeur te Luxemburg. (Bronnen en literatuur: N. A. 79 (1988) 388; Gids BZ en BD en Staatsalmanak)
- 95 Mr. William Victor Cohen Stuart (1915–1994), studie rechten Leiden, jur. adviseur Rijksbureau Non-Ferro Metalen, attaché 15 sept. 1945, asp. ABD 1 jan. 1946 en ABD v 16 mei 1949, laatst. buitengewoon en gevolmachtigd ambassadeur te Luxemburg (o.a. 1980). (Bronnen en literatuur: Genealogie Cohen, Cohen Stuart, Stuart, in: N. P. 68 (1984) 45–79 (69); Gids BZ en BD en Staatsalmanak)
- 96 De hiervoor genoemde schrijver van het in memoriam voor Van Boetzelaer.
- 97 Jan Bertus Sybrand Lankamp (1913–2013), HBS Bandoeng, o.m. werkzaam bij Phs. van Ommeren's Scheepvaartbedrijf te Amsterdam, Rotterdam, Londen en Hamburg 1934–, attaché 15 sept. 1945 (KB 20 sept. 1945 no. 25), asp. ABD 1 jan. 1946 en ABD v 1 juni 1948, laatst. buitengewoon en gevolmachtigd ambassadeur te Lima (o.a. 1973) en Havanna (o.a. 1976). (Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 855; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Lankamp* (Leiden 2019); Gids BZ en BD en Staatsalmanak)
- 98 Jhr. Mr. Bryan Edward Quarles van Ufford (1920–1975), studie rechten Leiden en Groningen, attaché 15 sept. 1945 (KB 20 sept. 1945 no. 25), asp. ABD 1 jan. 1946 en ABD v 1 juni 1948, laatst. buitengewoon en gevolmachtigd ambassadeur te Luxemburg (o.a. 1972) en ambassadeur in Alg. Dienst (o.a. 1974). (Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 855; N. A. 90 (2002–2003) 263; Gids BZ en BD en Staatsalmanak; J. van der Valk, ‘In memoriam Jhr. Mr. B. E. Quarles van Ufford’, in *Jaarboek van het Departement van Buitenlandse Zaken 1975–1976*, 267–270)
- 99 Mr. Hugo Scheltema (1918–1996), studie rechten Leiden, werkzaam bij ‘De Nederlanden van 1845’ 1942–, adv. en procureur te Amsterdam 1943–, attaché 15 sept. 1945 (KB 20 sept. 1945 no. 25), asp. ABD 1 jan. 1946 en ABD v 1 juni 1948, laatst.o.m. buitengewoon en gevolmachtigd ambassadeur te Jakarta 1969–1973 en Brussel 1976–1977 en permanent vertegenwoordiger bij de VN te New York 1978–1983. (Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 855; Genealogie Scheltema, Adama van Scheltema, Scheltema de Heere, Scheltema Beduin, in: N. P. 27 (1941) 218–288 (242); Gids BZ en BD en Staatsalmanak)
- 100 Mr. Age Robert Tammenoms Bakker (1919–2015), studie rechten Amsterdam, attaché 15 sept. 1945 (KB 20 sept. 1945 no. 25), asp. ABD 1 jan. 1946 en ABD v 1 juni 1948, laatst. buitengewoon en gevolmachtigd ambassadeur te Ankara 1964–, Moskou 1970–, Washington 1974– en Parijs 1980–1984. (Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 855; 2.05.87, inv.nr. 285; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Bakker, Tammenoms Bakker* (Leiden 2016); Gids BZ en BD en Staatsalmanak)

naoorlogse cohort diplomaten echter nog niet toegeslagen. Van de elf behoorden drie tot de Nederlandse adel (twee baronnen en een jonkheer), eveneens drie tot het patriciaat terwijl de overige vijf tot de gegoede burgerij konden worden gerekend. Rudolph Froger, die zelf was gehuwd met Sara Cornelia de Hoop Scheffer, was de zoon van Willem Anthonie, die bij de geboorte van zijn zoon in 1915 als kantoorchef werd vermeld. Grootvader en naamgenoot Rudolph Froger bracht het tot generaal-majoor en adjudant van Koningin Wilhelmina. Robbert Fack, van wie de zuster was gehuwd met een baron Melvill van Carnbee¹⁰¹, stamde uit een familie van vleeshouwers uit Hessen waarvan een lid zich in het begin van de negentiende eeuw in Amsterdam had gevestigd. Zijn grootvader Friedrich Wilhelm, die als slager/vleeshouwer was begonnen, werd in 1906 als grossier in vee en in 1907 als grossier in vlees vermeld. De vader van Van Baarda, Petrus Johannes, vervulde de functie van directeur van het Officieele Touristenbureau van Nederlands-Indië, terwijl zijn grootvader eerst koopman (o.a. in 1879) en later (in 1921) ontvanger van de gemeente Warnsveld was. Lankamp werd op 18 november 1913 te Padang Sidempoean in Nederlands-Indië geboren als zoon van Christiaan en Eleonora Wijnanda Kuipers van Lande. Vader Lankamp diende daar als majoor bij het KNIL en was vervolgens werkzaam bij de Gouvernements Tinbedrijven op Banka. Dr. Sijmon Petrus Tammenoms Bakker ten slotte, de vader van Age Robert, was zenuwarts en psychiater voor het gevangeniswezen.¹⁰² Gezien het voorgaande dringt zich vanzelfsprekend de vraag op wat de nieuwe Buitenlandse Dienst op het punt van democratisering zou kunnen betekenen.

4. De Buitenlandse Dienst van 1946¹⁰³

a. Algemeen

Op 1 januari 1946 trad het reglement op de nieuwe Buitenlandse Dienst in werking, waarmee een einde kwam aan de afzonderlijke diensten voor diplomaten, consuls en tolken.¹⁰⁴ Bij deze ingrijpende stelselwijziging, waarop vooral door buitenstaanders al veel eerder en in verschillende toonaarden was aangedrongen, werd de Tweede Kamer in het geheel niet betrokken terwijl dat evenmin het geval was voor wat betreft de publieke opinie. Dat was enigszins pikant gezien de eerdere stellingname van minister Van Kleffens, dat de reorganisatie pas na de bevrijding van Nederland kon plaatsvinden wegens de onmogelijkheid om tijdens de oorlog het parlement en de ‘Nederlandsche openbare meening in al hare geledingen en schakeeringen’ te

101 Drs Henry John Robert Richerd baron Melvill van Carnbee (1903–1962), zn. van Jhr. Pieter Robert Adriaan (280).

102 Hij verkreeg naamsvermeerdering Bakker in Tammenoms Bakker bij KB 2 april 1932 no. 14.

103 Zie ook Kersten, *Buitenlandse Zaken in ballingschap*, 109–125.

104 KB 21 dec. 1945 no. 34, houdende vaststelling van het Reglement van den Buitenlandschen Dienst (Staatsblad F322).

raadplegen.¹⁰⁵ Gelukkig had men zich op het ministerie in Londen inmiddels gereali- seerd, dat aan een reorganisatie van de ‘buitenlandse dienst’ niet langer viel te ont- komen en dat een fusie van de verschillende diensten daarvan onderdeel diende uit te maken. Maar de reorganisatie was dus vooral een interne aangelegenheid van het ministerie van Buitenlandse Zaken. Dat tijdens de oorlog ook in het bezette Nederland was nagedacht over de toekomst van de ‘buitenlandse dienst’ doet aan die constate- ring niet af; alle betrokkenen waren in meer of mindere mate met het ministerie van Buitenlandse Zaken verbonden. Het ging om Heldring, de voorzitter van de diplo- matieke examencommissie, de diplomaat Van Roijen, de secretaris-generaal van het ministerie van Buitenlandse Zaken, Snouck Hurgronje¹⁰⁶, en het lid van de diploma- tieke examencommissie Mr. L. A. Nypels¹⁰⁷. Volgens Kersten was J. P. A. François¹⁰⁸ – het tijdens de oorlog in Nederland achtergebleven hoofd van de afdeling Volken- bondszaken van Buitenlandse Zaken – eveneens bij deze exercitie betrokken.¹⁰⁹ Heldring schreef in zijn dagboek, dat zij een ‘schema reglement voor den gecombi- neerden diplomatieken en consulaire dienst’ hadden opgesteld.¹¹⁰ In hoeverre dit ‘schema’ een rol heeft gespeeld bij de voorbereiding van het koninklijk besluit van 21 december 1945 is echter niet duidelijk.

Blijkens de memorie van toelichting bij het ontwerpreglement lag het zwaarte- punt van de stelselwijziging bij de ‘samenvoeging van de diplomatieke en consulaire diensten en (de) opnemng van de diplomatieke en beroepsconsulaire ambtenaren in één enkelen dienst.’¹¹¹ Die benadering werd ook gevolgd in de circulaire, die minister Van Kleffens op 10 juli 1945 naar alle posten stuurde.¹¹² Er werd op gewezen, dat de scheidslijnen tussen diplomatieke en consulaire posten steeds dunner waren gewor-

105 Zie para. 3a.

106 Jhr. Snouck Hurgronje was de schoonvader van Van Roijen.

107 Mr. Leopold August Nypels (1888–1969), advocaat, secr. Centraal Stembureau na 1918, raadsheer en sinds 1950 vice-president van de Hoge Raad 1931–1959, lid van de commissie belast met het onderzoek naar de bekwaamheid en de geschiktheid voor den diplomatieken dienst sinds 1930. (zie Genealogie Nypels, in: N. P. 21 (1933/34) 314–335 (329–330)) N. B. Volgens de uitgever van de dag- boeken van Heldring, dr. Joh. de Vries, ging het om George Nypels (1885–1977), reis correspondent voor het Alg. Handelsblad. Het ligt echter voor de hand, dat een lid van de dipl. examencommissie meedacht over een nieuw reglement voor de ‘buitenlandse dienst’. Bovendien verbleef George Nypels van nov. 1939 tot dec. 1947 te Brussel (zie Henk van Renssen, *De revolutieverzamelaar: George Nypels, verslaggever tussen twee wereldoorlogen* (Amsterdam 2006) en genealogie Nypels, in: N. P. 21 (1933/34) 314–335 (331)).

108 Prof. Mr. Dr. Jean Pierre Adrien François (1889–1978), ambt. min. van Buitenlandse Zaken, laatst. raadadviseur, buitengewoon hoogleraar Volkenrecht Ned. Econ. Hogeschool te Rotterdam. (Bron- nen en literatuur: Genealogie François, in: N. P. 34 (1948), 121–130 (127); BWN II, 163–165).

109 Kersten, *Buitenlandse Zaken in ballingschap*, 116.

110 De Vries (ed.), *Herinneringen en dagboek van Ernst Heldring*, 1481.

111 Toelichting bij het Ontwerp Reglement van den Buitenlandschen Dienst d.d. 4 juli 1945 (NA, BuZa 2.05.87, inv.nr. 115). N. B. Het betrof natuurlijk ook de tolken, terwijl het administratieve personeel eveneens in de Buitenlandse Dienst werd opgenomen.

112 Zie NA, BuZa 2.05.51, inv.nr. 35.

den, zeker in die landen – onder meer Zuid-Afrika, de Latijns-Amerikaanse landen, Egypte en Perzië – waar slechts consulaire vertegenwoordigingen waren gevestigd. Bovendien was het handhaven van afzonderlijke diensten ‘niet meer van dezen tijd, nu het werk dat voorheen aan de consulaire posten toeviel voor een groot deel naar de diplomatieke posten (was) verschoven.’ Zoals overigens ruitelijk werd toegegeven fungeerde Nederland voor wat betreft de samenvoeging van de diplomatieke en de consulaire dienst als hekkesluiter omdat de meeste andere landen reeds daartoe waren overgegaan.¹¹³ Dat ook ditmaal Buitenlandse Zaken achterop liep bij de modernisering van de ‘buitenlandse dienst’ zegt iets over de al eerder gesignaleerde onwil bij de opeenvolgende ministers om reorganisaties te entameren.

Van het omvangrijke nieuwe reglement, dat niet minder dan 132 artikelen telde, is in het kader van dit onderzoek met name hoofdstuk 11 ‘Van de ambtenaren van den buitenlandschen dienst’ van belang. Volgens artikel 22 stond de Buitenlandse Dienst open voor *Nederlandsche onderdanen*, die de leeftijd van 23 jaar hadden bereikt, lichamelijk geschikt waren voor ‘dienstverrichting in vreemde landen en een getuigschrift van een Nederlandse universiteit of economische hogeschool, ‘dan wel een ander getuigschrift waarmede door Onzen Minister van Buitenlandsche Zaken wordt genoegen genomen’, konden overleggen, waaruit bleek, dat zij bekend waren met

a. de beginselen der staathuishoudkunde, b. de hoofdzaken van het Nederlandsch burgerlijk, handels-, staats- en strafrecht, en c. de hoofdzaken van het volkenrecht en van het internationaal privaatrecht. Volgens artikel 23 dienden geïnteresseerden, die aan deze eisen voldeden, zich met een verzoekschrift tot de minister te wenden. Op dat verzoekschrift werd door hem vervolgens beschikt *of de verzoeker al dan niet wordt toegelaten* tot het eerstvolgend onderzoek naar de geschiktheid en de bekwaamheid voor den buitenlandschen dienst.

Dit was het zogenaamde attaché-examen. Krachtens artikel 28 diende de examencommissie bij dat onderzoek in het bijzonder te letten op de algemeene ontwikkeling, het genoten onderwijs, mogelijke praktische ervaring, de persoonlijke eigenschappen, het verleden, het optreden en de omgangsvormen van de kandidaten. Deze werden onderworpen aan een vergelijkend schriftelijk en mondeling examen, waarbij moest worden blijk gegeven van

I. algemeene bekendheid met het Koninkrijk, het wereldgebeuren en actueele politieke, economische, cultureele en sociale vraagstukken; II. goede kennis van het Nederlands en III. goede kennis van het Frans en Engels en bekendheid met het Duits.

113 Verm. werden de tolken hier niet genoemd omdat slechts weinige landen een afzonderlijke tolkendienst kenden.

Ingevolge artikel 29 diende de examencommissie binnen een maand na het onderzoek aan de minister verslag uit te brengen met een gemotiveerd oordeel omtrent de persoonlijke geschiktheid van elk der kandidaten en met het resultaat van het afgenomen examen. Ten slotte moest zij de volgorde aangeven, waarin de kandidaten, die zij geschikt en bekwaam oordeelt, voor plaatsing in aanmerking zouden kunnen komen. Vervolgens besliste de minister of de geslaagde kandidaten *al dan niet zullen worden voorgedragen voor benoeming*, terwijl hij bevoegd was om eventueel additionele voorwaarden te stellen waaraan een geslaagde kandidaat moest voldoen alvorens deze voor benoeming tot aspirant-ambtenaar van de Buitenlandse Dienst zou kunnen worden voorgedragen. Ingevolge artikel 31, lid 1 kon aan de aspirant-ambtenaren van de Buitenlandse Dienst, die gedurende ten minste twee jaren 'blijk (hadden) gegeven van in ieder opzicht voldoende dienstverrichting en krachtens de met hen opgedane praktische ervaring voor een verdere loopbaan in den buitenlandsche dienst geschikt (werden) geoordeeld' een betaald verlof van maximaal vier maanden worden verleend om zich voor te bereiden voor het examen voor benoembaarheid tot ambtenaar van de Buitenlandse Dienst der vijfde klasse. Na dit uitgebreide, zogenaamde secretaris-examen traden zij als volwaardig lid tot de dienst toe. Hoewel het in beginsel niet mogelijk was om op een andere manier tot de Buitenlandse Dienst te worden toegelaten, konden krachtens artikel 21 lid 7 'indien het belang van den dienst zulks eischt [...] tot Ambtenaar van den Buitenlandschen Dienst der eerste, tweede, derde of vierde klasse *bij uitzondering* ook worden benoemd Nederlandsche onderdanen, die niet de lagere rangen hebben doorlopen.'¹¹⁴ Volgens de memorie van toelichting moest de mogelijkheid blijven bestaan om in de hogere rangen 'bijzonder geschikte krachten op te nemen, die reeds over praktische ervaring in andere ambten of in het zakenleven beschikten'. Met de toelating van de in latere jaren zo omstreden 'parachutisten' viel het in de praktijk wel mee. In de eerste jaren na de totstandkoming van de Buitenlandse Dienst ging het alleen om de twee oud-ministers van Buitenlandse Zaken Stikker en Beyen.

Een belangrijke vernieuwing die de Buitenlandse Dienst toegankelijker moest maken voor grotere groepen uit de samenleving, was de introductie van speciale studiebeurzen. Kandidaten die niet over de financiële middelen beschikten om de in artikel 22 bedoelde getuigschriften te behalen, konden in aanmerking komen voor een beurs van ten hoogste f 200,- per maand gedurende een periode van maximaal drie jaar. Voor hen, die opteerden voor een loopbaan 'in het bijzonder in het Verre Oosten' golden zelfs nog gunstiger mogelijkheden voor studiefinanciering. Dat was volgens de memorie van toelichting gedaan omdat er behoefte bleef bestaan aan ambtenaren, 'die over een grondige kennis van Chineesch en Japansch (beschikten) en studie (hadden) gemaakte van de land- en volkenkunde van Oost-Azië'. Het ging in feite om tolken, 'hun thans niet meer passende benaming', die deel zouden uitmaken van de

114 Mijncursivering.

nieuwe Buitenlandse Dienst (BD). Er zat echter wel een addertje onder het gras. Deze zogenaamde ‘taal-attachés’ kregen de speciale status van BD-ambtenaar *in bijzondere dienst* en waren voorbestemd ‘in het bijzonder in het Verre Oosten dienst te doen.’ Het was echter een geluk bij ongeluk voor deze categorie ambtenaren, die evenals de vroegere tolkendienst voor het Verre Oosten niet los kon worden gezien van het Nederlandse koloniale rijk in die regio, dat na de definitieve onafhankelijkheid van Indonesië het gedaan was met dit soort bijzondere BD-ers. Voor zover bekend zijn slechts mevrouw van der Hoeven¹¹⁵ en de heren Brugman¹¹⁶, Barkman¹¹⁷ en Vixseboxse¹¹⁸ als taal-attachés aangesteld van wie de twee laatstgenoemden een mooie loopbaan in de BD als *generalist* voor de boeg hadden.

Hoewel Van Kleffens op zichzelf weinig affiniteit had met organisatorische zaken, was hij uiteraard nauw bij de totstandkoming van de Buitenlandse Dienst betrokken. Omdat hij echter aan het eind van 1945 wegens overwerktheid tijdelijk uit de roulatie was, kreeg minister zonder portefeuille van Roijen bij het sluiten van de markt nog een laatste delicate kwestie op zijn bord, te weten de toelating van vrouwen tot de nieuwe dienst.¹¹⁹ Alvorens daar nader op in te gaan zal eerst bekeken worden wat de oprichting van de Buitenlandse Dienst in de praktijk betekende.

-
- 115 Drs. Helena van der Hoeven (1925–2018), studie Chinees-Japanse taal- en letterkunde te Leiden, assistent Sinologisch Instituut ald. 1947–1948, taal-attaché (a.o.) 1949–1950, ABD v i.b.d. 1 jan. 1951. N.B. Haar loopbaan in de Buitenlandse Dienst kwam ten einde vanwege haar huwelijk met haar collega Mr. Willem Charles Engel Alexander de Vries (1918–?), ABD v en ambassadeeraad te Tokio (1952). (Bronnen en literatuur: A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Van der Hoeven* (Leiden 2015) en *Fragmentgenealogie De Vries* (Leiden 2019); Gids BZ en BD)
- 116 Prof. Mr. Dr. Jan Brugman (1923–2004), studie rechten te Leiden en doctoraal letteren en wijsbegeerte en Semitische taal- en letterkunde, assistent van de hoogleraar Arabisch te Leiden, asp. ABD (a.o.) 1 aug. 1948, ABD v i.b.d. 1 jan. 1950, hoogleraar Arabische taal en cultuur te Leiden 1961–1981. (Bronnen en literatuur: A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Brugman* (Leiden 2020); Gids BZ en BD; Gerard-René de Groot, ‘In memoriam prof. Dr. Jan Brugman (1923–2004)’, in *Bulletin van de Vereniging Recht van de Islam* (www.verenigingrimo.nl) (geraadpleegd febr. 2020))
- 117 Drs. Carl Dietrich Barkman (1919–2006), studie Chinees-Japanse taal- en letterkunde met bijvak Russisch te Leiden, taal-attaché 24 jan. 1946, ABD v (a.o.) 1 febr. 1947, ABD v i.b.d. 1 febr. 1948 en ABD v 1 okt. 1949, laatst. o.m. tijdelijk zaakgelastigde te Peking 1962–1963, buitengewoon en gevolmachtigd ambassadeur te Athene 1969–1975 en permanent vertegenwoordiger bij de NAVO te Brussel 1978–1981. (bronnen en literatuur: A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Barkman* (Leiden 2019); Gids BZ en BD en Staatsalmanak; C. D. Barkman, *Ambassadeur in Athene 1969–1975, van dictatuur tot democratie* (Den Haag 1984))
- 118 Dr. Jan Vixseboxse (1916–?), studie Chinees-Japanse taal- en letterkunde te Leiden, dr. letteren en wijsbegeerte ald., wetensch. assistent Rijksmuseum voor Volkenkunde te Leiden 1943–, taal-attaché 1946, ABD v (a.o.) 1 febr. 1947, ABD v i.b.d. 1 febr. 1948 en ABD v 1 okt. 1949, laatst. permanent vertegenwoordiger bij de Raad van Europa te Straatsburg 1967–1968 en o.m. buitengewoon en gevolmachtigd ambassadeur te Peking 1973– en Rome 1976– (1980). (Bronnen en literatuur: A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Vixseboxse* (Leiden 2019); Gids BZ en BD en Staatsalmanak)
- 119 Zie Zeeman, *Jurist of diplomaat? Eelco Nicolaas van Kleffens (1939–1946)*, 147 en para. 4c.

b. De Buitenlandse Dienst in de praktijk

Hoewel het de kandidaten vrij stond de academische opleiding van hun keuze te volgen, werd van hen bij het attaché-examen nog altijd grote bekendheid met juridische onderwerpen verondersteld, hetgeen diende te blijken uit de door hen te overleggen getuigschriften. Daarentegen vormde de bij het attaché-examen vereiste 'algemeene bekendheid' met onder meer 'politieke, economische, culturele en sociale vraagstukken' een duidelijke verbetering in vergelijking met de vooroorlogse criteria. Dat gold eveneens voor de centrale plaats die economische onderwerpen innamen bij het 'secretaris-examen'. Wat echter lijkt op het terugzetten van de klok, was de bevoegdheid van de minister om gekwalificeerde kandidaten bij voorbaat van deelname aan het vergelijkend onderzoek uit te sluiten en bovendien om op basis van dat onderzoek in aanmerking komende personen alsnog niet voor benoeming voor te dragen.¹²⁰ Ook had de minister krachtens artikel 31, lid 3 het laatste woord met betrekking tot de toelating van aspirant-ambtenaren tot het secretaris-examen. Men zou zeggen, dat Buitenlandse Zaken daarmee over voldoende mogelijkheden beschikte om onwettige kandidaten buiten de deur te houden. Het ministerie beschikte echter nog over een ander toetsingsmoment, dat merkwaardigerwijs niet in het reglement op de Buitenlandse Dienst was opgenomen. Direct na de oorlog was met het oog op de 'toen zich in zeer grote getale aanmeldende kandidaten' een zogenaamd vergelijkend vooronderzoek ingesteld.¹²¹ Dat onderzoek – een onderhoud van circa 20 minuten met drie leden van de examencommissie – was bedoeld om de kandidaten te toetsen 'op hun *geschiktheid* voor de dienst (dus afgescheiden van hun *bekwaamheid*) [...] en te verhinderen, dat zij, die weliswaar de nodige bekwaamheid, doch niet de vereiste geschiktheid hadden, zich op het attaché-examen gingen toeleggen.'¹²²

Alles bij elkaar genomen, ook uitgaande van hetgeen in de memorie van toelichting werd vermeld, lijkt democratisering van de 'buitenlandse dienst' niet tot de prioriteiten te hebben behoord. Dat roept natuurlijk de vraag op of de opeenvolgende ministers c.q. het ministerie van Buitenlandse Zaken daarvan überhaupt voorstander waren. De enige, die zich in positieve zin over de democratisering van de 'buitenlandse dienst' heeft uitgesproken, was – voor zover bekend – het lid van de consu-

120 Voor dit 'vetorecht' van de minister, zie ook Kersten, *Buitenlandse Zaken in ballingschap*, 119.

121 Nota inzake 'De gewijzigde structuur van de Buitenlandse Dienst en de gevolgen daarvan voor het te voeren personeelsbeleid' d.d. 22 jan. 1954, FOTO-BtZ. 88848 (NA, BuZa 2.05.51, inv.nr. 27). N.B. Zie ook de memoranda van chef DBD voor de ministers Beyen en Luns no. 142 van 19 mei 1954 en no. 320 van 5 dec. 1954.

122 Verm. in 1955 kwam een 'verdiept' vergelijkend vooronderzoek in plaats van het attaché-examen, dat onder diezelfde naam de plaats innam van het secretaris-examen, dat kwam te vervallen. De grote nadruk op de juridische kennis verdween bij die gelegenheid; in het vervolg zou de voorbereiding voor een loopbaan in de Buitenlandse Dienst berusten op drie pijlers te weten rechten, economie en geschiedenis.

laire dienst Tom Elink Schuurman¹²³, die sinds 1942 de functie van consul-generaal te New York bekleedde. Daar schreef hij in november 1943 een memorandum waarin hij niet alleen een ‘versmelting’ van de diplomatieke en de consulaire dienst (alsmede de tolkendienst) bepleitte maar waarin hij zich tevens afzette tegen de recruitering ten behoeve van de diplomatieke dienst van ‘personen, afkomstig uit de eerste kringen des lands’. Wel had het systeem volgens hem sinds het begin van de twintigste eeuw een wijziging ondergaan, ‘doch eigenaardig genoeg (was) daarbij het accent eerst gevallen op personen, *die beschikten over een aanzienlijk particulier fortuin* tegen welk criterium wel zeer ernstige bezwaren zouden kunnen worden geopperd’.¹²⁴ De status van het stuk is niet duidelijk maar in ieder geval heeft Elink Schuurman het memorandum in januari 1944 op persoonlijke basis toegezonden aan de hiervoor genoemde Van Walsem, nieuw benoemd lid van de tijdelijke commissie tot onderzoek naar de geschiktheid en bekwaamheid van kandidaten voor de diplomatieke en de consulaire dienst te Washington.¹²⁵ Het lijkt er veel op, dat het memorandum van Schuurman vooral een *oratio pro domo* was. In dat verband is een beoordelingsrapport, dat de gezant te Kopenhagen in 1925 schreef over de op zijn post werkzame aspirant-vice-consul T. Elink Schuurman, vermoedelijk veelbetekenend.¹²⁶ Het rapport, waarbij de beoordeelde ongetwijfeld nauw betrokken is geweest, eindigde namelijk met de opmerking: ‘persoonlijk zoude ik het voor den Nederlandschen diplomatieken dienst een aanwinst achten, indien den Heer Elink Schuurman van den consulairen dienst in eerstgenoemden dienst kon overgaan, *doch schijnen persoonlijke redenen van financieelen aard zich voorloopig althans daartegen te verzetten*’. Mogelijkerwijs paarde Elink Schuurman een zekere verongelijkheid over een gefnuikte ambitie aan frustratie over het in zijn geval onoverkomelijke vermogenvereiste voor toelating tot de diplomatieke dienst.¹²⁷

Natuurlijk vormde de introductie van de mogelijkheid van ‘studiefinanciering’ een aanzienlijke verbetering terwijl de tractementen, verblijfsvergoedingen en andere financiële arbeidsvoorwaarden inmiddels naar een zodanig niveau waren opgetrokken, dat ook voor personen zonder eigen vermogen een loopbaan in de diplomatie tot

123 Tom Elink Schuurman (118).

124 Zie NA, BuZa 2.05.80, inv.nr. 5165. N. B. Mijn cursivering.

125 Zie brief van Elink Schuurman aan Van Walsem d.d. 8 jan. 1944 (NA, BuZa 2.05.80, inv.nr. 5165 en Kersten, *Buitenlandse Zaken in ballingschap*, 110 en de daar genoemde noot 75). N. B. Het is overigens bedenkelijk, dat Schuurman zijn eigen notitie, die op verschillende onderdelen kritiek bevatte op het beleid van zijn minister en ministerie zonder enige nadere toelichting (afgezien van de opmerking ‘Het stuk is verre van volledig en zou nog met talrijke argumenten kunnen worden aangevuld’) op persoonlijke basis aan iemand van buiten de eigen organisatie toezond.

126 Brief van gezant Van Rappard (346) d.d. 15 aug. 1925 (NA, BuZa 2.05.45, inv.nr. 100). N. B. Mijn cursivering.

127 Elink Schuurman had uiteindelijk geen reden tot klagen. Niet alleen was hij de eerste chef van de nieuwe Directie Buitenlandse Dienst (DBD) met de p.t. van buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister maar ook vervulde hij de functies van ambassadeur te Rio de Janeiro, Lissabon en Canberra.

de mogelijkheden was gaan behoren. Toch bleef de beschikking over eigen financiële middelen een evident voordeel in de diplomatieke carrière en was dat voor de chefs de poste op sommige ambassades nog steeds onmisbaar. Zo schreef Stikker, dat ten tijde van zijn aftreden als minister van Buitenlandse Zaken in 1952 de leden van de Buitenlandse Dienst een redelijk inkomen genoten. Hij voegde daaraan echter onmiddellijk toe, dat hij als ambassadeur te Londen in de jaren 1952–1958 jaarlijks ‘aanzienlijke bedragen’ op zijn inkomen had moeten toelagen.¹²⁸ Soortgelijke verhalen zijn bekend, bijvoorbeeld met betrekking tot de ambassade te Parijs. Het is echter moeilijk om daarover concrete en objectieve gegevens te verkrijgen. Wel is het interessant om te kijken naar de instroom in de Buitenlandse Dienst gedurende de eerste tien jaar van haar bestaan. In de periode 1946–1955 werden in totaal 79 personen toegelaten van wie niet minder dan 36 tot de aristocratie – 17 adel en 19 patriciaat – kunnen worden gerekend.¹²⁹ De overige 43 nieuwe leden van de Buitenlandse Dienst vertoonden een zeer gemêleerd beeld. Mr. J. G. N. de Hoop Scheffer¹³⁰ was de zoon van Mr. Dammes Paulus Christiaan, directiesecretaris van een bankinstelling te Amsterdam (1920), en Anna Geertruida Delprat¹³¹. Zijn gelijknamige grootvader was onder meer directeur-secretaris van de Nederlandse Bank. Mr. Frits Gerrit Regtdoorzee Greup¹³² was de zoon van Dirk Hendrik, procuratiehouder bij Borsumij N. V. in Den Haag, en Adrienne van Iterson¹³³. De reeds eerder genoemde taal-attaché Vixseboxse was gehuwd met Geertruid Agnes Besier¹³⁴, dr. van Mr. Louis Christiaan, procureur-generaal bij de Hoge Raad, en Geertruid Agnes barones van Isselmuden¹³⁵. Hij stamde uit een geslacht van (binnenvaart)schippers en tappers. Zijn grootvader had het echter tot effectenhandelaar geschopt terwijl zijn vader de functie van directeur en later president-commissaris van Van Heek-Scolco Textielfabrieken N. V. te Almelo vervulde. Anderen hadden hun wortels in Nederlands-Indië, zoals de te Soerabaja

128 Stikker, *Memoires*, 100.

129 De ambtenaren van het directoraat-generaal van de Buitenlandse Economische Betrekkingen van het ministerie van Economische Zaken en van het Binnenlands Bestuur in het voormalige Nederlands-Indië en Nieuw-Guinea, die *zonder examen* in de Buitenlandse Dienst werden opgenomen, werden ambtenaren van de Buitenlands Dienst *in bijzondere dienst*. Zij blijven hier verder buiten beschouwing.

130 Mr. Jakob Gijsbert Nikolaas de Hoop Scheffer (1924–2004), studie rechten Leiden, asp. ABD 16 mei 1949, ABD v 1 febr. 1953, laatst. o.m. buitengewoon en gevolmachtigd ambassadeur en permanent vertegenwoordiger bij de NAVO te Brussel 1982–1988. (Bronnen en literatuur: A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Scheffer, De Hoop Scheffer* (Leiden 2019); Gids BZ en BD en Staatsalmanak)

131 Zie Genealogie Delprat, in: N. P. 3 (1912) 64–68 (67).

132 Mr. Frits Gerrit Regtdoorzee Greup (1925–2009), studie rechten Leiden, asp. ABD 10 mei 1952, ABD v 1 jan. 1956, laatst. buitengewoon en gevolmachtigd ambassadeur te Belgrado (1984) en inspecteur Buitenlandse Dienst (1988). (Bronnen en literatuur: A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Greup, Regtdoorzee Greup* (Leiden 2019); Gids BZ en BD en Staatsalmanak)

133 Zie Genealogie Van Iterson, Roessingh van Iterson, Van Loon van Iterson, in: N. P. 35 (1949) 70–91 (91).

134 Zie Genealogie Besier, in: N. P. 38 (1952) 51–68 (61).

135 Zie N. A. 80 (1996–1997) 85.

geboren Paul Antoine Etienne Renardel de Lavalette¹³⁶, waar zijn vader ambtenaar bij het Binnenlands Bestuur was. Interessant is, dat zijn grootvader was begonnen als hulponderwijzer (o.a. in 1872) en in 1883 en 1917 als schoolhoofd werd vermeld. Een baan in het onderwijs blijkt in het verleden namelijk een effectief hulpmiddel voor sociale stijging te zijn geweest.¹³⁷ Zo was taal-attaché Barkman een zoon van een hoofdonderwijzer in Medemblik terwijl de vader van Lodewijk van Gorkom¹³⁸ leraar geschiedenis en later tevens conrector van het Stedelijk Gymnasium in Den Bosch was. Voorts waren er natuurlijk de ‘kinderen van’, zoals J. C. van den Berg¹³⁹, zoon van de latere buitengewoon en gevolmachtigd ambassadeur te Pretoria, Jan van den Berg (32), en Richard Fein¹⁴⁰, zoon van consul-generaal H. M. J. Fein (133), die vermist was op een vliegtocht van Nederlands-Indië naar Australië in februari 1942. Een enigszins vreemde eend in de bijt ten slotte was de dichter Maarten Mourik¹⁴¹. Hij stamde uit een geslacht van landbouwers en veehouders te Streefkerk, die tevens de functie van gemeente-ontvanger vervulden. Zijn vader, die eveneens beide beroepen combineerde, stopte op een gegeven moment als veehouder en beperkte zich verder tot zijn gemeentelijke taken.

Alles bij elkaar genomen waren de 79 nieuwe leden van de Buitenlandse Dienst in doorsnee zeker niet representatief vanuit het oogpunt van de toenmalige bevolking van Nederland. Nu valt niet na te gaan of en zo ja, welke kandidaten bij voorbaat al niet zijn toegelaten tot het vergelijkend vooronderzoek. Bovendien kan zeker niet worden uitgesloten, dat kandidaten uit adellijke en patricische milieus oververtegenwoordigd waren omdat meer in het algemeen het ministerie van Buitenlandse Zaken

136 Mr. Paul Antoine Etienne Renardel de Lavalette (1918–1980), studie rechten Leiden en Groningen, werkzaam min. van Waterstaat 1942–1945, asp. ABD 5 mei 1948, ABD v 1 febr. 1952, laatst. buitengewoon en gevolmachtigd ambassadeur te Jakarta 1977–†. (Bronnen en literatuur: A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Renardel de Lavalette* (Leiden 2019); Gids BZ en BD en Staatsalmanak)

137 Zie ook hoofdstuk v, para. 5.

138 Mr. Lodewijk Hendrik Johannes Baptist van Gorkom (1925–2012), studie rechten Utrecht, adm. hulpkracht (a.o.) 16 mei 1951–, asp. ABD 10 mei 1952, ABD v 1 jan. 1956, laatst. directeur-generaal Internationale Samenwerking 1974– en buitengewoon en gevolmachtigd ambassadeur te Jakarta 1980– en Wenen 1984–1990. (Bronnen en literatuur: A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Van Gorkom* (Leiden 2019); Gids BZ en BD; Van Gorkom, *Door Europa en de wereld*)

139 Mr. Johannes Carolus van den Berg (1923–?), studie rechten Groningen, asp. ABD 1 mei 1950, ABD v 1 dec. 1953, laatst. o.m. buitengewoon en gevolmachtigd ambassadeur te Dar es Salaam 1974– en Dublin 1978–?. (Bronnen en literatuur: A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Van den Berg* (Leiden 2018); Gids BZ en BD)

140 Richard Hendrik Fein (1924–2010), lyceum in Den Haag en Bandoeng, asp. ABD 10 mei 1952, ABD v 1 jan. 1956, laatst. o.m. permanent vertegenwoordiger bij de VN te Genève 1978–1982 en buitengewoon en gevolmachtigd ambassadeur te Washington 1984–1989). (Bronnen en literatuur: A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Fein* (Leiden 2018); Gids BZ en BD en Staatsalmanak)

141 Maarten Mourik (1923–2002), studie Ned. Econ. Hogeschool te Rotterdam, officier civiele dienst Ned. Mil. Missie in Duitsland 1946–, werkzaam aan het consulaat te Essen 1947–, asp. ABD 1 maart 1951, ABD v 1 jan. 1955, laatst. ambassadeur voor Intern. Culturele Samenwerking. (Bronnen en literatuur: A. J. van Galen last, *Fragmentgenealogie Mourik* (Leiden 2019); Gids BZ en BD en Staatsalmanak; Maarten Mourik, *Afscheid van de dingen. Autobiografische notities* (Schoorl 1997))

en in het bijzonder de Buitenlandse Dienst een soort van laatste toevluchtsoord voor hen vormden. Overigens zou Van Roijen tijdens zijn ministerschap hebben verklaard dat het inmiddels voor iedere Nederlander mogelijk was geworden om tot de Buitenlandse Dienst toe te treden. Niet iedereen was daar echter van overtuigd. Een commissie onder voorzitterschap van Gerrit Jan van Heuven Goedhart¹⁴² publiceerde in maart 1947 onder auspiciën van het Comité voor Actieve Democratie te Amsterdam een rapport van 24 pagina's over de 'Democratisering van de Buitenlandse Dienst'.¹⁴³ De commissie waarvan onder meer de historici Geyl¹⁴⁴, De Jong¹⁴⁵ en Schaper¹⁴⁶ deel uitmaakten, was van mening, dat de grote reorganisatie van de 'buitenlandse dienst', die op 1 januari 1946 van kracht was geworden, op het gebied van de democratisering weinig tot niets had opgeleverd. Zo hekelde zij de ministeriële bevoegdheid om kandidaten al dan niet tot de examens toe te laten: 'het behoeft geen betoog, dat jongelui van een bepaalde afkomst het aanmerkelijk gemakkelijker hebben bij het verwerven van een plaats op de kandidatenlijst dan zij, die niet over de nodige sociale relaties beschikken.' Gelukkig was de vraag, die tot augustus 1945 werd gesteld, of men lid was geweest van een studentencorps vervallen.¹⁴⁷ De eis van een voltooide academische opleiding was echter evenmin bevorderlijk voor de democratisering van de dienst gezien de 'uit sociaal oogpunt uiterst eenzijdige samenstelling van de Nederlandse studentenwereld.' Daarom was een aanzienlijke verbetering van de in het nieuwe reglement geïntroduceerde – en op zichzelf gewaardeerde – mogelijkheid van studie-financiering noodzakelijk. Ook de verblijfsvergoedingen moesten worden verhoogd

142 Mr. Gerrit Jan Goedhart (naamsvermeerdering Van Heuven Goedhart bij KB 20 nov. 1933 no. 53) (1901–1956), jur. dr. Leiden 1926, werkzaam bij De Telegraaf sinds 1925, hoofdredacteur 1930–, idem van het Utrechtsch Nieuwsblad 1933–1940, sinds 1941 betrokken bij het illegale Parool waarvan hij najaar 1942 tot medio 1943 (mede) de leiding had, Engelandvaarder in 1944, minister van Justitie te Londen 1944–, hoofdredacteur van het Parool 1945–1951, lid Eerste Kamer der Staten-Generaal 1947–1951, namens Nederland betrokken bij de VN 1947–, Hoge Commissaris voor de Vluchtelingen 1951–†. (Bronnen en literatuur: A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Goedhart, Van Heuven Goedhart* (Leiden 2020); Parlement.com (geraadpleegd 30 aug. 2020); BWN III, 203–205)

143 Mr. G. J. van Heuven Goedhart (voorz.) e.a., *Democratisering van de Buitenlandse Dienst* (Amsterdam, april 1946-maart 1947).

144 Prof. Dr. Pieter Catharinus Arie Geyl (1887–1966), o.a. hoogleraar Ned. Geschiedenis in Londen 1919– en hoogleraar alg. en vaderlandse geschiedenis te Utrecht 1935–1958. (Bron: BWN I, 198–203) N. B. De vele Britse voorbeelden in het rapport kwamen ongetwijfeld uit de pen van Geyl.

145 Drs. L. de Jong. Hij was vermoedelijk identiek aan de latere directeur van het Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie.

146 Prof. Dr. B. W. Schaper (1907–1991), dr. letteren en wijsbegeerte Leiden 1953, buitenlandredacteur bij Het Volk 1935–1940, sinds 1942 medewerker van het illegale Vrij Nederland, plv. hoofdredacteur 1945–1947, vervolgens o.a. geschiedenisleraar te Amsterdam, hoogleraar algemene geschiedenis te Leiden 1960–1973, gaf voorts colleges moderne geschiedenis in het kader van de opleiding voor de Buitenlandse Dienst. N. B. Hij was een zoon van de belangrijke voorman van de SDAP, Johan Hendrik Andries Schaper (1868–1934). (Bron: Jaarboek van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde (1992) 161 e.v.)

147 Nog in okt. 1970 vroeg de plv.-secretaris-generaal bij een kennismakingsgesprek aan een nieuw benoemd ambtenaar niet waar betrokkene had gestudeerd maar van welk corps hij lid was geweest!

opdat men 'ook zonder over eigen middelen te beschikken, zijn functie in de dienst naar behoren (zou kunnen) waarnemen.' Ten slotte diende de examencommissie te veranderen omdat deze 'bepaaldelijk onvoldoende geschakeerd van samenstelling' was. Daarnaast diende de minister van Buitenlandse Zaken bij voorkeur van buiten te komen omdat in het geval van een carrièrediplomaat 'enige diep-ingrijpende hervorming uitgesloten' was mede gezien de onmiskenbare 'geestelijke inteelt' op Buitenlandse Zaken. Hoewel de brochure veel minder negatief was dan men uit het voorgaande wellicht zou opmaken, zal ze op het ministerie niet in vruchtbare aarde zijn gevallen.

Zoals uit het voorgaande is gebleken, berusten gevolgtrekkingen met betrekking tot de sociaal-maatschappelijke samenstelling van de Buitenlandse Dienst in de eerste jaren na haar oprichting noodgedwongen voor een niet onaanzienlijk gedeelte op *circumstantial evidence*. Voor wat betreft de toelating van vrouwen tot de nieuwe dienst is daarentegen de situatie glashelder.

c. Vrouwen

Op het eerste gezicht leek de toelating van vrouwen tot de Buitenlandse Dienst in 1946 een gelopen race. Kersten merkt daarover op, dat het onduidelijk was of het te danken was aan door de Raad van State uitgeoefende druk of 'dat in het ontwerp van Buitenlandse Zaken de buitensluiting van vrouwen al verleden tijd was'.¹⁴⁸ De toelating van vrouwen was echter niet te danken aan de Raad van State en al helemaal niet aan het ministerie van Buitenlandse Zaken. In het ontwerpreglement voor de nieuwe Buitenlandse Dienst, dat om advies aan de Raad van State werd toegezonden, was in de eerste alinea van artikel 22 vastgelegd, dat '*mannelijke* Nederlandsche onderdanen' in de dienst konden worden opgenomen.¹⁴⁹ Naar aanleiding van deze bepaling werd in de memorie van toelichting opgemerkt, dat 'de aard der werkzaamheden in den buitenlandschen dienst [...] zich over het algemeen niet (leent) voor opnemng van vrouwen. Gebeurt het, dat in een speciaal geval een vrouw in aanmerking zou komen voor plaatsing aan een diplomatieken of een consulairen post, dan staat altijd de mogelijkheid open haar te benoemen tot ambtenares in bijzonderen dienst of op arbeidscontract'.¹⁵⁰ De Raad van State, die zich tijdens het Interbellum herhaaldelijk sterk had gemaakt voor de toelating van vrouwen tot de 'buitenlandse dienst', ging echter in haar uitvoerige advies van 2 oktober 1945 in het geheel niet in op de voortgezette uitsluiting van vrouwen.¹⁵¹ Daarom kon in het definitieve ontwerpreglement,

148 Kersten, *Buitenlandse Zaken in ballingschap*, 119.

149 Retroacta bij KB 21 dec. 1945 no. 34 (NA, Kab. der Koningin 2.02.14, inv.nr. 9075). N. B. Mijn cursivering.

150 Memorie van toelichting d.d. 4 juli 1945, 8 (NA, BuZa 2.05.87, inv.nr. 115).

151 Zie noot 149.

dat op 26 november ter ondertekening aan het staatshoofd werd voorgelegd, het woord ‘mannelijk’ zonder problemen worden gehandhaafd. Niet veel later ontving minister Van Roijen een opmerkelijke missive van mevrouw Tellegen¹⁵², directeur van het Kabinet van de Koningin:

Ingevolge de bevelen van HM de Koningin heb ik, met verwijzing naar Uwer Excellentie's rapport [...] alsmede naar het sindsdien tusschen U en mij terzake plaatsgevonden onderhoud, over artikel 22, 1e alinea, regel 3, van het hierbij teruggaande ontwerp-Reglement van den Buitenlandschen Dienst de eer U dit ontwerp ter overweging van wijziging terug te zenden.¹⁵³

Op deze missive is met de hand aangetekend: ‘Volgens een onderhandsche inlichting betreft het het schrappen van het woord “mannelijk”. (N. B. Deze uitdrukking komt ook voor in art. 181, 217)’. Daarop werden de in de memorie van toelichting genoemde bezwaren tegen de toelating van vrouwen nog eens herhaald terwijl tevens gewezen werd op de mogelijkheid om incidenteel vrouwen aan te stellen op een bepaalde diplomatieke of consulaire post als ambtenaar in bijzondere dienst of op arbeidscontract.

Deze laatste poging om anderen van het standpunt van Buitenlandse Zaken te overtuigen bleek niet meer dan een achterhoedegevecht te zijn. Reeds op 20 december 1945 deelde minister Van Roijen aan de directeur van het Kabinet mee, dat ‘in aansluiting aan het terzake met U gevoerde onderhoud [...] ik het ontwerp-Reglement voor den Buitenlandschen Dienst in diene voege heb gewijzigd, dat de carrière voor den Buitenlandschen Dienst in beginsel ook voor vrouwen wordt opengesteld.’¹⁵⁴ Over de inhoud van het onderhoud tussen beiden is jammer genoeg niets bekend. Hoewel Tellegen grote waardering had voor Van Roijen, zal zij het als de eerste vrouwelijke directeur van het kabinet van een eveneens vrouwelijk staatshoofd niet erg hebben gewaardeerd, dat ondanks alle goede intenties vrouwen toch weer uitgesloten zouden worden van een loopbaan in de ‘buitenlandse dienst’.¹⁵⁵ Blijkens een aantekening

152 Marie Anne Tellegen (1893–1976), jur. dr. Utrecht 1920, adj.-commies bij de Provincie Utrecht 1920, werkzaam Gemeente Utrecht 1921, laatst. chef afd. Maatschappelijke Aangelegenheden en Statistiek 1924–1942, actief in de vrouwenbeweging en het verzet tijdens de Duitse bezetting, directeur van het Kabinet der Koningin 1945–1959, curator Universiteit Utrecht 1946–1964. (Bronnen en literatuur: Genealogie Tellegen, in: N. P. 30 (1944) 339–355 (350); Weenink, *Vrouw achter de troon. Marie Anne Tellegen*; BWN VI, 506–509)

153 Brief van de directeur van het Kabinet der Koningin aan de minister van Buitenlandse Zaken d.d. 15 dec. 1945 (NA, BuZa 2.05.51, inv.nr. 35).

154 Brief van minister Roijen aan de directeur van het Kabinet der Koningin d.d. 20 dec. 1945, Afd. DBD no. 27483 (retroacta bij KB 21 dec. 1945 no. 34 (NA, KvK 2.02.14, inv.nr. 9075)). N. B. Er was haast bij omdat men het nieuwe reglement op 1 jan. 1946 in werking wilde laten treden. Daarom zijn in het originele KB in de art. 18 sub. 1, 21 sub. 7 en 22, derde regel met de hand de woorden ‘mannelijke’ doorgehaald terwijl minister Van Roijen en marge van die doorhalingen zijn paraaf heeft gezet.

155 Zie Weenink, *Vrouw achter de troon. Marie Anne Tellegen*, 188.

van chef DBD voor minister Pim van Boetzelaer van Oosterhout¹⁵⁶ van 12 december 1946 was het woord ‘mannelijke’ geschrapt ‘op specialen aandrang van de Koningin, die daarbij waarschijnlijk (had) gehandeld op instigatie van Mejuffouw Tellegen.’ Het was chef DBD bovendien bekend, ‘dat hetzij Mr. Van Kleffens, hetzij Dr. van Roijen hiertegen hebben geprotesteerd, waarbij hun argumenten bij H. M. echter geen ingang hebben kunnen vinden.’¹⁵⁷

Wie gedacht had, dat hiermee de toelating van vrouwen tot de Buitenlandse Dienst definitief was geregeld, zou nog van een koude kermis thuiskomen. In diezelfde notitie stelde chef DBD de minister er namelijk van op de hoogte, dat diens voorgangers ‘oorspronkelijk zeer gekant waren tegen het openen van de mogelijkheid vrouwen in den Buitenlandschen Dienst op te nemen.’ Minister Van Roijen had erop gewezen, dat hoewel het woord ‘mannelijke’ in het reglement was komen te vervallen,

... de mogelijkheid tot de benoeming van vrouwen in den Buitenlandschen Dienst een ‘wassen neus’ kon en moest blijven indien werd vastgehouden aan den stelregel, dat ambtenaren van den Buitenlandschen Dienst voor functies in alle landen geschikt moesten zijn. Aan dit vereischte (konden) vrouwen uiteraard niet voldoen, aangezien er zekere landen zijn, zooals bij voorbeeld het Verre Oosten, waarheen hun uitzending ongewenscht moet worden geacht.

Met die benadering was DBD het geheel eens.

Omdat de chef Politieke Zaken, Jhr. van Vredenburg¹⁵⁸, echter had geschreven dat de huidige minister ‘in beginsel accoord ging met de opneming van vrouwen in den Buitenlandschen Dienst’, wilde chef DBD graag weten waar hij aan toe was. Minister – en carrièrediplomaat – Van Boetzelaer tekende eigenhandig op de notitie aan: ‘Ik ben niet bereid vrouwen in de dienst op te nemen. Het lijkt mij volkomen aanvaardbaar dat voor vrouwen de eischen (physieke) minder zwaar zouden zijn dan voor mannen.’ Bijgevolg werd in de praktijk een zeer terughoudend beleid gevoerd waar het de toelating van vrouwen betrof. Het eerste vrouwelijke lid van de Buitenlandse Dienst was dan ook niet via de examens toegelaten maar werd in 1947 na een lange – aan de Volkenbond gerelateerde – loopbaan op 43-jarige leeftijd benoemd tot ABD III *in bijzondere dienst* met als standplaats de permanente vertegenwoordiging bij de Verenigde Naties te New York. De persoon in kwestie, Mevrouw Mr. Witteveen¹⁵⁹,

156 Mr. Carel Godfried Willem Hendrik baron van Boetzelaer van Oosterhout (42).

157 NA, BuZa 2.05.317, inv.nr. 7. N.B. Zoals in het voorgaande reeds duidelijk is geworden, ging het om minister Van Roijen (zie ook het slot van para. 4a).

158 Jhr. Mr. Hendrik Frederik Lodewijk Karel Rosarius Caspar Melchior Baltasar van Vredenburg (481).

159 Mr. Maria Zwaantje Neeltje Witteveen (1904-?), studie rechten Utrecht, o.a. directiesecr. N. V. Laan van Meerdervoort in Den Haag sinds 1927, werkzaam bij het secretariaat van de Volkenbond 1931-1939, secr. Ned. delegatie VN-vergadering te Londen 1945-, secr. Ned. delegatie laatste vergadering Volkenbond te Genève 1946, plv. secr.-generaal Ned. delegatie Conferentie Parijs 1946, ABD III i.b.d. 1 april 1947, permanente vertegenwoordiging bij de VN 1947-, ambassaderaad Moskou

stamde uit een vooraanstaand Fries geslacht van juristen en bestuurders en zou voorlopig het ijkpunt blijven met betrekking tot hetgeen voor vrouwen al dan niet mogelijk was op het gebied van een loopbaan in de Buitenlandse Dienst.

Toch moest men op Buitenlandse Zaken de nodige voorzichtigheid in acht nemen gezien het feit, dat de toelating van vrouwen in een koninklijk besluit was vastgelegd. Zo bleek in het voorjaar van 1947, dat volgens ‘Utrechtse meisjesstudenten’ door het departement desgevraagd werd medegedeeld, ‘dat vrouwelijke kandidaten niet tot het examen voor de Buitenlandse Dienst (konden) worden toegelaten.’¹⁶⁰ Dat kon dus niet. Daarom moest aan de betrokkenen worden verteld:

... dat zij blijkbaar de gegeven inlichtingen onjuist (hadden) geïnterpreteerd [...] maar dat, ook in verband met de nieuwhed van de maatregel, aan meisjes, die zich aanmelden, zeer hoge eisen ten aanzien van haar geschiktheid (moesten) worden gesteld, waaraan in het algemeen zij, die geen andere vooropleiding hadden gehad dan het onderwijs hier te lande met een doctorale graad aan een universiteit niet zouden kunnen voldoen.

De bedoelde meisjes zou in hun eigen belang moeten worden aangeraden ‘haar plannen in deze richting op te geven.’

Afgezien van het betuttelende gebruik van het woord ‘meisjes’ – in het geval van mannelijke kandidaten’ werd nooit over ‘jongens’ gesproken – was de voorgestelde beleidslijn niet alleen misleidend maar ook in strijd met de waarheid. Men kan zich afvragen hoe Koningin Wilhelmina of de directeur van haar kabinet zouden hebben gereageerd als zij hiervan kennis hadden kunnen nemen. Hoe het ook zij, de gevolgde benadering werd voortgezet zoals ook blijkt uit een brief van chef DBD aan professor Verzijl¹⁶¹ te Utrecht naar aanleiding van diens vraag van 17 oktober 1947 naar de kansen van opnemings van vrouwen in de Buitenlandse Dienst. Het antwoord daarop moest:

... nog steeds gereserveerd luiden. De reden hiervan is, dat vrouwen slechts geplaatst kunnen worden op diplomatieke posten in landen, waar de gelijkstelling der sexen volledig tot stand gekomen is. Aan diplomatieke posten in landen van minder gevorderde

1953–, permanent vertegenwoordiger met p.t. gevolmachtigd minister bij de Raad van Europa te Straatsburg 1956–1963, ABD III 1 juli 1958, ABD II 1 sept. 1961, verlof buiten bezwaar 1 okt. 1963, ter beschikking 1 okt. 1964. (Bronnen en literatuur: A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Witteveen* (Leiden 2020); Gids BZ en BD)

160 Interne notitie van het ministerie van Buitenlandse Zaken d.d. 16 mei 1947 (NA, BuZa 2.05.317, inv. nr. 7).

161 Prof. Mr. Dr. Jan Hendrik Willem Verzijl (1888–1987), jur. dr. Utrecht 1910 en dr. staatswetenschap ald. 1917, werkzaam gemeentesecretarie Leiden en vervolgens Utrecht 1910–, hoogleraar volkenrecht te Utrecht 1919–, hoogleraar staats- en administratief recht Universiteit van Amsterdam 1938–, als zodanig ontslagen door de bezetter 1941, hoogleraar volkenrecht te Leiden 1945– en opnieuw te Utrecht 1947–1958, na de oorlog tevens vice-voorzitter Bijzondere Raad van Cassatie. (Bron: BWN IV, 516–518)

ontwikkeling alsmede aan consulaire posten met hun vele scheepvaart bemoeiingen is plaatsing van vrouwelijk personeel [...] ongewenst. Met opnemng van vrouwen in de dienst is de Minister dus uiterst voorzichtig. *Meisjes, die geen andere opleiding hebben gehad dan het onderwijs hier te lande met een doctorale graad aan een Universiteit en zonder verdere ervaring, die voor de Buitenlandse Dienst van belang is*, zullen in het algemeen weinig kans maken tot het Attaché-Onderzoek te worden toegelaten.¹⁶²

Het is onbekend of en zo ja, hoeveel vrouwen zich hierdoor hebben laten afschrikken. In ieder geval niet de dochter van Adriaan Pelt¹⁶³, de invloedrijke adjunct-secretaris-generaal van de VN. Naar aanleiding van haar verzoek in maart 1947 om toegelaten te worden tot het onderzoek naar de geschiktheid en bekwaamheid voor de Buitenlandse Dienst werd aan de minister geadviseerd om vast te houden aan het standpunt, dat ‘jongedames’, die in de Buitenlandse Dienst waren geïnteresseerd, werd afgeraden zich voor te bereiden op het examen onder verwijzing naar de ‘carrière van Mej. Witteveen’.¹⁶⁴ Langs die lijnen werd de brief van vader Pelt, die het verzoek van zijn dochter had ingediend of ondersteund, beantwoord.

Vader en dochter lieten het er echter niet bij zitten want op 1 juni 1950 werd Jeanne Dorothea Pelt¹⁶⁵ benoemd tot aspirant-ABD. Toch had het door Buitenlandse Zaken gehanteerde ontmoedigingsbeleid vermoedelijk wel degelijk effect. Onder de 79 in de periode 1946 tot 1955 tot de Buitenlandse Dienst toegelaten personen bevonden zich slechts vijf vrouwen. Naast de hiervoor genoemde Pelt ging het om de dames Boekelman¹⁶⁶,

162 Brief aan Prof. Verzijl te Utrecht, DBD 94919 d.d. 20 okt. 1947 (NA, BuZa 2.05.317, inv.nr. 7). N. B. Mijn cursivering.

163 Dr. Adriaan Pelt (1892–1981), dr. h.c. Univ. van Amsterdam 1956, redacteur buitenland bij het Nieuwsblad voor Nederland 1909–, correspondent voor Het Nieuws van den Dag en De Telegraaf in Londen 1915– en te Parijs 1916–, functionaris bij de Volkenbond 1920–1940, o.a. medewerker van de commissaris-generaal van de Volkenbond in Oostenrijk 1922–1924 en directeur van de sectie voorlichting sinds 1934, in dienst van de Ned. regering, o.m. als organisator van het regeringsvoorlichtingsbeleid 1940– en van de VN sinds 1946, adjunct-secretaris-generaal 1946–, hoge commissaris in Libië 1949–, directeur van het Europees bureau van de VN te Genève 1952–1957. (Bronnen en literatuur: A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Pelt* (Leiden 2019); BWN II, 423–424)

164 Aantekening van chef DBD voor de minister d.d. 1 mei 1947 (NA, BuZa 2.05.317, inv.nr. 7).

165 Jeanne Dorothea Pelt (1919–?), middelbare school te Genève, studie politieke wetenschappen Columbia University in New York, asp. ABD 1 juni 1950, min. van Econ. Zaken 1950–1951, Londen (NAVO) 1951–, Parijs (NAVO) 1952–, ABD V 1 dec. 1953, Oslo 1954–, permanente vertegenwoordiging bij de VN te New York 1956–, eerste ambassadesecr. Bonn 1962–?. N. B. Zij wordt niet meer vermeld in Gids BZ en BD 1965. Verm. was haar loopbaan afgebroken wegens haar huwelijk in 1964 met Dr. Heimon van Blankenstein, gevlucht minister te Washington. (Bronnen en literatuur: A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Pelt* (Leiden 2019); Gids BZ en BD)

166 Mr. Maria Louise Boekelman (1928–2010), studie rechten Utrecht, cand. ex. Chinese en Japane taal en letterkunde, asp. ABD 8 mei 1954, min. 1954–, Belgrado 1955–, Bonn 1957–1959, ABD V 1 jan. 1958, Hong Kong 1959–, Peking 1960–1962, eerste ambassadesecr. New Delhi en Helsinki 1963–, ambassaderaad Bonn 1971–?. N. B. Zij wordt niet meer vermeld in de Staatsalmanak 1974. Wellicht had zij de dienst verlaten vanwege haar huwelijk met Adrian Reed. (Bronnen en literatuur: A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Boekelman* (Leiden 2020); Gids BZ en BD en Staatsalmanak)

De Vos van Steenwijk¹⁶⁷ en Ferringa¹⁶⁸ alsmede de taal-attaché Van der Hoeven. Zij was de dochter van Leendert van der Hoeven¹⁶⁹, die na in 1900 te zijn geslaagd voor het examen voor leerling-consul en een avontuurlijke loopbaan in het bedrijfsleven en als consul-generaal in China geëindigd was als handelsraad op de Nederlandse ambassade in Moskou en als raadadviseur voor Russische Zaken op het ministerie van Economische Zaken. Bij haar poging om in de Buitenlandse Dienst te komen heeft zij evenals de dochter van Pelt wellicht de steun van haar vader gehad. De Vos van Steenwijk en Ferringa hadden geen vaders met een speciale relatie met Buitenlandse Zaken maar eerstgenoemde werkte voorafgaande aan haar toelating reeds als secretaresse op het ministerie terwijl Ferringa in diezelfde hoedanigheid op posten in het buitenland werkzaam was geweest. Boekelman ten slotte, van wie de vader internist was, heeft het geheel op eigen krachten moeten doen. Van deze vijf vrouwelijke ambtenaren van de Buitenlandse Dienst heeft alleen Ferringa een volledige carrière gevolgd. De anderen hebben vermoedelijk vanwege hun huwelijk hun loopbaan moeten beëindigen met uitzondering van De Vos van Steenwijk, die omstreeks 1960 om onbekende redenen is gestopt.

5. Conclusie

Tijdens de eerste decennia van de twintigste eeuw werd het steeds duidelijker, dat de ‘buitenlandse dienst’ zowel kwantitatief als kwalitatief niet langer in staat was om alle – deels nieuwe – taken op bevredigende wijze te vervullen. De problemen lagen

- 167 Alwine Antoinette barones de Vos van Steenwijk (1921–2012), gymnasium en Universiteit Leiden, secretaresse min. 1948–1953, asp. ABD 8 mei 1954, Bonn 1954–, attaché te Washington 1957–1958, ABD V 1 jan. 1958, Gecombineerde Ned. Vertegenwoordiging (GNV) te Parijs 1958–1962, verlof buiten bezwaar 1 jan. 1963. (Bronnen en literatuur: N. A. 97 (2012) 60; Gids BZ en BD en Staatsalmanak)
- 168 Janine (eigenlijk Janke) Catherina Ferringa (veranderde om voor de hand liggende redenen haar achternaam Fokkinga in 1965) (1926–2005), lyceum Bandoeng, Sophia University Tokio, secretaresse min. van Buitenlandse Zaken te Ankara 1948–, Tokio 1950– en Singapore 1952–1954, asp. ABD 12 mei 1955, ABD V 1 jan. 1959, o.a. eerste ambassadesecr. te Washington (1963), ABD IV 1 jan. 1965, laatst. buitengewoon en gevolmachtigd ambassadeur te Accra sinds 1975, Bogota (1980), Bern (1985) en Boedapest (1989). (Bronnen en literatuur: A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Fokkinga* (Leiden 2019); Gids BZ en BD en Staatsalmanak)
- 169 Leendert van der Hoeven (1880–1947), slaagde okt./nov. 1900 voor examen leerling-consul, aanvankelijk werkzaam voor Philips als handelaar in gloeilampen en vervolgens bij de Asiatic Petroleum Company, gestationeerd te Petrograd (1916) en later in Harbin (Mantsjoerije), benoemd tot consul ald. ‘buiten bezwaar’ in 1929, ontving na verlies van zijn betrekking bij de oliemaatschappij ingevolge ministeriële beschikking van 24 april 1936 no. 12 219 een jaarlijkse toelage, p.t. consul-generaal 1938, p.t. handelsraad voor de duur van zijn plaatsing op de ambassade te Moskou (KB 25 maart 1943 no. 12), raadadviseur voor Russische Zaken bij het ministerie van Economische Zaken (1947). (Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 854; Ned. Staatscourant 294 van 15 dec. 1900; Alg. Handelsblad van 18 okt. 1927 en De Tijd van 22 april 1929 (Delpher); A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Van der Hoeven* (Leiden 2015/2019); W. J. M. Klaassen, ‘Nederland en Mantsjoerije 1931–1933’, in *Jaarboek 1978–1979 van het Departement van Buitenlandse Zaken* (Den Haag 1979) 139–146)

vooral op het terrein van de diplomatieke dienst, die niet alleen te gering van omvang was maar waarvan de leden bovendien een schromelijk gebrek aan feitelijke kennis en expertise inzake financieel-economische en commerciële aangelegenheden vertoonden. Bovendien was tot de Tweede Wereldoorlog de diplomatieke carrière nog steeds niet weggelegd voor personen zonder eigen financiële middelen en zonder de juiste relaties. Vrouwen werden überhaupt niet toegelaten tot de 'buitenlandse dienst'. Al langer werd van verschillende kanten geageerd tegen het gebrek aan democratisch gehalte van met name de diplomatieke dienst en tegen de uitsluiting van vrouwen. Daarnaast werden al sinds het einde van de negentiende eeuw vraagtekens gezet bij de weinig efficiënte onderverdeling van de 'buitenlandse dienst' in afzonderlijke secties voor diplomaten, consuls en tolken.

Desalniettemin vertoonde Buitenlandse Zaken geen enkele neiging om een reorganisatie van de 'buitenlandse dienst' zelfs maar te overwegen. Daarbij zij aangekend, dat sinds 1905 alle ministers, al dan niet als zij-instruor en met uitzondering van Van Karnebeek (1918–1927), deel uitmaakten van de diplomatieke dienst. Wel werd in de jaren 1930 onder Heldrings voorzitterschap van de commissie voor de diplomatieke examens de sociaal-maatschappelijke achtergrond van de kandidaten minder bepalend dan daarvoor het geval was geweest: 'geboorte werd niet geteld, wel beschaving, persoonlijkheid en intellect'.¹⁷⁰

Aan het begin van dit hoofdstuk is een aantal vragen geformuleerd, onder meer inzake de vraag waarom in 1946 de reorganisatie van de 'buitenlandse dienst' eindelijk van de grond kon komen. Uit het voorgaande is duidelijk geworden, dat dat volledig te danken was aan de Nederlandse betrokkenheid bij de Tweede Wereldoorlog. Daardoor kon bijvoorbeeld zelfs het ministerie van Buitenlandse Zaken niet langer om de constatering heen, dat tenminste een samensmelting van de afzonderlijke diensten voor diplomaten, consuls en tolken geboden was. Van Kleffens, die zoals de meeste van Buitenlandse Zaken afkomstige ministers weinig affiniteit had met organisatorische aangelegenheden, stelde echter – overigens met plausibele argumenten – de reorganisatie uit tot na de oorlog. Wel werd al tijdens de oorlog in Londen, maar ook in het bezette Nederland, nagedacht over de toekomst van de 'buitenlandse dienst'.

Op 1 januari 1946 kwam eindelijk een geheel vernieuwde dienst tot stand waarin de 'ambtenaar van de buitenlandse dienst' de plaats had ingenomen van de vroegere diplomaten, consuls en tolken. De vraag was of met de nieuwe dienst ook het democratiseringsproces min of meer als afgerond kon worden beschouwd. Op het eerste gezicht leek dat het geval te zijn. De Buitenlandse Dienst stond vanaf het begin formeel open voor alle gekwalificeerde Nederlandse onderdanen. Omineus was evenwel, dat Buitenlandse Zaken tot het allerlaatste moment had getracht de toelating van vrouwen tot de dienst tegen te houden. Nog zorgelijker was, dat de door toedoen van de koningin in het koninklijk besluit vastgelegde openstelling van de Buitenlandse

170 De Vries (ed.), *Herinneringen en dagboek van Ernst Heldring*, 1481.

Dienst voor vrouwen door de opeenvolgende ministers en hun ambtenaren hardnekkig werd gesaboteerd. Ook het reglementaire 'vetorecht' van de minister van Buitenlandse Zaken, waarmee onwelgevallige kandidaten buiten de deur konden worden gehouden, vormde een duidelijke inbreuk op het democratiseringsbeginsel. Dat laatste gold in nog sterkere mate voor het in 1945 ingestelde 'vergelijkend vooronderzoek', dat tot 1955 zelfs niet officieel was geregeld. Het lijkt er dan ook op, dat de Buitenlandse Dienst nog geruime tijd haar elitaire karakter heeft behouden. In de *epiloog en conclusies* wordt op dit aspect nader ingegaan.

Een laatste vraag naar aanleiding van dit hoofdstuk had betrekking op het bureaucratiserings- en professionaliseringsproces. Inzake het eerstgenoemde onderdeel kan worden opgemerkt, dat de diplomatieke, de consulaire en de tolkendienst in het begin van de twintigste eeuw al in grote mate voldeden aan de bureaucratische criteria zoals die door Max Weber zijn geformuleerd.¹⁷¹ Daarentegen was er op het gebied van de professionalisering nog een wereld te winnen. De samenvoeging van de drie diensten in de Buitenlandse Dienst vormde in dat opzicht een belangrijke mijlpaal. Dat gold evenzeer voor het democratisch karakter van de nieuwe dienst, ware het niet dat daaraan in de praktijk het nodige mankeerde. Ook deze kwestie komt nog terug in de *epiloog en conclusies*.

171 Zie hoofdstuk 1, para. 3b.

Epiloog en conclusies

Op 23 januari 2018 overleed te Saint-Jean-de-Luz in Frankrijk Jonkheer John von Mühlen¹. Na het slagen voor het attaché-examen werd hij in 1970 benoemd tot aspirant-ambtenaar van de Buitenlandse Dienst (BD), terwijl hij zijn loopbaan afsloot als ambassadeur te Kuala Lumpur. Hij was het laatste lid van de dienst, dat nooit op het ministerie in Den Haag geplaatst was geweest.² Dat was opmerkelijk omdat al ten tijde van de oprichting van de BD in 1946 de wenselijkheid werd ingezien van ge-regelde detacheringen van diplomaten op het ministerie. Men wilde daarmee voorkomen, dat zij het contact en de voeling met de Nederlandse politiek en maatschappij volledig zouden kwijtraken. Door de groeiende belangstelling voor en betrokkenheid bij het buitenlands beleid van volksvertegenwoordiging en publieke opinie werd de plaatsing van diplomaten in Den Haag ook steeds relevanter. De stelling, dat buitenlandse politiek binnenlandse politiek was geworden, is misschien iets overtrokken maar geeft het heersende klimaat wel goed weer.³ Het was in beginsel de bedoeling om ieder lid van de BD tijdens zijn of haar loopbaan ten minste eenmaal maar bij voorkeur tweemaal op het ministerie te plaatsen. Maar zoals blijkt uit de loopbaan van Von Mühlen lukte dat niet altijd. Overigens maakt het vraagstuk van de detachering van diplomaten op het ministerie in Den Haag duidelijk, dat met de oprichting van de BD de geschiedenis van de ‘buitenlandse dienst’ nog niet ten einde was gekomen. Het debat over de plaatsing van diplomaten in Den Haag zou zich namelijk nog lange tijd voortzetten en uiteindelijk leiden tot de Integratie van 1987.

De tijdelijke plaatsing van diplomaten op het departement was niet alleen problematisch in het geval van een aantal directies en afdelingen maar leverde tevens carrièreproblemen op voor de Haagse beleidsambtenaren. Door de steeds toenemende specialisering – met name op het gebied van de Europese integratie en de ontwikkelingssamenwerking – waren de *generalisten* van de Buitenlandse Dienst, mede vanwege de betrekkelijk korte plaatsingsduur, niet altijd even inzetbaar op de voor die

1 Jhr. Mr. Johan Carel Ferdinand von Mühlen (1940–2018), asp. ABD 1970, laatst. buitengewoon en gevolmachtigd ambassadeur te Santiago de Chile 1997– en Kuala Lumpur 2001–2005. (Bronnen en literatuur: N. A. 88 (1999) 458; Gids BZ en BD)

2 Zie ook BZ-blad 4 (2004) 13.

3 Zie ook P.R. Baehr, ‘Nederlandse politieke partijen en de buitenlandse politiek’, in *Jaarboek van het Documentatiecentrum Nederlandse Politieke Partijen* (1984) 74–90.

onderwerpen verantwoordelijke directoraten-generaal. Dat gold al helemaal voor gespecialiseerde afdelingen, zoals bijvoorbeeld de bureaus van de Juridisch Adviseur en Verkeersadviseur en de directies Verdragen en Algemene Zaken. De leden van de Buitenlandse Dienst kwamen veelal dan ook op het directoraat-generaal Politieke Zaken (DGPZ) of bij de algemene leiding terecht. Bovendien bezetten zij daar over het algemeen de hogere posities omdat in het kader van hun opleiding de eerste paar plaatsingen doorgaans op een post in het buitenland plaatsvonden.⁴ Door dat alles kwamen de carrièremogelijkheden van ambtenaren op het departement, met name in de DGPZ-sector, in het gedrang.

Van minister Luns⁵, die zoals de meeste van zijn uit de ‘buitenlandse dienst’ afkomstige voorgangers weinig affiniteit had met organisatorische aangelegenheden, kon men echter geen grote veranderingen verwachten, zeker niet waar het zijn dierbare Buitenlandse Dienst betrof. Natuurlijk bleef tijdens zijn langdurige ministerschap niet alles bij het oude. Maar het ging daarbij om minder belangrijke, ‘interne’ aangelegenheden van de Buitenlandse Dienst, zoals de wijziging van de examensystematiek in 1955 en de vervanging in 1968 van de individuele voorbereiding voor het attaché-examen door het befaamde ‘klasje’.⁶ Maar – niet geheel toevallig – begon in de loop van de jaren 1960 kritiek te komen op het elitaire en besloten karakter van de Buitenlandse Dienst en op de ‘bevoorrechte’ positie van de op het departement gedetacheerde diplomaten. Daar kwam nog bij, dat het vanuit professioneel oogpunt in toenemende mate als onwenselijk werd ervaren, dat veel departementsambtenaren geen flauwe notie hadden van de dagelijkse praktijk op de posten in het buitenland. Dat culmineerde in de nadagen van het ministerschap van Luns in de – met een nogal overtrokken benaming – ‘opstand der referendarissen’ in november 1970. Die leidde geheel in de stijl van die dagen tot krantenkoppen als ‘promoties weggelegd voor adel’⁷ en ‘elite-bewind wekt protesthouding, top van ministerie staat op tegen Luns’⁸. Enigszins pijnlijk daarbij was de foto van ‘Baron Adolph Bentinck, ambassadeur in Frankrijk’ ter illustratie van de vetgedrukte stelling ‘kwart van leden buitenlandse dienst is van adel of heeft “dure” naam’. Bentinck⁹ was namelijk meer dan acht maanden eerder – op 7 maart 1970 – al overleden. Een heel wat evenwichtiger weergave van de ‘opstand der referendarissen’ was te vinden in een krant als de NRC.¹⁰ Bovendien werd in het redactionele commentaar niet alleen een zeker begrip getoond voor de zorgen der referendarissen maar werd ook het feit aan

4 Bovendien werden de posities van o.m. de secretaris-generaal, de directeur-generaal politieke zaken en de chef kabinet en protocol in beginsel altijd door leden van de Buitenlandse Dienst bezet.

5 Mr. Joseph Antoine Marie Hubert Luns (262).

6 Zie hoofdstuk VII para. 4b, noot 123 en Bleich, *De stille diplomaat*, 77.

7 De Gelderlander van 27 november 1970.

8 Het Vrije Volk van 26 november 1970.

9 Mr. Adolph Willem Carel baron Bentinck van Schoonheten (29).

10 De NRC van 27 november 1970.

de kaak gesteld, dat de diplomaten doorgaans slechts een (zeer) gering deel van hun loopbaan in Den Haag doorbrachten. Nederland presteerde in dat opzicht volgens de NRC veel slechter dan de meeste andere landen, hetgeen te maken had met het gegeven 'dat de Nederlandse buitenlandse dienst in tegenstelling tot de buitenlandse diensten van andere landen, niet geïntegreerd (was) met de ambtelijke staf van het ministerie' en met de grote waarde die hier aan 'deskundigheid en specialisme' werd gehecht.

Maar waar was het de referendarissen nu eigenlijk om te doen? Niet om verzet tegen het aristocratisch karakter van de Buitenlandse Dienst in ieder geval. Een on-evenredig groot deel van de beleidsambtenaren of hun partners was zelf van adellijke of patricische huize. In de beleefde brief, die 31 referendarissen op 2 november 1970 aan de secretaris-generaal van Buitenlandse Zaken stuurden, werd er echter in de eerste plaats 'verwondering' over uitgesproken, dat Buitenlandse Zaken niet deelnam aan het project 'Bezetting Hogere Functies Rijksdienst' waardoor de carrièremogelijkheden van de referendarissen op Buitenlandse Zaken werden beperkt.¹¹ Daarnaast werd geconstateerd, dat functies van vergelijkbaar niveau op andere ministeries hoger werden gewaardeerd. Pas na deze bezwaren kwam het probleem van de reservering van functies, met name in de DGPZ-sector, ten behoeve van leden van de Buitenlandse Dienst aan de orde. Daardoor kwam de loopbaanplanning van de betrokken departementsambtenaren in gevaar. Wel werd erkend, dat het van groot belang was, dat de diplomaten in ieder geval tweemaal tijdens hun loopbaan een termijn op het ministerie werden gedetacheerd. In één adem werd daar echter aan toegevoegd, dat omgekeerd de in aanmerking komende ambtenaren van het departement tijdens hun loopbaan tweemaal een termijn 'en poste' dienden door te brengen 'teneinde buitenlandse ervaring op te doen en beter toegerust te zijn voor de verschillende taken ten departemente'. Het was overigens geenszins de bedoeling van de betrokken referendarissen om via een achterdeur alsnog de Buitenlandse Dienst binnen te komen, zoals Harm Hazewinkel¹², een van de ondertekenaars van de brief, 37 jaar later nog eens benadrukte.¹³ Evenmin stond de 'opstandige' referendarissen een samengaan van het personeel van de Buitenlandse Dienst en de departementale beleidambtenaren voor ogen.

Niet geheel verrassend deed minister Luns niets met de door de referendarissen gesignaleerde problematiek. Bovendien verliet hij al op 6 juli 1971 het departement om aan te treden als secretaris-generaal van de NAVO. Zijn opvolger, de politicus Norbert Schmelzer¹⁴, gaf echter de eerste aanzet tot de integratie maar bleef te kort in functie

11 Een exemplaar van de brief is in het bezit van de auteur.

12 Drs. Harm Jan Hazewinkel (1942), referendaris 2e kl, bureau Oost-Europa van de Directie Europa sinds 1969, laatst. o.m. adviseur Directie Veiligheidsbeleid (1997).

13 VDBZ Nieuws nr. 8 (2007) 4.

14 Drs. Wilhelm Klaus Norbert Schmelzer (1921–2008), werkzaam op het ministerie van Economische Zaken 1950–, staatssecretaris van Binnenlandse Zaken, Bezitsvorming en Publiekrechtelijke

– namelijk tot 11 mei 1973 – om naast zijn vele andere werkzaamheden zich ook nog met die problematiek serieus bezig te houden. De integratie werd sowieso een kwestie van lange adem. Eerst in 1987 gingen de leden van de Buitenlandse Dienst en de daarvoor in aanmerking komende departementsambtenaren op in de nieuwe Dienst Buitenlandse Zaken (DBZ).¹⁵ Overigens werd de Buitenlandse Dienst na het langjarige bewind van minister Luns wel iets minder elitair van samenstelling, zij het zeer geleidelijk. Van de 136 personen waarvan bekend is, dat zij in de periode 1954–1971 tot aspirant-ambtenaar van de Buitenlandse Dienst zijn benoemd, behoorden in totaal 55 tot de ‘aristocratie’.¹⁶ Het merendeel van de overige 81 nieuwe diplomaten was, voor zover kon worden nagegaan, evenmin representatief voor dat deel van de Nederlandse bevolking, dat een universitaire opleiding had genoten.¹⁷ Het paste niet binnen het onderhavige onderzoek om de sociaal-maatschappelijke achtergrond van alle personen in kwestie na te gaan terwijl dat bovendien veel te veel tijd zou nemen. Maar tot die groep behoorden bijvoorbeeld een of meerdere leden van families als Du Marchie Sarvaas, Gualthéri van Weezel, Van Hanswijk de Jonge en Kleiweg de Zwaan. Bovendien waren er diverse ‘zonen van’ zoals onder meer Ben Bot¹⁸ en Reijnier Flaes¹⁹. Van de 230 in de jaren 1972–1986 tot de Buitenlandse Dienst toegelaten (en bekende) kandidaten waren zeven in het bezit van een adellijke titel of predicaat, terwijl de families

bedrijfsorganisatie 1956–, lid Tweede Kamer der Staten-Generaal 1959, staatssecretaris van Algemene Zaken 1959–, fractievoorzitter KVP in de Tweede Kamer 1963–, lid Eerste Kamer der Staten-Generaal 1971, minister van Buitenlandse Zaken 1971–1973. (Bronnen en literatuur: A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Schmelzer* (Leiden 2020); Parlement.com (geraadpleegd 21 oktober 2020); Robbert Ammerlaan, *Het verschijnsel Schmelzer. Uit het dagboek van een politieke teckel* (Leiden z.j.); Norbert Schmelzer, *Herinneringen van een politiek dier* (z.pl. 2004))

- 15 Zie o.m. het rapport van de Commissie van Advies voor de Integratie d.d. 30 oktober 1976. N. B. In de DBZ werden ook de administratieve en secretariële medewerkers als volwaardige leden – en dus niet langer in een afzonderlijke categorie – opgenomen.
- 16 Van deze groep waren 25 personen van adel terwijl de families van de overige 30 in Nederland's Patriciaat waren opgenomen.
- 17 De gegevens zijn gebaseerd op de Gids BZ en BD 1991/1992. Met name v.w.b. de jaren 1954 tot en met 1960 zijn de gegevens zeer incompleet vanwege overlijden, vervroegd uittreden, pensioen e.d. Dat geldt voor de gehele periode voor wat betreft de vrouwelijke leden van de Buitenlandse Dienst, o.m. omdat zij in het geval van een huwelijk al dan niet noodgedongen de carrière moesten beëindigen. Desalniettemin lijken de cijfers redelijk indicatief.
- 18 Dr. Bernard Rudolf Bot (1937), aspirant-ambtenaar van de Buitenlandse Dienst 1963, o.m. buitengewoon en gevolmachtigd ambassadeur te Ankara 1986–, secretaris-generaal 1989–, permanent vertegenwoordiger bij de EU te Brussel 1992–2002 en minister van Buitenlandse Zaken 2003–2007, zn. van Mr. Theodorus Hendrikus Bot (1911–1984), o.m. minister zonder portefeuille voor ontwikkelingssamenwerking 1965–1967 en buitengewoon en gevolmachtigd ambassadeur te Ottawa 1968– en Wenen 1973–1976. (Bronnen en literatuur: Gids BZ en BD; Parlement.com (geraadpleegd 21 oktober 2020); Bernard Bot, *Achteraf gezien. Memoires van een diplomaat en politicus* (Amsterdam 2015))
- 19 Mr. Reijnier Flaes (1935–2018), aspirant-ambtenaar van de Buitenlandse Dienst 1966, later o.m. consul-generaal te Rio de Janeiro 1982– en buitengewoon en gevolmachtigd ambassadeur te Bogota 1985– en Brasilia 1989–?, zn. van Dr. Reijnier Flaes (136), laatst. ambassadeur te Lissabon 1963–1967. (Bronnen en literatuur: A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Flaes* (Leiden 2018); Gids BZ en BD)

van 43 anderen in Nederland's Patriciaat voorkwamen.²⁰ Maar ondanks het feit, dat in deze periode tevens leden van families als Rosenberg Polak en De Hoop Scheffer tot aspirant-ambtenaar van de Buitenlandse Dienst zijn benoemd, valt een duidelijke verschuiving te constateren. Bovendien nam eindelijk het aantal vrouwelijke diplomaten toe, zij het langzaam. Zo waren bijvoorbeeld onder de veertien (bekende) nieuwe ambtenaren van de Buitenlandse Dienst in 1977 slechts twee personen van het vrouwelijk geslacht, onder andere Rasha ter Braack.²¹ In totaal ging het om ten minste 28 vrouwelijke instromers.²²

Uit het voorgaande blijkt, dat de totstandkoming van de Buitenlandse Dienst in 1946 zeker niet de laatste mijlpaal in de geschiedenis van de 'buitenlandse dienst' was. Toch blijft de komst van de BD een logische afsluiting van een afgeronde periode. Maar wat betekende het reglement van 1946 nu eigenlijk in het licht van bureaucrativering, professionalisering en democratisering? Alvorens die vraag te beantwoorden is het goed om eerst maar eens terug te gaan in de geschiedenis. Daarbij dient te worden benadrukt, dat tijdens de onderzoeksperiode bureaucrativering en professionalisering, alsmede *human resource management* geen moment deel hebben uitgemaakt van bewust gevoerd beleid op Buitenlandse Zaken. Voorts werd op het ministerie het democratiseringsstreven, dat in het begin van de twintigste eeuw opkwam, grotendeels genegeerd. Ten tijde van de Republiek was voor wat betreft de 'buitenlandse dienst' sowieso geen sprake van enige serieuze beweging op die terreinen. Er bestond überhaupt geen diplomatieke *dienst* en al helemaal geen consulaire. Bijgevolg was er evenmin sprake van regelingen op het gebied van werving, selectie en opleiding. In het algemeen werden de diplomaten gerecruteerd uit de sociaal-maatschappelijke elite, terwijl de doorgaans onbezoldigde consuls meestal afkomstig waren uit lokale, al dan niet Nederlandse families van handelaren en kooplieden. De Staatse 'buitenlandse dienst' verschilde overigens weinig van die van de omliggende Europese vorstendommen. Alleen had de aanstelling van de diplomaten ten gevolge van het uitgesproken federale karakter van de Republiek heel wat meer voeten in de aarde dan elders het geval was. Bovendien had de 'diplomatieke dienst' van de Republiek een tamelijk burgerlijk karakter, ook al was het aandeel van de adel niet te verwaarlozen. Eveneens opmerkelijk in vergelijking met andere landen was het hoge aandeel academici onder de diplomaten. Dat had te maken met het gegeven, dat een academische – dikwijls juridische – opleiding voor mannelijke telgen uit de regentenelite met het oog op een

20 Het totale aantal toegelaten kandidaten in deze periode lag ongetwijfeld (iets) hoger.

21 Drs. H.E.C.M. ter Braack (1947), aspirant-ambtenaar van de Buitenlandse Dienst 1977, laatst. o.m. buitengewoon en gevolmachtigd ambassadeur te Wellington. (Bron: Gids BZ en BD)

22 Pas in 1997 telde bijvoorbeeld het 'klasje nieuwe stijl' niet minder dan 13 vrouwen op een totaal van 25 deelnemers. Overigens groeide als gevolg van de Integratie van 1987 het aantal vrouwelijke diplomaten aanzienlijk omdat zich onder de departementale beleidsambtenaren al veel vrouwen bevonden.

toekomstige bestuurlijke loopbaan in stad, provincie of bij de Generaliteit alleszins gebruikelijk was. Daarnaast bestaat de indruk, dat in de Republiek ook zonen uit adellijke geslachten vaker een universitaire opleiding volgden dan elders het geval was. Een eerste, heel voorzichtige aanzet tijdens de Republiek in de richting van een diplomatieke dienst maakte geen deel uit van bewust beleid maar vloeide simpelweg voort uit de geneigdheid van sommige leden van de ‘buitenlandse dienst’ in met name de achttiende eeuw om van de diplomatie hun beroep te maken. Voor de ‘buitenlandse dienst’ als zodanig maakte dat echter weinig verschil; zoals gezegd veranderde die niet wezenlijk van karakter tijdens de Republiek.

Pas in de Bataafs-Franse tijd werden de eerste serieuze ontwikkelingen op het gebied van bureaucrativering- en professionalisering zichtbaar. Dat was vooral te danken aan de staatkundige veranderingen, die in die jaren tot stand kwamen. Met name de unitarische staatsgreep van 1798, waarbij korte metten werd gemaakt met de federale regeringsvorm, was in dat opzicht van belang. Hierdoor werd onder meer de oprichting van een ministerie van buitenlandse zaken mogelijk, dat structuur en richting kon geven aan een ‘buitenlandse dienst’. Ook de introductie van eenhoofdig gezag – eerst in de vorm van een raadpensionaris in 1805 en vervolgens met de invoering van de monarchale staatsvorm in 1806 – was van belang voor de bureaucratische ontwikkeling van de ‘buitenlandse dienst’. Hierdoor ontstond de in andere landen reeds lang bestaande constellatie waarbij de diplomaten de persoonlijke vertegenwoordigers van het staatshoofd waren. Dat komt onder meer tot uitdrukking in het door Anton Reinhard Falck²³ geconcipeerde diplomatieke reglement uit 1807. Bovendien was Falck niet alleen een bevestigd ambtenaar, die zelf ook nog eens over diplomatieke ervaring beschikte, maar was hij ook in de praktijk alleen verantwoordig schuldig aan Koning Lodewijk Napoleon, hetgeen zijn werk aanzienlijk eenvoudiger maakte. Dat alles speelde uiteraard ook een rol bij de totstandkoming van het consulaire reglement van 1807.

Zonder dit voorwerk in de Bataafs-Franse tijd zou het voor Gijsbert Karel van Hogendorp²⁴ volstrekt onmogelijk geweest om tijdens zijn slechts vier maanden durende ministerschap een goed functionerend ministerie van Buitenlandse Zaken op poten te zetten en de ‘buitenlandse dienst’ te reactiveren. Dat doet overigens geenszins af aan de kwaliteiten van Van Hogendorp. Dat het bureaucratiserings- en professionaliseringsproces zich in de jaren daarna kon voortzetten, was te danken aan verschillende oorzaken. Allereerst was daar de energieke *manager* Willem I, die grote verwachtingen

23 Mr. Anton Reinhard Falck (131).

24 Mr. Gijsbert Karel graaf van Hogendorp (1762–1826), vaandrig in Pruisische dienst 1778–1782, pensionaris van Rotterdam 1787–1795, koopman te Amsterdam onder de firma G. K. van Hogendorp & Co., lid van het Driemanschap (het provisioneel algemeen bestuur) in 1813, lid Ridderschap van Holland 1814–†, secretaris van Staat voor de Buitenlandse Zaken 7 dec. 1813–6 april 1814, vice-president Raad van State 1814–1816, minister van Staat 1816, lid Tweede Kamer der Staten-Generaal 1815–1825. (Bronnen en literatuur (o.a.): N. A. 85 (1995) 331; Jurriaanse, *De Nederlandse Ministers van Buitenlandse Zaken*, 12–19; Edwin van Meerkerk, ‘Gijsbert Karel van Hogendorp: de man van 1813’, in De Haan, Den Hoed en Te Velde (eds.), *Een nieuwe staat*, 34–41)

koesterde van zijn koninkrijk als (bijna) grote mogendheid. In die optiek was uiteraard een belangrijke rol weggelegd voor de ‘buitenlandse dienst’. In de tweede plaats bestond er in die tijd een grote mate van continuïteit in de leiding van het ministerie van Buitenlandse Zaken. In feite droegen gedurende een periode van bijna dertig jaar slechts twee ministers verantwoordelijkheid voor het ministerie, te weten de diplomaat en trouwe aanhanger van Oranje, Van Nagell van Ampsen²⁵ van 1814 tot 1824 en de in de Bataafs-Franse tijd gevormde bureaucraat, Verstolk van Soelen²⁶ van 1825 tot 1841. Met name laatstgenoemde komt de eer toe zich actief te hebben ingezet om de werving, selectie en opleiding van de toekomstige diplomaten te verbeteren. Dat uiteindelijk de bereikte resultaten mager waren, lag niet zozeer aan minister Verstolk als wel aan de gevolgen van de afscheiding van België. Daardoor gingen de illusies van Koning Willem I ten aanzien van Nederland als ‘kleinere’ grote mogendheid in rook op en verloor hij bijgevolg de belangstelling voor zijn ‘buitenlandse dienst’. Ook de algehele politieke, maatschappelijke en financiële malaise na de traumatische jaren 1830 was niet bevorderlijk voor de uitvoering van de plannen van Verstolk. Toch konden er wel enkele positieve ontwikkelingen op het conto van beide ministers worden bijgeschreven. Sinds 1814 was bijvoorbeeld een echte diplomatieke dienst ontstaan waarin men onderaan begon als ‘aspirant-diplomaat’ en vervolgens, afhankelijk van bekwaamheid en geschiktheid, eventueel kon opklimmen tot hoofd van een diplomatieke missie. Tevens had de bezoldigde beroepsconsul in deze jaren zijn intrede gedaan. De komst van een consulaire dienst lag echter nog ver achter de horizon verborgen terwijl instrumenten en criteria om de bekwaamheid en geschiktheid van kandidaten voor de ‘buitenlandse dienst’ vast te stellen nog ontbraken. Wel was het bezit van een academische kwalificatie inmiddels een onofficiële voorwaarde voor toelating tot de diplomatieke dienst geworden terwijl de latere ministers van Buitenlandse Zaken konden terugvallen op het door hun voorgangers verrichte voorwerk.

Dat laatste gold in ieder geval voor minister De la Sarraz²⁷, die ondanks het feit, dat hij door zijn omgeving ongeschikt werd geacht voor Buitenlandse Zaken, er niet

25 Anne Willem Carel baron van Nagell van Ampsen (1756–1851), raad 1775–1784, schepen en burgemeester van Zutphen, extraordinaris gedeputeerde ter Staten-Generaal, commies-generaal der convooien en licenten van in- en uitgaande rechten 1779–1795, extraordinaris envoyé en minister plenipotentiaris in Groot-Brittannië 1788–1795, voorzitter Grote Vergadering van Notabelen 1814, minister van Buitenlandse Zaken 1814–1824, minister van Staat 1827–†, lid Prov. Staten van Gelderland 1832–1850, kamerheer van Prins Willem V, kamerheer i.b.d. van Koning Willem I, Willem II en Willem III. (Bronnen en literatuur: N. A. 89 (2000–2001) 15; NNBW II, 977–978; Parlement.com (geraadpleegd 28 april 2020); Jurriaanse, *De Nederlandse Ministers van Buitenlandse Zaken*, 25–27)

26 Mr. Johan Gijsbert baron (1823) Verstolk van Soelen (466).

27 James Albert Henri de la Sarraz (1787–1877), cadet Korps art. 1802–, off. art. in Hollandse dienst 1806–, in Franse dienst 1810–, in Ned. dienst 1814–, laatst. luit.-generaal, directeur departement van de grootmeester der art. 1837–1841, gepensioneerd als militair en benoemd tot hofmaarschalk 1843, minister van Buitenlandse Zaken 1843–1848, minister van Staat 1848–†, adjudant i.b.d. van Koning Willem I en Koning Willem II 1840–†. (Bronnen en literatuur: A. J. van Galen Last, *Fragment-genealogie De la Sarraz* (Leiden 2018); Jurriaanse, *De Nederlandse Ministers van Buitenlandse Zaken*, 43–49; Parlement.com (geraadpleegd 19 maart 2018))

alleen in slaagde een eerste ‘diplomatenklasje’ op te zetten maar ook kans zag in 1846 een toelatingsexamen voor de diplomatieke dienst tot stand te brengen. Tevens wist hij de gedateerde consulaire regelingen uit de jaren 1810 te moderniseren. Zijn pogingen om het volledig achterhaalde diplomatieke reglement van 1814 te vervangen liepen echter op niets uit. Koning Willem II, die inmiddels heel andere dingen aan zijn hoofd had, werkte namelijk niet mee. Ten gevolge van diens vroegtijdige overlijden, het aantreden van een minder in staatszaken geïnteresseerde opvolger en de overheersende positie van de liberale stroming na de grondwetswijziging van 1848 trad een jarenlange stagnatie voor de ‘buitenlandse dienst’ op. De meeste nieuwe Kamerleden hadden weinig affiniteit met de wereld van Buitenlandse Zaken en koesterden een regelrecht wantrouwen jegens de door hen als vijandig ervaren diplomatieke dienst, met alle gevolgen van dien. Maar ook van een bureaucratisering en professionalisering van het consulaatwezen, waaraan in liberale kringen toch veel waarde werd gehecht, kwam niets terecht omdat de Tweede Kamer de hand stevig op de knip hield.

Het waren uiteindelijk kwesties, die slechts indirect met het consulaatwezen als zodanig hadden te maken, die ertoe geleid hebben, dat een echte beroepsconsulaire dienst ontstond. Aan het einde van de jaren 1860 werd ten langen leste het vraagstuk van de consulaire rechtsmacht geregeld op grond waarvan aan Nederlandse consulaire agenten desgewenst de bevoegdheden konden worden toegekend van rechter, ambtenaar van de burgerlijke stand en notaris. Hoewel een vrij algemene consensus bestond, dat het voornamelijk uit honoraire consuls bestaande consulaatwezen daarvoor niet was uitgerust, veranderde er aanvankelijk nog niets. In het midden van de jaren 1870 barstte echter het debat over het karakter van het consulaatwezen opnieuw los, ditmaal naar aanleiding van de ontwerp-wet ter regeling van de consulaatrechten. Bovendien had de toenmalige minister van Buitenlandse Zaken te zelfder tijd het initiatief genomen om de verouderde reglementen en de gerelateerde koninklijke besluiten te vervangen door één nieuwe regeling. Het resultaat was, dat in 1874 feitelijk een consulaire dienst tot stand kwam en het jaar daarop de toelating tot die dienst, onder meer door middel van examens, werd geregeld. Ten slotte werden in 1906 de algemene organisatorische bepalingen en de regelingen inzake werving, selectie en opleiding in één integraal reglement opgenomen. Daarmee was een belangrijke stap gezet in het kader van het bureaucratiseringsproces terwijl ook de professionalisering een flinke zet in de goede richting had gekregen. Toch moesten op deze gebieden en – niet te vergeten – op dat van de democratisering nog substantiële slagen worden gemaakt. Dat gold in nog sterkere mate voor de diplomatieke dienst, al waren ook daar op deze terreinen goede vorderingen gemaakt. Die dienst moest het in het begin van de jaren 1870 nog steeds stellen met het uiterst simpele en volledig achterhaalde reglement uit 1814. Maar na verschillende minder geslaagde pogingen kwam in 1881 dan toch eindelijk een integrale regeling voor de diplomatieke dienst tot stand. Dat was onder meer mogelijk geworden omdat de nog steeds dominante liberale stroming inmiddels zelf deel was gaan uitmaken van het maatschappelijke establishment en zich daardoor veel minder

afzette tegen de diplomatieke dienst dan vroeger het geval was geweest. De professionalisering van de 'buitenlandse dienst' in het algemeen werd bovendien gestimuleerd door verschillende maatschappelijke ontwikkelingen, zoals de opkomst van de ge-goede, in het bedrijfsleven actieve burgerij en de vernieuwing van het middelbaar en hoger onderwijs. De consulaire dienst zou overigens nog jaren gebukt gaan onder de door parlement en regering om redenen van zuinigheid getraineerde vervanging van honoraire door beroepsconsuls. De tolken, die pas in 1909 en 1910 hun eigen reglement kregen, profiteerden van de wet op de remmende voorsprong. Daardoor hadden de tolkendiensten geen last van de 'kinderziektes', waarmee de diplomaten en consuls in het verleden waren geconfronteerd.

Bijgevolg kon de minister van Buitenlandse Zaken sinds 1910 beschikken over een 'buitenlandse dienst' met onder meer gedetailleerde regelingen op het gebied van werving, selectie en opleiding. Bovendien had de dienst sinds de jaren 1860 een universeel karakter gekregen omdat de formele en praktische verschillen tussen de 'buitenlandse dienst' in het algemeen en die in de Levant en het Verre Oosten geleidelijk waren verdwenen. Dat proces werd bezegeld door de oprichting van de tolkdienst voor de Levant. Daarmee kwam namelijk een einde aan het stelsel van dragomans, dat steeds meer het karakter van een vreemde eend in de bijt had gekregen. Dat op posten in het Verre Oosten soms en op het consulaat te Djeddah bijna altijd zij-instromers met een Indische connectie werkzaam waren, deed aan die universaliteit niet af. Op het gebied van de professionalisering bleef echter nog het nodige te wensen over, al was het maar voor wat betreft de nogal inefficiënte compartimentering tussen de drie diensten. Bovendien nam in het geval van de diplomatieke dienst ten gevolge van de veranderingen op financieel-economisch gebied en dat van de handelspolitiek de discrepantie tussen de voor de diplomaten reglementair vereiste en de in de praktijk benodigde kennis en expertise in rap tempo toe. Bij dat alles kwam nog het gebrek aan vooruitgang op het snijvlak van professionalisering en democratisering. Niet alleen werd nog steeds voor sommige potentieel gekwalificeerde kandidaten een loopbaan in met name de diplomatieke dienst onmogelijk gemaakt door de volstrekt onvoldoende bezoldiging en de (deels) door de sociaal-maatschappelijke achtergrond bepaalde selectie. Maar ook bleef een potentieel reservoir van kandidaten voor de 'buitenlandse dienst' ongebruikt ten gevolge van de voortdurende uitsluiting van personen van het vrouwelijk geslacht van een loopbaan in de dienst.

Tot de Tweede Wereldoorlog kon ten aanzien van de bovengenoemde kwesties amper enige verbetering worden geconstateerd, terwijl de 'buitenlandse dienst' wel in toenemende mate werd geconfronteerd met ingrijpende veranderingen op politiek, economisch en maatschappelijk gebied. Het weinig veranderingsgezinde ministerie van Buitenlandse Zaken moest klaarblijkelijk eerst een schoktherapie ondergaan voordat men openstond voor enigerlei vernieuwing. Die schok kwam er toen Nederland ondanks de neutraliteitspolitiek meegesleurd werd in de oorlog met alle gevolgen van dien. Maar ook toen gingen, afgezien van de samenvoeging van de diplomatieke,

de consulaire en de tolkdienst, nog steeds niet alle veranderingen van harte. Wel kwam het reglement op de Buitenlandse Dienst van 1946 in vele opzichten – en in ieder geval op papier – aan de in de maatschappij levende wensen op het gebied van professionalisering en democratisering tegemoet. Zo stond de nieuwe dienst open voor alle gekwalificeerde Nederlanders, inclusief vrouwen. Buitenlandse Zaken verzette zich echter tot het allerlaatst tegen de toelating van vrouwen en saboteerde de desbetreffende bepaling zoveel mogelijk nadat deze door persoonlijk ingrijpen van de koningin toch in het reglement was opgenomen. Ook in andere opzichten viel het in de praktijk met de democratisering van de Buitenlandse Dienst niet mee. Pas in de jaren zeventig zou daar verandering in komen. Niet geheel toevallig gebeurde dat na afloop van het langdurig ministerschap van Luns. Maar ook de veranderende tijdgeest speelde daarbij een rol.

Ook de *opstand der referendarissen* moet in dat licht worden gezien. De actie van eenendertig jonge departementsambtenaren was een tiental jaren eerder nog ondenkbaar geweest. En zelfs in 1970 baarde de beleefde en ingetogen brief nog het nodige opzien. Niemand had op dat moment kunnen bevroeden, dat de ‘opstand der referendarissen’ de aanzet zou vormen tot de zogenaamde Integratie van 1987, het samengaan van de leden van de Buitenlandse Dienst met de in aanmerking komende departementsambtenaren in de Dienst Buitenlandse Zaken. Hoewel daarmee wederom een belangrijke mijlpaal op het gebied van de professionalisering was bereikt, betekende het uiteraard niet het einde van dat proces. Datzelfde geldt tot op zekere hoogte voor het democratiseringstreven. Zo zal anno 2020 ongetwijfeld van verschillende kanten worden betoogd, dat de samenstelling van de ‘buitenlandse dienst’ niet voldoende divers is.

Terugkijkend op de geschiedenis van de ‘buitenlandse dienst’ moet worden geconstateerd dat het oordeel voor zover het de bureaucratisering, professionalisering en democratisering betreft, over het algemeen niet positief kan zijn, zeker waar het gaat om het tempo waarin de veranderingen zich voltrokken. Het verwijt daarvoor treft in het geval van de twintigste eeuw vooral het ministerie van Buitenlandse Zaken maar voor de negentiende eeuw ligt dat een stuk genuanceerder. Ten tijde van de Republiek begon de ‘buitenlandse dienst’ in vergelijking met andere Europese landen achterop te raken op het gebied van de werving, selectie en opleiding van personeel. Dat had alles te maken met het in sommige opzichten tot in het extreme doorgevoerde federatieve karakter van de Republiek waardoor onder meer de oprichting van een ministerie, dat exclusief verantwoordelijk was voor de buitenlandse betrekkingen en het daarmee samenhangende personeelsbeleid, niet van de grond kon komen. Vervolgens vond in de Bataafs-Franse tijd, nadat het streven naar een eenheidsstaat had gezegevierd, een inhaalmanoeuvre plaats waarvan het in 1813 herrezen Nederland een dankbaar gebruik kon maken. Na het faillissement van het verenigd koninkrijk volgde echter een eeuw waarin Nederland zich zoveel mogelijk afzijdig hield van de internatio-

nale politiek en het buitenlands beleid op nationaal niveau gemarginaliseerd werd.²⁸ Buitenlandse Zaken werd een in zichzelf gekeerd ministerie, dat – mede uit zelfbescherming – wars was van vernieuwing en verandering en bij kabinetsformaties doorgaans als sluitpost fungeerde. De enige veranderingen en reorganisaties werden dan ook doorgevoerd door incidenteel van buiten komende ministers. Naast de ministers Van der Does de Willebois²⁹ en Van Karnebeek³⁰, kan in dat opzicht bijvoorbeeld ook gedacht worden aan minister De la Sarraz. Door de schok van de Tweede Wereldoorlog, die in feite het einde van de neutraliteitspolitiek inluidde, werd een grondige reorganisatie van de ‘buitenlandse dienst’ onvermijdelijk. Die vond overigens – enigszins verrassend – wel op eigen initiatief van Buitenlandse Zaken plaats, dat in die jaren bovendien geleid werd door van het ministerie afkomstige bewindslieden. Maar bij de implementatie van het reglement op de nieuwe Buitenlandse Dienst bleken de oude reflexen nog niet geheel verdwenen te zijn.³¹ Bovendien kwam de aanzet in 1971 tot een volgende ingrijpende verandering, de Integratie van 1987, wederom van een niet van Buitenlandse Zaken afkomstige minister. Veelbetekenend is ten slotte, dat die grote reorganisatie, waarin de meeste andere landen Nederland reeds voor waren gegaan, vervolgens nog eens zestien jaar op zich liet wachten.

28 Een interessante vraag, die echter buiten de opzet van deze studie valt, is in hoeverre de geringe standing, die Buitenlandse Zaken in de Nederlandse politiek bezat, in kwalitatief opzicht van (negatieve) invloed was op het aanbod voor (met name) de diplomatieke dienst.

29 Mr. Pieter Joseph August Marie van der Does de Willebois (naamsvermeerdering Willebois in Van der Does de Willebois bij KB 28 aug. 1856 no. 55) (1816–1892), jur. dr. Utrecht 1838, advocaat te 's-Hertogenbosch 1838–, subst.-officier van justitie te Breda 1842–, off. van justitie te Roermond 1847–, advocaat-generaal gerechtshof te Arnhem 1851–, procureur-generaal gerechtshof van Noord-Brabant en fungerend directeur politie ald. 1855–, Commissaris des Konings in Limburg 1856–, minister van Buitenlandse Zaken 1874–1877 en 1883–1885, minister van Staat 1885–† (Bronnen en literatuur: N. A. 97 (2012) 395–396; Parlement.com (geraadpleegd 10 jan. 2019); Jurriaanse, *De Nederlandse Ministers van Buitenlandse Zaken*, 250–271; NNBW X, 1209–1210; BWN III, 659–661)

30 Jhr. Mr. Dr. Herman Adriaan van Karnebeek (1874–1942), jur. dr. en dr. Staatswetenschap Utrecht 1900, referendaris dept. van Koloniën 1908–, burgemeester van Den Haag 1911–, minister van Buitenlandse Zaken 1918–1927; commissaris der Koningin in Zuid-Holland 1918–†, minister van Staat 1927–†, kamerheer i.b.d. van Koningin Wilhelmina 1910–†, zn. van 217 en vader van 218. (Bronnen en literatuur: N. A. 86 (1996–1997) 295; BWN I, 286–289; Rolf Schuurmsma, *De beste van het interbellum. Herman Adriaan van Karnebeek*; Wels, *Van Karnebeek's break with tradition*)

31 Dat sloeg overigens niet op het samengaan van de afzonderlijke diensten voor diplomaten, consuls en tolken waarvan iedereen inmiddels het nut wel inzag.

English summary

This study retraces the history of the ‘foreign service’ of the Netherlands between 1814 and 1946 in the light of bureaucratic, professional and democratic developments. The trio *recruiting*, *selection* and *training* on the one hand and the diptych *ability* and *suitability* on the other serve as guidelines. The year 1946 constitutes a logical conclusion of this period, because the new Foreign Service had by then become quite professional and democratic, at least on paper. Moreover, the bureaucratic process had been more or less completed at the end of the nineteenth century. By contrast, the year 1814 is of a more symbolic nature, as the Ministry of Foreign Affairs and the ‘foreign service’ had been re-established following the regained independence of the nation. After all, the bureaucratic and professional processes that pertained to the handling of the Netherlands’ external relations had already been put in motion during the Batavian-French period. This was partly due to the *unitarian* coup of 1798 which put a definitive end to the federal structure of the Republic. This facilitated the creation of a ministry exclusively commissioned with conducting foreign relations and managing the ‘foreign service’. At this stage, it mostly concerned the diplomatic service; in 1807 it received a new regulation focussing – among others – on the training of new diplomats. In the same year, the consular agents received a new regulation too, but that did not even signify the beginning of a real consular *service*.

The history of the Netherlands’ ‘foreign service’ had actually begun in the late sixteenth century. However, in the time of the Dutch Republic, there was no diplomatic service, let alone a consular one. Therefore, no arrangements in the field of recruiting, selection and training existed either. In general, diplomats were chosen from the higher social classes while the ‘honorary’ (i.e. unpaid) consuls usually came from local, preferably Dutch, families of merchants and traders. Due to the extremely federal character of the Republic, the selection and nomination of Dutch diplomats was quite complicated. Generally, these practices were not beneficial to the ‘diplomatic service’. A first step towards anything resembling a diplomatic service – mainly in the course of the eighteenth century – was not the result of a conscious policy, but can simply be ascribed to the inclination that some persons had to turn their diplomatic career into a profession. In general, however, the ‘foreign service’ as such did not really change in the time of the Republic.

In 1814, the above-mentioned developments in the Batavian-French period were built on. Moreover, during the first fifteen years of the reign of King Willem I, various circumstances encouraged the process of making the 'foreign service' more bureaucratic and professional. First of all, the energetic manager Willem I had high expectations of his kingdom as a (semi-)great power. Furthermore, a high level of continuity existed where the leadership of the Foreign Ministry was concerned. In fact, for nearly thirty years, only two ministers assumed responsibility for the ministry: the diplomat and loyal supporter of the House of Orange, Van Nagell van Ampsen, from 1814 till 1824, and the bureaucrat Verstolk van Soelen, educated in the Batavian-French period, from 1825 till 1841. Particularly Minister Verstolk van Soelen did his utmost to improve the recruiting, selection and training of future diplomats. That the eventual results were meagre was not his fault but partly resulted from the separation of Belgium in 1830. Because of that, King Willem I's illusions regarding his country as a (semi-) great power went up in smoke and therefore, he lost interest in his 'foreign service'. Besides, the general political, social and financial depression following the traumatic 1830s was not beneficial to the implementation of Minister Verstolk's designs. However, his successors could fall back upon the work he had already done.

That was certainly the case with the Minister for Foreign Affairs, De la Sarraz, who not only succeeded in organizing a first training course for fledgling diplomats but also was successful in establishing an entrance examination for the diplomatic service in 1846. At the same time, he managed to modernize the forty-years-old and outdated consular regulation. However, his efforts to modernize the likewise outdated diplomatic regulation from 1814 came to nothing. King Willem II, whose collaboration was indispensable, had quite different matters on his mind by then and did not cooperate. As a consequence of his early death, the accession to the throne of his son, who was less interested in affairs of state and the dominant position of the liberal movement following the constitutional amendment in 1848, the 'foreign service' was stagnated for years on end. Most of the new members of parliament had little affinity with the world of foreign affairs and entertained strong suspicions of the diplomatic service, which they considered to be hostile to them. But the bureaucratic and professional development of the 'consular service', to which the liberals attached much importance, likewise stagnated, because parliament was quite hesitant to fund the foreign office.

Only by the middle of the 1870s, did things start to move ahead for the 'foreign service', first of all for the consular agents. The then Minister of Foreign Affairs took the initiative to replace the outdated consular regulation and related royal decrees by one single arrangement. As a result, a real consular service was brought about in 1874, while admission to the service by means of examinations was introduced in the following year. Finally, the general organizing clauses and the arrangements pertaining to recruitment, selection and training were included in a single integral regulation in 1906. However, for many years to come, the consular service was weighed down by

the fact that the replacement of honorary consular agents by fully paid professional ones had been frustrated for reasons of economy, shared by parliament and government alike. In these years, the bureaucratic development of the diplomatic service was completed as well. An integral regulation for the diplomats was finally established in 1881. Among others, this had become a possibility as the dominant liberal movement itself had become part of established society and therefore, was less inclined to oppose the diplomatic service. In general, the professionalization of the 'foreign service' was stimulated by various social developments, for instance the emerging of the well-to-do middle classes, involved in trade and industry, and the modernization of secondary and higher education. The interpretation services, which were regulated only in 1909 and 1910, were not affected by the 'teething problems' that diplomats and consuls had been confronted with in the past.

Consequently, since 1910, the Minister for Foreign Affairs could dispose of a 'foreign service' that could pass the test from the bureaucratic point of view. Moreover, the service had acquired a universal character since the 1860s, as the formal and practical differences between the 'foreign service' in general and the ones in the Levant and the Far East had gradually disappeared. Still, the field of professionalism left much to be desired, if only regarding the rather inefficient differentiation between diplomats, consuls and interpreters. Moreover, in the case of the diplomatic service, the discrepancy between the formal and practical knowledge requirements grew fast due to national and international financial-economic and trade policy changes. Furthermore, democratic developments lagged behind, which was bad enough by itself but had negative consequences in the professional field too. Many qualified persons found it impossible to pursue a career in – particularly – the diplomatic service on account of the totally insufficient salaries and due to the selection process that was (partly) founded on social background. Moreover, the continued exclusion of women from a career in the 'foreign service' meant that a potential reservoir of candidates went unused.

Until the Second World War, hardly any improvement could be noted in the afore-mentioned fields, even if the 'foreign service' was confronted with sweeping political, economic and social changes. The Ministry of Foreign Affairs was not very open to change and obviously needed a shock-therapy before it was willing to pursue any kind of innovation. That shock came when the Netherlands was dragged into the war despite its strict policy of neutrality. But even then, not all changes were welcomed, apart from the amalgamation of diplomats, consuls and interpreters into a single service. However, the regulation pertaining to the new Foreign Service of 1946 complied with broadly supported wishes – at least in writing – for a more professional and democratic service. Thus, the new Foreign Service was open for all qualified Dutch subjects, including women. The Foreign Ministry, however, had opposed the admission of women to the service to the very last. Once the inclusion of women had been incorporated in the new regulation as a result of the personal intervention by

Queen Wilhelmina, the ministry and subsequent ministers frustrated the implementation of the relevant clause. In other respects too, the Foreign Service was not very democratic for some time. Only in the 1970s did matters improve in that respect.

Looking back on the history of the 'foreign service', one cannot escape the conclusion that in general, the bureaucratic, professional and democratic development of the Dutch 'foreign service' went disappointingly slow, especially compared with the situation in other countries. For that one can particularly blame the Foreign Ministry, at least during the twentieth century. The situation in the nineteenth century deserves a more differentiated approach. Even during the Dutch Republic, the 'foreign service' lagged behind other countries as far as the recruitment, selection and training of personnel was concerned. That was one of the consequences of the extremely federative character of the Republic. As a result, the creation of a ministry that was solely responsible for handling the external relations and the corresponding personnel policy proved impossible. Once the pursuit of the unitary state had prevailed, the Batavian-French period sped up improvements resulting, among others, into a Foreign Ministry. On the basis of the bureaucratic and professional attainments of that period, the resurrected Netherlands was able to reconstruct the 'foreign service' in 1814. However, following the collapse of the United Kingdom of the Netherlands in the 1830s, a century followed when the Netherlands abstained from international politics as much as possible and foreign policy itself was marginalized at national level. The foreign office turned into an inward-looking ministry that was averse to renewal or change for reasons of self-preservation and that tended to be a balancing item in national politics. Accordingly, the only reorganizations that took place in this period were owed to ministers that occasionally came from outside the ministry. In effect, the shock of the Second World War put an end to the policy of neutrality and aloofness and made a thorough reorganization unavoidable. Surprisingly, this took place at the initiative of Foreign Affairs itself, which was then led by ministers who were career diplomats. But when it came to implementing the regulation concerning the new Foreign Service, it became evident that the old attitudes and inhibitions had not yet disappeared. Moreover, the next big reorganization, the amalgamation of the foreign service and the ministry officials into one single organization (the *Dienst Buitenlandse Zaken*) was set in motion in 1971 by Minister Schmelzer, a professional politician and -- again -- outsider. Furthermore, it is rather significant that this reorganization, which had already been introduced in most other countries, was not implemented for another sixteen years.

Bronnen en literatuur

Archivalia

Nationaal Archief, Den Haag

- 1.10.94 Familie Fagel: Supplement 1524–1795
- 2.01.08 Ministerie van Buitenlandse Zaken, 1796–1810
- 2.02.01 Algemene Staatssecretarie en Kabinet des Konings, 1813–1840
- 2.02.04 Kabinet des Konings/der Koningin, (1814) 1841–1897
- 2.02.14 Idem, (1814) 1898–1945
- 2.02.05.02 Raad van Ministers, 1823–1994
- 2.05.01 Ministerie van Buitenlandse Zaken 1813–1870
- 2.05.03 Ministerie van Buitenlandse Zaken: A-dossiers (inv.nr. 588 Tolkendiensten 1898–1916 + (1921))
- 2.05.06 Register van de Consulaire Burgerlijke Stand, 1864–1953
- 2.05.08 Tractaten, 1871–1940
- 2.05.10.21 Nederlands Gezantschap in Zwitserland, 1814–1916
- 2.05.12 Nederlands Gezantschap in Turkije, (1799–)1814–1872
- 2.05.13 Nederlands Gezantschap in de Verenigde Staten van Amerika, 1814–1940 (1946)
- 2.05.14.04 Nederlands Consulaat te Berlijn, 1867–1877
- 2.05.18 Ministerie van Buitenlandse Zaken: Kabinetsarchief 1871–1940
- 2.05.19 Politieke rapportage door Nederlandse diplomatieke vertegenwoordigers in het buitenland, 1871–1940
- 2.05.22 Nederlands Consulaat-Generaal te Tanger, 1815–1830
- 2.05.26 Nederlands Gezantschap in Italië, 1911–1940
- 2.05.28 Nederlands Gezantschap in Roemenië, 1889–1923
- 2.05.38 Ministerie van Buitenlandse Zaken: B-dossiers (Consulaire en Handelsaangelegenheden 1871–1940) 2.05.38, inv.nr.----¹ ‘Register van bezoldigde ambtenaren’ met vermelding van naam, geboortedatum, rang, standplaats, bezoldiging en verkregen onderscheidingen 1868–1945; deel 1, 1868–1902; deel 2, 1902–1945; deel 3, 1914–1942; deel 4, 1935–1940

1 Volgens mededeling van het Nationaal Archief op 26 aug. 2014 is dit archiefbestand nog steeds niet door het ministerie van Buitenlandse Zaken aan het Nationaal Archief overgedragen. Dankzij Peter A. Christiaans van het CBG heb ik echter kennis kunnen nemen van deze belangrijke informatiebron.

- 2.05.43 Nederlands Gezantschap/Ambassade in België (en Luxemburg), 1839–1954 (1961), 1924–1954
- 2.05.45 Nederlands Gezantschap in Denemarken, 1815–1863 (1909) 1920–1940
- 2.05.48.05 Mr. C. J. Schaepman, 1940–1945
- 2.05.51 Directie Buitenlandse Dienst, 1945–1954
- 2.05.80 Ministerie van Buitenlandse Zaken (Londens archief), (1936) 1940–1945 (1958)
- 2.05.84 Ministerie van Buitenlandse Zaken: Eerste Haags Archief, (1939) 1940–1942 (1945)
- 2.05.87 Ministerie van Buitenlandse Zaken: Tweede Haags Archief, 1945–1945
- 2.05.94 Nederlands gezantschap, consulaat en consulaat-generaal te Constantinopel/Istanbul, (1817) 1872–1954 (1955)
- 2.05.133 Nederlands Consulaat te Cairo, 1850–1949; Nederlands Consulaat-Generaal en Diplomatiek Agentschap te Cairo, (1862) 1884–1908 en Vice-Consulaat te Ismaila 1879–1889
- 2.05.317 Examencommissie tot onderzoek naar de geschiktheid en de bekwaamheid voor de Buitenlandse Dienst, 1945–1985
- 2.06.001 Directie Handel en Nijverheid, (1815) 1905–1943 (1946)
- 2.21.073 Maarten baron van der Goes, Heer van Dirxland [levensjaren 1751–1826], (1700) 1769–1825
- 2.21.171 Familie Vreede, 1738–1988; familie van Marle, (1597) 1808–1880
- 2.21.179.01 Mr. H. baron van Zuylen van Nyevelt [levensjaren 1781–1853], (1798) 1805–1853

Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis te Amsterdam

Bro N404–6 Mr. G. J. van Heuven Goedhart e.a., Democratisering van de Buitenlandse Dienst (Brochure, Amsterdam 1946/1947)

Literatuur

- Aalbers, J., *De Republiek en de vrede van Europa. De buitenlandse politiek van de Republiek der Verenigde Nederlanden na de Vrede van Utrecht (1713), voornamelijk gedurende de jaren 1720–1733, deel I Achtergronden en algemene aspecten* (Groningen 1980).²
- Aalbers, J. en M. Prak (eds.), *De bloem der natie, adel en patriciaat in de Noordelijke Nederlanden* (Amsterdam 1987).
- Aerssen, Marnix van, *Driemaal Oost. François van Aerssen Beijeren van Voshol (1883–1968), marineofficier, koopman en diplomaat* (Rotterdam 2016).
- Aerts, Remieg, *Thorbecke wil het. Biografie van een staatsman* (Amsterdam 2018).
- Anderson, M. S., *The rise of modern diplomacy 1450–1919* (Londen/New York 1993).
- Antunes, Catia and Jos Gommans (eds.), *Exploring the Dutch Empire, agents, networks and institutions, 1600–2000* (Londen-New York 2015).
- Asser, H. L., *De buitenlandsche betrekkingen van Nederland 1860–1889. Schets eener parlementaire geschiedenis* (Haarlem 1889).
- Asser, T. M. C., *Het bestuur der buitenlandsche betrekkingen volgens het Nederlandsche Staatsrecht* (Amsterdam 1860).

² Volgende delen zijn niet verschenen.

- Baillou, Jean (ed.), *Les affaires étrangères et le corps diplomatique français*, twee delen (Parijs 1984).
- Bank, Jan, 'Overall een ondernemer. Dirk Uipko Stikker (1948–1952)', in Hellema, Zeeman en van der Zwan (eds.), *De Nederlandse ministers van Buitenlandse Zaken in de twintigste eeuw*, 180–197.
- Barendrecht, Sietske, *François van Aerssen, diplomaat aan het Franse Hof (1598–1613)* (Leiden 1965).
- Barkman, C. D. en H. de Vries-van der Hoeven, *Een man van drie levens. Biografie van diplomaat/ schrijver/ geleerde Robert van Gulik* (Amsterdam 1994).
- Baud, W. A. (ed.), *De semi-officiële en particuliere briefwisseling tussen J. C. Baud en J. J. Rochussen 1845–1851*, drie delen (Assen 1983).
- Beasley, W. G., *The modern history of Japan* (derde herziene druk Londen 1980).
- Beelaerts van Blokland, G., *Belevenissen te Londen 1940–1945* (Amsterdam 1997).
- Benali, Abdelkader & Herman Obdeijn, *Marokko door Nederlandse ogen 1605–2005. Verslag van een reis door de tijd* (Amsterdam/Antwerpen 2005).
- Berg, J. van den, *De anatomie van Nederland*, deel I (Amsterdam 1967).³
- Beus, J. G. de, *Morgen, bij het aanbreken van de dag. Nederland driemaal aan de vooravond van oorlog* (Rotterdam 1978).
- Beyen, J. W., *Het spel en de kniekers. Een kroniek van vijftig jaren* (Rotterdam 1968).
- Bink, Sander, *Carel de Nerée tot Babberich en Henri van Booven. Den Haag in het fin de siècle* (Zwolle 2014).
- Biografisch woordenboek van Nederland*, 6 delen (Den Haag 1979–2008).⁴
- Bleich, Anet, *De stille diplomaat, Max van der Stoep 1924–2011* (Amsterdam 2018).
- Blussé, L., 'Van compagniesloge naar legatiekwartier. De Nederlandse vertegenwoordiging in het keizerrijk China tot 1912', in Van Ditzhuyzen, Kersten, Van Zeeland en Van der Zwan (eds.), *Tweehonderd jaar*, 165–187.
- Blussé, Leonard, Willem Remmelink en Ivo Smits (eds.), *Bewogen Betrekkingen, 400 jaar Nederland-Japan* (Ede 2000).
- Blussé, Leonard, 'Dutch consular representation on the southeast coast of China during the nineteenth century', in Cai Hongsheng, Leonard Blussé e.a., *Sailing to the Pearl River. Dutch enterprise in South China 1600–2000*, 62–75.
- Blussé, Leonard & Floris-Jan van Luyn, *China en de Nederlanders, geschiedenis van de Nederlands-Chinese betrekkingen 1600–2007(2008)* (Zutphen 2008).
- Bogaarts, Melchior, 'Carel Godfried Willem Hendrik van Boetzelaer van Oosterhout (1946–1948)', in Hellema, Zeeman en Van der Zwan (eds.), *De Nederlandse ministers van Buitenlandse Zaken in de twintigste eeuw*, 164–179.
- Boogert, Maurits van den, 'Negotiating foreignness in the Ottoman Empire: the legal complications of cosmopolitanism in the eighteenth century', in Antunes and Gommans (eds.), *Exploring the Dutch Empire*, 27–42.
- Boogert, Maurits van den en Jan Jonker Roelants (eds.), *De Nederlands-Turkse betrekkingen. Portretten van een vierhonderdjarige geschiedenis* (Hilversum 2012).
- Boogert, Maurits van den, 'Van Ottomaans naar Turks, J. H. Kramers op een breuklijn in de geschiedenis', in Van den Boogert en Jonker Roelants (eds.), *De Nederlands-Turkse betrekkingen*, 85–88.
- Boogman, J. C., *Nederland en de Duitse Bond 1815–1851*, twee delen (Groningen/ Djakarta 1955).

3 Zie de vorige noot.

4 Aangehaald als BWN I, BWN II etc.

- Boogman, J. C., *Rondom 1848, de politieke ontwikkeling van Nederland 1840–1858* (Bussum 1978).
- Boogman, J. C., *Van spel en spelers. Verspreide opstellen* (Den Haag 1982).
- Boogman, J. C., 'Achtergronden en algemene tendenties van het buitenlands beleid van Nederland en België in het midden van de 19de eeuw', in Idem, *Van spel en spelers*, 190–213.
- Boogman, J. C., 'Achtergronden, tendenties en tradities van het buitenlands beleid van Nederland (eind zestiende eeuw-1940)', in Idem, *Van spel en spelers*, 214–234.
- Boom, Henk, *Onze man in Constantinopel, Frederik Gijsbert baron van Dedem (1743–1820)* (Zutphen 2012).
- Boom, Bart van der en Femme S. Gaastra (eds.), *Kerk, cultuur en koloniën, opstellen over Nederland rond 1900* (z.pl. 2005).
- Boon, H. N., *Bagatellen uit de Diplomatieke Dienst, herinneringen van 35 jaar Buitenlandse Zaken* (Rotterdam 1972).
- Boon, H. N., *Afscheidsaudientie. Tien studies uit de diplomatieke praktijk* (Rotterdam 1976).
- Boon, Han, *Uitgevaardigd thuisgevaardigd, schetsen en silhouetten uit het leven buitengaats en binnenboord* (Rotterdam 1978).
- Bosmans, Jac, 'Een gedreven politicus. Wilhelmus Klaus Norbert Schmelzer (1971–1973)', in Hellema, Zeeman en Van der Zwan (eds.), *De Nederlandse ministers van Buitenlandse Zaken in de twintigste eeuw*, 228–241.
- Bosscha Erdbrink, G. R., *At the threshold of felicity: Ottoman-Dutch relations during the embassy of Cornelis Calkoen at the Sublime Porte 1726–1744* (Ankara 1975).
- Bosscha Erdbrink, G. R., 'Diplomatieke betrekkingen tussen de Republiek en het Osmaanse Rijk', in *Spiegel Historiae* 12 (1977), 286–293.
- Braak, Bert van den, *De Eerste Kamer. Geschiedenis, samenstelling en betekenis 1815–1995* (De Haag 1998).
- Brokken, Jan, *De rechtvaardigen. Hoe een Nederlandse consul duizenden Joden redde* (Amsterdam/Antwerpen 2018).
- Brouwer, Jan Willem, 'Architect van de Europese Gemeenschap? Johan Willem Beyen (1952–1956)', in Hellema, Zeeman en Van der Zwan (eds.), *De Nederlandse ministers van Buitenlandse Zaken in de twintigste eeuw*, 198–209.
- Brouwer, Jan Willem en Inge Megens, *Joseph Luns. Ter herinnering 1911–2002* (Amsterdam 2012).
- Bruin, C. J., 'Een verloren zaak. Adel als beloning voor persoonlijke verdiensten in het Koninkrijk der Nederlanden', in Aalbers en Prak (eds.), *De bloem der natie*, 141–164.
- Bruin, G. de, 'Buitenlands beleid en gezantschapswezen in de Republiek', in *Nederlands Archievenblad* 99 (1995), 3–10.
- Brummelhuis, Han ten, *Merchant, courtier and diplomat: a history of the contacts between the Netherlands and Thailand* (Lochem/Gent 1987).
- Buma, Dé, *Donderdag komt de koerier. De kleurrijke levensreis van een diplomatenvrouw* (Amsterdam 2000).
- Burg, V. A. M. van der en C. E. G. ten Houte de Lange, *De Hoogstaangeslagenen in 's Rijks directe belastingen 1848–1917. De verkiesbaren voor de Eerste Kamer der Staten-Generaal* (Zeist en Rotterdam 2004).
- Butterfield, Herbert, 'Diplomacy', in Hatton and Anderson (eds.), *Studies in diplomatic history*, 357–372.
- Bijleveld, W. J. J. C., *Opmerkingen over de geslachten behandeld in het Nederland's Adelsboek* (Den Haag 1949).

- BZ en de Tweede Wereldoorlog, het personeel van Buitenlandse Zaken in oorlogstijd* (Speciale uitgave van het personeelsblad voor de medewerkers van het ministerie van Buitenlandse Zaken 1995).
- Cai, Hongsheng, Leonard Blussé e.a., *Sailing to the Pearl River. Dutch Enterprise in South China 1600–2000* (Guangzhou 2004).
- Cantillon, E., ‘Thorbecke en Europa 1851–1853’, in *De Gids* 108 (1944–1945) 12–31.
- Cecil, Lamar, *The German Diplomatic Service, 1871–1914* (Princeton 1976).
- Christiaans, Peter A. (ed.), *Onbezoldigde consulaire ambtenaren I* (Den Haag 2014).⁵
- Christiaans, Peter A. (ed.), *Onbezoldigde consulaire ambtenaren II* (Den Haag 2014).⁶
- Christiaans, Peter A. (ed.), *Onbezoldigde consulaire ambtenaren III* (Den Haag 2014).⁷
- Christiaans, Peter A. (ed.), *Onbezoldigde consulaire ambtenaren IV* (Den Haag 2015).⁸
- Cleverens, René, *Niet verder dan ons Huis... , de Koninklijke Hofhouding, het dagelijks leven in de paleizen Noordeinde en het Loo 1870–1918* (Middelburg 1994).
- Colenbrander, H. T. (ed.), *Gedenkstukken der algemeene geschiedenis van Nederland van 1795 tot 1840*, vijfde deel 1806–1810 (Den Haag 1910), zevende deel 1813–1815 (Den Haag 1914), achtste deel 1815–1825, eerste, tweede en derde stuk (Den Haag 1915–1916) en negende deel 1825–1830, eerste en tweede stuk (Den Haag 1916–1917).
- Colenbrander, H. T. (ed.), *Gedenkschriften van Anton Reinhard Falck* (Den Haag 1913).
- Coolsaet, Rik, Vincent Dujardin en Claude Roosens, *Buitenlandse Zaken in België, geschiedenis van een ministerie, zijn diplomaten en consuls van 1830 tot vandaag* (Tielt 2014).
- Davis Cross, Mai’a K., *The European Diplomatic Corps, diplomats and international cooperation from Westphalia to Maastricht* (Basingstoke 2007).
- Delcorde, Raoul, *De Belgische diplomaten* (z.pl. 2010).
- Diepen, Remco van, ‘The Netherlands and Poland in the interwar years, 1919–1939’, in Hellema, Zelichowski en Van der Zwan (eds.), *Poland and the Netherlands*, 55–78.
- Diepen, Remco van, ‘Domweg gelukkig aan het Plein. Jhr. Aarnout Marinus Snouck Hurgronje (1882–1951)’, in Van der Zwan, De Graaff en Hellema (eds.), *In dienst van Buitenlandse Zaken*, 61–73.
- Ditzhuyzen, R. E., *Oranje-Nassau, een biografisch woordenboek* (Haarlem 1992).

5 Betreft: België, Denemarken, Duitsland, Frankrijk, Griekenland, Groot-Brittannië, Ierland en Luxemburg.

6 Betreft: Bulgarije, Estland, Finland, Griekenland, Hongarije, Italië, Letland, Litouwen, Monaco, Noorwegen, Oostenrijk-Hongarije, Portugal, Roemenië, Rusland, Servië, Spanje, Turkije en Zweden.

7 Betreft: Algerije, Angola, Antigua, Argentinië, Barbados, Bermuda, Birma, Bolivia, Brazilië, Canada, Ceylon, Chili, China, Colombia, Congo, Cyprus, Demerary, Dominicaanse Republiek, Egypte, Formosa, Griekenland, Guadeloupe, Guyana, Haiti, Hongkong, India, Irak, Israël, Italië, Jamaica, Japan, Jemen, Kaapverdische eilanden, Libanon, Liberia, Libië, Macao, Marokko, Martinique, Mauritius, Mexico, Mozambique, Myanmar, Noorwegen, Pakistan, Peru, Perzië, Philippijnen, St.-Helena, Saint Kitts, Saint Lucia, Saint Thomas, Saoedi Arabië, Sierra Leone, Singapore, Sri Lanka, Syrië, Taiwan, Trinidad, Tunesië, Turkije, Vietnam, Zanzibar, Zuid-Afrika, Zweden en Zwitserland.

8 Betreft: Algerije, Antigua, Argentinië, Australië, Belize, Bermuda, Bolivia, Brazilië, Brits Guyana, Bulgarije, Canada, Ceylon, Chili, China, Colombia, Cuba, Denemarken, Dominicaanse Republiek, Duitsland, Ecuador, Egypte, Frankrijk, Frans Guyana, Griekenland, Groot-Brittannië, Guadeloupe, Guatemala, Haiti, Honduras, Ierland, Italië, Joegoslavië, Kreta, Libië, Madagaskar, Martinique, Mexico, Mozambique, Nevis, Nieuw Zeeland, Noorwegen, Oostenrijk, Panama, Peru, Perzië, Philippijnen, Polen, Puerto Rico, Roemenië, Rusland, St.-Helena, San Marino, Spanje, Thailand, Uruguay, Venezuela, Verenigde Staten en Zweden.

- Ditzhuyzen, R. E. van, A. E. Kersten, A. L. M. van Zeeland en A. C. van der Zwan (eds.), *Tweehonderd jaar Ministerie van Buitenlandse Zaken* (Den Haag 1998).
- Ditzhuyzen, R. E. van, 'Schipperen met ruimte. Twee eeuwen departementale huisvesting', in Idem, Kersten, Van Zeeland en Van der Zwan (eds.), *Tweehonderd jaar*, 39–53.
- Doel, H. W. van den, 'Geschiedenis van de ambtseed', in *Bestuur, maandblad voor overheidskunde* 8 (1989) 220–232.
- Doel, H. W. van den, *De Stille macht, het Europese binnenlands bestuur op Java en Madoera, 1808–1942* (Amsterdam 1994).
- Doel, H. W. van den, P. C. Emmer en H. Ph. Vogel, *Nederland en de nieuwe wereld* (Utrecht 1992).
- Dongen, Frans van, *Tussen neutraliteit en imperialisme. De Nederlands-Chinese betrekkingen van 1863 tot 1901* (Groningen 1966).
- Dongen, Frans van, *Van Timor naar Jakarta. Bestuursambtenaar in diplomatieke dienst* (Amsterdam 2009).
- Driessen, Jozien, Marc Jansen en Willem Roobol (eds.), *Rusland in Nederlandse ogen* (Amsterdam 1986).
- Dröge, Philip, Pelgrim. *Leven en reizen van Christiaan Snouck Hurgronje, wetenschapper, spion, avonturier* (Houten 2017).
- Dronkers, Jaap en Huibert Schijf, 'Van de publieke naar de culturele of economische sector? Een vergelijking tussen de Nederlandse adel en het patriciaat in de twintigste eeuw', in *Virtus, Jaarboek voor adelsgeschiedenis*, 11 (2004), 104–117.
- Drooglever, Pieter, 'Een hoogstbekwaam beroepsdiplomaat'. Jhr. Hendrik Frederik Lodewijk Karel van Vredenburg', in Van der Zwan, De Graaf en Hellema (eds.), *In dienst van Buitenlandse Zaken*, 89–103.
- Duyverman, J. P., *Uit de geheime dagboeken van Aeneas Mackay, dienaar des konings 1806–1876* (Houten 1987).
- Ebben, Maurits, 'Uwer Hoog Moogenden Onderdaenigsten Dienaers. Nederlandse consuls en Staatse diplomatie in Spanje, 1648–1661', in *Tijdschrift voor Geschiedenis* 127 (2014), 649–672.
- Ebben, Maurits & Louis Sicking, 'Nieuwe diplomatieke geschiedenis van de premoderne tijd. Een inleiding', in *Tijdschrift voor Geschiedenis* 127 (2014), 541–552.
- Elias, A. M. en Paula C. M. Schölvincks, *Volksrepresentanten en wetgevers. De politieke elite in de Bataafs-Franse tijd 1796–1810* (Amsterdam 1991).
- Elias, Johan E., *De Vroedschap van Amsterdam 1578–1795* (Amsterdam 1963).
- Engelberts, Theresia H. E., *Een Pers uit een vreemd land* (Den Haag 1999 tweede herziene druk).
- Essen, J. L. van (ed.), *Groen van Prinsterer, Schriftelijke nalatenschap*, briefwisseling, vijfde deel 1827–1869 (Den Haag 1980).
- Fack, Robbert, *Gedane Zaken. Diplomatieke herinneringen* (Amsterdam 1984).
- Fasseur, Cees, *De Indologen, ambtenaren voor de Oost 1825–1950* (Amsterdam 2003 derde druk).
- Fasseur, Cees, *Dubbelspoor. Herinneringen* (Amsterdam 2016).
- Fievez de Malines van Ginkel, Henri, *Overzicht van de internationaalrechtelijke betrekkingen van Nederlandsch-Indië (1850–1922)* ('s-Gravenhage 1924).
- Frank-van Westrienen, Anna, *De Grootte Tour, tekening van de educatiereis der Nederlanders in de zeventiende eeuw* (Amsterdam 1983).
- Franken, M. A. M., *Coenraad van Beuningen's politieke en diplomatieke activiteiten in de jaren 1667–1684* (Groningen 1966).

- Gaag, J. 'Richard' van der, *Vrijgevochten* (Naarden 1984).
- Gabriëls, A. J. C. M., *De heren als dienaren en de dienaar als heer. Het stadhouderlijk stelsel in de tweede helft van de achttiende eeuw* (Leiden 1989).
- Galen Last, A. J. van, *Jonkheer van der Maesen de Sombreff en de Ongewenste Invitatie, het Nederlands buitenlands beleid in 1863* (onuitgegeven doctoraal scriptie Utrecht 1970).
- Galen Last, A. J. van, *De Nederlands-Russische betrekkingen 1917–1942* (onuitgegeven doctoraal scriptie Utrecht 1970).
- Gerretson, C. (ed.), *De tusschenwateren 1839–1867* (Haalem z.j.).
- Gids van het Departement van Buitenlandse Zaken en de Buitenlandse Dienst.*⁹
- Gietman, Conrad, 'Dutch gentleman genealogists and the end of the Old Order (1900–1945)', in *Virtus, Jaarboek voor adelsgeschiedenis* 26 (2019) 170–184.
- Gobée, E. en C. Adriaanse (eds.), *Ambtelijke adviezen van C. Snouck Hurgronje 1889–1936*, tweede deel (Den Haag 1959).
- Gorkom, Lodewijk van, *Door Europa en de wereld. Een trektocht in de Buitenlandse Dienst* (Amsterdam 2009).
- Goto, Ken'ichi, 'De 'kwestie Nederlands-Indië', Nederlands-Japanse betrekkingen, 1900–1942', in Blussé, Rimmelinck en Smits (eds.), *Bewogen betrekkingen, 195–209*.
- Goudoever, Ab van, 'Nederlandse diplomaten rond Rusland en het bolsjewisme', in Driessen, Jansen en Roobol (eds.), *Rusland in Nederlandse ogen, 152–162*.
- Graaf, Beatrice de, 'Second-tier diplomacy. Hans von Gagern and William I in their quest for an alternative European Order, 1813–1818', in *Journal of Modern European History* 12 (2014) 546–566.
- Graaff, B. G. J. de (ed.), *Documenten betreffende de buitenlandse politiek van Nederland 1919–1945*, deel IV 27 juni 1934–30 juni 1935 (Den Haag 1996).
- Graaff, Bob de, *'Kalm temidden van woedende golven', het ministerie van Koloniën en zijn taak-omgeving 1912–1940* (Den Haag 1997).
- Graaff, B. G. J. de, *Het belang van de anecdote in diplomatenmemoires voor de historische kennis van de buitenlandse dienst* (Jaarlijkse historische lezing ministerie van Buitenlandse Zaken, 9 juni 2005).
- Graaff, Bob de en Elsbeth Locher-Scholten, *J. P. graaf van Limburg Stirum 1873–1948, tegendraads landvoogd en diplomaat* (Zwolle 2007).
- Graaff, Bob de, Duco Hellema en Bert van der Zwan (eds.), *De Nederlandse buitenlandse politiek in de twintigste eeuw* (Amsterdam 2003).
- Graaff, Bob de en Duco Hellema (eds.), *Instrumenten van buitenlandse politiek. Achtergronden en praktijk van de Nederlandse diplomatie* (Amsterdam 2007).
- Craig, Gordon A. en Felix Gilbert (eds.), *The diplomats 1919–1939* (Princeton 1953).
- 'sGravenhaagsche stadsalmanak 1830–1842.¹⁰
- 's-Gravenhaagsche Stads- en Residentie Almanak 1843–1845/1846.¹¹
- Groot, A. H. de, *The Ottoman Empire and the Dutch Republic. A history of the earliest diplomatic relations 1610–1630* (Leiden 2012 herziene editie).
- Groot, Alexander H. de, *The Netherlands and Turkey: Four hundred years of political, economical, social and cultural relations, selected essays* (Istanbul 2007).

9 Verschenen van 1950 tot en met 1997. Aangehaald als 'Gids BZ en BD'.

10 Van deze almanak is gebruikgemaakt omdat de Staatsalmanak in de periode 1830–1861 niet is verschenen.

11 Zie noot 10.

- Haan, Ido de, Paul den Hoed en Henk te Velde (eds.), *Een nieuwe staat. Het begin van het Koninkrijk der Nederlanden* (Amsterdam 2013).
- Hansen, Maria, 'Twaalf kranten zijn even warm als een deken. Het leven van Jonkheer Roger Bangeman Huygens, Graaf van Löwendal', in *Virtus, Bulletin van de Werkgroep Adels-geschiedenis* 9 (2002) 49–55.
- Harinck, George en Hans Krabbendam(eds.), *Amsterdam – New York. Transatlantic relations and urban identities since 1653* (Amsterdam 2005).
- Hatton, Ragnhild en M. S. Anderson (eds.), *Studies in diplomatic history. Essays in memory of David Bayne Horn* (London 1970).
- Heemskerck, Frederik, *Van vader op zoon. Opkomst en teloorgang van het premiersgeslacht Heemskerck* (Amsterdam 2020).
- Hellema, Duco, *Neutraliteit & Vrijhandel. De geschiedenis van de Nederlandse buitenlandse betrekkingen* (Utrecht 2001).¹²
- Hellema, Duco, Bert Zeeman en Bert van der Zwan (eds.), *De Nederlandse ministers van Buitenlandse Zaken in de twintigste eeuw* (Den Haag 1999).
- Hellema, Duco, Ryszard Zelichowski, Bert van der Zwan (eds.), *Poland and the Netherlands: a case study of European relations* (Dordrecht 2011).
- Heringa, J., *De eer en hoogheid van de staat. Over de plaats der Verenigde Nederlanden in het diplomatieke leven van de zeventiende eeuw* (Groningen 1961).
- Heijden, A. van der, 'Inperking en afschaffing van Nederlandse capitulaire rechten in Egypte, 1867–1937', in Luykx en Manning (eds.), *Nederland in de wereld 1870–1950*, 45–64.
- Hoenkamp-Mazgon, Marlies, *Palais de Hollande te Istanboel. Het ambassadegebouw en zijn bewoners sinds 1612* (Amsterdam 2002).
- Hogendorp, H. van (ed.), *Brieven en gedenkschriften van Gijsbert Karel van Hogendorp*, vierde deel (Den Haag 1887) en vijfde deel (Den Haag 1901).
- Hooykaas, G. J. (ed.), *Brieven van A. G. A. van Rappard aan C. J. van Assen*, in: *BMHG* 80 (1966) 195–282. Hooykaas, G. J. (ed.) *De briefwisseling van J. R. Thorbecke* II, 1833–1836 (Den Haag 1979) en IV, 1840–1845 (Den Haag 1993).
- Hooykaas, G. J. en F. J. P. Santegoets (ed.), *De briefwisseling van J. R. Thorbecke* V, 1845–1853 (Den Haag 1996) en VI, 1853–1862 (1998).
- Hora Siccama, O. W. (ed.), *Brieven van A. R. Falck 1795–1843* (Den Haag 1861).
- Horn, D. B., *The British Diplomatic Service 1689–1789* (Oxford 1961).
- Horst, D. van der, *Van Republiek tot Koninkrijk. De vormende jaren van Anton Reinhard Falck 1777–1813* (Amsterdam/Dieren 1985).
- Houte de Lange, C. E. G. ten en A. D. de Jonge, *Het dubbele namen boek* (Amsterdam 2007).
- Houwink ten Cate, Johannes, *De mannen van de Daad' en Duitsland, 1919–1939. Het Hollandse zakenleven en de vooroorlogse buitenlandse politiek* (Den Haag 1995).
- Hugenholtz, W. R. en H. Boels, 'De griffie van de Staten-Generaal en van de Nationale Vergadering', in *Tijdschrift voor Geschiedenis* 90 (1977) 391–422.
- Huizinga, J. J. (ed.), 'Herinneringen van J. P. J. A. graaf van Zuylen van Nijveelt 1819–1887', in *Nederlandse Historische Bronnen* 2 (Den Haag 1980), 205–351.
- Insinger, J. H. O., *De achterkant van de diplomatie* (Baarn 1986).
- Jager, Janine, *Hoe komen wij heelhuids uit deze hel. Nederlanders in revolutionair Rusland* (Amsterdam/Antwerpen 2017).
- Joekes, Adolf Marcus, *Schets van de bevoegdheden der Nederlandsche consuls* (Leiden 1911).

12 Deze studie is een geheel herziene uitgave van het in 1995 verschenen 'Buitenlandse politiek van Nederland' van dezelfde auteur.

- Jong, Th.P.M. de, 'Nederland en Latijns-Amerika (1816–1826)', in *Economisch-Historisch Jaarboek* 29 (1963) 2–135.
- Jong, Theo P. M. de, *De krimpde horizon van de Hollandse kooplieden. Hollands Welvaren in het Caribisch zeegebied 1780–1830* (Assen 1966).
- Jurriaanse, M. W., *De Nederlandse Ministers van Buitenlandse Zaken* (Den Haag 1974).
- Kemseke, Peter van (ed.), *Diplomatieke cultuur* (Leuven 2000).
- Kersten, Albert, *Buitenlandse Zaken in ballingschap* (Alphen aan den Rijn 1981).
- Kersten, A. E., 'Een woud van verandering. Ontwikkeling van taak en organisatie van het ministerie', in Van Ditzhuyzen, Kersten, Van Zeeland en Van der Zwan (red.), *Tweehonderd jaar*, 57–75.
- Kersten, Albert, 'De langste. Joseph Antoine Marie Hubert Luns (1952–1971)', in Hellema, Zeeman en Van der Zwan (eds.), *De Nederlandse ministers van Buitenlandse Zaken in de twintigste eeuw*, 210–227.
- Kersten, Albert, *Luns, een politieke biografie* (Amsterdam 2010).
- Kersten, Albert E. en Bert van der Zwan, 'The Dutch consular service: in the interests of a colonial and commercial nation', in Jan Melissen and Ana Mar Fernández (eds.), *Consular affairs and diplomacy*, 275–301.
- Kiernan, V. G., 'Diplomats in exile', in Hatton en Anderson (eds.), *Studies in diplomatic history*, 301–321.
- Klaassen, M. J. C., *De officier van administratie bij de Koninklijke Marine 1824–1913* (z.pl. 1965).
- Klaassen, W. J. M. (ed.), 'Voor u persoonlijk', *brieven van minister van buitenlandse zaken jhr. A. C. D. de Graeff aan gezant J. P. graaf van Limburg Sitrum (1933–1937)* (Den Haag/Hilversum 1986).
- Klaassen, W. J. M. en J. Woltring (eds.), *Documenten betreffende de buitenlandse politiek van Nederland 1919–1945*, deel I 2 januari 1931–29 maart 1932 (Den Haag 1985) en deel II 1 april 1932–30 mei 1933 (Den Haag 1987).
- Klaassen, W. J. M. (ed.), *Documenten betreffende de buitenlandse politiek van Nederland 1919–1945*, deel III 1 juni 1933–26 juni 1934 (Den Haag 1990).
- Kleffens, Eelco Nicolaas van, *De internationaalrechtelijke betrekkingen tusschen Nederland en Japan (1605-heden)* (Leiden 1919).
- Kleffens, E. N. van, *Belevenissen I 1894–1940* (Alphen aan den Rijn 1980), II 1940–1958 (Alphen aan den Rijn 1983).
- Klemann, Hein, 'Colijns marionet op het Plein, Jacob Adriaan Nicolaas Patijn (1937–1939)', in Hellema, Zeeman en Van der Zwan (eds.), *De Nederlandse ministers van Buitenlandse Zaken in de twintigste eeuw*, 126–137.
- Klemann, Hein A. M., 'Een handelsnatie in de twintigste eeuw', in De Graaff, Hellema en Van der Zwan (eds.), *De Nederlandse buitenlandse politiek in de twintigste eeuw*, 105–129.
- Knapen, Ben, *De lange weg naar Moskou. Nederlandse relaties tot de Sovjet-Unie, 1917–1942* (Amsterdam/ Brussel 1985).
- Koch, Jeroen, *Koning Willem I, 1772–1843* (Amsterdam 2013).
- Koene, Bert, *Schijn gestalten. De levens van diplomaat en rokkenjager Gerard Brantsen (1735–1809)* (Hilversum 2013).
- Koppen, Chris A. J. van (ed.), *Den Haag antwoordt niet. Herinneringen van Jhr. Mr. H. F. L. K. van Vredenburg* (Leiden 1985).
- Korthals Altes, A., 'Koning Willem II schrijft de keizer van Japan', in *Spiegel Historiae* 13 (1978) 66–72.

- Krabbendam, Hans, 'Capital diplomacy: consular activity in Amsterdam and New York, 1800–1940', in Harinck and Krabbendam (eds.), *Amsterdam-New York. Transatlantic relations and urban identities since 1653*, 166–181.
- Krabbendam, Hans, Cornelis A. van Minnen en Giles Scott-Smith (eds.), *Four centuries of Dutch-American relations 1609–2009* (Amsterdam 2009).
- Kroes, Jochem, *Nederland's Patriciaat 1972–2009, tweeëndertig jaargangen uitgelicht* (Den Haag 2016).
- Kuiper, Pieter Nicolaas, *The early Dutch sinologists, a study of their training in Holland and China and their functions in the Netherlands Indies (1854–1900)*, twee delen (Leiden 2016).
- Kuiper, Yme, 'Aristocraten aan de top. Recent biografisch onderzoek en adelsgeschiedenis', in *Virtus, Jaarboek voor adelsgeschiedenis* 15 (2008) 7–29.
- Kuiper, Yme, 'Aristocratische distinctie en aan de top blijven. Dertig jaar onderzoek naar de Nederlandse adel in de lange negentiende eeuw', in *Virtus, Jaarboek voor adelsgeschiedenis* 19 (2012) 63–82.
- Kuitenbrouwer, M., *Nederland en de opkomst van het moderne imperialisme. Koloniën en buitenlandse politiek 1870–1902* (Amsterdam/Dieren 1985).
- Kuitenbrouwer, Maarten, 'Een realistische idealist. Max van der Stoep (1973–1977, 1981–1982)', in Hellema, Zeeman en Van der Zwan (eds.), *De Nederlandse ministers van Buitenlandse Zaken in de twintigste eeuw*, 242–255.
- Kuyper, A., *Om de oude Wereldzee*, twee delen (Amsterdam 1908).
- Langer, William L. (ed.), *An encyclopedia of World history. Ancient, medieval, and modern, chronologically arranged* (herziene derde druk Boston 1952).
- Leenders, Gertjan, 'Bolwerk van de oude adel? Een kwantitatieve benadering van de adellijke vertegenwoordiging in het Belgische diplomatieke korps (1840–1940)', in *BMGN-Low Countries Historical Review* 131 (2016) 52–76.
- Leeuwen, F. C., D. Oostdam en S. A. Vink, *Dutch envoys in Arabia, photographic impressions 1880–1950* (Amsterdam 1999).
- Lenep, Henrick S. van, *Genealogie van de Familie van Lenep* (Werken uitgegeven door het Koninklijk Nederlandsch Genootschap voor Geslacht- en Wapenkunde xvi, 2007).
- Lenep, Henrick S. van, *Levantine branches Van Lenep, De Hohepied, De La Fontaine, Leytstar* (z.pl. 2010).
- Lesaffer, Randall, 'De opkomst en de ontwikkeling van de permanente diplomatie. Diplomatieke onschendbaarheid en de opkomst van het moderne volkenrecht', in Peter van Kemseke (ed.), *Diplomatieke cultuur*, 37–49.
- Liber amicorum Jhr. Mr. C. C. van Valkenburg* (Den Haag 1985).
- Locher-Scholten, Elsbeth, 'Gelukkig heb ik tenminste mijn eigen zilver meegebracht. Adellijk zelfbesef bij mr. J. P. graaf Van Limburg Stirum (1873–1948)', in *Virtus, Jaarboek voor adelsgeschiedenis* 20 (2013) 108–126.
- Lok, Matthijs, 'Koninkrijk van windvanen : het napoleontische bestuur en de staat van Willem I', in De Haan, Den Hoed en Te Velde (eds.), *Een nieuwe staat*, 104–111.
- Louter, J. de (ed.), 'Herinneringen van Jhr. Mr. W. Boreel van Hogelanden, voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal', in *BMHG* 52 (1931) 321–388.
- Luns, J. M. A. H. en Pierre Huyskens, *Geloof u mij, het was een genoegen. Mijn buitenlandse jaren* (Amsterdam 1988).
- Luykx, P. en A. Manning (eds.), *Nederland in de wereld 1870–1950, opstellen over buitenlandse en koloniale politiek, aangeboden aan Dr. N. Bootsma* (Nijmegen 1988).
- Maar, Rimko van der en Hans Meijer, *Herman van Roijen 1905–1991, een diplomaat van klasse* (Amsterdam 2013).

- Maas Geesteranus, G. W., 'The Netherlands and the Status of Diplomatic, Consular, and International Officials', in H. F. van Panhuys e.a. (eds.), *International Law in the Netherlands* III, 237–288.
- Melissen, Jan (ed.), *Diplomatie, raderwerk van de internationale politiek* (Assen 1999).
- Melissen, Jan en Ana Mar Fernández, *Consular affairs and diplomacy* (Leiden/Boston 2011).
- Meulen, D. van der, *Mijn weg naar Arabië en de Islaam* (Amsterdam 1954).
- Meulen, Daniël van der, *Hoort gij de donder niet? Begin van het einde der Nederlanndse gezagvoering in Indië. Een persoonlijke terugblik* (Franeker 1977).
- Meulen, Dik van der, *Koning Willem III 1817–1890* (Amsterdam 2013).
- Meulen, Dik van der, *Dr. Hendrik Muller, wereldreiziger voor het vaderland (1859–1941)* (Amsterdam 2020).
- Mézin, Anne, *Les consuls de France au siècle des lumières (1715–1792)* (Parijs 1995).
- Miert, H. van, 'De Nederlandse exterritorialiteit in Siam, 1876–1900', in Luykx en Manning (eds.), *Nederland in de wereld 1870–1950*, 1–23.
- Minnen, Cornelis A. van, 'Dutch-American diplomatic relations', in Krabbendam, Van Minnen en Scott-Smith (eds.), *Four centuries of Dutch-American relations*, 260–272.
- Moes, Jaap, 'In hoge Haagse kringen. Een empirische verkenning van aristocratische representatie omstreeks 1900', in *Virtus, Jaarboek voor adelsgeschiedenis* 17 (2010) 83–108.
- Moes, Jaap, *Onder aristocraten. Over hegemonie, welstand en aanzien van adel, patriciaat en andere notabelen in Nederland, 1848–1914* (Hilversum 2012).
- Moeshart, Herman J., *Journal van Jonkheer Dirk de Graeff van Polsbroek 1857–1870. Belevissen van een Nederlands diplomaat in het negentiende eeuwse Japan* (Assen/Maastricht 1987).
- Moquette, Frederik Gerard, *Van BEP tot BEB, de aanpassing van de bestuurlijke structuren aan de ontwikkelingen van de buitenlandse economische betrekkingen van Nederland sinds 1795* (Leiden 1993).
- Mulder, C. P. en P. A. Christiaans, *Onderscheidingen van de Koning-Groothertog, de Orde van de Eikenkroon 1841–1891* (Den Haag 1999).
- Munter, Els, Bruno Naarden en Toby Witte, *Voorzichtig en met mate. De betrekkingen van Nederland met de Sovjetunie (1942–1991)* (Oost-Europa Cahiers No. 9, Oost-Europa Instituut, Universiteit van Amsterdam 1992).
- Muij-Fleurke, H. J. de en S. Plantinga, 'Hulp in het buitenland. De consulaire dienst', in Van Ditzhuyzen, Kersten, Van Zeeland en Van der Zwan (eds.), *Tweehonderd jaar*, 123–143.
- Nanninga, J. G. (ed.), *Bronnen tot de geschiedenis van den Levantschen handel* IV, 1765–1826, eerste stuk (Den Haag 1964).
- Nederbragt, J. A., *Herinneringen. Oud en nieuw uit het boek mijner gedachtenis* (Den Haag 1950).
- Nederland's Adelsboek*, 'historische reeks' (Den Haag 1988–2014).
- Nederland's Patriciaat* (Den Haag 1910–).
- Nederlandsche Residentie en 's-Gravenhaagsche Stadsalmanak* 1847–1859.¹³
- Nieuw Nederlandsch Biografisch Woordenboek*, tien delen (Leiden 1911–1937).¹⁴
- Obdeijn, H. en R. Bakker, 'Van burens tot huisgenoten. Nederland en de wereld van de islam', in Van Ditzhuyzen, Kersten, Van Zeeland en Van der Zwan (eds.), *Tweehonderd jaar*, 189–206.
- Onnekink, David, 'Nederland en het Europese machtsevenwicht', in Pekelder, Raben en Segers (eds.), *De wereld volgens Nederland*, 25–41.

13 Zie noot 10.

14 Aangehaald als NNBW I, NNBW II etc.

- Oostdam, D., 'Collecting Arabia: Christiaan Snouck Hurgronje and his work', in Van Leeuwen, Oostdam en Vink, *Dutch envoys in Arabia*, 17–24.
- Oostdam, Dirry (with contributions by Jan Just Witkam), *West-Arabian Encounters. Fifty years of Dutch-Arabian relations in images (1885–1935)*. Catalogue of an exhibition in Leiden University Library, October 21 – November 21, 2004 (Kleine publicaties van de Leidse Universiteitsbibliotheek Nr. 63, Leiden 2004). *Organisatie en reorganisatie van het departement van Buitenlandse Zaken* (Den Haag 1950).
- Otterspeer, Willem, 'Professionalisering in Nederland in de negentiende eeuw, een vergelijkend perspectief', in Van der Boom en Gaastra (eds.), *Kerk, cultuur en koloniën*, 78–96.
- Oud, P. J., *Het jongste verleden. Parlementaire geschiedenis van Nederland 1900–1940*, zes delen (Assen 1968).
- Oudendyk, William J., *Ways and by-ways in diplomacy* (Londen 1939).
- Panhuis, H. F. van, W. P. Heere, J. W. Josephus Jitta, Ko Swan Sik and A. M. Stuyt (eds.), *International law in the Netherlands*, drie delen (Alphen aan den Rijn 1978–1980).
- Pauw van Wieldrecht, Agnies, *Vin-je dat we een hoed op moeten?* (Amsterdam 1993).
- Pekelder, Jacco, Remco Raben en Mathieu Segers (eds.), *De wereld volgens Nederland. Nederlandse buitenlandse politiek in historisch perspectief* (Amsterdam 2015).
- Pennings, J. C. M. en Theo H. P. M. Thomassen (eds.), *Archieven van Nederlandse gezanten en consuls tot 1813*, deel 1. Overgedragen archieven van gezanten en consuls in de christelijke wereld (Den Haag 1994).
- Persoonlijkheden in het Koninkrijk der Nederlanden in woord en beeld* (Amsterdam 1938).
- Plas, Michel van der, *Luns: 'ik herinner mij...', vrijmoedige herinneringen van Mr. J. M. A. H. Luns zoals verteld aan Michel van der Plas* (Leiden 1971).
- Ploeger, J., *Nederlanders in Transvaal 1850–1950* (Hatfield (Pretoria) 1994).
- Pombejra, Dhiravat na, Han ten Brummelhuis, Nandana Chutiwongs, Pisit Charoenwongsa (eds.), *Proceedings of the International Symposium 'Crossroads of Thai and Dutch history'* (Bangkok 2007).
- Posthumus, N. W. (ed.), 'Twee rapporten van A. R. Falck over een poging in 1820/21 gedaan tot het aanknoopen van handelsbetrekkingen met de aan de Zwarte Zee gelegen havens', in *Economisch-Historisch Jaarboek I* (1916), 241–249.
- Posthumus, N. W., 'Gegevens over de handelsrelaties van Nederland met de Vereenigde Staten van Noord-Amerika in de eerste jaren na het herstel', in *Economisch-Historisch Jaarboek I* (1916) 199–208.
- Postma, Feiko H., 'Sombere Peterburgse vertellingen: Nederlandse diplomaten en het verval van een ancien régime', in Van der Boom en Gaastra (eds.), *Kerk, cultuur en koloniën*, 229–241.
- Raalte, F. van, *De wereld als werkplaats* (Nijkerk 1986).
- Randeraad, N., 'Ambtenaren in Nederland (1815–1915)', in *BMGN* 109 (1994) 209–236. *Rapport van de Commissie van Advies voor de Integratie* (Den Haag 30 oktober 1976).
- Reinsma, R. (ed.), 'De autobiografie van Jan Jacob Rochussen (1797–1871)', in *BMHG* 73 (1959), 54–138.
- Revis, H., *Nederland-Algerije. Vierhonderd jaar betrekkingen* (Algiers 2008).
- Riemens, Michael (ed.), *Majesteit, U kent het werkelijke leven niet' De oorlogsdagboeken van minister van Buitenlandse Zaken mr. E. N. van Kleffens* (Nijmegen 2019).
- Roelofsen, C. G., 'The Netherlands until 1813: International Aspects', in H. F. van Panhuis e.a. (eds.), *International law in the Netherlands I*, 3–42.
- Roosens, Claude, 'De aanwerving van diplomaten in België. Van een besloten naar een toegankelijk carrière, 1830–1980', in Peter van Kemseke (ed.), *Diplomatieke cultuur*, 205–222.

- Rosendaal, J., 'De ooglijnen van de staat. Het ontstaan van het ministerie van Buitenlandse Zaken in 1798', in Van Ditzhuyzen, Kersten, Van Zeeland en Van der Zwan (red.), *Tweehonderd jaar*, 22–38.
- Rosendaal, Joost, *Bataven! Nederlandse vluchtelingen in Frankrijk 1787–1795* (Nijmegen 2003).
- Rupp, Jan en Huibert Schijf, 'De status van de 'hoogstaangeslagenen'. Een netwerk van Utrechtse adellijke en patricische families en hun politiek-bestuurlijke posities in de periode van het censuskiesrecht, 1851–1917', in *Virtus, Jaarboek voor adelsgeschiedenis* 17 (2010) 59–82.
- Rutten, Charles, *Aan de wieg van Europa en andere Buitenlandse Zaken. Herinneringen van een diplomaat* (Amsterdam 2005).
- Sackville-West, Robert, *The disinherited. A story of family, love and betrayal* (Londen 2014).
- Salzmann, Walter H., *Bedrijfsleven, overheid en handelsbevordering. The Netherlands Chamber of Commerce in the United States, Inc. 1903–1987* (z. pl. 1994).
- De briefwisseling van Mr. A. van de Sande Bakhuyzen met zijn ouders en zusters 1902–1905, en Correspondentie van Van de Sande Bakhuyzen, 'samengesteld door een schoonzoon'* (z. pl., z.j.).
- Santen, Cornelis Willem van, *Het internationale recht in Nederlands buitenlands beleid (een onderzoek in het archief van het ministerie van Buitenlandse Zaken) 1840–1850* (Leiden 1955).
- Sas, N. C. F. van, *Onze Natuurlijkste Bondgenoot. Nederland, Engeland en Europa, 1813–1831* (Groningen 1985).
- Scheffer, H. J., *Henry Tindal. Een ongewoon heer met ongewone besognes* (Bussum 1976).
- Schiff, E. L. C., *Van Plein tot Apenrots. Ambtenaar van de Buitenlandse Dienst* (Amsterdam 2005).
- Schmidt, Jan, *Through the legation window 1876–1926. Four essays on Dutch, Dutch-Indian and Ottoman history* (Nederlands Historisch-Archaeologisch Instituut te Istanbul 1992).
- Schmidt, Jan (ed.), *Per koets naar Constantinopel. De Gezantschapsreis van Baron van Dedem van de Gelder naar Istanbul in 1785* (Zutphen 1998).
- Schulte, Christine M. A., *Dynamische carrière of vergulde relegatie? Een onderzoek naar de ontwikkeling van de professionalisering van de Staatse diplomatieke dienst in de vroegmoderne tijd* (Afstudeerscriptie master Vroegmoderne Geschiedenis, Universiteit Utrecht nov. 2009).
- Schutte, O., 'Nederland's Patriciaat 1910–1971, een genealogische analyse van 57 jaargangen', in *Jaarboek van het Centraal Bureau voor Genealogie* 27 (1973) 255–271.
- Schutte, O., *Repertorium der Nederlandse vertegenwoordigers residerende in het buitenland 1584–1810* (Den Haag 1976).
- Schutte, O., 'Het beleid tijdens het Koninkrijk der Nederlanden ten aanzien van de door Napoleon verleende titels', in *Liber amicorum Jhr. Mr. C. C. van Valkenburg*, 310–322.
- Schuursma, Rolf, 'De beste van het interbellum, Herman Adriaan van Karnebeek (1918–1927)', in Hellema, Zeeman en van der Zwan (eds.), *De Nederlandse ministers van Buitenlandse Zaken in de twintigste eeuw*, 80–97.
- Sint Nicolaas, Eveline, 'Dragoman Carel Caratza, de ogen en oren van ambassadeur Calkoen', in Van den Boogert en Jonker Roelants (eds.), *De Nederlands-Turkse betrekkingen*, 38–43.
- Sloot, Hans van der & Ingrid van der Vlis, *Cornelis Haga 1578–1654, diplomaat & pionier in Istanbul* (Amsterdam 2012).
- Slot, B. J., 'De diplomatieke betrekkingen tussen Nederland en het Osmaanse Rijk', in Theunissen, Abelmann en Meulenkamp (eds.), *Topkapi & Turkomanie*, 9–18.
- Slot, B. J., *De handel tussen Nederland en het Osmaanse Rijk*, in Theunissen, Abelmann en Meulenkamp (red.), *Topkapi & Turkomanie*, 19–25.
- Smit, C., *De buitenlandse politiek van Nederland*, twee delen (Den Haag 1945).

- Smit, C., *Diplomatieke geschiedenis van van Nederland, inzonderheid sedert de vestiging van het koninkrijk* (Den Haag 1950).
- Smit, C. (ed.), *Bescheiden betreffende de buitenlandse politiek van Nederland 1848–1919*, vijfde deel 1917–1919, eerste stuk (Den Haag 1964), vijfde deel 1917–1919, tweede stuk (Den Haag 1964) en achtste deel, buitenlandse bronnen 1917–1919, tweede stuk (Den Haag 1974).
- Snyder, Henry L., ‘The British diplomatic service during the Godolphin ministry’, in Hatton and Anderson (eds.), *Studies in diplomatic history*, 47–68.
- Spanjaard, Lodewijk, *Nederlandsche diplomatieke en andere bescherming in den vreemde 1795–1914* (Amsterdam 1923).
- Staatsalmanak voor het Koninkrijk der Nederlanden*.¹⁵
- Steenhorst, René en Frits Huis, *Joseph Luns, biografie* (Amsterdam 1985).
- Steiner, Zara (ed.), *The Times survey of foreign ministries of the world* (Londen 1982).
- Stikker, Dirk U., *Memoires. Herinneringen uit de lange jaren waarin ik betrokken was bij de voortdurende wereldcrisis* (Rotterdam-Den Haag 1966).
- Struycken, A. A. H., *Het bestuur der buitenlandse betrekkingen. Een staatsrechtelijk en politiek vraagstuk* (Arnhem 1918).
- Tamse, C. A., *Nederland en België in Europa (1859–1871). De zelfstandigheidspolitiek van twee kleine staten* (Den Haag 1973).
- Theunissen, Hans, Annelies Abelmann en Wim Meulenkamp (eds.), *Topkapi & Turkomanie. Turks-Nederlandse ontmoetingen sinds 1600* (Amsterdam 1989).
- Tuyll, Hubert P. van, ‘Dutch-American relations during World War I’, in Krabbendam, Van Minnen en Scott-Smith (eds.), *Four centuries of Dutch-American relations*, 420–430.
- Unger, Simon and Jaap Dronkers, ‘Why and how does the Dutch nobility retain its social relevance’, in *Virtus, Jaarboek voor adelsgeschiedenis* 19 (2012) 83–102.
- Valk, J. P. de en M. van Faassen (eds.), *Dagboeken en aantekeningen van Willem Hendrik de Beaufort 1874–1918*, 2 delen (Den Haag 1993).
- Veen, Sytze van der, *Groot-Nederland & Groot-Colombia 1815–1830. De droom van Willem I* (Hilversum 2015).
- Veenendaal jr., A. J., ‘Een ministerieloos tijdperk, de buitenlandse politiek van de Republiek’, in Van Ditzhuyzen, Kersten, Van Zeeland en Van der Zwan (eds.), *Tweehonderd jaar*, 11–19.
- Vink, S. A., ‘In dialogue with Arabia: Daniel van der Meulen and his work’, in Van Leeuwen, Oostdam en Vink, *Dutch envoys in Arabia*, 25–30.
- Vollenhoven, M. W. R. van, *Memoires. Beschouwingen, belevenissen, reizen en anecdoten* (Amsterdam/Brussel 1948).
- Voorhoeve, J. J. C., *Peace, profits and principles. A study of Dutch foreign policy* (Den Haag 1979).
- Vreede, G. W., *Inleiding tot eene geschiedenis der Nederlandsche diplomatie*, deel 1 (Utrecht 1856).
- Vreede, G. W., *Inleiding tot eene geschiedenis der Nederlandsche diplomatie*, deel 2, eerste stuk (Utrecht 1858).
- Vreede, G. W., *Inleiding tot eene geschiedenis der Nederlandsche diplomatie*, deel 2, tweede stuk (Utrecht 1861).
- Vreede, G. W., *Geschiedenis der diplomatie van de Bataafsche Republiek*, deel 1 (Utrecht 1863).
- Vreede, G. W., *Geschiedenis der diplomatie van de Bataafsche Republiek*, deel 2, eerste stuk (Utrecht 1864).

15 Aangehaald als Staatsalmanak.

- Vreede, G. W., *Geschiedenis der diplomatie van de Bataafsche Republiek*, deel 2, tweede stuk (Utrecht 1865).
- Vries, C. W. de, *De ongekende Thorbecke* (Amsterdam 1950).
- Vries, C. W. de, *Overgrootvader Koning Willem III* (Amsterdam 1951).
- Vries, Joh. de (ed.), *Herinneringen en dagboek van Ernst Heldring 1871–1954*, drie delen (Groningen 1970).
- Vugt, P. P. van, ‘Nederland en de afschaffing van de capitulaties in Turkije, 1907–1923’, in Luykx en Manning (eds.), *Nederland in de wereld 1870–1950*, 25–43.
- Vuurde, Rob van, *Engeland, Nederland en de Monroeleer, 1895–1914. Europese belangenbehartiging in de Amerikaanse invloedssfeer* (Amsterdam 1998).
- Vuurde, Rob van, ‘Een landvoogd in Berlijn. Johan Paul graaf van Limburg Stirum (1873–1948)’, in Van der Zwan, De Graaff en Hellema (eds.), *In dienst van Buitenlandse Zaken*, 29–46.
- Vuurman, Corien & Theo Martens, *Perzië en Hotz. Beelden uit de fotocollectie-Hotz in de Leidse Universiteitsbibliotheek*. Catalogus bij een tentoonstelling in de Leidse Universiteitsbibliotheek van 30 januari tot 4 maart 1995 (Kleine publicaties van de Leidse Universiteitsbibliotheek Nr. 19, Leiden 1995).
- Waalwijk, H. P., *Whitehall en Plein. De betrekkingen tussen Groot-Brittannië en Nederland 1930–1940* (Terneuzen 1985).
- Waldeck, Pim, *Maarten van der Goes van Dirxland [1751–1826]. Nederlands eerste minister van Buitenlandse Zaken* (Nijmegen 2017).
- Walraven, Hans (met Jolenta Weijers), *Tropenjaren waarin opgenomen het West-Afrikaanse reisjournaal uit 1877. In het spoor van mijn overgrootvader P. S. Hamel, consul-generaal in Afrika en Azië aan het eind van de negentiende eeuw* (Nijmegen 2014).
- Weenink, W. H., *Bankier van de wereld Bouwer van Europa. Johan Willem Beyen 1897–1976* (Amsterdam/Rotterdam 2005).
- Weenink, W. H., *Vrouw achter de troon. Marie Anne Tellegen 1893–1976* (Amsterdam 2014).
- Wels, C. B. (ed.), *Bescheiden betreffende de buitenlandse politiek van Nederland 1848–1919*, eerste deel 1848 (Den Haag 1972).
- Wels, C. B., ‘The Foreign Relations of The Netherlands between 1813–1945’, in H. F. van Panhuys e.a. (eds.), *International law in the Netherlands* 1, 43–102.
- Wels, C. B., *Aloofness & Neutrality, studies on Dutch foreign relations and policy-making institutions* (Utrecht 1982).
- Wesseling, H. L., ‘Nederland en Marokko, 1880–1912’, in *Tijdschrift voor Geschiedenis* 101 (1988) 36–54.
- Westerink, Karin, ‘Liever Turks dan paaps: een devies tijdens de Opstand in de Nederlanden’, in Theunissen, Abelmann en Meulenkamp (eds.), *Topkapie & Turkomanie*, 75–80.
- Westermann, J. C., *The Netherlands and the United States, their relations in the beginning of the nineteenth century* (The Hague 1935).
- “Wie is dat?” (Amsterdam 1902).
- “Wie is dat?” (Den Haag 1931).
- “Wie is dat?” (Den Haag 1932).
- “Wie is dat?” (Den Haag 1938).
- “Wie is dat?” (Den Haag 1956).
- Wiebes, Cees en Bert Zeeman, ‘Neerlands diplomaat in bange dagen. Jan Herman van Roijen (1946)’, in Hellema, Zeeman en Van der Zwan (eds.), *De Nederlandse ministers van Buitenlandse Zaken in de twintigste eeuw*, 152–163.

- Witlox, M., 'Als waakhond en beschermer: het Nederlandse consulaat in Djeddah, 1872–1889', in Luykx en Manning (eds.), *Nederland in de wereld 1870–1950*, 65–84.
- Witte, Toby, *Een verre vijand komt naderbij. De diplomatieke betrekkingen van Nederland met de Sovjetunie, 1942–1953* (Kampen 1990).
- Witte, Toby, 'De buitenstaander, de diplomaat en de historicus', in Bob de Graaff en Duco Hellema (eds.), *Instrumenten van buitenlandse politiek. Achtergronden en praktijk van de Nederlandse diplomatie* (Amsterdam 2007), 18–19.
- Wolleswinkel, Egbert Jan, *Nederlands adelsrecht. Wettelijke adeldom als historisch gegroeid instituut* (Den Haag 2012).
- Woltring, J. (ed.) *Bescheiden betreffende de buitenlandse politiek van Nederland 1848–1919*, tweede deel 1874–1880 (Den Haag 1965), vijfde deel 1891–1894 (Den Haag 1970), zesde deel 1895–1898 (Den Haag 1972). Woltring, J. (ed.), *Documenten betreffende de buitenlandse politiek van Nederland 1919–1945*, deel I 1 juli 1919–1 juli 1920 (Den Haag 1976), deel II 1 juli 1920–31 augustus 1921 (Den Haag 1977), deel IV 1 augustus 1922–30 september 1923 (Den Haag 1983) en deel V 1 oktober 1923–31 augustus 1924 (Den Haag 1985).
- Yokoyama, Yoshinori, 'Spanningen in Oost-Azië in de negentiende eeuw', in Blussé, Remmelink en Smits (eds.), *Bewogen betrekkingen*, 173–194.
- Zanten, Jeroen van, *Koning Willem II 1792–1849* (Amsterdam 2013).
- Zeeland, A. L. M. van, 'Ergo: vlag en wimpel in top. Protocol, de buitenbouw van de diplomatie?', in Van Ditzhuyzen, Kersten, Van Zeeland en Van der Zwan (eds.), *Tweehonderd jaar*, 77–99.
- Zeeman, Bert, 'Jurist of diplomaat? Eelco Nicolaas van Kleffens (1939–1946)', in Hellema, Zeeman en Van der Zwan (eds.), *De Nederlandse Ministers van Buitenlandse Zaken in de twintigste eeuw*, 138–151.
- Zwan, Arie van der, *Hij overwon iedereen op een vrouw na, F. H. Fentener van Vlissingen 1882–1962* (Amsterdam 2006).
- Zwan, Bert van der, 'Bronnenonderzoek: de archieven van Buitenlandse Zaken', in Pekelder, Raben en Segers (eds.), *De wereld volgens Nederland*, 247–256.
- Zwan, Bert van der, Bob de Graaff en Duco Hellema (eds.), *In dienst van Buitenlandse Zaken. Achttien portretten van ambtenaren en diplomaten in de twintigste eeuw* (Amsterdam 2008).
- Zwan, Bert van der, 'Een 'echte' BZ-ambtenaar. Lambertus Joannis Plemp van Duiveland (1868–1940)', in Van der Zwan, de Graaff en Hellema (eds.), *In dienst van Buitenlandse Zaken*, 15–27.

Personenregister

A

- Aalbers, J. 52, 92
Aalst, G. J. K. van 389, 408, 426
Abbema, B. E. 117, 126, 145
Abell, A. E. 436, 439, 453
Abro, D. 162, 228
Abro, M. 161, 162, 227
Ackersdijck, J. 270
Advocaat, G. D. 334, 337, 364
Aerssen, F. van 105, 107
Aerts, R. 279
Aller, J. J. van 64, 107, 157, 159, 168
Aller, P. R. van 157, 159
Aller, T. C. van 159
Amorie, J. des 355
Amorie van der Hoeven, A. des 355
Amorie van der Hoeven, J. des 355
Anderson, M. S. 29, 150
Andrae, D. H. 427
Anslijn, J. N. 343, 344, 345
Arriëns, W. 470
Artillact Brill, W. G. E. d' 444
Arts, L. 255
Asbeck, D. baron van 37, 397, 400, 418, 438
Assen, C. J. van 266, 269, 279
Asser, T. M. K. 270, 277, 449
Aubert, J. 130

B

- Baarda, C. T. R. van 476, 477
Baarda, P. J. van 477
Backer, Jhr. H. 248
Bakker, R. 51
Bangeman, P. J. 147
Bangeman, W. V. 147
Bangeman Huygens, Jhr. C. D. E. J. 112, 113, 146, 147, 149, 185, 206
Bangeman Huygens, Jhr. R. 185, 195
Bangeman van der Hulst, P. J. 148
Bank, J. 46
Barendrecht, J. 444
Barkman, C. D. 481, 485
Barraux, F. E. J. 156, 157
Barre de Flandre, J. baron de la 197, 199, 200
Barre de Flandre, S. C. J. baron de la 197
Bas Backer, Jhr. J. Q. 432
Bassano, H.-B. Maret, hertog van 136
Baud, J. C. baron 234, 357
Baud, W. A. 246
Beaufort, W. H. de 49, 51, 184, 390, 399, 405, 406, 407, 444
Beaujon, J. J. 283
Beelaerts van Blokland, Jhr. F. 36, 371, 391, 394, 412, 414, 421, 451, 452, 473
Beelaerts van Blokland, Jhr. G. 472, 473
Beelaerts van Blokland, Jhr. G. J. T. 36
Beelaerts van Blokland, Jhr. H. 421
Beelaerts van Blokland, Jhr. J. A. 24
Beets, N. 296
Beetz, P. 130, 158, 159, 203
Belloso, M. del C. 330
Bense, H. L. 78
Bentinck, A. C. baron 259
Bentinck, C. A. baron 411
Bentinck, G. W. baron 476
Bentinck, H. W. 140
Bentinck, W. G. F. Graaf 140
Bentinck tot Nijenhuis, A. A. baron 178, 185, 186, 194, 238
Bentinck van Schoonheten, A. W. C. baron 496
Bentin(c)k, F. F. 190, 191
Bentink, J. G. 190, 239
Berch van Heemstede, Jhr. G. van den 71
Berch van Heemstede, Jhr. I. L. van den 70
Berg, J. van den 39, 435, 485
Berg, J. C. van den 485

Bergsma, T.P. 470
Beruff, A. 54, 203, 306
Besier, G. A. 484
Besier, L. C. 484
Besier, R. W. 436, 439, 449
Beukema, K. W. A. 366
Beuningen, C. van 94, 102
Beus, J. G. de 414
Beyen, J. W. 50, 461, 480
Beyer, P. J. de 121
Biersteker, D. 437
Blaauw, G. 430
Blankenstein, H. van 491
Blaupot, H. 305
Blaupot ten Cate, S. 305
Bletterman, J. H. 232, 233
Blokhuis, G. 330
Blound, W. 157, 158
Blussé, L. 48
Blussé van Oud-Alblas, P. 276
Boecop, C. C. H. baron van 431
Boekelman, M. L. 491, 492
Boer, A. 131
Boers, H. 333
Boers, J. M. 333
Boetzelaer, C. W. baron van 475
Boetzelaer van Oosterhout, C. G. W. H. baron van 49, 463, 489
Boetzelaer, G. des H. R. Rijksbaron van den 101
Boeije, I. 270
Bogaert, P. N. E. 393
Bois, H. C. du 255, 259
Bonaert, Jhr. J. L. F. T. G. de 187, 188
Boogman, J. C. 48, 185, 286
Boom, G. S. 300
Boon, H. N. 314, 414, 447
Boonen, E. B. G. 301, 302
Boot, C. H. B. 242
Boot, J. C. 242
Bordes, M. de 300
Boreel, Jhr. F. R. 251
Boreel, J. 153
Boreel, Jhr. M. W. 71
Boreel, Jhr. W. 69, 223, 251, 281
Boreel de Mauregnault, Jhr. J. J. 431
Bos, H. 435
Bosch ridder van Rosenthal, J. J. B. 36, 419, 454
Bosch, R. P. van den 330
Bosch Blokhuis, A. F. van den 330
Bosscha, J. 117
Bosscha Erdbrink, G. R. 52
Bosschart, W. L. 334, 335, 375
Bot, B. R. 498
Bot, T. H. 498
Bourdeaux, P. E. (de) 120, 154, 155, 172, 180
Bourgarel, M. 349
Braeck, H. E. C. M. ter 499
Braak, B. van den 34, 239
Brakel, J. 54
Brakel, S. van 470
Brans, B. F. 63, 452
Brans, J. F. M. 63, 77, 452
Brantsen, G. 98, 119, 123
Bredius, J. P. 325
Brender à Brandis, G. 212, 218, 300
Brender à Brandis, G. A. 300
Brender à Brandis, G. A. P. 300
Brienen, K. H. J. baron van 70
Brienen, W. L. K. M. baron van 70
Brigode, T. A. A. 331
Broek, J. F. van den 299
Brouwer, B. A. 330
Brouwer, D. J. 302
Brugman, J. 481
Bruijns, E. G. 136
Bruijns, E. G. G. J. 136
Bruijns, J. 136
Bruin, G. de 92
Bruyn, W. J. de 467
Buchanan, Sir A. 283, 284
Burch, A. C. J. graaf van der 189
Burlage, R. C. 302
Butterfield, Sir H. 28
Buttingha Wichers, Jhr. P. A. van 431
Buys, B. W. 114
Buys, W. 114, 164
Bijlandt, A. E. A. graaf van 20
Bijlandt, A. W. graaf van 20
Bylandt, C. M. E. G. graaf van 20, 238, 344
Bylandt, E. A. F. graaf van 411, 431, 448
Bylandt, J. E. O. A. A. graaf van 70
Bylandt, W. F. L. graaf van 466
Bylandt, W. K. F. P. graaf van 184
Bijnkershoek, C. van 104, 105

C

Calkoen, C. 26, 52, 101
Calkoen, N. 26
Calvart, L. 104
Cambier, J. J. 146, 149, 175
Campos, J. R. 330
Campos Belloso, M. M. de la C. 330
Caneghem, S. van 233

Cankrien, R. C. 302
Capellen, Jhr. C. H. F. van 78
Capellen, G. A. G. P. baron van der 90, 197, 239, 247
Carabetian, M. 367
Carré, F. J. 136
Carré, J. 131, 132
Carsten, L. 421
Carteret, E. E. de 297
Cate, I. ten 305
Cate, J. W. ten 155
Cator, T. 135
Chandon, P. F. D. 117
Changuion, (Jhr.) F. D. 139, 140, 141, 149, 155, 160, 176, 222
Chastel de la Howardries, Jhr. L. G. J. F. de Paule du 193, 255, 259, 265
Chastel de la Howardries, Jhr. P. D. H. M. du 193
Citters, Jhr. W. van 65
Clancarty, R. le Poer Trench, 2nd Earl of 86
Claparède-Crola, H. von 433
Clercq, A. le 89, 131, 132, 134, 135, 255
Clercq, C. le 89, 131, 255
Clercq, P. le 135
Clifford Kocq van Breugel, Jhr. J. F. H. 62, 159, 229, 230
Clifford Kocq van Breugel, Jhr. J. R. 393
Cock, H. 269
Cohen Stuart, W. V. 476
Collot d'Escury, M. W. H. baron 471
Colyer, J. des H. R. Rijksgraaf 101, 109
Colyer, J. 101
Colijn, H. 432, 448
Coninck, P. C. G. ridder de 172, 173, 196, 206
Constant Rebecque, L. P. A. de 259, 294
Constant Rebecque de Villars, T. J. baron de 295
Conway, E. H. J. Burggraaf 286
Coolidge, J. C. 416
Couturié, A. 275
Cremer, J. H. 65
Cremer, J. T. 415
Cremers, A. M. L. 279
Cremers, E. J. J. B. 276, 279, 284, 285, 399
Cremers, R. A. W. J. J. 399
Croiset, 124
Crombrugghe, Jhr. E. de 192
Crombrugghe de Looringhe, P. J. F. baron de 192
Crommelin, H. A. 342
Crommelin, J. 152
Csáky Pallavicini, F. A. M. A. J. C. D. Markgräfin 393
Csáky Pallavicini, S. M. E. Markgraf 393

D

Daalen Wetters, M. C. van 54, 334, 375
Dam van Isselt, E. W. van 252
Dam van Isselt, J. van 252
Dam van Isselt, T. van 252, 255, 259, 260, 265
Damman, A. 105
Daubanton, C. J. H. 434
Davelaar, H. B. van 371, 435
Decker, L. P. J. de 446
Dedel, 97
Dedel, S. baron 74, 146, 248, 250
Dedel, W. G. baron 135, 137, 149, 152, 155, 212
Dedem, Jhr. A. B. G. van 126, 179
Dedem, Jhr. F. G. van 125, 179
Delescluze, J. 214, 220
Delprat, A. G. 484
Delprat, D. 131, 134, 136
Derenthall, C. E. von 259
Desch, J. M. 133
Deurvorst, G. F. 331
Deurvorst, J. P. M. 331
Deventer, J. A. van 135, 255
Deventer, M. L. van 136, 335
Diepen, J. J. A. van 213
Djoemena, Raden Moehamad Moesa Soerianata 470
Doel, H. W. van den 27
Does de Willebois, Jhr. P. J. A. M. van der 316, 317, 344, 345, 398, 463, 505
Does de Willebois, Jhr. P. J. F. M. 345, 364, 369, 419, 444
Dohrman, J. 130
Domela Nieuwenhuis, F. J. 334, 361, 364, 443, 446
Dongen, F. van 48
Donker Curtius, J. H. 235, 358, 360
Doorn, H. J. baron van 248
Dorrepaal, J. E. 393
Doude van Troostwijk, W. I. 394, 414, 445
Douglas, Lord S. G. 393
Doursther, J. F. 65, 213, 214, 217
Drees, W. 33, 457, 474
Dröge, P. 353
Drummond Hay, Sir J. 302
Drunen, J. van 54, 208, 218, 219
Dullert, W. H. 282, 285, 286
Dumbar, G. 312, 356
Dumbeck, Prof. 200, 201
Duwaer, L. H. F. 330
Duwaer, S. T. 330
Duyn (van Maasdam), A. F. J. A. graaf van der 85, 197, 239

Duyn, E. E. A. baron van der 69, 178, 191, 223
Duyn, W. H. baron van der 255, 259, 260
Duijsberg, W. J. van 375
Duijvendak, J. J. L. 437

E

Ebben, M. 104
Eck, D. van 321, 322
Eck, J. A. von (d') 145, 153, 155, 178, 180, 183, 184
Elink Schuurman, T. 483
Elout, C. T. 216
Elout, J. N. J. 216
Elout van Soeterwoude, Jhr. P. J. 216
Elwell, N. N. 63, 452
Endt, G. S. 352
Engelbrecht, W. B. 422, 446
Eschauzier, H. F. 384, 414
Essen, J. L. F. van 431, 432
Ette, M. J. A. van 333
Everaerts, J. 214
Everwijn, D. 296
Everwijn, J. C. A. 415, 416
Eybergen, H. J. van 216
Eysinga, Jhr. W. J. M. van 398

F

Faber, F. 75, 254
Fabricius, C. F. von/de 155, 180
Fack, F. W. 477
Fack, R. 475, 477
Faesy, H. 65, 210, 302
Fagel, griffier 92
Fagel, F. 138
Fagel, H. baron 86, 138, 139
Fagel, J. baron 86
Fagel, R. baron 138, 139, 149
Fagel, W. J. H. baron 86, 153
Falck, A. R. 51, 79, 98, 118, 119, 120, 123, 124, 128,
129, 132, 139, 147, 169, 205, 206, 214, 216, 219,
220, 221, 232, 238, 248, 500
Falck, Jhr. B. W. T. 393
Falck, Jhr. E. K. G. 393
Fannius Scholten, Jhr. C. A. 141
Fasseur, C. 463
Feenstra Kuiper, J. 436, 439
Fein, H. M. J. 485
Fein, R. 485
Fentener van Vlissingen, F. H. 426
Ferguson, J. C. H. 334
Ferguson, J. H. 44, 57, 334, 356, 357, 374, 375

Ferringa, J. C. 492
Feijst, J. van der 436, 467
Flaes, R. 498
Fokkinga, J. C. zie J. C. Ferringa
Forstner van Dambenoy, W. M. baron 72
Fraissinet, A. J. A. 61, 62, 157, 229, 302
Fraissinet, A. P. 62
Fraissinet, J. 35, 62, 229
François, J. P. A. 478
Franken, M. A. M. 92
Fremery, N. D. W. P. de 256, 294
Froger, R. 475, 476, 477
Froger, W. A. 477

G

Gaag, J. van der 474, 475
Gabrieli, V. 130
Gabriëls, A. J. C. M. 93
Gagern, H. C. F. K. E. Freiherr von 137, 143, 144,
145, 150, 153, 176, 180
Gagern, M. Freiherr von 182, 183
Galitzi, B. 227
Gericke van Herwijnen, J. L. H. A. baron 189,
258, 281, 287, 309, 320, 322, 323, 324, 325, 350
Gerth van Wijk, F. 433
Gevers, J. C. baron 188, 194, 238
Gevers, W. A. F. baron 398, 415, 416
Gevers, W. J. G. baron 384
Gevers (van Endegeest), Jhr. D. T. 188, 280, 290
Geyl, P. C. A. 423, 486
Giustiniani, L. 162, 227, 228
Gliocho, N. 162
Godefroi, H. 277
Godefroi, M. H. 277
Godschalk, H. 277
Goes, R. 100
Goes, M. baron van der 113, 114, 115, 116, 118,
120, 164
Gogel, I. J. A. 114
Goldberg, Jhr. J. 126, 127
Goltstein, H. R. W. baron van 152, 216, 223,
241, 249
Goltstein, J. C. baron van 241, 242, 249, 261, 262,
263, 270, 290
Goltstein, P. H. B. baron van 216
Goltstein, W. baron van 223, 251
Goossens, H. A. 331
Goossens, J. A. 331
Gordon, T. 105
Gorkom, L. H. J. B. van 485
Goupy de Quabecq, A. J. burggraaf 176, 189, 204

Graeff, Jhr. A. C. D. de 44, 56, 416, 418, 422, 423,
424, 434, 437, 453, 454
Graeff (van Polsbroek), Jhr. D. de 76, 358,
359, 377
Gravenweert, H. van 's 186
Gravenweert, J. van 's 186, 239
Grebber, C. de 259
Groen van Prinsterer, G. 279
Groeneveldt, M. M. 333
Groeneveldt, W. P. 54, 374
Groot, A. H. de 51, 52, 110, 371
Groot, H. de 94, 179
Groot, H. H. de 332
Groot, J. J. M. de 375, 376, 379
Groot, P. de 179
Grothe, E. T. 217
Gualthéri van Weezel 498
Gulik, R. H. van 43, 435, 440

H

Haagen, F. 134
Haefkens, J. 54, 208, 218
Haeften, R. van 102
Haersolte van den Doorn, A. F. R. E. baron
van 332
Haersolte van den Doorn, C. W. A. baron van
38, 332, 333
Haga, C. 101, 105, 108
Hakkert, A. 330
Hall, A. F. van 471
Hall, E. A. baron van 55, 75, 76, 253, 254, 255, 270,
271, 280
Hamel, G. S. D. 334, 337
Hamel, P. S. 307, 334, 355
Hamel Bruyninx, G. 100
Hamel Bruyninx, J. J. 100, 101
Hamel, G. A. van 384, 414, 471
Hanegraaff, W. 244, 351, 352
Hannema, S. 334, 396
Hanswijk de Jonge, van 498
Harinxma thoe Slooten, B. P. baron van 421
Hartogensis, S. 302
Hartsen, Jhr. C. 337, 339, 364, 376, 386, 387
Hartsinck, J. P. 159
Hasselaer, P. C. 214
Hasselman, J. J. 349
Haver Droeze, F. J. 351, 352, 443
Hazewinkel, H. J. 497
Heeckeren van Enghuizen, J. D. B. A. baron van
152, 176, 178, 286
Heeckeren van Kell, W. baron van 36, 314, 318, 373
Heeckeren van Wassenaer, R. F. baron van 72
Heerdt, C. E. baron van 90
Heerdt, T. C. graaf van 89
Heerdt tot Eversberg, E. baron van 422
Heiden, R. A. C. W. des H. R. Rijksgraaf van 146
Helb, H. A. 472, 473
Heldewier, Jhr. A. W. L. M. 134, 135, 137, 152, 155
Heldewier, Jhr. M. J. L. J. H. A. 37, 57, 357
Heldring, E. 51, 413, 415, 424, 426, 428, 432, 448,
456, 475, 476, 478, 493
Hellema, D. 45
Hemricourt graaf de Grunne, J. M. C. T. M. de
149, 176, 179, 181, 185
Hemricourt de Ramioulle, C. A. R. A. graaf de
177, 185
Hennequin, P. M. C. 333
Henny, C. C. M. 352
Henriques de Castro, G. H. 333
Henriques de Castro, M. R. 333
Heringa, J. 52, 92, 97
Herzele, T. baron van 122, 124, 151
Heuven Goedhart, G. J. van 486
Heyde, E. H. van der 214
Higgins, C. 214, 215, 454
Higgins, C. A. 215
Hilterman, B. G. J. 419, 420
Hiltermann, G. B. J. 419
Hintzen, G. H. 375
Hoboken, A. van 229
Hoche pied, D. A. Graaf de 161
Hoche pied, D. J. Baron de 109
Hoche pied, D. J. Graaf de 161
Hoche pied, D. J. E. graaf de 347
Hoche pied, E. J. P. graaf de 347
Hoche pied, J. Graaf de 109, 161, 224
Hoche pied, J. E. graaf de 162, 224, 226
Hoëvell, W. R. baron van 290
Hoeven, C. van der 355
Hoeven, Jhr. E. van der 139, 142, 181, 192
Hoeven, Jhr. F. P. van der 378
Hoeven, H. van der 481, 492
Hoeven, L. van der 332, 492
Hoeven, W. M. van der 332
Hoffmann, J. J. 357, 358
Hogendorp, A. W. graaf van 431
Hogendorp, C. S. W. graaf van 122
Hogendorp, G. J. graaf van 121, 151
Hogendorp, G. K. graaf van 50, 60, 85, 86, 87,
88, 116, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 140,
142, 143, 148, 149, 151, 153, 155, 156, 160, 164, 168,
193, 500
Hogguer, D. des Zweedsen Rijksbaron 179

Hogguer, J. W. des Zw. en Russ. Rijksbaron
148, 179

Hond, S. 333

Honegger, H. 302

Hont, M. de 333

Hoof, M. H. E. F. van 73

Hoof, Jhr. G. M. C. 189

Hoof Graafland, Jhr. G. C. D. 470

Hoop, A. van der 225

Hoop, A. C. van der 334

Hoop Scheffer, de 499

Hoop Scheffer, D. P. C. de 484

Hoop Scheffer, J. G. N. de 484

Hoop Scheffer, S. C. de 477

Hoornbeeck, 93

Hop, C. des H. R. Rijksbaron 94

Hop, H. des H. R. Rijksbaron 100, 101

Hope, A. E. 154

Horn, D. B. 28, 89, 98, 103

Horst, D. van der 123

Houven van Oordt, H. 352, 386

Houwink ten Cate, J. 45

Hoytema, J. T. H. van 19

Hubrecht, H. F. R. 324, 327, 401, 407

Hudig, P. 338

Huender, W. 44, 434

Hugenpoth van Stockum, J. B. H. O. A. baron
van 148

Hulsenbos, H. C. 82

Hus, T. 331

Huygens 137

Huygens, A. 131, 132

Huygens, H. D. 131, 132, 134, 136

Huygens, M. 131

Huygens, W. J. 190

Huygens, W. M. J. 190

Huysen van Kattendijke, H. W. G. M. ridder
420, 421

Huysen van Kattendijke, J. W. baron 69, 183,
190, 247, 248, 260

Huysen van Kattendijke, W. F. A. ridder 190

I

Idsinga, J. W. H. M. van 401, 443

Insinger, F. 364

Insinger, J. H. 364

Isaacson, H. 333

Israël, I. 297

Isselmuden, G. A. barones van 484

Itersen, A. van 484

Ittersum, L. A. H. baron van 36, 37, 57, 345, 347, 357

J

Jacob, F. B. 's 427

Jacobs, A. 451

Jager, G. 132

Janzen, A. 473

Jong, L. de 486

Jonghe, J. B. T. de 189

Josselin de Jong, T. H. J. 435, 436, 439

Josson zie Tisson

Jung, J. C. 65, 221, 301

Jurriaanse, M. W. 39, 48, 273, 317

K

Karnebeek, Jhr. A. P. C. van 338, 360, 364

Karnebeek, Jhr. H. A. 390, 391, 392, 396, 412, 414,
417, 418, 425, 426, 427, 455, 456, 464, 493, 505

Kast von Ebelsberg, barones 421

Keer, H. 333

Keer, M. S. 333

Kempen, S. H. van 62, 149, 158, 159

Kemper, Jhr. J. M. 141, 152

Kersten, A. E. 23, 43, 45, 46, 47, 48, 50, 103, 106,
372, 374, 410, 425, 429, 447, 474, 478, 487

Kersten, G. H. 459

Keun, F. J. 341

Keun, J. A. 342

Keun (van Hoogerwoerd), R. C. 307

Keun, R. J. 307, 345, 346

Kiernan, V. G. 42

Kinckel, H. A. Freiherr von 143, 144, 145, 149, 150

Kleffens, E. N. van 49, 424, 429, 458, 460, 463,
464, 465, 466, 467, 474, 477, 478, 481, 489, 493

Kleintjes, L. T. 76, 377, 378

Kleiweg de Zwaan 498

Kleijn Molekamp, B. 405, 430, 466

Knobel, F. M. 334, 335, 357, 375, 405

Koch, J. 170

Kock, A. M. 365, 366

Kock, F. L. W. baron de 284

Koops, N. L. 130

Kramers, J. H. 369, 371, 435

Kröller, A. G. 401, 408, 426

Kroon, M. L. 331

Kruijt, J. A. 353

Kruybosch, L. 473

Kuiper, P. N. 48

Kuipers van Lande, E. W. 477

Kun, J. J. H. M. van der 418

Kun, L. E. J. M. van der 418

Kuyper, A. 367, 402

Kuitenbrouwer, M. 43
Kuys E. J. 330

L

Labouchere, H. 70
Lambach, F. 331
Lambach, L. J. 331
Lamping, A. T. 432, 456
Lamsweerde, A. T. H. G. baron van 294, 296
Lankamp, C. 477
Lankamp, J. B. S. 476, 477
Lannoy, G. F. G. Graaf de 178
Lansberge, J. W. van 44
Lansberge, R. F. C. van 44, 212, 213, 218, 303, 308
Lee, D. van 333
Lee, E. M. van 333
Leezer, E. W. 330
Leezer, J. W. 330
Lennepe, Jhr. D. F. W. van 450
Lennepe, J. van 109, 224
Lennepe, P. C. van 80
Lennepe, R. J. van 224, 302, 347
Lennepe, R. J. H. van 344, 345
Lestapis, A. P. J. 212
Lestevenon, M. 97, 99
Lewe van Aduard, J. E. baron 259
Leyden, Jhr. F. A. van 112, 113, 131
Leyssius, Jhr. F. G. 308
Liedekerke Beaufort, F. C. A. Graaf van/de 74, 75, 184, 255
Lier, M. J. H. van 76
Lightenvelt, L. A. 58, 279, 280, 294
Limburg Stirum, F. A. graaf van 178, 186, 188, 238
Limburg Stirum, J. P. graaf van 44, 366, 394, 396, 400, 422, 423
Limburg Stirum, L. graaf van 85
Linden, G. M. van der 282
List, F. C. 244
Lobé, W. 217, 233, 304
Lok, M. 35
Lokhorst, A. van 131, 134
Lokhorst, G. van 132
Lokhorst, J. van 308
Loo, J. M. van der 331
Loon, A. van 26
Looymans, A. W. A. 63, 452
Lopez Suasso Diaz da Fonseca, Jhr. A. A. 297
Lopez Suasso Diaz da Fonseca, Jhr. A. 297
Lorentz, H. A. 424, 430
Lotsy, J. S. 305
Loudon, A. 421, 454

Loudon, Jhr. J. 72, 282, 357, 371, 397, 400, 415, 416, 436
Luden, G. P. 432, 466
Luns, J. A. M. H. 49, 50, 414, 447, 496, 497, 498, 504
Lüps, M. M. J. H. 68
Lussanet de la Sablonière, J. A. de 155, 156
Luyben, J. L. A. 175
Luyn, F.-J. van 48
Luzac, A. 152
Luzac, L. C. 152, 185, 251
Lycklama, Mej. 451
Lijnden, C. W. F. baron van 431
Lynden, R. B. baron van 413
Lynden, R. Melvil baron van 365, 366, 367, 379, 399
Lynden, W. baron van 293
Lynden van Sandenburg, C. T. graaf van 313, 317, 318, 336, 347, 442

M

Maanen, van 137
Maanen, C. F. van 134
Maanen, G. J. van 134
Maas, H. S. J. 326
Mackay, A. baron 280, 281
Mackay, D. J. baron 280, 281, 294, 325
Maesen de Sombreff, Jhr. P. T. van der 282, 284, 386
Magrini, P. E. 66, 74, 75, 254
Maitre, C. L. le 19
Malcozzi, A. 162
Malcozzi, J. 226
Mandele, K. E. van der 327, 408
Marchie Sarvaas, du 498
Marees van Swinderen, Jhr. R. de 38, 367, 394, 396, 400, 402, 403, 404, 415, 416, 423, 455
Marle, F. G. van 19
Marle, G. G. van 19
Martens, Von 202
Martineff, M. 332
Martini, Jhr. E. M. A. 212, 216, 217, 440
May, J. S. 140, 159
May, J. W. 159
May, Jhr. J. W. 159, 326
May, W. 140, 159, 160
Mazel, Jhr. J. A. 291
Mazel, J. Z. 291
Meer, F. van der 93
Meer de Walcheren, G. W. H. van der 308
Meester, T. H. de 376, 383
Meinertshagen, J. D. 97

Melvill van Carnbee, H. J. R. R. baron 411, 477
Melvill van Carnbee, Jhr. P. R. A. 477
Menthon Bake, R. W. J. C. 341, 350, 351
Mercy d'Argenteau, F. J. C. graaf de 182
Methöfer, A. 417
Metman, J. P. 377
Mets, J. 337
Metz, G. 330
Metz, J. J. 330
Meulen, E. M. ter 20
Meulen, J. C. W. ter 20
Meulen, D. van der 278
Mey van Streefkerk, J. G. baron 119, 172
Meyners, G. 118
Meyners, G. C. 118
Michiels van Kessenich, Jhr. A. H. J. H. 424
Michiels van Kessenich, Jhr. A. M. H. O. 424
Michiels van Verduynen, E. F. M. J. baron 79, 416
Michiels van Verduynen, F. E. M. H. baron 422, 445
Michiels van Verduynen, Jhr. F. M. H. A. 449
Milders, J. 209, 215
Mispelblom Beyer, H. E. 19
Modderman, T. 234, 355
Moes, J. 33, 152, 239, 332
Mollerus, H. M. baron 69, 193
Mollerus, J. H. baron 146, 186, 197, 239
Mollerus, N. W. baron 152, 186, 215, 216, 224, 238, 440
Mollerus, W. baron 69, 121, 146, 149, 151, 193, 238
Monchy, S. J. R. de 327
Mone, Prof. 200, 201
Moquette, F. G. 431
Moresco, E. 333
Mossaard, A. M. 132
Mossaard, H. 132
Mosselmans, A. W. 393
Mosselmans, G. L. 393
Mourik, M. 485
Muller, H. 327
Muller, H. P. N. 58, 327, 416
Müller, H. 401
Mühlen, Jhr. J. C. F. von 495
Muralt, Jhr. de 431
Muij- Fleurke, H. J. de 47

N

Nagell van Ampsen, A. W. C. baron van 49, 87, 141, 144, 145, 147, 149, 158, 164, 169, 170, 172, 176, 205, 207, 219, 225, 232, 233, 501
Nanninga, J. G. 60
Napier, Sir F. 297

Narath, G. J. L. 331
Nederbragt, J. A. 409
Neodatschjina, K. 332
Nepveu, C. baron 248
Netscher, J. T. 269
Neuerburg, R. M. 471
Neuwirth, De 157
Neijmans, A. M. 132
Nieuwerkerke, W. H. van 130
Nispen tot Sevenaer, Jhr. O. F. A. M. van 57, 401, 408, 416
Nypels, G. 478
Nypels, L. A. 478
Nijssen, A. 62, 157
Nijssen, C. 62, 157, 159
Nijssen, H. 62, 302

O

Obdeijn, H. 51
Oldenbarneveld genaamd Witte Tullingh, Jhr. J. G. van 141
Oldenhuis Gratama, L. 288
Olivier, A. W. 330
Olivier, N. 283, 310
Olivier, N. J. 330
Oordt (van Lauwenrecht), H. van 55, 337, 417, 430
Oordt, J. van 366, 367, 368
Ophuijsen, A. H. van 370
Oppenheim, J. 396, 397
Orbij Hunter, G. 191
Orobio de Castro, S. 333
Orokoe, Kojima 377
Orsini d'Aragona, I. A. M. D. A. I. U. 393
Ortt, B. 60, 141, 160
Osman vi, Kroonprins E. 393
Oudendijk, W. J. 81, 357, 375, 376, 443, 446
Oven, F. von 471
Oven, H. G. von 471

P

Paats, D. F. W. 302
Pabst, J. C. 44, 56, 150, 418, 425, 449, 450
Palm, F. K. H. 35
Panhuys, Jhr. F. G. van 408, 414
Panhuys, Jhr. J. E. van 431
Panhuijs, Jhr. W. E. van 394
Panthaleon van Eck, van 184
Patijn, J. A. N. 428, 429
Paulus, P. 111, 112

Paulus van Pauwvliet, B. M. A. 36, 419
Paulus van Pauwvliet, J. 36, 54, 419
Pauw, C. 105, 109
Pauw van Wieldrecht, M. I. ridder 269
Pauw van Wieldrecht, M. C. H. ridder 24, 255, 259, 269
Peelen, R. E. 437, 439
Pelt, A. 491, 492
Pelt, J. D. 491
Perponcher Sednitsky, H. G. graaf de 86, 143, 144, 149, 150, 185
Perry, M. C. 358
Peter, N. G. 356, 373
Philips, A. 415, 418
Philips, C. 333
Philipse, A. H. 432, 456
Pickenpack, P. J. M. 360
Pickenpack, V. 360
Piepers, W. J. 269
Pieters, G. 220
Pieters, G. S. 338
Pieters, W. M. 338
Plantinga, S. 47
Plate, A. 327, 338, 408
Plemp van Duiveland, L. J. 392
Pleyte, T. B. 58, 417
Ploos van Amstel, J. W. 303
Polder, L. J. A. van de 378
Polderman, J. 383
Poll, Jhr. W. G. van de 270
Posthumus Meyjes, W. C. 473
Postma, F. H. 45
Pot, J. J. van der 81, 359, 414, 442, 446
Potemkin, T. 332
Potemkina, E. 332
Prioux, M. F. 214
Pijman, G. J. 127

Q

Quack, H. P. G. 241, 242
Quarles van Ufford, Jhr. B. E. 476
Quarles de Quarles, F. C. R. baron 191
Quarles de Quarles, P. W. L. baron 191
Quarles van Ufford, Jhr. E. 269
Quarles van Ufford, Jhr. J. W. C. 423
Quarles van Ufford, Jhr. L. 471
Quartel, H. W. de 206

R

Raalte, E. E. van 405, 406

Raaijdt, A. Q. 409
Raders, R. F. baron van 216
Raders, W. J. L. van 216
Ragay, D. 87, 149, 153
Rahusen, E. N. 326
Randwijck, A. J. graaf van 259
Randwijck, L. N. graaf van 246, 247
Ranitz, Jhr. J. A. de 384
Ranitz, Jhr. J. C. de 410
Rappard, A. G. A. ridder van 266, 267
Rappard, C. ridder van 420, 421
Rappard, W. L. F. C. ridder van 372, 390, 398, 415, 424
Rechteren, J. G. des H. R. Rijksgraaf van 100
Rechteren, J. D. A. graaf van 296
Rechteren Limpurg, A. Z. graaf van 70
Reed, A. 491
Reede, A. W. Baron van 144
Reede, H. van 106
Reede, W. F. graaf van 150, 176, 189, 191, 194, 196, 204, 223
Reelfs, J. C. T. 361
Reenen, Jhr. G. C. J. van 282, 283
Regout, L. H. W. 57, 416
Regtdoorzee Greup, D. H. 484
Regtdoorzee Greup, F. 484
Reich, H. 230
Reinhold, J. G. 127, 145, 146, 149, 172, 195, 196, 204, 225
Reinlein, G. A. 229
Renardel de Lavalette, P. A. E. 485
Rengers Hora Siccama, Jhr. L. U. 73
Rens, J. C. 19
Rens, J. O. W. F. 19
Rens, J. M. 19, 20, 38, 266, 297, 393
Reuth, C. A. van 190
Reygersbergh, M. van 179
Rhein, J. 374, 375
Riem, C. G. 437
Riquet, Prins van Chimay, J. P. F. de 178, 189, 238
Rittershausen, H. W. C. 345, 346, 347
Rittershausen, W. C. L. 346
Rochussen, E. 234
Rochussen, J. J. 44, 234, 294, 295
Rochussen, M. 78, 295
Rochussen, Jhr. W. F. 295, 316, 317, 318, 319
Röell, Jhr. J. 68, 337, 394, 441
Röell, W. A. 238
Röell, Jhr. W. F. 425
Röell, W. F. baron 115
Roest van Limburg, T. M. 183, 190, 280, 285, 289, 309, 310, 322, 356

Rogendorf, C. F. X. W. des H. R. Rijksgravin
 von 193
Rolandus, T. D. G. 80, 303, 308, 317
Romburgh, H. van 428, 433
Roos, W. H. de 435, 440
Rosenberg Polak 499
Rosenberg Polak, M. J. 470, 471
Rosendaal, J. 52, 87
Ross, J. 130
Rothschild, Baron de 299
Roy van Zuidewijn, J. A. M. L. de 330
Royaards, W. A. 445
Roijen, J. H. van 49, 64, 414, 463, 473, 474, 478,
 481, 486, 488, 489
Ruhr, P. A. 180, 238
Rumpf, C. 100
Rumpf, C. C. 100
Rumpf, H. W. 100
Russell, J. 1st Earl 283
Ruyssenaers, Jhr. L. H. 294, 295, 401
Ruijssenaers, M. Versteeg 343
Ruyssenaers, S. W. 80, 295, 343, 344
Rijckevorsel, A. van 253, 327
Rijckevorsel, Jhr. H. T. A. M. van 413

S

Sackville, Lord L. 24
Sackville-West, R. 24
Sailly, A. de 103, 105
Saint Aulaire, R. J. de 377
Salmon, I. 56, 307
Salomons, M. 277
Salzani, D. 160, 224, 225, 226, 227
Salzmann, W. H. 48
Sande Bakhuyzen, A. van de 446
Saportas 214, 217
Sarraz, J. A. H. de la 181, 246, 247, 249, 250,
 254, 255, 256, 263, 264, 268, 269, 271, 273, 274,
 315, 501, 505
Sasburgh, T. van 100
Scaszaro (Scassaro), A. 341
Schaaf, H. A. 331
Schaaf, J. M. 331
Schadee, J. M. 132
Schaepman, C. J. M. 383
Schallig, A. G. 331
Schallig, J. W. 331
Schaper, B. W. 486
Schaper, J. H. A. 486
Scheidius, E. H. 68
Scheidius, E. P. A. M. 67, 68

Schelle, C. J. van 384, 474
Schellenberg, C. 215
Schellens, J. J. J. 77
Scheltema, H. 476
Scheltema, N. 352
Scherf, J. 180
Scherff, Jhr. F. H. W. von 89, 179, 238
Schermerhorn, W. 457
Schie, L. A. van 333
Schie, L. M. A. L. van 333
Schiff, E. L. C. 476
Schimmelpenninck, Jhr. E. H. F. A. 390
Schimmelpenninck, G. graaf 90, 248, 268
Schimmelpenninck, R. J. 115, 118, 124
Schimmelpenninck van der Oye, A. C. J. baron
 135, 137, 155, 238, 262, 287
Schimmelpenninck van der Oye, W. A. baron
 262, 287
Schmelzer, W. K. N. 497
Schmid 431
Schmidt, J. 52
Schmolck, F. M. 393, 422
Schoch, H. C. 470
Schooneveld, P. C. 251, 260, 270, 290
Schorer, Jhr. A. M. C. 332, 333
Schorer, Jhr. E. P. 333
Schueren, G. J. L. D. M. ridder de van der 431
Schuller tot Peursum, C. D. 422
Schuller tot Peursum, C. H. J. 421, 453
Schulte, C. 29, 30, 98
Schultz van Haegen, J. D. 19
Schultz van Haegen, J. H. 19
Schultz van Haegen, M. M. 19
Schutte, O. 52, 92, 127
Schutz, C. G. N. 224
Schutz, J. P. 343
Schutz, P. A. 184, 224, 305, 343
Schuurman, J. A. 432
Schuursma, R. 392
Senn van Basel, A. W. 233
Senn van Basel, M. J. 233, 234, 361
Senn van Basel, W. H. 233, 360, 361
Serruys, A. B. M. 206, 214
Serruys, E. 214
Serruys, E. J. 214
Serruys, J. 214, 300
Serruys, J. F. 214
Sevenster, A. 79, 434
Siberg, Jhr. P. G. 122
Siebold, P. von 357
Silliman, J. L. 153, 154, 155
Silva Abenatar, R. da 333

Simon, A. M. 334
Simon, C. 334
Sirtema van Grovestins, E. baron 74, 155, 156, 187, 188, 194, 238, 287
Sirtema van Grovestins, J. E. N. baron 72
Sirtema van Grovestins, J. J. G. A. baron 72
Sirtema van Grovestins, L. I. D. baron 72, 294
Sittig, C. 130
Sloet tot Oldhuis, B. W. A. E. baron 287, 289
Smidt van Gelder, R. H. 447
Smit, C. 45, 386
Smits, J. M. 120
Snellen, J. B. 436, 439, 467
Snouck Hurgronje, Jhr. A. M. 420, 464, 478
Snouck Hurgronje, C. 353, 363, 366, 368, 369, 370, 371, 372
Snouck Hurgronje, Jhr. N. J. C. 419
Soeradingrat, Raden P. 435
Söhsten, H. V. J. E. von 300
Söhsten, H. F. von 300
Söhsten, J. von 300
Söhsten, P. C. von 300
Sonsbeeck, H. van 75, 279, 282, 287
Spaen, G. C. baron van 88, 127, 137, 149, 150, 151
Spaen la Lecq, A. H. W. A. barones van 191
Spakler, H. 337, 347, 428
Spiegel, Jhr. C. D. van de 159
Spiegel, L. J. van de 159
Spiegel, L. P. van de 111, 159
Spiegel, Jhr. L. P. J. van de 159, 254, 258, 260
Staalman, A. P. 388
Steenberghe, M. P. L. 429
Steenstra Toussaint, A. J. D. 46, 454
Steinmetz, F. F. C. 295
Stikker, D. U. 50, 461, 464, 480, 484
Stipriaan Luicius, H. A. J. van 54, 417
Stoel, M. van der 59
Storm, L. D. 286
Storm de Grave, M. C. C. H. 333
Storr, H. 74, 75
Straeter zie Sträter
Stralen, F. van 77
Stratenus, A. A. 169
Stratenus, A. J. L. baron 169, 190, 238, 283, 284, 333
Sträter, B. G. H. 297
Streng, J. 102
Strick van Linschoten, A. J. H. P. E. N. baron 186, 195, 196, 238
Struycken, A. A. E. 411
Stuers, A. L. E. ridder de 397, 415, 416, 423
Stuers, Jhr. H. P. C. de 431
Stuers, J. P. A. L. ridder de 214, 215, 217
Sturler, Jhr. J. E. de 333, 394, 443, 444
Stuyt, G. C. 473
Suermondt, A. 294
Suermondt, H. C. 332
Suermondt Persoons, F. A. 153, 178, 193
Sullivan de Grass, Jhr. A. A. H. o' 177, 195
Suter, J. C. G. 39, 65
Suter Vermeulen, J. G. 39
Swart, J. I. de 97
Swart, M. de 97, 100
Sweerts de Landas Wyborgh, A. M. D. baron 46, 376, 378, 397, 423
Sweerts de Landas Wyborgh, C. W. J. C. baron 393
Swellengrebel, H. L. 154

T

Taitbout de Marigny, J. V. E. 65, 219, 220, 221, 301
Tak van Poortvliet, J. P. R. 323, 324, 326, 340
Talleyrand-Périgord, C.-M. de 181
Tammenoms Bakker, A. R. 80, 476, 477
Tammenoms Bakker, S. P. 477
Tellegen, M. A. 488, 489
Testa, F. 160
Testa, Jhr. E. F. E. 267, 269
Testa, F. M. W. baron 190, 238
Testa, G. baron 79, 110, 149, 160, 204, 219, 222, 223, 224, 225, 226, 227
Testa, Jhr. H. C. J. 362
Testa, Jhr. R. E. F. J. 347, 372
Testa, Jhr. T. E. D. 226, 228
Tets, Jhr. D. A. W. van 42, 70, 341, 348, 398, 399, 402, 407, 420, 464
Tex, C. A. den 241, 261, 262, 263, 268
Tex, Jhr. C. J. A. den 241
Thies, T. 360
Thorbecke, J. R. 185, 263, 264, 269, 281, 282, 283, 284, 285, 286, 287, 308, 309
Thorbecke, W. J. R. 38, 39, 453
Thurkow, G. L. 37, 392, 393, 396, 397, 400, 449
Tienhoven, G. van 351, 387, 453
Tindal, R. D. baron 139
Tinne, P. F. 124
Tjarda van Starckenborgh Stachouwer, Jhr. A. W. L. 44, 413
Tombe, A. J. J. des 295
Tombe, A. H. des 295
Tombe, J. F. des 295
Tonnet, J. B. 19
Tonnet, J. 19
Tour van Bellinchave, M. W. baron du 294

Travers, C. C. 228, 342, 345
Travers, T. J. 184, 217, 218, 224, 303, 440
Travers, W. A. 345, 346, 347
Trazegnies, A. G. L. markies de 238
Trip, H. R. 90
Troelstra, P. J. 388
Tuyll van Serooskerken, D. R. P. baron van 190
Tyndall, H. 296
Tyndall de Veer, F. J. 296

U

Uije Pieterse, T. J. J. van 364

V

Valck Lucassen, T. F. 384
Valcke de Knuyt, J. 214
Valckenaer, J. 127
Valee (de Valees), A. de la 103
Veen, G. A. P. van 332
Veenendaal jr., A. J. 92
Veer, H. J. de 124
Veer, M. F. de 296
Verbrugge (van 's-Gravendeel), W. J. B. 421
Verdonk, A. P. 393
Vermeulen van Asperen, S. J. H. 39
Vermoelen, E. L. J. 209
Vermoelen, J. G. 209, 214
Vermoelen, J. C. 209
Verschuur, minister 431
Verschuur, M. L. 330
Verstolk van Soelen, J. G. baron 35, 64, 89, 147,
154, 169, 173, 174, 175, 177, 180, 181, 182, 183, 185,
186, 189, 190, 192, 193, 196, 197, 198, 199, 200,
201, 202, 203, 206, 207, 208, 210, 213, 214, 216,
221, 222, 227, 235, 236, 237, 246, 247, 252, 258, 267,
268, 501
Verweij, B. L. 65
Verzijl, J. H. W. 490
Viruly, J. D. 78
Visser, J. 412
Visser, M. W. de 379, 437
Vixseboxse, J. 481, 484
Voerst van Averborgen, P. J. 191
Vokes, A. C. 20
Vollenhoven, M. W. R. van 419
Voogd, N. A. J. de 435
Voorhoeve, J. J. C. 45
Voorst tot Voorst, S. G. M. baron van 384
Vos, H. H. de 347
Vos van Steenwijk, A. A. barones de 492

Vos van Steenwijk, C. baron de 126
Vos van Steenwijk, J. A. (baron) de 126, 415
Vredenburg, Jhr. C. G. W. F. van 419
Vredenburg, Jhr. H. F. L. K. R. C. M. B. van 489
Vreede, G. W. 52, 56, 61, 116, 290
Vries, J. de 478
Vries, W. C. E. A. de 481

W

Waal, B. H. de 453
Waal, E. de 349, 350
Wachtendonck, van 93
Waldeck, P. W. 125, 163, 164, 236
Waller, F. G. 426
Walree, E. D. van 362
Walsem, H. F. van 466, 483
Waymouth, M. E. 334
Weber, Max 27, 242, 323, 494
Weckherlin, C. W. A. von 295
Weckherlin, F. A. H. von 295
Weckherlin, W. F. H. von 295, 378
Weede, Jhr. H. van 419
Weede, Jhr. H. M. van 394
Weede, Jhr. W. M. van 342
Weenink, W. H. 50
Weiler, F. J. R. de 97
Wels, C. B. 43, 47, 290, 423
Westenberg, B. O. T. H. 57, 82, 357
Westermann, J. C. 48
Westerouen van Meeteren, G. N. 401
Westra, H. 437
Westreenen, van 147
Wickevoort Crommelin, C. J. van 333
Wickevoort Crommelin E. van 333
Wickevoort Crommelin, M. W. van 65
Wilde, H. de 409
Wilde, W. de 100
Willet, M. 20
Willinck, I. P. M. 206
Winckel, E. 330
Winckel, V. L. C. 330
Wit, J. C. de 358, 377
Witt, J. de 126
Witte, P. C. 447
Wittert, Jhr. E. A. C. N. 296
Witteveen, M. Z. N. 489, 491
Wolff, J. 352, 428
Wolfsen, J. 100, 101
Wttewaall van Stoetwegen, Jhr. E. W. F. 252, 342,
359, 374, 444
Wünsch, A. M. B. 333

Wijk, A. D. van 132
Wijk, A. M. van 132
Wyck, Jkvr. N. H. van der 393
Wylep, C. J. 184, 217, 303, 305

Y

Ypeij, H. C. 330

Z

Zaalberg, M. L. 77
Zaalberg, P. J. W. 77
Zandijk, M. W. L. 330
Zeeland, A. L. M. van 47
Zeeman, J. H. 471
Zeppelin Obermüller, L. J. C. von 443
Zilcken, G. J. E. E. 267, 269, 294, 295
Zilcken, G. L. 295

Zilcken, P. C. L. 295
Zimmerman, A. R. 415
Zimmerman(n), J. C. 65, 301
Zuchet, A. 158
Zuylen van Nievelt 138
Zuylen van Nyevelt, C. baron van 121, 132, 134, 138
Zuylen van Nyevelt, H. baron van 79, 88, 90, 97,
110, 119, 120, 121, 122, 137, 138, 145, 146, 149, 151,
177, 220, 222, 223, 224, 225, 227, 229, 246, 248,
251, 260
Zuylen van Nyevelt, J. P. P. baron van 56, 290, 294
Zuylen van Nyevelt, J. P. J. A. graaf van 24, 43, 51,
246, 254, 255, 257, 260, 262, 265, 284, 290, 291,
292, 297, 298, 299, 315, 316, 342
Zuylen van Nyevelt, P. J. baron van 138
Zwaag, G. L. van der 388
Zwan, B. van der 43, 46, 103, 106
Zwart, I. W. van der 77
Zijlker (Zylker), J. F. 288

Over de auteur

Aldert Jan van Galen Last (Amsterdam, 1944) studeerde geschiedenis aan de Rijksuniversiteit Utrecht. Toen hij in december 1970 zijn doctoraal examen behaalde, was hij al enkele maanden werkzaam op de Directie Integratie Europa (DIE) van het ministerie van Buitenlandse Zaken. Van 1972 tot 1975 was hij tevens adjunct-secretaris van de ministeriële Raad voor Europese Zaken (REZ). In 1975 werd hij hoofd van het Bureau Atoomzaken van de Directie Raad van Europa en Wetenschappelijke Samenwerking (DRW), terwijl hij later tevens sous-chef van die directie werd. Als zodanig was hij namens Buitenlandse Zaken onder meer verantwoordelijk voor aangelegenheden betreffende EURATOM en URENCO, het Nederlands-Duits-Britse samenwerkingsverband inzake uraniumverrijking, en met betrekking tot de Tsjernobyl-affaire. In 1987 werd hij benoemd tot ambassaderaad en plv. chef de poste te Athene. Van 1992 tot 1993 fungeerde hij als coördinator voor de vestiging van de nieuwe VN-organisatie tegen chemische wapens (OPCW) in Den Haag. In laatstgenoemd jaar vertrok hij als plv. chef de poste naar Kopenhagen terwijl hij in 1997 tot consul-generaal voor West- en Zuid-Australië, Victoria en Tasmanië werd benoemd met als standplaats Melbourne. De laatste jaren voor zijn pensionering was hij senior adviseur voor nucleaire aangelegenheden. In die functie vertegenwoordigde hij onder meer Buitenlandse Zaken in de onderhandelingen met Frankrijk over een samenwerkingsovereenkomst met de drie URENCO-partners. In de periode tot 1987 was hij voorzitter van het departement Voorschoten van de Maatschappij tot Nut van het Algemeen, lid van de gemeenteraad in die plaats voor de VVD, bestuurslid van de Openbare Bibliotheek in Voorschoten, van het Koninklijk Nederlandsch Genootschap voor Geslachten en Wapenkunde en van het Centraal Bureau voor Genealogie.

Colofon

Uitgave: Ginkgo, Leiden

Productie: Nautilus, Leiden

Vormgeving: Fritschy production de livres, Marval (Fr.)

Foto omslag: Zaakgelastigde dr. J. H. Zeeman (p. 471), de eerste Nederlandse diplomatieke vertegenwoordiger in China na de erkenning van de Volksrepubliek in 1950. Hij staat op deze foto uit 1954 samen met zijn echtgenote Brigitta en hun zoontje, laatstgenoemde op de arm van de toenmalige Chinese premier en minister van Buitenlandse Zaken Zhou Enlai. (Deze foto is in 1996 te Kopenhagen door de weduwe van dr. Zeeman aan de auteur gegeven.)

© A. J. van Galen Last, 2021

Band I: proefschrift

Band II: bijlage

ISBN/EAN: 978 90 71256 91 2

Diplomaten, consuls en tolken

Bijlage

Aldert Jan van Galen Last

Diplomaten, consuls en tolken
Bijlage

Diplomaten, consuls en tolken

Bijlage

Aldert Jan van Galen Last

De Nederlandse diplomaten, consuls en tolken 1813–1940

In de lijst van de diplomaten, consuls en tolken zijn alle personen opgenomen, die in de periode van 1813 tot 1940 in het kader van de Nederlandse ‘buitenlandse dienst’ werkzaam zijn geweest. In het overzicht is 1813 als beginjaar genomen omdat enkele diplomaten al kort na de herwonnen onafhankelijkheid zijn aangesteld. Met het jaar 1940 is de lijst afgesloten omdat de benoemingen in de ‘buitenlandse dienst’ vanaf de Duitse bezetting van Nederland tot aan de inwerkingtreding van het nieuwe reglement op de Buitenlandse Dienst op 1 januari 1946 een tamelijk irregulier karakter hadden. Overigens komen de diplomaten en consuls, die in die jaren zijn aangetreden, uitgebreid in hoofdstuk VII aan de orde. Over de vraag, wie al dan niet in de lijst moest worden opgenomen, is uitgebreid en zorgvuldig nagedacht. Toch kunnen bij een enkele vermelding ongetwijfeld vraagtekens worden gezet terwijl omgekeerd tenminste één persoon ten onrechte niet in de lijst is opgenomen.¹ In de lemma’s is de loopbaan in de ‘buitenlandse dienst’ van de opgenomen personen in beeld gebracht. Ook is informatie over eventuele andere beroepsmatige activiteiten en (honoraire) functies in de desbetreffende lemma’s opgenomen. Daarnaast worden de ouders van betrokkene en diens eventuele echtgenote(s) en haar ouders vermeld.

Voor gegevens met betrekking tot de in de lijst opgenomen diplomaten, consuls en tolken is gebruik gemaakt van de archieven van het ministerie van Buitenlandse Zaken in het Nationaal Archief.² Daarnaast zijn archieven van de Burgerlijke Stand en collecties doop-, trouw- en begraafboeken geraadpleegd terwijl bovendien veel genealogische gegevens konden worden verzameld met behulp van de site WieWasWie van het CBG. Tevens is gebruik gemaakt van de familieadvertenties en andere verzamelingen van het CBG en van de bij deze instelling in beheer zijnde collectie Persoonskaarten. Verwijzingen naar familiedossiers van het CBG en de zich daarin bevindende genealogieën, stamreeksen, kwartierstaten e.d., zeker als een auteur wordt genoemd, zijn opgenomen onder de ‘bronnen en literatuur’ bij de afzonderlijke lemma’s. Boeken,

1 Mr. Jacob Nicolaas Jan Elout. Zie voor hem hoofdstuk III, noot 275.

2 Onder de ‘bronnen en literatuur’ bij de afzonderlijke lemma’s vermeld als NA, BuZa.....

tijdschriftartikelen e.d. inzake specifieke personen, die voor deze studie verder niet van algemeen belang zijn, worden alleen vermeld bij de betreffende lemma's. De overige literatuur is opgenomen in het overzicht 'bronnen en literatuur' in deel I. Tenslotte kan worden opgemerkt, dat voor alle personen, waarvan de families niet zijn opgenomen in Nederland's Adelsboek of Nederland's Patriciaat en van wie evenmin gedrukte genealogieën zijn getraceerd, een fragmentgenealogie is opgesteld.³ Het lag in de bedoeling dit materiaal en de bijbehorende documentatie over te dragen aan het CBG zodat eventuele geïnteresseerden dat alles zouden kunnen raadplegen op de studiezaal van die instelling. Daar deze studiezaal inmiddels is gesloten, moest van dat voornemen worden afgezien.

In de lijst staan de leden van de 'buitenlandse dienst' in alfabetische volgorde. Daarbij is om praktische redenen en conform het gebruik in archieven, gidsen, alsmede andere publikaties van het ministerie van Buitenlandse Zaken de eerste van samengestelde geslachtsnamen aangehouden.⁴ Jhr. de Marees van Swinderen vindt men dus onder de letter M. Tenslotte zij voor afkortingen verwezen naar de lijst van gebruikte afkortingen in deel I.

1. **Alfred Edgar Abell**, geb. Poerwakarta (Batavia, Ned.-Indië) 8 sept. 1896, dienstplichtig sergeant en student rechten te Leiden (1918), aangewezen voor de opleiding voor de tolkendienst in China (ministeriële beschikking van 15 april 1918), studeerde bij Prof. de Visser (474) te Leiden, leerling-tolk aan het gezantschap te Peking (KB 30 juli 1921 no. 50), adj.-tolk ald. (KB 16 febr. 1923 no. 48), tolk 2e kl. (KB 25 okt. 1928 no. 42), tolk 1e kl. (KB 26 jan. 1934 no. 80), t.b.1 nov. 1942, eervol ontslag op verzoek (KB 24 sept. 1943 no. 13), later hoofdambt. dept. van Arbeid te Batavia, overl. Palma de Mallorca 17 juni 1978, zn. van Prosper Felix, ambt. B. B. in Ned.-Indië, laatst. ass.-resident, en Johanna Verwijk, tr. 1e 's-Gravenhage 16 maart 1920 (echtsch. uitgespr. door Ned. consulaire rechtbank te Tientsin (China) 25 aug. 1927) Petronella Helena Geertruida Godzen, geb. Amsterdam 11 april 1899, dr. van Anthon Johan, commissionnair in effecten, en Johanna Cornelia de Haas; zij hertr. Dr. Robert Koch; tr. 2e Tientsin 17 juni 1931 Camila Metlitskaya, geb. Warschau 8 sept. 1906, overl. Palma de Mallorca 9 mei 1973, dr. van Vladimir Aleksejewitsj en Dora Vladimirovna Steck.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 272 en 854; P.A. Christiaans en L.M. Janssen, 'Gegevens voor de samenstelling van een genealogie van de familie Abell', in *De Indische Navorscher, Orgaan van de Indische Genealogische Vereniging* 5 (1992) 117-123 (121); Klaassen (ed.), 'Voor u persoonlijk', 77.

3 Dat betekent overigens lang niet altijd, dat er überhaupt geen genealogie zou bestaan.

4 Slechts in het geval van Jhr. Gerlacius van Swinderen (440) is hiervan afgeweken omdat deze steeds onder de letter S voorkomt. Zie bijvoorbeeld de Gids BZ en BD 1953, 147.

2. **Diodato Abro**, geb. 27 nov. 1797, 3e drogman CG Smyrna 1815–, 2e drogman als opvolger van Athanasio Malcozzi (269) met j.w. van 450 gulden uit ‘de kas van de Levantschen Handel’ (KB 20 dec. 1825 no. 179), 1e drogman als opvolger van zijn vader op j.w. van 900 gulden (KB 25 dec. 1831 no. 100), ontving brieven van naturalisatie voor hemzelf en voor zijn wettige kinderen (KB 17 juli 1847 no. 83), na overlijden in 1849 van de 1e tolk bij het gezantschap te Constantinopel, Leonard Giustiniani (151), tijd. ald. geplaatst, eervol ontslag als 1e drogman en wnd. kanselier te Smyrna en pensioen van 1200 gulden p.j. (KB 5 febr. 1873 no. 13), overl. (verm.) Smyrna 2 febr. 1876, zn. van Marcar Abro (4) en N. N., tr. Marie Nubar, geb. 1811, overl. Smyrna 1889.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 3407; 2.05.18, inv.nr. 852; 2.05.94, inv.nr. 778; Schutte, *Repertorium*, 346.

3. **Jean Abro**, 2e drogman CG Smyrna (j.w. 450 gulden) als opvolger van zijn broer Diodato Abro (2) (KB 25 dec. 1831 no. 100), overl. (verm.) Smyrna juni 1836, zn. van Marcar Abro (4).

4. **Marcar Abro**, drogman te Smyrna (1802), 1e drogman CG Smyrna 1807–1810, door de directeurs van den Levantsche Handel wederom in die hoedanigheid aangesteld in 1815 (j.w. 775 gulden), benoeming gehomologeerd bij KB 5 jan. 1816 no. 51, gratificatie van 400 gulden ‘ter tegemoetkoming in zijn bekrompen omstandigheden’ (KB 14 dec. 1823 no. 98), toelage wegens het gemis der vroeger door hem ontvangen en inmiddels afgeschafte ‘Levantregten’ (1830), overl. Smyrna 1831 ‘aan de Aziatische braakloop’, (verm.) zn. van Diadato Abro, koopman te Smyrna, 1e drogman (bezoldigd) op het consulaat ald. 1765–(1797), en N. N., tr. N. N., overl. na haar echtgenoot.

N. B. Marcar Abro behoorde tot een van oorsprong Armeense en invloedrijke familie.

Bronnen en literatuur: Schutte, *Repertorium*, 346; De Groot, *The Netherlands and Turkey*, 83.

5. **Marcar Abro**, geb. Smyrna 26 maart 1841, genaturaliseerd tot Ned. onderdaan 17 juli 1847, leerling-tolk consulaat Smyrna (j.w. 300 gulden) (KB 13 juni 1865 no. 84), 2e tolk ald. met behoud van zijn tract. van 300 gulden (KB 21 april 1871 no. 14), 1e tolk en wnd. kanselier te Smyrna (j.w. 1800 gulden) (KB 5 febr. 1873 no. 13), overl. Smyrna febr./maart 1896, zn. van Diodato Abro (2) en Marie Nubar.

Bronnen: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 852; 2.05.38, inv.nr. 1193; 2.05.94, inv.nr. 778.

6. Drs. **Cornelis Adriaanse**, geb. Middelburg 27 okt. 1896, indol. drs. Leiden 1927, opleiding Indisch bestuursambt., als zodanig werkzaam in Ned.-Indië in de gewesten buiten Java en Madoera 1918–, gewestelijk secr. van de Molukken 1922–1924, vervolgstudie indol. te Leiden 1925–1927, controleur t.b. van de gouverneur

van Sumatra's Oostkust 1928, t.b. ministerie van Buitenlandse Zaken 1930, belast met waarneming consulaat Djeddah met p.t. zaakgel. (KB 19 sept. 1931 no. 29), tevens belast met de leiding van het nieuwe gezantschap te Bagdad met p.t. zaakgel. (KB 8 jan. 1935 no. 33), op zijn verzoek eervol ontslag (KB 21 aug. 1939 no. 89), werkzaam bij de Visadienst 1939–1940, administrateur, chef Directie Administr. en Jur. Zaken (sinds 1948 Directie Jur. en Administr. Zaken) 1945–1950, ABD II met p.t. bggm 1949, chef Directie Algemene Zaken 1950–, t.b. voor speciale werkzaamheden 1959–1961, overl. 's-Gravenhage 2 dec. 1964, zn. van Cornelis, ambt., en Pietje Pieters Rousseau, tr. Rotterdam 13 juni 1918 Berendina Hendrika Landwehr, geb. ald. 15 juni 1895, overl. 's-Gravenhage 2 sept. 1948, dr. van Ds. Johan Herman, geref. predikant, laatst. te Rotterdam, en Berendina Hendrika Tiel.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 854; 2.05.38, register bezoldigde ambtenaren; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Adriaanse* (Leiden 2018); Gids BZ en BD; Staatsalmanak; 'Wie is dat?' (1956) 3.

7. **Gijsbert Diederik Advocaat**, geb. Amsterdam 12 aug. 1865, handelsschool in Zwitserland, volontair firma J. G. van den Berg & Co., exporteurs te Amsterdam, geslaagd voor examen leerling-consul in okt. 1884 als nr. 2 van de acht, als zodanig benoemd (KB 8 okt. 1885 no. 29), geplaatst op 2e Afd. Consulaire en Handelszaken en vervolgens op CG Londen 1887 en te Marseille 1888, diploma vice-consul (12 febr. 1889), als zodanig te Constantinopel (KB 11 april 1889 no. 45), wnd. consul te Smyrna 2 jan. 1891–15 nov. 1892, vice-consul dept. (KB 13 okt. 1892 no. 8), consul te Calcutta (KB 4 maart 1896 no. 35), consul-generaal voor Brits-Indië (KB 25 april 1899 no. 24), consul met rang cg te Shanghai (KB 28 juni 1901 no. 39), cg met rang buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister te Rio de Janeiro (KB 18 okt. 1907 no. 57), dipl. agent en cg in Marokko met standplaats Tanger (KB 30 juni 1913 no. 44), minister-resident met p.t. bggm te Belgrado (KB 18 febr. 1920 no. 167), bggm 2e kl. ald. 1920, eervol teruggeroepen en t. b. onder genot disp.-tractement (KB 26 mei 1922 no. 144), hersteld in werkelijke dienst en bggm 2e kl. te Athene (KB 8 febr. 1923 no. 31), eervol ontslag op verzoek (KB 20 dec. 1923 no. 61), overl. Brussel 4 febr. 1944, zn. van Jan Rutger, firmant Advocaat & Brester, makelaars in koffie en thee te Amsterdam, en Maria Alida Uhlenbroek, tr. 1e 's-Gravenhage 23 april 1896 (echtsch. ingeschr. ald. 24 okt. 1905) Catharina Geertruida Faijan Vlieland Heine, geb. Batavia 14 jan. 1877, overl. Den Haag 4 febr. 1913, dr. van Carel Servaas (naamswijziging Heine in Faijan Vlieland Heine bij KB van 26 mei 1894), notaris te Batavia, en Joanna Cornelia Couperus; zij hertr. Den Haag 7 dec. 1908 Willem Johannes van Duysberg (114); tr. 2e Christiania (Oslo) 8 mei 1909 Katharine Gunnvor Eckbo, geb. ald. 20 maart 1883, overl. Oslo 18 dec. 1969, dr. van Nils Christophersen (geslachtsnaam gewijzigd in Eckbo) en Martha Laacke Jensen.
- N. B. Allard Merens (283) was zijn schoonzoon.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 853; 2.05.38, inv.nrs. 74 en 77; 2.05.38, register bezoldigde ambtenaren; Genealogie Advocaat, in: N. P. 58 (1972) 9–14 (11); Genealogie Hein, in: N. P. 56 (1970) 65–81 (80); ‘Wie is dat?’ (1902) 13; Persoonlijkheden in woord en beeld 30–31.

8. **François Cornelis baron van Aerssen Beijeren van Voshol**, geb. Amsterdam 2 maart 1883, marine-off., nam in 1906–1907 deel aan militaire expedities op Celebes en Bali, laatst. kapt.-luit. ter zee tit. KMR, hoofdadministrateur N. V. Zeehaven en Kolenstation Sabang (Ned.-Indië) 1912–, hon. consul-generaal te Hamburg (KB 13 okt. 1928 no. 28), belast met waarneming beroeps-consulaire post ald. en benoemd tot consul i.a.d. met p.t. cg (KB 4 maart 1936 no. 55), cg (KB 19 april 1939 no. 24), vertrokken uit Hamburg 31 juli 1939 daar hij voor de Duitse regering niet meer ‘persona grata’ was, cg te Teheran met p.t. buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister (KB 16 febr. 1940 no. 36), bggm ald. 1941, als zodanig te Canberra 1942–, bggm in China met standplaats Nanking 1947–1949, lid Raad van State 1951–1958, overl. Naarden 31 mei 1968, zn. van baron François, page van de koning, kol. inf., militie-commissaris te Zwolle, halfbroer van 9, en Sophia Wilhelmina Maria Vrolijk, tr. Haarlem 22 maart 1921 Ima Annioeta barones van Asbeck, geb. ’s-Gravenhage 27 okt. 1896, overl. Malaga (Spanje) 5 maart 1968, dr. van baron Willem Dirk Henrik (17) en Anne Marie Jeane Henriette Kluit.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 854; 2.05.38, register bezoldigde ambtenaren; N. A. 79 (1988) 41; Staatsalmanak; Marnix van Aerssen, *Driemaal Oost*; Kersten, *Buitenlandse Zaken in ballingschap*, 146, 309, 391; De Vries (ed.), *Herinneringen en dagboek van Ernst Heldring*, 918, 1118.

9. **Joost Peter baron van Aerssen Beijeren van Voshol**, geb. Zwolle 7 nov. 1817, onderoff. veldart., later 1e luit. bij de schutterij in de Prov. Overijssel, surnumerair ambtenaar of attaché dept. (KB 18 febr. 1842 no. 62), als zodanig te Brussel (KB 23 april 1844 no. 65), bevorderd tot kapitein à la suite bij het 2e bataljon rustende schutterij in Overijssel (KB 6 maart 1844 no. 68), verlof voor de tijd van twee jaar (KB 6 april 1845 no. 97) om gouverneur-generaal J. J. Rochussen (365), oud-gezant te Brussel en als zodanig zijn voormalige chef, naar Java te vergezellen, ‘titel en rang’ van gezantschapssecretaris ‘buiten bezwaar’ (KB 16 april 1846 no. 90), gs te Wenen (KB 5 febr. 1848 no. 55) en te Parijs (KB 10 jan. 1852 no. 13), raad van legatie ald. (KB 25 sept. 1852 no. 79), verlof voor onbepaalde tijd ‘tot herstel van zijn gezondheid’ (KB 13 juli 1854 no. 78), minister-resident te Lissabon (KB 15 okt. 1856 no. 81), kamerheer des konings i.b.d., overl. Sintra (bij Lissabon) 20 aug. 1857, zn. van baron Albrecht Nicolaas, off. inf. Kaap de Goede Hoop en later in Nederland, laatst. luit.-kol., lid Ridderschap van Holland, en Elisabeth Catharina Greven, tr. Parijs 12 dec. 1853 Anna Maria Sutton, geb. 1823, overl. Londen 22 maart 1909, dr. van Robert Nassau en Mary Georgiana Manners Sutton.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 852; N. A. 79 (1988) 38; Baud (ed.), *De briefwisseling tussen J. C. Baud en J. J. Rochussen*; Hooykaas (ed.), *Brieven van Van Rapard aan Van Assen*, 229.

10. **Charles Arthur Reynaud William Godard Augustus graaf van Aldenburg Bentinck**, geb. k. Amerongen 16 aug. 1885, asp. attaché te Parijs sedert 11 nov. 1909, dept. 1910–, gezantschapsattaché i.a.d. op het Kabinet (KB 11 aug. 1911 no. 50), p.t. gezantschapssecretaris (KB 20 aug. 1913 no. 80), te Stockholm (KB 12 febr. 1914 no. 35), dept. (1915), te Boekarest (KB 28 juli 1915 no. 30), tijdelijk zaakgelastigde ald. tijdens het verlof ‘wegens redenen van gezondheid’ van gezant van Vredenburg (480), op verzoek verlof ‘buiten bezwaar’ ‘in verband met eene langdurige ongesteldheid’ (KB 19 maart 1919 no. 10), gs te Kopenhagen (KB 26 jan. 1920 no. 51), gs 1e kl. ald. (KB 12 nov. 1920 no. 139), te Stockholm (KB 20 maart 1922 no. 82), gezantschapsraad (KB 1 aug. 1922 no. 52), aan het gezantschap te Wenen met standplaats Boedapest (KB 28 febr. 1927 no. 27), gr met p.t. buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister te Boedapest (KB 24 dec. 1929 no. 106), wegens opheffing van zijn functie i.v.m. bezuinigingen eervol ontslag uit de dipl. dienst (KB 2 dec. 1932 no. 54), overl. Amerongen 24 maart 1964, zn. van graaf Godard John George Charles, heer van Amerongen, Leersum, Zuylestein, Ginkel, Elst, Lievendaal en Eck en Wiel, en Augustine Wilhelmine Louise Adrienne gravin van Bylandt.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 183, 853, 854; N. A. 79 (1988) 408.

11. **Joost Jacob van Aller**, geb. Rotterdam 29 okt. 1756, woonde sinds 1789 te Elseneur (Helsingør) in Denemarken, stichtte ald. ‘een huis van Negotie’ onder de naam Van Aller & Co., commissaris en later consul te Elseneur 1792–1810, tevens diverse malen zaakgel. van Nederland bij het Deense Hof, laatst. 21 jan.–24 juli 1807, op zijn verzoek herbenoemd tot consul te Elseneur (tract. 200 gulden) (SB 7 april 1814 no. 7), overl. ald. 7 febr. 1824, zn. van Theodorus, koopman te Rotterdam, en Elisabeth Hartigh, tr. 1e Frantsine Sofie Beckam (Bickman), geb. 1760, overl. Elseneur 26 sept. 1796; tr. 2e 27 okt. 1797 Johanne Margrethe Rist, geb. Stegen (Nordlandene) 31 maart 1771, overl. Elseneur 22 dec. 1845.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nrs. 817, 818; Schutte, *Repertorium*, 254–255; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Van Aller* (Leiden 2016); Website van de familie Van Aller.

12. **Jan des Amorice van der Hoeven**, geb. Rotterdam 1 nov. 1825, handelaar in gemer, kruiden en spijsolie te Canton sinds 1848, erkend als kanselier bij het consulaat ald. (Indisch Besluit d.d. 15 dec. 1854), consul in China met standplaats Canton als opvolger van Tonco Modderman (292) (Indisch Besluit d.d. 30 mei 1855 no. 8), in zijn betrekking als consul bevestigd (KB 13 sept. 1864 no. 54), op verzoek eervol ontslag (KB 28 mei 1866 no. 26), lid en secr. Centraal Comité van de

Ned. Weerbaarheidsbond, overl. Utrecht 18 maart 1877, zn. van Prof. Dr. Abraham, dr. h.c. theol., litt. en phil, remonstrants predikant, laatst. te Rotterdam, hoogle-
 raar Remonstrants Seminarium te Amsterdam, en Agatha Stuart, tr. 1e Batavia
 (Ned.-Indië) 8 juli 1857 Emmarentia Anna Peter, geb. Batavia juli 1836, overl. Ma-
 cao (China) 25 aug. 1865, dr. van Johan Hendrik, 1e pakhuismeester van de Fac-
 torij der Ned. Handel-Mij. te Batavia en scheeps-inspecteur ald., en Maria Drost
 en halfzuster van Nicolaas Gerrit Peter (326); tr. 2e Leiden 17 maart 1868 Hermine
 Pauline Hubrecht, geb. Leiden 18 febr. 1843, overl. Freiburg im Breisgau (Baden)
 31 aug. 1883, dr. van Mr. Pieter Claudius, burgemeester en secr. van Leiderdorp, lid
 gemeenteraad Leiden, kantonrechter-plv. ald., en Abrahamina Louise Steenlack.
 Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 3052; 2.05.18, inv.nr. 852; Genealogie van
 der Hoeven, Pruys van der Hoeven, des Amorie van der Hoeven, Templeman van der
 Hoeven, in: N. P. 16 (1926) 147–176 (161); Genealogie Hubrecht, Van Lanschot-Hubrecht,
 in: N. P. 66 (1982) 149–177 (165); A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Peter* (Leiden
 2016); Van Dongen, *Tussen neutraliteit en imperialisme*, passim; Blussé & Van Luyn,
China en de Nederlanders, 161; Kuiper, *The early Dutch sinologists*, (m.n.) 79–113, 148–174.

13. Mr. **Daniel Hermannus Andreae**, geb. Kollum 6 april 1882, adv. en proc. te Haarlem
 1907–, handelsattaché aan het gezantschap te Washington (KB 29 nov. 1918 no. 34),
 sinds 1921 tevens onbezoldigd (maar wel met een vergoeding voor verblijf van
 f10.000,- p.j.) consul-generaal te New York, eervol ontslag als handelsattaché wegens
 opheffing functie om budgettaire redenen en toekenning tract. als cg (KB 12 jan. 1923
 no. 47), ingevolge zelfde KB op verzoek eervol ontslag als cg per 1 febr. 1923 ‘wegens
 verandering van betrekking’, directeur N. V. Wm. H. Müller & Co. te Rotterdam
 1926–, overl. Den Haag 3 dec. 1932, zn. van Mr. Arnoldus Johannes, jur. dr. Utrecht,
 notaris te Kollum, lid gemeenteraad Kollumerland en Nieuw-Kruisland, en Ulrica
 Hermanna Huber, tr. Holmbury St. Mary (VK) 2 sept. 1908 Hope Hunt Langlois, geb.
 Toronto 7 okt. 1879, overl. ald. 15 juni 1945, dr. van Herbert en Mary Gordon.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 853; Genealogie Andreae, Beucker Andreae,
 Fockema Andreae, Van Bothnia Andreae, Nauta Andreae, in: N. P. 77 (1993) 1–44 (35); De
 Vries (ed.), *Herinneringen en dagboek van Ernst Heldring*, 251 en 259.

14. **Johannes Nicolaas Anslijn**, geb. Alkmaar 25 jan. 1831, werkzaam in het onder-
 wijs, vertrok juni 1855 naar Egypte als gouverneur der kinderen en part. secr.
 van consul-generaal Ruysse-naers (383) te Alexandrië, nam na overlijden kan-
 selier 't Hooft⁵ in 1855 diens functie waar, op voorstel van Ruysse-naers officieel

5 Cornelis 't Hooft, geb. Dordrecht 9 sept. 1825, onbezoldigd kanselier CG Alexandrië 1851–, in 1855
 kandidaat voor de betrekking van consul te Canton maar aan de cholera overl. te Alexandrië 7 aug.
 1855, zn. van Gerardus Cornelis, touwslager te Dordrecht, en Wilhelmina Catharina Hegt. (Bron-
 nen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nrs. 3030 en 3041; Genealogie 't Hooft, Visser 't Hooft, in:
 N. P. 32 (1946) 87–111 (102))

aangesteld als kanselier op 27 april 1860, met kon. machtiging vice-consul ald. 4 febr. 1870, nam herhaaldelijk het CG waar tot genoegen van de regering, na Ruysenaers vertrek voor een periode van vier jaar benoemd tot (politiek) agent en consul-generaal (KB 27 dec. 1875 no. 10), herbenaemd als zodanig voor nog eens vier jaar (KB 30 dec. 1879 no. 47), eervol ontslag op verzoek (KB 17 mei 1884 no. 20), verkreeg in 1884 'een werkzaam aandeel in de administratie van de Suez-Kanaalmaatschappij', overl. Parijs febr. 1905, zn. van Pieter Daniël, schoolmeester, hoofd Luthers Weeshuis te Utrecht, laatst. directeur Fundatie van Renswoude ald., en Geertrui Elisabeth Rooth, tr. (de Britse) F. Grimmoud.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 3041; 2.05.12, inv.nrs. 415 en 421; 2.05.18, inv.nr. 852; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Anslijn* (Leiden 2018); Staatscourant nr. 101 van 29 april 1870; NNBW I, 154.

15. **Willem George Emile d'Artillact Brill** (geslachtsnaam Brill gewijzigd in d'Artillact Brill bij KB 19 maart 1910 no. 16), geb. Probolinggo (Ned.-Indië) 3 dec. 1874, werkzaam op het kantoor van de auditeur-generaal te Bloemfontein febr.–april 1899, secretariaat Haagse Vredesconferentie mei–aug. 1899, 2e klerk dept. april 1900, commies Int. Hof van Arbitrage 1 jan. 1901, volontair dept. febr. 1902, leerling-consul (KB 23 mei 1902 no. 26) op 2e Afd. Consulaire en Handelszaken, consulaat-generaal Antwerpen 1903–, CG Hamburg jan.–aug. 1905, p.t. vice-consul (KB 24 jan. 1906 no. 30), CG Antwerpen (KB 20 juni 1906 no. 77) en CG Singapore (KB 21 maart 1907 no. 27), belast met waarneming consulaat Kobe 1908–, wnd. consul te Tientsin 1909–, vice-consul i.a.d. (KB 17 febr. 1910 no. 47), t.b. van de gezant te Buenos Aires 1910–, o.a. belast met tijd. vervanging gezant 1912–1913, consul i.a.d. (KB 24 juli 1914 no. 57), opnieuw belast met waarneming gezantschap en CG te Buenos Aires wegens overlijden gezant (KB 14 sept. 1916 no. 45), consul-generaal i.a.d. (KB 30 okt. 1920 no. 50), cg met p.t. buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister te Caracas (KB 18 febr. 1921 no. 70), sedert juli 1922 tevens als zodanig in Colombia, bggm 2e kl. (KB 5 mei 1926 no. 43), eervol ontslag op verzoek (KB 11 juni 1935 no. 51), overl. Buenos Aires 21 sept. 1945, zn. van Mr. Willem Alexander Brill, werkzaam bij de rechterlijke macht in Ned.-Indië, laatst. als off. van justitie te Batavia, en Jane Sophia Amalia Meijer, tr. Buenos Aires 26 juli 1912 Lila Cecilia Richelet, geb. Rosario de Santa Fé 12 april 1880, dr. van Erneste en Juana Murato en weduwe van N. N.

N. B. Betrokkene ontleende zijn dubbele naam aan een andere tak van het geslacht Brill waarvan de stamvader bij zijn geboorte in 1799 de voornamen 'Pierre Alexandre d'Artillact' had meegekregen.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 853 en 854; 2.05.38, register bezoldigde ambtenaren; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Brill, d'Artillact Brill* (Leiden 2009/2018); De Vries (ed.), *Herinneringen en dagboek van Ernst Heldring*, 830, 834 en 835.

16. Ir. **Dirk baron van Asbeck**, geb. Noordwijk 1 nov. 1854, civiel ing., hon. attaché te Brussel (KB 13 april 1882 no.51), industrieel te Arnhem, Ned. gedelegeerde Wereldtentoonstelling Parijs 1897, asp. attaché te Brussel 1 maart 1902, gezantschapsattaché i.a.d. (KB 27 aug. 1902 no. 31), in die hoedanigheid op het Kabinet en vervolgens te Brussel, tijd. gedetacheerd te Berlijn (KB 22 juni 1903 no. 87), met p.t. gezantschapssecretaris 2e kl. te Londen (KB 25 juli 1904 no. 41), gs 2e kl. (KB 5 sept.1904 no. 40), te Parijs (30 okt. 1905 no. 67), gs 1e kl. (KB 5 sept. 1906 no. 55), gezantschapsraad (KB 8 sept. 1908 no. 46), minister-resident met p.t. buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister te Tokio (KB 12 jan. 1914 no. 41), eervol teruggeroepen en t.b. (KB13 dec. 1919 no. 53), min.-res. met p.t. bggm bij de Poolse Republiek 20 okt. okt. 1920, bggm 2e kl. (KB 12 nov.1920 no. 139), op verzoek eervol ontslag uit de dipl. dienst (KB 30 juli 1926 no. 96), overl. Lausanne 18 nov. 1930, zn. van baron Gerrit Ferdinand, arr.-betaalmeester, laatst. te Arnhem, en Jkvr. Caroline van Hogendorp, tr. Arnhem 1 maart 1883 Jkvr. Isabella Francisca Mollerus, geb. Amsterdam 20 maart 1863, overl. Lugano 23 okt. 1920, dr. van Jhr. Mello Hendrik, adj.-verificateur der grootboeken Nationale Schuld, en Agnes Willemine de Wildt.

N. B. Broer van 17.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 183 en 853; N. A. 79 (1988) 131.

17. **Willem Dirk Henrik baron van Asbeck**, geb. Noordwijk-Binnen 30 juli 1858, marineoff. 1877–1911, laatst. schout-bij-nacht tit., gouverneur van Suriname 1911–1917, buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister 2e kl. in Mexico (KB 15 april 1922 no. 83), tevens geaccrediteerd in Guatemala, in gelijke hoedanigheid te Madrid (KB 30 juli 1926 no. 95), eervol ontslag op verzoek (KB 2 sept. 1931 no. 33), overl. 's-Gravenhage 17 mei 1935, broer van 16, tr. Amsterdam 15 maart 1888 Anne Marie Jeanne Henriette Kluit, geb. Leiden 9 april 1860, overl. Madrid 7 mei 1927, dr. van Marie Adrien, lid gemeenteraad Leiden, en Ephraïma Bartha Johanna Scheltema.

N. B. Hij was de schoonvader van F. C. baron van Aerssen Beijeren van Voshol (8).

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 854; N. A. 79 (1988) 133; Genealogie Kluit, in: N. P. 46 (1960) 195–216 (210).

18. Jhr. Mr. Dr. **Herman van Asch van Wijck**, geb. Breda 4 jan. 1881, jur. dr. Utrecht 1908, dr. staatswetenschap ald. 1911, asp. attaché te Parijs 22 april 1913, vertrokken ald. in okt. 1913 i.v.m. voorbereiding attaché-examen, gezantschaps-attaché i.a.d. (KB 21 maart 1914 no. 113), gezantschapssecretaris (KB 13 juni 1918 no. 62), gs 2e kl. te Rome 1920, gs 1e kl. te Wenen (KB 28 dec. 1920 no. 16), te Washington (KB 5 jan. 1924 no. 48), gezantschapsraad ald. (KB 30 dec. 1924 no. 146), te Stockholm (KB 2 juni 1927 no. 24), aangesteld als zaakgel. te Oslo wegens onverwachte vacature ald. (KB 17 sept. 1927 no. 49), op zijn verzoek t.b. en p.t. buitengewoon

gezant en gevolmachtigd minister (KB 23 juni 1932 no. 71), overl. Bilthoven 5 okt 1932, zn. van Jhr. Mr. Henrick Maurits Jan, jur. dr. Utrecht, adj.-commies Alg. Rekenkamer, subst.-griffier arr.-rechtbank, laatst. te Utrecht, subst.-off. van justitie arr.-rechtbank te Zierikzee, laatst. te Utrecht, rechter arr.-rechtbank ald., lid gemeenteraad Utrecht, lid Prov. Staten van Utrecht, lid Tweede Kamer en vervolgens Eerste Kamer der Staten-Generaal, heemraad waterschap Vleuten, voorzitter raad van beroep Vermogens- en Bedrijfsbelasting, lid raad van commissarissen Mij. tot Exploitatie van Staatsspoorwegen, en Henriette Johanna Royaards, tr. Kopenhagen 18 dec. 1929 Jkvr. Ernestine Hermance Frédérique Adrienne van Rappard, geb. Oosterbeek 17 jan. 1892, overl. De Bilt 28 aug. 1995, dr. van ridder Willem Louis Frederik Christiaan (346) en Jkvr. Catharina Jacoba Schimmelpenninck.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 184, 853 en 854; N. A. 98 (2013–2014) 143.

19. Jhr. (1830) **Christiaan Diederik Emerens Johan Bangeman Huygens**, geb. h. de Hulst, St. Oedenrode 31 okt. 1772, 'capitein lieutenant bij de armee' (1794), daarna overlijden van minister Jacob Jan Gallieris in 1794 de zaken bij de Rijksdag te Regensburg waar, secr. van extraordinaris envoyé Fagel te Kopenhagen aug. 1794, na diens vertrek op 2 april 1795 zaakgel. ald., vervolgens secr. van extraordinaris envoyé en minister plenipotentiaris Dirk Wolter van Lynden, commies bij het secretariaat van de Commissie tot de Buitenlandsche Zaken uit de Nationale Vergadering mei–nov. 1796, minister plenipotentiaris te Kopenhagen 1797–1807, extraordinaris envoyé en minister plenipotentiaris bij de Koning van Westfalen 1808–1809, staatsraad sectie marine en oorlog 1809–1810, requestmeester-generaal 1810, commissaris in de voormalige Generaliteitslanden (SB 24 jan. 1814), minister plenipotentiaris bij de Hanzesteden met standplaats Hamburg (SB 10 nov. 1814 no. 109), verzocht op 24 dec. 1822 zonder succes om gouverneur van Noord-Brabant te worden, gezant te Washington (KB 1 jan. 1825 no. 81), eervol teruggeroepen en benoemd aan het Hof van Denemarken (KB 13 aug. 1832 no. 82), eervol ontslag als zodanig en op wachtgeld (KB 15 mei 1842 no. 68), met pensioen (KB 29 dec. 1843 no. 65), lid Ridderschap Noord-Brabant 1837, overl. Maastricht 29 maart 1857, zn. van Willem Vincent Bangeman, onderkoopman VOC te Batavia, en Catharina Constantia Huygens, tr. 1e Parijs 1802 Elise Marguerite Joséphe Sophie Constance Marie Laure Gravin de Danneskiold Löwendal, geb. Versailles 18 mei 1777, dame du palais van de koning van Holland, overl. Parijs 11 okt. 1812, dr. van Graaf François Xavier Joseph Woldemar, generaal in Franse en Deense dienst, vocht met eigen regiment in de Amerikaanse vrijheidsoorlog, gezant van Denemarken in Rusland 1801–1802, extraordinaris envoyé bij de Bataafse Republiek 1803–1808, en Charlotte Marguerite Elisabeth légitimée de Bourbon-Condé de Charollais; tr. 2e Maastricht 16 febr. 1815 Constance Wilhelmina Vrijthoff, geb. Maastricht 4 maart 1772, overl. ald. 9 april 1858, dr. van Prof.

Dr. Johannes Bernardus, med. dr. Leiden, hoogleraar geneeskunde Atheneum te Maastricht, eerste garnizoensgeneesheer, raad en schepen van Maastricht, schepen van Vroenhove en Itteren, consulterend geneesheer van Prins Willem v, en Jaqueline Hermanna Eleonora Hesselt van Dinter en weduwe van Willem Mattheus van den Santheuvel.

N. B. Zoon uit zijn eerste huwelijk volgt onder 20.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nrs. 359, 817, 818, 819, 1894 en 3407; N. A. 79 (1988) 207–208; N. A. 97 (2012) 102–104; Schutte, *Repertorium*, 155–156; Colenbrander (ed.), *Gedenkstukken 1813–1815*, 476.

20. Jhr. (1830) **Rutger (Roger) Bangeman Huygens** (Deens Graaf (1828) de Danneskiöld Löwendal), geb. Kopenhagen 6 mei 1805, begin 1825 benoemd tot 2e luit. tit. art., aangezien hij zijn – tot gezant in de vs benoemde – vader naar Washington zou vergezellen, aangesteld als attaché ald. (KB 16 maart 1825 no. 62), secr. van legatie (KB 26 sept. 1827 no. 194), tijd. toegevoegd aan de missie van gen.-majoor Jan Verveer naar Centraal Amerika (KB 8 mei 1828 no. 112), na het vertrek van zijn vader belast met de waarneming van het gezantschap te Washington (KB 25 sept. 1832 no. 105), eervol teruggeroepen en t.b. dept. (KB 26 maart 1833 no. 10), secr. van legatie bij het Hof van Denemarken (KB 21 nov. 1837 no. 94), op non-actief ‘buiten bezwaar van ’s lands schatkist’ in maart 1840, lid Ridderschap Noord-Brabant 1847–1859, verhuisde later naar Londen en begon daar ‘eene “Classe” Fransch in eene jonge juffer Pensionaat’, in grote armoede overl. Bourne-mouth (Dorset) 15 mei 1885, zn. van 19 en diens eerste echtgenote, tr. Brussel 30 maart 1843 (zij gingen uit elkaar in of kort na 1853) Héléne Honorine Céline Amenaïde Pappaert, geb. Parijs 20 sept. 1821, overl. ald. 6 febr. 1894, dr. van Nicolas en Catherine Coppé.

N. B. In 1828 kreeg Roger Bangeman Huygens van de Deense koning toestemming om de titel graaf van Löwendal te voeren omdat met zijn overleden moeder dat grafelijk huis was uitgestorven.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nrs. 819, 1849 en 3407; N. A. 79 (1988) 209; Colenbrander (ed.), *Gedenkschriften 1825–1830*, eerste stuk, 28; De Jong, *De krimpende horizon van de Hollandse kooplieden*, passim; Maria Hansen, ‘Twaalf kranten zijn even warm als een deken. Het leven van jonkheer Roger Bangeman Huygens, graaf van Löwendal’, in *Virtus, Bulletin van de Werkgroep Adelsgeschiedenis* 9 (2002) 49–55.

21. **Jacobus (Jacques) Barendrecht**, geb. Amsterdam 19 oktober 1872, volontair bij de Kon. Ned. Stoomboot Mij., de Kamer van Koophandel te Amsterdam, de Nederlandsch-Zuid-Afrikaansche Vereeniging en laatst. bij het Britse CG te Amsterdam, o.a. als wnd. vice-consul, geslaagd voor examen leerling-consul in 1894 als nummer één van de vier, leerling-consul (KB 13 febr. 1896 no. 30), op 2e Afd. Consulaire en Handelszaken, tijd. belast met waarneming positie vice-consul

te Constantinopel (KB 30 maart 1896 no. 6), radicaal van vice-consul 3 nov. 1900 ondanks een 'minder gunstig examen', op CG Caracas febr.–aug. 1901, tijd. op CG Antwerpen met p.t. vc (KB 3 dec. 1901 no. 30), vc te Hamburg (KB van 23 mei 1902 no. 26), p.t. consul (KB 18 jan. 1905 no. 43), belast met waarneming CG Pretoria en vervolgens CG Kaapstad 1906–, consul te Kobe (KB 7 nov. 1908 no. 50), consul-generaal Calcutta (KB 14 nov. 1912 no. 71), belast met tijd. waarneming gezantschap te Buenos Aires met p.t. buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister (KB 29 april 1920 no. 99), bggm 2e kl. ald. (KB 14 nov. 1921 no. 38), overl. Buenos Aires 13 juli 1924, zn. van Dr. Jacob, med. dr., arts te Amsterdam, en Hendrika Catharina Gritters, tr. B. Jochum.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 853; 2.05.38, inv.nr. 77; 2.05.38, register bezoldigde ambtenaren; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Barendrecht* (Leiden 2018).

22. Jhr. **Johan Quirijn Bas Backer**, geb. Apeldoorn 17 maart 1906, werkzaam bij importhuizen in Zuid-Afrika 1929–1935, hon. consul te Gent (KB 15 maart 1935 no. 69), kandidaat consulaire dienst 25 nov. 1936, geslaagd in okt. 1938 voor het toelatingsexamen, asp. vice-consul en op CG Londen (KB 13 dec. 1938 no. 52), CG Parijs maart 1939–, dept. april 1940, dept. van Handel, Nijverheid en Scheepvaart 1940–, Bureau ter behartiging van de Ned. Belangen te Parijs 1942–1943, 'Nacht und Nebel'-gevangene van de Duitsers wegens illegale activiteiten 1943–, consul i.a.d. te Simla (Brits Indië) (KB 19 mei 1945 no. 30, ABD IV 1946, eerste ambassade-secretaris te New Delhi 1947–, met p.t. gezantschapsraad te Stockholm 1949, ABD III 1950, chef Directie Westelijk Halfrond 1954–, met p.t. buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister te Jeruzalem 1957, p.t. buitengewoon en gevolmachtigd ambassadeur 1958, ABD II 1959, bga te Praag 1960–, te Dublin 1964– en te Canberra 1966–, laatst. ABD I en bga te Tokio, tevens geaccrediteerd in Korea 1968–1971, overl. Nieuwegein 4 dec. 1985, zn. van Jhr. Dirk en Helena Adriana van Regteren Altena, tr. (bij volmacht) Bussum 26 januari 1932 Johanna Geertruida Margaretha Buma, geb. Poeloe Raja (Atjeh, Ned.-Indië) 18 juli 1907, overl. Renkum 22 mei 2002, dr. van Frederik Wilhelm, arts, dirigerend officier van gezondheid 2e kl. KNIL, en Margaretha Roelina Oostergetel.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 854; 2.05.38, register bezoldigde ambtenaren en inv.nrs. 714 en 717; Staatsalmanak; Gids BZ en BD; N. A. 79 (1988) 193; Dé Buma, *Donderdag komt de koerier, de kleurrijke levensreis van een diplomatenvrouw*.

23. Jhr. **Adolf Theodoor Baud**, geb. La Tour de Peilz (Zwitserland) 25 april 1898, gezantschapsattaché te Bern (KB 29 juni 1921 no. 80), gezantschapssecretaris 2e kl. te Tokio (KB 16 nov. 1923 no. 39), kwam 'wegens omstandigheden van particulieren aard voor overplaatsing in aanmerking' en benoemd te Berlijn (KB 5 mei 1925 no. 47), tijd. te Stockholm (KB 8 okt. 1927 no. 48), gs 1e kl. (KB 24 okt. 1927 no. 55), wederom te Berlijn (KB 24 dec. 1927 no. 65), op 24 dec. 1927 ernstig gewond

ald. t.g.v. auto-ongeluk, informeerde de minister bij schrijven van 8 juni 1928, dat hij 'in verband met de keuze van een andere werkkring' zijn dipl. loopbaan wilde beëindigen, eervol ontslag (KB 2 juli 1928 no. 270), adviseur i.a.d. op het kabinet van de gouverneur-generaal van Ned.-Indië, laatst. raadadviseur ministerie van Oorlog, overl. 's-Gravenhage 26 sept. 1958, zn. van Jhr. Mr. Jacob Andries Ambrosius, jur. dr., en Béatrice Géraldine Los, tr. 1e Alexandrië 4 sept. 1928 Alla Alliachev, geb. Alliachevo (bij Tiflis in de Kaukasus) 25 dec. 1904, overl. interneringskamp Meester Cornelis (Java, Ned.-Indië) 22 maart 1945, dr. van Georges en Hélène de Kroupenska; tr. 2e Utrecht 28 juni 1947 Allegonde Waller, geb. Utrecht 24 dec. 1919, overl. 's-Gravenhage 5 nov. 1996, dr. van Elbert, lid firma Waltmann & Co., makelaars in onroerende goederen te Utrecht, en Johanna Abrahamine Albarda.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 248 en 854; N. A. 79 (1988) 251; Genealogie Waller, in: N. P. 78 (1994) 444–520 (483); Van der Maar en Meijer, *Herman van Roijen*, 576.

24. Jhr. Mr. Dr. **Willem Hendrik de Beaufort**, geb. h. Schoonoord, Doorn 30 okt 1881, jur. dr. Utrecht 1908, asp. attaché te Washington sinds 10 okt. 1909, gezantschapsattaché i.a.d. te Tokio (KB 22 febr. 1911 no. 22), gezantschapssecr. en tijd. gedetacheerd te Parijs (KB 20 aug. 1913 no. 80), gs te Washington (KB 7 maart 1914 no. 51), te Parijs (KB 10 nov. 1915 no. 47) en te Stockholm (KB 13 jan. 1916 no. 26), gezantschapsraad (KB 7 dec. 1917 no. 99), gr te Washington (KB 15 jan. 1920 no. 90), buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister 2e kl. te Athene (KB 18 aug. 1921 no. 89), overl. ald. 7 jan. 1923, zn. van Jhr. Mr. Rijnhard, heer van Oud-Broeckhuysen, jur. dr. Utrecht, kantonrechter te Wijk bij Duurstede, hoogheemraad Lekdijk Bovendams, lid gemeenteraad Doorn, en Jkvr. Reinoudina Christine van Haersma de With.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 183 en 853; N. A. 79 (1988) 279; N. A. 98 (2013–2014) 25.

25. Jhr. Mr. **Frans Beelaerts van Blokland**, heer van Blokland, geb. 's-Gravenhage 21 jan. 1872, jur. dr. Leiden 1895, advocaat bij de Hoge Raad der Nederlanden 1895, rechterlijk ambtenaar 1896, adj.-commies 1897– en commies 1901– bij de Posten en Telegrafie, secr. Derde Haagse Conferentie voor Int. Recht 1900, secr. adviescommissie spoorweg- en havenaangelegenheden 1900– en secr. staatscommissie Zuidafrikaanse schadevergoedingen 1902–, commies-griffier Tweede Kamer der Staten-Generaal 1904–, minister-resident met p.t. buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister te Peking (KB 13 maart 1909 no. 36), eervol teruggeroepen (KB 7 jan. 1919 no. 35), chef Afd. Dipl. Zaken (KB 22 juli 1919 no. 48), bggm 2e kl. 1920, bggm 1e kl. (KB 17 juni 1926 no. 55), in die hoedanigheid benoemd te Brussel (KB 15 maart 1927 no. 35) maar in plaats daarvan minister van Buitenlandse Zaken m.i.v. 1 april 1927, eervol ontslag als zodanig (KB 29

maart 1933 no. 1), vice-president van de Raad van State 1933–†, minister van Staat 1936–†, voorzitter Buitengewone Raad van Advies te Londen 1942–1944, kamerheer i.b.d. van Koningin Wilhelmina en Koningin Juliana, overl. 's-Gravenhage 27 maart 1956, zn. van Jhr. Mr. Gerard Jacob Theodoor, j.u.d. Leiden, advocaat Hoge Raad, ambt. ministerie van Justitie, lid en voorzitter Tweede Kamer der Staten-Generaal, lid Prov. Staten van Zuid-Holland, minister-resident en vervolgens gezant der Zuid-Afrikaanse Republiek bij verscheidene landen, en Johanna Maria Kneppelhout van Sterkenburg, tr. Rosmalen (Hintham) 30 mei 1905 Jkvr. Maria Adriana Snoeck, geb. 's-Hertogenbosch 14 okt. 1873, hofdame van Koningin Wilhelmina 1900–1905, overl. 's-Gravenhage 12 febr. 1948, dr. van Jhr. Matthias Adriaan, kandidaat-notaris, kamerheer i.b.d. van Koning Willem III en Koningin Wilhelmina, en Jkvr. Maria Petronella van Citters.

N. B. Een broer volgt onder 26.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 854; N. A. 79 (1988) 299; BWN I, 32; Ton van Zeeland, 'Onder Wilhelmina's vleugels, Frans Beelaerts van Blokland (1927–1933)', in Hellema, Zeeman en Van der Zwan (eds.), *De Nederlandse ministers van Buitenlandse Zaken in de twintigste eeuw*, 99–111; Cleverens, *Niet verder dan ons Huis...* 245–246; De Vries (ed.), *Herinneringen en dagboek van Ernst Heldring*, passim.

26. Jhr. **Henri Beelaerts van Blokland**, geb. 's-Gravenhage 10 nov. 1889, aan het gezantschap te Peking (bij zijn broer (25)) maart 1918–maart 1919, aan het gezantschap te Wenen (KB 9 okt. 1919 no. 102), gezantschapsattaché (KB 29 nov. 1920 no. 65) en toegevoegd aan de gezant in tijdelijke en bijzondere zending bij de Pauselijke Stoel te Rome, ga te Madrid (KB 4 nov. 1921 no. 48), te Praag (KB 2 dec. 1922 no. 99), op verzoek t.b. 'buiten bezwaar' (KB 24 dec. 1923 no. 70), eervol ontslag (KB 20 juni 1924 no. 254) wegens benoeming tot burgemeester van Stad en Ambt Vollenhove, verzocht later dat jaar als 'oud-burgemeester' om weer in de dipl. dienst te worden opgenomen maar zonder resultaat, hoofd afd. Buitenland Ned. Rode Kruis, res. 1e luit. cav., overl. 's-Gravenhage 10 jan. 1959, broer van 25, tr. Minischek (Bohemen) 21 juni 1924 Johanna Nepomucena Karoline Luise Maria Saturnina Freiin Kast von Ebelsberg, geb. Micheldorf (Opper-Oostenrijk) 29 nov. 1895, overl. Freistadt (Opper-Oostenrijk) 16 okt. 1981, dr. van Freiherr Maria Theodorich Karl Arthur Michael Llewellyn en Therese Maria Walburga Karoline Aloïsa Gräfin von Rechberg und Rothenlöwen.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 184, 240 en 853; N. A. 79 (1988) 310; 'Wie is dat?' (1956), 33.

27. **Pieter Beetz**, geb. Erlangen in Pruisen ca. 1762, gevestigd te Amsterdam (1787), op de Herengracht ald. (1795), in 1797 aangesteld als consul-generaal voor de Canarische Eilanden met standplaats Santa Cruz, 'gewezen consul' (1808), bij SB 3 aug. 1814 no. 29 'voormaals als consul geresideerd hebbende op de Kanarische

Eilanden [...] opnieuw in die qualiteit benoemd' op tract. van f 3000,- p.j., overl. 'St. Croix op Tenerife' 20 maart 1819, zn. van Johan Beetz en N. N., tr. 1e Amsterdam (otr. ald. 12 april) 1787 Anna Christina Verbuijs, ged. Amsterdam 21 april 1763, begr. ald. 11 dec. 1794, dr. van Barent en Maria Joanna Bernardina Bees; tr. 2e Amsterdam (otr. ald. 18 sept.) 1795 Anna Hansen, geb. Amsterdam ca. 1747, overl. Vught 10 febr. 1834, wed. van Harmanus Hulsboom.

N. B. Pieter Beetz was Luthers maar werd ten tijde van zijn eerste huwelijk vanwege zijn echtgenote Rooms-Katholiek.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 817; Staatsalmanak 1819; Schutte, *Repertorium*, 424-425.

28. Mr. **Arnold Adolf** baron **Bentinck tot Nijenhuis**, geb. h. Nijenhuis (bij Wijhe) 17 april 1798, jur. dr. Leiden 1820, adj.-commies voor 'redactie en schrijfwerk' (KB 9 dec. 1823 no. 113), secr. van (de) legatie bij het Hof van Denemarken (KB 10 mei 1825 no. 134), kamerheer des konings i.b.d. 1829-†, chargé d'affaires a.i. te Kopenhagen 1831-1832, tz te Berlijn 1834, raad van legatie te Londen (KB van 27 maart 1836 no. 101), minister-resident bij de Hoven van Baden, Beieren en Württemberg met standplaats Stuttgart (KB 15 mei 1842 no. 74), buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister bij het Hof van België (KB 11 april 1845 no. 60), tot 1851, minister van Buitenlandse Zaken a.i. 1848, minister van Staat 1848-†, bggm bij het Hof van Groot-Brittanië (KB van 2 mei 1851 no. 39), overl. Londen 2 maart 1868, zn. van baron Mr. Adolf Carel, heer van Bevervoerde, Hoikink en Nijenhuis, lid Riderschap en Prov. Staten van Overijssel, lid Tweede Kamer der Staten-Generaal, en Marie Françoise van Aerssen Beyeren.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nrs. 780, 818, 819, 1894 en 3407; 2.05.18, inv. nr. 852; N. A. 79 (1988) 393; Jurriaanse, *De Nederlandse Ministers van Buitenlandse Zaken*, 65-71; Boogman, *Nederland en de Duitse Bond*, passim.

29. Mr. **Adolph Willem Carel** baron **Bentinck van Schoonheten**, geb. Ede 3 sept. 1905, studie rechten te Utrecht, Ned. Handel-Mij. 1931-1934, arbeidscontractant ministerie van Financiën, hoofdcommies in tijd. dienst min. van Buitenlandse Zaken 1937-, referendaris (KB 16 maart 1938 no. 27), zaakgelastigde te Boedapest 1939- en te Cairo 1940-, gezantschapsraad met p.t. buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister te Londen (KB 21 aug. 1945 no. 22), tot 1950, ABD III 1946, ABD II 1949, bggm te Bern 1951-, plv. secr.-generaal NAVO te Parijs 1956-, buitengewoon en gevolmachtigd ambassadeur te Londen 1958-1963, ABD I 1959, bga te Parijs 1963-, overl. ald. 7 maart 1970, zn. van baron Rudolf Floris Carel, kamerheer i.b.d. van Koningin Wilhelmina t.b. van Koningin Emma, en Jkvr. Maria Sigrid van Karnebeek (dr. van 217), tr. Lugano 31 aug. 1938 Gabriëlle Wilhelmine Hedwig Marie Baronin Thyssen-Bornemisza von Kaszony, geb. k. Rechnitz,

Eisenburg (Hongarije) 20 dec. 1915, dr. van Baron Dr. Heinrich Thyssen en Margit Baronin Bornemisza von Kászony.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 854; Staatsalmanak; Gids BZ en BD; N. A. 79 (1988) 381; H. N. Boon, 'Necrologie', in *Jaarboek BZ 1969–1970*, 177–181; BWN III, 43; Kersten, *Buitenlandse Zaken in ballingschap*, (o.a.) 133; Klaassen (ed.), *'Voor u persoonlijk'*, 58.

30. **Josephus Carolus van Berckel**, geb. Delft 12 maart 1900, kandidaat consulaire dienst 10 nov. 1921, kantoorbediende bij Wambersie te Rotterdam en bij Van Ommeren te Antwerpen, na het consulaire examen in dec. 1925 benoemd tot asp. vice-consul (KB 1 maart 1926 no. 65), CG te Londen 1926– en te Montreal 1927–, vc i.a.d. (KB 11 febr. 1929 no. 30), te Singapore 1931– en te Sydney 1932–1935, consul i.a.d. (KB 12 maart 1934 no. 67), in die hoedanigheid te Düsseldorf in 1935, op zijn verzoek drie maanden ziekteverlof m.i.v. 1 maart 1936, t.b. 'buiten bezwaar' voor onbepaalde tijd 'wegens particuliere redenen' (KB 6 juni 1936 no. 81), eervol ontslag uit de consulaire dienst (KB 20 sept. 1950 no. 27), leraar Engels, overl. Wassenaar 7 juli 1967, zn. van Cornelis Josephus, bierbrouwer, lid gemeenteraad en wethouder van Delft, en Maria Henrietta van Tomputte.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 854; 2.05.38, register bezoldigde ambtenaren en inv.nrs. 714 en 716; Genealogie Van Berckel, in: N. P. 83 (2000/01) 1–68 (63).

31. Jhr. Mr. **Otto Willem Johan Berg**, heer van Middelburgh, geb. Amsterdam 11 maart 1828, jur. dr. Utrecht 1851, attaché (KB d.d. 28 juli 1854 no. 79), secr. van legatie bij het gezantschap te St.-Petersburg (KB van 9 maart 1856 no. 2), te Londen (KB van 28 dec. 1857 no. 159), raad van legatie (KB van 17 mei 1860 no. 34), als zodanig te Parijs (KB d.d. 6 juli 1860 no. 70), minister-resident bij het Hof van Hannover en de Hanzesteden 1864– en te Constantinopel 1865, buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister te St.-Petersburg (KB van 21 okt. 1871 no. 39, op zijn verzoek eervol teruggeroepen en op non-activiteit 'buiten bezwaar' (KB van 23 sept. 1874 no. 30), kamerheer des Konings i.b.d. 1870–, overl. Mayac (Frankrijk) 7 aug. 1895, zn. van Jhr. Mr. Frans Ernst, heer van Middelburgh, jur. dr. Utrecht, advocaat te Amsterdam, letterkundige, en Jkvr. Margaretha Dedel.

Bronnen en literatuur: NA 2.05.18, inv.nr. 852; N. A. 79 (1988) 472.

32. **Jan van den Berg**, geb. Hazerswoude 17 juli 1899, studie Chinees, rechten en wijsbegeerte te Leiden, werkzaam bij de Ned. Handel-Mij. 1916–, opleiding voor de tolkdienst in China (ministeriële beschikking 15 april 1918), leerling-tolk aan het gezantschap te Peking (KB 14 febr. 1922 no. 37), adj.-tolk CG te Shanghai (KB 25 aug. 1923 no. 59), dept. febr. 1927– febr. 1928, vervolgens wederom te Shanghai, tolk 2e kl. ald. (KB 3 dec. 1928 no. 28), tolk 1e kl. (KB 10 maart 1934 no. 69), p.t. consul m.i.v. 1 april 1942, te Tsjoenking tot 1945, p.t. gezantschapsraad m.i.v. 23 maart 1944, met p.t. gevolmachtigd minister te Nanking 1945–1948, ABD III 1946,

ABD II en buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister te Pretoria 1948–, met p.t. buitengewoon en gevolmachtigd ambassadeur ald. 1951–1962, overl. Bordigny (Frankrijk) 17 dec. 1982, zn. van Karel, onderwijzer, hoofd van een school te Hazerswoude en vervolgens te Amsterdam, en Jannetje van de Putte, tr. Katwijk aan Zee 4 mei 1922 Erica Maria Zoetelief Tromp, geb. Blaricum 3 febr. 1902, overl. na haar echtgenoot, dr. van Jan, kunstschilder, en Maria Bernardina Blommers. Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 272 en 854; A. J. van Galen Last, Fragmentgenealogie Van den Berg (Leiden 2018); Staatsalmanak; Gids BZ en BD; Ploeger, *Nederlanders in Transvaal*, 126; ‘Wie is dat?’ (1956), 41.

33. **Hendrik Christiaan Bergsma**, geb. Bunnik 23 juli 1829, steenfabrikant te Terborg (1856), telegrafist (1860), vertrok in 1861 naar Zuid-Afrika en vestigde zich te Fauresmith, later te Potchefstroom, landdrostklerk ald. 1867–, auditeur-generaal te Pretoria 1872–, tevens belast met het beheer der weeskamer 1873–, weesheer en zegeluitdelers 1878–1880, vestigde zich vervolgens weer hier te lande, op zijn verzoek tot Nederlander genaturaliseerd in maart 1888, consul-generaal voor de Zuid-Afrikaanse Republiek met standplaats Pretoria (KB van 16 maart 1888 no. 7), op verzoek eervol ontslag (KB 13 febr. 1895 no. 21), pensioen toegekend als voormalig consul-generaal (KB 16 dec. 1895 no. 33), overl. Montreux 15 juli 1899, zn. van Dr. Theodore Paul, theol. dr. Utrecht, predikant te Odijk, Bunnik en Vechten, en Christina Johanna Cazius, tr. Doesburg 12 juni 1856 Cornelia Wilhelmina Walrave, geb. Pasoeroean (Ned.-Indië) 17 juli 1832, overl. Pretoria 8 nov. 1892.

N. B. Hoewel Bergsma niet in de Stamboeken voorkomt, was hij wel degelijk een bezoldigd consul. Zo werd hem bij zijn benoeming tot consul-generaal in 1888 een jaarwedde van 10.000 gulden toegekend. Daarnaast staat zijn naam op een lijst uit de jaren 1893–1895 in het archief van het ministerie van Buitenlandse Zaken, getiteld ‘Nederlandsche bezoldigde consulaire ambtenaren’, met als ‘datum van opneming in het corps’ 16 maart 1888.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.38, inv.nr. 74; Genealogie Bergsma, in: N. P. 77 (1993) 45–105 (73); Ploeger, *Nederlanders in Transvaal*, 44.

34. **Mr. Bernard Cornelis Frederik van den Berkhof van Kockengen**, geb. ’s-Gravenhage 6 juli 1887, studie rechten te Leiden, tijd. hulpkracht bij het Nederlands gezantschap te Brussel 14 juli 1915, ontving terzake een beloning van f 300,– p.m. (KB 16 aug. 1917 no. 42), rechtsgeleerd adviseur (KB 2 juni 1919 no. 20), door de gezant te Brussel aangesteld als hon. attaché 10 jan. 1921, ontving j.w. f 3.420,– m.i.v. 1 mei 1924, laatst. verhoogd tot f 5000,– (KB 16 maart 1938 no. 28), werkzaam te Brussel tot 1940, aan het gezantschap te Lissabon juni 1940–okt. 1944, gezantschapsattaché tit. 1 juli 1945, ambassadesecretaris 1e kl. belast met pers- en culturele aangelegenheden te Brussel 1 jan. 1947, ambassaderaad ald. 12 juli 1949, overl. Brussel 12 mei 1950, zn. van Ir. Bernardus Johannes, ambachtsheer van Kockengen, ‘Ingenieur bij de aanleg van Staatsspoorwegen’, voorzitter van het

College van Regenten van de gevangenen in Den Haag, en Neeltje Korff, tr. St.-Truiden (België) 15 april 1918 Julie Mellaerts, geb. ald. 10 maart 1893, overl. na haar echtgenoot, dr. van Guillaume, industrieel, en Marie Blykaerts.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 184 en 854; Dossier Van den Berkhof (CBG); A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Van den Berkhof* (Leiden 2018); Stamboom Michel Maurice Edgard Hubert op Geneanet (geraadpleegd 26 okt. 2014).

35. **Antoon (Antony) Beruff**, sedert 1 juli 1816 vice-consul bij Pieter Beetz, consul op de Canarische Eilanden (27), aangesteld als diens opvolger (j.w. f 3000,-) (KB 4 aug. 1819 no. 118), bij KB van 1 sept. 1821 no. 93 gemachtigd om tevens de belangen van schippers uit Rusland, Zweden en Denemarken te behartigen omdat die landen niet over consulaire agenten ter plaatse beschikten en bij KB van 10 jan. 1824 no. 105 om het consulaat van Denemarken waar te nemen, ontving in 1826 voorschot van 12.000 gulden 'ten einde zich te redden uit momentaneele moeilijkheden, waarin hij zich bevindt ten gevolge van den tegenwoordigen stand van den handel' (KB van 29 maart 1826 no. 81), in het kader van algemene bezuinigingsronde tract. verminderd met f 1500,- (KB van 13 febr. 1849 no. 82), overl. 14 jan. 1856.

Bronnen: NA, BuZa 2.05.01, inv.nrs. 817, 818, 819 en 1894; 2.05.18, inv.nr. 852.

36. **Rudolf Wilhelm Besier**, geb. Soerabaja (Ned.-Indië) 19 okt. 1895, bij ministeriële beschikking van 12 aug. 1919 aangewezen om te worden opgeleid voor de tolkdienst in Japan, leerling-tolk te Tokio (KB 27 okt. 1922 no. 47), adj.-tolk ald. (KB 15 jan. 1924 no. 26), tijd. gedetacheerd te Kobe (KB 19 jan. 1928 no. 35), terug in Tokio 1 april 1929, tolk 2e kl. ald. (KB van 18 juli 1930 no. 339), ziekteverlof m.i.v.18 okt. 1934, eervol ontslag gezien de staat van zijn gezondheid 'waardoor het hem onmogelijk is zijnen dienst als tolk behoorlijk te vervullen' (KB 14 maart 1935 no. 87), overl. Laren (N.-H.) 14 juli 1935, zn. van Jacques Arnold, planter te Blitar (Ned.-Indië), en Elisabeth Gerhardina Lieftrinck, tr. Leiden 21 dec. 1921 Jkvr. Françoise de Stuers, geb. 's-Gravenhage 11 dec. 1896, na het overlijden van haar echtgenoot assistent-boekhoudster, later tailleuse, overl. 's-Gravenhage 15 okt. 1972, dr. van Jhr. Arnold Herman, administrateur suikerfabrieken, en Victorine Biekart.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 272 en 854; Genealogie Besier, in: N. P. 38 (1952) 51-68 (65); N. A. 94 (2009) 240.

37. **Mr. Karel Willem Adriaan Beukema (toe Water)**, geb. Yedo (Tokio) 4 jan. 1878, jur. dr. 1902, volgde dat jaar een cursus Oosterse talen aan het Seminar für Orientalische Sprachen te Berlijn 'met het oog op eene eventuele latere benoeming tot adjunct-tolk of tolk in de Levant', legde na afloop met goed gevolg examen in die talen af, ontving voor die cursus een toelage van f 1500,- van het ministerie van

Buitenlandse Zaken, vervolgens lessen Arabisch en Turks bij prof. Houtsma⁶ te Utrecht en Mohammedaans recht bij prof. van Vollenhoven⁷ te Leiden, tolk en kanselier aan het consulaat te Smyrna (KB van 13 febr. 1903 no. 45), legde okt./nov. 1904 examen leerling-consul af en was nr. 1 van drie geslaagden, eerste tolk te Smyrna (KB 10 febr. 1906 no. 27), eervol ontslag als zodanig onder gelijktijdige benoeming tot leerling-consul tevens belast met de waarneming van de functie van kanselier te Constantinopel (KB van 30 juli 1906 no. 95), overl. Pera (Constantinopel) 6 jan. 1908, zn. van Dr. Tjarko Wiebenga Beukema, med. dr. Groningen, militair arts, met toestemming van de Ned. regering arts in Japanse dienst te Nagasaki, Tokio en Yokohama, later geneesheer in Den Haag, en Isabelle Charlotte Toe Water.

N. B. Krachtens KB 3 okt. 1896 kreeg hij vergunning de naam van zijn moeder 'Toe Water' aan de zijne toe te voegen. Anders dan zijn oudere broer en diens nakomelingen lijkt hij van dat recht in de praktijk geen gebruik te hebben gemaakt.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.03, inv.nr. 588; 2.05.18, inv.nr. 853; 2.05.38, register bezoldigde ambtenaren; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Beukema* (Leiden 2018); Genealogie Toe Water, in: N. P. 13 (1923) 408–421 (413); T. Bijkerk en A. Th. Bijkerk, *Olympisch Oranje van Athene 1896 tot en met Athene 2004. Een compleet historisch overzicht van Nederlandse deelname aan de Olympische Spelen* (Haarlem 2004); G. A. Lindeboom, *Dutch medical biography: A biographical dictionary of Dutch physicians and surgeons 1475–1975* (Amsterdam 1984).

38. Mr. Dr. **Jacobus Gijsbertus de Beus**, geb. Batavia (Ned. Indië) 18 okt. 1909, jur. dr. Leiden 1938, gezantschapsattaché (KB 2 april 1935 no. 41), op de Afd. Consulaire en Handelszaken, naar het gezantschap te Brussel (KB 22 febr. 1936 no. 16), gezantschapssecr. 2e kl. (KB van 16 maart 1938 no. 29) en geplaatst te Kopenhagen, op het gezantschap te Berlijn (KB 9 jan. 1939 no. 31), ministerie van Financiën te Londen 1940–, ministerie van Buitenlandse Zaken ald 1941–1943, gs 1e kl. (KB 26 maart 1942 no. 11), secr. minister-president te Londen 1943–1945, p.t. gezantschapsraad te Washington (KB 24 febr. 1945 no. 37), ar ald. 1945–1947, ABD IV 1946, ABD III 1947, ministerie 1947, raad PVVN te New York 1948–, met p.t. gevollmachtigd minister te Batavia als chef Directie Verre Oosten ald., later als tweede plv. hoge commissaris 1949–, gm en plv. chef de poste te Washington 1950–1954,

6 Prof. Dr. Martinus Theodorus Houtsma (1851–1943), o.a. lector Perzisch en Turks en in de instellingen van de Islam te Leiden en vervolgens hoogleraar Hebreeuws te Utrecht 1890–1917. (Bronnen en literatuur: 'Wie is dat?' 1931, 116–117 en 1935, 169; D. J. van de Kaa en Y. de Roo, *De leden van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen, een demografisch perspectief: 1808–2008* (Amsterdam 2008) 292)

7 Prof. Dr. Cornelis van Vollenhoven (1874–1933), hoogleraar te Leiden in het adatrecht van Ned.-Indië en het staats- en administratief recht van Ned.-Indië, Suriname en Curaçao 1901–†. (Bron: BWN I, 625–627)

ABD II 1952, buitengewoon en gevolmachtigd ambassadeur te Karachi 1954–, te Moskou 1957–, en te Canberra 1960–1963, ABD I 1962, pv bij de VN te New York 1964–, bga te Bonn 1967–1974, ass. secretaris-generaal van de VN en uitvoerend directeur van het VN-Fund for Drug Abuse Control te Genève 1975–1977, overl. Claire-Fontaine-Founex (Zwitserland) 23 juni 1991, zn. van Willem Louis, agent van de Ned. Handel-Mij. te Soerabaja, later directeur Int. Crediet Compagnie te Amsterdam, en Johanna Fredericka Christina van Kooten, tr. 1e Gouda 6 sept. 1935 (echtsch. uitgespr. ald. 20 april 1957) Maria Geertruida IJssel de Schepper, geb. Gouda 14 okt. 1911, overl. 's-Gravenhage 19 aug. 1992, dr. van Dr. David Willem, bedrijfsleider Kon. Stearinekaarsenfabriek te Gouda, en Maria Geertruida Fijan; tr. 2e 17 aug. 1960 Louise Leonore Broussard, geb. ca. 1922, overl. Louisiana (VS) 22 nov. 2004.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 854; Staatsalmanak; Gids BZ en BD; J. de Beus, '(Genealogie) De Beus', in *Gens Nostra* 37 (1982) 284–290; Genealogie De Schepper, in: N.P. 25 (1939) 226–251 (239); De Beus, *Morgen, bij het aanbreken van de dag*; BWN IV, 32; Kersten, *Buitenlandse Zaken in ballingschap*, passim.

39. **Douglas Biersteker**, geb. Amsterdam 7 maart 1897, voorbereidende studie bij Dr. de Visser (474) te Leiden, leerling-tolk te Tokio (KB 8 jan. 1919 no. 43), eervol ontslag op verzoek (KB 3 maart 1921 no. 43), geïnterneerd op Java tijdens de Japanse bezetting, directeur Copra Fonds, directeur Bank Indonesia te New York, overl. Haarlem 21 jan. 1979, zn. van Adriaan, tandarts, en Lilian Thomasina Auld, tr. Soerabaja (Ned.-Indië) 9 jan. 1928 (gescheiden van tafel en bed) Henriette Nicoline Constance van Rijckevorsel, geb. Soerakarta (Ned.-Indië) 4 aug. 1904, dr. van Charles George, tuinemployé suikerfabriek Ketegan bij Sepandjang (Pasoeroean, Ned.-Indië), eigenaar landbouwonderneming Wonodjati (Pasoeroean), en Georgine van der Linden.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 272 en 853; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Biersteker* (Leiden 2018); Genealogie Van Rijckevorsel, in: N.P. 62 (1976) 282–360 (302).

40. **Gerrit Blaauw**, geb. 's-Gravenhage 17 jan. 1894, handelsschool te Utrecht en diploma handelseconomie aan de Handelshogeschool te Rotterdam, asp. cornet cav. (1916), employé firma Wellenstein, Kraus & Co., suiker-exporteurs te Batavia (Ned.-Indië) 1915–1920, reizend door Europa en verblijf in Zwitserland i.v.m. gezondheid echtgenote 1922–, vervolgens in Duitsland 1923–, secr. op het consulaat-generaal te Milaan tevens adj.-secr. Ned. Kamer van Koophandel ald. 1924–, aangewezen als kandidaat consulaire dienst op 29 maart 1926, na het consulaire examen in dec. 1927 benoemd tot asp.vice-consul (KB 6 febr. 1928 no. 24), op het consulaat-generaal te Sydney 1928–, vice-consul (KB 27 jan. 1931 no. 25), gedetacheerd op CG Düsseldorf per 1 nov. 1931 maar op zijn verzoek 'wegens particu-

liere redenen' eervol ontslag (KB d.d. 26 nov. 1931 no. 44), zonder beroep (1932), overl. Castricum 6 sept 1960, zn. van Gerrit, officier inf., laatst. kapitein, en Clara Feyona barones van Harinxma thoe Slooten, tr. 1e Tilburg 5 nov. 1919 (echtsch. uitgespr.) Maria Henrietta Hofland, geb. Tilburg 8 maart 1900, dr. van Dyrk Ary Petrus Cornelis, koopman, en Anna Maria Adriana Janssen; zij tr. 2e 's-Gravenhage 26 juli 1933 Alfred Lodevicus Franciscus Aloysius Vos de Wael, employé KLM, directeur gevangeniswezen op Midden-Java (Ned.-Indië); tr. 2e Putte (N.-Br.) 13 aug. 1932 Ethel Kathleen Nearney, geb. Canterbury 15 sept. 1903, overl. Amsterdam 13 april 1950, dr. van William Francis, 'gesneuveld in den Europe-schen oorlog', en Ethel Lydia Hall.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 854; 2.05.38, register bezoldigde ambte-naren en inv.nr. 714; Genealogie Blaauw, in: N. P. 7 (1916) 48-52 (50); N. A. 84 (1994) 186; Genealogie De Wael, Vos de Wael, in: N. P. 68 (1984) 337-375 (355).

41. **Johannes Henrikus Bletterman**, geb. Kaap de Goede Hoop 18 aug. 1771, opgeleid als chirurgijn, vertrok eind jaren 1780 naar China als boekhouder op de factorij van de VOC te Canton, onder meer supercarga en secr. 'Breedten Raad der Chi-nesche Directie' ald., koopman te Macao en Canton, maakte deel uit van de door de VOC naar het Hof van de Keizer te Peking gezonden ambassade van Isaac Titsingh⁸ 1794-1795, de enige in leven zijnde bestuurder van de factorij te Can-ton in 1814, benoemd tot consul ald (KB 21 aug. 1822 no. 84), ontving daarvoor tract. van '1000 Spaansche matten 's maands' (besluit gouverneur-generaal van Ned.-Indië van 15 juli 1823 no. 2), wegens tegen hem ingebrachte maar uiteinde-lijk niet bewezen klachten inzake corruptie uit 's lands dienst ontslagen (besluit gouverneur-generaal van 18 juli 1829 no. 16), landeigenaar op Java, overl. Mees-ter Cornelis (Java) 26 juli 1845, begr. op zijn landgoed Rustenburg ald., zn. van Johannes Matthias, VOC-dienaar, en Geertruy Catharina Schot, tr. Macao 4 febr. 1820 Sebastiana Anna de Esperança, geb. (Macao?) 20 jan. 1787, overl. Meester Cornelis 7 nov. 1853, begr. op Rustenburg.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 3052; Dossier Bletterman (CBG); Jesse Haye, *The Blättermann Family, Bletterman* (uitgave in eigen beheer, Huldenberg (België) 1991).

42. **Mr. Carel Godfried Willem Hendrik baron van Boetelaer van Oosterhout**, heer van Oosterhout, geb. Amersfoort 17 nov. 1892, studie rechten Utrecht, jur. dr.

8 Isaac Titsingh, geb. Amsterdam 10 jan. 1745, opgeleid als chirurgijn ald., promoveerde in de rechten te Leiden 11 jan. 1765, in dienst van de VOC sedert 1766, onder meer als opperhoofd te Decima, directeur van de VOC-handel te Bengalen, ordinaris raad van Indië te Batavia en ambassadeur bij het Hof van Keizer Qianlong in Peking in 1795, overl. Parijs 2 febr. 1812, zn. van Albertus, chi-rurgijn te Amsterdam en 'accoucheur' van de Stadhouderslijke familie, en Catharina Bitter. (Bron: Titsingh Instituut, biografie op internet)

Amsterdam 1921, gezantschapsattaché (KB 9 febr. 1923 no. 64), tijd. gedetacheerd te Kopenhagen, op het dept. (KB van 16 nov. 1923 no. 39), ga te Boekarest (KB van 4 febr. 1925 no. 23), gezantschapssecr. 2e kl. ald. (KB 17 april 1926 no. 30), gs 2e kl. te Washington (KB 12 okt. 1926 no. 60) en te Mexico (KB 14 sept. 1929 no. 49), tijd. zaakgelastigde ald. (1930), gs 1e kl. (KB van 25 jan. 1930 no. 25), als zodanig te Brussel (KB 10 sept. 1930 no. 44), gezantschapsraad (KB 3 dec. 1934 no. 40), te Berlijn (KB 2 april 1935 no. 40), ministerie te Londen 1940, gr te Washington 1940, plv. chef de poste ald. met p.t. buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister 1943–, minister van Buitenlandse Zaken 1946–, ABD I 1948, buitengewoon en gevolmachtigd ambassadeur te Parijs 1948–1957, overl. Ubbergen 20 mei 1986, zn. van baron Mr. Hendrik Johan Herman, heer van Oosterhout, jur. dr. Utrecht, burgemeester van Leusden, lid Prov. Staten van Utrecht, en Margaretha Lourentia de Beaufort, tr. Parijs 28 juni 1923 Ethel Carver Litchfield, geb. Pittsburgh (Pennsylvania) 10 mei 1900, dame du palais hon. van Koningin Juliana, overl. Nijmegen 30 aug. 1976, dr. van Dr. Lawrence en Ethel Herr Jones.

Bronnen en Literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 854; Staatsalmanak; Gids BZ en BD; N. A. 80 (1989) 83; BWN III, 58; Melchior Bogaerts, 'Aanpassing aan de feiten, Carel Godfried Willem Hendrik van Boetzelaer van Oosterhout (1946–1948)'; in Hellema, Zeeman en Van der Zwan (eds.), *De Nederlandse ministers van Buitenlandse Zaken in de twintigste eeuw*, 165–179; Kersten, *Buitenlandse Zaken in ballingschap*, passim.

43. Mr. **Henricus Carel du Bois**, geb. Amsterdam 2 april 1814, jur. dr. Utrecht, sur-numerair ambtenaar of attaché 'buiten bezwaar van den lande' (KB 26 april 1842 no. 105), attaché bij de legatie te Kopenhagen (KB 23 april 1844 no. 65), tweede secr. van legatie te Frankfurt am Main (KB 16 april 1846 no. 90), secr. van legatie te Brussel (KB 18 juli 1852 no. 61), raad van legatie ald. (KB 13 juli 1854 no. 80), te St.-Petersburg (KB 13 febr. 1855 no. 63), minister-resident te Washington (KB 5 sept. 1855 no. 61) en te Kopenhagen (KB 15 okt. 1856 no. 79), buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister bij de Hoven van Turkije en Griekenland met standplaats Constantinopel (KB 17 mei 1860 no. 33), diende na een conflict met de regering in de zomer van 1861 zijn ontslag in maar handelde desgevraagd de lopende zaken af, op zijn verzoek eervol teruggeroepen (KB 5 maart 1862 no. 65), op non-actief tot 1879 en vervolgens gepensioneerd, overl. 's-Gravenhage 26 maart 1880, zn. van Abraham, heer van Loenen en Cronenburch, Nieuwersluis en Loenervelt, en Alberta Jacoba Ameshoff, tr. Frankfurt am Main 1 juli 1847 Emma Friderike John, geb. ald. 4 nov. 1826, overl. 's-Gravenhage 3 juni 1906, dr. van Friedrich en Charlotte Christiane Arthemise Louise Holscher.

N. B. L. P. A. de Constant Rebecque (82) was zijn schoonzoon en Mr. W. A. graaf van Randwijck (343) zijn kleinzoon.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 852; Stamreeks Du Bois, in N. P. 4 (1913) 50–52; A. J. van Galen Last, *Aanvullingen op de stamreeks Du Bois in N. P.* (Leiden 2018); Jurriaanse, *De Nederlandse Ministers van Buitenlandse Zaken*, 312–313.

44. **Gideon Walrave Boissevain**, geb. Montreal 29 aug. 1897, handelsschool te Neufchâtel, werkzaam bij H. Oyens & Zonen te Amsterdam okt. 1917–aug. 1918, kandidaat voor de consulaire dienst 26 okt. 1918, na het consulaire examen in okt. 1920 benoemd tot asp.vice-consul (KB 9 dec. 1920 no. 83), op het consulaat-generaal te Londen 1920– en vervolgens te Shanghai (KB 2 febr. 1921 no. 80), maar eerst tijd. gedetacheerd CG Singapore (KB 12 maart 1921 no. 17), te Shanghai 1921–1924, vice-consul (KB 10 dec. 1923 no. 28), wederom CG Singapore (KB 28 juli 1924 no. 461), CG New York 1925–1929, consul i.a.d. (KB 12 dec. 1928 no. 54), te Lima in verband met de oprichting van een beroepsconsulaire post ald. 1929–, op zijn verzoek wegens gezondheidsredenen naar Santiago de Chile 1932, consul met p.t. consul-generaal te Shanghai (KB 17 juli 1935 no. 93), cg ald. (KB 25 okt. 1937 no. 55), op het ministerie te Londen 1942– en te Washington 1943, CG te Ottawa 1943– en te San Francisco 1944, als gevolmachtigd minister hoofd van de Economische en van de Consulaire Afdeling van ambassade Parijs 1945–1947, ABD III 1 jan. en ABD II 1 mei 1946, chef Directie Buitenlandse Dienst 1947–, buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister te Athene 1948– en te Jeruzalem 1953–, bggm en later buitengewoon en gevolmachtigd ambassadeur te Havanna 1957–1963, consul-generaal hon. te Marseille 1965–1967, overl. ald. 5 okt. 1985, zn. van Charles Daniël Walrave, luit. ter zee 2e kl., secretary-treasurer Atlanta Feather Down Company, vertegenwoordiger in Canada van de Nederlandse Fosphaatmaatschappij te Amsterdam, hon. consul-generaal te Montreal (KB 19 aug. 1895 no. 102), op zijn verzoek eervol ontslag ‘wegens verandering van woonplaats’ (KB 25 sept. 1901 no. 4), assuradeur te Amsterdam, en Willemina de Vos, tr.1e Singapore 28 juli 1925 (echtsch. uitgesproken ’s-Gravenhage 1 aug. 1947) Daisy Eve Ray, geb. Colombo (Ceylon) 20 sept. 1894, overl. Perth (West-Australië) 22 okt. 1977, dr. van Henry en Blanche Delort en gesch. echtgen. van Henry A. H. Hovenier; tr. 2e Parijs 1947 Marie Solovieff, geb. Baden (Neder-Oostenrijk) 13 maart 1922, overl. Marseille 19 april 1976, dr. van Boris Nicolaevitch en Maria Grigorievna Novitsj Rasputin; tr. 3e Genua 13 nov. 1978 Emma Cianfanelli, geb. ald. 9 juni 1921, dr. van Annolfo en Maria Giovanna Santa.

N. B. Marie Solovieff was volgens Van van den Brand een kleindochter van de beruchte intrigant aan het hof van Tsaar Nicolaas II, Grigori Rasputin.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 854; 2.05.38, register bezoldigde ambtenaren en inv.nr. 714; Christiaans, *Onbezoldigde consulaire ambtenaren* III, 31; Staatsalmanak; Gids BZ en BD; Genealogie Boissevain, in: N. P. 72 (1988) 40–146 (57); Kersten, *Buitenlandse Zaken in ballingschap*, 243–246, 389; Twan van den Brand, ‘Ontsnapt aan Castro. De illegale acties van onze man en vrouw in Havana’, in *Historisch Nieuwsblad* 27 (2018) 56–62.

45. Dr. **Hendrik Nicolaas Boon**, geb. Rotterdam 23 aug. 1911, archeologische en historische opleiding in het buitenland en te Leiden, dr. letteren ald. 1936, werkzaam bij Phs. van Ommeren Ltd., scheepvaartkantoor te Londen 1934, legde met zeer goed gevolg het aanwijzingsexamen consulaire dienst af in najaar 1935, vervolgens geslaagd voor het onderzoek naar de bekwaamheid en geschiktheid voor de diplomatieke dienst in febr. 1936, gezantschapsattaché (KB 22 febr. 1936 no. 16) en geplaatst op Afd. Consulaire en Handelszaken, gezantschapssecretaris 2e kl. (KB 20 febr. 1939 no. 86), te Saint-Jean-de-Luz bij de erkende regering van Spanje mei 1939, te Brussel (KB 1 juli 1939 no. 76) en te Washington 1940–, gs 1e kl. (KB 22 mei 1943 no. 5), ABD IV 1946, gedetacheerd te Tsjoenking 1946, te Batavia 1946– en te Nanking juni–dec. 1947, p.t. gezantschapsraad 1947, ABD III 1948, souschef Afd. Diplomatieke Zaken dec. 1947, chef Directie Politieke Zaken 1948–, ABD II 1949, secretaris-generaal met p.t. buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister 1950–, bggm en later buitengewoon en gevolmachtigd ambassadeur te Rome 1952–, bga te Caracas 1958–, hoofd Gecombineerde Ned. Vertegenwoordiging te Parijs 1961–1967, ABD I 1962, hoofd PV NAVO te Brussel 1967–, bga te Rome 1970–1976, overl. 's-Gravenhage 1 mei 1991, zn. van Jan, lid firma Boon en Weidema, makelaars en kooplieden in koffie en thee te Rotterdam, en Elisabeth Johanna Mees, tr. Wassenaar 4 juni 1936 Charlotte Talitha Mees, geb. Rotterdam 1 jan. 1913, overl. 's-Gravenhage 30 maart 2008, dr. van Mr. Willem Cornelis, oprichter en directeur Rotterdamsche Scheepshypotheekbank N. V., mede-oprichter en eerste secretaris curatorium Nederlandsche Handelshoogeschool, mede-oprichter en voorzitter Volksuniversiteit te Rotterdam, lid Staatscommissie ter regeling van het accountantswezen, en Jkvr. Arnoldine Johanna Elizabeth Berg.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 854; 2.05.38, inv.nrs. 713, 714 en 717; Staatsalmanak; Gids BZ en BD; Genealogie Boon, in: N. P. 15 (1925) 53–57; Genealogie Mees, Alting Mees, Dorhout Mees, Kreunen Mees, Mom Faure Mees, Uniken Mees, in: N. P. 67 (1983) 237–371 (347); Cees Wiebes en Bert Zeeman, 'Twee onafhankelijke diplomaten: dr. J. H. van Roijen en dr. H. N. Boon', in *Internationale Spectator* 46 (1992) 100–105; BWN IV, 55; Cees Wiebes en Bert Zeeman, 'Atlanticus pur sang, Hendrik Nicolaas Boon (1911–1991)', in Van der Zwan, De Graaff en Hellema (eds.), *In dienst van Buitenlandse Zaken*, 133–144; Kersten, *Buitenlandse Zaken in ballingschap*, passim; Boon, *Bagatellen uit de diplomatieke dienst*; Boon, *Uitgevaren thuisgevaren, schetsen en silhouetten uit het leven buitengaats en binnenboord*; De Vries (ed.), *Herinneringen en dagboek van Ernst Heldring*, 1322.

46. Jhr. **Mr. François Robert Boreel**, geb. Amsterdam 25 juli 1806, onbezoldigd attaché te Parijs 1827–, benoemd tot secr. van legatie (KB 1 april 1832 no. 19), vooralsnog onbezoldigd te Parijs totdat elders 'een werkelijke indienststelling' mogelijk zou zijn, op zijn verzoek en ondersteund door zaakgel. Fabricius (126) werd hem alsnog jaarlijkse 'beloning' van f 2000.– toegekend (KB 13 juni 1833 no. 33), op zijn verzoek teruggeroepen en t.b. (KB 17 nov. 1839 no. 96), lid Ridderschap

van Zuid-Holland 1843–†, opperceremoniemeester van Koning Willem III 1863–, overl. Nice 9 maart 1869, zn. van Jhr. Willem François, luit.-generaal cav., opperstalmeester van Koning Willem II, grootmeester Huis des Konings dienstdoende bij Koningin Sophie, en Catharina Anna Fagel, tr. Parijs 2 april 1834 Sarah Astor Langdon, geb. New York 16 juli 1813, dame du palais 1863– en dame du palais hon. 1878–† van Koningin Sophie, overl. Nice 7 maart 1895, dr. van Walter Langdon en Dorothee Astor.

N. B. Zijn zwagers waren Mr. Hugo baron van Zuylen van Nyevelt (502) en Jhr. Mr. Willem Boreel (1800–1883), ‘Edelman’ bij de ambassade te Constantinopel 1825–1830 (N. A. 80 (1989) 232; Staatsalmanak 1826–1830; NNBW IX, 83–84).

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nrs. 1894 en 3407; Staatsalmanak 1827–1830; N. A. 80 (1989) 242.

47. **Jacob Boreel**, geb. Amsterdam 30 jan. 1777, raad van legatie bij gezant van Spaen (420) te Wenen (SB 7 juli 1814 no. 17), minister-resident aan het Hof der beide Siciliën te Napels (KB 9 jan. 1817 no. 81), buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister ald. 1821–, gerappelleerd uit Napels en benoemd tot secr. van de ambassade te Londen met het karakter van minister plenipotentiaris bij afwezigheid van de ambassadeur (KB 20 aug. 1822 no. 19), bggm bij het Hof van Portugal te Lissabon (KB 15 sept. 1824 no. 82), teruggekeerd naar Nederland in 1828 ‘omdat de diplomatieke betrekkingen met Portugal zijn geschorst’ en op wachtgeld gesteld (KB 17 april 1829 no. 39), gepensioneerd in kader lopende bezuinigingen wegens de ‘Belgische opstand’ (KB 21 okt. 1831 no. 29), overl. Lissabon 18 okt. 1833, zn. van Mr. Jacob, kannunik van St. Pieter te Utrecht, o.m. commies generaal en advocaat fiscaal Admiraliteit te Amsterdam, en Johanna Barbara Voet van Winssen, tr. Lissabon 25 april 1827 Maria Joana Willoughby Lacerda de Lemos, geb. Lissabon 17 nov. 1805, overl. Spa 13 april 1861, dr. van Antonio de Lemos Pereira de Lacerda Delgado, Visconde de Juromenha en Maria da Luz Willoughby da Silveira; zij hertr. ’s-Gravenhage 25 maart 1835 Joseph Edouard Artan de St. Martin.

N. B. Hoewel Jacob Boreel nooit in de Nederlandse adel is opgenomen – zijn zoon Theodoor Gustaaf Victor werd pas in 1868 ingelijfd –, werd hij zowel in de Stamboeken als in de diverse KB’s consequent als Jonkheer aangeduid.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nrs. 817, 818, 819 en 3401; N. A. 80 (1989) 256.

48. **Pieter Roetert Borger**, geb. Meppel 4 nov. 1877, diploma handelsschool te Amsterdam 1899, volontair bij de firma Sauget te Hâvre 1899– en bij het consulaat-generaal te Londen juli–september 1900, diploma examen leerling-consul 15 nov. 1900 als nr. 4 van de vier geslaagden, volontair bij Plate & Co te Hâvre 1900–, tijd. als volontair op CG Londen (KB 1 febr. 1902 no. 43), leerling-consul (KB 8 juli 1903 no. 47) te Londen, overgeplaatst naar de Straits Settlements (KB 18 jan. 1904 no. 37), o.m. wnd. consul te Penang juni 1904–maart 1905 en juni 1905–juni 1906, tijd. dept. en

vervolgens te Londen 1907–, vice-consul (KB 26 febr. 1908 no. 35) en geplaatst op CG Hamburg, wnd. consul te Penang april 1909–juli 1910, CG Hongkong (KB 13 mei 1910 no. 66), vice-consul i.a.d. te Hamburg (KB 15 febr. 1911 no. 35), wnd. consul-generaal te Hongkong juni 1912–, wnd. cg te Singapore maart–nov. 1913, consul i.a.d. (KB 23 juni 1913 no. 46), diverse tijd. plaatsingen in China, consul te Kobe (KB 16 aug. 1915 no. 10) en cg te Singapore (KB 23 aug. 1920 no. 314), op zijn verzoek eervol ontslag (KB 17 jan. 1928 no. 49), overl. Haarlem 30 juni 1931, zn. van Kerst Elias, burgemeester, laatst. van Meppel, lid Prov. Staten van Drenthe, en Maria Elisabeth Tak. Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 853, 854 en 856; 2.05.38, register bezoldigde ambtenaren en inv.nr. 714; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Borger* (Leiden 2018); Genealogie Tak, in: N. P. 44 (1958) 299–307 (305).

49. Drs. **Hendrik Bos**, geb. Egmond aan Zee 30 jan. 1897, studie Chinees te Leiden, bij ministeriële beschikking van 24 maart 1919 aangewezen voor de opleiding voor de tolkendienst in China, leerling-tolk aan het gezantschap te Peking (KB 2 nov. 1921 no. 53), adj.-tolk ald. (KB 25 aug. 1923 no. 59), in die hoedanigheid te Shanghai 1926– en te Hongkong 1927, tolk 2e kl. (KB 3 dec. 1928 no. 28), als zodanig te Shanghai 1932, Peking 1932–1933 en wederom Shanghai 1934, tolk 1e kl. (KB 10 maart 1934 no. 69), gedetacheerd te Nanking 1934–, Shanghai 1937–, Hankow en Tsjoenking 1938–, Washington 1939– en wederom te Tsjoenking 1940–1942, p.t. gezantschapssecr. 1941, als zodanig te New-York 1943–, p.t. gezantschapsraad (KB 15 juni 1944 no. 18), Tsjoenking 1944–, tijd. ministerie te Londen 1945, met p.t. consul-generaal te Manilla (KB 30 maart 1945 no. 48), ABD III 1946, cg te New Orleans 1946–, tz te Boekarest 1948– en laatst. cg te Johannesburg 1950–, overl. 's-Gravenhage 1 okt. 1955, zn. van Arie Cornelis, onderwijzer te Egmond aan Zee, initiatiefnemer inzake het Centraal Comité voor Herstellings- en Vacantiekolonies en het 1e koloniehuis ald., en Anna Magdalena Boeckhorst Meijer, tr. New Orleans (vs) dec. 1946 Virginia Anne Davis, geb. Philadelphia (Penn.) 20 dec. 1920, overl. Wassenaar 19 nov. 1999, dr. van Leicester Knickerbocker Davis en Louise Montfort Taylor; zij hertr. Abraham Johan Daniël Steenstra Toussaint (426).

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 854; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Bos* (Leiden 2018); Staatsalmanak; Gids BZ en BD; Kersten, *Buitenlandse Zaken in ballingschap*, 89, 90, 134.

50. Jhr. **Herbert Paulus Josephus Bosch van Drakenstein**, heer van Drakenburg, geb. 's-Hertogenbosch 12 febr. 1903, gezantschapsattaché (KB 17 mei 1926 no. 55) op de Afd. Diplomatieke Zaken, op het gezantschap te Brussel (KB 15 febr. 1927 no. 18), te Londen (KB 8 jan. 1929 no. 26) en te Stockholm (KB 31 jan. 1930 no. 54), gezantschapssecr. 2e kl. te Peking (KB 9 febr. 1931 no. 35), gs 1e kl. te Praag (KB 22 febr. 1936 no. 16), tz te Bern (KB 22 dec. 1938 no. 95), met p.t. gezantschapsraad te Berlijn (KB 1 april 1940 no. 31), min. te Londen 1940–, gr te Pretoria 1941– en

Jeruzalem 1942–1944, plv. chef de poste te Moskou met p.t. buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister (KB 16 dec. 1943 no. 14), ABD III 1946, ABD II 1947, bggm te Athene 1947–, te Rangoon 1950– en te Addis Abeba 1952–1954, t.b. 1955, consul-generaal te München 1956–1957, res. kapitein voor alg. dienst 1940–1956, overl. Baarn 26 okt. 1965, zn. van Jhr. Frederik Lodewijk Herbert Jan, heer van Drakestein, Drakenburg en de Vuursche, en Theresia Maria Charlotta Rouppe van der Voort, tr. 1e Aby (Zweden) 30 maart 1931 (echtsch. ingeschr. 's-Gravenhage 4 juni 1934) Alfhild Helena Ekelund, geb. Aby 11 jan. 1900, dr. van Gunnar Mauritz Hugo en Helena Frisell; tr. 2e Honolulu (Hawaii) 6 sept. 1934 (echtsch. ingeschr. 's-Gravenhage 28 maart 1950) Adelaide Lenore Eastman, geb. Oakland (Californië) 10 juni 1903, dr. van Henri Hensley en Mary Adelaide Higgins en eerder gehuwd met Markies Spinola; zij tr. 3e Walter Leopold Patridge; tr. 3e Hilversum 5 april 1950 Ineke Virgine Anne Marie Thérèse de Vries, geb. Nijmegen 6 jan. 1925, overl. Baarn 18 juni 2010, dr. van Bonifacius Dirk en Anna Maria Virginia Leijds. Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 854; Staatsalmanak; Gids BZ en BD; N. A. 80 (1989) 308; Klaassen (ed.), *Voor u persoonlijk*, 77; Kersten, *Buitenlandse Zaken in ballingschap*, 36, 38, 410; Witte, *Een verre vijand komt naderbij*, m.n. 20.

51. **Mr. Johan Jeronimus Balthazar Bosch ridder van Rosenthal**, heer van Borghees, geb. Dordrecht 3 mei 1889, jur. dr. Leiden 1920, landstormkorporaal (mei 1917), tijd. werkzaam gezantschap te Constantinopel (KB 9 juli 1917 no. 47), kandidaat-attaché te Sofia sedert 5 juli 1918, gezantschapsattaché (KB 29 nov. 1920 no. 65) en geplaatst op het gezantschap te Boekarest, dept. 1922, gezantschapssecretaris 2e kl. (KB 2 dec. 1922 no. 99) en geplaatst te Kopenhagen, te Constantinopel (KB 4 febr. 1925 no. 23), gs 1e kl. (KB 17 juni 1926 no. 55), in die hoedanigheid te Madrid (KB 2 juni 1927 no. 24), tijd. te Londen (KB 16 sept. 1927 no. 46), dept. 1928, gs 1e kl. te Rio de Janeiro (KB 10 april 1928 no. 15) en te Stockholm (KB 10 sept. 1930 no. 44), aan het gezantschap te Londen 1931–1934, gezantschapsraad ald. (KB 3 febr. 1932 no. 56) en te Cairo (KB 13 dec. 1934 no. 45), buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister 2e kl. te Warschau (KB 18 juni 1937 no. 95), bggm 2e kl. te Bern (KB 20 maart 1940 no. 22), ABD II 1946, t.b. 1951, overl. Wassenaar 19 aug. 1955, zn. van ridder Mr. Lodewijk Hendrik Nicolaas Frederik Marie, jur. dr. Leiden, subst.-griffier arr.-rechtbank te Gorinchem, off. van justitie, laatst. te Zwolle, en Jkvr. Roelina Gijsbertha Gerhardina van Holthe, tr. 's-Gravenhage 29 nov. 1922 Titia Margaretha Geertsema, geb. Groningen 4 febr. 1898, overl. Wassenaar 22 april 1968, dr. van Mr. Johan Herman, lid firma Geertsema, Feith & Co., bankiers te Groningen, en Eskaline Anna Henriette Koning.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 184, 227, 853 en 854; Staatsalmanak; Gids BZ en BD; N. A. 91 (204–2005) 491; Genealogie Geertsema, in: N. P. 50 (1964) 156–170 (163); Klaassen (ed.), *Voor u persoonlijk*, 80, 124; Kersten, *Buitenlandse Zaken in ballingschap*, 131, 250, 252, 441.

52. Jhr. **Gijsbert Lucas Geerlig de Bosch Kemper**, geb. 's-Gravenhage 28 maart 1889, tijd. werkzaam bij cargadoorsfirma Phs. van Ommeren te Rotterdam, kandidaat-consulair ambtenaar 7 sept. 1908, asp. vice-consul (KB 20 juni 1910 no. 48), op de 2e Afd. Consulaire en Handelszaken juli 1910–dec. 1911, tijd. te Düsseldorf in 1912, op het consulaat-generaal te Londen 1912–1917, vice-consul i.a.d. (KB 5 juli 1913 no. 25), wnd. consul te Parijs vanwege de terugroeping van Bunge (63) (KB 21 maart 1917 no. 55), consul i.a.d. ald. (KB 13 juni 1918 no. 45), op zijn verzoek 'wegens particuliere redenen' t.b. 'buiten bezwaar' (KB 7 mei 1923 no. 49), directeur Banque de Paris et des Pays-Bas te Parijs, ontslag als ambtenaar van het ministerie van Buitenlandse Zaken (KB 20 mei 1936 no. 47), overl. Savigny-sur-Orge (Essonne) 4 jan. 1968, zn. van Jhr. Mr. Gerrit, jur. dr. Leiden, ambtenaar provinciale griffie, secr.-generaal dept. van Waterstaat, Handel en Nijverheid, en Johanna Adriana barones van Fridagh, tr. 1e 's-Gravenhage 14 juli 1910 (echtsch. ingeschr. ald. 1 mei 1919) Françoise Leonie Marie Herckenrath, geb. Apeldoorn 8 april 1888, overl. 's-Gravenhage 11 okt. 1961, dr. van Leonardus Joannes Paulus, makelaar, en Anna Maria van Kuijk; zij hertr. Parijs 1 okt. 1919 Mr. François Marie Schmolck (398); tr. 2e Parijs 8 juni 1923 Marie Louise Laurent, geb. Ahun (Creuse) 9 maart 1899, overl. Darvault (Seine-et-Marne) 1939, dr. van Jacques en Clément Marie Mareix en wed. van Lucien Mareix.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 853; 2.05.38, register bezoldigde ambtenaren en inv.nr. 714; N. A. 86 (1996–1997) 333; Genealogie Herckenrath, in : N. P. 72 (1988) 223–248 (229).

53. Jhr. (1835) Mr. **Eduard van den Bosch**, geb. 's-Gravenhage 7 febr. 1829, attaché (KB 28 juli 1854 no. 79), op het dept. en vervolgens op het gezantschap te Brussel 1856–, secr. van legatie (KB 11 juni 1858 no. 60) te Wenen, op zijn verzoek eervol ontslag (KB 22 april 1859 no. 52), overl. 's-Gravenhage 14 maart 1875, zn. van graaf Johannes, o.m. luit.-generaal, commissaris-generaal en gouverneur-generaal van Ned.-Indië, minister van Koloniën, minister van Staat, lid Tweede Kamer der Staten-Generaal, en Rudolphina Wilhelmina Elizabeth de Sturler.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 852; N. A. 80 (1989) 320.

54. **Willem Lodewijk Bosschart**, geb. Amsterdam 28 aug. 1859, werkzaam ald. op het fabriekskantoor der firma Becht & Dijserinck 1873–, in dienst van Dr. Hubrecht⁹,

9 Dr. Henri François Rudolf Hubrecht (1844–1926), chem. dr. Heidelberg, leraar en vervolgens directeur van de Openbare Handelsschool te Amsterdam, later directeur Ned. Bell-Telefoon Mij., lid raad van bestuur Mij. tot beheer van het Administratiekantoor, opgericht 1881 door Hubrecht, Van Harencarpel & Vas Visser N. V. te Amsterdam, directeur Amstel-Hotel Mij., lid van Prov. Staten 1898– en Gedeputeerde Staten 1918–1923 van Noord-Holland, lid Tweede Kamer Staten-Generaal 1901–1918, vice-voorzitter Kamer van Koophandel en Fabrieken te Amsterdam. (Bronnen en literatuur: Genealogie Hubrecht, Van Lanschot Hubrecht, in: N. P. 66 (1982) 149–177 (175–176); Parliament.com (geraadpleegd 12 jan. 2019))

directeur Handelsschool te Amsterdam, en tevens bij de bibliothecaris van het Aardrijkskundig Genootschap van Dr. J. Dornseiffen¹⁰ 1877–, correspondent bij de firma Buijn & Boissevain, commissionairs te Amsterdam, tevens agenten van het agentschap der Ned. Handel Mij. te New York 1880–, boekhouder en later procuratiehouder bij het op Ned.-Indië handeldrijvende huis Hijmans & Co. te Amsterdam 1881–1884, examen voor leerling-consul in 1882 en als zodanig benoemd (KB 27 mei 1884 no. 21) omdat hij ‘aan de beurt (was) om geplaatst te worden’, aan het consulaat-generaal te Londen febr. 1885–jan. 1886, vice-consul te Hamburg (KB 18 maart 1888 no. 8), p.t. consul (KB 16 maart 1893 no. 4), belast met waarneming CG Hamburg sept. 1894–mei 1895, consul-generaal voor Perzië met p.t. zaakgelastigde (KB 1 febr. 1895 no. 14), cg voor Australië met standplaats Melbourne (KB van 21 nov. 1899 no. 36), op zijn verzoek eervol ontheven van die functie (KB 5 nov. 1921 nr. 58) en op disp.tract., op zijn verzoek eervol ontslag (KB 12 nov. 1923 no. 60), overl. Melbourne 15 febr. 1924, zn. van Florentius Augustus, ambt. te Amsterdam, en Arentje(Arendina) van Putten, tr. Amsterdam/Teheran 23 jan. 1896 Louiza Maria Becht, geb. Delft 6 aug. 1859, overl. (verm.) Melbourne vóór haar echtgenoot, dr. van Lodewijk, instrumentmaker te Amsterdam, later, firmant van Becht & Dijserinck, fabriek ter vervaardiging van metaalwaren ald., en Carolina Maria Louisa Johanna Simons.

N. B. Bosschart was tijdens zijn ambt. loopbaan met schriftelijke toestemming van de minister d.d. 4 juni 1897 commissaris bij de firma Becht & Dijserinck te Amsterdam, het bedrijf van zijn schoonfamilie.

Bronnen: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 853; 2.05.38, register bezoldigde ambtenaren en inv.nr. 74; A. A. Bosschaert, *Het geslacht Bosschaert* (Amsterdam 1950) 52; ‘Wie is dat?’ (1902), 71.

55. **Pierre Etienne (de) Bourdeaux**, geb. Berlijn 25 dec. 1754, secr. van gezant Van Reede¹¹ te Berlijn 1782–, zaakgelastigde ald. 1795–1803, mei–okt. 1805 en juni 1806–jan. 1808, raad der legatie te St.-Petersburg 1808–, minister plenipotentiaris te Kopenhagen 1809–1810, maire van Aurich (Ostfriesland) 1812, minister-resident aan het Hof van Rusland te St.-Petersburg (SB 25 juli 1814 no. 11), wegens opheffing van zijn functie ‘honorabel ontslagen en gerappelleerd’ (KB 20 juni 1819 no. La C13) en op non-activiteitstract., overl. Berlijn 10 april 1843, zn. van Etienne Lauren de Bourdeaux en Charlotte Madeleine Jordan, tr. Marie Henriette Perrin-Jaquet.

10 Dr. Isaak Dornseiffen (1818–1898), laatst. conector van het gymnasium te Amsterdam. (Bron: A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Dorn Seiffen (Dornseiffen)* (Leiden 2020))

11 Arend Willem Baron van Reede (1747–1815), off. in Statendienst, laatst. gen.-majoor inf. 1790–, adjudant-generaal van Prins Willem v 1782–1794, extraordinaris envoyé en minister plenipotentiaris in Pruisen 1781–1795, extraordinaris envoyé in Polen 1791. (Bronnen en literatuur: N. A. 91 (2004–2005) 66; Schutte, *Repertorium*, 218–219)

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nrs. 817, 818, 819 en 1894; Schutte, *Reperitorium*, 219–220; Stambäume der Mitglieder der Französischen Colonie in Berlin (van Internet, juni 2016).

56. **Johannes Brakel**, geb. Rotterdam 4 okt. 1826, 1e luit. (1862) en vervolgens kapitein van de staf der inf. (1864), als zodanig werkzaam bij dept. van Oorlog (1872), had eerder als militair in West-Indië gediend, t.b. van ministerie van Buitenlandse Zaken ‘ten einde hem met eene diplomatieke zending te belasten’ (KB 28 april 1872 no. 37), consul-generaal en zaakgelastigde hon. bij de gemenebesten der Verenigde Staten van Venezuela, Ecuador en van de Verenigde Staten van Columbia met standplaats Caracas (KB 12 mei 1872 no. 13), tijdens verblijf ald. bevorderd tot majoor inf., ‘ten gevolge van de verwickelingen’ met Venezuela in okt. 1875 feitelijk uitgewezen en op instructie van de Ned. regering tijd. gevestigd op Curaçao, teruggeroepen in juni 1876, eervol ontslag (KB 5 jan. 1877 no. 66 en 67) en geplaatst à la suite van de staf van een der regimenten inf., majoor provinciaal adjudant van Friesland (1878), overl. Leeuwarden 16 nov. 1878, zn. van Samuel Martinus, kantoorbediende, privaat-docent boekhouden en de ‘koopmanscijferkunst’ (1852), boekhouder en onderwijzer (1861), en Aga(tha) de Koning, tr. Arnhem 27 sept. 1860 Berendina Hendrika Coers, geb. ald. 30 juni 1840, vertrok op 5 sept. 1883 met het s.s. Prins Alexander vanuit Amsterdam naar Ned.-Indië en verm. overl. ald., dr. van Willem Jacobus, commissionair in effecten te Arnhem (1843), bankier en kassier ald. (1860), en Gijsberta van Son.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 852; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Brakel* (Leiden 2018); Van Vuurde, *Engeland, Nederland en de Monroeleer*, 71, 93 en 98; De Java-bode 3 okt. 1883 (Delpher).

57. Jhr. **Louis Maurits de Brauw**, geb. Middelburg 10 febr. 1892, hulptelegrafist 1913–, klerk Alg. Rekenkamer 1917–, tijd. werkzaam Kabinet ministerie van Buitenlandse Zaken 1 april-, adj.-commies (KB 29 juni 1921 no. 81), kanselier 2e kl. te Sofia (KB 27 nov. 1922 no. 55), tevens onbezoldigd vice-consul ald. (KB 20 maart 1923 no. 38), ‘ambtenaar’ te Stamboel (Istanboel) met standplaats Sofia en onbezoldigd consul ald. (KB 9 nov. 1928 no. 37), consul i.a.d. (KB 4 jan. 1936 no. 46) en belast met waarneming gezantschap te Sofia, p.t. zaakgelastigde voor de tijd van zijn werkzaamheid ald. (KB 15 sept. 1938 no. 60), consul te Simla (Brits Indië) 1941–, consul met p.t. gezantschapsraad en fungerend tz te Teheran m.i.v. 1 jan. 1944, consul-generaal i.a.d. met behoud diplomatieke rang gr (KB 17 dec. 1944 no. 56), ABD III 1946, cg en hoofd Consulaire Afdeling te Parijs 1946–, tz met p.t. gevolmachtigd minister te Madrid 1950–, p.t. buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister te Wellington 1951–, ABD II en inspecteur Buitenlandse Dienst 1954–1957, overl. ’s-Gravenhage 27 okt. 1981, zn. van Jhr. Mr. Willem Maurits, jur. dr. Utrecht, commies Raad van State, ambt. ministerie van Koloniën, administrateur

Generale Thesaurie, minister van Koloniën, commissaris des Konings, resp. der Koningin in Zeeland, en Henriette Justine Louise Rigail Certon, tr. 's-Gravenhage 12 dec. 1922 Anne-Marie Elise Catharina Gosch, geb. Hamburg 15 juli 1902, overl. Leiderdorp 25 jan. 1995, dr. van Carl Detlev August en Mathilde Simonsen.

Bronnen: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 854; 2.05.38, register bezoldigde ambtenaren; Staatsalmanak; Gids BZ en BD; N. A. 80 (1989), 464.

58. **Gerardus Brender à Brandis**, ged. Amsterdam 28 jan. 1781, advocaat, plv. rechter te Brielle 1812, griffier vredegerecht te Rauwerd april 1812–maart 1814, commies bij de administratie der directe belastingen, in- en uitgaande rechten en accijnzen (1825), bezoldigd consul-generaal te Rio de Janeiro, voorlopig voor de tijd van twee jaar (KB 26 dec. 1825 no. 48), tevens chargé d'affaires a.i. bij het Hof van Rio de Janeiro hangende de benoeming van een 'ander Diplomatiek Agent' (KB 29 jan. 1826 no. 69), als zodanig in functie tot overhandiging geloofsbrieven door Jhr. W. G. Dedel (100) op 2 aug. 1828, aanstelling bij gezantschap en consulaat-generaal te Rio de Janeiro beëindigd (KB 25 jan. 1829 LaX1), eervol ontslag (KB 10 nov. 1829 no. 97), woonde te Wageningen (1830), op zijn verzoek benoemd tot provisioneel gedelegeerd commissaris voor de in- en uitgaande rechten en accijnzen te Rotterdam (KB van 8 nov. 1830 no. 16), overl. ald. 26 jan. 1840, zn. van Gerit, wiskundige, dichter en schrijver, alg. secr. (Bataafsche) Maatschappij tot Nut van't Algemeen, secr. van Amsterdam, en Alida Blomdeel, tr. Amsterdam 9 april 1805 Geertruij Sophia Boom, geb. ald. 9 april 1776, overl. Dieren 5 febr. 1860, dr. van Wilhelmus, koopman te Amsterdam, en Catharina Krabbé.

N. B. Zijn zoon, Gerard Abraham Brender à Brandis (1809–1889), koopman te Pernambuco in Brazilië werd in 1837 aangesteld als hon. consul ald., eervol ontslag op verzoek (KB 17 okt. 1856 no. 79).

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nrs. 818 en 819; I. A. A. Vorsterman van Oijen, *Stam- en Wapenboek van Aanzienlijke Nederlandsche Familiën* (Groningen 1885) 42; Audeman, *Ancestors of Gerard Abraham Brender à Brandis, born 1809* (Internet, geraadpleegd jan. 2012); Gedenkboek Maatschappij tot Nut van't Algemeen 1784–1934 (Amsterdam 1934); R. S. Wegener Sleeswijk en L. Oldersma, *Rechterlijk Friesland 1811–1999. Naamlijst leden rechterlijke macht, leden openbaar ministerie en griffiers* (Hilversum 1999) 66.

59. **Casper baron van Breugel Douglas**, geb. Vevey (Zwitserland) 5 jan. 1896, gezantschapsattaché (KB 29 juni 1921 no. 80) te Brussel, secretaris (tijd.) Ned. delegatie naar de Vlootconferentie te Washington in 1921, te Constantinopel (KB 13 febr. 1922 no. 67), gezantschapssecretaris 2e kl. (KB 16 nov. 1923 no. 29) te Berlijn, te Rio de Janeiro (KB 28 jan. 1924 no. 76) en te Boekarest (KB 17 juni 1926 no. 55), gs 1e kl. (KB 24 okt. 1927 no. 55), in die hoedanigheid te Berlijn (KB 2 febr. 1928 no. 30), tijd. te Kopenhagen in 1929, te Boekarest (KB 4 okt. 1929 no. 28) en te Istanboel (KB 10 sept. 1930 no. 44), gs 1e kl. te Washington (KB 12 dec. 1932

no. 36), gezantschapsraad (KB 1 febr. 1934 no. 72), p.t. buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister (KB 15 mei 1937 no. 39), als zodanig te Athene (KB 27 mei 1937 no. 86), bggm 2e kl. te Tsjoenking (KB 9 okt. 1941 no. 5), bggm met p.t. buitengewoon en gevolmachtigd ambassadeur te Moskou 1943–, teruggeroepen en op non-actief m.i.v. 1 okt. 1946, eervol maar ongevraagd ontslag op 16 april 1948, kunstschilder, overl. Cannes (Alpes-Maritimes) 10 aug. 1982, zn. van baron Mr. Robert en Vera Vassilievna Khlebnikoff, tr. Boekarest 7 aug. 1928 Aga Ioana Maria Berendei, geb. Boekarest 4 okt. 1901, overl. Cannes 4 febr. 1970, dr. van Grégoire, generaal, kon. adjudant aan het Roemeense Hof en Jeanne Costinesco. N. B. In juni 1946 werd hij teruggeroepen wegens vermeende 'onbehoorlijke financiële transacties'. In april 1951 kwam de commissie verzoekschriften van de Eerste Kamer tot de conclusie, dat er voor het ontslag onvoldoende grond was geweest.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 184 en 854, en 2.05.51, inv.nr. 26 en 29; N. A. 80 (1989) 490; BWN IV, 61; Persoonlijkheden in woord en beeld, 237; Kersten, *Buitenlandse Zaken in ballingschap*, 90, 124, 143; Witte, *Een verre vijand komt naderbij*, o.a. 19–23 en 62–63.

60. Mr. **Karel Hendrik Joseph baron van Brienen**, geb. Arnhem 28 febr. 1828, attaché (KB 7 juni 1852 no. 40), aan het dept. en vervolgens op het gezantschap te Wenen, secr. van legatie ald. (KB 13 juli 1854 no. 79), op zijn verzoek 'uit hoofde van zijn gezondheidstoestand' eervol teruggeroepen (KB 28 dec. 1857 no. 57) en buiten werkelijke dienst gesteld onder toekenning van titel raad van legatie hon., overl. Pau (Frankrijk) 4 maart 1858, zn. van baron Arnold Willem, heer van De Groote Lindt, Dortsmond, Stad aan het Haringvliet en Wezenstein, lid raad van Amsterdam, lid Eerste Kamer der Staten-Generaal, Lid Prov. Staten van Noord-Holland, kamerheer van Koning Willem I en Koning Willem II en kamerheer i.b.d. van Koning Willem III, commissaris Brand-Mij. te Amsterdam, hoofdingeland Beemster, en Carolina Francisca Josephina van Brouckhoven van Bergeyck, dame du palais van Koningin Anna Pavlovna.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 852; N. A. 80 (1989) 518.

61. **Edward Brooke Penny**, een 'op Curaçao goed bekend staande Engelse koopman' in Venezuela, die 'sints geruimen tijd voor Curaçaosche huizen den handel hier (in Maracaibo) (had) gedirigeert' (1824), door de gouverneur van Curaçao aangesteld als handelsagent ald. (besluit van 12 juli 1824), ontving als zodanig toelage uit de 'Koloniale Kas', consul te Maracaibo (KB 22 febr. 1827 no. 163), ontving daarvoor j.w. van 2400 gulden (KB 16 jan. 1828 no. 112), overl. (verm. Maracaibo) 30 okt. 1834, tr. Maria Schotborgh, geb. Curaçao 3 maart 1795, overl. ald. 2 mei 1876, dr. van Mathias Janszoon en Maria Rijnink.

N. B. Zijn zoon, Eduard Schotborgh Penny was in 1848 vice-consul te Maracaibo.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 1894; De Jong, *Nederland en Latijns-Amerika*, 90; De Jong, *De krimpende horizon van de Hollandse kooplieden*, 75 en 152; Van der Veen, *Groot-Nederland & Groot-Colombia*, passim.

62. **Robert Browne**, geb. Rotterdam 29 jan. 1816, koopman, commies-notularis bij de factorij van de Ned. Handel-Mij. te Batavia, belast met de waarneming van het consulaat te Canton (besluit van de gouverneur-generaal van Ned.-Indië van 26 okt. 1847), definitief benoemd tot consul (Indisch besluit 30 april 1850 no. 1), op zijn verzoek als zodanig ontslagen (Indisch besluit 30 mei 1854 no. 1), overl. 's-Gravenhage 18 nov. 1865, zn. van François, lid firma F. & R. I. Browne, kooplieden en reders te Rotterdam, agent NHM en lid gemeenteraad ald., en Anne Twiss, tr. Rotterdam 24 dec. 1856 Louisa Henriette van Rossum, geb. Berbice (Brits Guayana) 17 nov. 1834, overl. Apeldoorn 9 nov. 1902, dr. van Lubertus en Christina Johanna Büse; zij hertr. Londen 4 mei 1882 Adriaan Pompe, wedr. van Anna Catharina 's Graeuwen.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nrs. 3030 en 3052; Genealogie Browne, in: N.P. 58 (1972) 75–90 (81).

63. **Dr. Otto David Eduard Bunge**, geb. Karlsruhe (Baden) 3 febr. 1882, studie chemie te Leiden, chem. dr. 1910, kandidaat consulaire dienst 14 april 1910, na het consulaire examen van april/mei 1911 benoemd tot asp.vice-consul i.a.d. (KB 26 mei 1911 no. 58), 2e Afd. Consulaire en Handelszaken juni–nov. 1911, consulaat-generaal te Havanna dec. 1911–, CG Mexico maart–sept. 1912, vervolgens enkele zeer korte plaatsingen, o.m. in Guatemala, El Salvador, Nicaragua, Costa Rica, Panama, Colombia en te Valparaiso, vice-consul i.a.d. (KB 19 mei 1914 no. 30), gedetacheerd op CG San Francisco 1914–, belast met waarneming van het consulaat te Parijs 1916–, op zijn verzoek eervol ontslag (KB 26 april 1917 no. 29), zn. van Johann Gottlieb Eugène, firmant Handels-vennootschap Bunge en Joosten, kooplieden te Amsterdam, en Sophie Mohr.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 853; 2.05.38, register bezoldigde ambtenaren en inv.nr. 714; H. H. H. Meurer, *Descendentie van Johann Peter Gottlieb Bunge (1781–1866) en zijn echtgenote Louise Juliane Boelling (1777–1852)* (Bussum 1961).

64. **Alexandre Charles Joseph graaf (Belgisch Graaf 1854) van der Burch**, geb. Ecaus-siness (België) 29 maart 1798, commies van Staat bij het ministerie van Binnenlandse Zaken (1825), attaché bij het gezantschap te Kopenhagen 'buiten bezwaar' (KB 10 mei 1825 no. 134) maar met behoud van titel en j.w. als commies van Staat, op zijn verzoek eervol ontslag (KB 20 juni 1828 no. 55), kamerheer des Konings te Brussel, overl. Ixelles (België) 22 juni 1875, zn. van graaf Charles Albert Louis Alexander Henri, generaal-majoor cav., provinciaal commandant van Zuid-Brabant, adjudant van Koning Willem I, lid Prov. Staten van Henegouwen, lid

Eerste Kamer der Staten-Generaal, en M. Félicité F. Ferdinande de Rodoan (van de Graven de Boussoit), kanunnikes van Nivelles, hofdame van de koningin, tr. Londen 27 mei 1828 Elisabeth Cooper-Cooper de Bosden, geb. ald. 30 nov. 1806, overl. Ixelles 24 mei 1874, dr. van William Dodge, heer van Toddington en Harlington, en Elisabeth Cooper de Bosden.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nrs. 818 en 819; N. A. 80 (1989) 644; O. Coomans de Brachène, *Etat Présent de la Noblesse Belge* (Brussel 1985) II, 320–321.

65. Jhr. (1938) **Petrus Adrianus van Buttingha Wichers**, geb. Rotterdam 28 nov. 1889, middelbare handelsschool in Den Haag, werkzaam op het consulaat te Glasgow okt. 1908–maart 1909, talenstudie te Lausanne en Berlijn april–nov. 1909, kandidaat consulaire dienst 14 april 1910, na het examen voor de consulaire dienst van okt. 1912 benoemd tot asp. vice-consul (KB 21 nov. 1912 no. 13), op het consulaat-generaal te Antwerpen 1912– en te Hamburg 1913–1916, vice-consul i.a.d. (KB van 2 dec. 1915 no. 13), dept. 1916–, CG Melbourne 1919–, consul i.a.d. ald. (KB 24 dec. 1920 no. 78), na de verlaging in rang van de post te Melbourne tot consulaat chef de poste ald. (KB 1 juli 1922 no. 209), belast met waarneming CG Sydney (KB 17 nov. 1922 no. 38), na opheffing beroepspost te Melbourne tijd. aan het hoofd van het nieuwe onbezoldigde consulaat ald., consul te Kaapstad (KB 3 maart 1925 no. 81), consul-generaal i.a.d. (KB 1 febr. 1930 no. 70), verbonden aan gezantschap te Stamboel (Istanboel) met standplaats Teheran, zaakgelastigde ald. 20 april 1930, p.t. buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister voor de tijd dat hij te Teheran werkzaam zou zijn (KB 5 okt. 1935 no. 46), benoemd tot bggm 2e kl. te Caracas (KB 30 aug. 1939 no. 52) maar vanwege de oorlog deze mutatie niet geëffectueerd, t.b. 1940, eervol ontslag ‘wegens verandering in de inrichting van het dienstvak’ per 1 okt. 1942, bggm 2e kl. te Lissabon (KB 14 sept. 1945 no. 26), ABD II 1946, bggm te Wenen 1950–, overl. ald. 6 juni 1953, zn. van Mr. Petrus Adrianus, jur. dr. Leiden, kandidaat-notaris, advocaat, subst. off. van justitie arr.-rechtbank, laatst. in Den Haag, en Johanna Clasina Brumund, tr. Balaclava (bij Melbourne, Australië) 19 aug. 1920 Dr. Maria Juana Alberta Teodora Delprat, geb. Goya (Spanje) 25 sept. 1886, med. dr., overl. ’s-Gravenhage 12 jan. 1970, dr. van Ir. Guillermo Daniël, ingenieur, general manager Broken Hill Proprietary Mines in New-South-Wales (Australië), en Henriette Maria Wilhelmina Sophie Jas.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 853 en 854; 2.05.38, register bezoldigde ambtenaren en inv.nr. 714; Staatsalmanak; Gids BZ en BD; N. A. 97 (2012) 370; Genealogie Delprat, in: N. P. 3 (1912) 64–68.

66. **Charles Malcolm Ernest Georges graaf van Bylandt**, geb. Brussel 28 juni 1818, militair, laatst. 2e luit. 1836–, op zijn verzoek surnumerair ambt. bij het ministerie van Buitenlandse Zaken m.i.v. 11 juni 1840, adj.-commies (KB 23 dec. 1841 no. 114), secr. van het gezantschap te St.-Petersburg (KB 15 mei 1842 no. 72), 1e luit. à

la suite bij de dienstdoende schutterij in Den Haag (KB 25 okt. 1844 no. 73), raad van legatie te St.-Petersburg (KB 19 juli 1852 no. 62), minister-resident bij het Hof van Denemarken (KB 13 febr. 1855 no. 62), tevens buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister bij het Hof van Zweden en Noorwegen (KB 1 juni 1856 no. 82), teruggeroepen als Min.-Res. bij het Hof van Denemarken met handhaving van zijn positie als bggm te Stockholm (KB 31 okt. 1856 no. 102), in gelijke hoedanigheid bij het Hof van Turkije te Constantinopel (KB 19 dec. 1862 no. 71), gezant bij de Hoven van Pruisen en Saksen, met als standplaats Berlijn (KB 7 aug. 1865 no. 79) en te Londen (KB 25 maart 1871 no. 1), wegens slechte gezondheid met verlof te Aix-les-Bains (Frankrijk) en overl. ald. 21 sept. 1893, zn. van graaf Willem Frederik, kapitein gardes te voet, luit.-kolonel in Britse dienst, ordonnansoff. van Koning Lodewijk Napoleon, daarna off. in Ned. dienst, laatst. luit.-generaal, lid Ridderschap van Brabant, en Mary Christiane Hughes, tr. St.-Petersburg 5 sept. 1852 Adelaïde Petrowna Yasikoff, geb. Simbirsk (Rusland) 27 april 1827, overl. 's-Gravenhage 27 sept. 1903, dr. van Peter en Elisabeth Iwacheff.

N. B. Dimitry Louis van Bylandt (67) was zijn zoon en Willem Frederik Lodewijk van Bylandt (68) zijn kleinzoon.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 3407; 2.05.18, inv.nrs. 257 en 852; N. A. 80 (1989) 621; NNBW IV, 374.

67. Mr. **Dimitry Louis graaf van Bylandt**, geb. St.-Petersburg 5 nov. 1854, jur. dr. Leiden 1880, alsmede dr. staatswetenschap, asp.-attaché m.i.v. 24 nov. 1879, gezantschapsattaché (KB 10 dec. 1880 no. 30) en geplaatst op het Kabinet, gezantschapssecretaris 2e kl. (KB 8 mei 1883 no. 33), geplaatst te Londen (KB 17 mei 1884 no. 20), gs 1e kl. ald. (KB 18 mei 1885 no. 29), te St.-Petersburg (KB 23 febr. 1887 no. 14), gezantschapsraad te Berlijn (KB 12 febr. 1889 no. 31), minister-resident in Japan (KB 5 jan. 1890 no. 14), 'op zijn verzoek' eervol teruggeroepen en t.b. 'buiten bezwaar' (KB 18 jan. 1896 no. 9), zaakgelastigde met p.t. minister-resident te Bern (KB 2 jan. 1897 no. 65), min.-res. met p.t. buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister te Constantinopel (KB 30 jan. 1904 no. 6), bggm ald. (KB 30 okt. 1905 no. 67), overl. 's-Gravenhage 4 okt. 1907, zn. van 66.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 182, 257, 263, 852 en 853; N. A. 80 (1989) 621; NNBW IV, 375.

68. Mr. **Willem Frederik Lodewijk graaf van Bylandt**, geb. 's-Gravenhage 31 dec. 1896, studie rechten te Leiden, op aanbeveling van de commissie voor de diplomatieke examens benoemd tot gezantschapsattaché (KB 9 febr. 1923 no. 64) en tijdelijk gedetacheerd te Londen, op de Afd. Diplomatieke Zaken 1924-, gezantschapssecr. 2e kl. te Peking (KB 17 april 1926 no. 30), op het dept. 1929-1932, gs 1e kl. (KB 25 jan. 1930 no. 25), in die hoedanigheid te Parijs (KB 8 dec. 1932 no. 66), gezantschapsraad ald. (KB 3 dec. 1934 no. 40), zaakgelastigde te Cairo (KB 11 juni

1937 no. 66), benoemd tot buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister 2e kl. te Peking (KB 20 maart 1940 no. 22), maar deze mutatie wegens de oorlog niet geëffectueerd, wnd. secretaris-generaal ministerie te Londen 1940–, te Batavia 1945–1946, ABD II 1946, bggm te Rome 1947–1952, ABD I 1952, hoge commissaris met de rang van buitengewoon en gevolmachtigd ambassadeur te Djakarta 1952–1956, t.b. 1957–, bga te Rome 1958–1962, overl. Châteauneuf-de-Grasse (Alpes-Maritimes) 20 april 1990, zn. van graaf Mr. Willem Pieter, jur. dr., referendaris Kabinet der Koningin, lid en voorzitter van de commissie inzake het verlenen van het predikaat Koninklijke en het Koninklijk Wapen, kamerheer en opperhofmaarschalk van Koningin Wilhelmina, en Elisabeth Wilhelmina gravin van Rechteren Limpurg, tr. 1e Edinburg 9 dec. 1936 Emilia Maria Nilla Corradi, geb. Florence 18 aug. 1893, overl. Impruneta (bij Florence) 6 dec. 1975, dr. van Dr. Cesare en Marie Guiseppina Gestri en eerder gehuwd geweest met Antonio Riva; tr. 2e 's-Gravenhage 26 juni 1976 Cornelia van der Willigen, geb. Amsterdam 25 aug. 1906, overl. Châteauneuf-de-Grasse 12 dec. 1991, dr. van Johannes en Johanna Geertruida Nicoletta Hendrika Timmerman en gesch. echtgen. van 1e Henri Giesbers, 2e Hubert August Arnold Struycken en douarière Willem graaf van Limburg Stirum, honorair attaché te Wenen 1912–1913.

N. B. Kleinzoon van **66**.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 854; Staatsalmanak; Gids BZ en BD; N. A. 80 (1989) 622; BWN V, 67; Genealogie Van der Willigen, in: N. P. 16 (1926) 373–392 (381); Kersten, *Buitenlandse Zaken in ballingschap*, passim; Hans Meijer, *De Nederlands-Indonesische betrekkingen 1950–1962* (Zeist 1994) 380–382; De Vries (ed.), *Herinneringen en dagboek van Ernst Heldring*, 1159 en 1189.

- 69. Mr. Willem Karel Frederik Pieter graaf van Bylandt**, heer van Melden, Neukirchen en Rheydt, geb. 's-Gravenhage 4 dec. 1841, jur. dr. Leiden 1863, attaché (KB 5 aug. 1864 no. 42), secr. van legatie te Berlijn (KB 12 nov. 1866 no. 63), in gelijke hoedanigheid te Wenen (KB 21 okt. 1868 no. 16), raad van legatie (KB 1 april 1871 no. 11) en geplaatst te Berlijn, vervolgens te Londen en Parijs (KB 9 jan. 1875 no. 1), op het dept. (KB 27 febr. 1876 no. 22), p.t. minister-resident (KB 30 sept. 1877 no. 32), min.-res. bij de Hoven van Denemarken, Zweden en Noorwegen (KB 28 sept. 1879 no. 1), op zijn verzoek eervol ontslag (KB 12 maart 1882 no. 10) en in disp. 'buiten bezwaar', lid 1882–1916 en voorzitter 1909–1912 Tweede Kamer der Staten-Generaal, overl. Zeist 4 juli 1924, zn. van graaf Dr. Ernst Ferdinand Hubert Marcus, Baron tot Rheydt, heer van Melden, Neukirchen en Rheydt, med. dr., lijfarts van Prins Frederik en stichter van de Deutsche Evangelische Kirche te 's-Gravenhage, en Augusta Sigeliena Nasse, tr. 1e Utrecht 6 maart 1873 Marie Sophie van Westrenen, vrouwe van Driebergen, geb. Nice 20 jan. 1839, overl. 's-Gravenhage 4 sept. 1882, dr. van Jan André, heer van Driebergen, hoogheerraad Lekdijk Bovendams, kamerheer i.b.d. van Koning Willem III, en Felicia

Maria Cecilia Tamina barones Taets van Amerongen; tr. 2e Amsterdam 24 mei 1892 Jkvr. Anna Louisa Agatha van Loon, geb. ald. 17 dec. 1852, overl. Zeist 25 nov. 1940, dr. van Jhr. Mr. Jan Willem, jur. dr. Utrecht 1843, rechter-plv. ald., lid Tweede Kamer der Staten Generaal, en Philippina Constantia Isabella Voombergh.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 852; N. A. 80 (1989) 605; Parlement.com (geraadpleegd 24 sept. 2018).

70. **Gerardus Marius Bijvanck**, geb. Batavia (Ned.-Indië) 4 dec. 1893, begonnen met adelborstopleiding te Willemsoord maar niet afgemaakt, werkzaam bij de Ned. Handel-Mij. te Amsterdam 1912–1914, geslaagd voor examen Oost-Indisch ambt., secr. vice-consulaat te Elberfeld, als nr. 2 geslaagd voor het consulaire aanwijzings-examen en benoemd tot kandidaat consulaire dienst 15 nov. 1916, asp.vice-consul (KB 24 nov. 1919 no. 60), op het consulaat-generaal te Londen maart 1920–, belast met waarneming CG Antwerpen april-juni 1922, dept. (DEZ) juni–aug. 1922, vice-consul (KB 27 nov. 1922 no. 53), CG Singapore 1922–, Shanghai 1924–, consul i.a.d. (KB 22 nov. 1927 no. 42), te Singapore 1927–, dept. juli–okt. 1929, CG Londen 1929– en Parijs 1930–1932, gedetacheerd bij CG Shanghai 1932– en Kobe 1934–, belast met waarneming CG Hongkong 1935–, wnd. consul-generaal te Dublin 1937–, cg i.a.d. (KB 17 mei 1938 no. 37), aan het gezantschap te Caracas met standplaats Bogota als tz 1938–1946, p.t. buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister 1945, ABD III 1946, bggm te Guatemala 1946–1951, ABD II 1950, bggm te Bogota 1951–1954, overl. 's-Gravenhage 21 april 1975, zn. van Coenraad Johannes Nicolaas, civiel ingenieur bij de Staatsspoorwegen in Ned.-Indië, en Maria van Wijk, tr. 1e 's-Gravenhage 10 aug. 1922 (echtsch. uitgespr. ald. 21 okt. 1930) Pauline Jeanne Pierrette Foekens, geb. Amsterdam 4 nov. 1902, overl. Ermelo 15 jan. 1981, dr. van Mr. Foeke, directeur van de Incassobank, en Conradine Susanne Jeannette van Wessem; zij tr. 2e Ermelo 25 mei 1943 Lambertus de Zeeuw; tr. 2e Canton (China) 7 april 1936 Antonina Polycarpovna Davidoff (Davidova), geb. Jekaterinenburg (Rusland) 18 febr. 1909, overl. na haar echtgenoot.

N. B. De broer en een zwager van zijn grootvader, resp. Hendrik Cato Bijvanck (1812–1896) en Jacob van Lokhorst (ca. 1795–1884) waren gedurende hun gehele werkzame leven ambt. op het ministerie van Buitenlandse Zaken, eerstgenoemde als secretaris der cijfers. Bronnen: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 853 en 854; 2.05.38, register bezoldigde ambtenaren en inv.nr. 714; Staatsalmanak; Gids BZ en BD; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Bijvanck* (Leiden 2016); Bataviaasch Handelsblad van 14 nov. 1891 en Soerabaijasch Handelsblad van 31 dec. 1897 (Delpher).

71. **Jacob Jan Cambier**, geb. Vianen 29 juni 1756, student te Leiden 1774, cornet in het regiment Oranje-Vriesland, secr. van de gezant te Berlijn 1779–, commissaris van de kleine bank van justitie te Haarlem 1782, schepen 1784, 1787 en raad 1787 van Haarlem, voorzitter Nationale Vergadering 1796–1798, agent van Oorlog

1800–1801, lid gedeputeerd bestuur van Holland 1801–1804, lid Raad van State 1804, lid Wetgevend Lichaam van Holland 1806–1807, staatsraad 25 nov. 1807, minister van Justitie nov. en van Koloniën dec. 1807, vice-president Raad van State 1808–1810, minister van Oorlog 1810, lid Franse Wetgevend Lichaam (voor het departement Zuiderzee) 1811–1813, envoyé extraordinaris en minister plenipotentiaris bij het Hof van Spanje te Madrid (SB d.d. 13 juni 1814 no. 48), bleef als zodanig in functie tot 1816, lid Eerste Kamer der Staten-Generaal 1819–, overl. Wassenaar 4 okt. 1831, zn. van Jacob, schepen en burgemeester van Vianen, en Jacoba Catharina Anna Elisabeth Ofsen (Ofzen), tr. Haarlem 2 mei 1784 Catharina Josina Gerlings, geb. ald. 15 mei 1762, overl. Amsterdam 5 aug. 1832, dr. van Mr. Herman, commissaris van de kleine bank van justitie, raad, schepen, thesaurier, weesmeester, commissaris van de rekenkamer burgemeester en kolonel van de schutterij te Haarlem, en Sophia Magdalena Crommelin.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 817; NNBW V, 79; Schutte, *Repertorium*, 217.

72. **Mieriditz Carabetian**, geb. Smyrna 12 jan. 1853, hoofdbeampte bij Credit Lyonnais ald., 2e drogman hon. Belgisch consulaat te Smyrna 1877–, drogman-kanselier bij het Ned. consulaat ald. (KB 21 okt. 1896 no. 32) op j.w. van 2300 gulden, wegens het ‘krankzinnig-worden’ van de eerste drogman te Constantinopel, Gustave Henri Keun (222) voorlopig aangesteld ald., na overlijden van Keun benoemd tot diens opvolger (KB 9 juli 1902 no. 67) op tract. van f 4500,- p.j., j.w. verhoogd tot f 5500,- (KB 17 febr. 1910 no. 49), overl. 27 april 1919.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.03, inv.nr. 588; 2.05.18, inv.nrs. 853 en 856; Van Vugt, *Nederland en de afschaffing van de capitulaties in Turkije*, 33–35.

73. Mr. Dr. **Lambertus Carsten**, geb. Leeuwarden 28 febr. 1888, jur. dr. te Leiden, res. majoor speciale dienst generale staf, adj.-commies Afd. Politieke Zaken (KB 27 dec. 1917 no. 70), commies Afd. Juridische Zaken (KB 28 maart 1919 no. 37), gezantschapsattaché (KB 25 juni 1920 no. 64) en geplaatst op het gezantschap te Brussel, dept. (KB 4 mei 1921 no. 53), gezantschapssecretaris 2e kl. (KB 13 febr. 1922 no. 68), secr. minister 1922–1926, gs 1e kl. (KB 7 mei 1925 no. 42), in die hoedanigheid te Kopenhagen (KB 15 okt. 1926 no. 63), gezantschapsraad (KB 29 nov. 1929 no. 51) en geplaatst te Parijs, tz te Warschau (KB 8 dec. 1932 no. 66), p.t. buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister voor de tijd van zijn werkzaamheden ald. (KB 20 nov. 1934 no. 33), bggm 2e kl. te Praag (KB 18 juni 1937 no. 95, t.b. (KB 4 juli 1940 no. 1) onder toekenning disp.tract., overl. Stockholm 29 juli 1941, zn. van Mr. Jacobus Jan, advocaat en procureur te Assen, off. van justitie, laatst. in Den Haag, en Talka Frederika Sanders, tr. Stockholm 10 febr. 1925 Edith Ebba Maria Strokirk, geb. ald. 4 mei 1900, overl. ’s-Gravenhage 24 aug. 1984, dr. van Evert Georg en Inez Maria Cederborgh; zij hertr. Stockholm 23 jan. 1947 Mr. Henri Daniëls (94).

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 853 en 854; Genealogie Carsten, in: N. P. 54 (1968) 9–23 (22); Persoonlijkheden in woord en beeld, 294; De Vries (ed.), *Herinneringen en dagboek van Ernst Heldring*, 793 (onder de naam Karsten).

74. **Johannes Willem (Jan Willem) ten Cate**, geb. Amsterdam 19 jan. 1785, secr. van legatie (SB 4 maart 1814 no. 54) tot nader order dienstdoend bij gezant Changuion (76) in de vs, na het vertrek van de gezant benoemd tot chargé d'affaires ald. (KB 30 okt. 1815 no. 59), gerappelleerd met het oog op zijn financiële problemen (KB 12 febr. 1818 no. 80), bij missive van 20 febr. 1818 geïnformeerd over zijn terugroeping en over de aanstelling van Lechleitner¹², 'fungerend consul der Nederlanden te Philadelphia', als tijd. waarnemer van de Ned. Legatie in de vs, omstreeks 1820 benoemd bij de legatie te Parijs maar deze aanstelling is om onbekende redenen niet doorgegaan, later taalmeester te Hanau in Duitsland, overl. ald. 30 nov. 1853, zn. van Isaac, o.m. lid firma Isaac ten Cate & Zoon te Haarlem en laatst. lid firma ten Cate en Vollenhoven, kooplieden en bankiers te Amsterdam, en Martha May. Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nrs. 780 en 817; Genealogie Ten Cate, Naudin ten Cate, in: N. P. 41 (1955) 65–71 (68); Hans C. A. ten Cate, *Genealogie Ten Cate-Ten Kate* (op internet geraadpleegd 22 jan. 2018); Westermann, *The Netherlands and The United States*, (o.m.) 115, 151, 325–327.

75. **Antoine Philippe Fiacre Ghislain** (baron (1816)) graaf (1826) **de Vischer de Celles**, geb. Brussel (St-Géry) 10 okt. 1779, off. cav. in Franse dienst 1805, afgevaardigde van het dept. van de Dyle 1794–, auditeur en requestmeester bij de Staatsraad van het Franse Keizerrijk 1806–, prefect van het dept. Loire-Inférieure 1806–, van het departement Zuiderzee 1811–1813, gevlucht naar Parijs en lid Staatsraad ald. 1813–, lid Ridderschap 1816 en Prov. Staten van Zuid-Brabant, lid Tweede Kamer der Staten-Generaal 1821–1830, ambassadeur extraordinaris en plenipotentiaris 'tot het voeren van de onderhandelingen met de Heilige Stoel wegens de Roomsche Kerkelijke zaken', tevens belast met de waarneming van het gezantschap te Rome (KB 2 sept. 1826 no. 101), gerappelleerd (KB 31 dec. 1829 no. 21), lid Nationaal Congres te Brussel 1830–1831, 'agent officiel' van België te Parijs 1830–, genaturaliseerd tot Fransman 1832, onder Koning Louis Philippe staatsraad i.b.d., overl. Parijs 2 nov. 1841, zn. van Joseph A. Ferdinand G. de Vischer, baron de Celles, heer van Traulez etc., keizerlijk kamerheer, lid Ridderschap van Brabant, en Marie Philippine G. (van de Graven) de Coloma, tr. Parijs 4 maart 1810 L. Philippine Séraphine Félicité de Timbrune de Thiembrone de Valence, hofdame

12 P. G. Lechleitner, Ned. Koopman te Philadelphia in het begin van de negentiende eeuw, later ook consul ald., tenslotte consul-generaal van Nederland voor de gehele Verenigde Staten. N.B. Deze onbezoldigde consulaire agent vervulde verschillende malen de functie van tijdelijk zaakgelastigde van Nederland in de vs. (Bron: Westermann, *The Netherlands and the United States*)

van de Hertogin van Orléans, geb. Parijs 13 jan. 1787, overl. Rome 13 jan. 1828, dr. van Jean Baptiste Cyrus M. Adélaïde, Comte de Valence, divisie-generaal, senator, pair van Frankrijk, opperstalmeester Hertog van Orléans, en Edmée Nicole Pulchérie Bruslart de Genlis (van de Markiezen de Sillery).

Bronnen en literatuur: O. Coomans de Branchère, *Etat Présent de la Noblesse Belge* (Brussel 2000) II, 374–375; NNBW VII, 290; Colenbrander (ed.), *Gedenkstukken 1825–1830*, eerste stuk, 57, 205–206.

76. (Jhr (1815)) Mr. **François Daniël Changuion**, geb. plantage Het Land Canaan, Demerary 16 febr. 1766, j.u.d. Leiden 1788 en hon. causa 1795, genaturaliseerd door de Staten van Holland en West-Friesland 1788, vroedschap 1788–1795 en schepenen van Leiden, alg. secr. provisioneel bestuur van het Driemanschap 17–29 nov. 1813, commissaris-generaal bij de Britse hulptroepen ‘gedurende al den tijd dat zich dezelve op het grondgebied van den Staat zullen bevinden’ (SB 14 dec. 1813 no. 3), envoyé extraordinaris en minister plenipotentiaris te Washington (SB van 18 en 28 jan. 1814 LaK en O), bij brief van 22 dec. 1814 op de hoogte gesteld van zijn voorgenomen overplaatsing naar Constantinopel, teruggekeerd in patria in 1815, krachtens KB 20 sept. 1815 no. 29 voorlopig tract. als ‘voormalig minister bij de vs en gedesigneerd minister naar Turkije’, deze plaatsing op advies van de president van de Kamers van de Levantsche Handel niet geëffectueerd, zijn verzoek in 1818 – onder verwijzing naar zijn kennis van en contacten in West-Indië – om tot gouverneur van Suriname te worden benoemd, werd niet gehonoreerd, o.m. ‘daar hij nimmer met eenige politieke administratie belast is geweest’, met pensioen (KB 15 juli 1818), overl. Offenbach (Hessen) 15 juni 1850, zn. van François, planter in Demerary, raad in het Hof van Politie en Justitie van Essquibo, president weeskamer ald., later kleinburger van Deventer, en Anna Geertruida (van) Gelskerke, tr. Emmerik (Rheinland) 25 mei 1800 Henriëtta Wilhelmina Hartingh, geb. k. Duivenvoorde, Voorschoten 1 nov. 1775, overl. Wiesbaden 6 april 1860, dr. van Mr. Nicolaas en Louisa Ernestina Meyners.

N. B. Changuion werd op 25 juli 1825 – althans volgens N. A. – geroyeerd uit de Nederlandse adel wegens een ontrend vonnis. Ook werd hem zijn ridderorde in de Ned. Leeuw ontnomen.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nrs. 746, 817; N. A. 81 (1990–1991) 97; NNBW IV, 410; Westermann, *The Netherlands and The United States*, (o.m.) 112–115, 145–150; C. P. Briët, ‘Jhr. Mr. François Daniel Changuion (1766–1850), de man van 1813, opnieuw beschouwd’, in *De Nederlandse Leeuw*, 136 (2019) 49–77.

77. Jhr. **Louis Gabriel Jean François de Paule du Chastel de la Howardries**, geb. Hovozan (Moravië) 21 juni 1808, onderoff. inf. 1830–, attaché bij het gezantschap te Wenen (KB 8 aug. 1839 no. 79), attaché te Rome (KB 23 april 1844 no. 65), secr. van legatie te Berlijn (KB 16 april 1846 no. 90), raad van legatie ald. (KB 31 juli

1851 no. 60), zaakgelastigde bij de Heilige Stoel (KB 5 okt. 1855 no. 44), minister-resident ald., tevens geaccrediteerd bij het Hof van Napels (KB 20 jan. 1858 no. 73), buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister (KB 5 juli 1866 no. 48), ontheven van zijn functie (KB 27 jan. 1872 no. 2) en buiten activiteit gesteld, eervol ontslag (KB 18 sept. 1877 no. 6), overl. Nice 26 jan. 1880, zn. van Jhr. Pierre Dominique Hégésippe Marie, off. cav., laatst. generaal-majoor, opperjagermeester des Konings, en Carolina Frederica Xaveria Walburgis des H. R. Rijksgravin von Rogendorf, tr. k. Diepenbeek 12 nov. 1851 Irène Marie Frédérique de Vaernewijck d'Angest, geb. k. Lovendeghem bij Gent 16 mei 1821, overl. Rome 5 maart 1869, dr. van Burggraaf Charles Constantin Marie Bavon Colette Ghislain en José Adelaïde Rosalie de Baillet.

N. B. De hem toekomende titel van (H. R. Rijks)graaf werd in Nederland niet erkend, maar aanvankelijk wel op en door het ministerie gebruikt.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 3407; 2.05.18, inv.nr. 852; N. A. 81 (1990–1991) 118; NNBW VII, 393.

78. Jhr. (1872) Mr. Dr. **Adolf Jacobus van Citters**, heer van 's-Heer Hendrikskinderen en Heinkenszand, geb. Baarn 19 dec. 1855, jur. dr. en dr. staatswetenschap Leiden 1886, asp. attaché op het dept. m.i.v. 20 sept. 1887, gezantschapsattaché (KB 29 sept. 1888 no. 16) en geplaatst op het Kabinet, gezantschapssecr. 2e kl. (KB 29 jan. 1891 no. 25), als zodanig te Rome (KB 9 april 1894 no. 38), gs 1e kl. te Wenen (KB van 6 aug. 1895 no. 34), gezantschapsraad te Berlijn (KB 6 dec. 1899 no. 3), minister-resident met p.t. buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister te Peking (KB 10 juni 1903 no. 46), op zijn verzoek in disp. 'buiten bezwaar' (KB 6 juli 1908 no. 69), eervol ontslag uit de dipl. dienst onder toekenning van pensioen (KB van 18 febr. 1921 no. 68), overl. 's-Gravenhage 23 juni 1928, zn. van Jhr. Mr. Cornelis, jur. dr. Utrecht, en Margaretha Huberta van Hoey Schilthouwer.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 182, 257 en 853; N. A. 81 (1990–1991) 157.

79. Jhr. (1872) Mr. **Willem van Citters**, geb. 's-Gravenhage 23 nov. 1842, jur. dr. Utrecht 1866, burgemeester van Zierikzee 1872–1876, op zijn verzoek benoemd tot onbezoldigd consul-generaal in Zwitserland met standplaats Bern, onder toekenning van toelage voor bureaunkosten van f 1500,- p.j. (KB 25 mei 1891 no. 58), op zijn verzoek eervol ontslag (KB 24 sept. 1892 no. 26), overl. Westward Ho (Devon) 22 april 1913, zn. van Aarnout, off. inf., laatst. luit.-kolonel, en Susanna Catharina van Beresteyn, tr. Baarn 2 aug. 1866 Catharina Johanna Elisabeth de la Court, geb. Utrecht 28 dec. 1842, overl. Westward Ho 12 mei 1919, dr. van Mr. Pieter Maria, burgemeester van Soest, en Jkvr. Henriëtta Maria Ram.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.38, inv.nr. 102; Christiaans, *Onbezoldigde consulaire ambtenaren* III, 12; N. A. 81 (1990–1991) 140; N. A. 90 (2002–2003) 350; Woltring (ed.), *Bescheiden buitenlandse politiek van Nederland 1848–1919*, vijfde deel 1891–1894, 359–361.

80. Jhr. (1822) **Jacques Fabrice Herman Clifford Kocq van Breugel**, geb. Culemborg 18 sept. 1799, luit. ter zee 2e kl. en adjudant van schout-bij-nacht Wolterbeek¹³, door laatstgenoemde voorgedragen als bezoldigd consul te Tripoli, benoemd als zodanig (KB 29 maart 1827 no. 68), bevond zich sinds 1833 met verlof in patria, gemachtigd om met eskader van de marine naar Tripoli af te reizen om aldaar poolhoogte te nemen en vervolgens in voorjaar 1837 met hetzelfde eskader naar Nederland terug te keren (KB 4 sept. 1836 no. 32), eervol ontslag vanwege feitelijke sluiting¹⁴ van het consulaat (KB 26 april 1842 no. 104) onder toelating van wachtgeld ad. f 2000,- p.j. 'tot zoolang hij eenige nieuwe plaatsing zal bekomen hebben', wachtgeld omgezet in non-activiteitstract. (KB 29 dec. 1843 no. 65), gepensioneerd (KB 31 dec. 1864 no. 55), overl. Arnhem 19 juni 1867, zn. van Jacques Fabrice van Breugel, kapitein in Statendienst, en Catharina Jacoba van Breugel, tr. Den Helder 4 aug. 1822 Wilhelmina Françoise Amélie de Flavard de Wolff, geb. Kampen 22 sept. 1799, overl. Haarlem 6 jan. 1879, dr. van Anton Reinhard en Petronella Albertina Maria Sels.

N. B. Een kleinzoon volgt onder 81.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nrs. 819, 1894 en 3407; 2.05.18, inv.nr. 852; N. A. 80 (1989) 498; NNBW VI, 202.

81. Jhr. Mr. Dr. **Jelle Roelof Clifford Kocq van Breugel**, geb. Den Helder 19 maart 1882, jur. dr. Leiden 1905, dr. staatswetenschap 1906, adj.-commies (KB 25 jan. 1905 no. 38) en geplaatst op de Afd. Politieke Zaken, gezantschapsattaché i.a.d. (KB 27 dec. 1906 no. 22) en toegevoegd aan gezantschap te St.-Petersburg, gezantschapssecretaris 2e kl. te Rome (KB 31 dec. 1908 no. 85), te Berlijn (KB 3 mei 1910 no. 34), gs 1e kl. ald. (KB 22 febr. 1911 no. 22), gezantschapsraad (KB 12 jan. 1914 no. 41), p.t. minister-resident (KB 27 juni 1917 no. 52), op zijn verzoek voor een jaar t.b. 'buiten bezwaar' (KB 21 juli 1919 no. 116), eervol ontslag uit de dipl. dienst onder toekenning titel van minister-resident hon. (KB 5 okt. 1920 no. 42), president-commissaris N. V. Houthandel van Hardenbroek en Langenhuijsen te Eindhoven, president-commissaris Verzekering Mij. Het Hollandsche Kruis N. V. te 's-Gravenhage, lid Raad van Toezicht N. V. Nationaal Grondbezit ald., lid gemeenteraad en wethouder van Driebergen-Rijsenburg 1923–1945, overl. Utrecht 28 juli 1957, zn. van Jhr. Willem Françoïis, luit.-kolonel mariniers, en Wibbina Clara Roelofs, presidente Coöp. Vereeniging Eigen Hulp, tr. Driebergen-Rijsenburg 19 okt. 1911 Julie Stephanie Thurkow, geb. Soerakarta (Ned.-Indië) 21 juni 1885, overl. Zeist 23 febr. 1973, dr. van Mr. Christianus Theodorus Franciscus,

13 Constantijn Johan Wolterbeek (1766–1845), marineoff., laatst. vice-admiraal, directeur-generaal van Marine 1830–1840. (Bron: NNBW III, 1485–1487)

14 Vanwege door de Tweede Kamer geïnitieerde bezuinigingen moest het consulaat te Tripoli als beroepspost gesloten worden. Clifford werd 'opgevolgd' door de Zwitserse koopman Reich (nr. 354), een honorair consul met een flinke toelage.

lid Raad van Justitie te Semarang (Ned.-Indië), commissaris van Cultuur-mijen, en Wilhelmina Georgina Leonora Dorrepaal en zuster van 453.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 853; N. A. 80 (1989) 508.

82. **Mr. Louis Philippe Auguste de Constant Rebecque**, geb. Hemmen 12 mei 1848, attaché (KB 12 maart 1873 no. 7) op dept., secr. van legatie (KB 1 april 1875 no. 2), aan het gezantschap te Brussel (KB 3 april 1875 no. 3), Wenen (KB 19 okt. 1876 no. 13) en Berlijn (KB 18 maart 1879 no. 22), raad van legatie te Parijs (KB 17 maart 1881 no. 20), op zijn verzoek in disp. 'buiten bezwaar' (KB 18 mei 1885 no. 29), overl. Neuilly-sur-Seine 14 mei 1901, zn. van Victor César Louis Marie, heer van Hermenches, en Clara Margaretha barones de Constant Rebecque de Villars, tr. 's-Gravenhage 29 mei 1884 Henriette Charlotte Wilhelmine du Bois, geb. Sophienholm bij Kopenhagen 14 maart 1858, overl. na haar echtgenoot, dr. van Mr. Henricus Carel (nr. 43) en Emma Frederike John.

N. B. In zijn dienststaat, alsmede in verschillende KB's werd hij als baron aangeduid, maar hij behoorde niet tot de Nederlandse adel. Bovendien was zijn vader, een Zwitser afkomstig uit Lausanne en ald. gevestigd, niet in het bezit van een adellijke titel.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 852; 'Genealogie de Constant-Rebecque', in *Schweizerisches Geslechterbuch* 5 (Basel 1933) 141–146 (145); N. A. 81 (1990–1991) 298–299.

83. **Frederik Willem Craandijk**, geb. Amsterdam 2 april 1895, openbare handelsschool ald., res. 1e luit. veldart., ambitie om beroepsoff. te worden niet gehonoreerd wegens gebrek aan mogelijkheden, onbezoldigd secr. van Hosang¹⁵, consul-generaal te Genua 1920–1925, na positief advies van de commissie voor de dipl. examens benoemd tot gezantschapsattaché (KB 15 febr. 1927 no. 18) en geplaatst op het gezantschap te Kopenhagen, tijd. te Stockholm (KB 24 dec. 1927 no. 65), op het Kabinet 1929–1931, gezantschapssecr. 2e kl. (KB 25 jan. 1930 no. 25), te Boekarest (KB 9 febr. 1931 no. 35), gs 1e kl. (KB 1 febr. 1934 no. 72), te Buenos Aires (KB 19 maart 1934 no. 65) en te Pretoria (KB 22 febr. 1936 no. 16), gezantschapsraad (KB 2 juli 1938 no. 69), tijdelijk zaakgelastigde te Belgrado 1938– en Boedapest 1940–, na het verbreken van de dipl. betrekkingen met Hongarije gedetacheerd bij dept. van Economische Zaken te Batavia 1941–, gr te Canberra 1942–, consul-generaal te San Francisco 1943–, raad te Washington en op ministerie te Londen in 1944, buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister 2e kl. (KB 24 aug. 1944 no. 32), hoofd Militaire Missie te Rome 1944–1945, ABD II 1946,

15 Johannes Martinus Hosang, geb. Tilburg 25 nov. 1871, directeur N. V. Agenzia Maritima Olandese (N. V. Stoomvaart Maatschappij "Nederland"), hon. consul-generaal te Genua (KB 21 april 1913), als zodanig in functie tot overl. te 's-Gravenhage 17 febr. 1930, zn. van Samuel Jacob en Margaretha Elisabeth van Heusden. (Bron: Christiaans, *Onbezoldigde consulaire ambtenaren* II, 9)

bggm te Caracas 1946–1950, t.b. in 1951 i.v.m. niet bekende problemen, ministerie 1952–, laatst. bggm te Boedapest 1953–1956, overl. Cascais (Portugal) 2 juli 1981, zn. van Frederik Willem, directeur N. V. Drukkerij en Uitgeverij J. H. de Bussy, en Johanna Christina Frederika van Houten, tr. Nervi (Italië) 1 dec. 1921 Thérèse Allée Hauff, geb. Nice 14 juni 1895, overl. Cascais 12 jan. 1978, dr. van Baron Alexander Albrecht en Marie Rose Allée.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 246 en 854, en 2.05.51, inv.nr. 26; Gids BZ en BD en Staatsalmanak; Genealogie Craandijk, in: N. P. 36 (1950) 91–103 (101).

84. Mr. **Johannes Hermanus Cramwinckel**, geb. 's-Gravenhage 29 aug. 1908, Gymnase Scientifique Cantonal te Lausanne sept. 1924–april 1925, studie rechten te Utrecht, jur. dr. ald. 1932, werkzaam bij de firma Wambersie & Zoon te Rotterdam juli–okt. 1930 en vervolgens bij het agentschap van de Holland-Amerika Lijn ald., legde april 1931 met gunstig gevolg het examen tot aanwijzing als kandidaat consulaire dienst af, volontair consulaat-generaal te Antwerpen nov. 1932–april 1933 en nov. 1934–febr. 1935, na het consulaire examen van juni 1935 benoemd tot asp.vice-consul (KB 14 sept. 1935 no. 93), CG Londen okt. 1935–, Düsseldorf maart 1936– en CG Parijs nov. 1936–aug. 1938, vice-consul (KB 23 sept. 1938 no. 60), gedetacheerd CG te Singapore 1938, verongelukt met de staf van het Consulaat-Generaal tijdens de vlucht van Ned.-Indië naar Australië in febr. 1942, zn. van Johannes Cornelis, off. genie, laatst. kolonel-commandant van het regiment genietroepen, en Martha Cornelia Molkenboer.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 854; 2.05.38, register bezoldigde ambtenaren en inv.nrs. 714 en 717; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Kraanwinkel/Cramwinckel* (Leiden 2018); Willem Camphuis en Ton van Zeeland, 'Het personeel van het Nederlandse consulaat-generaal te Singapore. Een tragisch einde boven de Timorzee', in *BZ en de Tweede Wereldoorlog*, 44–47; Kersten, *Buitenlandse Zaken in ballingschap*, 95.

85. **Jacob Theodoor Cremer**, geb. Zwolle 30 juni 1847, werkzaam bij de Ned. Handel-Mij., aanvankelijk in Amsterdam 1867–, vervolgens bij de Factorij te Batavia (Ned.-Indië) 1868–, administrateur, later hoofdadministrateur Deli Mij. te Medan (Ned.-Indië) 1871–1883, directeur Deli-Spoorwegmij. 1882–1883, lid Tweede Kamer der Staten-Generaal 1884–, minister van Koloniën 1897–1901, wederom lid Tweede Kamer 1901–1905, president 1907–1912 en koninklijk. commissaris 1914–1918 Ned. Handel Mij., lid Eerste Kamer der Staten-Generaal 1912–1922, buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister te Washington (KB 17 okt. 1918 no. 31), tevens geaccrediteerd te Mexico, Panama en Cuba, eervol ontslag op verzoek wegens gezondheidsredenen (KB van 20 nov. 1920 no. 92), overl. Duin en Kruidberg, Santpoort 14 aug. 1923, zn. van Jacob Theodoor, controleur van het kadaster en de directe belastingen, hoofdcontroleur bij het kadaster te Zwolle, en Louise Toe Water, tr. Penang 16 jan. 1873 Annie Hermine Hogan, geb. ald. 1 nov. 1854,

overl. Duin en Kruidberg 28 juni 1924, dr. van John, notaris te Penang, en Elvira Mitchell.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 853; Genealogie Cremer, in: N. P. 1 (1910) 89–95 (94); Genealogie Toe Water, in: N. P. 13 (1923) 419; Parlement.com (geraadpleegd 24 sept. 2018); De Vries (ed.), *Herinneringen en dagboek van Ernst Heldring*, 249, 398 en 492; BWN I, 122.

86. **Mr. Jan Hendrik Cremer**, geb. Zutphen 9 juni 1813, advocaat in Nederland (1838), vervolgens advocaat en procureur te Batavia (Ned.-Indië), sinds 1870 woonachtig in Ouchy bij Lausanne, op zijn verzoek benoemd tot onbezoldigd consul-generaal in Zwitserland (KB 6 juni 1879 no. 24) onder toekenning van jaarlijkse toelage van f1500,- voor bureaunkosten, op zijn verzoek eervol ontslag (KB 30 nov. 1882 no. 25), overl. Brussel 3 nov. 1885, zn. van Cornelis Willem, werkzaam bij de belastingdienst, laatst. ontvanger registratie en successie te Amsterdam, en Jeanne Henriette Bricheau, tr. Emmerich 2 aug. 1838 (huwelijk ingeschr. Millingen 6 aug. 1838) Jacomina Everharda Woelders, geb. Amsterdam ca. 1818, dr. van Willem Hendrik, dienaar van politie te Amsterdam (1832), en Everarda Maria Ravensbergen.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.38, inv.nr. 102; Christiaans, *Onbezoldigde consulaire ambtenaren* III, 12; Genealogie Cremer, in: N. P. 1 (1910) 89–95 (92); A. J. van Galen Last, *Aanvullingen en correcties op de genealogie Cremer in N. P.* (Leiden 2015); Idem, *Fragment-genealogie Woelders* (Leiden 2018).

87. **Mr. Reinier Anne Willem Jacob Jan Cremers**, geb. 's-Gravenhage 14 maart 1876, dr. rechtswetenschap, op zijn verzoek als hon. attaché op het gezantschap te Berlijn sinds 12 april 1901, asp. attaché op het Kabinet 15 mei 1802 en te Wenen 18 aug. 1902, ondanks twijfels bij de commissie voor de diplomatieke examens én bij de minister met enige vertraging benoemd tot gezantschapsattaché i.a.d. (KB 22 juni 1903 no. 87), voor een proefperiode gedetacheerd op het gezantschap te Berlijn (KB 28 okt. 1903 no. 30), verzocht op aandringen van de minister ontslag uit de dipl. dienst in 1905, overl. 's-Gravenhage 30 mei 1928, zn. van Mr. Epimachus Jacobus Johannes Baptista, jur. dr. Groningen, off. schutterij ald., lid Prov. Staten van Groningen, minister van Buitenlandse Zaken, lid en voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, minister van Staat, lid Eerste Kamer der Staten-Generaal, en Anna Ernestine van de Velde, tr. 's-Gravenhage 14 febr. 1920 Sara Josina van Nooten, geb. Tiel 4 sept. 1877, overl. 's-Gravenhage 22 april 1965, dr. van Mr. Nicolaas Frederik, griffier kantongerecht, laatst. te 's-Gravenhage, en Johanna Hendrika van Meegen; zij tr. 1e 's-Gravenhage 7 aug. 1913 (echtsch. uitgespr. Rotterdam 26 maart 1917) Ir. Johann Cristoph Horch, directeur Drentsche Landontginnings-Mij., lector Technische Hogeschool te Delft.

N. B. Betrokkene komt vreemd genoeg niet in de Stamboeken voor.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 182, 183, 214 en 215; Staatsalmanak 1902–1905; Genealogie Cremers, Canter Cremers, in: N. P. 38 (1952) 97–111 (105); Genealogie Van Nooten, Sandt van Nooten, Cambier van Nooten, Hoola van Nooten, Sibmacher van Nooten, in: N. P. 53 (1967) 208–246 (238); Jurriaanse, *De Nederlandse Ministers van Buitenlandse Zaken*, 199–215.

88. Jhr. (1816) **Pie Joseph Felix** baron (1818) **de Crombrugge de Looringhe**, geb. Brugge 5 aug. 1782, secr. Kabinet des Konings 1814–1815, extraordinaris envoyé en minister plenipotentiaris bij het Hof van Denemarken (KB 8 febr. 1816 no. 16), bggm bij het Hof van Zweden en Noorwegen te Stockholm (KB 19 april 1825 no. 39), eervol teruggeroepen (KB 9 dec. 1840 no. 38) en op wachtgeld totdat hem een andere functie zou worden aangeboden, met pensioen (KB 29 dec. 1843 no. 65), kamerheer i.b.d. van Koning Willem I 1818–1830, overl. Ichteghem (West-Vlaanderen) 25 dec. 1869, zn. van François Antoine Hyacinthe, heer van Looringhe etc., en Elisabeth Th. Antoinette Triest (van de baronnen d'Auweghem), tr. Brugge 4 mei 1805 Jeanne Françoise Jacqueline M. van Ockerhout, geb. ald. 14 jan. 1785, overl. Stockholm 13 aug. 1839, dr. van Jacques P. A. van Ockerhout, heer van ter Zaele, en Jeanne Françoise Triest.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nrs. 817, 818, 819, 1894 en 3407; 2.05.18, inv. nr. 852; N. A. 81 (1990–1991) 502–503; Oscar Coomans de Branchène, *Etat Présent de la Noblesse Belge* (Brussel 1987) 139.

89. Mr. **Claude Crommelin**, geb. Dordrecht 21 okt. 1873, dr. rechtswetenschap Utrecht 1900, asp. attaché op het Kabinet sedert 1 okt. 1900, gezantschapsattaché i.a.d. (KB 29 april 1902 no. 17) en geplaatst op het gezantschap te Londen, ga met p.t. gezantschapssecr. 2e kl. te Brussel (KB 18 febr. 1904 no. 28), gs 2e kl. ald. (KB 7 juni 1904 no. 57), in die hoedanigheid te Rome (KB 31 mei 1905 no. 63) en te Brussel (KB 1 dec. 1905 no. 43), gs 1e kl. ald. (KB 15 juni 1906 no. 25), op eigen verzoek in disp. 'buiten bezwaar' (KB 6 april 1907 no. 51), gs bij de Tweede Vredesconferentie te 's-Gravenhage in 1907, op zijn verzoek eervol ontslag uit de dipl. dienst (KB 7 mei 1917 no. 68), eerste secr. 1918– en secretaris-generaal 1930–1940 Permanent Hof van Arbitrage, overl. 's-Gravenhage 17 nov. 1946, zn. van Mr. Marinus, jur. dr. Utrecht, griffier kantongerecht te Ommen, subst. griffier en later griffier arrondissementsrechtbank te Dordrecht, rechter arr.-rechtbank te Utrecht, en Sophia Carolina Agatha Wilhelmina van Dielen, tr. 's-Gravenhage 20 juni 1901 (echtsch. ingeschr. Voorst 18 febr. 1911) Jkvr. Elizabeth Anna van Schuylenburch, geb. k. Wisch, Terborg 13 mei 1880, overl. 's-Gravenhage 8 sept. 1957, dr. van Jhr. Willem Lodewijk, heer van Wisch, en Frederica Augusta gravin van Limburg Stirum, en schoonzuster van Willem Isaac Doude van Troostwijk (110); zij hertr. Hoogland 15 nov. 1911 Willem Lodewijk van Welderen baron Rengers, heer van Oolde.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 182, 226 en 853; Genealogie Crommelin, in: N. P. 80 (1997) 1–114 (67); N. A. 92 (2006–2007) 554.

90. Mr. **Herman Arnoldus Crommelin**, geb. Haarlem 8 maart 1858, dr. rechts- en staatswetenschap Leiden 1880, asp. attaché 15 febr. 1881, gezantschapsattaché (KB 16 febr. 1882 no. 23) en toegevoegd aan het gezantschap te Constantinopel, te Parijs (KB 8 mei 1883 no. 33), tijd. belast met waarneming gezantschap te Stockholm jan.–juli 1884, gezantschapssecretaris 2e kl. te Wenen (KB 3 juni 1884 no. 46), nam tijdens plaatsing te Wenen in aug. 1884 tijd. het gezantschap te Constantinopel waar, overl. bij bestijging van de Gross Glockner (Karinthië) 27 juni 1886, zn. van Herman Arnoldus en Anna Elisabeth van Wickevoort Crommelin.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 182, 257, 258 en 852; Genealogie Crommelin, in: N. P. 80 (1997) 1–114 (18).

91. Mr. **Jacob Crommelin**, geb. Haarlem 14 juni 1791, jur. dr. Leiden 1815, zou blijkens brief van 10 febr. 1814 'gaarne bij een legatie in Duitschland geplaatst worden', trok als student te Leiden in 1814 aan het hoofd van het studentencorps ten strijde tegen Napoleon, op aanbeveling van zijn hoogleraar Kemper¹⁶ benoemd tot secr. van legatie te Rio de Janeiro bij het Verenigd Rijk van Portugal, Brazilië en de Algarven (KB 3 juli 1815 no. 30), na het vertrek van gezant Mollerus (295) begin 1822 zaakgelastigde ald., op half tract. uit hoofde van non-activiteit in 1823, genoemd als mogelijk zaakgelastigde te Washington maar kwam wegens gebrekkige gezondheid niet in aanmerking (1824), overl. Leiden 12 febr. 1826, zn. van Mr. Pieter Samuel, j.u.d. Utrecht, commissaris kleine bank van justitie te Haarlem, ontvanger rijksbelastingen, laatst. te Leiden, en Amelia Marie Berg.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nrs. 780, 817 en 818; Genealogie Crommelin, in: N. P. 80 (1997) 1–114 (15); NNBW VIII, 341; De Jong, *Nederland en Latijns-Amerika*, 13.

92. **Jean Curmusi (Courmouzi)**, Ned. geprotégerde, werkzaam op het consulaat-generaal te Smyrna sinds 1821, leerling-tolk ald. (KB 25 dec. 1831 no. 100) op j.w. van 350 gulden, zijn jaarlijks tract. verminderd met 50 gulden (KB 4 juli 1851 no. 70), eervol ontslag (KB 9 april 1855 no. 50) onder toekenning van wachtgeld van 150 gulden, overl. (verm.) te Smyrna 13 sept. 1856, tr. Catherine Marinaki.

Bronnen: NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 3407; 2.05.18, inv.nr. 852; 2.05.94, inv.nr. 778.

16 Prof. Jhr. (1815) Mr. Joan Melchior Kemper (1776–1824), advocaat te Amsterdam 1796–, hoogleraar rechten, later staats- en volkenrecht te Harderwijk 1798–, hoogleraar burgerlijk recht te Amsterdam 1806–1808 en hoogleraar natuur-, staats- en volkenrecht te Leiden 1809 tot †, rector magnificus universiteit te Leiden 1813–1816, speelde als commissaris-generaal van het Alg. Bestuur te Amsterdam in nov. 1813 een belangrijke rol bij het herstel der onafhankelijkheid van Nederland, staatsraad i.b.d. 1814 tot †, lid Tweede Kamer der Staten-Generaal 1817 tot †. (Bronnen en literatuur: N. A. 86 (1996–1997) 324; NNBW II, 658–661)

93. **Melis Cato van Daalen Wetters**, geb. Tjilatjap (Ned.-Indië) 21 juli 1867, hield zich bezig met medische studie en diende als militair in Ned.-Indië, op aanbeveling van zijn aanstaande schoonvader benoemd tot leerling-tolk voor de Chinese taal 'buiten bezwaar' te Peking (KB 18 febr. 1890 no. 39), op zijn verzoek eervol ontslag (KB 21 mei 1891 no. 40), secr. bij het Japanse consulaat te Batavia (Ned.-Indië) (1925), overl. Weltevreden (Ned.-Indië) 15 april 1925, zn. van Melis Cato, luit.-kolonel genie OIL, en Charlotta Berendina Ottolina Velsink, tr. Chefoo (China) 21 aug. 1891 Helena Evangeline Ferguson, geb. Curaçao 6 dec. 1864, te Londen woonachtig maar overl. Utrecht 12 febr. 1925, dr. van Jan Helenus (134) en Maria Eleanor Waymouth.

Bronnen en literatuur: Staatsalmanak 1891; Dossier Wetters (CBG); A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Van Daalen Wetters* (Leiden 2014); H.Th. Ferguson, *Genealogie van de Nederlandse familie Ferguson* (z. pl. 2000 (5de editie)).

94. Mr. **Henri Daniëls**¹⁷, geb. 's-Gravenhage 28 juni 1892, dr. rechtswetenschap Leiden 1919, volontair ministerie sept. 1914–okt. 1915, attaché hon. te Wenen 1915– en te Constantinopel 1916–, tijd. ambt. ministerie febr. 1917–maart 1919, commies (KB 23 dec. 1919 no. 21), op de Afd. Juridische Zaken sinds 1920, hoofdcommies (KB 29 juni 1921 no. 81), m.i.v. okt. 1922 secretaris van de Staatscommissie tot voorbereiding bevordering codificatie Internationaal Privaatrecht, gedetacheerd te Kopenhagen 1922–, hoofdcommies Afd. Juridische Zaken 1923–, hoofd nieuwe permanente secretariaat voor de Haagse Conferentie voor het Int. Privaatrecht (KB 15 april 1929 no. 50), p.t. referendaris (KB 26 jan. 1931 no. 26), op non-activiteit per 1 okt. 1942, herplaatst 1 juni 1945, sous-chef Directie Administratieve en Juridische Zaken 1 nov. 1945, ABD III met p.t. gezantschapsraad 1 juli 1946, raad van ambassade te Brussel 1947–, ar met p.t. buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister te Havanna 1949–, t.b. 1952–, ministerie 1953–, laatst. sous-chef Directie Kabinet en Protocol met p.t. bggm, overl. Rijswijk 31 aug. 1977, zn. van Dr. Ferdinand, med. dr., dirigerend officier van gezondheid 1e kl., laatstelijk generaal-majoor, en Jeannette Hermina Pols, tr. Stockholm 23 jan. 1947 Edith Ebba Maria Strokirk, geb. Stockholm 4 mei 1900, overl. 's-Gravenhage 24 aug. 1984, dr. van Evert Georg en Inez Maria Cederborgh en wed. van Mr. Lambertus Carsten (73).
Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 853 en 854; Staatsalmanak; Gids BZ en BD; Genealogie Daniëls, in: N. P. 38 (1952) 112–121 (119); 'Wie is dat?' (1931) 55.

95. **Wilhelmus Alouisius Augustinus Maria Daniëls**, geb. Nijmegen 18 dec. 1888, handelsschool te Nijmegen, res. 1e luit. inf., kandidaat consulaire dienst in 1908 maar op zijn verzoek daarvan ontheven in 1909, werkzaam bij Société Belge

17 Henri Daniëls is in zekere zin een twijfelgeval. Hij is vanwege zijn detachering op het gezantschap te Kopenhagen van 1922 tot 1923 en zijn loopbaan in de BD na WO II in de lijst opgenomen.

Ringwald S. A., exporthandel en fabrieksbedrijf te Brussel juli 1908–april 1912, aanvankelijk als kantoorbediende en laatst. als gevolmachtigde, opnieuw kandidaat consulaire dienst 9 juli 1912, legde mei 1914 voor de tweede maal het examen voor de consulaire dienst af, asp. vice-consul (KB 20 mei 1914 no. 20), CG Antwerpen juli–aug. 1914, vervolgens gemobiliseerd, CG Londen (KB 5 dec. 1916 no. 37), vice-consul (KB 22 mei 1917 no. 35), belast met waarneming CG Antwerpen nov. 1918– mei 1919, wnd. consul-generaal te Smyrna sept. 1919–maart 1920, CG Shanghai 1920–1925, consul i.a.d. (KB 10 mei 1922 no. 20), wnd. cg te Santiago de Chile 1926–, consul-generaal i.a.d. (KB 8 febr. 1928 no. 41), wnd. cg te Shanghai 1928, cg te Singapore (KB 8 dec. 1928 no. 35), eervol ontslag als zodanig en cg i.a.d. (KB 4 mei 1938 no. 48), buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister 2e kl. te Rio de Janeiro (KB 29 juli 1939 no. 29), ABD II 1946, bggm te Ankara 1945– en te Stockholm 1951–1953, overl. Arnhem 20 maart 1969, zn. van Petrus Jacobus Franciscus, leerhandelaar (1901), koopman (1917) en wethouder van Nijmegen, en Joanna Maria Sengers, tr. Shanghai 12 juli 1921 Dorothea Sophia de Jongh, geb. Smyrna (Turkije) 17 aug. 1893, overl. Zevenaar 19 aug. 1981, dr. van Henry Richard en Dorothea Sophia Purser.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 853 en 854; 2.05.38, register bezoldigde ambtenaren en inv.nr. 714; Staatsalmanak; Gids BZ en BD; A. J. van Galen Last, *Fragment-genealogie Daniëls* (Leiden 2018); ‘Wie is dat?’ (1931) 55.

- 96. Charles Jean Henri Daubanton**, geb. Rotterdam 28 nov. 1894, wijnhandelaar (1923), in dienst van Philips, o.a. te Eindhoven en laatst. als directeur Sociedad Española de Lámparas Electricas (Philips-dochter) te Barcelona, tevens hon. consul ald. (KB 27 april 1936 no. 27), consul-generaal i.a.d. met de titel van handelsraad voor de duur van zijn werkzaamheid te Buenos Aires (KB 28 april 1938 no. 75), raad te Washington 1942–, hoofd Economische Afdeling ald. met p.t. gevolmachtigd minister 1945–, p.t. buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister 1946, ABD III 1 jan. en ABD II 1 mei 1946, bggm te Mexico 1948–, ministerie 1951–, buitengewoon en gevolmachtigd ambassadeur te Lima 1952– en te Santiago de Chile 1956–1959, overl. Utrecht 20 aug. 1971, zn. van Dr. Jean David, med. dr., arts te Rotterdam, en Adelgunde Christine Thomassen à Thuessink van der Hoop, tr. Hilversum 29 mei 1923 Emma Geertruida van Hengel, geb. ’s-Gravenhage 14 dec. 1900, overl. Hilversum 30 juli 1980, dr. van Jan Jacob Lodewijk, koopman (1923), later commissionair in effecten, en Alberta Maria Temminck.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 854; 2.05.38, register bezoldigde ambtenaren; Staatsalmanak; Gids BZ en BD; Christiaans, *Onbezoldigde consulaire ambtenaren* II, 67; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Daubanton* (Leiden 2018); Genealogie van Hengel, in: N. P. 67 (1983) 95–137 (134); Kersten, *Buitenlandse Zaken in ballingschap*, 208 en 209.

97. Mr. **Henri Bernard van Davelaar**, geb. Nijmegen 26 aug. 1897, ontving maandelijks studietoelage met terugwerkende kracht tot 16 dec. 1922 (ministerieel besluit van 9 maart 1923 no. 749), leerling-tolk op het gezantschap te Constantinopel (KB 8 april 1924 no. 42), adj.-tolk (KB 22 mei 1925 no. 41), p.t. gezantschapsattaché voor de tijd dat hij aan het gezantschap in Turkije werkzaam zou zijn (KB 28 juli 1925 no. 19), tolk 2e kl. (KB 7 juni 1930 no. 41), eervol ontslag 'wegens verandering in de inrichting van het dienstvak waarbij hij werkzaam is en waardoor hij overbodig zal worden' (KB 30 jan. 1934 no. 67), solliciteerde vervolgens met steun van het ministerie maar tevergeefs naar de betrekking van adjunct-directeur der Directe Belastingen, later belastingconsulent, overl. Leidschendam 7 febr. 1977, zn. van Henri Arend Albert, geëmployeerde op suikerfabriek te Soerabaja (Ned.-Indië) (1894), zonder beroep (1897), en Johanna Elisabeth Meijboom, tr. Voorburg 23 april 1924 Emma Louise Barones von Wolffen genaamd Von Netzer, geb. Amsterdam 22 april 1900, overl. 's-Gravenhage 13 nov. 1934, dr. van Baron Ludwig, kunstschilder, en Catharina Paulina Maria Ebbenhout.
- Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 253 en 854; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Van Davelaar* (Leiden 2016).

98. **Leendert Pieter Johan de Decker**, geb. Berchem (Antwerpen) 10 aug. 1884, volontair bij exportfirma August Harms te Hamburg, vervolgens beampte bij de exportfirma Meyer en Soetbeer ald. 1904–1905, werkzaam als correspondent moderne talen 1906– en als hoofd correspondentie-afdeling 1907–1909 bij 'Astra' Societate Petrolifera Româna te Boekarest, vennoot import en commissiefirma Van Puyenbroek & De Decker ald. 1909–1912, kandidaat consulaire dienst 2 april 1913, na consulaire examen van okt. 1913 benoemd tot asp. vice-consul (KB 19 nov. 1913 no. 70), tijd. te Düsseldorf dec. 1913–, te Boekarest juli 1914–, op het gezantschap te Berlijn april 1915–, op CG ald. febr. 1916–, CG Hamburg 20 juli 1916– en CG Kopenhagen okt. 1916–nov. 1917, vice-consul i.a.d. (KB 28 okt. 1916 no. 25), tijd. CG Hamburg (KB 15 okt. 1917 no. 74), belast met waarneming te Tanager 1919– en van het vice-consulaat te Yokohama (KB 23 aug. 1920 no. 314), tussentijds belast met leiding CG Hongkong (KB 12 maart 1921 no. 17) en CG Singapore (KB 12 dec. 1921 no. 14), consul i.a.d. (KB 12 nov. 1921 no. 122), te Hongkong 1923–, Bangkok 1924– en dept. 1926–1927, consul-generaal (KB 11 febr. 1927 no. 37), werkzaam als tijdelijk zaakgelastigde te Teheran 'onder de bevelen' van de gezant te Constantinopel (KB 11 febr. 1927), cg op de nieuwe consulaire beroepspost te Düsseldorf (KB 20 maart 1931 no. 44), cg i.a.d. (KB 14 dec. 1937 no. 57), tz voor Estland, Letland en Litouwen met standplaats Riga 1938–, p.t. buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister voor de tijd dat hij belast was met de leiding van de gezantschappen te Riga, Kaunas en Tallinn (KB 20 febr. 1939 no. 85), bggm ministerie te Londen 1943–, laatst. bggm te Athene 1944–, overl. Nunspeet 9 dec. 1948, zn. van Cornelis, scheepseigenaar (1928), en Wilhelmina Frederica Reuse, tr. 1e (echtsch.

uitgespr. te Boedapest) Euphrosine (Efrosina) Savulescu; tr. 2e Kobe mei 1921 Jenny Mathilde Christine Cornelia Heyer, geb. Hamburg 22 aug. 1885, overl. Riga 23 jan. 1939, dr. van een Duitse man en een Deense vrouw.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 854; 2.05.38, register bezoldigde ambtenaren en inv.nr. 714; Staatsalmanak; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie De Decker* (Leiden 2018); Kersten, *Buitenlandse Zaken in ballingschap*, passim; Brokken, *De rechtvaardigen*, m.n. 131–141; Woltring (ed.), *Documenten buitenlandse politiek van Nederland 1919–1945*, deel IV 1 aug. 1922–30 sept. 1923, 359–360.

99. Jhr. (1815) **Salomon** baron (1844) **Dedel**, geb. Amsterdam 25 april 1775, jur. student te Leiden 1797, secr. der legatie te Parijs 1803, minister plenipotentiaris te Stuttgart (Württemberg) 1807–1808, intendant der kroongoederen in Holland (1812), extraordinaris envoyé en minister plenipotentiaris bij het Hof van Denemarken (SB 31 okt. 1814 no. 51), bggm bij het Hof van Zweden (KB 1 nov. 1815 no. 230), extraordinaris envoyé en minister plenipotentiaris bij het Hof van Spanje (KB 26 juni 1824 no. 120), eervol teruggeroepen in het kader van de algemene bezuinigingsronde wegens de ‘Belgische opstand’ (KB 1 nov. 1831 no. 10), op wachtgeld per 18 febr. 1832, plenipotentiaris bij de conferentie te Londen 1833–, bggm bij het Hof van Groot-Brittannië bij (KB 8 nov. 1835 no. 84), overl. Londen 17 aug. 1846, zn. van Salomon, marine-off., laatst. schout bij nacht Admiraliteit van Amsterdam, en Sara Maria van de Poll, tr. Amsterdam 30 mei 1810 Catharina Schimmelpenninck, geb. ald. 4 jan. 1790, overl. Deventer 25 mei 1842, dr. van Mr. Rutger Jan, heer van Nijenhuis, Peckendam en Gellicum, en Catharina Nahuys en zuster van Gerrit graaf Schimmelpenninck (395).

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nrs. 817, 818, 819, 1894 en 3407; 2.05.18, inv.nr. 852; N. A. 81 (1990–1991) 370; Schutte, *Repertorium*, 164–165; NNBW IX, 196.

100. Jhr. (1815) Mr. **Willem Gerrit** baron (1849) **Dedel**, geb. Amsterdam 2 nov. 1791, jur. dr. Leiden 1811, in maart 1814 geattacheerd aan het dept. van Buitenlandse Zaken als geheim klerk, secr. van legatie bij gezant Van Zuylen van Nyevelt (502) te Stockholm (SB 16 juni 1814 no. 106), in gelijke hoedanigheid te St.-Petersburg (KB 2 maart 1815 no. 143), secr. van ambassade te Londen (KB 29 sept. 1824 no. 94), minister plenipotentiaris te Rio de Janeiro (KB 21 mei 1828 no. 98) met behoud van zijn betrekking als secr. van ambassade te Londen, eervol teruggeroepen uit Londen en op wachtgeld (KB 1 febr. 1836 no. 50), minister-resident bij het Hof van Hannover (KB 19 maart 1838 no. 52), tevens in die hoedanigheid bij de Hanzesteden (KB d.d. 14 juli 1842 no. 74), buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister ald. (KB 18 sept. 1843 no. 46), eervol teruggeroepen (KB 8 okt. 1849 no. 58), overl. Amsterdam 11 april 1860, zn. van Jhr. Mr. Pieter Samuël, kerkmeester Elandskerk, ordinaris secr. schepenbank te Amsterdam, kapitein der burgerij ald., kannunik in het kapittel van St. Marie te Utrecht, commissaris van het Weesper

zandpad, inspecteur der brievenposterijen, lid Prov. Staten van Holland, lid Tweede Kamer der Staten-Generaal, en Johanna Elisabeth Backer.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nrs. 817, 818, 819, 1894 en 3407; 2.05.18, inv.nr. 852; N. A. 81 (1990–1991) 362.

- 101. Eliza Theodoor van Delden**, geb. Menado (Ned.-Indië) 20 jan. 1849, opleiding aan de Indische Inrichting voor Taal-, Land-, en Volkenkunde te Delft, ambt. t.b. bij het Binnenlands Bestuur in Ned.-Indië in de residentie Zuider- en Ooster-afdeling van Borneo in 1868, controleur 3e kl. in het gouvernement Sumatra's Westkust 1870–1875, controleur 2e en later 1e kl., belast met de waarneming van de betrekking van ass.-resident van Groot-Atjeh 1882, ass.-resident van Pontianak (West-Borneo), van Meester Cornelis (Batavia) 1886, van Grisee (Soerabaja) 1888 en van Sambas (West-Borneo) 1892, op zijn verzoek eervol uit Indische dienst ontslagen in 1896, belast met de waarneming van het consulaat te Djeddah met p.t. consul (KB 15 febr. 1897 no. 146), op zijn verzoek van de waarneming ontheven 'daar het hem onmogelijk is zijn gezin te Djeddah te laten wonen' (KB 1 nov. 1899 no. 44), belast met de waarneming van het consulaat te Bangkok met p.t. consul-generaal (KB 24 maart 1900 no. 16), van deze functie ontheven bij KB van 1 nov. 1901, overl. Montreux 15 aug. 1925, zn. van Franciscus en Johanna Wilhelmina Maria Duyvené, tr. Kota Radja (Ned.-Indië) 9 maart 1883 Cornélie Pruys van der Hoeven, geb. Bengkoelen 30 dec. 1865, overl. Montreux 11 nov. 1941, dr. van Abraham, scheepsjongen in zeedienst (1845), ass.-resident in Ned.-Indië (1865), gouverneur van Atjeh, later lid van de Raad van Indië, en Eekoline Gerardina Petronella Canter Alta.

N. B. **101** en **102** waren neven.

Bronnen en literatuur: Stamboeken van Burgelijke Ambtenaren in Ned.-Indië 1850–1908; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Van Delden* (Leiden 2018); 'Wie is dat?' (1902) 119; Ten Brummelhuis, *Merchant, courtier and diplomat*, 80–81; Van Miert, *De Nederlandse exterritorialiteit in Siam*, 17–18.

- 102. Franciscus Gerardus August(inus) van Delden**, geb. Menado (Ned.-Indië) 3 aug. 1834, kandidaat Indisch ambt. 1860, controleur van de Landelijke Inkomsten en Kultures op Java (1864), ass.-resident van Sragen (Soerakarta) 1877, ass.-resident voor de politie te Semarang 1883, ass.-resident van Grobogan (Semarang) 1884; als opvolger van zijn neef, E. Th. Van Delden (**101**), belast met de waarneming van het consulaat te Djeddah met p.t. consul (KB 1 nov. 1899 no. 44), op zijn verzoek ontheven van die waarneming (KB 11 dec. 1903 no. 44), overl. 's-Gravenhage 7 april 1911, zn. van Arnoldus Johannes, werkzaam op de Alg. Secretarie te Batavia (1820) en vervolgens in diverse functies op het kantoor van de resident van Minahasa op Celebes met standplaats Menado, verzamelaar van schelpen (nu in Naturalis te Leiden), en Henriette Walsen, tr. Maarszen 8 sept. 1864 Johanna

Constance Cornelia Schut, geb. ald. 31 maart 1833, overl. 's-Gravenhage 14 maart 1902, dr. van Cornelis, eigenaar van een tapijtfabriek te Maarssen, en Louise Constance Cheltes (Scheltes).

Bronnen en literatuur: Memorie van Toelichting bij de begroting van het ministerie van Buitenlandse Zaken voor het dienstjaar 1901; Stamboeken van Burgerlijk Ambtenaren in Ned.-Indië 1850–1908; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Van Delden* (Leiden 2018); C. H. J. M. Franssen/L. B. Holthuis/J. P. H. M. Adema, *Type-catalogue of the Decapod Crustacea in the collections of the Nationaal Natuurhistorisch Museum, with appendices of pre-1900 collectors and material* (Leiden 1997).

- 103. Marinus Lodewijk van Deventer**, geb. 's-Gravenhage 10 maart 1832, 2e klerk op het ministerie (10kt. 1848), 1e klerk (KB 12 nov. 1855 no. 33), adj.-commies (KB 18 jan. 1857 no. 107), commies (KB 10 dec. 1863 no. 71), hoofdcommies (KB 4 dec. 1872 no. 2), bezoldigd consul-generaal in Brazilië en de Plata-staten met standplaats Rio de Janeiro (KB 18 febr. 1875 no. 4), benoeming als consul-generaal in de Plata-staten ingetrokken (KB 26 mei 1877 no. 26), op zijn verzoek eervol ontslag als cg in Brazilië (KB van 12 juni 1879 no. 35), auteur van historische studies, overl. Prinsenhage 22 jan. 1892, zn. van Jan Anthony, ambt. ministerie van Buitenlandse Zaken, laatst. secr. der cijfers, en Louise Wilhelmina Kiehl, tr. 's-Gravenhage 21 juni 1865 Susanna Cecilia Craandijk, geb. Amsterdam 29 april 1837, overl. 's-Gravenhage 26 aug. 1912, dr. van Pieter, houtkoper en reder te Amsterdam, en Maria van Coppenaar.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 852; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Van Deventer* (Leiden 2017); Genealogie Craandijk, in: N. P. 36 (1950) 91–103 (96); NNBW IV, 501; Dr. W. J. A. Huberts, W. A. Elberts en F. Joz. P. van den Branden, *Biographisch woordenboek der Noord- en Zuid-Nederlandsche letterkunde* (Deventer 1878), 120.

- 104. Johannes Josephus Adolphus Diepen**, ged. Zutphen 23 dec. 1801, aanvankelijk werkzaam in de 'wollen-fabrieken' van zijn vader te Tilburg, sedert 1820 o.m. bij Taylor Dixon & Cie., manufacturiers te Londen, en voor die bedrijven reizend door Europa, de vs en Canada, koopman te 's-Hertogenbosch 1826, na het overlijden van Charles Adrien Higgins (189) op voordracht van de administrateur voor de Nationale Nijverheid, Stratenus¹⁸, benoemd tot vice-consul te Mexico (KB 9 febr. 1826 no. 109) op jaarlijks tract. van f 3000,- voorlopig voor de tijd van twee jaar, op zijn verzoek eervol ontslag als zodanig (KB 20 okt. 1827 no. 167), lid

18 Mr. Adam Anthony Stratenus (1779–1836), vader van 429, j.u.d. Leiden 1803, advocaat voor het Hof van Holland 1803, lid Prov. Staten van Holland 1814–†, secr. 1815– en secr.-generaal 1823–1825 dept. van Marine, minister a.i. van Marine maart-april 1825, administrateur voor de Nationale Nijverheid 1825–1826, hoofdamt. Staatssecretarie 1826–1827, lid Raad van State 1827–† (Bronnen en literatuur: N. A. 94 (2009) 170; A. J. van der Aa, *Biographisch woordenboek der Nederlanden*, zesde deel (Haarlem 1852), 324–325)

firma J. Diepen & Zonen te 's-Hertogenbosch, overl. ald. 22 sept. 1852, zn. van Johannes, lid firma's J. Diepen & Zonen te 's-Hertogenbosch en Diepen, Jellinghaus & Co. te Tilburg, fabrikanten van wollen stoffen en lakenkopers, president Rechtbank van Koophandel te 's-Hertogenbosch, en Anna Barbara Pe(e)ters.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 629; Middelburgsche Courant van 16 maart 1826 (Delpher); Dagblad van 's-Gravenhage van 26 okt. 1827 (Delpher); Leydse Courant van 27 sept. 1852 (Delpher); Genealogie Diepen, in: N. P. 45 (1959) 116–128 (118).

- 105. Dr. Herman Henry Dingemans**, geb. 's-Gravenhage 4 okt. 1907, dr. letteren en wijsbegeerte te Leiden, res. 1e luit. art., controleur bij het Binnenlands Bestuur in Ned.-Indië, laatst. in de residentie Soerabaja, p.t. gezantschapsraad i.v.m. de voorbereidings-periode op het gezantschap en consulaat te Djeddah in afwachting van zijn definitieve benoeming ald. (KB 17 nov. 1938 no. 50), belast met de waarneming van de post te Djeddah met p.t. zaakgelastigde (KB 4 aug. 1939 no. 89), t.b. 1940, eervol ontslag door de Duitse bezetter per 1 sept. 1942, vervolgens ambt. distributiedienst, consul-generaal i.a.d. (KB 15 sept. 1945 no. 28), ABD III 1946, met p.t. buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister te Djeddah 1946–, directeur Afrika en Midden Oosten 1950–, ABD II 1954, cg te Tanger 1954–, buitengewoon en gevolmachtigd ambassadeur te Karatsji 1957–, tijdelijk te New York 1960–, t.b. 1962–1963, bga te Algiers 1963–1967, t.b. 1968–1970, laatst. bga te Ankara 1970–1972, overl. Wassenaar 3 jan. 1985, zn. van Herman Henry, off. art. KNIL, laatst. majoor, en Harriet Agnes Ingeborg Sörensen, tr. Voorburg 20 april 1939 Edith Elisabeth van der Rest, geb. Utrecht 5 okt. 1915, overl. 's-Gravenhage 4 aug. 2001, dr. van Johannes, kapitein KNIL, en Wilhelmina Catharina Stigter.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 854; 2.05.38, register bezoldigde ambtenaren; Staatsalmanak; Gids BZ en BD; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Dingemans* (Leiden 2018); 'Wie is dat?' (1956) 141.

- 106. Jhr. (1877) Mr. Pieter Joseph Frans Marie van der Does de Willebois**, geb. Roermond 8 juli 1851, jur. dr. Leiden 1875, ingeolge ministeriële beschikking van 22 juni 1875 'toegelaten om naar den rang van attaché te dingen', als volontair werkzaam op het ministerie, gezantschapsattaché (KB d.d. 26 juni 1876 no. 24) en geplaatst bij het Protocol, secr. van legatie (KB 14 febr. 1877 no. 25), in die hoedanigheid te St Petersburg (KB 18 jan. 1878 no. 17), Wenen (KB 28 maart 1879 no. 20), Berlijn (KB 31 maart 1881 no. 13) en Londen (KB 26 febr. 1882 no. 23), gezantschapsraad ald. (KB 10 maart 1883 no. 2), politiek agent en consul-generaal te Cairo (KB 17 mei 1884 no. 20), buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister te Constantinopel (KB 21 april 1908 no. 112), tevens geaccrediteerd bij het Hof te Sofia (KB 14 juni 1909 no. 91), overl. Constantinopel 4 juni 1919, zn. van Jhr. Mr. Petrus Josephus Augustinus Maria (naamswijziging Willebois in Van der Does de Willebois bij KB van 28 aug. 1856 nr. 55), jur. dr. Utrecht, advocaat prov.

gerechtshof te 's-Hertogenbosch, subst.-off. van justitie te Breda, off. van just. te Roermond, regent huis van arrest ald., advocaat-generaal gerechtshof in Arnhem, procureur-generaal gerechtshof van Noord-Brabant en fungerend directeur politie ald., commissaris des Konings in Limburg, minister van Buitenlandse Zaken 1874–1877 en 1883–1885, minister van Staat, en Jeanne Frédérique van Toll, tr. Londen 8 aug. 1884 Karoline Maximiliane Dessauer, geb. Aschaffenburg 11 okt. 1852, overl. Pera (Constantinopel) 9 jan. 1918, dr. van Franz Johann en Alberta Katherine Theresia Molitor, en weduwe van Dr. Julius Gutmann.

N. B. Zijn broer, Jhr. Johan Willem Marie van der Does de Willebois (1852–1885), was door hun vader, de minister, aangewezen om hem te Cairo te assisteren in de hoedanigheid van hon. attaché. Betrokkene overleed evenwel alvorens hij zijn functie had kunnen aanvaarden.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 183, 852 en 853; 2.05.38, register bezoldigde ambtenaren en inv.nr. 74; N. A. 97 (2012) 396; Jurriaanse, *De Nederlandse Ministers van Buitenlandse Zaken*, 251–271.

- 107. Ferdinand Jacobus Domela Nieuwenhuis**, geb. Amsterdam 16 juli 1864, handelsbediende bij diverse firma's, geslaagd voor examen leerling-consul in 1884 als nummer 3 van de acht, benoemd tot leerling-consul (KB 31 maart 1888 no. 7) en tijd. geplaatst op dept., CG Singapore april 1889–april 1890, nam wegens ziekte van consul-generaal Keun (224) CG Bangkok waar juli 1890–juli 1892, p.t. vice-consul (KB 20 dec. 1893 no. 25), benoemd bij het consulaat te Penang (KB 6 nov. 1894 no. 30) maar in plaats daarvan consul-generaal voor de Zuid-Afrikaanse Republiek met standplaats Pretoria (KB 13 febr. 1895 no. 21), consul te Bangkok met behoud van rang cg onder toekenning p.t. zaakgelastigde (KB 17 aug. 1903 no. 44), cg met p.t. buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister ald. (KB 3 sept. 1907 no. 60), minister-resident met p.t. bggm te Sofia (KB 26 maart 1920 no. 29), op zijn verzoek eervol ontslag (KB 11 dec. 1922 no. 47), overl. 's-Gravenhage 15 febr. 1935, zn. van Prof. Mr. Jacob, advocaat en procureur te Amsterdam, hoogleraar strafrecht te Groningen, lid Prov. Staten van Noord-Holland, en Elizabeth Rolandus Hagedoorn, tr. Zürich 15 april 1889 Clara Rordorf, geb. ald. 15 juni 1862, overl. Amsterdam 3 mei 1944, dr. van Salomon en Johanna Maria Katharina Krafft.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 853; 2.05.38, register bezoldigde ambtenaren en inv.nrs. 74 en 77; Genealogie Nieuwenhuis, Domela Nieuwenhuis, Domela Nieuwenhuis Nyegaard, Domela, in: N. P. 57 (1971) 342–360 (357); Ten Brummelhuis, *Merchant, courtier and diplomat*, (o.a.) 82, 98–100 en 102.

- 108. Mr. Jan Hendrik Donker Curtius**, geb. Arnhem 21 april 1813, jur. dr. Leiden 1835, vertrok datzelfde jaar naar Java (Ned.-Indië), lid Raad van Justitie te Semarang, fiscaal bij het gerechtshof ald., later raadsheer Hooggerechtshof te Batavia, lid Hoog Militair Gerechtshof ald., 'opperhoofd' te Deshima in Japan 1852, Ned.

commissaris in Japan tot 1859, behartigde in die hoedanigheid de Ned. belangen ald., sloot als gevolmachtigd gezant in 1858 te Edo (het latere Tokio) een vriendschaps- en handelsverdrag met Japan, vertrok in 1860 naar Siam (Thailand) om een soortgelijk verdrag te sluiten, laatst. directeur Internationale Credietvereniging, overl. Arnhem 27 nov. 1879, zn. van Dr. Hendrik Herman, theol. dr., predikant, laatst. te Arnhem, president Synode der Ned. Herv. kerk, en Anna Margaretha van Dam, tr. 1e Amsterdam 24 jan. 1839 Cornelia Hendrika Donker Curtius, geb. ald. 23 okt. 1813, overl. Delft 8 nov. 1860, dr. van Benjamin, inspecteur-generaal en administrateur a.i. der Posterijen, later directeur postkantoor te Amsterdam, en Christophora Josina van Harn; tr. 2e 's-Gravenhage 21 juni 1864 Geertruida Margaretha Constance Balck, geb. Nijmegen 17 aug. 1817, overl. Velp 7 sept. 1892, dr. van Carolus Wilhelmus en Suzanna Maria Bouricius en wed. van Mr. Dr. Aart Veder.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 3280; Genealogie Donker, Donker Curtius, in: N. P. 36 (1950) 104–127 (117); Van Kleffens, *De internationaalrechtelijke betrekkingen tussen Nederland en Japan*, (m.n.) 37; Baud (ed.), *De briefwisseling tussen J. C. Baud en J. J. Rochussen I*, 146–147; Yokoyama Yoshinori, 'Spanningen in Oost-Azië in de negentiende eeuw', in Blussé, Rummelink en Smits (eds.), *Bewogen betrekkingen*, 175–193; Beasley, *The modern history of Japan*, 62–70; Kuiper, *The early Dutch sinologists*, 46–49, 387–388, 653.

109. Jan Gijsbert Leonard van Dorp, geb. Rotterdam 4 juni 1897, Handels-hogeschool ald., o.m. werkzaam als procuratiehouder bij de firma Rueb & Gleichman, im- & export te Rotterdam, bij de Int. Kamer van Koophandel te 's-Gravenhage en als directiesecr. bij een financiële instelling 1915–1927, 1e luit. speciale diensten intendant, na het consulaire aanwijzingsexamen van nov. 1928 benoemd tot kandidaat consulaire dienst (10 dec. 1928), volontair CG Londen 1929, asp.vice-consul (KB d.d. 7 febr. 1931 no. 62) op CG Antwerpen, CG New York 1931– en CG Singapore 1933–1938, vice-consul i.a.d. (KB 19 febr. 1934 no. 30), p.t. consul (KB 8 nov. 1938 no. 64), CG Wenen 1938–1940, consul ald. (KB 11 maart 1939 no. 106) en belast met de waarneming van de consulaire post te Wenen, consul met p.t. gezantschapssecretaris te Lissabon 1941, te Buenos Aires 1941– en te Londen 1945, ABD IV 1946, ABD III 1947, tijdelijk zaakgelastigde met rang gezantschapsraad te Sofia 1947–, ministerie en Stockholm in 1950, tz te Karachi 1950– en te Peking met rang ambassadeeraad 1952–1954, overl. 's-Gravenhage 3 sept. 1955, zn. van Abram, koopman, lid Firma van Dulken, van Dorp & Co, en Elizabeth van Vollenhoven, tr. Wenen 5 aug. 1939 Liselotte Thekla Margaretha Lehndorff, geb. Innsbruck 8 jan. 1915, overl. Leiderdorp 30 nov. 1978, dr. van Arthur en Wilhelmina Heinz.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 854; 2.05.38, register bezoldigde ambtenaren en inv.nrs. 714 en 716; Staatsalmanak; Gids BZ en BD; Genealogie Van Dorp, in: N. P. 14 (1924) 74–84 (78).

110. Mr. Dr. Willem Isaïc Doude van Troostwijk, geb. h. Sterreschans, Nieuwersluis 3 maart 1868, dr. rechts- en staatswetenschap te Utrecht 1895, werkzaam bij het kantongerecht te Wijk bij Duurstede, adj.-commies ministerie van Buitenlandse Zaken (KB 24 dec. 1901 no. 31), commies (KB 23 juni 1902 no. 43), hfd.commies (KB 26 juli 1904 no. 36), op zijn verzoek eervol ontslag (KB 14 jan. 1905 no. 19), p.t. minister-resident (KB 7 mei 1907 no. 102), secretaris-generaal Tweede Vredesconferentie in Den Haag in 1907, zaakgelastigde met p.t. buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister te Lissabon (KB 27 april 1908 no. 51), tevens minister-resident met p.t. bggm te Madrid (KB 28 nov. 1910 no. 70), chef Kabinet met rang min.-res. en p.t. bggm (KB 12 jan. 1914 no. 41), t.b. (KB 1 nov. 1919 no. 39), in werkelijke dienst hersteld 1921, wederom t.b. 'zonder bezwaar' (KB 27 maart 1922 no. 84), bggm te Bern (KB 18 jan. 1924 no. 34), op zijn verzoek eervol ontslag (KB 10 sept. 1934 no. 92), overl. Murten (Zwitserland) 26 nov. 1957, zn. van Willem Isaïc Doude van Troostwijk (bij KB 6 aug. 1860 no. 24 naam Van Beusekom gewijzigd in Doude van Troostwijk), burgemeester van Loenen, Ruwel en Loenersloot, dijkgraaf van Zeeburg en Diemerdijk en van Amstelland, lid Prov. Staten van Utrecht, en Sara Louise Luzac, tr. 1e Montreux 21 okt. 1897 Jkvr. Woltera Geertuida Irmgard van Schuylenburch, geb. k. Wisch, Terborg 13 okt. 1876, overl. Madrid 14 febr. 1912, dr. van Jhr. Willem Lodewijk, heer van Wisch, en Frederika Augusta gravin van Limburg Stirum, en schoonzuster van Mr. Claude Crommelin (89); tr. 2e 's-Gravenhage 27 maart 1917 Sophia Frederika Mathilda barones Taets van Amerongen van Natewisch, geb. 's-Gravenhage 28 juli 1874, overl. h. Beau Lieu, Murten 16 jan. 1954, dr. van baron Gerrit Leonard Maximiliaan, heer van Natewisch, off. cav., laatst. ritmeester, kamerheer van Koning Willem III en Koningin Wilhelmina en hofmaarschalk van laatstgenoemde, en Jkvr. Maria Six en weduwe van Johan Anton Roessingh Udink, heer van Singraven.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 853 en 854; Genealogie Doude van Troostwijk, in: N. P. 88 (2007/2008) 218–249 (242); N. A. 92 (2006–2007) 553; N. A. 95 (2010) 12; BWN II, 132; Persoonlijkheden in woord en beeld, 382–383; Klaassen (ed.), *Voor u persoonlijk*, passim.

111. Jean François Doursther, geb. ca. 1799, 'te Oostende en laatstelijk te Antwerpen geëtablisseed', aangesteld als agent van de Ned. Handel-Mij. in Chili in aug./sept. 1825, consul te Valparaiso (KB 7 okt. 1825 no. 32) op tract. van f 4000,- p.j. ten laste van het Fonds voor de Nationale Nijverheid 'aanvankelijk voor den tijd van twee jaar', teruggeroepen met beëindiging tractement per ultimo maart 1838 (KB 14 mei 1837 no. 109) aangezien 'de handelsbetrekkingen tusschen Nederland en Valparaiso niet van dien aard zijn om bij voortzetting aldaar een consulaat te vestigen', zijn aanbod aanvaard om 'zonder eenige bezoldiging' het consulaat te Valparaiso te blijven waarnemen (KB 5 okt. 1838 no. 97), hoofd van door hem

opgericht handelshuis te Valparaiso met als vennoot M. de Bordes¹⁹, hon. consul ald. 1838–, overl. Santiago de Chili 20 sept. 1842, tr. A. M. de Villavicencio.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nrs. 1894, 3029 en 3407; 's-Gravenhaagsche Stads- en Residentie Almanak 1843; De Avondbode van 16 okt. 1838 (Delpher); Juan Francisco Doursther (1800–1842), *Aventuras y desventuras de un mercader de perlas de Valparaiso: diario; con un astudio preliminar de Regina Claro Tocornal* (Santiago de Chile, Editorial Universitaria, 1982) [<http://searchworks.stanford.edu>].

112. **Johannes (Jan) van Drunen**, geb. 's-Gravenhage 13 sept. 1798, sedert 1813 bij 'verschillende administraties geplaatst geweest', laatst. zonder vaste benoeming bij de Alg. Rekenkamer (1826), benoemd tot vice-consul (KB 12 mei 1826 no. 103) en toegevoegd aan consul-generaal Haefkens (163) te Guatimala op j.w. van f 3000,– ten laste van het Fonds voor de Nationale Nijverheid, na het vertrek van Haefkens belast met waarneming van het CG, ontving daarvoor additionele jaarlijkse toelage van f 2000,– (KB 24 okt. 1831 no. 55), eervol ontslag wegens sluiting van de consulaire post (KB 7 nov. 1833 no. 91) en op wachtgeld van 1000 gulden p.j., benoemd tot ontvanger der directe belastingen en accijnzen te Vollenhoven (KB 19 mei 1835 no. 76), deze aanstelling weer ingetrokken omdat hij daar niet kwam opdagen wegens verblijf in Frankrijk en Italië tot herstel van zijn gezondheid (KB 21 dec. 1835 no. 50), in opdracht van het ministerie van Koloniën op missie als 'Adjunct-Commissaris voor de Kust van Guinea en het Binnenland van Africa' in 1836, wederom op wachtgeld ten laste van het ministerie van Buitenlandse Zaken (KB 28 april 1836 no. 108), tot 1840, overl. 's-Gravenhage 13 aug. 1850, zn. van Johannes en Susanna Charlotta Nuijen (Neuijen).

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nrs. 1894 en 3407; De Jong, *De krimpende horizon van de Hollandse kooplieden*, 153 en 203.

113. **Mr. Willem Hendrik baron van der Duyn**, heer van Benthorn, geb. k. Boetendael, Ukkel 15 april 1819, surnumerair ambtenaar of attaché 'buiten bezwaar' aan het departement (KB 15 sept. 1843 no. 67), geplaatst op de legatie te Brussel (KB 16 april 1846 no. 90), secr. van legatie ald. 'zonder bezwaar echter voor den gezant met opzigt tot tafel en huisvesting' (KB 28 okt. 1846 no. 79), te Frankfurt 'om aldaar als tweede secretaris dienst te doen' (KB 14 aug. 1847 no. 72), eervol teruggeroepen onder toekenning van wachtgeld (KB 21 febr. 1850 no. 64), kamer-

19 Matthias de Bordes, geb. Amsterdam 21 maart 1816, benoemd tot opvolger van Doursther als hon. consul te Valparaiso (KB 16 juni 1843 no. 76), zag echter daar van af waarop benoeming werd ingetrokken (KB 17 jan. 1845 no. 51), wederom benoemd tot onbezoldigd consul ald. (KB 19 okt. 1853 no. 53) maar ook ditmaal benoeming geweigerd, overl. Valparaiso medio 1856, zn. van Pierre François, lid firma Buys, de Bordes & Jordan, kooplieden te Amsterdam, en Maria ten Cate. (Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 3030; Genealogie De Bordes, Van Walré de Bordes, in: N. P. 49 (1963) 83)

heer i.b.d. van Koning Willem III 1850–1853, toegevoegd aan een buitengewone zending naar Dresden (KB 15 april 1851 no. 4), secr. van legatie bij het gezantschap te Frankfurt (KB 19 juli 1852 no. 61), teruggeroepen en in afwachting van nieuwe bestemming tijd. geplaatst op dept. (KB 21 maart 1853 no. 46), tijd. gezantschap te Parijs (KB 31 dec. 1853 no. 57), secr. van legatie ald. (KB 13 juli 1854 no. 79), zaakgelastigde bij het Hof van Sardinië te Turijn (KB 25 april 1856 no. 67), overl. ald. 31 maart 1858, zn. van baron Willem Lodewijk, heer van Benthorn, off. cav, laatst. ritmeester, en Adriana Maria Twent, tr. 's-Gravenhage 11 aug. 1852 Ida Catharina van der Oudermeulen, geb. ald. 19 febr. 1834, overl. Turijn 8 jan. 1857, dr. van Eduard, luit.-kolonel, commandant der schutterij, adjudant i.b.d. van de Koningen Willem I en Willem II, lid gemeenteraad van 's-Gravenhage, en Alida barones (1877) van Wickevoort Crommelin, grootmeesteres van Koningin Sophie.
Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 852; N. A. 82 (1992) 133.

- 114. Willem Johannes van Duijsberg**, geb. 's-Gravenhage 30 dec. 1876, particulier secr. van de zaakgelastigde te Teheran, Knobel (229), 1894– en van diens opvolger Bosschart (54) 1895–1896, voor de tijd van vijf jaar belast met de betrekking van leerling-tolk voor de Chinese taal bij de legatie te Peking (KB 28 juli 1896 no. 54), definitief benoemd als zodanig (KB 25 febr. 1898 no. 8), secr.-tolk consulaat-generaal te Shanghai (KB 14 nov. 1902 no. 71), op medisch advies vanwege 'his nervous condition' gerepatrieerd uit China in 1908, op zijn verzoek eervol ontslag (KB 19 mei 1909 no. 49), vrijwillig als 2e en vervolgens 1e luit. gemobiliseerd 1914–1918, hoofdcommies Afd. Defensie, Bureau Zaken betref. de Marinestaf, dept. van Defensie 1921–1929, overl. 's-Gravenhage 2 maart 1960, zn. van Dirk Cornelis, ambt. ministerie van Buitenlandse Zaken, laatst. referendaris, en Ida Cornelia Frederika Hamel, tr. 1e 's-Gravenhage 7 dec. 1908 Catharina Geertruida Faijan Vlieland Hein, geb. Batavia 14 jan. 1877, overl. 's-Gravenhage 4 febr. 1913, dr. van Carel Servaas, notaris te Batavia, en Joanna Cornelia Couperus en gesch. echtgenote van Gijsbert Diederik Advocaat (7); tr. 2e 's-Gravenhage 22 juni 1920 Frieda Crooswijk, geb. Lochem 17 aug. 1888, overl. 's-Gravenhage 10 maart 1960, dr. van Jozua Johannis Marinus, koopman te Rotterdam, en Carolina Christina Magdalena Bezoet de Bie en gesch. echtgenote van Antonius Reijnier Roosegaarde.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 853 en 854; 2.05.38, inv.nr. 2827; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Van Duijsberg* (Leiden 2018); Genealogie Hein, Arendsen Hein, in: N. P. 56 (1970) 65–81; Van Dongen, *Tussen neutraliteit en imperialisme*, passim; W. Snouckaert van Schauburg, *De Nederlandsche Ridderorden 1900–1936* (Amsterdam 1937) 88.

- 115. Dr. Jan Julius Lodewijk Duijvendak**, geb. Harlingen 28 juni 1889, studie neerlandistiek en vervolgens sinologie te Leiden, Parijs en Berlijn, dr. Chinese taal- en letterkunde Leiden 1928, leerling-tolk aan het gezantschap te Peking (KB 29 aug.

1912 no. 70), adj.-tolk ald. (KB 25 aug. 1914 no. 30), overgeplaatst naar het consulaat-generaal te Shanghai (KB 16 jan. 1915 no. 10, wederom te Peking (KB 11 sept. 1916 no. 100), op zijn verzoek eervol ontslag (KB 18 maart 1919 no. 51), lector Chinees te Leiden 1918–, hoogleraar ald. 1 mei 1930, decaan faculteit Letteren en Wijsbegeerte 1947–1950 en rector magnificus 1952–1953 te Leiden, rector Institute of Social Studies te 's-Gravenhage 1953–, overl. Leiden 9 juli 1954, zn. van Jan Julius Lodewijk, Luthers predikant te Harlingen en vervolgens te Weesp, en Truitje Funke, tr. 1e Tientsjin (China) 26 juli 1926 Gwendolen Mary Rhys, geb. Hsiao Chang (China) 5 dec. 1888, overl. Leiden 8 okt. 1932, dr. van William Hopkijn Rhys en Margaret Harrison; tr. 2e Leiden 3 aug. 1933 Mary Clarkson Allen, geb. Baltimore (vs) 9 okt. 1896, overl. Driebergen-Rijsenburg 14 april 1987, dr. van Edgar Pierce en Bertha Elvira Sauerwein; zij tr. 1e Tientsjin juni 1917 Philip Haxall Bagby, overl. Kansas (vs) 16 maart 1926.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 853; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Duijvendak* (Leiden 2018); BWN 1, 156; Blussé & Van Luyn, *China en de Nederlanders*, 183–185; Kuiper, *The early Dutch sinologists*, (m.n.) 616–618.

- 116. Johann August von Eck (Jean Auguste d' Eck)**, geb. 1787, sedert 1 sept. 1814 werkzaam als secretaris van de Ned. gedelegeerde op het Congres van Wenen, secr. van legatie bij de buitengewone missie bij het 'Grootte Hoofdkwartier der Verbondene Mogendheden' (KB 10 aug. 1815 no. 61), secr. van legatie bij de Duitse Rijksdag te Frankfurt (KB 13 nov. 1815 no. 32), ontving 'als blijk van tevredenheid' de titel van raad van legatie (KB 8 mei 1818 no. 45), geplaatst op het dept. met behoud van dipl. titel (KB 21 dec. 1827 no. 112), chargé d'affaires bij het Hof van Württemberg te Stuttgart (KB 2 juni 1828 no. 42), p.t. minister-resident hon. (KB 13 juli 1837 no. 94), eervol ontslag (KB 15 mei 1842 no. 73) en pensioen (KB 30 juli 1842 no. 65), overl. 26 jan. 1871, tr. Agatha Franziska Moser.

Bronnen: NA, BuZa 2.05.01, inv.nrs. 817, 818, 819, 1894 en 3407; 2.05.18, inv.nr. 852.

- 117. Jhr. Mr. Petrus Johannes Eekhout**, geb. Zuilen 9 aug. 1905, studie rechten te Utrecht, volontair CG Parijs 1931–, bij het Ned. Juridisch Adviesbureau ald. 1932– en wederom op het CG 1934–1936, kandidaat voor de consulaire dienst 8 febr. 1936, na examen consulaire dienst van sept. 1937 benoemd tot asp.vice-consul (KB 13 okt. 1937 no. 45), werkzaam CG Calcutta dec. 1937– en te Simla 1939–, vice-consul te Manilla 1941–, vice-consul i.a.d. met p.t. gezantschapssecr. op het gezantschap te Pretoria 1942–, Algiers 1943–, (eerste) ambassadesecr. te Parijs 1944–1947, ABD V 1 jan. en ABD IV 1 april 1946, gs 1e kl. te Kairo 1947–, hoofd Consulaire Afdeling te Lissabon 1948–, tijdelijk zaakgelastigde te Warschau 1951–1954, p.t. gezantschapsraad 1952, ABD III 1953, zaakgelastigde te Rangoon 1955–, p.t. buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister ald. 1957–, bggm te La Paz 1959, p.t. buitengewoon en gevolmachtigd ambassadeur ald. 1961–, ABD II

1963, bga te Rabat 1963–1965, laatst. bga te San José 1968–1971, overl. Marseille 1 mei 1993, zn. van Jhr. Berend, burgemeester en secr. van Zuilen, en Jkvr. Anna Catharina Julia Mathilda van Beijma, tr. La Paz (Bolivia) 22 febr. 1961 Dr. Marie Louise Abeille, geb. Marseille 10 okt. 1919, overl. na haar echtgenoot, dr. van Henri Joseph en Marie Marguerite Jaujon.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 854 ; 2.05.38, register bezoldigde ambtenaren en inv.nrs. 714 en 717; Staatsalmanak; Gids BZ en BD; N. A. 82 (1992) 175.

- 118. Tom Elink Schuurman**, geb. Rotterdam 10 mei 1901, handelshogeschool te St.-Gallen, werkzaam in de vs 1921–1922, bij de Phoenix Lumber Company te Spokane en de US Navigation Company te New York, kandidaat consulaire dienst 16 nov. 1922, na het examen consulaire dienst van okt. 1923 benoemd tot asp. vice-consul (KB 15 febr. 1924 no. 34) en geplaatst te Hamburg, vervolgens te Kopenhagen (KB 24 sept. 1924 no. 57), CG Londen 1925– en Kobe 1926–1929, vice-consul i.a.d. (KB 11 febr. 1927 no. 38), CG Shanghai 1929–1933, consul i.a.d. (KB 4 febr. 1932 no. 53), Berlijn 1933–, dept. (DEZ) 1934–, wnd. consul-generaal te Singapore 1935, belast met waarneming CG Sidney met p.t. consul-generaal (KB 31 okt. 1935 no. 57), cg ald. (KB 29 nov. 1938 no. 53), cg te New York 1942–, cg i.a.d. ministerie te Den Haag 1945, ABD II 1946, chef Directie Buitenlandse Dienst met p.t. buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister 1946–, chef Directie Verre Oosten te Batavia met p.t. bggm 1947–, bggm te Rio de Janeiro 1949–, buitengewoon en gevolmachtigd ambassadeur ald. 1953–, bggm te Lissabon 1956–, bga ald. 1957– en te Canberra 1963–1966, overl. Malveira da Serra (Portugal) 10 febr. 1979, zn. van Henri Guillaume Arnaud, accountant te Amsterdam, en Theodora Antonetta Rosiena Cartier van Dissel, tr. Lochem 5 juli 1933 Adine Michèle Lambert, geb. Versailles 9 maart 1913, overl. na haar echtgenoot, dr. van Dr. Pierre Marcel en Maria Dubessey.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 241 en 854; 2.05.38, register bezoldigde ambtenaren en inv.nrs. 714 en 716; 2.05.45, inv.nr. 100; Staatsalmanak; Gids BZ en BD; Genealogie Schuurman, Elink Schuurman, in: N. P. 59 (1973) 258–310 (290); Kersten, *Buitenlandse Zaken in ballingschap*, passim; Van der Maar en Meijer, *Herman van Roijen*, 233.

- 119. Gerrit Sijbrand Endt**, geb. Zaandam 3 okt. 1862, in de periode 1880–1887 volontair en later 'geëmployeerde' bij verschillende firma's te Amsterdam, laatst. bij Wertheim & Gomperts, bankiers ald., agent te Amsterdam van buitenlandse huizen onder de firma Endt & Hanf 1 mei 1887, tevens onder dezelfde firma commissaires in de buitenlandse koffiehandel, geslaagd voor examen leerling-consul op 11 okt. 1886 als nummer 1 van de vijf, leerling-consul (KB 11 april 1889 no. 45) en geplaatst op de 2e Afd. Handelspolitieke en Consulaire Zaken, belast met waarneming van het vice-consulaat te Hamburg 1890, CG Antwerpen 1891, vice-consul (KB 29 dec. 1891 no. 48) op het dept., belast met waarneming van het consulaat

te Djeddah met p.t. consul (KB 27 sept. 1892 no. 23), consul ald. (KB 24 maart 1893 no. 23), overl. Suez 13 sept. 1893, zn. van Pieter Gerritszoon, koopman en houthandelaar te Zaandam, en Neeltje Elisabeth van de Velde, tr. Zaandam 1 dec. 1892 Mathilde Ermine Adrienne van Wijngaarden, geb. Utrecht 9 juni 1867, overl. Heelsum 29 jan. 1940, dr. van Jacobus Adrianus en Ermine Agnes van Opstall; zij tr. 2e Amsterdam 28 juli 1896 Aron Cijfer, geb. Rotterdam ca. 1871, arts, zn. van David en Vogel van Buren.

N. B. Betrokkene is vreemd genoeg niet in de Stamboeken aangetroffen, maar zijn naam komt o.m. voor op de lijst van 'Nederlandsche bezoldigde consulaire ambtenaren' uit de jaren 1893–1895 met als 'datum van opneming in het corps' 11 april 1889.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.38, register bezoldigde ambtenaren en inv.nrs. 73, 74 en 77; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Endt* (Leiden 2018).

- 120. Willem Bernard Engelbrecht**, geb. Batavia (Ned.-Indië) 11 aug. 1881, diploma leerling-consul in 1902 als nr. 5 van zes geslaagden, volontair vice-consulaten te Cardiff juni- en te Newport (VK) sept.–dec. 1903, volontair CG Londen dec. 1903– juli 1905, leerling-consul (KB 28 sept. 1905 no. 79), CG Hamburg 1905–, 2e Afd. Consulaire en Handelszaken maart 1908– en wederom te Hamburg mei–sept. 1908, geslaagd voor examen voor vice-consul in okt. 1908 als nr. 3 van vier geslaagden, benoemd tot vice-consul (KB 11 nov. 1908 no. 49), tijd. te Antwerpen nov. 1908– en te Hamburg 1909–, vice-consul i.a.d. ald. (KB 15 febr. 1911 no. 35), belast met waarneming consulaat te Rangoon 1912– en van het gezantschap te Bangkok maart–dec. 1913, consul i.a.d. (KB 3 dec. 1913 no. 33) en tijd. belast met waarneming van CG Valparaiso, Santiago 1914–, wnd. consul-generaal te Caracas (KB 11 jan. 1918 no. 21), cg i.a.d. (KB 25 april 1921 no. 61), cg te Santiago de Chile met de rang van buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister (KB 1 maart 1922 no. 31), bggm 2e kl. te Warschau (KB 29 dec. 1926 no. 33), eervol ontslag uit de diplomatieke dienst 'in verband met de onvermijdelijke bezuinigingen op de begrooting van mijn Departement' (KB 2 dec. 1932 no. 54), commissaris der provincie Utrecht 1941–1945, overl. Utrecht 7 jan. 1955, zn. van Mr. Dr. Willem Anthony, lid Raad van Ned-Indië, en Berendina Margaretha Pepfenhauser, tr. Bilowitz (Moravië) 17 juli 1911 Marie Karolina Julie Gräfin Logothetti, geb. ald. 20 aug. 1891, overl. Heemskerk 26 maart 1978, dr. van Graf Hugo Wladimir en Frieda Barbara Frein Zwiedinek von Südenhorst.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 853, 854; 2.05.38, register bezoldigde ambtenaren en inv.nr. 714; Genealogie Engelbrecht, in: N. P. 46 (1960) 94–100 (97).

- 121. Mr. Henri Frederik Eschauzier**, geb. 's-Gravenhage 19 nov. 1910, studie rechten te Leiden, gezantschapsattaché (KB 26 febr. 1937 no. 41) en gedetacheerd te Rio de Janeiro, p.t. gezantschapssecr. op voorlopige basis (KB 19 okt. 1939 no. 78) aangezien 'wegens de tijdsomstandigheden' het eerstvolgende examen voor de

benoembaarheid tot tweede secr. met minstens zes maanden zou worden uitgesteld, verbleef in 1940 in Den Haag om zich voor te bereiden op dat examen, t.b. 'buiten bezwaar in het belang van de dienst' m.i.v. 1 april 1941, weer in werkelijke dienst m.i.v. 7 mei 1945 (KB van 20 okt. 1945 no. 10), ambassadesecr. 1e kl. te Washington 1945–1947, ABD IV 1946, sous-chef Directie Verre Oosten te Batavia 1947–1949, p.t. gezantschapsraad 1948, ABD III 1949, ambassaderaad te Ottawa 1949–, chef Directie Voorlichting Buitenland 1951–, ABD II 1953, met p.t. buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister directeur-generaal Politieke Zaken 1953–, buitengewoon en gevolmachtigd ambassadeur te Wenen 1958–, permanent vertegenwoordiger bij het Internationaal Atoom Energie Agentschap ald. 1965–, hoofd Ned. delegatie naar de Conferentie van de Commissie voor Ontwapening te Genève 1969–1971, overl. ald. 30 april 1972, zn. van Wilhelm Gerard Joachim, directeur Ned.-Indische Suiker Unie, en Wilhelmina Paulina Antonia Reichmann, tr. 1e 's-Gravenhage 13 juni 1933 (echtsch. uitgespr.ald. 22 febr. 1949) Emma Arntzenius, geb. ald. 8 dec. 1912, dr. van Ir. Carolus Robert Hendrik, werktuigk. ing., ing. Telephonie, en Johanna Alida Bouvin; zij tr. 2e Washington D. C. 25 maart 1949 Philip St. George Cocke, kolonel US army; tr. 2e Ottawa 4 juni 1949 Amelie Janssen, geb. Baarn 20 april 1904, overl. na haar echtgenoot, dr. van August en Elisabeth de Ridder en gesch. echtgenote van 1e Eduard Muller en 2e Hendrik Rijnders.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 854; Staatsalmanak; Gids BZ en BD; Genealogie Eschauzier, in: N. P. 49 (1963) 108–139 (118); Genealogie Arntzenius, in: N. P. 52 (1966) 9–29 (28); Kersten, *Buitenlandse Zaken in ballingschap*, 17, 80 en 407; De Vries (ed.), *Herinneringen en dagboek van Ernst Heldring*, 1322.

- 122. Jan Everaerts**, geb. Oostende ca. 1790, koopman te Gent (1825), door de Ned. Handel-Mij. begin 1825 benoemd tot haar agent te Port au Prince op het eiland Haïti, op zijn verzoek tevens aangesteld als consul ald. 'buiten bezwaar' (KB 11 mei 1825 no. 122), behartigde later nog de belangen van de NHM op Curaçao, officieel naar Nederland teruggeroepen begin 1828 'dewijl hare zaken op die plaats, voor het tegenwoordige, geene Agenten schenen te vereischen'.

Bronnen en literatuur: Retroacta bij KB van 11 mei 1825 no. 122; Journal de la Province de Limbourg van 11 maart 1826 (Delpher); De Curaçaosche Courant van 26 april 1828 (Delpher); Algemeen Handelsblad van 7 juni 1828 (Delpher); De Jong, *De krimpemde horizon van de Hollandse kooplieden*, passim; Colenbrander (ed.), *Gedenkschriften 1825–1830*, tweede stuk, 508.

- 123. Mr. Dionysius Everwijn**, geb. Voorthuizen 11 juni 1833, jur. dr., attaché (KB 6 mei 1858 no. 53), vooreerst bij het dept., op het gezantschap te Madrid 1859, secr. van legatie ald. (KB 17 mei 1860 no. 40), te Berlijn (KB 8 juli 1861 no. 41), te Brussel (KB 10 juli 1864 no. 22) en te Londen (KB 3 jan. 1866 no. 50), raad van legatie ald.

(KB 9 okt. 1867 no. 47), in die hoedanigheid te St.-Petersburg (KB 26 jan. 1870 no. 2) en te Parijs (KB 1 april 1871 no. 11), zaakgelastigde bij het Hof van Portugal te Lissabon (KB 3 febr. 1874 no. 30), op zijn verzoek eervol teruggeroepen (KB 19 sept. 1875 no. 1) en in disp. 'buiten bezwaar', overl. h. den Bosch, Brummen 23 juli 1898, zn. van Ds. Arnoldus Lucas, Ned. Herv. Predikant te Voorthuizen, en Anna Elisabeth van de Wijnperse, tr. 1e Londen 10 dec. 1869 Augustina Wendelina Michel, geb. 's-Gravenhage 19 okt. 1838, overl. h. den Bosch 22 sept. 1876, dr. van Johannes Jacobus en Petronella Smit; tr. 2e 's-Gravenhage 29 dec. 1892 Johanna Catharine Schekman, geb. Warnsveld 17 sept. 1854, overl. h. den Bosch 27 augustus 1917, dr. van Frederik en Willemina Snellink.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 852; Genealogie Everwijn, in: N. P. 53 (1967) 57–68 (66); Dr. W. J. A. Huberts, W. A. Elberts en F. Joz. P. van den Branden, *Biografisch woordenboek der Noord- en Zuid-Nederlandsche letterkunde* (Deventer 1878), 147.

124. Mr. **Jan Charles August Everwijn**, geb. Noordwijk-Binnen 15 nov. 1873, jur. dr. Leiden 1897, ambt. ministerie van Waterstaat, Handel en Nijverheid, Afd. Spoorwegen 1898–, Afd. Handel en Nijverheid 1901–, tevens secr. en vervolgens lid commissie voor de Handelspolitiek, hoofd Afd. Handel van het (nieuwe) ministerie van Landbouw, Nijverheid en Handel 1906–, regeringscommissaris voor de uitvoering van het Ned.-Duitse Credietverdrag (KB 31 mei 1921 no. 57), buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister te Washington (KB d.d. 6 juli 1921 no. 81), op zijn verzoek eervol ontslag (KB 20 juli 1922 no. 40), directeur Ned. Handel-Mij. 1922–1929, vice-president Ned.-Amerikaanse Kamer van Koophandel, overl. h. Calorama, Noordwijk-Binnen 5 jan. 1939, zn. van Dr. Jan, phil. en biol. dr., herborist, en Amalia Augusta Stricker, tr. Leiden 1 juni 1897 Sara Bertruda Crommelin, geb. Katwijk aan de Rijn 29 nov. 1875, overl. h. Calorama 10 mei 1906, dr. van Samuel, kandidaat-notaris en secretaris te Katwijk, notaris te Leiden, en Laurence Henriette Agathe van de Garde.

N. B. Everwijn had reeds in maart 1920 (tevergeefs) gesolliciteerd naar de functie van gezant in Argentinië. N. B. Hij ontving van de minister per brief van 5 sept. 1921 toestemming om zijn commissariaat bij de Ned. Handel-Mij. tijdens zijn gezantschap in de vs aan te houden.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 265 en 854; Genealogie Everwijn, in: N. P. 53 (1967) 57–68 (60); Genealogie Crommelin, Van Wickevoort Crommelin, in: N. P. 80 (1997) 1–114 (103); Persoonlijkheden in woord en beeld, 457; Moquette, *Van BEP tot BEB*, 65; De Vries (ed.), *Herinneringen en dagboeken van Ernst Heldring*, (o.a.) 355, 415, 446 en 452.

125. Jhr. Mr. Dr. **Jan Constantijn Nicolaas van Eys**, heer van Lienden en Kermesteyn, geb. Amsterdam 13 dec. 1856, jur. dr. Utrecht 1880 en dr. staatswetenschap ald. 1882, asp. attaché aan het Kabinet sedert 15 nov. 1882, gezantschapsattaché i.a.d.

(KB 14 dec. 1883 no. 37) en geplaatst te Parijs, gezantschapssecr. 2e kl. te Rome 1886–, gs 1e kl. te St.-Petersburg 1889– en te Berlijn 1891–, bevorderd tot gezantschapsraad ald. in 1892, zaakgelastigde met p.t. minister-resident te Boekarest (KB 6 aug. 1895 no. 33), op zijn verzoek eervol ontslag als zodanig en ‘tot herstel van zijn gezondheid’ in disp. (KB 2 okt. 1896 no. 37), alg. secr. Vredesconferentie te ’s-Gravenhage in 1899, minister-resident te Lissabon 1904–, overl. ald. 20 juli 1907, zn. van Jhr. Theodoor Hendrik en Adèle Marie Labouchere, tr. ’s-Gravenhage 5 april 1883 Cécilia Johanna van Hangest barones d’Yvoy, geb. ald. 3 jan. 1861, hofdame van Prinses Hendrik (Maria van Pruisen) 1881–1882, overl. Terriet (Zwitserland) 19 febr. 1946, dr. van baron Mr. Daniel Maximiliaan Marie, heer van Mijdrecht, jur. dr. Utrecht, advocaat te Arnhem, secretaris van Harderwijk, ambt. Openbaar Ministerie ald., intendant der Groothertogelijke domeinen van Saksen-Weimar-Eisenach, commissaris Harderwijker Schroefstoomboot-Maatschappij, 2e luit. rustende schutterij in Gelderland, kamerheer i.b.d. van Koning Willem III en van Koningin Wilhelmina, en Catharina Constanca Wilhelmina gravin van Limburg Stirum, en schoonzuster van Mr. J. D. C. baron van Heeckeren van Kell (179).

N. B. De tweede echtgenote van zijn vader, Jkvr. Pieterella Jacoba van Karnebeek, was een zuster van Jhr. Mr. A. P. C. van Karnebeek (217).

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 182, 212 en 852; N. A. 82 (1992) 288; N. A. 98 (2013–2014) 296; NNBW VIII, 520.

- 126. Charles Frédéric Henri von (de) Fabricius**, geb. 1775, vertegenwoordigde sinds ca. 1800 als ‘geheime Legationsrath’ het Hertogdom Nassau te Parijs, tevens benoemd tot secr. van legatie bij het Ned. gezantschap te Parijs (SB 10 nov. 1814 no. 108), verkreeg toestemming om titel secretaris van legatie te verruilen voor die van raad van legatie ‘waarmede hij reeds vroeger is vereerd geweest’ (SB 16 dec. 1814 no. 34), nam het gezantschap te Parijs gedurende de afwezigheid van de gezant waar van okt. 1833 tot april 1836, vertrok uit Parijs in 1838 maar bleef in het genot van tract. en toelage (KB 8 okt. 1838 La O41 Geheim), staatsraad i.b.d. (KB 29 juni 1840 no. 79), op wachtgeld 1842 en vervolgens non-activiteitstract. (KB 29 dec. 1843 no. 65), overl. Parijs 19 juni 1844, tr. N. N., overl. 2 mei 1864.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nrs. 817, 818, 819, 1894 en 3407; 2.05.18, inv.nr. 852; Arnheemsche Courant van 19 juni 1841 (Delpher); Sitzungs-Protokoll der Herrenbank bei der Stände-Versammlung des Herzogthums Nassau im Jahr 1822 (Internet, 16 febr. 2017).

- 127. Henri Faesy**, Zwitser van geboorte, sinds juni 1828 op zijn verzoek werkzaam aan het gezantschap in Zwitserland, verzocht na het vertrek van gezant Reinhold (355) met diens aanbeveling om tot consul-generaal te Bern te worden benoemd, aangesteld als zodanig (KB 11 mei 1832 no. 16), ontving aanvankelijk jaarlijkse toelage van 1200 gulden ‘ter goedmaking van bureaunkosten’, later werd hem in

zijn functie van 'consul-generaal in Zwitserland' jaarlijks tract. van 3000 gulden toegekend (KB 24 aug. 1838 no. 87), overl. 27 dec. 1864.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nrs. 663, 1894 en 3407; 2.05.18, inv.nr. 852; 2.05.38, inv.nr. 102; Wels, *Aloofness & Neutrality*, 179; Van Santen, *Het internationale recht in Nederlands buitenlands beleid*, 65 en 163.

- 128.** Jhr. (1814) mr. **Hendrik** baron (1815) **Fagel**, geb. Amsterdam 21 maart 1765, j.u.d. Leiden 1785, tweede griffier 1787–, griffier 1790–1795 van de Staten Generaal, gedeputeerde naar Groot-Britannië 1794, agent van het Huis van Oranje-Nassau 1798–1813, door de Erfprins voor zijn vertrek uit Engeland in nov. 1813 gevraagd de ambassade te Londen op zich te nemen, als zodanig benoemd (SB d.d. 4 jan. 1814 no. 25), in de zomer van 1823 aangezocht voor het ministerschap van Buitenlandse Zaken maar na lang aarzelen uiteindelijk voor de eer bedankt tot ongenoe-gen van de koning, ontslag als ambassadeur te Londen (KB 27 dec. 1823 no. 62), met pensioen (KB 19 juni 1824 no. 184), lid Ridderschap van Holland 1814, buitengewoon lid Raad van State 1815–, grootmeester van het Huis van de Prins van Oranje 1828–1830, minister van Staat 1830–, overl. 's-Gravenhage 22 maart 1838, zn. van Mr. François, j.u.d. Leiden, laatst. adj.-griffier Staten Generaal, en Anna Maria Boreel, tr. 's-Gravenhage 10 okt. 1790 Agneta Margaretha Catharina Boreel, geb. ald. 8 maart 1770, grootmeesteres van Prinses Anna Paulowna, overl. Parijs 8 juli 1824, dr. van Mr. Willem, j.u.d. Leiden, kapitein voetknechten in Amsterdam, schepen en raad ald., commissaris van de monsterring, zeezaken en kleine zaken, gedeputeerde ter Staten Generaal, weesmeester, en Maria Trip, vrouwe van Langerak en Oud- en Nieuw-Goudriaan.

N. B. Het SB van 4 jan. 1814 betreft eigenlijk niet zijn feitelijke aanstelling als ambassadeur te Londen maar een aanpassing van zijn tractement en dat van zijn secretaris Willem Fagel (130) 'gezien het belang van de betrekkingen met Groot-Britannië en alzoo de duurte van alles in Londen van jaar tot jaar is toegenomen.'

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nrs. 817 en 818; N. A. 82 (1992) 329; NNBW III, 391; Colenbrander (ed.), *Gedenkstukken 1813–1815*, 361; Colenbrander (ed.), *Gedenkstukken 1815–1825*, tweede stuk, 325–326 en derde stuk, 363; Van Sas, *Onze natuurlijkste bondgenoot*, passim.

- 129.** **Robbert** baron (1815) **Fagel**, geb. 's-Gravenhage 10 maart 1771, off. inf. in Statendienst (1788), adjudant-generaal van de Erfprins 1793–, luit.-generaal 1814–, laatst. generaal inf. 1840, lid Ridderschap van Holland 1814, als 'luitenant generaal R. Fagel' benoemd tot envoyé extraordinaris en minister plenipotentiaris bij het Hof van Frankrijk (SB 5 sept. 1814 no. 26), op zijn verzoek 'uit hoofde zijner hooge jaren' eervol ontslag (KB 28 dec. 1853 no. 50), minister van Staat (KB 28 dec. 1853 no. 51), opperstalmeester van Koning Willem I en Koning Willem II 1837–1844, overl. Parijs 26 dec. 1856, broer van **128**.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nrs. 817, 818, 819, 1894 en 3407; 2.05.18, inv. nr. 852; N. A. 82 (1992) 330; NNBW III, 393; Colenbrander (ed.), *Gedenkstukken 1825–1830*, eerste stuk, 117.

- 130. Willem Jacob Hendrik** baron (1815) **Fagel**, geb. 's-Gravenhage 16 jan. 1774, luit. ter zee (1795), vergezelde de Erfprins op diens overtocht uit Engeland in nov. 1813, secr. der ambassade te Londen bij zijn broer Hendrik (**128**) (SB 4 jan. 1814 no. 25), voerde bij diens afwezigheid de rang van minister plenipotentiaris, benoemd tot zaakgelastigde bij het Hof van Lissabon (KB 20 aug. 1822 no. 18), maar bij aankomst overleden op de rede ald. 17 nov. 1822.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 817; N. A. 82 (1992) 330; NNBW III, 394; Colenbrander (ed.), *Gedenkstukken 1813–1815*, 362.

- 131. Mr. Anton Reinhard Falck**, geb. Utrecht 19 maart 1777, j.u.d. Leiden 1799, advocaat voor het Hof van Holland 1799, lid en voorzitter municipaliteit van Amsterdam 1801, secr. van legatie te Madrid 1802–1806, chef de division ministerie van Buitenlandse Zaken 1807, commissaris-generaal voor de Koloniën 1808, secr.-generaal dept. van Marine en Koloniën van Noord-Europa tot 1812, kapitein Nationale Garde 1813, alg. secr. van Staat 1813–, minister van Publiek Onderwijs, Nijverheid en Koloniën 1818–1824, ambassadeur te Londen (KB 17 febr. 1824 no. 137), eervol teruggeroepen onder toekenning titel minister van Staat en pensioen (KB 26 sept. 1832 no. 70), buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister te Brussel (KB 22 sept. 1839 no. 49), overl. ald. 16 maart 1843, zn. van Otto Willem, heer van Oostbroek, VOC-ambtenaar in Azië, bewindhebber VOC ter Kamer Amsterdam, en Engela Appolonia Bergh, tr. Rogny (Henegouwen) 2 dec. 1817 Rose Amour Charlotte Ghislaine barones de Roisin, geb. 29 nov. 1793, hofdame, later grootmeesteres van de Koninginnen Anna Paulowna en Sophie, overl. Parijs 18 febr. 1850, dr. van Bandric Nicolas Louis Marie Ghislain baron (der Spaanse markiezen) de Roisin, off. in Oostenrijkse dienst, kamerheer van Koning Willem I, en Marie Anne Françoise Joseph Flore Adelaide des HR Rijksgravin de Rodoan de Forschies la Marche, kanunnikes van Maubeuge.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nrs. 818, 819, 1894 en 3407; Jhr. E. K. G. Falck, 'Genealogie van het Oost-Friesch Geslacht Falck', in *Genealogische en Heraldische Bladen* 6 (1911) 128; Colenbrander (ed.), *Gedenkschriften van Anton Reinhard Falck*; O. W. Hora Siccama (ed.), *Brieven van A. R. Falck 1795–1843, inclusief een 'Levensberigt'* (tweede uitgave, 's-Gravenhage 1861); Colenbrander (ed.), *Gedenkstukken 1815–1825*, derde stuk, 364; NNBW I, 845; Schutte, *Repertorium*, 255; Van der Horst, *Van Republiek tot Koninkrijk. De vormende jaren van Anton Reinhard Falck 1777–1813*.

- 132. Dr. Jan Feenstra Kuiper**, geb. Meppel 24 mei 1890, litt. dr., leerling-tolk te Tokio (KB 10 maart 1921 no. 70), adj.-tolk ald. (KB 7 maart 1922 no. 25), op zijn verzoek

eervol ontslag om gezondheidsredenen (KB 8 maart 1926 no. 52), overl. Zeist 23 april 1927, zn. van Esgo Taco, boekdrukker, later journalist, en Sophia Anna Cornelia Crull.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 853; Genealogie Kuiper, Feenstra Kuiper, in: N.P. 46 (1960) 217–229 (228).

- 133. Hendrik Matthias Johannes Fein**, geb. 's-Gravenhage 24 april 1895, gedurende een jaar Handels Hogeschool te Rotterdam, volontair consulaat te Glasgow, tevens correspondent van de firma Mees, Denham & Co. ald. juli 1914–mei 1915, volontair bij het Steenkoleninvoerkantoor van Stevenson Dominiguez y Cía te Huelva (Spanje) 1915–april 1916, kandidaat consulaire dienst 6 juni 1916, na het consulaire examen van okt. 1918 benoemd tot asp. vice-consul i.a.d. (KB 28 okt. 1918 no. 29), te Londen nov. 1918–, belast met waarneming consulaat te Pretoria en vervolgens op het consulaat te Kaapstad 1921–1922, vice-consul i.a.d. (KB 15 okt. 1921 no. 63), in die hoedanigheid op het consulaat te Yokohama 1922, belast met waarneming consulaat te Melbourne (KB 17 nov. 1922 no. 38), CG Sydney 1924–1930, consul i.a.d. (KB 28 okt. 1926 no. 83), CG Singapore 1930–, dept. 1933–, gedetacheerd bij gezantschap te Caracas met p.t. gezantschapssecr. (KB 13 april 1934 no. 64), tijd. gezantschap te Mexico 1935–, consul-generaal i.a.d. (KB 7 maart 1938 no. 24). in die hoedanigheid te Singapore (KB 4 mei 1938 no. 48), vermist op vliegtocht van Ned.-Indië naar Australië in febr. 1942, zn. van Anton, koopman (1880), winkelier in modeartikelen (1895, 1914) in Den Haag, en Magdalena Maria Johanna Raumann, tr. Ada Emma Sansom, geb. Londen 6 april 1901, vermist samen met haar echtgenoot en hun dochter, dr. van N. N. Sansom en N. N. Crayford.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 853 en 854; 2.05.38, register bezoldigde ambtenaren en inv.nrs. 714 en 716; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Fein* (Leiden 2018); Willem Camphuis en Ton van Zeeland, 'Het personeel van het Nederlandse consulaat-generaal te Singapore. Een tragisch einde boven de Timorzee', in *BZ en de Tweede Wereldoorlog*, 44–47; Kersten, *Buitenlandse Zaken in ballingschap*, 95.

- 134. Jan Helenus Ferguson**, geb. Willemstad (Curaçao) 19 mei 1826, stuurmansleerling 1843–, marine-off. 1845, laatst. off. van administratie 3e kl. 1853–, eervol ontslag 15 nov. 1858, later luit.-kolonel, commies-ontvanger te St. Maarten 1858, commissaris 2e district op Curaçao 1863, gezaghebber van Aruba 1866–, tevens kantonrechter ald. 1869–, gezaghebber van Bonaire 1871, bij KB van 17 okt. 1871 no. 25 aangesteld als waarnemend gouverneur der Ned. bezittingen ter kust van Guinea (Elmina), tot 23 juni 1872 (overdracht aan Groot-Britannië), op voorstel van minister Gericke van Herwijnen (144) overgegaan in dienst van het ministerie van Buitenlandse Zaken en voor de tijd van vier jaar benoemd tot consul-generaal en zaakgelastigde in China met standplaats Shanghai (KB 29 juni 1872 nr. 10), p.t. minister-resident (KB 30 juni 1876 no. 28), diverse malen herbenoemd maar in 1893 en 1894 slechts

voor één jaar 'met het oog op in onderzoek zijnde plannen omtrent den reorganisatie van onze vertegenwoordiging in het Verre Oosten', op zijn verzoek eervol ontslag (KB 22 jan. 1895 no. 20), lid Institut de Droit International, overl. Padang (Sumatra, Ned.-Indië) 13 april 1908, zn. van Jonathan, poorter van Amsterdam 1810, procureur bij de Raad van Civiele en Criminele Justitie te Curaçao, landeigenaar ald., en Helena Elisabeth Martijn, tr. 1e Philipsburg (St. Maarten) 22 dec. 1859 Maria Eleanor Waymouth, geb. Antigua 7 okt. 1844, overl. 's-Gravenhage 19 aug. 1891, dr. van William Tapley en Elizabeth Home; tr. 2e Amsterdam 15 september 1899 Maria Margaretha de Jong, geb. Emmen 28 februari 1865, overl. Soerabaja (Ned.-Indië) 31 dec. 1920, dr. van Heinze, arbeider, en Maaïke Dijkstra, hoedenmaakster; zij tr. 1e Nieuwer-Amstel 25 febr. 1887 (echtsch. uitgespr. 's-Gravenhage 18 maart 1889) Thomas Heyligers, bouwkundige en tr. 3e Gorinchem 4 juni 1914 Ir. Max Gilbert van Overveldt.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 257 en 852; 2.05.38, inv.nr. 74; Dossier Ferguson (CBG); H.Th. Ferguson, *Genealogie van de Nederlandse familie Ferguson* (z. pl. 2000 (5de editie)); NNBW VI, 514; Van Dongen, *Tussen neutraliteit en imperialisme*, passim; Kuiper, *The early Dutch sinologists*, passim; Klaassen, *De officier van administratie KM*, 92.

135. **Johannes van der Feijst**, geb. Rotterdam 5 sept. 1911, in dienst van het ministerie van Buitenlandse Zaken 1939, leerling-tolk te Tokio mei 1940, zou in Japanse dienst zijn overgegaan, zn. van Barend, electriciën te Delft (1910), electrotechnicus te Leeuwarden (1912), opzichter Gemeente Centrale te Rotterdam (1913), technisch hoofdambtenaar 1e kl. ald. (1939), en Maria Theresia Geertrui Latooi, tr. Rotterdam 19 april 1939 (echtsch. ingeschr. ald. 21 jan. 1947) Maria de Jong, geb. Rotterdam ca. 1914, dr. van Marinus, fabriekschef (1939), en Hubrecht Cornelia Oudens.

N. B. Door tussenkomst van de Zweedse regering was op het ministerie van Buitenlandse Zaken te Londen het bericht ontvangen, dat de leerling-tolk Van der Feijst waarschijnlijk in Japanse dienst zou overgaan. (Brief van de minister van Buitenlandse Zaken aan zijn ambtgenoot van Koloniën d.d. 9 nov. 1942 (NA, BuZa 2.05.80, inv.nr. 5166))

Bronnen en literatuur: A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Van der Feijst* (Leiden 2018); Kersten, *Buitenlandse Zaken in ballingschap*, 89, 90, 418.

136. **Dr. Reijnier Flaes**, geb. Den Helder 14 jan. 1902, dr. rechtsgeleerdheid Utrecht 1929, gezantschapsattaché (KB 25 jan. 1930 no. 25), als zodanig te Bern (KB 31 jan. 1930 no. 56), geslaagd – 'zeer goed, maar theoretisch en zwaarwichtig' – voor secr.-examen in jan. 1933, gezantschapssecr. 2e kl. (KB 26 jan. 1933 no. 58), te Madrid (KB 16 febr. 1933 no. 32), gs 1e kl. (KB 26 febr. 1937 no. 41), tijd. belast met de leiding gezantschap te Lissabon KB 16 maart 1937 no. 47), officieus agent bij de Franco-regering in Spanje 1937–, op het gezantschap te Peking (KB 16 maart 1938 no. 29), gezantschapsraad (KB 27 nov. 1941 no. 10), ministerie te Londen

1942–, tijdelijk zaakgelastigde te Lissabon 1943–, met p.t. buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister te Warschau 1945–1949, ABD III 1946 en ABD II 1948, bggm te Oslo 1949–, buitengewoon en gevolmachtigd ambassadeur te Buenos Aires 1953–, te Mexico 1958–, laatst. bga te Lissabon 1963–1967, overl. Sintra (Portugal) 26 febr. 1981, zn. van Adriaan Albert, marine-off., laatst. kapitein-luit. ter zee, vertegenwoordiger van Amsterdam naar de Internationale Hygiëne Tentoonstelling te Dresden zomer 1911, wnd. consul te Hamburg (KB 11 juli 1912), hon. consul-generaal ald. (KB 21 mei 1913), en Auguste Jenny Steuer, tr. Worb (Bern) 14 april 1931 (echtsch. uitgespr. 's-Gravenhage 20 juni 1952) Marguerite Marie Hélène von Herrenschwand, geb. Lausanne 10 jan. 1911, vertaalster, overl. Driebergen-Rijsenburg 28 nov. 1962, dr. van Johann Walther en Nina Mees.

N. B. Reijnier Flaes was een in zijn tijd bekend auteur onder het pseudoniem E. C. Terborgh. Bronnen en Literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 854; Staatsalmanak; Gids BZ en BD; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Flaes* (Leiden 2018); Genealogie Mees, Alting Mees, Dorhout Mees, Kreunen Mees, Mom Faure Mees, Uniken Mees, in: N. P. 67 (1983) 237–371 (340); BWN IV, 145; Kersten, *Buitenlandse Zaken in ballingschap*, 49–50; De Vries (ed.), *Herinneringen en dagboeken van Ernst Heldring*, 1022; Christiaans, *Onbezoldigde consulaire ambtenaren* I, 33.

137. **Jean Joseph Maximiliaan Fleury**, geb. Singapore 20 juli 1859, sinds 1877 werkzaam op het consulaat te Penang (Straits Settlements) o.m. als assistent van consul Lavino (241), sedert 1885 secr. van het consulaat te Singapore, op voorstel van consul-generaal Lavino en met koninklijke machtiging benoemd tot vice-consul ald. (28 april 1887), 'hoofdagent voor het Oosten' van de Sun Life Assurance Company of Canada in 1894, belast met waarneming CG Singapore wegens ziekteverlof consul-generaal 1895–, hiervoor tijd. tract van f 5000,– p.j. alsmede toelage voor bureaunkosten van f 3000,– p.j. (KB 5 dec. 1896 no. 54), waarneming beëindigd met benoeming van J. A. de Vicq (468) tot consul-generaal te Singapore in 1897, op voorstel van laatstgenoemde p.t. consul (KB 24 aug. 1897 no. 31), langdurig verlof in Europa 'tot herstel zijner gezondheid' verleend in najaar 1901, vertrokken maart 1902 en – voor zover bekend – niet meer teruggekeerd in Singapore, overl. Lugano 13 mei 1924, tr. Riouw (Ned.-Indië) 7 aug. 1889 Lucie Eugenie Victoria Kruijsboom, geb. ald. 18 sept. 1870, op 22 maart 1919 vanuit Rotterdam met het s.s. Sindozo naar Ned.-Indië vertrokken, maar overl. Heemstede 2 jan. 1945, dr. van Hector, off. inf. OIL, laatst. kapitein, en Adelaïde Rappa. Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.38, inv.nr. 2825; Staatsalmanak 1899 en 1900; Christiaans, *Onbezoldigde consulaire ambtenaren* III, 19; F. Fleury, *Genealogie van het geslacht Fleury in Nederland* (Amsterdam 1995) 25; Bataviaasch nieuwsblad van 17 dec. 1894 en het Algemeen Handelsblad van 3 en 16 mei 1906 (of 1905) (Delpher).

138. Antoine Joseph Augustin Fraissinet, geb. (verm.) Algiers in 1785, als opvolger van zijn overleden vader consul bij de Dey (Bey) en regering van Algiers (sb 9 juni 1814 no. 33) op jaarlijks tract. van 6000 gulden, alsmede 1500 gulden voor een kanselier en 4000 gulden voor 'kleine geschenken voor de Dey en zijn ministers', kon pas in 1816 in functie treden na het bombardement van Algiers door een Brits-Ned. eskader en het daarop door vice-admiraal van Capellen²⁰ met de Dey gesloten vredesverdrag, op non-activiteit met half tract. en stopzetting van de spendatiegelden wegens de Franse bezetting van Algiers in 1830, als opvolger van zijn broer (**139**) benoemd tot consul-generaal in het Rijk van Marokko met standplaats Tanger op jaarlijks tract. van 5000 gulden alsmede 3500 gulden voor spendatiegelden (KB 29 nov. 1835 no. 66), op zijn schriftelijk verzoek van 15 sept. 1854 'uit hoofde van zijn ouderdom' eervol ontslag (KB 1 nov. 1854 no. 71), pensioen van f 3333,- p.j. (KB 28 febr. 1855 no. 63), hon. consul te Marseille met p.t. consul-generaal (KB 8 juni 1855 no. 50), overl. Ventabren (bij Marseille) 23 juni 1859, oudste zn. van Antoine Pierre, consul, later consul-generaal bij de Dey en regering van Algiers 1785-† (1808), en Claire Chairy Chaix, tr. A. Norderling, overl. na haar echtgenoot.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nrs. 817, 818, 819, 1894, 3053 en 3407; 2.05.18, inv.nr. 852; Schutte, *Repertorium*, 379-380; NNBW VI, 519-520; H. Revis, *Nederland-Algerije*, 12-16; Mulder en Christiaans, *Onderscheidingen van de Koning-Groothertog*, 295.

139. Jean (F.) Fraissinet, geb. Algiers 1787/1788, vice-consul ald. bij zijn vader, nam na diens overlijden in 1808 de zaken op het consulaat waar tot de inlijving van Nederland bij Frankrijk in 1810, later wederom vice-consul te Algiers en wnd. consul tijdens het verlof van zijn broer (**138**), consul-generaal in het Rijk van Marokko als opvolger van Charles Nijssen (**306**) (KB 29 maart 1827 no. 68), op jaarlijks tract. van 5000 gulden (KB 7 juli 1827 no. 98) alsmede voor spendatiegelden 3500 gulden p.j., overl. (vóór 29 nov.) 1835, broer van **138**.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nrs. 819, 1894, 3407; Schutte, *Repertorium*, 380; Benali en Obdeijn, *Marokko door Nederlandse ogen*, 148.

140. Mr. Alfred Furnée, geb. 's-Gravenhage 3 juni 1901, studie rechten te Amsterdam, jur. dr. ald. 1927, werkzaam bij N. V. Handelsvereniging 'Holland' en N. V. Handelsvereniging 'Java', beide te Amsterdam, en bij N. V. Gebrs. Scheuer Cargadoors mede ald., juridische afd. Int. Kamer van Koophandel te Parijs 1929-, volontair CG Londen 1930 en CG Antwerpen 1931, na consulaire aanwijzingsexamen van april 1931 benoemd tot kandidaat consulaire dienst, advocaat en procureur te Amsterdam nov. 1931-jan. 1933, CG Antwerpen 1933-1934, na consulaire examen van juni

²⁰ Jhr. Theodorus Frederik van Capellen (1761-1824), vice-admiraal 1813-1818, hofmaarschalk van de Prins en Prinses van Oranje 1822-1824. (Bron: N. A. 81 (1990-1991) 51)

1935 benoemd tot asp.vice-consul (KB 14 sept. 1935 no. 93), dept. okt. 1935– en CG Londen maart–nov. 1936, CG New York 1936, vice-consul (KB 23 sept. 1938 no. 60), p.t. consul 1942, consul i.a.d. (KB 7 okt. 1943 no. 17), CG Londen 1944–, gezantschapssecr. 1e kl. en consul te Oslo 1945–1949, ABD IV 1946, ministerie 1949, ABD III 1950, consul-generaal te Frankfurt am Main 1950–, te New Orleans 1956–1960, ministerie 1961–, laatst. cg te Genève 1962–, overl. ald. 18 juli 1964, zn. van Mr. Hermanus Willem Egbertus Karel, jur. dr. Amsterdam, directeur N. V. Bankierskantoor Furnée & Co ald., en Elisabeth Maria Rosa Asser, tr. 1e 's-Gravenhage 28 juli 1931 (echtsch. ingeschr. 19 maart 1947) Helena de Blanken, geb. 's-Gravenhage 20 maart 1904, dr. van Nicolaas, arbeider, en Elisabeth Volder; zij hertr. N. Sidway: tr. 2e Oslo 2 april 1947 Catharina Wilhelmina Boelmans ter Spill, geb. 's-Gravenhage 22 aug. 1916, overl. Zoelen 7 juni 1991, dr. van Mr. Pieter, afd.-chef Bataafsche Petroleum Mij., en Jeannette Dorothée van Haaften.

N. B. Zijn moeder was een dochter van T. M. C. Asser²¹. Zijn grootvader, Willem Jan Hendrik Furnée, was o.m. bankier van Koning Willem III en raadadviseur bij de koninklijke thesaurie.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 854; 2.05.38, register bezoldigde ambtenaren en inv.nrs. 714 en 717; Staatsalmanak; Gids BZ en BD; Genealogie Furnée, in: N. P. 76 (1992) 98–122 (116); Genealogie Ter Spill, Boelmans ter Spill, in: N. P. 38 (1952) 323–330 (327).

- 141. Hans Christoph Friedrich Karl Ernst Freiherr von Gagern**, auf Monsheim und Hornau, geb. Klein Niedesheim (bij Worms) 25 jan. 1766, samen met Van Spaen (420) in de zomer van 1814 benoemd tot minister plenipotentiaris op 'het aanstaande congres te Weenen', speciaal belast met Duitse aangelegenheden en tevens optredend voor het Gesamthaus Nassau, ontving voor de duur van het congres daggeld van f 80,- (SB 17 sept. 1814 no. 64), gevolmachtigde voor het Groothertogdom Luxemburg bij de Duitse Rijksdag en minister plenipotentiaris bij de Vrije Stad Frankfurt (KB 23 sept. 1815 La D3), eervol ontslag als zodanig (KB 5 maart 1818 no. 104), staatsraad i.b.d. (KB 3 mei 1818 no. 60) en pensioen (KB 3 mei 1818 no. 61), vervulde daarna diverse belangrijke functies in het Groothertogdom Hessen, laatst. vanaf 1829 als lid voor het leven Eerste Kamer in Darmstadt, overl. op zijn landgoed in Hornau 22 okt. 1852, zn. van Freiherr Karl Gottlieb, 'des herzoglich pfalz-zweibrückenschen Oberhofmeisters und Geheim Rath's', en Susanne Esther Laroche von Starckenfels, tr. Mannheim 7 dec. 1793 Charlotte Frein

21 Prof. Mr. Tobias Michael Karel Asser (1838–1913), dr. in de beide rechten te Leiden 1860, advocaat te Amsterdam 1860–, hoogleraar burgerlijk- en handelsrecht en straf- en procesrecht ald. 1862–, buitengewoon hoogleraar handelsrecht en internationaal privaatrecht 1877–1893, sinds 1875 raadadviseur ministerie van Buitenlandse Zaken en o.m. afgevaardigde naar de Haagse Vredesconferenties, lid 1870– en voorzitter 1897–1913 commissie belast met het afnemen der diplomatieke examens. (Bron: BWN II, 15–17)

von Gaugreben, geb. Düsseldorf 1 nov. 1776, overl. Hornau 4 juni 1851, dr. van Freiherr Friedrich Christian en Balduina Freiin von Scharffenstein gen. Pfeil.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nrs. 817 en 3407; 2.05.18, inv.nr. 852; Genealogisches Handbuch des Adels, Band 21 der Gesamtreihe, Limburg a.d. Lahn 1959, 138; Allgemeine Deutsche Biographie, Achter Band, Leipzig 1878, 303–307; Boogman, *Nederland en de Duitse Bond*, 9 e.v.; Beatrice de Graaf, *Second-tier diplomacy. Hans von Gagern and William I*; Beatrice de Graaf, 'Onze man in Wenen', in *Historisch Nieuwsblad* nr. 9 (sept. 2013) 40–47; Van Sas, *Onze natuurlijkste bondgenoot*, passim; Spanjaard, *Nederlandsche diplomatieke en andere bescherming in den vreemde 1795–1914*, 81.

142. Barthelemy Galitzi, 'jeune de langue' bij de ambassade te Constantinopel (KB 8 sept. 1818 no. 18), derde drogman ald. (1821), tweede drogman te Constantinopel op j.w. van 1200 gulden te betalen uit het Fonds voor de Nationale Nijverheid (KB 26 juli 1826 no. 112), ontving ingevolge KB van 28 maart 1834 no. 130 een jaarlijkse gratificatie van 800 gulden, overl. (verm. te Constantinopel) in 1836, tr. N.N.; zij hertr. in 1841 met v. Bavestrelli.

143. Mr. Lodewijk Adolf Gastmann, geb. Makassar (Ned.-Indië) 21 sept. 1887, dr. rechtswetenschap Leiden, kandidaat consulaire dienst 14 april 1910, na het examen voor de consulaire dienst van mei 1914 benoemd tot asp. vice-consul (KB 20 mei 1914 no. 20), CG Antwerpen juni–juli 1914, vervolgens gemobiliseerd, vice-consul i.a.d. (KB 8 juni 1916 no. 33), dept. 1917–, consulaat te Luik 1918, op zijn verzoek 'wegens persoonlijke redenen' eervol ontslag uit zijn consulaire betrekking (KB 23 sept. 1918 no. 41), als off.-jurist toegevoegd aan de auditeur militaire te Arnhem 1918–1920, werkzaam bij de Bank van Indië 1921–, directeur Semarangsche Zee en Brandverzekerings Mij. 1924–, wnd. griffier bij de rechtbank in Den Haag 1926–1930, secr. Hoge Commissariaat van de Volkenbond te Dantzig, laatst. kabinetschef van de Hoge Commissaris ald., opnieuw benoemd tot vice-consul i.a.d. (KB 18 aug. 1931 no. 41), CG Montreal 1931–1935, consul i.a.d. (KB 28 april 1934 no. 52), gezantschap te Teheran mei– en CG Singapore nov. 1935–, tijd. dept. van Economische Zaken te Batavia 1936, verbonden aan CG Hongkong met standplaats Canton 1936–, belast met waarneming van CG Shanghai 1937–, tijdelijk zaakgelastigde te Helsinki 1938–, belast met waarneming CG Hamburg met p.t. consul-generaal (KB 9 okt. 1939 no. 31), CG New York 1941–, cg te Madrid 1943–1945, consul-generaal i.a.d. (KB 10 febr. 1944 no. 8), ABD III 1946, cg te Hongkong 1946–, met p.t. buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister te Lima 1949–1952, res. majoor veldart., overl. Lausanne 5 jan. 1976, zn. van Mr. Albert Ludwig Eduard, ambt. rechterlijke macht in Ned.-Indië, o.a. directeur van Justitie te Batavia en laatst. president der beide Hoge Gerechtshoven ald., en Lucie Louise Jacqueline Scherer, tr. 1e 's-Gravenhage 18 jan. 1919 Maria Petronella Agathe Uhlenbeck, geb. Sidhoardjo (Soerabaja, Ned.-Indië) 6 aug. 1893, overl.

New York 1942, dr. van Pieter Apollonius, administrateur suikerfabriek Tego-wangi (Kediri, Ned.-Indië), en Johanna Adelheide Cornelia Hieronimus; tr. 2e Paula McGregor Smith, overl. na haar echtgenoot.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 853 en 854; 2.05.38, register bezoldigde amb-tenaren en inv.nr. 714; Staatsalmanak; Gids BZ en BD; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenea- logie Gastmann* (Leiden 218); Genealogie Uhlenbeck, in: N. P. 31 (1945) 288–298 (294).

144. Jhr. (1833) Mr. **Joseph Louis Heinrich Alfred** baron (1846) **Gericke van Her- wijnen**, geb. Dillenburg 18 febr. 1814, jur. dr. Leiden 1834, surnumerair geëm- ployeerde bij het ministerie 'buiten bezwaar van den lande' (KB 12 sept. 1835 no. 99), adj.-commies (KB 2 aug. 1836 no. 25), secr. van het gezantschap bij het Hof van Frankrijk (KB 17 nov. 1839 no. 96), als zodanig tevens werkzaam voor gezant- schapsraad Rochussen (365) gedurende de tijd dat deze zich als gevolmachtigde te Parijs zou bevinden, raad van legatie ald. (KB 25 maart 1843 no. 2), buiten- gewoon gezant en gevolmachtigd minister bij het Hof van België (KB 30 dec. 1851 no. 1), bggm te Londen (KB 14 aug. 1870 no. 22), minister van Buitenlandse Zaken 1871–1874, bggm te Brussel (KB 17 jan. 1875 no. 1), tot 1895, minister van Staat 1895–, overl. Brussel 10 mei 1899, zn. van Jhr. Johann Eberhard Paul Ernst, heer van Herwijnen, inspecteur der domeinen in het departement van de Sieg (groothertogdom Berg), directeur der convooien en licenten en directeur der registratie en domeinen te Luik, administrateur registratie en loterijen, dept. van ontvangsten te 's-Gravenhage, buitengewoon commissaris bekleed met het opperste burgerlijk gezag in de provincie Limburg, gouverneur van Limburg, lid Ridderschap van Holland, en Johanna Maria Francisca Lauten, tr. Vlamertinghe (West-Vlaanderen) 5 mei 1847 Jonkvrouw Elisabeth Colette Ghislaine Françoise Xaviere Huughe de Peutevin, geb. k. ten Hooghe, Zillebeke (West-Vlaanderen) 2 okt. 1825, overl. Brussel 12 nov. 1918, dr. van Jonkheer Carolus Andreas Ludo- vicus Franciscus, Belgisch staatsraad i.b.d., en Jonkvrouw Maria Lucretia Geor- gina Francisca Carton de Winnezele.

N. B. Zijn zoon volgt onder 145.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 3407; 2.05.18, inv.nr. 852; N. A. 83 (1993) 103; Jurriaanse, *De Nederlandse Ministers van Buitenlandse Zaken*, 235–249; NNBW I, 928–929; Van Essen (ed.), *Groen van Prinsterer, Briefwisseling*, v, 275.

145. Mr. **Karel Willem Paul Marie Franciscus Xaverius** baron **Gericke van Herwij- nen**, geb. Parijs 21 febr. 1848, asp. attaché dept. 1871–, attaché (KB 17 febr. 1872 no. 17), secr. van legatie (KB 19 juli 1872 no. 8) op het Kabinet van de minister (zijn vader), tijd. gezantschap te Brussel en vervolgens naar Wenen (KB 9 jan. 1875 no. 1), wederom te Brussel (KB 19 okt. 1876 no. 13), raad van legatie ald. (KB 14 sept. 1878 no. 28), overgeplaatst naar Londen (KB 20 okt. 1879 no. 21), zaakgelastigde te Lissabon (KB 6 dec. 1881 no. 42), minister-resident te Madrid (KB 30 juli 1885 no.

21), buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister ald. 1891–, minister-resident met p.t. bggm te Stockholm 1895–, bggm te Londen 1899–1913, kamerheer i.b.d. van Koningin Wilhelmina, overl. k. Wezelhof, Wuustwezel (Antwerpen) 27 mei 1930, zn. van 144, tr. Brussel 20 okt. 1879 Marie Isabelle Albérique Adeline Euphémie Gravin de Chastel de la Howardries, geb. k. Wezelhof, Wuustwezel, 26 aug. 1858, overl. ald. 20 maart 1913, dr. van Graaf Robert Albéric Guillaume Frédéric Nicolas en Gabrielle Marie Barones de Vinck de Wuustwezel.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 852 en 853; N. A. 83 (1993) 103; ‘Wie is dat?’ (1902); Jurriaanse, *De Nederlandse Ministers van Buitenlandse Zaken*, 235–249.

146. Jean Pierre Ignace Germain, geb. Brussel 25 febr. 1772, aangesteld als ‘agent en cour’ door de regering van de Oostenrijkse Nederlanden 1791, buiten betrekking 1797–1801, gekozen als lid gemeenteraad van Brussel in 1802, vervolgens aangesteld als secr. van die stad, ‘Secrétaire général de la Marine’ wonend te Brussel (1812), benoemd tot secr. van de commissaris-generaal voor het Binnenlands Bestuur in de Zuidelijke Provinciën in aug. 1814, vervolgens commissaris bij het dept. van de Waterstaat, referendaris 1e kl. Raad van State, als zodanig maar met titel raad van ambassade benoemd bij de tijd. buitengewone ambassade bij de Heilige Stoel te Rome (KB 2 sept. 1826 no. 101), ontving als ‘Referendaris van de eerste klasse, laatstelijk Raad van Ambassade te Rome’ non-activiteits tract. (KB 24 dec. 1830 no. 89) en later pensioen (KB 4 jan. 1844 no. 47), overl. ’s-Gravenhage 30 dec. 1847.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nrs. 1894 en 3407; 2.05.18, inv.nr. 852; Antoine Massin, Bruxelles, *Qui est Qui en 1812* (Bruxelles 1997), 409; Colenbrander (ed.), *Gedenkstukken 1825–1830*, eerste stuk, 206.

147. Frederik Gerth van Wijk, geb. ’s-Gravenhage 13 nov. 1876, gymnasium Delft, directeur van chemische fabriek in Duitsland en vervolgens werkzaam bij de firma Hommels Haernatogin in Rusland, ingeolge kon. machtiging van 5 dec. 1905 door de consul-generaal te St Petersburg benoemd tot hon. vice-consul ald., op zijn verzoek ‘wegens vertrek naar elders’ eervol ontslag als zodanig (KB 3 nov. 1916 no. 31), vanwege de Russische Revolutie vertrokken naar Zürich, consul ald. ‘buiten bezwaar’ (KB 28 maart 1918 no. 45), tijd. werkzaam dept. als wnd. sous-chef DEZ april 1923–, consul-generaal te Tanger (KB 30 dec. 1924 no. 149), p.t. buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister (KB 19 nov. 1935 no. 47), vertegenwoordiger bij het ‘Comité Français de la Libération Nationale’ in Algerije 1943–, bggm te Parijs 1944–, overl. ald. 23 jan. 1945, zn. van Dr. Johannes Abraham, predikant, achereenvolgens te Eemnes-Binnen, Kampen, Groningen en Den Haag, en Helena Petronella Bolck, tr. Londen 26 sept. 1922 G. C. de Casarotto.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 854; 2.05.38, register bezoldigde ambtenaren; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Gerth, Gerth van Wijk* (Leiden 2018);

Christiaans, *Onbezoldigde consulaire ambtanaren* II, 57; Kersten, *Buitenlandse Zaken in ballingschap*, (o.a.) 133 en 428; Woltring (ed.), *Documenten buitenlandse politiek van Nederland 1919–1945*, deel IV 1 aug. 1922–30 sept. 1923, 181, 359.

148. Jhr. (1815) **Johan Cornelis** baron (1857) **Gevers**, geb. Rotterdam 20 juni 1806, adj.-commies bij het provinciaal gouvernement van Zuid-Brabant (1827), adj.-commies bij het ministerie in de vacature Bentinck (28) (KB 26 sept. 1827 no. 193), eervol ontslag als zodanig (KB 1 april 1832 no. 20) en benoemd tot secr. van legatie om tijd. dienst te doen bij de gezant te St.-Petersburg, raad van legatie ald. (KB 1 mei 1841 no. 18), benoemd tot zaakgelastigde bij het Hof van Zweden en Noorwegen (KB 15 mei 1842 no. 71) maar op zijn verzoek in die hoedanigheid naar Washington (KB 22 juni 1842 no. 50), minister-resident bij de Hoven van Baden, Beieren en Württemberg met standplaats Stuttgart (KB 25 april 1845 no. 69), zijn accreditatie te Baden beëindigd (KB 31 maart 1846 no. 94), minister plenipotentiaris bij het Hof van Zweden en Noorwegen met standplaats Stockholm (KB 23 mei 1850 no. 4), buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister te Washington (KB 16 maart 1854 no. 45), bggm te St.-Petersburg (KB 3 aug. 1855 no. 83) en te Londen (KB 2 okt. 1868 no. 3), eervol teruggeroepen en buiten activiteit (KB 2 aug. 1870 no. 5), op zijn verzoek eervol ontslag (KB 23 sept. 1871 no. 17), kamerheer i.b.d. van Koning Willem III, overl. Bonn 19 sept. 1872, zn. van Jhr. Mr. Claudius Pieter, j.u.d. Leiden, lid raad van Gouda, adjunct-gecommitteerde in de Staten van Holland en West-Friesland, lid Tweede Kamer der Staten-Generaal, schepen van Rotterdam, en Catharina Frederica de Bruijn, tr. Newark (New Jersey) 15 nov. 1855 Catharina Mary Wright, geb. Newark 23 maart 1823, overl. Bonn 17 okt. 1908, dr. van William en Minerva Peet.

N. B. Zoon Willem Alexander Frederik volgt onder **149**.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nrs. 819, 1894, 3407; 2.05.18, inv.nr. 852; N. A. 83 (1993) 201.

149. **Willem Alexander Frederik** baron **Gevers**, geb. St Petersburg 24 aug. 1856, asp. attaché op het dept. sedert 18 mei 1880, gezantschapsattaché (KB 29 nov. 1881 no. 16) en op het gezantschap te Wenen, naar St.-Petersburg (KB 16 febr. 1882 no. 23), secr. van legatie 2e kl. ald. (KB 30 dec. 1883 no. 26), gs 1e kl. (KB 25 maart 1886 no. 10), als zodanig te Londen (KB 23 febr. 1887 no. 14), gezantschapsraad (KB 5 jan. 1890 no. 14), zaakgelastigde met p.t. minister-resident te Bern (KB 10 april 1894 no. 12, minister-resident te Boekarest (KB 30 nov. 1896 no. 60), minister-resident met p.t. buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister te Washington (KB 6 dec. 1899 no. 2), bggm te Rome (KB 30 jan. 1904 no. 6) en te Berlijn (KB 4 okt. 1905 no. 41), op zijn verzoek eervol ontslag (KB 23 maart 1927 no. 28), kamerheer i.b.d. van Koningin Wilhelmina 1906–, overl. Bern 1 okt. 1927, zn. van **148**, tr. 's-Gravenhage 14 april 1910 Jkvr. Gijsberta Johanna Anna Adolphina van den

Bosch, geb. ald. 16 jan. 1883, overl. Parijs 5 mei 1952, dr. van Jhr. Willem Joannes Petrus, majoor art., adjudant van Koning Willem III, adjudant i.b.d. en eerste kamerheer van Koningin Wilhelmina, en Anna Elisabeth Rijnarda barones van Hardenbroek.

N. B. Zoon Willem Johan Gijsbert volgt onder **150**.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 182, 852, 853 en 854; N. A. 83 (1993) 202; De Vries (ed.), *Herinneringen en dagboeken van Ernst Heldring*, 578 en 610.

- 150. Mr. Willem Johan Gijsbert baron Gevers**, heer van Kethel en Spaland, geb. Berlijn 16 jan. 1911, studie rechten te Leiden, gezantschapsattaché (KB 26 febr. 1937 no. 41) en geplaatst te Warschau, p.t. gezantschapssecr. op voorlopige basis (KB 19 okt. 1939 no. 78) aangezien wegens 'de tijdsomstandigheden' het examen voor tweede secretaris minstens met zes maanden zou worden uitgesteld, verbleef in 1940 in Den Haag om zich op dat examen voor te bereiden, op non-actief 1940–1945, gs 1e kl. ministerie te Londen (KB 19 juni 1945 no. 38), tijdelijk zaakgelastigde te Rome 1945–, ABD IV 1946, sous-chef Directie Politieke Zaken 1946–, tz met p.t. gezantschapsraad te Madrid 1948–1950, ABD III 1949, ambassaderaad te Londen 1950–, ABD II 1954, met p.t. buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister te Teheran 1954–, buitengewoon en gevolmachtigd ambassadeur te Jeruzalem 1960–, chef Directie Kabinet en Protocol 1964–, tevens plv. secretaris-generaal 1965–, ABD I 1970, bga te Londen 1971–1976, overl. Monte Carlo 23 mei 1994, zn. van **149**, tr. Parijs 22 maart 1935 Jkvr. Henriette Françoise de Graeff, geb. 's-Gravenhage 19 maart 1909, overl. Amersfoort 9 maart 1992, dr. van Jhr. Mr. Cornelis, commies ministerie van Buitenlandse Zaken, vennoot Eykensluysters en Tromp N. V., reis- en scheepvaartbureau en assurantien te 's-Gravenhage, zoon van **158** en broer van **157**, en Susanne Ignatia Caroline Elisabeth Loudon.

N. B. Dr. Philips Christiaan Visser (472) was zijn zwager.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 854; Staatsalmanak; Gids BZ en BD; N. A. 83 (1993) 202; Kersten, *Buitenlandse Zaken in ballingschap*, 17, 407; Klaassen (ed.), *Voor u persoonlijk*, 115.

- 151. Leonard Giustiniani**, reeds vóór de inlijving van Nederland bij Frankrijk als dragoman werkzaam op de ambassade te Constantinopel, door de Directeuren van de Levantse Handel in 1815 opnieuw ald. aangesteld als derde dragoman op j.w. van 830 gulden, deze aanstelling gehomologeerd bij KB van 5 jan. 1816 no. 51, fungerend eerste drogman te Constantinopel (1818), formeel benoemd als zodanig (KB 8 sept. 1818 no. 18), ingevolge KB van 26 juli 1826 no. 112 zijn positie bevestigd en jaarlijks tract. toegekend van 3000 gulden, ontving bij KB van 28 maart 1834 no. 130 'voorlopig voor de tijd van twee jaar' een buitengewone gratificatie van 500 gulden per jaar, nam bij de zoveelste verlenging van deze gratificatie in 1848 genoegen met een bedrag van *f* 250,- gezien zijn tract. van *f* 3000,- en

omdat 'een groot gedeelte van zijne werkzaamheden, uit hoofde zijner jaren, op den leerling tolk is overgegaan' (KB 13 mei 1848 no. 73), overl. (verm. te Constantinopel) 7 maart 1849.

N. B. In het overigens zeer complete Repertorium van Otto Schutte wordt Leonard Giustiani niet vermeld.

Bronnen: NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 3407; 2.05.18, inv.nr. 852; 2.05.38, inv.nr. 1193.

152. **Emile Gobée**, geb. Den Helder 3 dec. 1881, marineoff., laatst. luit. ter zee 2e kl. 1903–, opleiding tot Indisch bestuursambtenaar te Leiden 1906–1907, asp.-controleur 1908 en controleur 1910 bij het Binnenlands Bestuur op Midden-Celebes, in gelijke hoedanigheid te Barus (Bataklanden) 1911– en in Atjeh en Onderhorigheden 1914–, studie aan de Haagse Bestuursacademie, o.m. Arabisch 1915–, gemachtigd naar Djeddah te reizen teneinde waarneming consulaat ald. op zich te nemen met p.t. consul (KB 20 april 1917 no. 44), op zijn verzoek eervol ontslag (KB 8 sept. 1921 no. 73) omdat hij weer in Indische dienst wilde terugkeren, ass.-resident van Posso (Midden-Celebes) 1924–, adviseur voor Inlandse Zaken te Batavia 1926–1937, overl. Leiden 7 dec. 1954, zn. van Theodor Carel, marineoff., laatst. kapitein ter zee en commandant van Zr Ms Wachtschip te Soerabaja, en Annette Geertruida Kloppert, tr. 's-Gravenhage 21 febr. 1908 Jacoba Cornelia Bosman, geb. Rotterdam 11 febr. 1885, overl. Ede 17 mei 1964, dr. van Franciscus Jacobus Gijsbertus, directeur N. V. Leydsche Veem, en Jacoba Catharina van den Bergh.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 853; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Gobée* (Leiden 2018); BWN v, 141; Drs. E. I. van der Meulen, *Inventaris van de papieren afkomstig van E. Gobée* (Koninklijk Instituut voor Taal-, Land- en Volkenkunde, Leiden 1983).

153. Jhr. (1892) Mr. **Aert van der Goes**, heer van Gendt en Erlecom, geb. 's-Gravenhage 3 juli 1875, dr. rechtswetenschap, asp. attaché op het Kabinet sedert 17 okt. 1898, gezantschapsattaché i.a.d. (KB 29 jan. 1900 no. 29), secr. Commissie voor het Int. Privaatrecht tot 1903, gezantschapssecretaris 2e kl. bij KB van 28 febr. 1903 no. 25 en geplaatst te Rome, gezantschapssecr. 1e kl. (KB 31 mei 1905 no. 63) en geplaatst te Brussel, tijd. te Rome 1905 en te St.-Petersburg (KB 1 dec. 1905 no. 43), gs 1e kl. te Berlijn (KB 9 febr. 1907 no. 33), gezantschapsraad ald. (KB 21 juni 1907 no. 55) en te Londen (KB 31 dec. 1908 no. 86), zaakgelastigde met p.t. buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister te Lissabon (KB 12 jan. 1914 no. 41), minister-resident ald. met p.t. bggm (KB 20 febr. 1919 no. 43), bggm 2e kl. (KB 12 nov. 1920 no. 139), als zodanig te Cairo (KB 8 dec. 1924 no. 54) en te Rome (KB 11 juli 1927 no. 47), wederom benoemd te Cairo (KB 21 febr. 1931 no. 17) maar wegens ziekte ongeschikt verklaard voor die functie, op zijn verzoek eervol ontslag (KB 7 dec. 1932 no. 44), overl. Hammond Place 13 april 1937, zn. van

Jhr. (1892) Lodewijk Frederik Antoon, off. inf., laatst. generaal-majoor, en Elisabeth Henriette Ort, tr. Londen 29 april 1905 Elisabeth Warrin Mac Millan, geb. Schroon Lake (New York) 6 febr. 1881, overl. Estoril (Portugal) 12 april 1964, dr. van Sir Frederick Mac Millan en Georgina Warrin.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 182, 853 en 854; N. A. 83 (1993) 285.

- 154. Hendrik Rudolph Willem baron van Goltstein**, heer van Oldenaller, geb. Arnhem 10 maart 1790, garde d'honneur 1813, secr. van legatie te Berlijn als opvolger van Swellengrebel (440) (SB 7 nov. 1814 no. 16), secr. van legatie bij het gezantschap aan het Sardijnse Hof te Turijn (KB 20 jan. 1817 no. 68), benoemd bij de ambassade te Constantinopel (KB 15 jan. 1825 no. 91) maar deze mutatie niet geëffectueerd, zaakgelastigde bij de Hanzesteden met standplaats Hamburg (KB 30 maart 1826 no. 96), minister-resident ald. (KB 12 sept. 1828 no. 126), ten gevolge van bezuinigingen eervol ontslag als zodanig (KB 15 mei 1842 no. 67) en wachtgeld, omgezet in non-activiteitstract. (KB 29 dec. 1843 no. 65) 'in afwachting, dat hem een anderen werkkring zal kunnen worden aangeboden', benoemd tot minister-resident te Constantinopel (KB 13 mei 1846 no. 54) waarvoor hij echter bedankte, eervol ontslag uit de dipl. dienst (KB 4 maart 1858 no. 52) en pensioen (KB 31 maart 1858 no. 59), lid Ridderschap van Gelderland 1814, lid Prov. Staten van Gelderland, lid Eerste Kamer der Staten-Generaal 1853–1862, opperceremoniemeester 1854–1860 en opperjagermeester 1860–1868 van Koning Willem III, dijkgraaf Arkenheemse Polder te Nijkerk, overl. h. Oldenaller, Putten 24 okt. 1868, zn. van Jhr. Mr. Evert Jan Benjamin, j.u.d. Harderwijk, ambtsjonker van Nijkerk en Renkum, raad, burgemeester en drost van Wageningen, drost, richter, dijkgraaf en stadhouder van de lenen van de baronie van Hedel, in de ridderschap van Veluwe, bewindhebber v.o.c., gecommiteerde in de Generaliteitsrekenkamer en in de Raad van State, dijkgraaf en richter van 't Nijbroek, lid Ridderschap van Gelderland, en Frederica Everdina Anna barones van der Capellen, tr. Hamburg 24 april 1828 Emma von Hildebrandt, geb. ald. 3 sept. 1810, overl. Hamburg 26 juni 1833, dr. van Friedrich en Marianne Ellerman.

N. B. Zijn zoon Willem volgt onder 155.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nrs. 817, 818, 819, 1894 en 3407; 2.05.18, inv.nr. 852; N. A. 83 (1993) 377; Jurriaanse, *De Nederlandse Ministers van Buitenlandse Zaken*, 143; Van Santen, *Het internationale recht in Nederlands buitenlands beleid*, 33.

- 155. Mr. Willem baron van Goltstein**, heer van Oldenaller, geb. Hamburg 13 mei 1831, jur. dr. Utrecht 1854, commies van Staat 'buiten bezwaar' dept. van Buitenlandse Zaken (KB 19 maart 1855 no. 46), benoemd tot secr. commissie dipl. examens (KB 18 dec. 1860 no. 88), op zijn verzoek eervol ontslag als commies van Staat (KB 29 jan. 1861 no. 53) en als secr. dipl. examencommissie (KB 14 maart 1861 no. 61), lid Tweede Kamer 1864–1871 en Eerste Kamer 1872–1874 der Staten-Generaal,

minister van Koloniën 1874–1876 en 1879–1882, lid en voorzitter raad van voogdij over Koningin Wilhelmina 1893–1898, buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister te Londen 1894–, op zijn verzoek eervol ontslag 1899, kamerheer i.b.d. van Koning Willem III en Koningin Wilhelmina, overl. h. Oldenaller, Putten 9 sept. 1901, zn. van 154, tr. Velsen 12 aug. 1863 Jkvr. Agneta Cornelia Hugonia Boreel, geb. 's-Gravenhage 23 maart 1839, dame du palais van Koningin Emma 1888–, overl. h. Oldenaller 17 dec. 1924, dr. van Jhr. Mr. Willem, heer van Hogelanden, 9e Baronet, jur. dr. Leiden, 'Edelman' bij de ambassade te Constantinoepel 1825–1830, lid Ridderschap van (Zuid-) Holland, commies van Staat, lid en voorzitter Tweede Kamer der Staten-Generaal, commissaris des Konings in Noord-Holland, lid Eerste Kamer der Staten-Generaal, minister van Staat, en Jkvr. Jacoba Margaretha Maria Paulina Boreel.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 852; N. A. 83 (1993) 378; Parlement.com (geraadpleegd 24 sept. 2018); NNBW I, 953; De Vries (ed.), *Herinneringen en dagboeken van Ernst Heldring*, 87; De Valk en Van Faassen (ed.), *Dagboeken en aantekeningen van Willem Hendrik de Beaufort*, 145,146 en 180.

156. **Alexandre Joseph** burggraaf **Goupy de Quabecq (Quabeck)**, geb. Brussel 1 aug. 1782, sedert 1815 kapitein-commandant marechaussee te Gent, chargé d'affaires te Washington als opvolger van J. W. ten Cate (74) (KB 4 april 1818 no. 64), zaakgelastigde bij het Hof van Spanje te Madrid (KB 20 aug. 1822 no. 17) en tevens bij het Hof van Lissabon (KB 3 aug. 1824 no. 64), voorgedragen als minister plenipotentiaris in Zwitserland maar uiteindelijk benoemd tot extraordinaris envoyé en minister plenipotentiaris bij het Hof van Denemarken (KB 19 april 1825 no. 140), op zijn verzoek eervol ontslag als zodanig (KB 21 okt. 1831 no. 39) en op non-activiteitstract., op zijn verzoek ontslag uit de diplomatieke dienst (KB 14 okt. 1834 no. 71), 'daar zijne bijzondere zaken en familieaangelegenheden (zijn) onverwijld terugkeer naar België vorderen', kamerheer i.b.d. van Koning Willem I 1829–1830, overl. Versailles 18 juni 1867, zn. van François M., burggraaf de Quabeck, heer van Vertryck, Steenwegen en Sluysen, controleur-generaal van de Posterijen, en Barbe H. Cool, tr. Brussel 27 april 1808 Henriette Hyacinthe M. Xavière Bruneau de la Motte, geb. Leuven 2 juni 1775, overl. Brussel 16 mei 1843, dr. van Joseph Aloïs de Conzague Bruneau, heer van la Motte, Oisquercq en Sart-Longchamp, en Jeanne Françoise Alarde Schotte (van de vicomtes de Bergues-St-Winnoc).

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, 817, 818, 819 en 1894; N. A. 83 (1993) 593; O. Coomans de Brachène, *Etat Présent de la Noblesse Belge* II (Brussel 1989) 244–245.

157. Jhr. (1885) Mr. **Andries Cornelis Dirk de Graeff**, geb. 's-Gravenhage 7 aug. 1872, jur. dr. Leiden 1894, examen Indische bestuursdienst 1895, hoofdcommies op de Alg. Secretarie te Buitenzorg in Ned.-Indië 1895, referendaris en laatst. alg. secretaris ald. 1913–, lid 1914– en vice-president 1917–1918 Raad van Ned.-Indië,

minister-resident met p.t. buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister te Tokio (KB 13 dec. 1919 no. 53), bggm 1e kl. ald. (KB 12 nov. 1920 no. 139) en te Washington (KB 16 nov. 1922 no. 43), op zijn verzoek eervol ontslag (KB 29 juli 1926 no. 114) i.v.m. zijn benoeming tot gouverneur-generaal van Ned.-Indië, als zodanig in functie 1926–1931, lid college van curatoren Technische Hogeschool te Delft 1932–, minister van Buitenlandse Zaken 1933–, wederom curator TH Delft 1937–1941, commissaris-generaal Wereldtentoonstelling te New-York 1938, voorzitter van de raad van beheer van Mijnbouwmij. Billiton, lid Raad van Defensie, overl. 's-Gravenhage 24 april 1957, zn. van **158**, tr. Buitenzorg 25 maart 1897 Jkvr. Caroline Angélique van der Wijck, geb. ald. 10 aug. 1877, overl. Territet (Zwitserland) 9 aug. 1936, dr. van Jhr. Carel Herman Aart, ambt. 2e kl. burgerlijke dienst in Ned.-Indië, 2e en vervolgens 1e commies Alg. Secretarie te Batavia, hoofdcommies dept. van Binnenlands Bestuur ald., secr. residentie Batavia, ass.-resident van Soerakarta en van Buitenzorg, resident van Tegal en van Soerabaja, lid en vervolgens vice-president Raad van Ned.-Indië, gouverneur-generaal ald., lid Eerste Kamer der Staten-Generaal, lid raad van commissarissen Kon. Pakketvaartmij. en van de Stoomvaartmij. Nederland te Amsterdam, voorzitter Mijnraad, president raad van commissarissen Kon. Ned. Mij. tot Exploitatie van Petroleumbronnen in Ned.-Indië, en Constance Wilhelmine van den Broek.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 854; N. A. 83 (1993) 435; N. A. 98 (2013–2014) 193; Persoonlijkheden in woord en beeld, 553; BWN 11, 190; Bob de Graaff, 'Een "welwillend man met een vrij gering werkelijkheidsbegrip"', Andries Cornelis Dirk de Graeff (1933/1937); in Hellema, Zeeman en Van der Zwan (eds.), *De Nederlandse ministers van Buitenlandse Zaken in de twintigste eeuw*, 113–125; Herman Smit, *Landvoogd tussen twee vuren, Jonkheer Mr. A. C. D. de Graeff, gouverneur-generaal van Nederlands-Indië 1926–1931* (Hilversum 2011); Klaasen (ed.), 'Voor u persoonlijk'.

- 158.** Jhr. (1885) **Dirk de Graeff**, 'zich vroeger genoemd hebbende de Graeff van Polsbroek', geb. Amsterdam 28 aug. 1833, vertrok in 1853 naar Ned.-Indië om ald. werkzaam te zijn bij zijn neef, notaris Mijnsen te Batavia, buitengewoon geëmployeerde ter residentiekantoor te Batavia in 1854, klerk en vervolgens 3e commies bij de Directie der Cultures ald. 1 nov. 1854–, assistent 2e kl. bij de factorij van de Ned. Handel-Mij. in Japan 1857–, nam ontslag in 1859 en richtte met C. J. Textor een handelonderneming onder de naam Textor & Co. op, vestigde zich voor deze firma in juli 1859 te Yokohama, in dat jaar tevens onbezoldigd vice-consul te Kanagawa op verzoek van de Ned. commissaris in Japan, Mr. J. H. Donker Curtius (**108**), bevorderd tot consul 1861, verliet de firma Textor & Co. vanwege zijn benoeming tot consul-generaal en politiek agent in Japan (KB 7 juli 1863 no. 57), hon. titel minister-resident (KB 8 juli 1868 no. 57), op zijn verzoek eervol ontslag 'uit hoofde van lichaamsgebreken' (KB 12 jan. 1870 no. 13), overl. 's-Gravenhage 27 juni 1916, zn. van Gerrit, heer van Zuid-Polsbroek, Purmerland

en Ilpendam, fabrikant, kapitein der burgerij, president hoofdingeland van de Purmer, lid raad van Amsterdam, en Carolina Ursulina Stephanica Engels, tr. 's-Gravenhage 4 mei 1870 Bonne Elisabeth Roijer, geb. Zwolle 27 maart 1847, overl. 's-Gravenhage 19 mei 1927, dr. van Georg, marineoff., laatst. kapitein ter zee, en Anna Petronella barones Mulert tot de Leemcule.

N. B. Uit de relatie met zijn Japanse huishoudster Koyama Ocho, dochter van een thee-handelaar te Edo, werd op 8 juli 1861 te Kanagawa een zoon geboren.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 3280; 2.05.18, inv.nr. 852; N. A. 83 (1993) 434; Moeshart, *Journal van Jonkheer Dirk de Graeff van Polsbroek*; Van Kleffens, *De internationaalrechtelijke betrekkingen tusschen Nederland en Japan*, (m.n.) 95, 96 en 216.

- 159. Willem Pieter Groeneveldt**, geb. Gorinchem 28 mei 1841, sinoloog, Oost-Indisch ambt., tolk Chinese taal te Padang (Sumatra, Ned.-Indië), 'ter voorlopige voorziening in de behoeften der Missie in China' voor de tijd van één jaar belast met de functie van secr.-tolk bij het consulaat-generaal te Shanghai (KB 16 aug. 1872 no. 46), deze aanstelling voor een jaar verlengd (KB 17 okt. 1873 no. 37), na deze detachering teruggekeerd naar Ned.-Indië, secr. 1881– en directeur 1887– dept. van Onderwijs, Eredienst en Nijverheid te Batavia, lid 1889– en vice-president 1893–1895 Raad van Ned.-Indië, overl. 's-Gravenhage 18 aug. 1915, zn. van Hendrik, postmeester paardenposterij te Gorinchem, en Bastianette Mariana Adriana Constantia Jackson, tr. Batavia 21 aug. 1878 Johanna Carolina Elisabeth van Dijk, geb. Pekalongan (Ned.-Indië) 31 okt. 1851, overl. 's-Gravenhage 18 mei 1931, dr. van Gerard Ijsbrand en Pauline Francine Elisabeth Klein en wed. van 1e Pieter Huijbert de Waal en 2e Pieter Elize Reese.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 852; Genealogie Groeneveldt, *De Bruïne Groeneveld*, in: N. P. 79 (1995/96) 225–248 (245); Van Dongen, *Tussen neutraliteit en imperialisme*, (o.a.) 63; Kuiper, *The early Dutch sinologists*, 865–871 en passim.

- 160. Mr. Frans Eyso Henricus Groenman**, geb. 's-Gravenhage 8 nov. 1883, studie rechten te Utrecht, jur. dr. ald. 1909, advocaat en procureur, kandidaat consulaire dienst 14 april 1910, na het examen voor de consulaire dienst van april/mei 1911 benoemd tot asp. vice-consul (KB 26 mei 1911 no. 58), tijd. gedetacheerd op het gezantschap te Bern vanwege 'de aanhoudende ziekte van den kanselier-vice-consul' ald. 24 mei–, CG Kopenhagen 23 okt. 1911– maart 1912, op het dept. april 1912–, CG Toronto juli –, Montreal sept.– en Winnipeg okt. 1912–, belast met waarneming van het consulaat ald. juni 1913–, CG New York aug.–okt. 1914, vice-consul i.a.d. (KB 19 mei 1914 no. 30), op het dept. najaar 1914–1920, consul i.a.d. (KB 11 dec. 1919 no. 82), belast met waarneming dipl. agentschap en CG Tanager maart 1920–juli 1921, consul te Kaapstad (KB 12 nov. 1921 no. 121), consul-generaal te Shanghai (KB 25 febr. 1925 no. 38), buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister 2e kl. te Caracas (KB 19 juli 1935 no. 67), in gelijke hoe-

danigheid op nieuwe gezantschap te Ottawa (KB 30 aug. 1939 no. 52), overl. ald. 20 juni 1943, zn. van Dr. Eyso Henricus, directeur HBS in Den Haag, en Gesina Anna van Exter, tr. 's-Gravenhage 22 mei 1919 Eidina Johanna Gratama, geb. Assen 21 aug. 1895, overl. 's-Gravenhage 18 dec. 1979, dr. van Mr. Seerp, rijksarchivaris in Drenthe, vice-president Hoge Raad der Nederlanden, en Elisabeth Johanna Warmoldina Gelderman.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 853 en 854; 2.05.38, register bezoldigde ambtenaren en inv.nr. 714; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Groenman* (Leiden 2018); Genealogie Gratama, in: N. P. 57 (1971) 115–147 (136).

- 161. Egbertus Theodorus Grothe**, geb. Arnhem 17 okt. 1792, lid raad van de stad Utrecht en sinds ca. 1816 hoofdcommies bij het gouvernement van de provincie Utrecht, na het overlijden van Charles Higgins (188) benoemd tot consul-generaal voor Mexico op jaarlijks tract. van 10.000 gulden, voorlopig voor de tijd van twee jaar (KB 9 febr. 1826 no. 109), zaakgelastigde en consul-generaal ald. (KB 13 april 1827 La B9 (geheim)), zaakgelastigde 'zonder meer' (KB 1 juni 1828 no. 112), onaangekondigd²² en met achterlating van grote schulden vertrokken uit Mexico in 1832, wachtgeld van f 2500,- p.j. (KB 8 juli 1833 no. 85), eervol ontslag als zaakgelastigde en CG voor Mexico (KB 10 febr. 1841 no. 126) en pensioen (KB 12 juni 1842 no. 239), overl. Utrecht 13 febr. 1862, zn. van Mr. Alexander Jan en Louisa Elisabeth Roosmale, tr. Utrecht 23 jan. 1840 Jkvr. Cornelia Margaretha Theodora Calkoen, geb. Amsterdam 13 maart 1801, overl. Utrecht 29 juli 1875, dr. van baron Mr. Abraham, secr. desolate boedelkamer te Amsterdam, off. cav., laatst. luit.-kolonel, militiecommissaris te Amsterdam, hoogheemraad van de Zeeburg en Diemerdijk, lid Ridderschap van Utrecht, en Johanna van Weede.
- Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nrs. 628, 629, 1894 en 3407; 2.05.18, inv. nr. 852; Groninger Courant van 24 febr. 1826 (Delpher); P. Berends, *Het geslacht Grothe* ('s-Gravenhage 1912) 33; Genealogie Grothe, in: N. P. 5 (1914) 164–169; N. A. 81 (1990–1991) 22; Van der Veen, *Groot-Nederland & Groot-Colombia*, 232.

- 162. Dr. Robert Hans van Gulik**, geb. Zutphen 9 aug. 1910, kandidaat Chinese en Japanse letteren en kandidaat recht en staatsinrichting van Ned.-Indië te Leiden, drs. Chinese en Japanse letteren te Utrecht, dr. letteren en wijsbegeerte ald. 1935, adj.-tolk te Tokio (KB 16 maart 1935 no. 95) 'omdat de Tolkendienst in het Verre Oosten aanvulling behoeft', p.t. secr.-tolk (KB 15 juni 1939 no. 47), tolk 2e kl. (KB 15 mei 1941 no. 12), bleef tot het uitbreken van de oorlog met Japan in 1942 te Tokio, tolk 2e kl. met p.t. gezantschaps- en later ambassadesecr. te Tsoengking (KB 23 maart 1943 no. 13), ABD IV 1946, eerste secr. Directie Politieke Zaken 1946– en te Washington 1947–, ABD III 1948, ambassaderaad en politiek adviseur

22 Of voor overleg teruggeroepen: zie retroacta bij KB 8 juli 1833 no. 85 m.b.t. Prioux (337).

bij de Ned. Missie in Japan met standplaats Tokio 1948–1951, ar te New Delhi 1952–1953, chef Directie Afrika en Midden-Oosten 1954–, buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister te Beiroet 1956–1959, ABD II 1958, bggm te Koeala Loempoer 1959–, buitengewoon en gevolmachtigd ambassadeur ald. 1960–, chef Afdeling Onderzoek en Documentatie 1963–, bga te Tokio 1965–, overl. 's-Gravenhage 24 sept. 1967, zn. van Willem Jacobus, off. van gezondheid OIL, en Bertha de Ruiter, tr. Tsoengking 18 dec. 1943 Shui Shih Fang (Frances), dr. van Shui Chün-shao, diplomaat, en Mevr. Shui, née K'uai.

N. B. In brede kring werd Van Gulik vooral bekend als schrijver van de Rechter Tie-detectiveromans.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 854; Staatsalmanak; Gids BZ en BD; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Van Gulik* (Leiden 2018); BWN I, 221; Barkman en De Vries-Van der Hoeven, *Een man van drie levens, biografie van diplomaat/schrijver/geleerde Robert van Gulik*; Blussé & Van Luyn, *China en de Nederlanders*, 185–189; Kersten, *Buitenlandse Zaken in ballingschap*, 89, 90.

- 163. Jacobus Haefkens**, geb. 's-Gravenhage 27 jan. 1789, secr. Maatschappij tot Nut van 't Algemeen, reizend door Engeland en het zuiden van Europa, dreef een handelszaak te Gent (1826), op voorstel van Falck (131) benoemd tot bezoldigd consul-generaal 'voor de Staat van Centraal Amerika (het voormalige rijk van Guatemala) om te Guatemala te resideren' (KB 2 maart 1826 no. 87), eervol ontslag als zodanig (KB 26 dec. 1830 no. 69) en op wachtgeld, burgemeester van Leerdam en tevens schoolopziener (1835)–1851, consul-generaal in Griekenland (KB 22 okt. 1851 no. 7), op zijn verzoek wegens 'zijn zwakke gezondheid' eervol ontslag (KB 14 sept. 1856 no. 66), overl. Barneveld 1 juni 1858, zn. van Johannes, 'katechizeermeester' in Den Haag (1789, 1824), en Jannetje Dolman, tr. 's-Gravenhage (ondertr. Amsterdam 18) 20 nov. 1808 Johanna Wilhelmina Breunes, ged. Amsterdam 10 sept. 1786, overl. Londen (op familiebezoek bij 'onze' kinderen) 11 nov. 1848, dr. van Willem en Margaretha Petronella Dalmeijer.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nrs. 629, 1894, 3043 en 3407; 2.05.18, inv.nr. 852; Dossier Haefkens (coll. Mr. W. de Vries) (CBG); A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Haefkens* (Leiden 2009/2018); A. J. van der Aa, *Biografisch Woordenboek der Nederlanden*, derde deel (Haarlem 1852), 13; De Jong, *De krimpende horizon van de Hollandse kooplieden*, 153, 204–210; Van der Veen, *Groot-Nederland & Groot-Colombia*, (o.a.) 232.

- 164. Gregorius (van Haersma) de With**, geb. Dieren (gem. Rheden) 6 maart 1886, werkzaam gemeentesecretarie De Bilt, 1e luit. Vrijwillig Militair Automobiel Corps 16 sept. 1913, hon. attaché op het gezantschap te Madrid sedert 1 mei 1914, hon. consul te Nice (KB 31 juli 1918 no. 49), hon. consul te Monaco (KB 25 april 1930 no. 27), consul i.a.d. met p.t. zaakgelastigde op het gezantschap en consulaat-generaal te Lima (KB 24 jan. 1936 no. 52), p.t. gezantschapsraad voor de tijd van

zijn werkzaamheden aan het gezantschap te Rio de Janeiro (KB 7 juni 1943 no. 9), ABD IV 1947, p.t. gevolmachtigd minister 1 jan. 1947, t.b. 1948, overl. Curaçao 15 maart 1962, zn. van Cornelis Martinus, ambt. secretarie gemeente Leeuwarden, en Johanna Christina Mees, tr. 1e Parijs 21 aug. 1917 (door echtsch. ontbonden Nice 17 juli 1930) Marie Emilie Marguerite Fillion, geb. Genève 23 april 1893, dr. van Albert Léon en Marguerite Jeanne Davin; tr. 2e Monaco 16 maart 1934 Zagorka Sabo Comtesse de Woth, geb. Belgrado 22 nov. 1893, overl. Curaçao 29 juni 1958, dr. van Dragoutin Sabo en Maria Kostich en gesch. echtg. van Dr. George Mellon.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 184; 2.05.18, inv.nr. 854; 2.05.38, register bezoldigde ambtenaren; Staatsalmanak 1946–1947; Genealogie De With, Van Haersma de With, in: N. P. 21 (1933/34) 465–475 (474); Genealogie Mees, in: N. P. 67 (1983) 237–371 (349); ‘Wie is dat?’ (1956) 241; Persoonlijkheden in woord en beeld, 585.

165. Jhr. Mr. **Hendrik Maurits van Haersma de With**, heer van de Berencamp, geb. Utrecht 15 juni 1884, jur. dr. ald. 1909, op zijn verzoek volontair op het Kabinet m.i.v. 1 jan. 1910, gezantschapsattaché i.a.d. (KB 22 febr. 1911 no. 22), p.t. gezantschapssecr. (KB 20 aug. 1913 no. 80), als zodanig te Wenen (KB 12 febr. 1914 no. 35), dept. 1920, gezantschapsraad (KB 22 mei 1920 no. 70), verbonden aan het gezantschap te Kopenhagen (KB 20 maart 1922 no. 82) en gedetacheerd te Christiania (het latere Oslo), buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister 2e kl. te Lissabon (KB 30 dec. 1924 no. 147), op zijn verzoek ‘wegens particuliere aangelegenheden’ in disp. ‘buiten bezwaar’ voor de tijd van twee jaar (KB 2 juni 1930 no. 38), bggm 2e kl. te Praag (KB 29 jan. 1932 no. 91), bggm 1e kl. te Washington (KB 3 nov. 1933 no. 38), tevens te Havanna (KB 21 febr. 1934 no. 45), bggm 1e kl. te Berlijn (KB 24 okt. 1938 no. 60), t.b. 1940, alg. adviseur van de minister-president 1942, secr.-generaal ministerie van Alg. Oorlogsvoering te Londen 1943–, buitengewoon en gevolmachtigd ambassadeur bij de voorlopige regering der Franse Republiek te Parijs (KB 19 april 1945 no. 23), kamerheer i.b.d. van Koningin Wilhelmina, overl. Nijkerk 10 sept. 1945, zn. van Jhr. Mr. Jan Hendrik, jur. dr. Utrecht, advocaat arr.-rechtbank ald., werkzaam kantongerecht, laatst. te Woerden, kantonrechter te Breukelen, hoogheemraad Lekdijk Bovendams, lid Prov. Staten van Gelderland, jagermeester voor Gelderland van Koningin Wilhelmina, commissaris cultuurmaatschappijen Djegong en Kali Bantar te Amsterdam, en Jkvr. Jacqueline Pauline van Weede, zuster van Jhr. Mr. Willem Marcus van Weede (488), tr. Olst 28 sept. 1915 Sophie Louise van den Broek d’Obrenan, geb. Soerabaja (Ned.-Indië) 24 juni 1894, overl. ’s-Gravenhage 26 mei 1975, dr. van Jean, makelaar, en Meta Eleonora Marie Miesegaes.

N.B. Zijn broer, Jan Minnema van Haersma de With, volgt onder **166.** Jhr. Albert Gerard Schimmelpenninck (394) was zijn zwager.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 182, 853 en 854; N. A. 98 (2013–2014) 29; Genealogie Van den Broek, Van den Broek d'Obrenan, in: N. P. 14 (1924) 46–57; Klaassen (ed.), *'Voor u persoonlijk'*, 11, 23, 29; Kersten, *Buitenlandse Zaken in ballingschap*, passim; De Vries (ed.), *Herinneringen en dagboek van Ernst Heldring*, 1162, 1189, 1205 en 1431.

- 166.** Jhr. Dr. **Jan Minnema van Haersma de With**, heer van de beide Pollen en de Nijenbeek, geb. Utrecht 6 juli 1878, jur. dr. Utrecht 1905, gezantschapsattaché i.a.d. (KB 9 jan. 1907 no. 2) en geplaatst op het Kabinet, op zijn verzoek eervol ontslag (KB 9 okt. 1909 no. 58), rentmeester kroondomein, rentambten Amersfoort 1910–1939 en Arnhem 1920–1931, lid gemeenteraad Putten 1913–(1936), lid Prov. Staten van Gelderland 1915–(1940), res. 1e luit. cav., overl. Harderwijk 2 juli 1965, broer van **165**.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 853; N. A. 98 (2013–2014) 28.

- 167.** Mr. **Coenraad Willem Antoni baron van Haersolte**, geb. Arnhem 9 maart 1909, studie rechten te Utrecht, res. 2e luit. huzaren, gezantschapsattaché (KB 1 febr. 1934 no. 72) en gedetacheerd te Berlijn, vervolgens op het gezantschap te Parijs (KB 2 april 1935 no. 40), gezantschapssecr. 2e kl. te Stockholm (KB 26 febr. 1937 no. 41), te Helsinki 1939–, gs 1e kl. (KB 3 juli 1941 no. 7), ministerie te Londen 1941– en tijd. te Washington 1942, gs 1e kl. te Pretoria 1942–1947, ABD IV 1 jan. en ABD III 1 juli 1946, tijd. te Rome 1947, Londen 1947–, gezantschapsraad te Bern 1948–, ambassaderaad te Moskou 1950, gedetacheerd ministerie van Financiën 1950–, chef Directie Westelijk Halfrond 1951–1954, p.t. buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister 1953, in die hoedanigheid te Montevideo 1954–1958, ABD II 1957, buitengewoon en gevolmachtigd ambassadeur te Lima 1960–1964 en te Madrid 1965–, laatst. bga te Stockholm 1971–1974, res.-ritmeester, overl. Leiden 14 juli 1974, zn. van baron Johan Christiaan, civiel ingenieur, en Ernestine Theodora Johanna barones van Heemstra, tr. 1e 's-Gravenhage 29 april 1937 (echtsch. ingeschr. Stockholm 21 sept. 1941) Simonette Marie barones van Haersolte van Haerst, geb. 's-Gravenhage 8 okt. 1914, overl. Utrecht 30 jan. 1990, dr. van baron Joan Walrave, luit. ter zee 2e kl., directeur N. V. Woning Mij en N. V. Mij van Onroerende Goederen te Delft, en Anna Willemina 's-Gravesande Guicherit; zij hertr. Stockholm 2 febr. 1946 Mr. Justinus Egbertus Hendericus baron van Nagell (**299**); tr. 2e Washington (DC) 25 aug. 1942 (echtsch. ingeschr. 's-Gravenhage 22 dec. 1951) Tonina Theda Hemmingson, geb. Maarn 26 nov. 1907, overl. Doorn 27 dec. 2000, dr. van Willem Ulrich en Hermine Agatha Sophia (Rikkers) Fischer; tr. 3e Kopenhagen 26 febr. 1952 Emilie Marie Höedt Saxild, geb. ald. 1 juni 1920, overl. 's-Gravenhage 7 maart 2001, dr. van Knud Wilhelm en Agnete Louise Dyrlund.
- Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 854; Staatsalmanak; Gids BZ en BD; N. A. 84 (1994) 71; Klaassen (ed.), *'Voor u persoonlijk'*, 49.

168. Mr. Herman Sybrand Hallo, geb. 's-Gravenhage 6 april 1908, studie rechten te Leiden, jur. dr. ald. 1934, werkzaam bij de N. V. Bataafsche Import Mij. te Den Haag mei-juni 1929, na het consulaire aanwijzingsexamen in april 1931 benoemd tot kandidaat consulaire dienst, werkzaam op het consulaat-generaal te Antwerpen in 1932, na het examen voor de consulaire dienst van juni 1935 benoemd tot asp.vice-consul (KB 14 sept. 1935 no. 93), gedetacheerd bij CG Hamburg okt. 1935- en te Düsseldorf 1936-1940, vice-consul (KB 23 sept. 1938 no. 60), te Washington 1941-1944, consul i.a.d. (KB 7 okt. 1943 no. 17), als zodanig te Ottawa 1944-, ministerie te Londen 1945 en Den Haag 1945-1948, ABD IV 1946, ambassadesecr. 1e kl. en consul te Brussel 1948-, p.t. consul-generaal 15 maart 1954, als zodanig te Johannesburg 1954-1958, ABD III 1955, cg te Salisbury 1958-, buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister te Colombo 1964-, buitengewoon en gevolmachtigd ambassadeur ald. 1965-1968, overl. (verm.) Malta vóór zijn echtgenote, zn. van Dr. Johannes Jacobus, leraar, later directeur HBS in Den Haag, en Alice Maud Mary Dobby, tr. Oegstgeest 16 okt. 1937 Gerda Helena Fransen, geb. Leiden 7 okt. 1913, overl. Attard (Malta) 25 april 1983, dr. van Dr. Johan Warnar Pieter, arts te Voorschoten, en Adriana Wilhelmina Baljet.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 854; 2.05.38, register bezoldigde ambtenaren en inv.nrs. 714 en 717; Staatsalmanak; Gids BZ en BD; A. J. van Galen Last, *Fragment-genealogie Hallo* (Leiden 2018).

169. George Simon Dirk Hamel, geb. St. George del Mina (Elmina, Goudkust, nu Ghana) 14 febr. 1877, volontair firma Hotz & Co. te Londen 1895-, geslaagd voor examen leerling-consul in nov. 1896 als nummer 2 van zes, volontair dept. febr.-sept. 1897, leerling-consul (KB 24 juni 1897 no. 46), als zodanig te Hamburg april 1901 tot juli 1902, CG Antwerpen tot sept. 1903, diploma vice-consul in 1904, benoemd als zodanig (KB 7 dec. 1904 no. 35), te Singapore febr.-juni 1906, belast met waarneming consulaat te Penang (Straits Settlements) (KB 17 mei 1906 no. 36), vice-consul belast met waarneming CG Calcutta (KB 14 jan. 1910 no. 22), consul i.a.d. (KB 22 febr. 1912 no. 38), als zodanig te Kobe (KB 20 okt. 1913 no. 40), consul met p.t. consul-generaal belast met waarneming van CG Hongkong (KB 16 april 1915 no. 10), consul-generaal ald. (KB 2 nov. 1918 no. 40), op zijn verzoek eervol ontslag uit de consulaire dienst 'wegens particuliere redenen' (KB 4 jan. 1923 no. 21), zonder beroep (1931), overl. 's-Gravenhage 11 nov. 1954, zn. van **170** en Ellen Vickerman, tr. 's-Gravenhage 17 okt. 1931 Cornelia Petronella Bout, geb. Rotterdam 15 febr. 1882, modiste (1931), overl. 's-Gravenhage 27 juni 1960, dr. van Petrus Johannes, brugwachter te Rotterdam (1882), en Maria Hendrica Balvers; zij tr. 1e Rotterdam 4 jan. 1906 (echtsch. uitgespr. ald. 23 juli 1919) Theodorus Hermanus Tielen.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 853; 2.05.38, inv.nr. 77; 2.05.38, register bezoldigde ambtenaren; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Hamel* (Leiden 2009/

2018); Walraven, *Tropenjaren, P.S. Hamel consul-generaal in Afrika en Azië*, (o.a.) 146–147; Kuiper, *The early Dutch sinologists*, 238, 734.

170. Pieter Simon Hamel, geb. Breskens 10 nov. 1845, op de oefenschool voor kwekelingen te Goes 1862–, hulponderwijzer te Dordrecht 1864–1865, vervolgens dienstplichtig soldaat, onderwijzer te Groede 1866–1869, op voordracht van de minister van Koloniën benoemd tot hulponderwijzer ‘voor de dienst der Ned. bezittingen ter kust van Guinea’ te Elmina (KB 4 april 1869 no. 15), aangesteld tot postdirecteur ald. (Gouvernements Besluit (GB) van 19 okt. 1869), tevens t.b. van de boekhouder en kassier, tolk voor de Franse, Engelse en Duitse talen (GB 16 sept. 1870), wnd. schoolonderwijzer (GB 15 mei 1871), ambt. Burgelijke Stand te Elmina (GB 18 nov. 1871), rechter-plaatsvervanger ald. (GB 22 dec. 1871, goedgekeurd bij KB 15 febr. 1872), ontvanger der inkomende rechten en notaris te Elmina (GB 15 mei 1872), tijd. aangesteld als assistent van de Ned. agent te Elmina (KB 30 nov. 1872), voorlopig voor de tijd van één jaar benoemd tot vice-consul op tract. van f 3000,- p.j. (KB 31 dec. 1872 no. 64), na het vertrek van consul Le Jeune (213) belast met waarneming van het consulaat, consul te Elmina (KB 5 mei 1875 no. 20), p.t. consul-generaal (KB 16 april 1878 no. 4) in verband met een speciale zending naar Liberia, hoofd consulaat-generaal voor de Westkust van Afrika (van de zuidelijke grens der Franse bezittingen aan de Gabon tot de noordelijke grens van Senegambië) met p.t. cg (KB 10 febr. 1879 no. 3), eervol ontslag wegens opheffing van het bezoldigd CG te Elmina (KB 22 dec. 1879 no. 28), cg te Bangkok (KB 17 mei 1881 no. 25), wegens opheffing van CG Bangkok als bezoldigde post eervol ontslag (KB 24 juni 1887 no. 55) en op wachtgeld, consul voor Zuid-China met standplaats Amoy en met behoud van titel cg (KB 18 febr. 1890 no. 39), eervol ontslag wegens gezondheidsproblemen (KB 3 febr. 1893 no. 29), overl. Bendorf am Rhein 13 okt. 1900, zn. van Simon, (beurt)schipper (o.a. 1839 en 1855), later koopman (1858) te Breskens, en Catharina Calandt, dienstmeid (1839), winkelierster (o.a. 1860), werkvrouw (1875), hij had een relatie met Ellen Vickerman, geb. Elmina 1850, overl. ald. 1896, dr. van de Britse scheepskapitein George en Jannetje van der Speck (uit deze relatie o.a. George Simon Dirk Hamel (169)); tr. op het consulaat te Singapore 14 nov. 1881 Maria Margaretha den Bouwmeester, geb. Middelburg 6 april 1856, overl. Bangkok 20 nov. 1884, dr. van Jacobus Johannes, koopman te Middelburg (1856), scheepsbouwer en cargadoor ald., en Maria Elisabeth Lels.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 852; 2.05.38, inv.nr. 74; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Hamel* (Leiden 2009/2018); Walraven, *Tropenjaren, P.S. Hamel consul-generaal in Afrika en Azië*; Van Dongen, *Tussen neutraliteit en imperialisme*, (o.a.) 126 en 137; Ten Brummelhuis, *Merchant, courtier and diplomat*, 77–79; Kuiper, *The early Dutch sinologists*, 238, 305, 342, 591.

171. Mr. **Diederik Alfred van Hamel**, geb. Pekalongan (Ned.-Indië) 10 juli 1911, studie rechten Utrecht, jur. dr. ald. 1936, huisleraar bij de Ned. gezant te Stockholm 1936–, volontair op cargadoorskantoor ald. jan.–mei 1937, na het consulaire aanwijzingsexamen van nov. 1938 benoemd tot kandidaat consulaire dienst (12 dec. 1938), Institut de Hautes Etudes Internationales te Genève 1938–1939, na het examen voor de consulaire dienst op 13 jan. 1940 benoemd tot asp.vice-consul (KB 29 jan. 1940 no. 25), CG Londen m.i.v. 13 febr. 1940, met p.t. vice-consul te Edinburgh 1941–, vice-consul (KB 28 jan. 1943 no. 20), ministerie te Londen 1943–, CG Brussel 1945–, ABD V 1946, vice-consul te Londen 1946–, gezantschapssecr. 2e kl., later 1e kl. te Kopenhagen 1947–1951, ABD IV 1948, consul te Semarang (Indonesië) 1951–, werkzaam te Djakarta 1953– en Singapore 1954–, ABD III 1955, gezantschapsraad en hoofd Bureau Noord-Amerika 1955–, ambassaderaad te Caracas 1956–, consul-generaal te Toronto 1959– en te New York 1966–1972, overl. Woodstock (New York) 31 aug. 1997, zn. van Mr. Alfred Johannes Cornelis, Oost-Indisch ambt., laatst. president van de Landraad te Menado, en Magdalena Eland, tr. Amersfoort 6 febr. 1940 Mathilde J. Cramer (Heyligers), geb. Deventer 4 aug. 1918, overl. na haar echtgenoot, dr. van Willem Egbert Cramer en Maria Christina Heyligers.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 854; 2.05.38, register bezoldigde ambtenaren en inv.nrs. 714 en 717; Staatsalmanak; Gids BZ en BD; Genealogie Van Hamel, Ardesch van Hamel, in: N. P. 6 (1915) 137–143 (142); Genealogie Waller, in: N. P. 78 (1994) 444–520 (506).

172. Mr. Dr. **Gerard Anton van Hamel**, geb. Amsterdam 27 okt. 1911, jur. dr. ald. 1938, gezantschapsattaché (KB 26 febr. 1937 no. 41), als zodanig te Bern (KB 16 maart 1937 no. 47), p.t. gezantschapssecr. (KB 19 okt. 1939 no. 78) aangezien wegens 'de tijdsomstandigheden' het eerstvolgende secretaris-examen met minstens zes maanden zou worden uitgesteld, verbleef in 1940 in Nederland i.v.m. voorbereiding van dat examen, t.b. m.i.v. 1 okt. 1942, overl. concentratiekamp Natzweiler 19 juli 1944, zn. van Prof. Mr. Joost Adriaan, jur. dr. Amsterdam, advocaat ald., hoogleraar strafrecht te Amsterdam, lid redactie van De Amsterdammer, lid Tweede Kamer der Staten-Generaal, hoofd Juridische Afd. Volkenbondssecretariaat, Hoge Commissaris van de Volkenbond in de Vrije Stad Dantzig, president Bijzonder Gerechtshof te Amsterdam 1945–1950, en Marie Leocadie de Vries Feyens, tr. 's-Gravenhage 14 okt. 1937 Jkvr. Wendela Quarles van Ufford, geb. ald. 8 okt. 1914, overl. ald. 24 aug. 2008, dr. van Jhr. Constant Louis Humphrey, off. art., laatst. kapitein, ordonnansoff. van Koningin Wilhelmina, secr.-penningmeester Ned. Vereeniging voor Vreemdelingenverkeer, en Anna Maria gravin van Limburg Stirum; zij tr. 2e Amsterdam 21 juli 1951 (echtsch. ingeschr. ald. 11 april 1967) Pieter Gerard Jan Dudok van Heel.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 854; Genealogie Van Hamel, in: N. P. 6 (1915) 137–143, 405–406 (406); N. A. 90 (2002–2003) 200; Jan H. Kompagnie, 'Gerard

Anton van Hamel (1911–1944), van diplomaat tot verzetsman, in *BZ en de Tweede Wereldoorlog*, 51–53; BWN I, 228; Kersten, *Buitenlandse Zaken in ballingschap*, 407.

173. **Willem Hanegraaff**, geb. Warnsveld 27 nov. 1839, marine-off. sinds 1854, laatst. off. van administratie 2e kl., eervol ontslag als zodanig 31 aug. 1873, consul te Djeddah (KB 25 aug. 1873 no. 51), op verlofreis naar Nederland overl. te Alexandrië 20 juni 1878, zn. van Balthazar Constantijn Diederik, ontvanger der belastingen, laatst. te Woerden, en Jacoba Joachemina Wijnaendts, tr. Delft 17 maart 1870 Augustine Georgine List, geb. ald. 4 aug. 1837, overl. 's-Gravenhage 14 juli 1878, dr. van Frederik Carel, off. art. in Bataafse, Franse en Ned. dienst, laatst. luit.-generaal art., directeur-generaal en vervolgens minister van Oorlog, adjudant i.b.d. van Koning Willem II, en Auguste Nering Bögel.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 852; Genealogie Hanegraaff, in: N. P. 2 (1911) 190–195 (193); Genealogie Nering Bögel, in N. P. 34 (1948) 48; Klaassen, *De officier van administratie KM*, 111.

174. **Mr. Binnert Philip baron van Harinxma thoe Slooten**, geb. Olterterp 2 juni 1893, jur. dr. Leiden 1918, tijd. ambt. ministerie 1918–, asp. attaché te Wenen sedert 5 maart 1919, kandidaat-attaché op het gezantschap te Rome (KB 11 febr. 1920 no. 60), gezantschapsattaché ald. (KB 25 juni 1920 no. 64), dept. 1921–, gezantschapssecr. 2e kl. (KB 2 dec. 1922 no. 99) en geplaatst te Berlijn, op zijn verzoek eervol ontslag uit de dipl. dienst (KB 15 aug. 1924 no. 54), nam in de jaren 1924–1925 deel aan de Karakorum expeditie van Dr. Philips Christiaan Visser (472), secr. bij het permanente secretariaat voor de Haagse Conferentie betreffende het Internationaal Privaatrecht (KB 15 april 1929 no. 50), opnieuw benoemd tot gs 2e kl. (KB 11 juni 1932 no. 81) en verbonden aan het gezantschap te Kopenhagen met standplaats Oslo, tijdelijk zaakgelastigde te Stamboel (Istanbul), gs 1e kl. ald. (KB 23 okt. 1933 no. 58), overgeplaatst naar Angora (Ankara), gezantschapsraad ald. (KB 20 okt. 1936 no. 62), buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister 1e kl. te Brussel (KB 4 jan. 1938 no. 90) en te Lissabon 1940–1942, ministerie te Londen, o.m. vertegenwoordiger bij de Belgische en Luxemburgse regering ald. 1943–, buitengewoon en gevolmachtigd ambassadeur te Brussel 1944–1956, ABD I 1946, t.b. 1 jan. 1957, res.-1e luit. cav., overl. Harinxmastate, Beesterzwaag 28 maart 1969, zn. van baron Mr. Maurits Pico Diderik, jur. dr. Leiden, griffier kantongerecht te Beesterzwaag, kantonrechter ald., voorzitter waterschappen Drait en Oud-Diep, kamerheer i.b.d. van Koningin Wilhelmina, en van Adeline Josine barones van Heemstra, tr. Marseille 28 dec. 1931 Marie Helen Edith Ernestine Scheidius, geb. k. de Gelderse Toren, Spankeren 24 aug. 1903, overl. Randogne (Valais) 13 maart 1989, dr. van Everard Philip Adriaan Matthias, hon. attaché te Bern 1894–1899, en Helen Eleanor Curtis, en gesch. echtg. van John Edward Knight.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 184, 853 en 854; Staatsalmanak; Gids BZ en BD; N. A. 84 (1994) 190; Genealogie Scheidius, in: N. P. 95 (2016/2017) 351–375 (364); Kersten, *Buitenlandse Zaken in ballingschap*, passim; Persoonlijkheden in woord en beeld, 605; De Vries (ed.), *Herinneringen en dagboek van Ernst Heldring*, 1189, 1247 en 1289.

- 175. Albert Hendrik Hasselman**, geb. 's-Gravenhage 10 sept. 1910, handelsschool ald., studie Ned. Economische Hogeschool te Rotterdam, werkzaam bij British Foreign Maritime Agencies Ltd. te Londen sept. 1930–, bij de Société Anonyme des Petroles Jupiter te Bordeaux 1931– en bij de Bataafse Import Mij. te 's-Gravenhage 1932–1934, volontair consulaat-generaal te D usseldorf juni–aug. 1935, kandidaat voor de consulaire dienst 8 febr. 1936, na het consulaire examen van sept. 1937 benoemd tot asp.vice-consul (KB 13 okt. 1937 no. 45), CG Londen nov. 1937–, CG Hongkong dec. 1938– en Shanghai mei 1939–1942, vice-consul (KB 9 jan. 1941 no. 10), in die hoedanigheid te Pretoria in 1942, CG Calcutta met standplaats Simla/New Delhi 1942–, ambassadesecr. 1e kl. te Londen 1945–1946, ABD IV 1946, gs 1e kl. Boekarest 1946– en Canberra 1948–, p.t. ambassadeeraad 1951, ABD III 1952, chef Directie Europa 1952–, ar Londen 1954–, tijd. zaakgel. te Djakarta met p.t. buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister 1957–, ABD II 1959, chef Directie Buitenlandse Dienst 1960–, buitengewoon en gevolmachtigd ambassadeur te Teheran 1963– en Stockholm 1968–, laatst. bga te Pretoria 1971–1975, overl. 's-Gravenhage 8 juni 1993, zn. van Willem, administrateur suikerfabriek Ketanen (Modjokerto, Ned.-Indië), en Maria Cornelia Canneman, tr. Ned. gezantschap te Boekarest 14 (of 16) okt. 1947 Sonya Elena Dendrino, geb. ald. 17 juni 1924, overl. 's-Gravenhage 20 aug. 1981, dr. van Gregoire en Alexandra Ponlieff.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 854; 2.05.38, register bezoldigde ambtenaren en inv.nrs. 714, 716 en 717; Staatsalmanak; Gids BZ en BD; Genealogie Hasselman, in: N. P. 49 (1963) 165–180 (180); 'Wie is dat?' (1956) 251.

- 176. Cornelis Haver Droeze**, geb. Tjilatjap (Ned.-Indië) 24 sept. 1915, kandidaatsexamen handelswetenschappen Ned. Econ. Hogeschool te Rotterdam, res.-2e luit. kustart. 1936, kandidaat consulaire dienst 24 dec. 1937, na het het consulaire examen op 13 jan. 1940 benoemd tot asp.vice-consul (KB 29 jan. 1940 no. 25), consulaat-generaal te Parijs 15 april 1940–, dept. van Handel, Nijverheid en Scheepvaart m.i.v. 1 dec. 1942, vice-consul (KB 19 juni 1945 no. 38), gezantschapssecr. te Praag 1945–, ABD V 1946, ambassadesecr. 2e kl. te Washington 1946– en te New York 1947–1949, ABD IV 1948, gezantschapssecr. 1e kl. en tijd. zaakgel. te Guatemala 1949–1951, eerste handelssecr. te Brussel 1952–, overl. Weezenbeek (Brussel) 16 maart 1953, zn. van Frederik Jan, off. inf. OIL, en Wilhelmina Bernardina Antonia Mulder, tr. 27 okt. 1942 Anna Elizabeth Dikker, geb. Amsterdam 16 sept. 1908, overl. Rotterdam 10 jan. 1955, dr. van Frederik Wilhelm, compagnon firma Dikker & Thijs, en Anna Elisabeth Kubbe.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 854; 2.05.38, register bezoldigde ambtenaren en inv.nrs. 714 en 717; Staatsalmanak; Gids BZ en BD; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Haver Droeze* (Leiden 2018).

177. **Frederik Jan Haver Droeze**, geb. Vlaardingen 17 juli 1847, 2e luit. genie 1868, nam deel aan Franse strafexpeditie in Algerije 1871–1872, gedetacheerd bij het OIL 1876, gepensioneerd als majoor (1887), belast met waarneming van het consulaat te Djeddah met p.t. consul (KB 22 febr. 1894 no. 30), verkreeg reeds datzelfde jaar vier maanden verlof ‘om gezondheidsredenen’, eervol van de waarneming ontheven (KB 5 febr. 1895 nr. 29) en belast met waarneming van het Consulaat-Generaal voor Zuid-China met standplaats Hongkong onder toekenning p.t. consul-generaal, benoemd tot hoofd van het gezantschap te Peking met p.t. buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister (KB 21 dec. 1908 no. 53) maar voor aanvaarding functie overleden te Dordrecht 5 jan. 1909, zn. van Johannes Jacobus, apotheker te Dordrecht, en Margaretha Jacoba van der Meer de Wijs tr. Hongkong juni 1899 (huwelijk ingeschr. Dordrecht 30 juni 1899) Marie Mélanie (Melania) Galfré, geb. Turijn 17 juni 1866, overl. Bussum 17 april 1955, dr. van Giacomo en N. N.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 853; 2.05.38, register bezoldigde ambtenaren; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Haver Droeze* (Leiden 2018); NNBW III, 301; Van Dongen, *Tussen neutraliteit en imperialisme*, (o.a.) 139–141 en 212–215; Gobée en Adriaanse, *Ambtelijke adviezen van C. Snouck Hurgronje*, 1475, 1487; Kuiper, *The early Dutch sinologists*, 368–385, 613, 755.

178. **Jacob Derk Borchard Anne baron van Heeckeren van Enghuizen**, heer van Beverweerd en Odijck, geb. Zutphen 28 nov. 1792, marine-off., secr. van legatie (SB 25 juli 1814 no. 13) tot nader order dienstdoend bij gezant Mollerus (295) aan het Hof van Portugal te Rio de Janeiro, secr. van de legatie bij het Hof van Zweden (KB 2 maart 1815 no. 144), secr. van legatie te Berlijn (KB 20 jan. 1817 no. 69), ‘benoemd Chargé d’affaires bij de Verenigde Staten van Amerika (KB 29 aug. 1822 no. 115) en kamerheer van UM, wiens vertrek naar Washington, uit hoofde van den strengen winter, nog geen plaats gehad heeft’ maar in plaats daarvan aangesteld als zaakgelastigde a.i. te St.-Petersburg (KB 31 jan. 1823 no. 168), buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister ald. (KB 7 mei 1826 no. 40), ‘op zijn daartoe gedaan verzoek’ – vanwege de affaire-Poesjkin²³ – eervol ontslag als zodanig en wachtgeld (KB 24 juni 1837 no. 85), op instigatie van Koning Willem II in 1841 weer in actieve dienst hersteld en benoemd tot bggm te Wenen (KB 20

23 Op 9 februari 1837 duelleerde zijn adoptiefzoon George Charles d’Anthès (later: baron de Heeckeren) namens hem met de befaamde Russische dichter Alexander Poesjkin, die het duel niet overleefde.

april 1842 no. 74), minister van Staat 1872, eervol ontslag (KB 17 okt. 1875 no. 4) en pensioen (KB 5 jan. 1876 no. 15), overl. Parijs 27 sept. 1884, zn. van baron Evert Frederik, heer van Driebergen, Enghuizen en Beurse, off. cav. in Statendienst, laatst. majoor, in de ridderschap en Staten van Zutphen, gedeputeerde ter Staten Generaal, lid Raad van State, lid departementaal bestuur van Gelderland, assessor ald., lid alg. raad dept. van de Boven-IJssel, lid Ridderschap van Gelderland, lid Prov. Staten ald., lid Eerste Kamer der Staten-Generaal, en Henriette Jeanne Susanne Marie des H. R. Rijksgravin van Nassau La Lecq, vrouwe van Beverweerd en Odijk.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nrs. 817, 818, 819 en 1894; 2.05.18, inv.nr. 852; N. A. 84 (1994) 283; Genealogie De Heeckeren d'Anthès, in: N. A. 79 (1988) 112–122; NNBW VIII, 724; Boogman, *Nederland en de Duitse Bond*, (m.n.) 112–138; Evert Paul Veltkamp, 'De Nederlandse adeldom van de familie Van Heeckeren (d'Anthès)', in *De Nederlandsche Leeuw* CXXXII (2015) 41–46.

- 179. Mr. Jacob Dirk Carel baron van Heeckeren van Kell**, heer van Ruurlo, Bingerden en Kell, geb. h. Bingerden, Angerlo 5 april 1854, jur. dr. Utrecht 1878, asp. attaché sedert 6 maart 1879, gezantschapsattaché (KB 11 maart 1880 no. 22), werkzaam op het gezantschap te Berlijn april 1880–, dept. febr. 1881–, na het examen voor de benoembaarheid tot gezantschapssecr. 2e kl. van nov. 1881 als zodanig benoemd (KB 16 febr. 1882 no. 23) en geplaatst bij het gezantschap te Rome, gezantschapssecr. 1e kl. (KB 9 dec. 1884 no. 27) en gedetacheerd te Brussel, te Parijs (KB 25 maart 1886 no. 9), gezantschapsraad ald. (KB 30 maart 1888 no. 6), zaakgelastigde met p.t. minister-resident te Lissabon (KB 23 maart 1890 no. 24), min.-res. met p.t. buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister bij de Hoven van Stockholm, Kopenhagen en Christiania (het latere Oslo) met standplaats Stockholm (KB 6 dec. 1899 no. 2), op zijn verzoek 'om redenen van gezondheid' eervol ontslag als zodanig (KB 7 okt. 1909 no. 62) en in disp., lid Eerste Kamer der Staten-Generaal 1905–1910, overl. h. Bingerden 28 mei 1931, zn. van baron Mr. Willem, heer van Ruurlo, Bingerden en Kell, jur. dr. Utrecht, advocaat te Arnhem, lid Ridderschap van Gelderland, lid Prov. Staten en Gedeputeerde Staten van Gelderland, lid gemeenteraad, burgemeester en gemeentesecr. van Angerlo, lid en voorzitter militieraad te Arnhem, directeur Kabinet des Konings, minister van Buitenlandse Zaken 1877–1879, lid Tweede Kamer der Staten-Generaal, kamerheer i.b.d. van Koning Willem I, Koning II, Koning Willem III en Koningin Wilhelmina, dijkgraaf van het polderdistrict Baarbroeksche Dijk en Angerlose Zomerdijken, en Sophia Johanna Justina barones Taets van Amerongen, tr. 's-Gravenhage 14 mei 1891 Constantia Wilhelmina van Hangest barones d'Yvoy van Mijdrecht, geb. 's-Gravenhage 6 jan. 1871, overl. ald. 21 april 1960, dr. van baron Mr. Daniel Maximiliaan Marie, heer van Mijdrecht, jur. dr. Utrecht, advocaat te Arnhem, secr. van Harderwijk, ambt. Openbaar Ministerie ald., intendant

Groothertogelijke domeinen van Saksen-Weimar-Eisenach, commissaris Harderwijker Schroefstoomboot-Maatschappij, 2e luit. rustende schutterij in Gelderland, kamerheer i.b.d. van Koning Willem III en van Koningin Wilhelmina, en Catharina Constancia Wilhelmina gravin van Limburg Stirum, en schoonzuster van Jhr. Mr. Dr. J. C. N. van Eys (125).

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 182, 257, 852 en 853; N. A. 84 (1994) 299; N. A. 98 (2013–2014) 298; Valk en Van Faassen (ed.), *Dagboeken en aantekeningen van Willem Hendrik de Beaufort*, (m.n.) 346–348, 455–456, 481, 488–489.

- 180.** Mr. **Adriaan Heemskerck**, geb. Amsterdam 3 dec. 1848, volontair op het dept. sinds begin 1875, gezantschapsattaché (KB 18 maart 1876 no. 22), op zijn verzoek eervol ontslag als zodanig (KB 14 juli 1876 no. 21), vervolgens werkzaam bij het ministerie van Justitie, raadsheer Hof van Appel te Cairo, later rechter in Nederland, laatst. bij de arr.-rechtbank te Amsterdam, overl. 's-Gravenhage 2 dec. 1908, zn. van Mr. Jan, jur. dr. en dr. letteren Utrecht, advocaat te Amsterdam, kantonrechter plv. en rechter ald., lid gemeenteraad van Amsterdam en van de Provinciale Staten van Noord-Holland, lid Tweede Kamer der Staten-Generaal, raadsheer Provinciaal Gerechtshof te Haarlem, minister van Binnenlandse Zaken, raadsheer Hoge Raad der Nederlanden, lid Raad van State, minister van Staat, en Anna Maria Heemskerck.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 852; Genealogie Heemskerck, Bijsterus Heemskerck, in: N. P. 47 (1961) 135–147 (142); Frederik Heemskerck, *Van vader op zoon*, 42–43.

- 181.** Mr. **Emile baron van Heerdt tot Eversberg**, geb. Nieuwendiep, Den Helder 19 mei 1892, adj.-commies op de Afd. Politieke Zaken (KB 11 juni 1914 no. 65), gedurende het verlof van de secr. te Wenen tijd. gedetacheerd op het gezantschap ald. (KB 25 aug. 1915 no. 32), vervolgens 'in het belang van den dienst' geplaatst onder de bevelen van de tijd. zaakgel. te Sofia (KB 25 nov. 1915 no. 78), te Berlijn (KB 28 april 1917 no. 25), eervol ontslag als adj.-commies (KB 24 okt. 1918 no. 63) en benoemd tot gezantschapsattaché i.a.d. met terugwerkende kracht tot 21 juli 1916, gezantschapssecr. (KB 27 juni 1919 no. 59), gs 2e kl. (KB 12 nov. 1920 no. 139), tijd. op het Kabinet en te Sofia, gs 2e kl. Warschau (KB 26 okt. 1921 no. 72), Rio de Janeiro (KB 22 mei 1922 no. 75) en Buenos Aires (KB 28 jan. 1924 no. 76), gezantschapssecr. 1e kl. ald. (KB 15 aug. 1924 no. 54), te Praag (KB 24 okt. 1925 no. 46) en te Cairo (KB 2 juni 1927 no. 24), gezantschapsraad (KB 24 okt. 1927 no. 55), voor onbepaalde tijd t.b. 'buiten bezwaar' (KB 28 maart 1934 no. 55), eervol ontslag om gezondheidsredenen (KB 26 okt. 1936 no. 54), kamerjonker van Koningin Wilhelmina en Koningin Juliana, overl. Haarlem 15 aug. 1978, zn. van baron Emile, luit. ter zee 2e kl., landheer van Mandeling en administrateur theeonderneming Pakoewon (Preanger-Regentschappen, Ned.-Indië), importeur van Indische

producten en directeur cultuurondernemingen, en Jkvr. Harriët Quarles van Ufford, tr. Cairo 16 maart 1929 Elisabeth de Wagner, geb. St.-Petersburg 21 febr. 1899, overl. Noordwijk 16 jan. 1983, dr. van Prof. Dr. Konrad Leonard en Elisabeth Sienkiewitch en gesch. echtg. van Alexander Perigouda.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 853 en 854; N. A. 84 (1994) 437; Klaassen (ed.), *'Voor u persoonlijk'*, 30.

- 182.** Jhr. (1835) Mr. **Albert Wilhelm Laurens Martinus Heldewier**, geb. Charleville (Ardennes) 27 dec. 1791, j.u.d. Leiden 1811, 'geattacheerd aan het departement', werkzaam bij het Eerste Bureau, secr. van legatie bij gezant Cambier (71) te Madrid (SB 16 juni 1814 no. 105), chargé d'affaires a.i. ald. (1822), zaakgel. bij het Hof van Baden te Karlsruhe (KB 20 aug. 1822 no. 16), minister-resident ald. (KB 18 sept. 1828 no. 127), chargé d'affaires bij het Hof van Sardinië te Turijn (KB 7 maart 1829 no. 52), minister-resident hon. (KB 7 sept. 1835 no. 64), buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister (KB 26 juli 1837 no. 62), wegens 'besparingen in de kosten der gezantschappen' eervol teruggeroepen uit Turijn en op wachtgeld (KB 13 sept. 1843 no. 52), eervol ontslag en pensioen (KB 20 dec. 1845 no. 69), overl. 's-Gravenhage 18 nov. 1870, zn. van Mr. Daniël Michiel Gijsbert, j.u.d. Leiden, advocaat ald., lid vroedschap van Leiden, lid provisionele municipaliteit van Utrecht, representant ter Staten Generaal, lid comité tot de alg. zaken van het bondgenootschap te lande, maire van Leiden, lid alg. raad dept. Monden van de Maas, lid Vergadering van Notabelen, burgemeester van Leiden, curator Hoge School ald., hoofdtingeland van Rijnland, lid Prov. Staten van Holland, en Charlotte Catharina Cox, vrouwe van Est en Opijnen, tr. Middelburg 13 aug. 1824 Johanna Jacoba Maria Slicher, geb. ald. 3 april 1800, overl. 's-Gravenhage 12 juni 1851, dr. van Adriaan Casper Cornelis en Wilhelmina Carolina van den Brande, vrouwe van Westhove, Domburg en Bath.

N. B. Een zoon volgt onder **183**.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nrs. 780, 817-819, 1894 en 3407; 2.05.18, inv. nr. 852; N. A. 85 (1995) 50; Van Santen, *Het internationale recht in Nederlands buitenlands beleid*, 640-641.

- 183.** Jhr. (1835) Mr. **Maurice Jean Louis Jacques Henri Antoine Heldewier**, geb. Turijn 13 okt. 1829, jur. dr. Leiden 1852, gezantschapsattaché (KB 23 juli 1853 no. 66), op het dept. en vervolgens bij het gezantschap te Londen, secr. van legatie ald. (KB 31 aug. 1854 no. 63) en te Parijs (KB 28 dec. 1857 no. 158), zaakgel. bij het Hof van Portugal (KB 11 juni 1858 no. 58) en bij het Hof van Sardinië te Turijn (KB 15 april 1860 no. 115), minister-resident bij het Hof van Italië te Rome (KB 19 dec. 1862 no. 75), wees in 1869 het aanbod de eerste diplomatieke vertegenwoordiger van Nederland in China te worden af, minister-resident te Constantinopel (KB 19 juli 1872 no. 4) en Madrid (KB 8 okt. 1878 no. 36), overl. ald. 31 dec. 1880, zn.

van 182, tr. Florence 12 okt. 1871 A. G. Bello de Cunisse, overl. na 1880, wed. van Hilaire d'André.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 3280; 2.05.18, inv.nrs. 257, 260, 852; N. A. 85 (1995) 50.

- 184. Charles Antoine Richard Adolphe graaf de Hemricourt de Ramiouille**, geb. Hargimont (België) 31 maart 1803, commies van Staat hon., in die hoedanigheid werkzaam als surnumerair ambt. op het ministerie van Binnenlandse Zaken, op verzoek van zijn vader overgeplaatst naar het ministerie van Buitenlandse Zaken (KB 15 aug. 1825 no. 122), secr. gezantschap te Zweden (KB 15 april 1829 no. 44), raad van legatie ald. (KB 25 mei 1839 no. 95), chargé d'affaires bij het Hof van Zweden en Noorwegen 1841, benoemd tot zaakgel. in de Verenigde Staten (KB 15 mei 1842 no. 70) maar op zijn verzoek in die hoedanigheid gehandhaafd te Stockholm (KB 22 juni 1842 no. 50), 'wegens op nieuw besparingen in de kosten der gezantschappen' eervol teruggeroepen (KB 13 sept. 1843 no. 52) en op wachtgeld, eervol ontslag en pensioen (KB 3 jan. 1846 no. 57) onder gelijktijdige toekenning van de titel van minister-resident, overl. Ixelles (Brabant) 4 jan. 1878, zn. van graaf Jean Ernest Philibert Albert, kapitein, lid Ridderschap en Prov. Staten van Luik, lid Eerste Kamer en Tweede Kamer der Staten-Generaal, en Louise Albertine Florence de Grady.

N. B. Geen familie van 185.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nrs. 817-819, 1894 en 3407; 2.05.18, inv.nr. 852; N. A. 85 (1995) 90; O. Coomans de Brachène, *Etat Présent de la Noblesse Belge* (Brussel 1900), 192.

- 185. Joseph Mathias Charles Thomas Marie de Hemricourt graaf de Grunne**, heer van Wartet, Ville-en-Wartet, Castillon, Beau Logis enz., geb. Dresden 20 febr. 1769, in Oostenrijkse dienst 1787-1811, laatst. generaal-majoor, kamerheer van Keizer Frans II (1799), vervolgens in Ned. dienst, als 'de generaal-majoor graaf van Grunne' benoemd tot gevolmachtigde voor het Groothertogdom Luxemburg bij de Duitse Rijksdag en minister plenipotentiaris bij de Vrije Stad Frankfurt (KB 5 maart 1818 no. 104) en tevens bij de Hoven van Keur-Hessen en Nassau, daarnaast buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister bij de Duitse Bond sinds 6 april 1820, 'op zijn daartoe te kennen gegeven verlangen als zodanig eervol ontslagen' en gepensioneerd (KB 9 sept. 1841 no. 90), vertrokken naar 'zijne landgoederen in de Rheingau', overl. Eltville (Nassau) 7 okt. 1853, zn. van Philippe Antoine Marie Joseph Hemricourt de Mozet de Pinchart des H. R. Rijksgraaf de Grunne, heer van Grunne, Castillon, Harzin, Wartet, Ville-en-Wartet, Frizet enz., lid Ridderschap van het graafschap Namen en het hertogdom Luxemburg, generaal-majoor in Oostenrijkse dienst en commandant van het fort te Koniggratz (Bohemen), en Madeleine Christine Rachel de Holstein, tr. Brussel 28 jan.

1812 Elisabeth Scholastique Françoise Tabithe Barones de Secus, geb. Bergen (Henegouwen) 21 april 1791, Sterrenkruisdame, overl. Brussel 3 jan. 1873, dr. van Baron François Marie Joseph Hubert, lid Tweede Kamer der Staten-Generaal, president van de Assemblée des notables te Brussel in aug. 1830, lid van het Nationale Congres van België en vice-president van de Senaat, en Marie Thérèse Josephine Tabithe Helman de Termeeren.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nrs. 817–819, 1894 en 3407; 2.05.18, inv.nr. 852; N. A. 85 (1995) 85; O. Coomans de Brachène, *Etat Présent de la Noblesse Belge*, annuaire de 1990, première partie, 182–183, en annuaire de 1998, première partie, 163–164; Boogman, *Nederland en de Duitse Bond*, 12, 142, 145.

- 186. Carel Christiaan Mariaan Henny**, geb. Probolinggo (Ned.-Indië) 14 juni 1856, ambt. Binnenlands Bestuur op Java en Madoera 1882–, laatst. controleur 2e kl. 1888–, secr. residenties Banjoemas 1891–1893, Soerakarta 1896 en Probolinggo 1896–1900, ass.-resident te Madioen 1902–1903, belast met de waarneming van het consulaat te Djeddah (KB 11 dec. 1903 no. 44) onder toekenning p. t. consul, op zijn verzoek ‘wegens gezondheidsredenen’ eervol ontheven van de waarneming (KB 3 aug. 1905 no. 31), ass.-resident van Berbek (Kediri) 1906–, van Tegal (Pekalongan) 1909– en van Soekaboemi (Preanger Regentschappen) 1911–1913, overl. Bordighera (Riviera di Ponente, Italië) 13 dec. 1922, zn. van Mr. Gerard Theodorus Hendrik, advocaat in Ned.-Indië, secr.-generaal ministerie van Koloniën in Den Haag, later directeur dept. van Binnenlands Bestuur te Batavia, en Margaretha Martina Roorda, tr. (bij volmacht) ’s-Gravenhage 1 nov. 1883 (echtsch. ingeschr. ald. 26 april 1913) Jkvr. Antonetta Georgetta de Serière, geb. ald. 27 juli 1862, overl. Zoelen 19 dec. 1944, dr. van Jhr. Victor Paul Gaspard, Oost-Indisch ambt., laatst. resident van Cheribon, en Johanna Petronella Stijman.

N. B. De neef van zijn echtgenote, Jhr. Mr. Emile Gerrit de Serière, volgt onder **407**.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.38, register bezoldigde ambtenaren; Genealogie Henny, in: N. P. 48 (1962) 102–123 (120); N. A. 93 (2008) 15; Gobée en Adriaanse (ed.), *Ambtelijke adviezen van C. Snouck Hurgronje*, 1475–1495; Kuiper, *The early Dutch sinologists*, 215, 703.

- 187.** Jhr. (1818) Mr. **Theodorus** baron (1829) **van Herzeele**, geb. Amsterdam 10 maart 1781, j.u.d. Leiden 1810, auditeur bij de legatie in Frankrijk 1807–1810, raad-auditeur bij het Hooggerechtshof in Den Haag (jan. 1814), secr. van legatie (SB 14 jan. 1814 no. 27), tot nader order dienstdoend bij gezant Van Spaen (**420**) op het geallieerde hoofdkwartier te Parijs, verzocht bij brief uit Parijs van 19 april 1814 om een aanstelling als raad van legatie op een gezantschap, raadsheer in het Hooggerechts-hof in Den Haag 1815–, raadsheer in de Hoge Raad der Nederlanden 1838–1850, lid Ridderschap van Holland 1818–1840 en van Zuid-Holland 1840–(1850), overl. ’s-Gravenhage 22 nov. 1866, zn. van Jan Jacob, poorter van Amsterdam, lid firma

R. G. Martens & Van Herzele, kooplieden en reders, eigenaar lijnbaan en teerkokerij, regent Sint Jorishof en kerkmeester Oude Walenkerk te Amsterdam, schepen, commissaris Desolate Boedelkamer en weesmeester ald., lid raad van Amsterdam, bewindhebber VOC, en Rachel Haganaeus, tr. 's-Gravenhage 27 mei 1818 Jkvr. Adrienne Marie Jeannette van Schuylenburch, geb. Münster 24 febr. 1796, overl. 's-Gravenhage 22 mei 1866, dr. van Jhr. Mr. François Pierre Guillaume, heer van Bommenede, j.u.d. Leiden, grietman van Ferwerderadeel, volmacht in de Staten van Friesland, gedeputeerde ter Staten Generaal, staatsraad i.b.d. sectie financiën, president kiesvergadering Dept. Maasland, commissaris-deciseur te Maastricht, lid Wetgevend Lichaam, lid alg. raad Dept. Monden van de Maas, lid Vergadering van Notabelen, lid Tweede Kamer der Staten-Generaal, lid raad van Den Haag, lid Ridderschap van Holland, en Wilhelmina Bigot de Villandry.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 780; Van Hogendorp (ed.), *Brieven en Gedenkschriften* v, 235–238, 240, 242 en 290; N. A. 85 (1995) 99–100; N. A. 92 (2006–2007) 545–546; Schutte, *Repertorium*, 45; P.J. van Koppen en J. ten Kate, *Tot raadsheer benoemd: Anderhalve eeuw benoemingen in de Hoge Raad der Nederlanden* (Arnhem 1987).

- 188. Charles Higgins**, geb. te Madeira in 1770, woonde te Amsterdam (1802), door Amsterdamse bankiers in 1814 op een financiële missie naar St.-Petersburg gestuurd, vervolgens van Russische zijde verzocht om toezicht te houden op ijzermijnen in Siberië, als zodanig werkzaam tot 1823, consul-generaal voor Mexico (KB 18 mei 1825 no. 51) op tract. van f 10.000,- p.j., voorlopig voor de tijd van twee jaar, ingescheept op de pakketboot 'De Zwaluw' naar Curaçao op 18 aug. 1825 maar ald. op doorreis naar Mexico overleden op 29 okt. 1825, zn. van Charles Bernard, 'op Madeira', en N. N., tr. (ondertr. Amsterdam 12 maart) Baarn 3 april 1802 Adriana Hasselaer, geb. Cheribon (Ned.-Indië) 4 juli 1759, overl. Amsterdam 9 maart 1823, dr. van Mr. Pieter Cornelis, heer van de beide Eemnessen, commissaris, schepen en burgemeester van Amsterdam, bewindhebber VOC, resident op Cheribon, raad extraordinaris en raad ordinaris van Ned.-Indië, en Geertruida Margaretha Mossel; zij tr. 1e Mr. Jacob Anthony de Roth, geb. ca. 1754, overl. Baarn 30 jan. 1801.

Bronnen en literatuur: Groninger Courant van 24 febr. 1826 (Delpher); Elias, *De Vroedschap van Amsterdam*, 903–904; Colenbrander (ed.), *Gedenkschriften van Anton Reinhard Falck*, 72.

- 189. Charles Adrien Higgins**, geb. Amsterdam 16 febr. 1803, 'kweekeling van Fellenberg's instituut', op voorstel van zijn vader benoemd tot vice-consul te Mexico op jaarlijks tract. van 2000 gulden (KB 11 juni 1825 no. 108), reisde samen met zijn vader naar hun ambtsgebied maar overl. op Curaçao in okt. 1825, zn. van Charles (188) en Adriana Hasselaer.

Bronnen en literatuur: Elias, *De Vroedschap van Amsterdam*, 903–904; Colenbrander (ed.), *Gedenkschriften van Anton Reinhard Falck*, 72.

190. Daniël Jacques Edmond graaf de Hochepped, geb. Sevdiköy (bij Smyrna) 1 juli 1891, volontair CG Smyrna 1907–, kanselier tevens belast met de functie van deurwaarder ald. (KB 14 dec. 1911 no. 2), p.t. 2e drogman (KB 19 nov. 1913 no. 69), bevorderd tot kanselier 1e kl. tevens tweede drogman (KB 19 juni 1923 no. 56) op tract. van f 3000,- p.j. en met vergoeding voor verblijf van f 1500,- p.j., ingevolge hetzelfde KB ‘tijdelijk’ gedetacheerd te Constantinopel met een aanvullende verblijfsvergoeding van f 2000,- p.j., vanwege afschaffing van de capitulaties p.t. vice-consul (KB 29 juli 1925 no. 31), ambt. op het gezantschap te Istanboel met p.t. secr. voor handelszaken (KB 30 jan. 1934 no. 67), later in die hoedanigheid te Ankara, p.t. handelsraad 1944, ABD IV i.b.d. 1946, met p.t. consul-generaal te Istanboel sinds 1949, ABD III i.b.d. 1952, eervol ontslag als consul-generaal 1957, overl. München 26 okt. 1972, zn. van **191** en Marie Octavie Wissing, tr. 1e Smyrna 4 sept. 1918 Blanche Hélène Marie Guys, geb. Broussa (Turkije) 9 juli 1889, overl. Istanboel 21 aug. 1950, dr. van Joseph Marie Germain en Adolphine Marie Wissing; tr. 2e Istanboel 25 okt. 1952 Vera Anna Else Paula Dolly Bernhardina Sopfia von Kamphoevener, geb. Hannover 24 juli 1918, dr. van Kurt Sahin August Julius Otto en Gisele von Arnim en gesch. echtgen. van Egmont Oskar Alexander Lothar von Dewitz.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 238, 854, 856; Gids BZ en BD; N. A. 85 (1995) 182; Van Lennep, *Genealogy Levantine Branches*, 71.

191. Edmond Jacques Paul graaf de Hochepped, geb. Smyrna 27 febr. 1867, ‘mudir’²⁴ bij de Turkse Tabaksregie te Sevdiköy (bij Smyrna), sedert 1 okt. 1902 wnd. griffier en deurwaarder bij CG Smyrna alsmede bij de consulaire rechtbank ald., i.v.m. de overplaatsing van Beukema (37) naar Constantinopel tijd. belast met de taken van tolk op tract. van f 1800,- p.j. (KB 29 aug. 1906 no. 36), kanselier te Smyrna en nu tevens officieel belast met de functies van griffier en deurwaarder (KB 8 febr. 1907 no. 131), bevorderd tot eerste drogman (KB 14 dec. 1911 no. 2), tolk der 1e klasse (KB 9 april 1921 no. 73), m.i.v. 17 nov. 1921 belast met waarneming CG Smyrna gedurende de (lange) afwezigheid van de consul-generaal, p.t. consul (KB 27 mei 1925 no. 45), ontving als 1e tolk vanaf 9 april 1927 j.w. van f 6300,- alsmede verblijfsvergoeding van f 500,- p.j., overl. Boudja (Smyrna) 21 jan. 1929, zn. van graaf Jacques Gérard Edmond, koopman te Smyrna, oprichter handelshuis J. de Hochepped & Co., en Elise Carolina Homère, tr. Sevdiköy 25 juni 1890 Marie Octavie Wissing, geb. Smyrna 5 juli 1865, overl. Cagnes-sur-mer (Frankrijk) 1945, dr. van Edmond Arnold en Marie Marguerite Nathalie Amat.

24 Plaatselijke chef.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.03, inv.nr. 588; 2.05.18, inv.nrs. 854, 856; N. A. 85 (1995) 181; Van Lennep, *Genealogy Levantine Branches*, 71.

192. Jacques Graaf de Hohepied, geb. Smyrna 12 maart 1765, koopman ald., adj.-consul van de Republiek te Smyrna 1787–, consul ald. 1797–1810, op zijn rekest van 31 jan. 1814 wederom aangesteld als consul te Smyrna, later bevorderd tot consul-generaal, ontving uiteindelijk j.w. van 6000 gulden, overl. Smyrna 6 febr. 1824, zn. van Graaf Daniël Jean, adj.-consul en vervolgens consul van de Republiek te Smyrna, tevens consul van Zweden en vice-consul van Oostenrijk, Rusland, Denemarken, de Beide Siciliën en Toscane, en Marie Dunant en ‘dubbele’ zwager van Jacob van Lennep (244), tr. Smyrna 22 aug. 1798 Sarah Petronella van Lennep, ged. ald. 8 sept. 1771, overl. Sevdiköy (bij Smyrna) 13 juni 1854, dr. van David George, afkomstig uit Amsterdam maar in 1731 naar Smyrna vertrokken, opperkoopman der Hollandse factorij en assessor der Bataafse natie, en Anna Maria Leytstar.

N. B. Bij KB van 3 dec. 1829 no. 120 werden zijn weduwe en zijn beide zoons ingelijfd in de Nederlandse adel met de titel van graaf op allen.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 780; N. A. 85 (1995) 180; Schutte, *Repertorium*, 336; Van Lennep, *Genealogy Levantine Branches*, 69.

193. Jhr. (1815) Elias van der Hoeven, geb. Rotterdam 14 okt. 1778, envoyé extraordinaris en minister plenipotentiaris bij het Zwitsers Bondgenootschap met standplaats Zürich (SB 31 jan. 1814 no. 216) en bij het Hof van Sardinië te Turijn (KB 9 jan. 1817 no. 79), eervol teruggeroepen en op wachtgeld in afwachting van een nieuwe bestemming (KB 11 maart 1828 no. 128) maar uiteindelijk met pensioen (KB 29 dec. 1843 no. 65), overl. Mannheim 26 febr. 1854, zn. van Mr. Johan Adriaan, j.u.d. Utrecht, directeur Mij. van Assurantie te Rotterdam, raad in de vroedschap ald., commissaris van de wijken, burgemeester en weesmeester ald., kapitein, kolonel schutterij, gedeputeerde ter dagvaart, lid gecommiteerde raden Hollands Zuiderkwartier, commissaris leenbank, gecommiteerde Hollandse rekenkamer, fabriekmeester, baljuw van Schieland, rekenmeester, schout en baljuw van Rotterdam, thesaurier, commissaris wisselbank, sterfman heerlijkheid Cool, hoogbaljuw en opperdijkgraaf van Schieland, en Martha Maria van Zuylen van Nyevelt, tr. (in Zwitserland) Pauline Christiane Magdalena Reindl, geb. Regensburg 29 jan. 1793, overl. Mannheim 1 juni 1857, dr. van Christian Gottfried en Anna Magdalena Eckmaier.

N. B. Zijn zoon volgt onder **194**.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nrs. 817–819, 1894 en 3407; 2.05.08, inv.nr. 852; N. A. 85 (1995) 303; NNBW I, 1129; Van Hogendorp (ed.), *Brieven en Gedenkschriften*, IV, 206 en 399 en V, 223, 224, 227, 233, 247 en 260.

194. Jhr. Mr. **Fredrik Philip van der Hoeven**, geb. Como 6 jan. 1832, jur. dr. Leiden 1854, attaché (KB 16 maart 1856 no. 35), vooreerst op het dept. en vervolgens te Parijs 1857–, secr. van legatie bij het Hof van Pruisen te Berlijn (KB 11 juni 1858 no. 61), in dezelfde hoedanigheid te St.-Petersburg (KB 17 mei 1860 no. 37) en te Wenen (KB 9 juni 1863 no. 113), raad van legatie te St.-Petersburg (KB 10 juli 1864 no. 22), minister-resident in Japan (KB 12 jan. 1870 no. 14) en te Rome (KB 5 dec. 1872 no. 2), buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister te St.-Petersburg (KB 7 nov. 1874 no. 16), bggm 1e kl. bij het Duitse Keizerrijk en het Hof van Pruisen met standplaats Berlijn (KB 18 okt. 1881 no. 27) en tevens bij de Hoven van Beieren, Saksen, Württemberg, Saksen-Weimar en Waldeck-Pyrmont (KB 18 april 1882 no. 21), laatst. gezant te Wenen 1893–1900, overl. Venetië 21 dec. 1904, zn. van **193**, tr. St.-Petersburg 28 juli 1878 Alexandrine Dimitrievna Martinova, geb. Saratoff 29 maart 1855, woonde 1942 te Venetië, dr. van Dimitry Martinov en Anna Demidova. Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 852; N. A. 85 (1995) 309; Valk en Van Faassen (ed.), *Dagboeken en aantekeningen van Willem Hendrik de Beaufort*, 190.

195. **Gijsbert Jacob graaf (1822) van Hogendorp**, geb. Amsterdam 9 mei 1783, jur. student Leiden (1802), secr. van legatie in Beieren 1807 en te Kassel 1808, ‘functio-nerend in qualité van secretaris bij baron van der Capellen te Brussel’ 1813–1814²⁵, chargé d’affaires bij het Hof van Frankrijk te Parijs (SB 7 juli 1814 no. 14), gerap-pelleerd (SB 10 nov. 1814 no. 108), nam als kapitein deel aan de slag bij Waterloo, referendaris Raad van State 1819–1843, secr. Raad van Ministers, overl. k. Tilburg 4 nov. 1845, zn. van des H. R. Rijksgraaf Mr. Diderik Johan, vrijheer van Hof-wegen, Tilburg en Goirle, j.u.d. Leiden, commissaris tot de ontvangst honderdste en andere penningen, commissaris huwelijkszaken, schepen van Amsterdam, commissaris desolate boedelkamer, kapitein, kolonel burgerij, bewindhebber WIC, directeur kolonie Suriname, commies-generaal convooiën en licenten te Amsterdam, en Margaretha Johanna Munter.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nrs. 780 en 817; N. A. 85 (1995) 351; NNBW X, 379; Schutte, *Repertorium*, 152, 157.

196. **Herman Honegger**, Zwitser van geboorte, nam wegens de ‘zorgwekkende gezondheidstoestand’ van Antoon Beruff (**35**) het consulaat op de Canarische Eilanden waar, na diens overlijden op zijn verzoek benoemd tot consul ald. met standplaats Santa Cruz de Teneriffe op tract. van f 1500,– p.j. (KB 15 febr. 1856 no. 77), eervol ontslag bij (KB 20 april 1861 no. 55).

25 Mr. Godert Alexander Gerard Philip baron van der Capellen, heer van Berkenwoude en Agterbroek (1778–1848), vertegenwoordiger op het geallieerd hoofdkwartier te Brussel, later o.m. commissaris-generaal 1816– en gouverneur-generaal 1819–1826 van Ned.-Indië. (Bron: N. A. 81 (1990–1991) 71–72)

N. B. Blijkens het rapport van de minister van 19 april 1861 no. 29 werden reeds in 1859 klachten over consul Honegger ontvangen, i.h.b. over 'zijn voortdurend oponthoud buiten Santa Cruz'. Daarover aangesproken door de gezant te Madrid zegde Honegger toe zich vanaf 25 aug. 1860 voorgoed te zullen vestigen op de 'zetelplaats van het consulaat'. Toen hij zich niet aan deze toezegging hield, werd hem eervol ontslag verleend. Hij werd als consul opgevolgd door de vice-consul, Charles Foubert, die 'genegen is zonder tractement de bedoelde betrekking op zich te nemen' (retroacta bij KB 20 april 1861 no. 55).
Bron: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 852.

197. Jhr. (1816) Mr. **Gerhard Marc Charles Hooft**, geb. 's-Gravenhage 20 juli 1810, jur. dr. Leiden 1834, advocaat te Den Haag, surnumerair geëmployeerde bij het dept. 'buiten bezwaar van den lande' (KB 12 sept. 1835 no. 99), adj.-commies tit. (KB 17 sept. 1836 no. 16) en adj.-commies (KB 27 nov. 1839 no. 91), p.t. secr. van legatie (KB 17 dec. 1840 no. 32), 1e luit. à la suite bij de dienstdoende schutterij te Den Haag, secr. van het gezantschap te Brussel (KB 8 dec. 1841 no. 72), bevorderd tot kapitein à la suite bij de schutterij (KB 7 mei 1843 no. 100), chargé d'affaires te Brussel (1845), bevorderd tot raad van legatie 'als blijk van ZM's tevredenheid over zijn werkzaamheden aan het gezantschap te Brussel' (KB 16 april 1846 no. 90), als 'laatstelijk raad van legatie dienst gedaan hebbende bij het gezantschap te Brussel' op verzoek van zijn vader eervol ontslagen (KB 13 okt. 1848 no. 77), overl. Baltimore (vs) 8 aug. 1867, zn. van Jhr. (1816) Mr. Gerrit Lodewijk Hendrik, j.u.d. Leiden, dijkgraaf Hoogheemraadschap Delfland, burgemeester en wethouder van Den Haag, buitengewoon lid Tweede Kamer der Staten-Generaal in 1848, en Gijsbertina Maria Heeneman.

N. B. Bij brief van 27 mei 1848 deelde de zaakgelastigde te Brussel aan de minister mede, dat hij bemerkte had, dat 'sedert eenigen tijd, en vooral sedert de gebeurtenissen van February l.l. [...] jonkheer Hooft, raad bij 's konings gezantschap alhier, lijdende was aan eene zwaarmoedigheid en aan eene groote droefgeestigheid. Mijne pogingen om hem op te beuren hadden den gewenschten uitslag niet; het werken viel hem zwaar en zijne neerslagtige gemoedsgesteldheid, welke hij buitenaf wist te verbergen, kon hij binnenhuis voor mij niet bedekken. [...] weshalve de heer Hooft mij vroeg of ik bij U.E. zoude willen bewerken dat hij een verlof mogt bekomen om voor den tijd van drie maanden te kunnen reizen.' Vervolgens verzocht Jhr. Mr. G. L. H. Hooft, burgemeester van Den Haag in okt. 1848 eervol ontslag voor zijn zoon, de raad van legatie Jhr. Mr. G. M. C. Hooft 'op grond van den lijdenden toestand, waarin laatstgenoemde verkeert, en de weinige hoop, welke er op zijn herstel bestaat' (retroacta bij KB 13 okt. 1848 no. 77).

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 3407; 2.05.18, inv.nr. 852; N. A. 85 (1995) 444; Wels (ed.), *Bescheiden buitenlandse politiek van Nederland 1848-1919*, eerste deel 1848, 233-234.

198. Adriaan Cornelis van der Hoop, geb. Rotterdam 2 okt. 1858, volontair bij Philippi & Co., correspondent van Levenson & Co., E. Juteau te Mühlhausen en E. Juteau te Epinal, eigenaar van een handelszaak voor de im- en export van beetwortel- en geraffineerde suiker tot 1893, geslaagd voor examen leerling-consul in 1894 als nr. 3 van vier, volontair 2e Afd. Consulaire en Handelszaken 1895-, leerling-consul (KB 13 febr. 1896 no. 30), na behalen diploma vice-consul op 24 febr. 1898 benoemd als zodanig en geplaatst te Antwerpen (KB 18 febr. 1899 no. 37), wnd. consul-generaal te Antwerpen met p.t. consul (KB 10 april 1900 no. 63), ontheven van de waarneming (KB 26 jan. 1901 no. 2), wnd. cg te Kaapstad april 1901-maart 1902, cg ald. (KB 14 maart 1902 no. 35), consul te Calcutta met behoud rang cg (KB 17 sept. 1906 no. 25), verlof 'buiten bezwaar' (KB 24 sept. 1909 no. 65), op zijn verzoek eervol ontheven van zijn betrekking als cg te Calcutta en in disp. (KB 2 nov. 1912 no. 40), definitief ontslag 'wegens gezondheidsredenen' (KB 14 aug. 1913 no. 71), overl. Dieren 2 aug. 1922, zn. van Bernard Christiaan Marie, effectenmakelaar, en Mary Dunlop, tr. Rheden 11 okt. 1888 Johanna Cecilia Elisabeth barones van Rhemen, geb. Spankeren, h. de Bokhorst, 29 april 1868, overl. Bern 6 febr. 1909, dr. van baron Alexander, heer van den Gelderschen Toren, lid gemeenteraad van Rheden, en Caroline Cecilia Leembruggen.

Bronnen: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 853; 2.05.38, inv.nr. 77; 2.05.38, register bezoldigde ambtenaren; Genealogie Van der Hoop, Thomassen à Thuessink van der Hoop, in: N. P. 5 (1914) 213-226 (217); N. A. 91 (2004-2005) 308.

199. Lucien Gerard van Hoorn, geb. Amsterdam 2 nov. 1888, op zijn verzoek volontair op het Kabinet m.i.v. 1 april 1912 om zich op dipl. examen voor te bereiden, gezantschapsattaché i.a.d. (KB 11 mei 1914 no. 71), als zodanig te Parijs 1915-, gezantschapssecr. (KB 19 maart 1919 no. 10), te Tokio (KB 15 jan. 1920 no. 90), gs 2e kl. ald. (KB 12 nov. 1920 no. 139), tijd. dept. (KB 14 jan. 1922 no. 46) en aansluitend te Boekarest (KB 2 dec. 1922 no. 99), gs 1e kl. (KB 6 juni 1923 no. 46), Kopenhagen (KB 4 febr. 1925 no. 23), bevorderd tot gezantschapsraad ald. (KB 30 juli 1926 no. 97), te Rome (KB 15 okt. 1926 no. 63) en Washington (KB 2 juni 1927 no. 24), belast met leiding gezantschap te Wenen en met behartiging Ned. belangen te Boedapest met p.t. buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister (KB 8 dec. 1932 no. 66), bggm 2e kl. te Boekarest (KB 15 mei 1937 no. 39), tevens in gelijke hoedanigheid te Belgrado (KB 27 aug. 1937 no. 61), bevond zich te Cairo op 21 juli 1941, t.b. zonder opgaaf van redenen (KB 17 juli 1941 nr. 15), eervol ontslag op 1 jan. 1950, overl. Bloemendaal 2 juni 1970, zn. van Pieter Theodorus, commies bij de Hollandse Spoorweg Mij., grootgrondbezitter, secr. Vereniging tot bevordering van het Christelijk Schoolonderwijs, en Johanna Eugenia Theodora Schouwenburg, tr. 1e Butler (Pens., vs) 26 nov. 1932 (echtsch. uitgespr. Boekarest april 1941) Katherine Sherman Phillips, geb. Butler 2 sept. 1910, dr. van Thomas W. Phillips, lid van het Amerikaanse Congres, en Alma Sherman; tr. 2e Londen 5 juni 1959

Daisy Grace Guth, geb. Wenen 10 dec. 1921, overl. na haar echtgenoot, (verm.) eerder gehuwd met N.N. Whitman.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.13, inv.nr. 282; 2.05.18, inv.nrs. 182, 853 en 854; Genealogie Van Hoorn, in: N. P. 42 (1956) 154–169 (158); Archief familie Van Hoorn en aanverwante families, stadsarchief.amsterdam.nl/archieven/archiefbank/overzicht/518; Persoonlijkheden in woord en beeld, 695; Kersten, *Buitenlandse Zaken in ballingschap*, 93.

200. Adriaan Elias Hope, geb. Amsterdam 8 juli 1772, lid firma Hope & Co., kooplieden te Amsterdam 1790–1814, commissaris ald. 1794, in dat jaar uitgeweken naar Engeland, keerde naar Amsterdam terug in 1802, benoemd tot secr. van legatie bij de gezant aan de Hoven van Beieren, Baden en Württemberg (SB 25 juli 1814 no. 12), maar uiteindelijk aangesteld bij gezant Dedel (99) aan het Hof van Denemarken (SB 3 nov. 1814 no. 79), op zijn verzoek eervol ontslag uit de dipl. dienst 'daar de Staat zijner gezondheid in geene gunstige omstandigheden verkeert' (KB 9 aug. 1816 no. 129), later krankzinnig en door zijn familie opgesloten op zijn hofstede Bosbeek onder Heemstede, overl. ald. 16 sept. 1834, zn. van John, heer van Nederhorst den Berg en 's-Gravenambacht, schepenen en gecommitteerde raad van Amsterdam, bewindhebber v.o.c., koopman en bankier, lid Huis Hope & Co., en Philippina Barbara van der Hoeven.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 817; J. E. Elias, *De Vroedschap van Amsterdam*, 933–935.

201. Albertus Paulus Hermanus Hotz, geb. Rotterdam 22 jan. 1855, dreef met zijn vader de door laatstgenoemde opgerichte Perzische Handelsvereniging J. C. P. Hotz & Zoon te Rotterdam, sinds 1874 tevens met een vestiging in Perzië, verkreeg brieven van venia aetatis 25 juni 1875, opende dat jaar kantoren in Basra en Isfahan, verplaatste bij gebrek aan financiële steun in Nederland het hoofdkantoor van de firma naar Londen in 1884, ondanks ontwikkeling van vele activiteiten in Perzië failliede de firma in 1895, benoemd tot eerste bezoldigde consul-generaal te Beiroet (KB 22 febr. 1909 no. 75), wegens opheffing van CG Beiroet als beroepspost in disp. (KB 16 dec. 1915 no. 32), tijd. herplaatst in actieve dienst en belast met waarneming CG Beiroet i.v.m. belangenbehartiging ald. ten behoeve van de belligerente mogendheden (KB 26 aug. 1917 no. 52), op zijn verzoek eervol ontslag i.v.m. bereiken 65-jarige leeftijd (KB 21 april 1921 no. 65), boekverzamelaar, overl. Cologny (bij Genève) 11 april 1930, zn. van Jacques Cornelis Paulus, mr. smid, fabrikant en koopman, mede-eigenaar van de Haagse IJzergieterij 'De Prins van Oranje', oprichter en commanditair vennoot van de Perzische Handelsvereniging J. C. P. Hotz & Zoon te Rotterdam, en Geertruida Arnolda Johanna Pino Post, tr. Constantinopel 23 okt. 1893 Lucy Helen Woods, geb. 1 maart 1875, overl. Londen 29 juni 1954, dr. van Sir Henry Felix Woods

Pasha, Brits marine-off., admiraal bij de Keizerlijke Ottomaanse Marine, aide-de-camp van Sultan Abd-ul-Hamid II, en Laura Sarah Whittall.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 853; 2.05.38, register bezoldigde ambtenaren; H. E. Schütte, *Repertorium Hotz*, versie juli 2003 (Dossier Hotz, CBG); A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Hotz* (Leiden 2018); Kaspar van Ommen, Jef Schaeps en Arnoud Vrolijk, *Oostersche Weelde. De Oriënt in westerse kunst en cultuur* (Leiden 2005), 59; Corien Vuurman & Theo Martens, *Perzië en Hotz, beelden uit de fotocollectie-Hotz in de Leidse Universiteitsbibliotheek* (Leiden 1995); Engelberts, *Een Pers uit een vreemd land*.

202. Mr. Dr. Hans Rudolf van Houten, geb. 's-Gravenhage 13 aug. 1907, jur. dr. Leiden 1930, gezantschapsattaché te Brussel (KB 3 febr. 1932 no. 56), als zodanig te Kopenhagen (KB 1 maart 1932 no. 23), Stockholm (KB 22 nov. 1933 no. 32) en wederom te Kopenhagen (KB 19 maart 1934 no. 64), gezantschapssecretaris 2e kl. (KB 21 mei 1935 no. 81) en geplaatst op het consulaat-generaal te Berlijn, gs 1e kl. ald. (KB 5 juni 1939 no. 62) en te Washington (KB 8 april 1940 no. 33), p.t. gezantschapsraad m.i.v. 15 april 1942, gr (KB 16 dec. 1943 no. 15), ambassaderaad te Brussel 1945–1948, ABD III 1946, ABD II 1948, chef Directie Buitenlandse Dienst met p.t. buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister 1948–, bggm en later buitengewoon en gevolmachtigd ambassadeur te Mexico 1951–, directeur-generaal Politieke Zaken 1958–, staatssecretaris van Buitenlandse Zaken 1959–1963, ABD I 1963, verlof 'buiten bezwaar' 1963–, bga te Wenen 1964–1968, overl. Verbier (Zwitserland) 31 juli 1996, zn. van Mr. Dirk, advocaat en procureur te 's-Gravenhage, directeur N. V. Mij. voor Hypothecair Crediet ald., oprichter N. V. Holland Buitenland Bank, en Anna Margaretha ten Bruggen Cate, tr. Haarlem 6 juli 1935 Caroline Cornelia Beels, geb. Heemstede 29 jan. 1915, overl. Verbier 20 dec. 1999, dr. van Herman Cornelis, heer van Heemstede, lid firma Praetorius & Zn., de Kock & Uyt den Boogaard, commissionairs in effecten te Amsterdam, en Leopoldine Abrahamine Eugénie van Eibergen Santhagens.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 854; Staatsalmanak; Gids BZ en BD; Genealogie Van Houten, in: N. P. 46 (1960) 126–138 (135); Genealogie Beels, in: N. P. 71 (1987) 9–29 (20); 'Wie is dat?' (1956) 287; Kersten, *Buitenlandse Zaken in ballingschap*, passim.

203. Hendrik van der Houven van Oordt, geb. Heerde 8 juli 1865, handelsschool te Amsterdam, gedurende periode van tien maanden werkzaam op Britse consulaat ald., tevens op het cargadoorskantoor der firma W. Muller & Co. te Amsterdam, geslaagd voor leerling-consulsexamen in 1884 als nummer 1 van acht, leerling-consul (KB 14 dec. 1884 no. 24), op het dept. m.i.v. 1 maart 1885, tijd. op het consulaat te Parijs om de 'ernstig ziek geworden' consul Van Lier (252) te vervangen (KB 4 mei 1886 no. 66), toegevoegd aan consulaat te Penang (KB 17 juni 1888 no. 15), nam op terugreis uit Penang acht maanden het consulaat te Djeddah waar, na consulaire examen van mei 1892 benoemd tot vice-consul (KB 8 juni 1892

no. 42) en wederom belast met waarneming consulaat Djeddah met p.t. consul, na slechts enige dagen in functie te zijn geweest overl. ald. 26 juli 1892, zn. van Hendrik Christiaan (naamswijziging Van Oordt in Van der Houven van Oordt bij KB 3 april 1854 no. 55), lid gemeenteraad van Heerde, lid Prov. en Gedeputeerde Staten van Gelderland, dijkgraaf van de Veluwe, en Louise Victoria van Houten. N.B. Zijn grootvader, Hendrik van Oordt, was tevens de grootvader van Hendrik van Oordt, heer van Lauwenrecht (309).

Bronnen: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 852; Genealogie Van Oordt, Van der Houven van Oordt, Bleuland van Oordt, in: N. P. 61 (1975) 226–318 (264); Alg. Handelsblad van 4 aug. 1892 (Delpher).

204. Hendrik Jacob Willem Huber, geb. Gouda 15 febr. 1879, handelsschool te Amsterdam, procuratiehouder firma W. Groeneweg & Co te Constantinopel, geslaagd voor examen voor leerling-consul in 1898, tijd. als volontair – maar in het genot van een verblijfsvergoeding – CG Londen (KB 18 jan. 1904 no. 37), leerling-consul ald. (KB d.d. 30 dec. 1904 no. 72), op het consulaat te Penang 1906–1907, vice-consul i.a.d. (KB 26 febr. 1908 no. 35), CG Hamburg april–mei 1908, 2e Afd. Handelspolitiek en Consulaire Zaken 1908–, t.b. van de consul-generaal te Melbourne 1910–, belast met waarneming consulaat Sydney 1 dec. 1912, consul i.a.d. (KB 23 juli 1913 no. 46), consul-generaal te Bangkok met p.t. buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister (KB 3 mei 1920 no. 24), wegens klachten van Siamese zijde werd hem namens de minister door Dr. Nederbragt²⁶ verzocht om ontslag te nemen, ‘op zijn verzoek’ ontslag (KB 18 nov. 1932 no. 47), overl. Lissabon 5 dec. 1950, zn. van Hans Jacob Willem, hoofdonderwijzer te Gouda (o.a. 1866), laatst. hoofd der 1e burgerschool voor jongens en directeur der rijksnormaallessen te Gouda, en Alida Schraagen.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 252, 853 en 856; 2.05.38, register bezoldigde ambtenaren; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Huber* (Leiden 2018); ‘Wie is dat?’ (1931) 118; Ten Brummelhuis, *Merchant, courtier and diplomat*, 100.

26 Dr. Johan Alexander Nederbragt, geb. Heteren 29 febr. 1880, dr. economie Rotterdam 1918, directeur van drukkerij te Wageningen (1904), uitgever ald. (1905), sedert 1907 parlementair journalist voor De Standaard als opvolger van zijn schoonvader, ambt. ministerie van Buitenlandse Zaken, o.a. chef DEZ 1919–, buitengewoon verlof ‘buiten bezwaar’ wegens benoeming tot president Havenraad te Danzig (KB 3 okt. 1934 no. 44), als zodanig werkzaam tot 1 sept. 1939, burgemeester van Voorburg, voorzitter UNRRA Port of Trieste Committee in 1946, consul-generaal te Jeruzalem 1947– en gezant ald. 1950, overl. Voorburg 5 sept. 1953, zoon van Gerrit Willem, hoofdonderwijzer, en – de Zwitserse – Rosina Aebischer, tr. ’s-Gravenhage 3 juni 1904 Anna Jacoba Aline de Wilde, geb. Goes 21 jan. 1882, overl. Oosterbeek 27 febr. 1967, dr. van Hubertus, bakker te Goes, parlementair journalist bij het antirevolutionair dagblad De Standaard, gemeenteraadslid te Den Haag, en Jacoba Soetens. (Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 855; BWN III, 425–427; De Vries (ed.), Herinneringen en dagboek van Ernst Heldring, passim; Klaassen (ed.), ‘Voor u persoonlijk’, passim)

205. Dr. Jan Bastiaan Hubrecht, geb. Utrecht 13 april 1883, MA Cambridge, astronoom, assistent sterrenwacht te Cambridge 1908–, dr. wis- en natuurkunde Utrecht 1915, kandidaat-attaché te Londen 1915–, gezantschapsattaché i.a.d. (KB 17 febr. 1917 no. 4) en tijd. gedetacheerd te Tokio, gezantschapssecretaris (KB 20 nov. 1919 no. 22), gezantschap Washington (KB 15 jan. 1920 no. 90), gs 2e kl. ald. (KB 12 nov. 1920 no. 139), gs 1e kl. (KB 6 juni 1923 no. 46), in die hoedanigheid te Madrid (KB 5 jan. 1924 no. 48), gezantschapsraad ald. (KB 30 juli 1926 no. 97), Londen 1927–, buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister 2e kl. te Rio de Janeiro (KB 21 febr. 1930 no. 146) en te Boekarest (KB 24 okt. 1934 no. 39), bggm 1e kl. te Rome (KB 26 nov. 1936 no. 73), op zijn verzoek t.b. (KB 13 april 1940 no. 15), eervol ontslag (KB 29 nov. 1948 no. 47), directeur van een suikeronderneming te Soerabaja (Ned.-Indië) 1941–1958, overl. Utrecht 13 dec. 1978, zn. van Prof. Dr. Ambrosius Arnold Willem, phil. nat. dr., hoogleraar zoölogie en vergelijkende anatomie, buitengewoon hoogleraar vergelijkende embryologie te Utrecht, en Johanna Maria Molewater, tr. 's-Gravenhage 19 dec. 1907 Jkvr. Leonore van Alphen, geb. ald. 23 jan. 1885, overl. Doorn 22 april 1975, dr. van Jhr. Daniël François, resident van Besoeki (Ned.-Indië), en Jkvr. Adolphine Westpalm van Hoorn tot Burgh.

N. B. R. C. T. Roosmale Nepveu (376) was zijn zwager.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 184, 253–254, 853–854; 2.05.26, inv.nr. 53; Genealogie Hubrecht, Van Lanschot Hubrecht, in: N. P. 66 (1982) 149–177 (172–173); N. A. 79 (1988) 110; Persoonlijkheden in woord en beeld, 710; Kersten, *Buitenlandse Zaken in ballingschap*, 250–251; De Vries (ed.), *Herinneringen en dagboek van Ernst Heldring*, 1189; Woltring (ed.), *Documenten buitenlandse politiek Nederland 1919–1945*, deel v 1 okt. 1923–31 aug. 1924, 388.

206. Dr. Willem Huender, geb. Amsterdam 30 mei 1900, indol. dr. Leiden 1921, ambt. Binnenlands Bestuur in Ned.-Indië 1922–1930, laatst. ass.-resident te Madioen, directeur N. V. Dekker's Houthandel te Zaandam, 'ambtenaar' aan het gezantschap te Helsingfors (later Helsinki) en belast met leiding consulaat-generaal ald., p.t. consul-generaal (KB 24 okt. 1936 no. 42), na het vertrek van Methöfer (284) tevens tijdelijk zaakgelastigde te Helsinki, consul-generaal i.a.d. (KB 13 sept. 1938 no. 43) en belast met waarneming van de hon. consulaire post te Manilla, na de verheffing van Manilla tot beroepspost benoemd tot consul-generaal ald. (KB 13 april 1939 no. 37), ministerie te Londen, o.a. als chef Bureau Na-Oorlogse Vraagstukken, 1942– en te 's-Gravenhage als chef Directie Duitsland met p.t. buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister 1945–, ABD II 1946, hoofd Ned. Militaire Missie bij de Geallieerde Bestuursraad te Berlijn met de rang generaal-majoor 1946–, gouverneur van Suriname 1948–, t.b. 1949–, bggm te Addis Abeba 1950– en te Ankara 1951–1954, overl. Bad Ems (Bentheim) 7 aug. 1963, zn. van Willem, koopman te Amsterdam handelende onder de firma J. B. Dievelaar & Co. (1899, 1925), grossier in vleeschwaren (1929), en Gesiena Fikkert, tr. 1e Brighton (VK) 29

juli 1929 (echtsch. uitgespr. 's-Gravenhage 30 mei 1956) Alida Dekker, geb. Zaandam 18 jan. 1901, overl. Haarlem 8 febr. 1973, dr. van Everard Christiaan Cornelis, houthandelaar, en Geertruida Petronella Leonarda Duyvis en gesch. echtgen. van Johan Gerard Martinus van Walsem; zij tr. 3e August Willem Constans van Hoolwerff; tr. 2e Blaricum 19 dec. 1957 Nelly Avis, geb. Zaandam 25 juni 1909, secretaresse van Koningin Juliana 1949–1956, overl. Baarn 9 dec. 1984, dr. van Frits, koopman (1909) en Christina Jacomina van Gendt en weduwe van Johannes Gesinus Smitt.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 855; 2.05.38, register bezoldigde ambtenaren; Staatsalmanak; Gids BZ en BD; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Huender* (Leiden 2009/2018); Kersten, *Buitenlandse Zaken in ballingschap*, (m.n.) 50 en 51; Jolande Withuis, *Juliana, vorstin in een mannenwereld* (Amsterdam 2016), 351, 492, 527.

207. Dr. Godfried Eliza Huffnagel, geb. Breda 9 jan. 1892, handelsschool te Rotterdam, volontair Roemeense consulaat-generaal ald. en cargadoorsafdeling firma Müller & Co. te Rotterdam, employé Societé Anonyme Westinghouse te Le Hâvre, kandidaat consulair ambtenaar 2 april 1913, na het consulaire examen van okt. 1915 benoemd tot asp.vice-consul (KB 29 nov. 1915 no. 26) en geplaatst op dept., verlof voor 6 maanden 'buiten bezwaar' (KB 6 jan. 1917 no. 59) om tijd. op het Instituut voor Economische Publicaties in Den Haag werkzaam te zijn, op zijn verzoek eervol ontslag 'wegens verandering van betrekking' (KB 2 juli 1917 no. 38), adj.-secr. van eerdergenoemde instituut, later directeur Bedrijfs Pensioen Fondsen Metaalbedrijven, overl. 's-Gravenhage 27 juni 1967, zn. van Philip, off. genie, laatst. kolonel, directeur Gemeentelijke Drinkwaterleiding te Rotterdam, en Johanna Cornelia Maria Bron, tr. Rotterdam 20 dec. 1917 Charlotte Anna Magdalena Wendt, geb. Berlijn 14 april 1890, overl. 's-Gravenhage 22 okt. 1957, dr. van Karl Emil en Hedwig Klara Magdalena Bötticher.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 853; 2.05.38, register bezoldigde ambtenaren en inv.nr. 714; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Huffnagel* (Leiden 2018).

208. Joannes Jacobus Hulstkamp, geb. Rotterdam 21 jan. 1878, bediende op verschillende kantoren te Rotterdam, geslaagd voor examen voor leerling-consul in 1896 als nr. 3 van zes, maar 'door de commissie voor eene dadelijke bestemming afgekeurd', volontair dept. sept. 1897–, consulaat-generaal Londen mei 1899–, leerling-consul (KB 27 dec. 1900 no. 21), overgeplaatst van Londen naar de Straits Settlements (CG Singapore) (KB 3 dec. 1901 no. 30), wnd. consul te Penang maart 1903–, zomer 1904 terug naar Den Haag ten einde zich voor te bereiden op examen voor vice-consul, niet geslaagd en wegens voortdurende ziekte in disp. (KB 30 aug. 1905 no. 36), sinds begin 1907 als volontair werkzaam op de Tweede Afd., overl. 's-Gravenhage 2 mei 1907, zn. van Daniel Marius, koopman te Hillegersberg

(1875), koopman in gietijzer in Den Haag (1908), agent van buitenlandse handelshuizen, en Albertina Susanne van Thiel.

N. B. Niet in de Stamboeken aangetroffen. Wel wordt hij o.m. vermeld in een document in het archief van het ministerie van Buitenlandse Zaken, getiteld: 'Opgave der geslaagde kandidaten bij de leerling-consuls examens 1884-1896'.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.38, inv.nr. 77; 2.05.38, register bezoldigde ambtenaren; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Hulstkamp* (Leiden 2018).

209. Hendrik Willem Gustaaf Maurits ridder Huysen van Kattendijke, geb.

's-Gravenhage 1 dec. 1879, sedert 1914 onbezoldigd werkzaam aan het gezantschap te Brussel, in 1917 'bij gebreke aan diplomatiek personeel' belast met de leiding van de Afd. Britse Bescherming ald. met p.t. gezantschapssecr. (KB 4 sept. 1917 no. 37), benoemd tot 'hoofdambtenaar' te Brussel met functie gezantschapssecr. (KB 5 febr. 1920 no. 69), p.t. gezantschapsraad voor de duur van zijn plaatsing te Brussel als 'meer in overeenstemming met den aard zijner werkzaamheden, als ook met zijn leeftijd zijnde' (KB 30 dec. 1924 no. 146), buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister 2e kl. te Lissabon (KB 6 aug. 1930 no. 30), 'in verband met de onvermijdelijke bezuinigingen op de begroting van mijn Departement' eervol ontslag uit de dipl. dienst en op wachtgeld (KB 2 dec. 1932 no. 54), bggm 2e kl. te Praag (KB 21 dec. 1933 no. 40) en te Kopenhagen (KB 18 juni 1937 no. 95), t.b. 'in het belang van de dienst' 4 sept. 1940, op zijn verzoek eervol ontslag (KB 19 juni 1946 no. 28), overl. Rotterdam 19 maart 1949, zn. van ridder Johan Willem Frederik, marine-off., lid gemeenteraad Den Haag, kamerheer van Koning Willem III en Koningin Wilhelmina, en Sara Agatha barones van Lynden, tr. 's-Gravenhage 19 nov. 1912 Jkvr. Hélène Cécile Boreel, geb. Lausanne 20 sept. 1886, overl. 's-Gravenhage 23 sept. 1966, dr. van Jhr. Robbert Eugène en Florence Brooke.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 853 en 854; N. A. 85 (1995) 558; Kersten, *Buitenlandse Zaken in ballingschap*, (m.n.) 22, 23; De Vries (ed.), *Herinneringen en dagboek van Ernst Heldring*, 1183, 1189; Klaassen (ed.), 'Voor u persoonlijk', (o.a.) 11.

210. Frederik Insinger, geb. h. Pijnenburg, Lage Vuursche 29 aug. 1865, leerling-tolk op het politiek agentschap en consulaat-generaal in Egypte op tract. van f 400,- p.j. (KB 30 juni 1885 no. 31), lag in okt. 1885 aan dysenterie lijdend in het hospitaal te Cairo, op zijn verzoek eervol ontslag als leerling-tolk (KB 10 juni 1888 no. 29), vermeld als rentenier te Cairo in 1889, dat jaar vertrokken naar (verm.) Nederland, later enige jaren rentmeester van landgoed Pijnenburg, overl. Amsterdam 16 jan. 1908, zn. van Herman Albrecht, 2e luit. schutterij, commissaris Mij. tot Uitbaggering der Grachten van Amsterdam, lid gemeenteraad ald., lid Prov. Staten van Noord-Holland, lid Tweede Kamer der Staten-Generaal, en Johanna Jacoba Wilhelmina Insinger, tr. Amsterdam 7 april 1903 Elisabeth Abigaël Diepgrond,

geb. Amsterdam 20 juni 1878, dr. van Cornelis en Rachel Anna Bosboom; zij her-tr. New York 26 maart 1915 William Randall Atkinson.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 183 en 852; 2.05.94, inv.nr. 777; Genealogie Insinger, in: N. P. 72 (1988) 249–279 (272).

- 211. Mr. Lodewijk Arent Helias baron van Ittersum**, geb. Arnhem 3 maart 1830, jur. dr. Groningen 1853, attaché (KB 23 juli 1853 no. 66), vooreerst op het dept. en vervolgens op het gezantschap bij de Duitse Bond te Frankfurt, secr. van legatie ald. (KB 13 febr. 1855 no. 64) en raad van legatie (KB 7 nov. 1859 no. 23), zaakgelastigde bij het Hof van Portugal (KB 8 juli 1861 no. 38), minister-resident bij de Hoven van Spanje en Portugal (KB 19 dec. 1862 no. 74), als zodanig te Constantinopel (KB 8 okt. 1878 no. 35), kamerjonker 1853 en kamerheer i.b.d. van Koning Willem III 1861–, overl. Constantinopel 15 okt. 1881, zn. van baron Jan Willem Cornelis, kapitein mobiele Gelderse schutterij, directeur postkantoor, laatst. te Groningen, lid Prov. Staten en burgemeester van Groningen, kamerheer i.b.d. van Koning Willem I, II en III, en Ockje Meder, tr. Constantinopel 16 juni 1881 Estella Addison, geb. Londen 8 maart 1848, overl. Elsene (Brussel) 25 maart 1908.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 257 en 852; N. A. 86 (1996–1997) 130; NNBW VII, 646.

- 212. Frederik Bernard s'Jacob**, geb. Rotterdam 13 aug. 1872, te Londen opgeleid voor de handel, vervolgens koopman te Hongkong en Shanghai, mededirecteur N. V. Holland-China Handelscompagnie 1903–1917, handelsattaché aan het gezantschap te Londen (KB 29 nov. 1918 no. 34), eervol ontslag als zodanig en benoemd in dezelfde hoedanigheid 'buiten bezwaar' (KB 29 dec. 1922 no. 110), ontving wederom tract. (f8000,- p.j.) (KB 4 april 1933 no. 16), overl. Londen 4 juli 1941, zn. van Mr. Willem Hugo, jur. dr. Leiden, advocaat en procureur te Soerabaja en later te Rotterdam, en Jacoba Maria Rochussen.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 854; Genealogie s'Jacob, in: N. P. 80 (1997) 145–181 (170); BWN II, 253; De Vries (ed.), *Herinneringen en dagboek van Ernst Heldring*, passim.

- 213. Willem Pieter Antonie Le Jeune (Willem Pieter Antonie Tenwinkel zich noemende Le Jeune)**, geb. 's-Gravenhage 6 jan. 1832, agent te Elmina ter kust van Guinea, voorlopig voor de tijd van een jaar benoemd tot consul ald. op tract. van f6000,- p.j. (KB 31 dec. 1872 no. 63), vervolgens voor periode van vier jaar belast met de functie van consul te Elmina (KB 21 okt. 1873 no. 18), op zijn verzoek 'om redenen van gezondheid die hem vooreerst een verblijf in tropische gewesten doen ontraden' eervol ontslag (KB 5 mei 1875 no. 20), ambt. te Neerbosch (bij Nijmegen) (1876), gepensioneerd ald. (1877, 1878), overl. vóór 3 aug. 1909, zn. van Petrus ten Winkel (Tenwinkel) zich noemende la Jeune, bediende (1836), en

Christiana Henriette Böttger, tr. Rotterdam 17 juni 1875 Maria Auguste Lisette Luther, geb. Herdecke am Ruhr (Duitsland) 10 nov. 1843, overl. Rotterdam 4 febr. 1929, dr. van Friedrich Martin, laatst. predikant der Hoogduitse Protestantse Gemeente te Rotterdam, en Johanna Lisette Overhoff.

N. B. Friedrich Martin Luther, broeder van zijn latere echtgenote, was in 1871 off. van gezondheid 2e kl. ter kust van Guinea.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 852; A. J. van Galen Last, *Fragment-genealogie Le Jeune/Ten Winkel* (Leiden 2018); Walraven, *Tropenjaren*, P. S. Hamel *consul-generaal in Afrika en Azië*; Joh. de Haas, *Gedenkt uw voorgangers v* (Haarlem 1984), 186.

214. Jhr. Mr. Dr. **Constantijn Leopold de Jonge**, geb. 's-Gravenhage 26 maart 1882, jur. dr. Utrecht 1904, dr. staatswetenschap ald. 1907, res. 1e luit. cav., een der secretarissen van de Tweede Vredesconferentie in Den Haag, asp. attaché te Tanger 1907–, gezantschapsattaché i.a.d. (KB 14 nov. 1908 no. 48), met p.t. vice-consul tijd. op gezantschap te Tanger 1908–, overl. 's-Gravenhage 2 febr. 1909, zn. van Jhr. Mr. Bonifacius Cornelis, jur. dr. Leiden 1857, advocaat Hoge Raad, griffier kantongerecht te Gouda, subst.-off. van justitie, laatst. in Den Haag, president arr.-rechtbank ald., raadsheer Hoge Raad, lid Prov. Staten van Zuid-Holland, en Elisabeth Henrietta Maria Philipse, tr. Tanger 4 nov. 1908 Elena Guiseppina Gianatelli Gentile, geb. ald. 16 jan. 1887, overl. ald. 31 dec. 1965, dr. van Agesilao Leone en Hebe Varley; zij hertr. Londen 2 febr. 1911 Serge de Likatscheff.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 183 en 853; N. A. 86 (1996–1997) 229; Valk en Van Faassen (ed.), *Dagboeken en aantekeningen van Willem Hendrik de Beaufort*, 456.

215. **Theodoor Herminus Joannes de Josselin de Jong**, geb. Leiden 31 maart 1887, adelborst 1e kl. 16 sept. 1907, wegens ongeschiktheid voor verdere militaire dienst in 1909 eervol als zodanig ontslagen, op aanbeveling van Prof. de Groot²⁷ te Leiden aangesteld als kandidaat-tolk in opleiding voor de tolkendienst Oost-Azië, kandidaat-ambt. voor Chinese Zaken (besluit minister van Koloniën d.d. 17 juli 1912), volgde verdere opleiding bij Prof. de Groot (inmiddels hoogleraar sinologie te Berlijn), kandidaat-ambt. voor Chinese Zaken te Batavia (Ned.-Indië) 1915–, adj.-tolk op het gezantschap te Peking (KB 15 febr. 1916 no. 34), tolk 2e kl. ald. (KB 20 april 1921 no. 105), tolk 1e kl. (KB 7 sept. 1926 no. 38), naar het ministerie te Londen in 1943 en Den Haag in 1945, laatst. werkzaam ald. op de Directie Politieke Zaken, bevorderd tot gezantschapsraad op 20 april 1946, gepensioneerd 1 jan. 1950, overl. Leiden 4 juli 1965, zn. van Jan, leraar Engelse taal- en letterkunde aan de

27 Prof. Dr. Johannes Jacobus Maria de Groot (1854–1921), sinoloog, o.m. ambt. voor Chinese zaken in Ned.-Indië 1878–1883, hoogleraar te Leiden 1891–1911, vanaf 1904 met als leeropdracht Chinese taal- en letterkunde, hoogleraar te Berlijn 1911–†. (Bronnen en literatuur: BWN 1, 217–218; Blussé & Van Luyn, *China en de Nederlanders*, 154–157; Kuiper, *The early Dutch sinologists*, 872–879 en passim).

HBS te Leiden, en Theodora Hermina Joanna Wetsels, tr. Portobello (Midlothian, Schotland) 10 febr. 1912 Emma Charlotte Persse Sealy, geb. ald. 6 juli 1881, overl. Leiden 10 april 1967, dr. van Patrick Persse en Frances Gardner Baxter Breysig. Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 853 en 854; Staatsalmanak; Genealogie De Jong, De Josselin de Jong, Van Loghem de Josselin de Jong, in: N. P. 52 (1966) 184–207 (196); Kersten, *Buitenlandse Zaken in ballingschap*, 50, 89, 90 en 97; P.S. van 't Haaff en M. J. C. Klaassen, *Gedenboek honderd jarig bestaan der adelborsten-opleiding te Willemsoord 1854–1954* (Bussum 1954), 202; Kuiper, *The early Dutch sinologists*, 188, 368, 614.

216. Johan Christoph Jung, geb. Rotterdam 21 juni 1816, koopman, commissionair bij de door zijn vader opgerichte firma G. G. Jung & Co. te Rotterdam (1840), later koopman te Odessa, op verzoek van Taitbout de Marigny (442) en met kon. machtiging als vice-consul toegevoegd aan het consulaat te Odessa in april 1848, consul voor de Russische havens aan de 'Zwarte en Azofsche Zeeën' met toelage van f 600,- p.j. voor bureau onkosten (KB 19 sept. 1852 no. 49), op zijn verzoek 'uithoofde van zijn gezondheidstoestand en van bijzondere omstandigheden' eervol ontslag als zodanig (KB 23 okt. 1865 no. 71), overl. Heidelberg (bij zijn broer Gottfried David Jung) 28 jan. 1873, zn. van Georg Gottlob, 'van Lüdwigbürg', commissionair onder de firma G. G. Jung & Co. te Rotterdam, en Catharina Adriana van Dun.

Bronnen: NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 3063; 2.05.18, inv.nr. 852; A. J. van Galen Last, *Fragment-genealogie Jung* (Leiden 2016); De Avondbode van 16 jan. 1839 (Delpher).

217. Jhr. (1847) Mr. Abraham Pieter Cornelis van Karnebeek, geb. Amsterdam 14 sept. 1836, jur. dr. Utrecht 1861, attaché (KB 6 juni 1861 no. 62) 'om aanvankelijk bij het departement en later bij eene missie buitenlands dienst te doen', 2e luit. bij de dienstdoende schutterij in Den Haag, op zijn verzoek wegens vertrek naar het buitenland 'in zijn tegenwoordige rang bij die schutterij à la suite' aangesteld (KB 13 sept. 1864 no. 49), secr. van legatie te Washington (KB 10 juli 1864 no. 22) en te Parijs (KB 13 juni 1866 no. 82), als raad van legatie hon. overgeplaatst naar het gezantschap te Berlijn (KB 21 okt. 1868 no. 16), raad van legatie te Londen (KB 26 jan. 1870 no. 2), chef van het Kabinet 1871–1876, minister-resident (KB 8 dec. 1874 no. 22), in die hoedanigheid te Stockholm (KB 27 febr. 1876 no. 25), eervol ontslag als zodanig en benoemd tot commissaris des Konings in Zeeland (KB 15 sept. 1879 no. 1), minister van Buitenlandse Zaken 1885–1888, lid Tweede Kamer der Staten-Generaal 1891–1913, vice-president Vredesconferentie 1899, minister van Staat 1909–†, voorzitter Carnegie-Stichting 1911–1923, lid Permanent Hof van Arbitrage 1914–1920, overl. 's-Gravenhage 8 okt. 1925, zn. van Jhr. (1847) Herman Adriaan, marine-off., laatst. vice-admiraal tit., adjudant van Koning Willem II en Koning Willem III, later adjudant i.b.d., en Pieterella Rochussen, zuster van 365, tr. 's-Gravenhage 3 juli 1873 Maria Petronella Rochussen, geb. Batavia 20 juni

1849, overl. 's-Gravenhage 17 okt. 1938, dr. van Jan Jacob (365) en Elisabeth Charlotte Vincent.

N. B. Een zoon was Jhr. Mr. Dr. Herman Adriaan van Karnebeek, o.m. minister van Buitenlandse Zaken 1918–1927. Deze was de vader van 218.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 852; N. A. 86 (1996–1997) 293; Parlement.com (geraadpleegd 24 sept. 2018); BWN I, 285; Jurriaanse, *De Nederlandse Ministers van Buitenlandse Zaken*, 323–340.

218. Jhr. Abraham Pieter Cornelis van Karnebeek, geb. 's-Gravenhage 15 febr. 1905, asp. attaché te Bern sedert 12 febr. 1927, op zijn verzoek daarvan ontheven maart 1928, gezantschapsattaché (KB 1 febr. 1934 no. 72), in die hoedanigheid te Berlijn (KB 2 april 1935 no. 40), gezantschapssecretaris 2e kl. (KB 26 febr. 1937 no. 41), op het gezantschap te Parijs (KB 16 maart 1937 no. 47), gezantschap (vanaf 1942 ambassade) te Londen 1939–1952, gs 1e kl. (26 aug. 1941) en later ambassaderaad ald., ABD IV 1 jan. en ABD III 1 sept. 1946, sous-chef Directie Buitenlandse Dienst met p.t. gezantschapsraad 1952–1957, ABD II en tevens buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister 1957, t.b. 1958–1961, overl. Oegstgeest 26 juli 1970, zn. van Jhr. Mr. Dr. Herman Adriaan, jur. dr. Utrecht, dr. staatswetenschap Utrecht, referendaris dept. van Koloniën, burgemeester van 's-Gravenhage, minister van Buitenlandse Zaken, commissaris der Koningin in Zuid-Holland, minister van Staat, kamerheer i.b.d. van Koningin Wilhelmina, en Adriana Justine Civile barones van Wassenaer, vrouwe van Rosande.

N. B. Kleinzoon van 217.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 184 en 854; Staatsalmanak; Gids BZ en BD; N. A. 86 (1996–1997) 295; Klaassen (ed.), *Voor u persoonlijk*, 49.

219. Servaas Hendrik van Kempen, ged. Amsterdam 8 jan. 1762, VOC-dienaar in Ned.-Indië, in Nederlandse zeedienst sinds 1783, laatst. als luit., sinds 1787 luit. ter zee in Franse dienst, ging in 1793 over in Britse dienst als kolonel van de marine en betaalmeeester-generaal van de émigrés, door James Tough, consul van Groot-Britannië voor Sicilië, Malta en nabijliggende eilanden benoemd tot Brits proconsul te Palermo op 4 mei 1806, vertrok naar Engeland in 1813 en naar Den Haag in 1814, kapitein ter zee tit. 19 nov. 1814, zijn verzoek van juni 1814 om tot chargé d'affaires aan het Hof der beide Siciliën te worden benoemd werd niet gehonoreerd, benoemd 'thans wonend te Palermo in Sicilië' tot consul bij de Pascha en regering van Tripoli op tract. van f 3000,- p.j. met een zelfde bedrag voor 'Spendatien' (SB 20 okt. 1814 no. 66), tract. verhoogd tot f 5000,- met terugwerkende kracht tot 1 jan. 1815 (KB 20 dec. 1817 no. 54), nog als consul ald. vermeld in 1822, dat jaar met verlof uit Tripoli vertrokken, overl. Maastricht 8 juni 1822, zn. van Thomas van Kempen Jansz., poorter van Amsterdam, sergeant schutterij ald., in dienst VOC, achtereenvolgens sergeant, commandeur der soldaten op het

schip Lapienenburg naar Indië, boekhouder en secunde op Poeloe Tjinko (Sumatra's Westkust), boekhouder en secr. van de opperkoopman te Padang (Sumatra's Westkust), onderkoopman ald. en laatst. opperhoofd van Poeloe Tjinko, en Susanna Geertruijd Haije, tr. Calvi (Corsica) 10 febr. 1793 Maria Magdalene Paciola, geb. Calvi 17 febr. 1774, dame d'honneur van Prinses Marie-Amelie van Bourbon-Sicilië, rentenierster (1829), overl. 's-Gravenhage 6 okt. 1850, dr. van Francesco Saverio en Maria Ignazia Morelli.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 817; Staatsalmanak 1822; Journal de la Province de Limbourg van 12 juni 1822 (Delpher); Peter van der Krogt, 'Genealogie van het geslacht Van Kempen (Brest van Kempen)', in *De Nederlandsche Leeuw* 119 (2002) 346-406 (386-390).

- 220. Mr. Jan Dirk van Ketwich Verschuur**, geb. Zwolle 1 jan. 1877, jur. dr. Leiden 1901, advocaat en procureur te Katwijk aan Zee, adj.-commies ministerie van Buitenlandse Zaken (KB 15 febr. 1902 no. 8), op de 2e Afd. Handelspolitiek en Consulaire Zaken, commies (KB 14 sept. 1906 no. 63), p.t. hoofdcommies (KB 9 mei 1908 no. 34), hoofdcommies (KB 9 febr. 1909 no. 8), p.t. referendaris (KB 4 maart 1910 no. 14), referendaris (26 april 1911 no. 77), consul-generaal voor Zuid-Afrika met standplaats Pretoria (KB 24 jan. 1913 no. 33), diplomatiek agent en cg in Marokko met standplaats Tanger (KB 18 aug. 1921 no. 88), in disp. (KB van 30 dec. 1924 no. 149), opnieuw in actieve dienst als zaakgelastigde te Oslo 'onder de bevelen van de gezant te Kopenhagen' (KB 13 febr. 1925 no. 82), buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister 2e kl. te Buenos Aires (KB 23 sept. 1927 no. 34) en te Angora (Ankara) (KB 15 aug. 1931 no. 23), 'in verband met de onvermijdelijke bezuiniging op de begrooting van mijn Departement' eervol ontslag uit de dipl. dienst (KB 2 dec. 1932 no. 54), overl. Berg en Dal 22 juni 1940, zn. van Mr. Gerrit Hendrik, jur. dr. Leiden, advocaat en procureur te Zwolle, kantonrechter-plv. ald., lid gemeenteraad Zwolle, en Petronella Helena Everarda van Voorthuijsen, tr. Zutphen 8 febr. 1904 Johanna Antonia Camerling Helmolt, geb. Haarlem 14 sept. 1883, overl. Hilversum 5 jan. 1960, dr. van Jan Daniel, off. cav., laatst. luit.-kolonel en Eugenie Jeannette Bernardine Josine Alexandrine van Lierop.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 264, 853 en 854; 2.05.38, register bezoldigde ambtenaren; Genealogie Van Ketwich (Verschuur), in: N. P. 73 (1989) 169-205 (194); Genealogie Helmolt, Camerling Helmolt, in: N. P. 3 (1912) 147-149; De Vries (ed.), *Herinneringen en dagboek van Ernst Heldring*, 1012.

- 221. Frederik Jan Keun**, geb. Smyrna 12 jan. 1843, ald. woonachtig tot 1855 en sindsdien te Constantinopel, benoemd tot eerste drogman op het gezantschap ald. als opvolger van zijn overleden vader (KB 17 aug. 1880 no. 11) op jaarlijks tract. van f 3500, op zijn verzoek 'op grond van den minder gunstigen staat zijner gezondheid' (geen eervol) ontslag uit 's lands dienst (KB 22 jan. 1886 no. 10), vervolgens

failliet verklaard en op 5 aug. 1886 naar Smyrna vertrokken, vestigde zich te Salonica (Thessaloniki) 29 sept. 1886, handelsbediende ald., zn. van Richard Jan Keun (225) en Mary Sophie Purdy en broer van Richard Charles Keun (224), tr. 1e Constantinopel 17 dec. 1866 Carolina Elisabeth Augusta Keun, geb. 1845, dr. van Edward Ernest (broer van Richard Jan Keun (225)), kanselier, consul en consul-generaal van België, o.m. te Constantinopel, en Catherine Foco; tr. 2e Constantinopel (in de Orthodox-Anatolische kerk 20 april) 2 mei 1886 Aphrodite Boni, geb. Andros 4 febr. 1862, na het ontslag en faillissement van haar echtgenoot in aug. 1886 met hun kind naar haar ouders op Andros afgereisd, overl. 1895. Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 96, 166, 267, 852; 2.05.94, inv.nr. 777; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Keun* (Leiden 2017/18); Dossier Keun (CBG); Marie Anne Marandet, *Family tree* (geneanet (1 maart 2018)).

222. Gustave Henri Keun, geb. Constantinopel 13 jan. (of 20 febr.) 1853, verbleef vanaf zijn zestiende twee jaar te Parijs om zijn opleiding af te ronden, werkzaam in het handelshuis van zijn vader te Constantinopel en later te Parijs, Alexandrië en Smyrna, sinds 1881 namens CG Constantinopel gedelegeerd rechter in de gemengde rechtbank voor zaken van koophandel ald., alsmede bijzitter in de consulaire rechtbank, tijd. eerste drogman te Constantinopel (KB 5 mei 1886 no. 44) op tract. van f 3500 p.j., definitief als zodanig benoemd en tevens tot directeur der consulaire zaken als opvolger van W. A. Travers (458) (KB 8 maart 1888 no. 21) op tract. van f 4500 p.j., eervol ontheven van de functie van directeur consulaire zaken met behoud van de betrekking van eerste tolk en van zijn j.w. van 4500 gulden (KB 2 febr. 1893 no. 28), krankzinnig geworden, overl. (verm.) Constantinopel 15 febr. 1902, zn. van Charles Joseph, Nederlands onderdaan, hoofd van 'maison de Banque et de Commerce' te Constantinopel, gedelegeerd rechter namens het consulaat-generaal ald. in de gemengde rechtbank voor zaken van koophandel, bijzitter in de consulaire rechtbank te Constantinopel, vertegenwoordiger van Nederland in de gemengde en internationale commissies voor de herziening van de douanetarieven, voor de organisatie van de 'Office Sanitaire' en voor de oprichting van een handelsbeurs, en Françoise Mille, tr. op het consulaat te Constantinopel 28 dec. 1887 Elena Vittoria Lauro, geb. ald. 23 sept. 1858, dr. van Guisepe Lauro en Zoe Castarika en weduwe van Constantin Zissy.

N. B. Zijn vader was een broer van Richard Jan Keun (225) en van Jan Alexander Keun (223). Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.03, inv.nr. 588; 2.05.18, inv.nrs. 267, 856; 2.05.38, inv.nr. 1193; 2.05.94, inv.nrs. 521, 587 en 777; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Keun* (Leiden 2017/18); Dossier Keun (CBG); Marie Anne Marandet, *Family tree* (geneanet (1 maart 2018)).

223. Jack Alexander Keun, geb. Alexandrië 18 maart 1810, zijn aanstelling als vice-consul te Aivaly (Klein-Azië) bij KB van 14 juni 1834 no. 87 bevestigd, ontheven

van die functie wegens vertrek naar elders (KB 3 april 1837 no. 97), sinds ca. 1836 gevestigd te Boekarest in Walachije, onbezoldigd vice-consul ald. (KB 6 dec. 1842 no. 64), op zijn verzoek eervol ontslag (KB 27 mei 1848 no. 76), vervolgens kabinetschef van Prins Stirbeij, regerend vorst van Walachije, hon. consul-generaal voor de Vorstendommen Walachije en Moldavië (KB 8 juni 1856 no. 86), na de Ned. erkenning van Roemenië als zelfstandige staat aangesteld als diplomatiek agent en consul-generaal ald. (KB 24 jan. 1880 no. 2), p.t. zaakgel. (KB 4 febr. 1880 no. 19), zaakgel. met p.t. minister-resident (KB 6 febr. 1882 no. 12), op zijn verzoek ontslag als zodanig en tevens als onbezoldigd cg (KB 19 jan. 1889 no. 29), overl. ald. 8 jan. 1896, zn. van Isaac Keun en Sofia Rosa Caterine Fantozzi, tr. N. N. Alexandridis.

N. B. Broer van Richard Jan Keun (225). N. B. II Zijn grootvader, Abram Keun, geb. Amsterdam in 1737 en gehuwd met Sarah Boddington, was de stamvader van de uitgebreide Levantse tak van de Hollandse familie Keun.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 161, 257 en 852; Dossier Keun (CBG); A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Keun* (Leiden 2017/18); Schutte, *Repertorium*, 340–342; Christiaans, *Onbezoldigde consulaire ambtenaren* II, 40.

- 224. Richard Charles Keun**, heer van Hoogerwoerd (door koop in 1886; zich sindsdien noemende Keun van Hoogerwoerd), geb. Smyrna 19 jan. 1837, ass.-civiel ingenieur, benoemd tot élève- of leerling-consul op tract. van f 700 p.j. (KB 17 okt. 1860 no. 74) vooreerst op het dept., 3e tolk en vice-consul te Constantinopel (KB 11 jan. 1861 no. 60), consul te Bender-Bushir²⁸ in Perzië op tract. van f 3000 p.j. (KB 15 febr. 1868 no. 64), krachtens KB van 13 febr. 1874 no. 26 werd zijn ambtsgebied uitgebreid tot alle havens aan de Perzische Golf, p.t. consul-generaal (KB 31 okt. 1879 no. 21), met kon. machtiging van 20 juni 1880 tevens cg van Roemenië te Bendir Bushir, consul met p.t. cg te Bangkok 1889–, juli 1896 met verlof gestuurd wegens twijfels over zijn functioneren, op zijn verzoek eervol ontslag ‘wegens gezondheidsredenen’ (KB 30 dec. 1896 no. 66), overl. Champagne (Frankrijk) 4 maart 1906, zoon van Richard Jan Keun (225) en Mary Sophie Purdie, tr. Bagdad 1869 Elies Bint Selman Ibn Daoud, geb. 1854.

N. B. Hij was een broer van Frederik Jan Keun (221).

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 852; 2.05.38, inv.nr. 74; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Keun* (Leiden 2017/18); Dossier Keun (CBG); Marie Anne Marandet, *Family tree* (geneanet (1 maart 2018)); Schutte, *Repertorium*, 340–342; Van Miert, *De Nederlandse exterritorialiteit in Siam*, passim.

28 Keun was de eerste officiële vertegenwoordiger van Nederland in Perzië. In 1889 werd Teheran de nieuwe standplaats.

225. Richard Jan Keun, geb. Alexandrië 2 nov. 1808, secr. van de consul-generaal te Smyrna sedert 1 jan. 1826, kanselier a.i. ald. 2 jan. 1842 en definitief op tract. van 600 gulden p.j. (KB 28 jan. 1843 no. 66), tijd. toegevoegd aan het gezantschap te Constantinopel in sept. 1854, 1e tolk en directeur der consulaire zaken ald. op tract. van f 4000 p.j. (KB 9 april 1855 no. 48), bevorderd tot raad van legatie (KB 8 dec. 1863 no. 118), overl. Constantinopel 27 maart 1880, zn. van Isaac Keun en Sofia Rosa Caterine Fantozzi, tr. Smyrna 10 dec. 1836 Mary Sophie Purdy, geb. 1815, overl. Smyrna 28 nov. 1854, dr. van James en Marie Susanne Dutilh.

N.B. Hij was de vader van Frederik Jan Keun (221) en Richard Charles Keun (224), alsmede de broer van Jan Alexander Keun (223).

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 3407; 2.05.18, inv.nrs. 166 en 852; 2.05.94, inv.nr. 777; Christiaans, *Onbezoldigde consulaire ambtenaren* II, 92; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Keun* (Leiden 2017/18); Dossier Keun (CBG); Marie Anne Marandet, *Family tree* (geneanet 1 maart 2018).

226. Heinrich August Freiherr von Kinckel, geb. Heilbronn 14 aug. 1747, ordinaris kapitein bij de Admiraliteit in Zeeland, schout-bij-nacht tit. 1789, adjudant-generaal van Stadhouder Willem v bij de marine, minister-plenipotentiaris bij de Nederrijns-Westfaalse Kreits en de Opperrijnse Kreits, tevens bij de keurvorst van Mainz 1789–1795, bij de keurvorst van Beieren 1789–1797, vice-admiraal 1814, envoyé extraordinaris en minister plenipotentiaris bij de Hoven van Beieren, Baden en Württemberg (SB 11 juli 1814 no. 11), overl. Mannheim 10 nov. 1821, zn. van August Wolfgang Künckelin, studeerde theologie en rechten, later onder meer 'Rechtsgelehrter und juristischer Berater im Dienst des Ritterkantons Odenwald' en 'Generalverwalter der Provinz Kleve', en Rosina Elisabetha Pancug, tr. Wachenheim an der Pfrimm 23 sept. 1789 Elisabeth Charlotte Henriette Catharine Freifrau von Botzheim, geb. ca. 1768, overl. Mannheim 12 juli 1846, dr. van Freiherr von Botzheim, oberstleutnant in de Pruisische infanterie, en N. N. von Kochendorf.

N.B. Zijn vader werd in 1752 door de keizer van het Heilige Roomse Rijk in de adelstand verheven en mocht sindsdien de erfelijke titel Freiherr von Kinckel voeren.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 817; Schutte, *Repertorium*, 150–151; Frank C. P. van der Horst, 'Biografie eines herausragenden Bürgers von Heilbronn: Heinrich August Freiherr von Kinckel (1747–1821)', in Christhard Schrenk-Peter Wanner (Hg.), *Heilbronnica 5 Beiträge zur Stadt- und Regionalgeschichte, Quellen und Forschungen zur Geschichte der Stadt Heilbronn 20, Jahrbuch für schwäbisch-fränkische Geschichte* 37 (Stadtarchiv Heilbronn 2013), 171–195.

227. Mr. Eelco Nicolaas van Kleffens, geb. Heerenveen 17 nov. 1894, legde in 1917 met zeer goed gevolg het consulaire aanwijzings-examen af en werd daarop benoemd tot kandidaat consulaire dienst, jur. dr. Leiden 1919, dat jaar werkzaam te Londen

i.v.m. uit de oorlog voortspruitende scheepvaartclaims, lid juridische afdeling Volkenbondssecretariaat 1919–, secr. directie Kon. Petroleum Mij. 1921–, hoofdcommies Afd. Juridische Zaken min. van Buitenlandse Zaken (KB 20 okt. 1922 no. 41), referendaris Afd. Diplomatieke Zaken (KB 17 okt. 1923 no. 79), administrateur en chef ald. (KB 12 aug. 1929 no. 44), benoemd tot buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister 2e kl. te Bern (KB 17 juli 1939 no. 52) maar deze plaatsing niet geëffectueerd wegens zijn benoeming tot minister van Buitenlandse Zaken, als zodanig in functie 1939–1946, permanent vertegenwoordiger bij de VN te New York 1946–, ABD I 1947, buitengewoon en gevolmachtigd ambassadeur te Washington 1947–, minister van Staat 1950, buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister met rang bga te Lissabon 1950–, hoofd van de Gecombineerde PV te Parijs 1956–, vertegenwoordiger EGKS te Londen 1958–1967, overl. Almoçagême (Portugal) 17 juni 1983, zn. van Mr. Henricus Cato, advocaat en procureur te Heerenveen, subst.-off. van justitie, laatst. in Den Haag, vervolgens off. van justitie, laatst. te Arnhem, en Jeanetta Fresina Veenhoven, tr. Wassenaar 4 april 1935 Margaret Helen Horstmann, geb. 's-Gravenhage 8 sept. 1912, overl. Almoçagême 27 juli 1993, dr. van August Carl Herbert, directeur vertegenwoordiging Standard Oilgroep in Nederland en Overzeese Gebiedsdelen, directeur Nederlandsch Koloniale Petroleummij., en Catherine Pearl Cott.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 854; 2.05.38, inv.nr. 714; Staatsalmanak; Gids BZ en BD; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Van Kleffens* (Leiden 2018); Van Kleffens, *Belevenissen I en II*; Klaasen (ed.), 'Voor u persoonlijk', passim; BWN III, 330; Zeeman, *Jurist of diplomaat? Eelco Nicolaas van Kleffens (1939–1946)*; Kersten, *Buitenlandse Zaken in ballingschap*, passim; Van der Maar en Meijer, *Herman van Roijen*, passim; Riemens (ed.), *De oorlogsdagboeken van minister van Buitenlandse Zaken mr. E. N. van Kleffens*.

228. Bernard Kleijn Molekamp, geb. Warnsveld 31 juli 1887, mulo, gedurende vijf jaar werkzaam in de handel als boekhouder, klerk ter gemeentesecretarie te Arnhem 1909–, klerk-boekhouder van het gemeentelijk electriciteitsbedrijf ald. 1911–1915, kandidaat consulaire dienst 28 nov. 1911, na het examen voor de consulaire dienst van okt. 1915 benoemd tot asp.vice-consul (KB 29 nov. 1915 no. 26) en gedetacheerd CG Londen, vice-consul i.a.d. (KB 22 okt. 1918 no. 30), tijd. verbonden aan CG Kopenhagen 1920, gezantschap te Rio de Janeiro 1920– en dept. 1922–1924, consul i.a.d. (KB 11 dec. 1923 no. 41), CG Calcutta (KB 20 okt. 1924 no. 36), wnd. cg te Singapore 1926– en te Calcutta (KB 28 okt. 1927 no. 24), p.t. cg (KB 26 febr. 1930 no. 85), tijd. gezantschap te Oslo 1930 en Washington 1930–1944, ald. belast met 'de behartiging van de economische dienst in het algemeen' in de vs, cg i.a.d. (KB 25 aug. 1931 no. 44), p.t. handelsraad (KB 23 maart 1937 no. 28), p.t. gevolmachtigd minister (KB 23 april 1942 no. 14), buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister te Rio de Janeiro 1944–1949, ABD II 1946, bggm te Buenos Aires 1949–1953, overl. Clarens/Montreux 24 dec. 1965, zn. van Hendrik Jan, timmermansknecht

(1882), timmerman (1887), laatst. hoofdagent en rechercheur van politie, en Everdina Eenink, tr. Leslie Cameron, overl. Vevey (Zwitserland) 14 sept. 1968.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 853 en 854; 2.05.38, register bezoldigde ambtenaren en inv.nr. 714; Staatsalmanak; Gids BZ en BD; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Kleijn Molekamp* (Leiden 2018); Kersten, *Buitenlandse Zaken in ballingschap*, passim; De Vries (ed.), *Herinneringen en dagboek van Ernst Heldring*, 1352–1355.

- 229. Fridolin Marinus Knobel**, geb. Amsterdam 31 mei 1857, kantoorbediende firma B. C. D. Hanegraaff te Amsterdam, aanvankelijk bestemd voor de tabakshandel, werkzaam in de sigarenfabriek van een familielid en handelaar in tabak op de Amsterdamse beurs, na examen voor leerling-consul in nov. 1877 als zodanig benoemd (KB 26 febr. 1879 no. 15) en geplaatst op dept., op het consulaat-generaal te Berlijn jan.–sept. 1882, vice-consul te St.-Petersburg (KB 3 febr. 1883 no. 12), consul-generaal voor Perzië met standplaats Teheran met p.t. zaakgel. (KB 5 nov. 1889 no. 13), cg in China met p.t. minister-resident (KB 22 jan. 1895 no. 20), cg en tevens min.-res. ald. (KB 18 juli 1896 no. 44) en wederom te Teheran (KB 23 okt. 1902 no. 27), cg te Pretoria met behoud van rang minister-resident (KB 18 nov. 1905 no. 56), op zijn verzoek eervol ontslag (KB 8 nov. 1912 no. 42), lid firma De Vries & Co. te Rotterdam 1913, lid Tweede Kamer der Staten-Generaal 1913–1918, werkzaam als handelaar te Singapore en in Ned.-Indië 1920–1922, hon. consul te Leipzig 1923–, hon. consul-generaal ald. 1928–, overl. Berlijn 16 okt. 1933, zn. van Fridolin, eigenaar van een banketbakkerij annex lunchroom in de Kalverstraat te Amsterdam, en Maria Johanna Keuchenius, banketbakkers affaire doende (1873), tr. 1e Teheran 8 nov. 1890 (echtsch. ingeschr. 's-Gravenhage 3 juli 1903) Marie Josephine Uranie Nicola, geb. 1862, 'een in Parijs opgevoede Griekin', dr. van de eerste drogman van het Franse gezantschap in Perzië, 'die in hooge gunst stond bij de Shah'; tr. 2e Teheran 14 aug. 1904 Gertrud J. M. Weth, geb. Breslau 18 jan. 1878, overl. na 1933, weduwe van N. N. Schubert.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 271 en 852; 2.05.38, inv.nr. 74; 2.05.38, register bezoldigde ambtenaren; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Knobel* (Leiden 2018); Parlement.com (geraadpleegd 2 juli 2018); BWN VI, 249; Van Dongen, *Tussen neutraliteit en imperialisme*, passim; Kuiper, *The early Dutch sinologists*, 368–370, 384–385, 428–432, 755; Alg. Handelsblad van 15 juli 1900 (Delpher).

- 230. Mr. Alouisius Marina Kock**, geb. Losser 21 juni 1873, studie Seminar für Orientalische Sprachen te Berlijn, adj.-tolk Turkse en Arabische talen op het gezantschap te Constantinopel op tract. van f 3000,- p.j. (KB 29 aug. 1906 no. 35), sinds het overlijden van Beukema (37) in 1908 tevens wnd. kanselier ald., op zijn verzoek eervol ontslag als adj.-tolk en benoemd tot kanselier te Constantinopel (KB 11 nov. 1908 no. 48), tevens onbezoldigd consul ald. (KB 3 juni 1911 no. 50), p.t. consul-generaal (KB 3 juni 1936), werkzaam te Ankara sinds 1943, op zijn verzoek

ontslag wegens bereiken pensioengerechtigde leeftijd (KB 12 sept. 1947), zn. van Dr. Lambertus Joannes, med. et art. obst. dr. Groningen 1859, geneesheer te 's Heerenberg en laatst. te Oldenzaal, en Luigia Cornelia Bert, tr. D. Abravanel, uit 'one of the oldest and most distinguished Jewish families of the Iberian peninsula'. Bronnen: NA, BuZa 2.05.03, inv.nr. 588; 2.05.18, inv.nrs. 223, 253, 271, 853 en 854; Christiaans, *Onbezoldigde consulaire ambtenaren* 11, 87; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Kock* (Leiden 2018); Schmidt, *Through the legation window*, 115; Lemma Abravanel op Wikipedia (geraadpleegd 24 mei 2013).

231. **Arie de Koster**, geb. Leiden 17 juni 1875, volontair bij De Koster & Co., meelfabrikanten te Leiden en bij J. M. Kars, agent in granen te Braila, boekhouder bij J. Kivitsch, graanexporteur ald., vervolgens werkzaam bij Howard, Houlder Wells & Co., scheepsmakelaars te Liverpool en bij James Hutton & Co., exporteurs van katoenen goederen te Manchester, geslaagd voor examen voor leerling-consul in 1894 als nr. 2 van vier en als zodanig benoemd (KB 27 jan. 1897 no. 20), gedetacheerd te Londen april 1897–juni 1899, legde 'met uitstekend gevolg' examen voor vice-consul af en beschikte bijgevolg sedert 1 nov. 1899 over het bijbehorend diploma, gemachtigd om reis naar de Straits Settlements te maken om op CG Singapore of te Penang werkzaam te zijn (KB 11 nov. 1899 no. 56), belast met waarneming consulaat te Penang april 1900–april 1901, p.t. vice-consul (KB 3 juni 1901 no. 133), wnd. consul te Calcutta aug. 1901–juni 1902, vice-consul ald. met p.t. consul (KB 23 mei 1902 no. 26), consul ald. 1904, in gelijke hoedanigheid te Penang (KB 29 nov. 1904 no. 53), wnd. consul-generaal te Singapore juli 1905–, op zijn verzoek verlof 'buiten bezwaar' voor de tijd van een jaar (KB 20 febr. 1906 no. 26), op zijn verzoek eervol ontslag (KB 27 maart 1907 no. 11) aangezien hij door zijn vader na de onverwachte dood van zijn jongste broer was teruggeroepen om het familiebedrijf te leiden, directeur N. V. Meelfabriek 'De Sleutels' v/h De Koster & Co te Leiden, overl. ald. 14 nov. 1956, zn. van Arie, oprichter en directeur van de meelfabriek, en Maria Bonneur, tr. Leiden 16 sept. 1909 Johanna Adriana Sijthoff, geb. Zoeterwoude 6 okt. 1887, overl. Voorschoten 6 nov. 1975, dr. van Gerard Henri, dagbladuitgever, administrateur, later directeur en eigenaar van het Leidsch Dagblad, en Adriana Cornelia Plemp.

N. B. Niet in de Stamboeken aangetroffen, maar wel o.m. in document in het archief van het ministerie van Buitenlandse Zaken, getiteld: 'Opgave der geslaagde kandidaten bij de leerling-consuls examens 1884–1896'.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.38, inv.nr. 77; 2.05.38, register bezoldigde ambtenaren; Staatsalmanak; 'Stamreeks Sijthoff', in *Lustrumboek van de Zuid-Hollandse Vereniging voor Genealogie 'Ons Voorgeslacht' 1946–1996* (Rotterdam 1996), 514–516; Lodewijk Kallenberg, *Leidse Glorie* (Leiden 2013), 141–143.

232. Prof. Mr. Dr. **Johannes Hendrik Kramers**, geb. Rotterdam 26 febr. 1891, jur. dr. Leiden 1915 (dissertatie 'Strafrechtspraak over Nederlanders in Turkije'), vroeg bij brief van 2 juni 1911 toelating tot de opleiding voor de tolkendienst voor de Levant, leerling-tolk op het gezantschap te Constantinopel (KB 7 juli 1915 no. 8), adj.-tolk ald. (KB 3 febr. 1917 no. 36), op zijn verzoek eervol ontslag (KB 25 nov. 1921 no. 80) i.v.m. zijn benoeming tot lector te Leiden 'om onderwijs te geven in het Perzisch en Turksch', als zodanig werkzaam tot 1939, hoogleraar in het Arabisch en de instellingen van de Islam te Leiden 1939–, overl. Oegstgeest 17 dec. 1951, zn. van Dr. Hendrik, arts, en Jeanne Susanne Breukelman, tr. 's-Gravenhage 27 mei 1915 Gerardine Alide de Vlaming Pleijsier, geb. Blitar (Ned.-Indië) 21 mei 1893, overl. Oegstgeest 31 mei 1980, dr. van Cornelis Jean Marie en Christine Henriette Kroesen.

Bronnen: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 231, 271 en 853; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Kramer/Kramers* (Leiden 2018); Schmidt, *Pan-Islamism between the Porte, the Hague and Buitenzorg*, 117–118; De Groot, *The Netherlands and Turkey*, 24; Gobée en Adriaanse (ed.), *Ambtelijke adviezen van C. Snouck Hurgronje, 1759–1760*; Van Vugt, *Nederland en de afschaffing van de capitulaties in Turkije*, passim.

233. **Johannes Adriaan Kruijt**, geb. Aagtekerke 29 dec. 1841, marine-off. 1858, laatst. off. van administratie 2e kl. 1869, eervol ontslag uit de zeedienst (KB 3 febr. 1879 no. 18), bezoldigd consul te Djeddah (KB 12 aug. 1878 no. 31), consul-generaal (KB 17 april 1883 no. 47), consul te Penang met behoud van p.t. consul-generaal (KB 14 dec. 1884 no. 24), op zijn verzoek eervol ontslag 'om gezondheidsredenen' (KB 21 jan. 1896 no. 15), overl. 's-Gravenhage 10 sept. 1928, zn. van Sebastiaan Fierman, predikant te Aagtekerke, en Suzanna Adriana Huijpe, tr. Middelburg 7 jan. 1871 Maria Catharina Clara Uchtmann, geb. Goes 7 okt. 1849, overl. 's-Gravenhage 19 april 1927, dr. van Johann Heinrich, afkomstig uit Wolfenau, manufacturier te Goes, en Maria Theresia Hegge, afkomstig uit Hopsten.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 852; 2.05.38, inv.nr. 74; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Kruijt* (Leiden 2018); Klaassen, *De officier van administratie KM*, 116.

234. **Leopoldus Emilius Johannes Maria van der Kun**, geb. Rotterdam 5 nov. 1857, wijnkoper, in 1914 aangesteld als attaché hon. op het gezantschap te Brussel m.h.o. op de de drukke werkzaamheden t.g.v. de toenmalige bijzondere omstandigheden, aan het einde van de oorlog belast met de leiding van de Afd. Bescherming van Duitse belangen op het gezantschap, ontving terzake 'beloning' van f 360,- p.m. (KB 3 febr. 1919 no. 20), bleef tot 1923 aan het gezantschap verbonden, overl. 's-Gravenhage 11 mei 1934, zn. van Leopold Gerard Louis, particulier, en Cornelia Maria Johanna Wilhelmina Fuchs, tr. 's-Hertogenbosch 29 sept. 1885 Jkvr. Maria Petronella Johanna van Rijckevorsel, geb. ald. 15 mei 1866, overl. Stokkel (Brussel) 11 maart 1931, dr. van Jhr. Mr. Cornelius Richardus Edmundus, jur.

dr. Leiden, advocaat te 's-Hertogenbosch en laatst. subst.-griffier gerechtshof ald., en Antonia Petronella Francisca van Heijst.

N. B. Zijn zwager was Mr. August Philips (327).

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 229 en 2.05.43, inv.nr. 379; Genealogie Van der Kun, in: N. P. 78 (1994) 227–261 (255–256); N. A. 92 (2006–2007) 102.

235. Mr. **Albert Charles Labouchere**, geb. Parijs 26 dec. 1854, dr. rechtswetenschap en drs. staatswetenschap, asp. attaché sinds 15 febr. 1881, gezantschapsattaché (KB 16 febr. 1882 no. 23), toegevoegd aan gezantschap te Berlijn, overl. ald. 7 dec. 1882, zn. van Charles Bernard, en Henrietta Maria Jacoba Voombergh, vrouwe van Zeist, tr. 's-Gravenhage 21 okt. 1880 Marie Isabelle Anne Josine Charlotte barones van Hardenbroek, geb. 's-Gravenhage 16 nov. 1860, overl. ald. 6 april 1935, dr. van baron Karel Jan Gijsbert, heer van 's-Heeraartsberg en Bergambacht, off. inf., laatst. 1e luit., ordonnansoff., kamerheer i.b.d., adjudant i.b.d., grootofficier, opperschenker, en opper-kamerheer van Koning Willem III en Koningin Wilhelmina, lid gemeenteraad Den Haag, lid Prov. Staten van Zuid-Holland, en Jkvr. Johanna Louise Huijdecoper.

N. B. Zijn zuster, Henriette C. A. Labouchere, was de moeder van Jhr. W. F. van Lennep (249).

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 182, 257 en 852; Genealogie Labouchere, in: N. P. 49 (1963) 208–227 (219); N. A. 84 (1994) 150.

236. **Jacques Labouchere**, geb. Amsterdam 4 maart 1884, res. off. cav., laatst. majoor tit., tijd. aan het gezantschap te Parijs m.i.v. 1 april 1921, door de gezant 'bereid gevonden om tegen een toelage van f 2400 (p.j.) de werkzaamheden te verrichten, die na het vertrek van kol de Quay²⁹ binnen de bemoeienissen van het gezantschap zullen vallen', kon. goedkeuring hiervoor verkregen op 27 nov. 1922, verrichtte tevens allerlei werkzaamheden van niet-militaire aard, wegens 'verandering in het dienstvak' eervol ontslag per 1 jan. 1946 onder toekenning van wachtgeld, vice-consul hon. te Cannes, overl. ald. 29 dec. 1966, zn. van Ernst Samuel, lid firma Labouchere & Co., bankiers te Amsterdam, en Jkvr. Marie Adelaide Mathilde van Weede, tr. 1e Montreux-Glion 15 sept. 1926 Jkvr. Cecilia Johanna Wilhelmina van Eys, geb. Utrecht 9 aug. 1901, overl. Cannes 8 april 1953, dr. van Jhr. Mr. Dr. Jan Constantijn Nicolaas, heer van Lienden en Kermesteyn (125) en Cecilia Johanna van Hangest barones d'Yvoy en gesch. echtg. van Mac Gregor Knox; tr. 2e Londen 27 maart 1957 Locha Haydée Rosa de Udy, geb. Buenos Aires 30 mei 1908, dr. van Guillermo en Maria Anna Crawford.

29 Rudolph Balthazar Antoine Nicolas de Quay (1868–1933), off. inf., laatst. luit.-generaal, geplaatst bij de generale staf en benoemd tot militair attaché aan het gezantschap te Parijs (KB 15 nov. 1917 no. 8), inspecteur Burgerwachten. (Literatuur: Genealogie De Quay, in: N. P. 48 (1962) 243–264 (260))

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 184 en 855; Genealogie Labouchere, in: N. P. 49 (1963) 208–227 (222).

- 237. Arnold Theodoor Lamping**, geb. Brummen 17 juni 1893, opl. gymnasium, aug. 1914 gemobiliseerd, laatst. res. 2e luit. inf. 1916, geslaagd als nr. 1 voor het aanwijzingsexamen van okt. 1916 en benoemd tot kandidaat consulaire dienst op 15 nov. 1916, na het consulaire toelatingsexamen van nov. 1919 benoemd tot asp.vice-consul (KB 24 nov. 1919 no. 60), werkzaam Afd. Juridische Zaken jan. 1920–, belast met waarneming consulaat te Kleef mei 1920– en gedetacheerd op CG Antwerpen aug. 1920, vice-consul i.a.d. ald. (KB 20 dec. 1921 no. 48), belast met waarneming CG Smyrna (KB 3 mei 1922 no. 67), DEZ 1925–1927, consul i.a.d. (KB 20 dec. 1926 no. 25), tijdelijk zaakgelastigde te Santiago de Chili 1927–, consul-generaal i.a.d. (KB 30 aug. 1932 no. 64), tijd. gedetacheerd bij het dept. van Handel, Nijverheid en Landbouw en benoemd tot directeur van de nieuwe Economische Voorlichtings Dienst (KB 5 sept. 1932 no. 23), directeur Handels-accorden en plv. directeur-generaal Handel en Nijverheid 1934–1940, tijdens WO II o.a. wnd. directeur-generaal dept van Handel, Nijverheid en Scheepvaart te Londen, hoofd Economische Afd. van de ambassade ald. met p.t. gevolmachtigd minister (KB 9 maart 1945 no. 63), ABD III 1 jan. en ABD II 1 mei 1946, buitengewoon en gevolmachtigd ambassadeur te New Delhi 1947–, ABD I 1950, Hoge Commissaris te Djakarta 1950–, bga te Bonn 1953–1957, overl. 's-Gravenhage 1 jan. 1970, zn. van Mr. Willem Arnold, gemeentesecr. van Brummen, lid Prov. Staten van Gelderland, en Christina van Hooff, tr. 1e 's-Gravenhage 14 sept. 1920 (echt-sch. uitgespr. ald. 23 nov. 1945) Gerda Marie Erika von Treu, geb. Ratibor (Silezië, Duitsland) 23 jan. 1900, dr. van Otto en Hildegard von Koppen; tr. 2e Wands-worth (GB) 29 nov. 1945 Johanna Margaretha Wentholt, geb. Assen 27 aug. 1914, secretaresse, overl. Wassenaar 30 mei 1980, dr. van Dr. Ir. Ludolph Reinier, dr. techn. wetensch. Delft, hoofdingenieur-directeur Rijkswaterstaat, hoofd Centrale Dienst Wegen en Bruggen, en Jkvr. Catharina Jacoba Christina de Ranitz; zij tr. 2e Wassenaar 19 juli 1971 Eduard Carel Herbert Goossens.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 853–855; 2.05.38, register bezoldigde ambtenaren en inv.nr. 714; Staatsalmanak; Gids BZ en BD; A. J. van Galen Last, *Fragment-genealogie Lamping* (Leiden 2018); BWN II, 334; Kersten, *Buitenlandse Zaken in ballingschap*, passim; De Vries (ed.), *Herinneringen en dagboek van Ernst Heldring*, 989; Frans van Dongen, *Bestuursambtenaar in diplomatieke dienst* (Amsterdam 2009), 27; Hans Meijer, *Den Haag-Djakarta, de Nederlands-Indonesische betrekkingen 1950–1962* (Zeist 1994), (m.n.) 200–203 en 382 e.v.

- 238. Gustave Ferdinand Guillaume Graaf de Lannoy**, geb. Brussel 5 aug. 1800, commies van Staat (1824), attaché aan de ambassade te Londen (KB 27 aug. 1824 no. 207) 'buiten bezwaar' maar met behoud van j.w. en titel commies van Staat,

op zijn verzoek eervol ontslag als attaché (KB 21 mei 1827 no. 128) en tevens als commies van Staat (KB 4 juni 1827 no. 103), kamerheer van Koning Willem I, buitengewoon gezant van België naar de inhuldiging van Koning Willem II in 1840, grootmeester Huis van de Hertog van Brabant (de latere Koning Leopold II), grootmeester Huis van Koningin Marie Henriette, burgemeester van Anvaing (Henegouwen), overl. ald. 6 nov. 1892, zn. van graaf Jacques Adrien François, kamerheer van Koning Willem I, burgemeester van Anvaing, en Louise M. Caroline gravin d'Ursel, tr. Brussel 10 juli 1827 Charlotte Albertine gravin van der Noot van Assche, geb. ald. 19 april 1806, dame d'honneur van de Hertogin van Brabant, overl. Brussel 1 maart 1861, dr. van graaf Maximilien Louis, markies van Assche, baron van Schoonhoven en Marets, lid Ridderschap van Zuid-Brabant, lid Eerste Kamer der Staten-Generaal, kamerheer van Koning Willem I, grootmeester van het Huis van Koningin Wilhelmina, en Albertine Jne. Claire (van de graven) van Roose.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nrs. 818 en 819; O. Coomans de Brachène, *Etat Présent de la Noblesse Belge* 1992 II, 229; N. A. 89 (2000-2001) 560-561.

239. Mr. Johan Willem van Lansberge, geb. Santa Fé de Bogota 16 nov. 1830, jur. dr. Leiden 1854, attaché (KB 16 maart 1856 no. 35), vooreerst werkzaam dept. en vervolgens gezantschap te Parijs (KB 23 juni 1856 no. 30), 2e luit. dienstdoende schutterij in Den Haag maar na zijn detachering te Parijs geplaatst à la suite (KB 24 juli 1856 no. 53), secr. van legatie (KB 28 mei 1857 no. 56) en toegevoegd aan gezantschap bij het Hof van Spanje, St.-Petersburg (KB 28 dec. 1857 no. 160) en Brussel (KB 17 mei 1860 no. 36), raad van legatie (KB van 10 juli 1864 no. 22) en toegevoegd aan gezantschap te Parijs, belast met tijd. waarneming van functie secr.-generaal (KB 9 mei 1866 no. 58), daarvan eervol ontheven en bevorderd tot zaakgelastigde (KB 8 juni 1866 no. 37), minister-resident (KB 17 april 1868 no. 49), tijd. te Londen (KB 2 febr. 1871 no. 1), buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister te Brussel (KB 8 april 1871 no. 24), gouverneur-generaal van Ned.-Indië 1875-1881, overl. Menton 17 dec. 1905, zn. van **240**, tr. Madrid 20 nov. 1857 Rafaëla Romoalda Ricarda del Villar y Battle, geb. ald. 7 febr. 1838, overl. Cuneo (It.) 17 aug. 1914, dr. van Rafael del Villar y Salamanca, kolonel, afdelingschef ministerie van Oorlog te Madrid, en Anna Battle y Segui.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 852; Genealogie Van Lansberge, in: N. P. 36 (1950) 207-217 (215); NNBW III, 739-742.

240. Reinhart Frans Cornelis van Lansberge, geb. Olst, h. Averbbergen, 6 maart 1804, 'geëmployeerd bij den Gouverneur van Curaçao' sinds 1823, bezoldigd vice-consul te Santa Fé de Bogota in Colombia (KB 27 april 1826 no. 106), na het overlijden van consul-generaal De Stuers (**433**) tijd. met de waarneming belast (KB 27 maart 1828 no. 148), ontving daarvoor extra-toelage van 4000 gulden, consul-generaal

in de Gemenebesten van Ecuador, Nieuw Grenada en Venezuela (het voormalige Gemenebest Colombia) (KB 3 mei 1840 no. 59) met als standplaats een der havens aan de kust van Venezuela, gouverneur van Curaçao en onderhorigheden (KB 28 april 1855 no. 37), gouverneur van Suriname 1859–1867, overl. 's-Gravenhage 12 mei 1873, zn. van Jacob, controleur van de inkomende en uitgaande goederen te Venlo, minister-plenipotentiaris bij de Nederrijns-Westfaalse Kreits en de Keurvorst van Keulen en vervolgens bij de keurvorst van Trier, en Maria Margaretha Henrietta van Oldenbarneveld gen. Tullingh, tr. Santa Fé de Bogota 2 maart 1828 Victoria Maria Rodriguez y Escobar, geb. ald. 6 maart 1806, overl. 's-Gravenhage 17 nov. 1880, dr. van José Ignacio Rodriguez y Obregon en Toribiard Escobar y de la Reyna.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nrs. 1894 en 3407; 2.05.18, inv.nr. 852; Schutte, *Repertorium*, 168–169; Genealogie Van Lansberge, in: N.P. 36 (1950) 207–217 (215); NNBW IX, 577; De Jong, *De krimpende horizon van de Hollandse kooplieden*, 152–153; Van der Veen, *Groot-Nederland & Groot-Colombia*, passim.

241. George Joseph Lavino, geb. Arnhem 28 juni 1838, sergeant-schrijver bij het leger in Ned.-Indië, Indisch ambtenaar, laatst. tijd. agent voor de Atjehsche zaken te Penang (Straits Settlements) 1874–, tevens wnd. consul ald. sedert 1877, consul te Penang op tract. van f 12.000,– p.j. (KB 14 febr. 1881 no. 30), consul-generaal te Singapore voor de Straits Settlements (KB 14 dec. 1884 no. 24), op zijn verzoek wegens gezondheidsredenen eervol ontslag (KB 5 dec. 1896), nog in leven in 1908, zn. van Joseph George, fabrikant te Arnhem, en Elisabeth Mathilde Reiss.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 852; 2.05.38, inv.nr. 74; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Lavino* (Leiden 2009/2018).

242. Christiaan Sigismund Lechner, geb. Schiedam 27 april 1889, HBS, volontair bij de firma A. Hendricks en Co. te Amsterdam, vervolgens een jaar studie aan de handelsschool te Dresden, volontair bij Phs. van Ommeren te Rotterdam, kandidaat-consulair ambtenaar 7 sept. 1908, na het consulaire examen in mei/juni 1910 benoemd tot asp.vice-consul (KB 20 juni 1910 no. 48), tijd. gedetacheerd bij CG Antwerpen juli 1910–, CG Londen juli 1911– en CG Hamburg jan.–nov. 1913, 'in verband met de minder goede verstandhouding met den Consul-Generaal te Hamburg' overgeplaatst naar Antwerpen, vice-consul i.a.d. (KB 5 juli 1913 no. 25), als zodanig op CG Shanghai 1914–1917, consul i.a.d. (KB 13 juni 1918 no. 45), CG Singapore 1917–1920, wnd. consul-generaal ald. in 1921, belast met waarneming CG Hongkong (KB 26 nov. 1921 no. 17), consul te Kobe (KB 26 jan. 1923 no. 91), met p.t. consul-generaal tijd. te New York (KB 16 febr. 1927 no. 27), wnd. cg te Singapore (KB 30 jan. 1928 no. 29), vervolgens wederom als consul te Kobe, cg ald. (KB 2 april 1930 no. 63), eervol ontslag als zodanig wegens opheffing van Kobe als beroepspost en op wachtgeld (KB 26 sept. 1933 nr. 31), consul-generaal

te Bangkok met de rang van buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister (KB 30 dec. 1936 no. 19), in 1940 met verlof in Nederland, t.b. in het belang van de dienst m.i.v. 3 okt. 1940, eervol ontslag 'wegens verandering van de inrichting van het dienstvak' 3 okt. 1942, overl. Wageningen 5 sept. 1963, zn. van Johannes, wijnkoper, en Akke van der Sluis, tr. Voorburg 20 jan. 1927 Ernestine Dorothée Louise Oosterman, geb. 's-Gravenhage 20 juni 1895, kunstschilderes, overl. Leersum 21 maart 1967, dr. van Jacobus Theodorus en Marguérite Charlotte Louise Caroline van den Biesheuvel Schiffer.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 853–855; 2.05.38, register bezoldigde ambtenaren en inv.nr. 714; Genealogie Lechner, in: N.P. 12 (1921/22) 383–388 (385).

243. Jhr. (1927) Dr. **Daniel François Willem van Lennep**, geb. Amsterdam 5 dec. 1900, litt. class. dr. Amsterdam 1935, hon. attaché te Parijs met kon. machtiging d.d. 4 dec. 1925, gezantschapsattaché (KB 15 febr. 1927 no. 18) en geplaatst op het dept., vervolgens op het gezantschap te Praag (KB 2 juni 1927 no. 24), wegens betrokkenheid bij een schandaal ald. gedwongen zijn functie op te geven³⁰, op zijn verzoek eervol ontslag (KB 8 jan. 1929 no. 26), leraar oude talen Barlaeus Gymnasium te Amsterdam 1958–1968, directeur Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen 1948–, overl. Amsterdam 19 okt. 1994, zn. van Robbert, agent Nederlandsch-Indische Handelsbank en Ned.-Indische Landbouwmij., eerst te Soerabaja en later te Batavia, directeur Cultuur Mij. de Vorstenlanden te Amsterdam, en Adrienne Minette Lucassen.

N. B. N.a.v. een kanttekening van chef Politieke Zaken Beelaerts van Blokland (25) op het voorstel van de gezant te Parijs om Jhr. Dr. van Lennep als hon. attaché aan te stellen antwoordde chef Kabinet Scheltus (391) op 7 dec. 1925, dat 'voor zoover mij bekend hij (Van Lennep) vooralsnog noch op dat praedicaat noch op dien graad aanspraak kan maken'. Van Lennep werd pas in 1927, samen met twee van zijn zusters, in de Nederlandse adel verheven, terwijl zijn promotie eerst in 1935 plaatsvond.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 184 en 855; N. A. 87 (1998) 205; Van Lennep, *Genealogie Familie van Lennep*, 223–226.

244. **Jacob van Lennep**, geb. Smyrna 4 juli 1769, lid firma Jacob van Lennep & Co. en agent Ned. Handel-Mij. ald. 1826–1848, consul-generaal te Smyrna op tract. van 6000 gulden (KB 20 dec. 1825 no. 179) als opvolger van zijn 'dubbele' zwager Jacques Graaf de Hochepped (192), overl. Smyrna 1 febr. 1855, zn. van David George, geb. in Amsterdam maar in 1731 naar Smyrna vertrokken, opperkoopman der Hollandse factorij en assessor der Bataafse natie ald., en Anna Maria Leytstar, tr. Smyrna 30 nov. 1807 Catharina (Anna) Gravin de Hochepped, geb. ald. 21 mei 1767, overl. Sevdiköy (bij Smyrna) 8 nov. 1814, dr. van Graaf Daniël Jean, adj.-

30 Mondelinge mededeling van een voormalig secretaris van de Hoge Raad van Adel op 1 juli 2016.

consul en vervolgens consul van de Republiek te Smyrna, tevens consul van Zweden en vice-consul van Oostenrijk, Rusland, Denemarken, de Beide Siciliën en Toscane, en Marie Dunant.

N. B. Jacob van Lennep was een broer van Pieter van Lennep (vader van **246**) en van Richard van Lennep (vader van **247**).

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 3407; 2.05.18, inv.nr. 852; Genealogie Van Lennep, Roeters van Lennep, Ross van Lennep, in: N. P. 44 (1958) 163–228 (216); N. A. 85 (1995) 179; Van Lennep, *Genealogie Familie van Lennep*, 332 en 340; Van Lennep, *Genealogy Levantine Branches*, passim.

- 245. Dr. Pieter Charles van Lennep**, geb. Zante (Ionische eilanden) 6 maart 1856, dr. econ. en adm. wetenschappen, kanselier-secr. op het consulaat-generaal in Griekenland 1870–, door de consul-generaal aangesteld als vice-consul te Piraeus 4 aug. 1875, belast met de waarneming van het CG ‘aan den Piraeus’ sinds 13 jan. 1877, consul-generaal ald. (KB 30 jan. 1879 no. 23), consul-generaal te Athene met p.t. zaakgelastigde (KB 20 maart 1894 no. 27), diplomatiek agent en cg voor Egypte met standplaats Cairo (KB 29 okt. 1908 no. 49), op zijn verzoek eervol ontslag (KB 12 dec. 1921 no. 13), vestigde zich in België want ‘leven in Holland te duur’, overl. Spa 22 jan. 1930, zn. van Pieter Georges (**246**) en Angela Cambenelli, tr. Smyrna 24 juli 1886 Eveline Maud Ogilvy, geb. Malcajik 17 juni 1868, overl. Spa 12 febr. 1927, dr. van David Stuart, bankier te Edinburg, kapitein Royal Engineers, en Eveline Eulalie van Lennep.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 852 en 853; 2.05.38, inv.nr. 74 en register bezoldigde ambtenaren; 2.05.43, inv.nr. 401; Christiaans, *Onbezoldigde consulaire ambtenaren* 1, 74; Genealogie Van Lennep, Roeters van Lennep, Ross van Lennep, in: N. P. 44 (1958) 163–228 (217).; Van Lennep, *Genealogie Familie van Lennep*, 341–343; Van Lennep, *Genealogy Levantine Branches*, 23, 24, 50.

- 246. Pieter Georges van Lennep**, geb. Smyrna 6 juli 1817, onbezoldigd consul voor de Ionische Eilanden met standplaats Zante 1844–, tevens benoemd tot kanselier van de legatie te Athene (KB 13 juni 1856 no. 71), later bovendien belast met de waarneming van het CG voor Griekenland, consul-generaal voor de Ionische eilanden en het Koninkrijk Griekenland op tract. van f 4000,– p.j. (KB 21 juli 1860 no. 42), overl. Piraeus 5 juli 1877, zn. van Pieter, koopman, lid firma Jacob van Lennep & Co., en Henriette Helene Schütz, tr. Zante 21 juli 1843 Angela Cambenelli, geb. (mogelijk Zante 17 maart 1825), overl. Piraeus maart 1915.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 3043; 2.05.18, inv.nr. 852; Genealogie Van Lennep, Roeters van Lennep, Ross van Lennep, in: N. P. 44 (1958) 163–228 (216); Van Lennep, *Genealogie Familie van Lennep*, 340–341; Van Lennep, *Genealogy Levantine Branches*, 23.

247. Richard Jacob van Lennep, geb. Smyrna 5 juli 1811, koopman ald., op voorstel van de consul-generaal te Smyrna, zijn oom Jacob van Lennep (244), benoemd tot onbezoldigd vice-consul ald. als opvolger van zijn overleden neef De Hochedepied (KB 8 juli 1841 no. 193), consul te Smyrna als opvolger van zijn overleden oom (KB 9 april 1855 no. 51) op tract. van f 3600,- p.j., administrateur Quays Company te Smyrna, overl. ald. 18 mei 1890, zn. van Richard, lid firma Jacob van Lennep & Co. te Smyrna, consul van Zweden ald., en Adèle Maria von Heidenstam, tr. Smyrna 14 mei 1840 Adelaide Charlotte Baptistine Couturier, geb. ald. 24 juni 1815, Frans onderdaan, sedert haar huwelijk Nederlands geprotegeerde, overl. Smyrna 9 juni 1898, dr. van Pierre Antoine Louis Hilarion en Elisabeth Sophie Guys.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 852; 2.05.94, inv.nr. 778; Genealogie Van Lennep, Roeters van Lennep, Ross van Lennep, in: N.P. 44 (1958) 163–228 (218); Van Lennep, *Genealogie van de Familie van Lennep*, 347–350; Van Lennep, *Genealogy Levantine Branches*, 27, 32.

248. Richard Jacob Hilarion van Lennep, geb. Smyrna 22 jan. 1844, leerling-tolk op het consulaat ald. (KB 28 jan. 1859 no. 54) op jaarlijks tract. van 300 gulden, op zijn verzoek in diezelfde hoedanigheid en met behoud van tract. overgeplaatst naar CG Alexandrië (KB 13 juni 1865 no. 84), ontving van consul-generaal Ruysenaers (383) een ‘vrij aanzienlijk jaargeld’, welke praktijk door diens opvolger Anslin (14) werd voortgezet, kanselier in 1870, na ontvangen kon. machtiging aangesteld als vice-consul in 1876, op ‘zeer dringende aanbeveling’ van Anslin bevorderd tot consul te Alexandrië (KB 27 juni 1883 no. 12), eervol ontslag als zodanig (KB 21 okt. 1884 no. 55), directeur Alex Ramle Spoorweg en lid Gezondheidsraad te Alexandrië, vervolgens gemeentesecretaris ald., overl. Alexandrië 4 mei 1896, zn. van Richard Jacob van Lennep (237) en Adelaide Charlotte Baptistine Couturier.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 852; 2.05.12, inv.nrs. 415 en 421; 2.05.94, inv.nr. 778; Staatscourant nr. 101 van 29 april 1870; Van Lennep, *Genealogie Familie van Lennep*, 350; Van Lennep, *Genealogy Levantine Branches*, 32.

249. Jhr. Willem Frederik van Lennep, geb. Amsterdam 20 dec. 1894, tijd. als kandidaat-attaché te Boekarest (KB 9 okt. 1919 no. 100), gezantschapsattaché (KB 29 juni 1921 no. 80) en geplaatst te Berlijn, gezantschapssecr. 2e kl. (KB 24 maart 1924 no. 36) en gedetacheerd te Bern, overgeplaatst naar Constantinopel (KB 2 juni 1927 no. 24) en vervolgens naar Boekarest (KB 1 mei 1928 no. 72), bevorderd tot gs 1e kl. (KB 8 dec. 1928 no. 37) als zodanig te Pretoria (KB 9 febr. 1931 no. 35) en belast met de waarneming van het consulaat te Kaapstad, gezantschapsraad ald. (KB 3 dec. 1934 no. 40) en te Brussel (KB 2 april 1935 no. 40), buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister 2e kl. te Pretoria (KB 6 okt. 1937 no. 22),

bggm te Kopenhagen 1945–, overl. ald. 3 april 1950, zn. van Jhr. Mr. Frank Karel, advocaat en procureur, lid Tweede Kamer der Staten-Generaal, poldermeester Stichts-Ankeveense polder, en Henriette Constance Adèle Labouchere (zuster van 235), tr. Apeldoorn 7 juli 1921 Cécile Marie Roosmale Nepveu, geb. Ophemert 15 sept. 1899, overl. Vorden 26 jan. 1989, dr. van Mr. Willem, burgemeester van Apeldoorn, lid Prov. Staten van Gelderland en broer van 376, en Henriette Casimire Johanna Wilhelmina de Bordes.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 184 en 855; Staatsalmanak; N. A. 87 (1998) 188; Van Lennep, *Genealogie Familie van Lennep*, 173–176; Genealogie Nepveu, Nepveu tot Ameyde, Roosmale Nepveu, in: N. P. 33 (1947) 220–230 (229); Klaassen (ed.), 'Voor u persoonlijk', 87.

250. **Mr. Adolf Frederik van Leijden**, geb. Krommenie 12 maart 1864, jur. dr. Amsterdam 1887, adv. en proc. ald. 1887–, commies-redacteur bij de gemeente Amsterdam 1889, geslaagd voor het examen voor leerling-consul in 1891 als nummer 2 van vijf, werkzaam als onbezoldigd vice-consul op CG Londen 1892–, benoemd tot leerling-consul (KB 23 febr. 1893 no. 43), belast met de waarneming van het politiek agentschap en consulaat-generaal te Cairo tijdens het verlof van de titularis en aansluitend gedetacheerd bij CG Constantinopel om ald. tijdelijk de vacante betrekking van vice-consul waar te nemen (KB 29 mei 1893 no. 67), p.t. vice-consul (13 febr. 1896), bevorderd tot vice-consul i.a.d. (KB 1 juni 1896 no. 35), consul te Smyrna (KB 15 jan. 1897 no. 1), consul-generaal voor Venezuela, Ecuador en Colombia met standplaats Caracas (KB 1 maart 1900 no. 34), p.t. zaakgelastigde (KB 19 juni 1900 no. 35) 'onder de uitdrukkelijke bepaling, dat deze titel hem slechts wordt toegekend voor Venezuela en voor de tijd dat hij in zijn tegenwoordige betrekking te Caracas werkzaam zal blijven', tevens cg voor Trinidad m.i.v. 21 juli 1900, op zijn verzoek in disponibiteit gesteld 'buiten bezwaar' wegens gezondheidsredenen (KB 27 aug. 1903 no. 28), woonachtig te Nice maar overl. in een krankzinnigengesticht in Parijs 14 jan. 1906, zn. van Gerrit, beherend vennoot van de firma D. van Leyden & Zoon voor het fabriceren van en de handel in zeildoek, alsmede van de firma's Arend Kroesen & Cie. voor het fabriceren van en de handel in graauw en basterd papier en de firma Van Leyden & Dekker voor het fabriceren van en het drijven van handel in alle soorten van zeildoek, karl-doek, ligtdoek e.d., alle te Krommenie, en Johanna Catharina Jongsens, zeildoek-fabrikante na het overlijden van haar echtgenoot.

N. B. Betrokkene is niet in de Stamboeken aangetroffen. Wel wordt hij genoemd in een in het archief van het ministerie van Buitenlandse Zaken aangetroffen document 'Opgave der geslaagde kandidaten bij de leerling-consuls examens 1884–1896'.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.38, inv.nr. 77 en register bezoldigde ambtenaren; Staatsalmanak; A. J. van Galen Last, *Fragmengenealogie Van Leijden* (Leiden 2018);

Spanjaard, *Nederlandsche diplomatieke en andere bescherming in den vreemde*, 11, 391–392; Van Vuurde, *Engeland, Nederland en de Monroeleer*, passim.

251. Florent Charles Auguste Graaf de Liedekerke Beaufort, geb. Avesnes (Frankrijk) 4 sept. 1789, prefect van de Somme, minister plenipotentiaris bij het Zwitsers Bondgenootschap met standplaats Bern (KB 9 jan. 1817 no. 80), i.v.m. zijn benoeming tot gezant aan het Hof van St.-Petersburg teruggeroepen uit Zwitserland (KB 9 april 1824 no. 125) maar wegens het intrekken door de Russische regering van het reeds verleende agrément³¹ voorlopig gehandhaafd te Bern als tijd. commissaris ‘zonder eenig openlijk diplomatiek karakter’ voor de onderhandelingen over commerciële aangelegenheden, op zijn verzoek wederom bekleed met dipl. rang en benoemd tot extraordinaris envoyé en minister plenipotentiaris bij het Zwitserse Bondgenootschap (KB 30 maart 1826 no. 94), op zijn verzoek gerappelleerd (KB 12 april 1828 no. 106), buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister bij de Pauselijke Stoel (KB 31 dec. 1829 no. 21), wegens ‘op nieuw besparingen in de kosten der gezantschappen’ tevens geaccrediteerd bij het Hof van Sardinië te Turijn (KB 13 sept. 1843 no. 52), overl. la Rocca di Papa (Rome) 28 sept. 1855, zn. van graaf Marie Ferdinand Hilarion, officier en later ‘inspecteur général des Eaux et Forêts’, lid Prov. Staten van Namen, lid Eerste Kamer der Staten-Generaal, hofmaarschalk, intendant der kon. paleizen, en Julie Caroline Sophie (des vicomtes) Desandrouin, tr. 1e Brussel 20 april 1813 Charlotte Alix de la Tour du Pin Gouvernet, geb. Saint-André-de-Cubzac (Frankrijk) 4 nov. 1796, overl. Faublanc (Zwitserland) 1822, dr. van Frédéric Séraphin, Marquis de Gouvernet, pair van Frankrijk, ambassadeur, prefect van de Dyle, en Henriette Lucie Dillon; tr. 2e Rome juli 1854 Jeanne de Muratori, weduwe.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nrs. 817, 818, 819, 1894 en 3407; 2.05.18, inv.nr. 852; N. A. 87 (1998) 661; O. Coomans de Branchène, *Etat Présent de la Noblesse Belge* 1992 II, 379–380; NNBW VII, 745–746; Colenbrander (ed.), *Gedenkstukken 1825–1830*, eerste stuk, 57.

252. Matthias Johannes Hubertus van Lier, geb. 's-Gravenhage 24 juni 1833, 2e klerk op het dept. m.i.v. 1 sept. 1852, kanselier gezantschap te Parijs (KB 12 juli 1855 no. 84), tevens door de hon. consul-generaal ald. in 1868 aangesteld als vice-consul, hon. consul te Parijs (KB 5 febr. 1868 no. 70), wegens opheffing van het CG (KB 14 april 1880 no. 28) benoemd tot bezoldigd consul ald. (KB 14 febr. 1881 no. 28), later bevorderd tot directeur der kanselarij, p.t. consul-generaal hon. (KB 25 maart 1888 no. 18), op zijn verzoek eervol ontslag (KB 11 sept. 1906 no. 42), overl.

³¹ Blijkens het rapport van minister van Reede van 9 juni 1824 Geheim no. 11 was de reden van de intrekking van het agrément onbekend (NA, Staatssecretarie 2.02.01, inv.nr. 1993).

Budel 7 mei 1918, zn. van Joannes Henricus, papierhandelaar te Den Haag, koopman te Roosendaal (1854), en Catharina von Ulft.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 852; Staatscourant nr. 279 van 24 nov. 1868; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Van Lier* (Leiden 2018); Mulder en Christiaans, *Onderscheidingen van de Koning-Groothertog*, 417; Christiaans, *Onbezoldigde consulaire ambtenaren* 1, 66; 'Wie is dat?' (1902) 287.

253. **Mr. Leonardus Antonius Lightenvelt**, geb. 's-Hertogenbosch 28 okt. 1795, jur. dr. Leiden 1820, adv. en proc. te 's-Hertogenbosch 1820–, nam deel aan de Tiendaagse Veldtocht in 1831, eervol ontslag als majoor bij de res. schutterij van Den Bosch (KB 10 nov. 1839), raadsheer in het Hoog Gerechtshof in Den Haag 1833–, advocaat-generaal 1838– en raadsheer 1841–1847 bij de Hoge Raad, lid Raad van State 1847–, tijd. minister voor de zaken der Rooms-Katholieke Eredienst 25 maart–24 nov. 1848, buitengewoon commissaris in Limburg (tot herstel van het gezag in de provincie) 24 juli–7 aug. 1848, minister van Buitenlandse Zaken 21 nov. 1848–1 nov. 1849, minister van Justitie a.i. 25 aug.–1 nov. 1849, lid Eerste Kamer der Staten-Generaal 1849–1850, lid Haagse gemeenteraad 1850–1853, opnieuw minister van Rooms-katholieke Eredienst 19 april 1853–, eervol als zodanig ontslagen en benoemd tot buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister bij het Hof van Frankrijk (KB 28 dec. 1853 no. 5), eervol teruggeroepen (KB 24 mei 1867 no. 40) en benoemd tot minister van Staat, overl. Hyères (Frankrijk) 29 okt. 1873, zn. van Daniël, handelaar in koloniale, later kruidenierswaren en jeneverstoker in de 'Gulden Zon' te 's-Hertogenbosch onder de firma D. A. Lightenvelt & Zoonen, en Maria Anna Bartholomea van Geel, tr. 's-Gravenhage 18 jan. 1843 Henriëtte Johanna Wils, geb. Amsterdam 7 mei 1793, particuliere, overl. Parijs 20 nov. 1858, dr. van Arnoud en Johanna Magdalena Thuret en weduwe van Jhr. Mr. Evert Christiaan Ver Huell.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 852; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Lightenvelt* (Leiden 2018); N. A. 96 (2011) 120; Parlement.com (geraadpleegd 24 maart 2018); NNBW VIII, 1044–1047; Jurriaanse, *De Nederlandse Ministers van Buitenlandse Zaken*, 72–84; Dr. J. Witlox, 'Een diplomatiek incident. Het ontslag van Mr. L. A. Lightenvelt als gezant te Parijs in 1867', in *Historisch Tijdschrift* 6 (1927) 1–16; Van Essen (ed.), *Groen van Prinsterer, Briefwisseling* v, 275.

254. **Mr. Frederik Adriaan graaf van Limburg Stirum**, heer van Pilchowitz (Oppersilezië), geb. Pembroke (Dyfed, Wales) 13 febr. 1804, jur. dr. Utrecht 1825, lid Ridderschap van Friesland 1825, adj.-commies dept. van Buitenlandse Zaken (KB 11 mei 1825 no. 123), secr. van legatie bij het Hof van Sardinië te Turijn (KB 12 mei 1826 no. 104), benoemd als zodanig bij de legatie in Zweden (KB 3 maart 1829 no. 52) maar gezien zijn wens 'om van zijn reis naar Stockholm verschoond te blijven' in plaats daarvan tijd. op het dept., secr. van legatie te Berlijn (KB 8 aug. 1830 no.

81), raad van legatie (KB 13 nov. 1836 no. 76), kamerheer i.b.d. van Koning Willem I, Koning Willem II en Koning Willem III, overl. k. Peterwitz bij Canth (Silezië) 15 dec. 1874, zn. van graaf Frederik Willem, heer van Bronckhorst, off. inf. in Statendienst, kapitein en later majoor in Engelse dienst, adjudant-majoor en secr. van de Prins van Oranje 1813, commandant van Den Bosch, kolonel generale staf, chef personeel en militaire zaken ministerie van Oorlog, laatst. gen.-majoor, en Elizabeth Richards, tr. 1e Gent 1 maart 1825 Jacoba Catharina Camper, geb. h. Klein Lankum bij Franeker 30 april 1801, overl. Nice 28 mei 1832, dr. van Adriaan Gilles en Theodora Aurelia Gravin van Limburg Stirum; tr. 2e Dresden 15 okt. 1834 Johanna Franzisca Victorine Ebers, vrouwe van Gross-Peterwitz en Koslau, geb. Berlijn 27 april 1808, overl. k. Thiergarten (Kreis Wohlau) 22 nov. 1878, dr. van Victor en Henriette Liepmann-Meyer-Wulff.

N. B. Frederik Willem graaf van Limburg Stirum genannt Ebers (1835–1912), zoon uit het tweede huwelijk van 254, was een Pruisisch diplomaat en politicus.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nrs. 818, 819, 1894 en 3407; N. A. 87 (1998) 338; Woltring (ed.), *Bescheiden buitenlandse politiek van Nederland*, tweede deel 1874–1880, 479.

255. Mr. **Johan Paul graaf van Limburg Stirum**, geb. Zwolle 2 febr. 1873, jur. dr. Leiden 1895, asp. attaché op het dept. sinds 15 juli 1895, gezantschapsattaché (KB 21 juli 1896 no. 46), gezantschapssecr. 2e kl. (KB 31 juli 1898 no. 71), op het gezantschap te Rome (KB 6 dec. 1899 no. 3), gs 1e kl. (KB 6 jan. 1902 no. 8) en benoemd tot chef Kabinet, gezantschapsraad (KB 16 mei 1904 no. 54), als zodanig te Constantinopel (KB 30 okt. 1905 no. 67), op het dept. met p.t. buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister (KB 3 april 1908 no. 45), zaakgelastigde met behoud titel bggm en wederom aangesteld als chef Kabinet (KB 13 febr. 1909 no. 16), belast met waarneming gezantschap te Peking (KB 21 febr. 1913 no. 54), minister-resident met p.t. bggm te Stockholm (KB 31 dec. 1913 no. 111), eervol ontslag (KB 2 dec. 1915 no. 11) wegens benoeming tot gouverneur-generaal van Ned.-Indië, als zodanig in functie tot 1921, bggm 1e kl. (KB 1 juli 1922 no. 200) op het – bij datzelfde KB ingestelde – gezantschap te Cairo, op zijn verzoek eervol ontslag en t.b. ‘buiten bezwaar’ (KB 30 okt. 1924 no. 33), opnieuw in werkelijke dienst en benoemd tot bggm 1e kl. te Berlijn (KB 23 maart 1927 no. 28), op zijn verzoek wederom t.b. ‘buiten bezwaar’ (KB 25 jan. 1937 no. 67), bggm 1e kl. te Londen (KB 22 juni 1937 no. 86), op zijn verzoek eervol ontslag uit de dipl. dienst m.i.v. 16 sept. 1939, kamerheer i.b.d. van Koningin Wilhelmina, overl. ’s-Gravenhage 17 april 1948, zn. van graaf Hendrik Otto, off. inf., laatst. 1e luit., en Frederike Henriette Nobel, tr. ’s-Gravenhage 10 dec. 1896 Jkvr. Catharine Maria Rolina van Sminia, geb. h. de Klinze, Oudkerk 27 nov. 1875, overl. h. IJsselvliet, Wezep 2 nov. 1955, dr. van Jhr. Hector, lid gemeenteraad en wethouder van Tietjerksteradeel, lid Prov. Staten van Friesland, en Wikje Sophia Buma.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 182, 853 en 855; N. A. 87 (1998) 392; BWN I, 336; Bob de Graeff en Elsbeth Locher-Scholten, *J. P. graaf van Limburg Stirum 1873–1948, tegendraads landvoogd en diplomaat* (Zwolle 2007); Rob van Vuurde, *Een landvoogd in Berlijn, Johan Paul graaf van Limburg Stirum*; Klaassen (ed.), 'Voor u persoonlijk', *passim*; De Vries (ed.), *Herinneringen en dagboek van Ernst Heldring*, *passim*.

- 256. Willem Lobé**, geb. Cadiz 30 mei 1790, benoemd tot onbezoldigd consul ald. (SB 12 jan. 1815 no. 73), in 1819 tevens te Sevilla en San Lucar, definitief eervol ontslag als consul te Cadiz (KB 3 febr. 1826 no. 115) maar al eerder in de hoedanigheid van handelsagent namens de Ned. Handel-Mij. naar Cuba gezonden in afwachting van de formalisering van zijn positie als consul-generaal ald., cg op het eiland Cuba met standplaats Havanna op j.w. van 8000 gulden (KB 28 juli 1825 no. 166), tract. verhoogd tot 12.000 gulden (KB 27 dec. 1827 no. 99), in het kader van alg. bezuinigingsronde wegens de 'Belgische opstand' zijn tract. verminderd van f12.000,- tot f3000,- met terugwerkende kracht tot 1 juli 1832 (KB 14 febr. 1833 no. 59), was tevens hoofd van handelshuis te Havanna (1842), nog vermeld als cg in 1859, overl. Havanna 7 sept. 1863, zn. van Maurits Jacob, adj.-consul en later consul te Cadiz, en Maria Manuela Ravina, tr. vóór aug. 1826 N. N.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nrs. 691, 1894 en 3407; 2.05.18, inv.nr. 852; Schutte, *Repertorium*, 415; De Jong, *De krimpemde horizon van de Hollandse kooplieden*, 151–152.

- 257. Mr. Hendrikus Albertus Lorentz**, geb. Oudewater 18 sept. 1871, jur. dr. Utrecht 1900, deelnemer aan wetenschappelijke expeditie naar Noord-Nieuw-Guinea 1901–1902, leider Zuid-Nieuw-Guinea-Expeditie in 1907 en van de expeditie naar het Sneeuwgebergte ald. 1909–1910, kandidaat consulaire dienst 28 nov. 1911, na het examen voor de consulaire dienst van okt. 1913 benoemd tot asp.vice-consul (KB 19 nov. 1913 no. 70), aan CG Kopenhagen dec. 1913-, dept. 1914–1916, p.t. vice-consul (KB 27 dec. 1915 no. 49), consulaat Kaapstad 1916–1920, vice-consul i.a.d. met p.t. consul (KB 28 okt. 1916 no. 25), belast met waarneming consulaat Kaapstad (KB 25 sept. 1917 no. 44), consul met p.t. consul-generaal te Pretoria (KB 12 nov. 1921 no. 122), bevorderd tot cg ald. (KB 17 nov. 1926 no. 31), p.t. van buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister voor de tijd dat hij te Pretoria werkzaam zou zijn (KB 12 nov. 1929 no. 56), bggm 2e kl. (KB 5 april 1930 no. 86), op verzoek eervol ontslag als gezant te Pretoria (KB 18 aug. 1937 no. 39), overl. ald. 4 sept. 1944, zn. van Theodorus Appollonius Ninus, stuurman bij de koopvaardij (1846), koopman, handelaar in Indische tabakken, en Maria Soet, tr. Barneveld 13 nov. 1912 Marie Louise Clémence barones van Nagell, geb. h. Schaffelaar, Barneveld 12 jan. 1885, overl. Malkerns (Swaziland) 1 maart 1981, zuster van **299** en dr. van baron Anne Willem Jacob Joost, off. art., laatst. 1e luit., burgemeester van Barneveld, lid Prov. Staten van Gelderland, voorzitter Ned. Heide Mij.,

kamerheer van Koning Willem III en kamerheer i.b.d. van Koningin Wilhelmina, en Johanna Magdalena Cornelia barones van Zuylen van Nievelt, vrouwe van de Schaffelaar.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 853 en 855; 2.05.38, register bezoldigde ambtenaren en inv.nr. 714; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Lorentz* (Leiden 2018); N. A. 89 (2000–2001) 18; Inventaris archief van mr. dr. H. A. Lorentz (NA 2.21.183.51); Klaassen (ed.), *Voor u persoonlijk*, 87, 123, 125.

258. Dr. Alexander Loudon, geb. 's-Gravenhage 5 juni 1892, jur. dr. Leiden 1927, kreeg op verzoek van minister John Loudon (260), zijn oom, na zijn studie vrijstelling van dienst bij de Landstorm wegens zijn plaatsing te Sofia, kandidaat-attaché ald. 1918–1919, gezantschapsattaché (KB 25 juni 1920 no. 64) en geplaatst op het gezantschap te Londen, gezantschapssecr. 2e kl. te Buenos Aires (KB 2 dec. 1922 no. 99) en te Washington (KB van 28 jan. 1924 no. 76), gs 1e kl. (KB 17 juni 1926 no. 55), verlof voor de tijd van een jaar 'buiten bezwaar' i.v.m. zijn promotie in de rechtswetenschap (KB 1 okt. 1926 no. 36), wederom in werkelijke dienst als gs 1e kl. te Madrid (KB 8 okt. 1927 no. 47), gezantschapsraad ald. (KB 6 mei 1932 no. 68), tijdelijk zaakgelastigde te Lissabon (KB 8 dec. 1932 no. 66), p.t. buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister voor de tijd van zijn werkzaamheden ald. (KB 20 nov. 1934 no. 33), bggm 2e kl. te Bern (KB 26 febr. 1937 no. 43), bggm 1e kl. te Washington (KB 14 nov. 1938 no. 43), later buitengewoon en gevolmachtigd ambassadeur ald. tot 1947, lid Raad van State 1947–1951, secr.-generaal Permanente Hof van Arbitrage 1952–, overl. 's-Gravenhage 4 febr. 1953, zn. van Mr. Alexander, regeringscommissaris voor het Mijnezen in Ned.-Indië, administrateur ministerie van Koloniën, en Henriette Françoise Eschauzier, tr. 1e Zeist 21 dec. 1922 (echtsch. uitgespr. 's-Gravenhage 27 okt. 1933) Frédérique Christine Henriette Royaards, geb. Loosdrecht 15 juli 1896, overl. Genève 19 maart 1969, dr. van Frederik Christiaan Hendrik, burgemeester, laatst. van Loosdrecht, en Isabella Kate Roberts; zij hertr. Julio López-Oliván, griffier Permanent Hof van Int. Justitie, ambassadeur van Spanje te Londen; tr. 2e Parijs 10 aug. 1935 Beatrice Carpenter Cobb, geb. New York 8 okt. 1911, dr. van Candler Cobb en Beatrice Carpenter en gesch. echtgen. van Reginald A. F. Williams; zij hertr. New York 29 dec. 1959 James Hervey Stebbins.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 184, 227, 245, 853 en 855; Staatsalmanak; Genealogie Loudon, in: N. P. 53 (1967) 158–167 (167); Genealogie Royaards, Van Erpen Royaards, Sutherland Royaards, in: N. P. 80 (1997) 325–380 (376); BWN I, 351; Kersten, *Buitenlandse Zaken in ballingschap*, passim; De Vries (ed.), *Herinneringen en dagboek van Ernst Heldring*, 1189, 1348, 1351–1353, 1471–1472.

259. Hugh Auguste Loudon, geb. 's-Gravenhage 26 sept. 1898, gezantschapsattaché (KB 13 febr. 1922 no. 67) en geplaatst te Boekarest, dept. (KB 2 dec. 1922 no. 99), op

zijn verzoek eervol ontslag (KB 4 febr. 1925 no. 22) 'omdat hij voornemens is zijne rechtenstudiën te voltooien', res.-majoor bereden art., overl. 's-Gravenhage 4 aug. 1954, zn. van Frederik Willem Jacob, res.-kapitein inf., ordonnans-off., jagermeester voor Gelderland en kamerheer i.b.d. van Koningin Wilhelmina, luit.-kolonel vrijwillige landstorm, en Alice Louise Anna barones van Neukirchen genaamd Nyvenheim, tr. Epe 21 maart 1945 Martha Emilie Philipse, geb. 's-Gravenhage 13 febr. 1905, overl. Maastricht 20 maart 1980, zuster van **328**, dr. van Mr. Johan Antoni, directeur N. V. Rotterdamsche Bankvereniging te Den Haag, en Eugénie Hooglandt en gesch. echtgenote van Jhr. Mr. Willem Johan de Jonge.

Bronnen: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 242 en 855; Genealogie Loudon in: N. P. 53 (1967) 158–167 (162); Genealogie Philipse in: N. P. 68 (1984) 223–244 (238).

260. Jhr. (1884) Dr. **John Loudon**, geb. 's-Gravenhage 18 maart 1866, dr. staatswetenschap Leiden 1890, kandidaat-attaché dept. m.i.v. 4 nov. 1890, gezantschapsattaché (KB 9 nov. 1891 no. 13), gezantschapssecr. 2e kl. (KB 11 jan. 1894 no. 12), als zodanig naar Rome (KB 6 aug. 1895 no. 34), gs 1e kl. (KB 6 dec. 1899 no. 3) en benoemd tot chef Kabinet, gs 1e kl. te St.-Petersburg (KB 6 jan. 1902 no. 8) maar tevens tijd. gedetacheerd in Peking, benoemd te Londen (KB 17 juni 1902 no. 21) 'in dien zin, dat hij (nog steeds) blijft gedetacheerd te Peking', gezantschapsraad te Londen (KB 11 nov. 1903 no. 42) en te Parijs (KB 11 april 1904 no. 65), ministerresident met p.t. buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister te Tokio (KB 30 okt. 1905 no. 67) en te Washington (KB 27 april 1908 no. 52), minister van Buitenlandse Zaken (KB 29 aug. 1913 no. 2), als zodanig in functie tot 1918, bggm te Parijs (KB 27 mei 1919 no. 16), bggm 1e kl. ald. (KB 12 nov. 1920 no. 139), t.b. met disp.-tract. (KB 12 maart 1941 no. 15), eervol ontslag 1 dec. 1945, overl. h. Blankenburch, Wassenaar 11 nov. 1955, zn. van Jhr. Mr. James, jur. dr. Leiden 1846, advocaat en procureur te Batavia, referendaris Alg. Secretarie ald., secr.-generaal en minister van Koloniën, commissaris des Konings in Zuid-Holland, gouverneur-generaal van Ned.-Indië, en Jkvr. Louise Wilhelmine Françoise Félicité de Stuers, tr. Parijs 30 jan. 1906 Lydia Edith Eustis, geb. New Orleans 27 nov. 1871, overl. h. Blankenburch 24 dec. 1957, dr. van Allain en Anaïs de Sentmanat.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 182, 853 en 855; N. A. 87 (1998) 527; De Valk en van Faassen (ed.), *Dagboeken en aantekeningen van W. H. de Beaufort*, 599, 816; BWN I, 353; Rob van Vuurde, 'Laveren en schipperen achter een façade van legalisme, John Loudon (1913–1918)', in Hellema, Zeeman en Van der Zwan (eds.), *De Nederlandse ministers van Buitenlandse Zaken in de twintigste eeuw*, 69–81; Kersten, *Buitenlandse Zaken in ballingschap*, (o.a.) 178–181; De Vries (ed.), *Herinneringen en dagboek van Ernst Heldring*, passim; Klaassen (ed.), *Voor u persoonlijk*, passim.

261. **George Paul Luden**, geb. Hilversum 14 juli 1895, HBS, werkzaam bij de Holland-Canada Hypotheekbank te Winnipeg 1913–, gemobiliseerd 1914–1918, laatst. als

res. 1e luit. regiment Jagers, na het aanwijzingsexamen in okt 1918 kandidaat consulaire dienst 26 okt. 1918, werkzaam Ned. inzending op de jaarbeurs te Lyon in 1919, na het consulaire examen in okt. 1920 benoemd tot asp.vice-consul (KB 9 dec. 1920 no. 83), werkzaam op DEZ dec. 1920–, te New York (KB 26 okt. 1921 no. 67) en te Havanna (KB 21 aug. 1923 no. 58), bevorderd tot vice-consul (KB 10 dec. 1923 no. 28), wederom te New York 1924– en op CG Parijs 1925–1930, consul i.a.d. (KB 12 dec. 1928 no. 54), consulaat Kaapstad (KB 27 maart 1930 no. 56), eervol ontslag wegens opheffing van zijn betrekking – wegens algemene bezuiniging op de rijksbegroting – (KB 5 nov. 1932 no. 32) en op wachtgeld m.i.v. 1 jan. 1933, herbenoemd als consul (KB 4 maart 1933 no. 47), tijd. dept. en vervolgens belast met waarneming consulaat Gent, CG Londen 1935– en CG Montreal 1937–, belast met waarneming ald. okt. 1939–, consul-generaal i.a.d. te Montreal (KB 11 dec. 1941 no. 15), geaccrediteerd met p.t. buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister 2e kl. bij de Koning van Noorwegen met standplaats Londen (KB 26 okt. 1944 no. 13), ABD II 1946, bggm te Oslo 1945– en te Warschau 1949–, laatst. bggm te Kopenhagen 1951–1956, overl. Parijs 3 maart 1968, zn. van Emil, voorzitter bestuur van Stad en Lande van Gooiland, lid Prov. Staten van Noord-Holland, president-commissaris Deli-Batavia Mij. en van de Deli-Batavia Rubber Mij., res. generaal-majoor inf., en Annie Lilian Warburton Stent, tr. 1e Amsterdam 9 nov. 1920 Eveline Paule Jeanne Richard, geb. Amsterdam 19 febr. 1897, overl. Utrecht 8 mei 1965, dr. van Samuel Joseph, pasteur de l'Eglise Wallonne d'Amsterdam, en Marie Cathérine Henriette Funck; tr. 2e Evelyn Slaars, geb. Smyrna 1 okt. 1900, overl. na haar echtgenoot.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 853 en 855; 2.05.38, register bezoldigde ambtenaren en inv.nr. 714; Staatsalmanak; Gids BZ en BD; Genealogie Luden, De Bie Luden in: N. P. 5 (1914) 278–285 (285); Persoonlijkheden in woord en beeld, 954.

- 262. Mr. Joseph Antoine Marie Hubert Luns**, geb. Rotterdam 28 aug. 1911, studie rechten te Leiden en Amsterdam, gezantschapsattaché (KB 7 okt. 1938 no. 38) en geplaatst op het Kabinet, gezantschap te Bern (KB 16 febr. 1940 no. 39) en te Lisabon (KB 3 mei 1941 no. 12), p.t. gezantschapssecr. m.i.v. 1 nov. 1942, gs 2e kl. (KB 28 okt. 1943 no. 18) en geplaatst op de ambassade Londen, gs 1e kl. (KB 22 sept. 1945 no. 51), als zodanig te Washington en te Londen 1946–1949, ABD IV 1946, gezantschapsraad P.V.V.N. te New York 1949–1952, ABD III 1950, minister zonder portefeuille op Buitenlandse Zaken 1952–, minister van Buitenlandse Zaken 1956–, secr.-generaal NAVO 1971–1984, overl. Brussel 17 juli 2002, zn. van Prof. Hubert Marie, kunstschilder, directeur Rijksinstituut tot opleiding van tekenleraren te Amsterdam, hoogleraar handtekenen en geschiedenis der schilder- en beeldhouwkunst Technische Hogeschool te Delft, lid Onderwijsraad, en Harriet Anna Pauline Maria Louvrier, tr. Amsterdam 10 jan. 1939 Elisabeth Cornelia barones van Heemstra, geb. ald. 12 nov. 1913, overl. 's-Gravenhage 30 mei 1990, dr. van

baron Jacob Diederik Gregorius, lid der firma's Gleichman en Van Heemstra te Amsterdam, en Gleichman, Van Heemstra en Co. te 's-Gravenhage, commissio-
naires in effecten, en Sophia Alexandra Beels.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 855; Staatsalmanak; Gids BZ en BD;
Genealogie Luns, in: N. P. 49 (1963) 228–235 (232); N. A. 84 (1994) 411; Kersten, *De langste,
Joseph Antoine Marie Hubert Luns*; Kersten, *Luns, een politieke biografie*; Van der Maar en
Meijer, *Herman van Roijen*, passim; De Vries (ed.), *Herinneringen en dagboek van Ernst
Heldring*, 1322.

263. Mr. Adriaan (Adrien) Luzac, geb. Leiden 23 dec. 1790, benoemd tot secr. van
legatie (SB 14 nov. 1814 no. 45) om tot nader order dienst te doen bij gezant Ver-
stolk van Soelen (**466**) te St.-Petersburg maar overl. 's-Gravenhage 19 febr. 1815,
zn. van Prof. Mr. Johan (Jean), mede-eigenaar Gazette de Leyde, publicist, hoog-
leraar Vaderlandse Geschiedenis en Grieks te Leiden, en Maria Adriana Geertruy
van Persijn.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 817; Genealogie Luzac, in: N. P. 38 (1952)
219–223 (221).

264. Mr. Rynhard Bernard baron van Lynden, heer van Barlham, geb. 's-Gravenhage
11 aug. 1912, studie rechten te Utrecht, gezantschapsattaché (KB 4 febr. 1939 no.
47) en geplaatst te Parijs, in gelijke hoedanigheid te Bern 1 maart 1941, p.t. ge-
zantschapssecr. m.i.v. 1 maart 1943, gs 2e kl. (KB 28 okt. 1943 no. 18), als zodanig
en vervolgens als gs 1e kl. op de Directie Politieke Zaken 1945–1947, ABD IV 1946,
Rome 1947– en Pretoria 1950–1954, ABD III 1952, ambassadeeraad te Brussel 1954–,
chef Directie Europa 1959–1964, ABD II 1961, buitengewoon en gevolmachtigd
ambassadeur te Athene 1964–, ABD I en bga te Washington 1969–1974, res.-1e
luit. art., overl. Doetinchem 16 juni 1994, zn. van baron Mr. Willem Jacob, jur. dr.
Utrecht, adv. en proc. te Arnhem en later in Den Haag, kantonrechter-plv. ald.,
lid en vervolgens voorzitter comptabele commissie Kon. Hofhouding, alsmede
voorzitter raad van beroep personeel van de hofhouding, penningmeester hoofd-
bestuur Ned. Rode Kruis, kamerheer i.b.d. van Koningin Wilhelmina en Konin-
gin Juliana, opperkamerheer, en Anna van Hangest barones d'Yvoy, vrouwe van
Houten, tr. Hummelo en Keppel 28 febr. 1939 Ada Cornelia barones van Pallandt,
vrouwe van Keppel, geb. h. de Hut, Rozendaal 23 jan. 1914, overl. Hummelo en
Keppel 6 maart 1991, dr. van baron Reinhard Jan Christiaan, heer van Keppel en
Barlham, lid gemeenteraad en wethouder van Hummelo en Keppel, en Elisabeth
Aldegonda Anna del Court van Krimpen, vrouwe van Keppel en Barlham.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 855; Staatsalmanak; Gids BZ en BD; N. A.
87 (1998) 602; N. A. 98 (2013–2014) 304; De Vries (ed.), *Herinneringen en dagboek van
Ernst Heldring*, 1322.

265. Henricus Stephanus Jacobus Maas, geb. Amsterdam 20 aug. 1855, openbare handelsschool ald., correspondent bij Stoomvaart Mij. Nederland te Amsterdam 1873–1876, na examen leerling-consul als zodanig benoemd (KB 24 febr. 1876 no. 16), op het dept. tot 1879, tussentijds gedetacheerd CG Antwerpen mei–aug. 1877 en CG Londen aug. 1877–maart 1878, vice-consul te Londen (KB 10 febr. 1879 no. 2), consul ald. (KB 26 april 1885 no. 36), consul-generaal te Londen (KB 9 jan. 1897 no. 29), overl. ald. 9 juli 1922, zn. van Jacobus, timmerman te Zaltbommel (1844), aannemer te Amsterdam (1855), grossier ald. (1878) en Margaretha van Kerckoirle, tr. Londen 27 sept. 1882 Mathilde Susanna Conrath, geb. Kirn (bezirk Kreuznach) 24 mei 1860, overl. Loosduinen 20 mei 1924.

N. B. Van 6 jan. 1898 tot zijn overlijden in 1922 was Maas lid van de commissie voor de Consulaire Examens.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 852 en 853; 2.05.38, inv.nrs. 73 en 74; 2.05.38, register bezoldigde ambtenaren; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Maas (I)* (Leiden 2018); 'Wie is dat?' (1902) 298.

266. Paul Ferdinand Maas, geb. Groningen 20 sept. 1891, openbare handelsschool te Amsterdam, kandidaat consulaire dienst 14 april 1910, na het examen voor de consulaire dienst in mei 1914 benoemd tot asp.vice-consul (KB 20 mei 1914 no. 20), dept. juni–aug. 1914 en vervolgens gemobiliseerd, CG Antwerpen dec. 1916–nov. 1917, vice-consul i.a.d. (KB 22 mei 1917 no. 35), op zijn verzoek eervol ontslag 'wegens particuliere redenen' (KB 24 okt. 1917 no. 29), directeur bijkantoor Geldersche Credietbank te Wageningen, directeur Ned. Handel-Mij. te Apeldoorn, overl. ald. 8 nov. 1984, zn. van Mr. Tjebbe, bankier te Arnhem, hoofddirecteur der Geldersche Credietvereniging, en Henriette Elisabeth Verweij Mejan, tr. Harderwijk 23 maart 1916 Maria Agnes Eliza van der Moer, geb. Grave 20 dec. 1888, letterkundige, overl. Apeldoorn 29 april 1975, dr. van Johan Leonard, 2e luit. inf. (1888), en Antonetta Margritha Petronella Klaassen.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 853; 2.05.38, register bezoldigde ambtenaren en inv.nr. 714; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Maas (II)* (Leiden 2018); 'Wie is dat?' (1956) 395.

267. Mr. Donald Jacob baron Mackay, 11e Baron Reay of Reay, Baronet of Nova Scotia, Lord Reay of Durness, heer van Ophemert en Zennewijnen, geb. 's-Gravenhage 22 dec. 1839, jur. dr. Leiden 1861, benoemd tot attaché (KB 27 okt. 1861 no. 17) en geplaatst op het gezantschap te Londen, op zijn verzoek eervol ontslag als zodanig (KB 10 mei 1865 no. 51) wegens zijn benoeming tot commies aan dept. van Koloniën, voorzitter van de Geldersche Mij. van Landbouw en van de Vereniging tot Bevordering van Fabrieks- en Handwerksnijverheid, medeoprichter Stoomvaart Mij. Nederland, lid Tweede Kamer der Staten-Generaal 1871–, verkreeg Engelse nationaliteit 1877, vervolgde loopbaan in Britse dienst, o.m. als

gouverneur van Bombay, kamerjonker van Koning Willem III 1861–1882, overl. Earlston (Schotland) 1 aug. 1921, zn. van baron Mr. Aeneas, 10e Baron Reay of Reay, Baronet of Nova Scotia, heer van Ophemert en Zennewijnen, jur. dr. Utrecht, advocaat te Den Haag, 2e luit. Zuid-Hollandse schutterij, kamerheer van Koning Willem I en van Koningin Anna Paulowna, kamerheer i.b.d. van Koning Willem II en Koning Willem III, referendaris raad van State, lid Ridderschap en Prov. en Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland, lid Tweede Kamer der Staten-Generaal, vice-president Raad van State, minister van Staat, en Jkvr. Maria Catharina Anna Jacoba Fagel, tr. Edinburgh 5 juni 1877 Fanny Georgina Jane Hasler, geb. Londen 14 febr. 1831, overl. ald. 23 jan. 1917, dr. van Richard en Julia Wyndham en wed. van Alexander Mitchell.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 852 en 3281; N. A. 88 (1999) 28–29.

268. Dr. Johan Jacob baron Mackay, geb. Amerongen 2 nov. 1869, dr. staatswetenschap Utrecht, asp. attaché op het dept. m.i.v. 15 juli 1895, benoemd tot gezantschapsattaché i.a.d. (KB 21 juli 1896 no. 46), op zijn verzoek eervol ontslag als zodanig (KB 11 febr. 1898 no. 40) wegens zijn benoeming tot adj.-commies aan dept. van Binnenlandse Zaken, ald. werkzaam Afd. Medische Politie (1899), directeur Amsterdamsche Brandverz. Mij., overl. h. Veelzigt, Zeist 22 nov. 1902, zn. van baron Mr. Theodoor Philip, jur. dr. Utrecht, burgemeester, laatst. van Winterswijk, lid Tweede Kamer der Staten-Generaal, lid en later voorzitter Alg. Rekenkamer, en Juliana Anna barones van Lynden.

N. B. Mackay is tegelijk met Mr. J. P. graaf van Limburg Stirum (255) op reguliere wijze benoemd tot gezantschapsattaché. Maar hoewel hij in het dossier ‘Verslagen van de Commissie tot het afnemen van de diplomatieke examens’ als kandidaat staat vermeld, is hij niet aangetroffen in de feitelijke examenverslagen. Hij komt evenmin voor in de Stamboeken. Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 180 en 182; Staatsalmanak 1900; N. A. 88 (1999) 35.

269. Athanasio Malcozzi, drogman op het consulaat te Smyrna tot 1810, ald. in 1815 door de Directeuren van de Levantsche Handel aangesteld als tweede drogman op jaarlijks tract. van 280 gulden, deze aanstelling gehomologeerd (KB 5 jan. 1816 no. 51), j.w. verhoogd tot 450 gulden (KB 8 sept. 1818), ontving een gratificatie ‘ter gemoetkoming in zijne bekrompene omstandigheden’ (KB 1 juni 1823 no. 44), overl. (verm.) te Smyrna in 1825, zn. van Giovanni (Jean) Malcozzi, afkomstig uit Venetië, dragoman te Smyrna (1790).

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 112; 2.05.94, inv.nr. 778; Schutte, *Repertorium*, 345.

270. Jean (Jan) Malcozzi, geb. febr. 1816, leerling-tolk ‘buiten bezwaar’ aan het consulaat-generaal te Smyrna sinds 1832, ontving jaargeld van 350 gulden (KB 9 juli 1836 no.

25), tweede tolk op j.w. van 400 gulden (KB 4 juli 1851 no. 70), eervol ontslag wegens opheffing van zijn functie (KB 9 april 1855 no. 50) met vergunning om de titel van hon. dragoman te blijven voeren, overl. (verm. te Smyrna) 21 aug. 1870, zn. van **269**, tr. Smyrna 6 febr. 1844 Marie Franghia, geb. Constantinopel 1828, sedert 1840 te Smyrna gevestigd, oorspronkelijk Ottomaans onderdaan, na haar huwelijk Nederlands geprotegeerde, rentenierster, dr. van Georges Franghia en Kiriakoula.

Bronnen: NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 3407; 2.05.18, inv.nr. 852; 2.05.38, inv.nr. 1193; 2.05.94, inv.nr. 778.

- 271. Dr. Karel Engelbrecht van der Mandele**, geb. Rotterdam 13 sept. 1907, dr. econ. wetenschap Rotterdam 1933, in dienst bij de Rotterdamsche Bankvereniging N. V. 1931–, op arbeidscontract werkzaam te Sydney met p.t. vice-consul 1938–, met p.t. gezantschapssecr. te Pretoria (KB 11 maart 1943 no. 8), consul i.a.d. ald. (KB 28 okt. 1943 no. 17), met p.t. handelssecr. te Washington 1944–, ABD IV en gs 1e kl. te Kopenhagen 1946–, als zodanig en later als gezantschapsraad op de Directie van Economische Zaken 1947–1950, ABD III 1949, consul-generaal te Hongkong 1950–, buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister te Colombo 1955–, ABD II 1958, inspecteur Buitenlandse Dienst 1958–, buitengewoon en gevolmachtigd ambassadeur te Kopenhagen 1963–, staflid Defensie Studiecentrum 1969–1972, overl. Harlingen 1 aug. 2002, zn. van Mr. Dr. Karel Paul, dr. h.c. Ned. Econ. Hogeschool te Rotterdam, directeur Rotterdamsche Bank N. V., erevoorzitter Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Rotterdam, president-curator Ned. Econ. Hogeschool, kamerheer i.b.d. van Koningin Wilhelmina, en Hermine Sophie Marie van Bosse, tr. Nunspeet 26 maart 1934 Wilhelmine Plate, geb. Alphen aan den Rijn 10 sept. 1911, overl. Bloemendaal 8 okt. 1992, dr. van Ir. Auguste, civiel ing., voorzitter Scheepvaart Vereniging Zuid en Ned. Mij. voor Nijverheid en Handel te Rotterdam, en Leonie Susanne Charlotte 's Jacob.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 855; Staatsalmanak; Gids BZ en BD; Genealogie Van der Mandele, in: N. P. 50 (1964) 284–299 (294); Genealogie Plate, Plaat, in: N. P. 48 (1962) 203–225 (211).

- 272. Franciscus Renatus Wilhelmus Hubertus Maria Joseph graaf de Marchant et d'Ansembourg**, geb. k. Neubourg, Gulpen 20 okt. 1902, studie aan buitenlandse universiteiten en de Ned. Econ. Hogeschool te Rotterdam, gezantschapsattaché (KB 2 febr. 1928 no. 30) en geplaatst op dept., in gelijke hoedanigheid te Brussel (KB 8 jan. 1929 no. 26), Berlijn (KB 31 jan. 1930 no. 56) en Rio de Janeiro (KB 9 febr. 1931 no. 35), gezantschapssecr. ald. (KB 16 dec. 1931 no. 50), gedetacheerd bij het bureau Handelspolitiek van het ministerie van Economische Zaken 1934–, Kopenhagen (KB 22 febr. 1936 no. 16), gs 1e kl. (KB 26 febr. 1937 no. 41) en geplaatst te Boekarest, te Belgrado 1940–1941, met p.t. gezantschapsraad te Tsjoenkging (KB 7 mei 1942 no. 15), ministerie te Londen 1944, belast met leiding

gezantschap te Lima 1944–1945, ABD III 1946, tijdelijk zaakgelastigde te Wenen 1946–1950, met p.t. buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister te Bangkok 1950–1954, ABD II 1953, bggm te Praag 1954– en bij de Heilige Stoel 1956–, buitengewoon en gevolmachtigd ambassadeur ald. 1957–1967, res.-1e luit. inf., overl. Biot (Frankrijk) 18 aug. 1976, zn. van graaf Jean Baptiste Constantin Edgar Marie, heer van Neubourg, Hardenberg en Horst, luit. in Pruisische dienst, lid Prov. Staten van Limburg, lid Tweede Kamer Staten-Generaal, burgemeester van Gulpen, en Ludmilla Josephine Eugénie Constanze Maria Gräfin de la Fontaine und d'Harnoncourt Unverzagt, tr. Gulpen 18 juni 1934 Ferdinandine Juliane Marie Markus Gräfin von Bombelles, geb. Gries (bij Bozen) 8 maart 1904, overl. Biot 4 juli 1984, dr. van Graf Markus Heinrich, heer van Grünhof, Opeka en Kastelanec, en Maria Alfonsine Epiphanie Juliana Gräfin Mittrowsky von Mitrowitz. Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 855; Staatsalmanak; Gids BZ en BD; N. A. 88 (1999) 117.

273. Jhr. Mr. **Reneke de Marees van Swinderen**, geb. Groningen 6 okt. 1860, jur. dr. en dr. staatswetenschap ald. 1886, asp. attaché sinds 1 sept. 1886, benoemd tot gezantschapsattaché i.a.d. (KB 9 sept. 1887 no. 16) en geplaatst op het dept., gezantschapssecr. 2e kl. te Rome (KB 5 jan. 1890 no. 14), gs 1e kl. (KB 9 april 1894 no. 38) te Wenen en St.-Petersburg (KB 6 aug. 1895 no. 34), raad van legatie te Parijs (KB 6 dec. 1899 no. 3), zaakgelastigde met p.t. minister-resident te Boekarest (KB 30 dec. 1901 no. 124), min.-res. met p.t. buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister te Washington (KB 8 febr. 1904 no. 28), minister van Buitenlandse Zaken 1908–, bggm te Londen (KB 1 okt. 1913 no. 37), bggm 1e kl. ald (KB 12 nov. 1920 no. 139), eervol ontslag (KB 19 juni 1937 no. 51), kamerheer i.b.d. van Koningin Wilhelmina en van Koningin Juliana, overl. Londen 17 jan. 1955, zn. van Jhr. Mr. Cornelis, jur. dr. Groningen, burgemeester van Noorddijk, en Anna Judith Wijckerheld Bisdom, tr. Washington 21 dec. 1904 Elizabeth Lindsay Glover, geb. ald. 20 nov. 1878, overl. ald. 16 nov. 1950, dr. van Charles Carroll en Annie Cunningham Poor.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 182, 853 en 855; N. A. 94 (2009) 414; BWN I, 370; De Valk en Van Faassen (ed.), *Dagboeken en aantekeningen van Willem Hendrik de Beaufort*, 427, 430, 431; De Vries (ed.), *Herinneringen en dagboeken van Ernst Heldring 1871–1954*, passim; Klaassen (ed.), 'Voor u persoonlijk', passim; Michael Riemens, 'Een frisse wind door een stoffig departement, Reneke de Marees van Swinderen (1908–1913)', in Hellema, Zeeman en Van der Zwan (eds.), *De Nederlandse ministers van Buitenlandse Zaken in de twintigste eeuw*, 55–67.

274. Jhr. (1822) **Eve Marius Adriaan Martini**, geb. 's-Hertogenbosch 28 mei 1796, off. garde du corps te paard van de Prins van Oranje 1814, luit. en adjudant van de opperbevelhebber te Maastricht 1815–1817, 'ontvanger van s' Rijksbelastingen aan

De Bild' (provincie Utrecht) 1823–, vice-consul te Rio de Janeiro (KB 22 jan. 1826 no. 123) op tract. van f 3000,– p.j., voorlopig voor de tijd van twee jaar, geaccrediteerd als zaakgelastigde a.i. (en wnd. consul-generaal) bij het Hof van Brazilië (KB 10 nov. 1829 no. 96), ontving daarvoor naast zijn tract. als vice-consul een toelage van f 10.000,– p.j., eervol teruggeroepen en benoemd tot zaakgel. in de vs (KB 26 maart 1833 no. 11), als zodanig bij het Hof van Denemarken te Kopenhagen (KB 15 mei 1842 no. 69), minister-resident ald. (KB 13 sept. 1843 no. 52) en tevens geaccrediteerd bij het Hoven van Zweden en Noorwegen, teruggeroepen als zodanig en opnieuw alleen geaccrediteerd bij het Hof van Denemarken (KB 23 mei 1850 no. 4), buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister te Stockholm (KB 16 maart 1854 no. 46), eervol teruggeroepen (KB 1 juni 1856 no. 81) en buiten activiteit gesteld, eervol ontslag onder toekenning van pensioen (KB 1 aug. 1857 no. 56), lid Ridderschap van Noord-Brabant 1831–, overl. Utrecht 7 juni 1863, zn. van Jhr. Mr. Hendrik Bernard, j.u.d. Leiden 1789, advocaat raad en leenhof van Brabant, kanunnik kapittel Oud-Munster te Utrecht, raad en rentmeester-generaal van de domeinen van 's-Hertogenbosch, ontvanger-generaal en rentmeester van de domeinen van Bataafs Brabant, directeur directe en indirecte belastingen te Noord-Brabant, lid Eerste Kamer der Staten-Generaal, lid Ridderschap van Noord-Brabant, en Jacoba Johanna van Hanswijk.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nrs. 819, 1894, 3407; 2.05.18, inv.nr. 852; N. A. 88 (1999) 154.

275. **John William May**, geb. Amsterdam 24 aug. 1792, part. secr. ambassadeur te Londen 1813–, adj.-consul-generaal ald. 1820–, onbezoldigd consul-generaal te Londen (KB 20 sept. 1827 no. 144) als opvolger van zijn vader, ontving jaarlijks tract. van 3600 gulden als part. secretaris op het gezantschap (KB 8 nov. 1835 no. 84), bezoldigd cg te Londen (KB 7 maart 1851 no. 51), eervol ontslag op verzoek 'wegens gevorderde leeftijd en min gunstiger gezondheidstoestand' (KB 17 mei 1866 no. 69), overl. Londen 1 juni 1866, zn. van William, in dienst admiraliteit te Amsterdam, onbezoldigd consul-generaal te Londen (SB 18 febr. 1814 no. 45), als zodanig in functie tot overlijden in 1827, en Hermana Maria May, tr. Londen 1 sept. 1823 Ann Gilbee, geb. omstr. 1796, overl. Londen 18 okt. 1870.

N. B. Zoon volgt onder 276.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 3407; 2.05.18, inv.nr. 852; N. A. 88 (1999) 200; A. B. van der Vies, 'Bijdrage tot de genealogie van het geslacht May', in *De Nederlandsche Leeuw* 40 (1922) 231; Westermann, *The Netherlands and the United States*, 112.

276. Jhr. (1882) **John William May**, geb. Londen 1 juli 1824, onbezoldigd vice-consul ald. 1847–, later bevorderd tot consul, consul-generaal te Londen (KB 17 mei 1866 no. 69) als opvolger van zijn vader, op zijn verzoek 'met het oog op zijn ver gevorderden leeftijd' eervol ontslag (KB 9 jan. 1897 no. 20), overl. Londen 17 juni

1902, zn. van **275**, tr. 1e Londen 1852 Margaret Garret, geb. 1825, overl. Londen 11 maart 1867, dr. van Thomas en Elizabeth Elin; tr. 2e Northfleet (Kent) 28 april 1868 Sophie Cruden, geb. Gravesend 16 april 1825, overl. Londen 3 jan. 1888, dr. van Robert Pierce en Frances May.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 852; 2.05.38, inv.nr. 74; N. A. 1988 (1999) 201.

- 277. Jhr. (1894) Jan Adriaan Mazel**, geb. 's-Gravenhage 19 april 1826, tweede klerk dept. van Buitenlandse Zaken (KB 25 mei 1846 no. 66), adj.-commies (KB 6 dec. 1847 no. 14), tijd. toegevoegd aan gezantschap te Frankfurt in 1853 i.v.m. verlof van de secr. van die legatie (KB 12 april 1853 no. 36), tijd. op het gezantschap te Berlijn in 1854, secr. van legatie te Brussel (KB 22 nov. 1856 no. 53) en te Londen (KB 17 mei 1860 no. 35), minister-resident te Hannover (KB 16 dec. 1865 no. 60), eervol teruggeroepen onder toekenning van wachtgeld (KB 24 nov. 1866 no. 81), tijd. belast met de waarneming van het gezantschap te Washington (KB 25 april 1867 no. 42), min.-res. ald. (KB 21 okt. 1868 no. 16), te Stockholm (KB 12 maart 1871 no. 1) en te Lissabon (KB 27 febr. 1876 no. 24), buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister 1e kl. te St.-Petersburg (KB 13 nov. 1881 no. 41), bggm te Wenen (KB 16 sept. 1883 no. 14), als zodanig in functie tot 1893, overl. Dresden 18 febr. 1906, zn. van Jean Zacharie, off. inf., later 1e luit. genie, ambt. dept. van Buitenlandse Zaken, laatst. secr.-generaal met titel raad van legatie, tegelijkertijd directeur Koninklijk Kabinet van Schilderijen (Mauritshuis), kunstverzamelaar, etser, tekenaar, graveur en lithograaf, en Maria Frederica Steyn Parvé, tr. New York 31 dec. 1868 Julia May McRae, geb. Midway Estate (South Carolina) 6 maart 1841, overl. 's-Gravenhage 2 febr. 1922, dr. van Powell en Julia Mathilda May.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 257 en 852; De Nederlander van 30 nov. 1854 (Delpher); Genealogie Mazel, in N. P. 71 (1987) 289–305 (302); N. A. 88 (1999) 207.

- 278. Gideon Willem Hugo van der Meer de Walcheren**, geb. Zutphen 28 okt. 1847, na vergelijkend examen benoemd tot tweede klerk op dept. van Koloniën per 1 juli 1867, vervolgens werkzaam bij de Directie der Registratie en Domeinen te 's-Gravenhage, op zijn verzoek benoemd tot vice-consul te Elmina (KB 31 okt. 1875 no. 17) op tract. van f 3000,- p.j., wegens ziekte gerepatrieerd, maar op de terugreis naar Nederland op Madeira overl. 2 juli 1878, zn. van Jhr. (1890) Hugo, off. art., laatst. kolonel, generaal-majoor tit., en Elisabetha Johanna Oswaldina Maria d'Aumerie.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 852; Dossier van der Meer de Walcheren (Collectie van Beeck Calkoen (CBG)); N. A. 88 (1999) 216.

- 279. Theodoor Herman de Meester**, geb. Zwolle 3 aug. 1884, Ecole de Commerce te Neuchâtel, werkzaam op cargadoorskantoor te Rotterdam en bij de Kamer van

Koophandel ald., behaalde als nr. 5 van vijf geslaagden het diploma leerling-consul in 1906, kandidaat consulaire ambt. 16 febr. 1907, volontair CG Londen febr. 1907–en dept. nov. 1907–nov. 1908, na examen voor asp. vice-consul in okt. 1908 als zodanig benoemd (KB 11 nov. 1908 no. 49), gedetacheerd te Shanghai 1909–1910 en aansluitend te Tientsin, vice-consul i.a.d. (KB 13 nov. 1911 no. 59), te Peking 1911–CG Antwerpen 1914–, tijd. consulaat Luik (KB 29 nov. 1915 no. 26), consul i.a.d. (KB 8 jan. 1917 no. 82), als zodanig te Kopenhagen (KB 15 okt. 1917 no. 74) en te Stockholm 1918–1919, DEZ 1919–, consul-generaal te Montreal (KB 5 febr. 1923 no. 28) en te Londen (KB 1 dec. 1926 no. 62), ald. werkzaam tot 1949, laatst. met p.t. gevolmachtigd minister, hon. consul-generaal te Genua 1950–1960, overl. 's-Gravenhage 22 sept. 1967, zn. van Mr. Theodoor Herman, jur. dr. Utrecht, gemeentesecr. Groningen, administrateur en chef generale thesaurie ministerie van Financiën, vice-president Raad van Indië, minister van Financiën en minister-president, lid Tweede Kamer der Staten-Generaal, lid Raad van State, lid gemeenteraad Den Haag, en Josina Agnes Rieniera Woltera Parker, tr. 's-Gravenhage 18 mei 1915 Wilhelmina Elisabeth de Bas, geb. ald. 5 sept. 1892, overl. ald. 9 dec. 1978, dr. van Willem Johannes Maurits, notaris in Den Haag, lid gemeenteraad ald., en Elisabeth Scheurleer.

N. B. De Meester was van 1927 tot (feitelijk) 1940 lid van de commissie belast met het afnemen van het examen voor de consulaire dienst.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 853 en 855; 2.05.38, register bezoldigde ambtenaren en inv.nr. 714; Genealogie De Meester, in: N. P. 79 (1995/1996) 304–345 (321); Genealogie De Bas, in: N. P. 4 (1913) 20–29 (25); Persoonlijkheden in woord en beeld, 991.

280. Jhr. **Pieter Robert Adriaan Melvill van Carnbee**, geb. h. Velperoord, Velp 2 sept. 1870, verbleef sinds maart 1897 in Rome, verrichtte werkzaamheden t.b.v. van gezant Westenberg (490), op diens voorstel attaché hon. ald. 26 nov. 1898, op zijn verzoek eervol ontslag 30 mei 1900, gezantschapsattaché i.a.d. (KB 27 aug. 1902 no. 31), tijd. gedetacheerd te Berlijn, dept. (KB 22 juni 1903 no. 87), gezantschapssecretaris 2e kl. i.a.d. (KB 5 sept. 1904 no. 40), als zodanig te Rome (KB 1 dec. 1905 no. 43), p.t. gs 1e kl. (KB 6 april 1907 no. 51), gs 1e kl. (KB 9 mei 1908 no. 33) en geplaatst te Brussel, p.t. gezantschapsraad (KB 22 mei 1909 no. 64), Washington (KB 23 mei 1910 no. 66) en Brussel (21 febr. 1913 no. 54), overgeplaatst naar Constantinopel (KB 29 nov. 1913 no. 47) i.v.m. de gezondheidstoestand van de gezant ald., gr te Parijs (KB 7 maart 1914 no. 51), met p.t. minister-resident te Sofia (KB 7 dec. 1917 no. 99), min.-res. met p.t. buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister (KB 18 febr. 1920 no. 167), tijd. in disp., bggm 2e kl. te Madrid (KB 18 febr. 1921 no. 67), overl. Lausanne 11 dec. 1924, zn. van Jhr. Andrew Robert William, luit. ter zee 2e kl., en Jkvr. Louisa Johanna Gijsbertina Fabricius, tr. Rome 24 febr. 1900 Henriëtta Lowry Edwards, geb. Philadelphia (Pennsylvania) 12 nov. 1866, overl. Brussel 8 jan. 1945, dr. van Augustin Edwards en Elisabeth Sara Lowry.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 183, 252 en 853; N. A. 88 (1999) 263; De Valk en Van Faasen (ed.), *Dagboeken en aantekeningen van Willem Hendrik de Beaufort*, 293.

- 281. Mr. Emile Ernest Menten**, geb. Saint-Gilles-lez-Bruxelles 7 nov. 1882, jur. dr. Leiden 1909, advocaat in Den Haag 1909–1911, vervolgens langdurig reizend, o.a. anderhalf jaar door Noord- en Zuid-Amerika, verbonden aan ministerie van Buitenlandse Zaken 1917–1919, aanvankelijk dept. en vervolgens te Constantinopel om de belangen te behartigen van de Engelse en Franse krijgsgevangenen in Klein-Azië, op het gezantschap te Brussel mei–nov. 1919, speciaal belast ald. met inspectie van kampen met Duitse krijgsgevangenen, ontving vergoeding van f 360,- p.m. (KB 2 juni 1919 no. 20), hon. attaché te Madrid 1920–1921 i.v.m. de inrichting van de Alg. Ned. Tentoonstelling ald., vervolgens secr. Conferentie voor Int. Recht in het Vredespaleis, attaché (KB 1 aug. 1922 no. 52), te Londen (KB 2 dec. 1922 no. 99) en Bern (KB 14 mei 1923 no. 59), p.t. gezantschapssecr. 2e kl. (KB 6 juni 1923 no. 46), als zodanig te Wenen (KB 24 maart 1924), na met goed gevolg afgelegd examen bevorderd tot gs 2e kl. (KB 15 aug. 1924 no. 54), Parijs (KB 8 nov. 1926 no. 39), gs 1e kl. (KB 24 okt. 1927 no. 55), op zijn verzoek eervol ontslag (KB 2 april 1929 no. 67), bankier, firmant bij Heldring & Pierson, later o.m. betrokken bij de oprichting van de Benelux en Nederlands onderhandelaar in de vs over de Marshallhulp, overl. Warmond 15 mei 1970, zn. van Ir. Jacques Hubert, hoofd-ingenieur bij het Mijnwezen, nauw betrokken bij het begin van de petroleumwinning in Ned.-Indië, bracht Shell en Koninklijke bij elkaar, en Mathilde Louise Charlotte de Wal, tr. 's-Gravenhage 29 maart 1923 Ernestine Rosina Sophia van Essen, geb. Utrecht 18 nov. 1901, overl. Driebergen-Rijsenburg 20 jan. 1978, dr. van Pieter Daniel, off. art., laatst. kolonel en commandant van de 14de Artillerie-Brigade, en Frederique Wilhelmine Krudop.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 184, 236 en 855; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Menten* (Leiden 2018); Persoonlijkheden in woord en beeld, 999; De Vries (ed.), *Herinneringen en dagboeken van Ernst Heldring*, (o.a.) 693, 793 en 1148.

- 282. Mr. Rudolph Willem Johan Cornelis de Menthon Bake** (naamsvermeerdering Bake in De Menthon Bake bij KB 17 mei 1869 no. 22), geb. Zutphen 18 mei 1811, studie rechten te Leiden, solliciteerde in 1835 tevergeefs bij de Kon. Bibliotheek, gezworen klerk bij de Raad van Just. te Soerabaja 1838–, klerk bij het Hooggerechtshof van Ned.-Indië 1840–, advocaat en procureur te Semarang 1842– en te Soerabaja 1846–, procureur bij het Hooggerechtshof van Ned.-Indië 1854–1860, kapitein schutterij te Soerabaja, op zijn verzoek benoemd tot hon. consul te Leipzig, als zodanig in functie 1860–1864, benoemd tot consul-generaal voor Pruisen met standplaats Berlijn met toelage van f 2000,- p.j. voor woning en bureaunkosten (KB 26 juni 1867 no. 65), was reeds met werkzaamheden te Berlijn begonnen maar alsnog benoemd tot cg te Mannheim, tevens commissaris bij de centrale

commissie voor de Rijnvaart (KB 1 jan. 1868 no. 8), eervol ontslag als zodanig (KB 28 april 1871 no. 21) vanwege de opheffing van de consulaire post te Mannheim, consul te Djeddah (KB 7 febr. 1872 no. 20), verliet zijn post 'zonder magtiging, doch om redenen van gezondheid', oneervol ontslag als consul te Djeddah (KB 23 juli 1873 no. 74), o.m. wegens het ten eigen bate in rekening brengen van niet-verschuldigde visum-kosten bij de pelgrims uit Ned.-Indië, overl. Groesbeek 8 nov. 1874, zn. van William Archibald Bake, off. art., in Bataafse, Hollandse, Franse en tenslotte Ned. dienst, laatst. generaal-majoor, regeringscommissaris bij Cockerill te Seraing (Luik), oprichter en directeur Grofsmederij te Leiden, en Maria Johanna van den Wall, tr. Semarang 22 juli 1839 Marie Désirée Tissot, geb. eiland Réunion 2 febr. 1820, overl. Nijmegen 30 nov. 1903, dr. van Joseph Marie en Marie Désirée Laval.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 852; Inleiding inventaris 2.05.14.04; Genealogie Bake, Van den Wall Bake, De Menthon Bake, in: N. P. 92 (2013) 1–92 (58); NNBW VIII, 41; Witlox, *Als waakhond en beschermer*, 71 en 79; Hooykaas (ed.), *De briefwisseling van J. R. Thorbecke* II, 268.

- 283. Allard Merens**, geb. Magelang (Ned.-Indië) 7 dec. 1899, res. off., laatst. 1e luit. regiment Jagers, kandidaat consulaire dienst 10 nov. 1921, opleiding voor de consulaire dienst aan de Ned. Econ. Hogeschool te Rotterdam 1919–1923, na het behalen van het consulaire examen in okt. 1923 benoemd tot asp.vice-consul (KB 15 febr. 1924 no. 34) en geplaatst op CG Antwerpen, vice-consul i.a.d. (KB 11 febr. 1927 no. 38), belast met tijd. waarneming CG Hamburg 1927–, vervolgens CG Londen 1929–, te Dieppe voor het 'visscherijseizoen' nov. 1929–jan. 1930 en nov. 1930–jan. 1931, Berlijn 1930–1932 en tussentijds te Helsingfors in 1931, consul i.a.d. (KB 4 febr. 1932 no. 53), in die hoedanigheid te Londen 1933–, tijd. dept. in 1935, belast met waarneming van consulaat Kaapstad met p.t. gezantschapssecr. 1935–, consul-generaal te Calcutta (KB 4 april 1938 no. 49), buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister 2e kl. te Praag 1945–1949, ABD II 1946, bggm en cg te Tanger 1950–, bggm te Manilla 1954–, buitengewoon en gevolmachtigd ambassadeur te Athene 1958–1964, overl. 's-Gravenhage 17 juli 1978, zn. van Dirk, generaal-majoor tit., directeur N. V. Ned.-Engelsche Techn. Handel-Mij. in Den Haag, en Geertruida Catharina Nachenius, tr. 's-Gravenhage 7 juli 1925 Joanna Cornelia Advocaat, geb. Calcutta (Brits-Indië) 1 juli 1899, overl. 's-Gravenhage 13 juni 1993, dr. van Gijsbert Diderik (7) en Catharina Geertruida Fajjan Vlieland Hein.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 855; 2.05.38, register bezoldigde ambtenaren en inv.nrs. 714 en 716; Staatsalmanak; Gids BZ en BD; Genealogie Merens, in: N. P. 55 (1969) 179–198 (187); Genealogie Advocaat, in: N. P. 58 (1972) 9–14 (12); Persoonlijkheden in woord en beeld, 1000.

284. Mr. Arthur Methöfer, geb. 's-Gravenhage 13 dec. 1891, dr. rechtswetenschap Leiden 1930, openbare handelsschool te Rotterdam, anderhalf jaar talenstudie in het buitenland (Londen, Parijs en Berlijn), volontair cargadoorskantoor Gebr. Scheuer te Amsterdam, asp.kornet bereden art. 1912, in dat jaar gezakt voor het aanwijzingsexamen consulaire dienst, geslaagd voor examen Oost-Indisch ambt., studie rechten Leiden, gemobiliseerd tijdens de Eerste Wereldoorlog, kandidaat consulaire dienst 15 nov. 1916, res. 1e luit. veldart. 1917, na examen consulaire dienst in mei/juni 1919 benoemd tot asp.vice-consul (KB 1 juli 1919 no. 66), CG Berlijn juli 1919–1920 en vervolgens tijd. CG Antwerpen, vice-consul i.a.d. (KB 29 dec. 1921 no. 48), gezantschap Buenos Aires 1920–1923, gemachtigd om een rondreis te maken langs het gezantschap en consulaat-generaal te Caracas, het consulaat te Bogota en het vice-consulaat te Barranquilla (KB 7 mei 1923 no. 50), belast met waarneming CG Caracas (KB 13 maart 1924 no. 102), CG Hongkong 1925–1928, consul i.a.d. (KB 20 dec. 1926 no. 25), CG New York 1929–, tijdelijk zaakgevestigd te Bogota (KB 3 okt. 1931 no. 38), met p.t. consul-generaal te Helsingfors (Helsinki) (KB 14 sept. 1935 no. 96) 'in verband met de behartiging der economische belangen van Nederland in de 'Randstaten'³², cg i.a.d. (KB 8 jan. 1938 no. 17), tz in Mexico 1938–, p.t. buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister ald. 1942–1945, ABD II 1946, bggm 2e kl. (KB 22 sept. 1945 no. 50), als zodanig in Peru en Bolivia met standplaats Lima 1945–, eervol ontslag op verzoek per 1 april 1950, directeur Instituut voor Latijns Amerika, overl. 's-Gravenhage 17 febr. 1982, zn. van Johannes Cornelis Hendrik Philippus, kantoorbediende (1889), boekhouder (1891, accountant (1933), en Hendrika den Haan, tr. 's-Gravenhage 19 sept. 1972 Maria Luisa Macias, geb. Morelia (Mexico) 28 jan. 1921, overl. 's-Gravenhage 10 dec. 1972, dr. van Sofia Macias.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 853 en 855; 2.05.38, register bezoldigde ambtenaren en inv.nr. 714; Staatsalmanak; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Methöfer* (Leiden 2018); De Vries (ed.), *Herinneringen en dagboeken van Ernst Heldring*, 1143.

285. Jacobus Mets, geb. Vlissingen 29 maart 1853, diende bij de Kon. Marine sinds 1868, laatst. off. van administratie 3e kl., legde met gunstig gevolg het examen voor leerling-consul af in okt. 1876, voor de tijd van een jaar verlof als marine-off. om op Buitenlandse Zaken betrekking van leerling-consul waar te nemen (KB 28 dec. 1876 no. 37), op zijn verzoek eervol ontslag als off. Kon. Marine en definitief benoemd tot leerling-consul (KB 22 dec. 1877 no. 24), 2e Afd. Consulaire en Handelszaken m.i.v. 1 jan. 1878, tijd. CG Londen juni–nov. 1878, vice-consul (KB 10 febr. 1879 no. 2) en geplaatst te Antwerpen, gezantschap te Constantinopel (KB 30 april 1882 no. 5), overl. ald. 7 sept. 1885, zn. van Pieter Riech Mets, stadsbode te Vlissingen (1851, 1863), klerk ter gemeentesecretarie (1867), en Elisabeth Hendrica

32 Estland, Letland en Litouwen.

Daane, tr. Morsel (bij Antwerpen) 24 november 1881 Maria Josephine Anastasie Goovaerts, geb. Morsel 28 okt. 1851, vertrok na het overlijden van haar echtgenoot 'hoogst zwanger met hare drie kinderen' naar Oude Goth bij Antwerpen, overl. Rotterdam 21 okt. 1918, dr. van Jaques André Antoine, 'docteur à Morsel', en Adelaide Henriette Christine Lenz.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 267, 852; 2.05.38, inv.nr. 73 en 1193; 2.05.94, inv.nr. 777; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Mets* (Leiden 2018); Klaassen, *De officier van administratie KM*, 136.

286. Daniël van der Meulen, geb. Laren (Gelderland) 4 sept. 1894, studie te Leiden 1912–, controleur bij het Binnenlands Bestuur in Ned.-Indië (Bataklanden, Noord-Sumatra) 1915–, studie Arabisch te Leiden 1923–, wnd. consul te Djeddah (KB 4 nov. 1926 no. 46), p.t. zaakgelastigde voor de tijd van zijn tewerkstelling ald. (KB 16 april 1930 no. 24), op zijn verzoek eervol ontslag (KB 19 sept. 1931 no. 21), wederom naar Ned.-Indië als ass.-resident te Pajakoemboeh (Palembang) en vervolgens te Makassar 1932–, tijd. consul-generaal i.a.d. met p.t. zaakgel. en belast met leiding gezantschap te Djeddah (KB 11 dec. 1940 no. 2), buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister ald. 1944–, op zijn verzoek eervol ontslag (KB 16 okt. 1945 no. 36), opnieuw terug naar Ned.-Indië, o.a. als wnd. directeur Onderwijs & Eredienst te Batavia en als adviseur van de luit.-gouverneur-generaal, organisator Arabische sectie Wereldomroep te Hilversum 1949–1951, overl. Gorssel 24 sept. 1989, zn. van Pieter Willem, gouverneur kinderen Van der Borch tot Verwolde op kasteel Verwolde te Laren (Gld.), hoofdonderwijzer ald., vervolgens verzekeringsinspecteur te Zutphen en later te Arnhem, en Adriana Stolk, tr. 1e Mr Cornelis (Ned.-Indië) 7 dec. 1917 Auguste Clara Emilie Kelling, geb. Manganitoe (Ned.-Indië) 30 juni 1892, overl. Gorssel 28 dec. 1956, dr. van Martin en Amanda Charlotte Steller; tr. 2e Lemgo (Duitsland) 12 aug. 1959 Helene Marie Duhm, geb. Basel (Zwitserland) 30 okt. 1916, overl. Zutphen 24 aug. 2009, dr. van Dietrich Hermann en Anna Sophie Fast.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 855; 2.05.38, register bezoldigde ambtenaren; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Van der Meulen* (Leiden 2018); D. van der Meulen, *Mijn weg naar Arabië en de Islaam*; Daniël van der Meulen, *Hoort gij de donder niet?*; Kersten, *Buitenlandse Zaken in ballingschap*, 134; Vink, *In dialogue with Arabia: Daniel van der Meulen and his work*.

287. Mr. Edgar Frederik Marie Justin baron Michiels van Verduynen, heer van de Groote Lindt en van Verduynen, geb. 's-Gravenhage 2 dec. 1885, jur. dr. Leiden 1912, hoofdvertegenwoordiger Kon. Ned. Petroleum Mij. te Batavia, commies ministerie van Buitenlandse Zaken, Afd. Handelspolitiek en Consulaire Zaken (KB 5 maart 1915 no. 9), p.t. hoofdcommies (KB 5 mei 1917 no. 46), hoofdcommies DEZ (KB 27 dec. 1917 no. 70), referendaris en sous-chef DEZ (KB 28 maart 1919 no.

37), minister-resident met p.t. buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister te Praag (KB 18 febr. 1920 no. 167), bggm 2e kl. (KB 12 nov. 1920 no. 139), op zijn verzoek t.b. 'buiten bezwaar' (KB 13 sept. 1923 no. 64), chef Afd. Diplomatieke Zaken (KB 14 april 1927 no. 34), op zijn verzoek wederom t.b. (KB 10 aug. 1929 no. 37), bggm 1e kl. te Londen (KB 17 juli 1939 no. 52), sinds 1942 buitengewoon en gevolmachtigd ambassadeur ald., overl. Londen 13 mei 1952, zn. van baron Mr. Louis Paul Marie Hubert, heer van Verduynen, jur. dr. Leiden, advocaat in Den Haag, lid gemeenteraad en wethouder ald., lid Tweede Kamer der Staten-Generaal, lid Prov. Staten van Zuid-Holland, secr.-generaal Permanent Hof van Arbitrage, en Ida Cornelia Maria Adriana barones van Brienen, vrouwe van de Grootte Lindt, tr. 's-Gravenhage 24 nov. 1917 Henriette Elisabeth Jochems, vrouwe van de Grootte Lindt en van Verduynen, geb. Brussel 24 juli 1882, overl. Wassenaar 20 sept. 1968, dr. van Mr. Joachim en Catharine Marie Christine Alida Marguerite Brouwer en gesch. echtg. van Ernst Louis Leopold baron van Tuyll van Serooskerken (461). N.B. Zijn broer volgt onder 288. N.B.II Michiels was van 1942 tot 1945 tevens minister zonder portefeuille in de regering te Londen om minister van Buitenlandse Zaken Van Kleffens tijdens diens frequente afwezigheid te kunnen vervangen.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 853 en 855; Staatsalmanak; N. A. 88 (1999) 368; BWN I, 386; Kersten, *Buitenlandse Zaken in ballingschap*, passim; Klaassen (ed.), *Voor u persoonlijk*, 10, 11, 104.

288. Ferdinand Edgar Marie Hubert baron Michiels van Verduynen, heer van Verduynen, geb. 's-Gravenhage 29 mei 1884, asp. attaché te Berlijn sinds 15 mei 1906, gezantschapsattaché i.a.d. (KB 31 maart 1908 no. 63), gezantschapssecr. 2e kl. (KB 28 maart 1911 no. 9) en geplaatst te Rome, in gelijke hoedanigheid te Londen (KB 12 jan. 1914 no. 41), gezantschapsraad ald. (KB 10 juni 1916 no. 18), zaakgelastigde te Boedapest (KB 3 aug. 1921 no. 81), buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister 2e kl. te Buenos Aires (KB 20 nov. 1924 no. 55), op zijn verzoek 'wegens gezondheidsredenen' voor een jaar t.b. 'buiten bezwaar' (KB 9 juli 1927 no. 30), bggm 2e kl. te Wenen (KB 14 mei 1928 no. 57), wegens de opheffing van zijn betrekking i.v.m. 'de onvermijdelijke bezuinigingen op de begrooting van mijn Departement' eervol ontslag uit de diplomatieke dienst (KB 2 dec. 1932 no. 54), kamerheer i.b.d. van Koningin Wilhelmina en Koningin Juliana 1921-, overl. 's-Gravenhage 7 maart 1952, broer van 287.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 183, 853 en 855; N. A. 88 (1999) 368.

289. Jhr. Mr. Ferdinand Marie Hubert Arnold Michiels van Verduynen, geb. Roermond 25 juni 1853, jur. dr. Leiden 1877, asp. attaché op het Kabinet m.i.v. 1 mei 1877, gezantschapsattaché (KB 13 mei 1878 no. 19), gezantschapssecr. (KB 11 okt. 1879 no. 39), overl. Roermond 25 jan. 1880, zn. van baron Mr. Ferdinand Gerard Hubert Hilaire Arnoud, heer van Verduynen, rechter, later president

arr.rechtbank te Roermond, lid Ridderschap en Prov. Staten van Limburg, en Josephina Regina Henrica de Schaetzen.

N. B. In Nederland's Adelsboek wordt ten onrechte vermeld, dat niet hij maar zijn broer, Mr. Louis Paul Marie Hubert baron Michiels van Verduynen (vader van 287 en 288), in diplomatieke dienst zou zijn geweest.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 852; N. A. 88 (1999) 367.

- 290. Duco Gerrit Eduard Middelburg**, geb. 's-Gravenhage 15 sept. 1907, Ned. Econ. Hogeschool te Rotterdam, ass.-correspondent Alg. Arbeidsbemiddeling te Parijs tevens volontair bij het consulaat-generaal ald. 1927-, volontair CG Londen 1928, na het aanwijzingsexamen in nov. 1928 benoemd tot kandidaat consulaire dienst 10 dec. 1928, wederom volontair CG Londen, asp.vice-consul (KB 7 febr. 1931 no. 62) en gedetacheerd te Londen, CG Hongkong 1933-1935, vice-consul i.a.d. (KB 19 febr. 1934 no. 30), tijd CG Kobe 1935 en vervolgens opnieuw te Hongkong tot 1938, belast met waarneming CG Parijs 1938, consul (KB 11 maart 1939 no. 106), wnd. consul-generaal te Hongkong 1939-, min. Londen 1942-, met p.t. cg in Italië (Bari, Napels en Rome) 1944 en te Montreal 1944-1945, ABD III 1946, cg te Shanghai 1946-, Antwerpen 1948- en Singapore 1954-1958, ABD II 1955, buitengewoon en gevolmachtigd ambassadeur te Warschau 1959-1962 en te Santiago de Chile 1963-, PVVN te New York 1967-, laatst. bga te Lissabon 1970-1972, overl. 's-Gravenhage 25 jan. 1989, zn. van Gerrit, onderwijzer, en Gerardina Hermina Wilhelmina van Rooij, onderwijzeres, tr. 's-Gravenhage 20 jan. 1931 Stephanie Elisabeth Sprajc (bezat bij haar huwelijk de Joegoslavische nationaliteit), geb. Ebbelich (Duitsland) 24 april 1908, overl. Leidschendam 10 febr. 1995, dr. van Lukas en Maria Srebotnik.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 855; 2.05.38, register bezoldigde ambtenaren en inv.nrs. 714 en 716; Staatsalmanak; Gids BZ en BD; D. G. E. Middelburg, *Genealogie van het Westlandse geslacht Middelburg* (Estoril 1974); Kersten, *Buitenlandse Zaken in ballingschap*, 156, 168.

- 291. Jan Milders**, geb. Rotterdam 11 okt. 1800, in jan. 1825 naar Alvarado in Mexico vertrokken 'om zich aldaar te vestigen en een bestaan op te bouwen', door de Ned. Handel-Mij. aangesteld tot agent te Alvarado en Santa Cruz, op verzoek van zijn vader benoemd tot consul 'buiten bezwaar' in genoemde havens (KB 13 juli 1825 no. 38), aan hem werd alsnog tract. van f 2000,- p.j. toegekend, voorlopig voor de tijd van twee jaar (KB 10 sept. 1825 no. 185), overl. Alvarado 'na een hevige ziekte van zes dagen' 18 juni 1825, zn. van Adrianus, poorter van Rotterdam en wijnkoper ald., 'onder de solide handelaren te Rotterdam' (1825), en Sophia van Lutsenburg.
- Bronnen en literatuur: Retroacta bij de KB's van 13 juli 1825 no. 38, 10 sept. 1825 no. 185 en 7 okt. 1825 no. 32; Opregte Haarlemsche Courant van 4 aug. en 20 sept. 1825, alsmede Groninger Courant van 5 aug. 1825 (Delpher); Genealogie Milders, in: N. P. 13 (1923) 233-240 (234).

292. Tonco Modderman, geb. Leiden 6 juni 1813, 'behoorende tot den Amsterdam-schen handelsstand' (1843), na de Opiumoorlog belast met zending naar China als commercieel agent om de handelsmogelijkheden te onderzoeken (KB 21 maart 1843 La Q9 Geheim), keerde in 1846 naar Ned.-Indië terug, ald. benoemd tot inspecteur t.b. van de Directeur der Middelen en Domeinen en toegevoegd als secr. aan de commissie belast met onderzoek naar de kustvaart, op zijn verzoek eervol ontslag als zodanig in 1847, lid firma Reynst & Vinju te Batavia (1847), benoemd tot consul te Canton (Indisch besluit 30 mei 1854 no. 1), op zijn verzoek eervol uit die functie ontheven (Indisch besluit 30 mei 1855 no. 8), koopman te Canton, overl. Amsterdam 7 febr. 1858, zn. van Mr. Tonco, advocaat te Leiden, later wijnhandelaar te Amsterdam, en Jacoba Cornelia Sara Boers, tr. Batavia 27 jan. 1847 Angelique Josine Eveline Ardesch, geb. ald. 12 april 1831, overl. op reis van Batavia naar Nederland 7 nov. 1852, dr. van Mr. Charles Pelgrom, o.m. lid Raad van Justitie te Batavia en Soerabaja, laatst. president Raad van Justitie te Semarang, en Catharina Josephina Modderman.

Bronnen en literatuur: NA, Kab. des Konings 2.02.04, inv.nrs. 340 en 4154; Genealogie Modderman, in: N. P. 38 (1952) 234–257 (237); Van Dongen, *Tussen neutraliteit en imperialisme*, 33; Baud (ed.), *De briefwisseling tussen J. C. Baud en J. J. Rochussen* I 125, 179–180; II 132, 137–138; III 64; Kuiper, *The early Dutch sinologists*, 650, 660.

293. Jhr. (1816) Henry (Hendrik) Marie baron (1855) Mollerus, geb. Amsterdam 24 sept. 1812, tijdens de 'Belgische onlusten' vrijwilliger bij het Korps Jagers van de Utrechtse Hogeschool, attaché bij het gezantschap te Wenen 'gedurende den tijd der zending aldaar van zijn vader' (KB 7 juli 1835 no. 69), aan hem werd tract. van f 1000,- p.j. toegekend (KB 8 aug. 1839 no. 78), zou wederom als attaché zijn vader naar St.-Petersburg vergezellen in 1842, wegens niet doorgaan van deze aanstelling zijn tract. beëindigd m.i.v. derde kwartaal 1842 'de betrekking voortaan als geheel honorair en titulair beschouwd zullende worden', sinds 1843 hon. kamerheer, als 'kamerheer en attaché bij de legatie te St.-Petersburg' benoemd tot 1e luit. à la suite bij de dienstdoende schutterij in Den Haag (KB 5 febr. 1844 no. 48), dienstdoend kamerheer 1849–, ceremoniemeester 1853–1855 en kamerheer i.b.d. 1855–† van de Koningen Willem II en Willem III, overl. Gries bij Bolzano 17 jan. 1899, zn. **295**, tr. 1e Potsdam 27 nov. 1862 Henriette Elwire Friederike Helene Möller von Bülow, geb. 1 april 1842, overl. Potsdam 19 mei 1866, geadopteerde dr. van Karl Friedrich von Bülow en Charlotte Friederike Kelch; tr. 2e Potsdam 28 april 1869 Anna von Wichert, geb. ald. 27 nov. 1849, overl. Gries 20 april 1941, dr. van Woldemar Heinrich en Auguste Jakob.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 3407; N. A. 88 (1999) 441.

294. Jhr. (1816) Nicolaas Willem baron (1843) Mollerus, geb. 's-Gravenhage 15 jan. 1787, fungeerde in mei 1814 reeds enige tijd als secr. van legatie bij Van Spaen van

Voorstonden (420), zou 'als zoodanig genieten dezelfde appointementen, welke door den Heer van Herzeele (187) in gemelde qualiteit worden genoten, te weten Twaalf Gulden daags' (SB 5 mei 1814 no. 151), onbezoldigd consul te Marseille 1819–1824, consul-generaal 'buiten bezwaar' in het Koninkrijk der Beide Sicilien met standplaats Napels in de tijd dat ald. geen gezant resideerde (KB d.d. 4 sept. 1825 no. 124), zaakgelastigde bij het Hof te Napels met behoud positie onbezoldigd cg (KB 18 nov. 1826 no. 238), eervol teruggeroepen en op wachtgeld (KB 1 juni 1834 no. 98), zaakgel. bij het Hof van Portugal te Lissabon (KB 17 sept. 1840 no. 87), wegens 'op nieuw besparingen in de kosten der gezantschappen' eervol teruggeroepen en op wachtgeld (KB 13 sept. 1843 no. 52), minister-resident 'buiten bezwaar' (KB 27 mei 1844 no. 80), min.-res. bij de Ottomannische Porte te Constantinopel (KB 28 okt. 1846 no. 78), bevorderd tot buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister in 1852, teruggeroepen uit Turkije (KB van 21 aug. 1854 La G14) en eervol ontslag uit 's lands dienst (KB van 13 okt. 1854 no 80), overl. Parijs 11 juni 1865, zn. van Jhr. (1816) baron (1820) Johan Hendrik, heer van Westkerke en Wulpendaal, j.u.d. Utrecht 1771, advocaat te 's-Gravenhage, raadsheer Hof van Holland, Zeeland en West-Friesland, secr. Raad van State, secr. departementaal bestuur van Holland, lid raad Aziatische bezittingen, staatsraad, minister van Binnenlandse Zaken, minister van Eredienst, lid Wetgevend Lichaam, wnd. minister van Buitenlandse Zaken, lid raad voor de zaken van Holland te Parijs, lid Frans Wetgevend Lichaam, directeur-generaal van bruggen en wegen in de Hollandse departementen, later directeur-generaal van de waterstaat, commissaris-generaal Departement van Oorlog met rang van secr. van Staat 1814, lid commissie ter opstelling van de nieuwe grondwet, lid en later secr. en vice-president Raad van State, minister van Staat, lid Ridderschap van Holland, en Mellina Anna Alberda van Nijensteyn, tr. Utrecht 11 jan. 1809 Marie Françoise Leyssius, geb. ald. 22 aug. 1791, overl. le Vésinet 17 juni 1864, dr. van Mr. Willem Arnoud, rentenier, en Frederika Geertruijda van Westreenen van Themaat.

N. B. Volgens N. A. 88 zou hij in 1806 'in diplomatieke dienst' geweest zijn. Dit is niet juist. Verm. was men in de war met zijn broer Willem (295).

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nrs. 818, 819, 1894 en 3407; 2.05.18, inv.nr. 852; N. A. 88 (1999) 442; NNBW IV, 1004; B. J. Martens van Vliet, 'Willem Leyssius (1769–1796) rentenier', in J. Aalbers e.a., *Utrechtse biografien* 2 (Amsterdam/Utrecht 1995) 84–88.

295. Jhr. (1816) **Willem** baron (1822) **Mollerus**, geb. 's-Gravenhage 26 mei 1783, secr. van legatie te St Petersburg 1807–, secr. en tevens chargé d'affaires te Kassel 1809–1810, vestigde zich met zijn gezin in Genève, envoyé extraordinaris en minister plenipotentiaris bij het Hof van Portugal te Lissabon (SB 13 juni 1814 no. 51), later bij de Prins-Regent en vervolgens bij het Hof te Rio de Janeiro 1815, keerde jan. 1818 terug naar Nederland, buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister bij het Hof van Beieren te München (KB 13 juli 1822 no. 38), bggm bij het Hof te

Wenen (KB 22 nov. 1831 no. 74) en te St.-Petersburg (KB 20 april 1842 no. 73), als zodanig in functie tot †, hon. kamerheer van Koning Willem I, Koning Willem II en Koning Willem III, overl. St Petersburg 24 juni 1855, broer van **294**, tr. Amsterdam 11 dec. 1811 Marie Jeanne Faesch, geb. ald. 16 aug. 1791. overl. 's-Gravenhage 24 april 1856, dr. van Jean Jacques, wethouder van Amsterdam, en Marie Cuny.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nrs. 780, 817, 818, 819, 1894 en 3407; 2.05.18, inv.nr. 852; N.A. 88 (1999) 440; Schutte, *Repertorium*, 172, 295, 296; NNBW IV, 1004; De Jong, *Nederland en Latijns-Amerika*, 11, 13.

296. Wilhelm Peter Montijn, geb. Gouda 4 dec. 1885, werkzaam Leydsche Veem te Rotterdam, U. Kramer & Co. te Londen, bij de Batavierlijn ald., bij Henri Brasseur te Dieppe en bij de Borneo-Sumatra Handel Mij. te Amsterdam en Den Haag, volontair CG Antwerpen, behaalde in okt. 1906 diploma leerling-consul als nr. 2 van vijf geslaagden, kandidaat-consulair-ambtenaar 16 febr. 1907, na examen voor asp. vice-consul in okt. 1908 benoemd als zodanig (KB 11 nov. 1908 no. 49), gedetacheerd te New York 1908–1913, vice-consul i.a.d. (KB 13 nov. 1911 no. 59), dept. 1913–, belast met waarneming consulaat te Winnipeg 1914–1919, consul i.a.d. (KB 8 jan. 1917 no. 82), wnd. consul-generaal te San Francisco juni–november 1919 en te Calcutta 1921–, CG Montreal (KB 1 juli 1922 no. 202) en New York (KB 5 febr. 1923 no. 28), cg te Berlijn tevens hoofd handelsafdeling gezantschap ald. (KB 7 okt. 1939 no. 4), tijd. chef Alg. Secr. en Compabiliteit ministerie te Londen juni 1940–, consul-generaal i.a.d. (KB 8 okt. 1940 no. 1), belast met leiding CG San Francisco nov. 1940–, met p.t. gezantschapsraad te Canberra (KB 24 juni 1943 no. 34), ABD III 1946, tijdelijk zaakgelastigde te Teheran 1946–, met p.t. buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister ald. 1948–1950, overl. 's-Gravenhage 13 nov. 1979, zn. van Justus Adriaan Pieter, mededirecteur Ned. Brandwaarborgmij. Voor Roerende Goederen Enkel Van Landbouwers En Veehouders Onderling, en Antonia Johanna Schelling, tr. New York 21 dec. 1938 (echtsch. ingeschr. 's-Gravenhage 6 juni 1950) Catherine Mea Charlotte barones thoe Schwartzenberg en Hohenlansberg, geb. Portland (Oregon) 18 dec. 1913, overl. Ewhurst (Surrey) 1 juni 2002, dr. van baron Willem Herman, directeur American Travel Service, en Sara Croockewit; zij hertr. Londen 19 juni 1950 Sir Michael Justin Creswell, in Britse diplomatieke dienst, laatst. ambassadeur te Belgrado.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 853 en 855; 2.05.38 register bezoldigde ambtenaren en inv.nr. 714; Staatsalmanak; Gids BZ en BD; Genealogie Montijn, in: N.P. 78 (1994), 261–274 (271); N.A. 92 (2006–2007), 587; Persoonlijkheden in woord en beeld, 1041; Kersten, *Buitenlandse Zaken in ballingschap*, (met name) 41; De Vries (ed.), *Herinneringen en dagboek van Ernst Heldring*, 1345.

297. Mr. Adriaan Willem Mosselmans, geb. h. Ruytershoeve, Bergen op Zoom 3 dec. 1880, jur. dr. Leiden 1908, op zijn verzoek aangesteld als hon. attaché te Tokio

m.i.v. 23 nov. 1909, eervol ontslag als zodanig 11 aug. 1910 met positieve beoordeeling door gezant Van Roijen (379), vervolgens werkzaam dept., attaché i.a.d. (KB 19 juni 1912 no. 60) en geplaatst op Kabinet, tijd. werkzaam te Bern i.v.m. verlof van de gezant (KB 22 juli 1912 no. 67), p.t. gezantschapssecretaris (KB 5 mei 1915 no. 38) en gedetacheerd te Berlijn, gs ald. (KB 15 maart 1916 no. 42), gezantschap te Bern (KB 27 juni 1919 no. 59), gezantschapssecretaris 1e kl. ald. (KB 12 nov. 1920 no. 139), in die hoedanigheid te Rome (KB 29 juni 1921 no. 80), gezantschapsraad ald. (KB 9 febr. 1923 no. 64), op zijn verzoek eervol ontslag uit de diplomatieke dienst (KB 24 okt. 1925 no. 46) 'omdat de gezondheid van zijn echtgenote ten zeerste geleden heeft door het verblijf gedurende vier ongezonde en tropisch-warme zomers' (in Rome), overl. Ascot (VK) 2 aug. 1956, zn. van Richard Frederik Hendrik, commissaris van cultuurmijnen op Java (Ned.-Indië), en Julia Elvira Dorrepaal, tr. 1e Berlijn 23 febr. 1918 (door echtsch. ontbonden arr. rechtbank te 's-Gravenhage 5 okt. 1920) Adèle Julia Karolina von Caro May, vrouwe van Wilkendorf en Gielsdorf, geb. Keulen 8 april 1899, overl. Davos 15 febr. 1974, dr. van Dr. Phil. Joseph May en Kalonina Mathilde Bianka Esser en geadopteerde dr. van haar stiefvader Georg von Caro; zij hertr. Schlosz Wilkendorf 14 aug. 1922 (door echtsch. ontbonden Berlijn 23 sept. 1925) Ernest Paul Zdenko Viktor Karl Egon Maria von Ratibor und Corvey, Prins von Hohenlohe-Schillingfürst; tr. 2e Bern 21 dec. 1920 Jkvr. Nancy Henriette van der Wyck, geb. onderneming Wedi (Klaten, Ned.-Indië) 4 april 1896, overl. Ascot 23 dec. 1963, dr. van Jhr. Hendrik Lodewijk, directeur en commissaris van cultuurmaatschappijen in Ned.-Indië, voorzitter afd. Soerakarta Vereeniging van Landbouw-Industrieelen, lid raad van beroep voor de Vermogensbelasting te 's-Gravenhage, en Jkvr. Nancy van Panhuys en wed. van Mr. Coenraad Willem Jacob Charles baron Sweerts de Landas Wyborgh (439).

N. B. Betrokkene was een volle neef van Mr. G. L. Thurkow (453).

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 183, 219, 220, 242 en 853; Genealogie Mosselmans, in: N. P. 22 (1935/36), 252-259 (258); Almanach de Gotha (London 1999), 508; N. A. 98 (2013-2014), 206.

298. Dr. Hendrik Pieter Nicolaas Muller (van Werendycke), geb. Rotterdam 2 april 1859, dr. geografie te Giessen (Hessen) 1894, handelsman, oprichter Oost-Afrikaanse Compagnie 1882, consul-generaal hon. van Liberia in Nederland 1889-1913, consul-generaal hon. van de Oranje Vrijstaat 1896-1902, na de oprichting van het gezantschap te Boekarest benoemd tot eerste minister-resident ald. met p.t. buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister (KB 18 jan. 1919 no. 75), bggm 2e kl. ald. (KB 12 nov. 1920 no. 139), in die hoedanigheid te Praag (KB 5 dec. 1923 no. 51), op zijn verzoek eervol teruggeroepen en t.b. 'buiten bezwaar' (KB 28 dec. 1931 nr. 46), stichter van Dr. Hendrik Muller's Vaderlandsch Fonds, overl. 's-Gravenhage 11 aug. 1941, zn. van Hendrik, koopman te Rotterdam, directeur Noord Afrikaansche Handels-

vennootschap, lid gemeenteraad Rotterdam, lid Prov. Staten van Zuid-Holland, lid Eerste Kamer der Staten-Generaal, consul-generaal hon. van Liberia in Nederland, en Marie Cornelia van Rijckevorsel.

N. B. Muller was lid sinds 1890 en voorzitter sinds 1924 van de Commissie voor de consulaire examens.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 853 en 855; Genealogie Müller, Muller, Muller van Voorst, in: N. P. 19 (1930), 152–162 (1158); BWN V, 357; Van der Meulen, *Dr. Hendrik Muller, wereldreiziger voor het vaderland (1859–1941)*; De Vries (ed.), *Herinneringen en dagboeken van Ernst Heldring*, 387; Boon, *Bagatellen uit de diplomatieke dienst*, 17–23.

299. Mr. Justinus Egbertus Hendericus baron van Nagell, geb. h. Schaffelaar, Barneveld 25 mei 1882, jur. dr. Utrecht 1909, volontair dept. m.i.v. 25 okt. 1909, gezantschapsattaché i.a.d. (KB 22 febr. 1911 no. 22) en geplaatst te Peking, Kabinet 1913, radicaal gezantschapssecr. op grond van examen in juli 1915, te Petrograd (KB 28 juli 1915 no. 30), gezantschapssecr. (KB 15 maart 1916 no. 42), Kabinet (1919), Berlijn (KB 27 juni 1919 no. 59), gs 1e kl. ald. (KB 12 nov. 1920 no. 139), gezantschapsraad (KB 26 okt. 1921), buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister 2e kl. te Boekarest (KB 13 maart 1924 no. 98), op zijn verzoek t.b. 'buiten bezwaar' (KB 12 sept. 1929 no. 44), bggm 2e kl. te Mexico (KB 11 dec. 1931 no. 43), wegens opheffing van zijn betrekking i.v.m. 'de onvermijdelijke bezuiniging op de begroting van mijn Departement' eervol ontslag en wachtgeld (KB 2 dec. 1932 no. 54), bggm 2e kl. te Stockholm (KB 28 mei 1934 no. 43), op zijn verzoek t.b. onder toekening van disp.-tract. m.i.v. 1 mei 1941, maar feitelijk onder druk van minister van Kleffens (227) 'wegens ongeschiktheid', definitief ontslag (KB 8 maart 1948 no. 28), overl. Utrecht 9 jan. 1963, zn. van baron Anne Willem Jacob Joost, off. art., laatst. 1e luit., burgemeester van Barneveld, lid Prov. Staten van Gelderland, voorzitter Ned. Heide Mij., kamerheer van Koning Willem III, kamerheer i.b.d. van Koningin Wilhelmina, en Johanna Magdalena Cornelia barones van Zuylen van Nievelt, vrouwe van de Schaffelaar, tr. 1e New York 8 dec. 1914 (door echtsch. ontbonden Stockholm 3 dec. 1945) Julia Johnson Calhoun, geb. Chicot county (Arkansas) 14 jan. 1884, overl. Amersfoort 13 okt. 1970, dr. van John Coldwell en Linnie Adams; tr. 2e Stockholm 2 febr. 1946 Simonette Marie barones van Haersolte van Haerst, geb. 's-Gravenhage 8 okt. 1914, overl. Utrecht 30 jan. 1990, dr. van baron Joan Walrave, marine-off., laatst. luit. ter zee 2e kl. KMR, directeur N. V. Woning Mij en N. V. Mij van Onroerende Goederen te Delft, en Anna Willemina 's-Gravesande Guicherit en gesch. echtg. van Mr. Coenraad Willem Antoni baron van Haersolte (167).

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 182, 853 en 855; N. A. 89 (2000–2001) 19; Persoonlijkheden in woord en beeld, 1066; Klaassen (ed.), 'Voor u persoonlijk', 11; Kersten, *Buitenlandse Zaken in ballingschap*, (o.a.) 93 en 195.

300. Christoph Karel Henri de Nerée tot Babberich (van Kamphuyzen), geb. h. Babberich, Zevenaar 18 maart 1880, hogere handelsschool te Antwerpen 1895–1897, nr. 2 bij het in 1898 gehouden examen voor leerling-consul, onbezoldigd ‘sur-numerair’ Afd. Consulaire en Handelszaken m.i.v. 1 mei 1898, leerling-consul te Madrid (KB 13 febr. 1901 no. 51), teruggeroepen wegens ernstige ziekte en op 30 juni 1901 weer uit Spanje vertrokken, kunstschilder, overl. in het Zuid-Duitse kuuroord Todtmoos 19 okt. 1909, zn. van Marie Frederik Frans Joseph, luit. ter zee 2e kl. (bij zijn overl. in 1882), en Constance Petronella van Houten.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 856; Genealogie De Nerée, De Nerée tot Babberich, in: N. P. 39 (1953) 210–221 (220); Sander Bink, *Carel de Nerée tot Babberich en Henri van Booven, Den Haag in het fin de siècle* (Zwolle 2014).

301. Christiaan Hendrik Jacob van Niftrik, geb. Amsterdam 9 jan. 1872, kanselier hon. consulaat te St.-Petersburg 1908–, benoemd tot bezoldigd kanselier van het gezantschap ald. (KB 18 febr. 1911 no. 51), na de Russische Revolutie tijd. te Stockholm (1920), kanselier en tevens onbezoldigd consul op het gezantschap in Zweden en Finland met standplaats Helsingfors (Helsinki) (KB 13 maart 1920 no. 16), bevorderd tot ‘ambtenaar’ en onbezoldigd consul-generaal ald. (KB 28 nov. 1928 no. 42), eervol ontslag wegens opheffing van zijn betrekking (KB 18 nov. 1935 no. 56), overl. Helsingfors 16 juni 1936, zn. van Jacobus Gerhardus, opzichter Waterstaat (1860), laatst. stadsingenieur van Amsterdam, en Petronella Hendrika Theunissen, tr. St.-Petersburg 10 nov. (28 okt.) 1900 A. R. Milada Hrimaly, overl. Helsingfors 6 okt. 1930.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 218, 232, 853 en 855; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Van Niftrik* (Leiden 2018); Jager, *Hoe komen wij heelhuids uit deze hel*, 89 en 90; Smit (ed.), *Bescheiden buitenlandse politiek van Nederland, vijfde deel 1917–1919*, tweede stuk, 838–841.

302. Jhr. Mr. Octave François Augustin Marie van Nispen tot Sevenaer, geb. Arnhem 2 okt. 1867, jur. dr. Leiden 1892, adv. en proc. te Arnhem 1893–1911, lid 1901–1915 en voorzitter 1912–1913 Tweede Kamer der Staten-Generaal, lid staatscommissie Grondwetsherziening 1910–1912, buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister in tijd. en bijzondere zending bij de Pauselijke Stoel (KB 25 nov. 1915 no. 77), bggm 1e kl. ald. (KB 29 juni 1921 no. 82), eervol teruggeroepen wegens opheffing van het gezantschap bij het Vaticaan en in gelijke hoedanigheid benoemd te Wenen (KB 10 mei 1926 no. 37), bggm 1e kl. te Brussel (KB 2 febr. 1928 no. 31), op zijn verzoek eervol ontslag (KB 12 juli 1933 no. 72), overl. Wassenaar 30 okt. 1956, zn. van Jhr. Mr. Franciscus Xaverius Gerhardus Maria, jur. dr. Leiden, griffier kantongerecht te Nijmegen, lid gemeenteraad ald., lid Prov. Staten van Gelderland, en Jkvr. Maria Christina Hubertina Cecilia van Nispen tot Pannerden, tr. ’s-Hertogenbosch 19 juli 1910 Jkvr. Mathilde Marie Eulalie Serraris, geb.

Tiel 7 juni 1870, overl. Wassenaar 3 maart 1964, dr. van Jhr. Mr. Theodore, jur. dr. Leiden 1865, subst.-off. van just., advocaat-generaal en procureur-generaal gerechtshof te 's-Hertogenbosch, directeur politie in Noord-Brabant en Limburg, en Maria Josephina Vogelvanger.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 853 en 855; N. A. 89 (200–2001) 123; Parlement.com (geraadpleegd 24 sept. 2018); Klaassen (ed.), *'Voor u persoonlijk'*, passim; De Vries (ed.), *Herinneringen en dagboeken van Ernst Heldring*, (o.a.) 725 en 793; De Valk en Van Faassen (ed.), *Dagboeken en aantekeningen van Willem Hendrik de Beaufort*, passim; Houwink ten Cate, *'De mannen van de daad'*, passim; Frans Verhagen, 'Het katholieke gevaar, de angst voor Charles Ruijs de Beerenbrouck', in *Historisch Nieuwsblad* (juni 2018) nr. 6, 54–60.

303. Mr. Jan Izaak Noest, geb. 's-Gravenhage 2 aug. 1895, studie rechten te Leiden, res. 1e luit. veldart. 1919, kandidaat consulaire dienst 10 nov. 1921, na consulaire examen in okt. 1923 benoemd tot asp.vice-consul (KB 15 febr. 1924 no. 34), gedetacheerd te Londen 1924– en te Singapore 1925–1927, vice-consul i.a.d. (KB 11 febr. 1927 no. 38), tijd. belast met waarneming CG Calcutta in 1927, vervolgens te Shanghai in 1928, Bangkok 1929– en Kaapstad 1930–1931, consul i.a.d. (KB 4 febr. 1932 no. 53), wnd. consul-generaal te New York in 1932, dept. 1932–, belast met leiding consulaat Gent 1933–, met p.t. gezantschapssecr. op gezantschap te Rio de Janeiro 1934–, Caracas 1935 en Bogota 1935–, belast met waarneming CG New York 1937– en San Francisco 1939–, met p.t. consul-generaal te Chicago 1940–, cg ald. 1942–, met p.t. buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister te Havanna 1944–1948, ABD III 1946, cg te Sydney 1948– en te Hamburg 1950–, bggm te Helsinki 1954–, overl. ald. 5 maart 1955, zn. van VrISO, off. art., laatst. luit.-kolonel van de generale staf, president-directeur van de Rijksverzekeringsbank, en Johanna Judith van Doorninck, tr. New York 27 sept. 1932 Amalia von Schwanenfluegel, geb. ald. 1 april 1910, overl. Wassenaar 12 maart 2010, dr. van Brutus Louis en Elsa Orth.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 855; 2.05.38, register bezoldigde ambtenaren en inv.nrs. 714 en 716; Staatsalmanak; Gids BZ en BD; A. J. van Galen Last, *Fragment-genealogie Noest* (Leiden 2018); Genealogie Van Doorninck, in: N. P. 14 (1924) 64–73 (66).

304. Anthony Nijssen, adj.-consul te Tunis 1780–, consul ald. 1794, verzocht bij brief uit Tunis d.d. 31 jan. 1814 om herbenoeming als consul bij de Bey en regering van Tunis, aangesteld als zodanig bij SB van 9 juni 1814 no. 34 op tract. van 3000 gulden p.j. en met toelage voor 'Spendatien' van 2500 gulden, overl. Marseille 20 juli 1825, zn. van Arnout Henri (Arnold Hendrik) Nijssen, kanselier te Tunis 1754–, consul ald. 1758 tot overlijden in 1792.

N. B. Hij was een broer van **305** en **306**.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nrs. 780 en 817; Schutte, *Repertorium*, 372–373.

305. César Nijssen, onbezoldigd vice-consul en kanselier te Tunis sinds 1793, als opvolger van zijn overleden broer Anthony (304) benoemd tot consul ald. (KB 12 okt. 1825 no. 180) op tract. van 3000 gulden p.j. en met vergoeding voor spendatiegelden van 2500 gulden p.j., overl. Tunis (?) 28 dec. 1835, zn. van Arnout Henri (Arnold Hendrik) Nijssen en broer van 304 en 306.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nrs. 818 en 819; Schutte, *Repertorium*, 373.

306. Charles Nijssen, kanselier te Algiers en vice-consul ald. sedert 1784, vice-consul te Tunis 1804–1810, op zijn verzoek benoemd tot consul-generaal in het ‘Rijk van Marocco’ met standplaats Tanger als opvolger van de overleden Webster Blount (SB 12 jan. 1815 no. 72) op tract. van 5000 gulden p.j., alsmede 3500 gulden voor ‘spendatien’ 1500 gulden voor een agent te Mogador, ‘ongesteld’ in de periode 1821–1826, verbleef in die tijd buiten Marokko, op zijn verzoek ‘terzake eener hem sedert lang overgekomeene ernstige onpasselijkheid’ eervol ontslag (KB 29 maart 1827 no. 68), overl. na 29 nov. 1835, zn. van Arnout Henri (Arnold Hendrik) Nijssen en broer van 304 en 305, tr. N. N., overl. vóór 9 dec. 1826.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nrs. 817, 818, 819; 2.05.22, Inleiding; Schutte, *Repertorium*, 373; Benali en Obdeijn, *Marokko door Nederlandse ogen*, 147–148.

307. Henri Nijssen, kanselier van het consulaat te Tunis sinds 1791, secr. van zijn oom Anthony Nijssen (304), vice-consul te Tunis (KB 23 maart 1826 no. 111), na het overlijden van zijn vader belast met waarneming van het consulaat ald. (KB 12 febr. 1836 no. 96) op tract. van 5000 gulden p.j. en een toelage voor spendatiegelden van 2500 gulden, bevorderd tot consul te Tunis (KB 11 jan. 1838 no. 58), overl. ald. 26 okt. 1867, zn. van César Nijssen (305).

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nrs. 3068 en 3407; 2.05.18, inv.nr. 852; Schutte, *Repertorium*, 373.

308. Embertus Casparus Marinus Ooms, geb. Rotterdam 28 febr. 1833, werkzaam bij het consulaat te Port-Louis op Mauritius, aangesteld als vice-consul ald. door de consul in 1870, na diens overlijden benoemd tot consul voor Mauritius met standplaats Port-Louis (KB 16 april 1872 no. 9) ‘en zulks buiten kosten of bezwaar van het Rijk’, later alsnog tract. toegekend van f 6000,- p.j. (KB 18 febr. 1875 no. 3), eervol ontslag (KB 2 maart 1878 no. 23) onder gelijktijdige benoeming tot consul te Aden op tract. van f 7000,- p.j., i.v.m. de opheffing van consulaat Aden als bezoldigde post eervol ontslag (KB 10 mei 1882 no. 56), ‘daar hij geen aanspraak op pensioen kan doen gelden’ wachtgeld van f 2000,- p.j. (KB 25 sept. 1882 no. 17), later als ‘consul der Nederlanden op wachtgeld’ woonachtig te Breda, overl. ald. 11 febr. 1886, zn. van Carolus, koopman te Rotterdam (1818) en Elizabeth Veerman, tr. Port-Louis 12 april 1856 (huwelijk ingeschr. Breda 6 dec. 1883) Maria Elvina

Thomas, geb. Port-Louis omstreeks 1829, dr. van François en Perrine Roselle en weduwe van Henry Broadbent Lewis.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 852; Staatscourant nr. 146 van 23 juni 1870; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Ooms* (Leiden 2016).

309. Hendrik van Oordt, heer van Lauwenrecht, geb. Rotterdam 21 juli 1866, geslaagd voor examen leerling-consul in nov. 1891 als nummer 4 van vijf, onbezoldigd kanselier jan. 1892– en vice-consul ‘buiten bezwaar’ nov. 1892–1895 op CG Antwerpen, o.m. als kanselier, deurwaarder en griffier werkzaam op het gezantschap te Constantinopel febr. 1895–, m.i.v. 1 april 1895 leerling-consul ald. (KB 13 febr. 1895 no. 21), tijd. belast met waarneming vice-consulaat ald. (KB 15 jan. 1896 no. 35), vice-consul te Hamburg (KB 15 juni 1897 no. 7), p.t. consul (KB 14 febr. 1900 no. 16), tijd. CG Antwerpen begin 1901 en te Madrid m.i.v. 19 juli 1901, laatst. als chargé d'affaires juli–sept. 1902, benoemd tot vice-consul te Antwerpen met p.t. consul (KB 23 mei 1902 no. 26) maar verm. is deze plaatsing niet doorgegaan, wnd. consul te Kobe nov. 1902–, consul ald. (KB 14 jan. 1904 no. 26) en te Kaapstad (KB 7 nov. 1908 no. 50), consul-generaal ald. (KB 17 febr. 1910 no. 46), cg met p.t. buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister in Chili met standplaats Santiago de Chile (KB 22 juni 1917 no. 5), op zijn verzoek eervol ontslag en t.b. (KB 13 juli 1921 no. 53), eervol ontslag als cg in disp. (KB 29 aug. 1923 no. 48, overl. Santiago 1 aug. 1948, zn. van Pieter, suikerraffinadeur, lid firma Gebrs. Van Oordt te Rotterdam en Adriana Hengeveld, tr. Kobe 8 april 1903 Eugenia Matilda Pantaleona del Campo y Vilches, geb. Madrid 13 sept. 1874, overl. Santiago 22 sept. 1935, dr. van Antonio del Campo y Manzano en Soledad Vilches en wed. van Adriaan van der Valk.

N. B. Zijn grootvader van vaderszijde, Hendrik van Oordt, was tevens de grootvader van Hendrik van der Houven van Oordt (203).

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 853; 2.05.38, register bezoldigde ambtenaren en inv.nrs. 77, 113 en 1193; Genealogie Van Oordt, Van der Houven van Oordt, Bleuland van Oordt, in: N. P. 61 (1975) 226–318 (260); De Vries (ed.), *Herinneringen en dagboeken van Ernst Heldring*, 387, 406.

310. Mr. Adriaan Hendrik van Ophuijsen, geb. Padang-Sidempoean (Ned.-Indië) 23 nov. 1883, adj.-tolk voor de Turkse en Arabische talen op het gezantschap te Constantinopel (KB 9 jan. 1909 no. 40), op zijn verzoek eervol ontslag als ‘tweede drogman’ (KB 29 okt. 1912 no. 19) omdat hij in een advocatenkantoor te Batavia (Ned.-Indië) kon worden opgenomen, advocaat, plv.-notaris 1919– en notaris (1930) ald., lid Raad van Beroep voor Belastingzaken te Batavia 1919–, overl. ald. (Jakarta) (bericht ontvangen 2 maart) 1956, zn. van Prof. Dr. Charles Adriaan, inspecteur Inlands Onderwijs te Padang, lector, later hoogleraar in de Maleise taal- en letterkunde te Leiden, en Ottoline Henriëtte Gerarde van Steeden, tr.

1e 's-Gravenhage 21 juli 1910 (echtsch. ingeschr. Batavia 11 dec. 1917) Geertruida Petronella Maclaine Pont, geb. Batavia 5 jan. 1892, overl. Driehuis 2 april 1984, dr. van Mr. Pieter, jur. dr. Leiden, advocaat en procureur in Ned.-Indië, en Lucie Henriette Gertrude de Vogel; tr. 2e Weltvrede (Ned.-Indië) 6 maart 1918 Jeanette Calicher, eerder gehuwd met J. van Meeuwen; tr. 3e Batavia 18 mei 1926 Amalia Müller, omgekomen bij het neerstorten van het KLM-vliegtuig 'Franeker' 'bij Bombay op 12 juli 1949.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 271 en 853; A. J. van Galen Last, *Fragment-genealogie Van Ophuijsen* (Leiden 2018); Genealogie Pont, Maclaine Pont, in: N. P. 75 (1991) 248–291 (268); Schmidt, *Through the legation window*, 115–117; Gobée en Adriaanse (ed.), *Ambtelijke adviezen van C. Snouck Hurgronje*, 1759; Het nieuws van den dag voor Nederlandsch-Indië van 6 maart 1918, Bataviaasch nieuwsblad van 19 mei 1926 en Het dagblad: uitgave van de Nederlandsche Dagbladpers te Batavia van 14 juli 1949 (Delpher).

311. **Willem Jacob Oudendijk**, geb. Kampen 22 juli 1874, openbare handelsschool te Amsterdam, slaagde voor examen leerling-consul in okt. 1892 als nummer 1 van drie, volgde op advies van de minister Chinese lessen bij Prof. de Groot³³ in Leiden, tijd. belast met waarneming betrekking secr.-tolk bij de legatie in China te Peking (KB 23 jan. 1894 no. 29), tevens benoemd tot leerling-consul ald. (KB 10 okt. 1894 no. 35), nam de legatie in China waar nov. 1894–okt. 1895, terug naar Nederland in 1896 i.v.m. voorbereiding examen voor vice-consul, geslaagd daarvoor 1 nov. 1899, op consulaat Shanghai juli 1900–, belast met waarneming ald. met p.t. vice-consul nov. 1900–sept. 1901, wederom te Peking m.i.v. okt. 1901, secr.-tolk ald. (KB 1 juli 1903 no. 39), p.t. gezantschapsraad (KB 7 mei 1907 no. 101), consul-generaal met p.t. buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister voor Perzië met standplaats Teheran (KB 29 jan. 1910 no. 57), verlof 'buiten bezwaar' (KB 7 maart 1913 no. 84) i.v.m. tijd. detachering in Ned.-Indië als adviseur Chinese aangelegenheden, t.b. (KB 12 mei 1914 no. 16), hersteld in werkelijke dienst en tijd. belast met waarneming gezantschap te Petrograd met p.t. bggm (KB 9 dec. 1916 no. 42), minister-resident met p.t. bggm te Peking (KB 1 jan. 1919 no. 35), bggm 2e kl. ald. (KB 12 nov. 1920 no. 139), bedankte in 1931 voor het aanbod om gezant in Turkije te worden toen hij vernam dat zijn nieuwe standplaats niet Constantinopel maar Angora (Ankara) zou zijn, op zijn verzoek eervol ontslag als gezant te Peking (KB 29 aug. 1931 no. 24), deed in 1933 een vergeefse poging om alsnog tot gezant te Ankara te worden benoemd, overl. Warnsveld 22 nov. 1953, zn. van Hendrikus Matheus Leonardus, wijnhandelaar te Kampen, lid gemeenteraad ald., en Johanna Susanna Sibilla Witsenborg, tr. Teheran 27 maart 1911 Margaret Fuller, geb. Londen 29 sept. 1876, overl. Bury St. Edmunds (Suffolk, Gr.Br.) 1 nov. 1971.

33 Zie noot 27.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 251, 254, 853 en 855; 2.05.38, inv.nr. 77; 2.05.38, register bezoldigde ambtenaren; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Oudendijk* (Leiden 2018); BWN 1, 439; Van Dongen, *Tussen neutraliteit en imperialisme*, passim; A. J. van Galen Last, *De Nederlands-Russische betrekkingen 1947-1942*; Knapen, *De lange weg naar Moskou*, passim; William J. Oudendijk, *Ways and By-Ways in Diplomacy* (London 1939); L. Blussé, 'Sir William J. Oudendijk', in Van Ditzhuyzen, Kersten, Van Zeeland en Van der Zwan (eds.), *Tweehonderd jaar, 182-183*; Kuiper, *The early Dutch sinologists*, 272, 615, 734; Smit (ed.), *Bescheiden buitenlandse politiek van Nederland*, vijfde deel 1917-1919, tweede stuk, 826.

- 312. Mr. Hermann Gerhard von Oven**, geb. Batavia (Ned.-Indië) 3 febr. 1883, jur. dr. Leiden 1912, kandidaat consulaire dienst 2 april 1913, na het examen voor de consulaire dienst in nov. 1916 benoemd tot asp.vice-consul (KB 30 dec. 1916 no. 85), gedetacheerd te Singapore 1917-, vice-consul i.a.d. (KB 24 jan. 1920 no. 37), belast met waarneming consulaat Kaapstad en vervolgens van CG Pretoria 1920-, CG New York (KB 29 maart 1922 no. 38) en Londen (KB 10 april 1923 no. 41), consul i.a.d. (KB 23 jan. 1925 no. 66), p.t. consul-generaal (KB 12 april 1929 no. 70), cg te Calcutta (KB 13 jan. 1930 no. 75), op zijn verzoek eervol teruggeroepen (KB 11 april 1931 no. 31) en t.b. 'buiten bezwaar', benoemd tot cg te Caracas (KB 2 mei 1933 no. 32) maar op zijn verzoek eervol teruggeroepen en opnieuw t.b. 'buiten bezwaar' (KB 2 juni 1934 no. 52), cg te Santiago de Chili (KB 5 juli 1935 no. 40), met p.t. zaakgelastigde ald. (KB 16 maart 1944 no. 16), buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister 1946-, overl. a/b ss Santa Isabel in de nabijheid van New York 10 juli 1948, zn. van Hermann Gerhard, suikerfabrikant op Java, laatst. mede-directeur der Deli-Batavia-Maatschappij, en Marie Anne ten Broecke Hoekstra, tr. 's-Gravenhage 4 april 1912 Jeannette Broese van Groenou, geb. Jogjakarta (Ned.-Indië) 2 dec 1884, overl. 's-Gravenhage 10 nov. 1960, dr. van Wolter, kapitein art. K.N.I.L., landhuurder te Jogjakarta, en Jeannetta Emilia Wieseman.
- Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 853 en 855; 2.05.38, register bezoldigde ambtenaren en inv.nr. 714; Staatsalmanak; Genealogie Von Oven, in: N. P. 45 (1959) 241-251 (243); Genealogie Broese, Broese van Groenou, in: N. P. 33 (1947) 63-76 (68).

- 313. Jean Charles Pabst**, geb. 's-Gravenhage 8 maart 1873, KMA 1889-1893, Hogere Krijgsschool 1899-1902, off. art. KNIL, laatst. generaal-majoor, als kapitein van de generale staf benoemd tot militair attaché bij de gezantschappen te Tokio en Peking (KB 25 mei 1910 no. 86), als zodanig in functie tot 1916, lid Volksraad Ned.-Indië 1918-1920, buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister 1e kl. te Tokio (KB 17 april 1923 no. 11), zijn zending beëindigd als gevolg van de verbreking der diplomatieke betrekkingen met Japan in 1941, overl. Tokio 24 jan. 1942, zn. van Antonius Henricus, Oostindisch ambtenaar, en Johanna Gesiena Schoorl.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 97 en 855; E. J. Vinkhuyzen en A. E. M. Landheer-Roelants, 'Pabst', in: Nederlandse Genealogieën 11 ('s-Gravenhage 1996) 331; BWN II, 417; Dr. A. A. H. Stolk, *Jean Charles Pabst, diplomaat en generaal in Oost-Azië 1873-1942* (Zeist 1997); Klaassen (ed.), 'Voor u persoonlijk', passim; A. A. H. Stolk, 'Jean Charles Pabst, diplomaat en generaal', in Blussé, Rummelink en Smits (eds.), *Bewogen betrekkingen*, 206; Albert Kersten, *Buitenlandse Zaken in ballingschap*, passim; Van der Maar en Meijer, *Herman van Roijen*, 56-57.

314. Mr. **Floris Carcilus Anne baron van Pallandt**, geb. San Remo (Italië) 8 maart 1903, gezantschapsattaché op het positieve advies van de dipl. examencommissie (KB 15 febr. 1927 no. 18) en geplaatst op het dept., als zodanig te Warschau (KB 2 febr. 1928 no. 30), gezantschapssecr. 2e kl. (KB 25 jan. 1930 no. 25), te Brussel (KB 31 jan. 1930 no. 56) en Kopenhagen (KB 9 febr. 1931 no. 35), gs 1e kl. ald. (KB 1 febr. 1934 no. 72) en te Parijs (KB 2 april 1935 no. 40), gezantschapsraad ald. (KB 2 juli 1938 no. 69) en te Lissabon 1940-, buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister 2e kl. ministerie te Londen 1943-1945, ABD II 1946, bggm te Buenos Aires 1946-1949, buitengewoon en gevolmachtigd ambassadeur te Moskou 1950- en te New Delhi 1952-1956, ABD I 1953, t.b. 1 juni 1956, overl. Meppel 7 mei 1977, zn. van baron Jan Anne, kamerheer i.b.d. van Koningin Wilhelmina, majoor-commandant vrijwillig automobiëlcors, en Sarah Agnes Sophie barones van Pallandt, tr. 1e Brussel 21 jan. 1931 (echtsch. ingeschr. 's-Gravenhage 9 dec. 1932) Irène Narischkine, geb. Biarritz 6 dec. 1912, dr. van Cyril Wassilievitch en Véra Serguéievna; zij hertr. Londen 9 juli 1937 (door echtsch. ontbonden) Luigi Dusmet en tr. 3e Chihuahua (Mexico) 21 nov. 1955 Jean Jacques Frédéric Duvernoy; tr. 2e Kopenhagen 19 april 1933 Else Dagmar Hanina Comtesse Blücher af Altona, geb. ald. 3 febr. 1907, overl. Meppel 20 juni 1972, dr. van Lensgreve Gustav Bridges Fergus Gotthard Lebrecht en Magna Clara Rothe.

N. B. Mr. F. F. baron de Smeth (415) was zijn zwager.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 855; Staatsalmanak; Gids BZ en BD; N. A. 89 (2000-2001) 218; Kersten, *Buitenlandse Zaken in ballingschap*, passim.

315. Mr. **Frederik Jan Willem Floris baron van Pallandt**, heer van Westervoort, geb. h. Rennenenk, Arnhem, 29 okt. 1832, jur. dr. Leiden 1857, attaché (KB 18 juli 1859 no. 44), vooreerst op het dept., toegevoegd aan de legatie te Frankfurt (KB 17 mei 1860 no. 41), secr. van legatie ald. (KB 14 okt. 1860 no. 62), te Madrid (KB 8 juli 1861 no. 42), St.-Petersburg (KB 9 juni 1863 no. 114) en Wenen (KB 10 juli 1864 no. 22), secr. van legatie zonder tract. te Brussel (KB 28 maart 1867 no. 57), op zijn verzoek eervol ontslag uit 's lands dienst (KB 19 okt. 1868 no. 31) met de titel van raad van legatie hon. op verzoek van zijn vader, overl. Beek (Gld.) 19 aug. 1887, zn. van baron Mr. Joan Jacob Adolph Alexander, heer van Westervoort, jur. dr. Leiden, lid gemeenteraad, wethouder en burgemeester van Arnhem, lid Prov.

Staten van Gelderland, kamerheer i.b.d. van Koning Willem I, Koning Willem II en Koning Willem III, en Adolphine Charlotte Wilhelmine barones van Pallandt, tr. 's-Gravenhage 29 sept. 1864 Wilhelmina Adriana Theodore Slicher, vrouwe van Domburg, geb. Middelburg 19 maart 1841, overl. Gent 4 sept. 1926, dr. van Mr. Jan Jacob, heer van Domburg, dr. juris Leiden 1826, lid Prov. Staten van Zeeland, lid Tweede Kamer der Staten-Generaal, en Emilie Jacqueline Frédérique Esser.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 3281; 2.05.18, inv.nr. 852; N. A. 89 (2000–2001) 314; Genealogie Slicher, in: N. P. 13 (1923) 324–352 (349).

- 316. Frederik Karel Hendrik Palm**, geb. Hannover 11 nov. 1841, hoofd van het huis Allen & Palm 'ship-chandlers' te Rio de Janeiro, president van het bestuur der Duitse gemeente ald., door de consul-generaal te Rio de Janeiro na ontvangen kon. machtiging d.d. 18 jan. 1877 benoemd tot hon. vice-consul ald., belast met de waarneming CG m.i.v. van 1 okt. 1878, onbezoldigd consul (KB 16 okt. 1881 no. 33), consul-generaal in Brazilië met standplaats Rio de Janeiro op tractement van f12.000,- p.j. (KB 22 maart 1882 no. 19)³⁴, p.t. minister-resident (KB 23 okt. 1905 no. 29), overl. Rio de Janeiro 16 nov. 1906, tr. N. N.

N. B. Palm had de Duitse nationaliteit. Hij komt voor op een lijst uit de jaren 1893–1895 in het archief van het ministerie van Buitenlandse Zaken met de titel 'Nederlandsche bezoldigde consulaire ambtenaren'. Hij staat daarin vermeld als consul-generaal te Rio de Janeiro met als 'datum van opneming in het corps' 22 maart 1882. N. B. II Begin 20e eeuw was Henrique Frederico Palm werkzaam als hon. consular vertegenwoordiger van Nederland te Rio de Janeiro. Meer dan twee jaar was hij als hon. consul zelfs de enige officiële vertegenwoordiger van Nederland in Brazilië. Hij kon in het Nederlands worden aangeschreven en was een zoon van **316**.³⁵

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 852; 2.05.38, register bezoldigde ambtenaren en nrs. 74 en 161; Christiaans, *Onbezoldigde consulaire ambtenaren* III, 93; Van Vuurde, *Engeland, Nederland en de Monroeleer*, 72.

- 317. Jhr. Mr. Frans Gerard van Panhuys**, geb. Zierikzee 31 mei 1865, jur. dr. Leiden 1891, adv. en proc. voor de Hoge Raad 1891–, adj.-commies Afd. Handelspolitiek en Consulaire Zaken (KB 15 dec. 1893 no. 23), commies (KB 2 febr. 1898 no. 9), hoofdcommies (KB 30 nov. 1900 no. 9), referendaris en chef der afd. (KB 15 jan.

³⁴ De firma Allen & Palm had in 1881 opgehouden te bestaan.

³⁵ Henrique Frederico Palm, geb. Rio de Janeiro 18 maart 1879, o.m. procuratiehouder bij de firma G. Trinks & Co. ald., onbezoldigd vice-consul te Rio de Janeiro (KB 27 juni 1908 no. 81), hon. consul ald. (KB 11 juli 1912 no. 55), nam gedurende bijna twee en een half jaar 'op de meest nauwgezette en loffelijke wijze' de consulaire post te Rio waar en ontving als blijk van waardering de p.t. consul-generaal (KB 5 okt. 1916 no. 42), hon. consul-generaal (KB 13 sept. 1920 no. 59) wegens de omzetting van de beroepsconsulaire post te Rio de Janeiro in een gezantschap, op zijn verzoek eervol ontslag 'wegens particuliere redenen' (KB 18 okt. 1922 no. 51). (Bron: Christiaans, *Onbezoldigde consulaire ambtenaren* IV, 102)

1902 no. 4), administrateur (KB 9 febr. 1909 no. 8), eervol ontslag als zodanig en benoemd tot zaakgelastigde met p.t. buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister te Bern (KB 15 sept. 1909 no. 25), minister-resident met p.t. bggm (KB 8 jan. 1919 no. 45), bggm 2e kl. ald. (KB 12 nov. 1920 no. 139), overl. Bern 18 dec. 1923, zn. van Jhr. Mr. Lodewijk Frans, raadsheer gerechtshof in Den Haag, en Maria Valentina Sprenger, tr. Zürich 16 maart 1903 Anna Martha Haefeli, geb. Heidelberg 27 febr. 1880, overl. Bern 8 dec. 1962, dr. van Gustaf Heinrich en Anna Julie Guyer.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 853; N. A. 89 (2000–2001) 383; De Valk en Van Faassen (ed.), *Dagboeken en aantekeningen van Willem Hendrik de Beaufort*, 535.

318. Jhr. Mr. **Willem Ernest van Panhuijs**, geb. Veere 1 maart 1900, studie rechten te Utrecht, gezantschapsattaché (KB 2 febr. 1928 no. 30) te Kopenhagen, als zodanig te Praag (KB 8 jan. 1929 no. 26) en Parijs (KB 9 febr. 1931 no. 35), tijd. dept. in 1932, gezantschapssecr. 2e kl. te Parijs (KB 3 dec. 1932 no. 68) en Rome (KB 3 dec. 1932 no. 68), gs 1e kl. (KB 20 okt. 1936 no. 62), gezonden 'naar het gedeelte van Spanje, dat onder het bewind van Generaal Franco staat' met standplaats San Sebastian (KB 16 maart 1938 no. 29), tz in Spanje 1939, gezantschapsraad ald. (KB 27 dec. 1940 no. 7) en te Canberra resp. Melbourne 1944–1945, met p.t. consul-generaal te Wellington 1945–1947, ABD III 1946, te Bonn 1949–, ABD II 1950, buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister in Guatemala 1951– en Cuba 1952–, chef Kabinet en directeur van het Protocol 1955–, buitengewoon en gevolmachtigd ambassadeur te Madrid 1961–1965, overl. Morges (Vaud) 5 maart 1993, zn. van Jhr. Willem Constantijn, luit. ter zee 2e kl., burgemeester, laatst. van Noordwijk, en Levina Anna Catharina van der Lek de Clercq, tr. k. Nemysl (nu Tsjechië) 5 aug. 1937, Editha Maria Gabrielle Gräfin Deym, Freiin von Stritez, geb. ald. 29 sept. 1911, overl. Morges 13 sept. 2004, dr. van Graf Maria Friedrich Franz Felix Gabriël Peter Otto Carl en Maria Gabriele Konstanze Wenzl Freiin von Sternbach.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 855; Staatsalmanak; Gids BZ en BD; N. A. 89 (2000–2001) 388–389; Kersten, *Buitenlandse Zaken in ballingschap*, 185–188.

319. Mr. **Jacob Adriaan Nicolaas Patijn**, geb. Rotterdam 9 febr. 1873, jur. dr. Leiden 1897, attaché 1898– en assistant legal adviser 1899–1900 op het gezantschap van Siam te Parijs, secr. Mijnraad 1902–1906, ambt. gemeentesecretarie Den Haag 1903–, burgemeester van Leeuwarden 1911– en van Den Haag 1918–1930, buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister 1e kl. te Rome (KB 21 febr. 1931 no. 17) en Brussel (KB 15 aug. 1936 no. 267), minister van Buitenlandse Zaken 1937–1939, overl. 's-Gravenhage 13 juli 1961, zn. van Mr. Jacob Gerard, off. van justitie, laatst. in Den Haag, lid Prov. Staten Zuid-Holland, lid Tweede Kamer der Staten-Generaal, burgemeester van Den Haag, advocaat-generaal Hoge Raad, commissaris der koningin in Zuid-Holland, staatsraad i.b.d., en Adriana Jacoba Clasina

Veerer, tr. 1e 's-Gravenhage 24 sept. 1903 Jkvr. Rudolphine van Doorn, geb. ald. 2 maart 1880, overl. ald. 24 febr. 1923, dr. van Jhr. Mr. Willem Theodoor Cornelis, jur. dr. Utrecht, burgemeester van Naaldwijk en De Lier, hoofdredacteur De Avondpost, advocaat en procureur in Den Haag, alsmede kantonrechter-plv. ald., lid Tweede Kamer der Staten-Generaal, curator Rijksuniversiteit Utrecht, en Johanna Carolina van der Kemp; tr. 2e Laren (N.-H.) 17 sept. 1924 Jkvr. Elisabeth Wilhelmina Malwina de Brauw, geb. Bonn 23 dec. 1881, overl. 's-Gravenhage 5 okt. 1954, dr. van Jhr. Mr. Engelbert Nicolaas, jur. dr. Leiden, advocaat en procureur in Den Haag, rijksadvocaat, rechtsgeleerd adviseur van het Huis van Koningin Wilhelmina, hofraad, directeur Bataafsche Brandwaarborg-Mij. van 1906, lid gemeenteraad Den Haag, en Jkvr. Adriana Margaretha van Doorn.

N. B. Zijn broer, Mr. Rudolph Johan Hendrik Patijn (1863–1956), was van 1919 tot 1921 secr.-generaal van het ministerie van Buitenlandse Zaken met p.t. gezant.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 855; Genealogie Patijn, Clotterbooke Patijn, in: N. P. 50 (1964) 318–329 (325); N. A. 82 (1992) 60; N. A. 80 (1989) 470; BWN III, 452; Hein Klemann, 'Colijns marionet op het Plein, Jacob Adriaan Nicolaas Patijn (1937–1939)', in Hellema, Zeeman en Van der Zwan (eds.), *De Nederlandse ministers van Buitenlandse Zaken in de twintigste eeuw*, 127–137; Klaassen (ed.), 'Voor u persoonlijk', passim; Houwink ten Cate, 'De mannen van de daad', passim; De Vries (ed.), *Herinneringen en dagboek van Ernst Heldring*, passim.

320. Mr. Jozias Paulus van Pauwvliet (naamsvermeerdering Paulus in Paulus van Pauwvliet bij besluit gouverneur-generaal van Ned.-Indië van 24 sept. 1904 no. 529), geb. Haarlem 24 jan. 1863, dr. staatswetenschap Leiden 1886, (adj.-)commies 2e Afd. Handelspolitiek en Consulaire Zaken 1886–1892, als zodanig tevens secr. van de Commissie voor de Consulaire examens 1887–1892, later hoofdinspecteur der in- en uitvoerrechten en accijnzen in Ned.-Indië, tijd. op het gezantschap te Constantinopel (KB 7 juli 1917 no. 32) i.v.m. de bescherming van de Britse, Franse en Russische belangen in Turkije onder toekenning van p.t. minister-resident voor de duur van zijn detachering ald., wegens overlijden gezant tevens zaakge-lastigde in Turkije juni 1919– maart 1920, overl. Nice 27 april 1943, zn. van Jozias Paulus, luit.-kolonel cav., en Berendina Wieteler, tr. 's-Gravenhage 17 jan. 1888 Cecile Arnoldine Carp, geb. Amersfoort 22 sept. 1866, overl. 's-Gravenhage 19 jan. 1965, dr. van Johann, off. art., laatst. kapitein, en Cécile Arnoldine Spoelstra.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 184, 230, 232 en 852; Genealogie Paulus, in: N. P. 9 (1918) 284–287 (286); Genealogie Carp, in: N. P. 17 (1927) 75–108 (106); A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Paulus, Paulus van Pauwvliet* (Leiden 2014).

321. Mr. Matthieu Christiaan Hendrik ridder (1847) Pauw van Wioldrecht, heer van Wioldrecht, geb. 's-Gravenhage 19 febr. 1816, jur. dr. Leiden 1841, surnumerair ambtenaar of attaché 'buiten bezwaar' bij het dept. van Buitenlandse Zaken (KB

18 sept. 1843 no. 46), attaché te Stuttgart (KB 16 april 1846 no. 90), secr. van legatie bij de minister-resident bij de Hoven van Spanje en Portugal (KB 28 okt. 1846 no. 79) en te Wenen (KB 10 jan. 1852 no. 13), teruggeroepen (KB 17 febr. 1854 no. 54) 'uit hoofde zijner benoeming tot kamerheer in gewone dienst, met bepaling dat hij met behoud van ancienniteit deel zal blijven uitmaken van het Nederlandsche Corps diplomatiek', lid Ridderschap van Utrecht, kamerheer van Koning Willem III 1853–, kamerheer i.b.d. van Koning Willem III en van Koningin Wilhelmina 1856–†, overl. 's-Gravenhage 2 febr. 1895, zn. van Mr. Maarten Iman, j.u.d. Leiden 1794, schepen, later off. rechtbank van eerste aanleg te Den Haag, raadsheer gerechtshof ald., en Adriana Johanna Beelaerts, vrouwe van Wieldrecht, tr. Zeist 12 okt. 1855 Aletta Cornelia Anna Voombergh, geb. Amsterdam 29 juli 1828, overl. Zeist 25 jan. 1913, dr. van Albert, lid gemeenteraad Amsterdam, lid Prov. Staten van Noord-Holland, en Jkvr. Agnes Henriëtta van Loon.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 852; N. A. 89 (2000–2001) 413; NNBW IX, 767.

- 322. Reinier Egbert Peelen**, geb. Bandar (Palembang, Ned.-Indië) 28 april 1884, diploma Japans van het Seminar für Orientalische Sprachen te Berlijn, leraar Handelschool te Amsterdam en student oude letteren te Utrecht (1910), benoemd tot adjunct-tolk op het gezantschap te Tokio (KB 19 dec. 1910 no. 59) omdat Dr. M. W. de Visser (474) de dienst had verlaten, op zijn verzoek eervol ontslag (KB 8 febr. 1918 no. 33), journalist, overl. 's-Gravenhage 27 jan. 1945, zn. van Jan, Oost-Indisch ambtenaar, o.a. controleur bij het B. B., ass.-resident van Martapoera en gedetacheerd op het dept. van Koloniën in Den Haag, laatst. met de rang van referendaris, en Caroline Jacoba Catharina Scherius, tr. 's-Gravenhage 21 sept. 1920 Willie Pietra (Hofstede) van Son, geb. St. Joost-ten-Noode (Brussel) 7 febr. 1887, overl. 's-Gravenhage 20 mei 1975, dr. van Mr. Petrus Hofstede, rechter arr.-rechtbank te Middelburg, en Wilhelmina Ruijtenberg en gesch. echtgen. van Willem Frederik Hendrik van Oldenborgh.

N. B. Marius Henri (Hofstede) van Son was zijn zwager (zie Mr. Hubertus van Romburgh (373)).

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 271 en 853; A. J. van Galen Last, *Fragment-genealogie Peelen* (Leiden 2018); Genealogie Van Son, in: N. P. 42 (1956) 250–279 (269).

- 323. Johan Burchard Diederik Pennink**, geb. Nijmegen 12 maart 1886, handelsschool te Amsterdam, werkzaam bij de firma Hudig, Veder en Co., cargadoors ald., legde juli 1908 zonder succes het consulaire aanwijzingsexamen af, vervolgens bij de firma Browne, Geveke en Co., Shipbrokers in Londen, en bij de Ned. Kamer van Koophandel ald., in dienst van de Kon. Ned. Petroleum Mij., particulier secr. van Dr. A. J. Cohen Stuart³⁶, directeur van de Anglo-Saxon Petroleum Co. Ltd. te Lon-

36 Ir. Mr. Arnold Jacob Cohen Stuart (1855–1921), advocaat en procureur te Amsterdam 1889–1900,

den, 1907–, secr. van Henri Deterding³⁷ van de Asiatic Petroleum Co. 1908–, voor deze maatschappij te Singapore 1910–1920, vertegenwoordiger Stoomvaartmij. Nederland, Rotterdamsche Lloyd en Kon. Paketvaart Mij te New York 1920–1927, na consulaire aanwijzingsexamen van nov. 1928 alsnog aangesteld tot kandidaat consulaire dienst, asp.vice-consul i.a.d. (KB 31 dec. 1929 no. 72), CG Tanger 1930–, DEZ 1931, CG Parijs 1932–1936, vice-consul i.a.d. (KB 29 dec. 1932 no. 88), gedetacheerd in Palestina met standplaats Jeruzalem 1937–1938, consul i.a.d. (KB 22 dec. 1937 no. 15), belast met waarneming CG Kobe 1938, met p.t. consul-generaal ald. (KB 16 juli 1938 no. 160) en te Sydney 1942–1946, cg i.a.d. (KB 8 juni 1944 no. 16), ABD III 1946, Tokio 1946–, ABD II 1948, buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister te Wellington 1948–1951, overl. Rheden (De Steeg) 12 aug. 1967, zn. van Johan Matthias Karel, civiel ing., directeur Gemeentelijke Waterleiding te Amsterdam, en Amalia Wilhelmina Tulleken, tr. 1e Medan (Ned.-Indië) 20 april 1917 Hendrine Wilhelmina Louise Gout, geb. Batavia 25 juni 1897, overl. 's-Gravenhage 15 mei 1935, dr. van Willem Adrianus en Elisabeth Henriette Leonora Vogelvanger; tr. 2e Londen 23 okt. 1936 Romaine de Block, geb. Amsterdam 30 april 1908, overl. Velp 23 oktober 2012, dr. van Mr. Remi Lodewijk, advocaat te Amsterdam, laatst. commissaris N. V. Vereenigde Tabaksindustrieën Mignot en De Block, en Anna Josephina Francisca Maria Smulders.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 855; 2.05.38, register bezoldigde ambtenaren en inv.nrs. 714 en 716; Staatsalmanak; Gids BZ en BD; Genealogie Pennink, Van Hanswijk Penning, in: N. P. 5 (1914) 316–321(319); Kersten, *Buitenlandse Zaken in ballingschap*, 194–198.

324. Hendrik George graaf de Perponcher Sedlnitsky, geb. 's-Gravenhage 19 mei 1771, vaandrig cav. in Statendienst 1788–, kapitein 1792–, in Oostenrijkse dienst, adjudant van Prins Frederik van Oranje 1793–1799, majoor 1799–, in Engelse en vervolgens in Ned. dienst, adjudant van Koning Willem I, generaal-majoor 1814, envoyé extraordinaris en minister plenipotentiaris bij het Hof van Pruisen (SB 13 juni 1814 no. 49), luit.-generaal 1815, eervol ontslag als gezant te Berlijn (KB 19 april 1842 no. 57), generaal inf. tit. 1842, overl. Dresden 29 nov. 1856, zn. van Mr. Cornelis, heer van Ellewoutsdijk, Watervliet, Everingen, Coudorpe, Driewegen, Heinkenszand, 's Heer-Hendrikskinderen en Wolfaartsdijk, j.u.d. Leiden,

secr. Kamer van Koophandel, privatdocent staathuishoudkunde Universiteit van Amsterdam, lid gemeenteraad ald., in dienst 1901– en directeur te Londen 1906–1921 N. V. Kon. Ned. Mij. tot Exploitatie van Petroleumbronnen in Ned.-Indië. (Bron: Genealogie Cohen, Cohen Stuart, Stuart, in: N. P. 68 (1984) 45–79 (66))

37 Henri Wilhelm August Deterding (1866–1939), o.m. werkzaam bij de Ned. Handel-Mij. in Ned-Indië, directeur Kon. Ned. Petroleum Mij. sinds 1900 en directeur-generaal sinds 1902, tevens managing director Asiatic Petroleum Co., sedert 1907 aan de leiding van de Koninklijke/Shell Groep. (Bron: BWN II, 119–121)

raadsheer Hof van Holland, Zeeland en West-Friesland, en Johanna Maria van Tuyll van Serooskerken, tr. Berlijn 2 okt. 1816 Wilhelmina Frederica Adelheid Gravin van Reede van Amerongen, geb. ald. 27 dec. 1792, overl. Dresden 1 sept. 1861, dr. van Baron Arend Willem, off. in Statendienst, laatst. generaal-majoor, adjudant-generaal van prins Willem v, extraordinaris envoyé en minister plenipotentiaris in Pruisen, extraordinaris envoyé in Polen, en Wilhelmina Carolina Elisabeth Albertina von Krüsemarck.

N. B. In 1822 werd De Perponcher ingelijfd in de Ned. adel met de titel baron bij eerstgeboorte. In 1825 werd hem de titel van graaf met recht van eerstgeboorte verleend. Zijn drie zoons zijn in Pruisische dienst gegaan; een van hen is gezant van Pruisen in Nederland geweest.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nrs. 817, 818, 819, 1894 en 3407; 2.05.18, inv. nr. 852; N. A. 89 (2000–2001) 450; NNBW v, 474–479; Boogman, *Nederland en de Duitse Bond* 1, 104; Van Santen, *Het internationale recht in Nederlands buitenlands beleid*, 29–30.

325. Jhr. Mr. **Rudolf August Alexander Eduard von Pestel**, geb. Amersfoort 24 nov. 1838, jur. dr. Leiden 1860, adv. in Den Haag 1860–, attaché (KB 24 febr. 1861 no. 94) en gedetacheerd te Frankfurt, secr. van legatie te Berlijn (KB 10 juli 1864 no. 22) en Brussel (KB 3 jan. 1866 no. 50), p.t. raad van legatie (KB 10 nov. 1868 no. 13), raad van legatie hon. te Berlijn (KB 26 jan. 1870 no. 2), gr te Londen (KB 1 april 1871 no. 11), minister-resident te Washington (KB 19 dec. 1874 no. 40) en te Constantinopel (KB 15 dec. 1881 no. 30), p.t. buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister (KB 20 dec. 1883 no. 32), min.-res. met p.t. bggm bij de Hoven van Zweden, Noorwegen en Denemarken met standplaats Stockholm (KB 21 maart 1884 no. 18), bggm te Brussel 1895–1904, overl. Bussum 23 febr. 1923, zn. van Jhr. (1838) Wilhelm Friedrich, off. art., laatst. luit.-generaal tit., adjudant i.b.d. van Koning Willem III, en Philippine Christine Scherer, tr. 1e Dinant 11 mei 1904 Nicolasina Joanna Oldenburg, geb. Tilburg 13 sept. 1843, overl. Antwerpen 25 jan. 1913, dr. van Nicolaas en Clasina Thoma; tr. 2e Amsterdam 20 april 1915 Jkvr. Charlotte Françoise Coenen, geb. 's-Gravenhage 13 nov. 1884, overl. Laren (N.-H.) 9 juli 1948, dr. van Jhr. François Philip Christiaan, hoofdinspecteur van politie te 's-Gravenhage, en Renske Soek; zij hertr. Bussum 2 mei 1929 Jan Rudolph Diemont.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 258 en 852; N. A. 89 (2000–2001) 461.

326. **Nicolaas Gerrit Peter**, geb. Kramat (Batavia, Ned.-Indië) 12 mei 1839, aangesteld als klerk op het handelskantoor van zijn zwager, Des Amorie van der Hoeven (12), te Canton in 1860, later diens zakenpartner, door zijn zwager belast met tijd. waarneming consulaat ald., op zijn verzoek benoemd tot consul in China (KB 23 okt. 1866 no. 83) als opvolger van zijn zwager, tevens benoemd tot consul in de Portugese kolonie Macao (KB 30 maart 1867 no. 61), tract. beëindigd wegens feitelijke opheffing consulaat (KB 13 dec. 1869 no. 20) en op wachtgeld,

bleef niettemin op eigen initiatief de consulaire werkzaamheden waarnemen tot 1871, eervol ontslag als consul in China (KB 14 sept. 1871 no. 14), overl. 's-Gravenhage 17 febr. 1902, zn. van Johan Hendrik, 1e pakhuismeester van de Factorij der Ned. Handel-Mij. te Batavia en scheeps-inspecteur ald., en Geertruy Drost, tr. 's-Gravenhage 27 juli 1876 Emilia Cornelia Poolman, geb. Batavia ca. 1851, overl. 's-Gravenhage 13 okt. 1933, dr. van Willem en de Chinese vrouw Tjio Bino Nio bijgenaamd Poetoe.

N. B. Zijn halfzuster Emmarentia Anna Peter was gehuwd met J. des Amorie van der Hoeven (12).

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 3030; 2.05.18, inv.nr. 852; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Peter* (Leiden 2016); Kuiper, *The early Dutch sinologists*, 113, 671, 685.

- 327. Mr. August Philips**, geb. Amsterdam 24 sept. 1864, jur. dr. Leiden 1889, adv. en proc. te Amsterdam 1889–, minister-resident met p.t. buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister te Washington (KB 5 dec. 1917 no. 5), onverwijld uit Washington vertrokken wegens een acute zenuwinzinking en op zijn verzoek 'wegens redenen van gezondheid' eervol ontslagen (KB 22 mei 1918 no. 33), directeur 1922– en commissaris 1925–1927 Kon. Ned. Maatschappij tot Exploitatie van Petroleumbronnen in Ned.-Indië, alg. voorzitter Verbond van Ned. Werkgevers 1927–1929, overl. 's-Gravenhage 22 dec. 1954, zn. van Mr. August, adv. en deken van de orde van advocaten te Amsterdam, en Madelon Sophia Elisabeth Vermeulen, tr. 's-Hertogenbosch 30 nov. 1893 Jkvr. Henriette Ludovica Maria van Rijckevorsel, geb. ald. 13 aug. 1870, overl. 's-Gravenhage 4 febr. 1963, dr. van Jhr. Mr. Cornelius Richardus Edmundus, jur. dr. Leiden, advocaat te 's-Hertogenbosch, plv.-kantonrechter en laatst. griffier gerechtshof ald., lid bestuur ontginningsmaatschappij Helenaveen, en Antonia Petronella Francisca van Heijst.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 227 en 853; Genealogie Philips, in: N. P. 50 (1964) 330–343 (334); N. A. 92 (2006–2007) 102; 'Wie is dat?' (1938) 324; De Vries (ed.), *Herinneringen en dagboeken van Ernst Heldring*, 220, 228, 956.

- 328. Dr. Adriaan Hendrik Philipse**, geb. 's-Gravenhage 21 juli 1901, jur. dr. Leiden 1928, attaché (KB 4 jan. 1929 no. 42) en geplaatst te Kopenhagen, Afd. Volkenbondzaken 1931, gezantschapssecr. 2e kl. (KB 3 febr. 1932 no. 56), benoemd tot commies (KB 4 april 1933 no. 16), op zijn verzoek eervol ontslag (KB 26 sept. 1933 no. 32) wegens aanstelling als hoofdcommies bij het Bureau Handelspolitiek van het ministerie van Economische Zaken m.i.v. 16 okt. 1933, referendaris Afd. Handelsaccorden 1936, administrateur 1941, te Washington 1942–, met p.t. handelsraad ald. 1946–, hoofd Economische Afdeling ambassade Washington met titel gevolmachtigd minister 1948–1952, ABD III 1950, ABD II 1952, chef Directie Buitenlandse Dienst met titel buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister 1952–, buitengewoon en gevolmachtigd ambassadeur te Luxemburg 1957–, bggm

te Beiroet 1959–, bga ald. 1960– en te Cairo 1964–1966, overl. Wassenaar 18 juni 1967, zn. van Mr. Johan Antoni, directeur N. V. Rotterdamsche Bankvereniging in Den Haag, en Eugénie Hooglandt, tr. 's-Gravenhage 22 aug. 1929 Jkvr. Willemine Phoenicia Smissaert, geb. ald. 1 nov. 1903, overl. 's-Gravenhage 8 nov. 1986, dr. van Jhr. Mr. Henri, jur. dr. Utrecht, redacteur weekblad de Liberaal, politiek hoofdredacteur Amsterdamsche Courant, secr. Vereniging Ned. Werkgevers, directeur Eerste Ned. verzekering-maatschappij op het leven en tegen invaliditeit en de Nieuwe eerste Nederlandsche Verzekeringsbank, en Jkvr. Pauline Cornélie Jacqueline Boogaert.

N. B. Zijn vader en de vader van **329** waren broers, terwijl Hugh Auguste Loudon (**259**) zijn zwager was.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 855; NA, Gezantschap Denemarken 2.05.45, inv.nr. 100; Staatsalmanak; Gids BZ en BD; Genealogie Philipse, in: N. P. 68 (1984) 223–244 (239); N. A. 93 (2008) 370; Kersten, *Buitenlandse Zaken in ballingschap*, 222, 312 en 313.

329. Willem Jacob Dominicus Philipse, geb. Rhenen, h. Remmerstein, 16 jan. 1913, volontair kantoor Holland-Amerika-Lijn te Parijs in 1935, kandidaat consulaire dienst 24 dec. 1937, na examen consulaire dienst op 13 jan. 1940 benoemd tot asp.vice-consul (KB 29 jan. 1940 no. 25), CG Londen m.i.v. 13 febr. 1940, p.t. vice-consul 24 april 1940, vice-consul (KB 28 jan. 1943 no. 20) en gedetacheerd te Cairo met p.t. gezantschapssecr., ABD V 1946, Shanghai 1946–1948, ABD IV 1948, als gezantschapssecr. 1e kl. op Directie Buitenlandse Dienst 1948– en te Bern 1952–, ABD III 1955, consul-generaal te Leopoldville (Belgische Congo) 1955–, buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister te Colombo 1959–1962, Parijs (Nato Defense College) 1963, pv met rang bggm bij de Raad van Europa te Straatsburg 1963–1965, overl. Ucel (Frankrijk) 18 maart 2005, zn. van Martinus Cornelis en Louisa Amelia van Hoytema.

N. B. Hij was een volle neef van **328**.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 855; 2.05.38, register bezoldigde ambtenaren en inv.nrs. 714 en 717; Staatsalmanak; Gids BZ en BD; Genealogie Philipse, in: N. P. 68 (1984) 223–244 (242).

330. Gerben Pieters, geb. Leeuwarden 3 maart 1784, lid 'Particuliere Commissie ter voorziening in de provisionele behoeften van den laatsten watersnood in Vriesland', verzocht na overlijden in 1825 van de consul-generaal voor Mexico, Charles Higgins (**188**), om in diens plaats te worden benoemd of op andere consulaire post in Latijns-Amerika, benoemd tot consul te Odessa (KB 20 mei 1831 no. 77) op j.w. van f 3000,– maar nog voor vertrek naar nieuwe bestemming overl. 's-Gravenhage 19 maart 1832, zn. van Pieter Douwe Siedses Pieters en Baukje Gerbens Kingma.

Bronnen en literatuur: Retroacta bij KB 9 febr. 1826 no. 109; NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 629; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Pieters* (Leiden 2017).

331. **Charles Olke van der Plas**, geb. Buitenzorg (Ned.-Indië) 15 mei 1891, examen Ned.-Indische bestuursdienst 1911, administratief ambt. B. B. op Java 1912–, controleur 1913–, studie Bestuursacademie in Nederland 1919–, belast met waarneming consulaat Djeddah (KB 8 sept. 1921 no. 73) met p.t. consul, op zijn verzoek eervol daarvan ontheven (KB 4 nov. 1926 no. 46), plv. resp. wnd. adviseur voor Inlandse Zaken in Ned.-Indië 1927–1929, later o.m. resident van Cheribon 1932–, gouverneur van Oost-Java 1936– en lid Raad van Indië 1941–, uitgeweken naar Australië 1942, gepensioneerd als Indisch hoofdambt. 1947, werkzaam voor de FAO in diverse landen 1951– en voor de NOVIB in Gambia 1961–1972, overl. Zwolle 7 juni 1977, zn. van Charles Olke, controleur 2e kl. dept. B. B. in Ned.-Indië, administrateur cultuuronderneming Koeripan te Buitenzorg, en Jkvr. Catharina Cornelia Eleonora Clifford Kocq van Breugel, tr. 1e Londen 30 april 1919 Lilian Mabel Skerrett Rogers, geb. ald. 25 maart 1897, overl. München 10 dec. 1924; tr. 2e Amsterdam 8 nov. 1933 Johanna Jacoba Willemina Hermine Pleyte, geb. Tjandi (Ned.-Indië) 25 sept. 1901, overl. 's-Gravenhage 20 jan. 1978, dr. van Mr. Thomas Bastiaan (nr. 332) en Sophie Wilhelmina Hermine de Roo.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 855; 2.05.38, register bezoldigde ambtenaren; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Van der Plas* (Leiden 2018); N. A. 80 (1989) 500; BWN II, 425.

332. **Mr. Thomas Bastiaan Pleyte**, geb. Leiden 23 okt. 1864, jur. dr. Leiden 1891, advocaat te Semarang 1892–1908, later te Amsterdam, voorzitter Raad voor de Scheepvaart 1910–1923, minister van Koloniën 1913–1918, buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister 2e kl. te Rio de Janeiro (KB 15 april 1922 no. 83) en te Madrid (KB 24 febr. 1925 no. 74), overl. ald. 25 maart 1926, zn. van Dr. h.c. Willem, Egyptoloog, directeur Rijksmuseum van Oudheden te Leiden, en Catherina Margaretha Templeman van der Hoeven, tr. 1e 's-Gravenhage 27 sept. 1898 Sophie Wilhelmina Hermine Petronella de Roo, geb. Meester Cornelis (Ned.-Indië) 17 april 1864, overl. Davos-Platz (Zw.) 5 juni 1919, dr. van Dr. Leonard Wilhelm Gijsbert, theol. cand., litt. dr., directeur Financiën in Ned.-Indië, en Hermine Sophia Maria Baart de la Faille; tr. 2e 's-Gravenhage 8 sept. 1921 Jkvr. Anna Theresia van Naerssen, geb. Gorinchem 6 sept. 1867, overl. 's-Gravenhage 10 jan. 1950, dr. van Jhr. Frederik Revixit, plaatselijke adjudant te Gorinchem, off. inf., laatst. kapitein, en Caroline Petronella Sophie van Renesse en wed. van Adriaan Lodewijk Maas.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 855; Genealogie Pleyte, Pleyte d'Ailly, in: N. P. 18 (1928/1929) 162–179 (171); Genealogie De Roo, De Roo de la Faille, in: N. P. 31 (1945) 234–243 (241); N. A. 89 (2000–2001) 6; BWN I, 458; Fasseur, *De Indologen*, passim; Van den Doel, *De stille macht*, passim.

333. **Leonardus Johannes Antonius van de Polder**, geb. Rotterdam 6 febr. 1851, aangekomen in Japan in 1865, 'élève-interprète-auxiliaire' bij het Franse gezantschap in Japan 1865–, secr.-tolk bij het Japanse ministerie van Justitie voor de rechtbanken van Kobe, Yokohama en Tokio 1873–, kanselier van het Ned. gezantschap in Japan 1877–1881, officieel als zodanig benoemd (KB 9 okt. 1879 no. 17) op tract. van f 5000,– p.j., secr.-tolk ald. (KB 8 mei 1881 no. 17) 'met behoud van zijn huidige jaarwedde', belast met de consulaire aangelegenheden te Yokohama 1891–1896, p.t. gezantschapssecr. (KB 14 okt. 1903 no. 29), 1e tolk en gezantschapsraad 1913–, op zijn verzoek eervol ontslag (KB 26 april 1918 no. 83), zn. van Jan, kantoorbediende te Rotterdam (1851), en Helena Maria van de Stadt, tr. N. N.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 214, 227, 271, 852, 853 en 856; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Van de Polder* (Leiden 2016).

334. **Drs. Jan Polderman**, geb. 's-Heer Arendskerke 2 april 1915, studie te Parijs 1933, volontair N. V. Stoomvaart Mij. Nederland 1936, N. V. Levensverzekering Mij. Ons Belang te Amersfoort jan.–april 1938, kandidaat consulaire dienst 12 dec. 1938, studie universiteit te Berlijn 1939, asp.vice-consul 1 juli 1940, studie Ned. Econ. Hogeschool te Rotterdam 1941–1943, asp.vice-consul te Montreal 1945–1947, ABD V 1946, Batavia 1947, gezantschapssecr. 2e kl. te Bangkok 1947–, ABD IV 1950, Bureau Indonesië 1950–, eerste handelssecr. Parijs 1952–, consul Toronto 1955–1958, p.t. consul-generaal ald. en ABD III 1956, ambassaderaad P.V.V.N. te New York 1959–, p.t. gevolmachtigd minister ald. 1963, chef Directie Alg. Zaken 1966–, chef Directie Westelijk Halfrond 1968–, buitengewoon en gevolmachtigd ambassadeur te Nairobi 1970–1974, ABD II 1971, bga te Stockholm 1975–1980, overl. Rotterdam 22 dec. 1980, zn. van Jan Johannes en Bernarda Cornelia Becking, tr. Parijs 12 juni 1953 Alexandra Jeanne Henriëtte Visser, geb. Utrecht 10 sept. 1930, overl. Veere 1 april 1992, dr. van Mr. Willem Adriaan Johan, burgemeester van Avereest, Soest, Zeist en laatst. Den Haag, en Jkvr. Jenny Micheline de Geer.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.38, inv.nrs. 714 en 717; Gids BZ en BD; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Polderman* (Leiden 2014).

335. **Jhr. Mr. Willem Gerrit van de Poll**, geb. 's-Gravenhage 10 sept. 1825, jur. dr. Leiden 1848, adv. bij de Hoge Raad der Ned. (1850), 2e luit. dienstdoende schut-terij in Den Haag, attaché (KB 29 maart 1851 no. 70) op het dept. en vervolgens te Brussel (1853), secr. van legatie bij het gezantschap te Frankfurt (KB 21 maart 1853 no. 46), Brussel (KB 13 febr. 1855 no. 63) en Parijs (KB 15 okt. 1856 no. 82), verlof voor onbepaalde tijd tot herstel van zijn gezondheid (KB 2 sept. 1857 no. 47), kamerheer i.b.d. van Koning Willem III, overl. Parijs 7 okt. 1857, zn. van Jhr. (1817) Mr. Willem Gerrit, surnumerair Registratie en Domeinen, secr. Souvereine Vorst, ambt. Raad van State, referendaris en vervolgens secr. Kabinet des Konings, lid en later wnd. vice-president Raad van State, minister van Staat, en

Agneta Clasina Catharina van Stralen, tr. 's-Gravenhage 22 dec. 1852 Jkvr. Johanna Adolphina Deutz van Assendelft, geb. Amsterdam 8 febr. 1831, regentes Deutzenhofje 1858–, overl. 's-Gravenhage 28 maart 1880, dr. van Jhr. Mr. Hendrik Jan, lid gemeenteraad en wethouder van Amsterdam, en Jkvr. Anna Maria Rendorp van Marquette, grootmeesteres van Koningin Sophie.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 852; N. A. 90 (2002–2003) 32.

336. Johannes Jacobus van der Pot, geb. Leiden 31 okt. 1843, omstreeks 1869 in Japan aangekomen, agent van de Ned. Handel-Mij. te Nagasaki (1873), vanaf 1871 belast met de waarneming van het consulaat ald. wegens afwezigheid van de titularis, consul te Nagasaki 'buiten bezwaar' (KB 26 dec. 1873 no. 28), op zijn verzoek wegens verandering van woonplaats eervol ontslag als zodanig (KB 20 maart 1875 no. 34), agent NHM te Yokohama 1876–1878, hoofdagent in Japan 1879, onbezoldigd consul te Kanagawa en Yeddo (KB 10 sept. 1879 no. 33), benoemd tot minister-resident in Japan (KB 8 mei 1881 no. 16), op zijn verzoek eervol ontslag als consul voor Kanagawa en Yeddo (KB 19 nov. 1881 no. 23) 'aangezien de daaraan verbonden werkzaamheden met zijne tegenwoordige betrekking niet wel zijn overeen te brengen', op zijn verzoek eervol ontheven van zijn betrekking als minister-resident in Japan (KB 29 nov. 1889 no. 19) en gesteld in disp., overl. Arnhem 13 sept. 1905, zn. van Ds. Combertus Willem, Remonstrants predikant, laatst. te Rotterdam, en Joanna Jacoba Heemskerk, tr. (bij volmacht) Doetinchem 19 jan. 1882 Femma Antoinetta Henriette van Marle, geb. Leiden 25 juli 1842, overl. 's-Gravenhage 17 febr. 1905, dr. van David Louis, boekhandelaar, en Johanna Tideman.

N. B. In de genealogie Van der Pot in Nederlands Patriciaat wordt hij vreemd genoeg niet vermeld onder de kinderen geboren uit het huwelijk van Combertus Willem van der Pot en Joanna Jacoba Heemskerk.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 258 en 852; Christiaans, *Onbezoldigde consulaire ambtenaren* III, 31; Genealogie Van der Pot, in: N. P. 11 (1920) 163–169 (167); Genealogie Heemskerk, Bijsterus Heemskerk, in: N. P. 47 (1961) 135–147 (138); Genealogie Tideman, Strumphler Tideman, in: N. P. 76 (1992) 319–357 (346).

337. Marc François Prioux, geb. ca. 1787, verzocht bij rekest van 30 dec. 1823 no. 64 om tot vice-consul te Marseille te worden benoemd en in april 1824 om het consulaat te Smyrna (beide verzoeken niet gehonoreerd), sinds 1825 onbezoldigd consul te Alexandrië (Egypte) en agent van de Ned. Handel-Mij. ald., in 1828 door de NHM teruggeroepen als haar agent in Egypte 'dewijl hare zaken op die plaats, voor het tegenwoordige, geen Agent schenen te vereischen', verbleef sinds mei van dat jaar te Haarlem, vervolgens voor de West-Indische Mij. werkzaam in Mexico op een j.w. van 4000 gulden, agent van de NHM en koopman ald., op zijn verzoek tevens benoemd tot vice-consul (KB 29 mei 1831 no. 24), sinds de terugroeping van Grothe (161) belast met waarneming CG Mexico (KB 8 juli 1833

no. 85) op toelage van 3000 gulden p.j., teruggekeerd in Nederland in 1836, eervol ontslag als vice-consul (KB 10 febr. 1841 no. 126), overl. Düsseldorf 16 aug. 1863, zn. van Marc en Marie Anne Colette Padeloup (Pas de Loup).

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nrs. 654, 1894 en 3407; Algemeen Handelsblad van 7 juni 1828 (Delpher); De Jong, *De krimpende horizon van de Hollandse kooplieden*, 216.

338. Jhr. Jan Willem Cornelis Quarles van Ufford, geb. Naarden 23 febr. 1878, klerk bij Rijkswaterstaat 1899–1901, hon. attaché te Londen m.i.v. 13 dec. 1909 en te Berlijn 10 juni 1910–, gezantschapsattaché i.a.d. (KB 22 febr. 1911 no. 22) en gedetacheerd te Londen, p.t. gezantschapssecr. (KB 17 maart 1914 no. 47) te Peking, gezantschapssecr. (KB 15 maart 1916 no. 42) en gs 2e kl. ald. (KB 12 nov. 1920 no. 139), gezantschap bij het Vaticaan (KB 29 juni 1921 no. 80), gs 1e kl. (KB 6 juni 1923 no. 46), in die hoedanigheid te Rio de Janeiro (KB 17 juni 1926 no. 55), Bern (KB 16 sept. 1927 no. 46) en Buenos Aires (KB 14 febr. 1928 no. 30), gezantschapsraad ald. (KB 29 nov. 1929 no. 51), aangezien ‘er voorshands geen gelegenheid bestaat om hetzij aan een der gezantschappen hetzij aan mijn Departement van de diensten van betrokkene een nuttig gebruik te maken’ eervol ontslag uit de diplomatieke dienst (KB 26 mei 1934 no. 55), overl. Camaldoli (Arezzo) 2 febr. 1955, zn. van Jhr. Adriaan Willem, off. genie, laatst. kapitein, en Clara Eugenia Cramerus, tr. Peking 23 juni 1920 Gabrielle Byron, geb. Sellindge (Kent) 31 jan. 1889, overl. Camaldoli 8 juni 1972, dr. van Thomas Pears en Gertrude Eliza Hedger en wed. van 1e N. N. de Courcy Ireland en 2e Geoffrey Leigh Blair.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 183, 853 en 855; 183; N. A. 90 (2002–2003) 199; Klaassen (ed.), *Voor u persoonlijk*, 12, 29.

339. Marius Johannes Quist, geb. Goes 30 aug. 1882, geslaagd voor examen leerling-consul in 1902 als nr. 2 van zes, kantoorbediende bij de firma van Gils en van der Meer, groothandel in meubels te Rotterdam 1902–1905, bij de firma Walter H. Hindley & Co., groothandel in jute te Londen tot aug. 1905 en bij de firma Arentsen en Krölling, rijwielfabrikanten te Dieren aug. 1905–, benoemd tot leerling-consul (KB 12 maart 1906 no. 46), CG Londen 1906–, Hamburg maart-april 1908 en Singapore tot 1909, na het examen voor vice-consul in okt. 1910 als zodanig benoemd (KB 17 dec. 1910 no. 10) te Shanghai, Hongkong 1914– en Singapore maart-aug. 1916, consul i.a.d. (KB 8 jan. 1917 no. 82), CG Shanghai (KB 21 maart 1917 no. 55), belast met waarneming vice-consulaat Yokohama 1918–, consul te Kobe (KB 23 aug. 1920 no. 314), consul-generaal te Hongkong (KB 26 jan. 1923 no. 91), ‘op zijn verzoek’ eervol ontslag als zodanig (KB 30 dec. 1935 no. 66), overl. Laren (N.-H.) 21 juni 1936, zn. van Bastiaan, koopman (1877) en winkelier (1867, 1902) te Goes, en Jasperina Pieterella Meyler.

Bronnen: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 853 en 855; 2.05.38, register bezoldigde ambtenaren en inv.nr. 714; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Quist* (Leiden 2016).

340. Adrianus Quirinus de Raaijdt, geb. Zwolle 12 nov. 1874, Rijkslandbouwschool te Wageningen, volontair op het consulaat-generaal van de Oranje-Vrijstaat in Den Haag, als nr. 1 geslaagd voor het op 15 nov. 1900 gehouden examen voor de benoembaarheid tot leerling-consul, tijd. werkzaam als volontair CG Londen (KB 14 jan. 1902 no. 26), op zijn verzoek ontslag als zodanig omdat 'de Consulaire loopbaan zoowel uit financieel als uit andere oogpunten niet geschikt' voor hem zou zijn (zijn ontslagbrief d.d. 29 jan. 1902 aan secr.-generaal Hannema³⁸), zonder beroep (1911, 1935), overl. 's-Gravenhage 20 maart 1935, zn. van Mr. Anthony Cornelis, griffier bij het kantongerecht te Woerden (1872), subst.-griffier (1874) en griffier (1879, 1886) bij de arr.-rechtbank te Zwolle, en Jannet Elisabeth Krayenhoff van de Leur, tr. 's-Gravenhage 9 maart 1911 Anna Jacoba van Braam Houckgeest, geb. Groningen 1 juli 1884, overl. 's-Gravenhage 4 juni 1947, dr. van Prof. Dr. Jakob Pieter, med. dr., off. van gezondheid 1e kl., leraar ontleedkunde en bijzondere en vergelijkende dierkunde aan de militair-geneeskundige school te Utrecht en te Amsterdam, hoogleraar ontleedkunde en embryologie te Groningen, en Hendrika Krayenhoff van de Leur.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 856; 2.05.38, inv.nr. 2825; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie De Raaijdt* (Leiden 2018); Genealogie Van Braam (Houckgeest), in: N. P. 63 (1977) 38-78 (74); Genealogie Krayenhoff (van de Leur), in: N. P. 43 (1957) 166-179 (172); Rotterdamsch Nieuwsblad van 3 aug. 1896 (Delpher).

341. Willem Jan Leendert van Raders, geb. Doesburg 3 dec. 1792, vestigde zich op Sint Maarten, commies in- en uitklaring en lid raad van civiele en criminele justitie ald. 1816-, havenmeester op Curaçao 1823-, bij besluit van de gouverneur van Curaçao van 10 juni 1824 als koloniaal consul naar La Guaira in het 'Departement Venezuela' gezonden maar exequatur door Colombiaanse autoriteiten geweigerd, handelsagent ald. met tract. van de gouverneur van Curaçao, in jan. 1826 voorgedragen als consul-generaal in Colombia met standplaats Santa Fe de Bogota maar uiteindelijk officieel tot consul te La Guaira benoemd (KB 29 maart 1826 no. 90) op j.w. van 2000 gulden, op zijn verzoek eervol ontslag (KB 8 juni 1828 no. 101) wegens zijn benoeming tot commandeur van St. Eustatius, overl. ald. 25 jan. 1836, zn. van Jan Ernst, marine-off. in Statendienst, laatst. vice-admiraal, lid Hoge Militaire Vierschaar, en Maria Johanna Krieger, tr. Anguilla 1812 Maria Elizabeth Cannegieter, geb. omstreeks 1796, overl. St. Eustatius 13 sept. 1843.

38 Mr. Sjoerd Hannema (1847-1921), jur. dr. Leiden 1872, advocaat te Rotterdam 1872-, chef 2e Afd. Consulaire en Handelszaken 1879- en secr.-generaal 1902-1919 van het ministerie van Buitenlandse Zaken. (Bron: Genealogie Hannema, in: N. P. 77 (1993) 255-283 (269))

N. B. Zijn broer, Reinier Frederik (1794–1868), werd bij KB 25 okt. 1835 no. 90 ingelijfd in de Nederlandse adel met de titel van baron bij eerstgeboorte.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 629; N. A. 90 (2002–2003) 314; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie niet-adellijke tak Van Raders* (Leiden 2015); Collecties Polvliet en Röell in het dossier Van Raders (CBG); De Jong, *Nederland en Latijns-Amerika*, (o.a.) 90; De Jong, *De krimpende horizon van de Hollandse kooplieden*, passim; Van der Veen, *Groot-Nederland & Groot-Colombia*, 135, 137, 146 en 175.

342. **David Ragay**, geb. (verm. Grave) 10 okt. 1772, op jeugdige leeftijd off. art., week in 1795 uit naar Duitsland, kapitein-betalemeester bij het Ned. Korps in Engeland, nam in 1809 deel aan de campagne van Wellington in Spanje en in de zomer van dat jaar aan de (mislukte) Engelse invasie op Walcheren, verliet het leger in 1811 en richtte samen met zijn vier jaar oudere neef Pieter Agnisius Ragay³⁹ een financieel kantoor in Londen op, voornamelijk t.b.v. Nederlandse particulieren ald., agent voor de Prins van Oranje (1811), particulier secr. van ambassadeur Fagel te Londen (128) met de rang van luit.-kol. art. (SB 4 jan. 1814 no. 25), ontslag op verzoek wegens gezondheidsproblemen (KB 21 maart 1823 no. 111) onder toekenning wachtgeld en vervolgens pensioen, volgde op 7 april 1830 zijn neef Pieter Agnisius Ragay op als thesaurier van het Huis des Konings, overl. 's-Gravenhage 10 juni 1850, zn. van Cornelis, rentmeester van het St. Catharina gast- en geesthuis te Grave, schout, richter en dijkgraaf ald. en van den lande van Cuyk, en Amarantha Geertruy Verhorst.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 817; 2.05.18, inv.nr. 852; Stamreeks Ragay, in: N. P. 3 (1912) 303–305 (304); Bernard Woelderink, *Geschiedenis van de Thesaurie, Twee eeuwen Thesaurie en thesauriers van het Huis Oranje-Nassau, 1775–1975* (Hilversum 2010), (o.a.) 74.

343. **Mr. Willem Alexander graaf van Randwijck**, geb. 's-Gravenhage 11 dec. 1878, jur. dr. Utrecht 1906, asp. attaché te Berlijn 30 dec. 1907, daarvan ontheven op 6 jan. 1909 om zich voor te bereiden op examen voor dr. staatswetenschap, sedert dec. 1911 werkzaam op het Kabinet, gezantschapsattaché i.a.d. (KB 19 juni 1912 no. 90) en geplaatst te Berlijn, op zijn verzoek eervol ontslag (KB 1 febr. 1915 no. 65), overl. Utrecht 25 sept. 1960, zn. van graaf Mr. Alexander Johan, jur. dr. Leiden, commies van staat, referendaris en later secr. Raad van State, en Maria Jacoba Johanna du Bois.

39 Pieter Agnisius Ragay, geb. Grave 12 okt. 1768, auditeur-militair bij het veldleger van de Republiek, week in 1795 uit naar Duitsland, auditeur-generaal bij het Hollandse Korps in Engeland 1799–1802, agent voor de Prins van Oranje (1811), betalemeester des Konings (= thesaurier) met de rang van kolonel tit. 1813–, overl. 's-Gravenhage 3 april 1830, zn. van Pieter en Agnita Rovers. (Bron: Bernard Woelderink, *Geschiedenis van de Thesaurie*, 49)

N. B. Zijn grootvader van vaderszijde was Mr. Lodewijk Napoleon graaf van Randwijck (1807–1891), minister van Buitenlandse Zaken in 1848 en grootmeester van Koning Willem III, en van moederszijde Mr. Henricus Carel du Bois (43).

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 183, 220 en 853; N. A. 90 (2002–2003) 394.

344. Jhr. Mr. **Johan Antoni de Ranitz**, geb. 's-Gravenhage 30 juni 1915, studie rechten te Leiden, gezantschapsattaché (KB d.d. 27 febr. 1940 no. 51), werkzaam op het ministerie van Handel, Nijverheid en Scheepvaart 1942–, gezantschapssecr. 2e kl. te Canberra 1945–1948, ABD V 1946 en ABD IV 1948, gs 1e kl. Directie Verre Oosten te Batavia/Djakarta 1948– en te Bern 1950–, gezantschapsraad te Cairo 1952–, plv.-chef Directie Westelijke Samenwerking 1954–1957, ABD III 1955, p.t. gevolmachtigd minister 1956, plv.-hoofd bij de Gecombineerde PV NAVO en OESO te Parijs 1957–, ABD II 1962, Brussel 1962–, buitengewoon en gevolmachtigd ambassadeur te Cairo 1963–, DGPZ 1964–, bga te Parijs 1970–1980, overl. Wassenaar 7 juni 2003, zn. van Jhr. Mr. Johan Antoni, jur. dr. Leiden, advocaat en procureur in Den Haag, en Henriette Geertruid Tak van Poortvliet, tr. 's-Gravenhage 14 mei 1940 Frederique Elisabeth Borgerhoff Mulder, geb. Schoonhoven 4 april 1915, overl. Mouans-Sartoux (Alpes-Maritimes) 13 mei 1994, dr. van Johan Jacob, directeur kantoor Enschede van de Amsterdamsche Bank N. V., en Johanna Elisabeth Vrede.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 855; Staatsalmanak; Gids BZ en BD; N. A. 90 (2002–2003) 405; Genealogie Vrede, in: N. P. 68 (1984) 281–336 (320).

345. Mr. **Carel ridder van Rappard**, geb. Assen 19 okt. 1874, jur. dr. Utrecht 1899, advocaat in Den Haag, tijd. werkzaam gesteld op het gezantschap te Berlijn met p.t. minister-resident (KB 7 juli 1917 no. 32) i.v.m. bescherming Britse belangen in Duitsland, benoemd tot hoofdambt. met p.t. minister-resident ald. (KB 5 febr. 1920 no. 69) en belast met functie van gezantschapsraad, wegens opheffing betrekking eervol ontslag (KB 3 jan. 1923 no. 52) en op wachtgeld, buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister 2e kl. te Rio de Janeiro (KB 4 april 1925 no. 24), te Boekarest (KB 14 okt. 1929 no. 23) en te Bern (KB 24 okt. 1934 no. 39), bggm 1e kl. te Berlijn (KB 25 jan. 1937 no. 6), overl. Bückeburg (Lippe) 19 aug. 1939, zn. van ridder Mr. Jan Carel Jacob, jur. dr. Utrecht, advocaat, rechter-plv. en vervolgens rechter arr.-rechtbank te Zutphen en laatst. te Amsterdam, vice-president arr.-rechtbank te Assen, raadsheer en vice-president gerechtshof in Den Haag, en Marguérite Jeanette Caroline barones Snouckaert van Schauburg.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 853 en 855; N. A. 90 (2002–2003) 523; Klaassen (ed.), 'Voor u persoonlijk', (o.a.) 11; De Vries (ed.), *Herinneringen en dagboek van Ernst Heldring*, 1205.

346. Willem Louis Frederik Christiaan ridder van Rappard, geb. Zutphen 18 juni 1866, kandidaat rechten te Leiden, 'hon. of onbezoldigd attaché' op het gezantschap te Brussel m.i.v. 12 nov. 1894, gezantschapsattaché (KB 14 nov. 1895 no. 34) en geplaatst op het Kabinet, gezantschapssecr. 2e kl. (KB 12 febr. 1898 no. 47), als zodanig te St.-Petersburg (KB 6 dec. 1899 no. 3), gs 1e kl. ald. (KB 21 febr. 1900 no. 20), te Wenen (KB 6 jan. 1902 no. 8) en Berlijn (KB 11 nov. 1903 no. 42), gezantschapsraad ald. (KB 18 febr. 1904 no. 28), zaakgelastigde met p.t. buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister, tevens consul-generaal te Tanger (KB 9 febr. 1907 no. 33), minister-resident met p.t. bggm te Washington (KB 24 okt. 1913 no. 64), bggm (KB 5 dec. 1917 no. 5), tijd. dept., bggm 1e kl. bij de Hoven van Dene-marken en Noorwegen (vanaf 1924 tevens bij de regeringen van Estland, Letland en Litouwen) met standplaats Kopenhagen (KB 20 jan. 1920 no. 93), op zijn verzoek eervol ontslag (KB 8 mei 1937 no. 58), overl. Den Dolder 13 mei 1957, zn. van ridder Mr. Hendrik Anthon, jur. dr. Utrecht, subst.-off. van justitie te Tiel en vervolgens te Zutphen, off. van justitie ald., procureur-generaal bij het gerechtshof te Arnhem, lid Tweede Kamer der Staten-Generaal, lid Ridderschap van Gelderland, directeur van politie ald., en Jkvr. Isabelle Judith Jeanne Hovy, tr. Elst (Gld.) Jkvr. Catharina Jacoba Schimmelpenninck, geb. h. Heimerstein, Rhenen 2 april 1866, overl. Bilthoven 4 dec. 1949, dr. van Jhr. Ernest Herman Frederik Adriaan, luit. cav. in Pruisische dienst, lid gemeenteraad Rhenen, heemraad Dijkstoel Rhenensche Nude en Achterbergsche Hooilanden, kamerheer i.b.d. van Koning Willem III, en Jkvr. Maria Jacoba Fabricius.

N. B. Zijn schoonzoon was Jhr. Mr. Dr. Herman van Asch van Wijck (18).

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 182, 183, 853 en 855; N. A. 90 (2002–2003) 529; De Valk en Van Faassen (ed.), *Dagboeken en aantekeningen van Willem Hendrik de Beaufort*, 943–944; Benali en Obdeijn, *Marokko door Nederlandse ogen*, 182, 184; De Vries (ed.), *Herinneringen en dagboek van Ernst Heldring*, 1189.

347. Mr. Adolph Frederik Lodewijk graaf van Rechteren Limpurg, heer van Almelo en Vriezenveen, geb. h. Almelo 21 aug. 1865, dr. rechtswetenschap Utrecht 24 juni 1889, asp. attaché dept. m.i.v. 2 dec. 1889, gezantschapsattaché i.a.d. (KB 29 jan. 1891 no. 25) en geplaatst op het Kabinet, gezantschapssecr. 2e kl. (KB 18 maart 1893 no. 13), tijd. gedetacheerd te Berlijn (KB 9 april 1894 no. 39), gs 1e kl. te Brussel (KB 18 jan. 1896 no. 10), p.t. gezantschapsraad (KB 27 aug. 1900 no. 48), gr (KB 6 jan. 1902 no. 8), zaakgelastigde met p.t. minister-resident te Bern (KB 18 febr. 1904 no. 28), p.t. buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister (KB 23 febr. 1907 no. 38), op zijn verzoek eervol ontslag (KB 30 aug. 1909 no. 54), commissaris der Koningin in Overijssel 1909–1925, kamerheer i.b.d. van Koningin Wilhelmina, overl. Wassenaar 20 maart 1935, zn. van graaf Adolph Frederik, heer van Almelo en Vriezeveen, lid gemeenteraad Ambt-Almelo, lid Prov. Staten van Overijssel, kamerheer i.b.d. van Koning Willem III en Koningin Wilhelmina,

en Adamina Petronella Andrea gravin van Rechteren, tr. Waardenburg 23 juni 1892 Constance Catharina Wilhelmina barones van Pallandt, geb. 's-Gravenhage 4 dec. 1871, overl. Zwolle 10 febr. 1923, dr. van baron Adolph Jacob Carel, heer van Neerijnen, stalmeester i.b.d. en kamerheer i.b.d. van Koning Willem III en Koningin Wilhelmina, opperceremoniemeester van de Koningin, lid gemeenteraad Den Haag, en Jkvr. Eliza Dorothea Boreel.

N. B. Zoon volgt onder 349.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 182, 217 en 853; N. A. 91 (2004–2005) 17.

348. Mr. Jan Derck Adolph graaf van Rechteren, heer van Rosande, geb. 't Loo 17 jan. 1835, kamerjonker, jur. dr. Leiden 1857, attaché (KB 6 mei 1858 no. 53), vooreerst op het dept., als zodanig te Parijs 1859–, secr. van legatie (KB 17 mei 1860 no. 39) en toegevoegd aan het gezantschap te Wenen, overl. ald. aan de gevolgen van een duel 22 febr. 1863, zn. van graaf Johan Derck, heer van Ahnem, off. art., laatst 1e luit., lid Ridderschap en Prov. Staten van Gelderland, commissaris des Konings in Drenthe en vervolgens in Overijssel, lid Raad van State, staatsraad i.b.d., adj.-houtvester eerste district van Gelderland, majoor schutterij, opperstalmeester van Koning Willem II, en Civile Susanne Jeanne Adolphine barones van Hardenbroek.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 852; N. A. 91 (2004–2005) 46; I. Matthey, 'Het korte leven van Mr. Adolph graaf van Rechteren van Rosande (1835–1863), de Nederlandse adel en het duel in de negentiende eeuw', in *De Nederlandsche Leeuw* 124 (2007) 45–56; I. Matthey, 'Fabels en feiten over het duel Van Rechteren-Muruaga', in *De Nederlandsche Leeuw* 126 (2009) 85–94.

349. Mr. Willem Constantijn graaf van Rechteren Limpurg, heer van Almelo en Vriezenveen, geb. Brussel 9 jan. 1898, asp. attaché te Parijs m.i.v. 4 april 1927, gezantschapsattaché (KB 2 febr. 1928 no. 30) te Boekarest en Constantinopel (KB 1 mei 1928 no. 72), gezantschapssecr. 2e kl. (KB 9 febr. 1931 no. 35), als zodanig te Berlijn en te Tokio (KB 3 febr. 1932 no. 56), gs 1e kl. (KB 2 april 1935 no. 42), te Rome (KB 22 febr. 1936 no. 16), tijd. te Stockholm (KB 16 okt. 1936 no. 16), gs 1e kl. met p.t. gezantschapsraad te Washington (KB 16 maart 1937 no. 47), gr ald. (KB 23 sept. 1939 no. 45), belast met leiding gezantschap Stockholm met p.t. buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister 1943–, bggm te Cairo 1945–1951, ABD II 1946, bggm 1951– en buitengewoon en gevolmachtigd ambassadeur 1954–1957 te Madrid, t.b. 1 jan. 1958, res. 1e luit. art., overl. Almelo 21 febr. 1992, zn. van 347, tr. Constantinopel 12 aug. 1930 Fay Esmé barones van Heemstra, geb. Bournabat (bij Smyrna, Turkije) 3 dec. 1908, overl. Enschede 2 juli 1968, dr. van baron Willem Hendrik Johan, landeigenaar, en Maud Blanche Whittall.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 184 en 853; Staatsalmanak; Gids BZ en BD; N. A. 91 (2004–2005) 21; Kersten, *Buitenlandse Zaken in ballingschap*, passim

350. Antoine Joseph Reckers, geb. Rotterdam 10 april 1857, volontair firma Burlage & Veder te Rotterdam, na examen leerling-consul in nov. 1877 als zodanig benoemd bij KB 13 sept. 1880 no. 17 en geplaatst op de Afd. Consulaire en Handelszaken, consulaat te Marseille aug. 1882– en te Parijs 1883–1884, vice-consul (KB 8 sept. 1883 no. 36), dept. (KB 27 mei 1884 no. 21), gemachtigd tot het maken van reis naar Cairo (KB 8 okt. 1885 no. 30) teneinde ald. werkzaam te zijn op het consulaat-generaal en politiek agentschap, o.m. belast met functie politiek agent mei–sept. 1886, uit Egypte teruggekeerd in juni 1887, vice-consul te Antwerpen (KB 28 febr. 1888 no. 25), ontslagen als zodanig wegens de opheffing post en benoemd tot vice-consul i.a.d. met p.t. consul, overl. Antwerpen 1 juni 1890, zn. van Ferdinand Johan Mari Christiaan, winkelier te Rotterdam, en Johanna Maria Agatha Rippens.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 852; 2.05.38, inv.nr. 73; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Reckers* (Leiden 2018).

351. Johann Christian Thubalkain Reelfs, geb. Amsterdam 15 nov. 1842, koopman te Paramaribo 1860–1874, wnd. consul van Groot-Brittannië ald. 1871–1872, 1e luit. schutterij en lid commissie van Toezicht der Surinaamsche Bank te Paramaribo, benoemd tot consul van Duitsland ald. in 1874 maar wegens vertrek naar Nederland niet in functie getreden, agent van buitenlandse huizen te Amsterdam, na examen leerling-consul in nov. 1877 als zodanig benoemd (KB 26 febr. 1879 no. 15) en geplaatst Afd. Consulaire en Handelszaken, gedetacheerd CG Parijs in 1881, vice-consul i.a.d. (KB 26 sept. 1881 no. 18), CG Hamburg 1882–, consul te Bangkok (KB 18 maart 1888 no. 8) en te Calcutta (KB 3 juli 1889 no. 28), consul-generaal ald. voor Brits-Indië (KB 29 april 1895 no. 45), cg te Melbourne 1896– en te Singapore 1900–, op zijn verzoek eervol ontslag uit de consulaire dienst ‘wegens gezondheidsredenen’ (KB 9 mei 1904 no. 38), overl. Amsterdam 29 juli 1925, zn. van Johann Haijen, afkomstig uit Heppens in Oldenburg en na 1815 samen met zijn broer, Johann Anton Reelfs, gevestigd als kooplieden en reders te Amsterdam, en Willemina Janetta Cornelia Lobry.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 852; 2.05.38, register bezoldigde ambtenaren en inv.nr. 74; ‘Wie is dat?’ (1902) 373; Baud (ed.), *De briefwisseling tussen J. C. Baud en J. J. Rochussen 1845–1851 I*, Index personen 191 en II, 168, 169; Ten Brummelhuis, *Merchant, courtier and diplomat*, 79.

352. Jhr. Mr. Gerlach Cornelis Joannis van Reenen, geb. Zeist 18 maart 1891, dr. rechts-wetenschap Utrecht 1920, gezantschapsattaché (KB 26 april 1923 no. 74), vooreerst dept. en vervolgens te Kopenhagen (KB 16 nov. 1923 no. 39), wederom dept. (KB 4 febr. 1925 no. 23), op zijn verzoek jaar verlof ‘buiten bezwaar’ (KB 30 jan. 1926 no. 24), gezantschapssecr. 2e kl. te Stockholm (KB 9 april 1927 no. 39), op zijn verzoek ‘om gezondheidsredenen’ verlof van drie maanden ‘buiten bezwaar’ (KB 8 okt. 1927 no. 48), vervolgens eervol ontslag op verzoek (KB 19 jan. 1928 no. 34), als tijd.

ambt. en 'oud-tweede gezantschapssecretaris' part. secr. van de minister m.i.v. 1 juli 1928, met zijn vroegere rang weer in de diplomatieke dienst opgenomen (KB 10 dec. 1934 no. 13), chef Kabinet en later tevens chef Directie van het Protocol 1934, gezantschapssecr. 1e kl. (KB 12 aug. 1938 no. 67), t.b. 'in het belang van de dienst' m.i.v. 16 mei 1941, hersteld in actieve dienst als gezantschapsraad in 1946, hoofd decoraties Directie Kabinet en Protocol, ABD III 1946, t.b. 1 maart 1952 onder gelijktijdige benoeming tot adviseur hon. voor Protocollaire Zaken, in die hoedanigheid met p.t. buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister 1953–1956, overl. 's-Gravenhage 23 maart 1967, zn. van Jhr.(1876) Frederik, adj.-inspecteur Mij. tot Exploitatie van Staatsspoorwegen, directeur Levensverzekerings-mij. Kosmos te Zeist, lid gemeenteraad ald., en Jeanne Louise Franssen van de Putte, tr. Baarn 16 juni 1915 Jkvr. Anna Hubertina van Reenen, geb. Nijmegen 30 jan. 1892, overl. Laren (N.-H.) 27 juli 1974, dr. van Jhr. (1876) Gerlach Cornelis Joannes, rentmeester Kroondomein in het rentambt Grave, en Wilhelmina Dina Christina d'Abo.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 855; Staatsalmanak; Gids BZ en BD; N. A. 91 (2004–2005) 115.

353. **Mr. Louis Hubert Willem Regout**, geb. Maastricht 27 okt. 1861, civiel ingenieur Leuven 1883, jur. dr. Amsterdam 1896, directeur Louis Regout en Zoon, fijnporseleinfabriek te Maastricht 1883–1902, oprichter en directeur firma Regout jr., muurtegelfabriek 1888–1902, directeur C. V. Porcelain- en Muurtegelfabriek Mosa & Glasfabriek Stella 1902–†, lid Prov. Staten 1895–1904 en Gedeputeerde Staten 1898–1904 van Limburg, lid Eerste Kamer der Staten-Generaal 1904–1909, 1913–1915, lid Mijnraad 1904–1909, minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid 1909–1913, benoemd tot buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister in tijd. en bijzondere zending bij de Pauselijke Stoel (KB 10 juli 1915 no. 1), overl. Rome 27 okt. 1915, zn. van Emile Hubert, industrieel, en Regina Maria Westerwoudt, tr. Amsterdam 7 mei 1888 Wilhelmina Joanna Everard, geb. ald. 2 okt. 1868, overl. 's-Gravenhage 25 dec. 1956, dr. van Petrus Franciscus Joannes en Theodora Maria Woltman Elpers.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 853; Genealogie Regout, in: N. P. 81 (1998) 284–406 (364); Parlement.com (geraadpleegd 24 sept. 2018); De Valk en Van Faassen (ed.), *Dagboeken en aantekeningen van Willem Hendrik de Beaufort*, 757–758; BWN II, 452.

354. **Henri Reich**, Zwitsers koopman gevestigd te Tripoli (in het tegenwoordige Libië), onder de provisionele bescherming van de Ned. consul ald., deze protectie in 1830 met koninklijke goedkeuring geformaliseerd, nam sinds 1833 i.v.m. de afwezigheid van consul Clifford Kocq van Breugel (80) de zaken van het consulaat te Tripoli waar, hangende de benoeming van een nieuwe consul officieel belast met de waarneming van het consulaat (KB 26 april 1842 no. 104) onder toekenning van

jaarlijkse toelage van 2000 gulden, eervol ontslag (KB 5 nov. 1847 no. 62) omdat men toch weer een Nederlander wilde benoemen.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 852; Van Santen, *Het internationale recht in Nederlands buitenlands beleid*, 65 en 640; Spanjaard, *Nederlandsche diplomatieke en andere bescherming in den vreemde*, 161.

- 355. Johann Gotthard Reinhold**, geb. Aken 8 maart 1771, aanvankelijk voor de handel bestemd maar in 1789 als vaandrig toegetreden tot het Staatse leger, luit. inf.-regiment 'Markgraf von Baden' 1793-, secr. Bataafse gezant Abbema te Hamburg 1795-, chargé d'affaires ald. 1800-, minister plenipotentiaris te Berlijn 1809-1810, bood bij brief van 12 april 1814 vanuit Parijs zijn diensten aan 'na drie jaar van alle openlijke betrekkingen verwijderd alhier in de huislijkste ingetogenheid geleefd te hebben', benoemd tot envoyé extraordinaris en minister plenipotentiaris bij de Italiaanse mogendheden met standplaats Rome (SB 16 juni 1814 no. 104), bij het Hof van het Koninkrijk der Beide Sicilien te Napels (KB 13 juli 1826 no. 87) en bij het Zwitsers Bondgenootschap (KB 20 april 1828 no. 107), minister van Buitenlandse Zaken a.i. jan.-mei 1824 (KB 6 jan. 1824 no. 73), bedankte begin 1832 voor het aanbod gezant te Kopenhagen te worden 'uit hoofde van zijn gevorderde jaren en bijkomende omstandigheden', op zijn verzoek eervol ontslag en pensioen (KB 8 april 1832 no. 16), dichter, overl. Hamburg 6 aug. 1838, zn. van Johann Friedrich, koopman te Amsterdam, en Eleonora Marie Pastor, tr. (verm. Hamburg) 1808 'de koopmansdochter' Maria Schuchmacher.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nrs. 780, 817, 818 en 819; Schutte, *Repertorium*, 200 en 222; NNBW VII, 1041; BWN II, 453-454; Colenbrander (ed.), *Gedenkstukken 1825-1830*, tweede stuk, 920.

- 356. Jhr. Otto Reuchlin**, BA, geb. Rotterdam 8 april 1902, HBS Groningen, studies economie te Genève en rechten te Oxford en Londen, gezantschapsattaché (KB 4 jan. 1929 no. 42) op het Kabinet en te Londen (KB 31 jan. 1930 no. 56), secr. delegatie naar de Ontwapeningsconferentie te Genève 1932, na het examen in jan. 1933 benoemd tot gezantschapssecr. 2e kl. (KB 26 jan. 1933 no. 58), verbonden aan het gezantschap te Bern als gedelegeerde bij de Volkenbond met standplaats Genève (KB 22 febr. 1936 no. 16), bevorderd tot gezantschapssecr. 1e kl. ald. (KB 26 febr. 1937 no. 41), Tokio (KB 9 jan. 1939 no. 46), gezantschapsraad ald. (KB 3 juli 1941 no. 6), ministerie Londen 1942- en gezantschap/ambassade Washington 1943-, buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister ald. 1946-1950, ABD III 1946 en ABD II 1948, DGPZ 1951-, buitengewoon en gevolmachtigd ambassadeur te Tokio 1953- en te Luxemburg 1959-1964, overl. Coppet (Zwitserland) 30 jan. 1966, zn. van Jhr. Maarten, wijnkoper, lid firma M. Reuchlin & Zoon te Rotterdam, en Henriette Johanna Lucardie, tr. Oslo 8 april 1933 Amalie Blom, geb. Hamar

(Noorwegen) 2 aug. 1906, overl. 's-Gravenhage 26 juli 1995 dr. van Christian en Nini Augusta Barones Wedel Jarlsberg.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 855; Staatsalmanak; Gids BZ en BD; N. A. 91 (2004–2005) 272; De Vries (ed.), *Herinneringen en dagboeken van Ernst Heldring*, 1022; Kersten, *Buitenlandse Zaken in ballingschap*, passim.

- 357. Jacob Hendrik de Reus**, geb. Dordrecht 2 maart 1866, openbare handelsschool te Rotterdam, Institut Supérieur de Commerce te Antwerpen, twee jaar werkzaam als handelsbediende bij Hudig & Blokhuyzen, cargadoors en reders te Rotterdam en vervolgens twintig maanden als kanselier op het consulaat van Spanje ald., geslaagd voor examen leerling-consul op 11 okt. 1886 als nummer 2 van de vijf, als zodanig benoemd (KB 6 juli 1890 no. 32), aanvankelijk dept. en vervolgens CG Buenos Aires 1891–1893, diploma vice-consul 5 nov. 1894, p.t. vice-consul (KB 14 nov. 1894 no. 28), tijd. belast met waarneming vice-consulaat te Constantinopel 1894, vc te Hamburg (KB 1 febr. 1895 no. 14) en te Yokohama (KB 15 juni 1897 no. 7), p.t. consul (KB 10 jan. 1899 no. 46), benoemd tot consul voor Japan met standplaats Kobe (KB 10 febr. 1900 no. 4), consul-generaal te Caracas met p.t. zaakgeplastigde (KB 14 jan. 1904 no. 26), tevens geaccrediteerd in Colombia en Panama in aug. 1904, p.t. minister-resident (KB 21 aug. 1907 no. 83), eervol teruggeroepen uit Caracas en op non-activiteit (KB 9 sept. 1908 no. 53), cg voor Zuid-China met standplaats Honkong (KB 26 jan. 1909 no. 6) en te Shanghai (KB 16 aug. 1915 no. 10), overl. ald. 20 april 1921, zn. van Mr. Jacobus Johannes, jur. dr. Leiden, advocaat te Dordrecht, wethouder ald., later rechter en vervolgens president arr.-rechtbank te Dordrecht, districts-schoolopziener ald., en Johanna Jacoba Slicher, tr. Ginneken en Bavel 16 febr. 1910 Cornelia Antonia Geertruida Adriana Wouters, geb. 's-Gravenhage 5 aug. 1881, dr. van Jacobus Albertus, stafmuzikant bij het regiment Grenadiers en Jagers (1876), muziekonderwijzer (1889), en Geertruida Johanna Maria van der Vet.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 853; 2.05.38, inv.nrs. 73, 74 en 77; 2.05.38, register bezoldigde ambtenaren; 'Wie is dat?' (1902), 377; A. J. van Galen Last, *Fragment-genealogie De Reus* (Leiden 2018); Genealogie Slicher, in: N. P. 13 (1923) 324–352 (350); De Valk en Van Faassen (ed.), *Dagboeken en aantekeningen van Willem Hendrik de Beaufort*, (o.a.) 438, 439, 442, 444; Van Vuurde, *Engeland, Nederland en de Monroeleer*, passim.

- 358. Emilio Rey**, geb. 25 mei 1850, drogman aan de Ned. vertegenwoordiging te Tanger welke door het Duitse gezantschap ald. werd waargenomen (voordracht van minister van Tets van Goudriaan (451) d.d. 7 febr. 1907 Eerste en Tweede Afd. no. 2429), benoemd tot tolk bij het nieuw gevestigde gezantschap ald. (KB 9 febr. 1907 no. 34) op tract. van f 3000,- p.j., overl. (verm. Tanger) 22 mei 1911.
Bron: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 220 en 853.

359. Jan Rhein, geb. Amsterdam 17 nov. 1854, kweekeling-ondermeester aan een lagere burgerschool ald., door Ferguson (134) naar China gehaald 'om een waakzaam oog op diens kinderen te houden en hen de eerste beginselen van de Nederlandse taal te onderwijzen', aangesteld als leerling-tolk bij het consulaat-generaal in China op jaarlijks tract. van f 2500 en belast met waarneming functie secr.-tolk (KB 21 juni 1876 no. 26), officieel benoemd tot secr.-tolk op j.w. van 3700 gulden (KB 14 juni 1879 no. 35), plotseling krankzinnig geworden 25 sept. 1892 en overgebracht naar Shanghai, overl. ald. 9 okt. 1892, zn. van Hans Hen(d)rik Ger(h)ard, geb. op het Deense St. Thomas, zeeman (1849, 1854), stuurman (1851), in 1865 in China aangekomen, koopman te Shanghai (1887), en Juliana Wilhelmina Augustina Kovoet, tr. 1e Amsterdam 16 sept. 1887 Aaltje Groenendijk, geb. Nieuwer Amstel 4 nov. 1860, overl. Peking jan. 1888, dr. van Nicolaas, commissionair te Amsterdam (1887), en Johanna Elisabeth van der Lichte; tr. 2e N.N.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 258 en 852; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Rhein* (Leiden 2018); Van Dongen, *Tussen neutraliteit en imperialisme*, passim; Kuiper, *The early Dutch sinologists*, 305, 525, 732, 774.

360. Cornelis Gerardus Riem, geb. Delft 1 okt. 1889, kandidaat-ambtenaar voor Chinese Zaken in Ned.-Indië (1910), m.i.v. 1 okt. 1912 op eigen verzoek overgegaan naar de tolkendienst voor het Verre Oosten en belast met de waarneming van de functie van adj.-tolk aan het gezantschap te Peking, officieel benoemd tot adj.-tolk ald. (KB 13 dec. 1912 no. 77), p.t. tolk 2e kl. (KB 29 mei 1916 no. 120), tolk 2e kl. (KB 18 dec. 1918 no. 25), op zijn verzoek verlof 'buiten bezwaar' (KB 11 jan. 1921 no. 92), wederom in dienst te Peking 9 okt. 1922, op zijn verzoek eervol ontslag (KB 24 febr. 1925 no. 73), vervolgens bankier (o.a. 1931), overl. Amsterdam 18 aug. 1968, zn. van Cornelis Gerardus, winkelier (1876, 1881), kantoorbediende (1889), handelsreiziger (1910, 1914), en Maria Johanna Hendrika Sar, tr. Shanghai 22 febr. 1930 (huwelijk ingeschr. Amsterdam 6 febr. 1931) Marguerite Alice Furness, geb. Hamilton (Canada) 24 nov. 1906, overl. Amsterdam 13 okt. 1988, dr. van William John, ingenieur, en Amy Emma Harvey.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 271 en 853; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Riem* (Leiden 2018); Kuiper, *The early Dutch sinologists*, 614, 617.

361. Dr. Hendrik Riemens, geb. Amsterdam 25 okt. 1908, openbare handelsschool ald., studie economie/handelswetenschappen te Amsterdam, dr. econ. ald. 1935, volontair Levensverzekering Mij. 'La Populaire' te Parijs in 1926, na het aanwijzingsexamen in dec. 1931 benoemd tot kandidaat voor de consulaire dienst op 20 jan. 1932, volontair CG Berlijn april-sept. 1933 en CG Antwerpen, asp.vice-consul (KB 9 dec. 1933 no. 51), gedetacheerd CG Berlijn 1934-1935, tijd. dept. Economische Zaken te Batavia ter voorbereiding van zijn volgende plaatsing, CG Shanghai 1935-1937, vice-consul (KB 22 dec. 1936 no. 22), CG Hongkong 1937, wederom

te Shanghai 1937–, vice-consul te Dublin 1938–, 1e handelssecr. Washington 1940–, financieel attaché met standplaats New York 1943–, p.t. financieel raad ald. 1945–, ministerie 1946, ABD IV 1946, hoofd Financiële Afd. ambassade Londen 1947–1949, ABD III 1947, ambassaderaad P.V.V.N. te New York 1949–, met p.t. buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister te Caracas 1950–1954, ABD II 1954, directeur Buitenlandse Economische Betrekkingen ministerie van Economische Zaken 1954–, bggm te Monrovia 1955–, adviseur Atoomzaken ministerie 1957–1959, t.b. 1 sept. 1960, overl. Bloemendaal 6 juli 1972, zn. van Dr. Kornelis Jacobus, dr. letteren Amsterdam 1924, onderwijzer ald. (1909), en Guurtje Johanna Hendrika Reurslag, redactrice tijdschrift “Het Kind” en schrijfster van kinderboeken, tr. 1e Parijs 15 dec. 1933 Madeleine Cécile Boutron, geb. ald. 17 okt. 1912, overl. St.-Martin-Vésudie (Frankrijk) 4 aug. 1968; tr. 2e Bloemendaal 30 dec. 1968 Maria de Graaff, geb. Haarlem 4 maart 1925, overl. na 15 juli 2013, dr. van Bernardus Wilhelmus, rijwielhandelaar, en Henderina Cornelia Cordia.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 855; 2.05.38, register bezoldigde ambtenaren en inv.nrs. 714 en 716; Staatsalmanak; Gids BZ en BD; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Riemens* (Leiden 2018); Klaassen (ed.), ‘Voor u persoonlijk’, 97; Kersten, *Buitenlandse Zaken in ballingschap*, (o.a.) 207–214.

362. Leonard van Riet, geb. Someren 23 maart 1857, openbare handelsschool te Amsterdam, volontair bij de Heeren van der Moolen & van Hunteler, agenten van buitenlandsche huizen, alsmede assuradeurs te Amsterdam 1875–1877, na het slagen voor het leerling-consul-examen in nov. 1877 als zodanig benoemd (KB 28 febr. 1878 no. 28), vice-consul te Hamburg (KB 26 aug. 1880 no. 21) en te Rio Grande do Sul (KB 15 april 1882 no. 35), consul ald. (KB 17 juli 1883 no. 45) en te Buenos Aires (KB 13 febr. 1887 no. 18), consul-generaal ald. voor Argentinië, Uruguay en Paraguay (KB 14 febr. 1890 no. 17), p.t. zaakgelastigde 1895, p.t. minister-resident 1905, consul-generaal met p.t. buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister te Buenos-Aires (KB 3 sept. 1907 no. 60), overl. ald. 31 aug. 1916, zn. van Frederik Willem Adriaan, notaris te Someren, en Aletta van Loon, tr. N.N.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 852; 2.05.38, inv.nr. 74; 2.05.38, register bezoldigde ambtenaren; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Van Riet* (Leiden 2018); ‘Wie is dat?’ (1902) 379; Van Vuurde, *Engeland, Nederland en de Monroeleer*, 65, 69, 72, 73, 77.

363. Joseph Philippe François de Riquet, Prins van Chimay (1827), Prins van Carman (1856), geb. Parijs 20 aug. 1808, adj.-commies surnumerair bij het ministerie van Buitenlandse Zaken (KB 3 nov. 1826 no. 137), ontslag als zodanig en geplaatst als attaché ‘buiten bezwaar’ op de ambassade te Londen (KB 21 mei 1827 no. 128) en te Parijs (KB 4 nov. 1829 no. 84), als zodanig ald. tot 1830, kamerheer van Koning Willem I 1829–, op zijn verzoek eervol ontslag als attaché en kamerheer

(KB 9 juli 1836 no. 19), burgemeester van Chimay, hon. buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister van België in Den Haag 1839–1842, later bij de Duitse Bond en te Rome, gouverneur van Luxemburg, lid Senaat en Kamer van Volksvertegenwoordigers, overl. Londen 12 maart 1886, zn. van François Joseph Philippe de Riquet, graaf de Caraman, prins de Chimay (1824), stadhouder van de wolvenjacht, lid Franse Kamer van afgevaardigden 1815–1816, lid Ridderschap en Prov. Staten van Henegouwen, lid Eerste Kamer der Staten-Generaal, burgemeester van Chimay, kamerheer i.b.d. van Koning Willem I, en Juana Maria Ignazia Teresa de Cabarrus, tr. Parijs 30 aug. 1830 Emilie Louise Marie Françoise Joséphine Pellapra, geb. Lyon 11 nov. 1806, overl. Menars (Frankrijk) 22 mei 1871, dr. van Leu Henry Alain en Françoise Marie Leroy en weduwe van Louis Marie Joseph Graaf de Brigode-Kemlandt.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 819 ; N. A. 91 (2004–2005) 347 ; O. Coomans de Branchène, *Etat Présent de la Noblesse Belge* 15 (Brussel 1967) 156–157; Delcorde, *De Belgische diplomaten*, 32–33.

364. Mr. Hendrik Willem Christiaan Rittershausen, geb. Weesperkarspel 7 mei 1850, benoemd tot 2e luit. dienstdoende schutterij in Leiden 1876, dr. in de beide rechten ald. 1877, verrichtte ‘grondige studien in de Oostersche talen’ te Leiden, aangesteld als rechtsgeleerd kanselier bij de legatie te Constantinopel (KB 20 mei 1877 no. 43) op jaarlijks tract. van f 4000, op zijn verzoek eervol ontslag (KB 28 mei 1880 no. 29), woonde later in Oostenrijk en verm. ald. overl., zn. van Willem Christiaan Lodewijk, rentenier, hoogheemraad van den Zeeburg en Diemerdijk, en Maria Louise Hessel, tr. in het Chorherren Stift te Sanct Florian (Oostenrijk) 18 juni 1877 Anna N. N.

Bronnen en Literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 166, 258 en 852; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Rittershausen* (Leiden 2014/2018); De Locomotief van 26 juli 1876 (Delpher).

365. Jan Jacob Rochussen, geb. Etten 23 okt. 1797, controleur der belastingen laatst. te Amsterdam 1819–, secr. Kamer van Koophandel en Fabrieken ald. 1826–1840, entreposeur ’s-Rijks in- en uitvoerrechten 1826–, directeur Entrepôt-dok te Amsterdam 1828–1840, lid College voor de Rijnvaart 1831–, lid commissie tot aanleg van een spoorweg tussen Amsterdam en Keulen 1834–, lid commissie over het stelsel der spoorwegen in Nederland 1836–, commissaris voor de onderhandelingen met Pruisen te Berlijn over de belangen van de handel en scheepvaart (KB 8 maart 1837 no. 94), belast met buitengewone zending naar Parijs met de rang van raad van legatie voor de onderhandelingen over een tractaat van handel en scheepvaart met Frankrijk (KB 14 nov. 1839 no. 91), minister van Financiën 1840–, op zijn verzoek eervol ontslag als zodanig (KB 14 juni 1843 no. 4), buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister bij het Hof van België (KB 14 juni 1843

no. 5), eervol teruggeroepen (KB 11 april 1845 no. 61) i.v.m. zijn benoeming tot gouverneur-generaal van Ned.-Indië, als zodanig in functie tot 1851, lid Tweede Kamer der Staten-Generaal 1852–1857 en 1864–1869, commissaris des Konings bij de Ned. Handel Mij. 1853–, minister van Koloniën 1858–1860, minister van Staat 1843–, overl. 's-Gravenhage 21 jan. 1871, zn. van Jan, secr. en stokhouder te Etten, lid Departementaal Bestuur van Brabant, lid Departementaal Bestuur van Financiën te 's-Hertogenbosch, extraordinaris raad, chef divisie ministerie van Financiën, lid Raad van Judicature over de Middelen te Water en te Lande, wnd.-ontvanger der indirecte belastingen te Amsterdam, directeur der indirecte belastingen in Noord-Holland, en Aletta Jacoba Erberveld, tr. 1e Amsterdam 14 dec. 1831 Anna Sara Velsberg, geb. Rotterdam 2 juli 1807, overl. 's-Gravenhage 18 juli 1841, dr. van Daniël, marineoff., en Johanna Margaretha Pape; tr. 2e Batavia 25 sept. 1848 Elisabeth Charlotte Vincent, geb. Padang (Ned.-Indië) 6 juni 1827, overl. Buitenzorg (Ned.-Indië) 14 aug. 1851, dr. van Anthony en Sara Wilhelmina van Groll.

N. B. Zoons uit het eerste huwelijk waren Jhr. Mr. Willem Frederik Rochussen (368) en Maurits Rochussen (367). Jhr. Mr. Jan Jacob Rochussen (366) was zijn kleinzoon, J. P. P. baron van Zuylen van Nyevelt (503) zijn schoonzoon, terwijl T. M. Roest van Limburg (371) een neef van hem was. N. B. II De directeur van het Kabinet des Konings liet bij missive d.d. 15 dec. 1860, LaF11 (geheim) aan de tijd. voorzitter van de raad van ministers weten, dat de koning Rochussen 'als erkenning voor de vele en belangrijke diensten door hem in zijn lange publieke loopbaan bewezen' wilde verheffen in de Ned. adel met de titel van baron (NA, Kabinet des Konings 2.02.04, inv.nr. 4263).

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 3407; 2.05.18, inv.nr. 852; N. A. 91 (2004–2005) 360; Parlement.com (geraadpleegd 24 sept. 2018); Reinsma (ed.), *De autobiografie van Jan Jacob Rochussen*; Baud (ed.), *De briefwisseling van J. C. Baud en J. J. Rochussen*, o.m. I, 12–18; NNBW II, 1217–1224.

366. Jhr. (1876) Mr. **Jan Jacob Rochussen**, geb. Berlijn 5 nov. 1871, jur. dr. Leiden 1895, adj.-commies Afd. Politieke Zaken (KB 10 april 1896 no. 29), commies (KB 11 sept. 1899 no. 44), secr. Permanent Hof van Arbitrage (1901), referendaris en chef Afd. Politieke Zaken 1901–1906, directiesecr. Ned. Bank (1909), directeur bijbank Amsterdamsche Bank te Rotterdam (1916), tijd. toegevoegd aan het gezantschap te Parijs i.v.m. de vredesonderhandelingen ald. (KB 14 dec. 1918 no. 22) op een maandelijks verblijfsvergoeding van f 3000, p.t. minister-resident voor de duur van zijn detachering te Parijs, consul-generaal van Noorwegen te Rotterdam 1916–1921, overl. Barnes (Londen) 5 nov. 1928, zn. van **368**, tr. Londen 12 nov. 1909 Mary Gurvey, geb. Brunei 5 febr. 1884, overl. Barnes 11 febr. 1933, zn. van John William en Marie Elisabeth Lambert.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 228; N. A. 91 (2004–2005) 361; De Valk en Van Faassen (ed.), *Dagboeken en aantekeningen van Willem Hendrik de Beaufort*, 153–154;

De Vries (ed.), *Herinneringen en dagboeken van Ernst Heldring*, passim; Moquette, *Van BEP tot BEB*, 50–51.

367. Maurits Rochussen, geb. 's-Gravenhage 18 juni 1841, marineoff., laatst. luit. ter zee 1e kl. tit., op zijn verzoek eervol ontslag i.v.m. benoeming tot attaché militaire 'buiten bezwaar' aan het gezantschap te Londen (KB 13 febr. 1869 no. 21), eervol ontslag als zodanig (KB 16 maart 1870 no. 17), gaf bij attaché-examen op 25 en 26 febr. 1870 'voldoende blijken van geschiktheid', benoemd tot attaché (KB 16 maart 1870 no. 12) en geplaatst op dept., secr. van legatie (KB 19 juli 1872 no. 7) te Londen 1872– en te Berlijn 1874–, overl. ald. 1 april 1875, zn. van **365** (uit diens eerste huwelijk).

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 852; Staatsalmanak 1870; N. A. 91 (2004–2005) 360; Baud (ed.), *Briefwisseling J. C. Baud en J. J. Rochussen 1845–1851* I, 55 e.v.; Reinsma (ed.), *De autobiografie van Jan Jacob Rochussen*, 133–134.

368. Jhr. (1876) Mr. **Willem Frederik Rochussen**, geb. Amsterdam 18 dec. 1832, jur. dr. Leiden 1855, attaché (KB 4 april 1855 no. 68), secr. van legatie te Berlijn (KB 9 maart 1856 no. 2), Parijs (KB 11 juni 1858 no. 59) en Kopenhagen (KB 6 juli 1860 no. 71), zaakgelastigde ald. (KB 8 juli 1861 no. 39), minister-resident bij de Hoven van Zweden en Noorwegen en van Denemarken (KB 19 dec. 1862 no. 76), buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister te Brussel (KB 14 aug. 1870 no. 22) en te Berlijn (KB 8 april 1871 no. 24), minister van Buitenlandse Zaken (KB 3 sept. 1881 no. 18), als zodanig in functie tot 1883, lid Raad van State 1886–1907, overl. 's-Gravenhage 17 juli 1912, zn. van **365** (uit diens eerste huwelijk), tr. Kimmerslev (Denemarken) 14 dec. 1867 Gregersine Mathilde Friin Wedell-Wedellsborg, geb. Odense 10 okt. 1835, overl. Rotterdam 27 jan. 1927, dr. van Friherre Joachim Gotske, luit.-generaal, kamerheer, en Olave Gregersine Juel.

N. B. Hij werd op zijn verzoek in 1876 in de Nederlandse adel verheven.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 852; N. A. 91 (2004–2005) 361; Danmarks Adels Aarbog, København 1978, 452; Baud (ed.), *Briefwisseling J. C. Baud en J. J. Rochussen 1845–1851* I, 55 e.v.; BWN IV, 430; Jurriaanse, *De Nederlandse Ministers van Buitenlandse Zaken*, 309–322.

369. Willem Anne Röell, geb. Arnhem 2 jan. 1791, secr. van legatie te Stockholm (KB 20 jan. 1817 no. 70) en Berlijn (KB 26 juni 1823 no. 233), secr. bij de legatie te St.-Petersburg (KB 30 maart 1826 no. 97), eervol ontslag als zodanig en op non-activiteits tract. (KB 14 maart 1828 no. 122) met verlof om alvorens naar Nederland terug te keren de baden te Aken te mogen gebruiken, kreeg buitenslands verlof van 'uiterlijk' vier maanden (KB 28 febr. 1834 no. 116) om te Bonn een hoogleraar te raadplegen en naar een badplaats te gaan, overl. Utrecht 14 jan. 1836, zn. van Cornelis Elias, off. cav. in Statendienst, laatst. ritmeester, gouverne-

mentssecr. in Engelse dienst te Essequebo en Demerary en te Berbice, en Clementia Maria Kornelia Beeldemaker.

N. B. Hij is niet opgenomen in het Nederland's Adelsboek, omdat zijn tak van de familie Röell bij zijn overlijden nog niet in de Nederlandse adel was ingelijfd. Voor zijn broer Jhr. Charles Henri Röell geschiedde dit op 2 juli 1836. In de officiële stukken van het ministerie, maar ook in KB's werd Willem Anne Röell echter meestal met het predikaat Jonkheer vermeld.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nrs. 817, 818, 819, 1894 en 3407; N. A. 91 (2004–2005) 444.

370. Jhr. Mr. **Willem Frits Röell**, geb. 's-Gravenhage 26 sept. 1887, geslaagd voor het attaché-examen in jan. 1920, hield een mogelijke plaatsing in Rome af omdat hij 'gaarne tot einde Februari in Zwitserland eenige rust (wilde) neemen', benoemd tot gezantschapsattaché (KB 25 juni 1920 no. 64), tijd. dept. in afwachting van detachering te Warschau, gezantschapssecr. 2e kl. ald. (KB 13 febr. 1922 no. 68) en te Peking, gs 1e kl. ald. (KB 7 mei 1925 no. 42), dept. 1926– en Rome (KB 2 juli 1928 no. 270), op zijn verzoek eervol ontslag om redenen van gezondheid (KB 9 febr. 1931 no. 34), overl. Florence 6 april 1971, zn. van Jhr. Willem en Betsy Bauduin.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 184, 251, 853 en 855; N. A. 91 (2004–2005) 412.

371. Mr. **Theodorus Marinus Roest van Limburg**, geb. Rotterdam 8 juli 1806, studie rechten te Luik, Gent en laatst. te Leiden, dr. in de beide rechten ald. 1831, nam als vrijwilliger met de Leidse jagers deel aan de Tiendaagse Veldtocht, in 1832 opgenomen onder de 'adspiranten' aan het ministerie van Buitenlandse Zaken, tevens 'adspirant' voor een aanstelling in de koloniën 1834, solliciteerde in 1835 tevergeefs naar de functie van bibliothecaris bij de Kon. Bibliotheek, adv. te Arnhem, medewerker Arnheemsche Courant 1837–, benoemd tot raad van legatie (KB 10 dec. 1841 La W44 (geheim) en La G42bis (geheim)), vervulde geheime zending van 1 jan. 1842 tot 1 maart 1843, 'ingevolge mondelinge bevelen' van de koning als raad van legatie toegevoegd aan het gezantschap te Wenen (KB 3 april 1843 no. 55) teneinde tevens de vacante functie van gezantschapssecr. waar te nemen, benoemd tot zaakgelastigde en consul-generaal te Athene (KB 31 maart 1846 no. 94), 'gelet op zijn verlangen om die betrekking niet te aanvaarden' benoeming ingetrokken en op non-activiteit onder toekenning van wachtgeld (KB 18 mei 1846 no. 44), zaakgelastigde te Lissabon (KB van 31 juli 1851 no. 59), minister-resident te Washington (KB 15 okt. 1856 no. 80), buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister ald. (KB van 21 dec. 1860 no. 70), minister van Buitenlandse Zaken a.i. (KB 8 juni 1868 no. 44), definitief als zodanig benoemd (KB 15 aug. 1868 no. 4), eervol ontslag als minister (KB 9 dec. 1870 no. 18), overl. Florence 3 maart 1887, zn. van Jacob Adriaan, wijnkoper te Rotterdam, firmant in de Sociëteit van brandewijn- en wijnkopers Limburg, Roest en van der Pot en laatst. rentenier, en Sara

Cornelia Rochussen, tr. (verm. Washington) tussen 1858 en 1860 Isabella Cass, geb. in de vs 28 okt. 1820, overl. Florence 6 nov. 1879, dr. van Lewis Cass, Amerikaans militair (laatst. brigade-generaal), politicus en staatsman, en Elizabeth Spencer.

N. B. In de genealogie Roest (van Limburg) in Nederlands Patriciaat wordt betrokkene vreemd genoeg niet aangetroffen, maar wel zijn vader en twee jongere broers.

Bronnen en literatuur: NA, Kab. Des Konings 2.02.04, inv.nr. 4142 en 4186; NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 1575, 1647 en 3407; 2.05.18, inv.nr. 852; Genealogie Roest, Roest van Limburg, in: N. P. 1 (1910) 381–385; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Roest van Limburg* (Leiden 2013); NNBW x, 824–825; Jurriaanse, *De Nederlandse Ministers van Buitenlandse Zaken*, 217–233; *Lewis Cass* (Wikipedia, geraadpleegd 6 maart 2018); Hooykaas (ed.), *De briefwisseling van J. R. Thorbecke II en IV*, passim.

372. **Thomas Dolegius Govert Rolandus**, geb. Maastricht 18 febr. 1819, ‘oudste 1e luitenant der Artillerie belast met het Departement der Genie op Curaçao’, consul-generaal bij de gemenebesten Venezuela, Nieuw Grenada en Ecuador met standplaats Caracas (KB 9 sept. 1858 no. 88), ontving tevens de dipl. titel van politiek agent (KB van 27 mei 1860 no. 61), onder gelijktijdige intrekking van die titel benoemd tot zaakgelastigde hon. ald. (KB 7 juli 1869 no. 15), eervol ontslag als zodanig (KB 12 mei 1872 no. 12) en op wachtgeld, overl. ’s-Gravenhage 12 okt. 1899, zn. van Thomas Dolegius, kapitein, en Maria Johanna des H. R. Rijksbarones van Slingelandt, tr. Curaçao 9 aug. 1848 Josina Helena Esser, geb. in Suriname 1 febr. 1830, overl. ’s-Gravenhage 13 dec. 1909, dr. van Rutgerus Hermanus en Catharina Schotborgh. Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 852; Genealogie Rolandus, in: N. P. 11 (1920) 201–203; Van Vuurde, *Engeland, Nederland en de Monroeleer*, 71, 92, 93.

373. Mr. **Hubertus van Romburgh**, geb. Leiden 26 jan. 1883, jur. dr. Leiden 1912, werkzaam bij rubbermaatschappijen te Parijs 1909–1910, vervolgens directie-secr. kantoor Rotterdam N. V. van den Bergh Ltd., tijdens wo 1 gemobiliseerd en enkele jaren als off. in Zweden en de vs ter uitvoering van regeringsopdrachten 1915–, landweerplichtig kapitein art. 1918, werkzaam CG Oslo en het gezantschap te Stockholm (onbezoldigd), vervulde aansluitend een opdracht van het ministerie van Oorlog (1920), consul-generaal te Brussel, tevens hoofd Handelsafd. van het gezantschap ald. (KB 23 sept. 1920 no. 52), p.t. handelsraad (KB 10 dec. 1938 no. 38), als zodanig en vervolgens met de rang van gevolmachtigd minister hoofd van de Economische en van de Consulaire Afdeling van ambassade Brussel 1946–1949, overl. ald. 1 aug. 1977, zn. van Prof. Dr. Pieter, leraar natuur- en scheikunde en natuurlijke historie te Leiden, vervolgens werkzaam aan ’s Lands Plantentuin te Buitenzorg (Java, Ned.-Indië), hoogleraar organische scheikunde te Utrecht, en Wilhelmina Catharina Georgina Rademaker, tr. Brussel 1 okt. 1946 Marietta Theresina Eluisa Pellegrini, geb. St. Gilles (Brussel) 18 aug. 1905, overl. na haar

echtgenoot, dr. van Louis Ambroise en Jeanne de Coster en weduwe van M. H. (Hofstede) van Son⁴⁰.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 231, 853 en 855; 2.05.38, register bezoldigde ambtenaren en inv.nr. 716; 2.05.43, inv.nr. 398; Staatsalmanak; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Van Romburgh* (Leiden 2018); Genealogie Van Son, in: N. P. 42 (1956) 250–279 (270); Persoonlijkheden in woord en beeld, 1244; ‘Wie is dat?’ (1956) 510; BWN II, 464.

- 374. Anton Christiaan Romijn**, geb. Soest 30 juni 1860, notaris en procureur, werd in 1912 vermeld als ‘een daar ter plaatse (Pretoria) gevestigde oud-Nederlander’, consul te Pretoria ‘buiten bezwaar’ (KB 14 mei 1912 no. 61), m.i.v. 14 aug. 1912 belast met waarneming consulaat-generaal ald. wegens een aan de betrokken titularis verleend verlof, ontving verblijfsvergoeding van f 6000 p.j. (KB 12 nov. 1912 no. 60), ten tijde van consul-generaal van Ketwich Verschuur (220) als consul te Pretoria vermeld (1919), op zijn verzoek ‘wegens drukke particuliere bezigheden’ eervol ontslag (KB 25 juni 1919 no. 123), overl. Pretoria 9 maart 1923, zn. van Anthonie Marinus, genees-, heel- en verloskundige te Soest, en Petronella Christina ten Kate, tr. (verm.) in Zuidafrika 13 sept. 1892 Elisabeth Livingstone Boydstock Maxwell, geb. 14 febr. 1866, overl. 12 maart 1923.

N. B. Romijn was nog maar enkele maanden honorair consul toen hij consul-generaal Knobel (229) wegens diens verlof moest vervangen. Toen deze tijdens zijn verlof in Nederland in nov. 1912 ontslag nam, kreeg de vervanging een geheel ander karakter. Om die reden werd aan Romijn een verblijfsvergoeding toegekend.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 853; Staatsalmanak 1913–1919; Christiaans, *Onbezoldigde consulaire ambtenaren* III, 49; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Romijn* (Leiden 2015); Michiel Wijers, *Romeyn, tak Barneveld* (geraadpleegd op internet 6 maart 2018).

- 375. Willem Hendrikus de Roos**, geb. Wageningen 7 febr. 1895, school tot opleiding van commiezen bij de Post en Telegraafdienst in Ned.-Indië, vervolgens als sur-numerair op het ministerie van Koloniën, eervol ontslagen als zodanig in 1918, aangewezen voor de opleiding voor de tolkdienst in Japan aan de universiteit Leiden bij ministeriële beschikking van 18 okt. 1918, leerling-tolk te Tokio (KB 7 juni 1921 no. 63), adj.-tolk ald. (KB 19 juni 1922 no. 9), tolk 2e kl. (KB 23 juni 1927 no. 56), p.t. consul (KB 30 juli 1927 no. 70), tolk 1e kl. (KB 23 juni 1932 no. 72), p.t.

⁴⁰ Marius Henri (Hofstede) van Son, geb. 's-Gravenhage 26 juni 1898, 2e kanselier gezantschap te Brussel (KB 28 nov. 1919 no. 54), nam in nov. 1924 zonder succes deel aan het consulaire toelatings-examen, eervol ontslag als tweede kanselier (KB 18 okt. 1926 no. 67) wegens het opheffen van zijn functie, vervolgens hon. consul te Luik, overl. ald. 4 sept. 1934, zn. van Mr. Petrus Hofstede van Son, rechter arr.-rechtbank te Middelburg, en Wilhelmina Ruijtenberg, tr. Brussel 13 aug. 1925 Marietta Theresina Eluisa Pellegrini. (Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.38, inv.nr. 714; Genealogie Van Son, in: N. P. 42 (1956) 250–279 (270))

secr. voor handelszaken (KB 30 aug. 1939 no. 51), na vertrek uit Tokio tijd. t.b. ministerie van Koloniën als raad voor Japanse Zaken bij de Ned.-Indische Commissie voor Australië en Nieuw-Zeeland te Melbourne 1942–, te Batavia 1945–, ABD III 1946, consul-generaal en tijdelijk zaakgelastigde te Rangoon 1946–, gezantschapsraad 1949, gedelegeerde bij de Korea Commissie 1950–1951, cg te Kobe 1952–1959, overl. Blaricum 17 sept. 1971, zn. van Martinus, koffiehuishouder (1893, 1901), kastelein (1896), en Maria Elisabeth Janssen, tr. 1e 's-Gravenhage 17 sept. 1920 Gerritje Meijer, geb. Stad Almelo 3 maart 1897, overl. 's-Gravenhage 4 mei 1952, dr. van Dirk Jan, loodgieter, en Dieka Johanna Naarding; tr. 2e 's-Gravenhage 10 juni 1953 Tine Krouwel, geb. Goor 23 jan. 1918, overl. Doorn 26 april 2007, dr. van Everhardus Marinus Antonius en Nelina Catharina Blaauboer.

N. B. De Roos was als surnumerair op Koloniën eervol ontslagen 'omdat hij weliswaar heel goed was, maar gebrek aan aanleg ter verkrijging van de vereiste technische vaardigheden in de bediening van telegraaf toestellen blijvend beletsel (was) om te slagen voor het examen bij de rang van commies' (notitie Doude van Troostwijk (110) d.d. 2 okt. 1919).

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 272 en 855; Staatsalmanak; Gids BZ en BD; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie De Roos* (Leiden 2016); De Vries (ed.), *Herinneringen en dagboeken van Ernst Heldring*, 996; Albert Kersten, *Buitenlandse Zaken in ballingschap*, 89, 90, 196.

376. René Charles Théodore Roosmale Nepveu, geb. Amsterdam 12 okt. 1879, asp. attaché te Tokio 19 okt. 1906, vertrokken ald. 3 juni 1908 i.v.m. voorbereiding dipl. examens, gezantschapsattaché i.a.d. (KB 23 okt. 1909 no. 53) te Peking, op zijn verzoek 'om redenen, onder meer van financieele aard' eervol ontslag (KB 20 dec. 1910 no. 26), wederom ga (KB 24 okt. 1913 no. 53) en op het Kabinet, gezantschapssecr. (KB 15 maart 1916 no. 42), chef Kabinet 1916, gezantschapssecr. 1e kl. (KB 12 nov. 1920 no. 139), op zijn verzoek 'wegens gezondheidsredenen' eervol ontslag als chef Kabinet en voor een jaar in disp. 'buiten bezwaar' (KB 27 nov. 1920 no. 37), gs 1e kl. te Londen (KB 27 sept. 1921 no. 32), gezantschapsraad ald. (KB 1 aug. 1922 no. 52) en te Parijs (KB 24 okt. 1925 no. 46), buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister 2e kl. te Mexico (KB 27 okt. 1926 no. 42), te Madrid (KB 16 nov. 1931 no. 53) en Wenen (KB 15 mei 1937 no. 39), t.b. in het belang van de dienst onder toekenning disp.tract. (KB 23 sept. 1939 no. 44), overl. Wareme (België) 16 maart 1940, zn. van Charles, secr. Reddingswezen, en Jkvr. Agatha Maria Johanna van Loon, tr. 's-Gravenhage 17 dec. 1912 Jkvr. Julie van Alphen, geb. Haarlem 10 jan. 1887, overl. 's-Gravenhage 8 nov. 1962, dr. van Jhr. Daniël François, resident Besoeki (Ned.-Indië), en Jkvr. Adolphine Westpalm van Hoorn tot Burgh; zij tr. 2e 's-Gravenhage 7 jan. 1955 Mr. Willem Carel baron Snouckaert van Schauburg.

N. B. Dr. J. B. Hubrecht (205) was zijn zwager.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 183, 218, 853 en 855; Genealogie Nepveu, Nepveu tot Ameyde, Roosmale Nepveu, in: N. P. 33 (1947) 220–230 (230); N. A. 79 (1988) 110; Klaassen (ed.), *'Voor u persoonlijk'*, 11; De Vries (ed.), *Herinneringen en dagboek van Ernst Heldring*, 1189 en 1205.

377. Jhr. **Jan de Rovere van Breugel** (naamswijziging Van Breugel Douglas in De Rovere van Breugel bij KB van 10 okt. 1876 no. 18), geb. 's-Gravenhage 23 juni 1867, geslaagd voor examen leerling-consul okt. 1886 als nummer 5 van de vijf, als zodanig benoemd (KB 13 okt. 1892 no. 8), op zijn verzoek eervol ontslag (KB 4 sept. 1894 no. 30), wederom op zijn verzoek i.v.m. 'gewijzigde persoonlijke omstandigheden' aangesteld als leerling-consul (KB 15 febr. 1895 no. 45), p.t. vice-consul (KB 22 dec. 1896 no. 30), benoemd tot adj.-commies met p.t. consul (KB 18 febr. 1899 no. 36), commies met p.t. consul (KB 20 maart 1902 no. 58), hoofdcommies met p.t. consul (KB 26 juli 1904 no. 36), p.t. referendaris onder intrekking van titel consul (KB 5 nov. 1908 no. 44), referendaris (KB 15 febr. 1910 no. 34), op zijn verzoek eervol ontslag (KB 26 juni 1919 no. 55), overl. 's-Gravenhage 19 juni 1937, zn. van baron Mr. Casper (van Breugel Douglas), jur. dr. Leiden, adv. bij de Hoge Raad, referendaris Raad van State, lid gemeenteraad van Den Haag, en Jkvr. Catharina Anna Charlotta Antonia van Rappard.

N. B. Casper baron van Breugel Douglas (59) was de zoon van van de broer van 377. N. B. 11 In zijn rapport van 19 dec. 1896 2e Afd. no. 12942 deelde minister Röell mede dat betrokkene 'om persoonlijke redenen er van af moet zien zich verder voor den Consulaire dienst beschikbaar te stellen.' Van Breugel had daarom verzocht in aanmerking te worden gebracht voor een vacante functie van adj.-commies. Omdat hij daarvoor formeel niet was gekwalificeerd, wilde de minister hem de p.t. van vice-consul verlenen 'bij wijze van onderscheiding voor de op prijs gestelde diensten als gedetacheerd leerling consul gedurende meerdere jaren.' (retroacta bij KB 22 dec. 1896 no. 30).

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 853; 2.05.38, inv.nrs. 73 en 77; N. A. 80 (1989) 489.

378. Mr. **Willem Albert Royaards**, geb. Utrecht 30 sept. 1870, jur. dr. ald. 1895, adv. en proc. te Utrecht, hon. attaché te Bern na kon. machtiging d.d. 13 nov. 1899, als zodanig werkzaam tot mei 1901, gezantschapsattaché i.a.d. (KB 17 mei 1901 no. 41) op dept., gezantschapssecr. 2e kl. te Berlijn (KB 22 juni 1903 no. 87) en te St.-Petersburg (KB 25 juli 1904 no. 40), gs 1e kl. ald. (KB 15 juli 1905 no. 111) en te Washington (KB 1 dec. 1905 no. 43), gezantschapsraad ald. (KB 19 juli 1907 no. 91), te Constantinopel (KB 18 juni 1909 no. 55) en Wenen (KB 21 febr. 1913 no. 54), tijd. verbonden aan het gezantschap te Constantinopel en werkzaam gesteld als zaakgelastigde te Sofia, overl. ald. 15 april 1915, zn. van Mr. Willem Jan, heer van Den Ham en van Den Engh, jur. dr. Utrecht, advocaat ald., lid gemeenteraad en wethouder van Utrecht, lid Prov. Staten van Utrecht, lid Tweede Kamer der

Staten-Generaal, hoogheemraad en later dijkgraaf Lekdijk Bovendams, en Jacoba Margaretha barones Taets van Amerongen, vrouwe van den Engh.

N. B. Royaards werd in de nacht van 10 op 11 april 1915 gevonden 'liggende hevig bloedende en in bewusteloozen toestand met het hoofd op de rails van de tramweg onder het venster zijner woning.' In de Servische pers werd gesuggereerd, dat hij was vermoord wegens zijn pro-Servische sympathieën maar blijkens de brief van tijd. zaakgelastigde Schmolck (398) van 18 april 1915 no. 143 was Royaards – 'doof en ongelukkig' – in beschonken toestand op een stoel geklommen en uit het venster gesprongen.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 183, 213, 223, 260 en 853; 2.05.94, inv.nr. 603; Genealogie Royaards, Van Erpen Roijaards, Sutherland Royaards, in: N. P. 80 (1997) 325–380 (375).

379. Mr. Dr. **Jan Herman van Roijen**, geb. Zwolle 28 maart 1871, jur. dr. Groningen 1895, asp. attaché op het dept. sinds mei 1896, gezantschapsattaché (KB 15 mei 1897 no. 95) op het Kabinet, gezantschapssecr. 2e kl. (KB 6 dec. 1899 no. 3), te Washington (1902) en Berlijn (KB 6 jan. 1902 no. 8), gezantschapssecr. 1e kl. te St.-Petersburg (KB 22 juni 1903 no. 87) 'met handhaving van zijn detachering te Washington die door de gezant aldaar noodzakelijk wordt geacht', gs 1e kl. te Constantinopel (KB 25 juli 1904 no. 40), gezantschapsraad ald. (KB 22 aug. 1905 no. 38) en te Londen (KB 30 okt. 1905 no. 67), minister-resident met p.t. buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister te Tokio (KB 17 sept. 1908 no. 46) en Madrid (KB 12 jan. 1914 no. 41), bggm te Rome (KB 23 okt. 1919 no. 81), bggm 1e kl. ald. (KB 12 nov. 1920 no. 139) en te Washington (KB 29 sept. 1926 no. 24), overl. 's-Gravenhage 31 aug. 1933, zn. van Mr. Jan Hermannus, notaris te Zwolle, wethouder ald., lid Prov. Staten van Overijssel, en Anna Aleida van Engelen, tr. New York 17 mei 1904 Albertina Taylor Winthrop, geb. ald. 9 nov. 1871, overl. 's-Gravenhage 19 april 1934, dr. van Robert Winthrop, bankier, en Catharina Wilson Taylor.

N. B. Zijn zoon volgt onder **380**.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 212, 853 en 855; Genealogie Van Royen, in: N. P. 3 (1912) 342–348 (346); De Vries (ed.), *Herinneringen en dagboeken van Ernst Heldring*, 649; Van der Maar en Meijer, *Herman van Roijen*; Van Kleffens, *De internationaal-rechtelijke betrekkingen tusschen Nederland en Japan*, 122.

380. Mr. **Jan Herman van Roijen**, geb. Constantinopel 10 april 1905, jur. dr. Utrecht 1929, gezantschapsattaché (KB 25 jan. 1930 no. 25) en geplaatst bij zijn vader te Washington, gezantschapssecr. 2e kl. (KB 26 jan. 1933 no. 58) op de Afd. Dipl. Zaken en te Tokio (KB 22 febr. 1936 no. 16), gs 1e kl. ald. (KB 26 febr. 1937 no. 41), chef Afd. Dipl. Zaken 2 aug. 1939, t.b. 1941, bevorderd tot gezantschapsraad in 1945 (met terugwerkende kracht tot 20 febr. 1941), minister zonder portefeuille 1945–, minister van Buitenlandse Zaken 1946, ABD II 1946 en ABD I 1947, buiten-

gewoon en gevolmachtigd ambassadeur te Ottawa 1947–, Washington 1950– en Londen 1965–1970, vervolgens voorzitter Carnegie stichting, overl. Wassenaar 16 maart 1991, zn. van 379, tr. 's-Gravenhage 13 dec. 1934 Jkvr. Anne Snouck Hurgronje, geb. ald. 22 nov. 1913, overl. Wassenaar 11 febr. 2009, dr. van Jhr. Mr. Aarnout Marinus, jur. dr. Leiden, ambtenaar ministerie van Buitenlandse Zaken, laatst. secr.-generaal, in gelijke functie bij het Permanente Hof van Arbitrage, lid gemeenteraad van 's-Gravenhage, curator Ned. Handelsschool te Rotterdam, voorzitter Carnegie stichting, en Jkvr. Henriette van Tets, dame du palais van Koningin Wilhelmina en dame du palais hon. van Koningin Juliana.

N. B. Zijn schoonmoeder was een dochter van Jhr. Mr. Dirk Arnold Willem van Tets (451).

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 855; Staatsalmanak; Gids BZ en BD; Genealogie Van Royen, in: N. P. 3 (1912) 342–348 (346); N. A. 85 (1995) 506; Van der Maar en Meijer, *Herman van Roijen (1905–1991) Een diplomaat van klasse*; BWN v, 430–433; Wiebes en Zeeman, *Neerlands diplomaat in bange dagen, Jan Herman van Roijen*; De Vries (ed.), *Herinneringen en dagboeken van Ernst Heldring*, 1022, 1322; Kersten, *Buitenlandse Zaken in ballingschap*, passim.

381. Philipp Anton Ruhr (Rühr), geb. 1788, ontving in 1821 een gratificatie voor zijn werkzaamheden in dienst van Mr. Johan Bourcourd⁴¹, 'z.m's Commissaris tot regeling van de Rijnvaart te Mentz' (Mainz), secretaris archivaris bij het 'Ned. commissariaat voor de zaken der Rhijnvaart' (1827), ontving titel secr. van legatie vanwege zijn 'beproefde gehechtheid' aan de Ned. belangen, zijn grondige kennis van 'de Rhijnzaken mitsgaders zijn bedrevenheid in de Ned. taal' (voordracht van minister Verstolk van Soelen (466) d.d. 13 sept. 1827 no. 30 (retroacta bij KB 22 sept. 1827 no. 128)), na het eervol ontslag van Bourcourd aangewezen als diens voorlopige opvolger (KB 21 okt. 1831 no. 30), benoemd tot commissaris ter bijwoning van de bijeenkomst van de Centrale Commissie voor de Rijnvaart gedurende het lopende jaar (KB 25 juni 1832 no. 10), toegevoegd aan het gezantschap te Frankfurt wanneer hij niet als commissaris voor de Rijnvaart moest optreden (KB 27 okt. 1834 no. 52), aangesteld als secr. van legatie ald. (KB 12 nov. 1837 no. 130), raad van legatie (KB 17 dec. 1841 no. 97), eervol ontslag als zodanig en als commissaris voor de Rijnvaart (KB 9 aug. 1847 no. 68) en op wachtgeld, overl. 26 maart 1855.

N. B. Volgens art. 90 van de overeenkomst tussen de Rijnsoeverstaten en het reglement betreffende de vaart op die rivier diende elke lidstaat jaarlijks een commissaris aan te wijzen

41 Jhr. (1837) Mr. Johan Bourcourd (1757–1842), o.a. controleur convooien en licenten te Amsterdam, bewindhebber W.I.C. en v. O.C. ter kamer ald., directeur kolonie Suriname en staatsraad i.b.d., lid Raad van Koophandel en Koloniën, Commissaris tot regeling van de Rhijnvaart te Mainz (KB 7 sept. 1815 no. 29), eervol ontslag als zodanig (KB 21 okt. 1831 no. 30) 'overwegende de noodzakelijkheid om in 's Rijks Uitgaven de meest mogelijke bezuiniging daar te stellen.' (Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nrs. 113, 817; N. A. 80 (1989) 358–359)

om zitting te nemen in de Centrale Commissie, die ieder jaar gedurende een maand en hoogstens twee maanden te Mainz bijeenkwam 'ter bevordering van de naarleving van voorschreven reglement' (retroacta bij KB 25 juni 1832 no. 10).

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nrs. 1894 en 3407; 2.05.18, inv.nr. 852; Wels (ed.), *Bescheiden buitenlandse politiek van Nederland 1848–1919*, eerste deel 1848, 686.

- 382.** Jhr. (1904) Mr. **Leonard Henri Ruysenaers**, geb. Alexandrië 4 aug. 1850, jur. dr. Utrecht 1873, attaché (KB 9 jan. 1875 no. 1) op het dept., secr. van legatie (KB 1 april 1875 no. 3), te St.-Petersburg (KB 18 maart 1876 no. 22), op non-activiteit 'buiten bezwaar' (KB 18 jan. 1878 no. 16), in werkelijke dienst hersteld (KB 11 maart 1880 no. 21) en geplaatst op dept., gs te Wenen (KB 31 maart 1881 no. 14), gezantschapsraad (KB 16 febr. 1882 no. 23) te Brussel, op zijn verzoek in disp. (KB 9 dec. 1884 no. 27), gr te Parijs (KB 18 mei 1885 no. 29), zaakgelastigde te Lissabon (KB 15 febr. 1886 no. 1), minister-resident ald. 1888–1889, als min.-res. in disp. tijd. belast met waarneming van het honorair consulaat-generaal te Bern m.i.v. 3 okt. 1892, chef Kabinet 1893–, bevorderd tot buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister 1895, eervol ontslag als chef Kabinet (KB 14 okt. 1899 no. 46) onder gelijktijdige benoeming tot secr.-generaal, secr.-generaal van het Permanente Hof van Arbitrage 1901–1905, commissaris Suez-Kanaal Mij. 1905, lid bestuur Carnegiëstichting 1905, overl. 's-Gravenhage 9 juli 1913, zn. van **383**, tr. 's-Gravenhage 29. jan. 1880 Jkvr. Cornelia Anna van Sypesteyn, geb. ald. 27 dec. 1855, overl. 's-Gravenhage 19 jan. 1934, dr. van Jhr. Jan Willem, kapitein genie, kamerheer des Konings i.b.d., en Jkvr. Adriana Wilhelmina van Vredenburg.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 852; N. A. 92 (2006–2007) 48; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Ruijsenaers, Ruysenaers* (Leiden 2018).

- 383.** **Samuël Willem Ruysenaers**, geb. Rotterdam 4 jan. 1815, arriveerde in Egypte omstreeks 1833, zelfstandig koopman te Alexandrië, aangesteld als vice-consul 'buiten bezwaar van den lande' bij het consulaat-generaal ald. (KB 11 febr. 1842 no. 62) als opvolger van de kort tevoren overleden vice-consul en kanselier G. A. Reinlein⁴², na het overlijden van consul-generaal Schutz (**403**) benoemd tot diens opvolger als cg in Egypte (KB 27 sept. 1851 no. 57) op tract. van f 3000 p.j., later tevens politiek agent ald., 'voornemens zijnde Egypte met der woon te verlaten'

42 George Anthony Reinlein, ged. Rotterdam 9 okt. 1798, achtereenvolgens verbonden aan de consulaten te Alicante en Marseille, chef van het handelshuis Reinlein & Co. te Alexandrië, kanselier van het consulaat-generaal ald., benoemd tot vice-consul bij KB van 4 maart 1834 no. 115, overl. Alexandrië 8 nov. 1841, zn. van Johannes Mattheus, muziekmeester te Rotterdam, en Louisa Frederica Rautenbosch, tr. 1e Helene Escalon, geb. ca. 1814, overl. Cairo 2 dec. 1835; tr. 2e Alexandrië 16 febr. 1836 Donna Emanuela, dr. van Don Antonio de Seguera y Carvajal, generaal-majoor artillerie, en Donna Maria Perez Lema y Navarra. (Bronnen en literatuur: NA, Staatssecretarie 2.02.01, inv.nr. 3893; Algemeen Handelsblad van 13 maart 1834 en Rotterdamsche Courant van 23 juni 1836 (Delpher); A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Reinlein* (Leiden 2016))

op zijn verzoek op non-activiteit gesteld (KB 27 dec. 1875 no. 10) met behoud van rang en titel agent en consul-generaal in disp., overl. De Steeg, h. de Valkenberg, 6 okt. 1877, zn. van Joachimus Lambertus, commissionair te Rotterdam, en Johanna Sophia Crombou, tr. Alexandrië 29 april 1844 Elisabeth Catherine Wilkinson, geb. ald. 10 juli 1823, overl. Cannes 29 jan. 1899, dr. van Peter Robert en Elisabeth Opportune Mahieu.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 3041; 2.05.18, inv.nr. 852; N. A. 92 (2006–2007) 48; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Ruijsenaers, Ruysenaers* (Leiden 2018); Van Santen, *Het internationale recht in Nederlands buitenlands beleid*, 67; Christiaans, *Onbezoldigde consulaire ambtenaren* III, 12.

- 384.** Jhr. (1936) Mr. **Hubertus Theodorus Augustinus Maria van Rijkevorsel**, geb. Nijmegen 26 april 1910, gezantschapsattaché (KB 4 febr. 1939 no. 47), te Kopenhagen (KB 3 april 1939 no. 37) en Stockholm m.i.v. 4 juni 1940, p.t. gezantschapssecr. ald. 1942, gs 2e kl. Stockholm (KB 28 okt. 1943 no. 18), Directie Kabinet en Protocol 1945–, ABD IV en gs 1e kl. 1946, Directie Politieke Zaken 1946–, ambassadesecr. 1e kl. en vervolgens ambassaderaad te Parijs 1948–1954, ABD III 1952, pv bij de Raad van Europa te Straatsburg 1954–, consul-generaal te New York 1956–1960, buitengewoon en gevolmachtigd ambassadeur te Helsinki 1961–1965, ABD II 1963, bga te New Delhi 1966– en Kopenhagen 1970–1975, res. 1e luit. cav., overl. Verviers (Belgisch Limburg) 14 okt. 2000, zn. van Jhr. (1936) Mr. Dr. Augustinus Bernardus Gijsbertus Maria, jur. dr. en dr. staatswetenschap Utrecht, adv. en proc. te Nijmegen, lid firma Joan van Rijkevorsel en Zoonen, wijnkopers te 's-Hertogenbosch, voorzitter raad van beroep Ongevallenverzekering ald., lid Tweede Kamer der Staten-Generaal, commissaris der Koningin in Noord-Brabant, daarnaast o.m. vice-president Rotterdamsche Bank, directeur Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen en lid Raad van de Waterstaat, rechter internationaal hof van appel voor handelszaken in het Saargebied en rechter administratief tribunaal Int. Organisatie van de Arbeid te Genève, en Jkvr. Jeanne Eulalie Marie Serraris, tr. Overijse (Belgisch Brabant) 31 mei 1939 Ghislaine Anne Marie Madeleine Eugénie Léonie Doret, geb. Bourbourg (Frankrijk) 6 april 1916, overl. Visé (Belgisch Limburg) 26 juli 1991, dr. van Gaston Georges en Madeleine Marie Louise Coppijn.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 855; Staatsalmanak; Gids BZ en BD; N. A. 92 (2006–2007) 123; De Vries (ed.), *Herinneringen en dagboek van Ernst Heldring*, 1322.

- 385.** **Isaac Salmon**, geb. 's-Gravenhage 14 febr. 1839, aangesteld als scheepsklerk 1 jan. 1854, vervolgens marineoff., laatst. off. administratie 1e kl., eervol ontslag als zodanig 1 april 1875, in het kader van de uitbreiding van het aantal bezoldigde consulaten benoemd tot consul te Aden (KB 18 febr. 1875 no. 6) op tract. van f 6000 p.j., eervol ontslag als zodanig (KB 2 maart 1878 no. 22) en benoemd tot consul te Bangkok, eervol ontslag wegens lichaamsgebreken – 'a nervous breakdown' –

(KB 27 febr. 1881 no. 12) en pensioen (KB 9 april 1881 no. 20), overl. Scheveningen 8 dec. 1881, zn. van Visser Salmon, expeditie bij de Staatssecretarie (1838), adj.-commies (1842) en commies (1873) bij het Kabinet des Konings, en Naatje Manson, tr. Antwerpen 7 jan. 1873 Anna Posno, geb. Amsterdam 16 nov. 1842, nog in bevolkingsreg. Den Haag vermeld in 1913, dr. van As(s)er Joseph, koopman, en Debora Valkenhuijzen.

N. B. Zijn grootvader, Isaac Salmon, was commies bij de Raad van State en zijn zwager, Jules Posno, was consul-generaal van Nederland in Brazilië (1860) tot zijn overl. in 1870. Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 852; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Salmon* (Leiden 2018); Klaassen, *De officier van administratie KM*, 107; Ten Brummel-huis, *Merchant, courtier and diplomat*, 76-77.

- 386. Mr. Adriaan van de Sande Bakhuyzen**, geb. Leiden 18 april 1874, jur. dr. Leiden 1900, slaagde als nr. 4 voor het examen leerling-consul in 1898, volontair dept. mei 1899-, firma Phs. Van Ommeren te Rotterdam okt. 1899- en firma Hotz en s'Jacob juni-okt. 1900, volontair CG New York (KB 17 dec. 1900 no. 8), benoemd tot leerling-consul ald. (KB 23 mei 1902 no. 26), tijd. CG Pretoria 1903-, belast met waarneming ald. m.i.v. 30 mei 1904, p.t. vice-consul (KB 24 jan. 1906) en belast met waarneming CG Hongkong, vice-consul (KB 13 maart 1906 no. 40), belast met waarneming consulaat te Tientsin (KB 23 nov. 1907 no. 54), vc i.a.d. (KB 15 febr. 1911 no. 35), consul te New York (KB 10 maart 1911 no. 33), p.t. consul-generaal (KB 16 sept. 1914 no. 37), cg te Singapore (KB 11 jan. 1916 no. 43), tijd. gedetacheerd te Batavia in 1918 i.v.m. behartiging buitenlandse belangen Ned.-Indië, eervol ontslag als hoofd CG Singapore (KB 23 aug. 1920 no. 314) en benoemd tot cg i.a.d., gedetacheerd op het gezantschap te Berlijn i.v.m. de mogelijke hervatting van het handelsverkeer met Rusland (KB 29 aug. 1921 no. 51), vervolgens tijd. werkzaam als directeur Rijksbureau voor de scheepvaart en diverse korte plaatsingen in Nederland en daarbuiten, missie naar Perzië met p.t. buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister (KB 3 maart 1925 no. 79), zaakgelastigde te Boedapest (KB 24 sept. 1925 no. 38), op zijn verzoek verlof 'buiten bezwaar' wegens zijn benoeming tot burgemeester van Leiden in 1927, eervol ontslag uit de consulaire dienst (KB 10 nov. 1930 no. 47), burgemeester van Leiden 1927-1941 en 1945-1946, president-curator universiteit Leiden 1928-1941 en 1945-1946, overl. ald. 23 april 1951, zn. van Prof. Dr. Hendrikus Gerardus, dr. wis- en natuurkunde Leiden, leraar in Den Haag en Utrecht, hoogleraar Polytechnische School te Delft en wis- en natuurkunde te Leiden, directeur Sterrewacht ald., en Geertruida van Vollenhoven, tr. 1e New York 18 febr. 1915 (echtsch. uitgespr. Raad van Justitie Batavia 4 april 1919) Mary Mason Hasell Borwick, gesch. echtgenote van N. N.; tr. 2e Huizen 8 sept. 1921 Sophie Alette Wilhelmina Gericke, geb. Soerabaja (Ned.-Indië) 13 juni 1892, overl. Bussum 21 mei 1976, dr. van Mr. Willem Frederik Lodewijk, landsadvocaat te Soerabaja, en Hillegonda Wilhelmine Kehler.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 853, 856; 2.05.38, register bezoldigde ambtenaren; Genealogie Backhuijsen, Van de Sande Bakhuyzen, in: N. P. 78 (1994) 1–15 (13); Genealogie Gericke, in: N. P. 51 (1965) 53–57 (56); Persoonlijkheden in woord en beeld, 1282; Klaassen (ed.), *'Voor u persoonlijk'*, 125; De Vries (ed.), *Herinneringen en dagboeken van Ernst Heldring*, (o.a.) 235 en 387; De briefwisseling van Mr. A. van de Sande Bakhuyzen met zijn ouders en zusters 1902–1925 (z.pl., z.j); Van Kleffens, *De internationaalrechtelijke betrekkingen tusschen Nederland en Japan*, 126.

387. Antonio (Antoine) Scaszaro (Scassarò), geb. Constantinopel 13 juni 1830, samen met zijn zwager werkzaam in de handel tot 1853, vervolgens als drogman in dienst bij de Ottomaanse cavalerie tijdens de Krimoorlog, tijd. havenmeester Ned. gezantschap te Constantinopel 1857–, door de gezant te Constantinopel als hulp-drogman aangesteld tegen een bescheiden vergoeding in dec. 1859, officieel als zodanig benoemd (KB 17 aug. 1880 no. 11) op j.w. van 1500 gulden, op zijn verzoek ontslag uit 's lands dienst vanwege zijn 'age avancé et l'état peu satisfaisant de ma santé' (KB 22 jan. 1886 no. 42), zn. van een Maltezer handelaar in koloniale waren, later directeur 'Monopole du Café Moulu dans la fabrique du Gouvernement', en een katholieke vrouw van het Griekse eiland Tinos, tr. 1854 N. N., overl. 1879.

N. B. In de periode 1859–1880 werd zijn tractement door o.m. R. J. Keun (225) en Jhr. T. E. D. Testa (450) uit eigen zak betaald.

Bronnen: NA, Gezantschap Turkije 2.05.12, Inleiding; NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 166, 267 en 852; 2.05.38, inv.nr. 1193; NA, Consulaat Constantinopel 2.05.94, inv.nr. 777.

388. Mr. Carel Jan van Schelle, geb. Wassenaar 26 aug. 1913, gezantschapsattaché (KB 27 febr. 1940 no. 51) en geplaatst op het Kabinet, t.b. 16 juli en ontslag door de Duitse bezettingsautoriteiten 11 sept. 1941, wederom als ga aangesteld 7 mei 1945, gezantschapssecretaris 2e kl. (KB 19 juni 1945 no. 38), ambassadesecr. 2e kl. te Parijs 1947–1950, ABD IV 1948, as 1e kl. 1950– en ambassaderaad 1951– op het Hoge Commissariaat te Djakarta, Parijs (NATO Defence College) 1954–, ABD III 1955, ar te Ottawa 1955–, gevolmachtigd minister op de Gecombineerde PV bij de NAVO en OESO te Parijs 1958–, chef Directie Europa 1961–, ABD II 1963, chef Directie Buitenlandse Dienst 1963–1969, in deze periode tijd. secr. van Prinses Beatrix en Prins Claus 1965–1966, ABD I 1969, buitengewoon en gevolmachtigd ambassadeur te Brussel 1969–1975, aansluitend grootofficier en vervolgens grootmeester van de koningin tot 1982, overl. Wassenaar 5 nov. 1987, zn. van Henri Richard Alexander, jur. kandidaat, en Hillegonda Maria Meissner, tr. 1e Wassenaar 26 april 1938 (echtsch. ingeschr. ald. 13 nov. 1953) Jkvr. Marie Elisabeth van Bevervoorden van Oldemeule, geb. Amsterdam 29 maart 1911, dr. van Jhr. Mr. Ludolf Henri Jean François, commissionair in effecten, directeur N. V. de Wed. Tjeenk & Co., bankiers te Amsterdam, en Dorothea Caroline Christiane von Alvensleben; zij hertr. Londen 2 jan. 1954 (echtsch. ingeschr. 's-Gravenhage

30 sept. 1957) Aloysius Joannes Rudolphus Antonius Maria van Heyst; tr. 2e Horsham (Sussex) 5 juli 1955 Elsie Rose Headde, geb. Londen 25 dec. 1919, overl. Wassenaar 29 okt. 2005, dr. van William Arthur en Ellen Elizabeth Nolan en gesch. echtgen. van Jurriaan Sluiter.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 855; Staatsalmanak; Gids BZ en BD; Genealogie Van Schelle, in: N. P. 58 (1972) 232–242 (241); N. A. 79 (1988) 527; J. A. de Ranitz, 'In memoriam Mr. C. J. van Schelle', in *BZ-blad*, maart 1988.

389. Karel Hendrik Marius Scheltema, geb. Batavia (Ned.-Indië) 20 sept. 1878, volontair Koninklijke Weefgoederenfabriek voorheen C. T. Stork & Co. te Hengelo nov. 1896–mei 1897, geslaagd voor examen leerling-consul in 1896 als nr. 5 van zes, maar 'door de commissie voor eene dadelijke bestemming afgekeurd', volontair dept. juli 1897–, gedetacheerd te Londen maart 1899–, Constantinopel juni 1899– en wederom dept. okt. 1899–jan. 1900, leerling-consul 2e Afd. Handelspolitieke en Consulaire Zaken (KB 8 jan. 1900 no. 3), te Buenos Aires 1900– en wederom op de 2e Afd. in 1904, op zijn verzoek ontslag (KB 30 dec. 1904 no. 72) omdat hij 'wegens het niet slagen bij het vice-consulsexamen' voornemens was van betrekking te veranderen, secretaris Koffie-commissie te Soerabaja (Ned.-Indië), overl. ald. 29 dec. 1929, zn. van Evert, koopman te Soerabaja en Batavia, en Johanna van Klaveren.

N. B. Betrokkene ontbreekt in de Stamboeken, maar wordt o.m. genoemd in een document in het archief van het ministerie van Buitenlandse Zaken, getiteld: 'Opgave der geslaagde kandidaten bij de leerling-consuls examens 1884–1896'.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.38, register bezoldigde ambtenaren en inv.nr. 77; Staatsalmanak 1901–1905; Genealogie Scheltema, in: N. P. 27 (1941) 218–288 (246).

390. Nicolaas Scheltema, geb. Wijk bij Duurstede 20 juni 1870, ambt. in Ned.-Indië bij het B. B. op Java en Madoera, laatst. als controleur in de residentie Kediri, op voorstel Indische regering en de minister van Koloniën belast met waarneming consulaat te Djeddah met p.t. consul (KB 3 aug. 1905 no. 31), op zijn verzoek 'wegens gezondheidsredenen' eervol van waarneming ontheven (KB 6 mei 1911 nr. 113), terug in Indische dienst, vooreerst te Besoeki (1911), benoemd tot assistent-resident te Pemalang (Pekalongan) 22 april 1916, op zijn verzoek eervol ontslag wegens volbrachte diensttijd m.i.v. 30 juni 1920, overl. Wapenveld 13 juli 1955, zn. van Jan Gabbes, ontvanger registratie, laatst. te Amsterdam, en Johanna Jacoba Heep, tr. Groningen 25 aug. 1896 Neeltje Scheltema, geb. Nes (Ameland) 22 jan. 1872, overl. Heerde 22 nov. 1961, dr. van Foppe Gabbes, aannemer van waterstaatswerken, en Neeltje Feenstra.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 853; 2.05.38, register bezoldigde ambtenaren; Genealogie Scheltema, in: N. P. 27 (1941) 218–288 (284); Gobée en Adriaanse (ed.), *Ambtelijke adviezen van C. Snouck Hurgronje, 1501–1503*.

391. Mr. Dr. **Gerard Adriaan Scheltus**, geb. Utrecht 12 febr. 1879, jur. dr. Utrecht 1904, dr. staatswetenschap ald. 1908, advocaat in Den Haag, commies Afd. Politieke Zaken (KB 27 dec. 1910 no. 106), hoofdcommies (KB 24 nov. 1914 no. 37), p.t. referendaris (KB 16 febr. 1917 no. 15), referendaris Afd. Juridische Zaken (KB 27 dec. 1917 no. 70), tijd. te Brussel in 1920, referendaris Afd. Diplomatieke Zaken 1921, chef Kabinet 1923–, hoofdambtenaar aan het gezantschap te Kopenhagen met standplaats Oslo (KB 4 maart 1935 no. 230) en vervolgens zaakgelastigde ald., buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister te Oslo (KB 17 juli 1939 no. 52), bggm 2e kl. ald. (KB 19 maart 1940 no. 20), tijd. zaakgelastigde te Stockholm m.i.v. 1 mei 1941, overl. Stockholm 3 maart 1943, zn. van Pieter Abraham, off. art., laatst. generaal-majoor, en Helena Appollonia de Raadt.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 231, 853 en 855; Genealogie Scheltus, Scheltus van Kampferbeke, Scheltus van IJsseldijk, in: N. P. 94 (2015) 543–593 (584–585); Kersten, *Buitenlandse Zaken in ballingschap*, passim.

392. Jhr. (1838) **Friedrich Heinrich Wilhelm von Scherff**, geb. Detmold 13 juli 1789, studie rechten te Marburg en Göttingen 1808–1811, legatiesecr., later legatieraad van de Fürst zur Lippe en andere Duitse vorsten (de 16e kurie) bij de Duitse Bondsvergadering te Frankfurt 1816–, als Frederik Hendrik Willem von Scherff genaturaliseerd tot Nederlander (KB 26 dec. 1827 no. 117), benoemd tot opvolger van d'Eck (**116**) bij het gezantschap bij de Duitse Bond met titel raad van legatie (KB 31 dec. 1827 no. 112), tevens zaakgelastigde bij de vrije stad Frankfurt (KB 12 nov. 1837 no. 130), buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister bij de Duitse Bond alsmede gevolmachtigd minister bij de Hoven van Keur Hessen en Nassau, de vrije stad Frankfurt en het Groothertogdom Hessen (KB 9 sept. 1841 no. 91), tevens bij de Hoven van Baden en Beieren (KB 1 maart 1859 no. 82), eervol ontslag (KB d.d. 27 febr. 1867 no. 57), overl. Wiesbaden 21 okt. 1869, zn. van Dr. Johann Christian Friedrich, med. dr., hofarts en raad van Leopold I Fürst zur Lippe en regentes Pauline Fürstin zur Lippe, en Franziska Wilhelmine Schultze, tr. Dillenburg 17 april 1817 Caroline Eleonore von Arnoldi, geb. Dillenburg 21 dec. 1794, overl. Wiesbaden 24 dec. 1868, dr. van Johann en Henriette Freiin von Diepenbrock.

N. B. In zijn voordracht van 31 dec. 1827 no. 26 om Von Scherff aan het Ned. gezantschap bij de Duitse Bond te verbinden, verwees minister Verstolk van Soelen (**466**) naar 'om's besluit van 26 dezer nr. 117 waarbij (aan hem) brieven van naturalisatie worden verleend' (retroacta bij KB 31 dec. 1827 no. 112). Deze naturalisatie vond uitsluitend plaats m.h.o. de intentie 'om Von Scherff als raad van legatie te plaatsen bij het gezantschap te Frankfurt' (missive van minister Verstolk aan zijn ambtgenoot van Justitie van 15 dec. 1827 (retroacta bij KB 26 dec. 1827 no. 117)).

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nrs. 819, 1894 en 3407; 2.05. 18, inv.nr. 852; N. A. 92 (2006–2007) 305; Boogman, *Nederland en de Duitse Bond*, (m.n.) 138–156.

393. Jhr. (1816) **Charles Thomas Marie** ridder (1824) **de Schieter de Lophem**, ged. Brugge 17 sept. 1795, j.u.l., garde d'honneur 1813, secretaris van legatie te Kopenhagen (KB 20 jan. 1817 no. 71) en Stockholm (KB 26 juni 1823 no. 234), verlof i.v.m. overlijden van zijn vader (KB 2 maart 1824 no. 156), op zijn verzoek eervol ontslag (KB 29 april 1825 no. 88), kapitein, later majoor van de burgerwacht, burgemeester van Lophem, lid Ridderschap van West-Vlaanderen, overl. Brugge 13 okt. 1876, zn. van Thomas L. Martin J. Pantaléon, heer van Lophem, off. in Oostenrijkse dienst, lid Tweede Kamer der Staten-Generaal, maire en burgemeester van Lophem, schepen van Brugge, vertegenwoordiger steden in de Provinciale Staten, en Anne M. Th. Caroline Stochove, tr. Brugge 6 juni 1825 Françoise C. Jeanne Burggravin en Barones Pecsteen de Swevezele, geb. Brugge 28 sept. 1794, overl. ald. 16 maart 1877, dr. van Burggraaf en Baron Jacques Ph. Ambroise, lic. ès lois, advocaat bij de Raad van Vlaanderen, lid Ridderschap en Provinciale Staten van West-Vlaanderen, en Marie Josèphe de Hooghe de la Gauguerie, en weduwe van Joseph Bruno M. Désiré de Thibault de Boesinghe.
- Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nrs. 817, 818; N. A. 92 (2006–2007) 606; O. Coomans de Brachène, *Etat Présent de la Noblesse Belge* (Brussel 1998) I, 110–111.

394. Jhr. Mr. Dr. **Albert Gerard Schimmelpenninck**, geb. Amsterdam 14 okt. 1868, dr. rechts- en staatswetenschap Utrecht 1896, asp. attaché dept. m.i.v. 15 juli 1895, gezantschapsattaché (KB 26 maart 1897 no. 26), gezantschapssecr. 2e kl. op het Kabinet (KB 1 april 1899 no. 36), te Berlijn (KB 6 dec. 1899 no. 3) en Rome (KB 6 jan. 1902 no. 8), gs 1e kl. (KB 11 aug. 1902 no. 29) te St.-Petersburg, op zijn verzoek in disp. 'buiten bezwaar' (KB 10 juni 1903 no. 45), kamerheer van Koningin Wilhelmina, dienstdoende bij Koningin-moeder Emma 1903–(1928), intendant-thesaurier 1919, ceremoniemeester 1922–, wnd. grootmeester van Koningin-moeder Emma 1928–1934, executeur van haar nalatenschap, kamerheer i.b.d. van Koningin Wilhelmina 1923– en van Koningin Juliana 1948–, overl. Driebergen, h. Overhorst, 16 dec. 1956, zn. van Jhr. Mr. Frederic Johan Constantijn, jur. dr. Utrecht, en Johanna Wilhelmina Hodshon, tr. Apeldoorn 5 nov. 1908 Jkvr. Anna Magdalena van Haersma de With, geb. Maarssen, h. Richmond, 10 jan. 1877, hofdame van Koningin Wilhelmina 1905–1908, overl. h. Overhorst 27 sept. 1952, dr. van Jhr. Mr. Jan Hendrik, jur. dr. Utrecht, advocaat arr.-rechtbank ald., ambt. openbaar ministerie bij de kantongerechten te Amersfoort, Breukelen en Woerden, kantonrechter te Breukelen, hoogheemraad Lekdijk Bovendams, lid Prov. Staten van Gelderland, jagermeester voor Gelderland van Koningin Wilhelmina, commissaris cultuurmaatschappijen Djegong en Kali Bantar te Amsterdam, en Jkvr. Jacqueline Pauline van Weede.

N. B. Gerrit graaf Schimmelpenninck (395) was zijn grootvader, terwijl Jhr. Mr. Hendrik Maurits van Haersma de With (165) en Jhr. Dr. Jan Minnema van Haersma de Wit (166) zijn zwagers waren.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 182, 212, 214 en 853; N. A. 92 (2006–2007) 346; N. A. 98 (2013–2014) 28.

- 395. Gerrit graaf (1834) Schimmelpenninck**, heer van Nijenhuis en Peckedam, geb. Amsterdam 25 febr. 1794, lid effectenfirma Van Staphorst en Co. ald. 1818–1827, directeur 1824–, president 1827–1833 en lid raad van commissarissen 1835 Ned. Handel-Mij., lid Raad van State i.b.d. 1832–, secretaris van Staat 1835–, lid Eerste Kamer 1836–1849 en Tweede Kamer 1853–1854 der Staten-Generaal, minister van Staat 1836, buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister te St.-Petersburg (KB 24 juni 1837 no. 86), eervol teruggeroepen en zijn brieven van rappel in St.-Petersburg overhandigd 31 mei 1840, bggm bij het Hof van Groot-Brittanië (KB 31 okt. 1846 LaB33), tijd. onderbreking wegens zijn taken als kabinetsformateur, tijd. minister van Buitenlandse Zaken en van Financiën en als voorzitter Raad van Ministers in 1848, op zijn verzoek eervol ontslag als gezant te Londen (KB 2 mei 1851 no. 38), lid gemeenteraad Diepenheim, vice-president 1853–(1859) en president raad van commissarissen Ned. Rijnspoorweg Mij. 1862–, overl. Arnhem 4 okt. 1863, zn. van Mr. Rutger Jan, heer van Nijenhuis, Peckedam en Gellicum, j.u.d. Leiden, geadmitteerd als advocaat voor het Hof van Holland, advocaat en procureur te Amsterdam, voorzitter provisionele regering van Amsterdam, lid Nationale Vergadering, extraordinaris minister plenipotentiaris te Parijs en Londen, vervolgens ambassadeur te Parijs, raadpensionaris, senator van het keizerrijk, lid Eerste kamer der Staten-Generaal, en Catharina Nahuys, tr. 1e Almelo 29 sept. 1815 Henrietta Euphemia Johanna Stulen, geb. Ootmarsum 30 jan. 1796, overl. Amsterdam 12 maart 1816, dr. van Ds. Gerhard Bernhard en Judith Catharina Christina ten Cate; tr. 2e Wijhe 24 mei 1819 Johanna Philippine Frederique Caroline Constantine von Knobelsdorff, geb. Constantinopel 6 okt. 1796, overl. Diepenheim, k. Nijenhuis, 15 juni 1852, dr. van Friedrich (Frederic) Wilhelm (Guillaume) Ernst, luit.-generaal in Pruisische dienst, Pruisisch vertegenwoordiger aan het hof te Constantinopel, extraordinaris envoyé en minister plenipotentiaris in het Koninkrijk Holland, en Jkvr. Johanna Philippina Hermanna van Dedem tot den Gelder en Nijenhuis, grootmeesteres van Prinses Marianne en Prinses Anna Paulowna; tr. 3e Arnhem 3 sept. 1855 Jkvr. Louise Charlotte Jeanette van Schuylenburch, geb. 's-Gravenhage 20 maart 1802, overl. Arnhem 12 mei 1883, dr. van Jhr. Mr. François Pierre Guillaume, heer van Bommene, j.u.d. Leiden, grietman van Ferwerderadeel, volmacht in de Staten van Friesland, gedeputeerde ter Staten Generaal, staatsraad i.b.d. sectie financiën, commissaris-deciseur te Maastricht, lid Wetgevend Lichaam, lid algemene raad Departement Monden van de Maas, lid Vergadering van Notabelen 1814 en van de (Tweede Kamer der) Staten-Generaal, en Johanna Philippina van Herzele, vrouwe van de Ulenpas en Wisch en wed. van Antoine Fredric Gijsbert Gottlob Constantin von Knobelsdorff.

N. B. Schimmelpenninck was in 1846 de eerste voorzitter van de diplomatieke examencommissie.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 3407; 2.05.18, inv.nr. 852; N. A. 92 (2006–2007) 314; Parlement.com (geraadpleegd 24 sept. 2018); NNBW IV, 1223–1225; Jurriaanse, *De Nederlandse Ministers van Buitenlandse Zaken*, 57–64; Boogman, *Rondom 1848*, 54–57.

396. Alexander Carel Jacob baron Schimmelpenninck van der Oye, geb. Keppel 5 mei 1796, geheim klerk (SB 14 juli 1814 no. 15), 1e klerk 1816, secr. van legatie te Kopenhagen (KB 26 juni 1823 no. 235), belast met waarneming gezantschap te Stockholm tijdens verlof van gezant Dedel (99) 1824, secr. van legatie ald. (KB 10 mei 1825 no. 134), minister-resident bij het Hof van Baden te Karlsruhe (KB 7 maart 1829 no. 52), benoemd tot buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister te St.-Petersburg (KB 19 juli 1840 no. 77) maar deze aanstelling niet geëffectueerd, bggm bij het Hof van Pruisen te Berlijn (KB 19 april 1842 no. 58), tevens bij het Groot Hertogelijk Hof van Saxen-Weimar-Eisenach (KB 24 okt. 1842 no. 37 (geh.)), eervol teruggeroepen en uit 's lands dienst ontslagen (KB 19 dec. 1862 no. 72), lid Ridderschap van Gelderland 1820-(1850), kamerheer i.b.d. van de Koningen Willem I, Willem II en Willem III, overl. 's-Gravenhage 17 dec. 1877, zn. van Assueer Jacob, heer van Watergoor, ambtsjonker van Nijkerk, in de Ridderschap van Veluwe, burgemeester van Hattem, gedeputeerde ter Staten Generaal, raad-ordinaris Hof van Gelre en Zutphen en Departementaal Gerechtshof, president Hooggerechtshof van Bataafs Indië, en Henrietta Assuëra Charlotta Juliana Alexandrina barones van Pallandt, tr. Stockholm 28 dec. 1825 Maria Anna Henriette von Kantzow, geb. Lissabon 26 aug. 1801, overl. Neuenahr 22 juni 1872, dr. van Friherre Johann Albert en Lucie Alice Grosett of Muirhead.

N. B. Zijn kleinzoon volgt onder 397.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nrs. 817, 818, 819, 1894 en 3407; 2.05.18, inv.nr. 852; N. A. 92 (2006–2007) 358; Boogman, *Nederland en de Duitse Bond*, (m.n.) 104–111.

397. Dr. Alexander Willem baron Schimmelpenninck van der Oye, heer van Sant-horst, Oosterland, Sirjansland en Oosterstein, geb. 's-Gravenhage 10 juli 1859, dr. staatswetenschap Leiden 1885, asp. attaché m.i.v. 1 maart 1884, gezantschapsattaché i.a.d. (KB 18 mei 1885 no. 29), gezantschapssecr. 2e kl. te Rome 1888, 1e kl. te St.-Petersburg 1890– en Londen (KB 9 april 1894 no. 38), gezantschapsraad ald. (KB 6 aug. 1895 no. 34), op zijn verzoek 'wegens familieomstandigheden' in disp. onder toekenning p.t. minister-resident (KB 23 april 1902 no. 14), overl. Voorschoten, k. Duivenvoorde, 25 sept. 1914, zn. van baron Mr. Willem Assueer Jacob, jur. dr. Utrecht, lid gemeenteraad Den Haag, opperceremoniemeester en grootmeester van Koning Willem III, lid Prov. Staten van Zuid-Holland, en Jkvr. Cornelia Marie Steengracht, dame du palais van Koningin-Moeder Emma, tr. 1e 's-Gravenhage 23 aug. 1888 Cornelia Elisabeth barones van Heemstra, geb.

Haarlem 19 dec. 1867, overl. Nordrach (Baden-Württemberg) 29 dec. 1901, dr. van baron Gijsbert Jan Anne Adolph, off. cav., laatst. ritmeester, majoor tit., ordonnansofficier, tweede stalmeester en adjudant van Koning Willem III, en Ludolphine Cornélie van Valkenburg; tr. 2e Wassenaar 19 april 1905 Jeanne Françoise Chassagnard, geb. Panissières (Frankrijk) 19 nov. 1876, overl. Wassenaar 18 dec. 1959, dr. van Leon en Marie Vinsou.

N.B. Betrokkene was een kleinzoon van **396**, terwijl Jhr. Mr. Dirk Arnold Willem van Tets (**451**) zijn zwager was.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 182, 213 en 852; N.A. 92 (2006–2007) 363.

398. Mr. Dr. François Marie Schmolck, geb. 's-Gravenhage 21 juli 1871, attaché (KB 9 jan. 1907 no. 2) te Parijs, gezantschapssecr. 2e kl. te Berlijn (KB 27 jan. 1909 no. 4), gs 1e kl. te Brussel (KB 22 febr. 1911 no. 22) en Washington (KB 21 febr. 1913 no. 54), gezantschapsraad te Constantinopel (KB 7 maart 1914 no. 51), tijd. zaakgelastigde te Sofia (1915), gr te Parijs (KB 13 jan. 1917 no. 5), t.b. onder genot van disp.-tract. (KB 17 nov. 1922 no. 37), eervol ontslag en wachtgeld 'aangezien het niet in het voornemen ligt hem weder in actieven dienst te doen terugkeeren' (KB 21 nov. 1925 no. 90), pensioen m.i.v. 21 juli 1936, overl. Saint-Germain-en-Laye (Parijs) 21 dec. 1947, zn. van Mr. Johannes Jacobus, advocaat in Den Haag, en Helena Catharina van der Schooren, tr. Parijs 1 okt. 1919 Françoise Leonie Marie Herckenrath, geb. Apeldoorn 8 april 1888, overl. 's-Gravenhage 11 okt. 1961, dr. van Leonardus Johannes Paulus, makelaar, en Anna Maria van Kuijk en gesch. echtgen. van Jhr. Gijsbert Lucas Geerlig de Bosch Kemper (**52**).

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 237 en 853; 2.05.94, inv.nr. 603; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Schmolck* (Leiden 2013/2018); Genealogie Herckenrath, in: N. P. 72 (1988) 223–248 (229); Genealogie Van der Schooren, in N. P. 3 (1912) 357–359 (358).

399. Mari Jules van Schreven, geb. Amsterdam 19 juli 1902, volgde de adelborstopleiding maar wegens de slechte carrièremogelijkheden overgestapt naar de kweekschool voor de Zeevaart te Amsterdam, afgekeurd als officier bij de koopvaardij wegens bijziendheid, volontair bij handelsattaché Spakler (**421**) te Parijs, werkzaam op CG Londen en CG Parijs en op het hon. consulaat te Genua, kandidaat consulaire dienst 11 dec. 1923, adj.-secr. van de Association des auditeurs et anciens auditeurs de l'Académie de Droit International de la Haye 1923–1925, volontair Comptoir Maritime Anversois (Van Ommeren), na consulaire examen van dec. 1925 benoemd tot asp.vice-consul (KB 1 maart 1926 no. 65), gedetacheerd bij het consulaat te Le Havre met standplaats vice-consulaat te Dieppe i.v.m. het 'visscherij-seizoen' 1926–, CG Parijs 1927– en CG Londen 1928, opnieuw te Dieppe nov. 1928–jan. 1929, vice-consul i.a.d. (KB 11 febr. 1929 no. 30), CG Singapore 1929– en CG Hongkong 1930–, wnd. consul-generaal te Bangkok maart–mei 1931, tijd. zaakgelastigde ald. 1932–1935, consul i.a.d. (KB 12 maart 1934 no. 67), wnd. cg te Calcutta 1935–, dienstreis naar

Oost-Afrika 1936–, p.t. consul-generaal (KB 3 sept. 1937 no. 31) i.v.m. waarneming CG Berlijn, tevens wnd. hoofd Handelsafd. van het gezantschap ald., tijd. zaakgel. te Caracas (KB 13 okt. 1937 no. 46), p.t. gezantschapsraad ald. (KB 1 sept. 1939 no. 51), op zijn verzoek t.b. (KB 7 okt. 1940 no. 1), directeur Ned. Recruitering in de vs en Latijns-Amerika 1940–, in actieve dienst hersteld (KB 13 maart 1941 no. 17) als tz in Mexico, terug in consulaire dienst (KB 12 sept. 1942 no. 4), cg i.a.d. m.i.v. 1 juli 1943, politiek adviseur t.b.v. Nederland, België en Luxemburg bij het U. S. Office of War Information en bij het State Department 1943–, politiek hoofdadviseur bij de Veiligheidsraad van de VN 1946–1947, deputy principal secretary Balkan Commissie van de VN 1948–, ABD III 1949, cg te Leopoldville 1949–, ambassaderaad te Ottawa 1951–, cg te Antwerpen 1955–, ABD II 1958, buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister 1958– en buitengewoon en gevolmachtigd ambassadeur 1960–1961 te Addis Abeba, bga te Montevideo 1961–, cg te Genève 1964–1967, overl. Senarclens, Château de Senarclens (Zwitserland) 22 april 1975, zn. van Henri, luit. ter zee 2e kl., havenmeester op Riouw, boekhouder suikerfabriek Wonolangan (Probolinggo, Oost Java), en Cornélie Marie Elise Wurfbain, tr. Maastricht 17 nov. 1950 (echtsch. uitgespr. 's-Gravenhage 2 aug. 1963) Marie Mechtilde Wilhelmine de Nerée tot Babberich, geb. Maastricht 30 jan. 1926, dr. van Ir. Louis Marie, civiel ing., directeur Kristalunie Maastricht, en Johanna Sophia Maria Regout; zij hertr. Parijs 12 aug. 1964 Pierre Louis Gabriël Cabat, wed. van Odile Wenger.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 855; 2.05.38, register bezoldigde ambtenaren en inv.nrs. 714 en 716; Staatsalmanak; Gids BZ en BD; Genealogie Van Schreven, in: N. P. 61 (1975) 319–331 (326); Genealogie De Nerée, in: N. P. 39 (1953) 210–221 (220); Persoonlijkheden in woord en beeld, 1330; Kersten, *Buitenlandse Zaken in ballingschap*, 217; Witte, *Een verre vijand komt naderbij*, 20.

400. Anthonie Johan Schrikker, geb. Amsterdam 9 mei 1892, openbare handelsschool ald., cursus Frans te Neufchâtel (Zwitserland) 1909–, volontair bankierskantoor Lippmann, Rosenthal & Co. en scheepvaartkantoor De Vries & Co., beide te Amsterdam 1910–, scheepvaartkantoor te Londen 1912–1913, res. 2e luit., kandidaat consulaire dienst 2 april 1913, universiteit Amsterdam 1913–1915, na examen consulaire dienst van okt. 1915 benoemd tot asp.vice-consul (KB 29 nov. 1915 no. 26) bij CG Antwerpen, CG Hamburg dec. 1916– en opnieuw te Antwerpen febr. 1918–, consulaat te Luik juli–dec. 1918, p.t. vice-consul (KB 23 sept. 1918 no. 41), vice-consul i.a.d. (KB 30 sept. 1918 no. 108), CG New York 1919–, DEZ 1921–, CG Londen (KB 24 maart 1922 no. 82) en te Berlijn (KB 10 april 1923 no. 41), consul i.a.d. (KB 9 jan. 1924 no. 30), als zodanig te Düsseldorf 1927–, belast met waarneming CG Brussel 1930–, te Londen 1931, verbonden aan het gezantschap te Athene met standplaats Belgrado 1931–, opnieuw te Londen 1932, wegens overlijden titularis tijd. belast met waarneming consulaat te Frankfurt a/d Main okt. 1932–febr. 1933, t.b. (KB 28 sept. 1933 no. 57), weer in werkelijke dienst gesteld (KB 29 maart

1935 no. 7) en gedetacheerd bij CG Montreal, consul-generaal te Düsseldorf (KB 14 dec. 1937 no. 57), Bern 1941–, ABD III 1946, cg te Hamburg 1946–, buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister te Teheran 1950–1954, overl. La Tour de Peilz (Zwitserland) 29 april 1984, zn. van Antonie Johan, commissionair in effecten te Amsterdam, lid fa. Schrikker & Peereboom ald., en Teekel Cornelia ten Napel, tr. 4 febr. 1926 Astrid Melanie Bintz, overl. na haar echtgenoot.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 853 en 855; 2.05.38, register bezoldigde ambtenaren en inv.nr. 714; Staatsalmanak; Gids BZ en BD; A. J. van Galen Last, *Fragment-genealogie Schrikker* (Leiden 2018); Persoonlijkheden in woord en beeld, 1331.

401. Mr. Cornelis Hendrik Joan Schuller tot Peursum, geb. Renkum 6 juli 1885, studie universiteit Bordeaux en Vrije Universiteit Brussel, rechten te Amsterdam, volontair dept., tijd. te Sofia (KB 28 april 1917 no. 25) en Constantinopel 1918–, commies (KB 23 dec. 1919 no. 21), gezantschaps-attaché (KB 25 juni 1920 no. 64) op het dept., gezantschapssecr. 2e kl. (KB 13 febr. 1922 no. 68) te Cairo 1922– en aan het gezantschap te Wenen met standplaats Boedapest (KB 4 febr. 1925 no. 23), gs 1e kl. ald. (KB 7 mei 1925 no. 42), te Londen (KB 24 okt. 1925 no. 46), Rome (KB 2 juni 1927 no. 24) en Caracas (KB 2 juli 1928 no. 270), gezantschapsraad (KB 4 nov. 1931 no. 23) en tijd. zaakgelastigde te Havanna, gr te Cairo (KB 9 dec. 1932 no. 38), met p.t. buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister te Rio de Janeiro (KB 24 okt. 1934 no. 40), bggm 2e kl. ald. (KB 18 juni 1937 no. 95) en in Spanje (KB 21 april 1939 no. 45), bggm in Columbia en Ecuador (KB 3 sept. 1945 no. 16) en in functie tot 1949, overl. Torremolinos (Spanje) 3 nov. 1971, zn. van Christiaan Reinier, gemeentesecr. te Veenendaal, lid gemeenteraad en wethouder te Renkum, door de consul te Bayonne na koninklijke machtiging d.d. 17 maart 1896 benoemd tot hon. vice-consul te Pau (Frankrijk), en Jkvr. Susanna Sophia Ortt van Schonauwen, tr. Bloemendaal 18 mei 1934 (echtsch. ingeschr. ald. 8 jan. 1957) Ida Mary Carp, geb. suikerfabriek Sragi (Pekalongan, Ned.-Indië) 16 sept. 1902, overl. in Portugal omstr. 1974, dr. van Ir. Bernard Marie Antoine, superintendant der suikerondernemingen van de Ned. Handel-Mij. in Ned.-Indië, en Ida Anna Spanjaard en gesch. echtg. van Mr. Leendert Johannes van der Valk, koopman.

N. B. C. D. Schuller tot Peursum (402) was zijn broer.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 256, 853 en 855; Genealogie Schuller (tot Peursum), Schüller, in: N. P. 89 (2009) 317–374 (346); N. A. 89 (2000–2001) 251; Genealogie Carp, in: N. P. 17 (1927) 75–108 (106); Persoonlijkheden in woord en beeld, 1338; ‘Wie is dat?’ (1956) 546; Kersten, *Buitenlandse Zaken in ballingschap*, passim; De Vries (ed.), *Herinneringen en dagboek van Ernst Heldring*, 830, 835 en 1190; Christiaans, *Onbezoldigde consulaire ambtenaren* 1, 67.

402. Christiaan Dirk Schuller tot Peursum, geb. Veenendaal 14 okt. 1883, licencié en droits et ès sciences politiques Brussel, asp. attaché te Parijs dec. 1907–maart 1909 en vervolgens dept., gezantschapsattaché i.a.d. (KB 23 okt. 1909 no. 53) op het gezantschap te Tanger, Kabinet 1911–, gezantschapssecr. (KB 20 aug. 1913 no. 80) te St.-Petersburg en dept. (KB 28 juli 1915 no. 30), gs te Boekarest (KB 19 april 1919 no. 26), gezantschapsraad (KB 18 maart 1920 no. 21) Constantinopel, buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister 2e kl. te Belgrado (KB 26 mei 1922 no. 144) en Athene (KB 31 jan. 1924 no. 55), i.v.m. ‘de onvermijdelijke bezuiniging op de begrooting van mijn Departement’ eervol ontslag uit de diplomatieke dienst (KB 2 dec. 1932 no. 54), overl. Saint-Jean-de-Luz (Frankrijk) 5 nov. 1983, broer van **401**, tr. Amsterdam 13 maart 1922 Marie Thérèse de Castellane, geb. Toulouse 22 febr. 1890, overl. Torremolinos 7 mei 1967, dr. van Marquis Boniface Marie Amédée en Jeanne Honorée Marie des Comtes d’Armagnac de Castenet.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 183, 853 en 855; Genealogie Schuller (tot Peursum), Schüller, in: N. P. 89 (2009) 317–374 (346); Persoonlijkheden in woord en beeld, 1338.

403. Pierre Ambroise Schutz, firmant handelshuis te Alexandrië, thesaurier van het consulaat in Egypte (1825), benoemd tot consul te Alexandrië (KB 12 maart 1827 no. 128) als opvolger van de onbezoldigde consul Buccianti⁴³, j.w. vastgesteld op 5600 gulden (KB 3 mei 1828 no. 95) met de bepaling, dat het hem niet was toegestaan om ‘koophandel te drijven’, bevorderd tot consul-generaal (KB 4 maart 1834 no. 115) op tract. van 4000 gulden p.j., in het kader van een algemene bezuinigingsronde tract. verlaagd tot 3000 gulden (KB 13 febr. 1849 no. 82), overl. 24 juli 1851, zn. van Conrad Godard Nicolas, secr., kanselier en zaakgelastigde te Constantinopel, later thesaurier te Smyrna, en N. N.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nrs. 1894 en 3407; 2.05.18, inv.nr. 852; NA, Consulaat Constantinopel 2.05.94, inv.nr. 778; Schutte, *Repertorium*, 311; Van Santen, *Het internationale recht in Nederlands buitenlands beleid*, 67.

404. Jan Albert Schuurman, geb. ’s-Gravenhage 19 aug. 1888, openbare handelsschool te Amsterdam, kantoorbediende Kon. West-Indische Maildienst ald., kandidaat-consulair ambtenaar 16 febr. 1907, diploma leerling-consul okt. 1907 als nr. 1 van

43 Alexander Buccianti was benoemd bij KB van 10 april 1820 no. 117A. Volgens Nanninga, *Levantschen Handel* IV, xv was het consulaat te Alexandrië echter al in 1817 aan Buccianti opgedragen. Men was in Den Haag niet tevreden over hem: ‘De Heer Buccianti langer in het Consulaat te laten schijnt voor de belangen van de Nederlandschen handel en scheepvaart niet raadzaam’, aldus de minister terwijl de koning ‘na het gebeurde te Alexandrië met den Heer Buccianti, voorshands geene termen heeft gevonden om bij een eervol ontslag van dezelve, als zoodanig de toelage van een pensioen of gratificatie te voegen.’ Bij KB van 18 mei 1828 no. 27 werd hem echter alsnog een jaarlijks pensioen van 300 gulden toegekend met terugwerkende kracht tot 12 maart 1827.

vijf geslaagden, werkzaam secretariaat Tweede Vredes-conferentie, na examen voor asp. vice-consul in okt. 1908 als zodanig benoemd (KB 11 nov. 1908 no. 49) en gedetacheerd te Londen, vice-consul i.a.d. (KB 13 nov. 1911 no. 59) te Hamburg, New York 1913– en San Francisco 1915–1917, consul i.a.d. (KB 8 jan. 1917 no. 82), belast met waarneming CG Shanghai 1919–1920, tijd. DEZ en CG Berlijn 1921– en wederom DEZ in 1922, belast met waarneming CG Londen (KB 28 juli 1922 no. 5), CG Parijs (KB 30 jan. 1923 no. 44), p.t. consul-generaal (KB 21 dec. 1923 no. 40), als zodanig te Smyrna (KB 13 sept. 1924 no. 59), cg te Montreal (KB 1 dec. 1926 no. 62) en New York (KB 11 okt. 1939 no. 40), belast met leiding CG New Orleans m.i.v. 17 juni 1942 en van CG Chicago 1944–1948, ABD III 1946, bureau secr.-generaal 1948–, met p.t. gevolmachtigd minister t.b. Indonesische regering met standplaats Djakarta 1949–1953, woonde na zijn pensionering te Brisbane (Australië), verm. overl. ald., zn. van Hendrikus, lid firma Schuurman & De Bas, commissionairs in effecten in Den Haag, en Friederike Ulrike Cäcilie Mathilde Emma Kreuzler, tr. 1e San Francisco 3 juli 1917 Marie Margherita Edmonde Hubertine Welters, geb. Valkenburg (Limburg) 9 nov. 1889, overl. Palo Alto (Californië) 11 dec. 1941, dr. van Gerardus Jozephus Hubertus en Emilia Maria Josepha Hubertina Antonetta de Guasco; tr. 2e Montreal 27 juni 1942 Jane Annie Rusk, geb. ald. 28 juli 1905, verm. overl. Brisbane, dr. van Samuel en Jane Charteris.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 853 en 855; 2.05.38, register bezoldigde ambtenaren en inv.nr. 714; Staatsalmanak; Gids BZ en BD; Genealogie Schuurman, Elink Schuurman, in: N. P. 59 (1973) 258–310 (296); Kersten, *Buitenlandse Zaken in ballingschap*, 159, 208; De Vries (ed.), *Herinneringen en dagboek van Ernst Heldring*, 1362.

- 405. Magdalenus Jacobus Senn van Basel**, geb. Groningen 27 sept. 1808, firmant handelshuis Van Basel, Toe Laer & Co. te Batavia en hoofd van het bijkantoor te Canton, dreef na het faillissement van de firma in 1840 onder eigen naam handel ald., belast met waarneming consulaat te Canton (Indisch besluit 26 aug. 1829 no. 1), provisioneel waarnemend consul ald. (Indisch besluit 11 okt. 1831 no. 23) op een toelage van '1200 Spaansche matten 's maands', verbleef in Europa 1833–, opnieuw als fungerend consul te Canton 1835–, vluchtte vanwege de Opiumoorlog naar Macao in 1839 en vervolgens naar Batavia, officieel aangesteld als consul te Canton (Indisch besluit 29 aug. 1844 no. 1), als zodanig werkzaam tot 1847 toen hij wegens ernstige financiële problemen noodgedwongen naar Ned.-Indië terugkeerde, formeel ontheven 'van de verdere vervulling der bediening van consul te Canton in China' (besluit gouverneur-generaal 26 okt. 1847), alg. ontvanger te Semarang, overl. Delft 2 dec. 1863, zn. van Anthon Wilhelmus, militair, laatst. generaal-majoor inf., en Johanna Maria Wieringa, tr. Brummen 17 sept. 1834 Maria Elisabeth Rose, geb. Cheribon (Ned.-Indië) 24 febr. 1806, overl. Diepenheim 29 dec. 1884, dr. van Mr. Simon Hendrik, 1e secr. Indische regering, resident

van Cheribon, extra-ordinair raad van Indië, lid raad van Utrecht, en Johanna Susanna Senn van Basel.

N. B. Hij was de vader van Walter Hugo Senn van Basel (406).

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nrs. 3030 en 3052; Genealogie Senn van Basel, Mersen Senn van Basel, in: N. P. 31 (1945) 252–263 (254, 258); Van Dongen, *Tussen neutraliteit en imperialisme*, 32–33; Baud (ed.), *De briefwisseling tussen J. C. Baud en J. J. Rochussen* I 200; II 190–193, 202, 210, 219, 386–389; III 119–120, 152.

406. Walter Hugo Senn van Basel, geb. Ardjowinangoen (Cheribon, Ned.-Indië) 12 febr. 1843, controleur B. B. in Ned.-Indië, in kader uitbreiding van het aantal bezoldigde consulaten benoemd tot eerste bezoldigd consul in Siam met standplaats Bangkok (KB 18 febr. 1875 no. 5) op jaarlijks tract. van f 10.000, eervol ontslag als zodanig (KB 2 maart 1878 no. 21), keerde vervolgens terug in Indische dienst, overl. Almen 23 mei 1893, zn. van 405.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 852; Genealogie Senn van Basel, Mersen Senn van Basel, in: N. P. 31 (1945) 252–263 (258); Baud (ed.), *De briefwisseling tussen J. C. Baud en J. J. Rochussen* I, 200; Ten Brummelhuis, *Merchant, courtier and diplomat*, 72–76; Blussé & Van Luyn, *China en de Nederlanders*, 159–160.

407. Jhr. Mr. Emile Gerrit de Serière, geb. Grati (Pasoeroean, Ned.-Indië) 14 april 1897, gezantschapsattaché (KB 13 febr. 1922 no. 67) te Madrid en Washington (KB 1 aug. 1922 no. 52), gezantschapssecr. 2e kl. te Warschau (KB 30 dec. 1924 no. 146) en Berlijn (KB 28 maart 1925 no. 88), overgeplaatst naar Tokio (KB 5 mei 1925 no. 47), vertrokken ald. 15 nov. 1928, overl. 's-Gravenhage 19 febr. 1929, zn. van Jhr. John, controleur B. B. in Ned.-Indië, en Marie Eschauzier, tr. Tokio 30 mei 1928 Annetta Guglielmina Silvia Maria Alagacia Gravin della Torre di Lavagna, geb. Rivarolo Canavese (Turiijn) 12 okt. 1901, overl. Lugano 27 dec. 1982, dr. van Graaf Giulio Enrico Saverio en Alice Antonia Chiesa; zij hertr. Brussel 28 jan. 1948 Jhr. Mr. Dirk van Eysinga (1916–1980), ambt. Buitenlandse Dienst 1946–, laatst. ambassadeur te Boekarest 1968–1969.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 855; N. A. 93 (2008) 17; N. A. 82 (1992) 311.

408. Auguste Benoit Marie Serruys⁴⁴, geb. Oostende 1790, aangesteld als agent Ned. Handel-Mij. te Lima in 1825, tevens bezoldigd consul ald. (KB 12 juli 1825 no. 160) op tract. van 4000 gulden (voorlopig voor periode van twee jaar), vanuit Antwerpen met het schip 'le Magnanime' aangekomen te Lima op 30 jan. 1826, zijn tract. tot nader order gecontinueerd (KB 21 juni 1827 no. 74), op zijn verzoek voor onbepaalde tijd verlof in Europa 'tot herstel van zijne gezondheid en ter bezor-

44 In 1840 was een A. Serruys zaakgelastigde van België te Lissabon. (Bron: Almanach der Provincie van West-Vlaenderen en wegwyzer der stad Brugge 1840)

ging van zijne bijzondere belangen' (KB 24 sept. 1829 no. 101), vertrok uit Lima in okt. 1829, verbleef aanvankelijk geruime tijd te Parijs, vervolgens te Oostende en tenslotte te Antwerpen, tract. beëindigd met terugwerkende kracht tot 31 dec. 1830 (KB 30 mei 1831 no. 69), eervol ontslag als consul te Lima (KB 16 aug. 1831 no. 20), overl. Oostende 19 jan. 1862, zn. van Mr. Jean Baptiste Hubert, j.u.d. Leuven, advocaat bij de Raad van Vlaanderen, commissaris voor de nationale visvangst, raadpensionaris en stadsthesaurier van Oostende, notaris ald., lid Tweede Kamer der Staten-Generaal, burgemeester van Oostende, lid Nationaal Congres van België, lid Kamer van Volksvertegenwoordigers, raadsheer bij het Hof van Cassatie, en Marguerite Maertens, tr. 1844 Elise Rosalie Valcke, geb. Oostende 24 dec. 1819, overl. ald. 15 dec. 1890, dr. van Jean Valcke (de Knuyt), agent Ned. Handel-Mij. te Bahia, onbezoldigd consul ald. (KB 6 april 1826 no. 123), op zijn verzoek eervol ontslag (KB 24 april 1828 no. 161) wegens zijn benoeming in datzelfde jaar tot lid van de factorij der Ned. Handel-Mij. te Batavia, stichtte samen met zijn schoonbroer, Aimé de Knuyt in 1834 een oesterkwekerij te Oostende, aangesteld als consul hon. van Nederland voor de kust van West-Vlaanderen in mei 1842, en Rosalie Thérèse de Knuyt.

N. B. Tijdens zijn verlof in 1829 werd het consulaat te Lima waargenomen door zijn eveneens daar gevestigde broer Hippolyte George Serruys (1802–1856). N. B. II Serruys opteede in 1831 voor de Belgische nationaliteit.

Bronnen en literatuur: Oprechte Haarlemsche Courant van 17 juni 1826 (Delpher); Algemeen Handelsblad van 7 juni 1828 en 7 okt. 1829 (Delpher); Rotterdamsche Courant van 10 mei 1842 (Delpher); Van der Veen, *Groot-Nederland & Groot-Colombia*, 128 en 232.

409. Mr. Charles T. Serruys⁴⁵, verzocht bij brief van 27 april 1818 om bij het dept. van Buitenlandse Zaken te worden geplaatst, verbleef in 1823 te Rome en maakte per brief van 15 juli van dat jaar zijn verlangen kenbaar om de dipl. loopbaan te betreden als secr. van legatie, referendaris 2e kl. bij de Raad van State (1824), met behoud van die rang benoemd tot secr. van legatie dienstdoend bij de gezant bij de Hoven van Rome en Toscane met standplaats Rome (KB 26 juni 1824 no. 121), kapitein hon. bij de dienstdoende schutterij te Oostende (KB 23 jan. 1830 no. 126), op zijn verzoek eervol ontslag als referendaris 2e kl. en als secr. van het gezantschap bij de Pauselijke Stoel (KB 4 febr. 1831 no. 20).

N. B. Hij was ongetwijfeld identiek aan Charles Théodore Serruys (1794–1874), een broer van **408**. N. B. II In 1830 zou Serruys opnieuw naar Rome gaan als secr. van legatie onder de nieuwe gezant Van Liedekerke Beaufort (**251**). Volgens de Deense gezant in Den Haag, baron de Selby, in een brief van 19 jan. 1830 was Serruys evenwel 'nullement pressé d'arriver à son poste, d'abord allé par Paris à Bordeaux, peut-être à Bayonne, et séjournera

45 In 1841 was een Charles Serruys zaakgelastigde van België te Washington. (Bron: Wegwyzer der stad Gend en Provinciaelen Almanach van Oost-Vlaenderen 1841)

ensuite dans plusieurs villes d'Italie.' Deze aarzeling om zich naar zijn post te begeven hing vermoedelijk samen met zijn 'Belgische' afkomst. Wellicht speelde dat laatste een rol bij zijn ontslag in 1831, dat minder vrijwillig was dan op het eerste gezicht lijkt (retroacta bij KB 4 febr. 1831 no. 20).

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nrs. 349, 359, 818, 819 en 1894; Colenbrander (ed.), *Gedenkstukken 1825-1830*, eerste stuk, 430 en 432.

410. Dr. Ir. **Ate Sevenster**, geb. Pieterzijl 12 dec. 1896, landbouwkundig ingenieur aan de Landbouw Hogeschool te Wageningen, dr. landbouwkunde ald. 1930, adj.-rijkslandbouwconsulent 1920, rijkslandbouwconsulent te Brussel 1921- en Parijs 1923 tot 1 jan. 1939, tijd. belast met waarneming functie handelsattaché ald. (KB 7 april 1932 no. 22), p.t. handelsraad (KB 11 maart 1937 no. 72), benoemd tot consul-generaal te Parijs met behoud p.t. handelsraad (KB 15 april 1939 no. 46), hoofd Office Néerlandais te Vichy 1942-, in Duitse gevangenschap 1943-, ministerie te Londen 1944-1945, ABD III 1946, consul-generaal te Montreal 1946- en Düsseldorf 1952-, ABD II 1956, buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister te Praag 1956-, cg te Genua 1959-1965, overl. Robbiate-Brianza (Como, Italië) 24 aug. 1982, zn. van Auke, landbouwer te Nes en later te Pieterzijl, en Duifke Noordenbos, landbouwersche (1899), tr. Wemeldinge 2 sept. 1920 Pieterella Neeltje Lindenbergh, geb. ald. 23 mei 1899, overl. Robbiate-Brianza 1 febr. 1992, dr. van Adriaan, werkman (1899), landbouwer te Wemeldinge (1920), en Maatje Lindenbergh.
- Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 252 en 855; 2.05.38, register bezoldigde ambtenaren; Staatsalmanak; Gids BZ en BD; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Sevenster* (Leiden 2018); Kersten, *Buitenlandse Zaken in ballingschap*, passim; Klaassen en Woltring (ed.), *Documenten buitenlandse politiek van Nederland 1919-1945*, deel I 2 jan. 1931-29 maart 1932, 478-479.
411. Mr. **Johann Gottlieb Sillem**, geb. Amsterdam 16 nov. 1893, jur. dr. Leiden 1919, gezantschapsattaché te Parijs (KB 29 juni 1921 no. 80) en Madrid (KB 1 aug. 1922 no. 52), gezantschapssecr. 2e kl. (KB 16 nov. 1923 no. 39), op zijn verzoek verlof 'buiten bezwaar' nov. 1923-jan. 1924, gs 2e kl. te Praag (KB 28 jan. 1924 no. 76) en Buenos Aires (KB 24 okt. 1925 no. 46), gs 1e kl. ald. (KB 24 okt. 1927 no. 55), te Bern (KB 14 febr. 1928 no. 30) en Rome (KB 31 jan. 1930 no. 56), zaakgelastigde te Athene (KB 8 dec. 1932 no. 66), gezantschapsraad (KB 1 febr. 1934 no. 72), buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister 2e kl. te Lissabon (KB 23 maart 1937 no. 27), op zijn verzoek t.b. onder toekenning disp. tract. (KB 27 maart 1941 no. 20), eervol ontslag 15 jan. 1948, res. 1e luit. huzaren, overl. Den Dolder 24 febr. 1955, zn. van Ernest, bankier, lid fa. Hope & Co. te Amsterdam, en Augusta Gaymans, tr. 1e Wimblebon (Londen) 28 jan. 1920 (echtsch. ingeschr. Arnhem 30 nov. 1950) Maria Antonia Aleida van Ogtrop, geb. Amsterdam 14 okt. 1894, overl. Hammersmith (Londen) 20 juni 1987, dr. van Mr. Henricus Joannes, jur.

dr. Amsterdam 1893, advocaat en procureur te Amsterdam, lid firma H. J. van Ogtrop & Zoon, makelaars en commissionairs in effecten ald., lid Prov. Staten van Noord-Holland, en Aleida Gijsberta Maria Hanlo, regentes R.K. weeshuis Het Maagdenhuis te Amsterdam; tr. 2e Godalming (Surrey) 20 dec. 1950 Elisabeth Adrienne Eugénie Maximiliane gravin Schimmelpenninck, geb. Diepenheim, k. Nijenhuis 7 aug. 1919, dr. van graaf Rutger Jan Eugen, heer van Nijenhuis en Peckedam, koopman in technische artikelen, landoeconoom, res. off. cav., laatst. ritmeester, en Marie Thérèse Ruth von Meister en gesch. echtg. van Jhr. Jacob Adriaan van Kretschmar van Veen, heer van Veen; als weduwe hertr. zij Johann Gottlieb van Marle.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 855, en 2.05.51, inv.nr. 26; Genealogie Sillem, in: N. P. 47 (1961) 307–319 (314); Genealogie Van Ogtrop, in: N. P. 89 (2009) 225–275 (230); N. A. 92 (2006–2007) 326; Persoonlijkheden in woord en beeld, 1352; Albert Kersten, *Buitenlandse Zaken in ballingschap*, passim; De Vries (ed.), *Herinneringen en dagboek van Ernst Heldring*, 1190.

- 412. Jan Lodewijk Silliman**, secr. van de extraordinaris envoyé en minister plenipotentiaris bij de Duitse Keizer, Reinier van Haaften 1786–1797, Van Spaen (420) 1802–1807 en Dirk van Hogendorp 1808–1809, zaakgelastigde ald. 1807–1808 en 1810, verzocht bij brieven van 19 april en 2 juni 1814 om ‘opnieuw in de Diplomatieke Carrière geemployeert te worden’, als oud-secr. van legatie ‘in gemelde qualiteit geconfirméerd’ (SB 7 juli 1814 no. 18) en tot nader order aangesteld bij de gezant aan het Hof van Wenen, verkreeg echter ‘verlof om zich hier te lande te blijven ophouden’ en verbleef als ‘benoemd Secretaris van Legatie aan het Hof van Weenen’ met zijn gezin te Amsterdam (1816), ontving op zijn verzoek toestemming om zich met vrouw en kinderen naar Oostenrijk te begeven (KB 8 april 1816 no. 81) ‘met behoud van het tractement hetwelk hij thans geniet en met den titul van Raad van Legatie, zonder evenwel aan de Missie te Weenen te zijn geattacheerd’, later gepensioneerd, overl. avant maart 1829, tr. een Oostenrijkse vrouw. Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nrs. 780 en 817; Schutte, *Repertorium*, 145, alsmede ‘Aanvullingen en verbeteringen’, 715.

- 413. Edouard baron Sirtema van Grovestins** ((Spaans) Marquès de Casa Sirtema (1867)), geb. Rotterdam 27 april 1797, ‘sedert eenigen tijd aan het ministerie van Buitenlandsche Zaken geattacheerd’ (1815), tweede klerk (KB 27 nov. 1815 no. 60), klerk 1822, adj.-commies (KB 9 dec. 1823 no. 113), lid Staten van Friesland (1824), lid Ridderschap van Friesland 1825–†, secr. van legatie te Lissabon (KB 20 sept. 1824 no. 76) en Berlijn (KB 14 maart 1828 no. 122), zaakgelastigde te Madrid (KB 1 nov. 1831 no. 11) ter vervanging van gezant Dedel (99), die in het kader van de alg. bezuinigingsronde i.v.m. de ‘Belgische opstand’ was teruggeroepen, in juni 1837 teruggekeerd uit Madrid en t.b. op helpt tract. (KB 29 aug. 1837 no. 99), op

wachtgeld m.i.v. 1 jan. 1838, minister-resident bij het Hof van Spanje (KB 13 sept. 1843 no. 52) en tevens bij het Hof van Portugal, p.t. buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister 1847, eervol teruggeroepen en uit 's lands dienst ontslagen (KB 19 dec. 1862 no. 73), kamerheer i.b.d. van Koning Willem I, Koning Willem II en Koning Willem III 1, overl. 's-Gravenhage 25 sept. 1871, zn. van Jhr. Douwe Theodor, off. inf. in Statendienst, laatst. majoor, directeur Staatsloterij, en Adriana Maria Groeninx van Zoelen.

N. B. Zijn verzoek om de titel van graaf te mogen ontvangen werd afgewezen omdat de koning die titel nog nimmer had toegekend en dat in de toekomst slechts bij hoge uitzondering zou doen. Daarentegen werd zijn verzoek van 3 jan. 1828 'om met de sleutel van buitengewoon kamerheer [...] te mogen begunstigd worden' ingewilligd (KB 18 juni 1828 no. 43). N. B. II Blijkens de notulen van de Ministerraad van 26 nov. 1863 werd het verzoek van betrokkene om de Spaanse markiezentitel te mogen aannemen afgewezen, omdat de Raad van mening was, dat 'daar het besluit der Koningin van Spanje den titel van Marquis niet enkel aan den heer Baron van Grovestins, maar ook aan zijne kinderen en wettige nakomelingen toekent, hier niet een enkel persoonlijke titel, maar vreemde adeldom verleend is, welke volgens art. 63 der Grondwet, door geen Nederlander mag worden aangenomen.'

Bronnen en literatuur: NA, Ministerraad 2.02.05.02, inv.nr. 35; NA, BuZa 2.05.01, inv.nrs. 817, 818, 819, 1577, 1894 en 3407; 2.05.18, inv.nr. 852; N. A. 83 (1993) 550; NNBW VIII, 638.

- 414. Louis Idzard Douwe baron Sirtema van Grovestins**, geb. Apeldoorn 4 jan. 1841, benoemd tot attaché (KB 12 jan. 1867 no. 68), overl. Interlaken 28 sept. 1869, zn. van baron Joseph Gustave Adolphe, off. inf., laatst. 1e luit., intendant Koninklijke paleizen, en Jkvr. Agatha Theodora van Lynden, tr. 's-Gravenhage 24 mei 1866 Johanna Henrietta Francina barones van Zuylen van Nyevelt, geb. h. Hoogenkamp, Almen 27 aug. 1844, overl. 's-Gravenhage 12 april 1914, dr. van baron Mr. Jacob Pieter Pompejus (503) en Francina Wilhelmina Maria Schas; zij hertr. 's-Gravenhage 14 nov. 1872 (echtsch. ingeschr. ald. 18 aug. 1890) Willem Maurits baron Forstner van Dambenoy.

N. B. Zijn zoon, Jan Jacob Gustaaf Adolf baron Sirtema van Grovestins (1867–1928) was honorair attaché te Parijs 1897–†.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 183, 184 en 852; N. A. 83 (1993) 556; N. A. 98 (2013–2014) 337; Cleverens, *Niet verder dan ons Huis...*, 187.

- 415. Mr. Ferdinand François baron de Smeth**, geb. 's-Gravenhage 24 okt. 1887, jur. dr. Leiden 1910, volontair met de rang commies op de provinciale griffie van Overijssel 1912–, burgemeester van Ferwerderadeel 1915– en van Sassenheim 1918–, secr. en procuratiehouder Hollandsche Bank voor de Middellandsche Zee te Constantinopel 1920, gezantschapsattaché (KB 13 febr. 1922 no. 67) op de Afd. Diplomatieke Zaken, op zijn verzoek eervol ontslag (KB 20 dec. 1924 no. 74) wegens zijn

benoeming tot burgemeester van Schoonhoven, kamerheer en hofmaarschalk van Koningin Wilhelmina 1925–†, res. ritmeester der huzaren, overl.'s-Gravenhage 3 maart 1939, zn. van **416**, tr. 1e Diepenveen 4 febr. 1913 Jkvr. Ada Wilhelmina Sandberg, geb. Hierden, h. Klein Essenburg, 4 dec. 1887, overl. Sassenheim, het Oude Koningshuis, 24 maart 1920, dr. van Jhr. Mr. Rudolph Antoni Peter, jur. dr. Utrecht, advocaat, kantonrechter-plv. te Harderwijk, lid gemeenteraad ald., lid gemeenteraad en wethouder van Diepenveen, heemraad Waterschap Salland, en Jkvr. Anthonia Catharine Junius van Hemert; tr. 2e 's-Gravenhage 15 mei 1923 Louise Adolphine Jacqueline barones van Pallandt, geb. Neerlangbroek, h. Lunenburg, 31 aug. 1899, hoofd afd. Sociale Zaken Rode Kruis, hofdame van Koningin Wilhelmina 1922–1923, dame du palais 1951– en dame du palais hon. 1963–† van Koningin Juliana en Koningin Beatrix, overl. 's-Gravenhage 31 dec. 1992, dr. van baron Jan Anne, heer van Walfort, kamerheer i.b.d. van Koningin Wilhelmina, majoor-commandant vrijwillig automobiëlcop, en Sarah Agnes Sophie barones van Pallandt en zuster van Mr. F. C. A. baron van Pallandt (**314**).

N. B. Zijn zwager Joachim Adolph Zeyger graaf van Rechteren Limpurg (1893–1943) was attaché hon. te Washington 1915–, Berlijn 1917– en Bern 1920–1924.

Bronnen en literatuur: NA, Gezantschap vs 2.05.13, inv.nr. 247; NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 184 en 855; N. A. 93 (2008) 331; N. A. 92 (2006–2007) 234; N. A. 89 (2000–2001) 317; N. A. 91 (204–2005) 31; Persoonlijkheden in woord en beeld, 1371.

- 416. Paul Arnold Jacques baron de Smeth**, heer van Alphen en Rietveld, geb. 's-Gravenhage 5 febr. 1857, kandidaat rechtswetenschap, asp. attaché 1 april 1882, gezantschapsattaché i.a.d. met tijd. bestemming Washington (KB 8 mei 1883 no. 33), Kabinet 1884–, op zijn verzoek 'wegens redenen van gezondheid' in disp. (KB 10 mei 1885 no. 20), wederom in actieve dienst als ga i.a.d. op het Kabinet (KB 28 febr. 1886 no. 11), gezantschapssecr. 2e kl. 1887, kamerheer i.b.d. van Koningin Wilhelmina 1895–, overl. Lausanne 15 juli 1941, zn. van baron Henri, heer van Deurne en Liesselt, Alphen en Rietveld, kamerheer i.b.d. van Koning Willem III, en Louise Constance Jeanne barones van Brakell, tr. 's-Gravenhage 18 nov. 1886 Marie Isabelle Jeane Elise barones du Tour van Bellinchave, geb. ald. 6 juli 1862, hofdame van Prinses Hendrik (Maria van Pruisen), overl. Interlaken 16 aug. 1936, dr. van baron Mr. Marc Willem (**455**) en Jkvr. Marie Isabella Anne Josine Charlotte Huydecoper, en schoonzuster van Jhr. Mr. H. van Weede (**485**).

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 182, 208, 852; N. A. 93 (2008) 330; N. A. 95 (2010) 290.

- 417. Jan Bartholomeus Snellen**, geb. Amsterdam 4 sept. 1893, luit. ter zee 2e kl., op zijn verzoek aangewezen om te worden opgeleid voor de tolkendienst in Japan (ministeriële beschikking 12 aug. 1919), leerling-tolk te Tokio (KB 7 juni 1921 no. 63), adj.-tolk ald. (KB 19 juni 1922 no. 97), tolk 2e kl. (KB 2 juli 1928 no. 278), tolk

1e kl. (KB 13 dec. 1933 no. 51), tijdens zijn verlof in Nederland overl. Den Helder 16 mei 1940, zn. van Dr. Bernard, dirigerend off. van gezondheid 1e kl. Kon. Marine, oogarts te Doetinchem, en Elisabeth Cornelia Lugt, tr. Rotterdam 14 juli 1921 Minnie Charlotte Schilperoort, geb. ald. 9 juni 1903, overl. Amersfoort 9 aug. 1983, dr. van Willem, off. van gezondheid Kon. Marine, KNO-arts te Rotterdam, en Minnie Mugford.

N. B. Volgens de persoonskaart van zijn echtgenote zou hij zijn gesneuveld. Hij staat ook vermeld in het register van de Oorlogsgravenstichting.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 271 en 855; Genealogie Snellen, in: N. P. 14 (1924) 300–322 (319).

418. Jhr. (1911) **Johan Willem Marius Snouck Hurgronje**, geb. Venlo 6 juli 1896, opl. KMA, op advies van de commissie voor de diplomatieke examens als kandidaat-attaché geplaatst te Parijs (KB 15 febr. 1922 no. 78), benoemd tot gezantschaps-attaché ald. (KB 18 okt. 1922 nr. 50), in gelijke hoedanigheid te Madrid (KB 14 mei 1923 no. 59), Brussel (KB 5 jan. 1924 no. 48), Athene (KB 17 april 1926 no. 30) en Wenen (KB 2 juli 1928 no. 270), gezantschapssecr. 2e kl. (KB 9 febr. 1931 no. 35) en geplaatst te Praag, gs 1e kl. (KB 2 april 1935 no. 42) te Kopenhagen (KB 2 april 1935 no. 40) en Brussel (KB 4 aug. 1937 no. 53), p.t. gezantschapsraad ald. (KB 7 okt. 1938 no. 37), gr (KB 23 sept. 1939 no. 45) te Mexico, tijd. zaakgelastigde ald. (KB 11 dec. 1941 no. 16), met p.t. buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister te Ottawa 1944–1947, ABD III 1946 en ABD II 1947, pv bij de Verenigde Naties te New York 1947–, bggm te Dublin 1950– en Bern 1956–, buitengewoon en gevolmachtigd ambassadeur ald. 1957–1962, overl. Bern 18 nov. 1972, zn. van Jhr. (1911) Adriaan Willem Jacobus, off. cav., laatst. kolonel tit., en Jkvr. Sophia Wilhelmina Henriëtta Maria Verheyen, tr. Loon op Zand 31 okt. 1935 Eleanor Wharton Barker, geb. Glenside (Pennsylvania) 1 febr. 1903, overl. Bern 21 maart 1990, dr. van Samuel Haydork en Mae Louise Long.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 184, 237 en 855; Staatsalmanak; Gids BZ en BD; N. A. 85 (1995) 512; Klaassen (ed.), *Voor u persoonlijk*, 79; Kersten, *Buitenlandse Zaken in ballingschap*, 250, 295.

419. Mr. **Hendrik Jan Abraham van Son**, geb. Driebergen 14 dec. 1884, secr. Ned. ambulance te Belgrado (1913), met andere vluchtelingen uit Rusland in Shanghai gearriveerd in 1918, tijd. hulpkracht bij het CG ald. 1918–, wnd. consul (onbezoldigd) te Praag, tijd. aan het gezantschap ald. (1921), benoemd tot ‘ambtenaar’ te Praag (KB 11 mei 1921 no. 6) met een j.w. van f 4000 en een jaarlijkse verblijfsvergoeding van f 2000, in gelijke hoedanigheid te Warschau (KB 11 april 1922 no. 35), p.t. gezantschapssecr. ald. (KB 8 juli 1924 no. 188), ‘om gezondheidsredenen’ overgeplaatst naar Berlijn (KB 30 dec. 1924 no. 146), benoemd tot ‘ambtenaar’ met p.t. gs op het gezantschap te Caracas (KB 2 juni 1927 no. 24) maar deze plaatsing

verm. niet geëffectueerd, op zijn verzoek eervol ontslag 'om gezondheidsreden' (KB 17 sept. 1927 no. 50), overl. Soesterberg 26 febr. 1942, zn. van Mr. Willem, kantonrechter, laatst. te Amersfoort, en Louise Christine van Goudoever.

N. B. In zijn voordracht van 6 mei 1921 Kabinet no. 2279 meldde minister van Karnebeek, dat gezien de wenselijkheid om op het gezantschap te Praag te beschikken over iemand, die volkomen op de hoogte was van de Tsjechische taal, 'de waarnemend consul aldaar, de heer van Son, thans tijdelijk werkzaam aan het gezantschap, door zijne kennis dier taal bij uitstek geschikt zou zijn' (retroacta bij KB 11 mei 1921 no. 6).

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 246, 853 en 855; Genealogie Van Son, in: N. P. 42 (1956) 250–279 (276); E. H. Müller, *De medaille van het Rode Kruis* (Regeringsmedaille) (Den Haag/Blokker 2008), 61.

420. Gerrit Carel baron van Spaen, heer van Voorstonden, geb. Arnhem 20 okt. 1756, ambtsjonker van Heerde 1779–1795 en Brummen 1782–1795, in de ridderschap van Veluwe 1779–1795, gecommitteerde ter kamer Amsterdam van de VOC 1787, burgemeester van Hattem 1788, gecommiteerde ter Generaliteitsrekenkamer 1791, minister-plenipotentiaris te Lissabon 1791–1794, extraordinaris envoyé en minister-plenipotentiaris te Wenen 1802–1807, commissaris in Oostfriesland 1808, 'commissaire du Prince Souverain auprès du Grand Quartier Général des Souverains alliés' 1813–, buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister bij het Hof van Wenen (SB 7 juli 1814 no. 16) en, samen met Von Gagern (141), minister-plenipotentiaris op Wener Congres, eervol teruggeroepen (KB 21 okt. 1831 no. 28) en met pensioen m.i.v. 1 jan. 1832, lid Ridderschap van Gelderland 1814–, overl. Wenen 28 febr. 1841, zn. van Alexander Diderik des HR Rijksvrijheer van Spaen, heer van Rosande, Biljoen, Hulshorst, Over en Nederhagen, Ringenberg en Haminkeln, ambtsjonker van Rheden, in de ridderschap van Veluwe, burger van Wageningen, ordinaris-raad en extra-ordinaris raad in het Hof van Gelre en Zutphen, gecommitteerde ter Raad van State, en Elisabeth Anna Maria van Riebeeck, tr. Hummelo 1 nov. 1778 Juliana Wilhelmina Heilwich van Heeckeren, geb. h. Enghuizen, Hummelo 8 febr. 1757, overl. Parijs 28 maart 1795, dr. van Jacob Adolph, heer van Enghuizen, Beurse, de Cloese en Langen, ordinaris raad in het Hof van Gelderland, lid van de Generaliteitsrekenkamer, gedeputeerde van de Staten van Zutphen, gedeputeerde ter Staten Generaal, burgemeester van Doetinchem, scholtus binnen en buiten Zutphen, gecommitteerde ter beneficering van Neder-Rijn en IJssel, landrentmeester-generaal van Gelderland, curator der academie te Harderwijk, en Charlotte Alexandrine van Westerholt.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nrs. 817, 818, 819 en 1894; N. A. 93 (2008) 457; N. A. 84 (1994) 280; Schutte, *Repertorium*, 144–145; Van Sas, *Onze natuurlijkste bondgenoot*, 101–103.

421. Hendrik Spakler, geb. Amsterdam 13 juni 1861, openbare handelsschool ald., na examen voor leerling-consul in juni 1882 als zodanig benoemd (KB 23 april 1883 no. 26) op de Afd. Consulaire en Handelszaken, CG Londen mei–dec. 1883, vice-consul (KB 8 okt. 1885 no. 29), gedetacheerd te Constantinopel i.v.m. de problemen op de consulaire afd. ald., ‘die reeds lang geleden heeft onder de langdurige ziekte van den overledene (de op 7 sept. 1885 gestorven vice-consul Jacobus Mets (285)) en het sukkelen van diens Chef’, consul te Djeddah (KB 11 april 1889 no. 45), Smyrna (KB 8 juni 1892 no. 42) en Penang (KB 15 jan. 1897 no. 1), p. t. consul-generaal (KB 23 aug. 1902 no. 40), cg te Singapore (KB 9 mei 1904 no. 38), New York (KB 11 jan. 1916 no. 43), Antwerpen (KB 31 maart 1919 no. 47) en Parijs (KB 30 juli 1921 no. 51), in disp. wegens omzetting CG Parijs in onbezoldigde post (KB 23 dec. 1922 no. 90) maar bereid gevonden nog enige tijd als onbezoldigd handelsattaché met behoud van titel cg aan het gezantschap ald. werkzaam te zijn, op zijn verzoek eervol ontslag (KB 30 dec. 1924 no. 150), overl. Parijs 31 jan. 1937, zn. van Johannes Christoffel, commissionair, commissaris vereniging Natura et Amicitia, lid bestuur afd. Amsterdam van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst, en Grietje de Joode.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 852, 853; 2.05.38, register bezoldigde ambt. en inv.nrs. 73 en 74; Genealogie Spakler, Van der Masch Spakler, in: N. P. 72 (1988) 424–437 (429); ‘Wie is dat?’ (1902) 428; Gobée en Adriaanse (ed.), *Ambtelijke adviezen van C. Snouck Hurgronje*, 1487.

422. Jhr. (1815) Mr. Laurens Pieter Jan van de Spiegel, geb. ’s-Gravenhage 6 jan. 1815, jur. dr. Leiden 1836, in de Ridderschap van Gelderland 1841– †, ingevolge kon. machtiging benoemd tot surnumerair geëmployeerde bij het dept. van Buitenlandse Zaken (KB 26 febr. 1837 no. 97), op zijn verzoek eervol ontslag en verhuisd naar Arnhem, 2e luit. 3e bataillon der 1e afd. rustende schutterij in de Provincie Gelderland, terug naar Den Haag in 1840 en in zijn oude betrekking hersteld met titel secr. van legatie (KB 17 dec. 1840 no. 32), secr. gezantschap bij de Hoven van Baden, Beieren en Württemberg met standplaats Stuttgart (KB 15 mei 1842 no. 75), bevorderd tot kapiten bij de rustende schutterij Gelderland (KB 7 mei 1843 no. 100), overl. Stuttgart 3 juli 1845, zn. van Jhr. (1815) Mr. Cornelis Duvelaer, j.u.d., ontvanger-generaal van het verhoogde last- en veilgeld, luit. tit. in Pruisische dienst, secr. Armortisatiekas, commissaris alg. bestuur arr. Den Haag, kolonel landstorm, lid Prov. Staten van Holland, lid Tweede Kamer der Staten-Generaal, en Margaretha Jacoba van der Hoeven, tr. Renkum 12 okt. 1838 Agneta Jeannette Roukens, geb. Arnhem 22 aug. 1819, overl. Zeist 28 febr. 1901, dr. van Mr. Johan Michiel, rijksadvocaat te Arnhem, en Frederica Catharina Henriëtta Godarda Gaymans; zij hertr. Borculo 25 mei 1848 Pieter Adam Pols.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 3407; 2.05.18, inv.nr. 852; N. A. 93 (2008) 529.

423. Paulus Staal, geb. Amsterdam 11 jan. 1881, openbare handelsschool ald., werkzaam op het vs consulaat 1900–1903, nr. 3 van zes geslaagden bij het leerling-consul-examen in 1902, volontair Kamer van Koophandel te Amsterdam jan. 1903–, bediende bij N. V. ‘Le Ripolin’ ald. maart 1903–, leerling-consul (KB 12 maart 1906 no. 46) op CG Straits Settlements met standplaats Singapore, na het examen in juni 1909 benoemd tot vice-consul (KB 27 aug. 1909 no. 67), Pretoria 1909–1911, vice-consul i.a.d. (KB 17 febr. 1910 no. 48), dept. dec. 1911–, tijd. gezantschap te Tanger april–juli 1912 en te Antwerpen sept.–nov. 1912, belast met waarneming consulaat te Kobe (KB 14 nov. 1912 no. 71), te Singapore 1914–1917, consul i.a.d. (KB 13 mei 1916 no. 37), wnd. consul te Bombay (KB 6 jan. 1917 no. 60) en Calcutta 1918–1920, vervolgens tijd. belast met waarneming consulaat New York, consul-generaal te Smyrna (KB 4 mei 1921 no. 55) en te Calcutta (KB 6 jan. 1922 no. 42), op zijn verzoek ‘wegens particuliere redenen’ eervol ontslag als zodanig (KB 1 sept. 1927 no. 210), cg i.a.d. (KB 11 jan. 1932 no. 38), als zodanig te Sydney (KB 27 jan. 1932 nr. 30), op zijn verzoek eervol ontslag (KB 20 sept. 1935 nr. 48), belast met waarneming CG Tanger met p.t. buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister 1945–1950, overl. Blaricum 30 maart 1967, zn. van Jan Frederik, bouwkundige en aannemer, o.m. medeoprichter en lid van de firma Staal & Haalmeijer, tot de uitoefening van het bouwkundige vak, het doen van aannemingen van particuliere en openbare werken en agentuur in bouwmaterialen, en Sophia Wilhelmina Brink, tr. 1e (bij volmacht) Pretoria/’s-Gravenhage 21 juli 1910 Maria Christina Haagmans, geb. Rotterdam 17 febr. 1881, overl. Pretoria 22 febr. 1911, dr. van Hendrik, winkelier, en Maria Christina Bouma; tr. 2e New York 9 maart 1921 Amélie Jeanne Chouillet, geb. Mazamet (Frankrijk) 5 mei 1889, overl. Tanger 31 maart 1947.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 853 en 855; 2.05.38, register bezoldigde ambtenaren en inv.nr. 714; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Staal* (Leiden 2018).

424. Jhr. Mr. Othon Daniel van der Staal, heer van Piershil, geb. Princenhage, h. Bosdal, 16 jan. 1853, jur. dr. Leiden 1876, asp. attaché aan het Kabinet m.i.v. 8 juli 1876, gezantschapsattaché (KB 17 juli 1877 no. 11), gezantschapssecr. (KB 18 jan. 1878 no. 18), St.-Petersburg (KB 6 april 1879 no. 17) en Wenen (KB 16 febr. 1882 no. 23), gezantschapsraad ald. (KB 30 dec. 1883 no. 26), chef Kabinet (KB 3 juni 1884 no. 46), in die functie bevorderd tot zaakgelastigde (KB 30 maart 1888 no. 6) en minister-resident (KB 12 febr. 1889 no. 30), min.-res. met p.t. buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister te Constantinopel (KB 23 dec. 1893 no. 16), bggm te St.-Petersburg (KB 18 nov. 1899 no. 80) en Brussel (KB 24 dec. 1903 no. 58), op zijn verzoek eervol ontslag ‘om redenen van gezondheid’ (KB 10 juni 1913 no. 68), kamerheer i.b.d. van Koningin Wilhelmina 1903–, overl. ’s-Gravenhage 26 febr. 1937, zn. van Jhr. (1821) Guillaume Charles, heer van Piershil, lid Ridderschap van Holland, resp. Zuid-Holland, en Carolina Susanna Leonora barones van Dedem,

tr. 's-Gravenhage 10 maart 1886 Maria Elisabeth Margaritha barones van Zuylen van Nyevelt, geb. ald. 10 okt. 1855, overl. 's-Gravenhage 2 febr. 1939, dr. van baron Mr. Hugo Ferdinand, jur. dr. Utrecht, adj.-commies en vervolgens commies dept. van Binnenlandse Zaken, lid gemeenteraad en wethouder van Den Haag, lid Prov. en Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland, 2e luit. schutterij, kamerheer i.b.d. van Koning Willem II en Koning Willem III, en Wilhelmine Louise Frederike gravin van Limburg Stirum, hofdame van Koningin Sophie.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 182, 852 en 853; N. A. 94 (2009) 8; N. A. 98 (2013–2014) 333; De Valk en Van Faassen (ed.), *Dagboeken en aantekeningen van Willem Hendrik de Beaufort*, 319, 346.

425. Mr. Eduard Star Busmann, geb. Bussum 20 mei 1904, studie rechten te Utrecht, gezantschapsattaché (KB 23 maart 1929 no. 27) te Berlijn, gezantschapssecr. 2e kl. (KB 3 febr. 1932 no. 56) te Parijs en Berlijn (KB 2 april 1935 no. 40), gs 1e kl. ald. (KB 22 febr. 1936 no. 16), Kopenhagen (KB 4 aug. 1937 no. 53) en Pretoria (KB 16 maart 1938 no. 29), gezantschapsraad (KB 27 dec. 1940 no. 7), wnd. hoofd Afd. Juridische Zaken ministerie te Londen 1941–, wnd. chef Directie Politieke Zaken 1945–, ABD III 1946, plv. chef de poste ambassade Parijs met p.t. buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister 1946–, ABD II 1948, secr.-generaal WEU te Londen 1948–, bggm te Wenen 1953–, buitengewoon en gevolmachtigd ambassadeur te Cairo 1958–, Moskou 1963– en Bern 1965–1969, overl. Cordast (Fribourg) 25 juli 1982, zn. van Prof. Mr. Cornelis Willem, rechter arr.rechtbank te Utrecht, hoogleraar handelsrecht en burgerlijke rechtsvordering ald., en Johanna Wilhelmine van Kregten, tr. Soest 12 nov. 1929 Jkvr. Jacoba Johanna Adriana Röell, geb. Utrecht 4 febr. 1907, overl. Wenen 14 jan. 1988, dr. van Jhr. Dr. Pierre Jaunne Henri, med. dr., longarts, geneesheer-directeur sanatorium Zonnegloren te Soest, en Wilhelmina Elisabeth Charlotta barones van Boetzelaer.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 855; Staatsalmanak; Gids BZ en BD; Genealogie Busman, in: N. P. 52 (1966) 60–67 (66); N. A. 91 (2004–2005) 371; Klaassen (ed.), *Voor u persoonlijk*, 79, 82; BWN III, 566; Kersten, *Buitenlandse Zaken in ballingschap*, passim.

426. Abraham Johan Daniël Steenstra Toussaint, geb. Kediri (Ned.-Indië) 26 dec. 1904, openbare handelsschool te Amsterdam, vervolgens o.m. half jaar in München en acht maanden te Parijs, in 1924 werkzaam bij de Rubber Cultuur Mij. 'Amsterdam', na het aanwijzingsexamen in nov./dec. 1927 kandidaat consulaire dienst op 13 maart 1928, op basis consulaire examen in nov. 1929 benoemd tot asp.vice-consul i.a.d. (KB 31 dec. 1929 no. 72) op het dept., CG Düsseldorf 1931, dept. 1931–1933, vice-consul i.a.d. (KB 29 dec. 1932 no. 88), CG New York 1933–, dept. van Economische Zaken te Batavia jan. 1937– en CG Manilla april 1937–1939, consul i.a.d. (KB 22 dec. 1937 no. 5), wnd. consul-generaal met p.t. gezantschapssecr. te Bangkok 1939–, met

p.t. gs te Buenos Aires 1943–, met p.t. gezantschapsraad te Madrid (KB 3 febr. 1944 no. 24), consul-generaal te Parijs 1944–, ABD III 1946, cg te Bangkok 1946–, met p.t. buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister te Manilla 1948–, bggm t.b. 1952, na ‘onverkwikkelijke problemen’ vervroegd gepensioneerd, vervolgens directeur van Thomsen’ Havenbedrijf in Rotterdam, overl. Wassenaar 31 okt. 1988, zn. van Willem Louis Henri, administrateur koffieonderneming Gabroe te Blitar (Ned.-Indië), eigenaar en administrateur kina- en koffieondernemingen te Tjiandjoer (Preanger, Ned.-Indië), en Albertine Louise Schmidt, tr. 1e Haarlem 25 febr. 1930 (echtsch. ingeschr. ald. 20 juni 1938) Elsa Bertha Johanna Lohmann, geb. Batavia (Ned.-Indië) 6 sept. 1906, overl. ’s-Gravenhage 3 dec. 1978, dr. van Julius Theodor, directeur naamlooze vennootschap (1930), en Maria Elisabeth Ebel; tr. 2e Manilla 19 juli 1938 Mary Patricia Campbell Stewart, geb. Vancouver 15 maart 1910, overl. Wimbledon (Surrey) 15 nov. 1949, dr. van Hector en Mary Williams; tr. 3e Manilla 8 sept. 1950 (echtsch. ingeschr. ’s-Gravenhage 28 nov. 1952) Dorothea Oranje, geb. Makassar (Ned.-Indië) 8 april 1922, overl. Zeist 22 febr. 1999, dr. van Dr. Daniël Johannes Pieter en Dorothea Aletta Bakker.; zij tr. 1e Bandoeng (Ned.-Indië) 26 febr. 1942 (echtsch. uitgespr. ald.) Robert Macpherson en tr. 3e Amsterdam 25 april 1956 (echtsch. uitgespr. ald. 29 dec. 1959) Eduard Adolph Klatte; tr. 4e Wassenaar 17 nov. 1958 (echtsch. ald. 12 aug. 1968) Virginia Anne Davis, geb. Philadelphia (vs) 20 dec. 1920, overl. Wassenaar 19 nov. 1999, dr. van Leicester Knickerbocker Davis en Louise Montfort Taylor en gesch. echtgenote van Dudley Taylor Cornish en wed. van Drs. Hendrik Bos (49); tr. 5e Philadelphia 8 maart 1969 zijn vierde echtgenote. Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 855, 2.05.38, register bezoldigde ambtenaren en inv.nrs. 714 en 716, en 2.05.51, inv.nr. 29; Staatsalmanak; Gids BZ en BD; Genealogie Toussaint, in: N. P. 75 (1991) 317–352 (330).

- 427. Daniel Jan Steyn Parvé**, geb. Hoek van Holland 9 okt. 1884, nr. 3 van vijf geslaagden bij het leerling-consul-examen in okt. 1906, volontair CG Londen jan.–okt. 1907, na examen voor asp.vice-consul in juni 1909 als zodanig benoemd (KB 1 juli 1909 no. 103) en gedetacheerd te Singapore tot 1914, vice-consul i.a.d. (KB 28 mei 1912 no. 62), dept. 1914– en CG New York 1915–1922, consul i.a.d. (KB 22 mei 1917 no. 36), consul-generaal te Antwerpen (KB 26 mei 1922 no. 207), Londen (KB 29 dec. 1922 no. 111) en Smyrna (KB 1 dec. 1926 no. 62), eervol ontslag als zodanig en op wachtgeld (KB 12 okt. 1932 no. 50) wegens opheffing van zijn functie, aangesteld als ‘Stellvertretender Kreisinspektor’ bij de commissie voor de Volksstemming in het Saargebied in 1934, overl. Haarlem 25 febr. 1969, zn. van Ir. Daniël Jan, civiel ing., hoofdingenieur-directeur Rijkswaterstaat, en Caroline Pauline Elisabeth Alexandrine Henriette barones van Boecop, tr. ’s-Gravenhage 22 juli 1915 Catharina Digna Turk, geb. Den Helder 21 mei 1888, overl. Haarlem 15 febr. 1965, dr. van Ir. Gerbrand, hoofdingenieur der marine, en Pauline Henriette Jacoba barones van Wassenaar.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 853 en 855; 2.05.38, register bezoldigde ambtenaren en inv.nr. 714; Genealogie Parvé, Steyn Parvé, in: N. P. 20 (1931/32) 187–198 (196).

428. Ir. Henrich Arnout Jacques van Stipriaan Luïscius, geb. Djokjakarta (Ned.-Indië) 12 sept. 1881, werktuigbouwkundig en electrotechnisch ing., directeur Haagsche Tramweg-Mij., directeur Limburgsche Electriche Spoorweg Mij., in opdracht van het Rijksbureau voor de distributie van Graan en Meel gedetacheerd in Zuid-Amerika, belast met de waarneming van het gezantschap en consulaat-generaal te Santiago de Chili m.i.v. 1 maart 1921, ontving daarvoor tract. van f 8.500 en verblijfsvergoeding van f 20.500 op jaarbasis (KB 12 maart 1921 no. 18), eervol ontheven van deze waarneming (KB 2 mei 1922 no. 91) m.i.v. de dag van aantreden van de nieuwe gezant en consul-generaal Engelbrecht (**120**), laatst. directeur arbeidsbureau, overl. 's-Gravenhage 16 okt. 1945, zn. van Germain Jacques, directeur Haagsche Tramweg-Mij., administrateur Kon. Mij. tot Exploitatie van Petroleumbronnen in Ned.-Indië, raadadviseur departement van Landbouw, Nijverheid en Handel, en Henriette Elize van 't Groenewout, tr. 1e 's-Gravenhage 7 febr. 1907 (echtsch. ingeschr. ald. 23 okt. 1923) Octavia Bellina Dumber, geb. Deventer 3 okt. 1883, overl. Renkum 10 febr. 1966, dr. van Mr. Derk, advocaat en procureur te Deventer, lid gemeenteraad ald., griffier kantongerecht in Den Haag, en Johanna Aleida Engelina Schimmelpenninck; zij hertr. Amsterdam 31 okt. 1933 Johannes Zwart; tr. 2e 's-Gravenhage 6 sept. 1924 (echtsch. ingeschr. ald. 2 aug. 1935) Frida Helene Pauline Kauffmann, geb. Hamburg 11 mei 1901, dr. van Hermann en Johanna Henriette Burmeister; tr. 3e Brussel 9 jan. 1936 Wilhelmina Maria Berendina Kruijssen, geb. 's-Gravenhage 30 jan. 1909, overl. ald. 26 febr. 2002, dr. van Johannes Mathias, smid, en Wilhelmina Maria de Vries; zij tr. 2e 's-Gravenhage 13 juni 1957 Jan de Vlieger.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 855; Genealogie Van Stipriaan, Van Stipriaan Luïscius, in: N. P. 31 (1945) 264–275 (274); Genealogie Dumber, in: N. P. 85 (2003/2004) 36–49 (44).

429. Jhr. (1838) Mr. Anthony Jan Lucas baron (1847) Stratenus, geb. 's-Gravenhage 22 juli 1807, jur. dr. Leiden 1830, lid Ridderschap van Holland, later Zuid-Holland, 'als vrijwilliger uitgetrokken geweest' (tijdens de 'Belgische opstand'), surnummerair geëmployeerde bij het ministerie van Buitenlandse Zaken (KB 25 april 1832 no. 66), adj.-commies (KB 25 jan. 1835 no. 10), p.t. secr. van legatie (KB 27 mei 1840 no. 132), secr. van het gezantschap bij het Hof van Groot-Britannië (KB 15 mei 1842 no. 76), 'als blijk van ZM's tevredenheid over zijn werkzaamheden aan het gezantschap te Londen' bevorderd tot raad van legatie ald. (KB 16 april 1846 no. 90), zaakgelastigde te Hannover en bij de Hanzesteden (KB 8 maart 1852 no. 4), minister-resident ald. (KB 16 maart 1854 no. 48) en buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister (KB 7 jan. 1860 no. 55), als zodanig in functie tot 1864,

minister van Buitenlandse Zaken a.i. 1 febr.–12 maart 1862, kamerheer i.b.d. van Koning Willem III 1849–, overl. 's-Gravenhage 18 april 1872, zn. van Mr. Adam Anthony, j.u.d. Leiden, advocaat voor het Hof van Holland, lid Prov. Staten van Holland, secr., later secr.-generaal dept. van Marine, minister van Marine a.i., administrateur voor de Nationale Nijverheid, hoofdamtenaar Staatssecretarie, lid Raad van State, en Margaretha Louisa Wilhelmina van Oldenbarneveld genaamd Witte Tullingh, tr. Brussel 15 juni 1852 Susette Otheline Constance barones van der Duyn, geb. Elsene (Brussel) 26 aug. 1820, hofdame van Prins Frederik en Prinses Louise van Pruisen 1849–1852, overl. 's-Gravenhage 24 aug. 1864, dr. van baron Willem Lodewijk, heer van Benthorn, off. cav., laatst. ritmeester, en Adriana Maria Twent.

N. B. Betrokkene is als enige van drie kinderen in de adelstand verheven en stamvader van het adellijk geslacht Stratenus. N. B. II Mr. Willem Hendrik baron van der Duyn (113) was zijn zwager. Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nrs. 1894 en 3407; 2.05.18, inv.nr. 852; N. A. 94 (2009) 170; N. A. 82 (1992) 133; Jurriaanse, *De Nederlandse Ministers van Buitenlandse Zaken*, 185; A. J. van Galen Last, *Jonkheer van der Maesen de Sombreff en de Ongewenste Invitatie*.

430. Jhr. (1822) **Adrian Johann Heinrich Paul Emil Napolonius** baron (1831) **Strick van Linschoten**, heer van Linschoten, Polanen, Hekendorp, Snelrewaard en IJsselveere, geb. Stuttgart 8 nov. 1798, lid van de Utrechtse Ridderschap (1824), op zijn verzoek van 10 febr. 1824 aangesteld als onbezoldigd attaché aan de ambassade te Londen (KB 26 juni 1824 no. 119), secr. van legatie bij het Hof van Spanje te Madrid (KB 12 mei 1826 no. 104), in het kader van de algemene bezuinigingsronde vanwege de 'Belgische opstand' teruggeroepen en t.b. (KB 1 nov. 1831 no. 10), secr. van legatie op non-activiteits tractement 1836–, bij brief van 10 maart 1842 no. 17 geïnformeerd over de beëindiging van dit tractement per 1 juli 1842, overl. Utrecht 12 dec. 1849, zn. van Paulus Hubert Adriaan, heer van Linschoten, Mastwijk, Polanen, Hekendorp, Snelrewaard, IJsselveere, Schagen en den Engh, student te Göttingen, kanunnik van Oud-Munster en St. Jan, gedeputeerde ter Staten van Utrecht en lid Nationale Vergadering 1795, minister-plenipotentiaris van de Bataafse Republiek bij de Hertog van Württemberg te Stuttgart, kamerheer van de Koning van Pruisen, en Charlotte Ernestine Wilhelmine (Barones) von Hoffstedt.

N. B. Alle in aanmerking komende leden van het geslacht Strick van Linschoten werden ingelijfd met het predikaat Jonkheer. Aan 430 werd als enige van zijn familie de titel van baron verleend.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.02.01, inv.nrs. 1993 en 4630; 2.05.01, inv.nrs. 818, 819, 1894 en 3407; N. A. 94 (2009), 187; NNBW V, 833–834 (betreft zijn vader).

431. Jhr (1841) **Mr. Alphonse Lambert Eugène** ridder (1861) **de Stuers**, geb. Maastricht 24 febr. 1841, jur. dr. Leiden 1864, attaché op het Kabinet (KB 25 jan. 1866 no. 74), secr. van legatie (KB 12 nov. 1866 no. 64), te Parijs (KB 25 jan. 1868 no. 61), dept. (KB 31 jan. 1870 no. 17), Parijs 16 maart–19 mei 1871, Wenen (KB 1 april 1871 no. 11) en Brussel (KB 29 jan. 1873 no. 16), zaakgelastigde te Washington en vervolgens raad van legatie te Londen (KB 9 jan. 1875 no. 1), langdurig verlof ‘teneinde zijn voorgenomen huwelijk in Amerika te kunnen voltrekken’ (KB 29 maart 1878 no. 21), gr te Berlijn (KB 20 dec. 1878 no. 38) en Parijs (KB 14 maart 1879 no. 15), minister-resident te Madrid (KB 17 maart 1881 no. 19), buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister te Parijs (KB 18 mei 1885 no. 30), als zodanig in functie tot †, kamerheer i.b.d. van Koningin Wilhelmina 1903–†, staatsraad i.b.d. 1916–, overl. Parijs 4 mei 1919, zn. van ridder (1841) Hubertus Joannes Josephus Lambertus, off. inf. resp. cav. in Hollandse, Franse en tenslotte in Ned. dienst, off. Oost-Indisch Leger, laatst. generaal-majoor, resident en militaire commandant van Sumatra’s Westkust, commandant leger in Ned.-Indië, lid Ridderschap, Prov. Staten en Gedeputeerde Staten van Limburg, lid raad van Maastricht, adjudant i.b.d. van Koning Willem III, en Hortense Joséphine Constance Beyens, tr. New-York 3 april 1875 (door echtsch. ontbonden Sioux Falls (South Dakota) 5 maart 1892) Margaret Laura Astor Carey, geb. New York 19 jan. 1853, overl. Bridge (Kent, Engeland) 9 juli 1911, dr. van John en Mary Alida Astor; zij hertr. Sioux Falls 5 maart 1892 William Elliott Morse Graaf Zborowski.

N. B. Een zoon volgt onder **432**.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 852; N. A. 94 (2009) 228; De Valk en Van Faassen (ed.), *Dagboeken en aantekeningen van Willem Hendrik de Beaufort*, 379 en 398; DeVries (ed.), *Herinneringen en dagboek van Ernst Heldring*, (o.a.) 297, 300, 301, 310 en 316.

432. Jhr. **Johan Hubert Eugène François de Stuers**, geb. Londen 23 mei 1876, hon. attaché te Parijs (bij zijn vader) in 1902, vervolgens asp. attaché op het dept., gezantschapsattaché i.a.d. op het Kabinet (KB 27 sept. 1905 no. 33), overl. ’s-Gravenhage 17 jan. 1907, zn. van **431**.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 183; N. A. 94 (2009) 228.

433. **Joseph Pierre Adrien Louis** ridder (1824) **de Stuers**, geb. Roermond 15 sept. 1783, auditeur-staatsraad 1807–, auditeur van de Koning van Holland 1809–, secr. van diens kabinet 1810, kabinetsecr. van Keizer Napoleon 1810–, secr.-generaal departement van de Zuiderzee 1811–1813, werkzaam in het handelshuis van zijn schoonvader Saportas te Antwerpen (1826), consul-generaal voor Colombia met standplaats Santa Fé de Bogotá (KB 29 maart 1826 no. 89), overl. ald. aan de gevolgen van een duel 30 okt. 1827, zn. van Pierre Jean Joseph Bernard, Baron de l’Empire, j.u.l. Leuven, raadsheer, momboir, raad-fiscaal en wapenheraut Souveraine Raad van Oostenrijks Gelre te Roermond, en Petronille Jeanne Aloyse de

la Court, tr. Amsterdam 2 juni 1810 Sina Frederica Alexandrina Saportas, geb. ald. 29 febr. 1784, overl. Brussel 28 maart 1865, dr. van David, mede-oprichter en directeur van de firma Samuel en David Saportas, Kantoor van Administratie van Nationale Fondsen te Amsterdam, en Adriana Gordijn.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 629; 2.05.18, inv.nr. 852; N. A. 94 (2009) 225; NNBW VII, 1188–1189; De Jong, *De krimpende horizon van de Hollandsche kooplieden*, 152–153; Van der Veen, *Groot-Nederland & Groot-Colombia*, passim.

434. Jhr. (1884) Mr. **Jacques Edouard de Sturler**, geb. Tajoe (Java, Ned.-Indië) 8 aug. 1855, dr. staatswetenschap Leiden 1880, jur. dr. Leiden 1881, Indisch ambtenaar 1882, laatst. eerste commies Alg. Secretarie te Batavia (1885), asp. attaché (ministeriële beschikking 2 juni 1885 Kabinet no. 2), als zodanig onbezoldigd werkzaam tot 20 juni 1887 maar niet voor benoeming tot gezantschapsattaché in aanmerking gebracht omdat hij volgens minister van Karnebeek (217), ‘welke overigens zijne bekwaamheid en verdiensten mochten zijn, de geschiktheid voor den diplomatieken dienst miste’, adj.-commies dept. van Oorlog 1887, solliciteerde in 1891 tevergeefs naar de positie van onbezoldigd consul-generaal in Zwitserland, op zijn verzoek buitenlands verlof van zes maanden ‘buiten bezwaar’ en belast met waarneming van consulaat Djeddah (KB 20 sept. 1894 no. 44), eervol ontslag als adj.-commies dept. van Oorlog en formeel aangesteld als consul te Djeddah (KB 19 febr. 1895 no. 21), consul te Bangkok voor het koninkrijk Siam met p.t. consul-generaal (KB 15 febr. 1897 no. 146), consul te Smyrna met behoud p.t. cg (KB 24 maart 1900 no. 16), cg met p.t. minister-resident te Teheran (KB 26 jan. 1906 no. 34), p.t. buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister voor de tijd van zijn aanstelling in Perzië (KB 30 jan. 1907 no. 32), consul-generaal te Athene ‘met behoud van de diplomatieke rang (van gezant) voor de tijd dat hij in Griekenland werkzaam zal zijn’ (KB 29 okt. 1908 no. 49), bevorderd tot zaakgelastigde met p.t. bggm (KB 22 mei 1915 no. 31) en minister-resident met p.t. bggm (KB van 20 febr. 1919 no. 43), bggm 2e kl. te Athene (KB 12 nov. 1920 no. 139), overl. ald. 24 jan. 1921, zn. van Jhr. (1884) Johann Wilhelm Edouard, Oost-Indisch ambt., o.a. werkzaam bij de landelijke inkomsten en cultures, laatst. controleur 2e klasse, landeigenaar in Tjiomas (Buitenzorg, Ned.-Indië), en Johanna Frederika Dinger, tr. s-Gravenhage 22 nov. 1898 Alide van Wickevoort Crommelin, geb. Deventer 25 nov. 1863, overl. Diepenveen, h. Nieuw Rande, 30 okt. 1933, dr. van Eduard, off. cav., en Maria Henriette Cornelia Celine Storm de Grave.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 182, 223 en 853; 2.05.38, register bezoldigde ambtenaren; N. A. 94 (2009) 252; Genealogie Crommelin, in: N. P. 80 (1997) 1–114 (44); Van Miert, *De Nederlandse exterritorialiteit in Siam*, passim; Gobée en Adriaanse (ed.), *Ambtelijke adviezen van C. Snouck Hugronje*, (o.a.) 1479 en 1486; Ten Brummelhuus, *Merchant, courtier and diplomat*, 79–80.

435. Frans Adriaan Suermont (tot 1828: Zuurmont) **Persoons**, ged. 's-Gravenhage 25 jan. 1765 (get. (het echtpaar) Dr. Frans Adriaan Persoons en Ursula Clasina van Tonningen (zuster van zijn moeder)), verbleef te Parijs omstreeks 1790/1791, komt voor op een lijst tot aanvulling van het Comité révolutionnaire batave (1793), woonde toendertijd te Brussel, later Hamburg (1799) en Wenen (1804), solliciteerde begin 1814 als 'Hagenaar' naar de functie van secr. van legatie te Weenen 'of elders', benoemd als zodanig, tot nader order dienst doend bij de gezant te Wenen (SB 7 juli 1814 no. 19), verschillende malen zaakgelastigde ald. bij afwezigheid van de gezant, raad van legatie te Wenen (KB 23 jan. 1821 no. 55), overl. ald. mei 1839, zn. van Bernardus Surmont, schilder en vergulder te 's-Gravenhage, en Alida van Tonningen.

N. B. 'Mijn geliefde oom, Dr. Frans Adriaan Persoons, stierf heden, oud omtrent 73 jaar. Door hem opgevoed, en gedurende eene reeks van meer dan 30 jaren, die ik bestendig met hem geweest ben (etc.). (w.g.) Frans Adriaan Zuurmond Persoons, Hamburg den 13 April 1799.'

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nrs. 780, 817, 818, 819, 1894 en 3407; Collectie familie-annonces (CBG); Mr. O. Schutte, 'Persoons/Surmont (Zuurmont Persoons, Suermont Persoons)', in *De Nederlandsche Leeuw* 104 (1987), 357-359; Colenbrander (ed.), *Gedenkstukken 1813-1815*, 675.

436. Jhr. Alphonse Albert Henri (Belgisch Baron (1838) en Graaf (1847)) **o' Sullivan de Grass**, Baron de Séovaud, geb. Brussel 8 nov. 1798, surnumerair ministerie van Binnenlandse Zaken 1817-, commies van Staat bij de Raad van State en gedetacheerd bij eerdergenoemd ministerie m.i.v. 1 jan. 1819, op zijn verzoek en hangende een benoeming tot secr. van legatie toegevoegd aan het ministerie van Buitenlandse Zaken (KB 24 sept. 1825 no. 193), secr. van legatie te Berlijn (KB 12 mei 1826 no. 104) en St.-Petersburg (KB 14 maart 1828 no. 122), op verzoek van zijn vader wegens de daar heersende cholera in juli 1831 teruggeroepen en t.b., eervol ontslag (KB 18 aug. 1831 no. 31), zaakgelastigde van België te Wenen 1833-, minister-resident ald. 1836- en envoyé extraordinaire et ministre plénipotentiaire 1837-, overl. Wenen 11 jan. 1866, zn. van Jean Patrice, lid stadsbestuur van Brugge, lid Raad van State, lid ridderschap van West-Vlaanderen, en Charlotte Marie Thérèse Joséphine de Grass, tr. 30 oktober 1834 Françoise Séverine Barbe Joséphine Schwartz de Mohrenstern, dr. van Jean-Jacques en Joséphine burggravin Goupy de Quabeck.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nrs. 818, 819, 1624 en 1894; N. A. 94 (2009) 482; Biographie Nationale publiée par l'Académie Royale des Sciences, des Lettres et des Beaux-Arts de Belgique, tome quinzisième (Bruxelles 1899) 351-355; Wegwyzer der stad Gend en Provincialen Almanach van Oost-Vlaanderen 1841.

437. Johann Christian Gottlieb Suter, geb. Wildhaus (Zwitserland) 18 maart 1826, bracht vijf jaar door in Ned.-Indië als eerste lector van een gymnasium ald., burger van Krummenau, inspecteur Schweizerische Rentenanstalt (1860), consul-generaal in Zwitserland met standplaats Bern (KB 4 maart 1865 no. 27) met een jaarlijkse vergoeding voor bureaunkosten van f 1000, deze toelage verhoogd tot f 1500 (KB 20 febr. 1875 no. 20) omdat hij verplicht was vanwege de drukke werkzaamheden een kanselarijbeambte aan te nemen, zijn laatste jaren als consul-generaal met toestemming van Den Haag te Lausanne gevestigd 'met het oog op de gezondheid zijner familie', op zijn verzoek wegens 'zijne zwakke gezondheid, die [...] hem noodzaakt zich voor langen tijd aan alle werkzaamheden te onttrekken' eervol ontslag (KB 6 juni 1879 no. 24), overl. 's-Gravenhage 9 jan. 1900, zn. van Gallus (Johann) en Anna Maria Metzger, tr. Leiden 3 april 1860 Susanna Jacoba Hermans Vermeulen van Asperen, geb. Zaltbommel 16 mei 1817, overl. 's-Gravenhage 17 mei 1905, dr. van Christiaan Jacobus, koopman (1817), rentenier (1818), grondeigenaar (o.a. 1854), en Maria Dutry van Haaften.

N.B. In de Stamboeken, KB's en andere bronnen wordt betrokkene consequent maar ten onrechte vermeld als J. G. Suter Vermeulen.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 852; Christiaans, *Onbezoldigde consulaire ambtenaren* III, 12; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Vermeulen te Zaltbommel* (Leiden 2016); Woltring (ed.), *Bescheiden buitenlandse politiek van Nederland 1848-1919*, vijfde deel 1891-1894, 358.

438. Mr. Dr. Arthur Martin Désiré baron Sweerts de Landas Wyborgh, geb. Amsterdam 23 april 1862, dr. in de rechts- en staatswetenschap Leiden 1886, asp. attaché op het dept. m.i.v. 22 juli 1886, gezantschapsattaché i.a.d. (KB 9 sept. 1887 no. 16), gezantschapssecr. 2e kl. te Wenen (KB 5 jan. 1890 no. 14), gs 1e kl. ald. (KB 6 febr. 1894 no. 24), te St.-Petersburg (KB 9 april 1894 no. 38) en Berlijn (KB 6 aug. 1895 no. 34), gezantschapsraad ald. (KB 1 mei 1896 no. 23), zaakgel. met p.t. minister-resident te Boekarest (KB 6 dec. 1899 no. 2), wnd. secretaris-generaal 1901, min.-res. met p.t. buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister te Tokio (KB 30 dec. 1901 no. 124) en St.-Petersburg (KB 30 okt. 1905 no. 67), tijd. belast met waarneming gezantschap Berlijn (KB 28 juli 1919 no. 42), bggm te Stockholm (KB 23 okt. 1919 no. 24), bggm 1e kl. ald. (KB 12 nov. 1920 no. 139), op zijn verzoek eervol ontslag (KB 18 april 1934 no. 49), kamerheer i.b.d. van Koningin Wilhelmina 1911-, overl. Stockholm 12 maart 1944, zn. van baron Coenraad Willem (naamswijziging Sweerts de Landas in Sweerts de Landas Wyborgh bij KB 10 okt. 1834 no. 77), directeur der Posterijen te Rotterdam, directeur expeditiekantoor posterijen, directeur Ned. Rijnspoorweg te Amsterdam, en Laure Jeanne Emilie Dinaux.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 182, 853 en 855; N.A. 94 (2009) 399; A. J. van Galen Last, *De Nederlands-Russische betrekkingen 1917-1942*; Knapen, *De lange weg naar Moskou*, passim; Klaassen (ed.), 'Voor u persoonlijk', 29, 34, 37.

- 439. Mr. Coenraad Willem Jacob Charles baron Sweerts de Landas Wyborgh**, geb. Buitenzorg (Ned.-Indië) 13 mei 1887, jur. dr. Leiden 1913, asp. attaché op het dept. 1914–1915, gezantschapsattaché (KB 21 juli 1916 no. 84), als zodanig tijd. te Bern (KB 17 febr. 1917 no. 4), overl. ald. 4 maart 1919, zn. van baron Emile Claude, Oost-Indisch ambt., o.m. gouvernementssecr. en alg. secr. bij de Alg. Secretarie van Ned.-Indië, lid Raad van Indië, burgemeester van Arnhem en 's-Gravenhage, lid Eerste Kamer der Staten-Generaal, commissaris der Koningin in Zuid-Holland, halfbroer van **438**, en Catharina Smith, tr. 's-Gravenhage 5 sept. 1918 Jkvr. Nancy Henriette van der Wyck, geb. onderneming Wedie (Klaten, Ned.-Indië) 4 april 1896, overl. Ascot (VK) 23 dec. 1963, dr. van Jhr. Hendrik Lodewijk, directeur en commissaris van cultuurmijnen op Java, voorzitter afd. Soerakarta Vereeniging van Landbouw-Industrieelen, lid raad van beroep Vermogensbelasting in Den Haag, en Jkvr. Nancy van Panhuys; zij hertr. Mr. Adriaan Willem Mosselmans (**297**).
Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 853; N. A. 94 (2009) 400; N. A. 98 (2013–2014) 207.
- 440. Mr. Hendrik Leonard Swellengrebel**, geb. Utrecht 25 maart 1771, kanunnik van St. Jan ald., vrederechter plv. te Maarssen, verzocht om een plaatsing als secr. van legatie, als zodanig benoemd om tot nader order dienst te doen bij de gezant bij het Hof van Pruisen te Berlijn (SB 18 juli 1814 no. 10), op zijn verzoek honorabel ontslagen en gerappelleerd (SB 7 nov. 1814 no. 16), overl. h. Roosendael, Achttienhoven 17 dec. 1840, zn. van Mr. Johannes Willem, kanunnik van St.-Jan te Utrecht, en Geertruida Elisabeth Hilgers.
Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 780; Genealogie Swellengrebel, in N. P. 52 (1966) 349–360 (351).
- 441. Jhr. Mr. Gerard Regnier Gerlacius van Swinderen** (naamswijziging Van Swinderen in Gerlacius van Swinderen bij KB d.d. 24 maart 1908 no. 47), geb. Groningen 2 aug. 1906, studie rechten te Leiden, res. 1e luit. art., tijd. adj.-commies ministerie van Buitenlandse Zaken m.i.v. 1 jan. 1935, op zijn verzoek eervol ontslag en als tijd. ambt. van het min. van Economische Zaken verbonden aan CG Londen m.i.v. 1 juni 1936, gedetacheerd op het gezantschap te Pretoria met standplaats Kaapstad in 1938 en belast met de waarneming van het consulaat ald., p.t. gezantschapssecr. (KB 15 sept. 1938 no. 61) voor de tijd van zijn werkzaamheden in de Unie van Zuid-Afrika, consul en wnd. consul-generaal te New York 1944–1947, ABD IV 1946, met p.t. consul-generaal te Shanghai 1947–1949, ABD III 1950, cg te Sydney 1950–, min. van Economische Zaken 1952, dienstreis West-Afrika 1952–, cg te Johannesburg 1953–, met p.t. buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister te Monrovia, tevens cg voor Brits West-Afrika, Frans West-Afrika en Portugees Guinea 1954–, bggm te Havanna 1956–, overl. ald. 4 mei 1956, zn. van Jhr. Louis Ferdinand Anton van Swinderen, directeur Onderlinge Hypotheek Bank te

Groningen, en Jeanne Elisabeth van Royen, tr. 1e Bussum 5 okt. 1935 (echtsch. uitgespr. 's-Gravenhage 28 jan. 1948) Anna Clara barones van Heemstra, geb. Ede 24 april 1909, overl. Laren (N.-H.) 4 okt. 1992, dr. van baron Schelto, off. inf., laatst. kapitein, ordonnansofficier van Koningin Wilhelmina, en Jkvr. Louise Elisabeth Hermine Holmberg de Beckfelt; zij tr. 2e Utrecht 6 nov. 1952 Pieter Butter; tr. 2e 's-Gravenhage 10 jan. 1956 Johanna van der Graaf, geb. Koepang (Timor, Ned.-Indië) 24 maart 1918, secretaresse ministerie van Buitenlandse Zaken, overl. 's-Gravenhage 17 nov. 1987, dr. van Cornelis en Johanna Lambertina van Wezel en gesch. echtgen. van Hemmo Wilhelmus Hemmes.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 855; Staatsalmanak; Gids BZ en BD; N. A. 94 (2009) 433; N. A. 84 (1994) 386.

442. Jacques Victor Eduard Taitbout de Marigny, geb. in de Levant 1794, kanselier op het Franse agentschap te Theodosia aan de Zwarte Zee (1810), luitenant in Russische zeedienst, reizend in die streken aan boord van koopvaardijochten 1813–1816, vice-consul van Nederland aan de Zuidelijke kust der Zwarte Zee 'ter beschikking van Onzen Zaakgelastigden te Konstantinopel' (KB 9 jan. 1821 no. 66), als zodanig o.m. te Theodosia gevestigd, voorlopig voor de tijd van één jaar te Odessa aangesteld als particulier en zonder titel 'in het belang van de handel en scheepvaart der Nederlanden' (KB 18 dec. 1825 no. 131) op tract. van f 2000 ten laste van het fonds voor de Nationale Nijverheid, deze aanstelling diverse malen 'op denzelfden voet' verlengd (o.m. KB 18 mei 1827 no. 140, KB 2 maart 1828 no. 4 en KB 21 febr. 1830 no. 112), belast met de waarneming van het consulaat te Odessa (KB 16 jan. 1832 no. 68) in afwachting van de komst van de nieuw benoemde consul, Gerben Pieters (330), na diens onverwachte overlijden werd de waarneming gecontinueerd (KB 4 april 1832 no. 70) 'totdat daaromtrent anders zal zijn beslist', benoemd tot consul-generaal voor de Russische havens aan de 'Zwarte en Azofische zeeën' met standplaats Odessa (KB 23 maart 1848 no. 93) 'onder voortdurend genot der thans aan hem uitbetaald wordende jaarwedde van 2000 guldens', overl. (verm.) te Odessa kort voor juli 1852, zn. van Alexis Eustache Victor, in Franse consulaire dienst, o.m. vice-consul te Alexandrië (Egypte), consul te Tripoli (Syrië) en consul-generaal in de Morea (Griekenland), en Jeanne Madeleine Klein de Querville, tr. Thérèse N. N.

N. B. In 1831 zou hij worden vervangen door Gerben Pieters (330), die beter geschikt leek om de functie van consul te Odessa te vervullen. Omdat men op zichzelf niet ontevreden over hem was, werd voor Taitbout 'het vooruitzigt (geopend) dat wanneer de Grieksche Zaken bepaaldelijk zullen geregeld zijn en bij het Gouvernement mogt besloten worden tot het aanstellen van bezoldigde consuls in die landstreek op zijn persoon acht zal worden geslagen' (retroacta bij KB 20 mei 1831 no. 77). Ten gevolge van het voortijdig overlijden van Pieters bleef Taitbout de Marigny echter te Odessa waar hij uiteindelijk tot consul-generaal zou worden benoemd. N. B. II 'Le Chevalier Taitbout de Marigny présen-

tement Consul de S. M. le Roi des Pays-Bas à Odessa' publiceerde ald. in 1836 een boek met de titel 'Voyages en Circassie'.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nrs. 1894 en 3407; 2.05.18, inv.nr. 852; Anne Mézin, *Les consuls de France au siècle des lumières (1715-1792)* (Direction des Archives et de la Documentation, Ministère des Affaires étrangères, Parijs 1995); Posthumus (ed.), *Twee rapporten van A. R. Falck*, passim.

443. Jhr. (1892) Mr. Dr. **Pedro Désiré Edouard Teixeira de Mattos**, geb. Rotterdam 13 jan. 1898, jur. dr. Leiden 1922, adv. en proc., toegelaten tot het examen voor de dipl. dienst in jan. 1923 maar zag bij brief van 2 jan. 1923 af van deelname 'daar ik h.t.s. (Rotterdam) eenen betrekking verkregen heb', deed alsnog examen voorjaar 1926, gezantschapsattaché te Kopenhagen (KB 17 mei 1926 no. 55) en Wenen (KB 8 nov. 1926 no. 39), gezantschapssecretaris 2e kl. (KB 8 jan. 1929 no. 26) en geplaatst te Tokio, wnd. chef Kabinet, tevens belast met waarneming Directie van het Protocol 1932-1934, gs 1e kl. (KB 26 jan. 1933 no. 58), als zodanig te Londen (KB 13 dec. 1934 no. 45), gezantschapsraad (KB 25 jan. 1937 no. 66) en buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister 2e kl. ald. (KB 5 juni 1942 no. 15), bggm te Stockholm (KB 15 dec. 1945 no. 32), ABD II 1946, buitengewoon en gevolmachtigd ambassadeur te Canberra 1951-, ABD I 1953, bga te Moskou 1953-, Luxemburg 1955- en Brussel 1956-1964, overl. Oosterbeek 8 nov. 1978, zn. van Jhr. (1892) Dr. Edward, med. dr. Freiburg im Breisgau, arts, en Clara Viruly, tr. Tokio 30 sept. 1931 Jonkvrouw Elisabeth Arnoldine Clothilde Léonie Marie Joséphine Ghislaine de Bassompierre, geb. Brussel 3 juni 1910, overl. Arnhem 26 april 1982, dr. van Baron Albert Marie Léon Adolphe en Jonkvrouw Marie Joséphe Henriette Flore Hélène de Woot de Trixhe.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 855; Staatsalmanak; Gids BZ en BD; N. A. 95 (2010) 97; Klaassen (ed.), 'Voor u persoonlijk', 80 en 120; Kersten, *Buitenlandse Zaken in ballingschap*, passim.

444. **Petrus Ephrem Teppema**, geb. Utrecht 26 juni 1890, HBS met 2-jarige handels-cursus te Nijmegen, werkzaam bij de firma Gebr. Dobbelman ald., bij Wilke Trading Company te Parijs en bij het Instituut voor Buitenlandse Handel te Hamburg, volontair consulaat-generaal ald. 1908-, kandidaat-consulair ambt. 7 sept. 1908, volontair consulaat te Glasgow 1909, na het examen voor asp. vice-consul in april-mei 1911 als zodanig benoemd (KB 26 mei 1911 no. 58), CG Antwerpen juni 1911-, Afd. Consulaire en Handelszaken sept. 1912- en CG Melbourne sinds dec. 1913, vice-consul i.a.d. (KB 19 mei 1914 no. 30), belast met waarneming consulaat Sydney m.i.v. 7 mei 1919, consul i.a.d. (KB 11 dec. 1919 no. 82), definitief aangesteld als consul te Sydney (KB 13 sept. 1920 no. 60), na verheffing Sydney tot CG p.t. consul-generaal (KB 1 juli 1922 no. 209), cg te Sydney (KB 4 dec. 1924 no. 48), buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister 2e kl. te Buenos Aires (KB 12

jan. 1932 no. 34), ministerie te Londen (o.m. als bggm bij de Tsjechoslowaakse regering in ballingschap) 1944–, bggm te Buenos Aires 1945–, ABD II 1946, bggm te Madrid 1946– en Canberra 1947–1950, ABD I 1951, buitengewoon en gevolmachtigd ambassadeur te Tokio 1951–1954, overl. Montevideo 13 dec. 1960, zn. van Petrus, winkelier te Utrecht (1890), kleermaker te Nijmegen (1904), koopman ald. (o.a. 1919), en Cornelia Johanna Catharina Polman, tr. (verm. Melbourne) 10 april 1918 Elisabeth Francina Carmen Delprat, geb. La Goya (Spanje) 16 okt. 1884, overl. tussen 1953 en 1959, dr. van Ir. Guillaume Daniël, ingenieur, general manager Broken Hill Proprietary Mines in New South Wales (Australië), hon. consul van Nederland te Adelaide, en Henriete Maria Wilhelmina Jas.

N. B. Zwager van Jhr. P. A. van Buttingha Wichers (65).

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 853 en 855; 2.05.38, register bezoldigde ambtenaren en inv.nr. 714; Staatsalmanak; Gids BZ en BD; A. J. van Galen Last, *Fragment-genealogie Teppema* (Leiden 2018); Genealogie Delprat, in: N. P. 3 (1912) 64–68(68).

- 445.** Jhr. (1847) Mr. **Emile Frédérique Eliodore Testa**, geb. Constantinopel 3 juli 1821, student te Genève, jur. dr. Leiden 1843, advocaat bij de Hoge Raad der Nederlanden 1844–, 2e luit. dienstdoende schutterij in Den Haag, n.a.v. zijn verzoek bij brief van 13 febr. 1846 om opname in de dipl. dienst als attaché op het dept. geplaatst, vervolgens op zijn verzoek benoemd tot consul te Tripoli (KB 5 nov. 1847 no. 62) op tract. van f 2000 en voor spendatiegelden f 1000, consul-generaal te Mannheim (KB 1 maart 1859 no. 83) als opvolger van de overleden T. J. Travers (457), tevens benoemd tot commissaris bij de centrale commissie voor de Rijnvaart (KB 6 juli 1859 no. 58), cg te Tunis (KB 1 jan. 1868 no. 8) ‘op het thans door hem genoten tractement van f 4000’, tevens als zodanig maar ‘buiten bezwaar’ in het Regentschap Tripoli met de bepaling ‘dat zijn verblijf te Tripoli zal gevestigd zijn’ (KB 3 sept. 1868 no. 48), eervol ontslag (KB 22 dec. 1879 no. 27) wegens opheffing van de bezoldigde post en op wachtgeld, benoemd tot onbezoldigd cg voor de regentschappen Tunis en Tripoli met standplaats Tripoli (KB 23 jan. 1880 no. 27), verzocht bij brief van 5 aug. 1885 tevergeefs om als cg en chargé d’affaires of desnoods als tijd. zaakgel. te worden benoemd op de vacante post te Lissabon, overl. Vichy (Frankrijk) 13 juli 1896, zn. van 447 en diens eerste echtgenote, tr. 1e Tripoli 22 okt. 1849 Emilia Euphemia Rossoni di San Giovanni della Venna, geb. ald. 16 febr. 1823, overl. ald. 29 dec. 1872, dr. van Conte Joannis en Margarita Regini; tr. 2e Wiesbaden 17 jan. 1875 Francisca Paulina Walpurga Freiin von Hadeln, geb. Bieberich (bij Wiesbaden) 2 okt. 1833, overl. Wiesbaden 21 maart 1906, dr. van Freiherr Heinrich Helmuth en Francisca Walpurga Poll.

N. B. Een zoon, Jhr. Mr. Dr. H. C. J. Testa, volgt onder 448.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 258 en 852; Christiaans, *Onbezoldigde consulaire ambtenaren* III, 78; N. A. 95 (2010), 124; Hooykaas (ed.), *Brieven van Van Rappard aan Van Assen*, 9 nov. 1846.

446. Jhr. (5 april 1847) Mr. **François Matthieu Wenceslas** baron (16 april 1847) **Testa**, geb. Pera (Constantinopel) 16 okt. 1806, jur. dr. Utrecht 1828, advocaat bij het Hoog Gerechtshof te Brussel 1829, vrijwilliger bij het eerste regiment Jagers 1830–1833, had zich n.a.v. op het dept. ‘opengevallen posten’ in april 1832 als kandidaat aangemeld, vice-consul en kanselier CG Athene (KB 7 maart 1834 no. 104), secr. van legatie te Brussel 1839– en Berlijn (KB 8 dec. 1841 no. 71), raad van legatie ald. (KB 25 maart 1843 no. 2), zaakgel. te Washington (KB 25 april 1845 no. 70), benoemd tot minister-resident in Denemarken (KB 16 maart 1854 no. 47) maar om redenen van gezondheid nooit naar Kopenhagen afgereisd, eervol teruggeroepen ‘uit hoofde van den staat zijner gezondheid’ en tijd. op wachtgeld (KB 13 febr. 1855 no. 61), hon. directeur Int. Telegraafmaatschappij in de vs 1855–1860, overl. Montpellier (Frankrijk) 15 dec. 1882, zn. van 447 en diens eerste echtgenote.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nrs. 1894 en 3407; 2.05.18, inv.nr. 852; N. A. 95 (2010) 115; Van Essen (ed.), *Groen van Prinsterer, Briefwisseling v*, 276.

447. **Gaspard** baron (1847) **Testa**, geb. Constantinopel 27 aug. 1770, *giovane di lingua* (dragoman in opleiding) 1776, toegevoegd aan de ambassadeur van de Republiek bij de keizer te Wenen 1790–, vice-kanselier te Constantinopel sinds 1791, dragoman hon. 1793, kanselier 1798–1807, secr. van de ambassade 1804–, chargé d’affaires bij de Ottomannische Porte 1808–1810 en opnieuw na 1813 (SB 8 maart 1814 no. 10), i.v.m. de aanstelling baron van Zuylen van Nijveelt (502) als ambassadeur te Constantinopel in 1825 en uit erkentelijkheid voor de voortreffelijke waarneming van de post gedurende een periode van ruim elf jaar benoemd tot raad van ambassade (KB 16 jan. 1825 no. 88), sinds 1829 wederom zaakgelastigde te Constantinopel, benoemd tot minister-resident ‘buiten bezwaar’ (KB 18 sept. 1843 no. 46) ‘als belooning voor de sedert eene reeks van jaren bij de ambassade bewezen diensten en als blijk van goedkeuring voor den ijver en trouw waarmede hij zijne ambtsbetrekkingen steeds vervuld heeft’, eervol ontslag en pensioen (KB 20 april 1846 no. 66), overl. Constantinopel 16 april 1847, zn. van Dr. Giacomo (Jacopo, Jacques), med. dr., zaakgelastigde van de kanselarij van de Republiek te Constantinopel, 3e dragoman ald en later te Aleppo, 2e dragoman te Constantinopel, en Maria Cingria⁴⁶, tr. 1e Constantinopel (Pera) 3 juni 1804 Catharina (de) Marini, geb. ald. 1789, overl. Constantinopel 23 jan. 1824, dr. van Conte Giacomo, Napolitaans diplomaat, en Thérèse Mille; tr. 2e Constantinopel 19 mei 1829 Carolina Julia Dantan, geb. ald. 5 nov. 1795, overl. Constantinopel 31 juli 1888, dr. van Michel Ange Louis en Marie Luci Bénévéní.

N. B. Ondanks het feit, dat Gaspard Testa het Nederlands noch mondeling noch schriftelijk beheerste en hij evenmin een ingezetene van Nederland was, werden hij en zijn fami-

46 Volgens De Groot, *The Netherlands and Turkey* was Lucie Fonton, telg uit een Franse dynastie van dragomans, de moeder van 447.

lie in 1827 genaturaliseerd en werd hijzelf bij KB 5 april 1847 no. 2 in de Nederlandse adel verheven met de titel van baron bij eerstgeboorte.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nrs. 817, 818, 819, 1894 en 3407; 2.05.19, inv. nr. 852; N. A. 95 (2010) 115; Schutte, *Repertorium*, 314–326; De Groot, *The Netherlands and Turkey*, 78–85; Colenbrander (ed.), *Gedenkstukken 1825–1830*, tweede stuk, 918; Hoenkamp-Mazgon, *Palais de Hollande te Istanboel*, 88–91; Slot, *De diplomatieke betrekkingen tussen Nederland en het Osmaanse Rijk*, 16.

448. Jhr. Mr. Dr. **Hannibal Casimirus Joannes Testa**, geb. Tripoli 4 maart 1858, dr. staatswetenschap Leiden 1883, asp. attaché (1 maart 1883), gezantschapsattaché (KB 10 maart 1884 no. 20), gezantschapssecr. 2e kl. te Wenen (KB 27 juli 1886 no. 18), gs 1e kl. (KB 5 jan. 1890 no. 14) te Brussel, gezantschapsraad ald. (KB 14 juni 1895 no. 26), minister-resident te Tokio (KB 18 jan. 1896 no. 10), p.t. buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister (KB 10 juli 1900 no. 40), min.-res. met p.t. bggm te Madrid (KB 30 dec. 1901 no. 124), overl. tijdens verlof te Berlijn 26 sept. 1910, zn. van **445** en diens eerste echtgenote.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 182, 213, 852, 853; N. A. 95 (2010) 126; De Valk en Van Faassen (ed.), *Dagboeken en aantekeningen van Willem Hendrik de Beaufort*, 442–443.

449. Jhr. **Rudolphe Emile Franz Jules Testa**, geb. Tripoli 9 juni 1883, gymnasium te Maastricht, studie Arabisch te Leiden, bankklerk te Tanger (1911), vervolgens volontair op de consulaire post ald., belast met tijd. waarneming betrekking van tolk aan het dipl. agentschap en consulaat-generaal te Tanger (KB 21 juli 1913 no. 61) op tract. van *f* 250 per maand, benoemd tot adjunct-tolk ald. (KB 1 april 1921 no. 89) op j.w. van *f* 4000 met verblijfsvergoeding van *f* 1500 p.j. (KB 1 april 1921 no. 89), tolk 2e kl. (KB 14 sept. 1926 no. 30), p.t. vice-consul (KB 17 nov. 1927 no. 70), tolk 1e kl. (KB 26 okt. 1931 no. 42), p.t. consul (KB 30 aug. 1937 no. 48), p.t. gezantschapsraad 1946, gepensioneerd in 1953, lid en president tribunal spécial de la Banque de Maroc te Tanger, overl. ald. 10 aug. 1969, zn. van Jhr. Franz Emile Sebastian, agent Kon. Ned. Stoomvaart Mij. te Tanger, hon. consul te Tripoli en later te Casablanca, en Louise Angele Madeleine Carpena, tr. Zevenaar 11 maart 1913 Elna Theresia Wilhelmina Maria Pelgrom von Motz, geb. Arnhem 20 dec. 1889, overl. Rabat 15 april 1982, dr. van Mr. Willem Reinout Karel Lodewijk Pelgrom, heer van Enghuizen, en Charlotte Marie Elisabeth Stiernholm.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 219, 271, 853, 855 en 856; Gids BZ en BD; N. A. 95 (2010) 128; Genealogie Von Motz, in: N. P. 19 (1930) 143–151 (150).

450. Jhr. (1847) **Thomas Emanuel Domenico (Dominique) Testa**, geb. Constantino-pel [18 dec. 1810], op verzoek van zijn vader *Jeune de langue* ('Kweekeling voor de Oostersche talen') op de ambassade ald. (KB 21 febr. 1830 no. 112) op 'het daartoe

staande traktement van 700 gulden 's jaars', derde dragoman (KB 13 mei 1848 no. 74), 'ter verdere aanmoediging' bevorderd tot tweede tolk (KB 23 jan. 1850 no. 85), gepasseerd voor de functie van 1e tolk in 1851, ontving echter als stimulans verhoging tract. tot f 1200 p.j. (KB 15 jan. 1851 no. 28), tevens onbezoldigd kanselier te Constantinopel (KB 9 april 1855 no. 49), overl. ald. 15 dec. 1860, zn. van Gaspard (447) en Catharina (de) Marini, tr. Constantinopel 29 sept. 1848 Catharina Dainese, geb. ald. 20 mei 1824, overl. 1871, dr. van Giovanni en Maria Corpi; zij hertr. (verm.) Constantinopel 20 aug. 1861 Conrad Conradi Charles van Deurs.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 3407; 2.05.18, inv.nr. 852; N. A. 95 (2010) 116.

451. Jhr. Mr. **Dirk Arnold Willem van Tets**, heer van Oud- en Nieuw-Goudriaan, geb. 's-Gravenhage 3 okt. 1844, jur. dr. Leiden 1870, gezantschapsattaché (KB 23 sept. 1871 no. 16), secr. van legatie (KB 19 juli 1872 no. 6), als zodanig te Wenen (KB 29 jan. 1873 no. 16), benoemd te Brussel (KB 9 jan. 1875 no. 1) maar in plaats daarvan gedetacheerd te Berlijn (KB 3 april 1875 no. 3), raad van legatie ald. (KB 13 april 1877 no. 25) en te Londen (KB 11 aug. 1878 no. 25), chef Kabinet (KB 4 okt. 1879 no. 29), bevorderd tot zaakgelastigde (KB 6 dec. 1881 no. 42), minister-resident te Constantinopel (KB 5 juni 1884 no. 46), buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister ald. 1890– en te Berlijn 1893–, minister van Buitenlandse Zaken 1905–1908, kamerheer i.b.d. van Koningin Wilhelmina 1903–, overl. 's-Gravenhage 25 jan. 1930, zn. van Jhr. Mr. Jacob George Hieronymus, heer van Oud- en Nieuw-Goudriaan, jur. dr. Leiden, advocaat in Den Haag, commies van Staat en later referendaris bij de Raad van State, commissaris des Konings in Zeeland, minister van Binnenlandse Zaken en vervolgens van Financiën, en Catharina Daniëla barones van Slingelandt, tr. 's-Gravenhage 21 juli 1881 Henriette Marie Sophie barones Schimmelpenninck van der Oye, vrouwe van Heerjansdam, geb. 's-Gravenhage 5 okt. 1856, dame du palais van Koningin Wilhelmina 1908–, overl. 's-Gravenhage 10 maart 1925, dr. van baron Mr. Willem Assueer Jacob, jur. dr. Utrecht, lid raad Den Haag, opperceremoniemeester en grootmeester van Koning Willem III, lid Prov. Staten van Zuid-Holland, en Jkvr. Cornelia Marie Steen-gracht en zuster van 397.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 852; N. A. 95 (2010) 141; N. A. 92 (2006–2007) 361; BWN v, 502; De Valk en Van Faassen (ed.), *Dagboeken en aantekeningen van Willem Hendrik de Beaufort*, 316, 326, 366; Bert van der Zwan en Jelle Gaemers, 'Bescheidenheid ten top, Dirk Arnold Willem van Tets van Goudriaan (1905–1908)', in Hellema, Zeeman en Van der Zwan (eds.), *De Nederlandse ministers van Buitenlandse Zaken in de twintigste eeuw*, 41–53.

452. Mr. Dr. **Willem Johan Rudolf Thorbecke**, geb. 's-Gravenhage 17 april 1892, dr. rechtswetenschap, vaandrig motorrijder bij het Alg. Hoofdkwartier (1916), asp. attaché te Parijs juni–aug. 1916, gezantschapsattaché i.a.d. (KB 22 sept. 1917 no.

73), als zodanig te Parijs (KB 15 jan. 1920 no. 90), gezantschapssecr. ald. (KB 22 mei 1920 no. 70), dept. (KB 29 juni 1921 no. 80) en te Tokio (KB 14 jan. 1922 no. 46), gs 1e kl. ald. (KB 6 juni 1923 no. 46), op zijn verzoek om privé redenen – ‘ernstige ziekte van zijn eenig kind’ – voor zes maanden t.b. ‘zonder bezwaar’ (KB 20 sept. 1923 no. 53), gs 1e kl. te Wenen (KB 5 jan. 1924 no. 48), Parijs (KB 24 maart 1924 no. 36) en Berlijn (KB 5 mei 1925 no. 47), gezantschapsraad ald. (KB 30 juli 1926 no. 97), buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister 2e kl. te Peking (KB 10 juni 1931 no. 39), op zijn verzoek ‘om redenen van persoonlijke aard’ t.b. met disp.-tract. (KB 14 maart 1935 no. 85), eervol ontslag op verzoek (KB 18 juni 1937 no. 94), hoogleraar staatswetenschappen Emery University te Atlanta (Georgia), overl. Sewickly (Pennsylvania, vs) 1989, zn. van Willem, landsadvocaat, en Wilhelmina Louise Dorothea Agnes Moldenhauer, tr. 1e ’s-Gravenhage 11 mei 1916 (echtsch. uitgespr. ald. 15 febr. 1935) Madeleine Salisbury, geb. Nice 1 mei 1893, overl. Santa Barbara (Californië) 12 juni 1953, dr. van Edward Henry en Mary Josephine Wood; tr. 2e Praag 2 mei 1935 Ellen Kolban, geb. Wilmersdorf (Berlijn) 26 mei 1902, overl. ’s-Gravenhage 11 sept. 1973, dr. van Rudolf, ‘Gutsbesitzer’ en eigenaar van een grote bierbrouwerij, en Hermine Grundmann en gesch. echtg. van Heinz Catleen.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 184, 853 en 855; Genealogie Thorbecke, in: N. P. 70 (1986) 340–367 (360); Klaassen (ed.), ‘Voor u persoonlijk’, passim; De Vries (ed.), *Herinneringen en dagboek van Ernst Heldring*, 1125.

- 453. Mr. Georges Louis Thurkow**, geb. Parijs 12 sept. 1878, jur. dr. Leiden 1907, asp. attaché in dec. 1907, hon. attaché te Washington (1909), gezantschapsattaché i.a.d. te Wenen (KB 26 jan. 1910 no. 27) en vervolgens Berlijn, gezantschapssecr. (KB 17 maart 1914 no. 47) te Constantinopel, als zodanig te Tokio 1915–, op zijn verzoek ‘wegens familieomstandigheden’ eervol ontslag uit de dipl. dienst (KB 3 dec. 1918 no. 12), overl. ’s-Gravenhage 8 jan. 1919, zn. van Mr. Christianus Theodorus Franciscus, lid Raad van Justitie te Semarang, commissaris van cultuurmijnen, en Wilhelmina Georgina Leonora Dorrepaal.

N.B. Jhr. Mr. J.R. Clifford Kocq van Breugel (81) was zijn zwager, Mr. A.W. Mosselmans (297) zijn volle neef.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 182, 183, 224, 225, 228 en 853; Genealogie Thurkow, in: N. P. 23 (1937) 246–264 (251).

- 454. Jhr. Mr. Dr. Alidius Warmoldus Lambertus Tjarda van Starckenborgh Stachouwer**, geb. Groningen 7 maart 1888, jur. dr. ald. 1911, adv. en proc. in Den Haag, volontair ministerie van Buitenlandse Zaken 1912–, adj.-commies (KB 22 febr. 1913 no. 49), ontving bij het dipl. examen in juli 1915 het radicaal voor de benoembaarheid tot gezantschapsattaché, eervol ontslag als adj.-commies en aanstelling als gezantschapsattaché i.a.d. te Washington (KB 28 juli 1915 no. 30), gezantschaps-

secr. ald. (KB 13 juni 1918 no. 62) en te Parijs (KB 15 jan. 1920 no. 90, gs 2e kl. (KB 12 nov. 1920 no. 139), gs 1e kl. (KB 28 dec. 1920 no. 16), raad bij het gezantschap te Berlijn (KB 24 maart 1924 no. 36), op zijn verzoek eervol ontslag (KB 7 mei 1925 no. 42) i.v.m. zijn benoeming tot commissaris der Koningin in Groningen, buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister 1e kl. in België en Luxemburg met standplaats Brussel (KB 28 sept. 1933 no. 56), op zijn verzoek eervol ontslag (KB 1 aug. 1936 no. 198) wegens zijn benoeming tot gouverneur-generaal van Ned.-Indië, ABD I 1946, buitengewoon en gevolmachtigd ambassadeur te Parijs 1946–1948, hoofd gecombineerde PV bij de NAVO te Londen 1950– en Parijs 1952–1956, minister van Staat 1956–†, kamerheer i.b.d. van Koningin Wilhelmina en Koningin Juliana, grootofficier van Koningin Juliana 1951–, overl. Wassenaar 16 aug. 1978, zn. van Jhr. Mr. Dr. Edzard, jur. dr. en dr. staatswetenschap Groningen, notaris ald., rechter-plv. arr.-rechtbank te Groningen, burgemeester ald., lid Prov. Staten van Groningen, lid Eerste Kamer der Staten-Generaal, commissaris der Koningin in de prov. Groningen, en Jkvr. Christina Jacoba Quintus, tr. Baltimore (Maryland) 16 nov. 1915 Christine Marburg, geb. ald. 1 mei 1891, overl. Wassenaar 12 dec. 1989, dr. van Theodore, gezant van de vs te Brussel, en Francis Grainger. Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 853 en 855; Staatsalmanak; Gids BZ en BD; N. A. 95 (2010) 256–258; BWN I, 584; Persoonlijkheden in woord en beeld, 1475; Mr. D. U. Stikker, Jhr. Mr. Dr. A. W. L. Tjarda van Starckenborgh Stachouwer, *bijdragen tot een kenschets* (Rotterdam 1978); Klaassen (ed.), *Voor u persoonlijk*, passim; Kersten, *Buitenlandse Zaken in ballingschap*, passim.

455. Mr. **Marc Willem baron du Tour van Bellinchave**, geb. Leeuwarden 29 juli 1835, jur. dr. Utrecht 1859, benoemd tot attaché ‘voorshands buiten bezwaar van ’s lands schatkist’ (KB 8 maart 1861 no. 61), op zijn verzoek eervol ontslag uit zijn betrekking van attaché (KB 10 nov. 1861 no. 17), lid gemeenteraad 1866–1879, 1880–1883 en 1888–1895 van Den Haag, wethouder van Onderwijs ald. 1880–1883 en van Openbare werken 1893–1895, lid Provinciale Staten van Zuid-Holland 1873–, minister van Justitie 1883–1888, minister van Buitenlandse Zaken a.i. 1885, kamerjonker 1860–1868, kamerheer i.b.d. van Koning Willem III 1860–1890, opperceremoniemeester van laatstgenoemde en vervolgens van Koningin Wilhelmina 1883–1900, grootmeester hon. civiele huis van van Koningin-Moeder Emma en Koningin Wilhelmina 1891–, overl. h. ’t Hassink, Epse 26 juli 1908, zn. van baron Mr. Gerrit Martijn, jur. dr. Groningen, rechter-plv., vervolgens rechter in de rechtbank van eerste aanleg te Leeuwarden, raadsheer Prov. Gerechtshof van Friesland, kamerheer i.b.d. van Koning Willem III, en Hermanna Aleida Bruce, tr. Zeist 13 sept. 1861 Jkvr. Marie Isabelle Anne Josine Charlotte Huydecoper, geb. Amsterdam 2 maart 1835, overl. ’s-Gravenhage 17 maart 1919, dr. van Jhr. Jan Elias, heer van Zeist, lid Prov. Staten van (Noord-) Holland, lid gemeenteraad van Amsterdam, commandant 18e bataljon landstorm, commissaris De Nederlandse

Bank, watergraaf Biltsche en Zeister Griff, en Marie Isabelle Anne Josine Charlotte barones Taets van Amerongen.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 852; N. A. 95 (2010) 287–290; NNBW VII, 1215–1216; Cleverens, *Niet verder dan ons Huis...*, 162–163.

- 456. Cornelis Catharinus Travers**, geb. Amsterdam 27 nov. 1822, vice-consul te Piraeus en later te Mannheim (1847), bezoldigd consul in het Koninkrijk Griekenland (KB 21 dec. 1847 no. 89), consul-generaal ald. (KB 1 maart 1849 no. 56), eervol ontslag als zodanig i.v.m. zijn benoeming tot 1e tolk en kanselier te Constantinopel (KB 15 jan. 1851 no. 28), eervol ontslag uit 's Rijksdienst (KB 13 okt. 1854 no. 81), verbleef in 1858 te Mannheim, overl. ald. 5 aug. 1881, zn. van **457** en diens eerste echtgenote, tr. Wilhelmine Bassermann, geb. Mannheim 26 juni 1827, overl. 1885, dr. van Wilhelm en Barbara Friederike Bassermann.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 852; dossier Travers (CBG); A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Travers* (Leiden 2018); Inventaris gezantschapsarchief Turkije, historische inleiding; Huizinga (ed.), *Herinneringen van J. P. J. A. graaf van Zuylen van Nijvelt*, 242–243.

- 457. Theodorus Johannes Travers**, geb. Amsterdam 17 jan. 1792, kantoorbediende, later koopman te Amsterdam 1811–1826, in 1820 met kon. goedkeuring toegelaten ald. als handelsagent en vice-consul van het Groothertogdom Mecklenburg-Schwerin, verzocht in juni 1824 tevergeefs om met het consulaat te Smyrna te worden begunstigd, consul te Trujillo aan de Baai van Honduras (KB 2 maart 1826 no. 87) op jaarlijks tract. van f 4000 (voorlopig) voor de tijd van twee jaar 'en zulks met eene personele toelage van 1500 guldens, zoolang hij niet tevens als agent der Handelmaatschappij zal wezen benoemd', uitgeweken naar Curaçao in 1827, eervol ontslag als consul en op wachtgeld (KB 14 juli 1831 no. 57), verbleef in Nederland 1832–, eerste Ned. vertegenwoordiger in Griekenland met titel van consul-generaal (KB 7 maart 1834 no. 104), benoemd tot zaakgelastigde 'buiten bezwaar' ald. (KB 23 juli 1842 no. 60), minister-resident bij het Hof van Baden en consul-generaal te Mannheim (KB 31 maart 1846 no. 94), tevens commissaris bij de Centrale Commissie voor de Rijnvaart (KB 15 dec. 1847 no. 102) als opvolger van P. A. Ruhr (**381**), alsmede min.-res. bij het Hof van Beieren (KB 31 mei 1851 no. 47, overl. Karlsruhe 15 febr. 1859, zn. van Willem Johannes Tra(a)fers (Travers) en Rosine Maria Andriesen (Anderhitze), tr. 1e (ondertr. Amsterdam 14 sept.) 1810 Carolina Jacoba Nabal, ged. ald. 4 juli 1792, overl. 's-Gravenhage 14 dec. 1833, dr. van Carel Maurits en Anthonia Rink; tr. 2e Athene 16 april 1838 Ida A. Caroline Wilhelmine Barones von Hengstenberg, van Berlijn.

N. B. Ten tijde van zijn benoeming te Mannheim in 1846 was hij inmiddels in de diplomatieke dienst opgenomen, blijkens de formulering: 'met behoud van zijnen rang in het corps diplomatique' (rapport van minister de la Sarraz van 28 febr. 1846 no. 5 geheim).

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nrs. 629, 654, 1894 en 3407; 2.05.18, inv.nr. 852; Dossier Travers (CBG); Arnheemsche Courant van 27 febr. 1841 (Delpher); A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Travers* (Leiden 2018); Boogman, *Nederland en de Duitse Bond*, passim; De Jong, *De krimpemde horizon van de Hollandse kooplieden*, (o.a.) 153, 205–210; Van der Veen, *Groot-Nederland & Groot-Colombia*, 210–213, 232; Van Santen, *Het internationale recht in Nederlands buitenlands beleid*, 24–25.

458. Willem Andreas Travers, geb. Curaçao 30 nov. 1831, volontair in de handel te Mannheim, vice-consul ald. bij zijn vader 23 aug. 1849, later te Ludwigshafen, leerling-tolk op het gezantschap te Constantinopel (KB 15 jan. 1851 no. 28) op j.w. van 800 gulden, 3e tolk en vice-consul ald. (KB 28 jan. 1859 no. 53), tweede tolk en kanselier bij het gezantschap (KB 11 jan. 1861 no. 60), consul met p.t. consul-generaal te Constantinopel (KB 17 aug. 1880 no. 10), gepensioneerd (KB 2 jan. 1888 no. 18), overl. Constantinopel 13 sept. 1893, zn. van **457** en diens eerste echtgenote, tr. 1e Hortens Marie Simmons, overl. Constantinopel 18 mei 1859; tr. 2e Euphrasie Antoinette Caro, overl. Constantinopel 6 febr. 1883; tr. 3e op het consulaat te Constantinopel 25 sept. 1889 Ernestine Dorothée Hiller, weduwe van Constantin Paluka.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 267, 852; 2.05.38, inv.nr. 1193; 2.05.94, inv.nr. 777; Dossier Travers (CBG); A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Travers* (Leiden 2018).

459. Alexandre Gillion Léon markies de Trazegnies, geb. Brussel 12 april 1806, attaché bij de buitengewone ambassade bij de Heilige Stoel te Rome (KB 2 sept. 1826 no. 101), als zodanig in functie tot 1830, kamerheer van Koning Willem I (KB 19 sept. 1827 no. 140), overl. Saint-Gilles (Brussel) 26 april 1862, zn. van markies George Philippe Marie Joseph Gillion Ghislain, kamerheer van de Oostenrijkse keizer en vervolgens van Koning Willem I, lid Eerste Kamer der Staten-Generaal, en Marie Madeleine Gravin de Maldeghem.

Bronnen en literatuur: N. A. 95 (2010) 511; O. Coomans de Brachène, *Etat Présent de la Noblesse Belge* (1999) 341; Isodore Baron de Stein d'Altenstein (ed.), *Annuaire de la Noblesse de Belgique 1848* (Brussel 1848) 202.

460. Mr. Anton Frans Henric van Troostenburg de Bruijn, geb. Soerabaja (Ned.-Indië) 6 febr. 1900, tijd. commies ministerie van Buitenlandse Zaken 1926–, gezantschapsattaché (KB 9 febr. 1931 no. 35), als zodanig te Stockholm (KB 20 april 1931 no. 41), gezantschapssecr. 2e kl. te Boekarest (KB 1 febr. 1934 no. 72) en Washington (KB 16 maart 1937 no. 47), gs 1e kl. ald. (KB 16 maart 1938 no. 29) en te Berlijn (KB 2 april 1940 no. 30), hoofd Afd. Consulaire en Handelszaken ministerie te Londen 1940–, Directie Buitenlandse Dienst 1945–, chef Directie Economische Zaken met p.t. buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister 1946–, bggm te Wellington 1947–, overl. 's-Gravenhage 8 sept. 1948, zn. van Mr.

Jan Jacob, advocaat te Soerabaja, en Maria Johanna Elisabeth Sluiter, tr. Utrecht 25 okt. 1930 Gerardina Cornelia barones van Boetzelaer, geb. Utrecht 18 okt. 1906, kanselier 2e kl. CG Genève, overl. Lugano 25 nov. 1977, dr. van baron Mr. Hendrik Johan Herman, jur. dr. Utrecht, lid gemeenteraad en Prov. Staten van Utrecht, subst.-griffier Centrale Raad van Beroep ald., en Jacqueline Adriène Justine barones van Nagell; zij hertr. 's-Gravenhage 19 mei 1950 Mr. Jan Thomassen, gesch. echtgen. van Theresia Sophia Johanna Leistikow.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 855; Staatsalmanak; Genealogie De Bruyn, Van Troostenburg de Bruyn, Lobry van Troostenburg de Bruyn, in: N. P. 41 (1959) 55–64 (61); N. A. 80 (1989) 73; Klaassen (ed.), *Voor u persoonlijk*, 49; Kersten, *Buitenlandse Zaken in ballingschap*, passim.

- 461. Ernst Louis Leopold baron van Tuyll van Serooskerken**, geb. Velsen, h. Velserbeek, 19 aug. 1875, hon. attaché te Berlijn m.i.v. 9 aug. 1898, op zijn verzoek eervol ontslag als zodanig febr. 1900, werkzaam dept. 8 april 1902–, gezantschapsattaché i.a.d. (KB 27 aug. 1902 no. 31) en tijd. te Rome, m.i.v. van 3 juni 1903 wederom dept., gezantschapssecr. 2e kl. te Washington (KB 5 sept. 1904 no. 40), gs 2e kl. i.a.d. (KB 1 dec. 1905 no. 43) op het dept., gs 1e kl. te Brussel (KB 6 april 1907 no. 51), op zijn verzoek eervol ontslag uit de dipl. dienst (KB 9 mei 1908 no. 33), overl. Wassenaar 26 nov. 1959, zn. van baron Frederik Willem Christiaan Hendrik, kamerheer i.b.d. van Koning Willem III en Koningin Wilhelmina, eerste voorzitter Ned. Olympisch Comité, lid Int. Olympisch Comité, voorzitter Alg. Ned. Ver. voor Vreemdelingenverkeer, lid alg. college van advies voor de lichamelijke opvoeding, secr. en voorzitter Ned. Harddraverij- en Renvereniging, voorzitter Kon. Ned. Jachtvereniging 'Nimrod', en Jkvr. Maria Boreel, tr. 1e 's-Gravenhage 16 okt. 1902 (echtsch. ingeschr. ald. 16 juni 1917) Henriette Elisabeth Jochems, vrouwe van de Groote Lindt en van Verduynen, geb. Brussel 24 juli 1882, overl. Wassenaar 20 sept. 1968, dr. van Mr. Joachim en Catherine Marie Christine Alida Marguerite Brouwer; zij hertr. 's-Gravenhage 24 nov. 1917 Mr. E. F. M. J. baron Michiels van Verduynen (287); tr. 2e Mersch (Luxemburg) 28 dec. 1922 Jkvr. Marie Renée van de Poll, geb. Haarlem 1 maart 1883, overl. Callantsoog 8 okt. 1929, dr. van Jhr. Charles Frederik, off. cav., laatst. 1e luit., directeur Haarlemsche Katoen Mij., president Maatschappij van Nijverheid, en Eugénie Prévineaire.
- Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 183, 213, 214, 215 en 853; N. A. 95 (2010) 446; N. A. 90 (2002–2003) 48.

- 462. Mr. Theunis Jacobus Johannes van Uije Pieterse**, geb. Vlissingen 27 nov. 1855, dr. rechtswetenschap Leiden 1882, adv. en proc. te 's-Gravenhage 1882–, hulptolk tevens kanselier aan het gezantschap te Constantinopel (KB 15 febr. 1888 no. 14) op tract. van f 3000 p.j., ontheven van functie van hulptolk en naast zijn kanselierschap benoemd tot onbezoldigd consul (KB 2 febr. 1893 no. 28), eervol

ontslag als zodanig onder gelijktijdige benoeming tot consul te Smyrna met p.t. consul-generaal (KB 30 juli 1906 no. 95), cg ald. (KB 1 maart 1907 no. 45), eervol ontslag wegens het bereiken van de leeftijd van 65 jaar (KB 7 maart 1921 no. 46), overl. 's-Gravenhage 29 aug. 1922, zn. van Theunis, notaris te Vlissingen, wethouder ald., lid Prov. Staten van Zeeland, en Maria Johanna Blaubeen, tr. Leiden 15 maart 1888 Cornelia Mulié, geb. Leiden 15 dec. 1858, overl. Smyrna 25 febr. 1916, dr. van Augustinus Gijsbertus, instrumentmaker te Leiden (1858), hotelhouder aan de Breestraat ald. (1888), en Dorothea Wilhelmina Maria Mussert.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 853; 2.05.38, register bezoldigde ambtenaren en inv.nr. 1193; Christiaans, *Onbezoldigde consulaire ambtenaren* 11, 86; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Pieterse, Nederveen Pieterse, Van Uije Pieterse* (Leiden 2018); 'Wie is dat?' (1902) 462; Schmidt, *Banditry and the Dutch colony in the vilayet of Aydin*, passim.

- 463. Mr. Théodore François Valck Lucassen**, geb. 's-Gravenhage 28 juli 1913, studie rechten te Utrecht, gezantschapsattaché te Brussel (KB 27 febr. 1940 no. 51) en Washington 1940–, tijd. Mexico in 1942, gezantschapssecr. 2e kl. te Washington (Min. Besluit 28 okt. 1943 no. 18), als zodanig te Melbourne m.i.v. 3 febr. en te Tsjoenking per 31 dec. 1944, ABD V 1946, Directie Politieke Zaken 1945–, Directie Verre Oosten te Batavia 1947–, tijd. te Manilla en Batavia in 1948, ABD IV 1948, Saigon 1948–, gs 1e kl. te Belgrado 1949– en Kopenhagen 1951–, dept. 1953–1956, ABD III 1955, ambassaderaad te Moskou 1956–, consul-generaal te Hamburg 1958–, buitengewoon en gevolmachtigd ambassadeur te Guatemala 1961–, cg te Antwerpen 1963–, bga te Tunis 1967–1971 en Helsinki 1972–, ABD II en bga te Luxemburg 1975–, overl. ald. 25 sept. 1976, zn. van Mr. Dr. Theodorus Reynirus en Henriette Françoise Loudon, zuster van Dr. Alexander Loudon (258), tr. 1e Malmaison (Frankrijk) 1 maart 1949 (echtsch. uitgespr. 's-Gravenhage 27 nov. 1956) Hendrika Helena Wiemer, geb. Haarlem 22 nov. 1913, overl. 's-Gravenhage 5 jan. 1992, dr. van Dr. Wilhelm Albert, arts, off. van gezondheid 2e kl. KNIL (1910) en Helena Jacoba IJbes; tr. 2e Londen 27 dec. 1956 Yvonne Lucile Maria Pia Margit Gravin Zichy von Zich und Vasonkéö, geb. Boedapest 10 dec. 1920, overl. 's-Gravenhage 3 okt. 2005, dr. van Graaf Herman Keresztély Béla en Agatha Dorottya Berta Klara von Udránszky en gesch. echtgen. van Mr. Albrecht Nicolaas baron de Vos van Steenwijk.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 855; Staatsalmanak; Gids BZ en BD; Genealogie Lucassen, Valck Lucassen, in: N.P. 53 (1967) 168–178 (173); Kersten, *Buitenlandse Zaken in ballingschap*, 200–204, 273; C. W. van Boetzelaer, 'In memoriam Mr. Th. F. Valck Lucassen', in *Jaarboek BZ* (1976/1977) 270–271.

- 464. Cornelis Vening**, geb. Middelharnis 30 maart 1882, geslaagd voor examen leerling-consul in okt./nov. 1904 en benoemd als zodanig (KB 12 maart 1906 no. 46), CG

Antwerpen en vervolgens te Hamburg, vandaar met verlof vertrokken 27 maart 1908, tijd. te Tanger (KB 6 nov. 1908 no. 57), begin 1909 teruggekeerd naar Den Haag i.v.m. voorbereiding examen voor benoembaarheid tot vice-consul, werkzaam gesteld op de 2e Afd. Consulaire en Handelszaken, na 'tot twee malen toe niet geslaagd (te zijn) voor het examen voor den Consulaire dienst' eervol ontslag als leerling-consul (KB 14 dec. 1909 no. 50), kantoorbediende (1915), overl. 's-Gravenhage 31 juli 1952, zn. van Anne Jean (Sleeswijk) Vening, rijksontvanger, o.m. te Roordahuizum (1874) en Middelharnis (1881), en Judith Elizabeth Maria Timmers, tr. 1e Lissabon 18 aug. 1912 (echtsch. uitgespr. Arnhem 29 okt. 1925) Maria das Dores Rozales Crespo, geb. Lissabon 11 maart 1895, vanuit Nederland naar Lissabon teruggekeerd in sept. 1932, dr. van Eduardo Rozales Crespo en Felicida de Conçalves d'Aranjo Razalles; tr. 2e Ubbergen 27 maart 1926 Editha Maria Anna Aloisia Konwalina, geb. Mähr-Weisskirchen (in het latere Tsjechoslowakije) 28 jan. 1898, overl. 's-Gravenhage 27 juli 1980, dr. van Wilhelm en Anna Adamek.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 216 en 853; 2.05.38, inv.nr. 2827; Alg. Handelsblad 26 nov. 1904 (Delpher); A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Ve(e)ning* (Leiden 2014/2018).

465. Willem Jan Bartholomeus Verbrugge, heer van 's-Gravendeel en Leerambacht, geb. 's-Gravenhage 25 juni 1889, hon. attaché te Berlijn 1911–1913, attaché aan het gezantschap te Stockholm (KB 25 juni 1920 no. 64), Boekarest (KB 13 jan. 1922 no. 53), Stockholm (KB 13 febr. 1922 no. 67) en Praag (KB 22 mei 1922 no. 75), op zijn verzoek verlof 'buiten bezwaar' voor de tijd van een jaar 'ter voorbereiding op het examen voor gezantschapssecretaris' (KB 28 nov. 1922 no. 96), eervol ontslag uit de dipl. dienst (KB 14 nov. 1923 nr. 36), overl. Doorn 20 nov. 1988, zn. van Bartholomeus Willem en Jkvr. Louise Angélique Idaline Quarles van Ufford, tr. Brussel 3 juli 1915 Jonkvrouw Louise Odilie Prisse, geb. Sint Niklaas (Oost-Vlaanderen) 20 aug. 1889, overl. Doorn 18 jan. 1985, dr. van Baron Edouard Pierre, ingenieur Belgische Waterstaat, en Cornélie Wilhelmine gravin van Limburg Stirum.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 183, 237, 853; Genealogie Verbrugge, in: N. P. 13 (1923) 422–431 (431).

466. Mr. Johan Gijsbert baron (1823) Verstolk van Soelen, heer van Soelen en Aldenhaag, geb. Rotterdam 16 maart 1776, student te Göttingen, j.u.d. Kiel, schepen van Rotterdam en commissaris gemenelandsmiddelen 1803–, lid bestuur Departement Holland 1805–, assessor Dept. Amstelland 1807–, landdrost van Gelderland 1810, prefect a.i. Dept. Boven-IJssel 1811 en prefect Dept. Friesland 1811–1813, commissaris-generaal van het bestuur van de veroverde Zuid-Nederlandse gewesten 1814–1815, commissaris-generaal Departementen Meuse, Ourthe en Forêts 1815, lid Prov. Staten 1814–1817 en Ridderschap 1826–† van Holland (vanaf 1840 Zuid-Holland), envoyé extraordinaris en minister plenipotentiaris bij het

Hof van Rusland te St.-Petersburg (SB 3 nov. 1814 no. 78), op zijn verzoek ontslag als zodanig (KB 24 jan. 1823 no. 67), bedankte vervolgens voor de ambassade te Constantinopel, minister van Buitenlandse Zaken 1826–1841, minister van Staat 1841–, overl. h. Soelen, Zoelen 3 nov. 1845, zn. van Aert Johan, heer van Soelen en Aldenhaag, firmant J. Verstolk & Zoonen, kooplieden in meekrap, schepen van Cool en later van Rotterdam, kapitein schutterij ald., diaken en ouderling Waalse gemeente te Rotterdam, en Maria Elisabeth Hoffman.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nr. 817; N. A. 96 (2011) 208; NNBW IX, 1204–1206; Jurriaanse, *De Nederlandse Ministers van Buitenlandse Zaken*, 35–38; Boogman, *Nederland en de Duitse Bond*, passim; Van Sas, *Onze Natuurlijkste Bondgenoot*, passim.

467. Ds. **Bernardus Lodewijk Verweij**, heer van Udenhout, geb. Dordrecht 28 dec. 1825, predikant te Jaarsveld 1851–, IJsselstein 1856– en Hoorn 1858–1861, aangesteld – voorlopig op tijd. basis – als onbezoldigd consul-generaal in Zwitserland met standplaats Enge bij Zürich (KB 11 mei 1883 no. 46) onder toekenning van jaarlijkse toelage van f 1500, definitief als zodanig benoemd (KB 11 jan. 1884 no. 8), op zijn verzoek eervol ontslag om gezondheidsredenen (KB 26 mei 1888 no. 21), overl. Neumünster (Zürich) 26 dec. 1889, zn. van Ds. Samuel, predikant te Arum, Bolsward en Dordrecht, en Cornelia Jacoba Swart, tr. 's-Gravenhage 9 sept. 1852, Wilhelmina Catharina Maria Smallenburg, geb. Leiden 18 juni 1823, overl. Neumünster 5 okt. 1872, dr. van Dr. Frederik Willem, phil. nat. dr. Leiden, secr. college van curatoren van de Hogeschool te Leiden, en Lucretia Verbrugge. Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.38, inv.nr. 102; Christiaans, *Onbezoldigde consulaire ambtenaren* III, 12; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Verweij* (Leiden 2015); Genealogie Smallenburg, in: N. P. 73 (1989) 319–329 (322); Woltring (ed.), *Bescheiden buitenlandse politiek van Nederland 1848–1919*, vijfde deel 1891–1894, 358.

468. Mr. Dr. **Joan Adriaan de Vicq**, geb. Hoorn 11 okt. 1857, dr. rechts- en staatswetenschap Leiden 1884, na het met goed gevolg afgelegde examen voor leerling-consul in juni 1882 als zodanig benoemd (KB 25 aug. 1882 no. 28), tijd. werkzaam op de Tweede Afd. Consulaire en Handelszaken, consul te Djeddah (KB 14 dec. 1884 no. 24), eerste bezoldigde consulaire agent te Melbourne met p.t. consul-generaal (KB 11 april 1889 no. 45), benoemd te Penang (Straits Settlements) met behoud p.t. cg (KB 21 jan. 1896 no. 15), cg te Singapore 1897–, overl. ald. 5 sept. 1899 t.g.v. een schedelbreuk door een val van een paard, zn. van Joan Adriaan, surnumerair registratie en domeinen te Hoorn, secr. commissie Huizen van correctie en arrest ald., burgemeester en secr. van Zwaag, en Maria Elisabeth Geertruida Verweyde, tr. vóór 14 dec. 1884 Nanna Nilsen⁴⁷.

47 Over het huwelijk resp. haarzelf is verder niets bekend; in de overlidensannonce van haar echtgenoot wordt op geen enkele wijze aan haar gerefereerd.

N. B. Zijn jongere broer, Jhr. Ir. Nicolaas de Vicq, werd bij KB d.d. 22 okt. 1924 in de Nederlandse adel verheven.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 852; 2.05.38, inv.nrs. 73 en 74; Genealogie De Vicq, Van Bredehoff de Vicq, Van Bredehoff de Vicq van Oosthuizen, in: N. P. 54 (1968) 302–311(311); N. A. 96 (2011) 219; Gobée en Adriaanse (ed.), *Ambtelijke adviezen van C. Snouck Hurgronje*, 1469–1470.

469. Maurits Felix Vigeveno, geb. Watergraafsmeer 24 juli 1907, openbare handelsschool te Amsterdam, Institut des Hautes Etudes Internationales te Parijs, volontair bij diverse buitenlandse handelskantoren en Ned. consulaten, res. off. veldart., laatst. 1e luit., volontair CG Düsseldorf mei–sept. 1931, na het aanwijzingsexamen in dec. 1931 aangesteld als kandidaat consulaire dienst op 20 jan. 1932, asp.vice-consul (KB 9 dec. 1933 no. 51), gedetacheerd bij de Afd. Handelspolitiek van het ministerie van Economische Zaken in 1934, CG Sydney 1935–1938, vice-consul (KB 22 dec. 1936 no. 84), consulaat Wellington 1938–1945, consul i.a.d. (KB 22 dec. 1941 no. 15), consul-generaal te Singapore 1945–1947, ABD IV 1946, ABD III 1947, gezantschapsraad op de Directie Politieke Zaken (DPZ) 1947–, sous-chef 1948– en wnd. chef DPZ 1949–, gevolmachtigd minister te Parijs 1950–1952, ABD II 1952, plv. pv NAVO met p.t. buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister en vervolgens plv. hoofd Gecombineerde PV bij de NAVO en OESO te Parijs 1952–, buitengewoon en gevolmachtigd ambassadeur te Kopenhagen 1957–1963 en Belgrado 1964–1970, ABD I 1969, overl. 's-Gravenhage 17 nov. 1995, zn. van Raphaël (zich noemende Felix), diamantbewerker te Amsterdam (1906), later directeur-eigenaar firma G. Vigeveno Mz. (diamantnijverheid) ald., president ener N. V. te East-Orange (New Jersey, vs) (1946), en Wilhelmina Christina van Baaren, tr. Sydney 2 sept. 1935 Eleonore van der Stok, geb. Buitenzorg (Ned.-Indië) 18 jan. 1910, overl. 's-Gravenhage 1 sept. 2003, dr. van Prof. Johan Ewald, directeur van het landbouwproefstation te Pasoeroean (Java, Ned.-Indië), hoogleraar Landbouw Hogeschool te Wageningen, en Mr. Hilda Schalkwijk.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 855; 2.05.38, register bezoldigde ambtenaren en inv.nrs. 714, 716 en 717; Staatsalmanak; Gids BZ en BD; Genealogie Van der Stok, in: N. P. 62 (1976) 361–390 (384); A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Vigeveno* (Leiden 2018).

470. Jan Michiel Viruly, ambachtsheer van Vuren en Dalem, geb. Amsterdam 21 juni 1899, res.-1e luit. art., werkzaam bij de Amsterdamsche Handelsbank, de Ned. Handel-Mij. en de Borneo-Sumatra Handel Mij., dept. van Handel, Nijverheid en Scheepvaart 7 okt.– en dept. van Buitenlandse Zaken m.i.v. 20 dec. 1936, consul i.a.d. (KB 27 mei 1937 no. 44), CG Singapore m.i.v. 24 aug. 1937–, overl. (door neerschieten vliegtuig) tussen Tjilatjap (Ned.-Indië) en Broome (West-Australië) 28 febr. 1942, zn. van Cornelis Marius, heer van Vuren en Dalem, lid firma Viruly,

koffiemakelaars en agent van verschillende buitenlandse huizen, commissaris bij vele ondernemingen, o.a. N. V. Sumatra Rubber-Cultuur Mij. 'Serbadjadi', Holland Texas co. en Cultuurmij. Gombesi, en Jacoba Adriana Johanna Beijnen, tr. Semarang (Ned.-Indië) 28 juni 1924 Joanna Iskjen Catharina ter Haar, geb. Amsterdam 4 juli 1901, overl. tegelijk met haar echtgenoot, dr. van Joannes, koopman, lid en beheerder firma B. ter Haar & Zoon te Amsterdam, lid gemeenteraad en wethouder ald., lid Prov. Staten van Noord-Holland, lid Eerste Kamer der Staten-Generaal, en Iskjen Romeny.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 855; 2.05.38, register bezoldigde ambtenaren; Genealogie Viruly, Viruly Verbrugge, Viruly van Pouderoyen, Van Castrop Viruly, in: N. P. 21 (1933/1934) 403-449 (435); Genealogie Ter Haar, in: N. P. 84 (2002) 105-144 (117); Willem Camphuis en Ton van Zeeland, 'Het personeel van het Nederlandse consulaat-generaal te Singapore. Een tragisch einde boven de Timorzee', in *BZ en de Tweede Wereldoorlog*, 44-47.

471. Mr. **Jan Visser**, geb. Nieuw-Rijksdorp, Wassenaar 4 juli 1903, rechtenstudie te Utrecht, gezantschapsattaché te Kopenhagen (KB 9 febr. 1931 no. 35) en Berlijn (KB 26 aug. 1931 no. 36), gezantschapssecr. 2e kl. te Stockholm (KB 1 febr. 1934 no. 72), dept. 1936-, gs 1e kl. (KB 16 maart 1938 no. 29), bij beschikking van de secr.-generaal van het ministerie van Handel, Nijverheid en Scheepvaart van 1 febr. 1943 t.b. met disp.-tract., in werkelijke dienst met rang gezantschapsraad in 1945, ABD III en p.t. buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister 1946, chef Kabinet en Directie van het Protocol 1945-1954, ABD II 1948, bggm en later buitengewoon en gevolmachtigd ambassadeur te Stockholm 1954-1968, overl. h. te Manpad, Heemstede 2 okt. 1985, zn. van Mr. Henri, aanvankelijk korte tijd adv. en proc., daarna zonder beroep, en Jkvr. Elisabeth Theodore Sibille Louise van Rappard, zuster van 346, tr. Heemstede 8 aug. 1985 Nicolette Antonia van Wijk, geb. 's-Gravenhage 12 juni 1946, overl. h. te Manpad 27 aug. 2005, dr. van Frans en Elisabeth Adelheid Thoma en weduwe van Sidney James van den Bergh.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 250 en 855; Staatsalmanak; Gids BZ en BD; A. J. van Galen Last, *Fragementgenealogie Visser I* (Leiden 2013/2018); Klaassen (ed.), 'Voor u persoonlijk', 34, 49, 79.

472. Dr. **Philips Christiaan Visser**, geb. Schiedam 8 mei 1882, dr. h.c. universiteit Innsbruck 1933, lid firma Daniel Visser & Zoonen te Schiedam 1916-1927, leider vier Karakorum-expedities in de periode 1922-1935, attaché hon. te Stockholm nov. 1919-, consul-generaal te Calcutta (KB 6 okt. 1931 no. 29), eervol ontslag als zodanig en benoemd tot cg i.a.d. (KB 4 april 1938 no. 49) i.v.m. zijn aanstaande plaatsing te Ankara, benoemd tot buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister 2e kl. ald. (KB 28 april 1938 no. 89), bggm te Pretoria 1945-, buitengewoon en gevolmachtigd ambassadeur te Moskou 1948-, lid vaste staf Defensie Studie

Centrum en Ned. vertegenwoordiger in de bijzondere VN-commissie voor de Balkan 1950–1952, overl. Wassenaar 3 mei 1955, zn. van Gerrit, lid firma Daniel Visser en Zoonen, luit.-kolonel dienstdoende schutterij te Schiedam, en Maurina Gerarda van der Pant, tr. 1e 's-Gravenhage 25 jan. 1912 Jkvr. Jeannette Hooft, geb. Fulham (Middlesex) 18 juni 1888, overl. Ankara 16 sept. 1939, dr. van Jhr. Maurits Wijnand Hendrik en Jeannette Henriette Grader van der Maas; tr. 2e Istanboel 15 jan. 1941 Jkvr. Cornélie Alexine de Graeff, geb. 's-Gravenhage 20 nov. 1912, overl. 's-Gravenhage/Wassenaar 22 maart 2008, dr. van Jhr. Mr. Cornelis, commies ministerie van Buitenlandse Zaken, vennoot Eykensluyters en Tromp N. V., reis- en scheepvaartbureau en assurantien in Den Haag, en Susanne Ignatia Caroline Elisabeth Loudon.

N. B. Mr. W. J. G. baron Gevers (133) was zijn zwager. Zijn schoonvader, Jhr. Cornelis de Graeff, was een zoon van 158 en broeder van 157.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 184 en 855; NA 2.05.38, register bezoldigde ambtenaren; Staatsalmanak; Genealogie Visser, in: N. P. 49 (1963) 320–331 (325); N. A. 85 (1995) 442–443; N. A. 83 (1993) 443–444; Persoonlijkheden in woord en beeld, 1541; Dr. P. C. Visser, *Zó zag ik Voor-Indië* (Nijkerk z.j.); BWN I, 616; De Vries (ed.), *Herinneringen en dagboek van Ernst Heldring*, 1417 en 1431.

473. Willem Delinus Visser, geb. Maarsseveen 26 aug. 1893, HBS, volontair firma Wambersie & Zoon, cargadoors en scheepsagenten te Rotterdam sept. 1912–juli 1913 en bij de firma P. Wigham Richard & Co. Ltd., cargadoors en verzekeringsagenten te Londen sinds okt. 1913, gemobiliseerd aug. 1914, laatst. res.-2e luit. grenadiers, kandidaat voor de consulaire dienst 6 juni 1916, na het examen voor de consulaire dienst van mei/juni 1919 benoemd tot asp.vice-consul (KB 1 juli 1919 no. 66), tijd. CG Antwerpen aug. 1919– en Singapore juni 1920–, belast met waarneming vice-consulaat te Yokohama (KB 12 maart 1921 no. 17), vice-consul i.a.d. ald. (KB 29 dec. 1921 no. 48), om het leven gekomen bij de grote aardbeving in Japan in de nacht van 31 aug. op 1 sept. 1923, zn. van Dr. Hendrik, arts te Maarsseveen, en Maria Elisabeth Lastdrager.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 853; NA 2.05.38, register bezoldigde ambtenaren en inv.nr. 714; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Visser II* (Leiden 2013).

474. Prof. Dr. Marinus Willem de Visser, geb. Stavenisse 23 okt. 1875, promotie Leiden 1900, op aanbeveling van zijn hoogleraar De Groot⁴⁸ benoemd tot leerling-tolk aan het gezantschap te Tokio (KB 28 april 1904 no. 79), 2e secr.-tolk (KB 9 febr. 1909 no. 9), op zijn verzoek eervol ontslag (KB 24 dec. 1909 no. 59) wegens zijn benoeming tot conservator bij 's Rijks Ethnografisch Museum te Leiden ingevolge besluit van de minister van Binnenlandse Zaken van 30 nov. 1909,

48 Zie noot 27.

hoogleraar Japanse taal- en letterkunde te Leiden, tevens m.i.v. 1 jan. 1919 belast met de opleiding der kandidaat-tolken voor het Verre Oosten (KB 27 maart 1920 no. 16), lid Kon. Academie van Wetenschappen, overl. Leiden 7 okt. 1930, zn. van Jacobus, geneesheer te Stavenisse, en Wilhelmine Constance Was, tr. 1e Leiden 28 april 1904 (echtsch. uitgespr. arr.rechtbank te Haarlem 4 nov. 1913) Theodora Aurelia Goossens, geb. Amersfoort 21 okt. 1881, overl. 's-Gravenhage 16 jan. 1974, dr. van Dr. Barend Jan, phil. nat. dr., leraar wis- en natuurkunde te Leiden, en Johanna Theodora Aurelia Veeren; zij tr. 2e Bloemendaal 12 jan. 1915 Harko Johannes Schmidt; tr. 2e Leiden 2 mei 1916 Catharina Wilhelmina Frederica Johanna Veeren, geb. Winterswijk 26 nov. 1867, overl. Leiden 9 juli 1924, dr. van Johan Frederik, burgemeester, laatst. van Winterswijk, en Theodora Aurelia Hamaker; tr. 3e Leiden 11 sept. 1928 Catharina Jacoba Hozee, geb. Haarlemmermeer 17 mei 1888, assistente aan 's Rijks Ethnografisch Museum, overl. 's-Gravenhage 6 april 1962, dr. van Cornelis, koopman, en Antje Camfferman.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 209, 217, 271, 853 en 855; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie De Visser* (Leiden 2018); Genealogie Veeren, Van Orsoij Veeren, Van Veeren, in: N. P. 37 (1951) 252–374 (369); C. A. Siegenbeek van Heukelom-Lamme, *Album Scholasticum Academiae Lugduno-Batavae 1575–1940* (Leiden 1941).

- 475. Maurits Willem Raedinck van Vollenhoven**, geb. Haarlem 25 nov. 1882, dr. h.c. universiteit van Leuven, asp. attaché te Berlijn m.i.v. 1 nov. 1904, benoemd tot gezantschapsattaché i.a.d. te Parijs (KB 4 dec. 1905 no. 42), tijd. toegevoegd aan gezantschap Berlijn in 1906 i.v.m. verlof van Jhr. van der Goes (153), ga te St.-Petersburg (KB 29 aug. 1906 no. 33), gezantschapssecr. 2e kl. ald. (KB 9 mei 1908 no. 33), gs 1e kl. te St.-Petersburg (KB 22 febr. 1911 no. 22) en Madrid (KB 21 febr. 1913 no. 54), gezantschapsraad te Brussel (KB 12 jan. 1914 no. 41), p.t. minister-resident (KB 16 mei 1917 no. 6), min.-res. met p.t. buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister te Madrid (KB 23 okt. 1919 no. 81), bggm 2e kl. (KB 12 nov. 1920 no. 139), op zijn verzoek eervol ontslag uit de diplomatieke dienst (KB 18 febr. 1921 no. 67), overl. Madrid 29 mei 1976, zn. van Maurits, bierbrouwer in 'De Gekroonde Valk', lid firma van Vollenhoven & Co., bierbrouwers en azijnmakers te Amsterdam, en Jkvr. Maria Louisa Jacoba van de Poll, tr. Madrid 14 april 1921 Doña Marie Christina de Borbón y Madan, Prinses van Bourbon, geb. 10 nov. 1886, overl. na haar echtgenoot, dr. van Don Pedro de Alcántara Maria de Guadalupe Teresa Isabel Francisco de Asis Gabriel Sebastian Cristino de Borbón y Borbón, Hertog van Durcal en Maria de la Caridad Ignacia Carolina Isabel Constanca Maria de los Dolores de Madan y Uriondo, der Markiezen van Arucas.
- N. B. De familie Van Vollenhoven was protestant, maar betrokkene was rooms-katholiek. Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 183 en 853; Genealogie Van Vollenhoven, Van der Wallen van Vollenhoven, Messchert van Vollenhoven, Snellen van Vollenhoven, in: N. P. 16 (1926) 278–340 (309); De Vries (ed.), *Herinneringen en dagboeken van Ernst*

Heldring, 308; Dr. M. W. R. van Vollenhoven, *Memoires, beschouwingen, belevenissen, reizen en anecdoten* (Amsterdam/Brussel 1948); Mr. G. N. Westerouen van Meeteren, 'Onverwacht gekregen en ook niet verkregen pauselijke adeldom', in *De Nederlandsche Leeuw* 119 (2002) 407–419; Woltring (ed.), *Documenten buitenlandse politiek van Nederland 1919–1945*, deel 1 1 juli 1919–1 juli 1920, 152.

476. **Nicolaas Arie Johannes de Voogd**, geb. Kats 6 juli 1899, med. prop. Utrecht 1917, werkzaam Rotterdamsche Lloyd 1919–, studie Chinees, Japans en Indologische vakken te Leiden 1921–, Radio Holland 1924–, als 'kandidaat voor de Tolkendienst in Japan' studie Japanse taal en cultuur te Leiden 1927–, na zijn met goed gevolg afgesloten voorbereidende studie benoemd tot leerling-tolk aan het gezantschap te Tokio (KB 19 aug. 1930 no. 22), adj.-tolk (KB 14 jan. 1932 no. 39), tolk 2e kl. (KB 31 dec. 1936 no. 101), ontving p.t. consul in 1938, tolk 1e kl. (KB 22 okt. 1942 no. 27), adviseur voor Japanse Zaken t.b.v. de Ned.-Indische regering te Londen, Washington en New York 1942–1945, ABD IV 1946, tijd. zaakgelastigde met p.t. consul-generaal te Manilla 1946–, tijd. zaakgel. met rang ambassaderaad te Nanking 1949–, p.t. gevolmachtigd minister 1950, tijd. zaakgel. in de Volksrepubliek China met standplaats Peking 1950– en te Canberra 1951–1953, ABD II 1954, buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister te Bangkok 1954–, chef Directie Buitenlandse Dienst 1957–, buitengewoon en gevolmachtigd ambassadeur te Tokio 1960–1964, overl. Breda 5 april 1977, zn. van Ds. Johannes, predikant te Cats, Sint Annaland en 's Heer Arendskerke, en Maria Clasina de Bode, tr. Kattendijke 25 aug. 1930 Amarintia Clasina de Vries, geb. Ovezande 19 okt. 1903, overl. Breda 1 april 1998, dr. van Ds. Jan, predikant, en Johanna Wilhelmina Luuring.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 855; Staatsalmanak; Gids BZ en BD; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie De Voogd* (Leiden 2018); Kersten, *Buitenlandse Zaken in ballingschap*, 89, 90, 196.

477. **Mr. Sweder Godfried Maria baron van Voorst tot Voorst**, geb. 's-Gravenhage 5 mei 1910, jur. dr. Leiden 1932, tijd. adj.-commies ministerie van Buitenlandse Zaken 1 jan. en gedetacheerd te Brussel m.i.v. 15 okt. 1934, gezantschapsattaché (KB 15 sept. 1937 no. 31), als zodanig te Brussel (KB 11 okt. 1937 no. 55), p.t. gezantschapssecr. (KB 19 okt. 1939 no. 78) daar wegens 'de tijdsomstandigheden' het eerstvolgende secr.-examen met tenminste zes maanden zou worden uitgesteld, verbleef te Parijs mei- en te Toulouse juni-sept. 1940, ministerie te Londen 1940–1944, gezantschapssecr. 1e kl. (KB 28 okt. 1943 no. 18), as 1e kl. te Brussel 1944–, ABD IV 1946, tijd. zaakgelastigde te Madrid 1946–, ABD III 1948, politiek adviseur en plv. hoofd met p.t. gezantschapsraad van de Ned. Militaire Missie bij de Geallieerde Bestuursraad in Duitsland te Berlijn 1948–, chef Directie Europa 1950–, pv met p.t. gevolmachtigd minister bij de Raad van Europa te Straatsburg 1952–, met p.t. buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister te Washington 1954–1959,

ABD II 1955, buitengewoon en gevolmachtigd ambassadeur te Belgrado 1959–, Luxemburg 1964– en bij de Heilige Stoel 1967–1975, res.-1e luit. art., overl. Ukkel (Brussel) 12 nov. 1988, zn. van baron Willem Cornelis Joannes Josephus, notaris in Den Haag, lid Prov. Staten van Zuid-Holland, hoogheemraad en dijkgraaf van Delfland, en Johanna Alphonsa Maria Hanlo, tr. Kampenhout (Vlaams-Brabant) 24 mei 1945 Jkvr. Anna Maria Elisabeth Louise von Bönninghausen tot Herinkhave, geb. Burg Hohes Haus, Nienborg (Westfalen) 5 juli 1911, overl. Brussel 8 mei 2015, dr. van Jhr. Mr. Dr. Lodewijk Ernest Maria en Maria Louise Johanna Antonia Goossens.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 855; Staatsalmanak; Gids BZ en BD; N. A. 96 (2011) 315; N. A. 80 (1989) 167; Kersten, *Buitenlandse Zaken in ballingschap*, passim; De Vries (ed.), *Herinneringen en dagboek van Ernst Heldring*, 1322.

478. Hendrik Hubert de Vos, geb. Zutphen 12 juni 1854, na examen voor leerling-consul in okt. 1876 als zodanig benoemd (KB 28 dec. 1876 no. 38), CG Parijs juni–nov. 1878, vice-consul te Hamburg (KB 10 febr. 1879 no. 2) en Constantinoepel (KB 17 aug. 1880 no. 10), eervol ontslag als zodanig (KB 30 april 1882 no. 5) en geplaatst op het dept., op zijn verzoek eervol ontslag (KB 27 mei 1884 no. 21), woonde in New York (1885) en Montclair (New Jersey) in 1900, zn. van Mijndert Carel, onderwijzer, huisonderwijzer en vervolgens hoofdonderwijzer te Zutphen, en Henrietta Catharina Dijkman, wollennaaster.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 852; 2.05.38, inv.nr. 1193; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie (De) Vos* (Leiden 2018).

479. Mr. Godert Willem baron de Vos van Steenwijk, geb. De Wijk (Dr.) 14 mei 1895, studie rechten te Leiden, tijd. als kandidaat attaché op het gezantschap te Sofia (1918), gezantschapsattaché te Washington (KB 29 nov. 1920 no. 65), gs 2e kl. te Constantinopel (KB 2 dec. 1922 no. 99), Parijs (KB 4 febr. 1925 no. 23) en Rome (KB 24 okt. 1925 no. 46), gs 1e kl. (KB 17 juni 1926 no. 55), als zodanig op de Afd. Volkenbondszaken (KB 15 okt. 1926 no. 63) en te Peking (KB 5 febr. 1929 no. 15), gezantschapsraad te Berlijn (KB 3 febr. 1932 no. 56), buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister 2e kl. te Peking (KB 23 april 1935 no. 47) en te Boedapest (KB 20 maart 1940 no. 23), overl. ald. 18 juli 1940, zn. van baron Mr. Carel, jur. dr. Leiden, advocaat en kantonrechter-plv. te Zwolle, lid gemeenteraad en wethouder ald., dijkgraaf waterschap de Zwartewaters- en Vechtdijken, lid Prov. en Gedeputeerde Staten van Overijssel, en Johanna Aleida Angelina van Nes van Meerkerk, tr. Potsdam (Berlijn) 10 mei 1933 Wally Olga Elisabeth Vera Ursula Freiin von Richthoven, geb. Berlijn 16 sept. 1907, overl. Göriach (Oostenrijk) 6 nov. 2002, dr. van Freiherr Friedrich Hermann Diprand Kurt en Wally Pauline Gertrud von Protzen; zij hertr. Boedapest 29 april 1942 Béla György János Amand Maria Graaf Szápary van Muraszombat, Szécsisziget et Szápar.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 227, 853 en 855; N. A. 97 (2012) 40; Persoonlijkheden in woord en beeld, 1566; Klaassen (ed.), 'Voor u persoonlijk', 24, 56; De Vries (ed.), *Herinneringen en dagboek van Ernst Heldring*, passim.

480. Jhr. Dr. **Carel Gerard Willem Frederik van Vredenburg**, geb. 's-Gravenhage 20 okt. 1874, dr. staatswetenschap Utrecht 1900, asp. attaché dept. m.i.v. 18 april 1900, gezantschapsattaché i.a.d. (KB 30 april 1901 no. 49), gezantschapssecr. 2e kl. (KB 22 juni 1903 no. 87) te Wenen (KB 11 nov. 1903 no. 42), gs 1e kl. (KB 15 juli 1905 no. 111), p.t. gezantschapsraad (KB 19 juli 1907 no. 91), als zodanig te Berlijn (KB 31 dec. 1908 no. 86), zaakgelastigde met p.t. buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister bij de Hoven van Roemenië en Servië met standplaats Boekarest (KB 3 mei 1910 no. 34), minister-resident met p.t. bggm ald. (KB 7 jan. 1914 no. 51), tijd. gedetacheerd gezantschap Berlijn als hoofd van de afdeling belast met de bescherming van de Britse belangen in Duitsland (KB 28 april 1917 no. 25), min.-res. met p.t. bggm bij de Hoven van Zweden, Denemarken en Noorwegen met standplaats Stockholm (KB 23 mei 1917 no. 76), bggm te Brussel (KB 12 sept. 1919 no. 23), bggm 1e kl. ald. (KB 12 nov. 1920 no. 139), overl. Brussel 3 dec. 1927, zn. van Jhr. Johan Frederik, hoofdvingeland, hoogheemraad en dijkgraaf van Delfland, administrateur en directeur Negotiatie Land is Zekere Bezitting, voorzitter bestuur Noordpolder en Schaaapweipolder onder Rijswijk, lid hoofdbestuur Hollandsche Mij. van Landbouw, lid Prov. Staten Zuid-Holland, lid gemeenteraad Rijswijk, heemraad droogmakerij Bleiswijk, off. rustende schutterij van Zuid-Holland, laatst. kapitein, en Anna Henriette Elisabeth Völcker, tr. Bereg Szent Miklos (Hongarije), k. Bereg Var, 14 jan. 1905 Luisa Maria Alicia Anna Antonia Capece Minutolo dei Duchi di San Valentino e Marchesi di Bugnano, geb. Napels 13 jan. 1883, overl. Bern 14 mei 1931, dr. van Don Luigi Capece Minutolo Marchese de Bugnano dei Duchi di San Valentino en Marianna Dentice dei Principi di Frasso. N. B. Zijn zoon Jhr. Mr. Hendrik Frederik Lodewijk Karel van Vredenburg volgt onder **481**.
Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 182, 213, 853 en 855; N. A. 97 (2012) 87; De Vries (ed.), *Herinneringen en dagboeken van Ernst Heldring*, 718.

481. Jhr. Mr. **Hendrik Frederik Lodewijk Karel Rosarius Caspar Melchior Baltasar van Vredenburg**, geb. Wenen 31 okt. 1905, studie rechten te Utrecht, gezantschapsattaché (KB 3 febr. 1932 no. 56), voor onbepaalde tijd t.b. (KB 20 febr. 1934 no. 60), hersteld in werkelijke dienst (KB 10 jan. 1935 no. 66) en geplaatst op CG Hamburg, gezantschapssecr. 2e kl. te Buenos Aires (KB 22 febr. 1936 no. 16), dept. 1939-, gs 1e kl. (KB 23 jan. 1940 no. 35), tijd. te Madrid en Toulouse, ministerie te Londen 1940-, met p.t. gezantschapsraad te Washington 1942-, gr ald. (KB 24 febr. 1944 no. 11), tijd. zaakgelastigde te Caracas in 1944, chef Directie Politieke Zaken 1946-1947, ABD III 1946, ABD II 1947, 'gedelegeerde opperbestuur over Ned.-Indië' te Batavia in 1948, administrateur Int. Zone van Tanger 1948-1951,

ABD I 1952, plv. secr.-generaal NAVO te Parijs 1951–, hoofdvertegenwoordiger Hoge Autoriteit van de EGKS te Londen 1956–, directeur-generaal Europese Samenwerking 1958–, buitengewoon en gevolmachtigd ambassadeur te Bonn 1959– en Rome 1962–1970, overl. Lausanne 17 nov. 1981, zn. van **480**, tr. 1e Zeist 7 maart 1931 (echtsch. ingeschr. ald. 25 okt. 1934) Eliza Dorothea barones van Tuyll van Serooskerken, geb. 's-Gravenhage 7 april 1906, overl. Arnhem 21 okt. 1976, dr. van baron Gerald Ernest, heer van Vleuten, kamerheer i.b.d. van Koningin Wilhelmina, hofmaarschalk van Koningin Emma, en Eliza Dorothea barones van Pallandt; tr. 2e Londen 7 nov. 1934 Jkvr. Irène Héloïse Pauw van Wieldrecht, geb. Driebergen, h. de Wildbaan, 22 mei 1906, overl. Morges (Vaud) 27 juni 1998, dr. van Jhr. Henry, heer van Heesbeen, en Johanna Elisabeth Boissevain.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 855; Staatsalmanak; Gids BZ en BD; N. A. 97 (2012) 88; N. A. 95 (2010) 438; N. A. 89 (2000–2001) 417; Klaassen (ed.), *Voor u Persoonlijk*, 34, 49, 80; Van Koppen (ed.), *Den Haag antwoordt niet, Herinneringen van Jhr. Mr. H. F. L. K. van Vredenburg*; BWN II, 598; Pieter Drooglever, *Een hoogstbekwaam beroepsdiplomaat*, *Jhr. Hendrik Frederik Lodewijk Karel van Vredenburg*; Kersten, *Buitenlandse Zaken in ballingschap*, passim; De Vries (ed.), *Herinneringen en dagboek van Ernst Heldring*, 1322 en 1491.

482. Bernardus Hendrik de Waal, geb. Amsterdam 1 juni 1849, directeur Zuid-Afrika der Handelscompagnie Moçambique, lid firma De Waal & Co. te Durban, door de consul-generaal te Kaapstad na koninklijke machtiging d.d. 22 nov. 1878 benoemd tot hon. vice-consul voor Natal met standplaats Durban 27 jan. 1879, bevorderd tot consul ald. (KB 9 okt. 1882 no. 29), eervol ontslag als zodanig (KB 29 sept. 1892 no. 35) onder gelijktijdige benoeming tot bezoldigd consul-generaal te Kaapstad, op zijn verzoek 'wegens redenen van particuliere aard' eervol ontslag (KB 29 okt. 1901 no. 41) en in disp. 'buiten bezwaar', chef Afd. Consulaire en Handelszaken met de rang van administrateur (KB 3 nov. 1909 no. 54), op zijn verzoek eervol ontslag (KB 6 febr. 1919 no. 44) onder toekenning van pensioen, overl. 's-Gravenhage 29 dec. 1930, zn. van Hendrik Ferdinand, commissionair (1847), assuradeur (1876), en Jacoba Brigitta Verweerd, tr. Amsterdam 12 okt. 1876 Agnes Martens, geb. Semarang (Ned.-Indië) ca. 1854, overl. 's-Gravenhage 3 mei 1930, dr. van Jacobus en Maria Sophia Jeanette Luick.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 853; Christiaans, *Onbezoldigde consulaire ambtenaren* III, 54; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogieën De Waal en Martens* (Leiden 2015); De Vries (ed.), *Herinneringen en dagboek van Ernst Heldring*, 232.

483. Emile David van Walree, geb. Brummen 12 aug. 1871, HBS te Zutphen en openbare handelsschool te Amsterdam, volontair Ned.-Zuid-Afrikaanse Spoorweg Mij. ald., vervolgens kantoorbediende bij de Ned.-Amerikaanse Stoomvaart Mij. te Rotterdam, New York en Baltimore en tenslotte enige maanden werkzaam bij

de Amsterdamse Kamer van Koophandel, geslaagd voor examens leerling-consul in 1891 als nummer 1 van vijf, benoemd als zodanig (KB 8 juni 1892 no. 42), Afd. Consulaire en Handelszaken 1892 en aansluitend CG Antwerpen, vice-consul te Yokohama (KB 13 febr. 1896 no. 30), consul en wnd. consul-generaal te Shanghai 1898–, op zijn verzoek eervol ontslag uit de consulaire dienst (KB 3 juni 1901 no. 134), werkzaam Ned. Handel-Mij. te Amsterdam 1901–1918, sinds 1913 als directeur, directeur Twentsche Bank te Amsterdam 1920–1925, commissaris Kon. Ned. Stoomboot-Mij. 1929–, overl. Baarn 20 febr. 1950, zn. van David Christiaan, steenfabrikant, en Emilie Cornelia Wilhelmine Gobée, schrijfster, tr. Yokohama 26 aug. 1919 (ingeschr. Hilversum 5 mei 1920) Kiyo Mochida, geb. Yokohama 4 maart 1877, overl. Amsterdam 16 sept. 1960, dr. van Sadajiro Mochida, koopman, en Suze Suzuki.

N. B. Van Walree is niet in de Stamboeken aangetroffen maar wel in een document in het archief van het ministerie van Buitenlandse Zaken, getiteld 'Opgave der geslaagde candidaten bij de leerling-consuls examens 1884–1896'.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.38, inv.nr. 77; Staatsalmanak 1893–1901; Genealogie van Walree, in: N. P. 23 (1937) 326–333 (330); 'Wie is dat?' (1902) 488; BWN III, 647; De Vries (ed.), *Herinneringen en dagboek van Ernst Heldring*, passim; Blussé & Van Luyn, *China en de Nederlanders, 189–191*; De Graaff (ed.), *Documenten buitenlandse politiek van Nederland 1919–1945*, deel IV 27 juni 1934–30 juni 1935, x.

484. Mr. Wilhelm Ferdinand Heinrich von Weckherlin, geb. 's-Gravenhage 21 mei 1842, jur. dr., asp. attaché dept. 1864–, gezantschapsattaché (KB 6 juni 1865 no. 72), secr. van legatie (KB 12 nov. 1866 no. 64), te Wenen (KB 17 april 1867 no. 58), dept. (KB 21 okt. 1868 no. 16) en Brussel (KB 26 jan. 1870 no. 2), raad van legatie (KB 19 juli 1872 no. 5) te Rome, minister-resident in Japan (KB 5 dec. 1872 no. 3), op zijn verzoek 'wegens redenen van gezondheid' eervol uit Japan teruggeroepen (KB 25 okt. 1878 no. 9) en bij gebrek aan andere bestemming op non-activiteit 'buiten bezwaar', min.-res. te Washington (KB 15 dec. 1881 no. 31), p.t. buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister (KB 20 dec. 1883 no. 32), bggm te Constantinopel 1899–1904, belast met bijzondere taken op het ministerie 1905, staatsraad i.b.d. 1905–, overl. Tübingen (Württemberg) 14 dec. 1906, zn. van Carl Wilhelm Albert, staatsraad in Württembergse dienst, als particulier secr. van de latere Koningin Sophie naar Nederland gekomen, 'raad van legatie en secretaris van de Prinses van Oranje' (1842) en Maria Henriette Handel.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 852; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Von Weckherlin* (Leiden 2018); De Wapenheraut (1900) 59–60; Parlement.com (geraadpleegd 25 sept. 2018); 'Wie is dat?' (1902) 489; De Valk en Van Faassen (ed.), *Dagboeken en aantekeningen van Willem Hendrik de Beaufort*, 190, 279, 541.

485. Jhr. Mr. **Henrick van Weede**, heer van Zuylenborg en Maarssen, geb. 's-Gravenhage 13 aug. 1854, dr. rechtswetenschap Utrecht 1880, kandidaat-attaché dept. m.i.v. nov. 1881, gezantschapsattaché (KB 26 nov. 1882 no. 28), te Madrid (KB 8 mei 1883 no. 33) en Berlijn, gezantschapssecr. 2e kl. te Rome (KB 9 dec. 1884 no. 27) en Brussel (KB 25 maart 1886 no. 9), gs 1e kl. ald. (KB 30 maart 1888 no. 6) en te Parijs (KB 13 maart 1890 no. 24), gezantschapsraad ald. (KB 29 jan. 1891 no. 25), zaakgelastigde met p.t. minister-resident te Lissabon (KB 6 dec. 1899 no. 2), buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister te St.-Petersburg (KB 30 jan. 1904 no. 6), Rome (KB 30 okt. 1905 no. 67) en Brussel (KB 10 juni 1913 no. 68), verliet zijn post te Brussel in aug. 1914 en keerde, mede vanwege zijn zeer verslechterde gezondheidstoestand, niet meer terug, kreeg derhalve en vanwege het bereiken van de leeftijd van 65 jaar eervol ontslag (KB 12 sept. 1919 no. 23), kamerheer i.b.d. van Koningin Wilhelmina, overl. Baulers (Belg. Brabant) 28 okt. 1921, zn. van Jhr. Everard Willem, surnummerair registratie in Noord-Holland, ontvanger en bewaarder hypotheken en het kadaster te Zevenaar, Vlaardingen en Harderwijk, kamerheer i.b.d. van Koning Willem III en Koningin Wilhelmina, en Jkvr. Clara Johanna de Mey van Streefkerk, tr. 's-Gravenhage 16 febr. 1886 Hermance Aleida barones du Tour van Bellinchave, geb. ald. 26 aug. 1863, overl. Jouxten (bij Lausanne) 10 juli 1956, dr. van baron Mr. Marc Willem (455) en Jkvr. Marie Isabella Anna Josine Charlotte Huydecoper, en schoonzuster van P. A. J. baron de Smeth (416).

N. B. Zoon Marc Willem volgt onder 487 en volle neef Jhr. Mr. W. M. van Weede onder 488. Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 182, 852 en 853; N. A. 97 (2012) 225; N. A. 95 (2010) 291.

486. Jhr. Mr. Dr. **Hendrik Maurits van Weede**, geb. 's-Gravenhage 3 juli 1879, jur. dr. Utrecht 1905, asp. attaché te Wenen jan. 1905–okt. 1907, nam in 1905 deel aan de Boni-expeditie op Celebes (nu Sulawesi, Indonesië), gezantschapsattaché i.a.d. (KB 16 jan. 1908 no. 33) op het Kabinet en te Wenen in 1908, gezantschapssecr. 2e kl. ald. (KB 26 jan. 1910 no. 27), tijd. gedetacheerd te Washington, gs 1e kl. te Wenen (KB 21 febr. 1912 no. 40), res. 1e luit. cav., overl. slot Schönborn (Neder-Oostenrijk) 7 nov. 1912 als gevolg van een jachtongeval, zn. van 488.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 183 en 853; N. A. 97 (2012) 223; H. M. van Weede, *Indische Reisherinneringen* (Haarlem 1908); Van Aerssen, *Driemaal Oost*, passim.

487. Jhr. Mr. **Marc Willem van Weede**, geb. 's-Gravenhage 10 febr. 1904, studie rechten te Utrecht, benoemd tot gezantschapsattaché (KB 9 febr. 1931 no. 35) op het Kabinet en te Berlijn (KB 3 febr. 1932 no. 56), gezantschapssecr. 2e kl. ald. (KB 1 febr. 1934 no. 72) en te Peking (KB 2 april 1935 no. 40), gs 1e kl. te Rome (KB 16 maart 1938 no. 29) en Lissabon in 1940, ministerie te Londen 1940–1944, gezantschapsraad 1942, met p.t. buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister bij het Vaticaan 1944–1956, ABD III 1946 en ABD II 1948, buitengewoon en gevolmach-

tigd ambassadeur te Rio de Janeiro 1956–, t.b. 1959, overl. Morges (Vaud) 30 juni 1994, zn. van **485**, tr. 's-Gravenhage 27 febr. 1930 Wilhelmina Elisabeth Charlotte gravin van Lynden van Sandenburg, geb. k. Sandenburg, Nederlangbroek 22 okt. 1900, overl. Lausanne (Vaud) 29 juni 1984, dr. van graaf Mr. Frederik Alexander Carel, heer van Sandenburg, jur. dr. te Utrecht, kantonrechter-plv. te Wijk bij Duurstede, lid gemeenteraad Langbroek, secretaris hoogheemraadschap Lekdijk Benedendams en IJsseldam, secr. Staatscommissie gemeentefinanciën, lid Prov. en Gedeputeerde Staten van Utrecht, lid Tweede Kamer der Staten-Generaal, commissaris der Koningin in Utrecht, vice-president Raad van State, curator Rijksuniversiteit Utrecht, kamerheer i.b.d. en opperkamerheer van Koningin Wilhelmina, grootmeester van Prinses Juliana, en Gerarda Cornelia barones van Nagell, vrouwe van de beide Ampsen.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 855; Staatsalmanak; Gids BZ en BD; N. A. 97 (2012) 228; N. A. 87 (1998) 572; Klaassen (ed.), *Voor u persoonlijk*, (o.a.) 49; Kersten, *Buitenlandse Zaken in ballingschap*, passim.

488. Jhr. Mr. **Willem Marcus van Weede**, heer van den Berencamp, geb. Amsterdam 9 nov. 1848, jur. dr. Utrecht 1874, griffier kantongerecht te Nijkerk 1875–1877, lid gemeenteraad ald., asp.-attaché op het dept. 15 april 1878, gezantschapsattaché (KB 18 april 1879 no. 15), secr. van legatie (KB 11 okt. 1879 no. 39), te Brussel (KB 8 nov. 1879 no. 24) en Berlijn (KB 16 febr. 1882 no. 23), gezantschapsraad ald. (KB 25 maart 1886 no. 10), zaakgelastigde met p.t. minister-resident te Boekarest (KB 2 febr. 1889 no. 31), minister-resident met p.t. buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister te Madrid (KB 11 juni 1895 no. 29), bggm te Wenen (KB 30 dec. 1901 no. 124), bggm 1e kl. ald. (KB 12 nov. 1920 no. 139), tevens geaccrediteerd te Boedapest (KB 27 nov. 1920 no. 36), in functie te Wenen tot †, lid en voorzitter consulaire examencommissie 1902–1905, kapitein à la suite dienstdoende schutterij te 's-Gravenhage 1879-(1903), kamerheer i.b.d. van Koningin Wilhelmina 1898–, overl. Wenen 23 dec. 1925, zn. van Jhr. Mr. Hendrik Maurits, jur. dr. Utrecht, adv. voor het prov. gerechtshof ald., lid gemeenteraad Nijkerk, lid Prov. Staten van Gelderland, bestuurslid College voor de Zeevisserijen, kamerheer i.b.d. van Koning Willem III, en Anna Magdalena van Hangest barones d'Yvoy, tr. Maarsseveen 10 okt. 1878 Jkvr. Volkertina Adriana van Haersma de With, geb. Leeuwarden 29 mei 1857, overl. Wenen 22 febr. 1916, dr. van Jhr. Mr. Jan Minnema, jur. dr. Utrecht, advocaat prov. gerechtshof te Leeuwarden, kantonrechter-plv. te Bergum, secretaris en vervolgens grietman van Oostdongeradeel, later burgemeester ald. en te Leeuwarderadeel, lid Ridderschap en Prov. Staten van Friesland, en Jacoba Cecilia Coenradina van Boelens.

N.B. Betrokkene was tijd. minister van Buitenlandse Zaken in 1905. N.B.11 Jhr. Hendrik Maurits van Weede (**486**) was zijn zoon terwijl Jhr. Mr. Hendrik Maurits van Haersma de With (**165**) en Jhr. Dr. Jan Minnema van Haersma de With (**166**) neven waren.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 182, 852 en 853; N. A. 79 (2012) 222; N. A. 98 (2013–2014) 25–26; De Valk en Van Faassen (ed.), *Dagboeken en aantekeningen van Willem Hendrik de Beaufort*, 295, 298; BWN V, 543.

489. Mr. Willem Bernhard Reinier van Welderen baron Rengers, geb. Staniastate, Oenkerk 18 aug. 1865, dr. rechtswetenschap Leiden 1889, asp. attaché dept. 16 juni 1890, gezantschapsattaché i.a.d. op het Kabinet (KB 19 juni 1891 no. 16), gezantschapssecr. 2e kl. (KB 18 aug. 1893 no. 26), gedetacheerd te Berlijn (KB 6 aug. 1895 no. 34) en opnieuw ald. (KB 4 febr. 1898 no. 31), gs 1e kl. te Wenen (KB 6 dec. 1899 no. 3) en Parijs (KB 6 jan. 1902 no. 8), gezantschapsraad ald. (KB 17 juni 1902 no. 21), zaakgelastigde met p.t. minister-resident te Boekarest (KB 18 febr. 1904 no. 28), p.t. buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister (KB 23 febr. 1907 no. 38), min.-res. met p.t. bggm bij de Hoven van Zweden, Denemarken en Noorwegen met standplaats Stockholm (KB 19 nov. 1909 no. 32), bggm te Rome (KB 27 sept. 1913 no. 48) en Constantinopel (KB 23 okt. 1919 no. 81), tevens geaccrediteerd te Sofia (KB 21 dec. 1922 no. 56) en bij de regering van Perzië (KB 21 jan. 1927 no. 35), in functie te Constantinopel tot †, kamerheer i.b.d. van Koningin Wilhelmina 1907–, overl. 's-Gravenhage 25 dec. 1930, zn. van baron Mr. Wilco Julius, jur. dr. Utrecht, (rijks)advocaat te Leeuwarden, lid gemeenteraad en wethouder ald., burgemeester van Leeuwarden, lid Prov. Staten van Friesland, curator Rijksuniversiteit te Groningen, lid Eerste en Tweede Kamer der Staten-Generaal, vice-voorzitter raad van commissarissen HIJSM, 1e luit. bij de schutterij, en Catharina Theresia Looxma, tr. Leeuwarden 15 aug. 1889 Adeline Hermance barones van Heemstra, geb. Bremen 8 okt. 1865, overl. Leeuwarden 8 aug. 1938, dr. van baron Hector Livius, jagermeester i.b.d. en kamerheer van Koning Willem III en Koningin Wilhelmina, en Henriette Wilhelmina Adelina Engelken.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 182, 853 en 855; N. A. 91 (2004–2005) 204; N. A. 84 (1994) 374.

490. Mr. Bernard Ortwinus Theodoor Henrick (Coninck) Westenberg, geb. Amsterdam 12 juni 1828, jur. dr. 1851, attaché op het dept. (KB 16 maart 1856 no. 35) en te Madrid (KB 11 juni 1858 no. 62), secr. van legatie gezantschap te Frankfurt (KB 7 nov. 1859 no. 24), Berlijn (KB 17 mei 1860 no. 38) en wederom Frankfurt (KB 8 juli 1861 no. 40), raad van legatie ald. (KB 3 jan. 1866 no. 50) en te Parijs (KB 21 okt. 1868 no. 16), minister-resident te Washington (KB 12 maart 1871 no. 1) en Rome (KB 2 dec. 1874 no. 8), p.t. buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister ald. (KB 13 april 1877 no. 25), bggm te Rome (KB 20 april 1882 no. 12), verzocht in 1903 m.h.o. op zijn leeftijd eervol ontslag, maar voordat zulks hem kon worden verleend overl. Rome 24 nov. 1903, zn. van Dr. Gerhardus Coninck Westenberg, med. dr., geneesheer te Amsterdam, en Anna Elisaberth Wurfbain, tr. Baltimore (vs)

26 febr. 1874 Jane Allen Watson, geb. St. Augustin (Florida) 17 aug. 1835, overl.
Luzern 18 juli 1902, dr. van Alexander en Jane Allen Birckhead.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 214 en 852; Genealogie Westenberg,
Coninck Westenberg, Lincklaen Westenberg, in: N. P. 31 (1945) 321–373 (356); De Valk en
Van Faassen (ed.), *Dagboeken en aantekeningen van Willem Hendrik de Beaufort*, 33, 46, 51.

- 491.** Prof. Mr. Dr. **Harmen Westra**, geb. 's-Gravenhage 29 mei 1883, jur. dr. Leiden
en dr. staatswetenschap Utrecht, werkzaam bij de rechterlijke macht in Ned.-
Indië, leerling-tolk aan het gezantschap te Tokio (KB 18 dec. 1917 no. 20), op zijn
verzoek eervol ontslag (KB 16 jan. 1919 no. 6) om in Ned.-Indische dienst over te
gaan, leraar rechtswetenschappen ald., lid Volksraad van Ned.-Indië 1921–1924,
bijzonder hoogleraar staats- en administratief recht aan de Technische Hogeschool
te Bandoeng, bijzonder hoogleraar in het staatsrecht van Ned.-Indië en
het adatrecht te Utrecht 1931–, burgemeester van Den Haag 1942–1945, overl. ald.
23 dec. 1959, zn. van Coert, koopman (1881), fabrikant (1883), en Johanna Roelina
Maria Gezina Ridders, tr. Loemadjang (Ned.-Indië) 12 sept. 1915 Charlotte Ste-
phanie Dom, geb. Djokjakarta (Ned.-Indië) 14 april 1898, overl. 's-Gravenhage 16
jan. 1994, dr. van Jules Marie en Johanna Christina Bosch.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 271 en 853; 'Wie is dat?' (1931) 290; A. J.
van Galen Last, *Fragmentgenealogie Westra* (Leiden 2018); Persoonlijkheden in woord en
beeld, 1626; Fasseur, *De Indologen*, passim.

- 492.** **Maurits Willem van Wickevoort Crommelin**, geb. Haarlem 25 mei 1838, off. cav.
1859–, laatst. 1e luit. 1864–1872, zijdehandelaar te Zürich, op zijn verzoek benoemd
tot onbezoldigd consul-generaal in Zwitserland met standplaats Zürich (KB 26
mei 1888 no. 21) onder toekenning van jaarlijkse toelage van f 1500, eervol ontslag
(KB 13 dec. 1890 no. 16), overl. Kirchberg (Zürich) 7 juni 1910, zn. van Mr. Hendrik
Samuel, jur. dr. Leiden, ontvanger van Schoten, burgemeester van Berkenrode, en
Jkvr. Elisabeth Cornelia Amalia Barnaart, tr. 's-Hertogenbosch 4 sept. 1862 Jkvr.
Maria Henriëtte Wilhelmina de Jonge van Zwijnsbergen, geb. Helvoirt 28 mei
1841, overl. Zürich 26 nov. 1926, dr. van Jhr. Marinus Bonifacius Willem, heer van
Dreischor en Zwijnsbergen, schout, later burgemeester van Helvoirt, kamerheer
i.b.d. van Koning Willem II en Koning Willem III, en Adriana Gelinck.

N. B. Een zoon van betrokkene was vice-consul te Zürich sinds 1891 en consul ald. 1895–
1908, met p.t. consul-generaal sinds 1907.⁴⁹

49 Hendrik Samuël van Wickevoort Crommelin, geb. 's-Hertogenbosch 2 juli 1863, overl. La Tour de
Peilz (Zwitserland) 20 juni 1920, tr. 's-Gravenhage 9 sept. 1897 Jkvr. Charlotte Gertrude Six, geb.
ald. 13 sept. 1864, overl. Vévey (Zwitserland) 12 sept. 1912, dr. van baron Egbert Willem Justinus,
heer van Oterleek, o.m. voorzitter Alg. Rekenkamer en lid raad van voogdij over Koningin Wilhel-
mina, en Johanna Maria Henriette Wijckerheld Bisdom. (Bron: N. A. 93 (2008) 150–151)

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.38, inv.nr. 102; Christiaans, *Onbezoldigde consulaire ambtenaren* III, 13–14; Genealogie Crommelin, Van Wickevoort Crommelin, in: N. P. 80 (1997) 1–114 (40); N. A. 86 (1996–1997) 264; Woltring (ed.), *Bescheiden buitenlandse politiek van Nederland 1848–1919*, vijfde deel 1891–1894, 358.

493. Mr. **Jan Carel de Wit**, geb. Utrecht 20 jan. 1819, litt. dr., Indisch ambtenaar, o.m. resident van Timor, tegen zijn zin aangesteld als (eerste) consul-generaal van Nederland in Japan met feitelijke standplaats Nagasaki (besluit gouverneur-generaal van Ned.-Indië van 12 nov. 1859 no. 36), als zodanig in functie tot 1863, gepensioneerd Indisch hoofdambtenaar te Utrecht (1870) en Helvoirt (o.a. 1874), overl. Oosterbeek 28 april 1884, zn. van Hendrik, slijter te Utrecht (1819), timmerman, en Catharina Hoffle (Heuvel), tr. 1e Utrecht 29 dec. 1842 Wilhelmina Maria Chevalier, geb. Utrecht 15 juli 1819, verm. overl. in Ned.-Indië, dr. van Cornelis, drogist, en Hendrica Petronella de Ridder; tr. 2e Batavia 17 febr. 1864 Anna Maria Johanna de Lacouture, geb. Neerbosch 11 april 1837, overl. Ginneken en Bavel 9 juni 1895, dr. van Mr. Jean Bernard, rentenier (1842), grondeigenaar (1871), en Anna Augusta Henriette Spengler.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nrs. 3052 en 3280; Stamboeken Indische ambtenaren I 99; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie De Wit* (Leiden 2018); Moeshart, *Journal van Jonkheer Dirk de Graeff van Polsbroek*, (met name) 58 en 61; Yokoyama Yoshinori, 'Spanningen in Oost-Azië in de negentiende eeuw', in Blussé, Rimmelink en Smits (eds.), *Bewogen betrekkingen*, 175–193; Van Kleffens, *De internationaalrechtelijke betrekkingen tussen Nederland en Japan*, 215–216;

494. Dr. **Frans Albert van Woerden**, geb. 's-Gravenhage 5 maart 1896, gymnasium en vervolgens de middelbare school voor handel en administratie in Den Haag, École Libre des Sciences Politiques te Parijs en studie staatswetenschappen Universiteit Lausanne, werkzaam bij de firma Armour Company Ltd. te Londen 1915–1917, afdelingschef 1919– en directiesecr. 1925 bij de Ned.-Engelsche Technische Handel Mij. in Den Haag, kandidaat voor de consulaire dienst 29 maart 1926, na het consulaire examen in nov. 1929 benoemd tot asp. vice-consul i.a.d. (KB 31 dec. 1929 no. 72), CG Londen jan. 1930– en dept. april 1931–aug. 1932, vice-consul i.a.d. (KB 23 dec. 1931 no. 64), belast met waarneming CG Smyrna m.i.v. 1 sept. 1932, gedetacheerd te Mexico 1933– en Bangkok 1935–1937, consul i.a.d. (KB 22 dec. 1936 no. 54), wnd. consul-generaal te Hongkong m.i.v. 26 maart 1937, tijd. dept. aangezien na zijn Ned. verlof in 1939 terugkeer naar Hongkong niet meer mogelijk was, hoofd Bureau behartiging Ned. belangen te Parijs 1942–, op non-actief 1943–, cg te San Francisco 1945–1951, ABD III 1946, cg te Singapore 1951–, buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister te Warschau 1954–, buitengewoon en gevolmachtigd ambassadeur ald. 1958–1959, ABD II 1955, bga te Helsinki 1959–1961, overl. 's-Gravenhage 25 mei 1987, zn. van Albert Willem

Frederik Cornelis, marineoff., laatst. kapitein-luit. ter zee, en Françoise Johanna Petronella Elisabeth Pop, tr. 1e 's-Gravenhage 22 juli 1919 (echtsch. uitgespr. ald. 12 okt. 1942) Gerritdina Adriana Wind, geb. Sneek 19 sept. 1895, overl. 's-Gravenhage 10 febr. 1990, dr. van Hendrik Jeltinus, hoofd-vertegenwoordiger in Venezuela van de Carenero-Spoorweg- en Stoomvaartmij., en Maria de Bruijne: tr. 2e Portland (Oregon, vs) 27 juli 1945 Mr. Alida Aletta Suzanna Geerke, geb. Utrecht 24 febr. 1913, overl. 's-Gravenhage 18 mei 1985, dr. van Hermanus Pieter, leraar, laatst. op het gymnasium te Alkmaar, res. majoor inf., en Carolina Wilhelmina Vergeer. Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 855; 2.05.38, register bezoldigde ambtenaren en inv.nrs. 714 en 716; Staatsalmanak; Gids BZ en BD; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Van Woerden* (Leiden 2018); Persoonlijkheden in woord en beeld, 511; Kersten, *Buitenlandse Zaken in ballingschap*, passim.

495. Jakob Wolff, geb. Groningen 1 sept. 1872, HBS, studie Indische Instelling te Delft, ambt. B. B. in Ned.-Indië, laatst. controleur van de afdeling Kawas (Palembang), gepensioneerd 'wegens een lichaamsgebrek bekomen in de uitoefening van zijn ambt tengevolge van met gevaar gepaard gaande dienstverrichtingen' (KB 28 april 1905 no. 35), op aanbeveling van de de minister van Koloniën en de gouverneur-generaal van Ned.-Indië belast met waarneming consulaat Djeddah (KB 6 mei 1911 no. 113), als consul ald. werkzaam tot febr. 1915 toen het consulaat i.v.m. de oorlog voor onbepaalde tijd werd gesloten, consul-generaal i.a.d. (KB 21 juni 1916 no. 14) en geplaatst op de handelsafdeling van het gezantschap te Berlijn mei 1916, cg en hoofd van de handelsafdeling ald. (KB 29 maart 1921 no. 38), op zijn verzoek eervol ontslag (KB 28 juni 1937 no. 18), overl. Scheveningen 25 aug. 1942, zn. van Jakob, kastelein te Groningen, en Maria Elisabeth van der Ree, tr. (Duitsland?) Bertha Luise Helene Rudloff, geb. Nowawes (Duitsland) 4 okt. 1891, overl. 's-Gravenhage t.g.v. het bombardement op het Bezuidenhout op 3 maart 1945. Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 853 en 855; 2.05.38, register bezoldigde ambtenaren; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Wolf/Wolff* (Leiden 2018); De Vries (ed.), *Herinneringen en dagboeken van Ernst Heldring*, 467, 675, 776 en 908; 'Wie is dat?' (1931) 295.

496.Jhr. (1841) Mr. **Edmont Willem Ferdinand Wttewaall van Stoetwegen**, geb. Kampen 3 okt. 1840, jur. dr. Utrecht 1864, attaché op het dept. (KB 5 aug. 1864 no. 42) en te Berlijn (KB 3 jan. 1866 no. 50), secr. van legatie te Wenen (KB 12 nov. 1866 no. 65) en Constantinopel (KB 17 april 1867 no. 58), tijdelijk te St.-Petersburg (KB 18 dec. 1870 no. 16), definitief ald. (KB 1 april 1871 no. 11), raad van legatie te St.-Petersburg (KB 9 jan. 1875 no. 1) en Parijs (KB 24 febr. 1876 no. 22), minister-resident in Japan (KB 13 febr. 1879 no. 23), eervol ontslag als zodanig (KB 8 mei 1881 no. 15) en – met behoud van titel en rang min.-res. – benoemd tot consul-generaal in Brazilië, min.-res. bij de Hoven van Zweden en Noorwegen en van

Denemarken met standplaats Stockholm (KB 12 maart 1882 no. 10), buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister te St.-Petersburg (KB 20 dec. 1883 no. 33), op zijn verzoek teruggeroepen uit Rusland 'om redenen van gezondheid' (KB 25 mei 1899 no. 12), overl. 's-Gravenhage 28 okt. 1908, zn. van Jhr. (1841) Mr. Hendrik Assuerus, jur. dr. Leiden, advocaat te Kampen, advocaat voor het provinciaal gerechtshof van Overijssel en voor de arr.-rechtbank te Zwolle, burgemeester, laatst. van Kampen, lid Prov. Staten van Overijssel, lid Tweede Kamer der Staten-Generaal, lid raad van administratie Overijsselsche Spoorweg-mij., en Jkvr. Elsabé Rolina Sandberg, tr. 1e St Petersburg 15 febr. 1872 Dona Beatrice Joséphine Stuart de Figanière e Morao, geb. New York 27 sept. 1848, overl. Parijs 2 sept. 1876, dr. van Visconte Frédéric, gezant van Portugal in Rusland, en Isabella Hunt; tr. 2e Utrecht 3 april 1879 Jacqueline Marie Claire van Dam van Isselt, geb. ald. 31 jan. 1855, overl. Milaan 9 maart 1939, dr. van Mr. Thomas en Adriana Geertruida Webina Catharina Conrad.

N. B. Hij werd in 1899 uit Rusland teruggeroepen vanwege een in strijd met de voorschriften in de Nieuwe Rotterdammer Courant gepubliceerde brief, die 'daarenboven naar mijne (minister de Beaufort) opvatting, wat toon en vorm betreft, geheel in strijd is met wat men van een diplomaat mag verwachten wanneer hij zich in het openbaar uitlaat'. Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 212, 260 en 852; N. A. 98 (213-2014) 100; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Van Dam van Isselt* (Leiden 2013); NNBW I, 1508-1510; De Valk en Van Faassen (ed.), *Dagboeken en aantekeningen van Willem Hendrik de Beaufort*, 57-59, 315, 446-447.

497. Jhr. **Helenus Marinus van der Wijck**, geb. 's-Gravenhage 29 okt. 1904, propaedeutisch examen Ned. Handels Hogeschool te Rotterdam, vervolgens jaar studie aan de École des Sciences Politiques te Parijs, gezantschapsattaché (KB 25 jan. 1930 no. 25), te Parijs (KB 31 jan. 1930 no. 56) en Brussel (KB 9 febr. 1931 no. 35), gezantschapssecr. 2e kl. (KB 26 jan. 1933 no. 58), te Washington (KB 16 febr. 1933 no. 32), gs 1e kl. (KB 26 febr. 1937 no. 41), te Berlijn (KB 22 juni 1937 no. 82) en Rio de Janeiro m.i.v. 1 maart 1941, wnd. consul-generaal met titel tijd. zaakgelastigde te Lima (KB 24 juni 1943 no. 35), gs 1e kl. te Madrid 1944- en Rome 1946-1947, ABD IV 1946 en ABD III 1947, gezantschapsraad te Bern 1947-, ambassaderaad te Nanking 1948, wnd. sous-chef Directie Politieke Zaken 1949-, buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister te Bogota 1950-, t.b. 1951, wegens 'onverkwikkelijke problemen meer of minder met onmin uit de Buitenlandse Dienst getreden', overl. Ommen, h. Archem, 2 april 1959, zn. van Jhr. Evert Rein, heer van Archem, off. inf., laatst. kapitein, res.-majoor, ordonnansofficier van Koningin Wilhelmina, kamerheer dienstdoend bij Koningin Emma, en Jkvr. Frederica Sophia Carolina Speelman, tr. Rome 3 febr. 1949 (echtsch. ingeschr. 's-Gravenhage 31 juli 1954) Maria del Pilar Lopez de Castro y Martin de Oliva, Markiezijn de Torres Ocaña,

geb. Madrid 22 nov. 1912, dr. van Manuel Lopez de Castro en Maria del Pilar Martin de Oliva y Sanchez Ocaña; zij was eerder gehuwd met Fermin de Urcola.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 855, en 2.05.51, inv.nrs. 26 en 29; Gids BZ en BD en Staatsalmanak; N. A. 52 (1959) 392; De Vries (ed.), *Herinneringen en dagboeken van Ernst Heldring*, 1022.

498. Carel Joachim Wylep, ged. Amsterdam 18 febr. 1790, koopman, chef van de firma Wylep & Compagnie te Amsterdam, benoemd tot agent van de Ned. Handel-Mij. te Pernambuco in Brazilië, op zijn verzoek tevens aangesteld als onbezoldigd consul ald. (KB 1 mei 1825 no. 79), eervol ontslag als zodanig en benoemd tot consul-generaal te Rio de Janeiro (KB 6 juli 1833 no. 29), hoofd van een handelshuis ald., later tevens dipl. agent, in kader alg. bezuinigingsronde tract. met 1000 gulden verlaagd tot f7000 (KB 13 febr. 1849 no. 82), overl. Rio de Janeiro 19 nov. 1857, zn. van Godfried, 'van Memleben in Saxen', en Johanna Sophia van Wijsmantel, tr. Amsterdam 2 sept. 1819 Elisabeth Jeanne Broes, geb. ald. 20 jan. 1795, componiste en pianiste, overl. Rio de Janeiro 3 juli 1853, dr. van Hendrik, secretaris Directie van de Levantsche Handel te Amsterdam, en Cornelia Maria van Dam.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nrs. 1894 en 3407; 2.05.18, inv.nr. 852; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie Wylep/Wijlep* (Leiden 2018); Van Santen, *Het internationale recht in Nederlands buitenlands beleid*, 21–22; Digitaal Vrouwenlexicon van Nederland (geraadpleegd 15 april 2012).

499. Haro Casper Ypeij, geb. Leeuwarden 20 april 1862, accountant, in okt. 1884 geslaagd voor examen leerling-consul als nummer 6 van de acht, volontair op het hon. consulaat te Marseille dec. 1884 tot juni 1887 en op het consulaat te Parijs juni–dec. 1887, benoemd tot onbezoldigd vice-consul te Zürich (KB 8 maart 1888 no. 22) en belast met waarneming consulaat-generaal ald. i.v.m. de ernstige ongesteldheid van hon. consul-generaal Verwey (467), na de benoeming van diens opvolger eervol ontslag (KB 26 mei 1888 no. 21) en aanstelling als leerling-consul, op de Afd. Handelspolitieke en Consulaire Zaken, gemachtigd tot een reis naar St.-Petersburg (KB 11 april 1889 no. 53) om voor onbepaalde tijd aan het consulaat ald. werkzaam te zijn, p.t. vice-consul (KB 29 dec. 1891 no. 48), als zodanig te Constantinopel (KB 13 okt. 1892 no. 8), kreeg jan. 1893 'een ruim verlof wegens zeer gewichtige familie redenen' en keerde niet meer naar Constantinopel terug, eervol ontheven van zijn plaatsing ald. (KB 17 mei 1893 no. 56) en tijd. gedetacheerd op CG Londen, 'op zijn verzoek' eervol ontslag uit de consulaire dienst (KB 15 jan. 1896 no. 35) onder toekenning p.t. consul 'buiten bezwaar', woonde te Brussel (1927, 1934), overl. Freiburg im Breisgau 5 aug. 1934, zn. van Mr. Suffridus, advocaat, secretaris van Leeuwarderadeel, lid en secr. commissie van administratie over de gevangenen te Leeuwarden, en Jkvr. Ernestine Bernardine Hermanna van Panhuys, tr. Leeuwarden 26 okt. 1893 Helena Petronella Cornelia

Gratama, geb. Leeuwarden 4 aug. 1871, overl. Haarlem 25 dec. 1943, dr. van Gajus, kassier te Leeuwarden, en Wilhelmina Augustina Salverda.

N. B.I Betrokkene is niet in de Stamboeken aangetroffen, maar komt wel elders in het archief van Buitenlandse Zaken voor. Zo wordt hij vermeld op het uit de jaren 1893–1895 daterende overzicht van de ‘Nederlandsche bezoldigde consulaire ambtenaren’ met als ‘datum van opneming in het corps’ 1 juni 1888. N. B.II Ypeij werd in 1896 ‘wegens ongeschiktheid’ ontslagen. (voordracht van de minister van Buitenlandse Zaken van 13 jan. 1896, Tweede Afd. No. 12777).

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.38, inv.nrs. 74, 77, 125 en 1193; Christiaans, *Onbezoldigde consulaire ambtenaren* III, 13; Staatscourant nr. 274 van 21 nov. 1890; Genealogie Ypeij, in: N. P. 37 (1951) 396–403 (400); genealogie Gratama, in: N. P. 57 (1971) 115–147.

500. Ludwig Johann Charles von Zeppelin Obermüller (wijziging geslachtsnaam Obermüller in Von Zeppelin Obermüller bij KB 12 nov. 1898 no. 46), geb. Haarlem 10 febr. 1874, HBS, volontair firma J.von Landauer, export- en importhuis te Stuttgart en op het dept. 1896–1897, geslaagd voor examen leerling-consul in 1896 als nummer 1 van zes, benoemd als zodanig (KB 27 jan. 1897 no. 20) en gedetacheerd te Antwerpen 1897–, wnd. consul te Penang 1899–, wnd. consul-generaal te Antwerpen maart-juni 1900, vice-consul te Constantinopel (KB 27 dec. 1900 no. 21) en Bangkok (KB 28 nov. 1901 no. 26), vice-consul met rang consul te Tientsin (KB 17 aug. 1903 no. 44), consul te Shanghai (KB 23 nov. 1907 no. 54) belast met waarneming van het consulaat-generaal ald., bevorderd tot consul-generaal (KB 29 febr. 1908 no. 51), cg te Rio de Janeiro (KB 9 juli 1915 no. 78) met p.t. buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister, wegens opwaardering CG Rio de Janeiro tot gezantschap bevorderd tot minister-resident met p.t. bggm (KB 20 april 1920 no. 88), bggm 2e kl. (KB 12 nov. 1920 no. 139), eervol teruggeroepen en t.b. ‘buiten bezwaar’ (KB 31 jan. 1922 no. 40), disp.-tract. (KB 31 jan. 1923 no. 28), eervol ontslag op verzoek (KB 12 jan. 1932 no. 35), overl. Rio de Janeiro 17 juni 1942, zn. van Ludwig Friedrich Obermüller, verbonden aan het instituut van Ingenhoes te Voorburg, later leraar aan de HBS te Haarlem, rentmeester der Evang. Luth. kerk en regent van het Luth. wees- en armenhuis ald., en Charlotte Lisette Marie von Zeppelin, tr. 1e vóór okt. 1907 een Française; tr. 2e Parijs 28 jan. 1927 Elisabeth Claire Lage-Perrin, geb. 15 sept. 1886.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nrs. 232 en 853; 2.05.38, register bezoldigde ambtenaren en inv.nr. 77; A. J. van Galen Last, *Fragmentgenealogie (Von Zeppelin) Obermüller* (Leiden 2018); Persoonlijkheden in woord en beeld, 1679; Ten Brummelhuis, *Merchant, courtier and diplomat*, 81–82.

501. Johannes Christian Zimmerman, geb. Amsterdam 4 sept. 1789, opgeleid als koopman in de firma van zijn vader, Ruysch & Zimmermann te Amsterdam, vertrok omstreeks 1809 naar New York, koopman ald., consulair agent te New York

1816, consul 'buiten bezwaar' ald. (KB 23 mei 1819 no. 21), bevorderd tot consul-generaal – 'buiten kosten of bezwaar van het Rijk' – in de Verenigde Staten met standplaats New York (KB 27 dec. 1851 no. 73), kreeg een jaargeld van 1000 gulden toegekend ter vergoeding van bureau onkosten (KB 22 maart 1853 no. 64), overl. New York 23 maart 1855, zn. van Johan Carl en Margaretha Brinkman, tr. New York 2 aug. 1816 Sara Maria Vos, geb. Amsterdam 24 juli 1798, grotendeels opgegroeid in Londen, overl. New York 22 febr. 1847, dr. van Hermanus en Anna Margaretha Steenberg.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 852; NNBW III, 1516; A. E. Zimmerman, *De consul generaal der Nederlanden te New-York Johannes Christian Zimmerman 1789–1855, en zijne nakomelingen* (z.pl. ca. 1917); Westermann, *The Netherlands and The United States*, 151; Krabbendam, *Capital diplomacy: consular activity in Amsterdam and New York, 1800–1940*.

502. Jhr. (1815) Mr. **Hugo baron (1822) van Zuylen van Nyevelt**, heer van Nieuw-Beyerland en 's-Gravenambacht, geb. Rotterdam 7 juli 1781, j.u.d. Utrecht 1803, advocaat voor het Hof van Gelderland, aangesteld als particulier secr. van gezant Brantsen⁵⁰ te Parijs in 1805, door de secretaris van Staat voor de Buitenlandse Zaken bij besluit van 1 juli 1805 gemachtigd om in die hoedanigheid in het buitenland de rang van kapitein bij de generale staf te voeren en het bijbehorende uniform te dragen, secr. van legatie te Madrid 1807–, zaakgelastigde ald. 1808–1810, commissaris van fabricage en casernering 1811–1813, 'Commissaris-Diplomatiek bij de Commandeerende Generaals der Hooge Bondgenooten en van onze eigene Troepen in België' (SB 11 jan. 1814 LaK1), lid raad arrondissement Dordrecht, adj.-mair 1811–1813, lid provisioneel bestuur 1813–, lid vroedschap 1814– en raad 1816–1824 van Rotterdam, verzocht bij brief van 16 april 1814 om een buitenlandse missie, envoyé extraordinaris en minister plenipotentiaris bij het Hof van Zweden (SB 13 juni 1814 no. 50) en te Madrid (KB 1 nov. 1815 no. 230), gerappelleerd (KB 6 juni 1822 no. 162) en op wachtgeld (KB 8 jan. 1823 no. 62), lid Ridderschap van Holland 1821– en van Zuid-Holland 1840– (1850), bedankte voor de missie te Washington, ambassadeur bij de Ottomanische Porte (KB 15 jan. 1825 no. 90), op zijn verzoek ontheven van die functie (KB 1 dec. 1830 no. 62), plenipotentiaris naar de conferentie te Londen 1831–, minister van Staat 1833– †, wnd. minister

50 Mr. Gerard Brantsen, geb. Arnhem 10 jan. 1735, j.u.d. Leiden 1755, o.m. burgemeester van Arnhem 1760, gedeputeerde ter Staten Generaal 1764, raad in het jachtgericht van de Veluwe 1768, commissie als raad en meester-generaal van de munt 10 maart 1779, minister plenipotentiaris in Frankrijk 1782–, extraordinaris ambassadeur plenipotentiaris ald. 1783–1787, lid Staatsbewind in de commissie voor Binnenlandse Zaken 1801–, ordinaris ambassadeur te Parijs 1805–1808, overl. Arnhem 21 dec. 1809, zn. van Mr. Johan, advocaat, ontvanger-generaal van Veluwe, schepen heerlijkheid Roosendaal, en Hester Henriette de Vree. (Bronnen en literatuur: Schutte, *Repertorium* 43–44; N. A. 80 (1989) 443; Koene, *Schijngestalten, de levens van diplomaat en rokkenjager Gerard Brantsen (1735–1809)*)

van Buitenlandse Zaken 1833–1834 en a.i. 1841, minister van Eredienst 1842–1848, kamerheer i.b.d. van Koning Willem I, Koning Willem II en Koning Willem III, overl. 's-Gravenhage 18 maart 1853, zn. van Mr. Jacob, j.u.d. Utrecht, commissaris waterrecht en schepen te Rotterdam, schout van Beukelsdijk en Oost- en West-Blommersdijk genaamd Cool, vredemaker, secr. en wethouder van Rotterdam, kapitein burgerij, en Adriana Maria Cornets de Groot, tr. 's-Gravenhage 12 maart 1823 Jkvr. Cornelia Adriana Boreel, geb. Amsterdam 12 maart 1796, dame du palais van Koningin Sophie 1849–, overl. Velsen, h. Waterland, 24 okt. 1875, dr. van Jhr. Jacob, heer van Hogelanden, 8ste Baronet, j.u.d. Utrecht, commissaris honderdste en andere penningen, commissaris Zeezaken en schepen te Amsterdam, lid Ridderschap en Prov. Staten van Holland, lid raad van Amsterdam, lid Commissie van Landbouw voor Noord-Holland, directeur Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen te Haarlem, en Margaretha Johanna Munter, en zuster van Jhr. Mr. Willem Boreel, 'Edelman' bij de ambassade te Constantinopel 1825–1830.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.01, inv.nrs. 780, 817, 818 en 819; NA, 2.21.179.01, inv. nr. 1A; N. A. 98 (2013–2014) 338–339; N. A. 80 (1989) 232; Schutte, *Repertorium*, 402–403; NNBW III, 1522–1523; Van Sas, *Onze Natuurlijkste Bondgenoot*, passim.

- 503. Mr. Jacob Pieter Pompejus baron van Zuylen van Nyevelt**, heer van de Ehze, geb. Dordrecht 29 juni 1816, jur. dr. Utrecht 1840, lid Tweede Kamer der Staten-Generaal 1849–1852, 1854–1861 en 1864–1867, (wnd.) markerichter van Harfsen 1835–, minister van Buitenlandse Zaken 1852–1853 en 1861, buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister bij het Hof van Frankrijk (KB 5 juni 1867 no. 50), op zijn verzoek eervol ontslag als zodanig (KB 18 mei 1885 no. 30), lid Eerste Kamer der Staten-Generaal 1888–1890, minister van Staat 1889–†, lid Ridderschap van Gelderland 1845–(1850), commissaris verzekeringsbank Kosmos te Zeist (1868), kamerheer i.b.d. van Koning Willem III 1851–†, overl. 's-Gravenhage 4 nov. 1890, zn. van baron Arnout, heer van de Ehze, lid Prov. Staten van Zuid-Holland, en Maria Arnoudina Repelaer, vrouwe van Nieuw-Beijerlandt, tr. 1e Utrecht 26 aug. 1841 Francina Wilhelmina Maria Schas, geb. 's-Gravenhage 29 mei 1815, overl. Gorssel, h. Hoogenkamp, 15 juli 1851, dr. van Daniël Fransis, off. cav., laatst. luit., raad en rechter in de drie hoven van civiele en criminele justitie en van politie in Suriname, lid raad van koophandel en koloniën, en Jkvr. Johanna Henriëtta Engelen; tr. 2e Rheden 5 jan. 1854 Jacoba Aletta Francina Schas, geb. 's-Gravenhage 23 mei 1818, overl. ald. 17 dec. 1854, zuster van zijn eerste echtgenote; tr. 3e 's-Gravenhage 30 juli 1857 Emilie Annette Rochussen, geb. Amsterdam 26 sept. 1837, overl. 's-Gravenhage 12 okt. 1889, dr. van Jan Jacob (365) en Anna Sara Velsberg, en zuster van 367 en 368.

N. B. Baron Sirtema van Grovestins (414) was zijn schoonzoon, terwijl Hugo baron van Zuylen van Nyevelt (502) een oom van hem was.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.5.01, inv.nr. 3280; 2.05.18, inv.nr. 852; N. A. 98 (2013–2014) 336; Parlement.com (geraadpleegd 25 sept. 2018); NNBW IX, 1324–1326; Jurriaanse, *De Nederlandse Ministers van Buitenlandse Zaken*, 99–112.

504. Mr. Julius Philip Jacob Adriaan graaf van Zuylen van Nyevelt, geb. Luxemburg 19 aug. 1819, jur. dr. Utrecht 1841, surnumerair ambt. of attaché bij het dept. van Buitenlandse Zaken (KB 18 febr. 1842 no. 62), te Hannover (KB 23 april 1844 no. 65) en Berlijn (KB 4 mei 1845 no. 48) teneinde ald. tijd. de werkzaamheden van secr. te verrichten, vervolgens secr. bij de legatie te Wenen (KB 16 april 1846 no. 90), dept. (KB 5 febr. 1848 no. 55), secr. van legatie te Brussel (KB 10 febr. 1849 no. 83) en Londen (KB 19 juli 1852 no. 61), raad van legatie ald. (KB 19 juli 1852 no. 62), tijd. zaakgelastigde te Constantinopel (KB 19 mei 1854 no. 63) gedurende verlot 'tot herstel zijner gezondheid' van gezant Mollerus (294), zaakgelastigde (KB 31 aug. 1854 no. 62) en minister-resident ald. (KB 25 april 1855 no. 90), tevens geaccrediteerd bij het Hof van Griekenland (KB 18 april 1856 no. 75), minister van Buitenlandse Zaken 1860–, lid Tweede Kamer der Staten-Generaal 1861–, buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister bij het Hof van Pruisen en bij de Hoven van Koninklijk en Groothertogelijk Saksen met standplaats Berlijn (KB 19 dec. 1862 no. 70), lid Tweede Kamer 1865– en minister van Buitenlandse Zaken 1866–1868, bggm te St.-Petersburg (KB 13 febr. 1869 no. 2), lid Tweede Kamer 1871–, bggm te Wenen (KB 17 okt. 1875 no. 5), eervol ontslag op verzoek (KB 14 sept. 1883 no. 41), lid Raad van State 1883–†, 2e luit. (1847) en 1e luit. (1860) bij de Haagse schutterij, kamerheer i.b.d. van Koning Willem III en Koningin Wilhelmina 1850–†, overl. 's-Gravenhage 1 juli 1894, zn. van baron Pieter Hendrik, generaal-maj. cav., en Susanna Martha van Zuylen van Nyevelt, tr. Hambleton (Groot-Brittannië) 1 aug. 1850 (ingeschr. 's-Gravenhage 1 aug. 1861) Catherine Harriet Nixon, geb. Edinburgh 1 juni 1815, overl. 's-Gravenhage 9 maart 1888, dr. van Robert en Catherine Harriet Ram.

Bronnen en literatuur: NA, BuZa 2.05.18, inv.nr. 852; NA, Collectie J. P. J. A. van Zuylen van Nijevelt 2.21.180; N. A. 98 (2013–2014) 344; Parlement.com (geraadpleegd 22 sept. 2018); Huizinga (ed.), *Herinneringen van J. P. J. A. graaf van Zuylen van Nijevelt*; De Valk en Van Faassen (ed.), *Dagboeken en aantekeningen van Willem Hendrik de Beaufort*, 4; NNBW IX, 1326–1331; Jurriaanse, *De Nederlandse Ministers van Buitenlandse Zaken*, 150–167.

Personenregister

Het nummer achter de naam verwijst naar het betreffende lemma, een 'n' achter het nummer naar de bijbehorende noot.

A

- Abbema, 355
Abeille, H. J. 117
Abeille, M. L. 117
Abell, A. E. 1
Abell, P. F. 1
Abo, W. D. C. d' 352
Abravanel, D. 230
Abro, D. 2, 3, 4, 5
Abro, J. 3
Abro, M. 2, 4, 5
Adamek, A. 464
Adams, L. 299
Addisson, E. 211
Adriaanse, C. 6
Advocaat, G. D. 7, 114, 283
Advocaat, J. C. 283
Advocaat, J. R. 7
Aebischer, R. 204n
Aerssen Beyerens, M. F. 28
Aerssen Beijeren van Voshol, A. N. baron van 9
Aerssen Beijeren van Voshol, F. baron van 8
Aerssen Beijeren van Voshol, F. C. baron van 8
Aerssen Beijeren van Voshol, J. P. baron van 9
Albarda, J. A. 23
Alberda van Nijensteyn, M. A. 294
Aldenburg Bentinck, C. A. R. W. G. A. graaf van 10
Aldenburg Bentinck, G. J. G. C. Charles graaf van 10
Alexandridis, N. N. 223
Allée, Marie Rose 83
Aller, J. J. van 11
Aller, T. van 11
Alliachev, A. 23
Alliachev, G. 23
Alphen, Jhr. D. F. van 205, 376
Alphen, Jkvr. J. van 376
Alphen, Jkvr. L. van 205
Alvensleben, D. C. C. von 388
Amat, M. M. N. 191
Ameshoff, A. J. 43
Amorie van der Hoeven, A. des 12
Amorie van der Hoeven, J. des 12, 326
André, H. d' 183
Andreae, A. J. 13
Andreae, D. H. 13
Andriesen (Anderhitze), R. M. 457
Anslijn, J. N. 14, 248
Anslijn, P. D. 14
Anthès, G. C. d' 178n
Ardesch, A. J. E. 292
Ardesch, C. P. 292
Armagnac de Castenay, J. H. M. des Comtes d' 402
Arnim, G. von 190
Arnoldi, C. E. von 392
Arnoldi, J. von 392
Arntzenius, C. R. H. 121
Arntzenius, E. 121
Artan de St. Martin, J. E. 47
Artillact Brill, W. G. E. d' 15
Asbeck, D. baron van 16
Asbeck, G. F. baron van 16
Asbeck, I. A. barones van 8
Asbeck, W. D. H. baron van 8, 17
Asch van Wijck, Jhr. H. 18, 346
Asch van Wijck, Jhr. H. M. J. van 18
Asser, E. M. R. 140
Asser, T. M. K. 140n
Astor, D. 46
Astor, M. A. 431
Atkinson, W. R. 210
Auld, L. T. 39
Aumerie, E. J. O. M. d' 278

Avis, F. 206
Avis, N. 206

B

Baaren, W.C. van 469
Baart de la Faille, H.S.M. 332
Backer, J.E. 100
Baillet, J.A.R. de 77
Bake, W.A. 282
Bakker, D.A. 426
Balck, C.W. 108
Balck, G.M.C. 108
Baljet, A.W. 168
Balvers, M.H. 169
Bangeman, W.V. 19
Bangeman Huygens, Jhr. C.D.E.J. 19
Bangeman Huijgens, Jhr. R. 20
Barendrecht, J. 21
Barnaart, Jkvr. E.C.A. 492
Bas, W.E. de 279
Bas, W.J.M. de 279
Bas Backer, Jhr. D. 22
Bas Backer, Jhr. J.Q. 22
Bassermann, B.F. 456
Bassermann, W. 456
Bassompierre, A.M.L.A. Baron de 443
Bassompierre, Jonkvrouw E.A.C.L.M.J.G. de 443
Battle y Segui, A. 239
Baud, Jhr. A.T. 23
Baud, Jhr. J.A.A. 23
Bauduin, B. 370
Bavestrelli, v. 142
Beaufort, M.L. de 42
Beaufort, Jhr. R. de 24
Beaufort, Jhr. W.H. de 24
Becht, L. 54
Becht, L.M. 54
Beckam, F.S. 11
Becking, B.C. 334
Beelaerts, A.J. 321
Beelaerts van Blokland, Jhr. F. 25, 243
Beelaerts van Blokland, Jhr. G.J.T. 25
Beelaerts van Blokland, Jhr. H. 26
Beeldemaker, C.M.K. 369
Beels, C.C. 202
Beels, H.C. 202
Beels, S.A. 262
Bees, M.J.B. 27
Beetz, J. 27
Beetz, P. 27, 35
Bello de Cunisse, A.G. 183
Bénévéni, M.L. 447
Bent Selman Ibn Daoud, E. 224
Bentinck tot Nijenhuis, A.A. baron 28, 148
Bentinck tot Nijenhuis, A.C.. baron 28
Bentinck van Schoonheten, A.W.C. baron 29
Bentinck van Schoonheten, R.F.C. baron 29
Berckel, C.J. van 30
Berckel, J.C. van 30
Berendei, A.I.M. 59
Berendei, G. 59
Beresteyn, S.C. van 79
Berg, Jkvr. A.J.E. 45
Berg, A.M. 91
Berg, Jhr. F.E. 31
Berg, Jhr. O.W.J. 31
Berg, J. van den 32
Berg, K. van den 32
Bergh, E.A. 131
Bergh, J.C. van den 152
Bergh, S.J. van den 471
Bergsma, H.C. 33
Bergsma, T.P. 33
Berkhof, B.J. van den 34
Berkhof van Kockengen, B.C.F. van den 34
Bert, L.C. 230
Beruff, A. 35, 196
Besier, J.A. 36
Besier, R.W. 36
Beukema, K.W.A. 37, 191, 230
Beukema, T.W. 37
Beus, J.G. de 38
Beus, W.L. de 38
Bevervoorden van Oldemeule, Jhr. L.H.J.F.
van 388
Bevervoorden van Oldemeule, Jkvr. M.E.
van 388
Beyens, H.J.C. 431
Beijma, Jkvr. A.C.J.M. van 117
Beijnen, J.A.J. 470
Bezoet de Bie, C.C.M. 114
Bickman, F.S. 11
Biekart, v. 36
Biersteker, A. 39
Biersteker, D. 39
Biesheuvel Schiffer, M.C.L.C. van den 242
Bigot de Villandry, W. 187
Bintz, A.M. 400
Birckhead, J.A. 490
Bitter, C. 41n
Blaaubeen, M.J. 462
Blaauboer, N.C. 375

Blaauw, G. 40
Blair, G.L. 338
Blanken, H. de 140
Blanken, N. de 140
Bletterman, J. H. 41
Bletterman, J. M. 41
Block, R. de 323
Block, R. L. de 323
Blom, A. 356
Blom, C. 356
Blomdeel, A. 58
Blommers, M. B. 32
Blount, W. 306
Blücher af Altona, E. D. H. Comtesse 314
Blücher af Altona, G. B. F. G. L. Lensgreve 314
Blykaerts, M. 34
Boddington, S. 223
Bode, M. C. de 476
Boeckhorst Meijer, A. M. 49
Boecop, C. P. E. A. H. barones van 427
Boelens, J. C. C. van 488
Boelmans ter Spill, C. W. 140
Boelmans ter Spill, P. 140
Boers, J. C. S. 292
Boetzelaer, G. C. barones van 460
Boetzelaer, H. J. H. baron van 460
Boetzelaer, W. E. C. barones van 425
Boetzelaer van Oosterhout, C. G. W. H. baron van 42
Boetzelaer van Oosterhout, H. J. H. baron van 42
Bois, A. du 43
Bois, H. C. du 43, 82, 343
Bois, H. C. W. du 82
Bois, M. J. J. du 343
Boissevain, C. D. Walrave 44
Boissevain, G. W. 44
Boissevain, J. E. 481
Bolk, H. P. 147
Bombelles, F. J. M. M. Gräfin von 272
Bombelles, M. H. Graf von 272
Boni, A. 221
Bonneur, M. 231
Bönninghausen tot Herinkhave, Jkvr. A. M. E. L. von 477
Bönninghausen tot Herinkhave, Jhr. L. E. M. von 477
Boogaert, Jkvr. P. C. J. 328
Boom, G. S. 58
Boom, W. 58
Boon, H. N. 45
Boon, J. 45
Borbón y Borbón, Hertog van Durcal, Don P. de A. M. de G. T. I. F. de A. G. S. C. de 475
Borbón y Madan, Prinses van Bourbon, Doña M. C. de 475
Bordes, H. C. J. W. de 249
Bordes, M. de 111n
Bordes, P. F. de 111n
Boreel, Jkvr. A. C. H. 155
Boreel, A. M. 128
Boreel, A. M. C. 128
Boreel, Jkvr. C. A. 502
Boreel, Jkvr. E. D. 347
Boreel, Jhr. F. R. 46
Boreel, Jkvr. H. C. 209
Boreel, J. 47
Boreel, Jhr. J. 502
Boreel, Jkvr. J. M. M. P. 155
Boreel, Jkvr. M. 461
Boreel, Jhr. R. E. 209
Boreel, Jhr. T. G. V. 47
Boreel, W. 128
Boreel, Jhr. W. 46, 155, 502
Boreel, Jhr. W. F. 46
Borger, K. E. 48
Borger, P. R. 48
Borgerhoff Mulder, F. E. 344
Borgerhoff Mulder, J. J. 344
Bornemisza von Kászony, M. Baronin 29
Borwick, M. M. H. 386
Bos, A. C. 49
Bos, H. 49, 426
Bosboom, R. A. 210
Bosch, J. C. 491
Bosch van Drakenstein, Jhr. F. L. H. J. 50
Bosch van Drakenstein, Jhr. H. P. J. 50
Bosch ridder van Rosenthal, J. J. B. 51
Bosch ridder van Rosenthal, L. H. N. F. M. 51
Bosch Kemper, Jhr. G. de 52
Bosch Kemper, Jhr. G. L. G. de 52, 398
Bosch, Jhr. E. van den 53
Bosch, Jkvr. G. J. A. A. van den 149
Bosch, J. graaf van den 53
Bosch, Jhr. W. J. P. van den 149
Bosman, F. J. G. 152
Bosman, J. C. 152
Bosschart, F. A. 54
Bosschart, W. L. 54, 114
Bosse, H. S. M. van 271
Böttger, C. H. 213
Bötticher, H. K. M. 207
Botzheim, E. C. H. C. Freifrau von 226
Botzheim, Freiherr von 226

Bouma, M. C. 423
 Bourbon-Condé de Charollais, C. M. E. légitimée
 de 19
 Bourcourd, Jhr. J. 381n
 Bourdeaux, E. L. (de) 55
 Bourdeaux, P. E. (de) 55
 Bourcius, S. M. 108
 Bout, C. P. 169
 Bout, P. J. 169
 Boutron, M. C. 361
 Bouvin, J. A. 121
 Bouwmeester, J. J. den 170
 Bouwmeester, M. M. den 170
 Boydstock Maxwell, E. L. 374
 Braam Houckgeest, A. J. van 340
 Braam Houckgeest, J. P. van 340
 Brakel, J. 56
 Brakel, S. M. 56
 Brakell, L. C. J. barones van 416
 Brande, W. C. van den 182
 Brantsen, G. 502n
 Brantsen, J. 502n
 Brauw, Jhr. E. N. de 319
 Brauw, Jkvr. E. W. M. de 319
 Brauw, Jhr. L. M. de 57
 Brauw, Jhr. W. M. de 57
 Brender à Brandis, G. 58
 Brender à Brandis, G. A. 58
 Breugel, C. J. van 80
 Breugel, J. F. van 80
 Breugel Douglas, C. baron van 59, 377
 Breugel Douglas, R. baron van 59, 377
 Breukelman, J. S. 232
 Breunes, J. W. 163
 Breunes, W. 163
 Bricheau, J. H. 86
 Brienen, A. W. baron van 60
 Brienen, I. C. M. A. barones van 287
 Brienen, K. H. J. baron van 60
 Brigode-Kemlandt, L. M. J. Graaf de 363
 Brill, W. A. 15
 Brink, S. W. 423
 Brinkman, M. 501
 Broecke Hoekstra, M. A. ten 312
 Broek, C. W. van den 157
 Broek d'Obrenan, J. van den 165
 Broek d'Obrenan, S. L. van den 165
 Broes, E. J. 498
 Broes, H. 498
 Broese van Groenou, J. 312
 Broese van Groenou, W. 312
 Bron, J. C. M. 207
 Brooke, F. 209
 Brooke Penny, E. 61
 Brouckhoven van Bergeyck, C. F. J. van 60
 Broussard, L. L. 38
 Brouwer, C. M. C. A. M. 287, 461
 Browne, F. 62
 Browne, R. 62
 Bruce, H. A. 455
 Bruggen Cate, A. M. ten 202
 Brumund, J. C. 65
 Bruneau de la Motte, H. H. M. X. 156
 Bruneau, heer van la Motte, J. A. de Conzague 156
 Bruslart de Genlis, E. N. P. 75
 Bruijn, C. F. de 148
 Bruijne, M. de 494
 Buccianti, A. 403
 Bülow, H. E. F. H. M. von 293
 Bülow, K. F. von 293
 Buma, F. W. 22
 Buma, J. G. M. 22
 Buma, W. S. 255
 Bunge, J. G. E. 63
 Bunge, O. D. E. 63
 Burch, A. C. J. graaf van der 64
 Burch, C. A. L. A. H. graaf van der 64
 Buren, v. van 119
 Burmeister, J. H. 428
 Büse, C. J. 62
 Butter, P. 441
 Buttingha Wichers, P. A. van 65
 Buttingha Wichers, Jhr. P. A. van 65, 444
 Bylandt, A. W. L. A. gravin van 10
 Bylandt, C. M. E. G. graaf van 66
 Bylandt, D. L. graaf van 66, 67
 Bylandt, E. F. H. M. graaf van 69
 Bylandt, W. F. graaf van 66
 Bylandt, W. F. L. graaf van 66, 68
 Bylandt, W. K. F. P. graaf van 69
 Bylandt, W. P. graaf van 68
 Byron, G. 338
 Byron, T. P. 338
 Bijvanck, C. J. N. 70
 Bijvanck, G. M. 70
 Bijvanck, H. C. 70

C

Cabarrus, J. M. I. T. de 363
 Cabat, P. L. G. 399
 Calandt, C. 170
 Calhoun, J. C. 299

Calhoun, J. J. 299
 Calicher, J. 310
 Calkoen, A. baron 161
 Calkoen, Jkvr. C. M. T. 161
 Cambenelli, A. 245, 246
 Cambier, J. 71
 Cambier, J. J. 71, 182
 Camerling Helmolt, J. A. 220
 Camerling Helmolt, J. D. 220
 Cameron, L. 228
 Camfferman, A. 474
 Campbell Stewart, H. 426
 Campbell Stewart, M. P. 426
 Camper, A. G. 254
 Camper, J. C. 254
 Campo y Manzano, A. del 309
 Campo y Vilches, E. M. P. del 309
 Cannegieter, M. E. 341
 Canneman, M. C. 175
 Canter Alta, E. G. P. 101
 Capece Minutolo, Marchese de Bugnano,
 Don L. 480
 Capece Minutolo, L. M. A. A. A. 480
 Capellen, F. E. A. barones van der 154
 Capellen, G. A. G. P. baron van der 195n
 Carabetian, M. 72
 Carey, J. 431
 Carey, M. L. A. 431
 Caro, E. A. 458
 Caro, G. von 297
 Caro May, A. J. K. von 297
 Carp, B. M. A. 401
 Carp, C. A. 320
 Carp, i. M. 401
 Carp, J. 320
 Carpena, L. A. M. 449
 Carpenter, B. 258
 Carsten, J. J. 73
 Carsten, L. 73, 94
 Cartier van Dissel, T. A. R. 118
 Carton de Winnezele, Jonkvrouw
 M. L. G. F. 144
 Casarotto, G. C. de 147
 Cass, i. 371
 Cass, L. 371
 Castarika, Z. 222
 Castellane, B. M. A. Marquis de 402
 Castellane, M. T. de 402
 Cate, i. ten 74
 Cate, J. C. C. ten 395
 Cate, J. W. ten 74, 156
 Cate, M. ten 111n
 Catleen, H. 452
 Cazius, C. J. 33
 Cederborgh, i. M. 73, 94
 Celles, A. P. F. G. graaf de Vischer de 75
 Chaix, C. C. 138
 Changuion, F. 76
 Changuion, (Jhr.) F. D. 74, 76
 Charteris, J. 404
 Chassagnard, J. F. 397
 Chassagnard, L. 397
 Chastel de la Howardries, Jhr. L. G. J. F. de Paule
 du 77
 Chastel de la Howardries, M. I. A. A. E. Gravin
 de 145
 Chastel de la Howardries, Jhr. P. D. H. M. du 77
 Chastel de la Howardries, R. A. G. F. N. Graaf
 de 145
 Cheltes, L. C. 102
 Chevalier, C. 493
 Chevalier, W. M. 493
 Chiesa, A. A. 407
 Chouillet, A. J. 423
 Christophersen, N. 7
 Cianfanelli, A. 44
 Cianfanelli, E. 44
 Cingria, M. 447
 Citters, A. van 79
 Citters, Jhr. A. J. van 78
 Citters, Jhr. C. van 78
 Citters, Jkvr. M. P. van 25
 Citters, Jhr. W. van 79
 Clarkson Allen, E. P. 115
 Clarkson Allen, M. 115
 Claus, Cornelia Elisabeth Alida 301n
 Clercq, Mr. C. le 365
 Clifford Kocq van Breugel, Jkvr. C. C. E. 331
 Clifford Kocq van Breugel, Jhr. J. F. H. 80, 354
 Clifford Kocq van Breugel, Jhr. J. R. 81, 453
 Clifford Kocq van Breugel, Jhr. W. F. 81
 Cobb, B. C. 258
 Cobb, C. 258
 Cocke, P. St. George 121
 Coenen, Jkvr. C. F. 325
 Coenen, Jhr. F. P. C. 325
 Coers, B. H. 56
 Coers, W. J. 56
 Cohen Stuart, A. J. 323n
 Coloma, M. P. G. de 75
 Conçalves d'Aranjo Razalles, F. de 464
 Conrad, A. G. W. C. 496
 Conrath, M. S. 265

- Constant Rebecque de Villars, C.M. barones de 82
 Constant Rebecque, L.P.A. de 43, 82
 Constant Rebecque, v. C.L.M. de 82
 Constant Rebecque de Villars, Willem Anne baron de 82
 Cool, B.H. 156
 Cooper, W.D. 64
 Cooper de Bosden, E. 64
 Cooper-Cooper de Bosden, E. 64
 Coppé, C. 20
 Coppenaar, M. van 103
 Coppijn, M.M.L. 384
 Cornets de Groot, A.M. 502
 Cordia, H.C. 361
 Corpi, M. 450
 Corradi, C. 68
 Corradi, E.M.N. 68
 Coster, J. de 373
 Costinesco, J. 59
 Cott, C.P. 227
 Couperus, J.C. 7, 114
 Courcy Ireland, N.N. de 338
 Court, C.J.E. de la 79
 Court, P.J.A. de la 433
 Court, P.M. de la 79
 Court van Krimpen, E.A.A. del 264
 Couturier, A.C.B. 247, 248
 Couturier, P.A.L.H. 247
 Cox, C.C. 182
 Craandijk, F.W. 83
 Craandijk, P. 103
 Craandijk, S.C. 103
 Cramer, W.E. 171
 Cramer (Heyligers), M.J. 171
 Cramerus, C.E. 338
 Cramwinckel, J.C. 84
 Cramwinckel, J.H. 84
 Crawford, M.A. 236
 Crayford, N.N. 133
 Cremer, C.W. 86
 Cremer, J.H. 85
 Cremer, J.T. 86
 Cremers, E.J.J.B. 87
 Cremers, R.A.W.J.J. 87
 Creswell, Sir M.J. 296
 Crombou, J.S. 383
 Crombrugge, F.A.H. de 88
 Crombrugge de Looringhe, P.J.F. baron de 88
 Crommelin, C. 89, 110
 Crommelin, H.A. 90
 Crommelin, J. 91
 Crommelin, M. 89
 Crommelin, P.S. 91
 Crommelin, S. 124
 Crommelin, S.B. 124
 Crommelin, S.M. 71
 Croockewit, S. 296
 Crooswijk, E. 114
 Crooswijk, J.J.M. 114
 Cruden, R.P. 276
 Cruden, S. 276
 Crull, S.A.C. 132
 Cunningham Poor, A. 273
 Cuny, M. 295
 Curmusi (Courmouzi), J. 92
 Curtis, H.E. 174
 Cijfer, A. 119
 Cijfer, D. 119
- ## D
- Daalen Wetters, M.C. van 93
 Daane, E.H. 285
 Dainese, C. 450
 Dainese, G. 450
 Dalmeijer, M.P. 163
 Dam, A.M. van 108
 Dam, C.M. van 498
 Dam van Isselt, J.M.C. van 496
 Dam van Isselt, T. van 496
 Daniëls, F. 94
 Daniëls, H. 73, 94
 Daniëls, P.J.F. 95
 Daniëls, W.A.A.M. 95
 Danneskiold Löwendal, E.M.J.S.C.M.L. Gravin de 19
 Danneskiold Löwendal, F.X.J.W. Graaf van 19
 Dantan, C.J. 447
 Dantan, M.A.L. 447
 Daoud, E.B. Selman Ibn 224
 Daubanton, C.J.H. 96
 Daubanton, J.D. 96
 Davelaar, H.A.A. van 97
 Davelaar, H.B. van 97
 Davidoff (Davidova), A.P. 70
 Davin, M.J. 164
 Davis, L.K. 49, 426
 Davis, v. A. 49, 426
 Decker, C. de 98
 Decker, L.P.J. de 98
 Dedel, Jkvr. M. 31
 Dedel, Jhr. P.S. 100

Dedel, S. 99
 Dedel, S. baron 99, 200, 396, 413
 Dedel, W.G. baron 58, 100
 Dedem, C.S.L. barones van 424
 Dedem tot den Gelder en Nijenhuis, Jkvr. J.P.H.
 van 395
 Dekker, A. 206
 Dekker, E.C.C. 206
 Delden, A.J. van 102
 Delden, E.T. van 101, 102
 Delden, F. van 101
 Delden, F.G.A. van 102
 Delort, B. 44
 Delprat, E.F.C. 444
 Delprat, G.D. 65, 444
 Delprat, M.J.A.T. 65
 Demidova, A. 194
 Dendriño, G. 175
 Dendriño, S.E. 175
 Dentice dei Principi di Frasso, M. 480
 Desandrouin, J.C.S. 251
 Dessauer, F.J. 106
 Dessauer, K.M. 106
 Deterding, H.W.A. 323n
 Deurs, C.C.C. van 450
 Deutz van Assendelft, Jhr. H.J. 335
 Deutz van Assendelft, Jkvr. J.A. 335
 Deventer, J.A. van 103
 Deventer, M.L. van 103
 Dewitz, E.O.A.L. von 190
 Deym, E.M.G. Gräfin 318
 Deym, M.F.F.F.G.P.O.C. Graf 318
 Dielen, S.C.A.W. van 89
 Diemont, J.R. 325
 Diepen, J. 104
 Diepen, J.J.A. 104
 Diepenbrock, H. Freiin von 392
 Diepgrond, C. 210
 Diepgrond, E.A. 210
 Dikker, A.E. 176
 Dikker, F.W. 176
 Dillon, H.L. 251
 Dinaux, L.J.E. 438
 Dingemans, H.H. 105
 Dinger, J.F. 434
 Dobby, A.M.M. 168
 Does de Willebois, Jhr. J.W.M. van der 106
 Does de Willebois, Jhr. P.J.A.M. van der 106
 Does de Willebois, Jhr. P.J.F.M. van der 106
 Dolman, J. 163
 Dom, C.S. 491
 Dom, J.M. 491
 Domela Nieuwenhuis, F.J. 107
 Domela Nieuwenhuis, J. 107
 Donker Curtius, B. 108
 Donker Curtius, C.H. 108
 Donker Curtius, H.H. 108
 Donker Curtius, J.H. 108, 158
 Doorn, Jkvr. A.M. van 319
 Doorn, Jkvr. R. van 319
 Doorn, Jhr. W.T.C. van 319
 Doorninck, J.J. van 303
 Doret, G.G. 384
 Doret, G.A.M.M.E.L. 384
 Dorp, A. van 109
 Dorp, J.G.L. van 109
 Dorrepaal, J.E. 297
 Dorrepaal, W.G.L. 81, 453
 Doude van Troostwijk, W.I. 89, 110, 146
 Doursther, J.F. 111
 Drost, G. 326
 Drost, M. 12
 Drunen, J. van 112
 Dubessey, M. 118
 Dubois, zie du Bois
 Dudok van Heel, P.G.J. 172
 Duhm, D.H. 286
 Duhm, H.M. 286
 Dumber, D. 428
 Dumber, O.B. 428
 Dun, C.A. van 216
 Dunant, M. 244
 Dunlop, M. 198
 Dusmet, L. 314
 Dutilh, E.D.J. 350n
 Dutilh, M.S. 225
 Dutry van Haaften, M. 437
 Duvernoy, J.J.F. 314
 Duyn, S.O.C. barones van der 429
 Duyn, W.H. baron van der 113, 429
 Duyn, W.L. baron van der 113, 429
 Duijsberg, D.C. van 114
 Duijsberg, W.J. van 7, 114
 Duijvendak, J.J.L. 115
 Duyvené, J.W.M. 101
 Duijvis, G.P.L. 206
 Dijk, G.IJ. van 159
 Dijk, J.C.E. van 159
 Dijkman, H.C. 478
 Dijkstra, M. 134
 Dyrlund, A.L. 167

E

Eastman, A. L. 50
Eastman, H. H. 50
Ebbenhout, C. P. M. 97
Ebel, M. E. 426
Ebers, J. F. V. 254
Ebers, v. 254
Eck, J. A. von/d' 116, 392
Eckbo, K. G. 7
Eckmaier, A. M. 193
Edwards, A. 280
Edwards, H. L. 280
Eekhout, Jhr. B. 117
Eekhout, Jhr. P. J. 117
Eenink, E. 228
Eibergen Santhagens, L. A. E. van 202
Ekelund, A. H. 50
Ekelund, G. M. H. 50
Eland, M. 171
Elin, E. 276
Elink Schuurman, H. G. A. 118
Elink Schuurman, T. 118
Ellerman, M. 154
Endt, G. S. 119
Endt, P. G. 119
Engelbrecht, W. A. 120
Engelbrecht, W. B. 120, 428
Engelen, Jkvr. J. H. 503
Engelen, A. A. van 379
Engelken, H. W. A. 489
Engels, C. U. S. 158
Erberveld, A. J. 365
Escalon, H. 383n
Eschauzier, H. F. 121, 258
Eschauzier, M. 407
Eschauzier, W. G. J. 121
Escobar y de la Reyna, T. 240
Esperança, S. A. de 41
Essen, E. R. S. van 281
Essen, P. D. van 281
Esser, E. J. F. 315
Esser, J. H. 372
Esser, K. M. B. 297
Esser, R. H. 372
Eustis, A. 260
Eustis, L. E. 260
Everaerts, J. 122
Everard, P. F. J. 353
Everard, W. J. 353
Everwijn, A. L. 123
Everwijn, D. 123

Everwijn, J. 124
Everwijn, J. C. A. 124
Exter, G. A. van 160
Eys, Jkvr. C. J. W. van 236
Eys, Jhr. J. C. N. van 125, 179, 236
Eys, Jhr. T. H. 125
Eysinga, Jhr. D. van 407

F

Fabricius, C. F. H. de/von 46, 126
Fabricius, Jkvr. L. J. G. 280
Fabricius, Jkvr. M. J. 346
Faesch, J. J. 295
Faesch, M. J. 295
Faesy, H. 127
Fagel, C. A. 46
Fagel, F. 128
Fagel, H. baron 128, 130, 342
Fagel, Jkvr. M. C. A. J. 267
Fagel, R. baron 129
Fagel, W. J. H. baron 128, 130
Falck, A. R. 131, 163
Falck, O. W. 131
Fantozzi, S. R. C. 223, 225
Fast, A. S. 286
Faijan Vlieland Heijn, C. G. 7, 114, 283
Faijan Vlieland Heijn, C. S. 7, 114
Feenstra, N. 390
Feenstra Kuiper, E. T. 132
Feenstra Kuiper, J. 132
Fein, A. 133
Fein, H. M. J. 133
Ferguson, H. E. 93
Ferguson, J. 134
Ferguson, J. H. 93, 134, 358
Feijst, B. van der 135
Feijst, J. van der 135
Fikkert, G. 206
Fillion, A. L. 164
Fillion, M. E. M. 164
Fischer, H. A. S. (Rikkers) 167
Flaes, A. A. 136
Flaes, R. 136
Flavard de Wolff, A. R. de 80
Flavard de Wolff, W. F. A. de 80
Fleury, J. J. M. 137
Foco, C. 221
Foekens, F. 70
Foekens, P. J. P. 70

Fontaine und d'Harnoncourt Unverzagt,
 L. J. E. C. M. Gräfin de la 272
 Fonton, L. 447n
 Forstner van Dambenoy, W. M. baron 414
 Foubert, C. 196
 Fraissinet, A. J. A. 138
 Fraissinet, A. P. 138
 Fraissinet, J. (F.) 139
 Franghia, G. 270
 Franghia, M. 270
 Fransen, G. H. 168
 Fransen, J. W. P. 168
 Franssen van de Putte, J. L. 352
 Fridagh, J. A. barones van 52
 Frisell, H. 50
 Fuchs, C. M. J. W. 234
 Fuller, M. 311
 Funck, M. C. H. 261
 Funke, T. 115
 Furnée, A. 140
 Furnée, H. W. E. K. 140
 Furnée, W. J. H. 140
 Furness, M. A. 360
 Furness, W. J. 360
 Fijan, M. G. 38

G

Gagern, H. C. F. K. E. Freiherr von 141, 420
 Gagern, K. G. Freiherr von 141
 Galfré, G. 177
 Galfré, M. M. 177
 Galitzi, B. 142
 Gallieris, J. J. 19
 Garde, L. H. A. van de 124
 Gardner Baxter Breysig, F. 215
 Garret, M. 276
 Garret, T. 276
 Gastmann, A. L. E. 143
 Gastmann, L. A. 143
 Gaugreben, C. Freiin von 141
 Gaugreben, F. C. Freiherr von 141
 Gaymans, A. 411
 Gaymans, F. C. H. G. 422
 Geel, M. A. B. van 253
 Geer, Jkvr. J. M. de 334
 Geerke, A. A. S. 494
 Geerke, H. P. 494
 Geertsema, J. H. 51
 Geertsema, T. M. 51
 Gelderman, E. J. W. 160

Gelinck, A. 492
 Gelskerke, A. G. (van) 76
 Gendt, C. J. van 206
 Genlis, E. N. P. B. de 75
 Gentile, A. L. 214
 Gentile, E. G. G. 214
 Gericke, Jhr. J. E. P. E. 144
 Gericke, S. A. W. 386
 Gericke, W. F. L. 386
 Gericke van Herwijnen, J. L. H. A. baron 134, 144
 Gericke van Herwijnen, K. W. P. M. F. X.
 baron 145
 Gerlings, C. J. 71
 Gerlings, H. 71
 Germain, J. P. I. 146
 Gerth van Wijk, F. 147
 Gerth van Wijk, J. A. 147
 Gervey, J. W. 366
 Gervey, M. 366
 Gestri, M. G. 68
 Gevers, Jhr. C. P. 148
 Gevers, J. C. baron 148
 Gevers, W. A. F. baron 148, 149
 Gevers, W. J. G. baron 149, 150, 472
 Giesbers, H. 68
 Gilbee, A. 275
 Giustiniani, L. 2, 151
 Glover, C. C. 273
 Glover, E. L. 273
 Gobée, E. 152
 Gobée, E. C. W. 483
 Gobée, T. C. 152
 Godzen, A. J. 1
 Godzen, P. H. G. 1
 Goes, Jhr. A. van der 153, 475
 Goes, Jhr. L. F. A. van der 153
 Goltstein, Jhr. E. J. B. 154
 Goltstein, H. R. W. baron van 154
 Goltstein, W. baron van 154, 155
 Goossens, B. J. 474
 Goossens, E. C. H. 237
 Goossens, M. L. J. A. 477
 Goossens, T. A. 474
 Goovaerts, J. A. A. 285
 Goovaerts, M. J. A. 285
 Gordon, M. 13
 Gordijn, A. 433
 Gosch, A.-M. E. C. 57
 Gosch, C. D. A. 57
 Goudoever, L. C. van 419
 Goupy de Quabecq, A. J. burggraaf 156
 Goupy de Quabecq, F. M. burggraaf 156

Goupy de Quabeck, J. burggravin 436
Gout, H. W. L. 323
Gout, W. A. 323
Graaf, C. van der 441
Graaf, J. van der 441
Graaff, B. W. de 361
Graaff, M. de 361
Grader van der Maas, J. H. 472
Grady, L. A. F. de 184
Graeff, Jhr. A. C. D. de 157
Graeff, Jhr. C. de 150, 472
Graeff, Jkvr. C. A. de 472
Graeff, Jhr. D. de 158
Graeff, G. de 158
Graeff, Jkvr. H. F. de 150
Graeuwen, A. C. 's 62
Grainger, F. 454
Grass, C. M. T. J. de 436
Gratama, E. J. 160
Gratama, G. 499
Gratama, H. P. C. 499
Gratama, S. 160
Gravesande Guicherit, A. W. 's- 167, 299
Greven, E. C. 9
Grimmoud, F. 14
Gritters, H. C. 21
Groenendijk, A. 359
Groenendijk, N. 359
Groeneveldt, H. 159
Groeneveldt, W. P. 159
Groenewout, H. E. van 't 428
Groeninx van Zoelen, A. M. 413
Groenman, E. H. 160
Groenman, F. E. H. 160
Groll, S. W. van 365
Groot, J. J. M. de 215n, 311
Grosett of Muirhead, L. A. 396
Grothe, A. J. 161
Grothe, E. T. 161, 337
Grundmann, H. 452
Guasco, E. M. J. H. A. de 404
Gulik, R. H. van 162
Gulik, W. J. van 162
Guth, D. G. 199
Gutmann, J. 106
Guyer, A. J. 317
Guys, B. H. M. 190
Guys, E. S. 247
Guys, J. M. G. 190

H

Haaften, J. D. van 140
Haaften, R. van 412
Haagmans, H. 423
Haagmans, M. C. 423
Haan, H. den 284
Haar, J. ter 470
Haar, J. I. C. ter 470
Haas, J. C. de 1
Hadeln, F. P. W. Freiin von 445
Hadeln, H. H. Freiherr von 445
Haefeli, A. M. 317
Haefeli, G. H. 317
Haefkens, J. 112, 163
Haersma de With, Jkvr. A. M. van 394
Haersma de With, C. M. van 164
Haersma de With, G. van 164
Haersma de With, Jhr. H. M. van 165, 394, 488
Haersma de With, Jhr. J. H. van 165, 394
Haersma de With, Jhr. J. M. van 165, 166, 394, 488
Haersma de With, Jkvr. R. C. 24
Haersma de With, Jkvr. v. A. van 488
Haersolte, C. W. A. baron van 167, 299
Haersolte, J. C. baron van 167
Haersolte van Haerst, J. W. baron van 167, 299
Haersolte van Haerst, S. M. barones van 167, 299
Haganaeus, R. 187
Hall, E. L. 40
Hallo, H. S. 168
Hallo, J. J. 168
Hamaker, T. A. 474
Hamel, G. S. D. 169, 170
Hamel, I. C. F. 114
Hamel, P. S. 170
Hamel, S. 170
Hamel, A. J. C. van 171
Hamel, D. A. van 171
Hamel, G. A. van 172
Hamel, J. A. van 172
Handel, M. H. 484
Hanegraaff, B. C. D. 173
Hanegraaff, W. 173
Hangest barones d'Yvoy, A. van 264
Hangest barones d'Yvoy, A. M. van 488
Hangest barones d'Yvoy, C. J. van 125, 236
Hangest barones d'Yvoy, C. W. van 179
Hangest baron d'Yvoy, D. M. M. van 125, 179

Hanlo, A. G. M. 411
Hanlo, J. A. M. 477
Hannema, S. 340n
Hansen, A. 27
Hanswijk, J. J. van 274
Hardenbroek, A. E. R. barones van 149
Hardenbroek, C. S. J. A. barones van 348
Hardenbroek, K. J. G. baron van 235
Hardenbroek, M. I. A. J. C. barones van 235
Harinxma thoe Slooten, B. P. baron van 174
Harinxma thoe Slooten, C. F. barones van 40
Harinxma thoe Slooten, M. P. D. baron van 174
Harn, C. J. van 108
Harrison, M. 115
Hartigh, E. 11
Hartingh, H. W. 76
Hartingh, N. 76
Harvey, A. E. 360
Hasler, F. G. J. 267
Hasler, R. 267
Hasselaer, A. 188, 189
Hasselaer, P. C. 188
Hasselmann, A. H. 175
Hasselmann, W. 175
Hauff, Baron A. A. 83
Hauff, T. A. 83
Haver Droeze, C. 176
Haver Droeze, F. J. 176, 177
Haver Droeze, J. J. 177
Haxall Bagby, P. 115
Haije, S. G. 219
Headde, E. R. 388
Headde, W. A. 388
Hedger, G. E. 338
Heeckeren, E. F. baron van 178
Heeckeren, J. A. van 420
Heeckeren, J. D. B. A. baron van 178
Heeckeren, J. W. H. van 420
Heeckeren van Kell, J. D. C. baron van 125, 179
Heeckeren van Kell, W. baron van 179
Heemskerk, A. 180
Heemskerk, A. M. 180
Heemskerk, J. 180
Heemskerk, J. J. 336
Heemstra, A. H. barones van 489
Heemstra, A. J. barones van 174
Heemstra, A. C. barones van 441
Heemstra, C. E. barones van 397
Heemstra, E. C. barones van 262
Heemstra, E. T. J. barones van 167
Heemstra, F. E. barones van 349
Heemstra, G. J. A. A. baron van 397
Heemstra, H. L. baron van 489
Heemstra, J. D. G. baron van 262
Heemstra, S. baron van 441
Heemstra, W. H. J. baron van 349
Heeneman, G. M. 197
Heep, J. J. 390
Heerdt tot Eversberg, E. baron van 181
Hegge, M. T. 233
Hegt, W. C. 14n
Heidenstam, A. M. von 247
Heinz, W. 109
Heldewier, Jhr. A. W. L. M. 182
Heldewier, D. M. G. 182
Heldewier, Jhr. M. J. L. J. H. A. 183
Helman de Termeeren, M. T. J. T. 185
Hemmes, H. W. 441
Hemmingson, T. T. 167
Hemmingson, W. U. 167
Hemricourt graaf de Grunne, J. M. C. T. M. de 185
Hemricourt de Mozet de Pinchart des H. R.
Rijksgraaf **de Grunne, P. A. M. J.** 185
Hemricourt de Ramioulle, C. A. R. A. graaf
de 184
Hemricourt de Ramioulle, J. E. P. A. graaf de 184
Hengel, E. G. van 96
Hengel, J. J. L. van 96
Hengeveld, A. 309
Hengstenberg, i. A. C. W. Barones von 457
Henny, C. C. M. 186
Henny, G. T. H. 186
Herckenrath, F. L. M. 52, 398
Herckenrath, L. J. P. 52, 398
Herrenschwand, J. W. von 136
Herrenschwand, M. M. H. von 136
Herzeele, J. J. van 187
Herzeele, J. P. van 395
Herzeele, T. baron van 187, 294
Hessel, M. L. 364
Hesselt van Dinter, J. H. E. 19
Heusden, M. E. van 83n
Heyer, J. M. C. C. 98
Heyligers, M. C. 171
Heyligers, T. 134
Heyst, A. J. R. A. M. van 388
Heijst, A. P. E. van 234, 327
Hieronimus, J. A. C. 143
Higgins, C. 161, 188, 189, 330
Higgins, C. A. 104, 189
Higgins, C. B. 188
Higgins, M. A. 50
Hildebrandt, E. von 154
Hildebrandt, F. von 154

Hilgers, G.E. 440
 Hiller, E.D. 458
 Hochepped, C.(A.) Gravin de 244
 Hochepped, D.J. Graaf de 192, 244
 Hochepped, D.J.E. graaf de 190
 Hochepped, E.J.P. graaf de 191
 Hochepped, J. Graaf de 192, 244
 Hochepped, J.G.E. graaf de 191
 Hodshon, J.W. 394
 Höedt Saxild, E.M. 167
 Höedt Saxild, K.W. 167
 Hoeven, Jhr. E. van der 193
 Hoeven, Jhr. F.P. van der 194
 Hoeven, J.A. van der 193
 Hoeven, M.J. van der 422
 Hoeven, P.B. van der 200
 Hoey Schilthouwer, M.H. van 78
 Hoffle, C. 493
 Hoffman, M.E. 466
 Hoffsted, C.E.W. (Barones) von 430
 Hofland, D.A.P.C. 40
 Hofland, M.H. 40
 Hogan, A.H. 85
 Hogan, J. 85
 Hogendorp, Jkvr. C. van 16
 Hogendorp, D.J. des H.R. Rijksgraaf van 195
 Hogendorp, D. van 412
 Hogendorp, G.J. graaf van 195
 Hohenlohe-Schillingfürst, Prins von 297
 Holmberg de Beckfelt, Jkvr. L.E.H. 441
 Holscher, C.C.A.L. 43
 Holstein, M.C.R. de 185
 Holthe, Jkvr. R.G.G. van 51
 Home, E. 134
 Homère, E.C. 191
 Honegger, H. 196
 Hooff, C. van 237
 Hooff, Jhr. G.L.H. 197
 Hooff, Jhr. G.M.C. 197
 Hooff, Jkvr. J. 472
 Hooff, Jhr. M.W.H. 472
 Hooff, C't 14n
 Hooff, G.C.'t 14n
 Hooghe de la Gauguerie, M.J. de 393
 Hooglandt, E. 259, 328
 Hoolwerff, A.W.C. van 206
 Hoop, A.C. van der 198
 Hoop, B.C.M. van der 198
 Hoorn, L.G. van 199
 Hoorn, P.T. van 199
 Hope, A.E. 200
 Hope, J. 200
 Horch, J.C. 87
 Horstmann, A.C.H. 227
 Horstmann, M.H. 227
 Hosang, J.M. 83n
 Hosang, S.J. 83n
 Hotz, A.P.H. 201
 Hotz, J.C.P. 201
 Houten, C.P. van 300
 Houten, D. van 202
 Houten, H.R. van 202
 Houten, J.C.F. van 83
 Houten, L.V. van 203
 Houtsma, M.T. 37n
 Houven van Oordt, H. van der 203, 309
 Houven van Oordt, H.C. van der 203
 Hovenier, H.A.H. 44
 Hovy, Jkvr. I. J.J. 346
 Hoytema, L.A. van 329
 Hozee, C. 474
 Hozee, C.J. 474
 Hrimaly, A.R.M. 301
 Huber, H.J.W. 204
 Huber, U.H. 13
 Hubrecht, A.A.W. 205
 Hubrecht, H.P. 12
 Hubrecht, J.B. 205, 376
 Hubrecht, P.C. 12
 Huender, W. 206
 Huffnagel, G.E. 207
 Huffnagel, P. 207
 Hughes, M.C. 66
 Hulsboom, H. 27
 Hulstkamp, D.M. 208
 Hulstkamp, J.J. 208
 Hunt, I. 496
 Huydecoper, Jhr. J.E. 455
 Huijdecoper, Jkvr. J.L. 235
 Huydecoper, Jkvr. M.I.A. J.C. 416, 455, 485
 Huygens, C.C. 19
 Huijpe, S.A. 233
 Huysen van Kattendijke, H.W.G.M. ridder 209
 Huysen van Kattendijke, J.W.F. ridder 209

I

Insinger, F. 210
 Insinger, H.A. 210
 Insinger, J.J.W. 210
 Ittersum, J.W.C. baron van 211
 Ittersum, L.A.H. baron van 211
 Iwacheff, E. 66

J

Jackson, B. M. A. C. 159
Jacob, F. B. s' 212
Jacob, L. S. C. 's 271
Jacob, W. H. s' 212
Jakob, A. 293
Janssen, A. 121
Janssen, A. M. A. 40
Janssen, M. E. 375
Jas, H. M. W. S. 65, 444
Jaujon, M. M. 117
Jensen, M. J. 7
Jeune, W. P. A. le 170, 213
Jochems, H. E. 287, 461
Jochems, J. 287, 461
Jochum, B. 21
John, E. F. 43, 82
John, F. 43
Jones, E. H. 42
Jong, H. de 134
Jong, M. de 135
Jong, M. M. de 134
Jonge, Jhr. B. C. de 214
Jonge, Jhr. C. L. de 214
Jonge, Jhr. W. J. de 259
Jonge van Zwijnsbergen, Jhr. M. B. W. de 492
Jonge van Zwijnsbergen, Jkvr. M. H. W. de 492
Jongens, J. C. 250
Jongh, D. S. de 95
Jongh, H. R. de 95
Jood, G. de 421
Jordan, C. M. 55
Josselin de Jong, J. de 215
Josselin de Jong, T. H. J. de 215
Juel, O. G. 368
Jullian I. 115
Jung, G. D. 216
Jung, G. G. 216
Jung, J. C. 216
Junius van Hemert, Jkvr. A. C. 415

K

Kamphoevener, K. S. A. J. O. von 190
Kamphoevener, v. A. E. P. D. B. S. von 190
Kantzow, J. A. Friherre von 396
Kantzow, M. A. H. von 396
Karnebeek, Jhr. A. P. C. van 125, 217, 218
Karnebeek, Jhr. H. A. van 217, 218, 419
Karnebeek, Jkvr. M. S. van 29

Karnebeek, Jkvr. P. J. van 125
Kast von Ebelsberg, J. N. K. L. M. S. Frein 26
Kast von Ebelsberg, M. T. K. A. M. L. Freiherr 26
Kate, P. C. ten 374
Kauffmann, F. H. P. 428
Kauffmann, H. 428
Kehrer, H. W. 386
Kelch, C. F. 293
Kelling, A. C. E. 286
Kelling, M. 286
Kemp, J. C. van der 319
Kempen, S. H. van 219
Kempen, T. van 219
Kemper, Jhr. J. M. 91n
Kerckoirle, M. van 265
Ketwisch Verschuur, G. H. van 220
Ketwisch Verschuur, J. D. van 220, 374
Keuchenius, M. J. 229
Keun, A. 223
Keun, C. E. A. 221
Keun, C. J. 222
Keun, E. E. 221
Keun, F. J. 221, 224, 225
Keun, G. H. 72, 222
Keun, I. 223, 225
Keun, J. A. 222, 223, 225
Keun, R. C. 107, 221, 224, 225
Keun, R. J. 221, 222, 223, 224, 225, 387
Khlebnikoff, v. V. 59
Kiehl, L. W. 103
Kinckel, H. A. Freiherr von 226
Kingma, B. G. 330
Klaassen, A. M. P. 266
Klatte, E. A. 426
Klaveren, J. van 389
Kleffens, E. N. van 227, 399
Kleffens, H. C. van 227
Klein, P. F. E. 159
Klein de Querville, J. M. 442
Kleyn (Kleijn) Molekamp, B. 228
Kleijn Molekamp, H. J. 228
Kloppert, A. G. 152
Kluit, A. M. J. H. 8, 17
Kluit, M. A. 17
Kneppelhout van Sterkenburg, J. M. 25
Knight, J. E. 174
Knobel, F. 229
Knobel, F. M. 114, 229, 374
Knobelsdorff, A. F. G. G. C. von 395
Knobelsdorff, F. W. E. von 395
Knobelsdorff, J. P. F. C. C. von 395
Knox, Mac Gregor 236

Knuyt, A. de 408
 Knuyt, R. T. de 408
 Koch, R. 1
 Kochendorf, N.N. von 226
 Kock, A.M. 230
 Kock, L. J. 230
 Kolban, E. 452
 Kolban, R. 452
 Koning, E. A. H. 51
 Koning, A. de 56
 Konwalina, E. M. A. A. 464
 Konwalina, W. 464
 Kooten, J. F. C. van 38
 Koppen, H. von 237
 Korff, N. 34
 Koster, A. de 231
 Kostich, M. 164
 Kovoet, J. W. A. 359
 Krabbé, C. 58
 Krafft, M. K. 107
 Kramers, H. 232
 Kramers, J. H. 232
 Krayenhoff van de Leur, H. 340
 Krayenhoff van de Leur, J. E. 340
 Kregten, J. W. van 425
 Kretschmar van Veen, Jhr. J. A. van 411
 Kreusler, F. U. C. M. E. 404
 Krieger, M. J. 341
 Kroesen, C. H. 232
 Kroupenska, H. de 23
 Krouwel, E. M. A. 375
 Krouwel, T. 375
 Krudop, F. W. 281
 Krüsemarck, W. C. E. A. von 324
 Kruijsboom, H. 137
 Kruijsboom, L. E. V. 137
 Kruijssen, J. M. 428
 Kruijssen, W. M. B. 428
 Kruijt, J. A. 233
 Kruijt, S. F. 233
 K'uai, N. N. 162
 Kubbe, A. E. 176
 Kun, L. E. J. M. van der 234
 Kun, L. G. L. van der 234
 Künckelin, A. W. 226
 Kuijk, A. M. van 52, 398

L

Labouchere, A. C. 235
 Labouchere, A. M. 125
 Labouchere, C. B. 235
 Labouchere, E. S. 236
 Labouchere, H. C. A. 235, 249
 Labouchere, J. 236
 Lacerda de Lemos, M. J. W. 47
 Lacerda Delgado, A. de Lemos Pereira de 47
 Lacouture, A. M. J. de 493
 Lacouture, J. B. 493
 Lage-Perrin, E. C. 500
 Lambert, A. M. 118
 Lambert, M. E. 366
 Lambert, P. M. 118
 Lamping, A. T. 237
 Lamping, W. A. 237
 Landwehr, B. H. 6
 Landwehr, J. H. 6
 Langdon, S. A. 46
 Langdon, W. 46
 Langlois, H. 13
 Langlois, H. H. 13
 Lannoy, G. F. G. graaf de 238
 Lannoy, J. A. F. graaf de 238
 Lansberge, J. van 240
 Lansberge, J. W. van 239
 Lansberge, R. F. C. van 240
 Lastdrager, M. E. 473
 Latooiij, M. T. G. 135
 Laurent, J. 52
 Laurent, M. L. 52
 Lauro, E. V. 222
 Lauro, G. 222
 Lauten, J. M. F. 144
 Laval, M. D. 282
 Lavino, G. J. 137, 241
 Lavino, J. G. 241
 Lechleitner, P. G. 74
 Lechner, C. S. 242
 Lechner, J. 242
 Leembruggen, C. C. 198
 Lehndorff, A. 109
 Lehndorff, L. T. M. 109
 Leistikow, T. S. J. 460
 Lek de Clercq, L. A. C. van der 318
 Lels, M. E. 170
 Lennep, Jhr. D. F. W. van 243
 Lennep, D. G. van 192, 244
 Lennep, E. E. van 245
 Lennep, Jhr. F. K. van 249
 Lennep, J. van 244, 247
 Lennep, P. van 244, 246
 Lennep, P. C. van 245
 Lennep, P. G. van 245, 246

Lennep, R. van 244, 247
 Lennep, R. J. van 247, 248
 Lennep, R. J. H. van 248
 Lennep, R. van 243
 Lennep, S. P. van 192
 Lennep, Jhr. W. F. van 235, 249
 Lenz, A. H. C. 285
 Leocadie de Vries Feyens, Marie 172
 Leroy, F. M. 363
 Lewis, H. B. 308
 Leijden, A. F. van 250
 Leijden, G. van 250
 Leijds, A. M. V. 50
 Leyssius, M. F. 294
 Leyssius, W. A. 294
 Leytstar, A. M. 192, 244
 Lichte, J. E. van der 359
 Liedekerke de Beaufort, F. C. A. graaf van 251
 Liedekerke de Beaufort, F. M. A. graaf van 251,
 409
 Liefrinck, E. G. 36
 Liepmann-Meyer-Wulff, H. 254
 Lier, J. H. van 252
 Lier, M. J. H. van 203, 252
 Lierop, E. J. B. J. A. van 220
 Lightenvelt, D. 253
 Lightenvelt, L. A. 253
 Likatscheff, S. de 214
 Limburg Stirum, A. M. gravin van 172
 Limburg Stirum, C. C. W. gravin van 125, 179
 Limburg Stirum, C. W. gravin van 465
 Limburg Stirum, F. A. gravin van 89, 110
 Limburg Stirum, F. A. graaf van 254
 Limburg Stirum, F. W. graaf van 254
 Limburg Stirum, H. O. graaf van 255
 Limburg Stirum, J. P. graaf van 255, 268
 Limburg Stirum, T. A. gravin van 254
 Limburg Stirum, W. L. F. gravin van 424
 Limburg Stirum, W. graaf van 68
 Limburg Stirum genaamt Ebers, F. W. graaf
 van 254
 Linden, G. van der 39
 Lindenbergh, A. 410
 Lindenbergh, M. 410
 Lindenbergh, P. N. 410
 List, A. G. 173
 List, F. C. 173
 Litchfield, E. C. 42
 Litchfield, L. 42
 Livingstone Boydstock Maxwell, E. 374
 Lobé jr., M. 256
 Lobé, M. J. 256
 Lobé, W. 256
 Lobry, W. J. C. 351
 Logothetti, H. W. Graf 120
 Logothetti, M. K. J. Gräfin 120
 Lohmann, E. B. J. 426
 Lohmann, J. T. 426
 Lokhorst, J. van 70
 Long, M. L. 418
 Loon, A. van 362
 Loon, Jkvr. A. H. van 321
 Loon, Jkvr. A. L. A. van 69
 Loon, Jkvr. A. M. J. van 376
 Loon, Jhr. J. W. van 69
 Looxma, C. T. 489
 Lopez de Castro, M. 497
 Lopez de Castro y Martin de Liva, M. del P. 497
 López-Oliván, J. 258
 Lorentz, H. A. 257
 Lorentz, T. A. N. 257
 Los, B. G. 23
 Loudon, A. 258, 463
 Loudon, F. W. J. 259
 Loudon, H. A. 259, 328
 Loudon, H. F. 463
 Loudon, Jhr. J. 258, 260
 Loudon, S. I. C. E. 150, 472
 Louvrier, H. A. P. M. 262
 Lowry, E. S. 280
 Lucardie, H. J. 356
 Lucassen, A. M. 243
 Luden, E. 261
 Luden, G. P. 261
 Lugt, E. C. 417
 Luick, M. S. J. 482
 Luns, H. M. 262
 Luns, J. A. M. H. 262
 Luther, F. M. 213
 Luther, M. A. L. 213
 Lutsenburg, S. van 291
 Luuring, J. W. 476
 Luzac, A. 263
 Luzac, J. 263
 Luzac, S. L. 110
 Lynden, Jkvr. A. T. van 414
 Lynden, D. W. van 19
 Lynden, J. A. barones van 268
 Lynden, R. B. baron van 264
 Lynden, S. A. barones van 209
 Lynden, W. J. baron van 264
 Lynden van Sandenburg, F. A. C. graaf van 487
 Lynden van Sandenburg, W. E. C. gravin van 487

M

- Maas, A. L. 332
Maas, H. S. J. 265
Maas, J. 265
Maas, P. F. 266
Maas, T. 266
Macias, M. L. 284
Macias, S. 284
Mackay, A. baron 267
Mackay, D. J. baron 267
Mackay, J. J. baron 268
Mackay, T. P. baron 268
Maclaine Pont, G. P. 310
Maclaine Pont, P. 310
Mac Millan, E. W. 153
Mac Millan, Sir F. 153
Macpherson, R. 426
Madan y Uriondo, M. de la C. I. C. I. C. M. de los
D. de 475
Maertens, M. 408
Mahieu, E. O. 383
Malcozzi, A. 2, 269, 270
Malcozzi, G. 269
Malcozzi, J. 270
Malcozzi, J. H. 270
Maldeghem, M. M. Gravin de 459
Mandele, K. E. van der 271
Mandele, K. P. van der 271
Manners Sutton, M. G. 9
Manson, N. 385
Marburg, C. 454
Marburg, T. 454
Marchant et d'Ansembourg, F. R. W. H. M. J. graaf
de 272
Marchant et d'Ansembourg, J. B. C. E. M. graaf
de 272
Marees van Swinderen, Jhr. C. de 273
Marees van Swinderen, Jhr. R. de 273
Mareix, C. M. 52
Mareix, L. 52
Marinaki, C. 92
Marini, C. (de) 447, 450
Marini, G. Conte (de) 447
Marle, D. L. van 336
Marle, F. A. H. van 336
Marle, J. G. van 411
Martens, A. 482
Martens, J. 482
Martin de Oliva y Sanchez Ocaña, M. del P. 497
Martini, Jhr. E. M. A. 274
Martini, Jhr. H. B. 274
Martinov, D. 194
Martinova, A. D. 194
Martijn, H. E. 134
May, F. 276
May, H. M. 275
May, J. W. 275
May, Jhr. J. W. 276
May, J. 297
May, J. M. 277
May, M. 74
May, W. 275
Mazel, Jhr. J. A. 277
Mazel, J. Z. 277
McGregor Smith, P. 143
McRae, J. M. 277
McRae, P. 277
Meder, O. 211
Meegen, J. H. van 87
Meer de Walcheren, G. W. H. van der 278
Meer de Walcheren, Jhr. H. van der 278
Meer de Wijs, M. J. van der 177
Mees, C. T. 45
Mees, E. J. 45
Mees, J. C. 164
Mees, N. 136
Mees, W. C. 45
Meester, T. H. de 279
Meeuwen, J. van 310
Meissner, H. M. 388
Meister, M. T. R. von 411
Mellaerts, G. 34
Mellaerts, J. 34
Mellon, G. 164
Melvill van Carnbee, Jhr. A. R. W. 280
Melvill van Carnbee, Jhr. P. R. A. 280
Menten, E. E. 281
Menten, J. H. 281
Menthon Bake, R. W. J. C. de 282
Merens, A. 7, 283
Merens, D. 283
Methöfer, A. 206, 284
Methöfer, J. C. H. P. 284
Metlitskaya, C. 1
Metlitskaya, v. A. 1
Mets, J. 285, 421
Mets, P. R. 285
Metzger, A. M. 437
Meulen, D. van der 286
Meulen, P. W. van der 286
Mey van Streefkerk, Jkvr. C. J. de 485
Meijboom, J. E. 97
Meijer, D. J. 375

Meijer, G. 375
 Meijer, J. S. A. 15
 Meyler, J. P. 339
 Meyners, L. E. 76
 Michel, A. W. 123
 Michel, J. J. 123
 Michiels van Verduynen, E. F. M. J. baron 287, 461
 Michiels van Verduynen, F. E. M. H. baron 288
 Michiels van Verduynen, F. G. H. H. A. baron 289
 Michiels van Verduynen, Jhr. F. M. H. A. 289
 Michiels van Verduynen, L. P. M. H. baron
 287, 289
 Middelburg, D. G. E. 290
 Middelburg, G. 290
 Miesegaes, M. E. M. 165
 Milders, A. 291
 Milders, J. 291
 Mille, F. 222
 Mille, T. 447
 Mitchell, A. 267
 Mitchell, E. 85
 Mittrowsky von Mitrowitz, M. A. E. J. Gräfin 272
 Mochida, K. 483
 Mochida, S. 483
 Modderman, C. J. 292
 Modderman, T. 12, 292
 Moer, J. L. van der 266
 Moer, M. A. E. van der 266
 Mohr, S. 63
 Moldenhauer, W. L. D. A. 452
 Molewater, J. M. 205
 Molitor, A. K. T. 106
 Molkenboer, M. C. 84
 Mollerus, H. M. baron 293
 Mollerus, Jkvr. i. F. 16
 Mollerus, J. H. baron 294
 Mollerus, Jhr. M. H. 16
 Mollerus, N. W. baron 294, 504
 Mollerus, W. baron 91, 178, 294, 295
 Montijn, J. A. P. 296
 Montijn, W. P. 296
 Morelli, M. I. 219
 Moser, A. F. 116
 Mossel, G. M. 188
 Mosselmans, A. W. 297, 439, 453
 Mosselmans, R. F. H. 297
 Mugford, M. 417
 Mulder, W. B. A. 176
 Mulert tot de Leemcule, A. P. barones 158
 Mulié, A. G. 462
 Mulié, C. 462
 Muller, E. 121

Muller, H. 298
 Muller (van Werendycke), H. P. N. 298
 Müller, A. 310
 Munter, M. J. 195, 502
 Murato, J. 15
 Muratori, J. de 251
 Mussert, D. W. M. 462
 Mijnsen, notaris 158

N

Naarding, D. J. 375
 Nabal, C. J. 457
 Nabal, C. M. 457
 Nachenius, G. C. 283
 Naerssen, Jkvr. A. T. van 332
 Naerssen, Jhr. F. R. van 332
 Nagell, A. W. J. J. baron van 257, 299
 Nagell, G. C. barones van 487
 Nagell, J. A. J. barones van 460
 Nagell, J. E. H. baron van 167, 299
 Nagell, M. L. C. barones van 257
 Nahuys, C. 99, 395
 Napel, T. C. ten 400
 Narischkine, C. W. 314
 Narischkine, i. 314
 Nassau La Lecq, H. J. S. M. des H. R. Rijksgravin
 van 178
 Nasse, A. S. 69
 Nearney, E. K. 40
 Nearney, W. F. 40
 Nederbragt, G. W. 204n
 Nederbragt, J. A. 204n
 Nerée tot Babberich, C. K. H. de 300
 Nerée tot Babberich, L. M. de 399
 Nerée tot Babberich, M. F. F. J. de 300
 Nerée tot Babberich, M. M. W. de 399
 Nering Bögel, A. 173
 Nes van Meerkerk, J. A. E. van 479
 Neukirchen genaamd Nyvenheim, A. L. A. baro-
 nes van 259
 Nicola, M. J. U. 229
 Niftrik, C. H. J. van 301
 Niftrik, J. G. van 301
 Nilsen, N. 468
 Nispén tot Pannerden, Jkvr. M. C. H. C. van 302
 Nispén tot Sevenaer, Jhr. F. X. G. M. van 302
 Nispén tot Sevenaer, Jhr. O. F. A. M. van 302
 Nixon, C. H. 504
 Nixon, R. 504
 Nobel, F. H. 255
 Noest, J. I. 303

Noest, v. 303
 Nolan, E.E. 388
 Noordenbos, D. 410
 Noot van Assche, C.A. gravin van der 238
 Noot (markies) van Assche, M.L. graaf van der 238
 Nooten, N.F. van 87
 Nooten, S.J. van 87
 Norderling, A. 138
 Nubar, M. 2, 5
 Nuijen (Neuijen), S.C. 112
 Nijssen, A. 304, 305, 307
 Nijssen, A.H. 304, 305, 306
 Nijssen, C. 305, 307
 Nijssen, Ch. 139, 306
 Nijssen, H. 307

O

Obermüller, L.F. 500
 Ocho, K. 158
 Ockerhout, J.P.A. van 88
 Ockerhout, J.F.J.M. van 88
 Ofsen (Ofzen), J.C.A.E. 71
 Ogilvy, D.S. 245
 Ogilvy, E.M. 245
 Ogtrop, H.J. van 411
 Ogtrop, M.A.A. van 411
 Oldenbarneveld gen. Tullingh, M.M.H. van 240
 Oldenbarneveld gen. Witte Tullingh, M.L.W. van 429
 Oldenborgh, W.F.H. van 322
 Oldenburg, N. 325
 Oldenburg, N.J. 325
 Ooms, C. 308
 Ooms, E.C.M. 308
 Oordt, H. van 203, 309
 Oordt, P. van 309
 Oostergetel, M.R. 22
 Oosterman, E.D.L. 242
 Oosterman, J.T. 242
 Ophuijsen, A.H. van 310
 Ophuijsen, C.A. van 310
 Opstall, E.A. van 119
 Oranje, D.J.P. 426
 Oranje, D. 426
 Ort, E.H. 153
 Orth, E. 303
 Ortt van Schonauwen, Jkvr. S.S. 401
 Oudendijk, H.M.L. 311
 Oudendijk, W.J. 311

Oudens, H.C. 135
 Oudermeulen, E. van der 113
 Oudermeulen, I.C. van der 113
 Oven, H.G. von 312
 Overhoff, J.L. 213
 Overveldt, M.G. van 134

P

Pabst, A.H. 313
 Pabst, J.C. 313
 Paciola, F.S. 219
 Paciola, M.M. 219
 Pallandt, A.C. barones van 264
 Pallandt, A.C.W. barones van 315
 Pallandt, A.J.C. baron van 347
 Pallandt, C.C.W. barones van 347
 Pallandt, E.D. barones van 481
 Pallandt, F.C.A. baron van 314, 415
 Pallandt, F.J.W.F. baron van 315
 Pallandt, H.A.C.J.A. barones van 396
 Pallandt, J.A. baron van 314, 415
 Pallandt, J.J.A.A. baron van 315
 Pallandt, L.A.J. barones van 415
 Pallandt, R.J.C. baron van 264
 Pallandt, S.A.S. Barones van 314, 415
 Palm, F.K.H. 316
 Palm, H.F. 316n
 Paluka, C. 458
 Pancug, R.E. 226
 Panhuys, Jkvr. E.B.H. van 499
 Panhuys, Jhr. F.G. van 317
 Panhuys, Jhr. L.F. van 317
 Panhuys, Jkvr. N. van 297, 439
 Panhuijs, Jhr. W.C. van 318
 Panhuijs, Jhr. W.E. van 318
 Pant, M.G. van der 472
 Pape, J.M. 365
 Pappaert, H.H.C.A. 20
 Pappaert, N. 20
 Parker, J.A.R.W. 279
 Pasedeloup (Pas de Loup), M.A.C. 337
 Pastor, E.M. 355
 Pattridge, W.L. 50
 Patijn, J.A.N. 319
 Patijn, J.G. 319
 Patijn, R.J.H. 319
 Paulus, J. 320
 Paulus van Pauwvliet, J. 320
 Pauw van Wieldrecht, Jhr. H. 481
 Pauw van Wieldrecht, Jkvr. I. H. 481

Pauw van Wieldrecht, M. I. ridder 321
Pauw van Wieldrecht, M. C. H. ridder 321
Pecsteen de Swevezele, F. C. J. burggravin en
 barones 393
Pecsteen de Swevezele, J. P. A. burggraaf en
 baron 393
Peelen, J. 322
Peelen, R. E. 322
Peet, M. 148
Pelgrom (von Motz), W. R. K. L. 449
Pelgrom von Motz, E. T. W. M. 449
Pellapra, E. L. M. F. J. 363
Pellapra, L. H. A. 363
Pellegrini, L. A. 373
Pellegrini, M. T. E. 373, 373n
Pennink, J. B. D. 323
Pennink, J. M. K. 323
Pepfenhauser, B. M. 120
Perez Lema y Navarra, D. M. 383n
Perigouda, A. 181
Perponcher Sednitsky, C. de 324
Perponcher Sednitsky, H. G. graaf de 324
Perrin-Jaquet, M. H. 55
Persoons zie ook: Suermondt Persoons
Persoons, F. A. 435
Persijn, M. A. G. van 263
Pestel, Jhr. R. A. A. E. von 325
Pestel, Jhr. W. F. von 325
Peter, E. A. 12, 326
Peter, J. H. 12, 326
Peter, N. G. 12, 326
Pe(e)ters, A. B. 104
Peutevin, Jonkheer C. A. L. F. de 144
Peutevin, Jonkvrouw E. C. G. F. X. H. de 144
Philips, A. 234, 327
Philips, K. S. 199
Philips, T. W. 199
Philipse, A. H. 328
Philipse, E. H. M. 214
Philipse, J. A. 259, 328
Philipse, M. C. 329
Philipse, M. E. 259
Philipse, W. J. D. 329
Pieters, G. 330, 442
Pieters, P. D. 330
Pino Post, G. A. J. 201
Plas, C. O. van der 331
Plate, A. 271
Plate, W. 271
Plemp, A. C. 231
Pleijte, J. J. W. H. 331
Pleijte, T. B. 331, 332

Pleijte, W. 332
Poesjkin, A. 178n
Polder, J. van de 333
Polder, L. J. A. van de 333
Polderman, J. 334
Polderman, J. J. 334
Poll, F. W. 445
Poll, Jhr. C. F. van de 461
Poll, Jkvr. M. L. J. van de 475
Poll, Jkvr. M. R. van de 461
Poll, S. M. van de 99
Poll, Jhr. W. G. van de 335
Polman, C. J. C. 444
Pols, J. H. 94
Pols, P. A. 422
Pompe, A. 62
Ponlieff, A. 175
Poolman, E. C. 326
Poolman, W. 326
Pop, F. J. P. E. 494
Posno, A. 385
Posno, A. J. 385
Posno, J. 385
Pot, C. W. van der 336
Pot, J. J. van der 336
Prévinaire, E. 461
Prioux, M. 337
Prioux, M. F. 337
Prisse, E. P. Baron 465
Prisse, Jonkvrouw L. O. 465
Protzen, W. P. G. von 479
Pruijls van der Hoeven, A. 101
Pruijls van der Hoeven, C. 101
Purdy, J. 225
Purdy, M. S. 221, 224, 225
Purser, D. S. 95
Putte, J. van de 32
Putten, A. van 54

Q

Quabeck, de zie: Goupy de Quabecq
Quarles van Ufford, Jhr. A. W. 338
Quarles van Ufford, Jhr. C. L. H. 172
Quarles van Ufford, Jkvr. H. 181
Quarles van Ufford, Jhr. J. W. C. 338
Quarles van Ufford, Jkvr. L. A. I. 465
Quarles van Ufford, Jkvr. W. 172
Quintus, Jkvr. C. J. 454
Quist, B. 339
Quist, M. J. 339

R

- Raadt, H. A. de 391
Raaijdt, A. C. de 340
Raaijdt, A. Q. de 340
Rademaker, W. C. G. 373
Raders, J. E. van 341
Raders, R. F. baron van 341
Raders, W. J. L. van 341
Ragay, C. 342
Ragay, D. 342
Ragay, P. 342n
Ragay, P. A. 342n
Ram, C. H. 504
Ram, Jkvr. H. M. 79
Randwijck, A. J. graaf van 343
Randwijck, L. N. graaf van 343
Randwijck, W. A. graaf van 43, 343
Ranitz, Jkvr. C. J. C. de 237
Ranitz, Jhr. J. A. de 344
Rappa, A. 137
Rappard, C. ridder van 345
Rappard, Jkvr. C. A. C. A. van 377
Rappard, Jkvr. E. H. F. A. van 18
Rappard, Jkvr. E. T. S. L. van 471
Rappard, H. A. ridder van 346
Rappard, J. C. J. ridder van 345
Rappard, W. L. F. C. ridder van 18, 346
Rasputin, G. 44
Rasputin, M. G. N. 44
Ratibor und Corvey, E. P. Z. V. C. E. M. von 297
Raumann, M. M. J. 133
Rautenbosch, L. F. 383n
Ravensbergen, E. M. 86
Ravina, M. M. 256
Ray, D. E. 44
Ray, H. 44
Rechberg und Rothenlöwen, T. M. W. K. A. Gräfin von 26
Rechelet, Erneste I.10
Rechteren, A. P. A. gravin van 347
Rechteren, J. D. graaf van 348
Rechteren, J. D. A. graaf van 348
Rechteren Limpurg, A. F. graaf van 347
Rechteren Limpurg, A. F. L. graaf van 347
Rechteren Limpurg, E. W. gravin van 68
Rechteren Limpurg, J. A. Z. graaf van 415
Rechteren Limpurg, W. C. graaf van 349
Reckers, A. J. 350
Reckers, F. J. M. C. 350
Ree, M. E. van der 495
Reede, A. W. Baron van 55n
Reede van Amerongen, A. W. Baron van 324
Reede van Amerongen, W. F. A. Gravin van 324
Reelfs, J. A. 351
Reelfs, J. C. T. 351
Reelfs, J. H. 351
Reenen, Jkvr. A. H. van 352
Reenen, Jhr. F. van 352
Reenen, Jhr. G. C. J. van 352
Reese, P. E. 159
Regini, M. 445
Regout, E. H. 353
Regout, J. S. M. 399
Regout, L. H. W. 353
Regteren Altena, H. A. van 22
Reich, H. 80n, 354
Reichmann, W. P. A. 121
Reindl, C. G. 193
Reindl, P. C. M. 193
Reinhold, J. F. 355
Reinhold, J. G. 127, 355
Reinlein, G. A. 383n
Reinlein, J. M. 383n
Reiss, E. M. 241
Rendorp van Marquette, Jkvr. A. M. 335
Renesse, C. P. S. van 332
Repelaer, M. A. 503
Rest, E. E. van der 105
Rest, J. van der 105
Reuchlin, Jhr. M. 356
Reuchlin, Jhr. O. 356
Reurslag, G. J. H. 361
Reus, J. H. de 357
Reus, J. J. de 357
Reuse, W. F. 98
Rey, Emilio 358
Rhein, H. H. G. 359
Rhein, J. 359
Rhemen, A. baron van 198
Rhemen, J. C. E. barones van 198
Rhys (Rees), G. M. 115
Rhys, W. H. 115
Richard, E. P. J. 261
Richard, S. J. 261
Richards, E. 254
Richelet, E. 15
Richelet, L. C. 15
Richthoven, F. H. D. K. Freiherr von 479
Richthoven, W. O. E. V. U. Freiin von 479
Ridder, E. de 121
Ridder, H. P. de 493
Riebeeck, E. A. M. van 420
Riem, C. G. 360

Riemens, H. 361
 Riemens, K. J. 361
 Riet, F. W. A. van 362
 Riet, L. van 362
 Rigail Certon, H. J. L. 57
 Rijkers, J. R. M. G. 491
 Rink, A. 457
 Rippens, J. M. A. 350
 Riquet, prins de Chimay, F. J. P. de 363
 Riquet, prins van Chimay, J. P. F. de 363
 Rist, J. M. 11
 Rittershausen, H. W. C. 364
 Rittershausen, W. C. L. 364
 Riva, A. 68
 Roberts, I. K. 258
 Rochussen, E. A. 503
 Rochussen, J. 365
 Rochussen, J. M. 212
 Rochussen, J. J. 9, 144, 217, 365, 503
 Rochussen, Jhr. J. J. 365, 366
 Rochussen, M. P. 217
 Rochussen, M. 365, 367
 Rochussen, P. 217
 Rochussen, S. C. 371
 Rochussen, Jhr. W. F. 365, 368
 Rodoan, M. F. F. F. de 64
 Rodoan de Forschies la Marche, M. A. F. J. F. A.
 des H. R. Rijksgravin de 131
 Rodriguez y Escobar, v. M. 240
 Rodriguez y Obregon, J. I. 240
 Röell, Jhr. C. H. 369
 Röell, C. E. 369
 Röell, Jkvr. J. J. A. 425
 Röell, Jhr. J. 377
 Röell, Jhr. P. J. H. 425
 Röell, Jhr. W. 370
 Röell, W. A. 369
 Röell, Jhr. W. F. 370
 Roelofs, W. C. 81
 Roessingh Udink, J. A. 110
 Roest van Limburg, J. A. 371
 Roest van Limburg, T. M. 365, 371
 Rogendorf, C. F. X. W. des H. R. Rijksgravin
 von 77
 Roisin, B. N. L. M. G. baron de 131
 Roisin, R. A. C. G. barones de 131
 Rolandus, T. D. 372
 Rolandus, T. D. G. 372
 Rolandus Hagedoorn E. 107
 Romburgh, H. van 322, 373
 Romburgh, P. van 373
 Romeny, I. 470
 Romijn, A. C. 374
 Romijn, A. M. 374
 Roo, L. W. G. de 332
 Roo, S. W. P. de 331, 332
 Roorda, M. M. 186
 Roos, M. de 375
 Roos, W. H. de 375
 Roose, A. J. C. (van de graven) van 238
 Roosegaarde, A. R. 114
 Roosmale, L. E. 161
 Roosmale Nepveu, C. 376
 Roosmale Nepveu, C. M. 249
 Roosmale Nepveu, R. C. T. 205, 376
 Roosmale Nepveu, W. 249
 Rooth, G. E. 14
 Rooij, G. H. W. van 290
 Rordorf, C. 107
 Rordorf, S. 107
 Rose, M. E. 405
 Rose, S. H. 405
 Roselle, P. 308
 Rossoni di San Giovanni della Vena, E. E. 445
 Rossoni di San Giovanni della Vena, J.
 Conte 445
 Rossum, L. H. van 62
 Rossum, L. van 62
 Roth, J. A. de 188
 Rothe, M. C. 314
 Roukens, A. J. 422
 Roukens, J. M. 422
 Rouppe van der Voort, T. M. C. 50
 Rousseau, P. P. 6
 Rovere van Breugel, Jhr. J. de 377
 Rovers, A. 342n
 Royaards, F. C. H. 258
 Royaards, H. J. 18
 Royaards, W. A. 378
 Royaards, W. J. 378
 Roijen, J. H. van 297, 379, 380
 Royen, J. E. van 441
 Roijer, B. E. 158
 Roijer, G. 158
 Rozales Crespo, E. 464
 Rozales Crespo, M. das Dores 464
 Rudloff, B. L. H. 495
 Ruhr (Rühr), P. A. 381, 457
 Ruiten, B. de 162
 Rusk, J. A. 404
 Rusk, S. 404
 Ruysenaers, J. L. 383
 Ruysenaers, Jhr. L. H. 382
 Ruysenaers, S. W. 14, 248, 383

Ruijtenberg, W. 322, 373n
Rijckevorsel, Jhr. A. B. G. M. van 384
Rijckevorsel, C. G. van 39
Rijckevorsel, Jhr. C. R. E. van 234, 327
Rijckevorsel, Jkvr. H. L. M. van 327
Rijckevorsel, H. N. C. van 39
Rijckevorsel, Jhr. H. T. A. M. van 384
Rijckevorsel, M. C. van 298
Rijckevorsel, Jkvr. M. P. J. van 234
Rijnders, H. 121
Rijnink, M. 61

S

Salisbury, E. H. 452
Salisbury, M. 452
Salmon, I. 385
Salmon, v. 385
Salverda, W. A. 499
Salzani, D. 142
Sandberg, Jkvr. A. W. 415
Sandberg, Jkvr. E. R. 496
Sandberg, Jhr. R. A. P. 415
Sande Bakhuyzen, A. van de 386
Sande Bakhuyzen, H. G. van de 386
Sanders, T. F. 73
Sansom, A. E. 133
Santa, M. G. 44
Santheuvel, W. M. van den 19
Saportas, D. 433
Saportas, S. F. A. 433
Sar, M. J. H. 360
Sauerwein, B. E. 115
Savulescu, E. 98
Scaszaro (Scassaro), A. 387
Schaetzen, J. R. H. de 289
Schalkwijk, H. 469
Scharffenstein gen. Pfeil, B. Freiin von 141
Schas, D. F. 503
Schas, F. W. M. 414, 503
Schas, J. A. F. 503
Scheidius, E. P. A. M. 174
Scheidius, M. H. E. E. 174
Schekman, F. 123
Schekman, J. C. 123
Schelle, C. J. van 388
Schelle, H. R. A. van 388
Schelling, A. J. 296
Scheltema, E. B. J. 17
Scheltema, E. 389
Scheltema, F. G. 390
Scheltema, J. G. 390
Scheltema, K. H. M. 389
Scheltema, N. 390
Scheltus, G. A. 243, 391
Scheltus, P. A. 391
Scherer, L. L. J. 143
Scherer, P. C. 325
Scherff, Jhr. F. H. W. von 392
Scherf(f), J. C. F. 392
Scherius, C. J. C. 322
Scheurleer, E. 279
Schieter de Lophem, C. T. M. ridder de 393
Schieter de Lophem, T. L. M. J. P. de 393
Schilperoort, M. C. 417
Schilperoort, W. 417
Schimmelpenninck, Jhr. A. G. 165, 394
Schimmelpenninck, C. 99
Schimmelpenninck, Jkvr. C. J. 18, 346
Schimmelpenninck, E. A. E. M. gravin 411
Schimmelpenninck, Jhr. E. H. F. A. 346
Schimmelpenninck, Jhr. F. J. C. 394
Schimmelpenninck, G. graaf 99, 394, 395
Schimmelpenninck, J. A. E. 428
Schimmelpenninck, R. J. 99, 395
Schimmelpenninck, R. J. E. graaf 411
Schimmelpenninck van der Oye, A. C. J.
baron 396
Schimmelpenninck van der Oye, A. W.
baron 397
Schimmelpenninck van der Oye, A. J. baron 396
Schimmelpenninck van der Oye, H. M. S. baro-
nes 451
Schimmelpenninck van der Oye, W. A. J.
baron 397, 451
Schmidt, A. L. 426
Schmidt, H. J. 474
Schmolck, F. M. 52, 378, 398
Schmolck, J. J. 398
Schooren, H. C. van der 398
Schoorl, J. G. 313
Schot, G. C. 41
Schotborgh, C. 372
Schotborgh, M. 61
Schotborgh, M. J. 61
Schotborgh Penny, E. 61
Schotte, J. F. A. 156
Schouwenburg, J. E. T. 199
Schraagen, A. 204
Schreven, H. van 399
Schreven, M. J. van 399
Schrikker, A. J. 400
Schubert, N. N. 229

Schuchmacher, M. 355
 Schuller tot Peursum, C. H. J. 401
 Schuller tot Peursum, C. D. 401, 402
 Schuller tot Peursum, C. R. 401
 Schultz von Ascheraden, 146
 Schultze, F. W. 392
 Schut, C. 102
 Schut, J. C. C. 102
 Schutz, C. G. N. 403
 Schutz, P. A. 383, 403
 Schütz, H. H. 246
 Schuurman, H. 404
 Schuurman, J. A. 404
 Schuylenburch, Jkvr. A. M. J. van 187
 Schuylenburch, Jkvr. E. A. van 89
 Schuylenburch, Jhr. F. P. G. van 187, 395
 Schuylenburch, Jkvr. L. C. J. van 395
 Schuylenburch, Jhr. W. L. van 89, 110
 Schuylenburch, Jkvr. W. G. I. van 110
 Schwanenfluegel, A. von 303
 Schwanenfluegel, B. L. von 303
 Schwartz de Mohrenstern, F. S. B. J. 436
 Schwartz de Mohrenstern, J.-J. 436
 Schwartzenberg en Hohenlansberg, C. M. C.
 barones thoe 296
 Schwatzenberg en Hohenlansberg, W. H. baron
 thoe 296
 Sealy, E. C. P. 215
 Sealy, P. P. 215
 Secus, E. S. F. T. Barones de 185
 Secus, F. M. J. H. Baron de 185
 Seguera y Carvajal, D. A. de 383n
 Selby, Baron de 409
 Sels, P. A. M. 80
 Sengers, J. M. 95
 Senn van Basel, A. W. 405
 Senn van Basel, J. S. 405
 Senn van Basel, M. J. 405
 Senn van Basel, W. H. 405, 406
 Sentmanat, A. de 260
 Serguéievna, v. 314
 Serière, Jkvr. A. G. de 186
 Serière, Jhr. E. G. de 186, 407
 Serière, Jhr. J. de 407
 Serière, Jhr. v. P. G. de 186
 Serraris, Jkvr. J. E. M. 384
 Serraris, Jkvr. M. M. E. 302
 Serraris, Jhr. T. 302
 Serruys, A. 408n
 Serruys, A. B. M. 408
 Serruys, C. 409n
 Serruys, C. T. 409
 Serruys, H. G. 408
 Serruys, J. B. H. 408
 Sevenster, A. 410
 Sherman, A. 199
 Shui, C.-s. 162
 Shui, S. F. 162
 Sidway, N. 140
 Sienkievitch, E. 181
 Sillem, E. 411
 Sillem, J. G. 411
 Silliman, J. L. 412
 Silveira, M. da Luz Willoughby da 47
 Simmons, H. M. 458
 Simons, C. M. L. J. 54
 Simonsen, Mathilde 57
 Sirtema van Grovestins, Jhr. D. T. 413
 Sirtema van Grovestins, E. baron 413
 Sirtema van Grovestins, J. J. G. A. baron 414
 Sirtema van Grovestins, J. G. A. baron 414
 Sirtema van Grovestins, L. I. D. baron 414, 503
 Six, Jkvr. C. G. 492n
 Six, E. W. J. baron 492n
 Six, Jkvr. M. 110
 Skerrett Rogers, L. M. 331
 Slaars, E. 261
 Slicher, A. C. C. 182
 Slicher, J. J. 315
 Slicher, J. J. 357
 Slicher, J. J. M. 182
 Slicher, W. A. T. 315
 Slingelandt, C. D. barones van 451
 Slingelandt, M. J. des H. R. Rijksbarones van 372
 Sluis, A. van der 242
 Sluiter, M. J. E. 460
 Sluijter, J. 388
 Smallenburg, F. W. 467
 Smallenburg, W. C. M. 467
 Smeth, F. F. baron de 314, 415
 Smeth, H. baron de 416
 Smeth, P. A. J. baron de 416, 485
 Sminia, Jkvr. C. M. R. van 255
 Sminia, Jhr. H. van 255
 Smissaert, Jhr. H. 328
 Smissaert, Jkvr. W. P. 328
 Smit, P. 110
 Smith, C. 439
 Smitt, J. G. 206
 Smulders, A. J. F. M. 323
 Snellen, B. 417
 Snellen, J. B. 417
 Snellink, W. 123
 Snoeck, Jkvr. M. A. 25

Snoeck, Jhr. M. A. 25
 Snouckaert van Schauburg, M. J. C. barones 345
 Snouckaert van Schauburg, W. C. baron 376
 Snouck Hurgronje, Jhr. A. M. 380
 Snouck Hurgronje, Jhr. A. W. J. 418
 Snouck Hurgronje, Jkvr. A. 380
 Snouck Hurgronje, Jhr. J. W. M. 418
 Soek, R. 325
 Soet, M. 257
 Soetens, J. 204n
 Solovieff, B. N. 44
 Solovieff, M. 44
 Son, G. van 56
 Son, H. J. A. van 419
 Son, M. H. (Hofstede) van 322, 373n
 Son, P. Hofstede van 322, 373n
 Son, W. van 419
 Son, W. P. (Hofstede) van 322
 Sørensen, H. A. I. 105
 Spaen, A. D. des HR Rijksvrijheer van 420
 Spaen, G. C. baron van 47, 141, 187, 294, 420
 Spakler, H. 399, 421
 Spakler, J. C. 421
 Spanjaard, I. A. 401
 Speck, J. van der 170
 Speelman, Jkvr. F. S. C. 497
 Spencer, E. 371
 Spengler, A. A. H. 493
 Spiegel, Jhr. C. D. van de 422
 Spiegel, Jhr. L. P. J. van de 422
 Spinola, Markies 50
 Spoelstra, C. A. 320
 Sprajc, L. 290
 Sprajc, S. E. 290
 Sprenger, M. V. 317
 Srebotnik, M. 290
 Staal, J. F. 423
 Staal, P. 423
 Staal, Jhr. G. C. van der 424
 Staal (van Piershil), Jhr. O. D. van der 424
 Stadt, H. M. van de 333
 Star Busmann, C. W. 425
 Star Busmann, E. 425
 Starkenfels, S. E. L. von 141
 Stebbins, J. H. 258
 Steck, D. V. 1
 Steeden, O. H. G. van 310
 Steenbergen, A. M. 501
 Steengracht, Jkvr. C. M. 397, 451
 Steenlack, A. L. 12
 Steenstra Toussaint, A. J. D. 49, 426
 Steenstra Toussaint, W. L. H. 426
 Steller, A. C. 286
 Sternbach, M. G. K. W. Freiin von 318
 Steuer, A. J. 136
 Steyn Parvé, D. J. 427
 Steyn Parvé, M. F. 277
 St. George Cocke, P. 121
 Stiernholm, C. M. E. 449
 Stigter, W. C. 105
 Stipriaan Luiscius, G. J. van 428
 Stipriaan Luiscius, H. A. J. van 428
 Stochove, A. M. T. C. 393
 Stok, E. van der 469
 Stok, J. E. van der 469
 Stolk, A. 286
 Storm de Grave, M. H. C. C. 434
 Stralen, A. C. C. van 335
 Stratenus, A. A. 104n, 429
 Stratenus, A. J. L. baron 429
 Strick van Linschoten, A. J. H. P. E. N. baron 430
 Strick van Linschoten, P. H. A. 430
 Stricker, A. A. 124
 Strokirk, E. E. M. 73, 94
 Strokirk, E. G. 73, 94
 Struyccken, H. A. A. 68
 Stuart, A. 12
 Stuart de Figanière e Morao, Dona B. J. 496
 Stuart de Figanière e Morao, F. Visconde 496
 Stuers, A. L. E. ridder de 431
 Stuers, Jhr. A. H. de 36
 Stuers, Jkvr. F. de 36
 Stuers, H. J. J. L. ridder de 431
 Stuers, Jhr. J. H. E. F. de 432
 Stuers, J. P. A. L. ridder de 240, 433
 Stuers, Jkvr. L. W. F. F. de 260
 Stuers, P. J. J. B. de 433
 Stulen, G. B. 395
 Stulen, H. E. J. 395
 Sturler, Jhr. J. E. de 434
 Sturler, Jhr. J. W. E. de 434
 Sturler, R. W. E. de 53
 Stijman, J. P. 186
 Suermondt Persoons, F. A. 435
 Sullivan de Grass, Jhr. A. A. H. o' 436
 Sullivan de Grass, J. P. o' 436
 Surmont, B. 435
 Suter, G. (J.) 437
 Suter, J. C. G. 437
 Suter Vermeulen, J. G. 437
 Sutton, A. M. 9
 Sutton, R. N. 9
 Suzuki, S. 483
 Swart, C. J. 467

Sweerts de Landas Wyborgh, A. M. D.
 baron 438
 Sweerts de Landas Wyborgh, C. W. baron 438
 Sweerts de Landas Wyborgh, C. W. J. C. baron
 297, 439
 Sweerts de Landas Wyborgh, E. C. baron 439
 Swellengrebel, H. L. 154, 440
 Swellengrebel, J. W. 440
 Swinderen, Jhr. G. R. Gerlacius van 441
 Swinderen, Jhr. L. F. A. van 441
 Sypsteyn, Jkvr. C. A. van 382
 Sypsteyn, Jhr. J. W. van 382
 Sijthoff, G. H. 231
 Sijthoff, J. A. 231
 Szápary van Muraszombat, Szécsisziget et
 Szápar, B. G. J. A. M. Graaf 479

T

Taets van Amerongen, F. M. C. T. barones 69
 Taets van Amerongen, J. M. barones 378
 Taets van Amerongen, M. I. A. J. C. barones 455
 Taets van Amerongen, S. J. J. barones 179
 Taets van Amerongen van Natewisch, G. L. M.
 baron 110
 Taets van Amerongen van Natewisch, S. F. M.
 barones 110
 Taitbout de Marigny, A. E. V. 442
 Taitbout de Marigny, J. V. E. 216, 442
 Tak, M. E. 48
 Tak van Poortvliet, H. G. 344
 Taylor, C. W. 379
 Taylor, L. M. 49, 426
 Taylor Cornish, D. 426
 Teixeira de Mattos, Jhr. E. 443
 Teixeira de Mattos, Jhr. P. D. E. 443
 Temminck, A. M. 96
 Templeman van der Hoeven, C. M. 332
 Tenwinkel zich genoemd hebbende la
 Jeune, P. 213
 Tenwinkel zich noemende le Jeune, W. P. A. 213
 Teppema, P. 444
 Teppema, P. E. 444
 Terborgh, E. C. 136
 Testa, Jhr. E. F. E. 445
 Testa, F. M. W. baron 446
 Testa, Jhr. F. E. S. 449
 Testa, G. 447
 Testa, G. baron 447, 450
 Testa, Jhr. H. C. J. 448
 Testa, Jhr. R. E. F. J. 449

Testa, Jhr. T. E. D. 387, 450
 Tets, Jhr. D. A. W. van 358, 380, 397, 451
 Tets, Jkvr. H. van 380
 Tets, Jhr. J. G. H. van 451
 Textor, C. J. 158
 Theunissen, P. H. 301
 Thibault de Boesinghe, J. B. M. D. de 393
 Thiel, A. S. van 208
 Thoma, C. 325
 Thoma, E. A. 471
 Thomas, F. 308
 Thomas, M. E. 308
 Thomassen, J. 460
 Thomassen à Thuessink van der Hoop, A. C. 96
 Thorbecke, W. 452
 Thorbecke, W. J. R. 452
 Thuret, J. M. 253
 Turkow, G. L. 297, 453
 Turkow, C. T. F. 81, 453
 Turkow, J. S. 81
 Thyssen, H. Baron 29
 Thyssen-Bornemisza von Kászony, G. W. H. M.
 Baronin 29
 Tideman, J. 336
 Tiel, B. H. 6
 Tielen, T. H. 169
 Timbrune de Thiembrone de Valence, L. P. S. F.
 de 75
 Timbrune de Thiembrone comte de Valence,
 J. B. C. M. A. de 75
 Timmerman, J. G. N. H. 68
 Timmers, J. E. M. 464
 Tissot, J. M. 282
 Tissot, M. D. 282
 Titsingh, A. 41n
 Titsingh, i. 41n
 Tjarda van Starckenborgh Stachouwer, Jhr.
 A. W. L. 454
 Tjarda van Starckenborgh Stachouwer, Jhr. E. 454
 Tjio bijgenaamd Poetoe, B. N. 326
 Toe Water, i. C. 37
 Toe Water, L. 85
 Toll, J. F. van 106
 Tomputte, M. H. van 30
 Tonningen, A. van 435
 Tonningen, U. C. van 435
 Torre di Lavagna, A. G. S. M. A. Gravin della 407
 Torre di Lavagna, G. E. S. Graaf della 407
 Tough, James 219
 Tour du Pin Gouvernet, C. A. de la 251
 Tour du Pin Marquis de Gouvernet, F. S. de la 251
 Tour van Bellinchave, G. M. baron du 455

- Tour van Bellinchave, H. A. barones du** 485
Tour van Bellinchave, M. W. baron du 416, 455, 485
Tour van Bellinchave, M. I. J. E. barones du 416
Travers, C. C. 456
Travers, T. J. 445, 457
Travers, W. A. 222, 458
Travers (Tra(a)fers), W. J. 457
Trazegnies, A. G. L. markies de 459
Trazegnies, G. P. M. J. G. G. markies de 459
Treu, G. M. E. von 237
Treu, O. von 237
Triest, E. T. A. 88
Triest, J. F. 88
Trip, M. 128
Troostenburg de Bruijn, A. F. H. van 460
Troostenburg de Bruijn, J. J. van 460
Tulleken, A. W. 323
Turk, C. D. 427
Turk, G. 427
Tuyll van Serooskerken, E. D. barones van 481
Tuyll van Serooskerken, E. L. L. baron van 287, 461
Tuyll van Serooskerken, F. W. C. H. baron van 461
Tuyll van Serooskerken, G. E. baron van 481
Tuyll van Serooskerken, J. M. van 324
Twent, A. M. 113, 429
Twiss, A. 62
- U**
- Uchtmann, J. H.** 233
Uchtmann, M. C. C. 233
Udránszky, A. D. B. K. von 463
Udy, G. de 236
Udy, L. H. R. de 236
Uhlenbeck, M. P. A. 143
Uhlenbeck, P. A. 143
Uhlenbroek, M. A. 7
Ulft, C. von 252
Urcola, F. de 497
Ursel, L. M. C. gravin d' 238
Uije Pieterse, T. van 462
Uije Pieterse, T. J. J. van 462
- V**
- Vaernewijck d'Angest, C. C. M. B. C. G. Burggraaf de** 77
Vaernewijck d'Angest, I. M. F. de 77
Valck Lucassen, T. F. 463
Valck Lucassen, T. R. 463
Valcke, E. R. 408
Valcke (de Knuyt), J. 408
Valk, A. van der 309
Valk, L. J. van der 401
Valkenburg, L. C. van 397
Valkenhuijzen, D. 385
Varley, H. 214
Veder, A. 108
Veenhoven, J. F. 227
Veeeren, A. J. C. 319
Veeeren, C. W. F. J. 474
Veeeren, J. F. 474
Veeeren, J. T. A. 474
Veerman, E. 308
Velde, A. E. van de 87
Velde, N. E. van de 119
Velsberg, A. S. 365, 503
Velsberg, D. 365
Velsink, C. B. O. 93
Vening, A. J. (Sleeswijk) 464
Vening, C. 464
Verbrugge, B. W. 465
Verbrugge, L. 467
Verbrugge, W. J. B. 465
Verbuijs, A. C. 27
Verbuijs, B. 27
Vergeer, C. W. 494
Verheyen, Jkvr. S. W. H. M. 418
Verhorst, A. G. 342
Ver Huell, Jhr. E. C. 253
Vermeulen, M. S. E. 327
Vermeulen van Asperen, C. J. 437
Vermeulen van Asperen, S. J. H. 437
Verstolk, A. J. 466
Verstolk van Soelen, J. G. baron 263, 381, 393, 466
Verveer, J. 20
Verweerd, J. B. 482
Verweij, B. L. 467, 499
Verweij, S. 467
Verweij Mejan, H. E. 266
Verweyde, M. E. G. 468
Verwijk, J. 1
Vet, G. J. M. van der 357
Vickerman, E. 169, 170
Vickerman, G. 170
Vicq, J. A. de 137, 468
Vicq, Jhr. N. de 468
Vigevano, F. (R.) 469
Vigevano, M. F. 469

Vilches, S. 309
 Villavicencio, A. M. de 111
 Villar y Battle, R. R. R. del 239
 Villar y Salamanca, R. del 239
 Vincent, A. 365
 Vincent, E. C. 217, 365
 Vinck de Wuustwezel, G. M. Barones de 145
 Vinsou, M. 397
 Viruly, C. 443
 Viruly, C. M. 470
 Viruly, J. M. 470
 Vischer, J. A. F. G. de 75
 Visser, A. J. H. 334
 Visser, G. 472
 Visser, H. 471, 473
 Visser, J. 471
 Visser, P. C. 150, 174, 472
 Visser, W. A. J. 334
 Visser, W. D. 473
 Visser, J. de 474
 Visser, M. W. de 1, 322, 474
 Vlaming Pleijsier, C. J. M. de 232
 Vlaming Pleijsier, G. A. de 232
 Vlieger, J. de 428
 Voet van Winssen, J. B. 47
 Vogel, L. H. G. de 310
 Vogelvanger, E. H. L. 323
 Vogelvanger, M. J. 302
 Völcker, A. H. E. 480
 Volder, E. 140
 Vollenhoven, C. van 37n
 Vollenhoven, E. van 109
 Vollenhoven, G. van 386
 Vollenhoven, M. van 475
 Vollenhoven, M. W. R. van 475
 Voogd, J. de 476
 Voogd, N. A. J. de 476
 Voombergh, A. 321
 Voombergh, A. C. A. 321
 Voombergh, H. M. J. 235
 Voombergh, P. C. I. 69
 Voorst tot Voorst, S. G. M. baron van 477
 Voorst tot Voorst, W. C. J. J. baron van 477
 Voorthuijsen, P. H. E. van 220
 Vos, H. 501
 Vos, S. M. 501
 Vos, H. H. de 478
 Vos, M. C. de 478
 Vos, W. de 44
 Vos de Wael, A. L. F. A. 40
 Vos van Steenwijk, A. N. baron de 463
 Vos van Steenwijk, C. baron de 479
 Vos van Steenwijk, G. W. baron de 479
 Vredenburg, Jkvr. A. W. van 382
 Vredenburg, Jhr. C. G. W. F. van 10, 480
 Vredenburg, Jhr. H. F. L. K. R. C. M. B. van 480, 481
 Vredenburg, Jhr. J. F. van 480
 Vree, H. H. de 502n
 Vreede, J. E. 344
 Vries, A. C. de 476
 Vries, B. D. de 50
 Vries, I. V. A. M. T. de 50
 Vries, J. de 476
 Vries, W. M. de 428
 Vries Feyens, M. L. de 172
 Vrolijk, S. W. M. 8
 Vrijthoff, C. W. 19
 Vrijthoff, J. B. 19

W

Waal, B. H. de 482
 Waal, H. F. de 482
 Waal, P. H. de 159
 Wagner, E. de 181
 Wagner, K. L. de 181
 Wal, M. L. C. de 281
 Wall, M. J. van den 282
 Waller, A. 23
 Waller, E. 23
 Walrave, C. W. 33
 Walree, D. C. van 483
 Walree, E. D. van 483
 Walsem, J. G. M. van 206
 Walsen, H. 102
 Warburton Stent, A. L. 261
 Warrin, G. 153
 Was, W. C. 474
 Wassenaer, A. J. C. barones van 218
 Wassenaer, P. H. J. barones van 427
 Watson, A. 490
 Watson, J. A. 490
 Waymouth, M. E. 93, 134
 Waymouth, W. T. 134
 Weckherlin, C. W. A. von 484
 Weckherlin, W. F. H. von 484
 Wedel Jarlsberg, N. A. Barones 356
 Wedell-Wedellsborg, G. M. Friin 368
 Wedell-Wedellsborg, J. G. Friherre 368
 Weede, Jhr. E. W. van 485
 Weede, Jhr. H. van 416, 485
 Weede, Jhr. H. M. van 486, 488

Weede, J. van 161
 Weede, Jkvr. J. P. van 165, 394
 Weede, Jkvr. M. A. M. van 236
 Weede, Jhr. M. W. van 485, 487
 Weede, Jhr. W. M. van 165, 485, 488
 Weldenren baron Rengers, W. B. R. van 489
 Weldenren baron Rengers, W. J. van 489
 Weldenren baron Rengers, W. L. van 89
 Welters, G. J. H. 404
 Welters, M. M. E. H. 404
 Wendt, C. A. M. 207
 Wendt, K. E. 207
 Wenger, O. 399
 Wentholt, J. M. 237
 Wentholt, L. R. 237
 Wessems, C. S. J. van 70
 Westenberg, B. O. T. H. (Coninck) 280, 490
 Westenberg, G. C. 490
 Westerholt, C. A. van 420
 Westerwoudt, R. M. 353
 Westpalm van Hoorn tot Burgh, Jkvr. A. 205, 376
 Westra, C. 491
 Westra, H. 491
 Westreenen van Themaat, F. G. van 294
 Westreenen, J. A. van 69
 Westreenen, M. S. van 69
 Weth, G. J. M. 229
 Wetsels, T. H. J. 215
 Wezel, J. L. van 441
 Wharton Barker, E. 418
 Wharton Barker, S. H. 418
 Whitman, N. N. 199
 Whittall, L. S. 201
 Whittall, M. B. 349
 Wichert, A. von 293
 Wichert, W. H. von 293
 Wickevoort Crommelin, A. barones van 113
 Wickevoort Crommelin, A. van 434
 Wickevoort Crommelin, A. E. van 90
 Wickevoort Crommelin, E. van 434
 Wickevoort Crommelin, H. S. van 492, 492n
 Wickevoort Crommelin, M. W. van 492
 Wiemer, H. H. 463
 Wiemer, W. A. 463
 Wieringa, J. M. 405
 Wieseman, J. E. 312
 Wieteler, B. 320
 Wilde, A. J. A. de 204n
 Wilde, H. de 204n
 Wildt, A. W. de 16
 Wilkinson, E. C. 383
 Wilkinson, P. R. 383
 Williams, M. 426
 Williams, R. A. F. 258
 Willigen, C. van der 68
 Willigen, J. van der 68
 Wils, A. 253
 Wils, H. J. 253
 Wind, G. A. 494
 Wind, H. J. 494
 Winthrop, A. T. 379
 Winthrop, R. 379
 Wissing, A. M. 190
 Wissing, E. A. 191
 Wissing, M. O. 190, 191
 Wit, H. de 493
 Wit, J. C. de 493
 Witsenburg, J. S. S. 311
 Woelders, J. E. 86
 Woelders, W. H. 86
 Woerden, A. W. F. C. van 494
 Woerden, F. A. van 494
 Wolff, J. 152, 495
 Wolffen genaamd Von Netzer, E. L. Barones von 97
 Wolffen genaamd Von Netzer, L. Baron von 97
 Wolterbeek, C. J. 80n
 Woltman Elpers, T. M. 353
 Wood, M. J. 452
 Woods, Sir. H. F. 201
 Woods, L. H. 201
 Woot de Trixhe, Jonkvrouw M. J. H. F. H. de 443
 Woth, D. S. 164
 Woth, Z. S. Comtesse de 164
 Wouters, C. A. G. A. 357
 Wouters, J. A. 357
 Wright, C. M. 148
 Wright, W. 148
 Wttewaall van Stoetwegen, Jhr. E. W. F. 496
 Wttewaall van Stoetwegen, Jhr. H. A. 496
 Wurfbain, A. E. 490
 Wurfbain, C. M. E. 399
 Wijck, Jhr. C. H. A. van der 157
 Wijck, Jkvr. C. A. van der 157
 Wijck, Jhr. E. R. van der 497
 Wijck, Jhr. H. M. van der 497
 Wijck, Jhr. H. L. van der 297, 439
 Wijck, Jkvr. N. H. van der 297, 439
 Wijckerheld Bisdom, A. J. 273
 Wijckerheld Bisdom, J. M. H. 492n
 Wijk, F. van 471
 Wijk, M. van 70
 Wijk, N. A. van 471

Wylep, C.J. 498
Wylep, G. 498
Wijnaendts, J.J. 173
Wyndham, J. 267
Wijngaarden, J.A. 119
Wijngaarden, M.E.A van 119
Wijnpersse, A.E. van de 123
Wijsmantel, J.S. van 498

IJ (Y)

Yasikoff, A.P. 66
Yasikoff, P. 66
IJbes, H.J. 463
Ypeij, H.C. 499
Ypeij, S. 499
IJssel de Schepper, D.W. 38
IJssel de Schepper, M.G. 38

Z

Zborowski, W.E.M. Graaf 431
Zeeuw, L. de 70
Zeppelin, C.L.M. von 500

Zeppelin Obermüller, L.J.C. von 500
Zichy von Zich und Vasonkéö, H.K.B. Graaf 463
Zichy von Zich und Vasonkéö, Y.L.M.P.M.
Gravin 463
Zimmerman, J.K. 501
Zimmerman, J.C. 501
Zissy, C. 222
Zoetelief Tromp, E.M. 32
Zoetelief Tromp, J. 32
Zuurmont Persoons, F.A. 435
Zuijlen van Nievelt, J.M.C. barones van 257, 299
Zuylen van Nyevelt, A. baron van 503
Zuylen van Nyevelt, H. baron van 46, 100, 447,
502, 503
Zuylen van Nijevelt, H.F. baron van 424
Zuylen van Nyevelt, J. van 502
Zuylen van Nijevelt, J.H.F. barones 414
Zuylen van Nyevelt, J.P.J.A. graaf van 504
Zuylen van Nyevelt, J.P.P. baron van 365, 414,
503
Zuylen van Nijevelt, M.E.M. barones van 424
Zuylen van Nyevelt, M.M. van 193
Zuylen van Nyevelt, P.H. baron van 504
Zuylen van Nyevelt, S.M. van 504
Zwart, J. 428
Zwiedinek von Südenhorst, F.B. Freiin 120

Colofon

Uitgave: Ginkgo, Leiden

Productie: Nautilus, Leiden

Vormgeving: Fritschy production de livres, Marval (Fr.)

Foto omslag: Buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister Jan Dirk van Ketwich Verschuur (220) na het aanbieden van zijn geloofsbrieven aan de president van de Argentijnse Republiek, Buenos Aires 1927. Van Ketwich Verschuur zit links op de foto met naast hem (verm.) zijn Argentijnse begeleider. Krantenknipsel uit het Argentijnse dagblad *La Nación* bij het Centraal Bureau voor de Genealogie te Den Haag.

© A. J. van Galen Last, 2021

Band I: proefschrift

Band II: bijlage

ISBN/EAN: 978 90 71256 91 2

